

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

Über dieses Buch

Dies ist ein digitales Exemplar eines Buches, das seit Generationen in den Regalen der Bibliotheken aufbewahrt wurde, bevor es von Google im Rahmen eines Projekts, mit dem die Bücher dieser Welt online verfügbar gemacht werden sollen, sorgfältig gescannt wurde.

Das Buch hat das Urheberrecht überdauert und kann nun öffentlich zugänglich gemacht werden. Ein öffentlich zugängliches Buch ist ein Buch, das niemals Urheberrechten unterlag oder bei dem die Schutzfrist des Urheberrechts abgelaufen ist. Ob ein Buch öffentlich zugänglich ist, kann von Land zu Land unterschiedlich sein. Öffentlich zugängliche Bücher sind unser Tor zur Vergangenheit und stellen ein geschichtliches, kulturelles und wissenschaftliches Vermögen dar, das häufig nur schwierig zu entdecken ist.

Gebrauchsspuren, Anmerkungen und andere Randbemerkungen, die im Originalband enthalten sind, finden sich auch in dieser Datei – eine Erinnerung an die lange Reise, die das Buch vom Verleger zu einer Bibliothek und weiter zu Ihnen hinter sich gebracht hat.

Nutzungsrichtlinien

Google ist stolz, mit Bibliotheken in partnerschaftlicher Zusammenarbeit öffentlich zugängliches Material zu digitalisieren und einer breiten Masse zugänglich zu machen. Öffentlich zugängliche Bücher gehören der Öffentlichkeit, und wir sind nur ihre Hüter. Nichtsdestotrotz ist diese Arbeit kostspielig. Um diese Ressource weiterhin zur Verfügung stellen zu können, haben wir Schritte unternommen, um den Missbrauch durch kommerzielle Parteien zu verhindern. Dazu gehören technische Einschränkungen für automatisierte Abfragen.

Wir bitten Sie um Einhaltung folgender Richtlinien:

- + *Nutzung der Dateien zu nichtkommerziellen Zwecken* Wir haben Google Buchsuche für Endanwender konzipiert und möchten, dass Sie diese Dateien nur für persönliche, nichtkommerzielle Zwecke verwenden.
- + *Keine automatisierten Abfragen* Senden Sie keine automatisierten Abfragen irgendwelcher Art an das Google-System. Wenn Sie Recherchen über maschinelle Übersetzung, optische Zeichenerkennung oder andere Bereiche durchführen, in denen der Zugang zu Text in großen Mengen nützlich ist, wenden Sie sich bitte an uns. Wir fördern die Nutzung des öffentlich zugänglichen Materials für diese Zwecke und können Ihnen unter Umständen helfen.
- + *Beibehaltung von Google-Markenelementen* Das "Wasserzeichen" von Google, das Sie in jeder Datei finden, ist wichtig zur Information über dieses Projekt und hilft den Anwendern weiteres Material über Google Buchsuche zu finden. Bitte entfernen Sie das Wasserzeichen nicht.
- + *Bewegen Sie sich innerhalb der Legalität* Unabhängig von Ihrem Verwendungszweck müssen Sie sich Ihrer Verantwortung bewusst sein, sicherzustellen, dass Ihre Nutzung legal ist. Gehen Sie nicht davon aus, dass ein Buch, das nach unserem Dafürhalten für Nutzer in den USA öffentlich zugänglich ist, auch für Nutzer in anderen Ländern öffentlich zugänglich ist. Ob ein Buch noch dem Urheberrecht unterliegt, ist von Land zu Land verschieden. Wir können keine Beratung leisten, ob eine bestimmte Nutzung eines bestimmten Buches gesetzlich zulässig ist. Gehen Sie nicht davon aus, dass das Erscheinen eines Buchs in Google Buchsuche bedeutet, dass es in jeder Form und überall auf der Welt verwendet werden kann. Eine Urheberrechtsverletzung kann schwerwiegende Folgen haben.

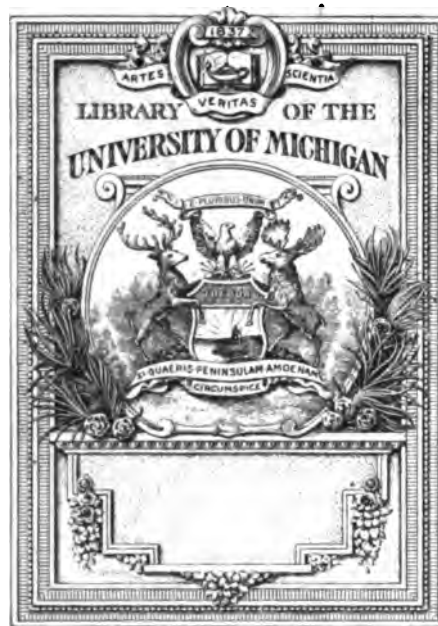
Über Google Buchsuche

Das Ziel von Google besteht darin, die weltweiten Informationen zu organisieren und allgemein nutzbar und zugänglich zu machen. Google Buchsuche hilft Lesern dabei, die Bücher dieser Welt zu entdecken, und unterstützt Autoren und Verleger dabei, neue Zielgruppen zu erreichen. Den gesamten Buchtext können Sie im Internet unter <http://books.google.com> durchsuchen.

A 469471

DUPL

S 91.2
S 69

71

1. The first part of the document is a list of names and addresses of the members of the committee.

18869

Kathâ Sarit Sâgara.

Die Märchensammlung

des

Somadeva. *Bhatta*

Buch VI. VII. VIII.

Herausgegeben

von

Hermann Brockhaus.

Leipzig 1862

in Commission bei F. A. Brockhaus.

Abhandlungen

der

Deutschen Morgenländischen Gesellschaft.

B a n d II.

N° 5.

V o r w o r t.

Nach langer Unterbrechung wird es mir endlich möglich, hiermit die Fortsetzung meiner Textausgabe des Somadeva den Freunden indischer Literatur vorzulegen. Der Mangel ausreichenden kritischen Materials trägt wesentlich die Schuld der langen Verzögerung; erst seit einem Jahre ist dieser in so weit beseitigt, dass ich eine billigen Ansprüchen entsprechende Recension des Textes wägen durfte.

Diese Ausgabe beruht auf der Autorität der folgenden Handschriften:

1) *W.* Handschrift des verstorbenen H. H. Wilson, die jetzt sich in der Bodleyana in Oxford befindet. Aus ihr habe ich cap. 27—61 copirt.

2) *D.* Vollständige Abschrift des ganzen Werkes, die mir der genannte Gelehrte aus Indien verschaffte. In der Mitte fehlen cap. 93—104.

3) *H.* Vollständige Copie des ganzen Werkes, die ich gleichfalls der gütigen Vermittlung Wilson's verdanke. Auch diese Handschrift ist leider in der Mitte lückenhaft, es fehlen cap. 57—74.

4) *G.* Fragment, cap. 75—103, das mir Herr Dr. Röer in Indien copieren liess.

5) *S.* Vollständige Abschrift vom VI. Buche an bis zu Ende des Werkes, die ich durch die Güte des Herrn Dr. Fitz-Edward Hall aus Sangore in Centralindien erhielt.

6) *R.* Fragment, cap. 57—104, das Herrn Dr. Röer gehörig mir von diesem gefälligst zur Benutzung überlassen wurde.

Aus diesen Angaben der mir zu Gebote stehenden Handschriften ergibt sich, dass ich für einzelne Theile des Werkes vier, durchgängig wenigstens drei Handschriften benutzen konnte. Die Vergleichung dieser Handschriften hat es möglich gemacht, einen im Ganzen lesbaren Text herzustellen, doch verkenne ich die vielen Mängel meiner Arbeit nicht; bei dem

entsetzlich zerstörten Zustande des Textes, wie er sich in den Handschriften leider findet, bedarf es noch weiterer sorgfältiger Vergleichen anderer Codices, um einen durchaus correcten Text herzustellen.

Eine vollständige Uebersetzung des Ganzen liegt nicht in meinem Plane; nach Vollendung des Textes werde ich aber eine Auswahl der interessanteren und wichtigeren Erzählungen übersetzt mittheilen. Da jedoch das Werk des Somadeva vom literarhistorischen Standpunkte aus sehr wichtig ist, und daher auch von Forschern, die des Sanskrit unkundig sind, benutzt werden muss, so lasse ich eine Analyse der einzelnen Bücher immer zugleich mit dem Texte erscheinen; die des VI. Buches ist bereits gedruckt in den Berichten der Kgl. Sächsischen Gesellschaft der Wissenschaften. Philologisch-historische Classe. 12. Band. 1860. S. 101-162; die des VII. Buches ebendasselbst. 13. Bd. 1861. S. 203—250.

Ich kann diese Vorrede nicht schliessen, ohne noch einmal mit tief gefühltem Danke die Namen derer zu nennen, die durch ihre Unterstützung mir die Arbeit ermöglichten: der verstorbene H. H. Wilson, ein Mann von edelster Gesinnung, der auf das bereitwilligste jedes wissenschaftliche Streben in freundlichster Weise förderte, und dessen Andenken in mir und Jedem, der mit ihm verkehrte, in warmer Verehrung fortleben wird; Herr Dr. Röer, der während eines langjährigen segensreichen Wirkens in Indien den deutschen Namen in jenem fernen Lande zu Ehre und Ansehen zu bringen wesentlich beigetragen hat; und Herr Dr. Fitz-Edward Hall, der mir, dem ihm persönlich ganz Unbekannten, als er vor einigen Jahren in seine hohe amtliche Stellung nach Indien zurückkehrte, unaufgefordert es anbot, eine Abschrift des Werkes zu besorgen.

Ist meine Arbeit eine nicht ganz unwürdige Bereicherung der indischen Studien, so sind die Kenner derselben wesentlich jenen Männern zum Danke verpflichtet.

Leipzig, August 1862.

Hermann Brockhaus.

VI.
ATHA
ÇRI SOMADEVA BHATTA
VIRACITE
KATHA SARIT SAGARE
MADANAMANCUKA
NAMA
SHASHTHO LAMBAKAH.

Madanamancukâ.

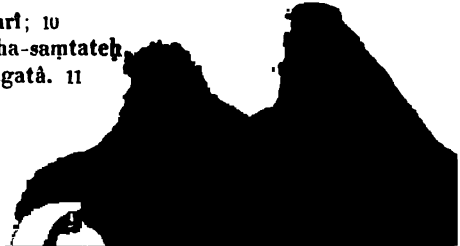
Taraṅga 27.

Tarjayann iva vighnaughân namitonnamitena yaḥ
muhur vibhâti çirasâ, sa pâyâd vo Gajânanah! — 1
namah Kâmâya, yad-bâṇa-pâtair iva niranntaram
bhâti kaṇṭakitam Çambhor apy Umâlingitam vapuḥ! — 2

Ity-âdi-divya-caritam, kṛitvâ 'âtmânam kila 'anyavat,
prâpta-Vidyâdharaiçvârya yad â mulât svayam jagau s
Naravâhanadatto 'tra, sapatnikair maharshibhiḥ
prishṭah prasange kutrâpi, tad idam çriṇuta 'adhunâ! 4

Atha samvardhyamâno 'tra pitrâ Vatseçvareṇa saḥ
Naravâhanadatto 'bhûd vyutkrântâshtama-vatsarah. 5
vinfyamâno vidyâsu, kṛiddann upavanesu ca,
saha mantri-sutair âsîd râjaputras tadaiva saḥ. 6
devi Vâsavadattâ ca râjñi Padmâvatî tathâ
âstâm ekatama-snehât tad-ekâgre divâ-niçam. 7
ârohad-guṇa-namreṇa reje sad-vaṇça-janmanâ,
çanair âpûryamâṇena vapushâ dhanushâ ca saḥ. 8
pitâ Vatseçvaraç ca 'asya vivâhâdi-manorathaiḥ
âsanna-phala-sampatti-kântaiḥ kâlam ninâya tam. — 9
atrântare kathâ-samdhau yad abhût, tad niçamyatâm! —

Âst Takshaçilâ nâma Vitastâ-puline purî; 10
tad-ambhasi babhau yasyâḥ pratimâ saudha-samtateḥ
Pâtâla-nagarî 'iva 'adhas tac-çobhâlokanâgatâ. 11

tasyām Kalingadattākhyo rājā parama-saugataḥ
 abhūt tārā-vara-sphīta-Jina-bhaktākhila-prajāḥ. 12
 rarāja sā puri yasya caitya-ratnair nirantaraiḥ,
 «mat-tulyā nāma nāsti» 'iti mada-ṣṛṅgair iva 'uditaiḥ. 13
 prajānām na paraṃ cakre yaḥ pitā 'iva 'anupālanam,
 yāvad gurur iva jñānam api svayam upādiṣat. — 14
 Tathā ca tasyām ko 'py āsīd nagaryām saugato baṇik
 dhanī, Vitastadattākhyo, bhikṣu-pūjāika-tatparaḥ. 15
 Ratnadattābhīdhānaḥ ca tasya 'abhūt tanayo yuvā;
 sa ca taṃ pitaraṃ ṣaṣvat «pāpa» ity ajugupsata. 16
 «putra, nindasi kasmād mām?» 'iti pitrā ca tena saḥ
 pricchyamāno baṇikputraḥ sābhyasūyam abhāshata: 17
 «tāta, tyakta-trayī-dharmas tvam adharmam nishevase,
 «yad, brāhmaṇān parityajya, ṣramaṇān ṣaṣvad arcasi. 18
 «snānādi-yantraṇa-hīnāḥ, sva-kālāṣana-lolupāḥ,
 «apāsta-saṅkṣhāṣha-keṣa-kaupīna-susthitāḥ, 19
 «vihārāspada-lobhāya sarve 'py adhama-jātayaḥ
 «yam ācṛyanti, kiṃ tena saugatena nayeṇa te?» 20
 tac ṣṛṇvā sa baṇik prāha: «na dharmasya 'ekarūpatā;
 «anyo lokottaraḥ, putra, dharmo, 'nyaḥ sārva-laukikaḥ. 21
 «brāhmaṇyam api tat prāhur, yad rāgādi-vivarjanam,
 «satyam, dayā ca bhūteshu, na mṛishā jāti-vigrahaḥ. 22
 «kiṃ ca darṣanam me tat tvam sarva-sattvābhaya-pradam
 «prāyaḥ puruṣa-doshēṇa na dūshayitum arhasi. 23
 «upakārasya dharmatve vivādo nāsti kasyacit;
 «bhūteshv abhaya-dānena na 'anya ca 'npakṛitir mama. 24
 «tad abhīṣā-pradhāne 'smin, vatsa, mokṣa-pradāyini
 «darṣane 'tiraṭṭi ced me, tad adharma mama 'atra kaḥ?» 25
 iti tena 'uditaiḥ pitrā baṇikputraḥ prasahya saḥ
 na tathā pratipede tad, nininda 'abhyadhikaṃ punaḥ. 26
 tataḥ sa tat-pitā khedād gatvā dharmānuṣṭitūḥ
 rājñāḥ Kalingadattasya purataḥ sarvam abravīt. 27
 so 'pi rājā tam āsthāne yuktyā 'ānāyya baṇiksutam,
 mṛishā-racita-kopaḥ sann, evaṃ kṣhattāram ādiṣat: 28
 «ṣṛtaṃ mayā, baṇik-putraḥ pāpo 'yam atidushkṛitī;
 «nirvicāram tad esho 'dya hanyatām deṣa-dūshakaḥ.» 29
 ity ūcivāns tataḥ, pitrā kṛita-vijnāpanaḥ kila,
 nṛpatir dharmacaryāṛthaṃ dvau māsau badha-nigrahaṃ 30
 samvidhārya, tad-ante ca punar-ānayanāya saḥ
 tasyaiva tat-pitur haste nyastavāns taṃ baṇiksutam. 31
 so 'pi pitrā grīhaṃ nīto baṇikputro bhayākulah,
 «kiṃ mayā 'apakṛitaṃ rājño bhaved?» 'iti vicintayan, 32
 akāraṇaṃ dvi-māsānte maraṇaṃ bhāvi bhāvayan,
 anidro 'pacitāhāra-klāntas tasthau divā-ṇīcam. 33
 tato, māsā-dvaye yāte, rājāgre kṛiṣa-pāṇḍuraḥ
 punaḥ sva-pitrā tena 'asau baṇiksūnur anlyata. 34

rājā tam ca tathā-bhūtam vīkshya 'āpannam abhāshata:
 «kim lḍṛik tvaṃ kṛt-bhūtaḥ ? kim ruddhaṃ te mayā 'aṇanam?» 35
 tac ṣrutvā sa baṇikputro rājānam tam vyajijñapat:
 «ātmāpi viṣṛito bhūtyā, mama kā tv aṇane kathā ? 36
 yushmad-ādisṭha-nidhana-ṣṛavaṇāt prabhṛiti, prabho,
 mṛityum āyāntam āyāntam anvahaṃ cintayāmy aham.» 37
 y uktavantam tam rājā sa baṇikputram abravīt:
 bodhito 'si mayā, vatsa, yuktyā prāṇa-bhayaṃ svataḥ. 38
 lḍṛig eva hi sarvasya jantor mṛityu-bhayaṃ bhavet;
 ad-rakshaṇopakārāc ca dharmah ko 'bhyadbhiko, vada? 39
 ad' etat tava dharmāya mumukshāyai ca darṣitam;
 mṛityu-bhito hi yatate naro mokshāya buddhimān. 40
 to na garhaṇīyo 'yam etad-dharmā pītā tvayā.»
 rāja-vacaḥ ṣrutvā prahvo 'vādīd baṇiksutaḥ : 41
 harmopadeṣād devena kṛtī tāvad ahaṃ kṛitaḥ;
 okshāya 'icchā prajātā me, tām apy upadiṣa, prabho! 42
 ṣrutvā tam baṇikputram, prāpte tatra puruṣtsave,
 -pūrṇam kare pātram dattvā rājā jagāda saḥ: 43
 m pātram grihṭvā tvam ehi, bhrāntvā purīm imām,
 a-vindu-nipātaḥ ca rakshaṇīyas tvayā, suta! 44
 itishyati yady ekaḥ taila-vindur itas tava,
 10 nipātayishyanti tvām ete puruṣhās tataḥ.» 45
 kila 'uktvā vyaṣṛijat tam bhramāya baṇiksutam,
 a-kbadgān puruṣhān dattvā paṇcāt sa bhūpatiḥ. 46
 utro 'pi sa bhayād rakshaṇs taila-lava-cyutim,
 tām abhito bhrāntvā, kṛicchrād āgād mṛipāntikam. 47
 py agalitānta-tailam dṛishṭvā tam abhyadhāt:
 pura-bhrame 'py adya dṛishṭo 'tra bhramatā tvayā?» 48
 tvā sa baṇikputrah provāca racitāñjaliḥ:
 tyam na mayā, deva, dṛishṭam kimcid na ca ṣrutam; 49
 hy ekāṣvadhānena taila-leṣa-paricyutim
 1-pāta-bhayaād rakshaṇs tadānīm abhramam purīm.» 50
 niksutena 'ukte, sa rājā nījagāda tam:
 ailāika-cittena na tvayā kimcid lḥshitam. 51
 nīva 'avadhānena parānudhyānam ācara!
 hi bahirvṛitti-nivṛittis tattvam lḥshate, 52
 attvaḥ ca na punaḥ karma-jālena badhyate.
 kṣhōpadeṣas te samkṣhepāt kathito mayā.» 53
 prahito rājñā, patitvā tasya pādayoḥ,
 sa baṇikputro hṛishṭaḥ pīṭri-grihaṃ yayau. — 54
 aliṅgadattasya prajās tasya 'anuṣāsataḥ
 hidhānā 'abhūd rājñī, rājñiḥ kulocitā, 55
 ā ṣuṣubhe nītimatyā suvṛittayā,
 anta-rasiko bhāratyā sukavir yathā. 56
 guṇa-ṣṭāghyā, jyotsnā 'iva ṣaṣalakshmaṇaḥ
 amayasya, 'abhūd avibhinnaiva bhūpateḥ, 57

tayā devyā samam tatra sukhinas tasya tishṭhataḥ
 nṛipasya jagmur divasāḥ, Čacyā 'iva divi Vajriṇaḥ. — 58
 Atrāntare kila 'etasmin kathā-saṃdhau Čatakratoḥ
 kuto 'pi hetos tridive vartate sma mahotsavaḥ. 59
 tatra 'Apsaraḥsu sarvāsu nartitum militāsv api
 ekā Surabhidattākhyā na 'adriṣyata varāpsarāḥ. 60
 pranidhānāt tataḥ Čakras tām dadarça rahāḥ-sṭhitām
 Vidyādhareṇa kenāpi sahitām Nandanāntare. 61
 tad dṛiṣṭvā jātakopo 'ntaḥ sa Vṛittārir acintayat:
 «aho! etau durācārau madanāndhāv ubhāv api: 62
 «ekā yad ācaraty eva viśmṛitya 'asmān svatantravat,
 «karoty avinayam ca 'anyo deva-bhūmau praviṣya yat. 63
 «athavā 'asya varākasya dosho Vidyādharasya kaḥ?
 «ākṛiṣṭo hi vaṣṭi-kṛitya rūpeṇa 'ayam iha 'anayā; 64
 «kāntayā 'antaḥ kila 'āpūrṇa-tuṅga-stana-taṭāntayā
 «lāvanyāmbu-taraṅgiṇyā 'āhṛitaḥ syād ātmanaḥ prabhūḥ. 65
 «cukshubhe kiṃ na Čarvo 'pi purā dṛiṣṭvā Tilottamām,
 «dhātrā grihītvā racitām uttamebhyaḥ tilam tilam? 66
 «tapaḥ ca Menakām dṛiṣṭvā Viçvāmitro na kiṃ jahau?
 «Sarmishṭhā-rūpa-lobhāc ca Yayātir na 'āptavān jarām? 67
 «ato Vidyādhara-yuvā nāiva 'ayam aparādhyati,
 «trijagat-kshobha-çaktena rūpeṇa 'Apsarasā 'āhṛitaḥ. 68
 «iyam tu svarbadhūḥ pāpā hīna-sattvā 'aparādhini,
 «praveçitaḥ, surān hitvā, yayā 'ayam iha Nandane.» 69
 ity ālocya vimucya 'enam Vidyādhara-kumārakam,
 Ahalyākāmukaḥ so 'syai çāpam Apsarase dadau: 70
 «pāpe, prayāhi mānushyam! prāpya ca 'ayonijām sutām,
 «divyam kṛitvā ca kartavyam, eshyasi dyām imām» iti. — 71
 Atrāntare ca sā tasya rājñas Takshaçilā-puri
 rājñi Kalīṅgadattasya Tārādattā yayāv ritum. 72
 tasyāḥ Surabhidattā sā Čakra-çāpa-cyutāpsarāḥ
 sambabhūva 'udare devyā deha-saundarya-dāyini. 73
 tadā ca nabhaso bhrasṭām jvālām devī dadarça sā
 Tārādattā kila svapne praviçantīm nijodare; 74
 prātaḥ ca 'avarṇayat svapnam bhartre tam sā savimayā
 rājñe Kalīṅgadattāya, so 'pi prīto jagāda tām: 75
 «devi, divyāḥ patanty eva çāpād mānusha-yonishu;
 «taj jāne devajātiyaḥ ko 'pi garbhe tava 'arpitaḥ. 76
 «vicitra-sad-asat-karma-nibaddhāḥ saṃsaranti hi
 «jantavas trijagaty asmin çubhāçubha-phalāptaye.» 77
 ity uktā bhūbhṛitā rājñi sā prasaṅgād uvāca tam:
 «satyam, karmaiva balavad-bhoga-dāyī çubhāçubham; 78
 «tathā ça 'idam upodghātam smṛitam vacmi te, çṛiṇu:

Abhavat Dharmadattākhyāḥ Koçalādhipatir nṛipaḥ; 79

rir iti tasya 'āstā rājñī, yā pati-devatā
 v Arundhati khyātā rundhaty api satī dhuram. 80
 acchati tasyām ca devyām tasya ca bhūpateḥ
 eśhā samutpannā dubhitā, 'ahita-sūdana! 81
 mayy atibālāyām, deva, sā janantī mama
 it pūrva-jātim svām smṛtvā sva-patim abravīt: 82
 n, akāṇḍa eva 'adya pūrva-janma smṛitam mayā;
 yai tad anākhyātā, ākhyātā mṛityave ca me; 83
 īkitam smṛitā jātiḥ syād ākhyātāiva mṛityave »,
 'āhur; ato, deva, mayy atīva vishādītā. » 84
 aḥ sa tayā patnyā rājā tām pratyabhāshata:
 , mayāpi prāgjanma tvayā 'iva sahasā smṛitam; 85
 nama 'ācakshva tāvat tvam, kathayishyāmy aham ca te,
 istu; ko 'nyathā kartum cakto hi bhavitavyatām? » 86
 reritā tena bhartrā rājñī jagāda tam:
 adho yadi te, rajan, çṛiṇu, tarhi vadāmy aham: — 87
 'a deçe viprasya Mādhavākhyasya kasyacit
 ham abhavam dāsi suvṛittā pūrva-janmani. 88
 sāmābhidhāṇaḥ ca patir atra mama 'abhavat,
 'ekasya bāṇijāḥ sādhuḥ karmakaro grihe. 89
 m avasāva 'atra, kritvā geham nijocitam,
 svāmi-grihānīta-pakvānna-kṛita-vartanau. 90
 nī ca kumbhaḥ ca, mārjanī māñcakas tathā,
 a mat-patiḥ ca 'iti yugma-tṛitayam eva nau. 91
 asare gehe samtoshah sukbinor abhūt,
 r-atithi-pratta-çesham pramitam açnatoh. 92
 , 'dhikam kiṃcid yad āchādanam apy abhūt,
 tāya kasmaicit tad āvābhyām adiyata. 93
 ra 'udabhavat tīvro durbhikshas, tena ca 'āvayoh
 anamī anvaham prāpyam alpam alpam upānamat. 94
 dhut-kshāma-vapushoh çanair bhāvāvasīdatoh
 āgād āhāra-kāle klānto 'tithir dvijah. 95
 niḥçesham āvābhyām dvābhyām api nijāçanam
 mçaya-kāle 'pi dattam yāvac ca yac ca tat. 96
 tasmīn gate, prāṇā bhartāram me tam atyajan,
 asya 'ādaro, na 'asmāsv » iti manyu-vaçād iva. 97
 'aham samādāya patye samucitām citām
 a, 'avarūḍhaḥ ca vipad-bhāro mama 'ātmanah. — 98
 rāja-grihe jātā, jātā 'aham mahishī tava.
 m hi phalam sūte sadbhyah sukṛita-pādapaḥ. » 99
 i sa tayā rājñyā Dharmadatto nripo 'bravīt:
 iye, sa eva 'aham pūrvajanma-patis tava. 100
 .armakaro. 'bhūvam Devadāso 'ham eva saḥ;
 'a mayāpy adya prāktanam janma hi smṛitam. » 101
 i svāny abhijñānāny udrīya, sa tayā saha
 shaṇṇo hṛiṣṭaḥ ca rājā sadyo divam gataḥ. — 102

evam tayoç ca mat-pitror lokāntaram upeyushoḥ,
mātuh svasā vardhayitum mām anaishid nijam grīham. 108
kanyāyām mayi ca 'abhyāgād ekas tatra 'atithir munih,
mātri-svasā ca mām tasya çuçrūshāyai samādicat. 109
sa ca, Kuntya 'iva Durvāsā, yatnena 'ārādhito mayā,
tad-varāc ca mayā prāpto dhārmikas tvam patiḥ, prabho! 108

« evam bhavanti bhadraṇi dharmād eva, yad-ādarāt
« pitribhyām saha samprāpya rājyaṁ jātir api smṛitā. » 106
etat sa Tārādattāyā devyāḥ çrutvā vaco nṛpaḥ,
Kaliṅgadatto dharmāika-sādaro nijagāda tām: 107
« satyaṁ, samyak-kṛito 'lpo 'pi dharmo bbūri-phalo bhavet;
« tathā ca prāktanm, devi, sapta-dvija-kathām çṛiṇu: 108

Kuṇḍinākhye pure pūrvam upādhyāyasya kasyacit
brāhmaṇasya 'abbavan çishyāḥ sapta brāhmaṇa-putrakāḥ. 109
sa tām çishyān upādhyāyo dhenum durbhiksha-doshataḥ
gomataḥ çvaçurād ekām yācitum prāhiṇot tataḥ. 110
te ca gatvā 'anya-deça-stham durbhiksha-kshāma-kukshayaḥ
tam tad-girā tac-çvaçuram tac-çishyā gām yayācire. 111
so 'pi vṛttikartm ekām dhenum tebhyaḥ samarpayat,
kripanaḥ kshudhitebhyo 'pi na tu tebhyo 'çanam dadau. 112
tatas te, tām grihītvā gām, āyānto 'rdha-pathe kshudhā
udgādha-plḍitāḥ klāntā nipetur dharant-tale. 113
« upādhyāya-grīham dṛam, dṛe ca 'āpad-gatā vayam,
« durlabham sarvataç ca 'annam, tat prāṇair gamam eva naḥ. 114
« evam ca dhenur apy eshā nistoya-vana-mānushe
« aranye 'smin vipannaiva gurv-artho 'lpo 'pi kas tataḥ? 115
« tad asyāḥ piçitaiḥ prāṇān samdhārya, 'āçu gurūn api
« sambhāvayāmas tac-çeshair; āpat-kālo hi vartate. » 116
iti sammantrya saptāpi jaghnūḥ sma brahmacāriṇaḥ
çāstroktā-vidhinā dhenum tām paçū-kṛitya tatra te. 117
iṣṭvā devān piṭṛin, bhuktvā tad-mānsam vidhivac ca tat,
jagmur ādāya tac-çesham upādhyāyasya ca 'antikam. 118
tasmai prapamya sarvam te çaçānsus tad yathā kṛitam;
sa tebhyaḥ sapaṛādhebhyo 'py atushyat satya-bhāshanāt. 119
dinaiḥ saptāpi durbhiksha-doshāt te ca vipedire,
jātismarāç ca bhūyo 'pi tena satyena jajñire. — 120

« ittham phalati çuddhena siktam samkalpa-vāriṇā
« punya-vijam api svalpam puṇsam, kṛishikṛitām iva. 121

hitam, devi, duṣṭa-saṃkalpa-pāthasā
hṭam: atra 'idaṃ vacmy anyad api, tac ṣṛiṇu: 122

tulya-kālau dvau tapasy anaṣane janau,
tiyaṣ ca caṇḍālas tasthatuḥ purā. 123
kṣudhākrānto, niṣādān vīkshya tatra-gān
a bhūjānān, evaṃ mūḍho vyacintayat: 124
sutā ete dhanyā jagati dhīvarāḥ,
nam aṇanti pratyagraṃ ṣaḥaṣāṃśam. » 125
caṇḍālo dṛṣṭvā tān eva dhīvarān
hiḡ astv etān kravyādān prāpi-gbātināḥ! 126
n sthitasya 'iḥa dṛṣṭair eṣāṃ mukhair mama? »
etre sa tatra 'āst svātmāni sthitaḥ. 127
aṇena 'ubhau vipannau tau dvijāntyaḥ;
abhir bhuktaḥ, ṣṛṇo Gaṅgā-jale 'ntyajāḥ. 128
kaivarta-kula eva 'atra sa dvijaḥ
īrthasya guṇāj jātismaras tv abhūt. 129
tatrāiva Gaṅgā-tīre mahābhujāḥ
'ajāṇe dhīro 'nupatātmakāḥ. 130
or eva prāḡjanma smarator dvayor
iṣaḥ san, rājā san mumude 'paraḥ. 131

-taror mūlam: aṣuddham yasya mānasam,
ca, tad-rūpaṃ phalaṃ tasya na saṃśayaḥ » 132
devīn tāṃ Tārādattāṃ, sa bhūpatiḥ
punar apy uvāca 'enāṃ prasaṅgataḥ: 133
ādīkṣya karma, devi, yad nāma yādṛiṣam,
yataḥ sattvam anudhāvanti sampadaḥ; 134
ayāmy atra, ṣṛiṇu, citrām imāṃ kathām:

ivana-khyatā 'Avantīṣu 'Ujjayinī-purī, 135
iyair yā Mahākālā-nivāsabhūḥ
mpraṇṭa-Kailāsa-ṣikharair iva, 136
ānīyaḥ praviṣad-vāhinī-ṣataḥ
hi-gambhīraḥ sapakṣa-kṣmābhṛd-āṣrayaḥ. 137
uśībhākyo babhūva 'anvartayā 'ākhyayā
ā yasya nāiva 'āsan saṃmukhāḥ kvaciḥ. 138
akṣatvād alabdha-samarṣasavaḥ
īrye ca sāvajño 'ntar atapyata. 139
uptena tad-abhiprāya-vedinā
aṅgena mantrinā jagade nṛpaḥ: 140
la-darpeṇa ṣastravidyā-madena ca
ripūn rājūṇāṃ doṣho na durlabhaḥ. 141

«tathā ca pūrvam Bāṇena yuddha-yogyam ariṃ Harah
 «darpād bhuja-sahasrasya tāvad ārādhyā yācitāḥ, 142
 «yāvat prāpta-tathābhūta-tad-varaḥ sa Murārīṇā
 «devena vairiṇā saṅkhye lūna-bāhu-vaṇaḥ kṛitāḥ, 143
 «tasmāt tvayāpi kartavyo na 'asamtosho yudham vinā,
 «kāṅkshāṇiyo na ca 'anishṭo vipakṣho 'pi kadācana, 144
 «çastra-çikshā sva-vīryam ca darçanīyam tava 'iha cet,
 «yogya-bhūmāv aḥavyām tad mṛigayāyām ca darçaya, 145
 «rājñām ca 'ākheṭakam api vyāyāmādi-kṛite matam,
 «yuddhādhdvāno na çasyante, rājāno hy akṛitaçramāḥ, 146
 «āranyāç ca mṛigā duṣṭāḥ çūnyām icchanti medinīm,
 «tena te nṛpater badhyā, ity apy ākheṭam ishyate; 147
 «na ca 'ati te nishevante, tat-sevā-vyasanena hi
 «gatā nṛpatayaḥ pūrvam api Pāṇdv-ādayaḥ kshayam. » 148
 ity ukto 'maraguptena mantriṇā sa sumedhasā
 rājā Vikramasinhho 'tra «tathā» 'iti tad amanyata, 149
 anyedyuḥ ca 'āçva-pādāta-sārameyamayīm bhuvam,
 vicitra-vāguroçchrāyamayitḥ ca sakalā diçāḥ, 150
 saharsha-mṛigayu-grāma-ninādamayam ambaram
 kurvan, sa mṛigayā-hetor nagaryā niryayau nṛpaḥ, 151
 nirgacchan gaja-prishṭha-stho vābye çūnya-surālaye
 purushau dvāv apaçyac ca vijane sahita-sthitau, 152
 «svairam mantrayamānau ca mithaḥ kim api tāv ubhau»,
 dūrāt sa tarkayan rājā jagāma mṛigayā-vaṇam, 153
 tatra protkhāta-khadgeshu vṛiddha-vyāghreshu ca vyadhāt
 toṣam sa siṅha-nādeshu bhūbhāgeshu nageshu ca; 154
 tāṃ sa vikrama-vijābbhair mahīm tastāra mauktikāḥ
 siṅhānām basti-hantṛiṇām nihatānām nakha-cyutaiḥ; 155
 tiryāṇcas tiryag eva 'asya petur vakra-plutā mṛigāḥ,
 laghu nirvidhya tān pūrvam, harṣam prāpad avakragāḥ, 156
 kṛitākheṭaḥ ca suciram rājā 'asau çrānta-sevakaḥ
 āgāc çithilita-jyena cāpena 'Ujjayinīm punaḥ, 157
 tasyām devakule tasmiṇs tāvat-kālam tathāiva tau
 sthitau dadarça purushau, nirgacchan yau sa dṛiṣṭavān, 158
 «kāv etau? mantrayete ca kiṃsvid evam iyac ciram?
 «nūnam cārāv imau dīrgha-rahasyāḥlāpa-sevinau.» 159
 ity ālocya, pratihāram visṛijya, 'ānāyayat sa tau
 purushau dvāv avasṭabhya rājā, baddhau cakāra ca, 160
 dvitīye 'hani ca 'asthānam tāv ānāyaya, sa prishṭavān:
 «kau yuvām? suciram kaç ca mantras tāvān sa vām?» iti, 161
 tatas tayoh svayam rājñā tatra paryannyuktayoh
 yācitābbhayayor eko yuvā vaktum pracakrame: 162
 «grūyatām, varṇayāmy etad yathāvad adhunā, prabho: —
 Abhūt Karabhako nāma vipro 'syām eva vaḥ puri, 163
 tasya pravira-putrecchā-kṛitāgny-ārādhanuḍbhavaḥ
 abam esha, mahārāja, vedavidyā-vidāḥ sutāḥ, 164

tasmiṇṣ ca bhāryānugate pitari svar gate, çipuḥ
 adbhita-vidyo 'py anāthyāt sva-mārgaṁ tyaktavān aham, 165
 pravṛttaḥ ca 'abhavaṁ dyūtaṁ çastravidyāç ca sevituram.
 kasya na 'ucchrīṅkhalam bālyam guru-çāsana-varjitam? 166
 tena krameṇa ca 'uttirṇe çaiçave, jāta-dor-madaḥ
 atavīm ekadā bāṇān ahaṁ ksheptuṁ gato 'bhavam. 167
 tāvat tena pathā ca 'ekā nagaryā nirgatā badhūḥ
 igāt kaṁṛathā-rūḍhā janyair bahubhir anvitā. 168
 kasmāc ca tadāiva 'atra kari troṭita-çrīṅkhalam
 uto 'py āgātya tām eva badhūm abhyāpatad madāt. 169
 id-bhayena ca sarve 'pi tyaktvā tām anuyāyinaḥ
 d-bhartrāpi saha klīvāḥ palāyā 'itas tato gatāḥ. 170
 d drīṣṭvā sahasaiva 'ahaṁ sasambhramam acintayam:
 ā! katham kātarair ebhis tyaktā 'ekā 'iyam tapasvini? 171
 id ahaṁ vāraṇād asmād rakshāmy açaraṇām imām.
 vanna-trāṇa-vikalaiḥ kiṁ prāṇaiḥ pauruṣeṇa vā? » 172
 ahaṁ mukta-nādas tam gajendraṁ prati dhāvitaḥ,
 'pi tām striyam hitvā sa mām eva 'abhyadudruvat. 173
 'ham, bhūtayā nāryā vīkshyamāṇas tayā, nadan
 amāṇaḥ ca gajaṁ tam dūram apakṛiṣṭavān; 174
 āt patra-ghanam bhagnam prāpya çākhām mahā-taroḥ,
 tam ca tayā 'āchādya, taru-madhyam agām aham; 175
 'agre sthāpayitvā tam çākhām tiryaktva-lāghavāt
 to 'ham, hasti ca sa tam çākhām acūrṇayat. 176
 tam yoshitas tasyāḥ samīpam agamaṁ drutam,
 kuçalam ca 'etām apriccham iha bhīṣhitām. 177
 ām vīkshya duḥkhārtā saharṣā ca 'avadat tadā:
 ne kuçalam, etasmai dattā kāpurushāya yā, 178
 samkaṣṭe yo mām tyaktvā kvāpi gataḥ, prabho?
 i kuçalam, yat tvam akshataḥ punar īkshitaḥ. 179
 > sa katamo bhartā? tvam īdānīm patir mama,
 tma-nirapekṣeṇa hṛitā mṛityu-mukhād aham. 180
 esha dṛiçyate bhṛityaiḥ saha 'āgacchan patir mama,
 niraṁ tvam asmākaṁ paçcād āgaccha sāmpratam; 181
 ntare hi militā yāsyāmo yatra kutrācit. »
 i 'uktas tad ahaṁ «tathā» 'iti pratipannavān. 182
 i arpitātmaṁpi para-stri 'iyam; kiṁ me tayā? »
 sya mārgo 'yam, na tāruṇyasya saṅginah. 183
 ya ca sà bhartrā balā sambhāvitā satī,
 i sabhṛityena gantuṁ prāvartata kramāt. 184
 upa-tad-datta-pātheyaḥ paravat sadā
 shitas tasyā dūram adhvānam abhyagām. 185
 bhaya-bhrasṭa-bhaṅgāṅga-janitām rujam
 i vadanti tam patim sparçe 'py avarjayat. 186
 i mukhī gāḍha-rūḍhāntarvisha-duḥsahā
 pakṛitya stri bhujagī 'iva vikāritā? 187

kramāc ca Lohanagarāṃ prāptāḥ smas te purāṃ vāyā, m
 baṇijyā-jīvino yatra bhartus tasyā grihāṃ striyaḥ. 188
 sthitāḥ sinas tad-abaḥ ca 'atra sarve vāhye surālaye.
 tatra saṃmilitaḥ ca 'esha dvitīyo brāhmaṇaḥ sakṣā. 189
 nave 'pi darṣane 'nyonyam ācvasaḥ samabhūc ca nau;
 cittam jānāti jantūnāṃ prema janmāntarārjitam. 190
 tato rahasyam ātmīyaṃ sarvaṃ asmai mayā 'uditam.
 tad buddhvaiva tadā svairāṃ mām evam ayam abravīt: 191
 «tūshṇīm bhava, 'asty upāyo 'tra yat-kṛite tvam iha 'āgataḥ:
 «etasyā bhartri-bhagini vidyate 'tra baṇik-striyaḥ; 192
 «grihītārthā mayā sākam itah sā gantum udyatā.
 «tad karishye tadyena sāhāyena tava 'ipsitam.» 193
 ity uktvā mām ayam vipro gatvā, tasyās tadā rahaḥ
 baṇigbadhū-nanāndus tad yathā-vastu nyavedayat. 194
 anyedyuḥ kṛta-samvic ca sā nanāndā sametya tām
 prāveçayad bhrātrijāyāṃ tatra devagrihāntare. 195
 tatra 'antaḥ sthitayor nau ca, madhyāhne taṃ tadāiva sā
 mitraṃ me bhrātrijāyāyās tasyā veçam akārayat. 196
 kṛta-tad-veçam enaṃ ca grihītvā nagarāntaram
 bhrātrā saha 'aviçad gehaṃ, kṛtvā naḥ kārya-samvidam. 197
 ahaṃ ca nirgatya tatas, tayā puruṣa-veçayā
 baṇigbadhvā samaṃ prāptaḥ krameṇa 'Ujjayinīm imām. 198
 tad-nanāndā ca sā rātrau tad-abaḥ sotsavāt tataḥ
 matta-supta-janād gebād anena saha nirgatā. 199
 tataḥ ca 'ayam grihītvā tām vipracchannaiḥ prayānakaiḥ
 āgato nagarīm etām; aṭha 'āvāṃ militāv iha. 200
 ity āvābhyaṃ ubhe bhārye prāpte pratyagra-yauvane
 nanāndā-bhrātrijāye te svānurāga-samarpite. — 201
 «ato nivāse sarvatra, deva, çāṅkāmahe vāyam;
 «kasya 'ācvasiti ceto hi vihita-svaira-sāhasam? 202
 «tad avasthāna-betoç ca vittārthaṃ ca rahaç ciram
 «āvāṃ mantrayamāṇau hyo dṛiṣṭau devena dūrataḥ. 203
 «dṛiṣṭvā 'anāyya ca samyamya sthāpitan caura-çāṅkāyā,
 «adya pṛiṣṭau ca vṛittāntaṃ, sa ca 'esha kathito mayā. 204
 «devaḥ prabhavati 'idānim!» ity ekena 'udite, tadā
 rājā Vikramasīṇhas tau viprau dvāv apy abhāshata: 205
 «tushṭo 'smi; vām bhayaṃ mā bhūd! ihaiva puri tishṭhatam!
 «aham eva ca dāsyāmi paryāptaṃ yuvayor dhanam.» 206
 ity uktvā sa dadau rājā yathēṣṭaṃ jīvanam tayor,
 tau ca bhāryāṇvītau tasya nikāṣe tasthatuḥ sukhām. 207

«itthaṃ kriyāsu nivasanty api yāsu tāsu
 «puṇsāṃ çriyaḥ prabala-sattva-vahiṣkṛitāsu,
 «evaṃ ca sāhasa-dhaneshv aṭha buddhimatsu
 «saṃtushya dāna-niratāḥ kṣhitipā bhavanti. 208

city aihikena ca purā vibhitena cāpi
 asvenaiva karma-vibhavana çubhāçubhena
 çaçvad bhavet tad-anurūpa-vicitra-bhogah,
 sarvo hi nāma sasurāsure esha sargaḥ. 209
 tat svapna-vṛitti-nibhato nabhasaḥ cyutā yā
 ivālā tvayā 'antar udaraṃ viçatī 'iva drishṭā,
 ā kāpi, devi, surajātir asaṃçayaṃ te
 arbhāṃ kuto 'pi khalu karma-vaçāt prapannā. » 210
 iti nija-bhartur vadanāc
 tvā nripateḥ Kalīṅgadattasya,
 devī Tārādattā
 na sagarbhā paraṃ pramadam. 211

Taraṅga 28.

ih Kalīṅgadattasya rājño garbha-bharāḥṣā
 akṣhaṇilāyāṃ sà Tārādattā çanair abbūt. 1
 c-candra-lekhāṃ ca prācīm anucakāra sà
 prasavā pāṇḍu-mukhī taralā-tārakā. 2
 tasyā nacirād ananya-sadṛiçī sutā,
 sarva-saundarya-sarga-varṇaka-saṃnibhā. 3
 utro na kiṃ jāta? » iti 'iva sneha-çālinah
 adīpās tat-kānti-jitā vicchāyatāṃ yayuḥ. 4
 īgadattaç ca, jātāṃ tāṃ tādṛiçīm api
 tad-rūpa-putrāçā-vaiphalya-vimanā abbūt. 5
 m api sambhāvyā sa putrēcchur adūyata;
 aḥ kva kanyā hi, kva 'ānandaḥ kāyavān sutah? 6
 -vinodāya khinno nirgatya mandirāt,
 t-Jinākāraṃ vihāraṃ sa mahipatiḥ. 7
 eçe çuçrāva dharma-pāṭhaka-bhikṣuṇā
 opaviṣṭena kathyamānam idaṃ vacaḥ: 8
 adānam eva 'āhuḥ samsāre sumahat tapah;
 rāṇadaḥ proktaḥ, prāṇā hy artheshu kilitāḥ. 9
 ca parasya 'arthe karuṇākula-cetasā
 avad dattaḥ; kā varāke dhane kathā? 10
 dhīreṇa tapasā sa gata-sprībah,
 divya-vijñāno Buddho buddhatvam āgataḥ. 11
 ih sarveshv iṣṭeshv āçā-nivartanāt
 va-hitāṃ kuryāt samyaksambodha-labdhaḥ: 12

Tathā ca pūrvam kasyāpi Kṛita-nāmno mahāpateḥ
 ajāyanta 'atīsubhagāḥ kramāt sapta kumārikāḥ. 13
 bālā eva ca tās tyaktvā vairāgyeṇa pitur grīham
 cmaçānam çīçriyuh, priştā jagaduç ca paricchadam: 14
 «asāram viçvam eva 'etat; tatṛāpi 'idam çarīrakam,
 »tatṛāpy abhiḥṣṭa-samyoga-sukhādi svapna-vibhramah. 15
 «ekam para-hitam tv atra saṁsāre sāram ucyate;
 »tad anenāpi dehena kurmaḥ sattva-hitam vayam. 16
 «kshipāmo jīvad eva 'etac çarīram pīṭrikānane
 »kravyād-gaṇopayogāya; kantenāpi hy anena kim? —: 17

Tathā ca rājaputro 'tra viraktaḥ ko 'py abhūt purā;
 sa yuvāpi sukānto 'pi parivrajyām açīriyat. 18
 sa jātu bhikṣuḥ kasyāpi pravishṭo baṇijo grīham
 dṛiṣṭas tarunya tat-patnyā padmapatrāyatekṣhaṇaḥ. 19
 sā tal-locana-lāvanya-hṛita-cittā tam abravīt:
 «katham āttam idam kaṣṭam idṛiçena tvayā vṛatam? 20
 »sā dhanya stṛi, tava 'anena cakshushā yā nīṛikshyate.»
 ity uktaḥ sa tayā bhikṣuḥ cakshur ekam apātayat, 21
 ūce ca haste kṛtvā tad: «mātaḥ, paçya 'idam idṛiçam;
 »jugupsitam aṣṭig-māṁsam grihyatām, yadi rocate. 22
 «idṛig eva dvitīyam ca; vada, ramyam kim etayoh?»
 ity ukta tena tad dṛiṣṭvā vyashidat sa baṇigbadhūḥ, 23
 uvāca ca: «hā, hā! pāpam mayā kṛitam abhavyayā,
 »yad aham hetutām prāptā locanotpātane tava.» 24
 tac çrutvā bhīkṣur avadad: «mā bhūd, amba, tava vyathā!
 »mama tvayā hy upakṛitam yataḥ, çṛiṇu nidarçanam: — 25

Āst ko 'pi purā kante kutṛāpy upavane yatīḥ
 anujānnavi vairāgya-niḥçesha-nikashēcchayā. 26
 tapasyataç ca ko 'py asya rājā tatṛaiva daivataḥ
 vibartum āgataḥ sākam avarodha-badhūjanaiḥ. 27
 vihrītya pāna-suptasya pārçvād utthāya tasya ca
 nṛipasya cāpalād rājñyas tad-udyāne kila 'abhṛaman. 28
 dṛiṣṭvā tatra 'ekadeçe ca tam samādhi-sthitam munim,
 atisṭhan parivārya 'enam «kim etad?» iti kautukāt. 29
 cira-sthitasu tāsṽ atra, prabuddhaḥ so 'tha bhūpatiḥ,
 apaçyan dayitāḥ pārçve, tatra babhrāma sarvataḥ. 30
 dadarça ca 'atra rājñis tāḥ parivṛitya munim sthitāḥ,
 kupitaç ca 'īrshyayā tasmin khadgena prāharad munau. 31
 aiçvaryam, īrshyā, nairghṛīnyam, kṣhīvatvam, nirvivekatā:
 ekaiḥ kim na yat kuryāt, pañcāgnitve tu kā kathā? 32
 tato gate nṛipe tasmin, kṛittāṅgam api tam munim
 akruddham prakāṣṭi-bhūya kāpy uvāca 'atra devatā: 33
 «mahātman, yena pāpēna krodhena 'etat kṛitam tvayi,
 »sva-çaktyā tam aham hanmi, manyate yadi tad bhavān.» 34
 tac çrutvā sa jagāda 'īrshir: «devi, ma sma 'evam ādiçaḥ!
 »sa hi dharma-sahāyo me, na vipriya-karaḥ punaḥ. 35

«tat-prasādāt kshamā-dharmaṃ, bhagavaty, āptavān aham;
 «kasya kshameya kiṃ, devi, na 'evaṃ cet sa mama 'ācāret? 36
 «kaḥ kopo naçvarasya 'asya dehasya 'arthe manasvinah?
 «priyāpriyeshu sāmyena kshamā hi brahmaṇaḥ padam.» 37
 ity uktā muninā sā 'atha tapasā tasya toshitā,
 aṅgāni devatā kṛtvā nirvraṇāni tiro dadhe. — 38
 «tad yathā so 'pi tasya 'risher upakāri mato nṛpaḥ,
 «netrotkhanana-hetos tvaṃ tapo-vṛddhyai tathā, 'amba, me.» 39
 ity uktvā sa vaçī bhikṣur vinamrāṃ tām baṇigbadhūm,
 kānte 'pi vapuṣi svasminn anāsthaḥ siddhaye yayau. — 40
 «tasmaḍ bālye 'tiramyē 'pi kaḥ kāye gatvare grahaḥ?
 «sattvopakāras tv etasmāḍ ekaḥ prāññasya çasyate. 41
 «tad imā vāyam etasmin nisarga-sukha-sadmani
 «çmaçāne prāññām arthe vinyasyāmaḥ çarīrakam.» 42
 ity uktvā parivāraṃ tāḥ sapta rājakumārīkāḥ
 tathāiva cakruḥ prāpuç ca saṃsiddhiṃ paramaṃ tataḥ. 43

«evaṃ nīçe çarīre 'pi mamatvaṃ nāsti dhīmatām,
 «kiṃ punaḥ suta-dārādi-parigraha-triṇotkare.» 44
 ity-ādi sa nṛpaḥ çrutvā vihāre dharma-pāṭhakāt
 Kalīṅgadatto nītvā ca dinaṃ prāyāt sva-mandiram. 45
 tatra 'anubādhyamānaç ca kanyā-janma-çucā punaḥ
 sa rājā griha-vṛddhena kenāpy ūçe dvijanmanā: 46
 «rājan, kiṃ kanyakāratna-janmanā durmanāyase?
 «putrebhyo 'py uttamāḥ kanyāḥ çivāya 'iha paratra ca. 47
 «rājya-lubdhesu kā tesbu putreshv āsthā mahābhujām,
 «ye bhakṣhayanti janakaṃ vata karkaṭakā iva? 48
 «nṛpās tu Kuntibhojādyaḥ Kuntya-ādi-tanayā-guṇaiḥ
 «tīrṇā duḥsaba-Durvāsaḥ-prabhṛtibhyaḥ parābhavam. 49
 «phalaṃ yac ca sūtā-dānāt, kutaḥ putrāt paratra tat?
 «Sulocanā-kathāṃ atra kiṃ ca vacmi, niçamyatām: 50

Āsīd rājā Suseṇākhyāç Citrakūtācale yuvā,
 Kāmo 'nya iva yo Dhātrā nirmitas Tryambakeçshayā. 51
 sa cakre divyam ārāmaṃ mūle tasya mahā-gireḥ,
 surāṇāṃ Nandanodyāna-vāsa-vairasya-dāyinaṃ. 52
 tad-madhye ca cakāra 'ekāṃ vāpīm utphulla-paṇkajām
 Lakṣmī-līlāravindānāṃ navākaramahīn iva. 53
 tasyās tasthaṃ sa sadratna-sopānāyās taṭe sadā
 patnīnāṃ svānūrūpāṇāṃ abhāvād abadhūsakhaḥ. 54
 ekadā tena mārgēṇa nabhasā surasundarī
 Rambhā Jambhārī-bhavanād ājagāma yadṛicchayā. 55
 sā taṃ dadarça rājānaṃ tatra 'udyāne vihāriṇāṃ
 sākhād Madhum iva 'utphulla-pushpa-kānana-madhyā-gam. 56

«vāpikā-padma-patitām divo 'nupatitāḥ Ḍriyam
 «Candraḥ kim esha? na 'etad vā, ḥrīr asya hy anapāyini. 57
 «nūnam Pushpeshur udyānam pushpēcchuḥ so 'yam āgataḥ;
 «kim tu sā Ratir etasya kva gatā sahaçāriṇi?» 58
 ity autsukya-kṛtōllekhā sā 'avatīrya nabho-'ntarāt,
 Rambhā mānusha-rūpeṇa rājanam tam upāgamat. 59
 upetām tām ca sahasā dṛṣṭvā rājā sa vismitaḥ
 acintayat: «aho, kā 'iyam asaṃbhāvya-vapur bhavet? 60
 «na tāvad mānushi, yena pādau na 'asyā rajaḥ-spiṇḍau,
 «na cakshuḥ sanimeshaṃ vā; tasmād divyāiva kāpy asau. 61
 «prasṭavyā tu mayā na 'iyam, palāyeta hi jātucit;
 «pratibhedāśabāḥ prāyo divyāḥ kāraṇa-saṃgatāḥ.» 62
 iti dhyāyan sa nripatiḥ kṛta-saṃbhāṣaṇas tayā
 tat-krameṇaiva tat-kālām tat-kaṇṭhāçlesham āptavān. 63
 cikṛiḍa ca ciraṃ so 'tra sākam Apsarasā tayā,
 divam sṅpi visasmāra; ramyam prema, na janmabhūḥ. 64
 tat-sakhi-Yakshiṇi-vṛikshair apūri svarṇa-rāçibhiḥ
 sā 'asya bhūmir narendrasya, dyaur Meru-çikharair iva. 65
 kālēna ca 'asya rājñāḥ Suseṇasya varāpsarāḥ
 asūta 'ananya-sadṛiçīm dhritagarbhā satī sutām. 66
 prasūta-mātrāiva ca sā jagāda 'enam mahipatim:
 «rājan, çapo 'yam idrig me jātāḥ, kshīṇāḥ sa ca 'adhunā; 67
 «ahaṃ hi Rambhā, nākastrī tvayi dṛṣṭe 'nurāgiṇi.
 «jāte ca garbhe, muktva tam, gacchāmas tatsaṇam vayam. 68
 «samayo hi 'idṛiço 'smākam; tad raksheḥ kanyakām imām;
 «etad-vivāhād nāke nau bhūyo bhāvi saṃāgamāḥ.» 69
 evam uktvā 'Apsarā Rambhā vivaçā sā tirodadhē,
 tad-dukhāc ca sa rājā 'abhūt tadā prāṇa-vyayodyataḥ. 70
 «nirāsthenāpi kim tyaktaṃ Viçvāmitreṇa jīvitam
 «Menakāyām prayātāyām prasūyaiva Çakuntalām?» 71
 ity-ādi sacivair ukto jñātārthaḥ sa nripo dhṛitim
 çanair ādatta kanyām ca punaḥsaṃgama-kāraṇam. 72
 tām ca bālām tad-ekāgrāḥ pitā sarvāṅga-sundarīm
 so 'tilocana-saundaryād nāmnā cakre Sulocanām. 73
 kālēna yauvana-praptām udyāna-sthām dadarça tām
 yuvā yadricchayā bhrāmyan Vatsākhyāḥ Kāçyapo muniḥ. 74
 sa tapo-rāçi-rūpo 'pi dṛṣṭvāiva 'etām nripātmajam
 anurāga-rasajūo 'bhūd; iti ca 'atra vyacintayat: 75
 «aho rūpaṃ kim apy asyāḥ kanyāyāḥ paramādbhutam!
 «na 'imām prapñomi ced bhāryām, kim anyat tapasaḥ phalam?» 76
 iti dhyāyan muni-yuvā sa Sulocanayā tayā
 adarçi prajvalat-tejā vidbūma iva pāvakaḥ. 77
 tam vīkshya sṅpi sapremā sākshasūtra-kamandalum,
 «çāntaḥ ca kāmāniyaç ca ko 'yam syād?» ity acintayat. 78
 varāṇāya 'iva ca 'upetya, nayanōtpala-mālikām
 kshipanti tasya vapushi, prañāmam akarod muneḥ. 79

«patim samāpnuhi!» 'ity āçls tasyās tena 'abhyadhīyata
 surāsurā-durullaṅghya-Manmathājñā-vaçātmanā. 80
 tato 'sāmānya-tad-rūpa-lobha-luṅṭhita-lajjayā
 tayāpy ūce sa vinamad-vaktrayā munipuṅgavaḥ: 81
 «eshā yadi 'icchā bhavato, narmâlāpo na ced ayam,
 «tad, deva, dātā nṛpatiḥ pitā me yācyatām» iti. 82
 atha 'anvayaṃ parijanād munis tasyā niçamyā saḥ,
 gatvā nṛpaṃ tat-pitaraṃ Sushenāṃ tām ayācata. 83
 so 'pi tam vikshya tapasā vapushā ca 'atibhūmigam
 uvāca racitātithyo rājā muni-kumārakam: 84
 «jātā 'Apsarasi Rambhāyāṃ kanyā 'eshā, bhagavan, mama.
 «asyā vivāhād nāke me tayā bhāvi samāgamah; 85
 «evam tayā vrajantyā dyām Rambhayaiva mama 'uditam.
 «etat katham, mahābhāga, bhaved? iti nirūpyatām.» 86
 tac çrutvā muniputro 'sau kṣaṇam evam acintayat:
 «kiṃ purā Menakodbhūtā sarpa-dashtā Pramadvārā, 87
 «dattvā 'āyusho 'rdham, muninā na bhāryā Rurupā kṛitā?
 «Triçankuḥ kiṃ na mto dyām Viçvāmitreṇa lubdhakah? 88
 «tad idam sva-tapo-bhāga-vyayāt kiṃ na karomy aham?»
 ity ālocya, «na bhāro 'yam» ity uktvā, so 'bravīd muniḥ: 89
 «he devatās! tapo-'ñçena madlyena 'esha bhūpatiḥ
 «saçarīro divaṃ yātu Rambhā-sambhoga-siddhaye.» 90
 ity ukte tena muninā, çṛṇvatyāṃ rājā-saṃsadi,
 «evam astv!» iti suvyaktā divyā vāg udabhūt tataḥ. 91
 tataḥ Sulocanāṃ tasmai munaye Kāçyapāya tām
 Vatsāya dattvā tanayāṃ, sa rājā divam udyayau. 92
 tatra divyatvam āsādyā, tayā Çakra-niyuktayā
 sa reme Rambhaya sākaṃ bhūyo divyānubhāvayā. 93

«itthaṃ kṛitārthatām, deva, Sushenāḥ prāpa kanyayā.
 «kanyā yushmādrīçāṃ geheshv īdriçyo 'vataranti hi. 94
 «tad eshā kāpi divyā te jātā çāpa-cyutā gṛihe
 «kanyā nūnam; ato mā gāḥ çucaṃ taj-janmanā, vibho!» 95
 iti çrutvā kathāṃ rājā gṛiha-vṛiddhād dvijanmanah,
 Kalīṅgadatto nṛpatir jahau cintāṃ tutosha ca. 96
 tām sa cakre nija-sutām nayanānanda-dāyinīm
 nāmṇā Kalīṅgasenā 'iti bālām indukalōpamām. 97
 sāpi tasya pitur gehe rājaputṛi tataḥ kramāt
 Kalīṅgasenā vavṛidhe vayasā-madhya-vartini. 98
 vijahāra ca harmyeshu sā gṛihopavaneshu ca
 kṛidā-rasamayasya 'iva lahari çaiçavāmbudheḥ. 99
 kadācid atha harmya-sthāṃ keli-saktām dadarça tām
 Mayāsura-sutā yānti vyomnā Somaprabhābhīdhā. 100
 sā tām ālokya rūpeṇa muni-mānasa-mohinīm,
 Somaprabhā nabhaḥ-sthāiva jāta-prītir acintayat: 101
 Abhandl. d. DMG. III, 5. 2

«kā 'iyan? kim aindavi mūrtiḥ? kantis tasyā divā kutaḥ?
 «Ratir vā yadi, kva Kāmaḥ? kanyakāṃ tad avaimy aham, 102
 «atra rāja-grīhe kāpi divyā cāpa-cyutā bhavet;
 «jāne janmāntare ca 'abhūd mūnaṃ sakhyam mama 'etayā, 103
 «etad hi me vadaty asyām atisneḥḥkulaṃ manah.
 «tad yuktam kartum etām me svayamvara-sakhiṃ punaḥ.» 104
 iti saṃcintya bālāyās tasyāḥ saṃtrāsa-çaṅkayā
 Somaprabhā sā gaganād alakshitam avātarat. 105
 manushya-kanyakā-bhāvam ācṛitya 'ācṛvāsa-kāraṇam,
 sā 'asyāḥ Kalingasenāyāḥ cānair upasasarpa ca. 106
 «dishtyā rājasutā kāpi svayam atyadbhūtākṛitiḥ
 «asau mama 'āgatā pārçvam, ucitā 'iyan sakhi mama,» 107
 iti tad-darçanād eva vicintya, 'utthāya ca 'adarāt,
 Kalingasenāpy ālīngat sā tām Somaprabhām tadā. 108
 upaveçya ca papraccha kṣaṇād anvaya-nāmanī;
 «vakshyāmi sarvaṃ, tiṣṭha!» 'iti tām ca Somaprabhā 'abravīt. 109
 tataḥ kathā-krameṇaiva vācā sakhyam abadhyata
 tābhyām ubhābhyām anyonyam hastagraha-puraḥsaram. 110
 aṭha Somaprabhā 'avādīt: «sakhi, tvam rājakanyakā;
 «rājaputraiḥ samam sakhyam kṛicchrād apy ativāhyate; 111
 «alpenāpy aparādheṇa te hi kupyanty amātrayā.
 «rājaputra-bāṇikputra-kathām, çṛiṇv, atra vacmi te: 112

Nagaryam Pushkaravatyam Gūḍhasenābhidho nripaḥ
 āsīt, tasya ca jāto 'bhūd eka eva kila 'ātmajaḥ. 113
 sa rājaputro driptaḥ sam ekaputratayā çubham
 açubham vāpi yac cakre, pitā tasya 'asahishta tat. 114
 bhrāmyatā 'upavane jātu dṛishtaḥ tenaiva putrakāḥ
 bāṇijo Brahmādattasya sva-tulya-vibhavākṛitiḥ. 115
 dṛishtvā ca sadyaḥ so 'mena svayamvara-suhṛit kṛitaḥ;
 tadāiva ca 'eka-rūpau tau jātau rāja-bāṇik-sutau. 116
 sthātum na çekatuḥ kṣhipraṃ tāv anyonyam adarçanam.
 āçu badhnāti hi prema prāg janmāntara-saṃstavah. 117
 na 'upabhuṅkte sma tam bhogaṃ rājaputraḥ kadācana,
 bāṇikputrasya yas tasya na 'adāv eva 'upakalpitaḥ. 118
 ekadā, suhṛidas tasya niçcitya 'udvāham āditaḥ,
 Ahichatram vivāhāya sa pratasthe nripātmajaḥ. 119
 mitreṇa tenn sākam ca gajārūḍhaḥ sasainikāḥ
 gacchann, Ikshuvati-tīram prāpya sāyam samāvasat. 120
 tatra candṛodaye pānam āsevyā, çayanam çṛitaḥ
 arthito nijayā dhātryā kathām vaktum pracakrame. 121
 upakrānta-katho jahre çrānto mattaḥ ca nidrayā,
 dhātṛi ca tadvat; so 'py āsīt snehāj jāgrad bāṇiksutaḥ. 122
 .tataḥ supteshu ca 'anyeshu strīṇām iva mithaḥ-kathā
 gagane çuçuve tena bāṇikputreṇa jāgratā: 123

«anākhyāya kathāṃ suptāḥ pāpo 'yaṃ; tac cāpāmy ahaṃ:
 «paridrakṣhyaty asau hāraṃ prātas; taṃ ced grahīṣhyati,» 124
 «kaṇṭha-lagnena tena 'esha tatksaṇaṃ mṛityuṃ āpsyati,»
 ity uktvā virarāma 'ekā; dvitīyā ca tato 'bravit: 125
 «ato yady ayam uttīrṇas, tad drakṣhyaty āmra-pādapam;
 «bhokṣhyate cet phalāny asya, tataḥ prānair vimokṣhyate,» 126
 ity uktvā vyaramat sāpi; tritīyā 'abbhidadhe tataḥ:
 «yady etad api tīrṇo 'yaṃ, tad vivāha-kṛite grīhaṃ 127
 «pravīṣṭaḥ cet, tad eva 'asya hantum prīṣṭhe patīṣhyati,»
 uktvā 'iti nyavṛitat sāpi; caturthī vyāharat tataḥ: 128
 «ato 'pi yadi nistīrṇas, tannaktaṃ vāsavecmani
 «pravīṣṭaḥ cātakṛitvo 'yaṃ kṣhutaṃ sadyaḥ karīṣhyati; 129
 «cātakṛitvo 'pi yady asya «jīva!» 'iti na vadīṣhyati
 «kaṇṭha atra, tataḥ ca 'esha mṛityor vaḥam upēṣhyati. 130
 «yena ca 'idaṃ cṛutaṃ, so 'sya rakṣhārthaṃ yadi vakṣhyati,
 «tasyāpi bhavitā mṛityur», ity uktvā sā nyavartata. 131
 bāṇikputraḥ ca tat sarvaṃ cṛutvā nirghāta-dāruṇam,
 sa tasya rājaputrasya snehōdvigno vyacintayat: 132
 «upakrāntāṃ anākhyātāṃ dhik kathāṃ, yad alakṣitāḥ
 «devatāḥ crotum āyātāḥ cāpantyaḥ tu kutūhalāt. 133
 «tad etasmin mṛite rājasute, ko 'rīho mama 'asubhiḥ?
 «ato 'yaṃ rakṣhaṇīyo me yuktyā prāṇa-samaḥ suhṛit. 134
 «vṛittānto 'pi na vācyo 'sya, mā bhūd doṣho mamāpy ataḥ,»
 ity ālocya niḥāṃ ninye sa kṛicchreṇa bāṇiksutaḥ. 135
 rājaputro 'pi sa prātaḥ prasthitas tat-sakhaḥ paṭhi
 dadarṣa purato hāraṃ, tam ādātum iyesha ca. 136
 tato 'bravid bāṇikputro: «hāraṃ mā sma grahīḥ, sakhe!
 «māyā 'iyam; anyathā na 'ete paḥyeyuḥ sainikāḥ katham?» 137
 tac cṛutvā taṃ parityajya, gacchan agre dadarṣa saḥ
 āmra-vṛikṣaṃ, phalāny asya bhoktum ca 'aicchad nṛipātmajaḥ. 138
 bāṇikputreṇa ca prāgvat tato 'pi sa nivāritaḥ.
 sāntaḥkheḍaḥ cānair gacchan prāpa cvaṇura-sadma tat. 139
 tatra 'udvāha-kṛite veḥma viḥan, dvārād nivartitaḥ
 tenaiva sakhyā yāvaca ca, tāvat tat patitaṃ grīhaṃ. 140
 tataḥ kathāncid uttīrṇaḥ kiṃcit-sapratyayo niḥi
 nivāsakaṃ viveḥa 'anyaṃ rājaputro badhū-sakhaḥ. 141
 tatra tasmin bāṇikputre praviṇya 'alakṣita-sthite,
 cātakṛitvaḥ kṣhutaṃ cakre cānyāyācṛito 'tha saḥ. 142
 cātakṛitvo 'pi tasya 'atra nīcāir «jīva!» 'ity udīrya saḥ,
 kṛita-kāryo bāṇikputro hrīṣṭaḥ svairam vahir yayau. 143
 niryāntaṃ tam apaḥyac ca rājaputro badhū-sakhaḥ,
 trīṣṭhā-vismṛita-tat-snehaḥ kruddho dvāpsthān uvāca ca: 144
 «pāpātma 'ayam rāhaṣṭhasya pravīṣṭo 'ntaḥpuram mama;
 «tad baddhvā sthāpyatāṃ yāvat, prabhāte 'sau nigṛīhyate.» 145
 tad buddhvā rakṣhibhir baddho niḥāṃ ninye bāṇiksutaḥ,
 prātar badhyabhavaṃ taiḥ ca nīyamāno 'bravit sa tān: 146

«ādaṁ nayata mām tāvad rājaputrāntikam, yataḥ
 «vakshyāmi kārṇam kimpit; tataḥ kuruta me badham.» 147
 ity uktaiḥ tena tair gatvā vijñaptāḥ sa nripātmajāḥ,
 sacivair bodhitaḥ ca 'anyais tasya 'ānayanam ādicat. 148
 āntaḥ so 'bravit tasmai vṛttāntam rājasūnave,
 pratyayād griha-pātoṭthād mene satyam ca so 'pi tat. 149
 tatas tushṭaḥ samam sakhyā badha-muktena tena saḥ
 āyayau rājatanayaḥ kṛitadāro nijām purīm. 150
 tatra so 'pi suhṛit tasya kṛitodvāho baṇiksutaḥ,
 stūyamāna-guṇaḥ sarvair janair, āsīd yathā-sukham. 151

«evam ucchṛīṅkhalā bhūtvā sva-niyantri-pramāthinaḥ
 «rājaputrā na manyante hitam, mattā gajā iva. 152
 «Vetālais taiḥ ca kā maitrī, ye vihasya haranty asūn?
 «tad, rājaputri, sakhyam me mā sma vyabhicarah sadā.» 153
 iti śrutvā kathām etāṁ harmye Somaprabhā-mukhāt
 Kalīṅgasenā sasneham tām sakhlīṁ pratyabhāshata: 154
 «ete Piṇḍācā, na tv ete rājaputrā matāḥ, sakhi.
 «Piṇḍāca-durgraha-kathām aham ākhyāmi te, ṣṛiṇu: 155

Yajñasthalākhye ko 'py āsīd agrahāre purā dvijaḥ.
 sa jātu durgataḥ kāśṭhāny āhartum aṭavīm yayau. 156
 tatra kāśṭhāṁ kuṭhāreṇa pātyamānam vidher vaçāt
 āpatya tasya jaṅghāyām bhittvā 'antaḥ praviveça tat. 157
 tataḥ sa prasavad-rakto dṛiṣṭvā kenāpi murchitaḥ
 utkshipya 'anyata griham puṁsā pratyabhijānatā. 158
 tatra vihvalayā patnyā tasya, prakshālya çonitam,
 āçvāsya tasya jaṅghāyām nibaddho vraṇapattākāḥ. 159
 tataḥ cikitsyamānaḥ san vraṇas tasya dine dine
 na paraṁ na ruroḥaiva, yāvad nāḍītvam āyayau. 160
 tato nāḍīvraṇāt khinno daridro maraṇodyataḥ
 abhyetya sakhyā vipreṇa kenāpi jagade rahaḥ: 161
 «sakhā me Yajñadattākhyāç ciraṁ bhūtvā 'atidurgataḥ
 «Piṇḍāca-sādhanam kṛtvā dhanam prāpya sukhī sthitaḥ. 162
 «tac ca tat-sādhnam tena mamāpy uktam; tvam apy ataḥ
 «Piṇḍācam sādhasya, sakhe; sa te ropayitā vraṇam.» 163
 ity uktvā 'ākhyāta-mantro 'sāv uvāca 'asya kriyām imām:
 «utthāya paçcime yāme mukta-keço digambaraḥ 164
 «anācāntaḥ ca, mushṭī dvau taṇḍulānām yathā-kshamam
 «dvābhyām ādāya hastābhyām, japan gaccheç catuṣpatham; 165
 «tatra taṇḍula-mushṭī dvau sthāpayitvā tataḥ, sakhe,
 «maunenāṇva tvam āgaccher, mā vikshishṭhāç ca priṣṭhataḥ. 166

«eraṃ kuru sadā, yāvat Piçāco vyaktatāṃ gataḥ,
 «aham hi hanmi te vyādhim»», iti tvāṃ vakshyati svayam. 167
 «tato 'bhinandēs taṃ, so 'tha tava rogaṃ harishyati.»
 «y uktas tena mitreṇa sa dvijas tat tathā 'akarot. 168
 «tathā siddhaḥ Piçācaḥ sa tasya 'ambara-mabaushadhīḥ
 imācalendrād ānya ropayāmāsa tad-vraṇam. 169
 «pāda ca prahriṣṭaṃ taṃ so 'tha lagna-graho dvijam:
 «ehi vraṇaṃ dvityaṃ me, yāvat taṃ ropayāmy aham; 170
 «cet, srijāmy anarthaṃ te çaritraṃ saṃharāmi vā.»
 «çrutvā sa dvijo bhītaḥ sadyo muktyai taṃ abhyadhāt: 171
 «taṃ dvityaṃ dāsyāmi saptabhis te dinair» iti.
 «tena 'ujjhitaḥ so 'bhūḍ nirāço jivite dvijaḥ. 172
 «y uktvā viratā madhyād aṣṭlākhyāna-lajjayā,
 gasenā bhūyaḥ sà 'avādīt Somaprabhāṃ idam: — 173
 «vraṇāntarālābhād ātaṃ vipram uvāca tam
 «vā prīṣṭvā ca duhitā vidagdhaḥ mṛita-bhartṛikā: 174
 «aye 'haṃ Piçācam taṃ; gaccha, tvaṃ brūhi taṃ punaḥ:
 «ivraṇo mad-duhitur bhavatā ropyatām»» iti.» 175
 «tvā, mudito gatvā, tathāiva 'uktvā ca sa dvijaḥ
 «dubitus tasyāḥ Piçācam taṃ tato 'ntikam. 176
 «asya Piçācasya varāṅgaṃ svam adarçayat,
 «imaṃ vraṇaṃ, bhadra, mama» 'iti bruvati rahaḥ. 177
 «dḍhaḥ Piçāco 'syā varāṅge satatam dadau
 «idi, na tv āsīt sa taṃ ropayitum kshamaḥ. 178
 «khinnas, tasyāḥ sa kṛtvā jaṅghe nijāṇsayoḥ,
 «na rohati?» 'ity evaṃ tad varāṅgaṃ vyalokayat, 179
 «ityaṃ tasya 'adhaḥ sa pāyu-vraṇam aikshata.
 «tvaiva ca sambhṛantaḥ sa Piçāco vyacintayat: 180
 «opito yāvad, utpanno 'yaṃ vraṇo 'paraḥ!
 «avādo, yac chidreshv anarthaḥ yānti bhūritām. 181
 «iti yato lokāḥ, pralayaṃ yānti yena ca,
 «artma vivṛitaṃ, kaḥ pidhātum tad içvraḥ?» 182
 «viruddhārtha-siddhyā bandhana-çāṅkayā
 «tato mūrkhāḥ palāyya 'adarçanaṃ yayau. 183
 «ucayitvā taṃ Piçācam mocitas tayā
 «dvijas tasthau roçottirṇo yathā-sukham. 184

içācās; tat-tulyā balā rājaputrāç ca ye,
 «y anarthāya, sakhi, rakshyās tu buddhibhiḥ. 185
 «kullnās tu na 'etādriçyaḥ çrutāḥ kvacit;
 «na bhāvyaṃ te, sakhi, mat-saṃgataṃ prati.» 186
 «senāyā mukhac çrutvā yathā-kramam
 «madhuraṃ, toshaṃ Somaprabhā yayau. 187
 «ti-yojanyaṃ grihaṃ, yāti ca vāsaraḥ;
 «ni, tat, tanvi, yāmi», 'ity etām uvāca ca. 188

tato 'stagiri-çekharam vrajati vāsareçe çanaiḥ,
 sakṣiṇ punarupāgama-pranayiniṁ samāpricchya tām,
 kṣhaṇaṁ janita-vismayā gagana-mārgam utpatya sà,
 jagāma vasatiṁ nijāṁ prasabham eva Somaprabhā. 189
 vilokya ca tad adbhutaṁ, bahu-vitarkam abhyantaram
 praviçya, samacintayat kila Kaliṅgasenāpi sà:
 «na vedmi, kim asāv, aho, mama sakṣi hi Siddhāṅganā
 «bhavet, kim athavā 'Apsarāḥ, kim athavāpi Vidyādhari? 190
 «divyā tāvad iyaṁ bhavaty avitatham vyomāgra-samcāriṇi,
 «divyā yānti ca mānuṣhibhir asama-snehāhṛitāḥ saṁgatim.
 «bheje kiṁ nṛpateḥ Prithos tanayayā sakhyam na sà 'Arundhati?
 «tat-prītyā Prīthur ānināya Surabhiṁ svargād na kiṁ bhūtaḥ? 191
 «tat-kṣhīrāçanato na kiṁ punar asau bhrasṭo 'pi yāto divaṁ?
 «saṁbhūtāç ca tataḥ-prabhṛity avikulā gāvo na kiṁ bhūtaḥ?
 «tad dhanyāsmi, çubhodayād upagatā divyā sakṣi 'iyam mama;
 «prātaç ca 'anvaya-nāmani sunipuṇaṁ prakṣhyāmi tām āgatām.» 192
 ity-ādi rājatanayā hṛidi cintayanti
 tām yāminiṁ anayad atra Kaliṅgasenā,
 Somaprabhā ca nija-veçmani bhūya eva
 tad-darçanotsuka-manā rajantiṁ nināya. 193

Turaṅga 29.

Tataḥ Somaprabhā prātas, tad-vinodopapādinim
 nyasta-dārumayāneka-māyā-sad-yantra-putrikām 1
 karaṇḍikām samādāya, sà nabhastala-cāriṇi
 tasyāḥ Kaliṅgasenāyā nikaṭaṁ punar āyayau. 2
 Kaliṅgasenāpy ālokya tām āmandāçru-nirbharā,
 utthāya kaṇṭhe jagrāha, pārçvāsinām uvāca ca: 3
 «tvadiya-mukha-pūrṇendu-darçanena vinā, sakhi,
 «tamomay! triyāmā 'adya çatayāmā 'iva me gatā. 4
 «taj janmāntara-saṁbandhaḥ kīdṛiçaḥ syāt tvayā mama,
 «yasya 'ayaṁ pariṇāmo 'dya, tvam, devi, vetsi ced, vada!» 5
 tac çrutvā rājaputṛiṁ tām evaṁ Somaprabhā 'abravīt:
 «īdṛig me nāsti vijñānaṁ, na hi jātiṁ smarāmy aham, 6
 «na ca 'atra munayo 'bhijñāḥ; kecit tu yadi jānate,
 «taiḥ kṛitaṁ tādṛiçaṁ pūrvam para-tattva-vidaç ca te.» 7
 evam uktvatīṁ bhūyaḥ prema-viçrambha-peçalam
 Kaliṅgasenā papraccha vijane tām sakautukā: 8
 «brūhi me, sakhi, kasya 'iha deva-jāteḥ pitus tvayā
 «janmanā 'alaukṛito vañço muktayā 'iva suvṛittayā? 9
 «jagat-karṇāmrītaṁ kiṁ ca tava nāma, sulakṣhaṇe?
 «karaṇḍikā kimartha 'iyam? asyām asti ca vastu kim?» 10

evam Kalingasenāyāḥ cṛtvā sapraṇayam vacaḥ,
Somaprabhā sā sarvaṃ tat kramād vaktum pracakrame: — 11

Asti trijagati khyāto Mayo nāma mahāsurah.

āsuraṃ bhāvam utsrija Çauriṃ sa çaraṇaṃ çritāḥ. 12
tena dattābhayaḥ cakre sa ca Vajrabhṛtaḥ sabhām;
Daityāḥ ca «deva-pakshyo 'yam» iti tam praticukrudhuḥ. 13
tad-bhayāt tena Vindhyādrau māyā-vivara-mandiram
agamyam Asurendrāṇaṃ bahv-āçcaryamayam kṛitam. 14
tasya 'āvāṃ dve duhitarau Mayasya: brahmacāriṇī
jyeshthā Svayamprabhā nāma kumārī tad-griha-sthitā; 15
aham Somaprabhā nāma kanishthā, sā tv aham, sakhi,
Nadakuvara-samjñāya dattā Dhanada-sūnave. 16
pitṛā ca çikshitāsmi 'iha māyā-yantrāṇy anekaḥ;
tvat-prītyai ca 'iyam ānitā pūrṇā tava karaṇḍikā. — 17

ity uktvā 'adarçayat tasyāḥ prodghātya bahu-kautukāḥ
Somaprabhā kāshthamayīḥ sva-māyā-yantra-putrikāḥ. 18
kilikāhati-mātrena kācid gatvā vihāyāḥ
tad-ājñāyā pushpamālām ādāya drutam āyayau; 19
kācit tathāiva pāṇiyam ānināya yadricchayā;
kācid nanarta; kācic ca kathālapam atha 'akarot. 20
ity-ādibhir mahāçcaryaiḥ kamcit kalam vinodya tam,
surakshitam sthāpayitvā tam ca yantra-karaṇḍikām, 21
Kalingasenām āmantrya sotkām Somaprabhā tataḥ
yayau bhartṛi-parāyattā nabhasā nija-mandiram. 22

Kalingasenāpy āçcarya-darçana-dhvastayā kshudhā
prahrishṭā tadahas tasthau sarvābhāra-parāṇmukhī. 23
tad dṛṣṭvā ca tatas tasyā janani roga-çāṅkini
Ānandākhyena bhishajā nirūpya 'avikaloditā: 24
«kuto 'pi hetor harṣeṇa naṣṭā 'asyāḥ kshud, na rogataḥ,
«utphulla-netraṃ vakty etad asyā hasad iva 'ānanam.» 25
ity uktā bhishajā, harsha-hetum taj-janani ca sā
papraccha tam yathā-vṛttam; sāpi tasyai tad abravīt. 26
tataḥ çlāghya-sakhi-saṅga-hriṣṭam matvā 'abhinandya ca,
āhāraṃ kārayāmāsa janani tam yathocitam. 27

atha 'anyedyur upāgatya viditārthā krameṇa sā
Kalingasenām tam evam rahaḥ Somaprabhā 'abhyadhāt: 28
«mayā tvat-sakhyam āvedya, tvat-pārçva-gamane 'nvaham
«anujñā jñāninō bhartur grīhītā viditārthataḥ. 29
«tasmāt tvam apy anujñātā pitṛibhyām bhava sāmpratam,
«yena svairam mayā sākam niḥçāṅkā viharishyasi.» 30
evam uktavatim haste tam grīhitvāiva, tatksaṇam
Kalingasenā sva-pitur mātuḥ ca nikātam yayau. 31
tatra nāmānvayākhyāna-pūrvam ca 'etām adarçayat
pitṛe Kalingadattāya rājñe Somaprabhām sakhiṃ, 32
mātṛe ca Tārādattāyai tathāiva tam adarçayat;
tau ca dṛṣṭvā yathākhyānam eṇām abhinanandatuḥ. 33

ūcatuḥ ca 'ākṛiti-prītau dāpati tāv ubhau tataḥ
 satkṛitya duhitṛi-snehāt tāṃ mahāsura-sundarīm: 34
 «vatse, Kālīngasenā 'iyam haste tava samarpitā;
 «tad idānīm yathā-kāmam ubhe viharataṃ yuvām.» 35
 etat taylor vaco dve cāpy abhinandya niriyatuḥ
 samam Kālīngasenā ca sā ca Somaprabhā tataḥ. 36
 jagmatuḥ ca viharāya viharāṃ rāja-nirmitam,
 āninyatuḥ ca tāṃ tatra māyā-yantra-karaṇḍikām. 37
 tato yantramayaṃ Yakshaṃ grihītvā prāhiṇot tadā
 Somaprabhā sva-prayogād Buddhārcānayanāya sā. 38
 sa Yaksho nabhasā gatvā dūram adhvānam, āyayau
 ādāya muktā-sadratna-hemāmburuha-samcayam. 39
 tena 'abhipūjya, Sugatān bhāsayāmāsa tatra sā
 Somaprabhā sanilayān sarvāṅgācārya-pradāyintī. 40
 tad buddhvā 'āgatya dṛiṣṭvā ca vismito mahishi-sakhaḥ
 rājā Kālīngadattas tāṃ apricchad yantra-ceshṭitam. 41
 tataḥ Somaprabhā 'avādīd: «rājann, etāny anekadhā
 «māyā-yantrādi-ṣṭipāni pitṛā sṛiṣṭāni me purā. 42
 «yathā ca 'idam jagad-yantram pañca-bhūtātmakeṇ, tathā
 «yantrāny etāni sarvāṇi; ṣṇiṇu tāni prithak prithak. 43
 «prithivī-pradhānam yantram yad, dvārādi pidadhāti tat;
 «pihitam tena Čakro 'pi na ca 'udghāṭayitum paraḥ. 44
 «ākāras toya-yantrōtthaḥ sajīva iva dṛiṣyate.
 «tejomayaṃ tu yad yantram, taj jvalāḥ parimuṣcati. 45
 «vāta-yantram ca kurute ceshṭā gaty-āgamādikāḥ.
 «vyakti-karoti ca 'ālāpam yantram ākāṣa-sambhavam. 46
 «mayā ca 'etāny avāptāni tātāt; kim tv amṛitasya yat
 «rakshakaṃ cakra-yantram, tat tāto jānāti, na 'aparaḥ.» 47
 iti tasyā vadantyās, tad-vacaḥ śraddadhatām iva
 madhyāhne pūryanānānām caṅkhanām udabbhūd dhvaniḥ. 48
 tataḥ svocitam āhāraṃ dātum vijūapya tam nṛipam,
 prāpya 'ānujñāṃ, vimāne tam sānugāṃ yantra-nirmite 49
 Kālīngasenām ādāya, pratasthe gaganena sā
 Somaprabhā pitṛi-gehaṃ jyeshṭhāyāḥ svasur antikam. 50
 kṣhaṇāc ca prāpya Vindhyaḍri-vartī tat pitṛi-mandiram,
 tasyāḥ Svayampṛabhāyāc ca pārçvaṃ tam anayat svasuḥ. 51
 tatra 'apaçyaj jaṭājūta-mālinīm tam Svayampṛabhām
 Kālīngasenā, lambākshamālām, sabrahmacāriṇīm, 52
 susitāmbara-samvītām, hasantīm iva Pārvatīm,
 kāma-bhoga-mahābhoga-grihītoḡra-tapaḥkriyām. 53
 sūpi Somaprabhāḥkhyātām praṇatām tam nṛipātmajāṃ
 Svayampṛabhā kṛitātithyā samvibheje phalāçanaiḥ. 54
 «sakhi, bhuktaiḥ phalair etair jarā te na bhaviṣyati
 «vināçiny asya rūpasya, padmasya 'iva himāhatih. 55
 «etad-artham iha snehād āntā bhavati mayā»;
 iti Somaprabhā ca 'etām rājaputrim abhāshata. 56

tataḥ Kaliṅgasenā 'atra tāny abhūṅkta phalāni sà,
 sadyo 'mṛita-rasāsāra-siktāṅgt 'iva babbhūva ca. 57
 dadarṣa ca purōdyānaṃ bhramanti tatra kautukāt,
 sasuvārṇābjā-vāpikam, sudhā-svādu-phala-drumam, 58
 hema-citra-khaḡāklṛṇam, sanmaṇi-stambha-vibhramam,
 bhitti-buddhi-karam cūnye, bhittau cūnya-pratlti-dam, 59
 jale sthala-dhiyaṃ kurvat, sthale ca jala-buddhi-kṛit,
 lokāntaram iva 'apūrvam Maya-māyā-vinirmitam, 60
 praviṣṭa-pūrvam plavagaiḥ purā Sītā-gaveshibhiḥ
 Svayamprabhā-prasādena cirāt samprāpta-nirgamaiḥ. 61
 tatas tad-adbhuta-pura-prakāmāloka-vismitām
 ajarā-bhājanibhūtām tām āprashṭa Svayamprabhā, 62
 Kaliṅgasenām āropya yantre, bhūyo vihāyasā
 Somaprabhā Takshaṣilām ānināya sva-mandiram. 63
 tatra sà tad yathā-vastu pitroḥ sarvam avarṇayat
 Kaliṅgasenā, tau cāpi param samptosham lyatuḥ. 64
 ittham taylor dvayoḥ sakhyor gacchatsu divaseshḥ atha
 ūce Kaliṅgasenām tām evaṃ Somaprabhā 'ekadā: 65
 «yāvad na pariṇtā tvam, tāvat sakhyam mama tvayā;
 «tvad-bharṭṛi-bhavane paçcād mama syād āgamaḥ kutaḥ? 66
 «na dṛiçyo hi sakhl-bhartā na 'aṅgikāryaḥ kathampcana.
 67
 «aver vṛikl 'iva snushāyāḥ çvaçrūr mānsāni khādati.
 «tathā ca, çṛiṇu, vacmy etām Kīrtisenā-kathām tava: 68

Pure Pāṭaliputrākhye dhuryo dhanavatām baṇik
 nāmnā yathārthena purā Dhanapālita ity abhūt. 69
 Kīrtisenābhidhānā ca tasya 'ajāyata kanyakā,
 rūpeṇa 'ananya-sadṛiçṭ prāṇebhyo 'py adhika-priyā. 70
 sà ca tena samānāya Magadheshu mahārddhaye
 Devasenābhidhānāya dattābhūd baṇije sūtā. 71
 tasya ca 'atisuvṛittasya Devasenasya durjani
 vipannajanakasya 'āstj janant svāmini grihe. 72
 sà snushām Kīrtisenām tām paçyanti pati-sammatām,
 krudhāvalanti putrasya paroksham akadarthayat. 73
 Kīrtisenā ca sà patyur vaktum nāiva çaçāka tat;
 kashṭā hi kuṭila-çvaçrūr-paratantra-badhū-sthitiḥ. 74
 ekadā sa patis tasyā Devaseno baṇijyayā
 gantum pravavṛite bandhu-prerito Vallabhīm purīm. 75
 tataḥ sà Kīrtisenā tam patim evam abhāshata:
 «iyac-ciram mayā na 'etad, āryaputra, tava 'uditam; 76
 «kadarthayati mām eshā tava 'ambā tvayy api sthite,
 «tvayi tu proshite kim me kuryād, iti na vedmy aham. » 77
 tac çrutvā sa samudbhṛāntas tat-snehāt sabhayaḥ çanaiḥ
 Devasenas tadā gatvā mātaram praṇato 'bravīt: 78

« Kirtisenā 'adhunā haste tava, amba, prasthitasya me;
 « na 'asyā nihsnehatā kāryā, kulina-tanayā hy asau. » 79
 tac cṛtvā Kirtisenām tām āhūya, 'udvartitekṣhaṇā
 tam Devasenam mātā sā tatkālam samabhāshata: 80
 « kṛitam mayā kim, pricchā 'etām! evaṃ tvām prerayaty asau
 « grihe bhedakari, putra; mama tu dvau yuvām samau. » 81
 cṛtvā 'etac cānta-citto 'bhūt tat-kṛite sa baṇigvarah;
 vyāja-sapraṇayair vākyaair jananyā ko na vañcyate? 82
 Kirtisenā tu sā tūṣṇīm āsīd udvega-sasmitā,
 Devasenas tu so 'nyedyuḥ pratasthe Vallabhim baṇik. 83
 tatas tad-viraha-kleṣa-jushas tasyāḥ krameṇa sā
 tad-mātā Kirtisenāyā dāsīḥ pārçvād nyavārayat. 84
 kṛtvā ca grihacāriṇyā sva-ceṭyā saba saṃvidam,
 ānāyā 'abhyantaram guptam tām vivastrām cakāra sā. 85
 « pāpe, harasi me putram », ity uktvā, sakacagraham
 pādair dantair nakhaiḥ ca 'etām ceṭyā samam apātayat. 86
 cikshepa ca 'enām bhūgehe sapidhāne dṛidhārgale
 tatratye 'bhyuddhritāṇṣha-pūrva-jātārtha-saṃcaye. 87
 nyadhāc ca tasyās tatra 'antaḥ pratyaham sā dinātyaye
 pāpā tādrig-avasthāyā bhaktasya 'ardha-ṣarāvakam, 88
 acintayac ca: « dūrashe patyāv evaṃ mṛitā svayam,
 « imām vyutthāpya yāta! 'iti vakshyāmi divasair » iti. 89
 ittham bhūmigrihe kshiptā cvaçrvā pāpakṛitā tayā
 sukhārthā rudati sā 'atra Kirtisenā vyacintayat: 90
 « ādhyah patiḥ, kule janma, saubhāgyam, sādhuvrīttatā:
 « tad apy aho mama cvaçrū-prasādād idṛṣi vipat! 91
 « etad-artham ca nimdanti kanyānām janma bāndhavāḥ
 « cvaçrū-nanāndri-saṃtrāsam asaubhāgyādi-dūshitam. » 92
 iti cōcanty akasmāt sā Kirtisenā khanitrakam
 lebhe 'smād bhūgrihād, dhātṛā manah-çalyam iva 'uddhritam. 93
 ayomayena tena 'atra suruṅgām nicakhāna sā
 tāvad, yāvat tayā 'uttasthe daivāt svād vāsaveçmanah. 94
 dadarça ca pradīpena prāktanena 'atha tad griham,
 akṣiṇena kṛitāloka dharmēṇa 'iva nijena sā. 95
 ādāya 'ataç ca vastrāni svam svarṇam ca, niçākshaye
 nirgatyaiḥ tato guptam, jagāma nagarād vahiḥ. 96
 « evaṃ vidhāya 'āgantum me na yuktam pitṛi-veçmani;
 « kim vakshye tatra? lokaç ca pratyeshyati katham mama? 97
 « ataḥ sva-yuktyā gantavyam patyur eva 'antikam mayā;
 « iha 'amutra ca sādhuvinām patir ekā gatir yataḥ. » 98
 ity ālocya cakāra 'atra tadāgāmbu-kṛita-plavā
 rāja-putrasya veçam sā Kirtisenā suvrīṇhitam. 99
 tato gatvā 'āpaṇe, dattvā kiṃcid mūlyena kāñcanam,
 kasyāpi baṇijo gehe dine tasminn uvāsa sā. 100
 anyedyus tatra cakre ca Vallabhim gantum icchatā
 Samudrasena-nāmnā sā baṇijā saba saṃstavam. 101

tena sākam sabhṛityena prāptuṃ prāk prasthitaṃ patim
 sad-rājaputra-veçā sâ pratasthe Vallabhīm prati. 102
 jagāda taṃ ca baṇijam: «gotrajair asmi bādhitah,
 «tat tvayā saha gacchāmi Vallabhīm svajanāntikam.» 103
 tac çrutvā sa baṇikputro mārge paryacarac ca tām,
 «rājaputro dhruvaṃ bhavyaḥ ko 'py asāv» iti gauravāt. 104
 yayau ca sa baṇik-sārthaḥ puraskṛitya 'atavi-patham
 bahu-çulka-bhaya-tyakta-mārgāntara-janâçritam. 105
 dinaih prāpya 'atavi-dvāram, sāyam sārthe kṛita-sthitan,
 cakre kṛitānta dūtī 'iva çabdaṃ bhayakaram çivā. 106
 tad-abhijñe baṇig-loke caurādy-āpāta-çāṅkini,
 haste gṛihita-çastreshu sarvato ripu-rakshishu, 107
 dhvānte dhāvati dasyūnām agrayāyi-balopame,
 Kīrtisenā tad ālokya puṃ-veçā sâ vyacintayat: 108
 «aho dushkṛitīnām karma saṃtānena 'iva vardhate!
 «paçya, çvaçrū-kṛitā vyāpad ihāpi phalitā mama. 109
 «prathamam mṛityunā 'iva 'aham çvaçrū-kopena bhakshitā,
 «pravishṭā bhūgriham paçcād garbhavāsam 'iva 'aparam; 110
 «daivāt tato 'pi nishkrāntā jātā 'iva punar apy aham,
 «iha 'adya 'āgatya saṃprāptā bhūyo jīvita-saṃçayam. 111
 «caurair yadi hatāsmi 'iha, tac çvaçrūr mama vairiṇī,
 ««anyāsaḥ gataḥ kvāpi»», 'ity abhidhāsyati me patim. 112
 «stri 'iti jñātāsmi kenāpi hṛita-vastrāntarā yadi,
 «tato mṛityur mama çreyān na punaḥ çūla-viplavaḥ. 113
 «tena ca 'ātmajāya me rakshyo, na 'apekshyo 'yam subṛid baṇik;
 «satī-dharmo hi sustrīnām cintyo, na subṛid-ādayaḥ.» 114
 iti niçcītya sâ prāpa ciuvati tam-madhyam-gam
 gartam grihākrītim, dattam kṛipayā 'iva 'antaram bhuvā. 115
 tatra praviçya ca 'āchādyā triṇa-parṇādibhis tanum,
 tasthau saṃdhāryamānā sâ pati-saṃgama-vāñchayā. 116
 tato niçlthe sahasā nipatyāiva 'udyatāyudhā
 caura-senā sumahati sārtham veshṭayati sma tam. 117
 minadad-dasyū-kālābhram, çastra-jvālāciraprabham,
 tataḥ sarudhirāsāram tatra 'abhūd yuddha-duridinam. 118
 hatvā Samudrasenam ca sānugam taṃ baṇik-patim,
 balino 'tha yauç caurā gṛihita-dhana-saṃçayāḥ. 119
 tadā ca Kīrtisenā sâ çruta-kolāhalā balāt
 yad na muktā 'asubhis, tatra kāraṇam kevalo vidhiḥ. 120
 tato niçāyām yātāyām, udite tigmatejasi,
 nirjagāma ca sâ tasmād gartād viṭapi-madhyataḥ. 121
 kāmam bhārtr-eka-bhaktānām aviskhalita-tejasām
 devatā eva sādhvīnām trāṇam āpadi kurvate; 122
 yat tatra nirjane 'raṇye sinho drisṭvāpi tām jahau
 na param, yāvād abhyetya kutaçcit ko 'pi tāpasah, 123
 priṣṭhōdantām samāçvāsya, jāla-pānam kamaṇḍaloh
 dattvā, 'upadiçya panthānam tasyāḥ, kvāpi tirodadhe. 124

tatas triptā 'amṛitena 'iva, kshut-pipāsā-vinākrītā,
tāpasoktēna mārgēṇa pratasthe sā pativratā. 125
atha 'asta-çikharāṛūḍhaṁ prasārīta-karam ravim,
«rātrim ekāṁ kshamasva!» 'iti vadantam iva, vīkshya sā, 126
mahato 'raṇya-vṛikshasya grīhābhāṁ mūla-koṭaram
viveça, pidadhe ca 'asya dvāram anyena dāruṇā. 127
pradoshe ca dadarça 'atra dvāra-chidrāntareṇa sā
Rākshasīm āgatāṁ ghorāṁ, bālakair anvitāṁ sutaiḥ. 128
«tīrṇānya-vipad adya 'aham anayā bhakshītā» 'iti sā
trastā yāvat, tarau tāvad ārūḍhā tatra Rākshasī. 129
anvārūḍhā ca tat-putrās tatra tām kila Rākshasīm
abruvann: «amba, naḥ kimpid bhakshyaṁ dehi!» 'iti tatksaṇam. 130
tataḥ sā Rākshasī bālāṁ tām uvāca: «'adya, putrakāḥ,
«mahā-çmaçānam gatvāpi bhakshyaṁ na 'āsāditam mayā. 131
«yācito Dāginī-saṅgho 'py atra bhāgam adād na me;
«tat-khedād atha vijñāpya yācito Bhairavo mayā. 132
«sa ca nāmānvayau prishṭvā devo mām evam ādicat:
««bhayaṁkari, kullnā tvam Kharadūshaṇa-vaṇçajā. 133
««tad ito nātīdūrasthaṁ Vasudattapuram vraja;
««tatra 'aste Vasudattākhyo rājā dharma-paro mahān, 134
««yaḥ kṛtsnām aṭavīm etāṁ paryantastho 'bhirakshati,
««svayaṁ grīhṇāti çulkaṁ ca, nigrihṇāti ca taskarān. 135
««tasya 'aṭavyāṁ ca mṛigayā-çrama-suptasya bhūpateḥ
««ajñātāiva pravishṭā 'antaḥ karṇe çatapadī laghu. 136
««sā ca kālēna bahuçāḥ prasūtā 'asya çiro-'ntare.
««tena rogeṇa rājā 'asau snāyuçoḥso 'dya vartate. 137
««vaidyāç ca 'asya na tam vyādhiṁ vidanty; anyo 'pi ko 'pi cet
««na jñāsyati, tataç ca 'esha dinair alpair vipatsyate. 138
««tasya mānsāni bhūñjīthā vipannasya, sva-māyayā
««bhakshitais tair hi śaṇmāsān paritṛiptā bhavishyasi.» » 139
«itthaṁ me Bhairavenāpi samvibhāgaḥ sasamçayaḥ
«kālavanūç ca 'adya vihitā; tat, putrāḥ, kim karomy aham?» 140
evam tasyā 'uktā Rākshasyā putrās te tām atha 'abruvan:
«jñātāpanīte roge 'smin, kim sa rājā, amba, jīvati? 141
«kathaṁ ca tādṛiço rogo, vada, tasya 'apanīyate?»
evam uktavatas tām sa tanayāṇ Rākshasī jagau: 142
«jñātāpanīta-rogaḥ san jīvaty eva sa bhūpatīḥ.
«çrūyatām ca, yathā so 'sya mahā-rogo 'panīyate: 143
«çiraḥ pūrvam ghrītābhyaḥkṛtāṁ tasya nyastōḥṇa-sarpishā
«kṛtvā madhyāhna-kāṭhine sthāpitasya 'ātape ciram, 144
«niveçya karṇa-kuhare sushirāṁ vaṇça-nāḍikām
«çītāmbu-ghaṭa-prishṭhastha-çarāva-chidra-saṅginīm, 145
«tena svedātapa-klāntā nirgatya 'asya çiro-'ntarāt,
«karṇa-randhreṇa tenāiva vaṇça-nāḍīm pravīçya tām, 146
«ghaṭe çītābhilāshīnyāḥ çatapadyāḥ patanti tāḥ;
«evam sa nṛpatīḥ tasmād mahā-rogād vimucyate.» 147

ity uktvā Rākṣhaś putrān vṛikṣha-sthān virarāma sā,
 Kīrtisenā ca tat sarvam açṛiṇet koṭara-sthitā. 149
 çrutvā ca cintayāmāsa: «nistariṣhyāmi ced itaḥ,
 «tad gatvāiva 'etayā yuktyā jīvayishyāmi tam nṛipam. 149
 «etām eva 'atavīṇ so 'lpa-çulkaḥ prānta-sthito vahiḥ,
 «tat-saukaryāc ca baṇijāḥ sarve yānti amunā pathā,» 150
 «etat Samudraseno me svargāmi so 'bravīd baṇik;
 «tad etenāiva mārgeṇa 'sa me bhartā 'āgamishyati. 151
 «tato gatvā 'atavīṇ prānte Vasudattapure, nṛipam
 rogād uttārya, tatra-sthā pratikṣhe bhartur āgamam.» 152
 tam vicintayanti sā kricchrāt tām anayad niçām;
 ātar naṣṭeṣu Rākṣhaḥsu niragāt koṭarāt tataḥ. 153
 kramāt tato 'tavi-madhye yānti puruṣa-veça-bhṛit
 āpte parāḥṇe gopālam ekam sādhum dadarça sā. 154
 -saukumārya-dūrādhva-darçanārdṛkṛitam ca tam
 braccha 'upetya sā: «ko 'yaṁ pradeçāḥ? kathyatām!» iti. 155
 'pi gopālako 'vādd: «Vasudattasya bhūpateḥ
 Vasudattapuram nāma puram etat puraḥ sthitam. 156
 jāpi sa mahātmā 'atra mumūrshur vyādhitaḥ sthitaḥ.»
 çrutvā Kīrtisenā tam gopālakam abhāṣhata: 157
 «i māṁ nayate kaçcid rājāsa tasya 'antikam, tataḥ
 tam tam tasya jānāmi nivārayitum āmayam.» 158
 çrutvāiva 'avadad gopaḥ: «pure 'traiva vrajāmy aham;
 «yāhi mayā sākam, yāvad vyaktam karomi te.» 159
 «ā» 'ity uktavatiṁ tam ca Kīrtisenāṁ tadāiva sah
 lattapuram gopaḥ puṁ-veçāṁ nayati sma tām. 160
 «tatra yathā-vastu nivedya, 'ārtāya tatksanāt
 āraya kalyāṇa-lakṣhaṇāṁ tam samarpayat. 161
 «iro 'pi rājāṇaṁ vijñāpyāiva, tad-ājñāyā
 ayāmāsa sa tam tasya 'antikam aninditām. 162
 «so 'tra rogārtas tam dṛiṣṭvāiva 'adbhuta-kṛitim,
 «Vasudatto 'bhūd; vetty ātmāiva hitāhitam. 163
 «ca 'etām puṁ-veçāṁ: «yadi 'imām apaneshyasi
 «etat pradāsyāmi rājyārdham te, sulakṣhaṇa! 164
 «jahāra prishṭhād me svapne strī kṛiṣṇa-kambalam;
 «çcitam imam rogam harishyati bhavāu mama.» 165
 «vā Kīrtisenā tam jagāda: «'adya dinam gatam;
 «çvas te 'paneshyāmi rogam; mā sma 'adhritim kṛithāḥ!» 166
 «i mūrdhni rājño 'sya gavyam ghṛitam adāpayat,
 «'āyayau nidrā, yayau sā ca 'ativedanā. 167
 «-rūpeṇa devo 'yaṁ puṇyair naḥ ko 'py upāgataḥ»
 ca tam sarve Kīrtisenāṁ tato 'stuvan. 168
 «ca tais tais tam upacārair upācarat,
 «eçma prithak ca 'sadāsikam akalpayat. 169
 «edyur madhyāhr -ntaḥpureshu ca
 «tasya bhūpasya iha sā 170

cīrasaḥ kārṇa-mārgaṇa sārddhaṃ cātapadi-çatam
 Rākṣhasy-uditayā pārvam yuktyā 'adbhutayā tayā. 171
 sthāpayitvā ca ghaṭake sā tāḥ cātapadis tataḥ,
 ghṛita-kṣhīrādi-sekena tam nṛpaṃ samatarpayat. 172
 kramāt tasmis samāçvaste roga-mukte mahipatau,
 ghaṭe tām prāṇino dṛiṣṭvā ko na tatra visismiye? 173
 rājā ca sa vilokya 'etām kukitām mardha-nirgatām
 tatrāsa, dadhyau, mumude, mene janma nijam pamaḥ. 174
 kṛitotsavaç ca sa snātaḥ Kīrtisenām apūjayat,
 tam anāçṛita-rājyārdham, grāma-hasty-açva-kāñcanaih. 175
 devyaç ca mantriṇaç ca 'etām hemnā vastrair apūrayan,
 « prabhu-prāṇa-prado 'smākaṃ pūjyo bhishag aśv » iti. 176
 sā ca tasyaiva rājāsa tām haste 'rthān samprati nyadhāt,
 « kamcit kālam vratastho 'ham », ity uktvā bhartṛ-apekṣiṇi. 177
 tataḥ saṃmānyamānā 'atra sarvaiḥ kāny apy ahāni sā
 yāvat puruṣa-veçena Kīrtisenā 'avatishṭhate, 178
 tāvac çuçrāva lokāt tam Vallabhitaḥ samāgatam
 sārthavāham pathā tena Devasenam nijam patim. 179
 puri tatra 'atha tam sārtham prāptam buddhvaiḥ sā 'abhyagāt.
 bhartāram tam apaçyac ca mayūri 'iva navāmbudam. 180
 cittenaiḥ cirātsukya-saṃtāpa-pravilāpinā
 dattārgḥā 'ānanda-vāshpeṇa pādayos tasya ca 'apatat. 181
 so 'pi pratyabhyañāc ca veça-channām nirūpya tam
 bhartā, bhāsvat-karālakṣhyām divā mūrtim iva 'aindavīm. 182
 tasya tad-vadanendum ca candrakāntasya paçyataḥ
 Devasenasya hṛidayam citram, na galati sma yat! 183
 atha 'asyām Kīrtisenāyām evam prakāṣitātmani,
 « kim etad? » iti sāçcaryam sthite tasmiñç ca tat-patau, 184
 vismite ca baṇig-grāme, tad buddhvaiḥ savismayaḥ
 sa rājā Vasudatto 'tra svayam eva kila 'āyayau. 185
 tena pṛiṣṭā ca sā Kīrtisenā patyuh puro 'khilam
 çvaçrū-duçcaritotpannam sva-vṛittāntam avarṇayat. 186
 Devasenaç ca tac çrutvā tad-bhartā sa, sva-mātari
 parāñmukho, 'bhavat kopa-kṣhamā-vismaya-harṣhavan. 187
 « bhartṛi-bhakti-rathārūḍhāḥ çla-saṃnāha-rakṣitāḥ
 « dharma-sārathayaḥ sādhyo jayanti mati-hetayaḥ; » 188
 iti tatra sthito 'vāldi, ākarṇyaiḥ tad adbhutam
 caritam Kīrtisenāyāḥ, ānandaḥ sakalo janāḥ. 189
 rājāpy uvāca: « paty-artham āçṛita-kleçayā 'anayā
 « Sītā devy api Rāmasya parikleçāvahā jitā. 190
 « tad esā dharmabhaginī mama prāṇa-pradāyini. »
 ity uktavantam tam bhūpaṃ Kīrtisenā 'atha sā 'abravit: 191
 « deva, tvat-pṛiti-dāyo yas tava haste mayā sthitah
 « grāma-hasty-açva-ratnādiḥ, sa me bhartre samarpyatām. » 192
 evam uktas tayā rājā, dattvā grāmādi tasya tat,
 tad-bhartur Devasenasya pṛitāḥ paṭtam babandha saḥ. 193

atha narapati-dattais tair baṇijyārjitaic ca
 prasabha-bharita-koṣo Devaseno dhanauḡhaiḥ,
 parihṛita-jananikāḥ, samstuvan Kirtisenām,
 kṛita-vasatir amuṣhminn eva tastau pure sah. 194
 sukhām apagata-pāpa-ṣvaṣṛukam Kirtisenāpy
 asama-carita-labdha-khyātir āsādyā tatra,
 nyavasat akhila-bhogaiṣvarya-bhāgāntika-sthā
 sukṛita-phala-samṛiddhir deha-baddhā 'iva bhartuḥ. 195

« evaṃ vishahya vidhurasya vidher niyogam,
 « āpatsu rakshita-caritra-dhanā hi sādhyāḥ,
 « guptāḥ sva-sattva-vibhavana mahattamena,
 « kalyāṇam ādadhati patyur atha 'ātmanaḥ ca. 196
 « itthaṃ ca, pārthiva-kumāri, bhavanti doṣāḥ
 « ṣvaṣṛu-nanāndrī-vihitā bahavo badhūnām;
 « tad bhartrī-veṣma tava tādṛiṣam arthaye 'ham,
 « ṣvaṣṛūr na yatra na ca yatra ṣaṭhā nanānda. » 197
 iti 'idam ānandi-kathādbhutam sā
 mukhād niṣāmya 'Asurarāja-putryāḥ
 Somaprabhāyā, manuṣhendrapuṭrī
 Kalingasenā paritushyati sma. 198
 tato vicitrārtha-kathāvasānam
 dṛiṣṭvā 'iva gantum mihire pravṛitte,
 sotkāṃ samāliṅgya Kalingasenām,
 Somaprabhā svam bhavanam jagāma. 199

Taraṅga 30.

Tataḥ sva-sadma yātāyāḥ paṇḍitā mārgam avekshitum
 Somaprabhāyāḥ snehena mārgaharmyāgram āsthitām, 1
 Kalingasenām ārāt tāṃ dadarṣa gaganāgataḥ
 daivād Madanavegākhyo yuvā Vidyādharaḍhipaḥ. 2
 sa tāṃ dṛiṣṭvāiva rūpeṇa jagat-tritaya-mohinīm
 kṣobham jagāma Kāmāndrajālikasya 'iva picchikām. 3
 « alam Vidyādhara-strībhiḥ! kā kathā 'Apsarasām api,
 « yatra 'idṛiḡ etad etasyā mānuṣyā rūpam adbhutam? 4
 « tad eṣhā yadi me na syād bhāryā, kiṃ jīvitena tat?
 « katham ca mānuṣhī-saṅgam kuryām Vidyādharo 'pi san? » 5
 ity ālocyā sa dadhyau ca vidyām Prajñāpti-samjñikām,
 sā ca 'āvīrbhūyā sākārā tam evam avadat tadā: 6

«tattvato mānushi na 'iyam; eshā çāpa-cyutā 'Apsarāḥ
 «jātā Kaliṅgadattasya grībe subhaga-bhūpateḥ.» 7
 ity ukto vidyayā so 'tha hrīṣṭo gatvā, sva-dhāmani
 Vidyādharo 'nya-vimukhaḥ kāmārtah samacintayat: 8
 «haṭhād yadi harāmy etām, tad etad me na yujyate,
 «strīṇām haṭhōpabbhogo hi mama çāpo 'sti mṛityu-daḥ. 9
 «tad etat-prāptaye Çambhur ārādhyas tapasā mayā,
 «tapo-'dhlāni hi çreyānsy; upāyo 'nyo na vidyate.» 10
 iti niçcitya ca, 'anyedyur gatvā Rishabha-parvatam,
 eka-pāda-sthitas tepe nirāhāras tapānsi sah. 11
 atha tushṭo 'cirāt tlvrais tapobhir datta-darçanaḥ
 evaṃ Madanavegaṃ tam ādideça 'Ambikāpatiḥ: 12
 «eshā Kaliṅgasenākhyā khyātā rūpeṇa bhūtale
 «kanyā, na 'asyāç ca bhartāpi sadriço rūpa-sampadā; 13
 «ekas tu Vatsa-rājo 'sti, sa ca 'etām abhivāñçhati,
 «kim tu Vāsavadattāyā bhūtyā na 'arthayate sphuṭam. 14
 «eshāpi rūpa-lubdhā tam çrutvā Somaprabhā-mukhāt,
 «svayamvarāya Vatsēçam rājaputry abhiyāsyati. 15
 «tatra yāvad vivāho 'syā na bhavet, tāvad antarā
 «kṛtvā kālāsahasyaiva rūpaṃ Vatsēçvarasya tat, 16
 «gatvā gāndharva-vidhinā bhāryām kuryād bhavān imām.
 «evaṃ Kaliṅgasenā 'asau tava, sundara, setsyati.» 17
 ity ādisṭaḥ sa Çarveṇa, pranipatya 'atha tam yayau
 grihaṃ Madanavegaḥ svam Kālakūṭa-gires taṭe. 18
 atrāntare pratiniçam gacchantyā nija-mandiram,
 pratiprabhātam āyāntyā yantreṇa vyoma-gāminā, 19
 tayā Takṣaṣṭilā-puryām sā Somaprabhāyā saha
 Kaliṅgasenā kriḍanti, tam jagāda 'ekadā rahah: 20
 «sakhi, vācyam na kasyāpi tvayā, yat te bravīmy aham;
 «vivāho mama samprāpta iti jāne yataḥ, çriṇu: 21
 «iha mām yācitum dūtāḥ preshitā bahubhir nṛpaiḥ,
 «te ca tātēna samvṛittya tathāiva preshitā itaḥ. 22
 «yas tu Prasenañid nāma Çrāvastyām asti bhūpatiḥ,
 «tadyaḥ kevalam dūtāḥ sādaram tena satkṛtaḥ. 23
 «mantritam ca 'ambayāpy etat; tad manye, mad-varo nṛpaḥ
 «sa tātasya tathā 'ambayāḥ «kullīna» iti sammataḥ. 24
 «sa hi tatra kule jāto, yatra 'Ambāmbālikādikāḥ
 «pitāmahyaḥ Kurūṇām ca Pāṇḍavānām ca jajñire. 25
 «tat Prasenañite tasmai, sakhi, dattāsmi sampratam '
 «tātēna rājñe Çrāvastyām nagaryām, iti niçcayāḥ » 26
 etat Kaliṅgasenātaḥ çrutvā Somaprabhā çucā,
 sṛjanti 'iva 'aparam hāram, sadyo dhārāçruṇā 'arudat, 27
 jagāda ca 'etām pricchantīm vayasām açru-kāraṇam
 drīṣṭa-niḥçesha-bhūlokā sā Mayāsura-putrikā: 28
 «vayo, rūpaṃ, kulam, çlam, vittam ca, 'iti varasya yat
 «mṛigyate, sakhi, tatra 'ādyam vayo, vanççdikam tataḥ. 29

« Prasenajic ca pravayāḥ sa dṛiṣṭo nṛpatir mayā;
 « jāti-pushpasya jātyā 'iva, jīrṇasya 'asya kulena kim? » 30
 « hima-ṣubhreṇa tena tvam, hemantena 'iva padmini,
 « parimlāṇambuja-mukhī yuktā ṣocyā bhaviṣyasi. » 31
 « ato jāto viśhādo me; praharṣhas tu bhaved mama,
 « yadi syād Vatsa-rājas te, kalyāṇy, Udayanaḥ patiḥ. » 32
 « tasya nāsti hi rūpeṇa, lāvaṇyena, kulena ca,
 « ṣauryeṇa ca, vibhūtyā ca tulyo 'nyo nṛpatir bhuvi. » 33
 « tena ced yujyase bhartṛa sadṛiṣena, kṛiṣṭodari,
 « dhātuh phalati lāvaṇya-nirmāṇam tad idam tvayi. » 34
 iti Somaprabhā-kṛiptair vākyaair yantrair iva 'ṛitam
 manāḥ Kāliṅgasenāyā yayau Vatsēṣvaram prati. 35
 tataṣ ca sā tāṃ papraccha rājakanyā Mayātmajāṃ:
 « katham sa Vatsa-rājākhyāḥ, sakhi? kim-vaṇṣa-saṃbhavaḥ? » 36
 « kasmāc ca 'Udayano nāmnā? tvayā me kathyatām! » iti.
 sā 'atha Somaprabhā 'avādic: « ṣṛiṇu, tat, sakhi, vacmi te: » 37
 « Vatsa ity asti vikhyāto deṣo bhūmer vibhūṣhaṇam,
 « purī tatra 'asti Kauṣāmbī dvitīyā 'iva 'Amarāvati; » 38
 « tasyāṃ sa kurute rājyam yato, Vatsēṣvaras tataḥ.
 « vaṇṣam ca tasya, kalyāṇi, kīrtyamāṇam mayā ṣṛiṇu: » 39
 « Pāṇḍavasya 'Arjunasya 'abhūd Abhimanyuḥ kila 'ātmajāḥ,
 « cakravyūha-bhidā yena nītā Kuru-camūḥ kṣhayam. » 40
 « tasmāt Parikṣhid abhavad rājā Bharata-vaṇṣabhṛit;
 « sarpaśatre praṇetā 'abhūt tato 'pi Janamejayaḥ. » 41
 « tato 'bhavac Ṣaṭāṇikāḥ, Kauṣāmbīm adhyuvāsa yaḥ,
 « yaṣ ca devāśura-raṇe Daityān hatvā vyapadyata. » 42
 « tasmād rājā jagac-ṣāghyāḥ Sahasrāṇika ity abhūt,
 « yaḥ Ṣakra-preshita-ratho divi cakre gatāgatam. » 43
 « tasya devyāṃ Mṛigāvatīyāṃ asāv Udayano 'jani,
 « bhūṣhaṇam Ṣaṣino vaṇṣe jagad-netroṣsavo nṛpaḥ. » 44
 « nāmno nimittam apy asya ṣṛiṇu: sā hi Mṛigāvatī,
 « antarvatnī satī rājño janany asya sujanmanaḥ, » 45
 « utpanna-rudhira-snāna-dohadā pāpa-bhīruṇā
 « bhartṛa racita-lākṣhādī-rasa-vāpti-kṛitāplavā, » 46
 « pakṣiṇā Tārṁkṣhya-vaṇṣena nipatyā 'āmiṣha-ṣaṅkayā
 « nītvā, vidhi-vaṣāt tyaktā jīvanty eva 'Udayācale. » 47
 « tatra ca 'āṣvāsītā bhūyo-bhartṛi-saṃgama-vādinā
 « Jamadagny-rīṣiṇā dṛiṣṭā tasthau sā tatra tad-āṣrame. » 48
 « avajñā-janitēṣhyāyāḥ kaṃcit kālāṃ hi tādṛiṣaḥ
 « ṣāpas Tilottamāto 'bhūt tad-bhartus tad-viyogadaḥ. » 49
 « divasaiḥ sā ca tatraiva Jamadagny-āṣrame sutam
 « Udayādrau prasūte sma, dyaur indum iva nūtanam. » 50
 « asāv Udayano jātaḥ sārva-bhaumo mahīpatiḥ,
 « janishyate ca putro 'sya sarva-Vidyādharaḥ dhipaḥ » »; 51
 « ity uccārya 'ambarād bāṇīm aṣarirāṃ, tadā kṛitam
 « nāma 'Udayana ity asya devair Udaya-janmataḥ. » 52

« so 'pi cāpānta-baddhāṇaṁ kālāṁ Mātali-bodhitāḥ
 « kriicchāt Saḥasrāṇikaṁ tām vinā 'anaishid Mṛigāvatīm. 53
 « prāpte cāpāvasāne tu, Çavarād vidhi-yogataḥ
 « Udayādrer upāyātāt prāpya 'abhijjānam ātmanāḥ, 54
 « āveditārthas tatkalāṁ gaganōdgatayā girā
 « Çavarāṁ tam puraskṛitya jagāmaiva 'Udayācalam. 55
 « tatra vāñchita-saṁsiddhim iva prāpa Mṛigāvatīm
 « bhāryām Udayanāṁ tam ca mano-rājyam iva 'ātmajam. 56
 « tau grihītvā 'atha Kauçāmbīm āgatyāiva, 'abhihiktavān
 « yauvarāje tanūjam tam tad-guṇōtkarsha-toshitāḥ, 57
 « Yaugandharāyaṇādīnāḥ ca tasmai mantri-sutān dadau;
 « tena 'ātta-bhāro bubhuje bhogān bhāryā-sakhaḥ ciram. 58
 « kālēna 'āropya rāje ca tam eva 'Udayanāṁ sutam,
 « vṛiddhaḥ sabhāryā-sacivo yayau rājā mahāpatham. 59
 « evaṁ sa pitṛyaṁ rājyam tat prāpya, jītvā tato 'khilām
 « Yaugandharāyaṇa-sakhaḥ praçāsty Udayano mahīm » 60
 ity āçu kathayitvā sā kathām Somaprabhā rahāḥ,
 sakhīm Kalīngasenāṁ tām punar evaṁ abhāshata: 61
 « evaṁ Vatseshu rājatvād Vatsa-rājāḥ, sugātri, sah
 « Pāṇḍavānvaya-sambhūtyā Soma-vañçodbhavas tathā. 62
 « nāmnāpy Udayanāḥ prokto devair Udaya-janmanā,
 « rūpeṇa ca 'atra saṁsāre Kandarpō 'pi na tādṛiṇaḥ. 63
 « sa ekas tava tulyo 'sti patis, trailokya-sundari,
 « sa ca vāñchati lāvanya-lubdhas tvām prathitām dhruvam. 64
 « kim tu Caṇḍamahāsena-mahīpati-tanūdbhavā
 « asti Vāsavadattākhyā tasya 'agrya-mahishi, sakhi! 65
 « tayā sa ca vṛitas tyaktvā bāndhavān atiraktayā,
 « Ushā-Çakuntalādīnāṁ kanyānāṁ hṛita-lajjayā. 66
 « Naravāhanadattākhyas tasyām jāto 'sya ca 'ātmajāḥ,
 « ādiṣṭaḥ kila devair yo bhāvi Vidyādharaḍhipaḥ. 67
 « atas tasyāḥ sa Vatsēṇo bibhyat tvām na 'iha yācate,
 « sā ca dṛiṣṭā mayā, na tvām spardhate rūpa-sampadā. » 68
 evaṁ uktavatiṁ tām ca sakhīm Somaprabhāṁ tadā
 Kalīngasenā Vatsēṇa-sotsukā nijagāda sā: 69
 « jāne 'ham etad, vaçyāyāḥ pitroḥ çakyam tu kim mama?
 « sarvajñā saprabhāḥ ca tat tvam eva 'atra me gatiḥ. » 70
 « daivāyattam idam kāryam, tathā ca 'atra kathām çṛiṇu; »
 Somaprabhā tām ity uktvā çaçaṁsa 'asyai kathām imām: 71

Rājā Vikramasenākhyā Ujjayinyām abhūt purā;
 tasya Tejasvatī 'ity āsīd rūpeṇa 'apratimā sutā. 72
 tasyāç ca 'abhimataḥ kaçcit prāyo na 'abhūd varo nṛipaḥ.
 ekadā ca dadarça 'ekam puruṣam sā sva-harmya-gā. 73
 tena svākṛitīnā daivāt saṁgatim vāñchati sma sā,
 svābhīpṛāyam ca saṁdiçya tasmai svām vyasṛijāt sakhīm. 74

sā gatvā tat-sakhī tasya puṁsah sāhasa-ṣaṅkinah
anicchato 'pi prārthya 'evam yatnāt saṃketakam vyadhāt: 75
« etad devakulam, bhadra, viviktaṃ paçyasi 'iha yat,
« atra rātrau pratikshethā rājaputryās tvam āgamam. » 76
ity uktvā sā tam āmantrya, gatvā tasyai tad abhyadhāt
Tejasvatyai; tataḥ sâpi tasthau sūryāvalokini. 77
pumânç ca so 'numanyâpi bhayāt kvâpy anyato yayau;
na bhekaḥ kokanadini-kiñjalkâsvāda-kovidah. 78

atrântare ca ko 'py atra rājaputraḥ kulōdgataḥ
mr̥ite pitari tad-mitraṃ rājānam drashtum āyayau. 79
sa ca 'atra sāyam saṃprāptaḥ Somadattābbhidho yuvā,
dāyāda-hṛita-rājyâdir ekâki kânta-darçanaḥ 80
viveça daivāt tatraya netuṃ devakule niçâm,
rājaputryâḥ sakhi yatra puṁsah saṃketam ādicat. 81
tam tatra sthitam abhyetya rājaputry, avibhāvya sā
niçâyām anurāgāndhā svayamvara-patiṃ vyadhāt. 82
so 'py abhyanandat tūshṇīm tam prājño vidhi-samarpitām,
saṃsūcayantiṃ bhāvinyā rāja-lakshmyā samāgamam. 83
tataḥ kṣhāpād rājasutā sā vilokya 'evam eva tam
kamaniyatamam, mene dhātrā 'ātmānam avañcitam. 84
anantaram kathām kṛtvā yathāsvam saṃvidā tayoh,
ekā sva-mandiram agād, anyas tatra 'anayad niçâm. 85
prātar gatvā pratihāra-mukhena 'āvedya nāma sah,
rājaputraḥ pariññāto rājñah praviçad antikam. 86
tatra 'ukta-rājya-hārâdi-duḥkhasya sa kṛtādarah
aṅgicakre sahāyatvaṃ rājā tasya 'ari-mardane. 87
matim cakre ca tam tasmai dātum prāg ditsitam sutām,
mantribhyaç ca tadāiva 'etam abhiprāyaṃ çaçāsa sah. 88
atha 'etasmai ca rājñe tam sutā-vṛittāntam abhyadhāt
devī svā bodhitā pūrvam tayaiva 'āpta-sakhī-mukhaiḥ. 89
asiddhānisṭha-siddheshṭha-kākatāliya-vismitam
tatas tam tatra rājānam eko mantri tadā 'abravit: 90
« vidhir eva hi jāgarti bhavyānām artha-siddhaye,
« asaṃcetayamānānām sad-bhṛityâḥ svāminām iva. 91
« tathā ca kathayāmy etām, rājann, atra kathām, çṛiṇu: —

Babbhūva Hariçarmākhyah ko 'pi grāme kvacid dvijah. 92
sa daridraç ca mūrkaç ca vṛitty-abhāvena duḥsthitah,
pūrva-dushkr̥ita-bhogāya jāto 'tibahu-bālakah. 93
sakuṭumbo bhṛaman bhikshām prāpya 'ekam nagaram kramāt,
çiçriye Sthūladattākhyam grihastham sa mahādhanam. 94
gavâdi-rakshakān putrān, bhāryām karmakarīm nijām
tasya kṛtvā, grihābhyaṇe praishyam kurvan uvāsa sah. 95
ekadā Sthūladattasya sutā-pariṇayotsavaḥ
tasya 'abhūd āgatāneka-janya-yātrājanākulah. 96
tadā ca Hariçarmā 'atra tad-grihe sakuṭumbakah.
ākāṇṭha-ghṛita-mānsâdi-bhojanâsthām babandha sah. 97

tad-velāṃ vīkṣamāṇo 'tha smṛitaḥ kenāpi na 'atra saḥ;
 tato 'nāhāra-nirviṇṇo bhāryām ity abravīd niçi: 98
 «dāridryād iha maurkhyāc ca mama 'ldriṣam agauravam;
 «tad atra kṛitrimaṃ yuktyā vijñānaṃ prayujjāmy aham, 99
 «yena 'asya Sthūladattasya bhaveyaṃ gauravāṣpadam.
 «tvam prāptāvasare ca 'asmai jñāninaṃ māṃ nivedayeḥ.» 100
 ity uktvā tāṃ, vicintya 'atra dhiyā, supte jane hayaḥ
 Sthūladatta-grihāt tena jahre jāmātri-vāhanaḥ. 101
 dūre pracchannaṃ etena sthāpitam, prātar atra tam
 itas tato vicinvanto 'py aṣvaṃ janyā na lebhire. 102
 atha 'amaṅgala-vitrastaṃ haya-caura-gaveshiṇam
 Hariṣarma-badhūr etya Sthūladattam uvāca sā: 103
 «bhartā madīyo vijñāni jyotirvidyādi-kovidāḥ
 «aṣvaṃ vo lambhayatv enaṃ; kimarthaṃ sa na pricchyate?» 104
 tac ṣrutvā Sthūladattas tam Hariṣarmāṇam āhvayat.
 «hyo vismṛito, hṛite 'ṣve tu smṛito 'smy adya» 'iti vādinam, 105
 vismṛitaṃ, «naḥ kṣamasva» 'iti prārthitaṃ brāhmaṇaṃ ca saḥ
 papraccha: «kena 'apahrīto hayo naḥ? kathyatām» iti. 106
 Hariṣarmā tato mithyā rekhāḥ kurvann uvāca saḥ:
 «ito dakṣiṇa-slmānte cauraiḥ samsthāpito hayaḥ. 107
 «pracchanna-stho dinānte ca dūraṃ yāvad na nīyate,
 «tāvad āniyatām gatvā tvaritaṃ sa turaṅgamah.» 108
 tac ṣrutvā, dhāvitaḥ prāpya kṣaṇāt sa babubhir naraiḥ
 ānīye 'ṣvaḥ praṇāsadbhir vijñānaṃ Hariṣarmaṇaḥ. 109
 tato «jñāni» 'iti sarveṇa pūjyamāno janena saḥ
 uvāsa Hariṣarmā 'atra Sthūladattārcitaḥ sukhām. 110
 atha gacchatsu divaseshv atra rājagrihād dhanam
 hema-ratnādi caurena bhūri kenāpy anlyata. 111
 na 'ajñāyata yadā cauras, tadā jñāni-prasiddhitaḥ
 ānāyayāmāsa nṛpo Hariṣarmāṇam āṣu tam. 112
 sa ca 'ānitaḥ kṣhipan kālāṃ, «vakshye prātar» iti bruvan,
 vāsake sthāpito jñāna-vigno rājñā surakṣitaḥ. 113
 tatra rājakule ca 'āsīd nāmnā Jihvā 'iti ceṭikā,
 yayā bhrātrā samam tac ca nītam abhyantarād dhanam. 114
 sā gatvā niçi tatra 'asya vāsake Hariṣarmaṇaḥ
 jijñāsayaḥ dadan dvāri karnaṃ taj-jñāna-ṣaṅkitā. 115
 Hariṣarmā ca tatkalām ekako 'bhyantare sthitaḥ
 nijāṃ jihvāṃ nininda 'evaṃ mṛishā-vijñāna-vādinim: 116
 «bhoga-lampatayā, jihve, kim idaṃ vihitam tvayā?
 «durācare, sahasva tvam idānim iha nigraham.» 117
 tac ṣrutvā, «jñānina 'anena jñātāsmi» 'iti bhayena sā
 Jihvāḥkhyā ceṭikā yuktyā praviveṇa tad-antikam, 118
 patitvā pādayos tam ca jñāni-vyañjanam abravīt:
 «brahmann, iyaṃ sā Jihvā 'aham tvayā jñātā 'artha-hāriṇi; 119
 «nītvā tac ca mayā 'asyaiva mandirasya 'iha priṣṭhataḥ
 «udyāne dāḍimasya 'adho nikhātam bhūtale dhanam. 120

«tad raksha mām, grīhāna 'idaṃ kiṃcid me hema hastagam.»
 tac cṛutvā sagarvaṃ sa Hariçarmā jagāda tām: 121
 «gaccha, jānāmy ahaṃ sarvaṃ, bhūtaṃ bhavyaṃ bhavat tathā;
 «tvāṃ tu na 'udghāṭayishyāmi kṛipānāṃ çaraṇāgatām. 122
 «yac ca hasta-gataṃ te 'sti, tad dāsyasi punar mama.»
 ity uktā tena sâ ceti, «tathā» 'ity āṇ tato yayau. 123
 Hariçarmā ca sa tato vismayād ity acintayat:
 «asādhyaṃ sādhayaty arthaṃ helayā 'abhimukho vidbiḥ, 124
 «yad iha 'upasthite 'narthe siddho 'rtho 'çaṅkitaṃ mama,
 «sva-jihvāṃ nindato Jihvā-caurī me patitā puraḥ. 125
 «çaṅkayaiva prakāçante vata pracchauna-pātakāḥ!»
 ity-ādy ākalayan so 'tra hriṣṭo rātriṃ nināya tām. 126
 prātaç ca 'alīka-vijñāna-yuktyā nītvā sa taṃ nṛipam
 tatra 'udyāne nikhāta-sthaṃ prāpayāmāsa tad dhanam, 127
 cauraṃ cāpy apanītāṇçaṃ çaçāṇsa prapalāyitam.
 tatas tushṭo nṛipas tasmai grāmān dātum pracakrame. 128
 «kathaṃ syād mānushāgamyam jñānaṃ çāstraṃ vinā 'ldriçaṃ? -
 «tad nūnaṃ caura-saṃketa-kṛitā 'iyam dhūrta-jīvikā. 129
 «tasmād esho 'nyayā yuktyā vāram ekaṃ parīkshyatām;»
 Devajñānī 'iti karṇe taṃ mantri rājānam abhyadbāt. 130
 tato 'ntaḥ-kshipta-maṇḍūkam sapidhānam navaṃ ghaṭam
 svairam ānāya, rājā taṃ Hariçarmānam abravīt: 131
 «brahman, yad asmin ghaṭake sthitaṃ jānāsi tad yadi,
 «tad adya te karishyāmi pūjāṃ sumahatīm aham.» 132
 tac cṛutvā, nāça-kālam taṃ matvā, smṛtvā tato nijam
 pitrā krīdā-kṛitaṃ bālye «maṇḍūka» iti nāma saḥ, 133
 vidhātṛi-preritaḥ kurvaṇs tena 'ātma-paridevanam,
 brāhmaṇo Hariçarmā 'atra sahasaiva 'evam abravīt: 134
 «sādhur eva tu, maṇḍūka, tava 'akāṇḍe ghaṭo 'dhunā
 «avaçasya vināçāya saṃjāto 'yaṃ haṭhād iha!» 135
 tac cṛutvā, «'aho mahān jñānī! bheko 'pi vidito 'munā!»
 iti jalpan nanāda 'atra prastutārthānvayāj janaḥ. 136
 tatas tat prātibha-jñānaṃ manvāno Hariçarmaṇe
 tushṭo rājā dadau grāmān sahema-chatra-vāhanān. 137
 kṣhaṇāc ca Hariçarmā sa jajñe sāmanta-saṃnibhaḥ. —
 «itthaṃ daivena sādhyante sad-arthāḥ çubha-karmaṇām. 138
 «tat Somadattaṃ sadriçaṃ daivenaiva 'abhisāritā,
 «nivārya 'asadriçaṃ, rājāns, sâ te Tejasvatī sutā.» 139
 iti mantri-mukhāc cṛutvā tasmai rājasutāya tām
 rājā Vikramaseno 'tha dadau lakṣmīm iva 'ātmajām. 140
 tataḥ çvaçura-sainyena gatvā jitvā ripūṇç ca saḥ,
 Somadattaḥ sva-rājya-sthas tasthau bhāryā-sakhaḥ sukham. 141

« evaṃ vidher bhavati sarvaṃ idaṃ viśeṣāt;
 «tvāṃ līdriṣṭvā ghaṭayitūṃ ka iha kṣameta
 «Vatseṣvareṇa sadriṣṭena viṇaiva daivaṃ?
 «kuryāṃ ahaṃ, sakhi, kim atra, Kāliṅgasene?» 142
 itthaṃ kathāṃ rahasi rājasutā niṣāmya
 Somaprabhā-vadanato 'tra Kāliṅgasenā,
 tat-prārthiniṃ cithila-bandhu-bhaya-trapā sā
 Vatseṣa-saṃgama-samutka-manā babhūva. 143
 atha 'astam upayāsyati tribhuvanaika-dīpe ravau,
 prabhāta-samayāgamāvadhi kathāṃcid āmantrya tām
 sakhiṃ abhimatodyama-sthita-matiṃ, kha-mārgēṇa sā
 Mayāsura-sutā yayau nija-grīhāya Somaprabhā. 144

Taraṅga 31.

Tato 'nyedyur upetāṃ tām prātaḥ Somaprabhāṃ sakhiṃ
 Kāliṅgasenā viṅrambhāt kathāḥ kurvanty uvāca sā: 1
 «mām Prasenaṇite rājñe tāto ditsati niṣcitam;
 «etac cṛutaṃ mayā 'ambāto. dṛiṣṭo vṛiddhaḥ sa ca tvayā, 2
 «Vatseṣas tu kathā-rūpe tvayaiva kathitas tathā,
 «cṛuti-mārga-praviṣṭena hṛitaṃ tena yathā manaḥ. 3
 «tat Prasenaṇitaṃ pūrvam pradārṇya, naya tatra mām,
 «āste Vatseṣvaro yatra; kim tātena? kim ambayā?» 4
 evam uktavatiṃ tām ca sotkām Somaprabhā 'abravit:
 «gantavyaṃ yadi, tad yāmo yantreṇa vyoma-gāminā. 5
 «kim tu sarvaṃ grīhāṇa tvam nijaṃ parikaram, yataḥ
 «dṛiṣṭvā Vatseṣvaraṃ bhūyo na 'āgantum iha cakṣhyasi, 6
 «na ca tvam drakṣhyasi punaḥ pitarau, na smarishyasi
 «dūrasthāṃ prāpta-dayitā, vismarishyasi mām api. 7
 «na hy evam eṣhyāmi bhartṛi-veçmani te, sakhi!»
 tac cṛutvā rājakanyā sā rudatī tām abhāshata: 8
 «tarhi Vatseṣvaraṃ tām tvam ihaiva 'ānaya me, sakhi!
 «na 'utsahe tatra hi sthātum kṣaṇam ekaṃ tvayā vinā. 9
 «na 'āninye ca 'Aniruddhaḥ kim Ushāyāç Citralekhayā?
 «jānanty api tathā ca 'etāṃ mattas tvam tat-kathāṃ cṛiṇu: 10

Bāṇāsurasya tanayā babhūva 'Ushā 'iti viçrutā.
 tasyāç ca 'Arādhitā Gaurī pati-prāptyai varaṃ dadau: 11
 «svapne prāpsyasi yat-saṅgam, sa te bhartā bhaviṣyati.»
 tato deva-kumārābhaṃ kaṃcit svapne dadarça sā. 12
 gāndharva-vidhinā tena pariṇītā tathāiva ca
 prāpta-tat-saṅga-sambhogā prābudhyata niçā-kshaye. 13

adṛiṣṭvā taṃ patiṃ dṛiṣṭaṃ, dṛiṣṭvā sambhoga-lakṣhaṇaṃ,
 smṛitvā Gauri-varaṃ, sā 'abhūt sātāṅka-bhaya-vismayā. 14
 tāṃyanti ca tataḥ sā taṃ svapne dṛiṣṭaṃ priyaṃ vinā,
 pricchantyai Citralekhāyai sakhyai sarvaṃ ṇaṇsa tat. 15
 sāpi nāmādy-abhijñānaṃ na kiṃcit tasya jānatīm
 yogeṣvārī Citralekhā tāṃ Ushāṃ evaṃ abravīt: 16
 «sakhi, Devī-varasya 'ayaṃ prabhāvo; 'tra kim ucyate?
 «kiṃ tv abhijñāna-ṇnyas te so 'nveshṭavyaḥ priyaḥ katham? 17
 «parijānāsi cet taṃ, te sasurāsure-mānuṣaṃ
 «jaḡal likhāmi; tad-madhye taṃ me darṇaya, yena saḥ 18
 «āṇiyate mayā;» 'ity uktvā sā, «tathā» 'ity udite tayā,
 Citralekhā kramād viṇvaṃ alikhaḡ varṇa-vartibhiḥ. 19
 tatra 'Ushā, «so 'yam!» ity asyā hṛiṣṭā 'aṅgulyā sakampayā
 Dvāravatyaṃ Yadu-kulād Aniruddhaṃ adaṇayat. 20
 Citralekhā tato 'vādīt: «sakhi, dhanyāsi, yat tvayā
 «bhartā 'Aniruddhaḥ prāpto 'yaṃ pautro bhagavato Hareḥ. 21
 «yojanānaṃ sahasreṣu shasṭṇau vasati sa tv itaḥ.»
 tac ṇrutvā sā 'adhikaṇṭsukya-vaṇāt tāṃ abravīt Ushā: 22
 «na 'adya cet, sakhi, tasya 'aṅkaṃ ṇraye ṇrikhaṇḡa-ṇṭalam,
 «tad atyuddāma-kāmāḡni-nirdaḡdhāṃ viddhi māṃ mṛitām.» 23
 ṇrutvā 'etac Citralekhā sā, tāṃ āṇvāsya priyaṃ sakhiṃ,
 tadāiva 'utpatya nabhasā yayau Dvāravatiṃ puriṃ, 24
 dadarṇa ca prithūttuṅgair mandirair abdhi-madhyā-gāṃ
 kurvatīṃ tāṃ punaḥ-kṣhipta-Manthādri-ṇikhara-bhramam. 25
 tasyāṃ suptaṃ niṇi prāpya sā 'Aniruddhaṃ vibodhya ca,
 Ushānurāḡaṃ taṃ tasmai ṇaṇsa svapna-darṇanāt. 26
 ādāya ca 'atta-tad-rūpaṃ svapnāvatāra eva taṃ
 sotkaṃ, siddhi-prabhāveṇa kṣhaṇeṇaiva 'āyayaṃ tataḥ. 27.
 etya ca 'avekṣhamāṇyās tasyāḥ sakhyāḥ kha-vartmanā,
 prāveṇayad Ushāyās taṃ guptaṃ antaḥpuraṃ priyaṃ. 28
 sā dṛiṣṭvāiva 'Aniruddhaṃ taṃ Ushā sāksād upāḡatam
 amṛitāṇṇuṃ iva 'ambodhi-velātā 'aṅgeshv avartata. 29
 tatas tena samaṃ tasthaṃ sakhi-dattena tatra sā,
 jīvitena 'iva mūrtena, vallabhena yathā-sukhaṃ. 30
 taj-jñānāt pitaraṃ ca 'asyāḥ kruddhaṃ Bāṇaṃ jigāya saḥ
 Aniruddhaḥ sva-vīryeṇa pitāmaha-balena ca. 31
 tato Dvāravatiṃ ḡatvā tāv abhinna-tanū ubhau
 Ushā-'Aniruddhaṃ jajñāte Girijā-ṇaṅkarāv iva. 32

«ity Ushāyāḥ priyo 'hṇaiva melitaṇ Citralekhayā;
 «tvāṃ saprabhāṇpy adhikā tato 'pi, sakhi, me matā. 33
 «tad mama 'ānaya Vatṣeṇaṃ iha; mā sma ṇiraṃ krithāḥ!»
 evaṃ Kalīḡgasenātāḥ ṇrutvā Somaprabhā 'abravīt: 34
 «Citrlekhaḥ surastrī sā samutkshipya 'ānayet paraṃ;
 «mādrīṇi kiṃ vidadhyāt tu para-sparṇādy akurvati? 35

«tat tvāṃ nayāmi tatraya, yatra Vatseṣvaraḥ, sakhi,
 «prāk Prasenaḥ tam te darśayitvā tvad-arthinam.» 36
 iti Somaprabhāḥ sà, «tathā» 'ity uktvā, tayā saha
 Kaliṅgasenā tat-kṛiptaṃ māyāyantra-vimānakam 37
 tadāiva 'āruhya, nabhasā sakoṣā saparicchadā
 kṛita-prasthānikā prāyāt pitror aviditā tataḥ; 38
 na hi paçyati tuṅgaṃ vā çvabhraṃ vā strijano 'grataḥ
 Smareṇa nītaḥ, paramārṇ dhārāṃ vājī 'iva sādina. 39
 Çrāvastīm prāpya pūrvam ca, tam Prasenaḥ tam nripam
 mṛigaya-nirgataṃ dūrā jārā-pāṇḍum dadarça sà, 40
 «vridhdhā vraja 'asmād!» iti tam dūrād iva nishedhatā
 uddhūyamānena muhuç cāmāreṇa 'upalakshitam. 41
 «so 'yaṃ Prasenaḥ rājā! pitrā 'asmai tvam praditsitā!
 «paçya!» 'iti Somaprabhā darçitaṃ sopahāsaya. 42
 «jarayā 'ayaṃ vṛito rājā; kā vṛiṣṭe 'parā tv amum?
 «tad itaḥ, sakhi, çighraṃ mām naya Vatseṣvaram prati!» 43
 iti Somaprabhā ca 'uktvā, tatksaṇam sà tayā saha
 Kaliṅgasenā vyomnāiva Kauçāmbīm nagarīm yayau. 44
 tatra 'udyāna-gataṃ sà tam Vatseṣam sakhy-udīritam
 dadarça dūrāt sotkanthā, cakorī 'iva 'amṛitatviṣam. 45
 sà tadā 'utphullayā dṛiṣṭyā hṛid-nyastena ca pāṇinā,
 «pravishṭo 'yaṃ pathā 'anena mām atra» 'ity abravīd iva. 46
 «sakhi, saṃgamaya 'adyaiva Vatsa-rājena mām iha,
 «enam vilokya hi sthātum na çaktā kṣaṇam apy aham;» 47
 iti ca 'uktavattm tam sà sakhi Somaprabhā 'abravīt:
 «adya 'açubham mayā kimpid nimittam upalakshitam; 48
 «tad idam divasaṃ tūshṇīm udyāne 'sminn alakṣitā
 «avatishṭhasva; mā kārṣhī, sakhi, dūta-gatāgatam! 49
 «prātar āgatya yuktum vām ghaṭayishyāmi saṃgame;
 «adhunā gantum icchāmi bhartus, citta-grihe, griham.» 50
 ity uktvā, tām avasthāpya yayau Somaprabhā tataḥ,
 Vatsa-rājo 'pi ca 'udyānāt sva-mandiram atha 'āviçat. 51
 tataḥ Kaliṅgasenā sà tatra-sthā sva-mahattaram
 yathā-tattvaṃ sva-saṃdeçaṃ dattvā, Vatseṣvaram prati 52
 prāhiṇot prāg-nishiddhāpi sva-sakhyā çakuna-jūyā;
 svatanthro 'bhinavārūḍho yuvatinām manobhavaḥ! 53
 sa ca gatvā pratihāra-mukhena 'āvedya, tatksaṇam
 mahattaraḥ praviçya 'evaṃ Vatsarājam vyajijñapat: 54
 «rājan, Kaliṅgadattasya rājñas Takṣaṣilā-pateḥ
 «sūtā Kaliṅgasenākhyā, çrutvā tvāṃ rūpavattamam, 55
 «svayaṃvarārtham iha te saṃprāptā tyakta-bāṇdhavā
 «māyāyantra-vimānena sānugā vyoma-gāminā, 56
 «ānītā guhyacāriṇyā sakhyā Somaprabhākhyayā
 «Mayāsurasya 'ātmajayā Naḍakūvara-bhāryayā. 57
 «tayā vijñāpanāya 'aḥam preshitā. svīkurushva tām;
 «yuvayor astu yogo 'yaṃ kaumudī-candrayor iva.» 58

evaṃ mahattarāc cṛntvā, taṃ «tathā» 'ity abhinandya ca,
 prahṛiṣṭo hema-vastrādyaṃ Vatsa-rājo 'bhyapūjayat. 59
 āhūya ca 'abravīd mantri-mukhyaṃ Yaugandharāyaṇaṃ:
 «rājñah Kalingadattasya khyāta-rūpā kshitau sūtā 60
 «svayaṃ Kalingasenāḥkhyā varāṇāya mama 'āgatā.
 «tad brūhi ṣiḡhram: atyājyāṃ kadā pariṇayāmi tām?» 61
 ity ukto Vatsa-rājena mantri Yaugandharāyaṇaḥ
 asya 'āyati-hitāpekṣhī kṣhaṇaṃ eva 'acintayat: 62
 «Kalingasenā sā tāvat khyāta-rūpā jagat-traye,
 «nāsty anyā tādrīcī, tasyai sprihayanti surā api. 63
 «tāṃ labdhvā, Vatsa-rājo 'yaṃ sarvaṃ anyat parityajet,
 «devī Vāsavadattā ca tataḥ prāṇair viyujyate, 64
 «Naravāhanadatto 'pi na cyyed rāja-sutas tataḥ,
 «Padmāvaty api tat-snehād devī jīvati dushkaram; 65
 «tataḥ Caṇḍamahāsena-Pradyotau pitarau dvayoḥ
 «devyor vimuñcataḥ prāṇān vikṛitīm vāpi gacchataḥ: 66
 «evaṃ ca sarva-nāḥṣaḥ syād. na ca yuktaṃ nishedhanam.
 «rājño 'sya vyasanam yasmād vāritasya 'adhiki-bhavet, 67
 «tasmād anupraveṣasya siddhyai kālaṃ harāmy aham.»
 ity ālocya sa Vatsa-ṣaṇḍaṃ prāha Yaugandharāyaṇaḥ: 68
 «deva, dhanyo 'si, yasya 'eshā svayaṃ te grihaṃ āgatā
 «Kalingasenā, bhṛityatvaṃ prāptaḥ ca 'etat-pitā nṛipaḥ. 69
 «tat tvayā, gaṇakān pṛiṣṭvā, sulagne 'syā yathā-vidhi
 «kāryaḥ pāṇigraho, rājño vṛihato dubitā hy asau. 70
 «adya 'asyā diyatām tāvad yogyaṃ vāsagrihaṃ pṛithak,
 «dāst-dāsā visṛijyantām vastrāṇy ābharaṇāni ca.» 71
 ity ukto mantri-mukhyena Vatsarājas «tathā» 'iti tat
 prahṛiṣṭa-hṛidayāḥ sarvaṃ saviṣeṣaṃ cakāra saḥ. 72
 Kalingasenā ca tataḥ praviṣṭā vāsaveṣma tat,
 sva-manoratham āsannaṃ matvā, prāpa parāṃ mudam 73
 Yaugandharāyaṇaḥ so 'pi, kṣhaṇād rājakulāt tataḥ
 nirgatya, sva-grihaṃ gatvā, dhīmān evaṃ acintayat: 74
 «prāyo 'ṣubhasya kāryasya kālahāraḥ pratikriyā;
 «tathā ca, Vṛitraṣatrau prāḡ brahmahatyā-palāyite, 75
 «devarājyaṃ avāptena Nahuṣeṇa 'abhivāñchitā
 «rakṣitā Devaguruṇā Ṣaṇḍa-ṣaṇḍaṃ ācṛitā, 76
 ««adya, prātar upaiti tvām»» ity uktvā kālahārataḥ,
 «yāvat sa naṣṭo Nahuṣo hūṃkārad brahma-ṣāpataḥ, 77
 «prāptaḥ ca pūrvavac Ṣakraḥ sa punar devarājatām;
 «evaṃ Kalingasenārthe kālaḥ kṣhepyo mayā prabhoḥ.» 78
 iti saṃcintya, sarveṣhāṃ gaṇakānāṃ sa saṃvidam
 dūra-lagna-pradānāya mantri guptaṃ vyadhāt tadā. 79
 atha vijñāya vṛittāntaṃ devyā Vāsavadattayā
 āhūya sa mahāmantri sva-mandiram anīyata; 80
 tatra praviṣṭaṃ praṇataṃ rudatī sā jagāda tam:
 «ārya, pūrvam tvayā 'uktaṃ me yathā: ««devi, mayi sthite 81

« Padmāvatī rīte na 'anyā sapatnī te bhaviṣhyati. »
 « Kāliṅgasenā ca 'adya 'eshā, paçya, 'iha pariṇeṣhyate, »
 « sā ca rūpavati, tasyām āryaputraç ca rajyati.
 « ato vitatha-vādī tvam jāto, 'haṃ ca mṛitā 'adhunā. »
 « tac çrutvā tām avocat sa mantri Yaugandharāyaṇaḥ:
 « dhīrā bhava! katham hy etad, devi, syād mama jīvataḥ? »
 « tvayā tu na 'atra kartavyā rājño 'sya pratikūlatā,
 « pratyuta 'ālambya dhṛatvam darçanīyā 'anukūlatā. »
 « na 'āturaḥ pratikūlōktair vaçe vaidyasya vartate,
 « vartate tv anukūlōktaiḥ sāmnaiva 'ācarataḥ kriyām. »
 « pratīpam kṛṣhyamāṇo hi na 'uttared, uttared naraḥ
 « vāhyamāṇo 'nukūlam tu nady-oghād vyasanāt tathā. »
 « ataḥ samīpam āyantaṃ rājānaṃ tvam avikriyā
 « upacārair upacareḥ, samvṛitya 'ākāram ātmanaḥ. »
 « Kāliṅgasenā-svīkāram çraddadhyās tasya sāmpratam,
 « vṛiddhiṃ bruvāṇā rājyasya sahāye tat-pitṛy api. »
 « evaṃ kṛite ca mahātmya-guṇaṃ dṛṣṭvā paraṃ tava,
 « pravṛiddha-sneha-dākṣiṇyo rājā 'asau bhavati tvayi, »
 « matvā Kāliṅgasenāṃ ca svādhiṇāṃ na 'utsuko bhavet;
 « vāryamāṇasya vādichā hi viṣayeshv abhivardhate. »
 « devī Padmāvatī ca 'etac çikṣhaṇīyā tvayā, 'anaghe!
 « evaṃ sa rājā kārye 'smin kāla-kṣepaṃ saḥeta naḥ. »
 « ataḥ paraṃ ca, jāne 'haṃ, paçyer yukti-balaṃ mama;
 « samkaṣṭe hi parikṣhyante prājñāḥ, çūrāç ca saṃgare. »
 « tad, devi, mā viṣhaṇā bhūr! » iti devīm prabodhya tām,
 « tayā 'ādṛitōktiḥ san yayan tato Yaugandharāyaṇaḥ. »
 « Vatsēçvaraç ca tadahar nā divā na rātrau
 « devyor dvayor api sa vāsagribam jagāma
 « tādṛik-svayamvara-rasōpanamat-Kāliṅga-
 « senā-samāna-nava-saṃgamanōtkā-cetāḥ. »
 « rātrim ca durlabha-rasōtsukatātigādha-
 « cintā-mahotsavamayīm iva tām tatas te
 « ninyuḥ sva-sadmasu prithak prithag eva devī-
 « Vatsēça-tatsacivamukhya-Kāliṅgasenāḥ. »

Taraṅga 32.

Tataḥ pratikṣhamāṇaṃ tam Vatsa-rājam upetya saḥ,
 Yaugandharāyaṇo dhūrtaḥ prātar mantri vyajijñapat: 1
 « rājan, Kāliṅgadattasya rājñas Takṣhaçilā-pateḥ
 « 2

« lagnaḥ Kaliṅgasenāyā devasya ca çubhāvabāḥ
 « vivāha-maṅgalāya 'iha kiṃ na 'adyaiva vilokyate? » 3
 tac çrutvā so 'braviḍ rājā: « mamāpy evaṃ hṛidi sthitam,
 « tām vinā hi muhūrtam me sthātum na saḥate manaḥ » 4
 'ity uktvā sa tatkalām pratihāram purāḥ-sthitam
 'idiçya 'ānāyayāmāsa gaṇakān saralāçayaḥ. 5
 ena priṣṭhā mahāmantri-pūrva-sthāpita-samvidah
 cur: « lagno 'nukūlo 'sti rājño māseshu shaṭsv itaḥ. » 6
 c çrutvāiva mṛishā kopam kritvā Yaugandharāyaṇaḥ,
 ajñā ime dhig! » ity uktvā rājānam nipuṇo 'bravit: 7
 'o 'sau jñāni 'iti devena pūjito gaṇakaḥ purā,
 a na 'āgato 'dya, tam priṣṭhvā yathā-yuktaṃ vidhīyatām. » 8
 d mantri-vacaḥ çrutvā Vatsēço gaṇakam tadā
 « apy ānāyayāmāsa dolārūḍhena cetasā. 9
 'py asya kālahārāya sthita-samvit tathāiva tam
 am priṣṭho 'braviḍ dhyātvā śhaṇmāsānte vyavasthitam. 10
 rājānam udvigna iva Yaugandharāyaṇaḥ
 la: « deva, kartavyam kim atra, 'ādiçyatām » iti. 11
 y utkaḥ sa lagnaishī samvimṛiçya tato 'bhyadhāt:
 iṅgasenā prashtavyā, sā kim āha, 'ity avekshyatām. » 12
 c çrutvā, « tathā » 'ity uktvā, grihltvā gaṇaka-dvayam,
 am Kaliṅgasenāyā yayau Yaugandharāyaṇaḥ. 13
 çritādarō dṛiṣṭvā tad-rūpaṃ sa vyacintayat:
 ya 'imāṃ vyasanād rājā sarvaṃ rājyaṃ tyajed » iti, 14
 ca 'enām: « udvāha-lagnaṃ te gaṇakaiḥ saha
 tum āgato 'smy; etair janmaṛkṣhaṃ tad nivedyatām. » 15
 tvā janma-nakṣhatraṃ tasyāḥ parijanoditam
 « te, mṛishā kritvā vicāram, mantri-samvidā 16
 tam eva tatrāpi māsa-shaṭkānta-vartinam,
 vāg, ataḥ paro 'sti » 'iti vadantaḥ, punar abhyadhuḥ. 17
 lūrātaraṃ tam ca lagnaṃ āvigna-cetasi
 iṅgasenāyāṃ, tad-mahattarako 'bhyadhāt: 18
 'o lagno 'nukūlaḥ prāg, yena syād etayoḥ çubham
 ālam hi dampatyoh; kiṃ cireṇa 'acireṇa vā? » 19
 attara-vacaḥ çrutvā sarve 'pi tatksaṇam,
 am evam eva 'etad! » iti tatra babhāshire. 20
 arāyaṇo 'py āha: « hā! kulagne kṛite ca naḥ,
 lattaḥ sambandhi rājā khedaṃ vrajed » iti. 21
 ūgasenāpi sarvāns tām avaçā satī,
 avanto jānanti » 'ity uktvā, tūṣṇīṃ babhūva sā. 22
 vacas tasyā grihltvā, 'āmantrya tām, tataḥ
 rāyaṇo rājñāḥ pārçvaṃ saganako yayau. 23
 i tad āvedya Vatsēçāya tathāiva ca,
 tam avasthāpya, sa jagāma nijaṃ griham. 24
 lātipātaç ca kārya-çeshāya tatra saḥ
 hyaṃ suhṛidaṃ sasmāra Brahmarākṣhasam. 25

sa pūrva-pratipannas tam svairam dhyānād upasthitāḥ
 Rākshaso mantriṇaṃ natvā, «kiṃ smṛito 'smi?» 'ity avocata. 26
 tataḥ sa mantri tasmai tam kṛitsnaṃ vyaśana-dam prabhōḥ
 Kaliṅgasenā-vṛittāntam uktvā, bhūyo jagāda tam: 27
 «kālo mayā hṛito, mitra, tad-madhye tvam sva-yuktitaḥ
 «vṛittam Kaliṅgasenāyāḥ pracchanno 'syā nirūpayeḥ. 28
 «Vidyādharaḥ dayas tām hi channāṃ vāñchanti niçcitam,
 «yato 'nyā tādriçl nāsti rūpeṇa 'asmin jagat-traye. 29
 «ataḥ kenāpi Siddhena saṅgaṃ Vidyādhareṇa vā
 «gacchet sā yadi, tac ca tvam paçyes, tad bhadrakaṃ bhavet. 30
 «anya-rūpāgataç ca 'atra lakshyas te divya-kāmukāḥ
 «svāpa-kāle, yato divyāḥ suptāḥ sve rūpa āsate. 31
 «evam tvad-dṛiṣṭitas tasyā doshe 'smābhir vilokite,
 «tasyāṃ rāja virajyec ca, tat-kāryaṃ nirvahec ca naḥ.» 32
 ity ukto mantriṇa tena so 'bravīd Brahmarākshasah:
 «yuktyā 'aham eva kiṃ na 'etāṃ dhvaṃsayāmi nihanmi vā?» 33
 tac çrutvāiva mahāmantri tam sa Yaugandharāyaṇaḥ
 uvāca: «na 'etat kartavyam, adharma hi mahān bhavet. 34
 «yaç ca dharmam abādhitvā svena saṃsarate pathā,
 «tasya 'upayāti sāhāyyaṃ sa eva 'abhiṣṭa-siddhaye. 35
 «tat tasyāḥ svotthito doshaḥ prekshaṇīyas tvayā, sakhe,
 «yena 'asmābhir bhavad-maitryā rāja-kāryaṃ kṛitaṃ bhavet.» 36
 iti mantri-varādiṣṭaḥ sa gatvā Brahmarākshasah,
 griham Kaliṅgasenāyā yoga-channaḥ pravaiṣṭvān. 37
 atrāntare sakhi tasyāḥ sā Mayāsura-putrikā
 āgāt Kaliṅgasenāyāḥ pārçvaṃ Somaprabhā punaḥ. 38
 sā priṣṭa-rātri-vārtāṃ tām tyakta-bandhuṃ Mayātmajā
 rājaputrim uvāca 'evam, tasmin çriṇvati Rākshase: 39
 «adya pūrvāhna eva 'aham vicitya tvām iha 'agatā,
 «channā tv atishṭham tvat-pārçve dṛiṣṭvā Yaugandharāyaṇam. 40
 «çrutaç ca yushmad-ālāpaḥ, sarvaṃ ca 'avagataṃ mayā;
 «tat kiṃ tvayā hya eva 'etad ārabdham mad-nishiddhaya? 41
 «avyapohya 'animittam hi kāryaṃ yat kriyate, sakhi,
 «tad anishṭāya kalpeta; tathā ca 'imāṃ kathāṃ çriṇu: 42

Antarvedyām abhūt pūrvam Vasudatta iti dvijaḥ,
 Viṣṇudattābhīdhānaç ca putras tasya 'udapadyata. 43
 sa Viṣṇudatto vayasā pūrṇa-shoḍaça-vatsarah
 gantum pravavṛite vidyā-prāptaye Vallabhīm purīm. 44
 milanti sma ca tasya 'anye sapta vipra-sutāḥ samāḥ,
 saptāpi te punar mūrkhāḥ, sa vidvān satkulōdgataḥ. 45
 kṛitvā 'anyonya-parityāga-çapatham, taiḥ samam tataḥ
 Viṣṇudattaḥ pratathe saḥ pitror avidito niçi. 46
 prasthitaç ca 'agrato 'kasmād animittam upasthitam;
 dṛiṣṭvā so 'tra vayasāns tām sahaprasthāyino 'bhyadhāt: 47

»animittam idam banta! yuktam adya nivartitum,
 «punar eva prayāsyāmaḥ siddhaye cakunānvitāḥ.» 48
 tac cṛutvāiva sabāyās taṁ mūrkhāḥ saptāpi te 'bruvan:
 «mṛishā mā jīḡaṇaḥ caṅkāṁ, na hy ato bibhimo vayam; 49
 «tvam ced bibbeshi, tad mā gā, vayam yāmo 'dhunāiva tu,
 «prātar vidita-vṛittāntān asmāns tyakshyanti bāndhavāḥ.» 50
 ity uktavadbhir ajñais taiḥ sākāṁ çapatha-yantritāḥ
 Viṣṇudatto yayāu eva sa smṛitvā 'agha-haraṁ Harim. 51
 ātry-ante ca vilokya 'anyad animittam punar vadan,
 mūrkhais taiḥ sakhibhiḥ sarvaiḥ sa evaṁ nirabhartsyata: 52
 etad eva 'animittam naḥ, (kim anyena, 'adhva-bhīluka?)
 «tat tvam asmābhir āntaḥ kāka-çāṅkī pade pade.» 53
 -ādi-bhartsanāṁ kṛtvā gacchadbhis taiḥ samam ca saḥ
 açāḥ prayayau Viṣṇudattas tūshṇīm babhūva ca. 54
 a 'upadeço vidhātavyo mūrkhasya svābbhicāriṇaḥ,
 mskāro 'vaskarasya 'iva, tiraskāra-karo hi saḥ. 55
 o bahūnāṁ mūrkhānāṁ madhye nipatito budhaḥ,
 dmaḥ pathas taraṅgāṇāṁ iva, viplavate dhruvam. 56
 mād eshāṁ na vaktavyaṁ mayā bhūyo hitābitam,
 hṇīm eva prayātavyaṁ; vidhiḥ çreya vidhāsyati;» 57
 ity ākalayan, mūrkhaiḥ prakrāmaṁs taiḥ samam pathi,
 udatto dinasya 'ante Çavara-grāmam āpa saḥ. 58
 bhrāntvā niçi prāpa taruṇyā 'adhishṭhitam striyā
 «ekam, yayāce ca nivāsam so 'tra tām striyam. 59
 tatte 'pavarake, saha 'anyais tair viveça saḥ
 bis, te ca saptāpi tatra nidrāṁ kṣaṇam yayuḥ; 60
 jāgrad eva 'āsīd amanushya-grihāçrayāt;
 ity ajñā hi niçcitāḥ, kuto nidrā vijānatām? 61
 : ca tatra puruṣaḥ ko 'py eko nibhṛitam yuvā
 aragriham tasyāḥ praviveça 'antikam striyaḥ. 62
 tam ca sâ reme ciraṁ guptābhībhibhāshinī,
 tau ca tau daivād nidrāṁ dvāv api jagmatuḥ, 63
 'īpa-prakāçena sarvaṁ dvārāntareṇa saḥ
 tto vilokya 'evaṁ sanirvedam acintayat: 64
 ! katham pravishṭāḥ smo duçcāriṇyāḥ striyā griham?
 «jāro 'yam etasyā, na kaumārāḥ patiḥ punaḥ; 65
 «tathā hi bhavaty eshā saçaṅka-nibhṛitā gatīḥ;
 pala-cittā 'iyam ādāv eva 'upalakṣhitā. 66
 āt pravishṭāḥ smaḥ kim tv atra 'anyonya-sākṣiṇaḥ.»
 cintayan çabdam janānāṁ so 'çṛiṇod vahiḥ, 67
 «aviçantam ca svapnasthāna-sṭhitānugam
 bhīpaçyantam sakhadgam Çavarādhīpam. 68
 :?» iti pricchantam matvā grihapatiṁ sa tam,
 «tathā sma» ity āha Viṣṇudattas Pulindapam. 69
 «Çavaro gatvā dṛiṣṭvā bhāryāṁ tathā sthitām,
 «a supṭasya taj-jārasya 'asina çiraḥ. 70

'bhāryā tu nigrihitā na tena sā na prabodhitā,
 bhuvi nyastāsinā 'anyatra paryāñke suptam eva tu. 71
 tad drishṭvā sa pradīpena Viṣṇudatto vyacintayat:
 «yuktam strī 'iti na yad bhāryā hatā, dāraharo hataḥ, 72
 «kim tu kṛtvā 'idriṣam karma yad anena 'atra supyate
 «viṣrabdham, tad aho citram vīryam udrikta-cetasām.» 73
 ity atra cintayaty eva Viṣṇudatte, prabudhya sā
 kustrī dadarṣa jāram svam hatam suptam ca tam patim. 74
 utthāya ca, grihitvā tat-skandhe jāra-kabandhakam,
 hastena 'ekena ca 'ādāya tac-ṣirah, sā viniryayau. 75
 gatvā vahiṣ ca nikshipya bhasmakūṭāntare drutam
 kabandham saṣiraskam tam, āyayau nibhṛitam tataḥ. 76
 Viṣṇudattaḥ ca nirgatya sarvaṁ dūrād vilokya tat,
 madhye sakṣinām suptānām praviṣya 'āsīt tathāiva saḥ. 77
 sā ca 'āgatya praviṣya 'antaḥ, patyuh suptasya durjant
 tenāiva tat-kṛpānena tasya mūrdhānam acchinat. 78
 nirgatya cṛāvayanti ca bhṛityān ṣabdam cakāra sā:
 «hā hatāsmi! hato bhartā mama 'ebhiḥ pathikair» iti. 79
 tataḥ parijanāḥ cṛutvā pradhāvya 'ālokyā tam prabhum
 hatam, tān Viṣṇudattādīn abhyadhāvann udāyudhāḥ. 80
 tena ca 'āhanyāmaneshu teshu trastōtthiteshv atha
 anyeshu tat-sahāyeshu, Viṣṇudatto 'bravid drutam: 81
 «alam vo brahmahatyābhīr! nāiva 'asmābhīr idam kṛitam,
 «etayāiva kṛitam hy etat kustriyā 'anya-prasaktayā. 82
 «mayā ca 'apāvṛita-dvāra-mārgena 'āmūlam ikṣhitam,
 «nirgatya ca vahir dṛiṣṭam; kṣhamadhve yadi, vacmi tat.» 83
 ity uktvā tān sa Čavarān Viṣṇudatto nivārya ca,
 tebhya niḥṣeṣam ā mūlād vṛittāntam tam avarṇayat. 84
 nltvā ca 'adarṣayat teshām kabandham tam ciro-'nvitam
 sadyo hatam, tayā kṣhiptam striyā tasminn avaskare. 85
 tataḥ svena vivarṇena mukhena 'āṅgikṛite tayā,
 kulaṭām tam tiraskṛitya sarve tatra 'evam abruvan: 86
 «smarāḥkṛiṣṭā tanoty eva yā sāhasam aṣikṣhitā,
 «sā para-svikṛitā kustrī kṛipānī 'iva na hanti kam?» 87
 ity uktvā, Viṣṇudattādīn sarvān te mumucus tataḥ,
 Viṣṇudattam ca sapta 'anye sahāyās te 'tha tustṭuvuḥ: 88
 «rakṣhā-ratnapradīpas tvam jāto naḥ svapatām niḥ;
 «tvat-prasādēna tīrṇāḥ smṛityum adya 'animitta-jam.» 89
 stutvā 'evam Viṣṇudattam tam, ṣamayitvā ca durvacaḥ,
 prañatās te yayuḥ prātaḥ sva-kāryāyaiva tad-yutāḥ. 90

ittham Kalingāsenāyāḥ kathayitvā kathām mithaḥ,
 Somaprabhā sā Kauṣāmbiyām sakṣīm punar uvāca tām: 91
 «evam kārya-pravṛittānām animittam upasthitam
 «vilambādy-apratihatam, sakhy, anisṭam prayacchati. 92

« tataḥ ca 'atra 'anutapyante prājña-vākyāvamāninaḥ,
 « pravartamānā rabhasāt, paryante mandabuddhayaḥ. 93
 « ato 'ṣubhe nimitte hyo Vatseṣaṃ prati yat tvayā
 « ātma-grahāya prahito dūto, yuktam na tat kṛitam. 94
 « tad avighnaṃ vivāhaṃ ca vidadhātu vidhis tava;
 « kulagnena 'āgatā gehād, vivāhas tena dūrataḥ. 95
 « devā api ca lubhyanti tvayi, rakshyam idaṃ tataḥ;
 « cintyaḥ ca nlti-nipuṇo mantri Yaugandharāyaṇaḥ: 96
 « rāja-vyasana-ṣaṅki san so 'tra vighnaṃ samāçaret,
 « vihite 'pi vivāhe vā doṣhaṃ utpādayet tava; 97
 « dhārmikaḥ san na kuryād vā doṣhaṃ, tad api te, sakhi,
 « sapatni sarvathā cintyā; kathāṃ vacmy atra te, çriṇu: 98

Asti 'iha 'Ikshumatī nāma purī, tasyāḥ ca pārçvataḥ
 nadī tad-abhidhāṇviva, Viçvāmītra-kṛite ubhe. 99
 tat-samīpe mahac ca 'asti vanam, tatra kṛitāçramam
 ūrdhva-pādas tapaḥ cakre munir Mañkaṇakābbidhaḥ. 100
 tapasyatā ca tena 'atra gaganena 'āgatā 'Apsarāḥ
 adarçi Menakā nāma vātena calitāmbarā. 101
 tato labdhāvakāçena Kāmena kshobhitātmanaḥ
 nūtane kadali-garbhe vīryam tasya 'apatad muneḥ; 102
 jajñe tataḥ ca kanyā sā sadyaḥ sarvāṅga-sundarī,
 amogham hi maharṣiṇām vīryam phalati tatksanam. 103
 sambhūtā kadali-garbhe yasmāt, tasmāc cakāra tām
 nāmnā sa Kadali-garbhām pitā Mañkaṇako muniḥ. 104
 tasyā 'āçrame sā vavridhe, Gautamasya Kṛipī yathā
 Droṇa-bhāryā purā Rambhā-darçanāc cyuta-vīrya-jā. 105
 ekadā ca viveça 'etam āçramam mṛigayā-rasāt
 Dṛidhavarmaḥ hṛito 'çvena Madhyadeça-bhavo nṛpaḥ. 106
 sa tām dadarça Kadali-garbhām prāvṛita-vaikalām,
 muni-kanyocitena 'atra veçena 'atyanta-çobhitām. 107
 sā ca dṛiṣṭā 'asya nṛpateḥ svīcakra hṛidayam tathā,
 yathā 'avakāço 'pi hṛitas tatra 'antahpura-yoshitām. 108
 « api 'imām prāpnuyām bhāryām kasyāpi 'iha sūtām riṣeḥ,
 « Duḥshyanta iva Kaṇvasya muneḥ kanyām Çakuntalām? » 109
 iti samcintayann eva, saṃgrihita-samit-kuçam
 so 'tra 'apaçyat tam āyāntam munim Mañkaṇakam nṛpaḥ. 110
 vavande ca 'etam abhyetya pādayor mukta-vāhanaḥ,
 priṣṭaḥ ca 'ātmānam etasmai munaye sa nyavedayat. 111
 tataḥ sa Kadali-garbhām munir ādiçati sma tām:
 « vatse, rājño 'tither asya tvayā 'arghyam kalpyatām » iti. 112
 « tathā » 'iti kalpitātithyas tayā rājā sa namrayā,
 « idṛik kutas te kanyā 'iyam? » iti papraccha tam munim. 113
 muniḥ ca sa tatas tasyās tām utpattim ca, nāma ca
 anvartham Kadali-garbhā 'ity asmai rājñe nyavedayat. 114

tatas tām sa munēḥ kanyām Menakā-bhāvanodbhavām
matvā 'Apsarasam, atyutko rājā tasmād ayācata. 115
so 'py etām Kadallgarbhām dadau tasmai sutām ṛishih;
divyānubhāvam pūrveshām avicāryam hi ceshtitam. 116
tac ca buddhvā prabhāveṇa, tatra 'abhyetya surāṅganāḥ
Menakā-prītitas tasyāc cakrur udvāha-maṇḍanam. 117
dattvā ca sarshapān haste jagadus tām tadaiḥ tāḥ:
«yānti mārge vapasva tāns tvam abhijñāna-siddhaye! 118
«yadi bhartrā kṛitāvajñā kadācit tvam iha 'eshyasi,
«taj jātair ebhir āyānti panthānam, putri, vetsyasi.» 119
ity uktām tābhir āropya kṛitodvāhām sva-vājini
sa rājā Kadallgarbhām Dṛiḍhavarma yayau tataḥ. 120
prāptānvāgata-sainyo 'tha vapantya sarshapān pathi
badhvā tayā saha prāpa rājadhānim nijām ca sah. 121
tatra 'anya-patni-vimukhāḥ Kadallgarbhayā tayā
samaḥ sa tasthāv ākhyāta-tad-vṛittāntaḥ sva-mantrishu. 122
tatas tasya mahādevī tadyam mantriṇam rabaḥ,
smārayitvā 'upakārān svān, jagāda 'atyanta-duḥkhitā: 123
«rājñā nūtana-bhāryaika-saktena 'adya 'aham ujñhitā,
«tat tathā kuru, yena 'eshā sapatni me nivartate.» 124
tac śrutvā so 'bravid mantri: «devi, kartum na yujyate
«mādrīḥṇām prabhoḥ patnyā vināco 'tha viyojanam. 125
«esha pravrajaka-strīṇām vishayaḥ, kuhakēdishu
«prayogeshv abhiyuktānām samgatānām tathāvidhaiḥ. 126
«tā hi kaitava-tāpasyaḥ, pravīḥyāiva 'anivāritāḥ
«griheshu, māyā-kuṣalāḥ karma kiṃ kiṃ na kurvate?» 127
ity uktā tena sā devī vinatā 'iva 'āha tam briyā:
«alaṃ tarhi mama 'anena garhitena satām» iti. 128
tad-vaco hṛidi kṛtvā tu, tam visṛijya ca mantriṇam,
kāncit pravrajikām ceṭi-mukhena 'ānayati sma sā. 129
tasyāḥ ṇaṇsa ca 'ā mūlāt tat sarvam sva-manishitam,
aṅgīcakāra dātum ca siddhe kārye dhanam mahat. 130
sāpy artha-lobbhād ārtām tām ity uvāca kutāpasī:
«devi, kiṃ-nāma vastv etad, aham te sādhayāmy adaḥ, 131
«nānā-vidhān hi jānāmi prayogān subahūn aham.»
evam ācārya tām devīm sā 'atha pravrajikā yayau. 132
maṭhikām prāpya ca nijām bhītā 'iva 'ittham acintayat:
«aho! atīva bhogēṣā kam nāma na viḍambayet, 133
«yad mayā sahasā devyāḥ pratijñā purataḥ kṛitā?
«vijñānam ca 'atra tādṛig me samyak kiṃcid na vidyate, 134
«anyatra 'iva ca na vyājam kartum rājagṛiḥe kshamam,
«jñātvā jātu hi kurvīran nigrāham prabhaviṣṇavaḥ. 135
«ekas tatra 'abhyupāyaḥ syād, yat subṛid me 'sti nāpitāḥ,
«idṛig-vijñāna-kuṣalāḥ sa cet kuryād iha 'udyamam.» 136
ity ālocyāiva sā tasya nāpitasya 'antikam yayau.
tasmai manishitam sarvam tac ṇaṇsa 'arthasiddhi-dam. 137

tataḥ sa nāpito vṛiddho dhūrtaḥ ca 'evam acintayat:
 « upasthitam idam diśtṛyā lābha-sthānam mama 'adhunā. 138
 « tad na bādhyā navā rāja-badhū, rakshyā tu sā, yataḥ
 « divya-dṛiṣṭiḥ pitā tasyāḥ sarvaṁ prakhyāpayed idam. 139
 « viḥliṣhya 'etāṁ tu nṛpater, devīm samprati bhūñjmahe,
 « kurahasya-sahāye hi bhṛitye bhṛityāyate prabhuḥ. 140
 « samṅleśhya kālē rājñe ca vācyam etat tathā mayā,
 « yathā syād upajīvyo me rājā sā ca 'ṛishikanyakā. 141
 « evaṁ ca na 'atipāpam syād, bhaved dīrghā ca jīvikā.»
 ity ālocya sa tām prāha nāpitaḥ kūṭa-tāpasim: 142
 « amba, sarvaṁ karomy etat; kiṁ tu yoga-balena cet
 « eśhā rājñō navā bhāryā hanyate, tad na yujyate: 143
 « buddhvā kadācid rājā hi sarvān asmān vinācayet,
 « strihatyā-pātakam ca syāt, tat-pitā ca munīḥ ṣaṇet. 144
 « tasmād buddhi-balena 'eshā rājñō viḥliṣhyate param,
 « yena devī sukhaṁ tiṣṭhed, artha-prāptir bhavec ca naḥ. 145
 « etac ca me kiyat; kiṁ hi na buddhyā sādhañāmy aham?
 « prajñānam māmakīnam ca, ṣṛūyatām, varṇayāmi te: — 146

Abhūd asya pitā rājñō duḥṣṭlo Dṛiḍhavarmaṇaḥ,
 ahaṁ ca dāsas tasya 'ihā rājñāḥ svōcita-karma-kṛit. 147
 sa kadācid iha bhrāmyan bhāryān aikshata māmakīm,
 tasyām tasya surūpāyām taruṇyām ca mano yayan. 148
 « nāpita-stri » 'iti ca 'abodhi prīṣṭvā parijanam sa tam.
 « kiṁ nāpitaḥ karoti? » 'iti praviṣyaiva sa me gṛiham, 149
 upabhujyaiva tām sveccham mad-bhāryām kunṛipo yayan,
 ahaṁ ca tadāhar daivād gṛihād āsam vahiḥ kvacit. 150
 anyedyuḥ ca praviṣṭena dṛiṣṭā sā 'anyādṛiṣṭ mayā
 prīṣṭā bhāryā, yathāvṛittam sābhimānā 'evam abhyadhāt. 151
 tat-kraṇeṇaiva tām bhāryām aṣaktasya nishedhane
 nityam etya 'upabhūñjānaḥ sa manā 'uttabdhavān nṛipaḥ. 152
 kuto gamyam agamyam vā kuṣṭhānāmādināḥ prabhoh?
 vātōddhūtasya dāvāgneḥ kiṁ tṛiṇam kiṁ ca kānanam? 153
 tato yāvad gatir me 'sti na kācit tad-nivāraṇe,
 tāvat svalpāṇa-kshāmo māndya-vyājam aṣṇīyam. 154
 tādṛiṣṭiḥ ca gato 'bhūvam rājñas tasya 'aham antikam
 sva-vyāpāropasevārtham niḥṣvasan kṛiṣa-pāṇḍurāḥ. 155
 tatra mandam iva 'ālokyā sābhiprāyāḥ sa mām nṛipaḥ
 papraccha: « re, kiṁ idṛik tvam samjātaḥ? kathyatām! » iti. 156
 nirbandha-prīṣṭas tām ca 'aham vijane yācitābhayaḥ
 pratyavocaṁ nṛipaḥ: « deva, bhāryā 'asti mama dāginī. 157
 « sā ca sūptasya me 'ntrāṇi gudena 'ākṛiṣhya cūṣhati,
 « tathāiva ca 'antaḥ kshipati; tena 'aham kshāmatām gataḥ. 158
 « poṣhaṇāya ca me nityam vṛiṇhaṇam, bhojanam kutah? »
 ity uktaḥ sa mayā rājā jātāṣaṅko vyacintayat: 159
 « kiṁ satyam dāginī sā syāt? tena 'aham kiṁ hṛitas tayā?
 « kimsvid āhāra-puṣṭasya cūṣhed antram mamāpi sā? 160

«tad adya tām ahaṃ yuktyā jīñāsishye svayaṃ niçi.»
iti saṃcintya rājā me so 'tra 'āhāram adāpayat. 161
tato gatvā grihaṃ tasyā bhāryāyāḥ saṃnidhāv ahaṃ
aṣṛṇy amuñcam, priṣṭaṣ ca tayā tām evaṃ abruvam: 162
«priye, na vācyam kasyāpi tvayā, ṇṇu, vadāmi te:
«asya rājño gude jātā dantā vajrāṇi-saṃnibhāḥ, 163
«taiḥ ca bhagno 'dya jātyo 'pi kshuro me karma kurvataḥ,
«evaṃ ca 'atra mama 'idāni kshuras trutyet pade pade. 164
«tad navam navam āneshye kuto nityam ahaṃ kshuram?
«ato rodimi; nashṭā hi jivikā 'iyam grihe mama.» 165
ity uktā sā mayā bhāryā matim ādhād upeshyataḥ
rātrau rājño 'sya suptasya guda-dantādbhutekshaṇe. 166
ā saṃsārād adriṣṭam tad asatyam na tv abodhi sā;
vidagdā api vañcyante viṭa-varṇanayā striyaḥ! 167
atha 'etya tām niçi svairam mad-bhāryām upabhujya saḥ,
rājā cṛamād iva 'alikaṃ suptavān mad-vacaḥ smarān. 168
mad-bhāryāpy atha tam suptam matvā tasya ṇṇanāḥ ṇṇanāḥ
hastam prasārayāmāsa gude dantopalabdhaye. 169
guda-prāpte ca tat-pāṇāv, utthāya sahasaiva saḥ,
«dāgini! dāgini!» 'ity uktvā trasto rājā yāyau tataḥ. 170
tataḥ prabhṛti sā tena bhayāt tyaktā nṛpeṇa me
bhāryā grīhita-saṃtosā mad-ekāyattatām gatā. — 171
«evaṃ pūrvam nṛpād buddhyā grīhiṇī mocitā mayā.»
iti tām tāpasīm uktvā nāpitaḥ so 'bravīt punaḥ: 172
«tad etat prajñayā kāryam, ārye, yushmad-manishitam;
«yathā ca kriyate, mātā, tad idaṃ vacmi te, ṇṇu: 173
«ko 'py antaḥpura-vṛiddho 'tra svikāryo, yo bravery amun:
«jāyā te Kadaliḡarbhā dāgini!» 'iti nṛpaṃ rahāḥ. 174
«Āraṇyakāyā na hy asyāḥ kaṇcit parijanaḥ svakaḥ;
«sarvaḥ paro bheda-saḥ lobhāt kurvita kim na yat? 175
«tato 'smin rājñi sācāṇke cṛavaṇād, niçi yuktitaḥ
«hasta-pādādi Kadaliḡarbhā-dhāmni nidhlyate. 176
«tat prabhāte vilokyaiva rājā, satyam avetya tat
«vṛiddhoktam, Kadaliḡarbhā-bhītas tām tyakshyati svayam. 177
«evaṃ sapatnī-virahād devī sukhām avāpnuyāt,
«tvām ca sā bahumanyeta, lābhāḥ kaṇcid bhavec ca naḥ.» 178
ity uktā tāpasī tena nāpitena, «tathā» 'iti sā
gatvā rājño mahādevyai yathā-vastu nyavedayat. 179
devī ca tat tathā cakre; prātar ukto nṛpo 'pi tat
pratyakṣam vīkṣya, Kadaliḡarbhām «dusṭā» 'iti tām jahau. 180
tusṭayā ca tato devyā tayā guptam adāyi yat,
pravrajikā tad bubhujē sā yathēṣṭam sanāpitā. 181
tyaktā ca Kadaliḡarbhā sā tena Dṛḡhavarṇanā,
rājño 'bhiṇṇa-saṃtaptā niryayau rājamandirāt. 182
yena 'ājagāma, tenaiva prayayan pitur ācramam
pūrvopta-jāta-siddhārtha-sābhijñānena sā pathā. 183

tatra tām āgatām dṛiṣṭvā so 'kasmāt tat-pitā munīḥ,
 tasyā duṣcaritāṇāṁ tisthau Maṅkaṇakaḥ kṣaṇam. 184
 pranidhānāc ca tam kṛitsnam tad-vṛittāntam avetya sah,
 ācāvāsa ca svayam snehāt tām ādāya, yayau tataḥ. 185
 etya tasmai tad ācakhyau sarvaṁ prahvāya bhūbhṛite
 devyā sapatnī-dvesheṇa kṛitam kapaṭa-nāṭakam. 186
 tatkalām svayam abhyetya, rājñe tasmai sa nāpitaḥ
 yathāvṛittam tad ācaṣṭa, punar evam uvāca ca: 187
 « itthaṁ viṣliṣhya Kadaligarbhām, rājñi mayā, prabho,
 « abhicāra-vaçād, yuktyā devīm samtoṣhya, rakṣitā. » 188
 tac çrutvā, niçcayam dṛiṣṭvā munīndra-vacanasya sah,
 jagrāha Kadaligarbhām samjāta-pratyayo nṛpaḥ. 189
 anuvraja munīḥ tam ca, samvibheje sa nāpitam,
 « bhakto mama 'ayam! » ity arthair; dhūrtair bhojyā vata 'içvarāḥ! 190
 tatas tayā samaṁ tisthau Kadaligarbhayaiva sah
 rājā sva-devī-vimukho Dṛiḍhavarma sunirvṛitaḥ. 191

« evam-vidhān vidadhate subahūn sapatnyo
 « doṣhān mṛiṣhāpy, anavamāṅgi Kalīṅgasene!
 « tvam kanyakā ca cira-bhāvi-vivāha-lagnā,
 « vāñchanty acintya-gatayaç ca surā api tvām; 192
 « tat sarvataḥ sāmpratam ātmanā tvam
 « ātmānam ekam jagad-eka-ratnam
 « Vatseçvarāṇīkarpitam atra rakṣher,
 « vairam tava 'ayam hi nijaḥ prakarṣaḥ. 193
 « aham hi na 'eshyāmi, sakhi, tvad-antikam,
 « sthitā 'adhunā tvam pati-mandire yataḥ;
 « sakhi-pateḥ sadma na yānti sat-striyaḥ,
 « sugātri, bhartrā 'adya nivāritāsmi ca. 194
 « na ca guptam iha 'āgamaḥ kṣhamo me
 « tvad-atiseha-vaçāt, sa divya-dṛiṣṭiḥ
 « tad avaiti hi mat-patiḥ; kathamcit
 « tam anujñāpya kila 'āgatā 'aham adya. 195
 « iha nāsty adhunā hi māmakinam,
 « sakhi, kāryam tava, yāmi tad grīhāya;
 « yadi mām anumaṇsyate ca bhartā,
 « tad iha 'eshyāmi punar vilaṅghya lajjām. » 196
 itthaṁ savāṣhpam abhidhāya Kalīṅgasenām,
 tām açru-dhauta-vadanām manujendra-putrīm
 ācāvāsa ca, 'ahni vigalaty Asurendra-putri
 Somaprabhā sva-bhavanam tarasā jagāma. 197

Taraṅga 33.

Tataḥ Somaprabhāṃ yātāṃ smaranti tāṃ priyaṃ sakhiṃ,
 Kalingasenā samtyakta-nijadeṣa-svabāndhavā, 1
 sā vilambita-Vatseṣa-pānigraha-mahotsavā,
 narendra-kanyā Kauṣāmbyaṃ mṛgi 'iva 'āśīd vana-cyutā. 2
 Kalingasenā-vivāha-vilambana-vicakṣhaṇā,
 gaṇakān prati sāsya iva Vatseṣvaro 'pi ca, 3
 autsukya-vimanās tasmin dine, ceto vinodayan,
 devyā Vāsavadattāyā nivāsabhavanam yayau. 4
 tatra sā taṃ patim devī nirvikārā viṣeshataḥ
 upācarat svopacāraiḥ prāg-mantrivara-ṇikṣhitā. 5
 «Kalingasenā-vṛttānte jñāte 'py avikṛitā katham
 «devī 'iyam?» iti sa dhyātvā rājā jijñāsur āha tāṃ: 6
 «kaccid, devī, tvayā jñātāṃ, svayaṃvara-kṛite mama
 «Kalingasenā nāma 'eśā rājaputṛī yad āgatā?» 7
 tac ṣrutvāiva 'avibhinnena mukha-rāgeṇa sā 'abravīt:
 «jñātāṃ mayā; 'atiharṣo me, lakṣmīḥ sā hy āgatā 'iha naḥ; 8
 «vaṇṇe hi mahārāja tat-prāptyā tat-pitṛyā api
 «Kalingadatte, pṛithvī te sutarāṃ vartate vaṇṇe. 9
 «ahaṃ ca tad-vibhūtyāiva sukhitā tvat-sukhena ca,
 «āryaputṛa, tava 'etac ca viditāṃ prāg api sthitam. 10
 «tad na dhanyāsmi kim, yasyā mama bhartā tvam idṛiṇaḥ,
 «yaṃ rājakanyā vāñchanti vāñchyaṃānā nṛpāntaraiḥ?» 11
 evaṃ Vatseṣvaraḥ prokto devyā Vāsavadattāyā
 Yaugandharāyaṇa-pratta-ṇikṣhayā 'antas tutōṣa saḥ. 12
 tayāiva ca saha 'āsevyā pānam, tad-vāsake niṇ
 «tasyāṃ sushvāpa, madhye ca prabuddhaḥ samacintayat: 13
 «kimvid mahānubhāvā 'itthaṃ devī mām anuvartate,
 «Kalingasenāṃ api yat sapatnīm anumanyate? 14
 «katham vā ṇknuyād etāṃ sōdhum sā 'eśā manasvinī,
 «Padmāvatī-vivāhe 'pi yā daivād na jāhāv asūn? 15
 «tad asyāḥ ced anishṭam syāt, sarva-nāṇas tato bhavet,
 «etad-ālabanaḥ putṛaḥ, ṇvaṇṇyaḥ, ṇvaṇṇyaḥ ca me, 16
 «Padmāvatī ca rājyaṃ ca; kim abhyadhikam ucyate?
 «ataḥ Kalingasenā sā pariṇeyā katham mayā?» 17
 evaṃ ālocya Vatseṣo niṇṇte nirgatas tataḥ,
 aparāhṇe yayau devyāḥ Padmāvatyāḥ sa mandiram. 18
 sāpy enam āgatāṃ, datta-ṇikṣhā Vāsavadattāyā,
 tathāiva 'upācarat tadvat, pṛiṣṭā 'avocat tathāiva ca. 19
 tato 'nyedyuṣ tayoṛ devyoṛ ekam cittam vacaḥ ca tat
 Yaugandharāyaṇāya 'asau ṇaṇṇaṣa vimṛiṇan nṛpaḥ. 20
 so 'pi taṃ viṇṇhya rājānam vicāra-patitāṃ ṇanaiḥ
 kāla-vedī jagāda 'evaṃ manṛī Yaugandharāyaṇaḥ: 21

« jāne 'ham na 'etad etāvad; abhiprāyo 'tra dāruṇaḥ,
 « devibhyāṃ jīvita-tyāga-dārdhyād uktaṃ hi tat tathā. 22
 « anyāśakte gate vā dyāṃ priye, maraṇa-niçcitāḥ
 « bhavanty adainya-gambhīrāḥ sādhyāḥ sarvatra niḥsprihāḥ. 23
 « asahyaṃ hi purandhrināṃ premṇo gādhasya khaṇḍanam;
 « tathā ca, rajan, tatra 'etāṃ Çrutasena-kathāṃ çriṇu: 24

Abhūd Dakṣiṇa-bhūmau prāḡ Gokarnākhye pure nṛpaḥ
 Çrutasena iti khyātāḥ kula-bhūṣhā çrutāṇvitaḥ. 25
 tasya ca 'ekā 'abhavac cintā rājāḥ sampūrṇa-sampadaḥ,
 ātmānuruṇāṃ bhāryāṃ yat sa na tāvad āptavān. 26
 ekadā ca nṛpaḥ kurvaṇḥ cintāṃ tām, tat-kathāntare
 Agniçarmābhīdhānena jagade so 'grajanmanā: 27
 « āçcarye dve mayā dṛiṣṭe, te, rajan, varṇaye, çriṇu: —
 tīrthayātrā-gataḥ Pauçatīrthīm tām aham āptavān, 28
 yasyāṃ Apsarasāḥ pañca grāhatvam ṛiṣi-çāpataḥ
 prāptāḥ satīr udaharat tīrthayātrāgato 'rjunāḥ. 29
 tatra tīrtha-vare snātvā, pañcarātroṇpavāsinaṃ
 Nārāyaṇānucaratā-dāyini snāyinaṃ nṛināṃ, 30
 yāvad vrajāmi, tāvac ca lāṅgalollikhitāvanim
 gāyantāṃ kaṃcid adrākṣhāṃ kārshakaṃ kṣhetra-madhyā-gam. 31
 sa pṛiṣṭhāḥ kārshako mārḡam mārḡyātena kenacit
 pravrajakena, tad-vākyāṃ na 'açriṇod gīta-tatparaḥ. 32
 tataḥ sa tasmai cukrodha parivrād vidhuraṃ bruvan,
 so 'pi gītāṃ vimuçya 'atha kārshakas tam abhāshata: 33
 « aho! pravrajako 'pi tvāṃ dharmasya 'auçāṃ na vetsyasi,
 « mūrkhēṇāpi mayā jñātāṃ, sāraṃ dharmasya yat param. » 34
 tac çrutvā, « kim tvayā jñātāṃ? » iti tena ca kautukāt
 pravrajakena pṛiṣṭhāḥ san kārshakaḥ sa jagāda tam: 35
 « iha 'upaviça pracchāye, çriṇu, yāvad vadāmi te: —
 asmin pradeçe vidyante brāhmaṇā bhrātaras trayaḥ, 36
 Brahmadattaḥ, Somadatto, Viçvadattaç ca puṇyakṛit.
 teshāṃ jyeshṭhau dāravantau, kanishṭhas tv aparigrahaḥ. 37
 sa tayor jyeshṭhayor ājñāṃ kurvan karmakaro yathā
 mayā saha 'āsid akrudhyann; ahaṃ teshāṃ hi kārshakaḥ. 38
 tau ca jyeshṭhāv abudhyetāṃ mṛidum tam, buddhi-varjitam,
 sādhum, atyakta-sanmārḡam, ṛijum, āyāsa-varjitam. 39
 ekadā bhrātrī-jāyābhyāṃ sakāmābhyāṃ raho 'rthitaḥ
 kanishṭho Viçvadatto 'tha mātṛivat te nirākarot. 40
 tatas te nijayor bhartṛor ubhe gatvā mṛiṣhā 'ūcatuḥ:
 « vāñchaty asmān rahasy esha kaniyāṃ yuvayor » iti. 41
 tena tam prati tau jyeshṭhau sātāḥkopau babhūvatuḥ;
 sad asad vā na hi viduḥ kustrī-vacana-mohitāḥ. 42
 atha 'etau bhrātarau jātu Viçvadattaṃ tam ūcatuḥ:
 « gaccha tvāṃ, kṣhetra-madhyā-athaṃ valmīkaṃ tam sanikuru! » 43

«tathā» 'ity āgatyā valmīkaṃ kuḍḍālena 'akhanat sa tam;
 «mā mā 'evam! kṛiṣṇa-sarpo 'tra vasati» 'ity udito mayā. 44
 tac cṛutvāpi sa valmīkaṃ akhanad, «yad bhavaty!» iti
 pāpaishinor apy ādeṣaṃ jyeshṭha-bhrātror alaṅghayan. 45
 khanyamānāt tataḥ prāpa kalaṣaṃ hema-pūritam,
 na kṛiṣṇa-sarpaṃ; dharmo hi sāmṇidhyaṃ kurute satām. 46
 tam ca nītvā sa kalaṣaṃ bhrāṭṛibhyaṃ sarvaṃ arpayat
 nivāryamāṇo 'pi mayā jyeshṭhābhyāṃ dṛiḍha-bhaktitaḥ. 47
 tau punas tata eva 'aṅgaṃ dattvā, prerya ca ghātakān,
 tasya 'acchedayatāṃ pāṇi-pādaṃ dhana-jihvāśchayā. 48
 tathāpi na sa cukrodha nirmanyur bhrāṭarau prati,
 yena satyena tasya 'atra hasta-pādam ajāyata. — 49
 «tadā prabhṛiti tad dṛiṣṭvā tyaktaḥ krodho 'kṣilo mayā,
 «tvayā tu tāpasenāpi krodho 'dyāpi na mucyate. 50
 «akrodhena jitaḥ svargaḥ, paçya 'etad adhunāiva bhoḥ!»
 ity uktvāiva tanuṃ tyaktvā kārshakaḥ sa divaṃ gataḥ. — 51
 «ity ācāryaṃ mayā dṛiṣṭaṃ, dvitīyaṃ cṛipu, bhūpate!»
 ity uktvā Cṛutasenaṃ sa nṛpaṃ vipro 'bravīt punaḥ: — 52
 tato 'pi tīrthayātrārthaṃ paryatann ambudhes taṭe
 ahaṃ Vasantasenasya rājño rāshṭram avāptavān. 53
 tatra bhoktūṃ pravishṭaṃ mām rājasattre 'bruvan dvijāḥ:
 «brahmaṇ, pathā 'amunā mā gāḥ! sthitaḥ hy atra nṛpātmanjā; 54
 «Vidyuddiyotābhidhānāṃ tām paçyed api munir yadi,
 «sa Kāma-çara-nirbhinnāḥ prāpya 'unmādaṃ na jīvati.» 55
 tato 'haṃ pratyavocaṃ tām: «na 'etac citraṃ, sadā hy ahaṃ
 «paçyāmy apara-Kandarpaṃ Cṛutasena-mahāpatim, 56
 «yātrādau nirgate yasmin rakṣibhir dṛiṣṭi-gocarāt
 «utsāryante satī-vṛitta-bhaṅga-bhītyā kulāṅganāḥ.» 57
 ity uktavantaṃ vijñāya bhāvatkaṃ, bhojanāya mām
 nṛpāntikaṃ nītavantaṃ satrādhīpa-purohitaḥ. 58
 tatra sā rāja-tanayā Vidyuddiyotā mayā 'ikṣhitā
 Kāmasya 'iva jagad-moha-mantravidyā çarirīṇi. 59
 cirāt tad-darçana-kṣobhaṃ niyāmya, 'aham acintayān:
 «asmat-prabhoç ced bhāryā 'iyaṃ bhaved, rājyaṃ sa vismaret. 60
 «tathāpi kathantyo 'yam udantaḥ svāmine mayā,
 «Unmādinī-Devasena-vṛittānto hy anyathā bhavet: — 61
 Devasenasya nṛpateḥ purā rāshṭre baṇik-sutā
 Unmādinī 'ity abhūt kanyā jagad-unmāda-kāriṇī. 62
 āveditāpi sā pitrā na tena 'attā mahābhṛitā,
 vipraiḥ «kulakṣaṇā» 'ity uktā tasya vyaçana-rakṣibhiḥ. 63
 parinītā tadīyena mantri-mukhyena sā tataḥ.
 vātāyanāgrād ātmānaṃ rājñe 'smai jātv adarçayat. 64
 tayā bhujaṅgyā 'iva rājā dūrād dṛiṣṭi-viṣābataḥ
 muhur mumūrcha, na ratim lebbe, na 'āhāram āharat. 65
 prārthito 'pi ca tad-bharṭṛi-pramukhaiḥ so 'tha mantribhiḥ,
 dhārmikas tām na jagrāha, tat-saktaç ca jahāv asūn. — 66

« tad idṛiḥ pramāde 'tra vṛtiter drohaḥ kṛito bhavet;
 «ity āloca mayā 'uktam te citram etya tato 'dya tat. » 67
 ṣrutvā 'etat sa dvijāt tasmād Madanājñā-nibhaṃ vacaḥ,
 Vidyuddiyotā-gata-manāḥ Ṣrutasena-nṛipo 'bhavat. 68
 'atśhaṇam ca viṣṇiḥ tatra vipram tam eva saḥ
 athā 'akarod, yathā 'ñliya ṣṅghram tām pariṇītavān. 69
 atah sà nripates tasya Vidyuddiyotā nripātmajā
 nripāvyatirikṭhā bhāskarasya prabhā yathā. 70
 atha svayamvarāya 'agāt tam nripam rūpa-garvitā
 nyakā Mātṛidattāḥ mahādhana-bāṇik-sutā. 71
 harma-bhītyā jagrāha sa rājā tām bāṇik-sutām;
 'yuddiyotā 'atha tad buddhvā bṛiṣphoṭeṇa vyapadyata. 72
 'py āgatya tām kāntām paçyann eva tathā-gatām,
 e kṛtvā sa vilapan sadyaḥ prāṇair vyayujyata. 73
 bāṇik-sutā vahnīm Mātṛidattā viveça sà.
 m pranastham sarvaṃ tad api rāṣṭram sarājakam. 74

to, rājan, prakṛiṣṭasya bhaṅgaḥ premanāḥ sa duḥsahāḥ,
 'heṇa manasvinā devyā Vāsavadattayā. 75
 āt Kālīngasenā 'eshā pariṇīta yadi tvayā,
 Vāsavadattā tat prāṇān jahyād na saṃçayāḥ, 76
 Padmāvati tadvat, taylor ekam hi jīvitam;
 'āhanadattaç ca putras te syāt katham tataḥ? 77
 i devasya hṛdayam soḍhum, jāne, na çaknuvāt:
 ekapade sarvam idam naçyed, mahipate! 78
 'yac ca 'ukti-gāmbhīryam, tad eva kathayaty alam
 m jīvita-tyāga-gādha-niçcita-niḥspṛiham. 79
 rtho rakṣaṇīyas te; tiryāñco 'pi hi jānate
 shām, kim punar, deva, buddhimanto bhavādṛiçāḥ. » 80
 i-varāç ṣrutvā svairam Yaugandharāyanāt
 iveka-padaviṃ prāpya Vatsēçvaro 'bravit: 81
 ad; na saṃdeho, naçyet sarvam idam mama.
 Çalīngasenāyāḥ ko 'rthaḥ pariṇayena me? 82
 naç ca dūre yat, tad yuktaṃ gaṇakaiḥ kṛitam;
 rāḡatā-tyāgād adharmo vā kiyān bhavet. » 83
 atsa-rājena hṛiṣṭo Yaugandharāyaṇaḥ
 i: « kāryam naḥ siddhi-prāyam yathepsitam. 84
 a-saṃsiktā deça-kāloḡpavṛṇhitā
 nlti-mahāvallī kim nāma na phalet phalam? » 85
 a sa dhyāyan kālā-deçam, prāṇamya tam
 ayayau mantri griham Yaugandharāyaṇaḥ. 86
 itātithya-gūḡhākārām upetya saḥ
 adattām tām sāntvayann evam abravīt: 87
 vacmi? jānāsi tvam eva, hariṇākshi, yat
 asya 'iva tvat-prema mama jīvitam. 88

« nāmāpi hi kim anyasyā grahitum aham utsahe?
 « Kalingasenā tu haṭhād upāyātā grihaṃ mama. 90
 « prasiddhaṃ ca 'atra, yad Rambhā tapaḥ-sṭhena nirākṛitā
 « Pārthena caṇḍhatā-ṣāpaṃ dadau tasmai haṭhāgatā; 90
 « sa ṣāpas tishṭhatā tena varshaṃ Vairāṭa-veṇmani
 « strī-veṇena mahāṣṭcārya-vīryenāpy ativāhitaḥ. 91
 « ataḥ Kalingasenā 'eśā nishiddhā na tadā mayā;
 « vinā tvad-icchayā 'aḥam tu na kiṃcid kartum utsahe. » 92
 ity ācāvāsa, 'upalabhya 'atha hṛdayena 'iva rāgiṇā
 mukhārpitena madyena satyaṃ krūraṃ tad-ācāyam, 93
 tayaiva saha rātriṃ tām rājñyā Vāsavadattayā
 mantrimukhya-mati-prauḍhi-tusṭho Vatsēṣvaro 'vasat. 94
 atrāntare ca yaṃ pūrvam divā-rātrau prayuktavān
 Kalingasenā-vṛttānta-jñāptyai Yaugandharāyaṇaḥ, 95
 sa Brahmarākshaso 'bhyetya suhṛd Yogeṣvarābhidhaḥ
 tasyām eva niṣi svairam tām mantri-varam abhyadhāt: 96
 « Kalingasenā-sadane sthito 'smy antar-vahih sadā,
 « divyānām mānushānām vā paçyāmi na tathā 'āgamam. 97
 « adya 'avyakto mayā ṣabdaḥ ṣruto 'kasmād nabhastale
 « pracchannena 'atra harṃyāgra-saṃnikarshe niṣāmukhe. 98
 « prabhavaṃ tasya vijñātum prayuktāpi tato mama
 « vidyā na prābhavat; tena vimṛiçya 'aḥam acintayam: 99
 « ayaṃ divya-prabhāvasya ṣabdaḥ kasyāpi niṣcitam
 « Kalingasenā-lāvanya-lubdhasya bhramato 'mbare. 100
 « yena na kramate vidyā, tad vikshe kiṃcid antaram,
 « na duḥprāpaṃ para-chidraṃ jāgradbhir nipuṇair yataḥ. 101
 « « divyānām vāñchitā 'eśā » » 'iti proktaṃ mantri-vareṇa ca,
 « Somaprabhā sakṣi ca 'asyā vadanty etad mayā ṣrutā. 102
 « iti niṣcitya tat tubhyam iha 'aḥam vaktum āgataḥ. —
 « idaṃ prasāṅgāt pricchāmi, tad me tāvat tvayā 'ucyatām; 103
 « « tiryāṅco 'pi hi rakshanti svātmānam » » iti yat tvayā
 « uktaṃ rājñe, tad aṣraushaṃ yogād aham alakṣitaḥ. 104
 « nidarṣanaṃ ced atra 'asti, tad me kathaya, sad-mate! »
 iti Yogeṣvareṇa 'uktaḥ sma 'āha Yaugandharāyaṇaḥ: 105
 « asti, mitra; tathā ca 'atra kathām ākhyāmi te, ṣṛiṇu:

Vidiçā-nagari-vāhye nyagrodho 'bhūt purā mahān; 106
 catvāraḥ prāṇinas tatra vasanti sma mahā-tarau
 nakula-ulūka-mārjāra-mūshakāḥ prithag-ālayāḥ. 107
 bhinne bhinne vile mūla āstām nakula-mūshakau,
 mārjāro madhyabhāga-sṭhe taror mahati koṭare, 108
 ulūkas tu ṣirobhāge 'nanya-gamyē latālaye.
 mūshako 'tra tribhir badhyo, mārjareṇa trayo 'pare. 109
 annāya mārjāra-bhayād mūshako nakulas tathā
 svabhāvenāpy ulūkaḥ ca paribhremur niṣi trayāḥ; 110

mārjāras tu divā-rātrau nirbhayaḥ prabhramaty asau
 tatra 'āsannaṃ yava-kshetraṃ sadā mūshaka-lipsayā; 111
 ye 'nye 'pi yuktyā jagmus tat svakāle 'nnābhivāñchayā.
 ekadā lubdhakas tatra caṇḍālāḥ kaṇḍid āyayau; 112
 sa mārjāra-padaṇṇeṇiṃ dṛiṣṭvā tat-kshetra-gāminīm,
 tad-badhāya 'abhiṭaḥ kshetraṃ pācān dattvā, tato yayau. 113
 tatra rātrau ca mārjāraḥ sa mūshaka-jighāṃsayā
 etya, pravishṭas tat-pācāṇi kshetre tasmīn abadhyata. 114
 mūshako 'pi tato 'nnārthi sa tatra nibhṛitāgataḥ,
 baddhaṃ tam vikṣya mārjāraṃ, jaharsha ca nanarta ca. 115
 yāvad viṇati tat kshetraṃ, dūrād ekena vartmanā
 tatra tau tāvad āyātāv ulūka-nakulāv api, 116
 dṛiṣṭa-mārjāra-bandhau ca mūshakaṃ labdhum aicchatām.
 mūshako 'pi ca tau dṛiṣṭvā dūrād vigno vyacintayat: 117
 «nakululūka-bhayadaṃ mārjāraṃ samṇraye yadi,
 «baddho 'py eka-prabhāreṇa catur mām esha mārayet; 118
 «mārjārād dūragam hanyād ulūko nakulaḥ ca mām.
 «tac catur-samkaṣa-gataḥ kva gacchāmi, karomi kim? 119
 «hanta mārjāraṃ eva 'iha ṇrayāmy, āpad-gato hy ayam,
 «ātma-trāṇāya mām rakshet pāca-chedopayoginam.» 120
 ity āloca ṇanair gatvā mārjāraṃ mūshako 'bravīt:
 «baddhe tvayy atiduhkhaṃ me, tat te pācam chinadmy aham; 121
 «rājūnāṃ jāyate snehaḥ sahaṇāsād ripushv api.
 «kiṃ tu me nāsti viṇvāsas tava cittam ajānataḥ.» 122
 tac cṛutvā 'uvāca mārjāro: «bhādra, viṇramyatām tvayā,
 «adya-prabhṛiti mitraṃ me bhavān prāṇa-pradāyakaḥ.» 123
 iti cṛutvāiva mārjārāt, tasya 'utsaṇgam sa ṇiṇriye;
 tad dṛiṣṭvā nakululūkau nirāṇau yayatus tataḥ. 124
 tato jagāda mārjāro mūshakaṃ pāca-plḍitaḥ:
 «gata-prāyā niṇā, mitra, tat pācāṇ cindhi me drutam!» 125
 mūshako 'pi ṇanaiḥ cindan lubdhakāgamanṇmukhaḥ
 mṛiṣhā kaṇkaṭāyadbhir daṇanair akaroc ciram. 126
 kṣhaṇād rātrau prabhātāyāṃ lubdhake nikaṭāgate,
 mārjāre 'rthayamāne, drāk pācāṇ cicheda mūshakaḥ. 127
 chinna-pāce 'tha mārjāre lubdhaka-trāsa-vidrute,
 mūshako mṛityu-muktaḥ san palāyya praviṇad vilam. 128
 na 'āṇvasat punar āhūto mārjāreṇa jagāda ca:
 «kāla-yuktyā hy arir mitraṃ jāyate, na ca sarvadā.» 129

«evaṃ bahubhyaḥ caturbhyaḥ prajñayā 'ātmā 'abhirakṣitaḥ
 «mūshakeṇa tiraṇṇāpi, kiṃ punar mānusheshu yat. 130
 «etad uktaṃ tadā rājñe mayā yat, tat tvayā cṛutam,
 «buddhyā kāryaṃ nijam rakshed devī-saṃrakṣaṇād iti. 131
 «buddhir nāma ca sarvatra mukhyaṃ mitraṃ, na pauraṣam,
 «Yogeṇvara, tathā ca 'etām atrāpi tvam kathāṃ ṇiṇu: 132

Grāvasti 'ity asti nagari; tasyām pūrvam Prasenañit
rājā 'abhūt, tatra ca 'abhyāgāt ko 'py apūrvo dvijaḥ puri. 133
«sa ṣuṣhkāṇṇa-bhug ekena bañijā guṇavān» iti
brāhmaṇasya grihe tatra kasyacit sthāpito dvijaḥ. 134
tatraiva tena ṣuṣhkāṇṇa-dakṣiṇādibhir anvaham
apūryata, tato 'nyaiḥ ca ṣanair buddhvā bañig-varaiḥ. 135
tena 'asau hemadīnāra-sahasraṃ kṛpaṇaḥ kramāt
saṃcitya, gatvā 'araṇye, tad nibatya kṣhiptavān bhuvi, 136
ekākī pratyaham gatvā tac ca sthānam avaiḥshata.

ekadā hema-ṣuṇyam tat khātam vyāttaṃ ca dṛiṣṭavān. 137
ṣuṇyam tat khātakam tasya paçyato hata-cetasah
na param hṛidi saṃkrāntā citraṃ dikshv api ṣuṇyatā. 138
atha 'upāgac ca vilapaṇs taṃ vipraṃ yad-grihe sthitaḥ,
pṛiṣṭas taṃ ca sva-vṛittāntaṃ tasmai sarvaṃ nyavedayat, 139
gatvā tīrtham abhuñjānaḥ prāṇāṃs tyaktum iyēsha ca.
buddhvā ca so 'nnadātā 'asya bañig anyaiḥ saha 'āyayau. 140
sa taṃ jagāda: «kiṃ, brahmaṇ, vitta-hetor mumūrshasi?
«akāla-meghavad vittam akasmād eti yāti ca.» 141
ity-ādy-ukto 'pi tena 'asau na jahau maraṇa-graham;
prāṇebhyo 'py arthamātrā hi kṛpaṇasya gariyasi! 142
tataḥ ca mṛitaye tīrtham gacchato 'sya dvijaṃmaṇaḥ
svayaṃ Prasenañid rājā tad buddhvā 'antikam āyayau, 143
papraccha ca 'enaṃ: «kiṃ kiṃcid asti tatra 'upalakṣhaṇam,
«yatra bhūmau nikhātās te dīnāra, brāhmaṇa, tvayā?» 144
tac ṣrutvā sa dvijo 'vādīd: «asti kṣudro 'tra pādapaḥ
«aṭavyaṃ, deva; tad-mūle nikhātam tad mayā dhanam.» 145
ity ākarnya 'avadad rājā: «dāsyāmy anvishya tat tava
«dhanam sva-koṣād, athavā mā tyākshtṛ jīvitam, dvija!» 146
ity uktvā, maraṇodyogād nivārya vinidhāya ca
dvijaṃ taṃ bañijo haste, sa rājā 'abhyantaram gataḥ. 147
tatra 'ādiṣya pratihāram ciro-'ṛti-vyapadeçataḥ
vaidyaṇ āṇāyayat sarvān dattvā paṭaha-ghoṣhaṇam. 148
«āturaḥ ke, kiyanto 'tra? kasya 'adāḥ kiṃ tvam aushadham?»
ity upāntya papraccha tān ekaikaṃ vivikta-gaḥ. 149
te 'pi tasmai tadā 'ekaikaḥ sarvaṃ ūcur mahābhṛite.
eko 'tha vaidyaḥ tad-madhyāt krama-pṛiṣṭo 'bravīd idam: 150
«bañijo Mātṛidattasya, deva, nāgabalā mayā
«asvasthasya 'upadiṣṭā 'adya dvitīyaṃ dinam aushadham.» 151
tac ṣrutvā sa tam āhūya rājā bañijam abhyadhāt:
«nanu nāgabalā kena tava 'ānitā, 'ucyatām!» iti. 152
«deva, karmakareṇa» 'iti tena 'ukto bañijā tadā,
kṣhipram āṇāya taṃ rājā sa karmakaram abravīt: 153
«tvayā nāgabalā-hetoḥ khanatā çākhinas talam
«dīnāra-jātaṃ yal labdham brahma-svam, tat samarpaya!» 154
ity ukto bhūbhṛitā bhītaḥ pratipadyaiva tatksaṇam,
sa tān āniya dīnāraṇs tatra karmakaro jahau. 155

rājāpy upoṣhitāya 'asmai dvijāya 'āhūya tān dadau
dīnārān hārīta-prāptān, prāpān iva vahiṣṭarān. 156

« evaṃ sa labdhavān buddhyā nītaṃ mūlatalāt taroḥ
« dvijārthaṃ bhūpatir jānann ośadhiṃ tāṃ tad-udbhavām. 157
« tad evaṃ sarvadā buddheḥ prādhānyam jita-pauruṣam,
« idriṣeṣu ca kāryeṣu kiṃ vidadhyāt parākramah? 158
« tad, Yogeṣvara, kurvīthās tvam api prajñayā tathā,
« yathā Kālīngasenāya dosho jñāyeta kaścana. 159
« asti ca 'etad, yathā tasyām lubhyanti 'iha Surāsurāḥ,
« tathā ca divi kasyāpi niṣi ṣabdah ṣrutāḥ tvayā. 160
labdhe 'padeṣe tasyaḥ ca bhaved akuṣalam na naḥ:
na 'upayaccheta tāṃ rājā, na ca 'adharmah kṛito bhavet. » 161
« udāra-dhiyaḥ ṣrutvā sarvaṃ Yaugandharāyaṇāt
Yogeṣvaraḥ tam samtushya jagāda Brahmarākṣasaḥ: 162
as tvayā sadriṣo nītāv anyo devād Vṛihaspateḥ?
« tam tv amṛita-seko 'sya tvad-mantro rājya-ṣākhinaḥ. 163
« haṃ Kālīngasenāya jñānāsishye gatim sadā
« ddhyā ṣaktyāpi ca » 'ity uktvā yayau Yogeṣvaraḥ tataḥ. 164
« utkālam sā ca harmyāḍau paryaṭantaṃ sva-harmya-gā
« ṅgasenā Vatṣeṣaṃ dṛiṣṭvā dṛiṣṭvā sma tāmyati. 165
« anāḥ smara-samtaptā mṛṇālāṅgada-hārīṇi
« ikhaṇḍāṅgarāgāḍau na lebhe nirvṛitiṃ kvacit. 166
« ŋtare sa tāṃ pūrvam dṛiṣṭvā Vidyādharaḍhipaḥ
« u Madanavegāḥkhyo gādhānaṅga-ṣarāturaḥ. 167
« iṭtaye tapaḥ kṛtvā, vare labdhe 'pi Ṣaṅkarāt,
« āṣaktā 'anya-deṣa-sthā sukha-prāpyā tu na 'abhavat 168
« tena 'antaram labdhum asau Vidyādhareṣvaraḥ
« u divi bhrāmyann āsit tad-mandirōpari. 169
« tyā tu tam ādeṣam tapas-tuṣṭasya Dhūrjateḥ,
« niṣi Vatṣeṣa-rūpaṃ cakre sva-vidyayā. 170
« ṣ ca viveṣa 'asyā mandiraṃ dvāḥstha-vanditaḥ:
« epākṣhamo guptaṃ mantriṇām sa iba 'āgataḥ. » 171
« enāpy uttasthau tam dṛiṣṭvā 'utkampa-viklavā,
« yam! » iti sārāvair vāryamāṇā 'iva bhūṣaṇaiḥ. 172
« ṣeṣa-rūpeṇa kramād viṣvasya tena sā
« adanavegena gāndharva-vidhinā kṛitā. 173
« ca pravaiṣṭas tad dṛiṣṭvā yogād alakṣitaḥ
« viṣaṇṇo 'bhūd Vatṣeṣālokana-bhramāt. 174
« rāyaṇāya 'etad gatvā 'uktvā, tad-nideṣataḥ
« avadattāyā Vatṣeṣam vikṣhya pārṣva-gam, 175
« trivarokṭyaiva rūpaṃ suptasya veditum
« -pracchanna-kāminah so 'gamat punaḥ. 176
« ṣasenāyāḥ suptāyāḥ ṣayanyake
« anavegam tam sva-rūpe sthitam aikṣhata, 177

chatra-dhvajāṅka-nirdhūli-padābjam, divyamānusham,
 svapāntarhita-tad-vidyā-vīta-rūpa-vivartanam. 178
 tatra gatvā yathā-dṛṣṭam nivedya paritoshavān
 Yogeṣvaro jagāda 'asau brishto Yaugandharāyaṇam: 179
 «na vetti mādṛiṇaḥ kimcid, vetsyi tvam nīti-cakshuṣā;
 «tava mantreṇa duḥśādhyam siddham kāryam idam prabhoḥ. 180
 «kim vā vyoma vinā 'arkeṇa? kim toyena vinā sarah?
 «kim mantreṇa vinā rājyaṁ? kim satyena vinā vacaḥ?» 181
 ity uktavantam āmantrya prito Yogeṣvaram tataḥ,
 prātar Vatseṣvaram drashtum āgād Yaugandharāyaṇaḥ. 182
 tam upetya yathāvac ca kathā-prastāvato 'bravīt
 nṛpaṁ Kaliṅgasenārthe priṣṭa-kārya-viniṣṭayam: 183
 «svacchandā 'asau na te, rājan, pāṇi-sparṣam iha 'arhati,
 «eṣā hi sveccayā drashtum Prasenaḥjitam āgatā. 184
 «viraktā vīkṣya tam vṛddham, tvām prāptā rūpa-lobhataḥ.
 «tad anya-purushāsangam api sveccam karoty asau.» 185
 tac cṛutvā, «kulakanyā 'iyam katham evam samācaret?
 «caktiḥ kasya praveshtum vā madhyāntaḥpurāntare?» 186
 iti rājñā 'udite, 'vāddī dhlman Yaugandharāyaṇaḥ:
 «adyaiṇa darṣayāmy etat pratyakṣam niḥi deva te. 187
 «divyās tām hy abhivāṇchanti Siddhādyā; mānusho 'tra kaḥ?
 «divyānām ca gatiḥ roddhum, rājan, kena 'iha cakryate? 188
 «tad ehi, śākṣhāt paçya!» 'iti-vāddī tena mantriṇā
 saha gantum matim cakre tatra rātrau sa bhūpatiḥ. 189
 «Padmāvatyā rīte rājñyā na vivāhyā 'aparā, 'iti yat
 «proktaṁ, devi, pratijñātam mayā nirvyūḍham adya tat;» 190
 ity atha 'abhyetya tām devīm uktvā Yaugandharāyaṇaḥ,
 Kaliṅgasenā-vṛttāntam tam tasyai sarvam uktavān. 191
 «tvadīya-çikṣhānushthāna-phalam etad mama» 'iti sā
 devī Vāsavadattāpi prajāta 'abhinananda tam. 192
 tato niçthe samsupte jane, Vatseṣvaro yayau
 griham Kaliṅgasenāyāḥ saha-Yaugandharāyaṇaḥ. 193
 adṛṣṭaḥ ca pravishṭo 'tra tasyā nidrā-jusho 'ntike
 suptam Madanavegam tam sva-rūpa-stham dadarṣa saḥ. 194
 hantum icchati yāvac ca sa tam sāhasikam nṛpāḥ,
 tāvat sva-vidyayā Vidyādhareṇdro 'bhūt prabodhitah, 195
 prabuddhaḥ ca sa nirgatya jhaṭity udapatad nabhaḥ.
 kṣhaṇāt Kaliṅgasenāpi sā prabuddhā 'abhavat tataḥ. 196
 çūnyam çayanam ālokya jagāda ca: «katham hi mām,
 «pūrvam prabuddho Vatseṣaḥ suptam muktvaiva gacchati?» 197
 tad ākarnya sa Vatseṣam sma 'āha Yaugandharāyaṇaḥ:
 «eṣā vidhvānsitā 'anena, çṛiṇu, tvad-rūpa-dhāriṇā. 198
 «śaiṣha yoga-balāḥ jñātvā śākṣhāt te darçito mayā,
 «kim tu divya-prabhāvatvād asau hantum na cakryate.» 199
 ity uktvā sa ca rājā ca saha tām upajagmatuḥ,
 Kaliṅgasenā sāpy etau dṛṣṭvā tasthau kṛitādarā. 200

«adhunaiva kva gatvā tvam, rājan, prāptaḥ samantrikaḥ?»
 iti bruvāṇām avadat tām sa Yaugandharāyaṇaḥ: 201
 «Kaliṅgasene, kenāpi māyā-Vatseṣa-rūpiṇā
 «saṃmohya pariṇītāsi, na tv asmat-svāminā 'amunā.» 202
 tac ṣrutvā sāpi sambhṛantā, viddhā 'iva hṛidi pattriṇā,
 Kaliṅgasenā Vatseṣam jagāda 'udaṣru-locanā: 203
 «gāndharva-vidhinā 'aham te pariṇītāpi vismṛitā
 «kimpvid, rājan, yathā pūrvam Dushyantasya Ṣakuntalā?» 204
 ity uktaḥ sa tayā rājā tām uvāca 'ānatānanaḥ:
 «satyaṃ na pariṇītāsi mayā, 'adyaiva 'āgato hy aham.» 205
 ity uktavantam Vatseṣam mantri Yaugandharāyaṇaḥ,
 «ehi!» 'ity uktvā tataḥ svairam anaishīd rājamandiram. 206
 tataḥ samantrike rājñi gate, sà 'atra videṣa-gā
 mṛigī 'iva yūtha-vibhrashtā parityakta-svabāndhavā, 207
 sambhoga-vidalat-patra-mukhābjā, gaja-pīditā
 padmīnī 'iva parikṣipta-kavari-bhramarāvalīḥ, 208
 vinashtā-kanyakābhavā, nirupāya-kramā satī
 Kaliṅgasenā gaganam vīkṣamāṇā 'idam abravīt: 209
 «Vatseṣa-rūpiṇā yena pariṇītāsmi kenacit,
 «prakāṣaḥ so 'stu, kaumāraḥ sa eva hi patir mama!» 210
 evam tayā 'ukte, gaganāt so 'tra Vidyādharaḍhipaḥ
 avātarad divya-rūpo hāra-keyūra-rājitaḥ. 211
 «ko bhavān?» iti prishṭaḥ ca tayāiva sa jagāda tām:
 «aham Madanavegākhyaḥ, tanvi, Vidyādharaḍhipaḥ. 212
 «mayā ca prāg vilokya tvam purā pitri-grihe sthitām;
 «tvat-prāpti-das, tapaḥ kṛtvā, varaḥ prāpto Maheṣvarāt. 213
 «Vatseṣavarāṇuraktā ca tad-rūpeṇa mayā drutam
 «avṛitta-tad-vivāhaiva pariṇītāsi yuktitaḥ.» 214
 iti vāk-sudhayā tasya ṣruti-mārga-praviṣṭayā
 kimcid Kaliṅgasenā 'abhūd ucchvāsita-hṛid-ambujā. 215
 atha sa Madanavegas tām samāṣvāsya kāntām,
 vihita-dhṛiti-vitirṇa-svarṇa-rāciḥ sa tasyai,
 «ucita» iti tayā 'antar-baddha-sad-bhartri-bhaktiḥ
 punar-upagamanāya dyām tadāiva 'utpapāta. 216
 «divyāspadam sva-pati-sadma na martya-gamyam,
 «kāmat pitur bhavanam ujñhitam» ity avekshya,
 tatraiva vastum atha sāpi Kaliṅgasenā
 cakre dhṛitiṃ Madanavega-kṛitābhyanujñā. 217

Tārāṅga 64.

Tataḥ Kālīngasenāyāḥ smaraṇaḥ śaṅkṣamāṇaḥ vagoḥ
 ekadā manmatādvishitā nitya Vatsasevare bhavāt :
 utthāya krodha-lasatā śmā gṛitvāsa, prativṛṇa sah
 ekakī manoramā tasyāḥ kṛtāntayidhāras tasyā :
 tatra prarthayamāṇas tām bhāryatve sa mahāpatih,
 (para-patni tava āsmi) : Iti pratyakhyatas tasyā, ābravit : 1
 (tritiyaṁ paryasham prīpti yatas tām as bandhaki,
 (para-dara-gataḥ doṣho na me tvaḥ-guṇānāḥ tataḥ) : 2
 evaṁ Kālīngasena : sā rājñi ūkti pratyavīcya tām:
 (tvad-artham āgatā, rājñi, aham: Vidyachareṇa hi s
 vyūdhā Madanavegeṇa svāram tvad-rūpa-dhārinī,
 (sa eva 'ekag ca bhāra me: tat kasmid āsmi bandhaki? : 3
 (kim vā atikṛānta-bandhānāṁ svacchācāra-kṛtāntmanāṁ
 cīmāḥ tā vipadāḥ stṛiṇāṁ, kumārīṇāṁ katharva kī : 4
 (drishtācākumayā sakhyā nishidhāpi vyasarīṇyāṁ
 (tvat-pārśvāṁ yad aham dūtāṁ, tasyā ca 'ham pūṣāṁ mama : 5
 (tat sprakṣāvāsi bhāḍ mām cet, prīṇāṁ tvakṣāvāmy aham tataḥ,
 (kā nāma kulajā hi stṛi bhārtri-droham karishyati? : 6
 tathā ca kathayāmy atra tava, rājñi, kṛtāṁ, grīṇāḥ :

Purā 'abhūd Indradattākhyāḥ Cedi-dece mahāpatih : 1
 sa Pāpachūdāne tirthē kīrtvā devakulam mahat
 cakre yaḥ-ṇarirārthi, ṇarīṇāṁ vikṣya bhāṅguram, 11
 tac ca bhakti-rasāc caṇvad vikṣitum sa yayaṁ nripaḥ,
 sarvaḥ ca tirtha-śnāṇāya sadā tatra 'āvayaṁ janah, 12
 ekadā ca dadarṇa 'ekāṁ tirtha-śnāṇārtham āgatāṁ
 sa rājā 'atra baṇiz-bhāryāṁ pravāsa-sthita-bhārtṛikāṁ, 13
 svaccha-kānti-sudhā-siktāṁ, citra-rūpa-vibhūṣaṇāṁ,
 jaṅgamāṁ iva Kandarpa-rājadhānīṁ manoramāṁ, 14
 (tvayā 'aham vijaye viṇvāṁ, iti prītvā 'iva pādavoḥ
 āṇisītāṁ Pañcabāṇasya tūnira-dvaya-ṇobhayā, 15
 sā drishtāva manas tasyā jahāra nripates tathā,
 yathā 'anvishya grīhāṁ tasyāḥ sa yayaṁ viraṇo nīci, 16
 tāṁ ca prārthayamāṇāḥ san jagade sa tayā nripaḥ:
 (rakṣitā tvāṁ, na yuktāṁ te para-dārābhimarṣaṇāṁ, 17
 (hatthāt 'pṛiṇasi vā mām ced, adharmas te mahān bhavet:
 (marishyāmi ca sadyo 'ham, na sabishye ca dūṣaṇāṁ, : 18
 ity ūkte 'pi tayā tasmin baḷāṁ rājñi cikirṣhati,
 ṇīla-bhāṇa-ḇhayāt tasyāḥ sadyo hṛidayam asphuṇat, 19

tad dṛiṣṭvā sapadi hṛitaḥ sa gatvaiva yathāgatam,
dinaiḥ tena 'anutāpena rājā pañcatvam āyayau. 20

ity ākhyāya kathām etām sabhaya-praṇaya-natā
bhūyaḥ Kāliṅgasenā sà Vatsaṇvaram abhāshata: 21
«tasmād adharṇe mat-prāṇa-haraṇe mā matim kṛithāḥ!
«iha 'ācṛitāyā vastum me dehi, yāmy anyato 'nyathā.» 22
etat Kāliṅgasenātaḥ ṣrutvā Vatsaṇvaro 'tha saḥ,
vicārya virato bhūtvā dharmajñas tām abhāshata: 23
«rājaputri, vasa svecchaṃ bhartrā samam iha 'amunā.
«na 'ahaṃ vakshyāmi te kiṃcid, idānīm mā bhayaṃ kṛithāḥ!» 24
ity uktaiva gate tasmin svairam rājñi sva-mandiram,
ṣrutvā Madanavegas tad, nabhaso 'vatatāra saḥ. 25
«priye, sādhu kṛitaṃ! na 'evam akarishyaḥ, ṣubhe, yadi,
«na 'abhavishyaḥ ṣubham, yasmād na 'asahishyata tad mayā.» 26
ity uktaḥ sāntvayitvā tām, niṣāṃ nītvā tayā saha,
tatraiva gacchann āśid Vidyādhara 'tha saḥ. 27
Kāliṅgasenāpi ca sà patyau Vidyādhareṣvare
tatra 'āsta martya-bhāve 'pi divya-bhoga-sukhānvitā. 28
Vatsarājo 'pi tac-cintām muktvā, mantri-vacaḥ smaran
nananda labdham manvāno devī-rājyaṃ sutam tathā. 29
devī Vāsavadattā ca mantri Yaugandharāyaṇaḥ
abhūtām nirvṛitau siddhe nīti-kalpalatā-phale. 30
atha gacchatsu divaseshv āpāṇḍu-mukha-paṇkajā
dadhre Kāliṅgasenā sà garbham utpanna-dohadā. 31
tuṅgau virejatus tasyāḥ stanāv, ācāyāma-cūcukau,
nidhāna-kumbhaṃ Kāmasya mada-mudrāṇkitāv iva. 32
tato Madanavegas tām upetya patir abhyadhāt:
«Kāliṅgasene, divyānām asmākaṃ samayo 'sty ayam, 33
«jātaṃ mānuṣha-garbham yat muktā yāmo vidūrataḥ;
«Kaṇvaṣṭrame na tatyāja Menakā kiṃ Ṣakuntalām? 34
«tvam yady apy Apsarāḥ pūrvam, tad apy avinayād nijāt
«Ṣakra-ṣāpena samprāptā mānuṣhyam, devī, sampratam. 35
«tenaiva bandhaki-ṣābdo jātaḥ sādhyā api 'iha te;
«tasmād apatyam rakshes tvam, sthānam yāsyāmy aham nijam. 36
«smarishyasi yadā mām ca, samnidhāsyē tadā tava.»
evam Kāliṅgasenām tām uktaḥ sācru-vilocanām, 37
samācāryāsa ca, dattvā ca tasyai sadratna-samcayam,
tac-cittāḥ samayākrishṭo yayau Vidyādhareṣvarah. 38
Kāliṅgasenāpy atra 'āśid, apatyācāṃ sakḥim iva
ālambya, Vatsa-rājasya bhuja-chāyām upācṛitā. 39
atrāntare kṛitavatīm sāṅga-bhartr-āptaye tapāḥ,
ādideṣa Ratim bhāryām Anaṅgasya 'Ambikāpatiḥ: 40
«Vatsa-rāja-grīhe jāto dagdha-pūrvah sa te patiḥ
«Naravāhanadattākhyo, yonijo mad-vilaṅghanāt. 41

«mad-ārāddhanatas tvam tu martya-loke 'py ayoniḥ
 «janishyase, tatas tena bhartrā sāṅgena yokshyase.» 42
 evam uktvā Ratim, Ćambhuḥ Prajāpatim atha 'ādiṣat:
 «Kaliṅgasenā tanayam soshyate divya-sambhavam; 43
 «tam hritvā māyayā tasyās, tat-sthāne tvam imam Ratim
 «nirmāya mānushīm kanyām tyakta-divya-tanuḥ kshipeḥ.» 44
 iti 'Īṣvarājñām ādāya mūrdhni Vedhasy adho-gate,
 Kaliṅgasenā prasavam prāpte kālē cakāra sā. 45
 jāta-mātram sutam tasyā hritvāiva 'atra sva-māyā,
 Ratim tām kanyakām kṛtvā nyadhād Vidhir alakshitam. 46
 sarvaḥ ca tatra tām eva kanyām jātām alakshata
 divāpy akāṇḍa-pratipac-candra-lekhām iva 'uditām, 47
 kānti-dyotita-tad-vāsagrihām, nirjitya kurvattim
 ratnadipa-ṣikhā-creṇūr lajjitā iva nishprabhāḥ. 48
 Kaliṅgasenā tām dṛiṣṭvā jātām asadṛiṣṭiḥ sūtām
 putra-janmādhikam toṣhād utsavam vitatāna sā. 49
 atha Vatsēṣvaro rājā sadevikāḥ samantrikāḥ
 kanyām Kaliṅgasenāyā jātām ṣuṣrāva tādṛiṣṭim. 50
 ṣṛutvā ca sa nripo 'kasmād uvāca 'Īṣvara-coditāḥ
 devīm Vāsavadattām tām, sthite Yaugandharāyaṇe: 51
 «jāne Kaliṅgasenā 'eshā divyastri ṣāpataḥ cyutā,
 «asyā jātā ca kanyā 'iyam divyāiva 'āṣarya-rūpa-dhṛit. 52
 «tad asau kanyakā tulyā rūpeṇa tanayasya me
 «Naravāhanadattasya mahādevītvam arhati.» 53
 tac ṣṛutvā jagade rājā devyā Vāsavadattayā:
 «mahārāja, kim evam tvam akasmād adya bhāshase? 54
 «kula-dvaya-ṣiṣuddho 'yam kva putras te, vata kva sā
 «Kaliṅgasenā-tanayā bandhakti-garbha-sambhava?» 55
 ṣṛutvā 'etad vimṛiṣān rājā so 'bṛavīd: «na hy aham svataḥ
 «vadāmy etat, praviṣya 'antaḥ ko 'pi jalpayati 'iva mām. 56
 «Naravāhanadattasya kanyā 'iyam pūrva-nirmitā
 «bhāryā» 'ity evam vadantīm ca ṣṛiṇomi 'iva giram divaḥ. 57
 «Kaliṅgasenā kim ca 'asāv eka-patnī kulodgatā,
 «pūrva-karma-vaṣāt tv asyā bandhakti-ṣabda-sambhavaḥ.» 58
 iti rājñā 'udite, prāha mantri Yaugandharāyaṇaḥ:
 «ṣrūyate, deva, yac cakre Ratir dagdhe Smare tapāḥ. 59
 «martyalokāvatīrṇena saṣarīreṇa saṃgamāḥ
 «martyabhāva-gatāyās te svena bhartrā bhaviṣyati;» 60
 «iti ca 'adād varam Ćarvo Ratyai sva-patim īpsave;
 «Kāmāvatāraḥ ca 'uktaḥ prag divya-vācā sutas tava; 61
 «Ratyā 'avataraṇyam ca martyabhāve Harājñayā;
 «garbhagrāhikayā ca 'adya mama 'evam varṇitam rabaḥ: 62
 «mayā Kaliṅgasenāyā garbhāḥ prag garbhaṣayayā
 «yukto dṛiṣṭas; tadāiva 'anyam apaṣyam tad-vivarjitam. 63
 «tad āṣaryam vilokya 'aham tava 'ākhyātum iha 'āgatā.» 64
 «iti striyā tayā 'uktaḥ me, jātā 'eshā pratibhāpi te. 64

«taj jāne, māyayā devaiḥ sà 'eshā Ratir ayonijā
 «Kaliṅgasenā-tanayā garbha-cauryeṇa nirmitā 65
 «bhāryā Kāmāvatārasya putrasya tava, bhūpate!
 «tathā ca 'atra kathāṃ etāṃ Yaksha-sambandhinīṃ ṣṛiṇu: 66

Bhṛityo Vaiçravaṇasya 'abbhūḍ Virūpāksha iti çrutah
 Yaksho nidhāna-lakshāṇaṃ pradhānādhyakshatāṃ gataḥ. 67
 Mathurāyāṃ vahiḥ-samsthāṃ nidhānaṃ ca sa rakshitum
 Yakshaṃ niyuktavān ekam çilā-stambham iva 'acalam. 68
 tatra tad-nagari-vāsī kaçcit paçupato dvijaḥ
 nidhānānveshaṇāya 'āgāt khanyavādī kadācana. 69
 sa mānusha-vasā-dīpa-hasto yāvat parikshate
 sthānaṃ tat, tāvad asya 'atra karād dīpaḥ papāta saḥ. 70
 lakshanena ca tena 'atra nidhiṃ sthitam avetya saḥ,
 udghāṭayitum ārebhe saha 'anyaiḥ sakhibhir dvijaiḥ. 71
 atha yo 'sau niyukto 'bhūḍ Yaksho rakshā-vidhau, sa tat
 dṛishṭvā, gatvā yathā-vastu Virūpākshaṃ vyajijñapat. 72
 «gaccha, vyāpādāya kshipraṃ kshudrāṇs tān khanyavādinaḥ!»
 ity ādideça taṃ Yakshaṃ Virūpākshaḥ sa kopataḥ. 73
 tataḥ sa Yaksho gatvaiva sva-çaktyā nijaghāna taṃ
 nidhāna-khātakān viprān asaṃprāpta-manorathān. 74
 tad buddhvā Dhanadaḥ krudhho Virūpākshaṃ uvāca tam:
 «brahmahatyāḥ katham, pāpa, kārītāḥ sahasā tvayā? 75
 «durgato vārtikajano lobhāt kiṃ nāma na 'ācaret?
 «nivāryate sa vitrāsya vighnais tais tair, na hanyate.» 76
 ity uktvā 'atha çaçāpa 'enam Virūpākshaṃ Dhanādhipaḥ:
 «martya-yonau prajāyasva dushkṛitācaraṇād!» iti. 77
 prāpta-çāpo 'tha kasyāpi bhūtale brāhmaṇasya saḥ
 Virūpākshaḥ suto jāto brāhmaṇasya 'agrabāriṇaḥ. 78
 tato 'sya Yakshiṇī patnī Vitanātham vyajijñapat:
 «deva, yatra sa bhartā me kshiptas, tatraiva mām kshipa! 79
 «prasīda, na hi çaknōmi viyuktā tena jīvitum.»
 evaṃ tayā sa vijñaptaḥ sādhyā Vaiçravaṇo 'bhyadhāt: 80
 «yasya viprasya sadane jāto bhartā sa te, 'naghe,
 «tasyaiva dāsyaḥ gehe tvam nipatishyasy ayonijā. 81
 «tatra tena samam bhartrā saṃgamas te bhavishyati,
 «tvat-prabhāvāt sa çāpaṃ ca tīrtvā mat-pārçvam eshyati.» 82
 iti Vaiçravaṇādeçāt sādhyā sà patitā tataḥ
 dāsyaḥ tasya grihe dvāri, kanyā bhūtvāiva mānushī. 83
 akasmāc ca tayā dāsyaḥ kanyā dṛishṭā 'adbhūtākṛitih,
 grihītvā darçitā ca 'asya svāmīno 'tra dvijanmanaḥ. 84
 «divyā 'iyam kanyakā kāpi nihsamdeham ayonijā;
 «ity ātmā mama vakti; 'iha naya tām, tvam viveça yā, 85
 «iyam hi mama putrasya manye bhāryātvam arhati;»
 iti so 'pi dvijo dāslm tām nvāca nananda ca. 86

kramād atra vividdhā sā kanyā viprātmajaḥ ca saḥ
 anyonya-darṣanābaddha-gāḍha-sneha babbhūvatuh. 87
 tataḥ kṛta-vivāhau tau tena vipreṇa dampati
 ajātismaraṇe 'py āstām uttīrṇa-virahāv iva. 88
 atha kālena dehānte tayā so 'nugataḥ patiḥ
 tat-tapaḥ-kshata-pāpaḥ san Yakshaḥ svam prāptavān padam. 89

«iti 'iha 'avataranty eva nirāgastvād ayonijāḥ
 «bhūtale kāraṇa-vaçād divyā daivata-nirmitāḥ. 90
 «kulam kiṃ, nṛpate, te 'syās? tasmād bhāryā sutasya te
 «Kaliṅgasenā-putrī 'iyam yathoktam daiva-nirmitā.» 91
 Yaugandharāyaṇena 'evam ukto Vatsēçvaraḥ ca tat
 devī Vāsavadattā ca «tathā» 'iti hṛidi cakratuḥ. 92
 tatas tasmin grihe yāte mantrimukhye, sa bhāpatiḥ
 pānādi-kṛdāyā ninye subhāryas taddinaṃ sukhā. 93
 tato dineshu gacchatsu moha-bhrasṭa-svaka-smṛtiḥ
 Kaliṅgasenā-tanayā sā samaṃ rūpa-sampadā 94
 krameṇa vavṛidhe, namnā kṛitā Madanamañcukā,
 «sūtā Madanavegasya» 'ity ato mātṛa jananena ca. 95
 «ndnam tām çiriye rūpaṃ sarvānya-varayoshitam,
 «anyathā tāḥ puras tasyā virūpā jajñire katham?» 96
 çrutvā rūpavatiṃ tām ca, kautukāt svayam ekadā
 devī Vāsavadattā tām ānināya 'ātmano 'ntikam. 97
 tatra dhātṛyā mukhāsaktām Vatsarājo dadarça tām
 Yaugandharāyaṇādyāç ca varter dīpa-çikhām iva. 98
 dṛiṣṭvā ca 'adṛiṣṭa-pūrvam tat tasyā netrāmṛitam vapuḥ,
 «Ratir eva 'avatīrṇā 'iyam» iti mene na tatra kaḥ? 99
 tataç ca 'ānāyayāmcakre devyā Vāsavadattayā
 Naravāhanadatto 'tra jagad-netroṣṣavaḥ sutah. 100
 so 'tra phulla-mukhāmbhojo dīprām Madanamañcukām
 tām apaçyad navām saurim iva padmākaraḥ prabhām. 101
 sāpi tam locanānandam paçyanti vikacānanā
 na triptim āyayau bālā cakorī 'iva 'amṛitatviṣham. 102
 tataḥ prabhṛiti tau bālāv api sthātum na çekatuḥ
 dṛiṣṭi-pāçair iva 'ābaddhau pṛithag-bhūtāv api kṣaṇam. 103
 dinair niçcitya sambandham deva-nirmitam eva tu,
 vivāha-vidhaye buddhiṃ vyadhād Vatsēçvaras tayoh. 104
 Kaliṅgasenā tad buddhvā nananda ca, babandha ca
 Naravāhanadatte 'smin jāmātri-pṛtito dhṛitim. 105
 sammantrya mantribhiḥ sārđham tataç ca 'akārayat pṛithak
 Vatsarājāḥ sva-putrasya tasya svam iva mandiram. 106
 tataḥ sambhṛitya sambhārān, putram rājā sa kālavit
 yauvarāje 'bhyashiñcat tam dṛiṣṭa-çlāghya-guṇa-graham. 107
 pūrvam tasya 'apatad mūrdhni pitror ānanda-vāṣpa-jam,
 tataḥ çrauta-mahāmantra-pūtam sat-tīrtha-jam payah. 108

abhishekāmbubhis tasya dhaute vadana-paṅkaje,
 citraṃ nirmalatāṃ prāpur mukhāni kakubhām api. 109
 maṅgalya-mālya-pushpesu tasya kshipteshu mātṛibhiḥ,
 mumoca divya-mālyaugha-varshaṃ dyaur api tatksaṇam. 110
 deva-dundubhi-nīrhāda-spardhayā 'iva jajṛimbhire
 ānanda-tūrya-nirghoṣa-pratiṣabdā nabhastale. 111
 praṇanāma 'abhisiktaṃ taṃ yuvarājaṃ na tatra kaḥ?
 sva-prabhāvad ṛite tenaiva 'unnaṇāma tadā hi saḥ. 112
 tato Vātseṣvaras tasya sūnor bālasakhilā sataḥ
 sva-mantri-putrān āhūya sacivatve samādicat: 113
 Yaṅgandharāyaṇa-sutaṃ mantritve Marubhūtikam;
 senāpatye Hariṇikhaṃ Rumaṇvat-tanayaṃ tataḥ; 114
 Vasantaka-sutaṃ kṛdāsuhṛittve ca Tapantakam;
 Gomukhaṃ ca pratihāradhurāyām Ityakātmajam; 115
 paurohitye ca purvoktāv ubhau Piṅgalikā-sutau
 Vaiṣvānaraṃ Čantisomam, bhrātuh putrau purodhasaḥ. 116
 ity ājñāpteshu putrasya śacivye teshu bhūbhṛitā,
 gaganād udabhūd bānī pushpa-vṛisṭi-puraḥsarā: 117
 «sarvārtha-sādhakā ete bhaviṣhyanty asya mantriṇaḥ,
 «čaritrād avibhinno 'sya Gomukhas tu bhaviṣyati.» 118
 ity ukte divyayā vācā, hṛisṭo Vātseṣvaraḥ ca saḥ
 sarvān sammanāyāmāsa vastrair ābharaṇaiḥ ca tān. 119
 anjīvishu tasmiṇḥ ca vasu varshati rājani,
 daridra-ṇabda ekasya na 'āsīt tatra 'ārtha-saṃgateḥ. 120
 pavanollāsītākshipta-patākāpaṭa-paṅktibhiḥ
 āhūtair iva śā 'apūri nartakī-čaraṇaiḥ purī. 121
 āgād vaidyādharī sākshāl lakṣmīs tasya 'iva bhāvini
 Kaliṅgasenā jāmātur utsave 'tra bhaviṣyataḥ. 122
 tato Vāsavadattā ca, śā ca Padmāvatī tathā
 haṛṣeṇa nanṛitus tistro, militā iva Čaktayāḥ. 123
 mārūtāṇdolita-latāḥ prānṛityann iva sarvataḥ
 udyāna-taravo 'py atra, cetaneshu kathaiva kā? 124
 tataḥ kṛitābishekaḥ sann āruhya jayakuṇḍjaram,
 Naravāhanadattaḥ sa yuvarājo viniryayau. 125
 avākīryata ca 'utkshiptair netrair nīla-sitāruṇaiḥ
 paura-sribhiḥ sa nīlābja-lāja-padmāñjali-prabhaiḥ. 126
 dṛiṣṭvā ca, tat-purī-pūjya-devatā vandi-māgadhaiḥ
 stūyamānaḥ, śasacivaḥ sa viveṇa sva-mandiram. 127
 tatra divyāni bhojyāni tathā pānāny upāharat
 Kaliṅgasenā tasya 'ādau sva-vibhūty-adhikāni śā, 128
 dadau tasmai suvastrāni divyāny ābharaṇāni ca
 samantri-sakhi-bhṛityāya jāmātri-sneha-kātarā. 129
 evaṃ mahotsavena 'asāv amṛitāsvāda-sundaraḥ
 eṣhām Vātseṣvarādīnām sarveshām vāsaro yayau. 130
 tato ničāyām prāptāyām sutoḍvāha-vimarčini
 Kaliṅgasenā sasmāra tāṃ śā Somaprabhām sakhīm. 131

etayā smṛita-mātrām tām Mayāsura-sutām tadā
 bhavyām bhartā mahājñāni jagāda Naḍakūvaraḥ: 132
 «Kaliṅgasenā tvām adya sotsukā smarati, priye!
 «tad gaccha, divyam udyānam kuru ca 'etat-sutā-kṛite.» 133
 ity uktvā, bhāvi bhūtaṃ ca kathayitvā ca tad-gatam,
 tadaiva preshayāmāsa patnīm Somaprabhām patiḥ. 134
 sā ca 'āgatya cirotkaṇṭhā-kṛita-kaṇṭhagrahām sakḥlīn
 Kaliṅgasenām kuṣalam priṣṭvā Somaprabhā 'abravīt: 135
 «Vidyādharēna tāvat tvam pariṇtā mahārddhinā,
 «avatīrṇā Ratis te ca sutā Čārvād anugrahāt. 136
 «Kāmāvatārasya 'eshā ca Vatseṣāl labdha-janmanah
 «Naravāhanadattasya pūrva-bhāryā vinirmitā. 137
 «Vidyādbarādhirājyam sa divyam kalpaṃ karishyati,
 «tasya 'eshā 'anyāvarodhānām mūrdhni mānyā bhaviṣyati. 138
 «tvam ca 'avatīrṇā bhūloke Čakra-čāpa-cyutāpsarāḥ,
 «niṣpanna-kārya-ṣeṣhā ca čāpa-muktim avāpsyasi. 139
 «etaḍ me sarvam ākhyātam bhartrā jñānavatā, sakhi;
 «tasmāc cintā na te kāryā, bhāvi sarvaṃ ṣubham tava. 140
 «aham ca 'iha karomy eshā divyam tvat-tanayā-kṛite
 «udyānam, nāsti pātāle, na bhūmau yad, na vā divi.» 141
 ity uktvā, divyam udyānam sā nirmāya sva-māyayā,
 Kaliṅgasenām āmantrya sotkām Somaprabhā yayau. 142
 tato niṣi prabhātāyām akasmād Nandanam divaḥ
 bhūmāv iva cyutam loko dadarṣa 'udyānam atra tat. 143
 buddhvā 'atha rājā Vatseṣaḥ sabhāryaḥ sacivaiḥ saha
 Naravāhanadattaḥ ca sāmugo 'tra samāyayau. 144
 dadṛṣus te tad udyānam satlā-pushpa-phala-drumam,
 nānā-mañimaya-stambha-bhitti-bhūbhāga-vāpikam, 145
 suvarṇavarṇa-vihagaṃ, divya-saurabha-mārutam,
 devādeṣāvatīrṇam tat svargāntaram iva kṣhitau. 146
 dṛṣṭvā tad adbhutam rājā, «kim etad?» iti priṣṭavān
 Kaliṅgasenām ātithya-vyagrām Vatseṣvaras tadā. 147
 sā pratyuvāca sarveshu ṣṛipvatsu nṛpatiṃ ca tam:
 «Viçvakarmāvatāro 'sti Mayo nāma mahāsuraḥ, 148
 «Yudhiṣṭhīrasya yaç cakre sabhām, puram ca Vajriṇaḥ;
 «tasya Somaprabhā nāma tanayā 'asti sakḥi mama. 149
 «tayā rātrāv iha 'āgatya mat-samīpaṃ, sva-māyayā
 «prītyā kṛitam idam divyam udyānam mat-sutā-kṛite.» 150
 ity uktvā, yac ca sakhyā 'asyā bhūtaṃ bhāvy uditam tayā,
 tat tayaiva 'uktam ity uktvā, tadā sarvaṃ ṣaṇṇāsa sā. 151
 tataḥ Kaliṅgasenoktim sasamvādām avekshya tām
 nirasta-samçayāḥ sarve toṣam tatra 'atulam yayuḥ. 152
 Kaliṅgasenātitthyena nināya divasaṃ ca tat
 udyāne 'traiṇa Vatseṣo bhāryā-putrādibhiḥ saha. 153
 anyedur nīrgato drashtum devam devakule ca saḥ,
 dadarṣa nṛpatir bahvīḥ suvastrābharaṇāḥ striyaḥ. 154

'kā yūyam?' iti prihātā ca tena, tās tām babbāshire:
 'vayam vidyāḥ, kalāḥ ca 'etās, tvat-putrārtham iha 'āgatāḥ; 155
 gatvā viçāmas tasya 'antar » ity uktvā tās tiro dadbhūḥ,
 'vismayaḥ sa rājāpi Vatsēṣo 'bhyantaram yayau. 156
 tra Vāsavadattāyai devyai mantri-gaṇāya ca
 : çaçansa, 'abhyanandaṁ tām devatānugrahaṁ ca te. 157
 o rāja-nideçena vinā Vāsavadattayā,
 ravāhanadatte 'tra praviṣṭe, jagrihe kṣhaṇāt. 158
 ayaṁ tīm tatas tām ca mātaram vinayena saḥ
 putro 'bravid: «vinā cyutā sthānād asāv » iti. 159
 uḥ vādya, grihāṇa 'etām! » iti pitrā 'udite, 'tha saḥ
 n avādayat kurvan Gandharvān api vismitān. 160
 : sarvāsu vidyāsu kalāsu ca parīkṣitāḥ
 jāvad, vṛitas tābhiḥ svayam sarvaṁ viveda saḥ. 161
 ra tām sarva-saṁgamaṁ putram, Vatsēṣas tām açikṣhayat
 çasenā-tanayam nṛitam Madanamañcukām. 162
 yathā pūrnakalā sā 'abhūt tanur iva 'aindavi,
 āhanadattābdiḥ cuksṣubhe sa tathā tathā. 163
 : tām ca gāyantiṁ nṛityantiṁ ca vilokayan,
 tim iva Kāmājñāṁ aṅgādy-abhinayair vṛitām. 164
 haṇam apaçyanti tam udaçruḥ sudhāmayaṁ
 āsid ushah-kāle jalādrā 'iva kumudvatī. 165
 ca 'asahaḥ sthātum tad-mukhālokanam vinā
 anadatto 'sau tat tad-udyānam āyayau. 166
 rçvaṁ tayā, 'āniya sūtām Madanamañcukām,
 enayā prityā rajyamānaḥ sa tasthivān. 167
 : ç ca 'asya cittajñāḥ svāmīno 'tra cira-sthitim
 ālīngasenāyai tām tām akathayat kathām. 168
 na tena 'asya rājaputras tutosha saḥ;
 praveço hi prabhoh saṁvananam param. 169
 gyām kurute tasmin Madanamañcukām
 am ca saṁgīta-veçmany udyāna-vartini, 170
 adattāḥ sa hrepayan vara-cāraṇān,
 yāyam nṛityantyaṁ, sarvātodyāny avādayat. 171
 āgatān digbhyo vividhān paṇḍitāns tathā
 ha-çastrāstra-citra-pustādi-kovidān. 172
 ito vidyā-svayamvara-vṛitasya te
 dattasya çaiçave vāsarā yayuḥ. 173
 'atra yātrāyam udyānam sa priyā-sakhaḥ
 vanam nāma rājaputraḥ samantrikaḥ. 174
 hiṇī kacid baṇig-bhāryā nirākṛitā
 kham hantum savishāḥṛita-pānakā. 175
 a tat-sakhyā mukhād atra sa Gomukhaḥ,
 nakam tac ca, striya evaṁ nininda ca: 176
 puram śriṣṭam sāhasam, tad anu striyaḥ!
 dushkaram kiṁcid nisargād iha vidyate. 177

«nūnaṃ strī nāma sṛiṣṭā 'iyam amṛitena viṣeṣa ca,
 «anuraktā 'amṛitam sà hi, viraktā viṣham eva ca. 178
 «jñāyate kānta-vadanā kena pracchanna-pātakā?
 «kustri praphulla-kamalā gūḍha-nakrā 'iva padmini. 179
 «divaḥ patati kácit tu gūṇa-cakra-pracodini
 «bhartṛi-ḥlāghā-vahā sūstri prabhā bhānor iva 'amalā. 180
 «hantya eva 'asugrihitānyā 'apara-raktā 'agata-sprīhā
 «pāpā 'avirāga-viṣa-bhṛid bhartāraṃ bhujagi yathā. 181

Tathā ca kutracid grāme Ṣaṭrughna iti ko 'py abbūt
 puruṣas, tasya bhāryā ca babhūva vyabhicāriṇi. 182
 sa dadarṣa 'ekadā sāyam bhāryāṃ tām jāra-saṃgatām,
 jagbāna taṃ ca taj-jāraṃ khaḍgena 'antargriha-sṭhitam. 183
 ratry-apekṣhī ca tasthau sa dvāri, bhāryāṃ nirudhya tām,
 tatkalāṃ ca nivāsārthī tam atra pathiko 'bhyagāt. 184
 dattvā tasya 'ācraṇam, yuktyā tenaiva saha taṃ hatam
 pāradārikam ādāya, rātrau tatra 'atavīm yayau. 185
 tatra 'andha-kūpe yāvat sa cavaṃ kshipati taṃ, tayā
 tāvad āgatayā paçcāt kshiptaḥ so 'py atra bhāryayā. 186

«evaṃ kuyoshit kurute kiṃ kiṃ nāma na sāhasam?»
 iti strī-caritam bālo 'py anindat so 'tra Gomukhaḥ. 187
 tato Nāgavane tatra Nāgān abhyarcya sa svayam
 Naravāhanadatto 'gāt svāvasaṃ saparicchadaḥ. 188
 tatra jñāsur anyedyuḥ sacivān Gomukhādikān
 jānann api sa papraccha rājanīteḥ samuccayam. 189
 «sarvajñas tvam, tathāpy etad brūmaḥ priṣṭhā vyaṃ tvayā;»
 ity uktvā saram anyonyam te niçcītya 'evam abruvan: 190

Āruhya nṛpatibḥ pūrvam indriyācchvān vaçi-kṛitān
 kāma-krodhādikān jtvā ripūn ābhyantarāṇ ca tān, 191
 jayed ātmānam eva 'ādau vijayāya 'anya-vidviṣām;
 ajitātma hi vivaço vaçi-kuryāt katham parān? 192
 tato jānapadatvādi-guṇa-yuktāṇ ca mantriṇaḥ
 purohitāṃ ca 'atharvajñāṃ kuryād dakṣaṃ tapo-'nvitam. 193
 upādhibhir bhaye lobhe dharme kāme parikṣitān
 योग्येषु amātyān kāryeṣu yuñjīta 'antara-vittamaḥ. 194
 satyaṃ dvesha-prayuktaṃ vā, snehoktaṃ svārtha-saṃhatam
 vacas teshāṃ parikṣeta mithaḥ kāryeṣu jalpatām. 195
 satye tushyed, asatye tu yathārham dandam ācāret,
 jñāseta prithak ca 'eṣāṃ cārair ācaritaṃ sadā. 196

ity-anāvṛita-drīk paçyan kāryāṇy, utkhāya kaṇṭakān,
 upārjya koça-danḍādi sādhayed baddhamūlatām. 197
 utsāha-prabhutā-mantra-çaktitraya-yutas tataḥ
 paradeça-jigishubḥ syād vicārya sva-parāntaram. 198
 āptaiḥ çrutānvitaiḥ prājñair mantram kuryād anūyatam,
 tair niçcitam sva-buddhyā tat sarvaṅgam pariçodhayet. 199
 sāma-dānādy-upāya-jñō yogakshemaṁ prasādhayet,
 prayuñjita tataḥ saṁdhi-vigrahādīn guṇāṇç ca shaṭ. 200
 evaṁ cita-çrīr vidadhat svadeça-paradeçayoḥ
 cintām rājā jayaty eva, na punar jātu jiyate. 201
 ajñas tu kāma-lobbhāndho, vṛithā-mārga-pradarçibbiḥ
 nītvā, çvabhreshu nikshipya, mushyate dhūrta-ceṭakāḥ. 202
 nāiva 'avakāçam labhate rājñas tasya 'antike 'paraḥ
 dhūrtair, nibaddha-vāṭasya çāler iva kṛishibalaḥ. 203
 antarbhūya rahasyeshu tair vaçi-kriyate hi saḥ,
 tataḥ çrīr aviçeshajñāt khinnā tasmāt palāyate. 204
 tasmā jītātmā rājā syād yukta-danḍo viçesha-vit,
 prajñanurāgād evaṁ hi saṁbhaved bhājanam çriyaḥ. 205
 pūrvam ca Çūrasenākhyo bhṛityaika-pratyayo nṛpaḥ
 sacivaiḥ peṭakam kṛtvā bhujyate sma vaçi-kṛitaḥ. 206
 yas tasya sevako rājñas, tasmai tad-mantriṇo 'tra te
 dātum na 'aicchan triṇam api ditsaty api ca bhūpatau; 207
 teshāṁ tu sevako yo 'tra, dadus tasmai svayaṁ ca te,
 te ca viññāpya rājānam anarhāyāpy adāpayan. 208
 tad dṛishṭvā sa nṛpo buddhvā çānais tad dhūrta-peṭakam,
 anyonyaṁ prajñayā yuktyā sacivāns tām abhedayat. 209
 bhinneshu teshu nashṭeshu mithaḥ paicunya-kāriṣhu,
 samyak çaçāsa rājyaṁ tat sa rājā 'anyair avañcitāḥ. 210
 Harisinhāç ca rājā 'abhūt sāmānyo nīti-tattva-vit,
 kṛita-bhakta-budhāmātyaḥ, sadurgaḥ, sārtha-saṁcayāḥ; 211
 anuraktāḥ prajāḥ kṛtvā cesṭate sma yathā, tathā
 cakravarty-abhiyukto 'pi na jagāma parābhavam. 212

« evaṁ vicāraç cintā ca saram rājye, adhikaṁ nu kim? »
 ity-ādy uktvā yathāsvaṁ te viremur Gomukhādayaḥ. 213
 Naravāhanadattaç ca teshāṁ çraddhāya tad vacaḥ,
 cintye puruṣa-kartavye 'py acintyaṁ daivam adhyagāt. 214
 tataç ca 'utthāya tair eva sākam tām prekshitum yayau
 sa vilamba-kṛitōtkanṭhaḥ priyaṁ Madanamañcukām. 215
 prāpte tad-mandiraṁ tasminn āsanasthe, kṛitādarā
 kṣhaṇaṁ Kalingasenā 'atra Gomukhaṁ vismṛitā 'abravit: 216
 « Naravāhanadatte 'tra rājasūnāv anāgate,
 « utsukā padaviṁ asya drasṭum Madanamañcukā 217
 « harmyāgrabhūmin ārūdhā gomukhānugatā mayā
 « yāvat, tāvat pumān eko nabhaso 'tra 'avatirpavān. 218

«sa kirīti ca khadgi ca māṃ divyākṛitir abravīt:
 «aḥaṃ Mānasavegākhyo rājā Vidyādhareṣvaraḥ. 219
 ««svaḥstri Surabhidattākhyā tvam ca cāpa-cyutā bhuvi,
 ««sūtā ca tava divyā 'iyam, etad me viditāṃ kila. 220
 ««tad dehi me sūtām etām, sambandhaḥ sadṛṣo hy ayaṃ.»
 «ity ukte tena sahasā vihasya 'aḥaṃ tam abruvam: 221
 ««Naravāhanadatto 'syā bhartā devair vinirmitaḥ,
 ««sarveśhaṃ yo 'tra yushmākam cakravartī bhaviṣyati.» 222
 «ity uktaḥ sa mayā 'utpatya vyoma Vidyādharo gataḥ,
 «mat-putrī-nayanodvegākāṇḍa-vidyullatopamaḥ.» 223
 tac cṛtvā Gomukho 'vādij: «jñāte 'smin svāmīno rahaḥ
 «rājaputre 'ntarikṣhokter, buddhvā 'amum bhāvinam prabhum, 224
 «pāpam vidhātum apy aicchan sadyo Vidyādharā hi te;
 «ucchrīṅkhalo niyantāraṃ ka icched balinam prabhum? 225
 «tato 'yam rakṣitaḥ śakṣhād gaṇān ādiṣya Cāmbhunā.
 «Nāradoḥtir iyaṃ tātēna 'ucyamānā cṛtā mayā. 226
 «ato Vidyādharāḥ sampraty ete 'smākam virodhinaḥ.»
 cṛtvā Kāliṅgasenā 'etat sva-vṛttānta-bhayā 'abravīt: 227
 «māyayā tarhi no yāvad madvad Madanamañcukā
 «vañcyate, rājaputreṇa kiṃ na tāvad vivāhyate?» 228
 etat Kāliṅgasenātaḥ cṛtvā, tāṃ Gomukhādayaḥ
 ūcus: «tvayīva kārye 'sinin Vatṣeṣaḥ preryatām» iti. 229
 tatas tad-gata-dhīs tasmīn udyāne vyaharad dinam
 Naravāhanadattas tāṃ paṇyan Madanamañcukām, 230
 utphulla-padma-vadanām, dalaṭ-kuvalayekṣhaṇām,
 bandhūka-kamanīyaushthām, mandāra-stavaka-stānim, 231
 cīrīṣa-sukumārāṅgīm, pañca-pushpamayīm iva
 ekām eva jagaj-jaitrīm Smareṇa vibhītām iṣhum. 232
 Kāliṅgasenāpy anyedyur gatvā Vatṣeṣvaraṃ svayam
 sūtā-vivāha-hetos tad yathābhishṭam vyajijñapat. 233
 Vatṣeṣo 'pi visrija 'etām, āhūya nija-mantriṇaḥ,
 devyaṃ Vāsavadattāyaṃ sthītāyaṃ, nijagāda tān: 234
 «Kāliṅgasenā tvarate sutoḍvāhaya; tat katham
 «kurmo, yad «bandhaki» 'ity etām loko vetty «uttamām» iti? 235
 «lokaḥ ca sarvathā rakṣhyas; tat-pravādena kiṃ purā
 «Rāmabhadreṇa cūddhāpi tyaktā devī na Jānaki? 236
 «Ambā hṛitāpi Bhīṣmeṇa yatnād bhrātuh kṛite tathā
 «pratīpam kiṃ na vā tyaktā vṛitapūrvānyabhartrikā? 237
 «evaṃ Kāliṅgasenā 'eshā, svayaṃvara-vṛite mayī,
 «vyūḍhā Madanavegena, tena 'etām garhate janaḥ. 238
 «ato 'syās tanayām etām gāndharva-vidhinā svayam
 «Naravāhanadatto 'sāv udvāhatv anurūpikām.» 239
 ity ukte Vatsarājēna, sma 'āha Yaugandharāyaṇaḥ:
 «icchet Kāliṅgasenā 'etad, anaucityam katham, prabho? 240
 «divyā 'eshā hi na samānyā sasūtā, 'ity asakṛid gatam,
 «mitreṇa ca 'etad uktaṃ me jñāninā Brahmarakṣasā.» 241

ty-ādi tatra te yāvad vimṛicanti parasparam,
 evaṃ Māheçvarī tāvad bhāṇī prādnur abhūd divaḥ: 242
 mad-netrāṇala-dagdhāsyā sṛiṣṭāsya 'atra Manobhuvāḥ
 Naravāhanadattasya mayāiva 'eṣhā vinirmitā 243
 tapas-tuṣṭheṇa bhāryā 'asya Ratir Madanamañcukā.
 etayā sahitaḥ ca 'ayaṃ sarvāntaḥpura-mukhyayā 244
 Vidyādharaḍhirājyaṃ sa divyaṃ kalpaṃ karishyati,
 mat-prasādād vijitya 'arīn », ity uktvā virarāma vāk. 245
 utvā 'etāṃ Bhagavad-bhāṇīm, Vatsēṣaḥ saparicchadaḥ
 ṃ prapamya, sutoḍvāhe sānando niṣcayaṃ vyadhāt. 246
 ha sa saciva-mukhyaṃ pūrva-vijñāta tattvaṃ
 rapatir abhinandya, 'āhūya maubhrtikāṅ ca,
 bha-phala-dam apricchal lagnam; ūcus tu te taṃ
 tipaya-dina-madhye bhāvinam prāpta-pūjāḥ. 247
 ālam manāg anubhavishyati kaṃcid atra
 utro viyogam anayā saha bhāryayā te;
 nīmahe vyaṃ idam nija-çāstra-dṛiṣṭyā,
 atsēṣvara! » 'iti jagadur gaṇakās punas te. 248
 aḥ sa sūnor nija-vaibhavoçitam
 lha-sambhāra-vidhiṃ vyadhāt nripaḥ
 tā, yathā 'asya sva-purī na kevalam
 bivy api kshobham agāt tad-udyamāt. 249
 ote vivāha-divase 'tha Kalingasena
 i nīrīṣṭa-nija-divya-vibhūṣaṇāyāḥ
 āḥ prasādhana-vidhiṃ dubituḥ cakāra,
 aprabhā pati-nideça-vaçā 'āgatā ca. 250
 ita-divya-kautukā sā
 rām atha Madanamañcukā vibabhau;
 inv evam eva kāntā
 lra-tanuḥ Kārtikānugatā? 251
 vyāṅganāḥ ca tasyā
 jñayā çrūyamāṇa-gīta-ravāḥ
 l-rūpa-jitāḥ channā
 iva maṅgalaṃ vidadhuḥ. 252
 ktānukampini jaya 'Adriṣute! tvayā 'adya
 yās tapaḥ svayam upetya kṛitam kṛitārtham »,
 li-divya-varacāraṇa-vādyā-miçra-
 ny ameyam api saṃdadhire 'tra Gauryāḥ. 253
 a Naravāhanadattaḥ
 eça sa Madanamañcukāḍhyushitam
 a-vara-kautuka-çobhī
 a-mahātodya-bhṛid vivāha-griham. 254
 tya tatra vahalōdyata-vipramatta-
 -maṅgala-vidhiṃ ca badhū-varau tau,
 samāruruhatur jvalitāgoim uccai,
 i çirobbhuvam iva 'amala-ratnadipām. 255

yadi yugapad iha 'indumūrti-bhānū
 Kanakagiriṃ bhramato 'bhitaḥ kadācit,
 bhavati tad-upamā tayos tadānīm
 jagati badhū-varayoḥ pradakṣiṇe 'gocē. 256
 yathā vivāhṛtsava-tūrya-nādām
 apothayan dundubbayo 'ntarikshe,
 tathā badhūtsārita-hema-lājāḥ
 surojjhitāḥ kaṣsuma-vṛiṣṭayo 'tra. 257
 tataḥ kanaka-rāciḥbhīr maṇimayaiḥ ca jāmātaram
 samarcayad udāra-dbhī kila Kaliṅgasenā tathā,
 yathā 'atra bubudhe janair api sudurgato 'syāḥ purāḥ
 sa kāmam Alakāpatiḥ; kripana-bhūbbrito 'nye tu ke? 258
 niṣpanna-tādṛiṇa-cirābhimatānurūpa-
 pāṇigrahṛtsava-vidhī ca badhū-varau tau
 abhyantaram vivicituḥ pramadoparuddham
 lokasya, mānasam iva 'amala-citra-bhakti. 259
 sad-vāhini-parigatair api viṇva-vandya-
 ṣauryaṣrayair api jīṭavanatair narendraiḥ
 sā vāri-rāciḥbhīr iva 'āṇu purī pupūre
 Vatsēṣvarasya sad-upāyana-ratna-hastaiḥ. 260
 anujīvanāya so 'pi rājā
 vyakīrad hema tathā mahotsave 'amin,
 yadi param abhavad na jātārūpā
 janani-garbha-gatā yathā 'asya rāshṭre. 261
 vara-cāraṇa-nartakī-samūhair
 vividha-diganta-samāgatais tadā 'atra
 paritaḥ stava-vādya-nṛitta-gītair
 bubudhe tanmaya eva jīvalokaḥ. 262
 vātoddhūta-patākā-
 bāhu-latā ca 'utsave 'tra Kauṣāmbī
 sāpi nanarta 'iva purī
 paurastrī-racita-maṇḍanābharaṇā. 263
 evaṃ ca sa pratidinam parivardhamāno
 nirvartate sma sucireṇa mahotsavo 'tra,
 sarvaḥ sadāiva ca suhṛit-svajanō janaḥ ca
 hrīṣṭas tataḥ kim api pūrṇa-manoratho 'bhūt. 264
 sa ca Naravāhanadatto
 yuvarājō Madanamañcukā-sahitaḥ
 bhajate sma sucira-kāṅkṣitam
 udayāśhī jīvaloka-sukham. 265

VII.

ATHA

ÇRI SOMA DEVA BHATTA

VIRACITE

KATHA SARIT SAGARE

RATNAPRABHA

NAMA

SAPTAMO LAMBAKAH.

Ratnaprabhā.

Taranga 35.

Keli-keça-graha-vyagra-Gaurî-kara-nakhâvṛitam
çivâya 'aneka-çandradhyam iva Çarvam çiro 'stu vah! 1
Kara-dânâmbhasâ 'ardram yah kuñcitâgram prasârayan
dadat siddhîr iva 'âbhâti, sa pâyâd vo Gajânanah! 2

Evam sa tatra Kauçambyâm putro Vatseçvarasya tam
pariñiya yuvâ prâṇa-samâm Madanamañcukâm, 3
Naravâhanadattaḥ svaiḥ sacivair Gomukhâdibhiḥ
samam tasthau yathâ-kâmam paripûrṇa-manorathaḥ 4
ekadâ ca 'ullasad-matta-kokilârâva-râjite
pravartita-latâ-lâsya-balâd Malaya-mârute, 5
pragîta-bhṛîṅga-subhage samprâpte ca madhûtsave,
yayau vibartum udyânam râjaputraḥ samantrikaḥ. 6
tatra bhrântvâ, 'âgato 'kasmâd upetya nijagâda tam
praharâḥphulla-nayanah sva-vayasyas Tapantakaḥ: 7
« yuvarâja, mayâ drishṭâ kâpi 'ito nâtidûrataḥ
« kanyâ, 'avatîrya gaganât sthitâ 'açokataror adhaḥ. 8
« tayâiva preshitaḥ ca 'aham upetya sasakhikayâ
« sva-kânti-dyotita-diçâ tvad-âhvanâya kanyayâ. » 9
tac çrutvâ sa sva-sacivaiḥ sâkam tad-darçanotsukah
Naravâhanadattas tat-taru-mûlam agâd drutam; 10
dadarça tatra tam kântam lola-locana-śaṭpadam,
çonâushṭha-pallavâm, pîna-stana-stavaka-çobhitâm, 11
parâga-puñja-gaurâṅgîm, châyayâ tâpa-hârîṇîm,
âtmoçitâkṛitîm sâkshâd iva 'upavana-devatâm. 12

upāyayau ca prapātām sa, tām abhinananda ca
divya-kanyām nripasutas tad-rūpāpahritekṣaṇaḥ. 13
atha tat-sacivaḥ, sarveshu 'upaviśṭeṣu, Gomukhaḥ
tām apricchac: « çubhe, kà tvam? kim-arthaç ca 'āgamo 'tra te? » 14
tac çrutvā, sà durullaṅghya-Manmathāññojjhita-trapā
Naravāhanadattasya vadanāmbhorubam mubuh 15
paçyanī cakshushā tiryag asama-praṇaya-srutā,
vistareṇa 'ātma-vrittānta-kathām evam avarṇayat: 16

Asti trijagati khyāto nagendro Himavān iti;
bhūri-çriṅgasya tasya 'ekam çriṅgam Gaurīpater giriḥ, 17
bhāsvad-maṇi-prabhā-mālī vilasat-tubina-dyutiḥ
gaganābhoga iva yaḥ paricchettum na çakyate, 18
Hara-prasāda-labhyānām jarā-mṛityu-bhaya-chidām
siddhīnām ośadhīnām ca nidhānam yasya sānavaḥ, 19
yena Vidyādhara-vrāta-çaritra-ruci-piñjaraiḥ
çikharair Amarādriṇdra-çriṅga-çobhā 'abbibhūyate. 20
tatra Kāñcanaçriṅgākhyam asti hemamayam puram,
bhāsaiḥ prabhākara-sthānam iva yad bhāti bhāsuram. 21
bahu-yojana-vistīrṇe tasmin Vidyādharaḍhipaḥ
āste Hemaprabho nāma dṛidha-bhaktir Umāpatau. 22
tasya ca 'asti mahādevī patnīṣu bahūṣu priyā
Alaṅkāraprabhā nāma, Rohini 'iva Himatviśah. 23
tayā saha sa rājā ca prātar utthāya dhārmikāḥ
snātva, 'arcayitva vidhivad Gauri-yuktaḥ Maheçvaram, 24
etya mānuṣa-lokam ca ratna-miçraḥ dine dine
brāhmaṇebhyo daridrebhyaḥ svarṇa-lakṣam prayacchati; 25
tataç ca 'āgatya, dharmēṇa rājakṛtyāny avekṣya saḥ,
karoty āhāra-pānādi munivād niyata-vrataḥ. 26
evam dīneshu gacchatsu tasya 'udghāta-vaçāt kila
aputrātā-kṛitā rājñāç cintā jātu 'udapadyata; 27
tayā 'atidurmanaskam ca dṛiṣṭvā papraccha tam priyā
Alaṅkāraprabhā devī daurmanasyasya kāraṇam. 28
tataḥ sa rājā 'avādīt tam: « sarva-sampattir asti me,
« ekam tu « putro nāsti » 'iti duḥkham mām, devī, bādhate. » 29
« yā mayā prāg aputrasya puṁsah sattvavataḥ kathā
« çrutā, tat-sūnaraṇodghātāc cintā 'eṣā ca 'udgatā mama. » 30
« kidṛiçī sat kathā, deva? » 'ity ukto devyā tayā ca saḥ,
rājā tasyai kathām evam saṁkṣhepāt tam avarṇayat: 31

Nagare Citrakūṭākhye brāhmaṇārcana-tatparaḥ
babbhūva Brāhmaṇavarō nāmānvartḥ mahīpatīḥ. 32
tasya 'abhūt Sattvaçilākhyo jayī yuddhāika-sevakāḥ,
māse māse ca lebhe sa tasmāt svarṇa-çatām nripāt. 33

paryāptyai tac ca nāiva 'abhūt tyāginas tasya kāñcanam,
 aputratvāc ca dāṇḍika-vinodāsakta-cetasah. 34
 «putro vinoda-hetur me dattas tāvad na Vedhasā,
 «dattam tu dāna-vyasanam, tad apy artha-vinākṛitam. 35
 «varam jīrṇasya ṣuṣkasya taror janma 'upalasya vā,
 «na saṃsāre daridrasya tyāgaika-vyasanasya ca;» 36
 iti saṃcintayan nityam, Sattvaçilāḥ sa jātucit
 udyāne saṃcaran prāpa nidhiṃ daivāt kadācana, 37
 sabhṛityaḥ ca tam ādāya bhūri-kāñcana-bhāsvaram
 mahārgha-ratna-ruciraṃ nināya prasabham griham. 38
 tataḥ sa bhogān bhuñjāno, brāhmaṇebhyo dadad vasu
 bhṛityebhyaḥ ca suhṛidbhyaḥ ca yāvad āste 'tra sātṭvikah, 39
 tāvad dṛiṣṭvā tad, abhyūhya nidhi-lābhah sa gotrajaiḥ
 tasya rājakule gatvā svairam rājūe niveditaḥ. 40
 atha rājñā samābhūtaḥ pratihāra-nideçataḥ
 kṣhaṇam rājāṅgaṇaikānte Sattvaçilāḥ sa tasthivān; 41
 tatra hasta-sthayā lllāvajra-mushtyā khaṇan kṣhitim,
 sa lebhe tāmra-kumbha-stham nidhānam ca 'aparam mahat. 42
 «dattvā 'idaṃ rañjaniyas te rājā», 'iti hṛidayam nijam
 vidhinā sattva-tushtena prakācam iva darçitam. 43
 tathāiva 'āchādayāmāsa mṛidā tac ca, viveça ca
 āveditaḥ pratihāreṇa 'antikam nripates tataḥ. 44
 «jñātam mayā, nidhir labdhas tvayā, tam naḥ samarpaya!»
 iti tatra sa rājñā ca praṇato jagade svayam. 45
 «kim arpayāmi, deva, 'ādyam? kim adyatanam? ucyatām!
 «so 'pi tatra», 'iti rājānam Sattvaçilo jagāda tam. 46
 «araya 'abhinava-prāptam!» ity uktaḥ ca sa bhūbhṛitā,
 gatvā rājāṅgaṇaikāntam nidhiṃ tasmai samarpayat. 47
 «ādyam nidhiṃ yatheçchaṃ tvam bhūṅkshva!» 'iti pṛeshito 'tha saḥ
 nripeṇa nidhi-tushtena Sattvaçilo 'gamad griham. 48
 tatra 'āsīd dāna-bhogābhyāṃ tanvan nāmno yathārthatām,
 nudaṇḍaḥ ca 'aputratā-duḥkha-daurmanasyam kathamcana. — 49

«ity etat Sattvaçilasya vṛittam pūrvam çrutam mayā,
 «saṃsmṛitya sthityate duḥkham putrāsadbhāva-cintayā.» 50
 iti Vidyādharendreṇa bhāryā Hemaprabheṇa sâ
 Alankāraprabhā devī gaditā nijagāda tam: 51
 «satyam, evaṃ susattvānām sâhāyyam bhujate vidhiḥ,
 «kim na 'aparo nidhir labdhaḥ Sattvaçilena saṅkaṭe; 52
 «tat sva-sattva-prabhāveṇa tvam apy prāpsyasi 'ipsitam.
 «çṛiṇu Vikramatungasya kathām atra nidarçanam: 53

Asti Pāṭaliputrākhyam bhūvo 'lankāraṇam puram
 pūrṇa-varṇa-vyavasthānais tais taiḥ sanmanibhiḥ citam. 54

tatra Vikramatūṅgākhyo rājā 'abhūt sattvavān puṣā,
yo 'bhūt parāṇmukho dāne na 'arthinām, na yudhi dvishām. 55
sa jātu mṛigayā-hetoḥ pravishṭo nṛpatir vanam,
vilvair homaṃ vidadhataṃ tatra brāhmaṇam aikshata. 56
taṃ dṛiṣṭvā prashṭu-kāmo 'pi parihṛitya tad-antikam,
yayau sa dūraṃ mṛigayā-rasena sabalas tataḥ. 57
utpatadbhiḥ patadbhiḥ ca hanyamānaih sva-pāṇinā
ciram mṛigaiḥ ca sinhaiḥ ca krīḍtvā kaṇṭakair iva, 58
āvrīttas taṃ tathāiva 'atra dṛiṣṭvā homa-param dvijam,
upetya natvā papraccha nāma homa-phalam ca saḥ. 59
tataḥ sa brāhmaṇo bhūpaṃ kritāṅgis taṃ abhāshata:
« vipro 'smi Nāgaçarmākhyo, home ca çṛipu me phalam: 60
« anena vilva-homena prasīdati yadā 'Analaḥ,
« hiraṇmayāni vilvāni tadā niryānti kuṇḍataḥ, 61
« tato 'gnih prakāṣi-bhūya varam sākshāt prayacchati.
« vartate mama bhūyānḥ ca kālo vilvāni juhvataḥ. 62
« manda-puṇyasya na 'adyāpi tushyaty eva sa Pāvakaḥ. »
ity ukte tena, rājā taṃ dhīra-sattvo 'bhyabhāshata: 63
« tarhi me vilvam eva 'ekam dehi, yāvaj juhomi tat,
« prasādayāmi ca, brahmann, adhunaiva tava 'Analam. » 64
« katham prasādayasi taṃ Vahnim aprayato 'çuciḥ,
« yo mama 'evam vratasthasya pūṭasyāpi na tushyati? » 65
ity uktas tena vipreṇa rājā taṃ avadat punaḥ:
« māivam, prayaccha me vilvam, paçya 'āccaryam kṣaṇād! » iti. 66
tataḥ sa rājñe vipro 'smai dadau vilvam sakautukaḥ,
rājā ca sa tadā tatra dṛiḍha-sattvena cetasa, 67
« hutena 'anena vilvena na cet tushyasi, tac çiraḥ
« tvayy, Agne, svam juhomi », 'iti dhyātvā tasmin juhāva tat. 68
āvir āsīc ca Saptārciḥ kuṇḍād, vilvam hiraṇmayam
svayam ādāya tat tasya phalam sattva-taror iva, 69
jagāda ca sa sākshāt taṃ Jātavedā mahīpatim:
« sattvena tava tushṭo 'smi, tad grihāṇa varam, nṛpa! » 70
tac çrutvā sa mahā-sattvo rājā taṃ praṇato 'bravīt:
« ko mama 'anyo varo? dehi dvijāya 'asmai yathepsitam. » 71
iti rājño vacaḥ çrutvā supṛito 'gnir jagāda tam:
« rājan, mahā-dhanapatir brāhmaṇo 'yam bhaviṣyati; 72
« tvam apy akṣhīṇa-koça-çṛir mat-prasādād bhaviṣyasi. »
evam datta-varam Vahnim brāhmaṇaḥ sa vyajijñapat: 73
« āvir bhūto 'si sahasā rājñāḥ svecchā-vihāriṇaḥ,
« na me sanīyamasyāpi; kim etad, bhagavann? » iti. 74
tato 'gnir varadaḥ prāha: « na 'adāyam darçanam yadi,
« ahoshyad esha sva-çiras tīvra-sattvo nṛpo mayi. 75
« tīvra-sattvasya nacirād bhavanti 'iha hi siddhayaḥ,
« manda-sattvasya tu cirād, brahman, yuṣhmādrīçasya tāḥ. » 76
ity uktvā 'antarite Vahnau, nṛpam āmantrya sa dvijaḥ
Nāgaçarmā tato gatvā krameṇa 'abhūt mahā-dhanaḥ. 77

nṛipo 'pi drishta-sattvaḥ sa stūyamāno 'nuyāyibhiḥ
yayau Vikramatuṅgaḥ svaṃ puram Pāṭaliputrakam. 78
tatra sthitam akasmāt tam praviṣya prabhum ekadā
rahaḥ Čatruṅjaya nāma pratihāro vyajijñapat: 79
«vijane, deva, vijñaptim cikīrshur brāhmaṇo vaṭuḥ,
«Dattaçarmā 'iti nāma svaṃ bruvāṇo, dvāri tishṭhati.» 80
«praveçaya!» 'iti bhūpena tena 'ādisṭe, praveçitaḥ
svasti-pūrvaṃ sa rājānaṃ praṇamya 'upaviçad vaṭuḥ, 81
vyajijñapac ca: «deva, 'ahaṃ cūrṇa-yuktyā kayācana
«sadyaḥ sādhayitum jāne tāmrat kanakam uttamam. 82
«guruṇā hy upadiṣṭā sà yuktir mama, mayā ca tat
«drishtaṃ sākṣhāt tayā yuktyā saṃsiddhaṃ tasya kāñcanam.» 83
ity ukte vaṭunā tena, tāmram ānāyayaḥ nṛipaḥ,
villne ca kṛite tasmin sa vaṭuḥ cūrṇam akshipat. 84
kshipyamānaṃ ca tac cūrṇam adriçyaḥ ko 'py apāharat
Yakṣas, tam ca dadarça 'ekaḥ sa rājā tushṭa-Pāvakaḥ. 85
aprāpta-cūrṇam tāmram ca na suvarṇa-babbhūva tat;
evaṃ triḥ kurvatas tasya vaṭor moghaḥ çramo 'bhavat. 86
tato viṣaṇṇād ādāya rājā tasmād vaṭoḥ, svayam
cūrṇam villne cikṣhepa tāmre tejasvināṃ varah. 87
tasya tad na 'aharac cūrṇam Yakṣaḥ, smitvā yayau tu saḥ.
tena tac-cūrṇa-samyogāt tāmram kanakatām agāt. 88
vismitāya tatas tasmai vaṭave paripricchate
sa rājā Yakṣa-vṛittāntam yathā-drishtaṃ çaçaṇsa tat. 89
cikṣhitvā cūrṇa-yuktim ca vaṭos tasmāt tathāiva tām,
nṛipaç cakre kṛitārtham tam kṛita-dāra-parigraham, 90
bheje ca pūrṇa-koça-çṛīr hemnā tad-yukti-janmanā
sāvarodho 'samān bhogān adaridrikṛita-dvijah. 91

«tad evaṃ bhīta iva vā paritushṭa iva 'athavā
«dadāti tūva-sattvānām ishtaṃ lçvara eva hi. 92
«tvattaç ca dhīra-sattvo 'nyaḥ ko 'sti datā ca, deva? tat
«dāsyaty ārādhitāḥ Čambhuḥ putram te, mā çucam kṛithāḥ!» 93
ity udāram Alaṅkāraprabhā-devī-mukhād vacaḥ
çrutvā, Hemaprabho rājā çraddadhe ca tūtoṣa ca, 94
mene ca tanaya-prāptim Gauriçāṛādhanād dhruvam
sūcitām hṛidayeṇaiva nijena 'utsāha-çālinā. 95
tato 'nyedyuḥ sadevikāḥ snāto 'bhyarcita-Çaṅkaraḥ,
nava kāñcana-koṭiç ca viprebhyaḥ pratipādya saḥ, 96
tanayārtham tapas tepe nirāhāro Harāgrataḥ,
«dehas tyakto mayā, Çarvas toshito vā», 'iti niçcitaḥ; 97
tapah-sṭhaç ca 'iti tushṭāva varadam Girijādhavam:
«helā-vitūrṇa-dugdhābhdhim prapannāya 'npamanyave, 98
«namas te 'stu jagat-sarga-sthiti-sambhāra-hetave,
«Gauriça! tattad-vyomādi-bheda-bhinnāṣṭa-mūrtaye! 99

« namas te satatōtphulla-hṛit-kuṣeṣaya-ṣāyine,
 « viṣuddha-Mānasāvāsa-kalahānsāya, Ćambhave! 100
 « namo divya-prakāṣāya nirmalāya jalātmane
 « prakāṣhṇa-doshair dṛiṣyāya Somāya 'atyadbhūtāya te! 101
 « dehārdha-dhṛita-kāntāya, kevala-brahmacāriṇe,
 « icchā-nirmita-viṣvāya, namo viṣvamayāya te! » 102
 evaṃ kṛita-stuṭim taṃ ca rājānam Girijapatih
 trirātropoṣhitam svapne sākṣhād-bhūya 'idam abravīt: 103
 « uttiṣṭha, rājan! bhāvi te vīro vaṇṇadharah sutaḥ.
 « Gauri-prasādāt kanyāpi bhaviṣhyaty uttamā tava, 104
 « Naravāhanadattasya, yushmākaṃ cakravartinah
 « bhaviṣhyato, bhavitṛi yā mahishī mahasām nidheḥ ». 105
 ity uktvā 'antarhite Ćarve, so 'tha Vidyādhareṣṣvaraḥ
 Hemaprabhaḥ prabubudhe prahriṣṭo rajani-kṣhaye; 106
 ānandayad Alāṅkāraprabhām svapnam nivedya saḥ
 Gauryā svapne tathāiva 'uktām bhāryām saṃvāda-ṣānsinim. 107
 utthāya ca tataḥ snātah sa rājā 'arcita-Dhūrjatiḥ
 cakāra datta-dānaḥ sann utsavam kṛita-pāraṇaḥ. 108
 divaseshv atha yāteshu devī katipayeshu sà
 Alāṅkāraprabhā tasya rājño garbham adhārayat, 109
 ānandayāmāsa ca taṃ mukhena madhu-gandhinā
 lola-netrālinā kāntam paṅkajena 'iva paṇḍunā. 110
 ākhyāta-ḥlāghya-janmānam udārair garbhadohadaiḥ
 asūta tanayam kāle, dyaury arkam iva, sà tataḥ, 111
 yena jātena sahaḥ saḥ saḥ tejobhir avabhāsitam
 sindūrārūṇatām nītam api taj-jātavāsakam. 112
 pitā ca taṃ ṣiṣum rājā ṣatruḡotra-bhayāvaham
 divya-vāg-upadiṣṭena nāmnā Vajraprabham vyadhāt. 113
 tataḥ sa vavṛidhe bālāḥ pārvaṇḍur iva kramāt,
 kalābhīḥ pūryamāṇaḥ san vṛiddhi-hetoḥ kulāmbudheḥ. 114
 atha 'acirāt punas tasya rājño Hemaprabhasya sà
 Alāṅkāraprabhā rājñī sagarbhā samapadyata. 115
 sagarbhā ca 'ācraḡodbhūta-saviṣeṣha-dyutis tathā
 satyam hemāsanārūḡhā bheḡe 'ntahpura-ratnatām, 116
 vidyā-kalpita-satpadma-vimānena nabhasale
 babhrāma ca tathābhūta-vilasad-garbhadohadā. 117
 prāpte ca samaye tasyā devyāḥ kanyā 'ajanisṭha sà,
 paryāptam varṇanam yasyā janma Gauri-prasādataḥ. 118
 « Naravāhanadattasya bhāryā 'iyam bhāvinī », 'iti vāk
 tadā 'acrāvi Harādeṣa-vacaḥ-saṃvādinī divaḥ. 119
 rājā ca tat-sutōtpatti-nirviṣeṣha-kṛitōtsavaḥ
 tām sa Hemaprabho 'kāṛshīd nāmnā Ratnaprabhām sutām. 120
 sva-vidyā-saṅskṛitā sà ca tasya Ratnaprabhā pituḥ
 avardhata grihe, dikṣhu prakāṣas tu 'udapadyata. 121
 tataḥ sa rājā taṃ varmaharam Vajraprabham sutam
 kṛita-dārakriyam kṛitvā yauvarāḡye 'bhishiktavān. 122

vinyasta-rāja-bhāraṣ ca tasminn āsit sa nirvṛitaḥ,
 sutā-vivāha-cintā tu tasya 'ekā 'abbūt tadā hridi. 123
 ekadā so 'ntikāśnām pradēyām vikshya tām sutām
 rājā 'abravīd Alaṅkāraprabhām devīm samipagām: 124
 « kulālaṅkāra-bhūtāpi, paṣya devi, jagat-traye
 « kanyā nāma mahad duḥkham, dhig aho! mahatām api, 125
 « vintāpy āpta-vidyāpi rūpa-yauvanavaty api
 « Ratnaprabhā vara-prāptyā vinā 'eshā yad dunoti mām. » 126
 « Naravāhanadattasya bhāryā 'uktā daivatāir iyam;
 « tat kiṃ na dīyate tasmai bhāvy-asmac-cakravartine? » 127
 iti ca 'uktas tayā devyā sa rājā punar abravīt:
 « vādham, sā kanyakā dhanyā, yā tām varam avāpnuyāt. 128
 « sa hi Kāmavataro 'tra, kiṃ tu na 'adyāpi divyatām
 « prāptas, tena mayā tasya vidyā-prāptiḥ parikshyate. » 129
 ity evaṃ vadatas tasya, sadyas tair vacanaiḥ pituh
 karṇa-praviṣṭaiḥ Kandarpa-moha-mantrapadōpamaiḥ 130
 bhrāntā 'iva 'āviṣṭa-cittā 'iva suptā 'iva likhitā 'iva ca
 abbūd Ratnaprabhā, tena hṛita-cittā vareṇa sā. 131
 tataḥ kathancit pitarau praṇamya, 'antaḥpuram nijam
 gatvā, cintātūrā nidrām niṣānte katham apy agāt. 132
 « prātaḥ cūbham dinam, putri; tat sa Vatsēṣvarātmajaḥ
 « drashtavyaḥ sva-varo, gatvā Kauṣāmbīm nagarīm, tvayā; 133
 « tataḥ ca sva-pure 'mushminn ānya tvat-pitā svayam
 « tava tasya ca, kalyāṇi, vivāham samvidhāsyati; » 134
 iti svapne 'tha tām Gauri sānukampā samādiṣat,
 prabudhya sā ca tām svapnam prātar mātṛe nyavedayat. 135
 tataḥ sā tad-anujñātā buddhvā vidyā-prabhāvataḥ
 udyāna-stham varam drashtum prāvartata nijāt purāt. 136

« tām, āryaputra, mām etām vettha Ratnaprabhām iti
 « prāptām utkām kṣaṇena 'adya; vittha yūyam atah param. » 137
 etat tasyā vacaḥ śrutvā mādhyā-nyakkṛitāmṛitam,
 vilokya netra-piṇḍam Vidyādharyā vapuḥ ca tat, 138
 Naravāhanadatto 'ntar vidhātāram nininda saḥ:
 « crotṛa-netramayam kritnam akarot kiṃ na mām? » iti; 139
 jagāda tām ca: « dhanyo 'ham, janmādi saphalam mama,
 « yo 'ham evam svayam, tanvi, snehād abhisṛitas tvayā. » 140
 ity-anyonya-nava-prema-kṛita-samlāpayos tayoh,
 akasmād dadṛiḥ tatra Vidyādhara-balam divi. 141
 « tāto 'yam āgato 'tra », 'iti drāḡ Ratnaprabhaya 'udite,
 rājā Hemaprabho vyomnaḥ saputro 'vatatāra saḥ, 142
 upāyayau ca putreṇa saha Vajraprabheṇa saḥ
 Naravāhanadattam tam vibhita-svāgatādaram. 143

anyonya-racitācārā yāvat tishṭhanti te kṣhaṇam,
tāvat tatra 'āyayau buddhvā Vatsarājaḥ samantrikaḥ. 144
kṛitāthithya-vidhiṃ taṃ ca nṛipaṃ Hemaprabho 'tha saḥ
yathā Ratnaprabhoktaṃ taṃ vṛittāntaṃ samabodhayat, 145
jagāda ca: « mayā ca 'iyam jñātā vidyā-prabhāvataḥ
« iha 'āgatā sūtā, sarvaṃ vṛittāntaṃ ca 'atra vedmy ahaṃ. 146

« cakravarti-vimānaṃ hi bhāvy agre 'mushya tādṛiṇam. 147
« anumanyasva, tad drakshyasya acirād etam ātmajam
« Ratnaprabhā-badhū-yuktaṃ yuvarājam iha 'āgatam. » 148
evaṃ Vatsēṣam abhyarthya, tena 'anumata-vāñchitaḥ,
saputrah kalpayitvā tad vimānaṃ nija-vidyayā, 149
tatra 'aropya trapā-namra-mukha-Ratnaprabhā-yutam
Naravāhanadattaṃ taṃ, sahitaṃ Gomukhādibhiḥ 150
Yaugandharāyaṇeṇāpi pitrā 'anupreshitena, saḥ
Hemaprabho nināya svaṃ puraṃ Kāñcanaçṛiṅgakam. 151
Naravāhanadattaḥ ca dadarṣa prāpya tat puram
çvāçuram kāñcanamayam hema-prākāra-bhāsuraṃ, 152
raçmi-pratānair niryadbhir āliṅgitam iva 'abbhitaḥ,
prasāritāneka-bhujam jāmātri-prīti-sambhramāt. 153
tatra tāṃ vidhivat tasmai rājā Hemaprabho dadau
Ratnaprabhāṃ mahārambho, Haraye 'bdhir iva Çriyam. 154
prāyacchad ratna-rāçinḥ ca tadā tasmai sa bhāsvarān
pradīptāneka-vivāha-vahni-vibhrama-çālināḥ. 155
sotsavasya pure ca 'asya rājño vittāni varshataḥ
labdha-vastrā iva babhūḥ sapatākā gṛihā api. 156
Naravāhanadattaḥ ca nirvyūḍhōdvāha-maṅgalaḥ
divya-bhoga-bhug atra 'āsta sa Ratnaprabhayaḥ samam, 157
reme ca divyāny udyāna-vāpi-devakulāni saḥ
paçyaṇḥ, tayā samārūhya tad-vidyā-balato nabhaḥ. 158
evaṃ ca tatra katicid divasān ushitvā
Vidyādharaḍhipa-pure sa badhū-sahāyaḥ,
Vatsēçvarasya tanayaḥ sva-purim prayātum
Yaugandharāyaṇa-matena matim cakāra. 159
çvaçrvā tato racita-maṅgala-saṃvidhānaḥ,
saṃpūjitaḥ sasacivaḥ çvaçureṇa bhūyaḥ,
tenāiva putra-sahitena saha pratasthe
kāntā-sakhas, tad adhirūhya punar vimānam. 160
prāpya 'āçu, tāṃ pramada-nirbhara-Vatsarāja-
baddhōtsavāṃ sa janani-nayanāmṛitaughāḥ
Ratnaprabhāṃ dadhad, atha sva-purim viveça
Hemaprabheṇa sasutena saha 'anugaiḥ ca. 161
Vatsēçvaro 'pi saha Vāsavadattayā taṃ
pādānataṃ samabhinandya sutaṃ badhūṃ ca,
Hemaprabhāṃ satanayaṃ vibhāvānurūpaṃ
saṃbandhinam navam apūjayad ūrjita-çṛiḥ. 162

atha Vidyādhara-rāje
 tasmīn, āpricchya Vatsarājādīn,
 utpatya nabhaḥ sasute
 gatavati Hemaprabhe sva-puram, 163
 Naravāhanadatto 'sau
 Ratnaprabhayā sa-Madanamañcukayā
 saba sukhitas tad anaishld
 'ivasam sakhibhir nijair' yuktaḥ. 164

Taraṅga 36.

svam Vidyādhariṃ bhāryaṃ bhavyaṃ Ratnaprabhāṃ navāṃ
 a prāptavato, 'nyedyus tad-veçmani tayā saha 1
 vāhanadattasya sthitasya, prātar āyayuh
 unārtham upadvāraṃ sacivā Gomukhādayaḥ. 2
 'thayā kṣhaṇa-ruddheshu teshv atra 'āvediteshv, atha
 'hiteshv ādṛiteshv, etāṃ dvāḥsthāṃ Ratnaprabhā 'abhyadhāt: 3
 am eshāṃ na roddhavyam iba praviçatām punaḥ
 utra-vayasyānām, svam çaritraṃ amī hi naḥ. 4
 ā ca 'antaḥpureshv idrig na 'evam, etad matam mama.»
 'hsthāṃ uditvā, sā patiṃ tam atha 'abravīt: 5
 utra, prasāṅgena vadāmi tava, tac çṛiṇu:
 ātram ahaṃ manye strīṇāṃ rakṣā-niyantraṇam; 6
 -kṛito 'thavā mohaḥ, kāryaṃ tena na kiṃcana,
 areṇa rakshyante çtenaiva kulastriyaḥ. 7
 i na prabhuh prāyaç capalānām tu rakṣhaṇe;
 uadi ca nārī ca niyantum kena pāryate? 8
 a çṛiyatām, atra kathāṃ vaḥ kathayāmy aham:

a Ratnakūṭākhyaṃ dvīpaṃ madhye 'mbudher mahat; 9
 mahotsāhaḥ purā parāna-Vaiṣṇavaḥ
 a 'abhidhānena Ratnādhipatir ity abhūt. 10
 ayaṃ prithvyāḥ sarva-rājātmajāḥ tathā
 āptum tapas tepe Viṣṇor ārādhanaṃ mahat. 11
 tapasā sāksbād Bhagavān ādideça tam:
 rājañs! tushṭo 'smi; tad idam vacmi te, çṛiṇu: 12
 'shaye ko 'pi Gandharvo muni-çāpataḥ
 10 gajaḥ çvetah Çvetaraçmir iti çrutah. 13
 a-tapaḥ-siddhi-yogād mad-bhaktitas tathā
 na-gāmī ca gajo jātismaraç ca saḥ. 14
 mayā svapne sa ca hasti mahāns tava
 n dyu-mārgena vāhanatvaṃ prapatsyate. 15

«tam āruhya gajam çvetam, surebham iva Vajrabhrī,
 «vyoma-mārgēṇa yaṁ yaṁ tvam rājānam abhiyāsyasi, 16
 «sa sa divyānubhāvāya bhītas tubhyaṁ pradāsyati
 «svapne mayāiva dattājñāḥ kanyādāna-nibbāt karam. 17
 «evam vijeshyase kṛtsnām prithvīm antahpurāṇi ca,
 «rājaputrī-sahasrāṇi tvam aṣṭim avāpsyasi.» 18
 ity uktvā 'antarhite Viṣṇau, sa rājā kṛta-pāraṇah
 anyedyur āgataṁ vyomnā tam dadarça gajam nṛpaḥ. 19
 āruhya 'upanataṁ tam ca yathādieṣṭaḥ sa Viṣṇunā,
 tathā vijitya prithivīm, ājahre rājakanyakāḥ. 20
 sahasrāṣṭi-saṁkhyābhis tatas tābhiḥ samam ca saḥ
 uvāsa Ratnakūṭe 'tra yathēccham viharan nṛpaḥ. 21
 çānty-arīham Çvetaraçmeç ca tasya divyasya dantīnaḥ
 pratyaham bhojayāmāsa viprāṇām çata-pañcakam. 22
 kadācī ca tam āruhya paribhramya sa bhūpatiḥ
 dvīpāntarāṇi, svaṁ dvīpaṁ Ratnādhipatir āyau. 23
 tatra 'avataratas tasya gaganāt tu gajottamam
 cañcivā Tārksyodbhavaḥ pakṣī mūrdhni daivād atādayat. 24
 sa ca pakṣī pradurāva rājñā tikṣṇāṅkuçāḥataḥ,
 hasti tu bhūmāv apatac cañcv-āghātena mūrçitaḥ. 25
 nṛpe 'vatīrṇe, sa gajo labdha-saṁjño 'pi na 'açakat
 utthāpyamāno 'py utthātnm nirasta-kavala-grahaḥ. 26
 pañca 'abhāni tathāiva 'asmin vāraṇe patita-sṭhite,
 duḥkṛtaḥ sa nirāhāro rājā cāpy evam abravīt: 27
 «bho lokapālā, brūta 'asmin upāyaṁ sañkaṭe mama,
 «anyathā 'upaharishyāmi chittvā 'aham sva-çiro 'dya vaḥ.» 28
 ity uktvāiva 'atta-khadgaṁ tam sva-çiraç chettum udyatam
 açarīrā jagāda 'evam bāṇī tatksaṇam ambarāt: 29
 «mā sāhasam kṛthā, rājan! sādhi kācit karoti cet
 «hasta-sparçaṁ gajasya 'asya, tad uttiṣṭhāti, na 'anyathā.» 30
 tac çrutvāiva 'Amṛtalaṭam nāma hrishṭaḥ sa bhūpatiḥ
 mukhyām ānāyayāmāsa nijām devīm surakṣitām. 31
 tayā sprishṭaḥ sa hastena na 'udatiṣṭhad gajo yadā,
 tadā so 'nyā nijāḥ sarvā devīr ānāyayad nṛpaḥ. 32
 tābhiḥ kṛta-kara-sparçaḥ samastābhir api kramāt
 nāiva 'uttasthau dvīpaḥ so 'tra; na tāsv ekāpy abhūt satī! 33
 antahpura-sahasrāṇi tāny aṣṭim api sphuṭam
 dṛiṣṭvā vilajjitāny eva sa rājā jana-saṁnidhau, 34
 vilakṣaḥ sva-purāt tasmād ānāyā nikhilāḥ striyaḥ
 krameṇa hastinas tasya hasta-sparçaṁ akārayat. 35
 tathāpi yat sa na 'uttasthau gajendras, tat sa bhūpatiḥ,
 «kaṣṭam, pure me sādhi stri na 'ekā 'asti!» 'iti trapāṁ yayau. 36
 tāvac ca Harshaguptākhyas Tāmralīptyaḥ samāgataḥ
 bāṇik tatra 'āyau buddhvā vṛttāntam tam sakautukaḥ. 37
 tasya karmakārī paçcād ājagāma pativratā
 ekā Çīlavatī nāma; sā tad dṛiṣṭvā tam abravīt: 38

«spričāmy ahaṃ kareṇa 'etaṃ; sva-bhartuḥ ca 'aparo mayā
 «manasāpi na ced dhyātas, tad uttiṣṭhātva ayam dvīpaḥ!» 39
 ity uktvā 'upetya hastena sâ ca pasarpaṇa tam gajam,
 udatiṣṭhat sa ca svasthaḥ kavalaṃ ca tato 'grahīt. 40
 «imâs tā viralâḥ sâdhvyaḥ kâçcid eva 'lçvaropamâḥ,
 «sarga-pālana-saṃhâra-samarthâ jagato 'sya yâḥ»; 41
 iti Çilavatīm tatra kṛita-kolâhala janâḥ
 âṃ tusthâva, dvīpaṃ dṛiṣṭvâ Çvetaraçmiṃ tam utthitam. 42
 âjâpi Ratnâdhipatiḥ paritushya 'abhinandya tām,
 «'pūrayad asaṃkhyâtai ratnaiḥ Çilavatīm satim, 43
 «t-svâminam ca baṇijam Harshaguptam tathâiva tam
 nijayad dadau ca 'asya griham rājagrihântike. 44
 rivaṛjita-saṃsarpaṇâ nija-bhâryâs tathâiva sah
 idâçchâdana-mâtrâika-bhâginir akarot tataḥ. 45
 atha 'ânâyya kṛitâhâro Harshaguptasya saṃnidhan
 hvīm Çilavatīm tām sa jagâda vijane nṛipaḥ: 46
 lavaty, asti te kâcit kanyâ pitṛi-kulâd yadi,
 «me dâpaya; jāne hi, sâpi syât tvâdṛiçṭ dhruvam.» 47
 uktâ tena sâ rājûâ Çilavaty abravīt tadâ:
 jadattâ 'iti-nâmnâ 'asti Tâmrâliptyâm svasâ mama; 48
 «yacchasva tām, deva, çlâghya-rûpâm, yadi 'icchasi.»
 ktaḥ sa tayâ rājâ pratipede «tathâ» 'iti tat; 49
 ya ca tad, anyedyuḥ Çilavatyâ tayâ saha
 i Harshaguptena tam âruhya kha-gâminam 50
 raçmiṃ, svayam gatvâ Tâmrâliptīm, sa bhūpatiḥ
 Harshaguptasya baṇijas tasya mandiram. 51
 papraccha tadâhar lagnaṃ Çilavati-svasuḥ
 Râjadattâyâ gapakân âtmanas tathâ. 52
 ç ca 'ubhayoḥ priṣṭvâ nakṣatrâṇy evam abruvan:
 «vâṃ çobhano, râjann, asti mâseshv itas trishu; 53
 vâ vidyate yâdṛik, tena 'udhâ ced vivâhyate
 attâ, tato 'vaçyam asâdhvi bhavati, prabho!» 54
 r evam ukto 'pi kamanîya-badbhutsukaḥ
 ram asthâsnuḥ sa rājâ samacintayat: 55
 «icâreṇa! 'adyâiva Râjadattâm iha 'udvâhe;
 yâḥ svasâ hy eshâ 'anindâyâ na 'asati bhavet. 56
 samudra-madhye 'sti dvīpakhaṇḍam amânusham
 «ya-catuḥçâlam, tatra 'enâm sthâpayâmi ca, 57
 «e 'tra parivâram strîr eva asyâḥ karomi ca;
 «darçanâd evam asati syâd iyaṃ katham?» 58
 a tadâhaḥ pariṇînye sa bhūpatiḥ
 dattâm sahasâ Çilavatyâ samarpitam. 59
 iḥ kṛitâçcâro Harshaguptena, tām badhûm
 nâiva samam Çilavatyâ tayâ ca sah 60
 im tam âruhya, kṣaṇena nabhasâ nijam
 kha-janam dvīpaṃ Ratnakûṭam tadâ yayau. 61

sampvibheje ca tām bhūyas tathā Ćlavatīm, yathā
 prāpta-sādhvivrata-phalā kṛtārthā samapādi sā. 62
 tatas tatraiva kariṇi Ćvetaraçmau nabhaç-care
 āropya, tām nava-badhūm Rājadattām sacinitam 63
 nītvā, tatra 'abdhī-madhya-sthe dvīpe mānusha-durgame
 asthāpayac catuṣçāle nārimaya-paricchadām. 64
 yad yad vastu 'upayuktaṃ ca tasyās, tad tad aviçvasan
 vyomnāiva prāpayāmāsa tatra tena gajena sah. 65
 svayam tad-anuraktaç ca tatraiva 'āsīt sadā niçi,
 āyayau rājakāryārtham Ratnakūṭam divā punaḥ. 66
 ekadā sa tayā sākam pratyūshe Rājadattayā
 rājā pratighnan duḥsvapnaṃ sisheve pāna-maṅgalam; 67
 tena mattām amuñcantīm api muktā sā tām, yayau
 Ratnakūṭam sva-kāryārtham; nitya-sniḡdhā hi rājatā! 68
 tatra tasthau saçāṇkena kurvan kāryāṇi cetasā,
 «kshlvā kim ekakā muktā sā tvayā?» 'iti 'iva çaṇsatā. 69
 tāvac ca Rājadattā sā sthāne tatra 'atidurgame,
 mahānasādi-vyagrāsu dāsīshv, ekākinī sthitā, 70
 dvāre vidhim iva 'anyam tattad-rakshā-vijigishayā
 āgatam puruṣam kāmciḍ dadarça 'āçarya-dāyakam. 71
 «kas tvay? katham idam sthānam agamyam ca 'āgato bhavān?»
 iti tam ca 'antika-prāptam kshlvā papraccha sā kila. 72
 tataḥ sa klīṣṭa-bahala-kleças tām puruṣo 'bravit: —
 Mugdhe, Yavanasenākhyo baṇikputro 'smi Māthuraḥ. 73
 hṛita-svo gotrajaiḥ so 'ham anāthaḥ pralayāt pituḥ
 gatvā videçe kṛpāṇam para-sevām açiçriyam. 74
 tataḥ kṛicchreṇa samprāpya dhana-leçam baṇijyayā,
 gacchan deçāntaram mārge mushito 'smy etya taskaraiḥ. 75
 tato bhikṣhām bhramaṇs tulyaiḥ saha 'anyair gatavān aham
 ratnānām ākarasthānam Kaukakshetra-sapjñakam. 76
 tatra 'aṅgikṛitya bhūpasya bhāgam, sampatsarāvadhi
 khāte khanan kṣhitīm ratnam na 'ekam apy asmi labdhavān. 77
 nandatsu labdha-ratneshu madvidheshv apareshu ca,
 gatvā 'abdhī-tire duḥkhārtam kāsthāny aham upāharam; 78
 agni-praveçāya citām yāvat tatra karomi taiḥ,
 Jivadattābbhidhas tāvat ko 'py atra baṇig āyayau; 79
 nivārya maraṇāt tena dattvā vṛittīm dayālunā
 grīhīto 'ham pravahane Svarṇadvīpam yiyāsātā. 80
 tato 'smākam pravahaneṇa 'abdhī-madhyena gacchatām,
 pañcasv ahaṇsu yāteshu, meghe 'kasmād adṛiçyata. 81
 pravṛiṣṭe sthūla-dhārābhir meghe 'smin, mārutena tat
 aghūrṇata pravahamam matta-hasti-çiro yathā. 82
 kṣhaṇād nimajjya bhagne 'smin yānapātre, vidher vaçāt
 ekaḥ phalahakaḥ prāptas tatkālam majjātā mayā; 83
 tad-ārūḍhas tataḥ çānte megheṣṭope vidher vaçāt
 inam pradeçam prāpya, 'aham uttīrṇaḥ sampṛatam vane. 84

vikshya ca 'idam catuṣṣālam praviṣya 'abhyantaram, mayā
 drishta drishti-sudhā-vrishtis tvaṃ tāpa-ṣamani, ṣubhe! — 85
 ity uktavantam paryāṅke niveṣyaiva 'ālilinga tam
 mohitā Rājadattā sā madena madanena ca. 86
 stritvaṃ, kshivatvam, ekāntaḥ, puṃso lābho, 'niyantraṇa:
 yatra pañca 'agnayas, tatra vārtā ṣīla-triṇasya kā? 87
 na ca 'evam kshamate nārī vicāram māra-mohitā,
 yad iyaṃ cakame rūjū tam akāmyam vipadgatam. 88
 tāvac ca Ratnādhipatiḥ sa rājā Ratnakūtataḥ
 ājagāma 'utsukas tūrṇam dyu-carad-dvipa-vāhanāḥ, 89
 praviṣṭaṣ ca. 'atra so 'paṣyat tādrīṣenāpi tena tam
 puruṣheṇa samam bhāryām Rājadattām rati-sthitām. 90
 drishtvā jigbhānsitam api kshitiṣaḥ puruṣam sa tam
 na 'abdhīt pāda-patitam bruvāṇam kripanā girāḥ. 91
 bhāryām bhītām ca mattām tam sa vikshya 'evam acintayat:
 «madye mārāika-suhṛdi prasaktā strī satī kutah? 92
 «niyantum capalā nārī rakshayāpi na ṣakyate;
 «kip nāma 'utpāta-vātālī bāhubhyām jātu badhyate? 93
 «na kṛtām gaṇakṣaktam yat, tad idam tasya me phalam;
 «vipāka-katukam kasya na 'āptavākyāvadhiraṇam? 94
 «Ṣīlavatyāḥ svasā 'iti 'imām jānato, vata vismrītā
 «sudhāyāḥ sahajā sā me kālakūṭa-viṣa-chaṭā! 95
 «athavā kaḥ samarthaḥ syād asambhāvyam viceshṭitam
 «jetum puruṣakāreṇa vidher adbhūta-karmaṇaḥ?» 96
 ity ālocya na cukrodha kasmaicit; tam jahau ca saḥ
 prīṣṭodantam baṇikputram rājā pracchanna-kāmukam. 97
 so 'pi muktaḥ tato 'paṣyau gatim kāmēd baṇiksutaḥ,
 nirgatya 'abdhau pravahāṇam dūrād āgacchad aikṣhata. 98
 tataḥ phalabakam bhūyas tam eva 'āruhya, so 'mbudhau
 bhraman phūt-kṛtya cakranda: «mām uddharata, bho!» iti. 99
 tena tam Krodhavarmanākhyo baṇik tat-yānapātra-gaḥ
 samuddhṛtya baṇikputram cakāra 'antika-vartinam. 100
 yasya yad vihitam dhātṛa karma nāṣāya, tasya tat
 padaviṃ yatra tatrāpi dhāvato 'py anudhāvati: 101
 yat sa tatra sthito mūḍhas tat-patnyā saṃgato rahaḥ
 vilokya baṇijā tena kshepito 'bdhau vyapadyata. 102
 tāvac ca Ratnādhipatiḥ sa rājā saparicchadām
 āropya Ṣvetaraṣṇam tam Rājadattām akopanaḥ, 103
 prāpayya Ratnakūṭam ca Ṣīlavatyāḥ samarpya ca,
 tasyai ca sacivebhyaḥ ca tad-vṛttāntam avarṇayat, 104
 jagāda ca: «kiyaḥ duḥkham anubhūtam aho mayā
 «asāra-viraseshv eṣu bhogeshv āsakta-cetasā! 105
 «tad idāṇiṃ vanam gatvā Hariṃ ṣaraṇam āṣraye,
 «yena syām nāiva duḥkhāṇām bhājanam punar idṛṣām.» 106
 ity ūcivān sa sacivair vāryamāṇo 'pi duḥkhitaiḥ
 Ṣīlavatyā ca vairāgyād, niṣcayam nāiva tam jahau. 107

tato 'rdham arpayitvā 'ādāv ekaṃ sādhyai sva-koṣataḥ
 Çilavatyai, dvijebhyo 'rdham dattvā 'anyad bhoga-nihṣprihaḥ, 108
 Pāpabhañjana-saṃjñāya brāhmaṇāya yathā-vidhi
 dadau guṇa-garishṭhāya nijam rājyaṃ sa bhūpatiḥ. 109
 datta-rājaç ca nabhasā sa gamishyaṃ tapovanam
 ānāyayac Çvetaraçmiṃ, paurāṇam sāru paçyatām. 110
 ānita-mātraḥ sa kari çaritam pravimucya tat,
 puruṣo divya-rūpo 'bhūd hāra-keyūra-rājitaḥ. 111
 «ko bhavān? kim idaṃ ca?» 'iti priṣṭo rājñā jagāda saḥ: —
 Gandharvau bhrātārāv āvām ubhau Malaya-vāsinau, 112
 ahaṃ Somaprabho nāma, jyeshṭho Devaprabhaç ca saḥ;
 tasya ca 'ekaiva mad-bhrātur bhāryā, sā ca 'ativallabhā. 113
 sa tām Rājavatīm nāma kṛtvā 'utsaṅge paribhraman
 ekadā Siddhavāsākyam sthānam prāyād mayā saha. 114
 Keçavāyatane tatra vayam abhyarcitācyutāḥ
 prāvartāmahi sarve 'pi gātum Bhagavataḥ puraḥ. 115
 tāvad āgatya tatra 'ekaḥ Siddhaḥ, tām çrāvya-gāyiniṃ
 dṛçṭvā Rājavatīm paçyann atishṭhad animeshaya. 116
 «Siddho 'pi sabbilāshaḥ kim para-nārīṃ nirikshase?»
 iti sershyah sa mad-bhrātā kruddhaḥ Siddham tam abhyadhāt. 117
 tataḥ sa Siddhaḥ kupitaḥ çaptum evaṃ tam abravīt:
 «gītāçaryād mayā, mūḍha, vikṣitā 'iyam, na kāmataḥ. 118
 «tad martya-yonāv īrshyaluḥ pata tvam anayā saha!
 «paçya 'etām eva bhāryām tvam sākṣhāt tatra 'anya-saṃgatām!» 119
 ity ūcivān mayā so 'tha bālyāt tac-çāpa-kopataḥ
 hasta-sthena 'āhataḥ kṛidā-mṛinmaya-çveta-hastinā. 120
 tataḥ sa māṃ samaçapad: «yena 'ahaṃ bhavatā 'āhataḥ,
 «tādṛik çveto gajo bhūmau bhavān utpadyatām!» iti. 121
 atha 'anunīto mad-bhrātrā tena Devaprabheṇa saḥ
 Siddhaḥ kṛipālūḥ çāpāntam evaṃ asmākam abravīt: 122
 «Hareḥ prasādād martyo 'pi bhūtvā dvīpeçvaro bhavān
 «gajī-bhūtam imam prāpsyasy anujam divya-vāhanam. 123
 «antaḥpura-sahasrāṇi tvam açtīm avāpsyasi,
 «teshām vetsyasi dauḥçilyam sarveshām jana-saṃnidhau. 124
 «atha 'etām mānushī-bhūtām sva-bhāryām pariṇeshyasi,
 «pratyakṣam enām api ca drakshyasy anyena saṃgatām. 125
 «tato virakta-hṛidayo dattvā rājyaṃ dvijanmane,
 «Devaprabha, yadā çānta-vanam gantum pravartsyasi, 126
 «tadā prathama-mukte 'smin gajatvād anuje tava,
 «anayā bhāryayā sākam çāpāt tvam api mokshyase.» 127
 iti Siddhokta-çāpāntā vayam prāk-karma-bhedataḥ
 evaṃ jātāḥ prithag-yogaḥ; çāpāntaḥ saisha ca 'adya naḥ. — 128
 evaṃ Somaprabheṇa 'ukte, sa Ratnādhipatir nṛipaḥ
 jātīm smritvā 'abravīt: «hanta! saisha Devaprabho hy aham. 129
 «eshāpi Rājadattā sā patnī Rājavatī mama.»
 ity uktvā sa tayā sākam bhāryayā tām tanurp jahau. 130

kṣhaṇāt sarve 'pi Gandharvā bhūtvā, lokasya paçyataḥ,
kham utpatya nijam dhāma yayus te Malayācalam. 131
Çilavaty api çlasya mähätmyāt prāpya sampadam,
Tāmraliptīm purim gatvā tasthan dharmopasevinī. 132

«iti jagati na rakshitum samarthah
«kvacid api kaçcid api prasahya nārīm,
«avati tu satatam viçuddha ekah
«kulayuvatīm nija-sattva-pāçabandhaḥ. 133
«evam ca 'rshyā nāma duḥkṣaika-hetur
«moghaḥ puṁsām dvesha-dāyī pareshām,
«yo 'yam mā bhūd rakṣaṇāya 'aṅganānām,
«atyantsukyam pratyuta 'āsām tanoti.» 134
iti Naravāhanadatto

Ratnaprabhayā sva-bhāryayā kathitām
sa niçamyā kathām arthyām,
sacivaiḥ sārddham param mumude. 135

Taraṅga 37.

Evam Ratnaprabhākhyāta-kathā-krama-vaçād atha
Naravāhanadattam tam sacivo Gomukho 'bravīt: 1
«satyam sādhyah praviralāç, capalās tu sadā striyah
«aviçvāsyaś; tathā ca 'etām api, deva, kathām çriṇu: 2

Iha 'asty Ujjayinī nāma nagarī viçva-viçrutā;
tasyām Niçayadattākhyo baṇikputro 'bhavat purā. 3
sa dyūtakāro dyūtena dhanam jītvā, dine dine
snātvā Siprā-jale 'bhyarcya Mahākālam udāradhiḥ, 4
dattvā dhanam dvijātibhyo dīnānāthebhya eva ca,
vyadhād vilepanāhāra-tāmbūlādy aviçeshataḥ. 5
sadā snānārcanādy-ante Mahākālālayāntike
gatvā vyalimpad ātmānam çmaçāne candanādīnā, 6
tatra-sthe ca çilāstambhe sa vinyasya vilepanam,
vililepa kashan priṣṭham yuvā pratyaham ekakah; 7
tena stambhaḥ sa suçlakṣṇaḥ kālēna 'abhavad ekataḥ.
atha 'āgāc citrakṛt tena pathā rūpakṛtā saha; 8
sa stambham vikṣhya suçlakṣṇam tatra Gaurīm samālikhat,
rūpakāro 'pi çastreṇa kṛdayaiva 'ullilekha tām. 9

tatas taylor gataavor Mahākālārcanāgatā
 Vidyādharaśutā 'ekā 'atra stambhe Devīm dadarṣa tām. 10
 sulakṣhaṇatvāt sāmudhyam tasyā matvā kṛtārcanā,
 adṛiṣyā viṣrāmāya 'etaṁ ṣilāstambhaṁ viveṣa sā. 11
 tāvad Niṣcayadattaḥ sa tatra 'āgatya baṇiksutaḥ
 sāccharyāḥ stambha-madhye tām dadarṣa 'ullikhitām Umām. 12
 vilipya 'aṅgāni, tat-stambha-bhāge 'nyatra 'anulepanam
 nyasya, prishṭhaṁ samālabdhum prārebhe nikashaṇṣ ca sah. 13
 tad vilokya vilolāksṁ sā Vidyādhara-kanyakā
 stambhāntara-sthā tad-rūpa-hṛita-cittā vyacintayat: 14
 «īdṛiṣyāpi ko 'py asya nāsti prishṭhānulepakah!
 «tad ahaṁ tāvad adya 'asya prishṭham eṣhā samālabhe.» 15
 ity ālocya prasāryaiva karam stambhāntarāt tataḥ,
 vyalipat tasya sā prishṭham snehād Vidyādhariṁ tadā. 16
 tatkshepaṁ labdha-saṁsparṣaḥ ṣṛuta-kaṅkaṇa-nisvanāḥ
 jagṛāha hastam hastena sa tasyāḥ tam baṇiksutaḥ. 17
 «mahābhāga, 'aparāddham te kim mayā? muñca me karam!»
 ity adṛiṣyāiva tam Vidyādhariṁ stambhād uvāca sā. 18
 «pratyakṣhā brūhi me kā tvam, tato mokṣhyāmi te karam;»
 iti Niṣcayadatto 'pi pratyuvāca sa tām tataḥ. 19
 «pratyakṣha-dṛiṣyā sarvaṁ te vacmi;» 'iti ṣaṭpathottaram
 Vidyādharyā tayā 'ukto 'tha karam tasyā mumoca sah. 20
 atha stambhād virigatya sākṣhāt sarvāṅga-sundarī
 tad-mukhāsakta-nayanā tam jagāda 'upaviṣya sā: 21
 «asti Prāleyaṇīlāgre nagarī Pushkarāvati;
 «nāmnā Vindhyaparā tasyām āste Vidyādharaḥ dhipaḥ; 22
 «Anurāgaparā nāma tasya 'ahaṁ kanyakā sūtā.
 «Mahākālārcanāyātā viṣrāntāsmi 'iha samprati. 23
 «tāvac ca tvam iha 'āgatya kurvan prishṭha-vilepanam
 «dṛiṣṭaḥ stambhe 'tra Mārīya-mohanāstropamo mayā. 24
 «tataḥ prāḡ anurāgeṇa rāñjitā svāntavān mama,
 «paṇḍit prishṭha-vilepinyā aṅgarāgeṇa te karaḥ. 25
 «ataḥ paraṁ te viditam; tad pitur dhāma samprati
 «vrajāmi;» 'iti tayā 'ukto 'tha baṇikputro jagāda sah: 26
 «svikṛitam tad mayā, caṇḍi, na svāntam bhavati-hṛitam,
 «anukta-svikṛita-svāntā katham evaṁ tu gacchasi?» 27
 iti tena 'uditā sā ca laghu-rāga-vaṇīkṛitā,
 «saṁgamishye tvayā kāmam, eshyasy asmat-purīm yadi. 28
 «durgamā sā na te, nātha; setsyate te samīhitam,
 «na hi dushkaram asti 'iha kimcid adhyavasāyinam;» 29
 ity udīrya kham utpatya sā 'Anurāgaparā yayau,
 agād Niṣcayadatto 'pi sa tad-gata-manā griham. 30
 «maran drumād iva stambhād udbhinnam kara-pallavam,
 «hā dhik, tasyā grihītvāpi na 'ptaḥ paṇigraho mama! 31
 «tad vrajāmy antikam tasyāḥ purīm tām Pushkarāvatiṁ.
 «prāpāns tyakṣhyāmi, daivam vā sādāyam me karishyati;» 32

iti samcintayan nltvā smarātāḥ so 'tra taddinam,
 prātishṭhata tataḥ prātar avalambya 'uttarāṃ diṣam. 33
 tataḥ prakrāmatas tasya, trayo 'nye sahayāyinaḥ
 milanti sma baṇikputrā uttarāpatha-gāminaḥ. 34
 taiḥ samam samatīkrāman pura-grāmāṭṭavi-nadiḥ
 kramād uttaradig-bhūmiṃ prāpa sa Mleccha-bhūyasīm. 35
 tatra tair eva sahitaḥ pathi prāpyaiva Tājikair
 nltvā parasmai mulyena datto 'bhūt Tājikāya sah. 36
 tenāpi tāvad bhṛityānām haste kauṣalīkā-kṛite
 Muravārābhīdhānasya Turushkasya vyaśrijyata. 37
 tatra nītaḥ sa tad-bhṛityair yuktas tair aparais tribhiḥ,
 Muravārāṃ mṛitaṃ buddhvā, tat-putrāya nyavedyata. 38
 « pituḥ kauṣalīkā hy eshā mitreṇa preshitā mama,
 « tat tasyaiva 'antike prātaḥ khāte kshepyā ime mayā; » 39
 ity ātmanā caturthaṃ taṃ tat-putro 'pi sa tāṃ niṣāṃ
 samyamya sthāpayāmāsa Turushko nigadair dṛiḍham. 40
 tato 'tra bandhane rātrau maraṇa-trāsa-kātarān
 sakhīn Niṣcayadattas tān sa jagāda baṇiksutān: 41
 « kā vishādena vaḥ siddhir? dhairyam ālambya tishṭhata!
 « bhīṭā iva hi dhīrānām yānti dūre vipattayaḥ. 42
 « smarata 'ekāṃ bhagavatīm Durgāṃ āpad-vimocanīm! »
 iti tān dhīrayan bhaktyā Devīm tushṭāva so 'tha tān: 43
 « namas tubhyam, mahādevi! pādaṃ te yāvakaṇṭhitau
 « mṛiditāsura-lagnāsra-pankāv iva namāmy ahaṃ. 44
 « jitaṃ caktyā Āvasyāpi viṣvāyavya-kṛitā tvayā
 « tvad-anuprāṇitaṃ ca 'idaṃ ceshṭate bhuvana-trayam. 45
 « paritrātās tvayā lokā, Mahishāsura-sīdani!
 « paritrāyasva mām, bhakta-vatsale, ṣaṇṇāgatam! » 46
 ity ādi-samyag Devīm tāṃ stutvā sahacarair saha,
 so 'tha Niṣcayadatto 'tra ṣṛānto nidrām agād drutam. 47
 « uttishṭhata, sutā! yāta, vigataṃ bandhanaṃ hi vaḥ! »
 ity ādideṣa sā svapne Devī taṃ ca 'aparāṇḍ ca tān. 48
 prabudhya ca tadā rātrau, dṛiṣṭvā bandhān svataḥ cyutān,
 anyonyam svapnam ākhyāya, hṛiṣṭās te nirayus tataḥ. 49
 gatvā dūram atha 'adhvānam kshīṇāyām niḥ te 'pare
 leor Niṣcayadattam taṃ dṛiṣṭa-trāsaḥ baṇiksutāḥ: 50
 « āstāṃ bahu-Mleccha-bhayā dig eshā! Dakṣiṇāpatham
 « vayan yāmaḥ, sakhe; tvam tu yathābhimatam ācara! » 51
 ity uktas tair anujñāya yatheshṭa-gamanāya tān,
 adicim eva tāṃ ācām avalambya punaḥ ca sah 52
 eko Niṣcayadatto 'tha pratasthe prasabham pathi
 Anurāgaparā-prema-pāṇa-kṛiṣṭo nirasta-bhīḥ. 53
 krameṇa gacchan militaḥ sa mahāvratikair saha
 zaturbhiḥ, prāpya saritaṃ Vitastām uttatāra sah. 54
 uttīrya ca kṛitāharaḥ, sūrye 'stācala-cumbini,
 viveṣa tair eva samam vanam mārga-vaṣṭāgam. 55

tatra ca 'agrāgatāḥ kecit tān ūcuḥ kāṣṭhābhārikāḥ:
 «kva gacchatha dine yāte? grāmāḥ ko 'py asti na 'agrataḥ; 56
 «ekas tu vipine 'mushminn asti cūnya-Çivālayaḥ,
 «tatra tiṣṭhāti yo rātrāv antar vā vahir eva vā, 57
 «taṁ Çrīngotpādinī nāma çrīngotpādana-pūrvakam
 «mohayitvā paçū-kṛitya bhakṣhayaty eva Yakṣiṇī.» 58
 etac çrutvāpi sāvajñās te mahāvratinas tadā
 ūcur Niçcayadattaṁ taṁ catvāraḥ sabayāyinaḥ: 59
 «ehi, kiṁ kurute 'smākaṁ varāki sā 'atra Yakṣiṇī?
 «teshu teshu çmaçāneshu niçāsu hi vayaṁ sthitāḥ.» 60
 ity uktavadbhis taiḥ sākāṁ gatvā, prāpya Çivālayam
 cūnyaṁ Niçcayadattas taṁ rātriṁ netuṁ viveça saḥ. 61
 tatra 'aṅgane vidhāya 'āçu bhasmanā maṇḍalaṁ mahat,
 praviçya ca 'antare tasya prajvālya 'agniṁ saha 'indhanaiḥ, 62
 dhīro Niçcayadattaḥ sa te mahāvratinas tathā,
 mantram japanto rakṣhārtham, sarva eva 'avatasthire. 63
 atha 'āyau, vādayanti dūrāt kaṅkāla-kinnarāṁ,
 nṛityanti Yakṣiṇī tatra sā Çrīngotpādinī niçi; 64
 etya teshu caturshv ekam sā mahāvratinaṁ prati
 datta-drig, mantram apaṭhat sanṛittaṁ maṇḍalād vahiḥ. 65
 tena mantreṇa samjāta-çrīngo mohita utthitāḥ
 nṛityāns tasmin jvalaty agnau sa mahāvratiko 'patat. 66
 patitaṁ ca 'ardha-dagdham taṁ ākṛishyaiva 'agni-madhyataḥ,
 sā Çrīngotpādinī hṛiṣṭā bhakṣhayāmāsa Yakṣiṇī. 67
 tato dvitīye vratini nyasta-dṛiṣṭis, tathāiva sā
 taṁ çrīngotpādanam mantram papāṭha ca nanarta ca. 68
 so 'pi dvitīyas tad-mantra-jāta-çrīngaḥ pranartitaḥ
 patito 'gnau tayā 'ākṛishya paçyatsv anyeshv abhakṣhyata. 69
 evaṁ krameṇa sammohya tān mahāvratino niçi,
 tayā 'abhakṣhyanta Yakṣiṇyā catvāro 'pi saçrīngakāḥ. 70
 caturtham bhakṣhayantya ca tayā mānsāsra-mattayā
 svayaṁ kinnarikātodyaṁ daivād bhūmau nyadhīyata; 71
 tāvac ca kṣhipram utthāya, tad gṛihltvaiva vādayan,
 dhīro Niçcayadattaḥ sa pranṛityan vihasan bhraman 72
 taṁ çrīngotpādanam mantram asakric-çruta-çikshitam
 pāṭhayate sma, Yakṣiṇyās tasyā nyastekṣhaṇo mukhe. 73
 tat-prayoga-prabhāveṇa vivaçā mṛityu-çāṅkinī
 utthātukāma-çrīngī sā prahvā taṁ prāha Yakṣiṇī: 74
 «mā badhis tvam, mahāsattva, striyaṁ mām kṛipaṇām inām!
 «idāṁ çaraṇam tvam me, mantra-pāṭhādi samphara! 75
 «rakṣa mām, vedmy aham sarvam, īpsitam sādhayāmi te;
 «Anurāgaparā yatra, tatra tvam prāpayāmy aham.» 76
 iti sapratyayaṁ proktas tayā dhīras «tathā» 'iti saḥ
 cakre Niçcayadatto 'tra mantra-pāṭhādi-samṛitim. 77
 tataḥ sa tasyā Yakṣiṇyāḥ skandham āruhya tad-girā,
 nīyamānas tayā vyomnā pratasthe taṁ priyaṁ prati. 78

prabhātāyām ca rajanau prāpya 'ekam giri-kānanam,
namrā Niçcayadattam tam Guhyakī sā vyajijñapat: 79
«sūryodaye 'dhunā gantum çaktir nāsti mama 'upari,
«tad asmin kānane kante gamaya 'idam dinam, prabho! 80
«phalāni bhuñkshva svādūni, nirjharāmbhaḥ çubham piba!
«aham yāmi nijam sthānam, eshyāmi ca niçāgame, 81
«neshyāmi ca tadāiva tvām Anurāgaparāntikam
«mauli-mālām Himagirer nagarīm Pushkarāvatiṁ.» 82
ity uktvā tad-anujñātā skandhāt tatra 'avatārya tam,
Yakshiṇī punar āgantum satyasandhā jagāma sā. 83
tato Niçcayadatto, 'syām gatāyām, aikshata 'atra saḥ
agādham antaḥ savisham svaccha-çītam vahīḥ saraḥ. 84
«rāgi-śrī-cittam etādṛig», ity arkeṇa nidarçanam
prasārīta-kareṇa 'iva prakāṣi-kṛitya darçitam. 85
sa tad viśhāktam gandhena buddhvā, mānusha-kṛityataḥ
tyaktvā, 'ambho-'rthī trishārtah san divye tatra 'abhramad girau. 86
bhramann unnata-bhūbhāge padmarāga-maṇi iva
sphurantau dvāv apaçyac ca, bhuvaṁ tām nicakhāna ca. 87
apāsta-mṛittikaḥ ca 'atra jivato markāṣasya saḥ
çiro dadarça, te ca 'asya padmarāgāv iva 'akshiṇī. 88
tato vismayate yāvat, «kim etad?» iti cintayan,
tāvad mānusha-vācā 'asau markāṣa tam abhāshata: 89
«mānusho markāṣi-bhūto vipro 'ham; mām samuddhara,
«kathayishyāmi te, sādho, sva-vṛttāntam tato 'khilam.» 90
etac çrutvāiva sāçcārya mṛittikām apāniya saḥ,
bhūmer Niçcayadattas tam ujjahāra 'atha markāṣam. 91
uddhṛitah pāda-patitas tam bhūyo 'pi sa markāṣah
nvāca: «dattah prāṇa me kṛicchrād uddharatā tvayā; 92
«tad ehi, yāvac çrāntas tvam, upayūñkshva phalāmbunī,
«tvat-prasādād aham cāpi karishye pāraṇam cirāt.» 93
ity uktvā tam anaishit sa dūram girinadi-tātam
kapīḥ svādhīnaḥ susvādu-phala-sachāya-pādapam. 94
tatra snātvā 'upayuktāmbu-phalaḥ sa kṛita-pāraṇam
kapīm Niçcayadattas tam pratyāgatya tato 'bravit: 95
«katham tvam markāṣi-bhūto mānusho 'py? ucyatām!» iti.
tataḥ sa markāṣo 'vādic: «çṛiṇv, idānīm vadāmy adah: — 96
Candrasvāmī 'iti nāmnā 'asti Vārāṇasyām dvijottamaḥ,
tasya patnyām suvṛttāyām jāto 'smy esha sutaḥ, sakhe! 97
Somasvāmī 'iti pitrā ca kṛita-nāmā kramād aham
ārūḍho madana-vyāla-gajaṁ mada-nirāṅkuṣam. 98
tam mām kadācid adrākshid dūrād vātāyanāgra-gā
Çṛigarbhāḥkhyasya banijas tat-purī-vāsinaḥ sūtā 99
taruṇī Bandhudattākhyā, Māthurasya baṇikpateḥ
bhāryā Varāhadattasya, pitur veçmany avasthitā. 100
sā mad-āloka-saṁjāta-manmathā 'anvishya nāma me
vayasyām prābhīnod āptām mahyam mad-saṅgam arthīnī. 101

sā tad-vayasyā kāmāndham upagamya janāntikam
 ākhyāta-tad-abhiprāyā mām anaishid nijaṃ griham. 102
 tatra mām sthāpayitvā ca, gatvā guptaṃ tadāiva sā
 tām Bandhudattām ānaishid autsukyāḡaṇita-trapām, 103
 ānitaiva ca sā me 'tra kaṇṭhāḡleşham upāgamat;
 eka-vīro hi nārīṇām atibhūmi-gataḡ smarāḡ. 104
 evaṃ dine dine svairam āgatya 'atra pitur grihāt
 araṇṣṭa Bandhudattā sā mayā saha sakhi-grihe. 105
 ekadā tām nija-griham netuṃ tatra cira-sthitām
 āgataḡ sa patir tasyā Mathurāto mahābaṇik. 106
 tataḡ pitrā 'abhyannijūātā patyā tena ninīshatā,
 rahasy ājñām dvitīyām sā Bandhudattā 'abravīt sakhiṃ: 107
 « niṣcitam, sakhi, netavyā bhartrā ahaṃ Mathurām purim,
 « na ca jīvāmy ahaṃ tatra Somasvāmi-vinākṛitā. 108
 « tad atra ko 'bhyupāyo me? kathaya!» ity uditā tayā
 sakhi Sukhaḡayā nāma yoginī tām jagāda sā: 109
 « dvan sto mantra-prayogaṃ me, yayor ekena sūtrake
 « kaṇṭha-baddhe, jhaṭity eva mānuṣho markāṭi-bhavet; 110
 « dvitīyena ca mukte 'smin sūtrake, śaiṣha mānuṣhaḡ
 « punar bhavet; kapitve ca na 'asya prajñā vilupyate. 111
 « tad yadi 'icchasi, suçroṇi, Somasvāmi priyaḡ sa te,
 « tad etaṃ markāṭa-ḡḡuṃ sampraty eva karomy aham. 112
 « tataḡ kṛidā-nibhād etaṃ grihitvā Mathurām vraja.
 « mantra-yukti-dvayaṃ ca 'etaḡ bhavatiṃ ḡikṣhayāmy aham, 113
 « samvidhāsyasi yena 'enaṃ pārḡva-sthaṃ markāṭākṛitim,
 « rahaḡ-sthāne ca puruṣhaṃ priyaṃ sampādayishyasi.» 114
 evaṃ uktā tayā sakhyā Bandhudattā tathāiva sā
 rahasy ānāyya sasnehaṃ tad-arthaṃ mām abodhayat. 115
 kṛitānnujñāṃ ca mām baddha-mantra-sūtraṃ gale kṣhaṇāt
 tat-sakhi sā Sukhaḡayā vyadhād markāṭa-potakam. 116
 tad-rūpeṇa sva-bhartre sā Bandhudattā 'upaniya mām,
 « sakhyā mahyaṃ vinodāya datto 'sāv » ity adarḡayat. 117
 atushyat sa ca mām dṛiṣṭvā kṛidānyam tad-aṅka-gam,
 ahaṃ ca kāpir eva 'āsaṃ prājño 'pi vyakta-vāḡ api. 118
 « aho strī-caritaṃ citraṃ!» ity antaḡ ca hasann api
 tathā 'atishṭhaṃ ahaṃ; ko hi kāmēna na vidambyate? 119
 sakhyā ḡikṣhita-tad-mantrā Bandhudattā 'ahny atha 'apare
 Mathurām prati sā prāyād bhartrā saha pitur grihāt. 120
 mām cāpy ekasya bhṛityasya skandham āropayat tadā
 sa bhartā Bandhudattāyāḡ pathi tat-priya-kāmyayā. 121
 tato vayaṃ te sarve 'pi yānto, madhye pathi sthitam
 dinair dvi-trair vanaṃ prāptā bahu-markāṭa-bhishāṇam. 122
 tato 'bhyadhāvan dṛiṣṭvā mām markāṭā gaṇaḡo 'bhitaḡ,
 kṣhipraṃ kilakūḡarāvair āhvayantaḡ paraspāram. 123
 āgatya khādituṃ te ca prārambhanta plavāṃgamāḡ
 durvārās tam baṇig-bhṛityaṃ, yasya skandhe 'ham āsitaḡ; 124

sa tena vihvalaḥ skandhāt tyaktvaiva bhuvi mām, bhayāt
 palāyito 'bhūḍ; atha mām agrihṇāns te 'tra markatāḥ. 125
 mat-snehād Bandhudattā ca tad-bhartā tasya ca 'anugāḥ
 pāshānair lagudair ghnanto jetum tām na 'açakan kaplā. 126
 tatas te markatā mūḍhasya 'aṅge 'ṅge loma loma me
 nakhair vyalumpān dantaiḥ ca, kukarma-kupitā iva. 127
 kaṇṭhasṭha-sūtra-māhātmyāc Çambhoḥ ca smaraṇāt tataḥ
 ahaṃ labdha-balas tebhya bandham unmucya vidrutaḥ; 128
 praviçya gahane teshāṃ vyattito drishṭi-gocarāt,
 kramād vanād vanam gacchann idaṃ prāpto 'smi kānanam. 129
 «bhrasṭasya Bandhudattāyā janmany atraiva te katham
 «markatātva-phalo jātāḥ parādāra-samāgamah?» 130
 iti duḥkha-tamo-'ndhasya bhramataḥ prāvṛishi 'iha me,
 duḥkhāntaram api prāptam asaṃtushṭena vedhasā, 131
 yad mām akasmād āgātya karākrāntaṃ karenukā
 meghāmbhah-pluta-valmīka-kardamāntar nyaveçayat. 132
 bhavitavya-niyuktā ca jāne sā kēpi devatā,
 yad yatnād na 'açakaṃ tasmāt paṅkāc calitum apy alam. 133
 açvāsyamāne ca 'etasmin, na mṛito 'smi na kevalam,
 yāvaj jñānaṃ mama 'utpannam anīṇaṃ dhyāyato Haram. 134
 tāvat-kālam ca nāiva 'āsīt kṣut trishṇā ca, sakhe, mama,
 yāvād adya 'uddhṛitaḥ çuṣṭka-paṅka-kūṭād ahaṃ tvayā. 135
 jñāne prāpte 'pi çaktir me tāvatt nāiva vidyate,
 mocayeyam yathā 'ātmānam ito markatā-bhāvataḥ. 136
 kaṇṭha-sūtraṃ yadā kēpi tad-mantreṇaiva mokṣhyati
 yoginī me, tadā bhūyo bhavitāsmi 'iha mānushaḥ. — 137
 «ity esha mama vṛittāntas; tvam tv agāmyam idaṃ vanam
 «kim āgataḥ, katham ca? 'iti brūhi 'idānīm, vayasya, me.» 138
 evaṃ markatā-rūpeṇa Somasvāmi-dvijena sah
 ukto Niçcayadattaḥ svam tasmai vṛittāntam abravīt, 139
 yathā Vidyādhari-hetor Ujjayinyāḥ sa āgataḥ,
 ānito dhairya-jitayā Yakṣmīyā ca yathā niçi. 140
 tataḥ çruta-tad-āçcārya-vṛittāntaḥ kapi-rūpadhṛit
 dhīmān Niçcayadattaṃ taṃ Somasvāmi jagāda sah: 141
 «anubhūtaṃ tvayā duḥkham mayā 'iva strī-kṛite mahat;
 «na ca çriyāḥ striyaç ca 'iha kadācit kasyacit sthirāḥ. 142
 «saṃdhyāvat kṣaṇa-rāgiṇyo, nadīvat kuṭilāçayāḥ,
 «bhujagīvad aviçvāsyā, vidyudvac capalāḥ striyaḥ. 143
 «tat sā Vidyādhari raktāpy Anurāgaparā kṣaṇāt,
 «prāpya kamçit sva-jātīyaṃ virajyed tvayi mānuse. 144
 «tad alapa strī-nimittena prayāseṇa 'amunā 'adhunā
 «kimpāka-phala-tulyena vipāka-virasena te. 145
 «mā gā Vidyādhara-purīm tām, sakhe, Pushkarāvatiṃ!
 «Yakṣiṇī-skandham āruhya svām eva 'Ujjayiniṃ vraja! 146
 «kuru mad-vacanam, mitra! pūrvam mitra-vaco mayā
 «na kṛitaṃ rāgiṇā, tena paritāpye 'dhunā hy aham. 147

«Bandhudattānuraktam hi susnigdho brāhmaṇas tadā
«vāraṇa Bhavaçarmākhyāḥ suhrīd mām evam abravīt: 148
««striyāḥ, sakhe, vaçaṃ mā gāḥ! strī-cittam hy atidurgamam;
««tathā ca mama yad vrittam, tad idaṃ vacmi te, çriṇu: — 149

Vārāṇasyām ihāiva 'āsīt taruṇī rūpaçālīnī
brāhmaṇ! Somadā nāma capalā gupta-yoginī. 150
tayā ca saha me daivāt samabhūt saṃgamo rahaḥ;
tat-saṃgama-kramāt tasyām mama prītir avardhata. 151
ekadā tām ahaṃ svairam īrshyā-kopād atādayam,
tac ca 'asahishṭa sā krūrā, kopam pracchādya tatksaṇam. 152
anyedyuḥ prapaya-kṛdā-vyājāc ca mama sūtrakam
gale 'badhnād, ahaṃ dāntas tatksaṇam balado 'bhavam. 153
tato 'haṃ baladī-bhūtas tayā dāntoṣṭra-jlvināḥ
ekasya puṇso vikṛito grihitābhishṭa-mūlyayā. 154
tena 'āropita-bhāram mām kliçyamānam avaiçhata
Bandhamocanikā nāma yoginy atra kṛpānvitā. 155
sā jñānataḥ Somadayā viditvā mām paçū-kṛitam,
mumoca kaṇthāt sūtram me, mad-gosvāminy apaçyati. 156
tato 'haṃ mānuṣhī-bhūtaḥ; sa ca kshiprād vilokayan,
palāyitam mām manvāno, mat-svāmī prābhramad diçāḥ. 157
ahaṃ ca Bandhamocinyā tayā saha tato vrajan
daivād āgatayā dūrād dṛiṣṭaḥ Somadayā tayā. 158
sā krodhena jvalanti tām jñāninīm Bandhamocinīm
avādīt: «kim ayaṃ pāpas tiryaktvād mocitas tvayā? 159
«dhik! prāpsyasi, durācāre, phalam aya kukarmaṇaḥ,
«prātas tvām nihanishyāmi sahitām pāpmanā 'amunā.» 160
ity uktvāiva gatāyām ca tasyām, sā siddha-yoginī
tat-pratighāta-hetor mām avocad Bandhamocinī: 161
«hantum mām kṛiṣṇa-turagī-rūpeṇa 'eshā 'abhyupaiçhyati,
«mayā ca çoṇa-vaçavā-rūpam atra 'āçrayiṣhyate. 162
«tato yuddhe pravṛitte nau, pṛiṣṭhataḥ khadga-pāpinā
«Somadāyām prahartavyam tvayā 'asyām apramādinā. 163
«evam etām hanishyāvas; tat prātas tvām grihe mama
«āgaccher»; ity uditvā sā grihaṃ me svam adarçayat. 164
tatra tasyām pravaiṣṭāyām, ahaṃ nija-grihaṇ agām
anubhūtādbhutāneka-jaumā 'amutrāiva janmani. 165
prātaḥ kṛpāṇa-pāṇiç ca gatavān asmi tad-griham.
atha 'āgāt Somadā sā 'atra kṛiṣṇāçvā-rūpadhāriṇī. 166
sāpi çoṇa-hayā-rūpam akarod Bandhamocinī.
khura-danta-prahāraiç ca tato yuddham abhūt tayoḥ. 167
mayā pradatta-nistriaça-prahārā kshudra-çākinī
nihatā Bandhamocinyā tayā sā Somadā tataḥ. 168
atha 'ahaṃ nirbhayī-bhūtas tīrṇa-tiryaktva-durgatiḥ
na kustrī-saṃgamam bhūyo manasā samacintayam. 169
capalam, sāhasikatā, çākinī-saṃvarādarāḥ:
doshāḥ strīṇāṃ trayāḥ prāyo lokatraya-bhayāvabhāḥ. — 170

«tac cakini-sakhin Bandhudattam kim anudhāvasi?
 «sneho yasya na patyau sve, tasyas tu tvayy asau kutaḥ?» 171
 «evam ukto 'py aham tena mitrena Bhavaçarmanā
 «na 'akārsham vacanam tasya, prāpto 'smi 'inām gatim tataḥ. 172
 «atas tvām vacmi, mā kārshir Anurāgaparāṃ prati
 «kleçam, sā hi sva-jātye prāpte tvām tyakshyati dhruvam. 173
 «bhṛīṅgi 'iva pushpam puruṣam strī vāñchati navam navam;
 «ato 'nutāpo bhavitā mama 'iva bhavataḥ, sakhe!» 174
 ity etat kapi-rāpaṣṭha-Somasvāmi-vaco hṛidi
 tasya Niçcayadattasya na 'āviçad rāga-nirbhare, 175
 uvāca sa kapim tam hi: «na sā vyabhicared mayi,
 «Vidyādharaḍhipa-kole çuddhe jātā hy asāv» iti. 176
 evam tayor ālapatoḥ, saṁdhyā-rakto 'stabdhūdharam
 yayau Niçcayadattasya priyeçchur iva bhāskararā. 177
 atha 'āgatāyām rajanāv agra-dūtyām iva, 'āyayau
 sā Çṛīṅgotpādini tasya nikṣaṇam tatra Yakṣiṇī. 178
 tasya Niçcayadattah sa skandhārdhah priyam prati
 prayātum āpriçchya kapim «smartavyo 'smi» 'iti-vādinam. 179
 niçthe ca Himādrau tām Anurāgaparā-pitū
 purim Vidyādhara-pateḥ prāptavān Pushkarāvatiṃ. 180
 tāvat prabhāvato buddhvā, tad-abhyāgamanāya sā
 tato nagaryā niragād Anurāgaparā vahiḥ. 181
 «iyam āyati te kāntā, niçi netrotsava-pradā
 «indu-mūrtir dvitīyā 'iva; tad idānim vrajāmy aham»; 182
 ity uktvā darçayitvā tām, ānsāgrād avatāritam
 natvā Niçcayadattam tam, atha sā Yakṣiṇī yayau. 183
 tataḥ sāpi cirātsukya-saṁrambhā 'ālīṅganādibhiḥ
 upagamya 'abhyānandat tam Anurāgaparā priyam. 184
 so 'py āçlishya bahu-kleça-labdha-tat-saṁgamotsavaḥ
 avartamānaḥ sve dehe tanuṃ tasyā iva 'āviçat. 185
 tena Gāndharva-vidhinā bhāryā bhūtvā 'atha tasya sā
 Anurāgaparā sadyo vidyayā nirmame puram. 186
 tasmin Niçcayadatto 'sau vāhye tasthau tayā saha
 tad-vidyā-çhanṇa-dṛiṣṭibhyām tat-pitribhyām atarkitaḥ. 187
 priṣṭas tāns tādriçāns tasyai mārga-kleçān çaçāṁsa yat,
 tena sā bahumene tam, bhogaiç ca 'iṣṭair upācarat. 188
 atha tad markṣi-bhūta-Somasvāmi-kathādbhutam
 so 'tra Niçcayadatto 'syai Vidyādharyai nyavedayat, 189
 jagāda ca: «'etad mitram me tvat-prayātṇena kenacit
 «tiryaktvād yadi mucyeta, tat, priye, sukṣiṇam bhavet.» 190
 ity uktā tena sā 'avocad Anurāgaparāpi tam:
 «yoginyā mantra-mārgo 'yam, na 'asmākam vishayaḥ punaḥ. 191
 «tathāpi sādhaishyāmi priyam etad aham tava,
 «abhyarthya Bhadrarāpākhyām vayasyām siddha-yoginīm.» 192
 tac çrutvā sa baṇikputro hrishṭas tām avadat priyam:
 «tarhi tat paçya mad-mitram! ehi, yāva tad-antikam!» 193

«tathā» 'ity ukte tayā, 'anyedyus tad-utsaṅga-sthitaḥ ca saḥ
vyomnā Niṣcayadatto 'gāt sakhyus tasya 'āspadam vanam. 194
tatra taṁ suhridaṁ dṛiṣṭvā kapi-rūpam, upetya saḥ
praṇamat-priyāyā sākam apricchat kuṣalaṁ tadā. 195
«adya me kuṣalaṁ, yat tvam Anurāgaparā-yutaḥ
«dṛiṣṭo mayā;» 'iti so 'py uktvā Somasvāmi-kapiḥ kila, 196
tam abhyānandat, pradadau tat-priyāyai tathā 'ācīṣham.
tataḥ sarve 'py upāviṣaṁs tatra rāmye ṣilātale, 197
cakruḥ ca tat-kathālapam tattat tasya kapeḥ kṛite
ādau Niṣcayadattena cintitaṁ kāntayā sāha. 198
tatas taṁ kapim āpicchya, preyasi-sadanaṁ ca tat
yayau Niṣcayadatto, dyām utpatya 'ānke dhṛitas tayā. 199
anyedyus tām avādic ca so 'nurāgaparāṁ punaḥ:
«ehi, tasya 'antikam sakhyuḥ kṣaṇam yāva kaper!» iti. 200
tataḥ sāpi tam āha sma: «tvam eva 'adya vraja svayam;
«gṛihāṇa 'utpatanīm vidyāṁ matto 'vatarāṇīm tathā.» 201
ity uktaḥ sa tayā 'ādāya tad-vidyā-dvitayam, tataḥ
vyomnā Niṣcayadatto 'gāt sakhyus tasya 'antikam kapeḥ. 202
tatra yāvat sa kurute ciram tena sākam kathāḥ,
sā 'Anurāgaparā tāvad udyānam nirayau gṛihāt. 203
tatra tasyāṁ nishāṇāyāṁ Vidyādhara-kumārakah
ko 'py ājagāma, nabhasā paribhṛāmyan yadṛicchayā. 204
sa dṛiṣṭvāiva smarāveṣa-vivaṣas tām upāyayau,
Vidyādharaṁ sa tām buddhvā vidyayā martya-bharṭṛikām. 205
sāpy upeyam tam ālokya subhagaṁ vinātānanā,
«kas tvam? kim āgato 'si?» 'iti ṣanaiḥ papraccha kautukāt. 206
tataḥ sa pratyavocat tām: «sva-vidyā-jñāna-ṣālinam
«viddhi Vidyādharam, mugdhe, nāmnā mām Rāgabhañjanam. 207
«so 'haṁ saṁdarṣanād eva sahasā, harīṇekṣhaṇe,
«Manobhuvā vaḥ-kṛitya tubhyam eva samarpitaḥ. 208
«tad alāṁ, devi, sevivā martyam dharaṇi-gocaram!
«pitā vetti na yāvat te, tāvat tulyam bhajasva mām.» 209
iti tasmin bruvāṇe sā kaṭākṣhārdha-vilokinī
acintayad, «ayam yukto mama» 'iti capalāṣayā. 210
tato labdhvā 'ācayam cakre bhāryā tenāiva tatra sā.
apekṣhate dvayor aikacittye kim rahasi smarāḥ? 211
atha Vidyādhare tasmin sampratya apasṛite, tataḥ
āgād Niṣcayadatto 'tra Somasvāmi-samtpataḥ. 212
āgatasya na sā cakre viraktā 'āliṅganādikam
Anurāgaparā tasya, vyapadiṣya ṣirorujam. 213
sa tu tad-vyājam avidann ṛijuh sneha-vimohitaḥ,
asvāsthyam eva matvā 'asya duḥkham, tad anayad dinam. 214
prātaḥ ca durmanā bhūyas taṁ kapim suhridaṁ prati
sa Somasvāminam prāyād nabhasā vidyayor balāt. 215
yāte tasminn, upāgāt tām so 'nurāgaparāṁ punaḥ
kāml Vidyādhara, rātri-kṛitonnidras tayā vinā. 216

niçā-viraba-sotkanthām kanthe tām avalambya ca,
 suratānta-pariçrānto nidrākrānto babhūva sah. 217
 sāpy aṅka-suptam pracchādya priyam vidyā-balena tam,
 rātri-jāgarānād nidrām Anurāgaparā yayau. 218
 tāvad Niçcayadatto 'pi prāpa tasya 'antikam kapeḥ;
 so 'pi papraccha tam kṛtvā svāgataṁ vānaraḥ subhrit: 219
 «durmanaskam iva 'adya tvām kiṁ paçyāmy? ucyatām!» iti.
 tato Niçcayadatto 'pi sa tam vānaram abravīt: 220
 «Anurāgaparā 'atyartham asvasthā, 'mitra, vartate,
 «tena 'asmi duḥkhitah, sā hi prāṇebhyo 'pi priyā mama.» 221
 ity uktas tena sa jñāni markatas tam abhāshata:
 «gaccha, suptām idānīm tām sthitām kṛtvā 'aṅka-vartinīm, 222
 «tad-datta-vidyayā vyomnā tām ānaya mad-antikam,
 «yāvad mahad iha 'āçcaryam darçayāmy adhunaiva te.» 223
 tac çrutvā khena gatvāiva, so 'nurāgaparām tataḥ
 dṛiṣṭvā, Niçcayadattas tām suptām aṅke 'grahīl laghu, 224
 tam tu Vidyādharam tasyā na 'aṅke lagnaṁ dadarça sah
 suptam, vidyā-balena 'ādāv adriçyam vihitam tayā. 225
 utpatya ca 'antariksham, tām Anurāgaparām kṣhapāt
 ānināya kapes tasya sa Somasvāmīno 'ntikam. 226
 sa kapiṛ divya-dṛiḥ tasmai tadā yogam upādiçat,
 yena Vidyādharam tasyāḥ kanthe lagnaṁ dadarça sah. 227
 dṛiṣṭvā ca, «hādhiḡ, etat kim?» iti tam vādinam kapiḥ
 sa eva tattva-darçī tad yathā-vṛttim abodhayat. 228
 krudhe Niçcayadatte 'tha tasmin, Vidyādharo 'tra sah
 prabuddhas tat-priyā-kāmi kham utpatya tiro dadhe. 229
 sāpi prabudhya tatkālam Anurāgaparā, 'ātmanah
 rahasya-bhedanam dṛiṣṭvā, hriyā tasthāv adhomukhi. 230
 tato Niçcayadattas tām uvāca 'udaçru-locanaḥ:
 «viçvasto 'ham katham, pāpe, tvayā 'evam vata vañcitah? 231
 «atyanta-cañcalasya 'iha pārataasya nibandhane
 «kāmam vijñāyate yuktir, na stri-cittasya kācana.» 232
 iti bruvati tasmin, sā 'anuttarā rudatī çanaiḥ
 Anurāgaparā 'utpatya divam dhāma nijam yayau. 233
 tato Niçcayadattam tam suhṛid markato 'bravīt:
 «etam yad anvadhāvas tvam vārīto 'pi mayā priyam, 234
 «tasya 'idam tiva-rāgāgneḥ phalam, yad anutapyase.
 «ko hi sampatsu capalāsv āçvāso vanitāsu ca? 235
 «tad alam paritāpena tava! 'idānīm çamam kuru,
 «bhavitavyam hi dhātrāpi na çakyam ativartitum.» 236
 iti tasmāt kapeḥ çrutvā, çoka-moham vihāya tam,
 yayau Niçcayadatto 'tra viraktaḥ çaraṇam Çivam. 237
 aṭha tatra vane suhṛidā
 kapinā saha tiṣṭhatas, tato nikaṭam
 tasya 'ājagāma daivāt
 apasvini Mokṣadhā nāma. 238

sā taṃ krameṇa dṛiṣṭvā
 praṇataṃ papraccha: «mānuṣasya sataḥ,
 «citraṃ katham iha jāto
 «mitraṃ te markāto 'yam?» iti. 239
 tataḥ svam vṛittāntaṃ tad anu ca sa mitrasya caritaṃ
 samācakhyaṃ tasyai kṛipāṃ, atha tām evaṃ avadat:
 «prayogaṃ mantraṃ vā yadi bhagavatī vetti, tad imaṃ
 «kapitvāt sad-vipraṃ subhṛidaṃ adhunā mocayatu me.» 240
 tac cṛutvā sā tasya vādhaṃ kṛpes tat
 sūtraṃ kaṇṭhād mantra-yuktyā mumoca;
 so 'tha tyaktvā markāṣiṃ ākṛitiṃ tām,
 Somasvāmi pūrvavad mānuṣo 'bhūt. 241
 tasyāṃ tataḥ ca tadīti 'iva tiro hitāyām,
 divya-prabhāva-bhṛiti bhūri-tapo vidhāya,
 kālena tatra kila Niṣcayadatta-Soma-
 svāmi-dvijau prayayatuh paramāṃ gatiṃ tau. 242

«evaṃ nisarga-capalā lalanā viveka-
 «vairāgya-dāyi-bahu-duṣcarita-prabandhāḥ,
 «sādhvī tu kācid api tāsū, kulam viçālam
 «yā 'alamkaroty, abhinavā kham iva 'indu-lekhā.» 243
 ity etāṃ Naravāhana-
 dattaḥ sacivasya Gomukhasya mukhāt
 citrām ākārṇya kathāṃ,
 tutosha Ratnaprabhā-sahitaḥ. 244

Taraṅga 38.

Gomukhīya-kathā-tuṣṭaṃ dṛiṣṭvā, tat-spardhayā kila
 Naravāhanadattaṃ taṃ Marubhūtir aha 'abravīt: 1
 «prāyeṇa capalāḥ kāmāṃ striyo, na 'ekāntataḥ punaḥ,
 «veçyā api hi dṛiçyante sattvādhyāḥ, kim uta 'aparāḥ. 2
 «tathā ca, deva, vikhyātām imām atra kathāṃ cṛiṇu:

Vikramāditya ity āsīd rājā Pāṭaliputrake. 3
 tasya 'abhūtām abhiprete mitre, Hayapatir nripaḥ,
 rājā Gajapatiḥ ca, 'ubhau bahv-açva-gaja-sādhanaū. 4
 çatur narapatiḥ bhūri-pādātas tasya ca 'abbavat
 mānino Narasiṃhākhyāḥ Pratishṭhāṇeçvaro ball. 5

tam ripum prati sāmārśah san, mitra-bala-garvitah
 cakāra Vikramādityah pratijñāṃ rabhasād imām: 6
 «tathā mayā vijetavyo rājā Narapatir, yathā
 «sa vandi-māgadhair dvāri sevako me nivedyate.» 7
 evaṃ kṛta-pratijñas te mitre Haya-Gajādhipau
 samānya, samam tābhyām hasty-aṣva-kshobhita-kshitiḥ 8
 abhiyoktum narapatim Narasiṅham prasahya tam
 sa yayau Vikramādityo rājā 'akhila-balānvitah. 9
 prāpte tasmin Pratishṭhāna-nikaṭam, so 'py avetya tat
 Narasiṅho narapatiḥ sampahya 'agre 'sya nirayau. 10
 tatas taylor abhūd yuddham rājñor janita-vismayam,
 gajāṣvena samam yatra yudhyante sma padātayaḥ. 11
 kramāc ca Narasiṅhasya koṭi-samkhyā-padātibhiḥ
 bhagnam tad Vikramāditya-balam Narapater balaiḥ. 12
 bhagnaṣ ca Vikramādityah puram Pāṭaliputrakam
 yayau palāyya, tad-mitre svam svam deṇam ca jagmatuḥ. 13
 Narasiṅho narapatir jita-ṣatruṃ nijaṃ puram
 praviveṣa Pratishṭhānam vandibhiḥ stuta-vikramah. 14
 tataḥ sa Vikramādityo 'siddha-kāryo vyacintayat:
 «ṣastrair ajeyam ṣatram tam jayāmi prajñayā varam; 15
 «kāmaṃ kecid vigarhantām, mā pratijñā 'anyathā tu bhūt!»
 iti sampcintya nikshipya rājyam योग्येषु mantrishu, 16
 nirgatya nagarād guptam mukhyena 'ekena mantriṇā
 saba Buddhivaraḥkhyena, rājaputra-ṣatais tathā 17
 pañcabhiḥ kulajaiḥ ṣuraiḥ, sa kārpaṭika-veṣabhrīḥ
 bhūtvā, puram nija-ripoḥ Pratishṭhānam jagāma tat. 18
 tatra varaviṣṭiṇyā narendra-sadanopamam
 yayau Madanamālā 'iti khyātāyā vara-mandiram, 19
 kṛtvā 'ābhānam iva prāṇcu-prākāra-ṣikharocchritaiḥ
 dhvajāñṣukair mṛidu-marud-vikshiptākshipta-pallavaiḥ, 20
 pradhāne pūrvadig-dvāre vividhāyudha-ṣalīnām
 guptam sahasra-viñcatyā padātīnām divā-niṣam, 21
 anyāsu dikṣu tīrṣhu dvāri dvāri sadā 'udyataiḥ
 daṣabhir daṣabhiḥ cūra-sahasrair abhirakshitam. 22
 āveditaḥ pratihāris tathā-bhūtaḥ praviṣya ca,
 kvacit pravatātneka-varāṣva-ṣreṇi-ṣobhitam, 23
 kvacid ābaddha-mātaṅga-ghaṭa-samghaṭṭa-samcaram,
 kvacid āyudha-saṃdarbha-gambhīrākāra-gumphitam, 24
 kvacid ratna-prabhā-bhāsvad-bahu-koṣagrihojjvalam,
 kvacit sevaka-samghāta-samtatābaddha-maṇḍalam, 25
 kvacid uccaiḥ-paṭhad-vandi-vṛinda-kolāhalākulam,
 kvacid nibaddha-saṃgīta-mṛidaṅga-dhvani-nāditam, 26
 sapta-kakṣhyā-vibhaktam, tat tat sa paṇyan saparicchadaḥ
 prāpda Madanamālāyā vāsa-prāsādam unnatam. 27
 sā tam kakṣhyāsu sākūta-nirvraṇita-hayādikam
 ṣrutvā parijanād, matvā pracchannam kimpid uttamam, 28

pratyudgamaṃ praṇamaṃ 'atha sabbilāṣaṃ sakautukam
 rāḥocite, praveṣya 'antar, upāveṣayad āsane. 29
 so 'pi tad-rūpa-lāvaṇya-vinayābhṛita-cetanaḥ
 tām abhyānandad, ātmānam aprakāṣyaiva bhūpatiḥ. 30
 tato Madanamālā sā snāna-pushpāvalepanaiḥ
 vastrair ābharaṇair bhūpaṃ mahārṇhais tam amānayat. 31
 dattvā divasa-vṛittim ca teshāṃ tad-anuyāyinām,
 āhārais taṃ sasacivaṃ nānā-rūpair upācarat. 32
 nināya ca samam tena dinam pānādi-līlayā,
 ātmānam ca 'arpayat tasmai sā darṣana-vaṅkṛitā. 33
 tathāiva 'ārādhyamāno 'tha channo 'py ahar ahas tayā,
 sa tasthau Vikramādityaḥ cakravarty-ucitaiḥ kramaiḥ. 34
 yācakebhyo dadau nityaṃ vasu yāvaca ca yac ca saḥ,
 hrīṣṭā Madanamālā sā tat tasmai svam upānayat. 35
 tena 'upabhujyamānaṃ ca sā cātrīyaṃ dhanam tathā
 mene kṛitārtham, anyasmin puṃsy arthe ca parāṇmukhī. 36
 tat-premṇā hy api tatratyam anuraktaṃ narādhipam
 āyāntaṃ Narasiṃhaṃ taṃ vārayāmāsa yuktibhiḥ. 37
 evaṃ tayā sevyamānaḥ kadācid mantriṇaṃ rabaḥ
 rājā sahacaram so 'tra taṃ Buddhivaram abhyadhāt: 38
 «arthāṅrthiṇ! na kāmē 'pi vecyā rajyati taṃ vinā,
 «tāsāṃ lobho hi vidhinā datto nirmāya yācakaṃ; 39
 «iyam Madanamālā tu, bhujyamāne dhane mayā,
 «na virajyaty atisnehād mayi, pratyuta tushyati. 40
 «tad asyāḥ samprati katham karomi pratyupakriyam,
 «yena kāmam pratijñāpi krameṇa mama setsyati?» 41
 tac cṛutvā taṃ bravīti sma mantri Buddhivaro nṛpaṃ:
 «yady evaṃ, tad anarghyāpi yāni ratnāny upāharat 42
 «Prapañcabuddhir bhikṣus te, tebhyo 'syai dehi kānicit.»
 ity ukto mantriṇā so 'tha rājā taṃ pratyabhāṣata: 43
 «dattaiḥ samagrair api tair na 'asyāḥ kiṃcit kṛitam bhavet,
 «etad-vṛittānta-saṃcṣiptā kiṃ tv asya 'anyatra nishkṛitih.» 44
 tac cṛutvā so 'bravīd mantri: «deva, kiṃ tena bhikṣuṇā
 «tvat-sevā sā kṛitā? 'ity esha tad-vṛittāntas tvayā 'udyatām!» 45
 ity ukto mantriṇā tena rājā Buddhivareṇa saḥ
 jagāda: «cṛiṇu, tatra 'etāṃ tat-kathāṃ varṇayāmi te: — 46
 Pūrvam Pātāliputre me praviṣya 'āsthānam anvaham
 bhikṣuḥ Prapañcabuddhy-ākhyāḥ samudgagam upānayat. 47
 ahaṃ tathāiva satataṃ varṣa-mātraṃ samarpayam
 bhāṇḍāgārika-haste tad anudghāṭitam eva sat. 48
 ekadā bhikṣuṇā tena dhaukitam tat samudgagam;
 daivād pāṇer mama patad dvidhā-bhūtam abbūd bhuvi, 49
 niragāc ca mahā-ratnaṃ tasmād anala-bhāsuram;
 prāṇ mayā 'iva 'aparijñātam hṛdayam tena darṣitam. 50
 tad dṛiṣṭvā, 'ādāya ca 'anyāni tāny ānāyya vibhajya ca
 samudgakāni, sarvebhyo ratnāny ahaṃ avāptavān. 51

tataḥ Prapañcabuddhiṃ tam aprākṣhaṃ vismayād aham:
 «kim aho sevase ratnair evaṃ mām idriṣair?» iti. 52
 atha 'atra vijānam kṛtvā sa bhikṣur mām avocata:
 «asyaṃ kṛṣṇa-caturdaṣyām āgaminyaṃ niṣāgame 53
 «cmaçāne sādhanīyā me vidyā kācid ito vahiḥ;
 «tatra sāhāyake, vīra, tvad-āgamanam arthaye. 54
 «vīra-sāhāyā-nirvighnāḥ sukha-labhyā hi siddhayaḥ.»
 ity ukto bhikṣuṇā tena tad ahaṃ pratipannavān. 55
 atha hrīṣṭe gate tasmin, dinaiḥ kṛṣṇa-caturdaṣi
 āgāt sā, çramaṇasya 'atra tasya 'asmārsham ahaṃ vacaḥ. 56
 tataḥ kṛtāñniko bhūtvā, pradosham pratipālayan,
 kṛta-saṃdhyā-vidhir daivāt kṣhipraṃ nidrām agām aham. 57
 tatksaṇam Garuḍārdho bhagavān bhakta-vatsalaḥ
 Hariḥ padmāṅkitotsaṅgaḥ svapne mām evaṃ ādicat: 58
 «Prapañcabuddhir anvartha-nāmā 'ayaṃ maṇḍalārcane,
 «putra, cmaçāne nītvā tvām upahāri-karishyati. 59
 «ato vakshyati yat sa tvāp jighāṃsur, mā sma tat kṛtāḥ!
 ««tvam pūrvam kuru, çikshitvā karishyāmi», 'iti tam vadeḥ. 60
 «tatas tathā tam kurvāṇam tac-chidreṇaiva tatksaṇam
 «hanyās tvam, tad-abhipretā siddhis tava bhavishyati.» 61
 ity uktvā 'antarhite Viṣṇau, prabuddho 'ham acintayam:
 «Harer anugrahāj jūāto badhyo mayi mayā 'adya saḥ.» 62
 evaṃ vicintya yāminyāḥ prathame prahare gate,
 kṛpāṇa-pāṇir ekāki tac cmaçānam agām aham. 63
 tatra dṛṣṭvā tam abhyāgām bhikṣum arcita-maṇḍalam,
 so 'pi vikṣhya 'abhyānandad mām abravī ca tadā çatthaḥ: 64
 «militākṣhaḥ prasārya 'aṅgam pata bhūmāv avānmukhaḥ,
 «rājann; evaṃ bhavet siddhir dvayor apy āvayor», iti. 65
 tato 'haṃ pratyavocaṃ tam: «tvam evaṃ prathamam kuru!
 «mahyam darçaya, çikshitvā vidhāsyāmi tathāiva tat.» 66
 tac çrutvā çramaṇo mūḍhas tathā bhuvi sa ca 'apatat,
 chinnaṃ ca tasya nistrinça-prabhāreṇa mayā çiraḥ. 67
 atha 'antarikṣhād udabhūd bhāratī: «sādhu, bhūpate,
 «tvayā 'adya bhikṣuḥ pāpo 'yam upahāri-kṛto 'pi yat. 68
 «yā 'asya sādhyā 'abhavat, sā te siddhā 'adya gagane gatiḥ.
 «ahaṃ dhairyēṇa tushṭas te kāmācārī Dhanādhipaḥ; 69
 «tad asmatto vṛṇishva 'anyam varam, yam abhivāñchasi.»
 ity uktvā prakāṣi-bhūtam praṇamya 'ahaṃ tam abruvam: 70
 «yadā tvām arthayishye 'ham, upayuktam tadā varam
 «saṃsmṛitopasthito bhūtvā, bhagavan, me pradāsyasi.» 71
 «evaṃ astv!» iti mām uktvā tiro 'bhūt sa Dhanādhipaḥ,
 labdha-siddhiḥ ca rabhasāt sva-mandiram agām aham. — 72
 «ity uktas te sva-vṛttāntas; tat Kuvera-vareṇa me
 «kāryā Madanamālāyās tena 'asyāḥ pratyupakriyā. 73
 «tad, Buddhivara, gaccha tvam tāvat Pātaliputrakam,
 «veça-channaṃ samādāya rājaputra-paricchadam, 74

« aham ca kṛtvā pratyagrām priyāyāḥ pratyupakriyām,
 « punar-āgamanāya 'iha tatraiva 'eshyāmi samprati. » 75
 evam uktvā sa sacivaṃ Vikramāditya-bhūpatīḥ
 dina-kṛtyaṃ ca kṛtvā taṃ vyasrijat saparicchadam. 76
 « tathā » 'iti ca gate tasmiṃs, tāṃ nināya niṣaṃ nṛpaḥ
 bhāvi-viśleṣha-sotkapṭhaḥ samam Madanamālāyā. 77
 sāpi dūri-bhavantam taṃ cānsatā 'iva 'antarātmanā
 ālīnganti muhuḥ sotkā na 'asyāṃ nidrām agād niṣi. 78
 tataḥ prātaḥ sa rājā tu vibhīṭvācyaka-kriyāḥ
 nitya-devārcanāgāraṃ viveṣa 'eko japa-chalāt. 79
 tatra Vaiṣṇavaṇaṃ devaṃ samsmṛitopasthitam ca saḥ
 varam prāk pratipannam taṃ praṇamya 'evam ayācata: 80
 « prayaccha, deva, tena 'adya vareṇa 'aṅgikṛiteṇa me
 « sauvarṇaṃ pañca mahataḥ puruṣhāṃs tān iha 'akṣhayān, 81
 « yeshāṃ iṣṭopabhogāya chidyamānāny anāratam
 « tādrīṇāny eva jāyante tāny aṅgāni punaḥ punaḥ » 82
 « evaṃ bhavantu tadrūpāḥ puruṣhāṃs te yathā 'icchasi; »
 ity uktvā sa Dhanādhyakṣo jagāma 'adarṇaṇaṃ kṣaṇāt. 83
 rājāpi tatksaṇaṃ so 'tra devāgāre dadarṣa tān
 sthitān akasmāt sauvarṇaṃ mahataḥ pañca pūruṣhān. 84
 tataḥ prahrīṣṭo nirgatya, sva-pratijñāṃ avismaran
 dyām utpatya yayau tāvat puram Pāṭaliputrakam. 85
 tatra 'abhinandito 'mātyaiḥ pauraḥ antaḥpuraḥ ca saḥ,
 tasthau kāryāni kurvāṇaḥ Pratishṭhāna-sthayaḥ dhiyā. 86
 tāvac ca 'atra Pratishṭhāne praviṣat tasya sā priyā
 cira-praviṣṭam taṃ kāntam vīkṣitum devasādma tat. 87
 pravīṣṭā tatra na 'adrākṣīt priyam taṃ nṛpatim kvacit,
 adrākṣīt tu mahācchrayān sauvarṇaṃ pañca pūruṣhān. 88
 tān drīṣṭvā tam anāsādyā duḥkhitā sā vyacintayat:
 « nūnam Vidyādharāḥ ko 'pi Gandharvo vā sa me priyāḥ, 89
 « yaḥ samvibhajya mām ebhiḥ pumbhir utpatya kṣam gataḥ.
 « tad etair bhāra-tulyaiḥ kim tad-viyuktā karomy aham? » 90
 iti samcintya, pricchantī nijam pariṇaṇaṃ muhuḥ
 tat-pravṛtṭim, vinirgatya tatra babhrāma sarvataḥ, 91
 na ca lebhe ratim kvāpi harṃyodyāna-grihādīṣhu
 vilapanī, viyogārtā cārtra-tyāga-sammukhī. 92
 « mā vishādāṃ kṛthā, devī! ko 'pi kāmācaro hi saḥ
 « devo, yadṛicchayā bhūyo bhavyāṃ tvām abhyupaishyati; » 93
 ity-ādibhiḥ pradattīṣṭhāir vākyaḥ pariṇaṇaṃ sā
 ācāvāsītā katham api, pratijñāṃ akarod imām: 94
 « śaṇmāsa-madhye yadi me na sa dāsyati darṇaṇam,
 « datta-sarvasvayā vahnau praveṣṭavyam tato mayā. » 95
 iti pratijñayā 'ātmanam samastabhya, 'abhūt tataḥ ca sā
 anvaḥam dadatī dānam, dhyāyanti taṃ sva-vallabham. 96
 ekadā svarṇa-puṇḍrāṃ ca teṣāṃ ekasya sā bhujau
 chedayitvā, dvijātibhyo dadau dāṇḍika-tatparā. 97

dvitīye 'hni ca sà 'adrākāhīt tādṛiçāv eva tasya tau
 rātri-madhye samutpannau bhujau sampjāta-vismayā. 98
 tataḥ krameṇa sà 'anyeshāṃ bhujān dānārtham acchinat,
 utpedire ca sarveshāṃ punas teshāṃ tathāiva te. 99
 aṭha tān akshayān dṛiṣṭva, viprebhyo veda-saṃkhyayā
 adhyetribhyo dadau chittvā tad-bhujān sà çubhā 'anvahan. 100
 dinaiç ca 'alpair gatāṃ dikshu çrutvā tāṃ khyātim, āyayau
 tatra Saṃgrāmadattākhyo vipraḥ Pāṭaliputrakāt. 101
 sa daridraç caturvedo guṇair yuktaḥ tad-antikam
 pratigrahārthī prāviçat tadā dvāḥstha-niveditaḥ. 102
 sà tasmai veda-saṃkhyātān dadau suvarṇa-puṃ-bhujān
 arcitāya vrata-kshāmair aṅgair viraha-pāṇdurair. 103
 tataḥ sa vipro duḥkhārtāc çrutvā tat-parivārataḥ
 tad-vṛttāntaṃ mahāghora-pratijñāntam açeshataḥ. 104
 bṛiṣṭo viṣaṇṇaç ca 'aropya sauvarṇān ushṭrayor dvayor
 bhujān etān, nivāsaṃ svam yayau Pāṭaliputrakam. 105
 «arāja-rakshitam kshemaṃ na 'asmin me kâñcanam bhavet»,
 iti tatra sa saṃcintya, praviçya 'āsthāna-vartinam 106
 nṛpatim Vikramādityam brāhmaṇaḥ sa vyajijñapat:
 «ihāiva 'asmi, mahārāja, vāstavyo nagare dvijah. 107
 «so 'ham daridro vittārthī prayāto dakṣiṇāpatham,
 «prāptaḥ puram Pratiṣṭhānam Narasiṃhasya bhūpateḥ. 108
 «tatra pratigrahārthī san prakhyāta-yaçaso gṛiham
 «aham Madanamālāyā ganikāyā gato 'bhavam. 109
 «tasyāḥ sakāçe divyo hi ko 'py ushitvā ciram puṃsān
 «gataḥ kvāpy, akshayān dattvā puruṣān pañca kâñcanān. 110
 «tatas tad-viprayogārtā jīvitaṃ viṣa-vedanāṃ,
 «deham nishphala-māyā-samāhāraṃ caura-yātanām 111
 «manyamānā, gata-dhṛitiḥ kathamcid annjivibhiḥ
 «āçvāsyamānā, vyadhita pratijñāṃ sà manasvinī: 112
 ««yadi śaṇmāsa-madhye mām na sa sambhāvayishyati,
 ««tad mayā 'agnan pravesṭavyam daurbhāgyopahatātmanā.» » 113
 «iti baddha-pratijñā sà maraṇādhyavasāyinī
 «dadāty anudinaṃ dānam sumahat sukṛtāishinī. 114
 «sā ca dṛiṣṭā mayā, deva, viçṛiṅkhala-pada-sṭhitiḥ,
 «anāhāra-kṛiçenāpi çaritreṇa 'abhiçobhitā, 115
 «dāna-toyārdrita-karā militālikulākulā
 «duḥsthitā kāmā-kariṇo madāvasthā 'iva dehinī. 116
 «manye nindyaç ca badhyaç ca sa kāmī, yo jahāti tām,
 «kānto yena vinā sà ca tanuṃ tyajati sundarī. 117
 «tāyā 'atra mahyam catvāraḥ svarṇaḥ puruṣa-bāhavaḥ
 «caturvedāya vidhivat pradattā veda-saṃkhyayā. 118
 «tat susatram gṛiham kṛtvā, sva-dharmam iha sevitaṃ
 «icchāmi; tatra devena sātāthyam me vidhiyatām!» 119
 iti tasya mukhāc çrutvā priyā-vārtam dvijasya saḥ,
 sadyo 'bhūd Vikramādityas tad-ākshipta-manā nṛpaḥ. 120

ādiçya ca pratihāraṃ dvijasya 'asya 'ishṭa-siddhaye,
 vicintya dṛiḍha-rāgāṃ ca tāṃ triṇīkṛita-jīvitāṃ, 121
 pratijñā-siddhi-sāhāyyaṃ sahasā 'utkaḥ sva-kāminim
 gaṇayitvā 'alpa-çeṣhaṃ ca tasyā deha-vyayāvadhim, 122
 satvaraṃ mantri-nikshipta-rājyo gatvā vihāyasa
 Pratishṭhānaṃ, sa nṛpatiḥ priyā-veçma viveça tat. 123
 tatra jyotsnāccha-vasanāṃ vibudhārpita-vaibhavaṃ
 kriçāṃ apaçyat kāntāṃ tāṃ parvaṇi 'indu-kalām iva. 124
 sâpi netra-sudhā-sāraṃ atarkitam upasthitam
 dṛiṣṭvā Madanamālā tam, udbhrāntā 'iva 'abhavat kṣhaṇam. 125
 āliṅgantī tato bhūyaḥ-palāyana-bhayād iva
 kaṇṭhe bhuja-latā-pāçam arpayāmāsa tasya sâ. 126
 « kim mām anāgasam tyaktvā gataṃ asi, nishkṛipa? »
 ity uvāca ca tam vāshpa-ghargharākṣharayā girā. 127
 « ehi, vakshyāmi rahasi »; 'ity uktvā, so 'bhyantaraṃ rahaḥ
 tayā saha yayau rājā parivārābhinanditaḥ. 128
 tatra 'ātmānaṃ prakāçya 'asyai sva-vṛittāntam avarṇayat,
 Narasiṃha-nṛpaṃ yuktvā jetum atra 'āgamad yathā, 129
 yathā Prapañcabuddhiṃ ca hatvā khecaratāṃ yayau,
 yathā varaṃ Dhanādhyakṣhāt prāpya saṃvyabhajac ca tam, 130
 yathā ca brāhmaṇād vārtāṃ çrutvā tatra 'āgataḥ punaḥ,
 tat sarvaṃ ā pratijñārthād uktvā, bhūyo jagāda tam: 131
 « tat, priye, Narasiṃho 'yam ajayo 'tibali balaiḥ;
 « dvandvayuddhena ca mayā sākam esha niyudhyate, 132
 « bhū-caraṃ dyu-caro bhūtvā na ca 'enam hatavān aham;
 « adharma-yuddhena jayaṃ ko hi 'icchet kṣhatriyo bhavan? 133
 « tad me pratijñā-sādhyam, yad vandibhir dvāri vartinaḥ
 « āvedanaṃ nṛpasya 'asya; tatra sâhāyakam kuru! » 134
 etac çrutvāiva, « dhanyāsmi » 'ity uktvā, rājñā 'amunā saha
 saṃmantrya gaṇikā 'atha svān āhūya 'uvāca vandinaḥ: 135
 « Narasiṃho yadā rājā griham eshyati me, tadā
 « dvāra-saṃnihitair bhāvyam bhavadbhir datta-dṛiṣṭibhiḥ, 136
 « « deva, bhakto 'nuraktaç ca Narasiṃha-nṛpas tvayi »,
 « iti vācyam ca yushmābhis tasya praviçato muhuḥ; 137
 « « kaḥ sthito 'tra? » » 'iti yadi ca prakshyaty utprekshya, tatkṣhaṇam,
 « « sthito 'tra Vikramāditya », » ity uktvā eva saḥ. » 138
 ity uktvā tām visṛijya, 'atha pratihāriṃ jagāda sâ:
 « Narasiṃho na rājā 'atra nishedhyaḥ praviçann » iti. 139
 evaṃ kṛtvā punaḥ-prāpta-prāpa-nāthā yathā-sukham
 tasthau Madanamālā sâ niḥsaṃkhyam dadati vasu. 140
 tataḥ çrutvā 'atidānaṃ tat sauvarṇa-purushodbhavam
 Narasiṃha-nṛpo hitvāpy āgād drashtum sa tad-griham. 141
 pratihārānishiddhasya tasya praviçato 'tra ca
 ā vabirdvāratas tām ūcuḥ sarve 'pi vandinaḥ: 142
 « Narasiṃho nṛpo, deva, praṇato bhaktimān » iti.
 tac ca çṛiṇvan sa sâmarshaḥ saçāṅkaç ca 'abhavad nṛpaḥ, 143

prihṭvā ca «kaḥ sthito 'tra?» 'iti, buddhvā tatra sthitam ca tam
 rājānam Vikramādityam, kṣaṇam evam acintayat: 144
 «tad idam prāk pratijñātam dvāri mad-vinivedanam
 «nirvyūḍham amunā rājñā prasahya 'antaḥ praviṣya me. 145
 «aho rājā 'ayam ojasvī, yena 'adya 'evam aham jitaḥ!
 «na ca badhyo balena 'asāv ekākī me grihāgataḥ. 146
 «tat tāvat praviṣāmi», 'iti Narasiṅho vicintya saḥ
 viveṣa 'abhyantaram rājā vandi-vṛinda-niveditaḥ. 147
 pravishṭam tam ca drishṭvāiva sasmitam, sasmitānanah
 utthāya Vikramādityaḥ kaṇthe jagrāha bhūpatim. 148
 atha 'upaviṣṭau tau dvāv apy anyonya-kuṣalam nripau,
 tasyām Madanamālāyām pārṣva-sthāyām, apricchatām. 149
 kathā-kramāc ca papraccha Vikramādityam atra saḥ
 Narasiṅhaḥ: «kuto 'tra 'ime suvarṇa-purushā?» 'iti. 150
 tataḥ sa Vikramādityo nihata-ṣramaṇāḍhamam,
 sādhitākāṣagamanam, Vitteṣvara-vareṇa ca 151
 samprāptākshaya-sauvarṇa-mahā-purusha-pañcakam,
 kṛtsnam kathitavān asmai sva-vṛttāntam tam adbhutam. 152
 Narasiṅho 'tha matvā tam mahā-ṣaktim nabhaḥ-caram
 apāpa-buddhiṃ vṛitavān mitratvāya nripo nripam. 153
 pratipanna-suhṛit tam ca kṛtācāra-vidhiṃ tadā
 rājadhānīm nijām nītvā svopacārair upācarat. 154
 sammānya prahitas tena rājñā ca sa nripaḥ punaḥ
 griham Madanamālāyā Vikramāditya āyayau. 155
 atha sa nijañjaḥ-pratibhā-
 sampādita-dustara-pratijñārthaḥ
 gantum cakāra ceto
 nija-nagaram Vikramādityaḥ. 156
 tena samam sā jigamishur
 asahā virahasya Madanamālāpi,
 tyakshyanti tam deṣam,
 brāhmaṇasād akṛita vasatim svām. 157
 tatas tayā sākam ananya-cittayā
 tadīya-hasty-aṣva-padāty-anudrutaḥ
 sa Vikramāditya-narendracandramā
 nijam puram Pāṭaliputrakam yayau. 158
 tatra tena saha baddha-sauhṛidas
 tasthivān sa Narasiṅha-bhūbhṛitā
 anvito Madanamālāyā tayā
 prema-mukta-nija-deṣayā sukham. 159

«iti, deva, bhavaty udāra-sattvo
 «dṛiḍha-bhaktaḥ ca vilāsinjano 'pi
 «avarodha-samo mahāpatīnām,
 «kim uta 'anyaḥ kulajāḥ purandhrilokaḥ.» 160

itthaṃ niṣāmya Marubhūti-mukhād udārāṃ
etāṃ kathāṃ, sa Naravāhanadatta-bhūpaḥ
Vidyādharaṭṭama-kula-prabhavā ca sā 'asya
Ratnaprabhā navabadhūr vyadhita pramodam. 161

Taraṅga 39.

Evam kathitavaty atra Marubhūtan, camūpatiḥ
Naravāhanadattasya puro Hariṣikho 'bravīt: 1
«satyam eva, na sustrīṇāṃ bhartur anyat parāyaṇam;
«tathā ca ṣṛyātām eśhāpy atra citratarā kathā: 2

Vardhamānapuram nāma yad asti nagaram bhuvi,
tatra Virabhujākyo 'bhūd rājā dharmabbṛitāṃ varah. 3
antahpura-ṣṭe tasya vidyamāne 'py, abhūt prabhoḥ
ekā Guṇavarā nāma rājñī prāṇādhikā priyā. 4
patnī-ṣṭasya madhye ca na tāvad daiva-yogataḥ
ekasyām 'api kasyāmcit putras tasya 'udapadyata. 5
tena vaidyaṃ sa papraccha Ṣrutavardhana-samjñakam:
«kaccid asty aushadham tādrig, yena syāt putra-sambhavaḥ?» 6
tac ṣrutvā so 'bravīd vaidyo: «deva, 'etat sādhyāmy aham,
«vanya-chagalakāḥ kiṃtu devena 'ānāyātām mama.» 7
ity ākarṇya bhishag-vākyam, pratihāram sa bhūpatiḥ
ādiṣya ānāyāmāsa tasya chagalakam vanāt. 8
tam chāgam rāja-sūdebhyaḥ samarpya, sa bhishak tataḥ
tad-mānsaiḥ sādhyāmāsa rājñy-artham rasakṣtamam. 9
ādiṣya 'ekatra rājñīnām melanam, devam arcitum
gate rājñī, milanti sma devya ekatra tāḥ; 10
ekā tu militā nāśid rājñī Guṇavarā 'atra sā,
rājñō devārcana-sthasya tatkālam nikṣṇe sthitā. 11
militābhyāḥ ca tābhyas tat pānārtham cūrṇa-miṣṛitam
avibhāvyaiva rasakam niḥṣeṣam sa dadau bhishak. 12
kṣaṇāt kṛtārcanāḥ so 'tra rājā 'āgatya priyā-yutaḥ
vikshya 'aṣeṣopayuktam tad dravyam, vaidyaṃ tam abhyadhāt: 13
«aho na sthāpitam kiṃcit tvayā Guṇavarā-kṛite!
«yat-pradhāno 'yam ārambhas, tad eva tava viṣṛitam.» 14
ity uktvā savilakṣam tam vaidyaṃ, sūdān nṛpo 'bravīt:
«kiṃ tasya chagalasya 'asti mānsa-ṣeṣo 'tra kaṣcana?» 15
«ṣṛiṅge pare sta», ity ukte sūdair, vaidyo 'tha so 'bravīt:
«sādhu! tarhy uttamam hi syād rasakam ṣṛiṅga-garbham.» 16

ity uktvā kārayitvaiva tat tataḥ ṇṇga-mānsataḥ,
 tasyai Guṇavarāyai sa cūrṇa-miṣṇam bhiṣhag dadau. 17
 tatas tasya 'atha navatir devyo rājño navādhikāḥ
 āsan sagarbhāḥ, kālē ca sarvāḥ sushuvire sutān. 18
 arvāg-upātta-garbhā ca sā sarvottama-lakṣhaṇam
 prasūte sma mahādevi paṇṇād Guṇavarā sutam. 19
 ṇṇga-mānsa-rasotpannam nāmnā ṇṇgabhujaṃ ca tam
 pitā Virabhujaḥ cakre rājā kṛita-mahotsavaḥ. 20
 vardhamānaḥ saha 'anyais tair bhrātrībhīr, vayasā param
 kanishṭhāḥ so 'bhavat teshāṃ, guṇair jyeshṭhatamas tv abhūt. 21
 kramāt sa rājaputraḥ ca rūpe Kāma-samo 'bhavat,
 dhanurvede 'rjuna-samo, Bṛhmasena-samo bale. 22
 tataḥ saputrāṃ sutarāṃ dṛishṭvā Virabhujaḥ tām
 priyāṃ Guṇavarāṃ rājño, devyo 'nyā matsaram yayuḥ. 23
 atha tāv Ayaṇolekhā nāma rājñī durāṇayā,
 sammantrya tābhīr anyābhīḥ saha kṛitvā ca samvidam 24
 samastābhīḥ sapatñibhiḥ, tam rājāṇam grihāgatam
 mṛishā-dhṛita-mukha-glāṇīḥ pṛicchantaṃ kṛicchrato 'bravit: 25
 «āryaputra, katham nāma sabase griha-dūṣhaṇam?
 «parasya rakṣitā 'avadyaṃ, na rakṣasy ātmanaḥ katham? 26
 «yaḥ Surakṣhita-nāmā 'ayam antahpurapatir yuvā,
 «tat-saktā hi tvadīyā 'eshā rājñī Guṇavarā kila. 27
 «tad-anyasya na lābho 'sti saavidallābhīrakṣhite
 «antahpure 'tra puniso yad, ato 'sau tena saṃgatā. 28
 «sarvāntahpure ca 'etat prasiddham iha gīyate.»
 ity uktāḥ sa tayā rājā dadhyau ca vimamarṣa ca, 29
 gatvā ca 'ekaikaḥ rājñīr anyāḥ papraccha tāḥ kramāt,
 tāḥ ca tasmai tathāiva 'ūcṇṇ sarvā racita-kaitavāḥ. 30
 tataḥ sa matimān rājā jita-krodho vyacintayat:
 «tayoḥ saṃbhāvyate na 'etat, pravādaḥ ca 'ayam tdrīṇaḥ; 31
 «tarhy anīṇcitya kāryo me pratibhedo na kasyacit,
 «yuktyā tu parihāryau tau saṃpraty antam avekṣhitum.» 32
 iti niṇcitya so 'nyedyur āsthāne 'ntahpurādhipam
 Surakṣhitam tam āhūya kṛita-kopaḥ samabhyadhāt: 33
 «brahmahatyā tvayā, pāpa, kṛitā, 'ity avagataṃ mayā;
 «tat tvām akṛita-sat-tīrthayātram na drashṭum utsahe.» 34
 tac ṇṇrutvā tam samudbhrāntam, «brahmahatyā kuto mayā
 «kṛitā, deva?» 'iti jalpantaṃ sa rājā punar abravīt: 35
 «mā sma dhārṣṭyaṃ kṛithā! gaccha Kāṇmṛān pāpa-nāṇanāt,
 «yatra tad Vijayakṣhetraṃ, Nandikṣhetraṃ ca pāvanam, 36
 «Vārāhaṃ yatra ca kṣhetraṃ, ye pūtāḥ ṇṇṇgapāṇinā,
 «dhatte nāma Vitastā 'iti vahanṭī yatra Jāhnavī, 37
 «yatra tad Maṇḍapakṣhetraṃ, yatra ca 'Uttaramānasam;
 «tat-tīrthayātrā-pūto mām punar drakṣhyasi, na 'anyathā.» 38
 evam uktvā tam avaṇṇam visasarja Surakṣhitam
 sa yuktyā tīrthayātrāyāṃ dūram Virabhujo nṛipaḥ. 39

tato Guṇavarā-devyāḥ pārçvam tasyā jagāma saḥ
sasnehaç ca sakopaç ca savimarshaç ca bhūpatiḥ. 40
tatra sà khinna-manasaṃ taṃ dṛiştṭvā 'apricchad ākulā:
«āryaputra, kim adya 'evam akasmād durmanāyase?» 41
tac çrutvā sa mahābhṛit tāṃ evaṃ kritakam abhyadhāt:
«ādya 'āgatya mahājñāni, devi, māṃ ko 'py abhāshata: 42
««rājan, Guṇavarā devi kālāṃ kaṃcana bhūgrihe
««sthāpaniyā, tvayā bhāvyam svayam ca brahmacāriṇā, 43
««rajya-bhrañço 'nyathā te syād mṛityus tasyāç ca niçcitam.» »
«ity uktvā sa gato jñāni; vishādo 'yam tato mama.» 44
evam tena 'udite rājñā, rājñi Guṇavarā tu sà
bhayānurāga-vibhrāntā taṃ jagāda pativratā: 45
«tarhy, āryaputra, na 'adyaiva kim māṃ kshipasi bhūgrihe?
«dhanyā hy asmi, yadi prāṇair api syād me hitam tava. 46
«mama vā mṛityur astv eva, tava mā bhūt tv anirvṛitiḥ!
«iha 'amutra ca nārīṇāṃ paramā hi gatiḥ patiḥ.» 47
iti tasyā vacaḥ çrutvā sāçruḥ so 'cintayat prabhū:
«çaṅke na pāpam etasyāṃ na ca tasmin Surakshite, 48
«sa hy amlāna-mukha-chāyo nirāçaṅko mayā 'ikshitaḥ.
«kashṭam! tathāpi jijnāse pravādasya 'asya niçcayam.» 49
ity ālocya sa tāṃ rājā rājñīm āha sma duḥkhitāḥ:
«tad ihaiva varam, devi, bhūgrihaṃ kriyatām!» iti. 50
«tathā» 'iti ca tayā proktas, tatṛaiva 'antahpure sugam
vidhāya bhūgrihaṃ, rājā devīm tāṃ nidadhe 'tha saḥ, 51
putraṃ Çṛiṅgabhujaṃ tasyā vishaṇṇaṃ priştā-kāraṇam
āçvāsayat, tad eva 'uktvā, rājñīm tāṃ sa yad uktavān. 52
sāpi «rājñi hitam» iti svargaṃ mene dharāgrihaṃ;
sva-sukhaṃ nāsti sādhvīnāṃ, tāsāṃ bhartri-sukhaṃ sukham. 53
evam krite 'yaçolekhā tasya rājñy aparā 'atha sà
Nirvāsabhujā-nāmānaṃ svairam sva-sutam abhyadhāt: 54
«rājñā 'asmad-vidhurā tāvat khāte Guṇavarā 'arpitā,
«etat-putraç ca deçāc ced ito gacchet, sukhaṃ bhavet. 55
«tat sa Çṛiṅgabhujo deçād nirvāsyeta 'acirād yathā,
«tāṃ, putra, cintayer yuktim tvam anyair bhrātṛibhiḥ saha.» 56
iti mātṛā 'uditāḥ so 'nyān bhrātṛin uktvā samatsaraḥ,
āste sma Nirvāsabhujas tatra 'upāyam vicintayan. 57
ekadā te mahāstrāṇi prayuñjānā nṛpātmaajāḥ,
prāsādāgre mahā-kāyaṃ sarve 'pi dadṛçur vakam. 58
vikṛitaṃ pakshiṇaṃ taṃ ca paçyatas tān savismayān
jñānti kshapanākāḥ ko 'pi pathā tena 'āgato 'bravīt: 59
«rājaputrā, vako na 'ayam; rūpeṇa 'anena Rākshasaḥ
«bhramaty Agniçikhākhyo 'yam nagarāṇi vināçayan. 60
«tad vidhyata 'etaṃ kāṇḍena, yāvad gacchatv ito hataḥ.»
etat kshapanākāc çrutvā navatis te navādhikāḥ 61
kāṇḍāni cikshipur jyeshthā, na 'eko 'py āhatavān vakam.
tato nagna-kshapanākāḥ punas tān nijagāda saḥ: 62

«ayam kanyān yushmakam bhrātā Çrīṅgabhujō vakam
 «çaknoty ābantum etam; tad grihṇātv esha kṣhamam dhanuḥ.» 65
 tac çrutvāiva, smaran mātus tal labdhāvasaram vacaḥ,
 sa Nirvāsabhujō jālmas tatkṣhaṇam samacintayat: 66
 «so 'yam Çrīṅgabhujasya 'asya syād upāyaḥ pravāsane.
 «tad arpayāmas tātasya sambandhy asmai dhanuḥ-çaram. 67
 «sauvarṇam tac-çaram hritvā viddho yāsyati ced vakaḥ,
 «paçcād esho 'pi gantā 'asya, mārgatsv asmāsu tam çaram. 68
 «yadā ca lapsyate na 'etaṁ cinvan Rakṣho-vakam, tadā
 «sthāsyati 'itas tatas bhrāmyan, na 'eshyati 'iha çaram vinā.» 69
 ity ālocya dadau tasmai pāpaḥ Çrīṅgabhujāya saḥ
 vaka-ghātāya saçaram pitṛi-sambandhi karmukam. 68
 sa grihṇtvā tad ākrīṣhya, tena svarṇa-çareṇa tam
 ratna-puṅkhena vivyādha vakam Çrīṅgabhujō ball. 69
 sa viddha-mātras tam kāya-lagṇam ādāya sāyakam,
 vakaḥ sravad-asṛigdhārāḥ palāyyaiva tato yayau. 70
 tataḥ Çrīṅgabhujam vīram sa Nirvāsabhujāḥ çatṥaḥ
 tat-samjñā-preritā te ca bhrātaro 'nye tam abruvan: 71
 «dehi hemamayam tam nas tātā-sambandhinam çaram,
 «anyathā 'adya çaritrāṇi tyakṣhyāmaḥ puratas tava. 72
 «tātas tena vinā hy asmān ito nirvāsaiṣhyati,
 «na ca kartum grahitum vā çakyam tat-pratirūpakam.» 73
 tac çrutvāiva sa jihmāns tām vīraḥ Çrīṅgabhujō 'bravīt:
 «dhirā bhavata! mā bhūd vo bhayam! kārpaṇyam ujjhata! 74
 «āneshyāmi çaram gatvā hatvā tam Rākṣhasādhmam.»
 ity uktvā saçaram cāpam nijam Çrīṅgabhujō 'grahīt, 75
 yayau ca tām samuddiçya diçam yām sa vako gataḥ,
 patitām tad-asṛigdhārām bhūmāv anusaran javāt. 76
 bhrīṣṭeṣhu teshu ca 'anyeshu mātṛi-pārçvam gateshv atha,
 gacchan sa kramaçāḥ prāpa dūrām Çrīṅgabhujō 'taviṁ. 77
 tasyām dadarça cinvāno vanasya 'antar mahat puram,
 bhogāya 'upanatam kāle phalam puṇya-taror iva. 78
 tatra 'udyāna-taror mūle sa viçrāntaḥ kṣhaṇād iva,
 āçcarya-rūpām āyāntīm atra kanyām avaikṣhata, 79
 virahe jīvita-harām, saṃgame prāṇa-dāyinīm,
 vicitrām nirmitām dhātrā vishāṃṛitamayīm iva. 80
 çanair upagatām tām ca cakṣhushā prema-varṣiṇā
 paçyantīm tad-gata-manāḥ sa papraccha nṛipātmajaḥ: 81
 «kiṃ nāmadheyam, kasya 'idaṁ puram, hariṇa-locane?
 «tvam ca kâ? kiṃ tava 'iha 'ayam āgamaḥ? kathyatām!» iti. 82
 tataḥ sāçikṛita-mukhī nyasta-dṛiṣṭīr mahitale
 sâ tam jagāda sudatī madhura-smigdhayā girā: 83
 «idaṁ Dhūmapuram nāma sarva-sampad-griham puram;
 «asmin vasaty Agniçikho nāma Rākṣhasapuṅgavaḥ. 84
 «tasya Rūpaçikhām nāma 'asadṛiçīm viddhi mām sūtām
 «iha 'āgatām asāmānya-tvad-rūpa-hṛita-mānasām. 85

«tvam brūhi me 'dhunā: ko 'si? kim iha 'abhyāgato 'si ca?»
 evam ukte tayā, tasyai sarvaṃ Ṣṛiṅgabhujō 'bravīt, 86
 yo 'sau, yad-nāmadheyaḥ ca, yasya putro mahāpateḥ,
 yathā cara-nimittena tad Dhūmapuram āgataḥ. 87
 tato vidita-vṛttāntā sā taṃ Rūpaṇikhā 'abhyadhāt:
 «na tvayā sadṛiḡ anyo 'sti trailokye 'pi dhanurdharaḥ, 88
 «yena tāto 'py asan viddho vaka-rūpo mahāśuṇā;
 «sa ca hemamayo bāṇaḥ svikṛitaḥ kṛidayaḥ mayā. 89
 «tātas tu nirvraṇaḥ sadyo Mahādānśtṛeṇa mantriṇā
 «viṇāyakaṇṇi-mukhya-mahāśuṇādhī-vidā kṛitaḥ. 90
 «tad yāmi tātaṃ, sambodhya nayāmy abhyantaram drutam
 «tvām, āryaputra! nyasto hi tvayy ātmā 'ayam mayā 'adhunā.» 91
 ity uktvā taṃ avasthāpya tatra Ṣṛiṅgabhujam, kṣaṇam
 yayau Rūpaṇikhā pārcvaṃ pitur Agniṇikhasya sā. 92
 «tāta, Ṣṛiṅgabhujō nāma rāja-sūnur iha 'āgataḥ
 «ko 'py ananya-samo rūpa-kula-sattva-vayo-guṇaiḥ. 93
 «jāne ko 'py avatīrṇo 'tra devāṇḡ, na sa mānuṣaḥ.
 «sa ced bhartā na me syāt, tat tyajeyam jivitaṃ dhruvam;» 94
 ity uktaḥ sa tayā, tatra pitā tāṃ Rākṣhaḥ 'bravīt:
 «mānuṣaḥ, putri, bhakṣyā na; tathāpi yadi te grahaḥ, 95
 «tad astu, rājaputraṃ taṃ ihaiya 'anāyā darṇaya!»
 tac cṛutvā sā yayau Rūpaṇikhā Ṣṛiṅgabhujāntikam, 96
 uktvā yathā kṛitaṃ tac ca, taṃ nināya 'antikam pituḥ.
 so 'pi taṃ namram ādṛitya tat-pitā 'Agniṇikho 'bravīt: 97
 «dadāmi, rājaputra, 'etāṃ tubhyaṃ Rūpaṇikhāṃ aham,
 «yadi mad-vacanam kincid na 'atīkrāmasi jātucit.» 98
 ity uktavantam taṃ so 'pi prahvaḥ Ṣṛiṅgabhujō 'bravīt:
 «vādham! ullāṅghayishyāmi naiva 'ājñā-vacanam tava.» 99
 iti Ṣṛiṅgabhujena 'uktas tusṭaḥ so 'gniṇikho 'bhyadhāt:
 «uttīṣṭha tarhi! snātvā tvam āgaccha snānaveṇmanah!» 100
 tam evam uktvā, 'avādīt tāṃ sūtāṃ Rūpaṇikhāṃ ca saḥ:
 «tvam gaccha, sarvā bhaginīr ādāya 'āgaccha satvaram!» 101
 evam Agniṇikhena 'uktau tena nirjagmatus tataḥ
 «tathā» 'iti tāv ubhau Ṣṛiṅgabhujō Rūpaṇikhā ca sā. 102
 tatas taṃ sā sudhīḥ Ṣṛiṅgabhujam Rūpaṇikhā 'abhyadhāt:
 «āryaputra, kumārīṇāṃ svasṛiṇāṃ asti me ṇatam; 103
 «sarvā vayam sadṛiḡyaḥ ca tulyābharāṇa-vāsasaḥ,
 «sarvāsāṃ santi kaṇṭhesu tulyā hāralatāḥ ca naḥ. 104
 «tātas tato melayitvā 'asmān tvām vimohayitum, priya,
 ««asmāṃ madhyād abhiṣṭāṃ tvam vṛiṇishva»», 'iti vadishyati. 105
 «jānāmy etam aham hy asya vyāḡābhiprāyam idṛiḡam,
 «sarvāḥ saṃghaṭṭayaty asmān kimartham ayam anyathā? 106
 «tadā mūrdhni karishye ca kaṇṭhād hāralatāṃ aham,
 «tad-abhijjūāna-labdhāyāṃ vanamālāṃ mayi kṣiṇeḥ. 107
 «bhautā-prāyaḥ ca tāto 'yam, buddhir na 'asya vivekint;
 «tathā mayy api mārgo 'sya jāti-siddhaḥ kva gacchati? 108

«tad esha vañcanārtham te yad yat kimcid vadishyati,
 «aṅgikṛitya tvayā tat tad vācyaṃ me, vedmy ahaṃ param.» 109
 ity uktvā bhaginīnām sā pārçvaṃ Rūpaçikhā yayau,
 «tathā » 'ity uktvā ca gataṃ snātum Çrīṅgabhujo 'pi sah. 110
 atha 'agāt svasribhiḥ sākam pārçvaṃ Rūpaçikhā pituḥ,
 so 'pi Çrīṅgabhujaç ceṭi-snapito 'tra yayau punaḥ. 111
 «sām madhyād nijeshtā yā, prayaccha 'etām!» iti bruvan
 vanamālām dadau Çrīṅgabhuja 'Agniçikho 'tha sah. 112
 so 'py ādāyaiva tām Rūpaçikhāyāḥ kshiptavān gale
 prāg-mūrdha-nyasta-samketa-hārayashter nripātmajaḥ. 113
 tataḥ so 'gniçikho Rūpaçikhām Çrīṅgabhujaṇvitām
 nijagāda: «vidhāsyē vām prātar udvāha-maṅgalam.» 114
 ity uktvā tan ca tāç ca 'anya visasarja sūtā griham;
 kṣhaṇāc ca tam Çrīṅgabhujaṃ samāhūya 'evam abravīt: 115
 «gaccha, 'idaṃ dānta-yugalaṃ grīhītva, 'asmāt purād vahih
 «rāçistham bhūvi tatra 'adya tila-khāri-çatam vapa!» 116
 tac çrutvā sa «tathā » 'ity uktvā, gatvā Çrīṅgabhujo 'bravīt
 vigno Rūpaçikhāyās tat; sāpy evaṃ nijagāda tam: 117
 «āryaputra, na kāryas te vishādo 'tra manāg api.
 «gaccha tvam, sādhaīmy etad ahaṃ kshemaṃ sva-māyayā.» 118
 tac çrutvā tatra gatvā, sa drishtvā rājasutas tilān
 rāçisthān vihalo yāvad vaptum prakramate kṛiṣhaṇ, 119
 tāvad dadarça bhūmiṃ tām kṛiṣhtām, uptānç ca tāns tilān
 priyā-māyā-balāt sarvān krameṇaiva suvismitaḥ. 120
 gatvā ca 'Agniçikhāya 'etat kritaṃ kāryaṃ nyavedayat;
 tataḥ sa vañcako bhūyas tam abhāshata Rākshasaḥ: 121
 «na mama 'uptais tilaiḥ kāryaṃ; gaccha, rāçī-kurushva tām!»
 tac çrutvā 'upetya tad Rūpaçikhāyai so 'bravīt punaḥ. 122
 sā tam viçriya bhūmiṃ tām, srishtvā 'asamkhyāḥ pipilikāḥ,
 tābhiḥ samghaṭṭayāmāsa tilāns tām nija-māyayā. 123
 tad drishtvaiva, punar gatvā tasmai so 'gniçikhāya tām
 nyavedayac Çrīṅgabhujaḥ tilān rāçī-kritān api. 124
 tataḥ so 'gniçikho mūrkhah çaṭho bhūyo 'py uvāca tam:
 «ito dakṣiṇato gatvā yojana-dvaya-mātrakam, 125
 «asti devakulaṃ çūnyam araṇye, bhadra, Çāmbhavam;
 «tasmin Dhūmaçikho nāma bhrātā vasati me priyaḥ. 126
 «tatra 'idāniṃ vraja, 'evaṃ ca vader devakulāgrataḥ:
 ««bho Dhūmaçikha, dātas te sānugasya nimantrane 127
 ««prahito 'gniçikhena 'ahaṃ; çighram āgamyatām tvayā!
 ««bhāvi Rūpaçikhāyā hi prātaḥ pariṇayoṭsavah.» » 128
 «etāvad uktvaiva 'atra tvam iha 'āyāhy adya satvaram;
 «prātaḥ pariṇayasva 'etām sūtām Rūpaçikhām mama.» 129
 ity uktas tena pāpena, «tathā » 'ity uktvā tathēiva ca,
 gatvā Rūpaçikhāyās tat sarvaṃ Çrīṅgabhujo 'bravīt. 130
 sā sādhiṃ mrittikāṃ toyaṃ kaṇṭakān agnim eva ca
 dattvā tasmai varāçvaṃ ca nijam, evaṃ jagāda tam: 131

«etam āruhya turagam, gatvā devakulam ca tat,
 «drutaṃ Dhūmaçikhasya 'uktvā tat tātōktaṃ nimantraṇam, 132
 «āgantavyaṃ tvayā çighraṃ aḡvena 'anena dhāvataḥ,
 «prishthato vikshitavyaṃ ca mubur valita-kandharam. 133
 «paçcāt tam āgataṃ Dhūmaçikhaṃ drakshyasi cet, tataḥ
 «tad-mārgaḥ mṛttikā 'eshā te praksheptavyā 'ātma-prishthataḥ. 134
 «tato 'pi paçcād āgacchet sa te Dhūmaçikho yadi,
 «tathāiva prishthatas tyājyaṃ toyam evaṃ tvayā 'antarā. 135
 «tad apy eshyati cet, kshepyās tadvad ete 'sya kaṇṭakāḥ.
 «tathāpi cet so 'nupatet, tad-madhye 'gnim imaṃ kshipeḥ. 136
 «evaṃ kṛite hi nirdaityas tvam iha 'eshyasi; mā ca te
 «vikalpo 'bhūd! vraja, drakshyasi adya vidyā-balaṃ mama.» 137
 ity uktaḥ sa tayā Çṛiṅgabhujō dhṛita-mṛid-ādikaḥ,
 «tathā» 'iti tad-bayārūḍho, 'raṇye devakulam yayau. 138
 tatra vāmastha-Gaurikaṃ, dakṣiṇastha-Vināyakam
 drishṭvā, natvā ca Viçveçam, uvāca 'Agniçikhōditam 139
 nimantraṇa-vacas tasya tūrṇaṃ Dhūmaçikhasya tat;
 tataç cacāla ca turam pradhāvita-turaṅgamah. 140
 kṣhaṇāc ca prishthato yāvad vikshate valitānanah,
 tāvad Dhūmaçikhaṃ paçcād āgataṃ tam dadarça saḥ. 141
 cikshepa ca 'āçu mārgaḥ 'sya mṛttikāṃ tam sva-prishthataḥ;
 kshiptayā 'atra tayā madhye sadyo 'bhūt parvato mahān. 142
 tam ullāṅghya kathamcit tam āyantaṃ vikshya Rākshasam,
 tathāiva prishthatas toyam tat sa rājasuto 'kshipat. 143
 tena tatra 'antarā jajñe vellad-vicir mahānadi;
 tam apy uttṛya katham apy āgate 'smin niçācare, 144
 çighraṃ Çṛiṅgabhujāḥ paçcāt kaṇṭakāns tām avākīrat;
 tair udbabhūva gahana-vanaṃ madhye sakaṇṭakam. 145
 tato 'pi nirgate tasmin Rakshasy, agoṃ sva-prishthataḥ
 jahau, tena ca jajvāla mārgaḥ satṛiṇa-kānanah. 146
 tam vikshya, Khāṇḍavam iva jvalitaṃ, duratikramam,
 yayau Dhūmaçikhaḥ khinno bhṛtaç ca sa yathāgataṃ. 147
 tadā Rūpaçikhā-māyā-mohitaḥ sa hi Rākshasaḥ
 padbhyām āgād agāc çaiva, na sasmāra nabho-gatim. 148
 atha praçānsann antas tat priyā-māyā-vijrimbhitam,
 gata-bhṛt āyayau Dhūmapuraṃ Çṛiṅgabhujāḥ sa tat. 149
 tato Rūpaçikhāyai tam samarpya 'açvaṃ, nivedya ca
 yathā kṛitaṃ sa hrishṭāyai, jagāma 'Agniçikhāntikam. 150
 «nimantrito mayā gatvā bhrātā Dhūmaçikhas tava;»
 ity uktvantam tam so 'tra sambhṛānto 'gniçikho 'bravit: 151
 «yadi tatra gato 'bhūs tvam, abhijñānaṃ tad ucyatām!»
 iti tena 'uditaḥ Çṛiṅgabhujō jihmaṃ jagāda tam: 152
 «çṛiṇv, idaṃ vacmy abhijñānaṃ: tatra devakule Vibhoḥ
 «vāme 'sti Pārvatī pārçve, dakṣiṇe ca Vināyakaḥ.» 153
 tac çṛutvā vismitaḥ so 'gniçikhaḥ kṣhaṇam acintayat:
 «katham gato 'pi mad-bhrātrā çakito na 'esha khāditaṃ? 154

«taj jāne mānusho na 'ayam, devo 'yam ko 'pi niçcitam;
 «anurūpas tad esho 'stu bhartā 'asyā duhitur mama.» 156
 iti sampintya tam Çrīṅgabhujaṃ Rūpaçikhāntikam
 kṛtārtham vyasrijat, svaṃ tu na 'aṅgabhedam viveda sah. 156
 sa ca Çrīṅgabhujaṃ tatra gatvā pariṇayotsukāḥ
 bhukta-pītas tayā sākaṃ kathamcid anayad niçam. 157
 prātaç ca 'Agniçikhas tasmai tām sa Rūpaçikhāṃ dadau
 riddhyā sva-siddhy-ucitayā vidhivad vahni-sākshikam. 158
 kva Rākshasa-sutā? kutra rāja-putrah? kva ca 'etayoḥ
 vivāho? vata citraiva gatiḥ prāktana-karmaṇām! 159
 sa reje rāja-sūnus tām prāpya Rakshaḥ-sutām priyaṃ,
 peçalām paṅka-sambhūtām rājahaṃso 'bjinm iva. 160
 tasthau ca sa tayā tatra tad-eka-manasā saha
 bujjāno vividhān bhogaṃ Rakshaḥ-siddhy-upakalpitaṃ. 161
 gāteshv aṭha dīneshv atra, tām sa Rūpaçikhāṃ rahaḥ
 avādd: «ehi, gacchāvo Vardhamānapuram, priye! 162
 «sā hi svā rājadhāni, nas tasyāç ca 'evaṃ pravāsanam
 «paraiḥ soçhūṃ na çaknōmi, māna-prāṇā hi mādrīçāḥ. 163
 «tad muñca janmabbūmiṃ tvam atyājyāṃ api mat-kṛite,
 «āvedaya pītus, tam ca haste hema-çaram kuru!» 164
 iti Çrīṅgabhujena 'uktā sā tam Rūpaçikhā 'abravīt:
 «yad ādīçasi, tat kāryam, aryaputra, mayā 'adhunā. 165
 «kā janmabbūḥ? kaḥ svajānaḥ? sarvam etad bhavān mama;
 «na pati-vyatirekeṇa sūstrīṇām aparā gatiḥ. 166
 «tātasya 'āvedanīyam tu na 'etat, so 'smān hi na tyajet;
 «tasmād aviditām tasya gantavyam krodhanasya naḥ. 167
 «āgamishyati paçcāc ced buddhvā parijanāt, tataḥ
 «mohayishyāmy abuddhiṃ tam bhautā-tulyam sva-vidyayā.» 168
 iti tasyā vacaḥ çrutvā, prahriṣṭaḥ so 'pare 'hani
 datta-rājyārdhayā 'anargha-ratna-pūrṇa-samudgayā 169
 tayāiva 'ānta-tac-cāru-suvarṇa-çarayā saha
 āruhya Çaravegākhyam tadīyam turagottamam, 170
 vañçayitvā parijanam svairōdyāna-bhrama-chalāt,
 tataḥ Çrīṅgabhujaḥ prāyād Vardhamānapuram prati. 171
 gatayor dūram adhvānam buddhvā so 'gniçikhas tayoh
 dampatyor āyayau paçcād nabhasā Rākshasaḥ krudhā. 172
 tasya 'āgamana-vegottamam çabdaṃ çrutvā ca dūrataḥ,
 mārga Rūpaçikhā sā 'atha tam Çrīṅgabhujaṃ abhyadhāt: 173
 «āryaputra, 'āgatas tāto nivartayitum esha naḥ;
 «tat tvam āssva 'iha niḥçāṅkaḥ, paçya 'enam vañçaye katham; 174
 «na 'esha drakshyati sāçvam tvām vidyayā chāditaṃ mayā.»
 ity uktvā 'avatīrṇā sā puṃ-rūpaṃ māyayā 'akarot. 175
 «iha 'āyāti mahad Rakshas, tat tvam tūshṇīm kṣaṇam bhava,»
 ity uktvā kāshṭhikam ca 'atra dārv-artham vanam āgatam, 176
 tat-kūṭhāreṇa kāshṭhāni pātayanti kila 'āsta sā,
 tadā Rūpaçikhāṃ Çrīṅgabhuje paçyati saṃmite. 177

āhūya tat-samakṣaṃ sa bhrātrībhyas taṃ samarpayat
 sa Nirvāsabhujādibhyas tato hemamayam cāram. 201
 tat sa buddhvā ca dṛṣṭvā ca, teshu Virabhujo nṛpaḥ
 vyarajyad anyeshu suteshv, ekaṃ mene ca taṃ sutam. 202
 tataḥ sa rājā matimān samyag evam acintayat:
 «jāne yathā 'esha vidवेशād abhūd ebhiḥ pravāsitaḥ 203
 «pāpāir niraparādho 'pi cātrubhir bhrātri-nāmabhiḥ,
 «tathāiva nūnam eteshāṃ jananībhir mama priyā 204
 «mātā 'asya sā Guṇavarā nirdoshā dūṣhitā mṛishā.
 «tat kiṃ cireṇa? paçyāmi tāvad adyaiva niçcayam.» 205
 ity ālocya yathāvat, tad dinam nītvā 'abhyagād niçi
 jijñāsaur Ayaçolekhāṃ rājñīm taṃ sa nṛpo 'parāṃ. 206
 tad-abhyāgama-hṛishṭā sā madyam tena 'atipāyitā
 ratānta-suptā vyalapad, rājñi tasmin sa jāgare: 207
 «mithyā Guṇavarāyāç ced na 'avadishyam adūṣhaṇam,
 «tat kim evam upāśyad ayaṃ rājā 'adya mām iha?» 208
 iti tasyā vacaḥ çrutvā suptāyā dūṣṭa-cetasāḥ,
 utpanna-niçcayo rājā krodhād utthāya nirayau. 209
 gatvā svāvasam, ānāyā sa jagāda mahattarān:
 «uddhṛitya taṃ Guṇavarāṃ snātām ānayata drutam! 210
 «ayaṃ kṣhaṇo hy adyatano jñāninā 'anishṭa-çāntaye
 «tasyā bhūgriha-vāsasya kathito 'bhūt kila 'avadhiḥ.» 211
 tac çrutvā tais «tathā» 'ity uktvā gatvā, snātā vibhūṣhitā
 rājñī Guṇavarā kshipram āninye sā tad-antikam. 212
 tatas tau dampatī tīrṇa-virahārṇava-nirvṛitau
 anyonyāṅginganāṭriptaṃ ninyatus taṃ vibhāvarīm. 213
 avarṇayat sa rājā 'atra devyai tasyai mudā tadā
 taṃ Çṛiṅgabhuja-vṛittāntam, tad eva nija-sūnave. 214
 sā 'atha prabuddhā rājānam gataṃ buddhvā savākchalam
 sambhāvyāya, 'Ayaçolekhā vishādam agamat param. 215
 prātaç ca sa nṛpo Virabhujo Guṇavarāntikam
 ānāyay Çṛiṅgabhujaṃ sutam Rūpaçikhānvitam. 216
 so 'bhyetya mātaram dṛṣṭvā hṛishṭo bhūgriha-nirgatam,
 taylor vavande caraṇau pitror navabadhū-yutaḥ. 217
 adhvoṭtīrṇam taṃ āçlishya putram Guṇavarāpi sā
 taṃ ca snuṣhāṃ tatbā-prāptām, utsavād utsavam yayau. 218
 tataḥ pitur nirdeçāt sa tasyai Çṛiṅgabhujo 'bravit
 vistareṇa sva-vṛittāntam, yac ca Rūpaçikhā 'akṛita. 219
 tato Guṇavarā rājñī sā prahṛishṭā jagāda tam:
 «kiṃ kiṃ na Rūpaçikhayā kṛitam, putra, tava 'anayā! 220
 «hitvā sva-jīvitam bandhūn deçam ca, 'iha yad etayā
 «trīṇy etāni pradattāni tubhyaṃ citra-caritrayā. 221
 «tvad-artham avatīrṇā 'eshā kāpi devī vidher vaçāt,
 «pativratānām sarvāsām yayā mūrdhni kṛitam padam.» 222
 evam ukte tayā rājñyā, tad-vākyam abhinandati
 rājñī Rūpaçikhāyam ca vinayānata-mūrdhani, 223

āyayau sa tayāiva prāg Ayaçolekhayā mṛishā
 dūshito 'ntahpurādhyaksho bhrānta-tīrthaḥ Surakshitah. 224
 kshatṛā niveditam tam ca prahṛiṣṭam caraṇānatam
 jñātārtho 'pūjayad rājā bhṛiṣam Vīrabhujo 'tha sah. 225
 tenāiva 'anāyya ca 'anyās tā rājñīr atraiva durjanāḥ,
 tam eva 'uvāca: « gaccha, 'etā bhūgrihe nikhilāḥ kshipa! » 226
 tac ṣrutvā tāsu bhītāsu kshiptāsu kṛipayā nṛipam
 tam sā Guṇavarā devī pāda-lagnā vyajijñapat: 227
 « deva, mām eva bhūyo 'pi ciram sthāpaya bhūgrihe!
 « prasīda! na 'evam etā hi bhītāḥ ṣaknōmi vīkshitum. » 228
 iti prārthya nṛipam, tāsām bandhanam sā nyavārayat;
 mahatām anukampā hi viruddhesu pratikriyā. 229
 tatas tāḥ preshitā rājñā lajjitāḥ sva-grihān yayuh,
 anisṭam api vāñchantyo dīyamānam bhujāntaram. 230
 tam ca rājā Guṇavarām bahu mene mahāçayām,
 ātmānam ca tayā patnyā kṛita-puṇyam amanyata. 231
 atha 'anāyya sūtān anyān sa Nivāsabhujādīkān
 nīrvāsaiṣhyān yuktyā tān rājā kṛitakam abhyadhāt: 232
 « ṣrutam mayā baṇik pāpāir bhavadbbhiḥ pathiko hataḥ;
 « tad bhrāntuṃ sarva-tīrthāni yāta, mā sma 'iha tishṭhata! » 233
 tac ṣrutvā tam na ṣekus te nṛipam bodhayitum sūtāḥ;
 prabhau haṭha-pravṛitte hi kasya pratyāyanā bhavet? 234
 tatas tān gacchato dṛiṣṭvā bhrātṛin Ṣṛiṅgabhujo 'tra sah
 kṛipodbhūtāçru-pūrnākshaḥ pitarām tam vyajijñapat: 235
 « tāta, 'aparādham ekam tvam kshamayasva 'eshām, kṛipām kuru! »
 ity uktvā pādāyos tasya nipapāta sa bhūpateḥ. 236
 so 'pi matvā narendras tam bhūbhṛid-bhāra-saham sutam,
 yaço-dayāçritam bālye 'py avatāram Harer iva, 237
 guḍhāçayo vaira-rakṣī vacas tasya tathā 'akarot.
 te 'pi tam bhrātaraḥ sarve prāṇadam menire 'nujam. 238
 sarvāḥ prakṛitayo 'py atra tasya Ṣṛiṅgabhujaṣya tam
 guṇātiçayam ālokya, dadhus tad-anurāgitām. 239
 tato 'nyedyur guṇa-jyeshṭham, taj-jyeshṭhesv api satsu, sah
 pitā Vīrabhujo rājā yauvarājye 'bhishiktavān. 240
 sa ca prāptābhishekaḥ san digjayāya yayau tataḥ
 vijñāpya pitarām sarvair balaiḥ Ṣṛiṅgabhujaḥ saha. 241
 bāhu-vīrya-jitāçesha-vasudhādhipa-sampadam
 ādāya ca, 'āyayau dikshu pravikīrya yaçaḥ-çriyam. 242
 tato vahan rājya-bhāram prāṇatair bhrātṛibhiḥ saha,
 niçcinta-bhoga-sukhitau rañjayan pitarau kṛiḥ, 243
 dānam dadad brāhmaṇebhyas, tasthau Ṣṛiṅgabhujaḥ sukhi
 rūpavatya 'artha-siddhya 'iva sa Rūpaçikhaya saha. 244

« ity ananyāḥ patim sādhyāḥ sarvākāram upāsate
 « ete Guṇavarā-Rūpaçikhe çvaçrū-sushe yathā. » 245

iti Naravāhanadatto
 Hariṇikha-mukhataḥ kathāṃ imāṃ ṣrutvā
 Ratnaprabhā-sametāḥ
 «sādhv!» iti jalpaṃś tutosha paraṃ. 246
 utthāya ca, 'āhnikam atha 'āṣu vidhāya, gatvā
 Vatsēṣvarasya nikāṣaṃ sa pituḥ sabhāryaḥ,
 bhuktvā, parāhṇam ativāhya ca gīta-vādyaiḥ,
 svāntahpure sadayito rajanīṃ nināya. 247

Taraṅga 40.

Tataḥ prātaḥ punā Ratnaprabhā-sadmani taṃ sthitam
 Naravāhanadattaṃ te Gomukhādya upāgaman. 1
 Marubhūtiś tu sa manāk pītāsava-madālasaḥ
 baddha-pushpo 'nuliptaḥ ca vilambitam upāyayau. 2
 praskhalat-padayā gatyā hāsayaṃś taṃ girā tadā
 tad-nti-rañjita-mukho narmaṇā 'uvāca Gomukhaḥ: 3
 «Yaugandharāyaṇa-suto bhūtvā ntiṃ na vetsi kim,
 «prātaḥ pibasi madyaṃ yad, mattaḥ prabhum upaishi ca?» 4
 tac ṣrutvā taṃ krudhā kshīvo Marubhūtiḥ jagāda saḥ:
 «etad me prabhuṇā vācyam amunā guruṇāpi vā; 5
 «tvam tu kaḥ ṣikshyasi mām, Ityakātmaja, re vada!»
 ity uktavantaṃ taṃ bhūyo hasann āha sma Gomukhaḥ: 6
 «bhartsayanty avintāṃ kim sva-vācā prabhavishṇavaḥ?
 «avaṣyaṃ tasya vaktavyaṃ tat-pārṣvasthair yathōcitam. 7
 «satyaṃ ca 'Ityaka-putro 'haṃ, tvam mantrivṛishabhaḥ punaḥ;
 «vakshyate jādyaṃ eva 'etad, vishṇuḥ staḥ paraṃ na te.» 8
 ity ukto Gomukhena 'atra Marubhūtiḥ abhāshata:
 «tavaiva vṛishabhatvam hi gomukhasya 'upapadyate; 9
 «tathāpi, yad adānto 'si, so 'yam te jāti-sarpkaraḥ.»
 etac ṣrutvā 'atra sarveshu hasatsu, 'uvāca Gomukhaḥ: 10
 «Marubhūtiḥ ayaṃ ratnaṃ; jātu yatna-ṣatair api
 «avedhyam, etasmin guṇaṃ ko hi praveṣayet? 11
 «anyat puruṣa-ratnaṃ tad, yad ayatnena vidhyate;
 «sikata-setu-vṛittāntaṃ ṣṛṇu ca 'atra nidarṣanam: 12

Āstī ko 'pi Pratiśṭhāne Tapodatta iti dvijaḥ;
 sa pitrā kleṣyamāno 'pi vidyā na 'adhyaita ṣaṣṭave. 13
 anantaraṃ garhyamāṇaḥ sarvair anuṣayāṇvitaḥ
 sa vidyā-siddhaye taptuṃ tapo Gaṅgā-taṭaṃ yayau. 14
 tatra 'ācṛitogra-tapasas tasya, tam vikshya vismitaḥ,
 vārayishyan dvija-chadmā Ṣakro nikāṣaṃ āyayau. 15

āgatya ca sa Gaṅgāyās tatāc cikshepa vāriṇi
uddhṛitya 'uddhṛitya sikatāḥ paçyatas tasya sormiṇi. 16
tad dṛiṣṭvā mukta-maunas tam Tapodattaḥ sa pṛiṣṭavān,
« agraṇtaḥ kim idaṃ, brahman, karoshi? » « 'iti sakantukah. 17
nirbandha-pṛiṣṭaḥ sa ca tam Çakro 'vādīd dvijākṛitih,
« setuṃ badhnāmi Gaṅgāyām tārāya pṛāṇinām » iti. 18
tato 'bravīt Tapodattaḥ: « setuḥ kim, mūrkhā, badhyate
« Gaṅgāyām ogha-hāryābhiḥ sikatābhiḥ kadā punaḥ? » 19
tac çrutvā tam uvāca 'evaṃ Çakro 'tha dvija-rūpadhrit:
« yady evaṃ vetsy tad, vidyā vinā pāṭhaṃ vinā çrutam 20
« kasmād vratopavāśādyais tvam sādhayitum udyataḥ?
« rūpyam çaça-viṣhāṇe vā, vyomni vā citrakalpanā, 21
« anaksharo lipi-nyāso, yadi vidyā 'adhyayanam vinā.
« evaṃ yadi bhaved etad, na 'iha 'adhīyīta kaçcana. » 22
ity uktaḥ sa Tapodattaḥ Çakreṇa dvija-rūpiṇā
vicārya, tat tathā matvā, tapas tyaktvā grihaṃ yayau. 23

« evaṃ sudhīḥ sukhaṃ bodhyo, Marubhūtiḥ tu durmatih
« na çakyate bodhayitum, bodhyamānaç ca kupyati. » 24
ity ukte Gomukhena, 'atra madhye Hariçikho 'bhyadhāt:
« bhavanti sukha-sambodhyāḥ satyam, deva, sumedhasaḥ: 25

Tathā ca pūrvam abhavad Vārāṇasyām dvijottamaḥ
kaçcid Virūpaçarmākhyo virūpo nirdhanas tathā. 26
sa ca vairūpya-daurgatya-nirvinṇas tat tapovanam
gatvā tīvram tapaç cakre rūpa-draviṇa-kāṅkshaya. 27
tataḥ Surapatiḥ kṛitvā vikṛita-vyādhitākṛiteḥ
jambukasya 'adhamam rūpam, etya 'agre tasthivān. 28
tam vilokya paritāṇḡgam makshikābhīr alakṣaṇam,
Virūpaçarmā çanakair manasā vimamarça saḥ: 29
« Idṛiçā api samsāre jāyante pūrvā-karmabhiḥ;
« tad mama 'alpam idaṃ, dhātṛā yad aham na 'idṛiçāḥ kṛitaḥ. 30
« ko daiva-likhitam bhogaṃ laṅghayed? » ity avetya saḥ
Virūpaçarmā sambrītya tapaḥ sthānād yayau griham. 31

« itthaṃ subuddhir alpēna, deva, yatnena bodhyate,
« na kṛicchreṇāpi mahatā nirvicāra-matiḥ punaḥ. » 32
evaṃ Hariçikhena 'ukte çṛaddadhāne ca Gomukhe,
Marubhūtir anarmajñāḥ kṣhīvo 'tikupito 'bravīt: 33
« balam Gomukha-vācy eva, na tu bāhvor bhavādṛiçam;
« vācālaḥ kalaḥ klīvas trapākṛid bāhuçālinām. » 34
iti bruvāṇam yuddheçchum Marubhūtim smitāṇanaḥ
Naravāhanadatto 'tha prabhuḥ svayam asāntvayat, 35

visrija tam ca sva-griham sa bālasakhi-vatsalah,
 kurvaṁ divasa-kāryāṇi. nināya tad ahaṁ sukham. 36
 prātaḥ ca sarveshv āyāteshv eshu mantrishu, tam priyā
 Ratnaprabhā jagāda 'evam, Marubhūtau trapānate: 37
 «tvam, āryaputra, sukṛiti, yasya te sacivā ime
 «ābālya-sneha-nigāḍa-nibaddhāḥ cūddha-cetasah. 38
 «ete ca dhanyā, yeshāṁ tvam idṛik sneha-parah prabhuḥ;
 «prāk-karmopārjitā yūyam anyonyasya na samṛcayāḥ.» 39
 evam ukte tayā rājñiyā, Vasantaka-suto 'bravīt.
 Naravāhanadattasya narma-mitraṁ Tapantakāḥ: 40
 «satyaṁ, pūrvārjito 'yaṁ naḥ svāmi; sarvaṁ hi tishṭhati
 «pūrva-karma-vaḥśad eva, tathā cu ṣṛyātām kathā: 41

Abhūc Ṣṛikanṭha-nilaye Vilāsapura-nāmani
 pure Vilāsaṣṭlākhyo nāmnā 'anvarthena bhūpatiḥ. 42
 tasya prāṇa-samā devī babhūva Kamalaprabhā,
 tayā sākāṁ ca bhogaika-saktas tasthau cirāya saḥ. 43
 atha kālena bhūpasya jarā saundarya-hāriṇī
 tasya 'āvīr āsīt; tāṁ dṛisṭvā sā ca 'abhūd atiduhkhitāḥ. 44
 «himāhatam iva 'ambhojaṁ palita-mānam ānamam
 «darśayāmi kathāṁ devyai? hā dhig, me maraṇam varam!» 45
 ity-ādi cintayan so 'tha sadasy āhūya bhūpatiḥ
 vaidyaṁ Taruṇacandrākhyam nijagāda kṛitādarah: 46
 «bhadra, bhaktas tvam asmāsu kuṣalaḥ ca, 'iti pṛicchyase,
 «apy asti kācid yuktiḥ sā, yayā 'iyam vāryate jarā?» 47
 tac ṣṛutvāiva kalā-mātra-sāro vāñchan sa pūrṇatām,
 vakras Taruṇacandro 'ntaḥ satya-nāmā vyacintayat: 48
 «mūrkhō 'yaṁ nṛpatir bhojyo mayā, vetsyāmi ca kramān.»
 iti samcintya sa bhishak tam evam avadad nṛpam: 49
 «ekas tvam bhūgrihe māsān aṣṭau yad idam aushadham
 «npayūnkshe, tato, deva, jarām apanayāmi te.» 50
 etac ṣṛutvāiva sa nripas tad bhūgriham akārayat;
 kshamante na vicāram hi mūrkhā vishaya-lolupāḥ. 51
 «rājan, sattvena pūrveshāṁ tapasā ca damena ca
 «rasāyanāni siddhāni prabhāvena yugasya ca; 52
 «adyāiva tu ṣṛutāny eva 'āranyāny etāni, bhūpate,
 «sāmagry-abhāvāt kurvanti yat pratyuta viparyayam; 53
 «tantra-yuktam idam, dhūrtā kṛidanty evam hi bālīcāḥ.
 «kiṁ, deva, samatīkrāntam āgacchati punar vayah?» 54
 ity-ādi mantriṇāṁ vākyaṁ na lebhe tasya ca 'antaram,
 āvṛite hṛidaye rājño gādhayā bhoga-trishṇayā; 55
 viveṇa ca girā tasya bhishajas tat sa bhūgriham,
 ekāki vāritāṣeṣha-rājocita-paricchadah; 56
 eko vaidyasya bhṛityena saha 'ekenaiva tasya saḥ
 tatṛ

41-caryāyām babhūva paricārakah. 57

tasthau ca tatra sa nripo bhūmi-garte tamomaye,
 ajñāna iva bhūyastvāt prasrite hridayād vahiḥ. 58
 gateshu ca 'atra māśeshu śaṇ-mātreshv asya bhūpateḥ,
 vilokya 'abhyadhiki-bhūtām tām jarām, sa ṣaṭho bhishak 59
 ājahāra kam apy ekam puruṣam tādriṣṭakṛitim,
 «rājānam tvām karomi», 'iti yuvānam kṛita-samvidam. 60
 tataḥ suruṅgām bhūgehe dūrād dattvā 'atra, tam nripam
 suptam hatvā tayā nītvā so 'ndha-kūpe 'kshipad niḥ; 61
 tayāiva puruṣam tam ca taruṇam tatra bhūgrihe
 praveṣya sthāpayāmāsa, suruṅgām pidadhe ca tām, 62
 samprāpya mūḍha-buddhīnam avakāṣam nirargalam;
 uchchriṅkhala-matiḥ kuryāt prākṛitaḥ kim na sāhasam? 63
 tataḥ sa sarvāḥ prakṛitīr vaidyo 'nyedyur abhāshata:
 «ajaro 'yam kṛitas tāvat śadbhir māsair mayā nripaḥ. 64
 «māsa-dvayena ca 'etasya rūpam anyad bhaviṣhyati;
 «tad dūrāt kimcid ātmānam asmai darṣayata 'adhunā!» 65
 ity uktvā bhūgriha-dvāri sarvān ānīya, darṣayan
 tasmai nyavedayad yūne sa teshām nāma-karmaṇi. 66
 ity antaḥpura-paryantam māsa-dvitayam anvaham
 bhūgrihe 'bodhayad yuktyā yuvānam puruṣam sa tam. 67
 prāpte ca samaye tam sa bhoga-plushtam dharāgrihāt
 ujjahāra, «ajaraḥ so 'yam jāto rājā», 'ity udāharan. 68
 tataḥ ca, «'aushadha-samsiddhaḥ śaiṣha rājā», 'iti tatra saḥ
 paryavāryata hṛiṣṭābhiḥ pumān prakṛitibhir yuvā. 69
 atha snātas tathā-labdha-rājyo, rājocitāḥ kriyāḥ
 cakāra sa saha 'amātyaiḥ sotsavas taruṇaḥ pumān. 70
 tadā prabhṛiti tasthau ca kurvan rājyaṁ sukhena saḥ,
 nāma 'Ajara iti prāpya, kṛidann antaḥpuraiḥ saha. 71
 sarve ca 'etam asaṃbhāvya vaidya-vṛittāviṣaṅkināḥ
 rasāyana-parāvṛitta-rūpam svaṁ menire prabhum. 72
 prityā 'anurañjya prakṛitīr devīm ca Kamalaprabhām,
 so 'tha sva-mitrair Ajaro rājā 'abhuṅkta saha ṣṛiyam. 73
 mitram Bhesajacandrākhyam tathā 'anyam Padmadarṣanam
 ubhe ātma-same cakre hasty-aṣva-grāma-pūrite; 74
 vaidyaṁ Taruṇacandram tu prakriyārtham amānāyat,
 na tu tasmin viṣaṇvāsa satya-dharma-cyutātmani. 75
 ekadā ca sa vaidyas tam svairam rājānam abravīt:
 «kim mām agaṇayitvāiva svātantryeṇa viceshase? 76
 «tad viśṛitāṁ, yadā rājā bhavān iha mayā kṛitaḥ.»
 tac ṣrutvāiva sa rājā tam Ajaro vaidyaṁ abhyadhāt: 77
 «aho, mūrkhō 'si! kaḥ kasya kartā dātāpi vā pumān?
 «prākṛtenaṁ karma hi, sakhe, karoti ca dadāti ca. 78
 «atas tvam mā kṛithā darpam! tapaḥ-siddham idam hi me
 «etac ca darṣayishyāmi pratyakṣam acireṇa te.» 79
 ity uktas tena sa trasta iva vaidyo vyacintayat:
 «aho kim apy adhrishṭo 'yam dhīro jñāni 'iva bhāshate. 80

«yad rahasyam tarāṅgatvaṃ, svāmi-saṃvananaṃ varam,
 «tad api kshamate na 'asminn, anuvartyas tad esha me. 81
 «paçyāmi tāvat, kim ayaṃ sākshād me darçayishyati.»
 ity ālocya, «tathā» 'ity evaṃ bhishak tūshṇīm babbhūva saḥ. 82
 anyedyuḥ ca 'Ajaro rājā paribhrāntuṃ sa nirayau
 kridāns Taruṇacandrādi-sevyamānaḥ suhrit-sakhaḥ. 83
 bhrāmyan prāpto nadi-tīraṃ, tasyā madhye dadarça saḥ
 pravāhe vahaḍ āyātāṃ sauvarṇaṃ padma-paṇicakam, 84
 ānāyayac ca bhṛityais tad, grīhltvā pravilokya ca
 vaidyaṃ Taruṇacandraṃ taṃ jagāda nikaṣa-sṭhitam: 85
 «nadi-tīreṇa gaccha tvam upariśṭād ito 'munā,
 «utpatti-sṭhānam eteshāṃ paṅkajānāṃ gaveshaya! 86
 «tac ca dṛishṭvā tvam āgaccheḥ; sumahat kautukam hi me
 «adbhuteshv eshu padmeshu, tvam ca dakṣhaḥ suhṛid mama.» 87
 ity uktvā preshtas tena rājñā, sa vivaço bhishak
 yathādisṭhena mārgena «tathā» 'iti prayayau tataḥ. 88
 rājāpy ayāst sva-puraṃ; sa ca gacchan bhishak kramāt
 prāpad āyatanam Çaivaṃ nadyās tasyās vaṭa-sṭhitam, 89
 tad-agre tat-sarit-tīrtha-tīre vaṭa-mahātaruṃ
 apaçyal, lambamānaṃ ca tasmin nara-karaṅkakam. 90
 tataḥ grāntaḥ kṛita-snāno devam abhyarcya tatra saḥ
 yāvat tishṭhati, meghe 'tra tāvad āgatya vṛishṭavān. 91
 meghābhivṛishṭāt tasmāc ca vaṭa-çākḥāvalambinaḥ
 mānuṣhāsthi-karaṅkād ye nyapataṃs toya-vindavaḥ, 92
 nadyās tīrtha-jale tasyās tebhyaḥ tāni dadarça saḥ
 jāyamānāni padmāni sauvarṇāni kṣaṇād bhishak. 93
 «aho kim idam āçcaryam? kam pricchamy ajane vane?
 «yadivā veda kaḥ sargaṃ bahv-āçcaryamayam vidheḥ? 94
 «dṛishṭas tāvad mayā so 'yaṃ kanakāmbhoruhākarah,
 «tad etat prakshipāmy atra tīrthe nara-kalevaram; 95
 «dharmaṃ 'stu vai, tat-prishṭhe ca jāyantām ambujāni vai!»
 ity ālocya sa vṛikṣhāgrāt tataḥ kaṅkālām akshipat. 96
 nītvā ca tad dinaṃ tatra, siddha-kāryo 'pare 'hani
 pratyāvartishṭa sa tato bhishag deçaṃ nijaṃ prati. 97
 dinaiḥ katipayaiḥ prāpa tad Vilāsapuraṃ ca saḥ
 tasya 'Ajarasya nikaṣaṃ rājño 'dhva-kṛiça-dhūsarah. 98
 dvāḥsthena 'āvedito yāvat praviçya caraṇānataḥ
 sa prishṭa-kuçalo rājñā vṛittāntam vakti taṃ bhishak, 99
 tāvat sa vijanaṃ kṛtvā rājā taṃ svayam abhyadhāt:
 «dṛishṭam hemāmbujotpatti-sṭhānaṃ tad bhavatā, sakhe, 100
 «tat kṣhetraṃ uttamaṃ Çaivaṃ; tatra dṛishṭas tvayā ca yaḥ
 «karaṅko vaṭa-vṛikṣhe, taṃ prāktanīm viddhi me tanum. 101
 «tad ūrdhva-pādena mayā lambamānena kurvātā
 «tapas tatra purā tyaktam upaçoshya kalevaram. 102
 «tapasas tasya mahātmyāt karaṅkāt pracyutais tataḥ
 «meghāmbubhis te janyante padmās tatra hiraṇyayāḥ. 103

« sa karaṅkaṣ ca yat kshiptas tīrthe tatra mama tvayā,
 « yuktaṃ tad vihitam; tvam hi mitraṃ me pūrva-janmani; 104
 « esha Bhesajacandraṣ ca tathā 'asau Padmadarṣanaḥ
 « etāv api ca taj-janma-saṃgatau suhṛdau mama. 105
 « tat tasya tapaso, mitra, prāktanasya prabhāvataḥ
 « jātismaratvaṃ jñānaṃ ca rājyaṃ ca 'upanataṃ mama. 106
 « tad eva darṣitaṃ tubhyaṃ yuktyā pratyakshato mayā,
 « bhavat-kshiptāsthi-saṃghātaṃ sābhijñānaṃ ca varṇitaṃ. 107
 « tasmāt « « tubhyaṃ mayā rājyaṃ adāyi » » 'iti mama tvayā
 « cabaṅkāro na kartavyaḥ, sthāpyaṃ ceto na duḥsthitam; 108
 « vinā hi prāktanam karma na dātā ko 'pi kasyacit,
 « ā garbhāj jantur aṇāti pūrva-karma-taror phalam. » 109
 ity uktāḥ sa bhishak tena rājūā, dṛṣṭvā tathāiva tat,
 asaṃtosaṃ punar nṛiva tat-sevā-sukhito vyadhāt. 110
 so 'pi rājā 'Ajaro jātismaras taṃ bhishajaṃ tataḥ
 saṃmānya 'artha-pradānena yathocitaṃ udāra-dhīḥ, 111
 antaḥpuraiḥ subhṛdbhiḥ ca sākam naya-jitāṃ mahīm
 bhuñjānaḥ sukṛita-prāptāṃ sukhāṃ āsta 'apakaṇṭakām. 112

« evaṃ bhavati loka 'smin, deva, sarvasya sarvadā
 « prākṛkarmopārjitaṃ jantoḥ sarvam eva cūbhācūbhām. 113
 « tasmāt tvam api naḥ svāmi manye janmāntarārjitaḥ;
 « satsv anyeshv evaṃ asmākaṃ prasanno 'sy anyathā katham? » 114
 ity apūrva-ramaṇīya-vicitrāṃ
 kāntayā saha Tapantaka-vaktrāt
 saṃniṣāmya sa kathāṃ, udatishṭhat
 snātum atra Naravāhanadattaḥ. 115
 kṛita-snāno gatvā nikaṣam atha Vatseṣa-nṛipateḥ
 pitur, muñcan mātur muhur amṛita-varshaṃ nayanayoḥ,
 kṛitābhāras tābhyāṃ saha sadayito mantri-sahitaḥ
 sukhair āpānādyair dinam anayad etaṃ ca rajanīm. 116

Taraṅga 41.

Tataḥ sa Ratnaprabhayaḥ samam tad-vāsaveṣmani
 sthito 'nyedyuḥ, kathāḥ kurvaṇs tās tāḥ sva-sacivaiḥ saha, 1
 Naravāhanadatto 'tra mandira-prāṅgaṇe vahiḥ
 akasmāt purushasya 'iva cūṣṛāva 'ākṛandita-dhvanim. 2
 « kim etad? » iti kasminñcit pricchaty, āgatya cetikāḥ
 abruvan: « kañcukī kṛandaty esha Dharmagiriḥ, prabho! »

« iha 'āgatya hi mūrkhena mitreṇa kathito 'dhunā
 « tirthayātrā-gato 'mushya bhrātā deçāntare mṛitaḥ. 4
 « tena, « (rājakula-stho 'smi) » 'ity asmaran, çoka-mohitaḥ,
 « sākrandah san grihaṃ nītaḥ sampraty esha vahir janaiḥ. » 5
 « ac çrutvā yuvarāja 'smin jāta-duḥkhe, 'nukampayā
 tñi Ratnaprabhā tatra vishannā 'iva jagāda sā: 6
 priya-bandhu-viyogotttham aho duḥkhaṃ durutsaham!
 « ashṭaṃ! kim na kṛito dhātrā jano 'yam ajarāmarah? » 7
 « rājñi-vacaḥ çrutvā Marubhūtir uvāca tām:
 « artyesv etat kuto, devi? tathā hi 'imāṃ kathāṃ çṛiṇu: 8

irāyur-nāmi nagare Cirāyur nāma bhūpatiḥ
 aṃ cirāyur eva 'āst, ketanaṃ sarva-sampadām. 9
 « Nāgārjuno nāma Bodhisattvāṇa-sambhavaḥ
 ur dānaçlaḥ ca mantrī vijñānavān abhūt, 10
 arvaushadhi-yuktijñāḥ cakre siddha-rasāyanah
 aṃ tam ca rājānaṃ vijaraṃ cira-jīvinam. 11
 « d mantriṇas tasya bālāḥ pañcatvam āyayau
 junasya putreshu sarveshu dayitaḥ sutah. 12
 « dṛishṭa-saṃtāpo martyānāṃ mṛityu-çāntaye
 « saṃdadhe dravyais tapo-jūāna-prabhāvataḥ. 13
 lhasya tv ekasya kāla-yogaṃ sa mīlane
 ratikshate, tāvad Indreṇa tad abudhyata. 14
 saṃmantrya sa surair Açvināv evam ādiçat:
 « Nāgārjunaṃ brūtaṃ idaṃ mad-vacanād bhuvi: 15
 « aṃ kartum iha 'ārabdho mantriṇāpy anayas tvayā?
 « vaṃ Prajāpatiṃ jetum udyato vata saṃpratam, 16
 « maraṇa-dharmāṇas tena ye kila nirmitaḥ,
 « itvā 'amṛitaṃ yat tān amarān kartum arhasi? 17
 « kṛite, viçesho hi kaḥ syād deva-manushyayoḥ?
 « ya-yājakābhāvād bhajeta ca jagat-sthitiḥ. 18
 « nad-vacanād etat saṃhara 'amṛita-sādhanaṃ,
 « kupitā devāḥ çāpaṃ dāsyanti te dhruvam. 19
 « ac ca 'esha yatnas te, sa svarge tvat-sutaḥ sthitaḥ. »
 « a Çakras tau prajighāya 'Açvināv ubhau. 20
 « tya grihītārghau tad-āgamana-toshiṇe
 « ra-saṃdeçaṃ tasmai Nāgārjunāya tam, 21
 « idatus ca 'asya divi devaiḥ saṃam sthitam.
 « unah so 'tra vishannāḥ sann acintayat: 22
 « 'Indra-vākyaṃ ced, devās tat tāvad āsatām;
 « na kim çāpam Açvinau me prayacchataḥ? 23
 « stām amṛitaṃ, na siddho me manorathah;
 « ne prāk-sukṛitair açocyāṃ sa gato gatim. » 24
 « çvinau devau so 'tra Nāgārjuno 'bravit:
 « uayā 'Indrājñā; saṃharāmy amṛita-kriyām. 25

«pañcāhena 'amṛite siddhe kṛitā 'iva 'eshā 'ajarāmarā
 «mayā 'abhaviṣyat prithivī, yuvāṃ ced na 'āgamishyatam.» 26
 ity uktvā tat-samakṣam tat tad-vākyād nicakḥāna saḥ
 dharanyāṃ amṛitaṃ siddha-prāyaṃ Nāgārjunaḥ tadā. 27
 tato 'çvinau tam āpicchya gatvā, Çakrāya tad divi
 ācakhyatuḥ kṛitaṃ kāryaṃ, nananda 'atha sa Devarāṭ. 28
 tāvac ca 'atra Cīrāyuh sa rājā Nāgārjuna-prabhuḥ
 putraṃ Jivaharaṃ nāma yauvarājye 'bhishiktavān. 29
 abhishiktaṃ ca tam mātā praṇāmārtham upāgataṃ
 rājūl Dhanaparā nāma hṛiṣṭaṃ dṛiṣṭvā 'abravit sutam: 30
 «yauvarājyaṃ idaṃ prāpya, putra, hṛiṣyasi kiṃ mṛiṣā?
 «rājya-prāptyai kramo hy esha tapasā ca na vidyate. 31
 «yuvarājā hi bahavo gatāḥ putrāḥ pitus tava,
 «na rājyaṃ kenacit prāptaṃ, prāptaṃ sarvair viḍambanam. 32
 «Nāgārjunena dattaṃ hi tad rājñe 'smai rasāyanam,
 «vayo-varsha-çataṃ yena prāptaṃ asya 'idaṃ aṣṭamam. 33
 «ko jānāti, kiyanty anyāny api prāpsyanti ca kramāt
 «yuvarājān nṛpasya 'asya kurvato 'lpāyushaḥ sutaṃ?» 34
 etac çrutvā viṣaṇṇaṃ tam putraṃ sā punar abravīt:
 «yadi rājyena kṛityaṃ te, tad upāyam imaṃ kuru: 35
 «esha Nāgārjuno mantri pratyahaṃ vihitāhnikah,
 «āhāra-samaye dātā, karoty udghoṣhaṇām imāṃ: 36
 ««ko 'rthi? prārthayate kaḥ kiṃ? kasmai kiṃ diyatām?»» iti.
 ««sva-çiro me prayaccha!»» 'iti tatkalāṃ brūhi; gaccha tam! 37
 «satya-vāci tatas tasmiñç chiuna-mūrdhni mṛite, nṛpāḥ
 «tac-çokāt pañcatāṃ prāyād, vanaṃ vā 'esha samāçrayet; 38
 «tataḥ prāpsyasi rājyaṃ tvam; upāyo 'nyo 'tra nāsti te.»
 iti mātur vacaḥ çrutvā rājaputras tutosha saḥ, 39
 «tathā» 'iti tad vidhātum ca cakāraiva sa niçcayam.
 kaṣṭo hi bāndhava-snehaṃ rājya-lobho 'tivartate. 40
 atha rājasuto 'nyedyuḥ svairam Jivaharo yayau
 tasya bhojana-velāyāṃ grihaṃ Nāgārjunasya saḥ. 41
 «kaḥ kiṃ yācata?» ity-ādi tadā tatra ca mantriṇam
 vadantaṃ tam praviçyaiva sa mūrdhānam ayācata. 42
 «āçcaryaṃ, vatsa! çirasā kiṃ karoshi mama 'amunā?
 «mānsāsthi-keça-saṃgho hi kva 'upayujyate esha te?» 43
 «tathāpy arthas tava 'anena yadi, chittvā grihāna tat.»
 ity uktvā 'upanayat tasmai sa ca mantri çirodharām. 44
 rasāyana-dṛiḍhāyāṃ ca tasyāṃ praharataç ciram
 rājasūnor yayuḥ khadgā bahavas tasya khaṇḍaçaḥ. 45
 tāvad buddhvā 'etad āyātāṃ tam rājānaṃ Cīrāyusham
 vārayantaṃ çiro-dānāt so 'tra Nāgārjuno 'bravit: 46
 «jātismaro 'haṃ, nṛpate, navatiṃ ca navādhikāṃ
 «janmāni sva-çiro dattaṃ mayā janmani janmani. 47
 «idaṃ çatatamaṃ janma çiro-dānāya me, prabho!
 «tad mā sma vocaḥ kiṃcit tvam; vimukho 'rthi na yāti me. 48

«tad idānīm dadāmy asmai tvat-putrāya nijam ciraḥ;
 «tvad-mukhālokanāya 'esha vilambo hi krito mayā.» 49
 ity uktvā 'āṣishya tam bhūpaṃ, cūrṇam ānāyya koṣataḥ,
 alipad rājaputrasya kṛpāṇaṃ tena tasya saḥ. 50
 tat-kṛpāṇa-prahāreṇa so 'tha tasya nṛpātmajaḥ
 Nāgārjunasya cicheda ciro, nālād iva 'ambujam. 51
 «tha 'utthite mahākrande, prāṇa-tyāgonmukhe nṛpe,
 y uccacāra gaganād aṣaritrā 'atra bhārati: 52
 akāryaṃ mā krithā, rājann! açocyō hy esha te sakhā,
 Nāgārjuno 'punarjanmā gato Buddha-samāṃ gatim.» 53
 ac cṛutvā sa virataḥ Cīrāyur maraṇād nṛpaḥ,
 tta-dānaḥ cūcā tyakta-rājyo vanam açicriyat. 54
 ra kālena tapasā sa prāpa paramāṃ gatim.
 putro 'py adhitasthau tad-rājyaṃ Jivaharo 'tra saḥ; 55
 pta-rājyaḥ ca nacirād, rāṣṭra-bhedam vidhāya, saḥ
 Nāgārjuna-sutaiḥ smaradbhis tam pitur badham; 56
 çokād atha tad-mātus tasyā hṛdayam asphuṭat.
 ya-jusṭhena pathā pravṛttānām çivam kutaḥ? 57
 ca rājyām anyasyām jātas tasya Cīrāyusbhā
 rur nāma putras tair mantri-mukhyair nyaveçyata. 58

am Nāgārjunārabdhāṃ martyānām mṛityu-nāçanam
 adham daivatair yāvat, so 'pi mṛityu-vaçaṃ gataḥ. 59
 id vidhātṛi-vibito 'yam anitya eva
 ra-duḥkha-bahulo nanu jīvalokaḥ,
 m na kartum api yatna-çatais tad atra
 i kimcid api, na 'icçhati yad vidhātā.» 60
 khyāya kathāṃ kila
 larubhūṭike, samam sacivaiḥ
 āhanadatto nijam
 cakāra divasa-kartavyam. 61

Taraṅga 42.

ani pare prātaḥ, sotkāṃ Ratnaprabhāṃ priyām,
 pratyāgamishyāmi » 'ity āçvāsyā, 'ākheṭakāya saḥ 1
 samam pitrā vayasyaiç ca 'aṭavīm yayau
 datto 'çvair gojaiç ca parivāritaḥ. 2
 ebha-kumbhānām nakḥodara-paricyutaiḥ
 ita-suptānām upta-vijā 'iva mauktikaiḥ, 3
 bhalla-lūnābhīr daṇṣṭrābbiḥ sāṅkurā 'iva ca,
 a kebhatajair harīṇānām parisrutaiḥ, 4
 . DMG. ■■, 5. 9

nimagna-kaṅkapatrāṅkaṁ kroḍaiḥ stavakitā 'iva ca,
 çaritraiḥ çarabhāṇaṁ ca patitaiḥ phalitā 'iva sà 5
 babbhūva tasya nipatad-ghana-çabda-çilmukhā
 prītaye mṛigayā līlā-latā-çobhita-kānanā. 6
 çanaiḥ çrāntaḥ sa viçramya, praviveça vanāntaram
 hayārūḍhaḥ saha 'ekena Gomukhena 'açva-sādinā. 7
 tatra 'ārebhe ca gulikā-kṛdāṁ kim api tatksaṇam,
 tāvac ca tāpasī kāpi pathā tena kila 'āyayau. 8
 tasyās tasya karād bhrashtā gulikā mūrdhni ca 'apatat;
 tato vihasya kimpit sà tāpasī tam abhāshata: 9
 «evam eva mado 'yaṁ cet tava, tad yady avāpsyasi
 «jātu Karpūrikāṁ bhāryāṁ, tataḥ kidrīg bhaviṣhyati?» 10
 etac çrutvā 'avaruhyaiva turagāc, caraṇānataḥ
 Naravāhanadattas tām tāpasīm nijagāda saḥ: 11
 «tvam na dṛiṣṭā mayā, daivād gulikā ca 'atra me gatā;
 «prasīda! tad, bhagavati, kshamasva skhalitaṁ mama!» 12
 tac çrutvā, «nāsti me, putra, kopa» ity abhidhāya ca,
 tāpasī sà jita-krodhā tam āçrbbhir asāntvayat. 13
 tataç ca vaçinīm matvā prabuddhāṁ satya-tāpasīm,
 Naravāhanadattas tām papraccha vinayena saḥ: 14
 «kā 'eshā Karpūrikā nāma, bhagatvaty, uditā tvayā?
 «etad ādiça, tushṭāsi mayi cet; kautukam hi me.» 15
 ity uktavantam prānataṁ tāpasī tam jagāda sà:
 «asti pāre 'mbudheḥ puram nāmnā Karpūrasambhavam, 16
 «anvarthas tatra rājā 'asti Karpūraka iti çrutah;
 «tasya Karpūrikā nāma sūtā 'asti varakanyakā, 17
 «ekāṁ vilokya Kamalāṁ nirmathya 'apahṛitāṁ suraiḥ,
 «yā dvitīyā 'iva nikshipya tatra gopāyitā 'abdhinā. 18
 «puruṣa-dवेशinī sà ca vivāham na 'abhivāūchati,
 «tvayy upete yadi param bhaviṣhyati tad-arthini. 19
 «tat tatra gaccha, putra, tvam; tām ca prāpsyasi sundarīm,
 «gacchataç ca 'atra te 'tavyām mahā-kleṣo bhaviṣhyati. 20
 «mohas tatra na kāryas te, sarvaṁ svantaṁ hi bhāvi tat.»
 ity uktvāiva, kham utpatya, tāpasī sà tiro dadhe. 21
 Naravāhanadatto 'tha tad-bāṇī-Madanājjūyā
 ākriṣṭaḥ, sa tam āha sma Gomukhaṁ pārçva-vartinam: 22
 «ehi, Karpūrikā-pārçvaṁ puram Karpūrasambhavam
 «gacchāvas, tām adṛiṣṭvā hi na kṣaṇam sthātum utsahe.» 23
 tac çrutvā Gomukho 'vādid: «deva, 'alam sāhasena te!
 «kva tvam? kva 'abdhī? puram tat kva? kva so 'dhvā? kanyakā kva
 «nāmnī çrute, kim ekāki tyakta-divyāṅganājanāḥ [sā? 24
 «nirabhiprāya-saṁdigdhām abhidhāvasi mānushīm?» 25
 evam sa Gomukhena 'ukto Vatsarāja-sutas tataḥ
 abravīt: «siddha-tāpasyā na tasyā vacanam mṛiṣhā; 26
 «tad mayā 'avaçyaṁ gantavyam prāptum tām rājakanyakām.»
 ity uktvā sa hayārūḍhaḥ pratasthe tatksaṇam tataḥ, 27

anvagāt sa ca tam tūshṇīm anicchann api Gomukhaḥ;
 akurvan vacanam bhṛityair anugamyah param prabhuḥ. 28
 tāvad Vateṣṇaro 'py āgāt kṛitākheṣo nijam purim,
 manvānah sa tam āyāntam putram sva-bala-madhyā-gam. 29
 sva-balam tac ca tasya 'āgād Marubhūty-ādibhiḥ saha
 purim tam eva, matvā tam sainya-madhyā-sthitam pituḥ. 30
 tatra prāptā vicinventas te, buddhvā tam anāgatam,
 Vateṣṇarādayo jagmuḥ sarve Ratnaprabhāntikam. 31
 sā ca, 'ādan tac-ṣrutena 'ārtā, dhyātayā nija-vidyayā
 ākhyāta-dayitodantā, vignam cvaçuram abravīt: 32
 «Karpūrikam rājasutām tāpasyā kathitām vane
 «āryaputro gataḥ prāptum puram Karpūrasambhavam, 33
 «çlghram ca kṛita-kāryah sann iha 'eshyati sa-Gomukhaḥ.
 «tad alam cintayā! 'etad hi vidyāto 'dhigatam mayā.» 34
 ity uktvā 'aṣṭāsayat sā tam Vateṣṇam saparigrabham
 Ratnaprabhā, 'anyam vidyām ca patyuh prāyukta tasya sā 35
 Varavāhanadattasya pathi kleṣṇapaçāntaye;
 a 'rshyam bhartṛi-hitāishinyo gaṇayanti hi sustriyah. 36
 tāvac ca dūram adhvānam sa yayau vāji-prishṭhagaḥ
 aravāhanadatto 'syām aṭavyām Gomukhānvitah. 37
 ha 'akasmād upetya 'atra kumārī pathy uvāca tam:
 ham Māyavati nāma vidyā Ratnaprabhērītā; 38
 ikshāmy adriçyā mārga tvām; niçcintas tad vraja 'adhunā! »
 uktvā rūpiṇī vidyā tiro 'bhūt sā 'asya paçyataḥ. 39
 prabhāvāt tataḥ çānta-kshut-trishṇaḥ pathi sa vrajan
 avāhanadattas, tam stuvan Ratnaprabhām priyam, 40
 m svaccha-sarah prāpya vanam, svādutaraiḥ phalaiḥ
 ; ca 'āhāra-pānādi snātaç cakre sa-Gomukhaḥ. 41
 m ca tatra samyamya datta-gbhāsau hayāv adhaḥ,
 ri-dvityo vāsārtham āuroha mahā-tarum. 42
 'uru-çākṣhā-samvishṭo, vitrasta-baya-heshitaiḥ
 ddhaḥ, so 'ntarā 'adhastād apaçyat sinham āgatam. 43
 tā ca 'avatitirshus tam aṣṭārthe Gomukho 'bravīt:
 dehānapekshaḥ sann amantreṇsiva ceshtase! 44
 i-vṛittā hi nṛipā mantra-mulā ca rājatā;
 sase tat tiryagbbir nakha-daṇṣhṭrāyudhaiḥ katham? 45
 'akshārtham eva 'āvām iha 'ārūḍhau hi samprati.»
 mukha-vāg-ruddho yuvarājaḥ sa tatksanam 46
 tam, turagam ghnantam dṛiṣṭvā, kshurikayā drutam
 i taroḥ prishṭhāt kshiptayā sa nimagnayā. 47
 tena viddho 'pi tam hatvāiva hayam balī
 āpādayāmāsa dvitīyam api vājinam. 48
 eṣṇvara-sutaḥ khadgam ādāya Gomukhāt,
 ptena madhye tam sinham dvedhā cakāra sah. 49
 ca samgrīhya kṛipāṇīm sinha-dehataḥ,
 ca 'āruhya so 'trāiva vṛikshe rātrim uvāsa tam. 50

prātas tato 'vatīrṇaṣ ca, pratasthe Gomukhānviṭaḥ
 Naravāhanadatto 'tas tāṃ sa Karpūrikāṃ prati. 51
 atha padbhyāṃ prayāntaṃ taṃ sinhena hata-vāhanam
 dṛṣṭvā, vinodayann evam uvāca pathi Gomukhaḥ: 52
 «deva, prāsaṅgikīm etāṃ kathāṃ ākhyāmi te, ṣṛiṇu:

Asti 'iha 'Irāvati nāma nagarī vijitālakā; 53
 tasyāṃ abhūt Parityāgaseno nāma mahīpatiḥ;
 babhūvatuṣ ca tasya dve devyau prāṇa-same priye, 54
 ekā sva-mantri-tanayā nāmato 'dhikasamgamā,
 nāmnā tu Kāvyalāṅkāṛā dvitīyā rājavanṇa-jā. 55
 tābhyāṃ samam ca so 'putro rājā putrārtham Ambikāṃ
 ārādhayan, nirāhāro darbha-ṣāyī vyadhāt tapaḥ. 56
 tataḥ sā taṃ tapas-tuṣṭā svapne dattvā phala-dvayam
 divyaṃ, samādiṣat śakṣhād Bhavānt bhakta-vatsalā: 57
 «uttīṣṭha! dehi dārābhyāṃ bhakṣhyam etat phala-dvayam,
 «tato, rājan, pravīrau te janīshyete sūtāv ubhau.» 58
 ity uktvā 'antardadhe Gaurī; prabuddhaḥ sa ca bhūpatiḥ
 nānanda prātar utthāya haste paṇyann ubhe phale. 59
 svapnena tena ca 'ānandya varṇitena parigraham,
 snāto Mṛḍāṇīm abhyarcya, cakāra vrata-pāraṇam. 60
 naktam ca 'upetya tāṃ pūrvam rājñīm Adhikasamgamā,
 phalam ekam dadau tasyai, sā ca tad bubhuje tadā. 61
 tatas tad-mandire tasyāṃ uvāsa sa nṛpo nīci
 tat-pitur mantri-mukhyasya nijasya kila gauravāt. 62
 tac ca 'atra nidadhe sampraty 'ātma-ṣāyā-ṣīro-'ntike
 dvitīyasyāḥ kṛite devyā dvitīyam kalpitam phalam. 63
 sūptasya 'asya nṛpasya, 'atha rājñī sā 'Adhikasamgamā
 utthāya, 'ātmana eva dvāv icchantī sadṛṣṇau sūtau, 64
 cīrṣhāntād bhakṣhayāmāsa dvitīyam api tat phalam;
 nisarga-siddho nārīṇāṃ sapatnīṣu hi matsarah. 65
 prātar utthāya cinvānam tat phalam taṃ mahīpatim,
 «mayāiva tat phalam bhuktaṃ dvitīyam api» sā 'abravīt. 66
 tataḥ sa rājā vīmanā nirgatya, 'atītya vāsaram,
 naktam tasyā dvitīyasyā devyā vāsagriham yayau. 67
 tatra tat phalam ekam tāṃ yācamānāṃ ca so 'bravīt:
 «sūptasya me, tad apy aṣṇāt sapatnī te chālād» iti. 68
 tataḥ sā tanayotpatti-betum aprāpya tat phalam,
 • babhūva Kāvyalāṅkāṛā rājñī tūṣṇīm suduḥkhitā. 69
 gacchatsv atha dīneshv atra rājñī sā 'Adhikasamgamā
 sāgarbhā 'abbūd, asūta 'atha kālā dvau yugapatsūtau. 70
 rājñī sa tad-utpatti-phalita-sva-manorathāḥ
 nandati sma Parityāgasenāḥ kṛita-mahotsavaḥ. 71
 tayoṣ ca sūtayor jyeshṭham indīvara-nibhēkṣhaṇam
 nāmnā 'Indīvarasenam sa nṛpaṣ cakre 'dbhūtākṛitim; 72

vidadhe ca kanyānsam Anicchasenam ākhyayā,
 taj-jananyā yato bhuktaṃ phalaṃ tat tad-anicchayā. 75
 atha 'atra tasya rājñi sā dvitīyā bhūmipasya tat
 ālokyā Kāvyaśāṅkārā sāmārhā samacintayat: 76
 «aho! ahaṃ suta-prāpteḥ sapatnyā vañcitā 'etayā;
 «tad etasyā mayā 'avaṇyaṃ kāryā manyu-pratikriyā; 75
 «vināṇyau tanyāv etāv etadiyau sva-yuktitāḥ.»
 iti samcintya sā tasthau tad-upāyaṃ vincinvati. 76
 yathā yathā ca tau tatra vavṛidhāte nṛpātmaṃjau,
 tathā tathā 'asyā vavṛidhe hṛdaye vaira-pādapaḥ. 77
 krameṇa yauvana-sthau ca tau vijñāpayataḥ sma tam
 rājaputrau sva-pitarāṃ jigishū bhujaṇālinau: 78
 «astresbhu cikṣhitau tāvad āvāṃ samprāpta-yauvanau;
 «tad bhujaṇ viphalān etān bibhṛatau katham āsvahe? 79
 «kṣatriyasya 'ajigishasya dhig bāhū dhik ca yauvanam!
 «ato 'nujānīy adhunā, tāta, digvijayāya nau.» 80
 iti sūnvor vacaḥ ṣṛtvā rājā hṛiṣṭo 'numanya saḥ,
 yātrārambhaṃ Parityāgasenaḥ samvidadhe tayoḥ. 81
 «yady atra samkṛtaṃ jātu yuvayoḥ syāt, tad Ambikā
 «smartavyā 'Artiharā devī; tayā dattaḥ hi me yuvām;» 82
 ty uktvā ca, sa tau rājā yātrāyai prāhiṇot sutau
 uktau sainyāḥ sasāmāntair, jananyā kṛita-maṅgalau. 83
 ijaṃ mantri-pradhānaṃ ca paścād mātāmahaṃ tayoḥ
 rājñi-sahāyaṃ vyasṛjad nāmnā Prathamasaṃgamam. 84
 ha tau rājaputrau dvau sabalau bhrātaraḥ kramāt
 tvā prācīṃ diṇaṃ pūrvāṃ jigyatuh prājya-vikramau. 85
 o 'pratibatau vīrau militāneka-pārthivau
 iva siddha-pratāpau tau dakṣiṇāṃ jagmatuḥ diṇaṃ. 86
 «ca vārtāṃ tayoḥ ṣṛtvā pitarau tau nanandatuḥ,
 «tā 'aparā mātā tu sā 'antar-vidvesha-vahninā. 87
 etābhyāṃ, bhuja-darpeṇa prithivīṃ jitvā, nihatya mām,
 yaṃ madīyaṃ svīkartuṃ mat-putrābhyāṃ vicintitam. 88
 «yūyaṃ mayi bhaktāḥ cet, tad etāv atra mat-sutau
 «āryaiva yushmābhir nibhantavyāv ubhāv api;» 89
 «t-kaṭaka-sthebhyaḥ sāmantebhyas tataḥ ṣaṭhā
 «ṣaṃ mṛiṣhā rājñi tad-nāmnā 'abbilikhya sā 90
 «ivigrahakāyasthena 'āhṛitena 'artha-saṃcayaiḥ,
 «Kāvyaśāṅkārā vyasṛjaḥ lekhaḥārakam. 91
 guptas tayoḥ gatvā kaṭakaṃ rājaputrayoḥ,
 ebhyaḥ dadau tebhyaḥ tāṇi lekhaṇi lekhaḥārakāḥ. 92
 yitvā tān sarve, rājānītiṃ sukarkaṇāṃ
 , tāṃ prabhor ājñāṃ anullāghyāṃ avetya ca, 93
 nilitvā saṃmantrya, nibhantuḥ tau nṛpātmaṃjau
 «iṣṭcayāṃ cakruḥ tad-guṇāvarjitā api. 94
 «uddhvaiva tad-madhyād ekasya suhṛido mukhāt,
 «nātāmaho mantri rājaputrau sahaṣṭhitāḥ 95

bodhayitvā yathā-tattvam, āropya vara-vājinoḥ,
 apasāritavān guptam tatkalām kaṭakāt tataḥ. 96
 tena 'apasāritau tau ca vrajantau niçi tad-yutau
 Vindhyātavīm viviçatur mārḡājñānād nṛpātmaḡau. 97
 tatra rātrāv atitāyām, kramāt prakramatos tayoh
 madhyāhne 'titriṣṭhākrantau hayau pañcatvam āpatuḥ. 98
 sa ca mātāmaho vridhah kshut-triṣṭhā-çushka-tālukaḥ
 vyapadyata 'ātapa-klāntaḥ, çrāntayoh paçyatos tayoh. 99
 « anāgasau katham pitrā gamitau svo daçam imām,
 « sakāmām kurvatā tām nau duṣṭām apara-mātaram? » 100
 iti tau tatra çocantau duḥkhitau bhrātarau tataḥ
 prak pitrāiva 'upadiṣṭām tām devīm dadhyatur Ambikām; 101
 tasyā dhyāna-prabhāveṇa çaranyāyās tadāiva tau
 vigata-kshut-klāma-triṣṭhau balinau ca babhūvatuḥ. 102
 tatas tat-pratyayāçvastāv avijñāta-patha-çramau
 tām eva yayatur drashṭum Vindhya-kāntāra-vāsinīm. 103
 tatra prāptau tad-agre ca bhrātarau tāv ubhāv api
 prārabbhetām nirāhārau tām ārādhayitum tapaḥ. 104
 atrāntare ca te tatra sāmantāḥ kaṭake sthitāḥ
 sambhūya yāvad āyānti tayoh pāpam cikīrshavaḥ, 105
 tāvat kvacid na dadṛçur vicinvento 'pi sarvataḥ:
 « tau samātāmahau kvāpi rājaputrau palāyitau! » 106
 tataç ca 'āçaṅkya tam mantrabhedam, sarve 'pi te bhayāt
 rājñas tasya Parityāgasenasya 'antikam āyayuh. 107
 pradarcya lekhāns tasmai ca, yathā vṛittam tam abruvan;
 so 'tha buddhvā tad udbhrāntaḥ, kruddhas tām evam abhyadhāt: 108
 « na 'ete mat-prahitā lekhā; indrajālam kim apy adaḥ.
 « yūyam ca na kim etāvad api jānītha, bālīçāḥ, 109
 « yad analpa-tapaḥ-prāptāv aham hanmi katham sutau?
 « yushmābhis tau hatāv eva, sukṛitaiḥ svais tu rakṣhitau; 110.
 « mātāmahena ca taylor darçitam mantritā-phalam. »
 ity uktvā tām sa sāmantān, kāyastham kṛṭa-lekhakam 111
 tam palāyitam apy āçu sva-çaktyā 'anāyya bhūpatiḥ,
 samyag drishṭvā yathā vṛittam, yathāvad nigṛhītavān. 112
 bhāryām ca Kāvya-lāṅkāram tādṛik-kārya-vidhāyinīm
 bhūgrihe sa nicikshepa pāpam tām putra-ghātinīm. 113
 avicārīta-paryantam atidveshāndhayā dhiyā
 sahasā hi kṛitam pāpam katham mā bhūd vipattaye? 114
 ye ca te rājaputrābhyām saha gatvā 'abhyupāgatāḥ
 sāmantās, tām nivārya, 'anyāns tat-pade sa nṛpo vyadhāt. 115
 tasthau ca vārtām anvishyan sa tataḥ putrayos tayoh
 tad-mātrā saha duḥkhārto, dharmāsakto 'mbikām smaran. 116
 tāvac ca rājaputrasya tapasā sānujasya sâ
 tasya 'Indīvarasenasya tushṭā 'abbūd Vindhya-vāsini. 117
 dattvā ca khadḡam svapne, sâ sâkshād evam tam ādiçat:
 « asya prabhāvāt khadḡasya çatrūn jeshyasi durjayān, 118

«cintayishyasi yat kimcit, tac ca sampatsyate tava.
 «dvāṇ apy etena ca yuvām ishṭa-siddhim avāpsyathaḥ.» 119
 ity uktvā 'antarhitāyām ca devyām tasyām, prabudhya saḥ
 tatra 'Indīvarasenaḥ tam hasta-sthaṁ khaḍgam aikṣhata. 120
 atha khaḍgena tat-svapna-varṇanena ca so 'nujam
 ācāvāsa, cakre tad-yuktaḥ prātar vanyena pāraṇam. 121
 tataḥ prāṇamya devīm tām, tat-prasāda-hṛita-klamah
 hrīṣṭas tat-khaḍga-hastaḥ ca samaṁ bhrātrā yayau tataḥ. 122
 gatvā ca dūram, sa prāpad ekam pura-varaṁ mahat,
 kurvāṇam Meru-ṣikhara-bhrāntim hemamayair grīhaiḥ. 123
 tatra raudraṁ dadarṣa 'ekam pratoli-dvāri Rākshasam,
 papraccha tam ca viro 'sya purasya 'ākhyām patim ca saḥ. 124
 «idaṁ Čailapuram nāma nagaram Rākshasādhīpaḥ
 «adhyāste Yamadañśhṭrākhyāḥ svāmi naḥ čatru-mardanaḥ;» 125
 ity ukte Rakshasā tena, Yamadañśhṭra-jighāṁsayā
 tatra 'Indīvaraseno 'tha sa praveshtum pravṛittavān. 126
 nirundhantaṁ ca tad-dvāḥsthaṁ Rākshasaṁ sa mahābhujah
 ka-khaḍga-prabhāreṇa čiraḥ chittvā nyapātayat. 127
 im hatvā, rāja-bhavanam praviṣya 'antar, dadarṣa saḥ
 īraḥ śiuhāsana-sthaṁ tam Yamadañśhṭram niçācaram, 128
 śñśhṭrā-ghora-mukhaṁ, vāma-pārçva-sṭhita-varāṅganam,
 ritetara-pārçvam ca kumāryā divya-rūpayā. 129
 ishṭvā ca so 'mbikā-datta-khaḍga-hasto raṇāya tam
 ūtavān, sa ca 'uttasthau khaḍgam ākrishya Rākshasaḥ. 130
 ivṛitte ca taylor yuddhe, chinna-chinno 'tha Rakshasaḥ
 ya 'Indīvarasenena mūrdhā muhur ajāyata. 131
 tasya māyām ślokyā, tat-pārçva-sṭhitayā tayā
 lāryā kṛita-saṁjñāḥ san darçanena 'anuraktayā, 132
 ājaputraḥ chittvāiva Rakshasas tasya tac čiraḥ
 raḥ khaḍga-prabhāreṇa laghu-hasto dvidhā 'akarot. 133
 'asya nashṭa-māyasya Rakshasaḥ pratimāyayā
 ajāyata punar mūrdhā, tena Raksho vyapādi tat. 134
 te tasmin, prahrīṣṭe te tad-varastri-kumārīke
 o rājaputro 'sāv upaviṣya 'atha prishṭavān: 135
 kim idṛiçe 'mushmin pure dvāḥsthaika-rakṣhitāḥ
 shaso 'yam ? yuvām ke ca ? hate 'smin kim ca hrīshyathaḥ ? » 136
 rutvā taylor madhyāt kumārī sā jagāda tam:
 1 Čailapure Vīrabhujo nāma 'abhavad nṛipaḥ; 137
 Madanañśhṭrā 'iti bhāryā tasya. sa ca 'amunā
 yā Rākshasena 'etya Yamadañśhṭreṇa bhakṣhitāḥ. 138
 ih paricchadaḥ ca 'asya, «surūpā» 'iti na bhakṣhitā
 fadanañśhṭrā 'eshā, bhāryā ca vibitā 'ātmanaḥ. 139
 irakto ramye 'smin pure nirmāya kāñcanān
 , esho 'nayā kṛīdann āsta 'apāsta-paricchadaḥ. 140
 ca Khaḍgadañśhṭrā 'asya kanīyasy asmi Rakshasaḥ
 i kanyakā, dṛiṣṭe tvayi sadyo 'nurāgiṇī. 141.

«ato hate 'smin hrīṣṭā 'iyam ahaṃ ca; tad ibā 'adhunā
 «upayacchāsva mām, āryaputra, prema-samarpitām.» 142
 evaṃ uktavatiṃ Khadgadañśhṭrāṃ sa pariṇītvān
 tām Indīvaraseno 'tha gāndharva-vidhinā tadā. 143
 tasthau ca 'atrāiva nagare Devī-khadga-prabhāvataḥ
 cintitōpanamad-bhogaḥ kṛitadāro 'nujānviṭaḥ. 144
 ekadā ca kanlyāñśam bhrātaram, vyoma-gāmini
 sva-khadga-cintāratnasya prabhāvād dhyāna-nirmite 145
 vimāne vīram āropya, so 'nicchāsenam ācramāt
 prāhiṇod antikam pitroḥ svōdantāvedanāya tam. 146
 so 'pi gatvā vimānena tena kshiprād vihāyasā,
 purīm Anicchāsenas tām pituḥ prāpad Irāvatiṃ. 147
 tatra tau nandayāmāsa pitarau darśanena saḥ,
 tīvra-duḥkhātapa-klāntau cakorāv iva candramāḥ. 148
 upētya ca 'uṅghri-patitaḥ paryāyālūṅgitas, tayoh
 nīrāsa pricchatoḥ cañkāṃ bhrātrī-kalyāṇa-vārtayā. 149
 ṣaṣaṃsa tam ca vṛttāntam etayoh purato 'khilam
 āyāta-duḥkham saukhyāntam bhrātūr ātmana eva ca. 150
 ṣuṣṭrāva ca 'atra vihitam tādrīcam pāpayā tayā
 dvesheṇa 'apara-mātrā tad ātma-nāṣāya kaitavam. 151
 tataḥ pitrā utsavavatā yukto mātrā ca, nirvṛitaḥ
 tasthāv Anicchāseno 'tra pūjyamāno janena saḥ. 152
 yāte katipayāhe ca dṛiṣṭa-duḥsvapna-ṣaṅkitāḥ,
 bhrātaram prati sotkaṣ ca pitaram sa vyajijñāpat: 153
 «gacchāmi, yushmad-utkaṇṭhām abhidhāya 'ānāyāmy ahaṃ
 «āryeṇdivaraseṇam tam; anujānībi, tāta, mām.» 154
 tac ṣrutvā 'anumatā tena pitrā putroṣukena saḥ
 jananyā ca, vimānam svaṃ tadāiva 'āruhya satvaraḥ, 155
 prāyād Anicchāsenas tad vyomnā Čailapuram puram.
 prāptaṣ ca tatra prāvikṣat sva-bhrātus tasya mandiram. 156
 dadarṣa tatra niḥsamjñam patita-sṭhitam agrajam
 rudantyor antike Khadgadañśhṭrā-Madanadañśhṭrayoh. 157
 «kim etad?» iti saṃbhrāntam pricchantam tam adho-mukhī
 jagāda Khadgadañśhṭrā sā, nīnditā 'aparayā tayā: 158
 «tvayy asthite, mayi snātum gatāyām, ekadā 'anayā
 «tvad-bhrātā 'ayam saba 'araṇṣṭa raho Madanadañśhṭrayā. 159
 «kṣaṇāt snātā gatā ca 'ahaṃ sākṣhād eṇam tathā-sṭhitam
 «etayā yuktam adrākṣham, vācā ca nirabbartsayam. 160
 «tato 'nūnīṭāpy etena, nipatya 'iva 'avilāṅghyayā
 «īrṣhyayā mohitā 'atyartham, ahaṃ evaṃ acintayam: 161
 «aho! aganayitvaiva mām ayaṃ bhajate 'parām!
 «jāne 'sya khadga-māhātmya-kṛite darpo 'yam līṇīṣaḥ. 162
 «tad asya gopayāmy eṇam;» iti saṃcintya mūḍhayā
 «etat-khadgo niṣi kṣiptaḥ, supte 'smin, dabane mayā. 163
 «kalāṅkitāṣ ca khadgo 'sau, gataṣ ca 'esha daṣām imām;
 «anutaptā 'asmi ca 'ākruṣṭā tato Madanadañśhṭrayā. 164

« attha 'etasyāṃ ca mayi ca dvayoḥ çokāṇḍha-cetasoḥ
 « maraṇādhyavasāyinyor, āgatas tvam iha 'adhunā. 166
 « tad grihāṇa tam eva 'etat-khaḍgaṃ, nistriṇça-kārmikāṃ
 « atyakta-jāti-dharmāṃ mām etenāiva nipātaya! » 166
 ity uktāḥ sa tayā 'Anicchaseno 'tra bhrāṭṛi-jāyayā,
 tāpād abadhyāṃ matvā tām, chettum aicchad nijāṃ çiraḥ. 167
 « mā 'evaṃ kārshīr! mṛito na 'ayāṃ, rāja-putra, tava 'agrajaḥ,
 « khaḍga-pramāda-kopena Devyā tv esha vimohitaḥ. 168
 « asyāṃ ca Khaḍgadanśhṭrāyāṃ mantavyā na 'aparādhitā,
 « yataḥ çāpāvatrīṇāṃ etad vastu vijjimbhitam. 169
 « ete ca 'asya tava bhrātuḥ pūrva-bhārye ubhe api.
 tat prasādaya tām eva Devīm abhimatāptaye! » 170
 tatkalām udbhūtām antarikṣhāt sarasvatīm
 utvā, nivavṛite 'nicchaseṇaḥ sa maraṇodyamāt. 171
 ihyāiva vimāṇaṃ tad, grihītvā 'agni-kalaṅkitam
 idgaṃ tam, Vindhyavāsinyāḥ pādāmulaṃ jagāma saḥ. 172
 « mūrdhophāreṇa toshayishyann uposhitaḥ
 im tam, udgatām etām gaganād acriṇod giram: 173
 i, putra, sāhasaṃ kārshīr! gaccha, jīvatu te 'grajaḥ,
 atām nirmalaḥ khaḍgo! bhaktyā tusṭhā hy ahaṃ tava. » 174
 divyaṃ vacaḥ çrutvā, tatksheṇaṃ nishkalaṅkatām
 tam dṛishṭvā kare khaḍgaṃ, kṛitvā tasyāḥ pradakṣiṇam, 175
 ratham iva 'āruhya vimāṇaṃ siddham āçugam,
 na 'utsuko 'nicchaseṇaḥ Çailapuram sa tat. 176
 dṛishṭvā 'utthitāṃ sadyo labdha-samjñāṃ tam agrajaṃ,
 a pādayoḥ sāçruḥ, kaṇṭhe so 'py etam agrahīt. 177
 nau rakshito bhartā » 'ity ubhe te pādayos tataḥ
 bhrāṭṛi-jāye tam Anicchaseṇam ūcatuḥ. 178
 nḍivārasenāya pṛicchate so 'grajāya tat,

. 179

dhyat Khaḍgadanśhṭrāyai, bhratary asmiṇs tutosha ca. 180
 « ca 'etasya mukhāt pitarau darçanōtsukau
 upara-mātrā ca kṛitāṃ tām tad-viyoga-dām. 181
 itṛā 'arpitaṃ khaḍgaṃ grihītvā, tat-prabhāvataḥ
 natam āruhya vimāṇaṃ sumahac ca saḥ, 182
 andiro bhāryā-dvayena saba sānujaḥ
 araseṇaḥ svām purīm āgād Irāvatiṃ. 183
 « irya nabhaso vismayālokitō janaiḥ,
 pituḥ parçvaṃ viveça saparicchadaḥ. 184
 « ç ca pitaraṃ tam dṛishṭvā mātaraṃ ca saḥ,
 layor açrudhārā-dbauta-mukhas tayoh. 185
 sahasā dṛishṭāṃ putram āçlishya sānujam,
 « a siktāṅgau, tāpa-nirvāṇam iyatuḥ. 186
 « ca tad-bhārye kṛita-pādābhivandane
 : te paçyantaḥ hrishṭāḥ abhinanandatuḥ. 187

kathā-prasaṅgād buddhvā ca tasya te pūrva-nirmite
divya-vāk-kathite bhārye, yayatus tau parāṃ mudāṃ. 188
vimāna-gati-sauvarṇa-mandirāṇayanādinā
prabhāveṇa sutasya 'asya viśmayena nanandatuh. 189
tatas tābhyāṃ sa sahitaḥ pitṛibhyāṃ saparigrahaḥ
āsta 'Indīvaraseno 'tra pradatta-janatotsavaḥ. 190

ekadā ca Parityāgasenaṃ tām janakam nṛipam
vijñāpya, sānujaḥ prāyāt punar digvijāya saḥ. 191
khaḍga-prabhāvāj jitvā ca prithivīm kṛitsnām mahābbujāḥ,
āyayan hema-hasty-aṣva-ratnāny ābritya bhūbbujām. 192
avāpa nagarīm tām ca nijām vijitayā bhayāt
anugata iva 'uddhūta-dhūli-sainya-nibhād bhuvā. 193
praviṣya rājadhānīm ca pitrā pratyudgato 'tha saḥ,
jananīm nandayāmāsa sānujo 'dhikasamgamām. 194
sammānya rājya-lokam ca, sva-bhāryā-svajanānvitāḥ
tatra 'Indīvarasenas tat pramodena 'anayad dinam. 195
anyedyus tat-kara-dvāreṇa 'arpayitvā ca medinīm
pitre, sa rājaputraḥ svām akasmāj jātim asmarat. 196
tataḥ supta-prabuddhābho janakam tam uvāca ca:
'mayā jātiḥ smṛitā, tāta! tad idaṃ, ṇṇu, vacmi te: — 197

Asti Mukṭāpuram nāma sānu Himavataḥ puram;
tatra 'asti Mukṭāsenākhyo rājā Vidyādhareṣvaraḥ. 198
Kambuvaty-abhidhānāyām devyām tasya sutau kramāt
jātau dvau Padmasenaḥ ca Rūpasenaḥ ca sad-guṇau. 199
Padmasenaṃ tayoh premṇā svayam vṛitavati patim
kanyā 'Ādityaprabhā nāma Vidyādhara-varātmajā. 200
tad buddhvā tad-vayasyaṇi nāmnā Candravati, svayam
etya 'avṛiṇṭa kāmārtā tām Vidyādhara-kanyakā. 201
dvibhāryaḥ sa tataḥ Padmaseno nityam akhidyata
sapatnī-sershyayā 'Ādityaprabhayā bhāryayā tayā. 202
'Iśhyāṇḍha-bhāryā-kalaham sodhum caknomi na 'anvahaṃ;
'tapovanāya gacchāmi nirvedasya 'asya cāntaye. 203
'tat, tāta, dehi me 'nujñām! » iti nirbandhato muhuḥ
janakam Padmasenaḥ svam Mukṭāsenam jagāda saḥ. 204
so 'pi tam tad-graha-kruddhaḥ sabhāryam āpatat pitā:
'kim te tapovanam gatvā? martya-lokam avāpnuhi! 205
'tatra 'eshā kalahāsaktā bhāryā 'Ādityaprabhā tava,
'Rākshasīm yonim āśādy, tvad-bhāryaiva bhaviṣyati. 206
'dvitīyā Candravaty eṣā tvayi raktā satī patau,
'rāja-strī Rākshasa-grīhā bhūtvā, tvām prāpsyati priyam. 207
'sābhilāṣho 'nusartum tvām jyeshṭham yal lakṣhito mayā,
'tad eṣa Rūpaseno 'pi bhāvi bhrātaiva tatra te. 208
'dvibhāryatva-kṛitam kimcid duḥkham tatrāpy avāpsyasi.»
evam uktvā viramya, 'itthaṃ cāpāntam akarot sa naḥ: 209
'rājaputro bhavan jitvā prithivīm pitre pradāsyasi
'yadā, tadā saba 'amibhir jātim smṛitvā vimokṣhyase.» 210

iti pitrā 'uditas tena Padmaseno nijena sah
 tatkalām saha tair anyair martya-lokam avātarat. — 211
 «sa Padmasenas, tāta, 'ayam aham jātaḥ sutas tava
 «nāmnā 'Indivaraseno 'tra, kartavyam ca kṛtaṁ mayā. 212
 «yo 'paro Rūpasenaḥ ca Vidyādhara-kumārakaḥ,
 «Anicchasena ity eva jātaḥ so 'nuja eva me. 213
 «yā ca 'Ādityaprabhā bhāryā yā ca Candravatī 'iti me,
 «viddhi te dve ime Khadgadānshtrā-Madanadānshtrike. 214
 «idānīm ca 'ayam avadhīḥ prāptaḥ cāpasya so 'sya naḥ,
 «tad vrajāmo vyaṁ, tāta, nijam Vaidyādharam padam. » 215
 «y uktvā, sa samam bhāryā-bhrātṛibhiḥ smṛita-jātibhiḥ,
 «aktvaiva mānuṣīm mūrṫim, bhūtvā Vidyādharaḥkṛtiḥ, 216
 «aṁmya pitroḥ caraṇau, kṛtvā 'anke dayitā-dvayam,
 «nujaḥ prayayau vyomnā nijam Muktaḥpuram puram. 217
 «ra 'abhinanditaḥ pitrā Muktaḥsenena sanmatīḥ,
 «tri-netrotsavo, bhrātṛā Rūpasenena saṁgataḥ, 218
 «sa Padmaseno 'sau bhūyo nāvishkṛteḥshyayā
 «tyaprabhayā Candravatī ca saha nirvṛtaḥ. 219

«etam Gomukho ramyaṁ kathayitvā katham pathi,
 «vāhanadattam tam uvāca sacivaḥ punaḥ: 220
 «am syād mahatām eva mahān kleṣas tathā 'udayaḥ,
 «śhām tu kiyān, deva, kleṣo vāpy udayo 'pi vā. 221
 «tu Ratnaprabhā-devī-vidyā-śakty-anupālitaḥ
 «urikam rājasutām akleṣāt tām avāpsyasi. » 222
 «Varavāhanadattaḥ
 «sumukhasya Gomukhasya mukhāt,
 «rāmat pathi tasminn
 «ariḥramah sa tat-sahitaḥ. 223
 «ç ca tatra kala-kūjita-rājahaṁsam,
 «sudhā-sarasa-çtala-bhūri-vāri,
 «panasa-dāḍima-ramya-rodhaḥ,
 «aro vikaca-vārijam āsasāda. 224
 «nātvā, Himagirisutākāntam abhyareya bhaktyā,
 «haram surabhi-madhurāsvāda-hṛidyaiḥ phalais taiḥ,
 «ikam mṛidu-kiçalayāstirṇa-çayyā-prasuptas
 «im rajanim anayat so 'tra Vatsēça-sūnuḥ. 225

Taraṅga 43.

rātaḥ sarit-tīrāt tasmād utthāya, mantriṇam
 dattas tam Gomukham prasthito 'bravīt: 1

«vayasya, jāne kāpy adya rātry-ante dhavalāmbarā
 «kumārī divya-rūpā mām etya svapne 'bhyadhād idam: 2
 ««niścinto bhava, vatsa! tvam itaḥ cīghraṃ hy avāpsyasi
 ««abdhēs tīre vanānta-stham āccaryam nagaram mahat. 3
 ««viçrāntas tatra ca 'akleçāt prāpya Karpūrasambhavam
 ««puram, Karpūrikām prāpsyasy atra tām rājakanyakām.» 4
 «ity uktvā mām tiro 'bhūt sâ, prabuddhaç ca 'asmi takshaṇam.»
 evam tam uktavantam ca prītaḥ provāca Gomukhaḥ: 5
 «devair anugrihītas tvam, deva! kiṃ te 'sti dushkaram?
 «tad niçcitam akriçchreṇa tava setsyaty abhīpsitam.» 6
 evam uktavatā tena Gomukhena samam pathi
 Naravāhanadatto 'tra sa prāyāt satvaras tataḥ. 7
 kramāt prāpac ca jaladher upakaṇṭha-gatam sa tat
 adri-kūṭa-nibhāṭṭāla-pratoll-gopurānvitam, 8
 Merv-ābha-sarva-sauvarṇa-rājamandira-rājitam
 nagaram vipulābhogam, bhūmaṇḍalam iva 'aparam. 9
 praviçya tatra vipaṇī-mārgēṇa, sa dadarça ca
 kāshṭha-yantramayam sarvam ceshtamānam sajīvavat 10
 baṇig-vilāsint-paurajanam janita-vismayam,
 vijūāyamānam «nirjīva» iti vāg-virahāt param. 11
 kramāc ca Gomukha-sakhaḥ so 'ntikam rājaveçmanah
 prāpa, tādriçam eva 'atra hasty-açvādi vilokayan. 12
 viveça ca 'asya sauvarṇa-pura-saptaka-çobhinah
 abhyantaram sasacivah sāccaryo rājasadmanah. 13
 tatra yantra-pratibhāra-vāranārī-pariçritam,
 jadānām syandane hetum teshām cetanam ekakam, 14
 indriyāṇām iva 'ātmānam adhiçṭhātṛitayā sthitam,
 ratna-sinhāsanāṣṭnam bhavyam puruṣam aikṣata. 15
 so 'pi tam puruṣam driṣṭvāiva 'uttamākṛitim, utthitah
 vidhāya svāgatam, svasminn upāveçyad āsane, 16
 papraccha ca 'upaviçya 'agre: «kaḥ, katham, kim amānuṣham
 «kṣmām, ātmanā dvitīyaḥ sann, unām prāpto bhavan?» iti. 17
 tataḥ so 'pi sva-vṛttāntam nivedya tam aceshataḥ,
 Naravāhanadattas tam prahvam papraccha pūruṣam: 18
 «kas tvam? kiṃ ca 'idam āccaryam puram te, bhadra? kathyatām!»
 tac çrutvā sa pumān vaktum svōdantam upacakrame: — 19
 Asti Kāñcī 'iti nagarī gariyo-guṇa-gumphitā,
 kāñcī 'iva vasudhā-badhvāḥ sadalaṅkṛititām gatā. 20
 tasyām Bāhubalākhyo 'sti Kāñcyām khyāto mahīpatih,
 koçe baddhā kṛitā yena calāpi çrīr bhujārjitā. 21
 tasya rāshṭre nṛpasya 'āvām takshaṇau bhrātārāv ubhau
 Maya-praṇīta-dārv-ādi-māyāyantra-vicakṣaṇau, 22
 jyeshṭhaḥ Prāṇadharo nāma veçyā-vyasana-mohitaḥ,
 ubam kanishṭhas tad-bhakto nāmnā Rājyadharah, prabho! 23
 tena, bhuktvā dhanam pitryam, mad-bhrātrā svam ca kimcana
 bhuktam mad-arjitam api snehādreṇa 'arpitam mayā. 24

tato 'pi so 'tivyasaṁ veçyārthārtha-jihvśhayā
 rajjuyantra-vahaṁ dārumayaṁ haṁsa-yugaṁ vyadhāt. 25
 tad haṁsa-yugaṁ rajju-ghaṭṭana-preritaṁ niçi,
 rājño Bāhubalaaya 'atra koçād yantra-prayogataḥ 26
 gavākṣheṇa praviçya 'antaç, cañcvā paṭalake sthitaṁ
 ādāya 'ābharāṇaṁ tasya, mad-bhrātūr grihaṁ āgamat. 27
 tac ca vikriya so 'bhukta maj-jyeshṭhaḥ saha veçyayā.
 tathaiiva 'anuniçam koçam amuṣhāt sa ca bhūpateḥ, 28
 vāryamāno 'pi ca mayā na 'akāryād vyaramat tataḥ;
 ko hi mārgam amārgam vā vyasanāṇdho nirkṣhate? 29
 adā ca muṣyamāṇe 'pi rātriṣhv acalitārgale
 vīriṇuṣhake rāja-gaṇje dināni katicid bhayāt 30
 cinvan pratyahaṁ tūṣṇīm, paritapto 'dhikādhikam
 d bhāṇḍāgariko gatvā sphuṭam rājñe nyavedayat. 31
 jāpi tam tathā 'anyaūç ca rakṣakān jāgrato niçi
 çāntaḥ sthāpayāmāsa tatra tattvam avekṣhitum. 32
 niçithe praviṣṭau tau gavākṣheṇa 'atra rakṣakāḥ
 d-bhrātrī-yantrahaṁsau dvāv apaçyan rajju-ghaṭṭitau, 33
 tra-yukti-paribhrāntau cañcūpāṭṭa-vibhūṣhaṇau
 na-rajju agrihṇaṇç ca rājñe darçayitum prage. 34
 tkālāṁ ca sa mad-bhrātā jyeshṭho 'vādīt sasampbhramaḥ:
 'ātar, grihṭau haṁsau dvau madiyau gaṇja-rakṣhibhṇ, 35
 ur hi çithit-bhūtā yantre srastā ca kṛikā.
 nād ito 'pasartayam adbhunçiva 'āvayor dvayoh, 36
 urāv» » iti nigrihṇiyāt prātar buddhvā nripo hi nau;
 a eva hi vikhyātau māyāyantra-vidāv ubhau. 37
 yantra-vimānaṁ ca tad mama 'asti 'iba, maṅkṣhu yat
 iṣṭāçatīm yāti sakṛit prahita-kṛikam. 38
 dūram vrajāvo 'dya videçam api duḥkhadam;
 karmaṇy avajñāta-hita-vākye kutaḥ sukham? 39
 mayā na kṛitaṁ vākyam tava duḥkṛita-buddhinā,
 'eṣha pākāḥ, prasṛito yo 'yam tvayy apy apāpini.» 40
 ktvā samārohad vimānaṁ vyoma-gāmi tat
 'rāṇadharo bhrātā tadaiiva sakuṭumbakāḥ. 41
 'ukto 'pi tena 'atra na 'ārohaṁ bahubhir bhṛite;
 a kham utpatya sa prāyāt kvāpi dūrataḥ. 42
 'rāṇadhare tasminn aham anvartha-nāmani,
 bhāvi sambhāvyā rājato bhayam ekataḥ, 43
 a-kṛite 'nyasmin vātayantra-vimānake,
 to gato 'bhūvaṁ yojanānām çata-dvayam. 44
 punas tena vimānena kha-gāminā
 ojana-çata-dvayam anyad agām aham. 45
 idra-naikaçya-çāṅkā-tyakta-vimānakāḥ
 vrajaṇn iha prāptaḥ çūnyam puram idaṁ kramāt. 46
 a pravaiṣṭo 'haṁ, deva, 'idaṁ rājamandiram
 na-çayyādi-rājopakaraṇāṇvitam. 47

sāyam ca 'udyāna-vāpy-ambhaḥ-snāto bhuktvā phalāny aham,
 rāja-çayyā-gato rātrāv ekāki samacintayam: 48
 «nirjane kiṃ karomi 'iha? tat prātar yatra kutracit
 «vrajāmi 'ito, gatam me hi bhayaṃ Bāhubalād nripāt.» 49
 iti samcintya, samsuptaṃ niçānte divya-rūpa-dhṛit
 puruṣo varhiṇârûdhaḥ svapne mām evaṃ abhyadhāt: 50
 «ihaiṣva, bhadra, vastavyaṃ, gantavyaṃ na 'anyatas tvayā;
 «āhāra-kāle ca 'āruhya sthātavyaṃ madhyame pure.» 51
 ity uktvā 'antarhite tasmin, prabuddho 'ham acintayam:
 «Kumāra-nirmitam idaṃ divyaṃ sthānaṃ suniçcitam, 52
 «kṛitā ca 'etena me svapne pūrva-puṇyair anugrahaḥ.
 «utthito 'smi 'iha, nūnam hi çreyo 'sti vasato 'tra me.» 53
 iti baddhāsthā utthāya kṛitvā 'ābnikam, ahaṃ sthitaḥ
 āruhya yāvad āhāra-kāle 'smin madhyame pure, 54
 tāvad hiraṇmayeṣh agre pātreshu 'upanateshu me
 apatat khāt gṛīta-kṣīra-çālī-bhaktādi bhojanam; 55
 cintitaṃ cintitaṃ ca 'anyad mama bhojyam upānamat.
 tad bhuktvā ca 'aham abhavaṃ devānugraha-nirvṛitaḥ. 56
 tato gṛihīṭaiṣa pure sthītir asmin mayā, prabho,
 cintitopanamad-rāja-bhogena pratīvāsaram. 57
 bhāryā paricchado vā me cintitas tu na tishṭhati,
 tena yantramayo 'tra 'ayaṃ janah sarvaḥ kṛito mayā. 58
 iti 'iha 'āgatyā takṣhāpi, deva, 'ekāki karomy aham
 rājya-llāyitaṃ Rājyadhāro nāma vidher vaçāt. — 59
 «tad deva-nirmite 'mushmin bhavanto 'dya pure dinam
 «viçrāmyantu, yathā-çakti paricaryā-pare mayi.» 60
 ity uktvā tat-purodyānaṃ tena Rājyadhareṇa saḥ
 Naravāhanadatto 'tra nityate sma sa-Gomukhaḥ, 61
 tatra vāpi-jala-snāto vārijārcita-Dhūrjatiḥ
 tāṃ madhyama-purāḥārabhūmiṃ ca prāpito 'bhavat. 62
 bubhuje tatra ca 'āhārān dhyātopasthāpitān çubbhān
 tena Rājyadhareṇa 'agra-sthītena sa samantrikaḥ. 63
 tataḥ kenāpy adṛiṣṭena pramṛiṣṭāḥārabhūmikaḥ
 anutāmbulabhogaṃ sa tasthau plāṣavaḥ sukham. 64
 atha cintāmaṇi-prakhyā-pura-māhātmya-vismitaḥ,
 bhukte Rājyadhare, naktam sa bheje çayanottamam. 65
 Karpūrikā-avaṇṭsukya-vinidraṃ ca 'atra, tat-kathāṃ
 pricchan, tam abravīd Rājyadhāro 'tha çayana-sthitaḥ: 66
 «kiṃ na nidrāsi, kalyāṇin? prāpsyasy eva 'ipsitāṃ priyām;
 «udāra-sattvaṃ vṛiṇute svayaṃ hi çṛir iva 'aṅganā. 67
 «pratyakṣa-dṛiṣṭam atra 'idaṃ tathā ca, çṛiṇu, vacmi te:

Yah sa Kāñci-patir Bāhubalo rājā mayā 'uditah, es
 tasya 'anvartho 'rthaloḥbhākyah pratihāro 'rthavān abhūt;
 tasya Mānaparā nāma bhāryā 'abhūd rūpaçālīni. 69

so rthaloḥho baṇig-dharmā lobhād bhṛityeshv aviçvasan,
 bāṇijya-vyavahāreṣu madhye bhāryām nyayunkta tām. 70
 sā 'anicchanty api tad-vaçyā baṇigbhiḥ samvyavāharat,
 madhureṇa hṛita-jaṇā rūpeṇa vacanena ca. 71
 gajāçva-ratna-vastrādi-vikrayam yaṁ vyadhata sà,
 tam tam sopacayam dṛiṣṭvā so 'rthaloḥho 'nvamodata. 72
 ekadā ca 'atra ko 'py āgād dūrād deçāntarād baṇik
 mahān Sukhadhano nāma prabhūtāçvādi-bhāṇḍa-dhṛit. 73
 tam buddhvaiḥ 'āgatam, bhāryām Arthaloḥho 'bravit sa tām:
 «baṇik Sukhadhano nāma prāpto deçāntarād iha, 74
 «priye; vāji-sahasrāṇi tena 'ānītāni vinçatīḥ,
 «Cinadeçaja-sadvastrayugmāny agaṇanāni ca. 75
 tad gatvā 'açva-sahasrāṇi pañca tasmāt tvam ānaya,
 kṛtvā sadvastrayugmānām sahasrāṇi tathā daça, 76
 yāvād açva-sahasraiḥ svais tathā taiç cāpi pañcabhiḥ
 karomi darçanam rājñe, bāṇijyām vidadhāmi ca.» 77
 am uktā 'Arthaloḥhena preshitā tena pāpmanā
 ād Mānaparā tasya pārçvam Sukhadhanasya sà, 78
 rgati sma ca mūlyena tām vastra-sahitām hayān
 ita-svāgatāt tasmāt tad-rūpāhṛita-cakshuṣaḥ. 79
 ca tām kāmā-vivaço nītvā 'ekānte 'bravid baṇik:
 «ilyena vastram ekam te hayam vā na dadāmy aham; 80
 tsyasy ekām niçām sākam mayā cet, tad dadāmi te
 āni vājinām pañca sahasrāṇi ca vāsasām.» 81
 kṛtvā so 'dhikenāpi tām prārthayata sundarīm;
 v anargala-ceshṭāsu kasya 'icchā na 'upajāyate? 82
 sà pratyavocat tam: «evam pricchāmy aham patim,
 pi hi sa jāne mām prerayed atilobhataḥ.» 83
 tvā sva-griham gatvā, patye tasmai tad abravīt,
 «tā tena baṇijā rabaḥ Sukhadhanena sà. 84
 «pāpo 'rthaloḥhas tām kināçaḥ patir abhyadhāt:
 «vastra-sahasrāṇi pañca vāji-çatāni ca 85
 «yadi labhyante rātryā, doshas tad atra kaḥ?
 «accha pārçvam tasya 'adya, prabhāte drutam eshyasi.» 86
 «tvā vacas tasya bhartuḥ kāpurushasya sà,
 «ānaparā jāta-vicikitsā vyacintayat: 87
 «vikrayiṇam pāpam hina-sattvam dhig astv imam,
 «dhāvanayā nityam vata tanmayatām gatam! 88
 «sa eva bhartā me, yo mām açva-çatair niçām
 «ça-sahasraiç ca kṛnāty ekām udāradbhiḥ.» 89
 «a, «na me dosha» ity anujñāpya tam tataḥ
 «am, agāt tasya griham Sukhadhanasya sà. 90
 «āgatām dṛiṣṭvā, prīṣṭvā buddhvā ca tām tathā
 «as, tat-prāpter amāṇṣṭa 'ātmani dhanyatām. 91
 «a 'Arthaloḥhāya tasmai tat-pataye drutam
 «bhūtān açvānç ca vastrāṇi ca yathoditam. 92

makarākaram ullāṅghya, prāpa tat-tira-varti saḥ
 Naravāhanadattas tat puram Karpūrasambhavam. 137
 tatra 'avatīrṇād nabhaso vimānād avaruḥya saḥ
 purāntaḥ paribabhrāma kautukena sa-Gomukhaḥ. 138
 prīṣṭāc ca lokato buddhvā tad eva 'abhipsitam puram
 prāptam, niṣsaṃçayam hrīṣṭo yayau rājakulāntikam. 139
 tatra 'ekam ruciram veçma vṛiddhayā 'adhishṭhitam striyā
 sa viveça nivāsāya, namrayā 'anumatasyā. 140
 yuktim jijnāsamānaç ca kṣaṇāt papraccha tam striyam:
 « ārye, kim-abhidhāno 'tra rājā? 'apatyam ca tasya kim? 141
 « rūpam tasya ca naḥ çāṇsa, yato vaideçikā vayam. »
 ity uktā tena vṛiddhā sā, tam vilokya 'uttamākṛitim, 142
 pratyuvāca: « mahābhāga, çṛiṇu, sarvam vadāmi te: —

Iha Karpūrako nāma rājā Karpūrasambhave. 143
 sa ca 'anapatyaḥ saṃtāna-hetor uddiçya Çaṅkaram
 Buddhikāryā samam devyā nirāhāro 'karot tapaḥ. 144
 trirātropoṣitam devo Haraḥ svapne tam ādiçat:
 « uttiṣṭha! putrābhyadhikā sā te kanyā janīṣyate, 145
 « Vidyādharaṇam sāmrajyam yasyāḥ patir avāpsyati. »
 ity ādiṣṭo Hareṇa 'asau prātaḥ prābuddha bhūpatih. 146
 nivedya Buddhikāryai ca devyai svapnam tam, utthitāḥ
 prahrīṣṭo 'tha tayā sākam cakāra vrata-pāraṇam. 147
 tataç ca 'asya 'acirād rājño rājñī garbham adhatta sā,
 kālā ca 'asūta sampūrṇe kanyāṃ sarvāṅga-sundarīm, 148
 yayā prabhājitās tatra jātaveçmani dīpakāḥ
 kajjalodgāra-mīṣato niḥçvāsān amucann iva. 149
 Karpūrikā 'iti tasyāç ca nijam nāma tataḥ pitā
 eṣha Karpūrako rājā vyadhatta vibhīṣasavaḥ. 150
 kramāc ca vṛiddhiṃ prāptā sā loka-locana-candrikā
 Karpūrikā rājaputrī yauvana-sthā 'adya vartate. 151
 pitā ca 'iha nṛpas tasyā vivāham abhikāṅkṣati,
 puruṣa-dveṣiṇī sā tu tam na 'icçhati manasvinī. 152
 « kanyā-janma-phalam kasmād vivāham, sakhi, na 'icçasi? »
 iti mat-sutayā sā ca sakhyā prīṣṭā 'idam abravīt: 153
 « sakhi, jātismarāyā me prāg-vṛitte çṛiṇu kāraṇam: —

Asti tīre mahāmbhodher mahānūc candana-pādapaḥ. 154
 tasya 'asti nikāṣe phulla-nalināṅkṛitam saraḥ.
 tatra 'aham abhavam haṅsī pūrva-janmani karmataḥ. 155
 sā 'aham abdhī-bhayāj jātu tasmiṇç candana-pādape
 akārṣam rājahaṅsena svena bhartrā saha 'ālayam. 156
 tatra 'ālaye vasantya me prajātān potakān sūtān
 akasmād etya balavān samudrormir apāharat. 157
 hrīteshv apatyeshv oghena krāntanty aham anaçnatī
 āsam çuçā 'abdhī-tīrastha-Çivaliṅgāgra-vartinī. 158
 tataḥ sa rājahaṅso mām upetya patir abhyadhāt:
 « uttiṣṭha! kim apatyāni vyatītāny anuçocasi? 159

« anyāni no bhaviṣhyanti; sarvaṃ jīvadbbhir āpyate. »
 iti tad-vāk-çareṇa 'ahaṃ hṛidi viddhā vyacintayan: 160
 « dbig, aho! puruṣhāḥ pāpā bālāpatyeshv api 'idriçāḥ,
 « niḥanehā nishkrīpāç çaiṇa strīṣhu bhaktimatīṣhv api. 161
 « tad me kim amunā patyā? kim me dehena duḥkhiṇā? »
 ity ālocya, Haraṃ natvā kṛtvā bhaktyā ca tam hṛidi, 162
 tatṛaiṇa puratas tasya, patyur haṃsasya paçyataḥ,
 « jātismarā rājaputrī bhūyāsaṃ junaṇāntare! » 163
 iti saṃkalpya, tat kṣhiptam çaritam jaladhau mayā.
 tato 'haṃ, sakhi, jātā 'adya tathā-bhūtā 'iha janmani. 164
 pūrva-jātau ca tasyaṃ tam bhartus tasya nṛçāṇsatām
 saṃsmarantya, na kasmīñcid vare rajyati me manaḥ. — 165
 « ato vivāhaṃ na 'icchāmi; daivāyattam ataḥ param. »
 ity uktam rājasutayā mat-sutāyai tadā rahaḥ, 166
 tayā mat-sutayāpy etad mahyam āgatya varṇitam. —
 « tad evaṃ te mayā 'ākhyātam, putra, yat prīṣṭavān asi. 167
 « tavaiva bhāvinī bhāryā nūnam ca 'eshā nripātmaḥ;
 « sarva-Vidyādharaṇām hi bhaviṣhyac-cakravartināḥ 168
 « mahiṣī 'iyam samādisṭhā pūrvaṃ devena Çambhunā,
 « tal-lakṣhaṇaiç ca yuktaṃ tvāṃ paçyāmi tilakādibhiḥ. 169
 « kimpit tadartham āntaḥ ko 'pi tvam iha vedhasā.
 « uttiṣṭha! tāvad mad-gehe drakṣhyāmaḥ kim bhaviṣhyati. » 170
 ity uktvā 'upāhṛitāhāro vriddhaya 'atra tayā, niçam
 Naravāhanadatto tam anaishṭ Gomukhānvitāḥ. 171
 prātaḥ saṃmantrya kāryaṃ ca Gomukhena samam rahaḥ,
 mahāvratika-veçaṃ sa kṛtvā Vatçeçvarātmajaḥ, 172
 tad-dvitiyo, 'tra « hā haṃsi! hā haṃsi! » 'iti vadan mubuh,
 gatvā rājakula-dvāri babhṛāma janatekṣhitāḥ. 173
 tathā-bhūtaṃ ca tam dṛiṣṭvā, tatra gatvāiva ceṭikāḥ
 Karpūrikāṃ rājasutām tam avocaṃ suvismayāḥ: 174
 « sīṇhadvare yuvā, devi, dṛiṣṭo 'smābhir mahāvratī,
 « sadvitiyo 'pi yo dhatte saundaryeṇa 'advitīyatām. 175
 « nārī-jana-mano-moha-dāyinam mantram adbhutam
 « uccārayati » hā haṃsi! hā haṃsi! » 'iti sa ca 'aṇiçam. » 176
 tac çrutvā pūrva-haṃsi sā rājaputrī sakantukā
 ānāyayat tam etābhis tad-rūpaṃ pārçvam ātmanaḥ. 177
 dadarça ca 'etam uddāma-rūpālāṅkṛti-bhūmīkam,
 Çāṅkarārādhanoṣṭāta-vrataṃ navam iva Smaram. 178
 nijagāda ca paçyantam viṣmayoṭphullayā dṛiçā:
 « kim etad eva « hā haṃsi! hā haṃsi! » 'ity ucyate tvayā? » 179
 evaṃ tayā 'ukto 'pi tadā, « hā haṃsi! » 'ity eva so 'bravīt.
 tataḥ sahaṣthitas tasya Gomukhāḥ pratyuvāca tam: 180
 « ahaṃ te kathayāmy etac, çṛiṇu devi, samāsataḥ: —
 Pūrva-janmani haṃso 'yam abhavat karma-yogataḥ. 181
 tatra 'eṣha jaladhes tīre mahataḥ sarasas taçe
 kṛitālayaḥ, samam haṃsyā tasthau candana-pādape. 182

tasmin daivād apatyeshu samudrōrmi-hriteshu, sā
 etasya hañsi çokārtā tatraya 'ātmānam akshipat. 183
 tato 'sau tad-viyogārtā, pakshi-jātau viraktimān,
 tyaktu-kāmaḥ çaritraṁ tat, saṁkalpam akarod hridi: 184
 «jātismaro 'haṁ bhūyāsaṁ rājanputro 'nya-janmani,
 «eshā ca tatra me bhāryā bhūyāj jātismarā satī!» 185
 iti saṁkalpya, taṁ dehaṁ tadā saṁsmṛitya Çaṅkaram
 virahānala-samtaptaḥ samudrāmbhasy apātayat. 186
 tato 'yaṁ Vatsa-rājasya Kauçāmbhyāṁ tanayo 'dhunā
 Naravāhanadattākhyo jāto jātismaraḥ, çubhe! 187
 «asau Vidyādhareन्द्रāṇāṁ cakravartī bhaviṣyati;»
 iti vāg udabhūd divyā jātasya 'asya sphuṭaṁ tadā. 188
 krameṇa yauvarāja-sṭhah pitrā 'yaṁ pariṇāyitaḥ
 divyāṁ kāraṇa-sambhūtāṁ devīm Madanamañcukām. 189
 tato Hemaprabhākhyasya Vidyādhara-pateḥ sūtā
 etya svayaṁ vritavati kanyā Ratnaprabhā 'ity amum. 190
 tathāpi tāṁ smaran hañsiṁ na 'esha bhajati nirvṛtim;
 etac ca bālabbhṛityāya mahyam etena varṇitam. 191
 atha 'asya mṛigayā-yātasya 'asīd saṁdarçanaṁ vane
 kayāpi siddha-tāpasyā mad-dvityasya daivataḥ. 192
 kathā-prasaṅgāt sā ca 'etam evaṁ sāmugrahā 'abravīt:
 «karma-yoyāt purā, putra, Kāmo hañsatvam āgamat. 193
 «tasya ca 'ambudhi-tīrastha-candana-druma-vāsinaḥ
 «priyā bhāryā 'abbavad hañsi divyā strī çāpataç cyutā. 194
 «velā-jala-hṛitāpatya-çokāt tasyāṁ ca vāridhau
 «kshiptātmani, sa hāso 'pi tatraya 'ātmānam akshipat. 195
 «so 'dya Çambhoḥ prasādāt tvaṁ jāto Vatsēçvarātmanajā,
 «pūrva-jātiṁ ca tāṁ, vatsa, vetā; jātismaro hy asi. 196
 «hañsi sāpy evam eva 'abdheḥ pāre Karpūrasambhave
 «pure Karpūrikā nāma jātā rājasūtā 'adhunā. 197
 «tad gaccha tatra, putra, tvaṁ! svāṁ bhāryāṁ tāṁ avāpnuhi!»
 ity uktvā sā kham utpatya tiro 'bhūt siddha-tāpasi. 198
 yaṁ ca 'asmat-prabhur jñāta-pravṛttis tatksanaṁ tataḥ
 ito 'bhimukham āgantūṁ prāvartata mayā saha. 199
 tvat-snehākṛishyamāṇaḥ ca paṇi-kṛitya sva-jīvitam,
 uttīrya kāntāra-çatāṁ prāpad esho 'mbudhes taṭam. 200
 tatra Hemapura-stho 'smai takṣhā Rājyadharābhīdhaḥ
 mad-dvityāya militaḥ prādād yantra-vimānakam. 201
 tasminn āruhya bhaya-dehāmūrta iva sāhase,
 abdhī-kāntāram ullaṅghya, prāptāv āvām idaṁ puram. 202
 etad-artham asāv eva «hā hāsi!» 'iti vadann iha
 bhrānto, devi, mama svāmi, yāvat prāptas tvad-antikam. — 203
 «idāniṁ tvad-mukhōdāra-rākā-ramaṇa-darçanāt
 «asaṁkhyā-duḥkha-sāṁnidhya-tamo-'pānūtim aṇute. 204
 «tvad-dṛishṭi-nīla-nalīna-srajā 'arcaya mahātithim!» 205

evaṃ vaco viracitaṃ Gomukhasya niṣāmyā sā,
 samvāda-pratyayāt satyaṃ mene Karpūrikā tadā. 206
 «aho, mayi āryaputrasya sneho 'mushya mudhāiva me
 virāḡitā 'abbhū!» ity antaḥ premārdrā vimamarṣa sā, 207
 uvāca ca: «ahaṃ satyaṃ sā haṃś, dhanyā ca yat-kṛite
 «evaṃ janma-dvaye kleṣaṃ āryaputro 'nubhūtavān; 208
 «tad ahaṃ vo 'dhunā dāśi prema-kṛitā», 'iti-vādinī
 Naravāhanadattaṃ taṃ snānāḍyāiḥ samamānayat. 209
 tataḥ parivāra-mukhena 'etat sarvaṃ abodhayat
 vitarāṃ svam, sa ca 'upāgāt tad buddhvāiva tad-antikam. 210
 atra 'utpanna-vivāheccchāṃ sūtāṃ tām, tad-varaṃ tathā
 Naravāhanadattaṃ taṃ samprāptam ucitaṃ cirāt 211
 'idyādharma-mahācakravartī-lakṣhaṇa-lāñchitam
 'iṣṭvā, kṛitārthaṃ ātmānaṃ so 'manyata tadā nṛipaḥ. 212
 adadau ca 'ātmajāṃ etāṃ tasmai Karpūrikāṃ tataḥ
 Naravāhanadattāya yathā-vidhi saśādarāḥ. 213
 id asmai ca jāmātre prativahni-pradakṣiṇaṃ
 'śiṣṭvā suvarṇasya karpūrasya ca tāvatīḥ, 214
 -rāḍayo babhūṣṭaḥ tatra cōbhāṃ draśṭum iva 'āgatāḥ
 jōdvāha-dṛiṣṭvāno Meru-Kailāsa-sānavaḥ. 215
 aḥ sadvastra-koṭīḥ ca daṣa, dāśi-ṣaṭatrayaṃ
 ukṛitaṃ dadau so 'smai kṛitī Karpūrako nṛipaḥ. 216
 : tathau kṛitōdvāhaḥ sa Karpūrikayā tayā
 vāhanadatto 'tra samaṃ prītyā 'iva mūrtayā. 217
 : na 'abbhūḍ manāḥ-prītyai sa badhū-varayos tayoh
 : mo mādhavavallī-vasantotsavayor iva? 218
 hi, prayāmaḥ Kauṣāmbhīm!» ity anyedyuḥ ca so 'bravit
 āhanadattas tām kṛitī Karpūrikāṃ priyām. 219
 pratyabravit sā taṃ: «yady evaṃ, tat kha-gāminā
 va tvad-vimānena vrajāmas tvaritaṃ na kim? 220
 et svalpaṃ, tad aparaṃ vistṛṇaṃ dhaukayāmy ahaṃ;
 rāṇadharāḥkhyo hi takṣhā yantravimāna-kṛit 221
 leṣāntarāyātas, taṃ cīghraṃ kārāyāmy adaḥ.»
 ā sā pratihārasya 'ānāyā kṣhattur ādiṣat: 222
 taṃ yantra-takṣhāṇaṃ vada Prāṇadharāṃ: ««mahat
 a-gāmi vimānaṃ naḥ prasthānāya 'upakalpaya!» » 223
 : rījya kṣhattāraṃ rājñī Karpūrikā 'atha sā
 hena pitre tām prasthāneccchāṃ nyavedayat. 224
 ddhvāiva tad yāvad āyāty atrāiva bhūpatiḥ,
 nadatto 'ntas tāvad evaṃ acintayat: 225
 Rājyadhara-bhrātā so 'yaṃ Prāṇadharo dhruvam
 yā sva-deṣād yo vidrutaṣ tena varṇitaḥ.» 226
 : cintayaty eva, rājñī ca kṣhipraṃ āgate,
 hāra-yutas takṣhā Prāṇadharo 'tra saḥ, 227
 : ca : » sumahad vimānaṃ kṛitaṃ asti me,
 : śha-sahasrāṇi vahaṭy adya 'avahelayā.» 228

ity uktavantam takshānam «sādhv!» ity uktvā, 'abhipūjya ca
 Naravāhanadatto 'tra tam papraccha sa sādaram: 229
 «kaccid Rājyadharasya tvam bhrātā Prāṇadharo 'grajah
 «nānā-yantra-prayogānam vettā sumahatām api?» 230
 «sa eva tasya bhrātā 'aham; devo vetti tu nau kutah?»
 iti Prāṇadharah so 'pi prañataḥ pratyuvāca tam. 231
 tato yathā Rājyadhareṇa 'uktaṁ, dṛiṣṭo yathā ca saḥ,
 Naravāhanadattas tat tathā tasmai ṣaṇṇasa saḥ. 232
 atha tena mudā Prāṇadhareṇa samupāhṛite
 mahā-vimāne, 'numataḥ ṣvaṣureṇa 'atra bhūbbhṛitā, 233
 tam āmantrya, samāropya dāsi-karpūra-kāñcanam,
 tena rāja-visiṣṭeṇa saha Prāṇadhareṇa saḥ, 234
 tena ca kṣhatṭri-mukhyeṇa, ṣvaṣṛū-racita-maṅgalaḥ,
 Karpūrikāṁ rājaputrīm navām ādāya tam badhūm, 235
 datta-dāno dvijātibhyaḥ sadvastra-nicayaḥ ca taiḥ,
 Naravāhanadatto 'sāv āruroha sa-Gomukhaḥ. 236
 «pūrvam abdhēs tatam tāvad yāmo Rājyadharāntikam,
 «tato griham», iti Prāṇadharam tam nijagāda saḥ. 237
 tatas tena 'āhatena 'āṣu vimānena 'utpapāta saḥ
 nabho manorathena 'iva pūrṇeṇa saparigrahaḥ. 238
 kṣhaṇād uttīrya jaladhiṁ, punas tat-tīra-varti ca
 prāpa Hemapuram dhāma tasya Rājyadharasya tat. 239
 tatra Rājyadharam prahvaṁ, prahṛiṣṭam bhrātṛi-darṣanāt,
 dāsibhis tam adāsikam samvibheje ca sotsavam. 240
 āpṛicḥya ca tam udvāṣhpam, katham apy ujñhitāgrajam,
 yayau tenāiva Kauṣāmbīm vimānena tadāiva saḥ. 241
 tatra 'ambarād aṣaṅkitam
 avatīrṇam vara-vimāna-vahanam tam
 sānucaram nava-badhvā
 yuktaṁ dṛiṣṭvā, visismiye janatā. 242
 pauṛṣṭābhaiḥ prakāṣam
 putram buddhvā pitā 'asya Vatsēṣaḥ
 hṛiṣṭo niragād agre
 devī-saciva-snushātibhir yuktaḥ. 243
 dṛiṣṭvā vimāna-vāhana-
 sūcita-Khavitavya-bhacara-sāmrājyam
 tam so 'bhinananda sūtam
 rājā caraṇānatam badhū-sahitam. 244
 mātā Vāsavadattā
 Padmāvatyā samam tam āḥliṣhya,
 vigalitam iva tad-darṣana-
 duḥkha-granthīm jahau vāṣhpam. 245
 Ratnaprabhā ca bhāryā
 sānandā Madanamañcukā ca tadā
 tasya prema-hateṣhye
 caraṇau cittam ca jagrihatus tulyam. 246

Yaugandharāyaṇādīn
 pitṛi-sacivān svāṅc ca so 'tha nṛipa-sūnuḥ
 Marubhūti-mukhān prajānātān
 anandayāt kṛita-yathārha-satkārah. 247
 sarve ca, vibhūṣitaṃ su-
 daçārha-kūlena jaladhīm ākranya,
 samupāhṛitaṃ sva-patinā
 vyaktaṃ sodarya-mūrtim amṛitasya, 248
 ajarāḡganā-çata-yutām
 iṣṭām çriyam iva 'abhyanandane tām
 Karpūrikāṃ nava-badhūṃ
 atseçādyā yathocitāvanatām. 249
 tasyāc ca paitṛikāṃ taṃ
 itseço 'pūjyāt pratihāram
 arpita-vimāna-vāhita-
 icana-karpūra-vastra-koṭi-cayam. 250
 ikhyātāṃ Naravāhana-
 tena tato vimāna-kartāram
 pakāriṇaṃ sa rājā
 adharaṃ taṃ api mānayaṃmāsa. 251
 tatham eshā rājasutā
 'prāptā? katham itaç ca yātau svah? »
 papraccha saharshaḥ
 ānya sa Gomukhaṃ taṃ ca nṛipatiḥ. 252
 a mṛigayā-vana-gamanāt
 iti yathā darçanaṃ tapasvinyāḥ,
 vadbara-samāsādita-
 -yuktyā yathā ca tīrṇo 'bdhiḥ, 253
 mūrikā vivāhe
 āpi ca sahasakhī yathā labdhā
 adhara-lābha-labdhena
 taṃ prāg-pathā vimānena: 254
 ā 'ekānte sa tathā
 haṃ Gomukho yathāvṛittam
 'āpçakāra tasmai
 acivāya Vatsarājāya. 255
 ietaḥ? kva ca tāpasi? kva ca tathā 'ndanvat-tīre yantra-vit
 tājyadharas? tadya-vahanena 'ullaṅghanam kva 'ambudheḥ?
 ca vimāna-kartur aparasya 'asya kva pūrvam gatir?
 'in çubha-siddhy-upāya-racanā-cintāṃ vidhatte vidhiḥ! » 256
 nikhilaiḥ savismaya-
 mpita-mastakais tataḥ
 vidadhe ca Gomukhe
 'kti-stutir atra sādaraḥ. 257

Ratnaprabhāṃ ca rājāṃ
 pativratā-dharma-janita-paritoshāṃ
 praçaṇsus te bhartur
 nija-vidyā-vihita-patharakshāṃ. 258
 atha Naravāhanadatto
 vinīta-gaganāgatāgamana-khedāḥ
 sa viveça rājadhānīm
 pitṛibhir bhāryādibhiḥ ca samam. 259
 tatra 'upāgata-mānita-
 bandhu-subhṛit-svarṇa-kūṭa-bhṛita-koṣaḥ
 vasubhis tau pūritavān
 Prāṇadhara-çvāçurapratihārau. 260
 bhuktvā 'uttaraṃ ca sapadi
 Prāṇadharas taṃ vyajjīṇapat praṇataḥ:
 « deva, 'āvayoḥ kila 'evaṃ
 « Karpūrika-bhūbhṛitā samādiśṭam: 261
 « « āgantavyaṃ tvaritaṃ,
 « « mad-duhitari bhartṛi-bhavanam āptāyām,
 « « yena 'aham jāniyām
 « « samprāptām atra çlgghram » » iti. 262
 « tad gantavyaṃ niçcitam
 « āvābhyāṃ tatra caturam adhunaiva;
 « dāpaya Karpūrikayā
 « rājño lekhaṃ sva-hasta-likhitaṃ nau; 263
 « na hi tasya sūtā-snigdhaṃ
 « bhṛidayam rājño 'nyathā samāçvasiti.
 « sa hy ārūḍha-vimāno
 « na jātucic çāṅkate prapātam ataḥ. 264
 « tal lekha-dāna-pūrvam
 « samprati sahitaṃ mayā pradhānam imam
 « anujānhi vimāna-
 « prasthāna-prāṇmukhaṃ pratihāraṃ tam. 265
 « aham ādāya kuṭumbakam
 « eshyāmi punas tv ihāiva, yuvarāja!
 « çakṣhyāmi na 'amṛitamayaṃ
 « caranāmbuja-yugalakam tava tyaktum. » 266
 iti tena sudṛiḍham ukte
 Prāṇadhareṇa 'eṣha Vatsarāja-sutaḥ
 lekhasya lekhaṇe tāṃ
 nyayunṅkta Karpūrikāṃ tadāiva badhūm. 267
 « tāta, na cintā mayi te
 « kāryā sad-bhartṛi-saukhya-madana-jushi;
 « kiṃ hi mahābdheḥ Kamalā
 « cintāspadam āçritā 'uttamaṃ Puruṣam? » 268

iti ca sva-hasta-likhite
 Karpūrikayā tayā 'arpite lekhe,
 kṣhatṭri-Prāṇadharan tau
 Vatseṣasutārcitan sa visasarja. 269
 tau ca 'āruhya vimānam
 gagana-gatī jāta-vismayaiḥ sarvaiḥ
 dṛiṣṭvan, tīrtvā jaladhipim
 yayatuḥ Karpūrasambhavam nagaram. 270
 tatra sutām pati-sadana-
 prāptām saṃcṛāvita-tal-lekhau tau
 ānandayāmbabhūvatur
 atha tam Karpūrakam narādhipatim. 271
 anyedyur anujñāpya
 Prāṇadharas tam nṛipam, sa sakuṭumbah
 sambhāvita-Rājyadharo
 Naravāhanadatta-pārṣvam eva 'agāt. 272
 so 'tra 'āgatāya sadyaḥ
 kṛta-kāryāya 'ātma-mandira-samlpe
 Naravāhanadatto 'smai
 pradadau vasatim ca jīvanam ca mahat. 273
 cikriḍa ca tad-vihitair
 avarodbaka-sakho vimānakair vicaran,
 abhyasyann iva bhaviṣya-
 Vidyādhara-cakravartī-bhavana-gatim. 274
 ity atra nandita-suhṛit-svajanāvarodho
 Vatseṣvarasya tanayo 'tha sa tāny ahāni,
 Ratnaprabhā-Madanamañcukayos tṛitīyam
 Karpūrikām samadhigamya, sukham nināya. 275

VIII.

ATHA

ÇRI SOMA DEVA BHATTA

VIRACITE

KATHA SARIT SAGARE

SURYAPRABHO

NAMA

ASHTAMO LAMBAKAH.

Sûryaprabhaḥ.

Taraṅga 44.

Calat-karṇaṇilōddhūta-sindūraruṇitāmbaraḥ
jayaty akāle 'pi sṛijan saṁdhyām iva Gajānanah! — 1

Evam Vatseçvara-sutaḥ Kauçāmbyaṁ sa pitur grihe
Naravāhanadattas, tā bhāryāḥ prāpya, 'avasat sukhām. 2
ekadā pitur āsthāne sthitaḥ ca puruṣhaṁ, divaḥ
avatrya, 'āgataṁ tatra divya-rūpaṁ dadarṣa saḥ. 3
prāṇataṁ taṁ ca satkṛitya pitrā sākāṁ kṣaṇāntare,
'kas tvam? kim āgato 'si?' 'iti prishṭavān; so 'py atha 'abravit: — 4

Asti 'iha Vajrakūṭākhyaṁ prishṭhe Himavataḥ puram,
vajrasāramayatvād yat khyātaṁ anvartha-samjñakam. 5
tatra Vajraprabhākhyo 'ham āsam Vidyādharaḍhipaḥ,
vajra-nirmita-dehatvād nāma 'anvartham tathāiva me. 6
'mad-nirmite yathā-kālaṁ bhaktaḥ saṅc cakravartini,
'ajayyas tvam vipakṣhāṇaṁ mat-prasādād bhaviṣhyasi'; 7
iti ca 'ahaṁ tapas-tuṣṭena 'ādiṣṭaḥ Çambhunā yadā,
tadā prabhoḥ prāṇamārtham āgato 'smi 'iha sāmpratam; 8
'Vatsarāja-suto divyaṁ kalpaṁ Kāmāṇḍya-sambhavaḥ
'Naravāhanadatto naḥ Çaçīcekḥara-nirmitaḥ 9
'martyo 'py ubhaya-vedy eka-cakravartī bhaviṣhyati;»
iti vidyā-prabhāveṇa vijñātaṁ hy adhunā mayā. 10
āśic ca divyaṁ kalpaṁ naḥ purā martyo 'py anugrahāt
Çārvāt Sûryaprabho nāma cakravartī 'iha yady api, 11
tathāpy abhūt sa ekasmin vedy-ardhe dakṣiṇe prabhuḥ,
uttare Çrutaçarmākhyāc cakravartī tv abhūt tadā. 12

ubhayos tu taylor ekah kalpa-sthāy! Khacāriṇām
cakravarty atra bhavitā deva eva 'atipunyaṇvān. — 13

ity uktavantam Vatseṣa-sahitas tam kutūhalāt
Naravāhanadattah sa prāha Vidyādharām punaḥ: 14
«katham Vidyādharāṇṣvaryaṁ mānushena satā purā
«prāptam Sūryaprabheṇa? 'iti tvayā naḥ kathyatām!» iti. 15
tato vivikte devīnām mantriṇām samnidhau ca saḥ
rājā Vajraprabho vaktum kathām tām upacakrame: 16

Çākalam nāma Madreshu babbhūva nagaram purā;
Candraprabhākhyas tasya 'āsīd rājā 'Angāraprabhātmajaḥ, 17
āhlāda-kāri viçvasya nāmnā 'anvartho 'pi yo 'bhavat,
saṁtāpa-kāri çatrūṇām babbhūva jvalana-prabhaḥ. 18
Kīrtimaty-abhidhānāyām tasya devyām ajāyata
putro nripasya 'atīcubhair lakṣhaṇaiḥ śucitodayaḥ. 19
«esha Sūryaprabho nāma jāto rājā Purāriṇā
«bhāvi Vidyādharādhiṣṭha-cakravartī vinirmitaḥ;» 20
ity uccacāra gaganāt tasmīn jāte sphuṭam vacaḥ,
sudhā-varṣam çraṇaṇayoç Candraprabha-mahābhṛtaḥ. 21
tatas tasya Purārāti-prasādotsava-çālināḥ
Sūryaprabhaḥ sa vavridhe rājaputraḥ pitur grihe. 22
bāla eva ca vidyānām kalānām ca krameṇa saḥ
sarvāsām sumatiḥ pāram upāsita-gurur yuyau. 23
pūrṇa-śhodaça-varṣam ca guṇair āvarjita-prajam
yauvarājye 'bhyashiñcat tam pitā Candraprabho 'tha saḥ. 24
sa eva mantri-putrāṇç ca nijāns tasmai samarpayat
Bhāsa-Prabhāsa-Siddhārtha-Prahasta-prabhṛtiṇ bahūn. 25
taiḥ samam yuvarājatva-dhuraṁ tasmīnç ca bibhrati,
ājagāma 'ekadā tatra Mayo nāma mahāsuraḥ. 26
āsthāne ca sa taṁ Candraprabham, Sūryaprabhe sthite,
upetya racitātithyaṁ jagāda 'evam Mayo nripam: 27
«rājān, Vidyādharāçānām cakravartī Triçūlinā
«ayam vinirmito bhāvi putraḥ Sūryaprabhas tava. 28
«tut kim na sādhayaty esha vidyās tat-prāpti-dāyinī?
«etad-artham viçriṣṭho 'ham iha devena Çambhunā. 29
«anujānīhi tad, yāvad nītvā 'enam çikṣhayāmy aham
«Vidyādharāçāndratā-hetum vidyā-sādhana-satkriyām. 30
«etasya paripanthī hi kārye 'smin Khecarāçvaraḥ
«vidyate Çrutacarimākhyaḥ; so 'pi Çarveṇa nirmitaḥ. 31
«siddha-vidyā-prabhāvas tu saha 'asmābhir vijitya tam.
«esha Vidyādharādhiṣṭha-cakravartitvam āpsyati.» 32
evam Mayeṇa 'abhihite, rājā Candraprabho 'bravīt:
«dhanyāḥ sinah; punyaṇvān esha yatheccham nīyatām!» iti. 33
tatas tam āmantrya nripam, tad-anujātām āçu tam
Sūryaprabham sa sāmānyam Pātālam nītvān Mayāḥ. 34

tatra 'upadiṣṭavāns tasmai sa tapānsi tathā, yathā
 rājaputraḥ sa sāmātyo vidyāḥ cīghram asādhayat. 35
 vimāna-sādhanaṁ tasmai tathāiva 'upadideṣa saḥ,
 yena Bhūtāsaṇaṁ nāma sa vimānaṁ upārjayat. 36
 tad-vimānāḍdhirūḍhaṁ taṁ siddha-vidyaṁ samantrikam
 Sūryaprabhaṁ sa Pātālād Mayāḥ sva-puram ānayat. 37
 prāpya pitroḥ pārṣvaṁ ca taṁ jagādu: «vrajāmy aham;
 «taṁ siddhi-bhogaṁ bhuṅkṣva 'iha, yāvad eshyāmy ahaṁ punaḥ.» 38
 ity ūcivān ātta-pūjo jagāma sa Mayāsurah,
 nānanda vidyā-siddhyā ca sūnoḥ Candraprabho nripaḥ. 39
 so 'tha Sūryaprabho vidyā-prabhāvāt sacivaiḥ saha
 nānā-deṣān vimānena sadā babhrama līlayā. 40
 yatra yatra ca yā yā taṁ apaṇyad rājakanyakā,
 tatra tatra svayaṁ vavre sā sā taṁ kāma-mohitā. 41
 ekā Madanasenākhyā Tāmraliptyāṁ mahipateḥ
 sūtā Virabhaṭākhyasya kanyā lokāika-sundarī. 42
 dvitīyā Subhaṭākhyasya tanayā Candrikāvatī
 Aparāntāḍdhirājasya Siddhair nītvā 'ujjhītā 'anyataḥ. 43
 Kāncī-nagaryāṁ nripateḥ Kumbhīrākhyasya ca 'ātmajā
 khyatā Varuṇasenākhyā tṛtīyā rūpa-çālinī. 44
 Lāvānakāḍdhināthasya Pauravākhyasya bhūpateḥ
 sūtā Sulocanā nāma caturthī cāru-locanā. 45
 Cīna-deṣa-pateḥ rājūḥ Surohaasya 'ātmāsambhavā
 hārī-hemāvadātāṅgi Vidyunmālā 'iti pañcamī. 46
 Kāntisenasya nripateḥ Çrikāṇṭha-vishaye prabhoh
 sūtā Kāntimatī nāma shashthī kānti-jitāpsarāḥ. 47
 Janamejaya-bhūpasya Kauçāmbī-nagarī-pateḥ
 tanayā Parapusṭākhyā saptamī mañju-bhāṣinī. 48
 avijñāta-hṛitānāṁ ca tāsāṁ buddhvāpi bāndhavāḥ,
 vidyā-balōddhate tasmīn, āsan vetasa-vṛttayah. 49
 tābhiḥ ca 'upātta-vidyābhiḥ samāṁ yugapad āramat
 vidyā-viracitāneka-dehaḥ Sūryaprabho 'tra saḥ. 50
 nabhohvihāra-saṁgīta-pāna-goshṭhy-ādibhis tathā
 cikṛda sahitas tābhiḥ Prabhaṭādyaiḥ ca mantribhiḥ. 51
 divya-citrakalābhijño likhan Vidyādharaṅganāḥ
 kurvaṇḥ ca narma-vakroktiḥ kopayāmāsa tāḥ priyāḥ, 52
 reme ca tāsāṁ vadanaiḥ sabhrūbhaṅgāruṇekṣhapaiḥ
 vacanaḥ ca sakampoṣṭha-puṣa-viskhalitākṣharaiḥ. 53
 sadāras Tāmraliptīm ca gatvā, 'udyāneshu khecarāḥ
 sa rajasūnur vyaharat samāṁ Madanasenayā. 54
 sthāpayitvā priyāḥ ca 'atra Bhūtāsana-vimāna-gaḥ
 jagāma Vajrarāṭrākhyāṁ Prabhaṭāika-sukhaḥ puram. 55
 jāhāra tatra tanayāṁ rājūo Rambhasya paṇyataḥ
 raktāṁ Tārāvalīm nāma dahyamānāṁ smarāgninā. 56
 āyayau Tāmraliptīm ca, punas tatṛāpy upāharat
 aparāṁ rājatanayāṁ kanyāṁ nāmnā Vilāsinīm. 57

tadarthaṃ kupitāyātaṃ tasyā bhrātaram uddhatam
 sa Sahasrāyudhaṃ nāma vidyayā stambhitam vyadhāt; 58
 mātulaṃ ca sahayātaṃ tasya sapstabhya sānugam
 cakre munḍita-mūrdhānaṃ tat-kāntā-haraṇaishipam. 59
 «bhāryābandhū» iti kruddho 'py abadhīd na sa tāv ubhau,
 darpa-bhaṅga-vilakshau tu vibhāsa pratimuktavān. 60
 tataḥ sa navabhiḥ Sūryaprabhaḥ kāntābhīr auvitaḥ
 pitrā 'āhūto vimānena sva-puraṃ Cākalaṃ yayau. 61
 tataḥ ca 'asya pituḥ Candraprabha-bhūmibhrito 'ntikam
 prāhiṇot Tāmraliptīto dūtaṃ Vrabhaṭo nripaḥ, 62
 samdideṣa ca: «putreṇa tava me 'pahrite sute;
 «tad astu, vidyā-siddho hi cālghya eṣha patis tayoh. 63
 «snehas tu yadi vo 'smāsu, tad iha 'āgacchata 'adhunā,
 «vivāhācāra-satkāra-sakhyam yāvad vidadhmahe». 64
 etat kṛtvā, sa satkṛitya dūtaṃ, niṣcitavāns tadā
 ṣva eva tatra gamanaṃ rājā Candraprabho drutam. 65
 satyatva-niṣcayaṃ jñātum pārṣvaṃ Vrabhaṭasya tu
 Prahastaṃ prāhiṇod dūtaṃ dattvā Bhūtāsanaṃ tataḥ. 66
 sa Prahasto javād gatvā, dṛiṣṭvā Vrabhaṭaṃ ca tam,
 nripaṃ pṛiṣṭvā ca tat kāryaṃ tad-budhitam supūjitaḥ, 67
 tasmai ṣuci-smitāya 'uktvā prabhūṇām prātar āgamam,
 muhūrtena 'āyau Candraprabha-pārṣvaṃ vihāyasa, 68
 ṣaṇaṣa tasmai rājñe ca sajjam Vrabhaṭaṃ sthitam;
 so 'pi tam sacivaṃ sūnos tushṭo rājā 'abhyapūjayat. 69
 tataḥ Kīrtimati-devyā saha Candraprabhaḥ prabhūḥ,
 Sūryaprabho Vilāsinyā tathā Madanasenayā 70
 Bhūtāsana-vimānaṃ tad āruhya, saparicchadau
 sāmātyau ca 'aparedyus tau prātaḥ prayayat. 71
 ahaṇaḥ prahara-mātreṇa Tāmraliptīm avāpatuḥ,
 dṛiṣṭvā manau janair vyomni vismayoṭpakshma-locanaiḥ. 72
 nabhasalād avatīrṇau ca kṛta-pratyudgamena tau
 rājñā Vrabhaṭena 'etāṃ samam viviṣatuḥ purīm, 73
 candanodaka-saṃsikta-cāru-rathyāṃ pade pade,
 kaṭākshaiḥ paura-nārīṇām prakīrṇendīvarām iva. 74
 tatra sambandhi-jāmātroḥ kṛtvā Vrabhaṭas tayoh
 pūjāṃ, yathāvat tanayā-vivāha-prakriyāṃ vyadhāt. 75
 viṣuddhasya ca bhārāṇām sahasraṃ kāñcanaśya saḥ,
 bhṛitaṃ ca ṣatam ushṭrāṇām ratnābharaṇa-bhāraṇaiḥ, 76
 ushṭra-paṇḍitaṃ nānā-vastra-bhārābhīpūritam,
 vājīnām ca sahasrāṇi pañcāṣat, pañca dantīnām, 77
 rūpābharaṇa-yuktānām sahasraṃ vārayoṣhitām:
 vedyāṃ duhitroḥ pradadau rājā Vrabhaṭas tayoh. 78
 Sūryaprabhasya jāmātus tat-pitroḥ ca tayoh punaḥ
 upacāraṃ sa sadratnaiḥ cakāra viśhayais tathā. 79
 tad-mantriṇo yathāvac ca Prahastādīn amānayat,
 cakāra ca 'utsavaṃ hrīṣyad-aṣeṣa-nagari-janaṃ. 80

Sūryaprabhaḥ ca tatra 'āst pitṛi-yuktaḥ priyā-sakhaḥ
 tatkalām vividhāhāra-pāna-geyādi-bhoga-bhuk. 81
 tāvat sa tatra Rambhasya sakācād Vajrarātrataḥ
 āgād dūtaḥ, sa ca 'āsthāne jagāda sva-prabhor vacaḥ: 82
 'vidyā-balāvaliptena yuvarājena naḥ kṛitaḥ
 'Sūryaprabheṇa tanayā-haraṇotthaḥ parābhavaḥ. 83
 'adya ca jñātam asmābhir, yad Vīrabhaṭa-bhūbhujah
 'pratipannāsthah saṁdhāne samāna-vyasanasya sah. 84
 'tathāiva ca 'anumanyadhve yady asmat-saṁdhim, ācū tat
 'ihāpy āgamyatām; no ced, mṛityunā no 'tra nishkritiḥ. » 85
 tac ṣrutvā tam ca saṁmānya dūtam, Vīrabhaṭānvitaḥ
 Prahastam so 'bravīd rājā tatra Candraprabhaḥ punaḥ: 86
 'tvam eva gaccha tam Rambham, asmad-vākyād idam vada:
 « kim tapyase vṛithā? bhāvi cakravartī hi nirmitaḥ 87
 « Vidyādharaṇām Girīcena 'esha Sūryaprabho 'dhunā;
 « asya 'etās tvat-sutādyāc ca bhāryāḥ Siddhair udāhṛitāḥ. 88
 « tat prāptā te sutā sthānam; karkaṣas tvam tu na 'arthitaḥ.
 « tat priyasva! sakha nas tvam, eshyāmo 'trāpy amī vayam. » 89
 iti rājñā 'ukta-saṁdeṣaḥ Prahasto gaganena sah
 gatvā, prahara-mātreṇa Vajrarātram avāpa tat. 90
 tatra Rambhāya saṁdeṣam uktvā, tena 'anumoditaḥ
 tathāiva 'āgataḥ so 'vādīd rājñe Candraprabhāya tat. 91
 Candraprabho 'tha sacivaṁ Prabhāsam preshya, Čākalāt
 anāyayat tām Rambhasya pārṣvaṁ Tārāvalī-sutām. 92
 tato yayau vimānena saha Sūryaprabheṇa sah
 rājñā Vīrabhaṭenāpi sarvaiḥ ca 'anyaiḥ susevitaḥ. 93
 Vajrarātram sa ca prāpa mārgaṇmukha-jaṇākulam,
 Rambheṇa 'abhyudgatas tasya rājadhānīm viveṣa ca. 94
 tatra Rambho 'py asau kṛipta-vivāha-prakriyotsavaḥ
 asaṁkhyam hema-hasty-aṣva-ratnādi dūhitur dadau. 95
 jāmātaram ca sa tathā Sūryaprabham upācarat,
 yathā tasya nijā bhogaḥ sarve viśṛjitim āyayuh. 96
 yāvāc ca tatra te tiśṭhanty utsavānanditāḥ sukham,
 tāvad Rambhāntikaṁ Kāñci-nagaryā dūta āyayau. 97
 sa tasmāc ṣruta-saṁdeṣo Rambhaḥ Candraprabham nṛipam
 prāha: « Kāñciṣvaro, rājan, Kumbhīrākhyo 'sti me 'grajaḥ. 98
 « tena 'āptaḥ preshito me 'dya dūto vaktum idam vacaḥ:
 « « mama Sūryaprabheṇa 'ādan sutā nitā, tatas tava. 99
 « « kṛitaṁ ca 'adya tvayā sakhyam taiḥ saha, 'iti mayā ṣrutam;
 « « tad mamāpi tathāiva tvam sakhyam taiḥ saha sādha! 100
 « « āyantu te mama griham, yāvat Sūryaprabhāya tām
 « « sva-hastena 'arpayāmi 'iha sutām Varuṇasenikām. » » 101
 « ity eshā 'abhyarthanā tasya kriyatām! » iti-vādinah
 Rambhasya ṣṛaddadhe Candraprabho rājā tadā vacaḥ. 102
 Prahastam preshya ca, kshipram Čākalāt tām anāyayat
 purāḍ Varuṇasenām sa Kumbhīrasya 'antikaṁ pituh. 103

anyedyuḥ ca vimānena sa ca, Sūryaprabhaḥ ca saḥ,
 Bāmbho, Vīrabhaṭaḥ, sarve Kāñcīn te sātuga yayuḥ. 104
 Kumbhīrābhūdyatās tān ca nānā-ratna-citān purīm
 Kāñcīn, kāñcīn iva bhuvāḥ, prāviṇa guṇa-gumphitām. 105
 tatra tān vidhinā dattvā sūtān Sūryaprabhāya saḥ,
 vara-badhvor adād bhūri Kumbhīro draviṇaṁ tayoh. 106
 nivṛtte ca vivāhe 'tra, bhuktvā 'uttara-sukha-sthitam
 Candraprabham uvāca 'evaṁ Prahastāḥ sarva-saṁnidhau: 107
 «deva, Ārkaṇṭha-vishaye prabhuṁ saṁgatavān aham;
 «tatra prasaṅga-dṛṣṭo mām Kāntisena-nṛpo 'bravī: 108
 «Sūryaprabho mama, 'ādāya sūtān Kāntimatīm bhṛtām,
 «griham etul karishyāmi vidhivat tasya satkriyām. 109
 «no cet, tyakshyāmy aham deham duhitṛi-sneha-mohitaḥ.»
 «ity uktas tena tatra 'aham, prastāve ca mayā 'uditam.» 110
 evam ukte Prahastena, rājā Candraprabho 'bhīyadhāt:
 «gaccha, Kāntimatīm tarhi tān prāpaya tad-antikam. 111
 «tatas tatra vayaṁ yāma»; ity uktas tena bhūbhṛtā
 tadāiva nabhasā gatvā Prahastāḥ tat tathā 'akarot. 112
 prātaḥ ca te sa-Kumbhīrāḥ sarve Candraprabhādayaḥ
 Ārkaṇṭha-vishayaṁ jagmur vimānena dyu-gāminā. 113
 tatṛāpy agrāgato rājā Kāntisenaḥ, sva-mandiram
 tāvat praveśya, duhitur vyadhād udvāha-maṅgalam. 114
 dadau tasyai tadā Kāntimatyai Sūryaprabhāya ca
 āṇḍyā-janaṇaṁ rājūām amitān ratna-saṁcayam. 115
 tatra sthiteshu teshv atra nānā-bhogopasevishu
 sarveshu, dūtaḥ Kauṇḍībyā āgatyā 'evaṁ abhāṣata: 116
 «Janamejaya-bhūpālo bravīti bhavatām idam:
 «bhṛtā kenāpi naciraṁ Parapushṭā 'iti me sūtā. 117
 «jñātān ca 'iha 'adya, yat prāptā hastān Sūryaprabhasya sā;
 «tat tayā saba so 'smākaṁ griham āyātva aṇḍākitam. 118
 «satkriyā preshayishyāmi sabhāryaṁ tam yathā-vidhi;
 «anyathā cātṛavo yūyaṁ mama, yushmākaṁ apy aham.» 119
 ity uktvā svāmi-vacanaṁ dūtas tūṣṭīm babhūva saḥ.
 atha Candraprabhaḥ sarvān ekānte kṣhitipo 'bravī: 120
 «katham evaṁ sadarpokter gamyate tasya veṇmani?»
 tac ṣrutvā tasya Siddhārtha-nāma mantry evam uktavān: 121
 «na 'anyathā, deva, mantavyaṁ, vaktum evaṁ hi so 'rhati;
 «sa hi rājā mahā-dātā, paṇḍitaḥ, satkulodbhavaḥ, 122
 «cūro, 'ṣvamedha-yājī ca, sadāiva 'anyāparājitaḥ.
 «viruddhaṁ kiṁ nu tena 'uktaṁ yathā-vastv abhidhāyinā? 123
 «cātṛutā 'udāhṛitā yā vā, sā Vāsava-kṛite dhunā.
 «tad gantavyaṁ gribe tasya, satyasamdhō nṛpo hi saḥ. 124
 «tad api preshyatām kaṇcit tasya cittopalabdhye.»
 iti Siddhārtha-vacanaṁ sarve cṛaddadhur atra te. 125
 tato jijñāsituṁ Candraprabhas tam Janamejayaṁ
 rājā Prahastāṁ vyasṛjāt, tad-dūtam apy amānayāt. 126

Prahastaḥ ca sa gatvā, tam Kauṣāmbhīṣaṃ ca samvidam
vidhāya, 'ānya tal-lekham, Candraprabham atoshayat. 127
so 'pi rājā tam eva 'āṇu Prahastam preshya, Çākalāt
Janamejaya-pārṣvaṃ tam Parapushṭam anāyayat. 128
tataḥ Candraprabhādyaḥ te Sūryacandra-purogamāḥ
sa-Kāntisenāḥ Kauṣāmbhīṃ vimānena 'agaman nṛpāḥ. 129
tatra sambandhi-jāmātri-mukhān pratyudgamādina
prahvas tām pūjayāmāsa sa rājā Janamejayaḥ. 130
dadau ca, kṛtvā dubitur vivāha-vidhi-satkriyām,
pañca hasti-sahasrāṇi, lakṣam ca vara-vājinām, 131
ratna-kāncana-sadvastra-karpūrāguru-pūritaiḥ
bhārair bhṛtānām ushrāṇām sahasrāṇy api pañca saḥ. 132
cakre ca vādya-nṛttaika-yama-lokam mahotsavam,
pūjita-brāhmaṇa-varaṃ, mānitākhila-rājakam. 133

tāvaca 'açaṅkitam tatra nabhaḥ piṇjaratām yayau,
raktāruṇatvam abhyarṇa-bhāvi çānsad iva 'ātmanah. 134
tumulākula-çabdāḥ ca babhūvuh sahasā divaḥ
bhīṭā iva, 'agataṃ dṛiṣṭvā para-sainyam vibhāsa. 135
vātaḥ ca tatksaṇam vātum pravṛitto 'bhūḍ mahā-balaḥ,
khecaraiḥ saha yuddhāya bhūcarān utkshipann iva. 136
kṣaṇāc ca dadriçe vyomni Vidyādhara-balam mahat,
dīpti-dyotita-dikcakram, udyad-nādam, mahā-javam. 137
tad-madhye ca 'atishubhagam Vidyādhara-kumārakam
ekam Sūryaprabhādyaḥ te paçyanti sma suvismitāḥ. 138

« Āshādheçvara-tanayo

« Dāmodara esha jayati yuvarājaḥ!

« re martya dharāṇi-gocara

« Sūryaprabha! nipata pādayor asya! 139

« prañama ca, re Janamejaya!

« bhavatā dattā sūtā kim asthāne?

« Ārādhayatam imam tad-

« devaṃ! na 'esho 'nyathā kṣamate»; 140

iti tasmin kṣaṇe Vidyādhara-vandī tato 'mbarāt

tasya Dāmodarasya 'agrād vyājahāra 'uccayā girā. 141

tac çrutvā dṛiṣṭa-tat-sainyo grihītvā khaḍga-carmanī,

Sūryaprabho nabhaḥ krodhād utpapāta sva-vidyayā. 142

anūtpetuḥ ca sacivās tasya sarve dhṛitāyudhāḥ,

Prahastaḥ ca, Prabhāsaḥ ca, Bhāsaḥ, Siddhārtha eva ca, 143

Prajñādhyāḥ, Sarvadamano, Vītabhīṭiḥ, Çubhaṃkaraḥ.

Vidyādharānām taiḥ sākam pravartata mahābhavaḥ. 144

Sūryaprabhaḥ ca 'abhyadhāvad yato, Dāmodaras tataḥ,

khaḍgena 'āghnan ripūn, grihṇāns tac-çastrāṇi sva-carmanā. 145

te janāḥ kati saṃkhye ca lakṣa-saṃkhyā nabhaçcarāḥ

samatvam evaṃ vividur yudhyamānāḥ paraspāram. 146

babhūḥ khaḍga-latāḥ ca 'atra sakulā rudhirāruṇāḥ

patantyāḥ çūra-kāyeshu Kṛtāntasya 'iva dṛiṣṭayāḥ. 147

Vidyādharaḥ ca dharaṇau bhiyā 'iva śaraṇārthinah
 cirobbhiḥ ca cārīraiḥ ca petaḥ Candraprabhāgrataḥ. 148
 Sūryaprabho babhau loke drisṭayā Khecara-criyā.
 sindūreṇa 'iva kīrṇena nabho 'bhūḍ asrijā 'aruṇam. 149
 Sūryaprabhaḥ ca samprāpya yuyudhe tena saṃmukham
 khaḍga-carma-dhareṇaiva saha Dāmodareṇa saḥ. 150
 yudhyamānaḥ ca karaṇa-prayogeṇa praviṣya tam,
 khaḍga-khaṇḍita-carmāṇaṃ ripuṃ bhūmāv apātayat. 151
 chettum icchati yāvāc ca cīrasa tasya vivellataḥ,
 tāvad āgatyā nabhasā hūṃkāro Viṣṇuṇā kṛtāḥ. 152
 tac cṛtvā vīkshya ca Hariṃ, namras tad-gauraveṇa saḥ
 Dāmodaram amuñcat tam badhāt Sūryaprabhas tataḥ. 153
 badha-muktaṃ tam ādāya bhaktaṃ kvāpi yayau Hariḥ;
 Bhagavān sa hi sad-bhaktam iha 'amutra ca rakshati. 154
 Dāmodarānugās te ca yayuḥ sarve yatas tataḥ.
 Sūryaprabho 'pi gaganāt pitnḥ pārṇvām avātarat. 155
 sāmātyam akshata-prāptaṃ pitā Candraprabhaḥ ca tam
 abhyanandad, nripāḥ ca 'anye tusthuvur drisṭa-vikramam. 156
 tato 'tra yāvat sarve te hriṣṭās tat-kathayā sthitāḥ,
 āgāt Subhāṣa-sambandhī tāvad dūto 'paras tataḥ. 157
 sa ca Candraprabhasya 'etya lekham agre samarpayat;
 tam udghāṭya ca Siddhārthaḥ sadasy evam avācayat: 158
 «cṛimān unnata-vaṇṇa-mauktikamaṇiḥ Candraprabho bhūpati
 «rājñā cṛi-Subhāṣena sādaram idaṃ cṛi-Koṇkanād bodhyate:
 «nītā me tanayā 'apahritya rajanau sattvena kenāpi yā,
 «sā prāptā tava sūnūṇā, 'ity avagataṃ yat, tena tusthā vayam. 159
 «tad-yuktena sutena tena saha tat Sūryaprabheṇa 'udyamo
 «yushmābhīr kriyatām anargalam ihāpy asmad-grihābhyāgame,
 «yāvat tāṃ paralokataḥ punar iva pratyāgatām ātmajāṃ
 «paçyāmaḥ ca, vivāha-kāryam adhunā kurmaḥ ca tasya vidhim.» 160
 ity atra vācīte lekhe Siddhārthena, «tathā» 'iti saḥ
 rājā Candraprabho dūtaṃ saccakāra jaharsha ca. 161
 ānāyayac ca Subhāṣasya 'antikam Candrikāvatim
 tat-sutām, Aparāntaṃ taṃ Prabastaṃ preshya satvaram. 162
 prātaḥ ca sarve jagmus te, kṛtvā Sūryaprabhaṃ puraḥ,
 Aparāntaṃ vimānena Janamejaya-samyutāḥ. 163
 tatra tān Subhāṣo rājā duhitṛi-prāpti-nanditaḥ
 bhṛīṣam ānarcā cakre ca sutā-pariṇayotsavam. 164
 dadau ca Candrikāvatyai so 'syai ratnādikaṃ tathā,
 yathā Vīrabhaṭṭadyās te sva-dattena lajjire. 165
 tataḥ Sūryaprabhe tatra sthite cvaçura-veçmani
 āgāt Paurava-sambandhī dūto Lāvānakād api. 166
 so 'pi Candraprabham idaṃ nija-svāmi-vaco 'bhyadhāt:
 «sutā Sulocanā nītā cṛimat-Sūryaprabheṇa me; 167
 «tato me nṛīva saṃtāpas; tad-yuktaḥ kiṃ tu mad-griham
 «ānīyatām sa yushmābhīr, ācāraṃ yad vidadhmahe.» 168

tac cṛutvaiva mudā 'abhyarcya dūtaṃ Candraprabho nṛipaḥ
 ānāyayat Prahastena pituḥ pārçvaṃ Sulocanāṃ. 169
 tataḥ sa-Subhaṭāḥ sarve saha Sūryaprabheṇa te
 Lāvānakam vimānena yayur dhyātōpagāminā. 170
 tatra 'udvāḥotsavaṃ kṛtvā, Sūryaprabha-Sulocane
 ratnair apūrayat so 'pi Pauravo 'rcita-rājakaḥ. 171
 tena 'upacaryamāneṣu sukha-stheshv atra teshu ca,
 prajighāya Suroho 'pi dūtaṃ Cina-nareçvaraḥ. 172
 so 'py anyavad dūta-mukhena 'arthayāmāsa pāṛthivaḥ
 bṛita-kanyas tayā sākam teshāṃ āgamanam grihe. 173
 tataç Candraprabho rājā hṛiṣṭas tasyāpi tāṃ sutām
 Vidyunmālāṃ Prahastena 'ānāyayāmāsa ketanam. 174
 anyedyuç ca vimānena saha Sūryaprabhādibhiḥ
 Candraprabhādyāḥ sarve te Cina-deçaṃ sa-Pauravāḥ 175

. 176
 tatra 'agre nirgato rājā nija-koshṭhaṃ praveçya tān,
 sa Suroho 'pi duhituç cakre vaivāhikam vidhim. 177
 adāc ca Vidyunmālāyai tasyai Sūryaprabhāya ca
 asamaṃ hema-hasty-açva-ratna-cināṇçukādikam. 178
 tasthuç ca tatra te tais tair bhogaic Candraprabhādayaḥ
 dināni katicit sarve Surohābhyyarthitās tadā. 179
 āst Sūryaprabhaç ca 'atra vilasad-ghana-yauvanah
 prāvṛṭkālō yathā Vidyunmālāyā çobhitas tayā. 180
 evaṃ sa bubhuje tatra tatra çvaçura-veçmani
 tattat-kāntā-sakhaḥ Sūryaprabho bhogān sabāndhavaḥ. 181
 tataḥ sammantrya Siddhārtha-pramukhaic sacivaiḥ saha,
 kramād Virabhaṭādlīn tān açvīya-sahitān nṛipān 182
 viçrija nija-deçeshu, taṃ Suroha-mahīpatim
 āmantrya, tat-sutā-yuktaḥ piṭṛibhyāṃ saha sāmugāḥ 183
 Bhūtāsana-vimānam tad āruhya, vyoma-vartmanā
 svaṃ sa Sūryaprabhaḥ prāyāc Çākalam nagaram kṛti. 184
 kvacid nṛitāsaṅgaḥ, kvacid api ca saṃgītaka-rasaḥ,
 kvacit pāna-kṛidā, kvacana sudṛiçāṃ maṇḍana-vidhiḥ,
 kvacil labdhābhīṣṭa-stuti-mukhara-vaitālīka-ravaḥ:
 pure tasminn āst pramada iti tasya 'āgamaṇa-jah. 185
 tatra 'anyāḥ piṭṛi-veçmasu sthitavatir ānāyya sa sva-priyā,
 dattais tat-piṭṛibhir gajāçva-nivahais tābhiḥ sabāiva 'āgataic
 nānā-ratna-supūrṇa-bhāra-vinatair ushṭraiç ca saṃkhyātigair,
 līlā-darçita-digjayōṭṭha-vibhavaç cakre prajā-kautukam. 186
 bahu-vasu-bhūri-nidhānam
 tena mahābhāginā tadā 'adhyuṣiṭam,
 Sura-Dhanada-Bhujaṅga-varaiḥ
 kṛitam iva, tac Çākalam vibabhaḥ. 187

tato Madanasenayā saha sa tatra Sūryaprabho
yathābhīmata-bhoga-bhuk, sakala-pūrṇa-sampat-sukht,
uvāsa pitṛi-saṃgataḥ sasacivo 'nya-patnī-yutaḥ,
kṛitāgamana-saṃvidam Mayam udkṣhamāṇo 'nvaham. 100

Taraṅga 45.

Atha tatra 'ekadā 'āsthāna-gate Candraprabhe nṛipe,
Sūryaprabhe ca tatra-sthe samagra-sacivānvite, 1
Siddhārthodṛita-kathā-prasaṅgena Maye smṛite,
akasmād atra vasudhā sabhā-madhye vyadiryata. 2
tato bhū-vivarād ādau saṣabdaḥ surabhir marut
āvīr āsīt, tataḥ paścād ujjagāma Mayāsurāḥ, 3
kṛiṣṇaṇṇata-ṣīraḥ-ṣṛiṅgojvalat-keṣa-mahāśadbiḥ
raktāmbaṛoṣchalad-dhātur niṣāyām iva parvataḥ. 4
yathārha-kṛita-pūjaḥ ca rājñā Candraprabheṇa saḥ,
ratnāsaṇopaviṣṭaḥ saṇ Dānavendro 'bhyabhāshata: 5
« bhuktā bhogā ime bhaumā bhavadbhir, adhunā ca vaḥ
« kālō 'nyeshāṃ; tad-udyoge matiṃ kuruta sāṃpratam. 6
« dūtān preshya 'ānayadhvaṃ svān nripān saṃbandhi-bāndhavān;
« tato Vidyādhareṇreṇa milishyāmaḥ Sumeruṇā, 7
« jeshyāmaḥ Ṣṛutaṣarmāṇaṃ, prāpsyāmaḥ Khecara-ṣṛiyam.
« Sumeruḥ ca sahāyatve bandhu-buddhyā sthito 'tra naḥ; 8
« « raksheḥ Sūryaprabham, dadyās tvam ca tasmai nijāṃ sūtām, »
« ity ādāv eva devena sa hy ādisṭaḥ Pinākīnā. » 9
evam Mayāsureṇa 'ukte, Prahastādīn sa khecarān
Candraprabhaḥ prahitavān dūtān sarva-mahābhṛitām. 10
Sūryaprabhaḥ ca vidyābhiḥ sva-bhāryā mantriṇo 'khilān
saṃvibheje Mayādeṣāt, saṃvibhaktā na ye purā. 11
tāvaca ca 'atra sthiteshv eva, prabhā-bhāṣita-dīnāṃ mukhāḥ
avatīrya 'ambara-talād Nārado muzir āyayau. 12
gṛihītārgḥopaviṣṭaḥ ca sa Candraprabham abravīt:
« preshito 'ham iha 'Indreṇa; tena ca 'uktam idam tava: 13
« « jūātāṃ mayā, yad yashmābhir Maheṣvara-nideṣataḥ
« « Mayāsurā-sakhaiḥ Sūryaprabhasya 'ajñāna-mohitaiḥ 14
« « asya martya-ṣṛitrasya saṃsādhayitum ishyate
« « sarva-Vidyādharaḥ dhiṣa-cakravartī-padaṃ mahat. 15
« « tad ayuktaṃ, tad asmābhir dattaṃ hi Ṣṛutaṣarmāṇe,
« « Vidyādhara-kulābhdhīndos tac ca tasya kramāgatam. 16
« « asmākaṃ prātipakṣhyeṇa dharmā-bādḥeṇa ṣaiva yat
« « kurudhve, tad vināṣāya niṣcitam vaḥ prakalpate. 17
« « pūrvam ca Rudra-yajñeṇa yajamāṇo bhavān, mayā
« « prāg yajasva ca 'aṣvamedhena 'ity ukte, kṛitavān na tam. 18

«tad devān anapekshyaiva Rudra-pratyāçayā 'ekayā
 «yad ācaratha darpeṇa, bhavatāṃ na çivāya tat.» 19
 ity ukte Çakra-samdeçe Nāradena, vibhasya tam
 Mayo 'vādīd: «na sādhu 'uktaṃ Surendreṇa, mahāmune! 20
 «Sūryaprabhasya martyatvaṃ yad vakti, tad apārthakam;
 «tad Dāmodara-samgrāme na jñātaṃ tena kasya kim? 21
 «martyā eva hi sattvādhyāḥ sarva-siddhy-adhikāriṇaḥ;
 «Aindraṃ na sādhitam pūrvaṃ padam kiṃ Nahushādibhiḥ? 22
 «yac ca 'āha: «dattam asmābhiḥ sāmraḥyaṃ Çrutaçarmaṇe,
 «kramāgataṃ ca tat tasya,» » 'etad apy asamañjasam; 23
 «dātā Maheçvaro yatra, prāmānyaṃ tatra kasya kim?
 «jyeshthāgataṃ Hiraṇyākshasya 'indra-tvaṃ ca katham bṛitam? 24
 «yac ca 'aparaṃ «prātipakshyam adharmam ca » » 'āha, tad mṛishā;
 «sa eva hi haṭhāt svārthe prātipakshyam karoti naḥ; 25
 «kaç ca 'adharma, jigishāmo vyaṃ hi paripanthinam?
 «na harāmo muner bhāryāṃ, brahmaḥatyāṃ na kurmahe. 26
 «yat «prāçvamedhbhākaraṇam devāvajñāṃ » » ca jalpati,
 «tad asad; Rudra-yajñe hi vihite, 'nyaiḥ kim adhvaraiḥ? 27
 «arcite deva-deve ca Çambhau, devo na ko 'rcitaḥ?
 «yac ca 'āha: «'ekāiva Rudrāsthā na çivā » », 'iti tad apy asat; 28
 «kiṃ tatra deva-nivahair anyair, yatra 'udyato Haraḥ?
 «ravāṃ abhyudite, 'nyāni kiṃ tejānsi cakāsatī? 29
 «tad etad Devarājāya sarvaṃ vācyam tvayā, mune!
 «vyaṃ ca prastutaṃ kurmaḥ; sa yad vetti, karotu tat.» 30
 evaṃ Mayāsureṇa 'ukto Nāradaṛshis «tathā » 'iti tam
 pratīsamdeçam ādāya yayau Surapatiṃ prati. 31
 gate tasmin munau, so 'tra tam Candraprabha-bhūpatim
 Çakra-samdeça-sāçāṅkam uvāca 'evaṃ Mayāsurāḥ: 32
 «na Çakrād vo bhayaṃ kāryam; sa cet syāc Çrutaçarmaṇaḥ
 «pakshe deva-gaṇaiḥ sārddham asmad-dvesheṇa samyuge, 33
 «tad asampkhyā, mahārāja, Prahlādādhishtitā vyaṃ,
 «yushmat-paksha-sthitā eva sahitā Daitya-Dānavāḥ. 34
 «kṛita-prasāde ca 'asmākam udyukte Tripurāntake,
 «varākasya 'aparasya 'asti kasya çaktir jagat-traye? 35
 «tad, virāḥ, kuruta 'udyogaṃ kārye 'sminn!» ity udrīte
 Mayena, bṛishṭāḥ sarve 'tra tat tathāiva 'iti menire. 36
 atha dūtōkta-samdeçāt sarve tatra 'āyayuh kramāt
 nṛipā Vīrabhaṭṭdyās te, ye ca 'anye mitra-bāndhavāḥ. 37
 kṛitōcita-saparyeshu sasainyeshv eshu rājasu,
 punaç Candraprabhaṃ bhūpam uvāca 'evaṃ Mayāsurāḥ: 38
 «kuru tvam adya Rudrasya, rājan, rātrau mahā-balim:
 «tato yathā 'aham vakshyāmi, tathā sarvaṃ vidhāsyatha.» 39
 etad Maya-vacaḥ çrutvā, rājā Candraprabho 'tha sah
 Rudrasya bali-sambhāraṃ kārayāmāsa tatksaṇam. 40
 tato gatvā 'aṭavīm rātrau, Maye karmopadeshtāri,
 Candraprabhaḥ svayaṃ cakre balim Rudrasya bhaktitaḥ. 41

homakarma-pravritte ca rājñi tasminn, açahkitam
 sākshād āvir abhūt tatra Nandi Bhūtagaṇādhīpah. 42
 so 'rcito vidhivad rājñā prahrishṭena 'idam abravīt:
 «mad-mukhena 'idam ādisṭam svayam devena Çambhunā: 43
 ««api Çakra-çatād mā bhūd bhayaṃ vo mat-prasādataḥ;
 ««Sūryaprabhaç cakravartī bhavitāiva Dyucāriṇām.»» 44
 ity-ukta-Çaṅkarādeço gṛihṭa-bali-bhāgakah
 Nandīçvaro Bhūtagaṇaiḥ saha tatra tiro dadhe. 45
 tataç Candraprabho jāta-pratyayas tanayodaye
 balim samāpya homānte viveça sa-Mayāḥ puram. 46
 prātaç ca devyā putreṇa rājabhiḥ sacivair yutam
 ekānta-stham sa tam Candraprabha-bhūpaṃ Mayo 'bhyadhāt: 47
 «çriṇu, rājan! rahasyaṃ te vacmy adya cira-rakshitam:
 «tvam Dānavaḥ Sunthākyo mama putro mahā-balaḥ, 48
 «Sūryaprabhaḥ Sumuṇḍika-samjñakaç ca tava 'anujah.
 «devāhave hatau jātau pitā-putrau yuvām iha. 49
 «tad Dānava-çaritraṃ te samprakshya sthāpitam mayā,
 «ālipya yuktyā divyābhir ośadhībhir gṛhitena ca. 50
 «tasmāt praviçya vivaraṃ, Pātālam upagamya ca,
 «praviça svam çaritraṃ tad yuktyā mad-upadisṭayā. 51
 «tac-çaritra-praviṣṭaç ca tejo-vīrya-balādhikah
 «tathā bhaviṣhyasi, yathā jeshyasi Dyucarān raṇe. 52
 «Sūryaprabhas tv aneṇaiva kāntena vapuṣā 'aciram
 «Sumuṇḍikāvatāro 'yaṃ bhavitā Khecareçvaraḥ.» 53
 etad Mayāt sa çrutvā ca, «tathā» 'ity aṅgicakāra tat
 rājā Candraprabho hrishṭaḥ; Siddhārthas tv idam uktvān: 54
 «anya-deha-praviṣṭaḥ kim? kim ayaṃ pañcatām gataḥ?
 «iti-bhrāntau tad asmākaṃ kā dhṛitir, Dānavottama? 55
 «kip ca 'esha vismaraty asmāns tadā dehāntarāçritah
 «paraloka-gato yadvat tadvat? ko 'yaṃ, vayaṃ ca ke?» 56
 etat Siddhārthataḥ çrutvā sa jagāda Mayāsurah:
 «praviçantam imaṃ tasmin çaritre yoga-yuktitaḥ 57
 «svatantraṃ yūyam āgatya sākshāt tattraiva paçyatha.
 «na ca 'evaṃ vismaraty esha yushmān, çriṇuta kāraṇam: 58
 «asvatanthro mṛito 'nyatra garbhe yo jāyate, na saḥ
 «kiṃcit smaraty antaritaḥ kleçais tair jaraṇādhībhiḥ; 59
 «svātantryeṇa tu yo 'nyasmin çaritre yoga-yuktitaḥ
 «antaḥkaraṇam āviçya praviçed indriyāni ca, 60
 «avipluta-mano-buddhir, gṛihād iva gṛihāntaram
 «praviçet, sa smaraty eva jñānī yogīçvaro 'khilam. 61
 «tasmād vikalpo mā bhūd vaḥ! pratyuta 'esha nṛpo mahat
 «divyaṃ çaritraṃ āpnoti jarā-roga-vivarjitam. 62
 «yūyam ca Dānavaḥ sarve; praviçyaiva Rasātalam,
 «sudhā-pānena niroga-divya-dehā bhaviṣyatha.» 63
 etad Mayāsura-vacaḥ çrutvā, sarve »tathā» 'iti te
 tat-pratyaya-parityakta-çāṅkās tat pratipedire. 64

tad-vākyena ca so 'nyedyur militākhila-rājakaḥ
 Candraprabhaḥ Candrabhāgairāvatyoh saṃgamaṃ yayau. 65
 tatra 'avasthāpya nṛpatin vahir, nikshipya teshu ca
 Sūryaprabhāvarodhāns tām, upetya, Maya-darṣitam 66
 viveṇa vivaraṃ toye saha Sūryaprabheṇa saḥ
 Candraprabhaḥ samaṃ devyā Siddhārthādyaic; ca mantribhiḥ. 67
 praviṣya gatvā dīrghaṃ ca tena 'adhvānaṃ, dadarṣa saḥ
 divyaṃ devakulaṃ, tac ca sarvaiḥ saha viveṇa taiḥ. 68
 tāvac ca ye sthitās tatra rājāno vivarād vahiḥ,
 teshāṃ Vidyādhara vyomnāḥ sainyaiḥ saha samāpatan. 69
 te tām samstabhya māyābhir, bhāryāḥ Sūryaprabhasya tāḥ
 aharāṃ; tatksaṇaṃ ca 'evam udagād bhārati divaḥ: 70
 «Ṛtaçarmann are pāpa! yady etāc cakravartināḥ
 «bhāryāḥ sprakshyasi, tat sadyaḥ sasainyo mṛityum āpsyasi. 71
 «tasmād mātrivad etās tvam paçyan raksheḥ sagauravam.
 «adhunaiva na, hatvā tvām, yad etā mocitā mayā, 72
 «tatra 'asti kāraṇaṃ kiṃcit; tat tishṭhantv atra samprati.»
 ity ukte divyayā vācā, Khecarās te tiro dadhuḥ. 73
 rājāns te ca nītās tā dṛṣṭvā Virabhaṭṭādayaḥ,
 āsann anyonya-yuddhena deha-tyāge kṛtodyamāḥ. 74
 «na 'etāsām asti vidhvānsaḥ; prāpsyatha 'etāḥ punaḥ sutāḥ;
 «tat sāhasaṃ na yushmābhir kāryaṃ; kalyāṇaṃ astu vaḥ!» 75
 iti vāg nabhasas teshāṃ tam udyogaṃ nyavārayat;
 tataḥ pratikṣamānās te tasthus tatraiva bhūbhujāḥ. 76
 atrāntare ca Pātāle tasmin devakule sthitam
 sarvair vṛitam avocat tam evaṃ Candraprabhaṃ Mayāḥ: 77
 «rājann, eka-manā bhūtvā çṛiṇv idānim anuttamam!
 «upadekshyāmi te yogaṃ anya-deha-praveçakam.» 78
 ity uktvā, 'ākhyāya sāmkyam ca yogaṃ ca sarahasyakam,
 yuktīm dehāntarāveçe tasmāy upadideṇa saḥ, 79
 jagāda sa ca yogīndraḥ: «sā 'eshā siddhir, idaṃ ca tat
 «jñāna-svātantryam aiçvaryam aṇimādi-niketanam. 80
 «atra 'aiçvarye sthitā mokṣaṃ na vāñchanti sureçvarāḥ,
 «etad-arthaṃ japa-tapaḥ-kleṣam anye 'pi kurvate. 81
 «samprāptam api na 'icchanti svarga-bhogaṃ mahāçayāḥ;
 «tathā ca, çṛiyatām, atra kathāṃ vaḥ kathayāmy aham: 82

Āsit ko 'pi purā kalpe Kālo nāma mahādvijāḥ.
 sa gatvā Pushkare tīrthe japaṃ cakre divā-ñiçam. 83
 japatās tatra tasya 'agād divyaṃ varṣhāyuta-dvayaṃ;
 tato 'sya çirasō 'cchinnaṃ arcir āvir abhūd mahat, 84
 yena, sūryāyutena 'iva, prodgatena 'ambare gatiḥ
 Siddhādnāṃ viruddhābhāj, jajvala ca jagat-trayaṃ. 85
 «brahmaṇ, yas te varo 'bhīṣṭas, tam gṛihāna! jvalanty aṃi
 «lokās tvad-arcishā», 'ity ūcur Brahmeṇḍrādyaḥ upetya tam. 86

«japād anyatra mā bhūd me ratir, ity esha eva me
 «varo; na 'anyad vṛiṇe kimcid», iti tān pratyuvāca saḥ. 87
 nirbandham teshu kurvatsu, tato gatvāpi dūrataḥ
 uttare Himavat-pārṇve japann āsit sa jāpakāḥ. 88
 tatṛāpy asahyaṁ tat-tejaḥ saviṣeṣhaṁ kramād yadā,
 tadā vighnāya tasya 'Indraḥ prajighāya surāṅganāḥ; 89
 sa dhīro lobhayantis tā na triṇāyāpy amanyata.
 misṛiṣṭārthaṁ tatas tasmai Mrityuṁ visasṛijuh surāḥ; 90
 upetya tam upāha sma: «brahman, martyair iyac ciram
 «na jlyate; tad ātmānaṁ tyaja! mā laṅghaya sthitim!» 91
 tac cṛutvā sa dvijo 'vādid: «yadi pūrṇo mama 'avadbhiḥ
 «āyushas, tad na kasmād mān nayase? kiṁ pratikṣhase? 92
 «svayaṁ ca na 'aham ātmānaṁ tyajeyam, pāṇahasta re!
 «ātma-ghāti bhaveyam ca caṇḍraṁ kāmataḥ tyajan.» 93
 ity uktavantam tam netuṁ prabhāvād na 'aṣṭakad yadā,
 tadā parāṇmukho mṛityur jagāma sa yathāgatam. 94
 tato vijita-kālam tam Kālam sānuṣayo dvijam
 balād utkshipya bāhubhyāṁ nināya 'Indro surālayam. 95
 tatra tad-bhoga-vimukho japād avirumaṇṣ ca saḥ,
 devāvatārīto bhūyas tam eva 'agād Himālayam. 96
 tatṛāpi 'Indrādayaḥ sarve varārthaṁ bodhayanti tam
 yāvat, tāvad nripas tena mārgeṇa 'Ikṣhvākur āyayau. 97
 sa tad buddhvā yathā-vastu, jāpakam tam abhāshata:
 «devebhyaḥ ced na gṛihṇāsi varam, matto gṛihāna bhoḥ!» 98
 tac cṛutvā sa vihasya 'enam jāpako 'bhyavadad nripam:
 «tvam ṣakto varadāne me tridaṣebhyo 'py agṛihṇataḥ!» 99
 ity ūcivān sa, tam vipram Ikṣhvākuḥ pratyuvāca saḥ:
 «ṣakto na te 'haṁ, ṣaktas tvam mama: tad dehi me varam!» 100
 tataḥ sa jāpako 'vocad: «yat te 'bhīṣṭam, vṛiṇiṣva tat,
 «dāsyāmy eva», 'iti tac cṛutvā rājā 'antar vimamarṣa saḥ: 101
 «aham dadāmi, vipro 'yam gṛihṇāti: 'ity ucito vidhiḥ;
 «viparītam idam, gṛihṇāmy aham, esha dadāti yat.» 102
 iti yāvat sa nripatir vicikitsan vilambate,
 tāvad vivādamānau dvau tatra viprāv upeyatuḥ. 103
 tau tam dṛiṣṭvā nripam, tasya puro nyāyārthaṁ ūcatuḥ;
 eko 'bravit: »pradattā me gaur anena sadakṣhiṇā; 104
 «tām me pratidadānasya hastād gṛihṇāti na 'esha kim?»
 attha 'aparo 'bhyadbād: «na 'aham kṛitapūrva-pratigrahaḥ, 105
 «na ca 'arthitā me; tat kasmād grāhayaty esha mān balāt?»
 etac cṛutvā nripo 'vādid: «ākṣheptā 'ayam na cūdhyati; 106
 «pratigrihya katham dātre balāt pratidadāsi gām?»
 ity uktavantam tam bhūpaṁ Ṣakro labdhāntaro 'bravit: 107
 «rājan, jānāsi ced evam nyāyyam, taj jāpakam dvijam
 «varam abhyarthya, samprāptam katham gṛihṇāsi na 'amutaḥ?» 108
 tato niruttaro rājā jāpakam tam jagāda saḥ:
 «bhagavan, sva-japasya 'ardhāt phalam vitara me varam!» 109

«vādam, evaṃ japasya 'ardhād madhyasya 'astu te phalam! »
 iti tasmai tato rājñe jāpakāḥ sa varam dadau. 110
 sarva-loka-gatiṃ lebbe tena rājā 'atha, so 'pi ca
 jāpakāḥ Saçivākhyānām devānām lokam āptavān. 111
 tatra sthitvā bahūn kalpān, punar āvṛitya bhūtale,
 prāpya svatantratām yogāt, siddhiṃ lebbe sa çaçvatim. 112

«evaṃ svargādi-vimukhaiḥ siddhir eṣā 'arthyate budhaiḥ;
 «sā tvayā 'āptā; svatantras tad, rājan, svaṃ deham āviçā!» 113
 ity uktāḥ pratta-yogena Mayena mumude param
 sadāra-tanayātmāyo rājā Candraprabho 'tha saḥ. 114
 tato dvitīyaṃ Pātālaṃ nītvā, Mayena saḥ
 praveçyata puram divyaṃ putrādi-sahito nripaḥ. 115
 tatra 'antar dadṛçus te ca sarve suptam iva sthitam
 mahāntam puruṣam ekaṃ patitaṃ çayanottame, 116
 mahaushadhi-gbhṛitābhyaṅgam, vikṛitākṛiti-bhīṣaṇam,
 viṣaṇṇa-vadanāmbhoja-Deityarāja-sutā-vṛitam. 117
 «so 'yam atra sva-dehas te pūrva-bhāryā-vṛitaḥ sthitaḥ;
 «praviça 'etam!» iti sma 'āha tataç Candraprabhaṃ Mayāḥ. 118
 so 'tha tena 'upadiṣṭam tam yogam āsthāya bhūpatiḥ,
 tasmin puruṣa-dehe 'ntas tyakta-sva-tanur āviçat. 119
 tataḥ sa jṛimbhikāṃ kṛitvā, çamair unmlīya locame,
 gata-nidra iva 'uttasthaṃ puruṣaḥ çayaniyataḥ. 120
 «diṣṭyā devaḥ Sunītho 'dya pratyujjivita eṣa naḥ!»
 iti tatra 'udabhūd nādo hṛiṣṭāsure-badhū-kṛitaḥ. 121
 Sūryaprabhādyāḥ sarve tu viṣaṇṇāḥ sahasā 'abhavan,
 dṛiṣṭvā nipatitaṃ Candraprabha-deham ajāvitam. 122
 Candraprabha-Sunīthaç ca sukha-svāpād iva 'utthitaḥ
 dṛiṣṭvā Mayam, vavande sa pitaraṃ pādayoḥ patan. 123
 sa pitāpi tam āliṅgya priṣṭavān sarva-saṃnidhaḥ:
 «kaccit smarasi, putra, sve ubhe te janmani?» iti. 124
 so 'pi », smarāmi!» 'ity uktvāiva, yac Candraprabha-janmani,
 Sunītha-janmani ca yat tasya vṛittam, tad nktavān, 125
 nāmagrāhaṃ sadevikān sa ca Sūryaprabhādikān
 ekaikam āçvāsitaṃ pūrva-bhāryāç ca Dānaviḥ. 126
 Candraprabhatve jātam ca dehaṃ dravyājya-yuktitaḥ,
 «bhavej jātu 'upayog!» 'iti sthāpayāmāsa surakṣhitam. 127
 tato 'bhyanandan praṇatā jāta-pratyaya-nirvṛitāḥ
 Candraprabha-Sunītham tam hṛiṣṭāḥ Sūryaprabhādayaḥ. 128
 Mayāsuro 'tha sarvāns tān harṣād nītvā purāt tataḥ,
 anyat praveçayāmāsa hema-ratna-citaṃ puram. 129
 pravaiṣṭās tatra vaidūrya-vāplm te dadṛçur bhṛitām
 sudhā-rasena, tasyāç ca tīre sarve 'py upāviçan. 130
 papuç ca tat sudhā-pānam amṛitādhikam atra te
 Sunītha-bhāryopahṛitair vicitrair maṇi-bhājanaiḥ. 131

tena pānena te sarve matta-suptōtthitās tataḥ
sampedire divya-dehā mahā-bala-parākramāḥ. 132

Candraprabha-Sunītham ca tato 'vādd Mayāsurāḥ:
«putra, 'ehi, yāmaḥ; paçya svām mātaram sucirād!» iti. 133
tatas «tathā» 'iti ca 'udyuktaḥ Sunītho, 'gresare Maye,
yayau caturtham Pātālam saha Sūryaprabhādibhiḥ. 134
tatra citrāṇi paçyanto nānā-dhātumayāni te
purāṇy, ekaṁ puram prāpuḥ sarve sarva-hiraṇmayam. 135
tatra ratnamaya-stambhe sarva-sampad-niketane
dadṛçur Maya-bhāryām te tām Sunīthasya mātaram, 136
nāmnā Lllāvatiṁ, rūpeṇa 'adhaḥkṛta-surāṅganām,
vṛitām Asura-kanyābhiḥ sarvābharāṇa-bhūṣitām. 137
sā dṛiṣṭvāiva Sunītham tam, udatiṣṭhat sasambhramā,
Sunītho 'py apatat tasyā abhivādyāiva pādayoḥ. 138
tataḥ sā tam cira-sprīṣṭam āçliṣhya 'udaçrur ātmajam,
punas tat-prāpti-hetum tam praçaçaṇsa Mayam patim. 139
atha 'abravīd Mayo: «devi, Sumuṇḍiko 'paraḥ sa te
«putraḥ, putro 'sya putrasya jātaḥ Sūryaprabho 'py ayam. 140
«eṣa Vidyādhareṇḍrāṇam cakravartī Smarāriṇā
«etenāiva çartreṇa bhāvti, devi, vinirmitaḥ.» 141
etac çrutvāiva 'abhipaçyantyās tasyāḥ soṣukayā dṛiçā
Sūryaprabhaḥ papāta 'etya pādayoḥ sacivaiḥ saha. 142
«kim Sumuṇḍika-dehena, vatsa, 'etenāiva çobhase!»
iti Lllāvati dattvā ca 'āçīṣam tam uvāca sā. 143

tato 'tra putrābhyudaye Mayo Mandodarīm sutām
Vibhīṣhaṇam ca sasmāra; smṛitāv ājagmatuḥ ca tau. 144
grihītoṣṭava-satkāraḥ sa tam prāha Vibhīṣhaṇaḥ:
«çriṇoṣhi yadi me vākyaṁ, Dānavendra, vadāmi tat: 145
«Dānaveshu tvam eva 'ekaḥ sukrīti çubha-jivitaḥ;
«Devaiḥ saha na te kāryā tad akāraṇa-vairitā. 146
«tad-virodhe hi na 'apāyād ṛite kaçcid guṇo 'sti vaḥ.
«nihatā hi Suraiḥ saṁkhye Asurā, na 'Asuraiḥ Surāḥ.» 147
tac çrutvā tam Mayo 'vocat: «na balāt kurmahe vayam;
«haṣṭāt kurvati Çakre tu, katham, brūhi, sahāmahe? 148
«ye ca 'Asurā hatā Devais, te babhūvuḥ pramādināḥ;
«apramattās tu kim etair Bali-prabhṛitayo hatāḥ?» 149
ity-ādy-ukto Mayena 'atha Mandodaryā sahaiva saḥ
Rākṣhasēndras, tam āmantrya, jagāma vasatiṁ nijām. 150

Sūryaprabhādibhir yuktaḥ Sunītho 'tha Mayena saḥ
ninye tṛitīyam Pātālam Balīm rājānam ikṣhitum. 151
svargād apy adhike tatra sarve te dadṛçur Balim
āmukta-hāra-mukutaṁ, vṛitam Ditiya-Dānavaiḥ. 152
nipetuḥ pādayoḥ tasya Sunīthādyāḥ krameṇa te,
so 'pi tām mānayāmāsa satkāreṇa yathōcitam. 153
Mayāvedita-vṛittānta-bṛiṣṭaḥ so 'tra Balis tataḥ
Prabhādam ānāyitavān çighraṁ ca 'anyāṇç ca Dānavān. 154

tām apy atra Sunthādyaḥ pādāyos te vavandire,
 te cāpy abhimanandus tām prahvaṁ ānanda-nirbharāḥ. 155
 atha 'atra Balir āha sma: «bhūtvā Candraprabho bhūvi,
 «Sunthāḥ, sva-tann-prāptyā pratyujjvita esha naḥ. 156
 «Sumundikāvatāraḥ ca prāptaḥ Sūryaprabho 'py ayam,
 «Çarveṇa ca 'ayam ādisṣṭo bhāvi Vidyādhareçvaraḥ. 157
 «etad-yajña-prabhāvāc ca jāto 'haṁ çlatha-bandhanaḥ;
 «tad etābhyām avāptābhyām dhruvam abhyudayo 'sti naḥ. » 158
 «tad Bali-vacaḥ çrutvā Çukraḥ provāca tad-guruḥ:
 «dharmeṇa caratām satye nāsty anabhyudayah kvacit; 159
 tasmād dharmeṇa vartadhvam, kuruta 'adyāpi mad-vacaḥ!»
 «çrutvā Dānavās tatra «tathā» 'iti niyamaṁ vyadhuḥ 160
 «Pātāla-patayo, ye tatra militās tadā.
 «liḥ ca 'atra 'utsavaṁ cakre Sunthā-prāpti-harshataḥ. 161
 «atrāntare ca tatra 'āgāt sa punar Nārado muniḥ,
 «hātārghopaviṣṭaḥ ca Dānavās tām uvāca saḥ: 162
 «eshito 'haṁ iha 'Indreṇa, sa ca 'evaṁ vakti vaḥ kila:
 «Sunthā-jīvita-prāptyā saṁtoshaḥ paramo mama; 163
 «ad idānīm na kāryaṁ naḥ punar vairam akāraṇam,
 «iroddhavyaṁ na çaiṇa 'asmat-pakshyeṇa Çrutaçarmanā. » 164
 «uktendra-vākyam tam Prahlādo munim abravīt:
 «lthā-jivitāt tushṭir Indrasya 'iti kim anyathā? 165
 «aṇa-virodham ca vayaṁ tāvad na kurmahe;
 «iva niyamo 'smābhiḥ kṛtāḥ sarvaiḥ guroḥ puraḥ. 166
 «açarmā sapakṣatvam ācṛitya sa balād yadi
 «d-viruddham kurute, kā 'asmākaṁ tatra vācyatā? 167
 «prabhasya pakshyeṇa deva-devena Çambhunā
 «eva hy ayam ādisṣṭaḥ, sa pūrvārādrito 'sya yat. 168
 «minn Içvarādisṣṭe kārye kim kurmahe vayaṁ?
 «shkāraṇam eva 'etac Çakro vakty asamañjasam. » 169
 «Dānavendreṇa Prahlādena sa Nāradaḥ,
 «'iti Vāsavaṁ nindann adarçanam agād muniḥ. 170
 «ate, Dānavendrān Uçanās tām abhāṣata:
 «bandhaḥ kārye 'smiṁs tāvad Indrasya dṛiçyate. 171
 «asmāsu prasādaika-baddha-kakshye Maheçvare
 «a çaktiḥ? kim kuryād āsthā vā tasya Vaiṣṇavi?» 172
 «-vacaḥ çrutvā Dānavās te 'numanya ca,
 «lādam āmantrya Balim, jagmur nijālayān. 173
 «rtham Pātālam Prahlāde svālayam gate,
 «daso, rājā viveça 'abhyantaram Balim. 174
 «nithaḥ ca anye ca sarve Sūryaprabhādayaḥ,
 «Balim, ājagmus tad eva sva-niketanam. 175
 «ita-kṛtābhāra-pāneshv eshu, sametya sā
 «nitham tam jagāda nija-mātrikā: 176
 «nāsi, yad imā bhāryās te mahatām sutāḥ,
 «Dhaneçasya, Tumburor Maṅgalāvati; 177

« Candraprabha-çartreṇa pariṣṭā ca yā tvayā,
 « Prabhāvasya Vasor etāṃ vetsyi Kīrtimatīm sūtām; 178
 « tisras tad etā drashtavyāḥ sama-dṛiṣṭyā, suta, tvayā. »
 ity uktvā mukhya-bhāryās tās tisro 'smai sā samarpayat. 179
 tatas tasmin dine rātrau Suntho jyeshṭhayaḥ tayā
 Tejasvatyā samam çayyā-vāsaveçma viveça sah. 180
 tatra 'upabhuṅkte sma tayā suciṛṭsukayā saha
 ratakrīdā-sukham tat tat prāg bhuktam api nūtanam. 181
 Sūryaprabhas tu sacivaiḥ saha vāsagrihe 'pare
 niçi tasyām apatniḥ nyashīdac çayanīyake. 182
 « niḥnehena kim etena sva-priyās tyajatā vahiḥ? »
 iti 'iva nidrā-strī nityasya 'ekaikasya 'asya na 'āyau, 183
 Prahastasya ca sershyā 'iva kārye cintāika-saṅginah;
 anye tu paritah Sūryaprabham nidrām yayuḥ sukham. 184
 tāvat Sūryaprabhaḥ so 'tra Prahastaç ca sakhi-yutām
 praviçantīm dadṛiçatur varakanyām anuttamām, 185
 « mā bhūt surāṅganā-sargo vicchāyo 'syāḥ puro mama »,
 ity utpādyāpi vidhinā Pātāle sthāpitām iva. 186
 Sūryaprabhaç ca, « kā 'iyam syād? » iti yāvad vimṛiṣyati,
 tāvat sā tat-sakhīn etya suptām ekaikam aikṣata; 187
 acakravarti-cihnāns tām hitvā, tal-lakṣhaṇānvitam
 dṛiṣṭvā Sūryaprabham, sā tam upāgād madhya-çāyinaṃ, 188
 uvāca ca sakhiṃ: « so 'yam, sakhi! tat 'spriça pādayoh,
 « etam toya-suçitābhyām karābhyām pratibodhaya! » 189
 tac çrutvā tat-sakhī sā tat tathā cakre, sa ca 'lkshaṇe
 Sūryaprabho, vyāja-suptam vihāya, prodghāṭayat, 190
 vikṣya ca 'uvāca kanye te: « ke yuvām? kim iha 'āgamah
 « bhavatyor? » iti tac çrutvā tat-sakhī tam abhāshata: 191
 « çṛiṇu, deva! 'asti Pātāle dvitīye 'dhipatir jay!
 « Amīta iti Daityeṇdro Hiranyākṣa-sutaḥ kila; 192
 « Kalāvati 'iti tasya 'eshā prāṇebhyo 'py adhikā sūtā.
 « sa 'ito 'dya Baleḥ pārçvād āgatya 'etat-pitā 'abravit: 193
 « « diṣṭyā 'adya jīvitam prāptah Sunthah punar lkshitah!
 « « Sumuṇḍikāvatāraç ca dṛiṣṭah Sūryaprabho yuvā, 194
 « « sṛiṣṭah Khecara-sac-cakravartī bhāvi Hareṇa yah.
 « « tad iha 'ānanda-saṃmānam Sunthasya karomy aham: 195
 « « sūtām Sūryaprabhāya 'etām prayacchāmi Kalāvatiṃ;
 « « Sunithāya 'ekagotravād dātum tv eshā na yujyate. 196
 « « Sūryaprabhaç ca putro 'sya rāja-janmani na 'āsure;
 « « tat-sutasya ca saṃmānah kritas, tasya kṛito bhavet. » » 197
 « etat pitur vacaḥ çrutvā, tvad-guṇākṛiṣṭa-mānasā
 « mat-sakhī 'iyam iha 'āyātā tvad-darçana-kutūhalāt. » 198
 evaṃ tayā 'ukte tat-sakhyaḥ, nidrāti sma mṛiṣhāya sah
 tad-abhiprāya-tātparyam jñātum Sūryaprabhas tadā. 199
 sā 'atha kanyā vinidrasya Prahastasya 'antikam çanaiḥ
 gatvā, sakhi-mukhena 'uktvā 'sarvam asmai, vahir yayau. 200

Prabastaḥ cāpy upagatya, «deva, jāgarshi kimp, na vā?»
 iti Sūryaprabhaṁ sma 'āha; sa ca 'unmishya tam abhyadhāt: 201
 «sakhe, jāgarhi; nidrā hi mama 'adya 'ekākinah kutah?
 «viṣesham tu vadāmy enam, ṛṣiṇu! gopyam hi kimp tvayi? 202
 «adhunāiva pravishṭā 'iha mayā dṛishṭā sakhi-yutā
 «kanyakā 'ekā, samā 'amushmiṁs trailokye 'pi na dṛiṣyate. 203
 «kṣaṇena ca gatā kvāpi mama hṛitvāiva mānasam;
 «tad gaveshaya sadyas tām ihaiva kvacana sthitām!» 204
 iti Sūryaprabheṇa 'uktaḥ Prabasto 'tha vahir gataḥ,
 dṛishṭvā 'atra tām samam sakhyā sthitām kanyām abhāshata: 205
 «mayā tvad-uparodhena sva-svāmy esha vibodhitah,
 «tat tvam mad-uparodhena punar dehy asya darṣanam. 206
 «paçyāmy arḍham bhūyo 'pi kṛitārthikaraṇam dṛiṣoh,
 tad na paçyatu ca 'esho 'pi dṛishṭamātra-vaçkṛitah? 207
 prabuddhena hy anena 'aham uktaḥ, kṛitvā bhavat-kathām:
 «kuḷo 'pi darṣaya 'āniya tām me, prāṇimi na 'anyathā!» 208
 ato 'ham tvām upāyātas; tad ehy ālokaya svayam!»
 Prabastena 'ukta sā kanyā-sulabhayā hriyā 209
 saha na 'aṣakad gantum vimṛiṇanti yadā, tadā
 e grihitvā nltābhūt tena Sūryaprabhāntikam. 210
 «prabhaḥ ca dṛishṭvā tām pārçvāyātām Kalāvatiṁ,
 a: «caṇḍi, yuktam te kim etad, yad iha 'adya me 211
 «yā suptasya cauryeṇa praviçya hṛidayam hṛitam?
 «iha 'anigrihitā tvam na, cauri, tyakshyase mayā.» 212
 «rutvā vidagdha sā tat-sakhi vyājahāra tam:
 «am jñātvaiva pitṛaiva cauri 'iyam nigrahāya te 213
 «ā 'arpayitum yasmāt, tasmāt kas te nishedhakah?
 «cauryoçitam kāmam nigraham na karoshi kim?» 214
 «tvā 'ālingitum Sūryaprabhe vāñchati, satrapā,
 ā, 'āryaputra! kanyāsmi!» 'ity avocat sā Kalāvati. 215
 «rahasto 'vādīt tām: «mā vikalpo 'stu, devi, te!
 «urvo hy esha sarveshām vivāhānām iha 'uttamah.» 216
 «aiva samam sarvaiḥ Prabaste nirgate vahiḥ,
 «bhas tadāiva 'etām bhāryām cakre Kalāvatiṁ. 217
 «a ca Pātāla-kanyāyā martya-durlabham
 «ata-sambhogam acintya-nava-saṁgamam. 218
 «nte ca Kalāvatyām gatāyām vasatiṁ nijām,
 «haḥ Sunithasya yayau pārçvam Mayasya ca. 219
 «ca sarve 'pi Prahlādasya 'antikam yayuḥ;
 «hāṛham saṁmānya sabhā-stho Mayam abravīt: 220
 «a 'utsave 'mushmiṁ priyam kartavyam eva naḥ,
 «tāvat sarve 'pi vayam ekaatra bhuñjmahe.» 221
 «no! 'tra ko dosha?» ity ukte ca Mayena, saḥ
 «ntrayāmāsa Prahlādo 'tra 'Asurādhipān. 222
 «atra sarvebhyaḥ Pātālebhyaḥ krameṇa te.
 «d Balī rājā saba 'asaṁkhyair mahāsuraiḥ; 223

anantaram Amlaṣ ca, Durārohaṣ ca vīryavān,
 Sumāyas, Tantukacchaṣ ca, Vikatākshaḥ, Prakampanaḥ, 224
 Dhūmaketur, Mahāmāyo, ye ca 'anye 'py Asureṣṣvarāḥ,
 ekaiko nija-sāmanta-sahasreṇa 'āyayau vṛitaḥ. 225
 apūryata sabhā taiṣ ca vihitānyonya-vandanaiḥ,
 yathākramopaviṣṭānṣ ca Prahlādas tām amānayat. 226
 prāpte ca 'āhāra-kāle, te sarve saha Mayādibhiḥ
 Gaṅgā-snātāḥ samājagmur bhojanāya mahā-sabhām, 227
 ṣaṭa-yojana-vistīrṇām, suvarṇa-maṇi-kuṭṭimām,
 ratna-stambha-citām, nyasta-vicitra-maṇi-bhājanām. 228
 tatra Prahlāda-sahitāḥ sa-Sumitha-Mayāṣ ca te
 Sūryaprabheṇa sacivair yuktena ca saha 'Asurāḥ 229
 tat tad nānā-vidhaṁ bhakṣhya-bhojya-lehyādi śhaḍ-rasam
 divyam annam bubhujire, papuḥ pānam atha 'uttamam. 230
 bhukta-pītāṣ ca gatvā 'anyat sarve ratnamayaṁ sadaḥ,
 Daitya-Dānava-kanyānām dadriṣur nṛttam uttamam. 231
 tat-prasaṅge dadarṣa 'atra pravṛittāṁ pitur ājñayā
 Prahlādasya sūtām Sūryaprabho nāmnā Mahallikām, 232
 dyotayantīm diṣaḥ kāntyā, varshantīm amṛitam dṛiṣoḥ,
 kautukād iva Pātālam āgatām murtim aindavīm, 233
 lalāṭa-tilakopetām, cāru-nūpura-pādikām,
 smera-dṛiṣṭīm, vidhātṛaiva śṛiṣṭām nṛttamayīm iva, 234
 keṣair arālair daṣanaiḥ ṣikharair bibhratīm stanau
 uro-maṇḍalinau nṛttam śṛijatīm iva nūtanam. 235
 dṛiṣṭāiva ca tadā caṇḍī tasya Sūryaprabhasya sā
 api svikṛitam anyābhir jahāra hṛidayam haṭhāt. 236
 tataḥ śāpy Asurendrāṇām madhye dūrād dadarṣa tam,
 Hara-dagdhe Smare, śṛiṣṭām dhātṛā 'aparam iva Smaram. 237
 dṛiṣṭvā ca tad-gata-manās tathā 'abhūd, acalad yathā
 āṅgiko 'bhinayas, tasyā dṛiṣṭvā 'iva 'avinayaṁ rushā. 238
 sadaḥ-sthāṣ ca taylor bhāvaṁ tam dvayor apy alakshayan,
 prekṣaṇam ca 'upasaṁjahruḥ «ṣrāntā rājasutā» 'iti te. 239
 tataḥ Sūryaprabham tiryak paṇyanti sā Mahallikā
 pitṛā viśṛiṣṭā, vanditvā Dānavendran, agād griham. 240
 Dānavendrac ca te sarve yathāsvam agaman grihān,
 Sūryaprabho 'pi svāvasam ājagāma dinakshaye. 241
 pradoshe ca Kalāvatyā punar āgatayā saha
 sushvāpa 'abhyantare guptam, vahiḥ-suptākḥilānugaḥ. 242
 tāvad Mahallikā śāpi tat-saṁdarṣana-sotsukā
 tatra 'āyayau saviṣrambha-vayasyā-dvaya-saṁgatā. 243
 antaḥ pravesṣṭum icchantīm Prajñādhyākhyo dadarṣa tām
 Sūryaprabhasya sacivo vidrayā tatḥkṣaṇojjhitaḥ. 244
 «devi, tiṣṭha kṣaṇam, yāvat praviṣya 'abhyantarād aham
 «nirgacchāmi», 'iti sa ca tām pariñāya 'utthito 'bhyadhāt. 245
 «ruddhā smaḥ kim? vahiḥ kasmād yūyam ca?» 'iti saṇākayā
 tayā pṛiṣṭāḥ sa bhūyo 'pi Prajñādhyo nijagāda tām: 246

«svairam supṭasya sabasṣiva 'antikam kiṃ praviṣyase?
 «supṭo 'dya mat-prabhuḥ ca 'asāv eko vrata-vaçād » iti. 247
 tatas tayā «'aviça, 'astv evam! » ity uktaḥ savilakṣhayā
 Prahlādadaitya-sutayā, Prajñādhyo 'ntar viveça saḥ. 248
 supṭām Kalāvattm dṛiṣṭvā, tasmai Sūryaprabhāya saḥ
 prabodhya svayam ācakhyāv āgatām tām Mahallikām. 249
 Sūryaprabhaḥ ca buddhvā tac, çanair utthāya nirgataḥ
 dṛiṣṭvā Mahallikām ātma-tṛiṭiyām apy abhāshata: 250
 nītaḥ kritārthatām tāvad ayam abhyāgamāḥ janah.
 niyatām sthānam apy etad! āsanam parigrihyatām! » 251
 c çrutvā 'upaviveça 'atha saha 'anyābhyām Mahallikā,
 iryaprabho 'py upāvikṣhat sa Prajñādhyas-sakhas tataḥ. 252
 aviçya sa ca 'uvāca: «tanvi, yady api me kritā
 rayā 'avajñā sadasy anyān prekshantya 'iva samānayā, 253
 thāpi tāval, lolākṣhi, dṛiṣṭa-mātreṇa me tava
 undaryeṇa 'iva nṛittena locane saphalī-kṛite. » 254
 Sūryaprabheṇa 'uktā sā Prahlāda-sutā 'avadat:
 'āryaputra, 'aparādho 'sau mama; so 'tra 'aparādhyati, 255
 na 'aham sadasi kritā bhagnābhīnaya-lajjitā. »
 çrutvā, «jito 'smi! » 'iti hasan Sūryaprabho 'bravīt. 256
 na ca kareṇa 'asyāḥ karam rājasuto 'tha saḥ
 āra-grahād bhītam iva sasveda-vepathum. 257
 ca, 'āryaputra! kanyā 'aham pitṛi-vaçyā, » 'iti-vādinīm
 surendra-tanayām Prajñādhyas tām uvāca saḥ.: 258
 inām kiṃ na gāndharvo vivāho, devi, vidyate?
 pradāsyaty anyasmai pitā tvām lakṣitāçyaḥ, 259
 na ca 'atra saṃmānam niçcitam sa karishyati;
 'am sādhasena! 'idṛig vṛithā mā bhūt samāgamaḥ! » 260
 Mahallikām yāvāt Prajñādhyas tām bravīti saḥ,
 'abhyantare tatra prabuddhābhūt Kalāvattī. 261
 na ca tam Sūryaprabham sā çayanīyake,
 na ciram, udvigna-çāṅkitā niragād vahiḥ. 262
 Mahallikopetaṃ tam ca 'atra nija-vallabham,
 a salajjā ca sabhayā ca babhūva sā. 263
 pi dṛiṣṭvāiva tām āsīd bhīta-lajjitā,
 haḥ ca nihspondas tasthāv ālikhito yathā. 264
 katham palāye 'ham? jihremi 'irshyāmi vā yadi? »
 çvam eva 'āgāt Kalāvaty api sā tataḥ. 265
 sakhi! kutra tvam āgatā 'evam ito niçi? »
 Mahallikām tām ca sādhyasūyam uvāca sā. 266
 likā 'avocad: » mama 'etad gṛham; atra tu
 a-Pātāla-gṛhāt prāptā prāhuṇikā 'adya me. » 267
 sā vihasya 'etām Kalāvaty evam abravīt:
 çyata eva 'idam, yat tvam sarvasya kasyacit 268
 a 'āgatasyaiva prāhuṇātithya-satkriyām. »
 Kalāvatyā, sā jagāda Mahallikā: 269

«yadi prītyā mayā 'uktā tvam, tat kim sadvesha-nishṭhuram
 «evam vadasi, nirlajje? kim hy aham sadṛiḥ tava? 270
 «kim aham bāndhavādattā dūrād etya para-sthale
 «parasya çayane suptā rahasy ekākinī niçi? 271
 «aham pituḥ prāhuṇakam prasthāne drashtum āgatā
 «ātithyena 'adhunāiva 'eshā sakhi-dvitaya-samgatā. 272
 «yadā, 'asmān vipralabhya 'ādāv, asau mantri pravishṭavān,
 «tadāiva 'etad mayā jñātam, tvayā vyakti-kṛitam svataḥ.» 273
 evam Mahallikoktā sā Kalāvaty agamat tataḥ,
 tiryak kopa-kashāyena paçyantī cakshuṣhā priyam. 274
 tato Mahallikā sāpi, «bahu-vallabha, yāmy aham
 «samprati!» 'iti ruṣhā Sūryaprabham uktvā tato yayau. 275
 Sūryaprabhaç ca vimanā yuktaṁ yad abhavat tadā,
 kāntābhyāṁ hi samam tasya tad-āsaktaṁ mano gatam. 276
 atha jñātam Kalāvatyāḥ kalahāntara-ceshṭitam
 prāhiṇod drutam utthāpya Prabhāsam sa sva-mantrinam, 277
 Mahallikāyās tadvac ca Prahastam sa visriṣṭavān,
 svayam ca tat-pratikshaḥ sann āst Prajñādhyā-samyutaḥ. 278
 atha 'anvishya Kalāvatyāç ceshṭitam, sa samāyayau
 Prabhāso nikaṭam tasya priṣṭaç ca 'evam uvāca tam: — 279
 ito dvitīya-Pātāla-varti tad gatavān aham
 vāsaveçma Kalāvatyā vidyāvacchāditātmake. 280
 vahiḥ tatra dvayoç cetyor ālāpaç ca çruto mayā;
 ekā 'abravīt: «sakhi, kim adya 'udvignā 'aste Kalāvati?» 281
 tato dvitīyā 'avadat: «sakhi, çṛiṇv atra kāraṇam:
 «Sumuṇḍikāvatāro hi caturthe 'dya Rasātale 282
 «sthitāḥ Sūryaprabho nāma, rūpeṇa jita-Manmathaḥ;
 «tasmai gtvā svayam guptam ātmā dattaḥ kila 'etayā. 283
 «gatāyām adya ca 'etasyām tat-sakāçaṁ niçāgame,
 «Prahāda-dubhīṭpy āgāt svayam tatra Mahallikā. 284
 «tayā saha 'Irshyā-kalahaṁ kṛtvā, saty ātma-ghātane
 «udyatā 'eshā Sukhāvatyā svasrā dṛiṣṭvā 'iha rakṣitā. 285
 «tataç ca 'antaḥ praviçyāiva, nipatya çayantyaç
 «sthitā tayā saha svasrā priṣṭa-vṛittānta-vignayā.» 286
 evam cetयोḥ kathāṁ çrutvā, praviçya 'atra tathāiva te
 Kalāvati-Sukhāvatyau dṛiṣṭe tulyākṛitī mayā. — 287
 iti Prabhāso yāvat tam vakti Sūryaprabham rahaḥ,
 tāvat Prahasto 'py atra 'āgāt; priṣṭaḥ so 'py abravīt idam: — 288
 ito Mahallikā-vāçagriham yāvad aham gataḥ,
 tāvat tatra pravishṭā sā sakhibhyāṁ saha durmanāḥ. 289
 aham tatrāiva ca 'udṛiçyo vidyā-yuktyā pravishṭavān;
 dṛiṣṭā mayā 'atra tasyāç ca sakhyo dvādaça tat-samāḥ. 290
 tāç ca sadratna-paryāṅka-nishāṇṇāṁ parivṛitya tām
 Mahallikāṁ upāvikṣhann; ekā ca 'uvāca tām tataḥ: 291
 «sakhi, kasmād akasmāt tvam udvignā 'iva 'adya dṛiçyase?
 «vivāhe prastute 'py, eshā vata kā te vishādītā?» 292

tac ṣrutvā savimarṣā tām sā Prahlāda-sutā 'abravīt:
 «ko me vivāho? dattāsmi kasmai? kena 'uditam tava?» 293
 evaṃ tayā 'ukte, sarvās tā jagadur: «niṣcitam tava
 «prātar vivāho, dattāsi, sakhi, Sūryaprabhāya ca. 294
 «tvaj-jaṇanyā ca devyā 'etad adya 'uktam tvad-asamnidhan,
 «asmān niyojayantyā te kautuka-pratikarmaṇi. 295
 «etad dhanyāsi ca, yasyās te bhāvi Sūryaprabhaḥ patiḥ,
 «yad-rūpa-lubdho nidrāti niṣi na 'iha 'aṅganājanaḥ. 296
 «asmakam tu viśādo 'yam: kva 'idānīm tvam, vayam kva ca?
 «tasmin hi bhartari prāpte, tvam asmān vismarishyasi.» 297
 etad Mahalikā tāsām mukhac ṣrutvā jagāda sā:
 «kaccit sa dṛiṣṭo yushmābhīr? manas tasmin gatam ca vah?» 298
 tac ṣrutvā tām avocaṣ tā: «harṃyāt so 'smābhīr lkshitāḥ;
 «kā ca sā strī, mano yasyā na sa dṛiṣṭo hared?» iti. 299
 tataḥ sēpy avadat: «tarhi tātam vakṣhyāmy aham tathā,
 «yushmān apy akhilās tasmai dāpayishyaty amūr yathā. 300
 «ittham anyonya-viraho na syād naḥ sahaśasataḥ.»
 «i bruvāṇām kanyās tām sambhṛāntāḥ sambabhāshire: 301
 «sakhi, mā 'evam kṛthā! na 'etad yuktam, eśā trapā ca naḥ.»
 «am uktavatīr etāḥ sā jagāda 'Asurendrajā: 302
 «im ayuktam? na tena 'ekā pariṇeyā 'aham eva hi;
 «asmai sarve 'pi dāsyanti duhitīr Daitya-Dānavāḥ, 303
 «vyāc ca rājatanayās tasya 'udūḍhā bhuvi sthitāḥ,
 «vriṣeshyati bahviḥ ca sa Vidyādhara-kanyakāḥ. 304
 «d-madhye pariṇītāsu yushmāsu mama kā kṣatīḥ?
 «cham pratyuta vatsyāmo vayam sakhyāḥ parasparam; 305
 «tābhis tu viruddhābhiḥ kas tābhiḥ samstavo mama?
 «hmakam ca trapā kā 'atra? sarvam etat karomy aham.» 306
 «sām kathā yāvad varīate tvad-gatātmanām,
 «aham vimargatya svairam tvat-pārṣvam āgataḥ. — 307
 Prahasasya mukhac ṣrutvā Sūryaprabho 'tra saḥ
 «eva ṣayane tām niṣām anayad mudā. 308
 «taḥ saha Sunīthena Mayena sacivaic ca saḥ
 «lhipatīm drashtum Prahlādam tat-sabbhām yayau. 309
 «am tatra sa sma 'āha Prahlādo darṣitādarāḥ:
 «Sūryaprabhāya 'aham dadāmy asmai Mahallikām; 310
 «hi prāhuṇātithyam kāryam mayā tava priyam.»
 «ahlāda-vacanam Sunītho 'bhinananda saḥ. 311
 «tīm samāropya madhya-jvalita-pāvakām
 «hā-bhrājito dagra-ratnastambhāvabhāsitām, 312
 «am tām sva-sutām prādāt Sūryaprabhāya saḥ
 «'sura-sāmrajya-sadṛiṣṭibhir vibhūtibhiḥ, 313
 «dratna-rāṣṭrāc ca sva-duhitre varāya ca
 «jayāntān Sumeru-ṣikharopamān. 314
 «api dehy asmai sakhi me dvādaṣa priyāḥ»,
 «allikā svairam Prahlādam sā tadā 'abravīt. 315

«putri, mad-bhrātr-adhīnās tās; tena vandī-kṛitā yataḥ,
 «mama dātum na yujyanta», iti so 'pi jagāda tām. 316
 kṛitodvāḥotsavaḥ ca 'asmin yāte Sūryaprabho dine
 viveṣa vāsakaṃ naktaṃ sa Mahallikayā saba. 317
 sarva-kāmopacārādhyam tatra taṃ suratotsavam
 anayā samanahṛti-saukhyam so 'nubabhūva ca. 318
 prātar gate ca Prahlāde sabhām tasmin sahanuge,
 Amilo Dānavādhiṣaḥ Prahlādādīn abhāshata: 319
 «adya yushmābhir akhilair āgantavyam grihe mama,
 «tatra 'ātithyam yataḥ Sūryaprabhasya 'asya karomy aham; 320
 «sutām Kalāvatiṃ tasmai dadāmi, yadi vo hitam.»
 etat tad-vacanam sarve «tathā» 'iti pratipedire. 321
 tato dvitīyam Pātālam tad-nivāsam kṣaṇena te
 sarve jagmuḥ samam. Sūryaprabheṇa sa-Mayādinā. 322
 tatra 'Amilo dadau tasmai sutām Sūryaprabhāya tām
 Kalāvatiṃ prakriyayā dattātmānam api svayam. 323
 kṛitvā vivāham Prahlāda-grihe bhuktāsurānvitāḥ
 nīnye bhogopacāreṇa dinam Sūryaprabho 'tra tat. 324
 dvitīye 'hni tathāiva 'etān Durāroho 'surēṣvarāḥ
 nimantrya sarvān anayat pañcamam sva-Rasātalam. 325
 tatra Sūryaprabhāya svām nāmnā sa Kumudāvatīm
 prādād anyavad ātithya-betor vidhivad ātmajām. 326
 tataḥ sarvaiḥ sametais tair bhogair nītvā dinam sa tat,
 vāsakaṃ Kumudāvatyā bheje Sūryaprabho niṣi. 327
 tatra triloka-sundaryā nava-saṃgama-sotkayā
 sa snigdha-mugdhayā sākam tayā rātrim uvāsa tām. 328
 prātaḥ ca Tantukacchena Prahlāda-pramukhair vṛitāḥ
 nimantrya saptamam nīnye Pātālam sa sva-mandiram. 329
 tatra 'Asura-patiḥ so 'smai sutām nāmnā Manovatīm
 dadau sadratnābharaṇām tapta-jāmbūnada-dyutim. 330
 tataḥ Sūryaprabhaḥ so 'tra nītvā 'adhika-sukham dinam,
 Manovatī-navāṣlesha-sukhinīm anayad niṣām. 331
 aparedyuc ca taṃ sarvair yuktaṃ kṛita-nimantraṇaḥ
 Pātālam anayat sbashṭham svam Sumāyo 'surādhipaḥ. 332
 tatra so 'pi dadau tasmai Subhadrām nāma kanyakām
 dūrbā-latā-ṣyāmalāṅgīm mūrtim pañcaçarīm iva. 333
 tayā surata-sambhoga-yogyayā ṣyāmāyā 'atra saḥ
 saḥ 'āsīt tadahaḥ Sūryaprabhaḥ pūrṇendu-vaktrayā. 334
 anyedyuc ca Bali rājā tadvad eva nīnāya 'tam
 Sūryaprabham sva-Pātālam tṛtīyam so 'surānugaḥ. 335
 so 'pi tatra sutām tasmai Sundarīm nāma dattavān
 bālā-prabālā-sacchāyam mādhavīm iva mañjarīm. 336
 strīratnena samam tena reme Sūryaprabho 'tra saḥ
 suraśijitas tad divasam divya-bhoga-vibhūtibhiḥ. 337
 apare 'hni Mayāḥ so 'pi rājaputram tathāiva tam
 catūrtha-Pātāla-gatam bhūyo 'naishīt sva-mandiram, 338

vicitra-ratna-prāsādam, nija-māyā-vinirmitam,
 navam navam iva 'ābhāsamānam lakshmyā pratikshaṇam. 339
 tatra so 'pi dadau tasmai Sumāyākhyāṁ nijāṁ sutām,
 jagad-ācārya-rūpāṁ svām caktim mūrtimatim iva; 340
 mānushatvāc ca tasmai tām naiva 'adeyām amanyata.
 so 'pi reme tayā sākam atra Sūryaprabhaḥ kṛtī. 341
 vidyā-vibhakta-deho 'tha sarvābhir yugapat saha
 arauṣṭa 'Asura-kanyābhis tābhiḥ saha nṛpātmajaḥ, 342
 tāttvikenā tu dehena bhajate sma sa bhūyasā
 Mahallikāṁ priyatamāṁ Prahlādāsura-putrikām. 343
 ekadā ca niçi svairam sthitas tām sa Mahallikām
 evam Sūryaprabho 'pṛicchad abhijātām kathāntare: 344
 «priye, rātrau sahāyāte ye dve sakhyau tadā tava,
 «te kutas? te na paçyāmi. kim ca te? kva gate ime?» 345
 tato Mahallikā 'avādīt: «sushṭhv ahaṁ smāritā tvayā;
 «te na dve eva, tāḥ santi vayasyā dvādaça 'iha me, 346
 «mat-pitṛivryena ca svaṛgād ānītā apahritya tāḥ.
 «ekā 'Amṛitaprabhā nāma, dvitīyā Keçinī tathā, 347
 «Parvatasya muner ete tanaye çubha-lakshaṇe.
 «Kālindī 'iti tṛitīyā ça, caturthī Bhadrakā 'iti ca, 348
 «tathā ca 'āryā Kamalā 'iti pañcamī cāru-locanā,
 «etā mahāmunes tisro Devalasya 'ātmasaṁbhavāḥ. 349
 «śaśāṭhī Saudāminī nāma, saptamī ca 'Ujjvalābhīdhā,
 «ete Hāhābhīdhānasya Gandharvasya sute ubhe. 350
 «aṣṭamī Pīvarā nāma Gandharvasya Huhoḥ sutā.
 «navamy Añjanikā nāma Kālasya duhitā vibhoḥ. 351
 «Piṅgalāc ca Gaṇajā jātā daçamī Kesarāvalī.
 «ekādaçī Mālīnī 'iti nāmnā Kambala-nandinī. 352
 «nāmnā Mandāramālā 'iti dvādaçī Vasu-kanyakā.
 «Apsaraḥsu samutpannāḥ sarvā divyāḥ striyas tu tāḥ; 353
 «Pātālam prathamam nītās tāç ca, 'udvāhe kṛite mama,
 «tubhyam mayā ca deyās tās, tad-yuktā syām sadā yathā. 354
 «pratijñātām mayā ca 'etat tāsām, sneho hi tāsū me;
 «tāto 'py ukto mayā, tena na dattā bhrātr-apekṣiṇā.» 355
 etac çrutvā savailakshyas tām sa Sūryaprabho 'bravīt:
 «priye, mahānubhāvā tvam; ahaṁ kuryām katham tv idam?» 356
 evam Sūryaprabheṇa 'uktā, ruṣhā 'avocad Mahallikā:
 «mat-samakṣam vahasv anyā, mad-vayasyās tu na 'icchasi, 357
 «yābhir viyuktā rajyeyam na 'aham ekam api kṣaṇam.»
 ity uktā sa tayā, Sūryaprabhas tusṭyā 'anvamaṇṣṭa tat. 358
 tatas tadāiva Pātālam nītvāiva prathamam, tayā
 Prahlāda-sutayā tasmai pradattā dvādaçāpi tāḥ. 359
 atha 'Amṛitaprabhā-mukhyās tāḥ sa Sūryaprabhaḥ kramāt
 pariṇīya 'upabhuṅkte sma tasyām divyāṅganā niçi. 360
 prātaç ca tāḥ Prabhāsena nāyayitvā Rasātalam
 caturtham, sthāpayāmāsa channāḥ prishṭvā Mahallikām. 361

svaṃ ca 'alakṣitaḥ sākam taya tatraiva so 'gamat;
 sa bhojanāya ca prāgvat Prahlādasya sabhām yayau. 302
 tatra 'Asurendro vakti sma taṃ Sunītham Mayam ca saḥ:
 «yāta sarve Diti-Danū drashtum devyāv ubhe!» iti. 303
 «tathā» 'ity atha Rasātālāt sapadi nirgatās te tato
 yathāsvam Asuraiḥ samam Maya-Sunītha-Somaprabhāḥ,
 vimānam anucintitaṃ tad adhirubhya Bhūtāsanam,
 Sumeru-giri-sānu-gaṃ prayayur ācramam Kācāpam. 304
 tatra te Diti-Danū saha-sthite
 sādairair munijanair niveditāḥ
 abhyupetya, dadṛcūḥ krameṇa te,
 pādayoḥ ca cīrasā vavandire. 305
 te ca tān Asura-mātarāv ubhe
 sānugān samavalokya sādare,
 sācru mūrdhni paricumbya sampadād,
 ācīśho 'nupadam ūcatur Mayam: 306
 «prāpta-jīvitam anuṃ tava 'ātmajam
 «vikṣhya, putraka, Sunītham, āvayoḥ
 «cakṣhur adya sapālatvam āgataṃ,
 «tvam ca puṇyakṛitam eva manvahe. 307
 «Sumuṇḍikam ca 'enaṃ kṛitinam iha Sūryaprabhatsya
 «punar-jātaṃ, divyākṛiti-dharam, asādhāraṇa-guṇam,
 «citam bhāvi-creyāḥ-pratham apiṇunair lakṣhaṇa-gaṇair
 «vilokya antas-toshāt, sphuṭam iha namāvaḥ sva-vapushā. 308
 «tac cīghram uttiṣṭhata, yāta, vatsāḥ,
 «Prajāpatiṃ drashtum iha 'āryaputram!
 «tad-darṣanād vo bhavitā 'ārtha-siddhiḥ,
 «kārye ca vas tad-vacanam cīvāya.» 309
 iti tābhyām ādīṣṭā
 devībhyām te tathāiva gatvā tam,
 Kācāpam-muniṃ Mayādyā
 dadṛcūḥ divyācrame tatra, 310
 druta-çuddha-bhāṭakābhāṃ
 tejoinayam ācramam ca devānām,
 jvalā-kapila-jatā-dharam,
 anala-samānuṃ durādharṣam. 311
 upagamyā ca tasya pādayoḥ te
 nipatanti sma saha 'anugaiḥ krameṇa,
 atha so 'pi muniḥ kṛitocitācḥ
 paritoṣād upaveçya tān uvāca: 312
 «ānaudaḥ paramo mama 'esha, yad aṃ drisṭāḥ stha sarve sutāḥ,
 «clāghyas tvam, Maya, sat-pathād acalito yaḥ sarva-vidyāspadam,
 «dhanyas tvam ca, Sunītha, yena gatam apy āptam punar jīvitam,
 «tvam, Sūryaprabha, puṇyavāṇ ca, bhavitā yaḥ Khecarāṇām patiḥ. 313

etad dharmye pathi varitavyam adhunā, boddhavyam asmad-vaco,
 ebhokshyadhve satatam sukhāni paramām āsādyā yena çriyam;
 eçaiva syāc ca purā yathā paribhavo bhūyaḥ parebhyo 'tra vo,
 dharmāṭikramiṇo 'surā hi Murajic-cakrasya yātā vaçam. 374
 e ye ca 'Asurā deva-batāḥ, Sunītha,
 e martya-pravirās ta ime 'vatirṇāḥ;
 e yo 'bhūt Sumundika iha 'anujas te,
 e Sūryaprabhaḥ saṁha kila 'adya jātaḥ. 375
 e anye 'pi te 'mī Asurā vayasā
 e asyaiva jātaḥ khalu bāndhavāç ca:
 e yaḥ Çambarākhyāç ca mahāsure 'bhūt,
 e saisho 'sa jātaḥ sacivaḥ Prahastaḥ. 376
 e yaç ca 'Asuro 'bhūt Triçirā, sa jātaḥ
 Siddhārtha-nāmā sacivo, Maya, 'asya.
 Vātāpir ity āsa ca Dānavo yaḥ,
 e rajñādhyā-nāmā 'asya sa eva mantri. 377
 e lūka-nāmā Danujaç ca yo 'bhūt,
 e 'yaṁ vayasyo 'sa Çubhāṁkarākhyāḥ.
 e 'yaṁ vayasyo 'sa ca Vītabhītiḥ,
 e Kāla-nāmāpy abhavat surārīḥ. 378
 e ca 'esha Bāsaḥ sacivo 'sa, so 'yaṁ
 ityo 'vatirṇo Viṣṇuparva-nāmā.
 e 'yaṁ Prabhāsaç ca, sa esha Daityo,
 e a, 'avatirṇaḥ Prabalābbhidhānuḥ, 379
 e ātmanā ratnamayena yena
 e vir vipakshair api yācitena,
 e a çaritraṁ dalaço, 'vatirṇaṁ,
 e ni jātāny akhilāni yasmāt, 380
 e shataç Caṇḍikayā 'asya devyā
 e 'nya-dehānugataḥ sa dattaḥ,
 e Prabhāso 'dya sa esha jāto
 e balo dushprasaho ripūṇām. 381
 e Dānavāv abhūtām
 e Sundopasunda-nāmānau,
 e etau Sarvadamana-
 e karāv asya mantrināu jātāu. 382
 e a Hayagrivākhyo
 e shaç ca 'Asurāv abhūtām dvau,
 e buddhi-Mahābuddhi
 e a asya tāv imau sacivau. 383
 e py asya ya ete
 e sacivādi-bāndhavā ye ca,
 e avatirṇā Asurā,
 e iḍyāḥ purā jītā bahuçaḥ. 384

« tad yushmākam pakshaḥ
 « punar apy evaṃ kramād gato vṛiddhim.
 « dhīrā bhavata, samvṛiddhim
 « prāpsyatha dharmād avicyutāḥ paramām! » 385
 iti vadati Kaṣyapaṛshau,
 Dākshāyinyāḥ kila 'asya patnyo 'tra
 Aditi-pramukhāḥ sarvā
 mādhyandina-savana-samaya ājagmuḥ. 386
 dattvā 'āṇisham Mayādishu
 namatsu, bhartuḥ kṛitāhnikājñāsu
 tāsv, atha Çakro 'tra 'agāt
 salokapālo 'pi tam munin drashṭum. 387
 vandita-sadāra-Kaṣyapa-
 muni-caraṇo, vandito Mayādyaiḥ ca
 so 'tha, sarosham paçyan
 Sūryaprabham, uktavān Mayam Çakraḥ: 388
 « esho 'rbhakaḥ sa jāne
 « Vidyādhara-cakravartitā-kāmaḥ;
 « tad asau, svalpena katham
 « samtushṭo, na 'Indratām kim arthayate? » 389
 tac çrutvāiva Mayas tam
 jagāda: « deveçça, tat tvayi 'Indratvam
 « Parameçvareṇa nirmitam,
 « ādisṭam ca 'asya Khecarendratvam. » 390
 iti Maya-vacanād Maghavā
 sa tadā vihasann uvāca sāmārshaḥ:
 « atyalpam hi tad asyāḥ
 « sulakṣhaṇasya 'ākṛiter amushya! » 'iti. 391
 atha sa Mayo 'py avadat tam:
 « Çrutaçarmā yatra Khecarendratve
 « yogyas, tatra 'samçayam
 « ākṛitir asya 'iyam arhati 'Indratvam. » 392
 ity uktavate tasmai
 Mayāya kupitaḥ sa vajram udyamya
 Maghavā 'uttasthau, Kaṣyapa-
 munir akaroc ca 'atha kopa-hūmkāram. 393
 dbikkāra-mukhara-tāmrair
 vadanaiḥ kopam yayuḥ ca Dity-ādyāḥ;
 tata Indraḥ çāpa-bhayād
 upāviçat sambrītāyudho 'vanataḥ. 394
 praṇipatya pādāyor atha,
 dāra-yutam tam Surāsurā-prabhavam
 Kaṣyapa-munin prasādyā, sa
 vijñāpitavān kṛitāñjaliḥ Çakraḥ: 395

« Çrutaçarmane mayā yad,
 «bhagavan, Vidyādharaḍhirājatvam
 «dattam, tad esha hartum
 «Sūryaprabha udyato 'dhunā tasya. 396
 «esha ca sarvākāram
 «Mayo 'sya tat-sādhane kṛitodyogaḥ.»
 tac çrutvā sa tam Indram
 Diti-Danu-sahitaḥ Prajāpatir avocat: 397
 «ishṭas te Çrutaçarmā,
 «Maghavan, Sūryaprabhaç ca Çarvasya;
 «na ca tasya 'icchā vitathā,
 tena 'ājñaptaç ca pūrvam atra Mayaḥ. 398
 «tattvam Mayasya kiṃ khalu
 jalpasi? kathaya, 'atra ko 'parādho 'sya?
 «esha hi dharmā-patha-stho
 ūānī vijñānavān guru-praṇataḥ. 399
 «bhasma 'akarishyad asmat-
 rodhāgnis tvām, agham vyadhās tac cet;
 na ca çaktas tvam imam prati,
 abhāvam etasya kiṃ na jānāsi?» 400
 muninā 'atra sadāreṇa
 lajjā-bhayānate ca 'Indre,
 litir uvāca: «sa kldrik
 taçarmā? darçyatām iha 'ānya!» 401
 d niçamyā Çakro
 m ādicçya, tatksaṇam tatra
 yayati sma sa tam
 armānam Nabhaçcarādhīçam. 402
 drishṭvā kṛita-vinatiṃ
 ca Sūryaprabham tam, aprākshuḥ
 apa-muniṃ sva-bhāryāḥ:
 yo rūpa-lakṣaṇādhya?» iti. 403
 sa munīndro 'vādic:
 ūrmā 'asyāpi na Prabhāsasya
 sacivasya samaḥ,
 na etasya nirupamānasya! 404
 prabha esha yato
 'ais taiḥ sulakṣaṇair yuktaḥ,
 sya 'adhyavasāyam
 asya 'Indratāpi na 'asulabhā.» 405
 aparshi-vacanam
 raddadhus «tathā» 'ity atra.
 1 Mayāya varam
 ih, çṛipvato Mahendrasya: 406

«yat, putra, nirvikāram
 «bhavatā sthitam udyatāyudhe 'pi 'Indre,
 «tena 'āma-jarā-rogaṃ
 «vajramayair akṣhataḥ ca bhavitāsi. 407
 «etāv api te sadṛṣau
 «Sunītha-Sūryaprabhau mahā-sattvau
 «çaçvad aparibhavanīyau
 «bhaviṣhyataḥ sakala-vairi-vargasya. 408
 «esha Suvāsakumāraḥ
 «ca 'āpad-rajantīshu cintitopagataḥ
 «sābhāyakam karishyati
 «mat-tanayaḥ çaradijēdu-sama-kāntiḥ. » 409
 ity uktavato 'sya muner
 bhāryā, riṣhayaḥ ca lokapālāḥ ca
 sadasi Maya-prabhṛtibhyas
 tebhyas sarve varān dadus tadvat. 410
 Aditir atha Çakram avadad:
 «virama 'avinayāt! prasādaya, 'Indra, Mayam!
 «dṛiṣṭam vinaya-phalam hi
 «tvayā 'adya, yad anena mad-varāḥ prāptāḥ. » 411
 tac çrutvā Mayam Indrah
 pāpān ālambya toshayāmāsa;
 Sūryaprabhābhibhūtaḥ
 Çrutaçarmā ca 'abhavad dinēdu-nibhaḥ. 412
 prapamya tam atha kṣhapāt Surapatir gurum Kaçyapam,
 jagāma sa yathāgataḥ nikhila-lokapālān vitāḥ;
 Maya-prabhṛtayo 'pi te muni-varasya tasya 'ājūyā
 tataḥ khalu tad-āçramāt prakṛita-kārya-siddhyai yayuḥ. 413

Taraṅga 46.

Tato Maya-Sunīthau tau gatvā Sūryaprabhaḥ ca saḥ
 Kaçyapasya 'āçramāt tasmāt, samprāpuḥ sarva eva te 1
 saṅgamam Candrabhāgāyā Airāvatyāḥ ca, yatra te
 sthitāḥ Sūryaprabhasya 'arthe rājāno mitra-bāndhavāḥ. 2
 prāptam Sūryaprabham te ca dṛiṣṭvā, tatra sthitā nṛpāḥ
 rudanto 'gre samuttasthur viṣaṇṇā maraṇōtsukāḥ. 3
 Candraprabhādarçana-jam teshām āçankya duḥkhitām,
 Sūryaprabho 'khilam tebhyo yathā vṛittam çaçauśa tat. 4
 tathā vivignāḥ pṛiṣṭās te tena kricchrād avarṇayan
 tasya bhāryāpaharaṇam vihitam Çrutaçarmaṇā, 5
 tat-parābhava-duḥkhāc ca deha-tyāgodyamanam nijam
 vāritam divyayā vācā tathāiva 'asīnai nyavedayan. 6

tataḥ Sūryaprabhas tatra pratijñām akarot kruddhā:
 «yadi Brahmādayaḥ sarve 'py abhirakṣhanti taṁ surāḥ, 7
 «tathāpy utsādanīyo me Āruṭaśarmā viniṣcitam,
 «paradārāpaharaṇaḥ cādma-prāgalbhyavān cāṭṭhaḥ. » 8
 «evam kṛta-pratijñā ca gantūṁ tad-vijayāya saḥ
 lagnaṁ niṣcitavān dṛṣṭaṁ gaṇakair saptame 'hani. 9
 «atas taṁ niṣcitam jñātvā, grīhīta-vijayodyamam
 bhṛgbayitvā punar vacā, prāha Sūryaprabhaṁ Mayāḥ: 10
 «satyaṁ kṛtodyamas tvam cet, tad vadāmi: mayā tadā
 nāyāṁ pradarcya bhṛtvā te Pātāle sthāpitāḥ priyāḥ. 11
 «evam tvam vijayodyogaṁ karoshi rabhasād iti,
 «a 'evam eva tathā hy agnir jvalet, vāterito yathā. 12
 «id ehi, yāmāḥ Pātālāṁ! priyās te darṣayāmi tāḥ. »
 «Idaṁ Maya-vacaḥ śrutvā nanandūḥ sarva eva te; 13
 «tanena ca tenaiva praviṣya vivareṇa te,
 «nuḥ caturthaṁ Pātālāṁ Mayāsura-puraḥsarāḥ. 14
 ««ekato vāsagrihād Mayāḥ Sūryaprabhāya tāḥ
 «yā Madanasenādyā āniya 'asau samarpayat. 15
 «vā tāś tathā 'anyā ca patnīḥ so 'surātma-jāḥ,
 «Sūryaprabho dṛṣṭūṁ Prabhādaṁ Maya-vākyataḥ. 16
 ««śruta-vara-prāptiṁ prānataṁ taṁ ca so 'surāḥ
 «dho 'tha jijñāsūḥ kṛitaka-krodham abhyadhāt: 17
 «m mayā, durācāra, yat kanyā dvādaśa tvayā
 «rā 'arjitā me 'pabṛitās; tat tvāṁ hanmy eṣha, paṇya mām! » 18
 «tvā nirvikāras taṁ paṇyan Sūryaprabho 'bravīt:
 «nirraṁ tava 'āyattam, avinītaṁ praçādhi mām! » 19
 «vantaṁ Prabhādo vibhasya tam nvāca saḥ:
 «ito 'si mayā yāvad, darpa-leṇo 'pi nāsti te. 20
 «grihāṇa, tushṭo 'smi», 'ity uktas tena, «tathā » 'iti saḥ
 «gurushu Āmbhau ca vavre Sūryaprabho varam. 21
 «veshu tushṭeṣhu tasmai Sūryaprabhāya saḥ
 «Yāminīṁ nāmu dvitīyāṁ tanayāṁ dadau, 22
 «ca putraṁ dvau tasya 'adāt so 'sureṣvaraḥ.
 «aiḥ saba 'Antīla-pārçvaṁ Sūryaprabho yayau; 23
 «ta-vara-prāpti-tushṭas tasmai Sukhāvatīm
 «tīyāṁ tanayāṁ, sākārye ca suta-dvayam. 24
 «hājayaṁ anyāṁ sākāryāya 'Asurādhipān,
 «yaprabhaḥ so 'tra teshv abhaṣu priyā-sakhaḥ. 25
 ««tha-bhāryā ca sva-bhāryā ca nṛpātma-jāḥ
 «rbbāḥ samjātā Mayādi-sahito 'çṛiṇot; 26
 «dohadaṁ tulyaṁ çaçāsur akhilā api
 «driksāṁ tā; nananda 'atha Mayāsuraḥ. 27
 «tvā sambhūtā Asurā, ye purā hataḥ;
 «bhilāśho 'yam etāsām », iti so 'vadat. 28
 ««h shad divasāḥ, saptame tu Rasātālāt
 «ā nirjagmuḥ sarve Sūryaprabhādayaḥ. 29

utpāta-māyā, vighnāya yā teshāṃ darçitā, 'arthibhiḥ
 sa Suvāsakumāreṇa smṛitāyātena nāçitā. 30
 tataç Cāndraprabhaṃ prithvī-rājye Ratnaprabhaṃ çicum
 abhishicya, samārūdhā Bhūtāsana-vimānakāḥ. 31
 sarve Vidyādhareṇdrasya Sumeros te niketanam
 yayur Maya-girā Pūrvagaṅgā-tīra-tapovanam. 32
 tatra tān sauhṛida-prāptān sa Sumerur apūjayat
 Mayoktāçesha-vṛittāntaḥ, pūrvājñāṃ Çambhaviṇ smaran. 33
 tad-deça-sthāç ca te svaṃ svaṃ sainyaṃ Sūryaprabhādikāḥ
 kārtsnyena 'ānāyāmāsur bandhūnç ca suhṛidas tathā. 34
 āyayuh prathamam Sūryaprabhasya çvaçurātmarāḥ
 rājaputrā, Mayād ishtā vidyāḥ samsādhyā, sodyamāḥ. 35
 teshāṃ Haribhaṭṭādinām shoḍaçaṇām rathāyutam
 dve ca 'ayute padātnām ekaikasya 'anugaṃ balam. 36
 tad anu sthita-saṃketā ājagmur Daitya-Dānavāḥ
 çvacuryāḥ çvaçurā mitrāṇy anye ca 'etasya bāndhavāḥ: 37
 Hriṣṭaromā, Mahāmāyāḥ, Siṃhadanāshṭrah, Prakampanaḥ,
 Tantukaccho, Durārohaḥ, Sumāyo, Vajrapañjarāḥ, 38
 Dhūmaketuḥ, Pramathano, Vikatākshaç ca Dānavāḥ,
 bahavo 'nye 'pi ca 'ājagmur ā saptama-Rasātālāt. 39
 kaçcid rathānām ayutaiḥ saptabhiḥ, kaçcid aṣṭabhiḥ,
 kaçcid shaḍbhiḥ, tribhiḥ kaçcid, yo 'tisvalpo 'yutena ca. 40
 padātnām tribhir lakshaiḥ kaçcil, laksha-dvayena ca
 kaçcit, kaçcic ca lakshēṇa, lakshārdhena 'adhamas tu yaḥ; 41
 ekaikasya ca hasty-açvam āgāt tad-anusārataḥ.
 asaṃkhyam āyayau ca 'anyat sainyaṃ Maya-Sunlthayoh. 42
 Sūryaprabhasya ca 'ameyam ājagāma nijaṃ balam,
 Vasudattādi-bhūpānām Sumeroç ca tathāiva ca. 43
 tato Mayāsure 'picchac cintitopasthitam munim
 tam Suvāsakumārākhyam saba Sūryaprabhādidibhiḥ: 44
 «vikshiptam etad, bhagavan, sainyaṃ na 'iha 'upalakshyate;
 «tad brūhi, kutra vistirṇam yugapad dṛiçyatām, iti.» 45
 «ito yojana-mātre 'sti Kalāpagrāma-saṃjñakāḥ
 «pradeças, tatra vistirṇam gatvā 'etat pravilokyatām;» 46
 ity ukte tena muninā, tad-yuktāḥ sa-Sumerukāḥ
 yayuh Kalāpagramam tam sarve te sva-balaiḥ saha. 47
 tatra 'unnata-sthāna-gatā dadriçus te prithak prithak
 saṃniveçya 'Asurāṇām ca nṛpāṇām ca varūthinīḥ. 48
 tataḥ Sumerur āha sma: «Çrutaçarmā balādhikāḥ,
 «santi Vidyādharaḍhiçās tasya hy ekottaram çatam; 49
 «teshāṃ ca prithag ekaiko rājñām dvātriṇçataḥ patiḥ.
 «tad astu! bhittvā kāñçcit, tān melayishyāmy aham tava. 50
 «tat prātar etad gacchāmaḥ sthānam Valmika-saṃjñitam,
 «phālgunasya 'asitā prātar aṣṭamī hi mahā-tithiḥ; 51
 «tasyāṃ ca 'utpadyate tatra lakshanaṃ cakravartināḥ,
 «tūrṇam Vidyādharā yānti tat-kṛite ca 'atra tām tithim.» 52

eram Sumeruṇā prokte sainye, suvidhinā dinam
 nītvā prātar yayus tat te Valmīkaṃ sabalā rathaiḥ. 53
 tatra te dakṣhiṇe sānau Himādrer ninadad-balāḥ
 nirvīṣṭā dadṛcūr prāptān bahūn Vidyādharaḍḍhipān. 54
 te ca Vidyādharaḥ tatra kuṇḍeshv ādīpitānalāḥ
 homa-pravṛttā abhavan, japa-vyagrāḥ ca kecana. 55
 tataḥ Sūryaprabho yatra vahni-kuṇḍam mahad vyadbāt,
 svayaṃ jajvala tatra 'agnis tasya vidyā-prabhāvataḥ. 56
 tad drīṣṭvā tushṭir utpede Sumeror, matsaraḥ punaḥ
 Vidyādharaṇam udabhūt; tathā 'ekas tam abhāshata: 57
 'Vidyādhareṇratām tyaktvā, dhik Sumero, 'nuvartase
 'Sūryaprabhābhīdham imam katham dharaṇi-gocaram?' 58
 'ac ṣrutvā sa Sumerus tam sakopam nirabhartsayat,
 Sūryaprabham ca tad-nāma pricchantam idam abravīt: 59
 asti Vidyādhara Bhīma-nāmā, tasya ca gehinīm
 Brahmā 'akāmayata svairam, tata esho 'bhyajāyata. 60
 gūptam yad Brahmano jāto, Brahmaguptas tad ucyate.
 ita eva 'etad etasya sva-janma-sadṛcaṃ vacaḥ. 61
 ity uktvā 'akāri tenāpi vahni-kuṇḍam Sumeruṇā,
 it Sūryaprabhas tena saha 'ahaushid Hutācanam. 62
 anāc ca bhūmer vivarād ujjagāma 'atra bhīṣaṇaḥ
 . . . . . 'kasmād ajagaro mahān. 63
 grabhītum adbhavat sa Vidyādhara-patir madāt
 maguptābhīdhanō 'tha, Sumerur yena garhitāḥ. 64
 'na 'ajagareṇa 'atra mukta-phūtkāra-vāyunā
 hasta-ṣate kshipto nyapataj jṛṇa-parṇavat. 65
 Tejahprabho nāma tam jighrīkshur upāgamat
 n Vidhyādharaḍḍhiṇaḥ; so 'py akshepi tathā 'amunā. 66
 tam Dushṭadamano nāma Vidyādhareṣvaraḥ
 ; so 'pi nihṣvāsena 'anyavat tena cikshipe. 67
 irūpaṣakty-ākhyāḥ Khecareṇdras tam abhyagāt;
 tena tathāiva 'āsta ṣvāsena tṛṇa-helayā. 68
 bhyadbhāvatām tam dvāv Aṅgāraka-Vijṛimbhakau
 yugapat; tau ca dūre ṣvāsena so 'kshipat. 69
 idyādharaḍḍhiṇaḥ kramāt sarve 'pi tena te
 kathamcid uttasthur aṅgair aṣma-vicūrṇitaiḥ. 70
 peṇa tam sarpam Ṣrutaṣarmā 'abhyupeyivān
 it; so 'pi tena 'atra cikshipe ṣvāsa-mārutaiḥ. 71
 itaiḥ so 'tha punar utthāya dhāvitāḥ
 itaram nītvā ṣvāsena 'akshepi bhūtale. 72
 ūrṇitāṅge 'sminn utthite Ṣrutaṣarmaṇi,
 ho 'her grahaṇe preshto 'bhūt Sumeruṇā. 73
 'esho 'py ajaram grabhītum imam utthitāḥ!
 nirvicārā warkaṣā iva mānushāḥ, 74
 riyamāṇam yat paṇyanti, anubaranti tat;
 arāḥ Sūryaprabham te jahasus tadā. 75

teshām prahasatām eva, gatvā Sūryaprabheṇa saḥ
 stimitāśyo grīhitaḥ, ca kṛishṭaḥ ca 'ajagaro vilāt. 76
 tatkaṣhaṇaṁ pratipede tu bhujagas tūṇa-ratnatām,
 mūrdhni Sūryaprabhasyāpi pushpa-vṛishṭir divo 'patat. 77
 « Sūryaprabha, 'akshayaṁ tūṇa-ratnaṁ siddhi-mitaṁ tava;
 « tad grīhāṇa 'etat! » ity uccair divyā vāg udabhūt tadā. 78
 tato Vidyādhara mlāniṁ yayuḥ; Sūryaprabho 'grabhī
 tūṇaṁ, Maya-Sunīthau ca Sumeruḥ ca 'abhajan mudam. 79
 Ārtaçarmaṇi yāte 'tha Vidyādhara-balānvite,
 etya Sūryaprabhaṁ dūtas tadīya idam abhyadhāt: 80
 « tvāṁ samādiçati çṛimān Ārtaçarmā prabhur yathā:
 « « samarpaya 'etat tūṇaṁ me, kāryaṁ cej jīvitena te. » » 81
 Sūryaprabho 'tha pratyāha: « dūta, 'idaṁ brūhi, gaccha, tam:
 « « sva-deha eva bhavitā tūṇas te mac-çarāvṛitaḥ. » » 82
 etat prativacaḥ çrutvā gate dūte parāṇmukhe,
 prāhasan nabhasoktiṁ tām sarve te Ārtaçarmaṇaḥ. 83
 Sūryaprabho 'tha sānandam āçlishya 'ūce Sumeruṇā:
 « diṣṭyā 'adya Çāmbhavaṁ vākyaṁ phalitaṁ tad açaṅkītam; 84
 « tūṇa-ratne hi siddhe 'smin, siddhā te cakravartitā.
 « tad ehi, sādhyā 'idāniṁ dhanū-ratnaṁ nirākulaḥ! » 85
 etat Sumeroḥ çrutvā te, tasminn eva 'agra-yāyini,
 Sūryaprabhādayo jagmur Hemakūṭācalaṁ tataḥ. 86
 pārçve tasya 'uttare te ca Mānasākhyāṁ sarovaram
 prāpuḥ, samudra-nirmāṇe vidhātur iva varṇakam, 87
 mukhāni divya-nārīṇāṁ kṛidantīnāṁ jalāntare
 nihnuvānaṁ marud-dhūtair utphullaiḥ kaṇakāmbujaiḥ. 88
 ālokayanti yāvāc ca sarasas tasya te çriyam,
 tāvat tatra 'āyayūḥ sarve Ārtaçarmādayo 'pi te. 89
 tataḥ Sūryaprabhas te ca homaṁ cakrur ghrīṭāmbujaiḥ;
 kṣhaṇāc ca 'atra 'udagād ghero meghas tasmāt sarovarāt. 90
 sa vyāpya gaganāṁ megho mabad varṣham avāsrijat,
 tad-madhye ca papāta 'eko nāgaḥ kālō 'mbudāt tataḥ. 91
 Sumeru-vākyaḥ ca 'utthāya, gādhaṁ Sūryaprabheṇa yat
 grīhīto yudhyamāno 'pi, tat sa nāgo 'bhavad dhanuḥ. 92
 tasmīn dhanuṣṭvaṁ āpanne, dvitīyo 'bhrāt tato 'patat
 nāgo vishāgni-vitrāsa-naçyad-nihçesha-Khecarah. 93
 so 'pi Sūryaprabheṇa 'atra grīhītas tena pūrvavat
 dhanur-guṇatvaṁ samprāpa; meghaḥ ca 'āçu nanāça saḥ. 94
 « Sūryaprabha, 'Amitabalaṁ siddham etad dhanus tava,
 « acchedyaḥ ca guṇo 'py eṣa; ratne ete grīhāṇa tat! » 95
 ity açrāvī ca vāg divyā pushpa-vṛishṭi-puraḥsarā,
 Sūryaprabhaḥ ca saguṇaṁ dhanū-ratnaṁ tad agrabhit. 96
 Ārtaçarmāpy agād vighnaḥ sānugaḥ sva-tapovanam;
 Sūryaprabho 'tha sarve ca haṛṣham āpur Mayādayaḥ. 97
 pṛishṭo 'tha dhanur-utpattiṁ taiḥ Sumerur uvāca saḥ:
 « iha kīcaka-veṇūnāṁ divyam asti vasaṁ mahat. 98

«tato je kīcakāḥ chittvā kshipyante 'tra sarovare,
 «mahānty etāni divyāni sampadyante dhanūṣhi te. 99
 «sādhitāni ca tāny evaṃ devais tais taiḥ purā 'ātmanāḥ
 «Asurair aṭha Gandharvais tathā Vidyādharottamaiḥ. 100
 «bhionāni teshāṃ nāmāni, cakravartī-dhanūṣhi tu
 «atra 'Amitabalāḥkhyāni nikshiptāni purā 'Amaraiḥ. 101
 «tāni ca 'etaiḥ parikleṣaiḥ sidhyanti ṣubha-karmaṇām
 «keshāṃcid īṣvarecchāto bhaviṣhyac-cakravartinām. 102
 «tataḥ Sūryaprabhasya 'etat siddham adya mahad dhanuḥ;
 «svocītāni vayasyaṣ tat sādhayanty asya tāny amī. 103
 «eshāṃ hi siddha-vidyānām vīraṇām asti yogyatā,
 «yathānūrūpaṃ bhavyānām sidhyanty adyāpi tāni hi.» 104
 «etat Sumeru-vacanāṃ śrutvā, Sūryaprabhasya te
 vayasyaḥ kīcaka-vanaṃ tat Prabhāśādayo yayuḥ. 105
 tad-rakṣakaṃ ca rājānaṃ Caṇḍadattaṃ vijitya te,
 niya kīcakāṁ tatra nidadhuḥ saraso 'ntare. 106
 at-tiroposhitānām ca japatām juhvatām tathā
 dhyanti sma dhanūṣhy eśhām saptaḥāt sattva-çālinām. 107
 āptais tair ukta-vṛttāntair Mayādyaiḥ ca saha 'aṭha saḥ
 āt Sūryaprabhas tāvat tat Sumeros tapovanam. 108
 'ra 'uvāca Sumerus taṃ: «jito veṇu-vaneṣvarah
 vad-mitraiḥ Caṇḍadatto yad ajeyo 'pi, tad adbhutam. 109
 asya 'asti mohanī nāma vidyā, tena sa durjayaḥ;
 inam sā sthāpitā tena pradhānasya ripoh kṛite. 110
 aḥ prayuktā na 'eteshu tvad-vayasyeshu samprati,
 prid eva hi sā tasya phaladā, na punaḥ punaḥ. 111
 āv hi sā tena prabhāvaṣveksaṇāya bhoḥ
 yuktābhūd; ataḥ ṣāpas tena datto 'sya tādrīṣaḥ. 112
 cintyam etad; vidyānām prabhāvo hi durāsadaḥ,
 kāraṇaṃ ca bhavatā pricchyatām bhagavān Mayāḥ! 113
 'agre kim ahaṃ vacmi? kaḥ pradīpo raveḥ puraḥ?»
 Sumeruṇā Sūryaprabhasya 'ukte, Mayo 'bravīt: 114
 m Sumeruṇā 'uktaṃ te saṃkṣhepāc, ṣṛiṇu, vaciny adaḥ:
 tāt prabhavanti 'iḥa tās tāḥ ṣakty-anoṣaktayaḥ. 115
 'udgataḥ prāṇa-ṣakter nādo vindu-pathāṣṛitah
 li-mantratām eti paratattva-kalāṇvitaḥ. 116
 ca mantra-vidyānām jñānena tapasāpi vā
 iṇayā vā siddhānām prabhāvo duratikramaḥ. 117
 tra, sarva-vidyāṣ te siddhā, dvābhyām tu bhyase,
 -parivartanyau na vidye sādhibe tvayā. 118
 lkyuṣ ca te vetti; tad gaccha, prārthayasva tam!»
 yoktyā tasya 'rīsher yayau Sūryaprabho 'ntikam. 119
 is taṃ ca saptaḥām nivāsaṃ bhujaga-brade
 ye tryuḥaṃ ṣaiva tapaṣcaryām akārayāt. 120
 bhāhi-daṇḍasya saptaḥāc ca 'asya mohanīm
 iṣodha-vahneṣ ca tryahād viparivartauīm. 121.

prāpta-vidyasya bhūyo 'pi vahni-kunḍa-praveçanam
 tasya 'ādideça sa munih; sa «tathā» 'ity akaroc ca tat. 122
 tatksaṇam ca mahāpadma-vimānam tasya kāmagam
 abhdd upanātam Sūryaprabhasya gagane-caram, 123
 aṣṭottareṇa patrāṇām purāṇām ca çatena yat
 alamkṛitam, mahāratnair nānā-rūpair vinirmitam. 124
 «cakravarti-vimānam te siddham etad, amushya ca
 «pūreshv antahpurāṇy eshu sarveshu sthāpayishyasi, 125
 «yena tāny apradhṛishyāṇi bhavishyanti bhavad-dvishām;»
 ity antarikshād dhīram tam uvāca 'atha sarasvatī. 126
 tataḥ sa Yājñavalkyam tam gurum prahvo vyajjñapat:
 «ādiçyatām, prayacchāmi kīdṛiçm dakṣiṇām iti?» 127
 «nijābhishheka-kāle mām smarer, eṣhāiva dakṣiṇā.
 «gaccha tāvat svakam sanyam!» iti tam so 'bravid munih. 128
 natvā tatas tam sa munim, vimānam ca 'adhiruhyā tat,
 tat Sumeru-nivāsa-stham sanyam Sūryaprabho yayau. 129
 tatra 'ākhyāta-sva-vṛttāntam sa-Sunltha-Sumeravaḥ
 siddha-vidyā-vimānam tam abhyanandan Mayādinapāt. 130
 tataḥ Sunlthaḥ sasmāra tam Suvāsakumārakam,
 sa ca 'āgatya Mayādiṇs tām jagāda 'evam sarājakan: 131
 «siddham vimānam vidyāç ca sarvāḥ Sūryaprabhasya; tat
 «udāsīnāḥ kim adyāpi sthitāḥ stha ripu-nirjaye?» 132
 tac çrutvā sa Mayo 'vādīd: «yuktam bhagavatā 'uditam;
 «kim tu prāk preshyatām dūto; nītis tāvat prayujyatām.» 133
 evam Mayāsureṇa 'ukte, so 'bravid muni-putrakah:
 «astv evam! kā kshatis? tarhi Prahastah preshyatām ayam; 134
 «esha sapratibho, vāgmi, gatijñāḥ kārya-kālayoh,
 «karkaçaç ca, saḥishnuç ca, sarva-dūta-guṇānvitah.» 135
 iti tad-vacanam sarve çraddhāya, vyaçrijaṇs tataḥ
 Prahastam datta-samdeçam dautyāya Çrutaçarmaṇe. 136
 tasmin gate 'bravit Sūryaprabhas tām nikhilān nijān:
 «çrūyatām, yad mayā dṛishṭam apūrvam svapna-kautukam: 137
 «jāne, 'dya kshiyamāṇāyām paçyāmi rajanāv aham,
 «yāvad mahā-jalāughena vayam sarve briyāmahe; 138
 «hriyamāṇaç ca nṛityāmo, na majjāmah kathamcana.
 «atha 'oghaḥ sa parāvṛttah pratikūlena vāyunā. 139
 «tataḥ kenāpi puruṣheṇa 'etya jvalita-tejasā
 «uddhṛitya vahnau kshiptāḥ smo, na ca dahyāmahe 'gninā. 140
 «etya 'atha megho raktaugham pravṛishṭas, tena ca 'asriajā
 «vyāptā diças. tathā nidrā nashṭā me niçayā saha.» 141
 ity uktavantam tam sma 'āha sa Suvāsakumārakah:
 «āyāsa-pūrvo 'bhyudayaḥ svapnena 'anena sūcitah. 142
 «yo jalāughah, sa samgrāmo; dhairyam tad, yad amajjanam
 «nṛityatām hriyamāṇānām jalais; tat-parivartakah 143
 «yo yushmakam marut, so 'pi çaranyah ko 'pi rakshakah;
 «yaç ca 'uddhartā jvalat-tejāḥ pumān, sākshāt sa Çaṅkarah; 144

«kshiptāḥ stha 'agnau ca yat tena, tad nyastāḥ stha mahā-mṛidhe;
 «meghodayas tato yaç ca, sa bhūyo 'pi bhayāgamaḥ; 145
 «raktaugha-varshaṇaṃ yac ca, tad bhayasya vināṣanam;
 «diçāṃ yad rakta-pūrṇatvam, riddhiḥ sā mahatī ca vaḥ. 146
 «svapnaç ca 'aneka-dhānyārtho, yathārtho 'pārtha eva ca.
 «yaḥ sadyaḥ sūcayaty arthaṃ, dhanyārthaḥ so 'bhidhiyate. 147
 «prasanna-devatādeça-rūpaḥ svapno yathārthakāḥ.
 «gādhānubhava-cintādi-kṛitam āhur apārthakam. 148
 «rajo-mūdhena manasā vāhyārtha-vimukhena hi
 «jantur nidrā-vaçaḥ svapnaṃ tais taiḥ paçyati kāraṇaiḥ. 149
 «cira-çighra-phalatvaṃ ca tasya kāla-viçeshataḥ;
 «esha rātryanta-dṛishṭas tu svapnaḥ çighra-phala-pradaḥ.» 150
 etad muni-kumārāt te çrutvā tasmāt sunirvṛitāḥ,
 utthāya dina-kartavyaṃ vyadhuḥ Sūryaprabhādayaḥ. 151
 tāvat Prahastaḥ pratyāgac Çrutaçarma-sakācataḥ,
 priçṭho Mayādibhiḥ çaiva yathā-kṛitam avarṇayat: — 152
 ito gato 'haṃ tarasā Trikūṭācala-vartinim
 tām Trikūṭapatākāḥkhyāṃ nagariṃ hema-nirmitām. 153
 tasyāṃ praviçya ca 'apaçyam ahaṃ kshatṭri-niveditaḥ
 vṛitaṃ tam Çrutaçarmāṇaṃ tais tair Vidyādharādhipaiḥ, 154
 pitrā Trikūṭasena, tathā Vikramaçaktinā,
 Durandhareṇa ca, 'anyaic ca çūrain Dāmodarādibhiḥ. 155
 upaviçya 'atha tam ahaṃ Çrutaçarmāṇaṃ abhyadhām:
 «çṛimatā prahitaḥ Sūryaprabheṇa 'ahaṃ tvad-antikam, 156
 «saṃdiçṭaṃ tena ca 'idaṃ te: «prasādād Dhūrjaṭer mayā
 «vidyā-ratnāni bhāryāç ca sahāyāç çaiva sādhitāḥ. 157
 «tad ehi, mila sainye me saba 'etaiḥ Khecarçvaraiḥ!
 «nibhantā 'ahaṃ viruddhānām, rakshitā namatām punaḥ. 158
 «yā ca 'agamyā hṛitā jñāteḥ Sunṛtha-tanayā tvayā
 «Kāmacūdāmaṇiḥ kanyā, muñca tām! açubhaṃ hi tat.» 159
 evaṃ mayā 'ukte, sarve te kruddhās tatra 'evam abhyadhuḥ:
 «ko nāma sa, yad asmāsu darpāt saṃdiçati 'driçam? 160
 «martyeshu saṃdiçatv evaṃ, kas tu Vidyādhareshu saḥ?
 «varāko mānuṣho bhūtvāpy evaṃ driçyan vinañkshyati.» 161
 tac çrutvā 'uktaṃ mayā: «kiṃ, kiṃ? ko nāma sa? niçamyatām!
 «sa Hareṇa 'iha yushmakam cakravartī vinirmitaḥ. 162
 «martyo vā yadi, tad martyair devatvam api sādhitam;
 «Vidyādharaiç ca martyasya tasya dṛishṭaḥ parākramah, 163
 «nāçaç ca, 'iha 'agate tasmin, kasya syād iti driçyate.»
 ity eva 'ukte mayā krudhā, sā sabhā kshobham āyayan, 164
 ādhavatām ca hantaṃ mām Çrutaçarma-Dhurandharau.
 «evaṃ paçyāmi vām çauryaṃ!» ity avocam ahaṃ ca tau. 165
 tato Dāmodareṇa 'etāv utthāya vinivāritau,
 «çāntaṃ! dūtaç ca vipraç ca na badhya!» iti jalpatā. 166
 tato Vikramaçaktir mām avādīd: «gaccha, dūta bhoḥ!
 «tvat-avām! 'iva hi sarve 'pi vāyam içvara-nirmitāḥ. 167
 Abhandl. d. DMG. III, 5. 13

« tad āyātu sa! paçyāmas, tasya 'ātithya-kṣhamā vayam! »
 evaṃ sagarvaṃ tena 'ukte, vihasann aham abruvam: 168
 « haṁsāḥ padma-vane tāvad nādan kurvanti susthītāḥ,
 « yāvat paçyanti na 'āyāntaṃ megham āchādītāmbaram. » 169
 ity uktvā 'utthāya sāvajñāṃ nirgatya 'aham iha 'āgataḥ. —
 etat Prahastāc çrutvā, tais tushṭiḥ prāpi Mayādibhiḥ. 170
 niçcitya ca 'āhavōdyogaṃ sarve senāpatiṃ vyadhuḥ
 Prabhāsam atha te Sūryaprabhādyā raṇa-durmadam. 171
 sarve caraṇa-dikṣhāyāṃ te, Suvāsakumārataḥ
 nideçaṃ prāpya, tadabaḥ prāviçaṃ niyata-vratāḥ. 172
 rātrau Sūryaprabhaç ca 'atra vrata-çayyā-grihāntaram
 pravishṭāṃ aikṣhata 'apūrvāṃ anidro varakanyakāṃ. 173
 sā tasya vyāja-suptasya prasupta-sacivasya ca
 svairam nikaṭam āgatya, sakḥīm āha saba-sthītāṃ: 174
 « yadi suptasya viçrānta-vilāsāpi 'iyam Idriçī
 « rūpa-çobhā 'asya, tat kidrīk prabuddhasya bhavet, sakhi? 175
 « tad astu! na prabodhyo 'sau; pūritam kautukam driçoḥ;
 « adhikam hi nibaddhena kim atra hridayena me? 176
 « bhavishyaty asya samgrāmaḥ samaṃ hi Çrutaçarmanā;
 « tat tatra ko vijānāti, bhavitā kila kasya kim? 177
 « prāṇa-vyayāya çūrāṇam jāyate hi raṇotsavaḥ;
 « tad na 'asya 'astu çivaṃ tāvat, tato jñāsyāmahe punaḥ, 178
 « Kāmacūḍāmaṇir yena kim ca vyoma-vihāriṇā
 « driṣṭā, tasya 'asya hridayam mādriçī kà 'anurañjayet? » 179
 evaṃ tayā 'ukte, sā 'avādīt tat-sakhi: « kim bravishy adaḥ?
 « asaṅgo hridayasya 'asminn āyattaç, caṇḍi, kim tava? 180
 « yena driṣṭena hridayam Kāmacūḍāmaṇer hṛitam. »
 « so 'nyasyā na haret kasyāḥ, syāc cet sākṣhād Arundhati? 181
 « vidyā-vaçāc ca kalyāṇam vetsy kim na 'asya saṃgare?
 « etasya bhāryāç ca 'uktāḥ stha Siddhaiḥ sac-cakravartināḥ 182
 « Kāmacūḍāmaṇis tvam ca Suprabhā ca 'eka-gotrajä;
 « eshv eva pariṇītā ca dineshv etena Suprabhā. 183
 « tat kim asya 'açivaṃ yuddhe? na hi Siddha-vaco mṛishā.
 « kim ca 'āhṛitam Suprabhayā cittam yasya, 'asya tasya kim 184
 « na 'āhared bhavati? tvam hi rūpeṇa 'abhyadbikā, 'anaghe!
 « bāndhavāpekṣhayā vā te vikalpo yadi, tad na sat; 185
 « bhartāram hi vinā na 'anyaḥ sattnām asti bāndhavaḥ. »
 etat sakhi-vacaḥ çrutvā, sā 'avocad varakanyakā: 186
 « satyam, sakhi, tvayā proktam, na kāryam me 'nya-bandhubhiḥ.
 « samkhye ca 'asya 'āryaputrasya jayam jāne sva-vidyayā, 187
 « siddhāni ca 'asya ratnāni vidyāç ca; 'adyāpi kim punaḥ
 « na 'etasya 'ośhadhayaḥ siddhāḥ, tena me dūyate manaḥ. 188
 « Candrapāda-girau tāç ca sarvāḥ santi guhāntare,
 « sidhyanti puṇyabhājaç ca cakravartina eva tāḥ. 189
 « tad esha sādhyed gatvā tatra sarvaṇushadhīr yadi,
 « bhadrām tat syād, yad āsannaḥ prātar asya mahābhavaḥ. » 190

tac cṛtvā 'akkhāṃ tyaktvā vyāja-midrāṃ, sa utthitah
 Sūryaprabhah saṇṇayam tāṃ uvāca 'atra kanyakāṃ: 191
 «darśito 'tva, mugdhāṅkshi, pakṣhapāto mayi tvayā;
 «tad esha tatra gacchāmi. kāsi tvam? iti chaṇsa me.» 192
 etac cṛtvā, «cṛtaṃ sarvam anena», 'iti trapānatā
 tūshṇīṃ babhūva sā kanyā, tat-sakhī tu jagāda sā: 193
 «eshā Vidyādhareṇdrasya Sumeror anujātmajā
 kanyā Vilāsini nāma, tvad-darṣana-sakautukā.» 194
 vaṃ uktavatiṃ eva tāṃ sakhīṃ sā Vilāsini;
 ehi, samprati gacchāva!» ity uktvā prayayau tataḥ. 195
 tataḥ Prabhāsādibhyas tat prabodhya tad-ndiritam
 r̥yaprabhah sva-mantribhyaḥ chaṇsa 'ośhadhi-sādhanam. 196
 asarja Prabhāsaṃ ca योग्याṃ tat-sādhanāya saḥ
 ākhyātum Sunthasya Sumeroḥ ca Mayasya ca. 197
 āgataiḥ cṛaddadhānaiḥ samam sa sacivānvitah
 Sūryaprabhah prāyāc Candrapādācalaṃ prati. 198
 hatāṃ ca kramāt teshāṃ uttasthur mārga-rodhinaḥ
 iha-Guhyaka-Kumbhāṇḍā vighnā nānāyudhodyatāḥ. 199
 id astrair vimohya 'etān, kāṇḍcit samstabhya vidyayā,
 rapāda-giriṃ tam te prāpuḥ Sūryaprabhādayah. 200
 'eshāṃ tad-guhā-dvāra-prāptānāṃ Čāṅkarā gaṇāḥ
 raveṇaṃ rurudhur vicitra-vikrītānāḥ. 201
 saba na yoddhavyaṃ, kupyed hi bhagavān Haraḥ;
 āmāśṭasahasreṇa tam eva varadaṃ stumaḥ, 202
 a te prasīdanti tat-gaṇā», ity avocata
 śakumāras tān atha Sūryaprabhādikān. 203
 tathā» 'iti sarve te tathāiva Haram astuvan;
 uti-prasannāḥ ca tān vadanti sma te gaṇāḥ: 204
 'iyam vo guhā 'asmābhir; grīhīta 'asyā mahāśuśadhīḥ!
 rabheṇa tv etasyāṃ na praveśṭavyam ātmanā, 205
 saḥ praviṣatv etāṃ, etasya sugamā hy asau.»
 a-vacaḥ sarve te «tathā» 'ity anumenire. 206
 viṣatas tasya Prabhāsasya, tadāiva sā
 dhāṇḍhakārāpi suprakāṣa kim apy abhūt. 207
 mahāghora-rūpā apy atra rakṣakāḥ
 imkārā ūcuḥ prapatāḥ, «praviṣa!» 'iti tam. 208
 ya samgrīhya divyāḥ sapta 'ośadhīḥ sa tāḥ,
 irgataḥ Sūryaprabhāya nikhilā dadau. 209
 dhāvāḥ sapta 'etāḥ siddhāḥ, Sūryaprabha, 'adya te
 » iti tatkalāṃ gaganād udagād vacaḥ. 210
 nuditāḥ Sūryaprabhādyāḥ sarva eva te
 āyayuh kṣhipraṃ Sumerv-āspadam arcitum. 211
 cchat Sunītho 'tha tam Suvāsakumārakam:
 raprabhaṃ hitvā Prabhāsaṃ kiṃ praveṣitaḥ 212
 iyaṃ? kiṃ ca 'eṣha kiṃkarair api satkṛitaḥ?
 a sarveshu cṛiṇvatsu munir abhyadhāt: 213

« ṣṛṇyatām, kathayāmy etat. Prabhāso hitakṛit param
 « Sūryaprabhasya 'ātmabhūto, na bhedo 'sty anayor dvayoḥ. 214
 « kiṃ ca Prabhāsena samo na 'anyaḥ ṣaurya-prabhāvavān,
 « asti prāḡjanma-sukṛitair etadīyā ca sā guhā; 215
 « yo 'yaṃ yādṛik purā ca 'abhūt, tad idam kathayāmi vaḥ:

Babdhva Namucir nāma pūrvam Dānava-sattamaḥ, 216
 yasya dāna-prasaktasya mahā-vīrasya na 'abhavat
 adeyam ahitāyāpi yācamānāya kiṃcana. 217
 daṇḍa varsha-sahasraṇi sa taptvā dhūmapas tapāḥ,
 lohāṣṭma-kāshthābadhyatvam Viriṇcāt prāptavān varam. 218
 tato 'sakṛid vijitya 'Indram kāndīṣṭkam sa tam vyadhāt;
 tat prārthya Kaṣyapaṛshis tam Devaiḥ samdhim akārayat. 219
 atha viṣrānta-vairās te sammantryaiva Surāsurāḥ,
 dugdhāmbhoniḍhim abhyetya mamathur Mandarādriṇā. 220
 tato 'cyutādayo bhāgān Kamalā-prabhṛitān yathā
 prāpus, tathā 'Uccaiḥṣravasam hayam Namucir āptavān. 221
 anye Devāsurāḥ ca 'anyān pradishṭān Brahmanā prithak
 lebhire vividhān bhāgān mathyamānāṇṇavotthitān. 222
 mantha-paryanta-labdhve ca Tridaṣair amṛite hṛite,
 tesām atha 'Asurāṇāṃ ca punar vairam ajāyata. 223
 tato Devāsurāṇe jaghne yo yo 'surāḥ Suraiḥ,
 āghrāya 'Uccaiḥṣravās tam tam jlvayāmāsa tatksaṇam; 224
 ajeyā jajñire tena Devānāṃ Daitya-Dānavāḥ.
 tato viśaṇṇam vakti sma rabaḥ Ḍakṛam Vṛihaspatiḥ: 225
 « ekas tava 'atra 'upāyo 'sti, tam kurushva 'avilambitam:
 « svayam yācasva gatvā tam Namuciṃ hayam uttamam. 226
 « vipakshāyāpi tubhyam tam sa hayam na na dāsyati,
 khaṇḍayishyati na 'ājanma-samcitam dātṛitā-yaçāḥ. » 227
 ity ukto Devagururṇā, Mahendras Tridaṣaiḥ saha
 gatvā yayāce Namuciṃ tam Uccaiḥṣravasam hayam. 228
 « na me parāṇmukho gacchaty arthī; tad nāpi Vāsavaḥ;
 « tad asmai Namucir bhūtvā dadyām na 'aḥam hayam katham? 229
 « jagatsū dātṛitā-kīrtir yā mayā ciram arjitā,
 « sā ced mlāniṃ gatā, tad me kiṃ ṣriyā jlvitena vā? » 230
 iti samcītya Ḍakṛāya tam Uccaiḥṣravasam dadau
 vāryamāṇo 'pi Ḍukreṇa Namucir sa mahāṣayāḥ. 231
 dattāṣṭvam atha viṣvāsyā tam Gāṅgena jaghāna saḥ
 ṣastrādy-abadhyam pheṇena nyasta-vajreṇa Vṛitrahā. 232
 aho durantā samsāre bhoga-trishṇā, yayā 'āhṛitāḥ
 anaucityād akīrteḥ ca devā api na bibhyati! 233
 tad buddhvā tasya Namucer Danur mātā tapo-balāt
 cakāra duḥkha-samtaptā samkalpam ṣoka-ṣāntaye: 234
 « sa eva me punar garbhe sambhūyād, Namucir ball,
 « bhūyāc ca sarva-Devānāṃ ajeyāḥ samyugeshv! » iti. 235

tataḥ sa tasyāḥ sambhūya garbhe jāto 'surāḥ punaḥ
sarva-ratnamayo nāmnā Prabalō bala-yogataḥ. 236
so 'pi tapta-tapāḥ, prīṇan prāṇair apy arthināḥ, kṛiti
ṣatakrīto jigāya 'ludraṃ Prabalō Dānaveṣṣvaraḥ. 237
tataḥ saṃmantrīya Devās tam upetya 'evam yayācire:
'dehaṃ puruṣa-medhārtham aśmabhyam dehi sarvathā!' 238
tac ṣrutvā sa ripubhyo 'pi tebhyo dehaṃ adād nijam;
prāṇān udārā viśrijanty arthinō na parāṇmukhāḥ. 239
tataḥ sa khaṇḍaḥ Devaiḥ kṛitāḥ Prabala-Dānavaḥ,
manuṣhya-loke jāto 'dya Prabhāsa-vapushā punaḥ. 240

« tad evam ādan Namucis, tato 'bhūt Prabalaḥ ca saḥ,
saṣiṣa Prabhāsa; tat puṇya-prabhāvad durjayo 'ribhiḥ. 241
yā ca sambandhinī tasya Prabalasya 'ośadhī-guhā,
tena Prabhāsasya 'ātmiyā vacyā sā 'asya sakimkarā. 242
tad-adhaḥ ca 'asti Pātāle mandiraṃ Prabalasya tat,
ratra dvādaṣa santy asya mukhya-bhāryāḥ svalamkṛitāḥ, 243
ivīdhāni ca ratnāni, nānā-praharaṇāni ca,
intāmaṇi ca, lakṣmaṃ ca yodhānām, turagās tathā. 244
et Prabhāsasya sambandhi sarvam asya purā 'arjitam;
d Idriṇaḥ Prabhāso 'yam, na 'asya 'idaṃ kimcid adbhutam. » 245
p tato muni-kumārakato niṣāmya,
aprabha-prabhritayāḥ sa-Maya-Prabhāsāḥ
īdy avāptum atha tat prayayus tadāiva
la-gaṃ Prabala-veṣma vila-praveṣam. 246
praviṣya, parigṛīhya ca pūrva-patnī
naṇiṃ ca turagān Asurāṇ ca yodhān,
ya ca 'ātta-nikhila-draviṇaḥ, sa ekaḥ
prabhaṃ kim api toṣhitavān Prabhāsāḥ. 247
a-Maya-Sunīthaḥ sa-Prabhāsāḥ Sumeru-
tibhir anuyāto rājabhir mantribhiḥ ca,
abhimata-siddhiṃ prāpya, Sūryaprabho 'sau
api nija-senā-saṃniveṣam tam āgāt. 248
, 'sura-narāḍhipādīṣhu
āsaka-gateshu teshu, tam
ham anayat kuṣāstare
bya raṇa-dikṣitaḥ punaḥ. 249

Taraṅga 47.

orātaḥ samam sainyaiḥ sa Sumeru-tapovanāt
vyaprabhaḥ prāyāc Ṣṛutaṣarīra-jigīṣhaya. 1

tad-nivāsasya nikaṭaṃ Trikūṭādrer avāpya ca
 āvāsito 'bhūt, tatrastha-balena 'utsārya tad-balam. 2
 āvāsīte ca tatra 'asmin sa-Sumeru-Mayāḍike
 āsthāna-sthe, Trikūṭeṣa-saṃbandhī dūta āyayau. 3
 sa ca 'āgatya jagāda 'evam Sumeruṃ Khecarēṣvaram:
 « Çrutaçarma-pitā rājā tava saṃdishtavān idam: 4
 « « dūragthasya na te 'smābhir ācāro jātucit kṛtāḥ;
 « « adya 'asmad-vishayaṃ sa tvaṃ prāptaḥ prābhūnakaiḥ saba. 5
 « « tad ātithyaṃ idānīm vo vidhāsyāmo yathocitam. » »
 çrutvā 'etaṃ vakra-saṃdeçaṃ, Sumeruḥ pratyuvāca tam: 6
 « sādhu, na 'asmat-samaṃ pātram atithiṃ prāpsyatha 'aparam!
 « ātithyaṃ na pare loke dāsyati, 'ihaiṃva tat-phalaṃ; 7
 « tad ime vayam, ātithyaṃ kriyatām! » ity udāhṛite
 Sumeruṇā, tathaiṃva 'āgāt sa dūtaḥ svaṃ prabhuṃ prati. 8
 atha 'unnata-pradeça-sthās te 'tra Sūryaprabhādayaḥ
 sainyāni dadṛiṇuḥ svāni nivishṭāni prithak prithak. 9
 tataḥ Sunīthaḥ pitarāṃ svaṃ uvāca Mayāsuram:
 « pravibhāgaṃ rathādīnām asmat-sainye 'tra caṃsa nah! » 10
 « evaṃ karomi, çṛiṇuta! » 'ity uktvā 'aṅgulyā nidarçayan
 Dānavēndraḥ sa sarvajño vaktum evaṃ pracakrame: 11
 « asau Subāhur, Nirghāto, Muṣṭīko, Goharas tathā,
 « Pralambaç ca, Pramāthaç ca, Kaṅkaṭaḥ, Piṅgalo 'pi ca, 12
 « Vasudattādayaç ca, 'ete rājāno 'rdha-rathā matāḥ.
 « Āṅkuri, Suviçālaç ca, Dandī-Bhūshana-Somilāḥ, 13
 « Unmattako, Devaçarmā, Pitṛiçarmā, Kumārakaḥ,
 « ete sa-Haridattādyāḥ sarve pūrṇa-rathā ime. 14
 « Prakampano, Darpiṭaç ca, Kumbhīro, Māṭṛipālitaḥ,
 « Mahābhataḥ sograbhaṭo, Vīrasvāmī, Surādharāḥ, 15
 « Bhāṇḍīraḥ, Sīṇhadattaç ca, Guṇavarmā sa-Kṛṇakaḥ,
 « Bhīmo, Bhayaṃkaraç ca, 'iti sarve 'mī dviguṇā rathāḥ. 16
 « Vīrocāno, Vīraseno, Yajñaseno, 'tha Khujjarāḥ,
 « Indravarmā, Çevarakāḥ, Krūrakarmā, Nirāsakāḥ, 17
 « bhavyeṣu triguṇā ete rathā rājasutāḥ, suta!
 « Suçarmā, Bāhuçālī ca, Viçākhāḥ, Krodhano 'py ayam, 18
 « Pracandaç ca, 'ity aml rājaputrā ratha-caturguṇāḥ.
 « Juṣṭjari, Vīraçarmā ca, Pravīravara eva ca, 19
 « Supratijño, Marārāmaç, Caṇḍadanto, 'tha Jālikāḥ,
 « trayāḥ Sīṇhabhata-Vyāghrabhata-Çatrubhataḥ api, 20
 « rājāno rājaputrāç ca rathāḥ pañcaguṇā aml.
 « Ugravarmā tv ayam rājaputraḥ syāt shadguṇo rathaḥ. 21
 « rājaputrā Viçokaç ca, Sutantuh, Sugamo 'pi ca,
 « Narendracarmā ca, 'ity ete rathāḥ saptaguṇāḥ matāḥ. 22
 « mahārathaḥ punar ayam Sahasrāyur nṛpātmanajāḥ.
 « mahārathānām yūthasya Çatānikas tv ayam putiḥ. 23
 « Subhāsa-Harsha-Vimalāḥ Sūryaprabha-vayasyakāḥ,
 « Mahābuddhy-Acalabuddhi, Priyaṃkara-Çubhaṃkara, 24

«ete mahārathā, Yajñaruci-Dharmaruci tathā.
 «esha Viçvarucir, Bhāsaḥ, Siddhārthaḥ ca, 'ity aml trayāḥ 25
 «Sūryaprabhasya sacivāḥ syur mahārathayūthapāḥ.
 «Prahastaḥ ca Mahārthaḥ ca tasya 'atirathayūthapau. 26
 «yūthapau rathayūthānām Prajñādhyā-Sthirabuddhikau.
 «Dānavāḥ Sarvadamanas, tathā Pramathano 'py asau, 27
 «Dhūmaketuḥ, Pravahano, Vajrapañjara eva ca,
 «Kālacakro, Marudvego, rathātirathapā aml. 28
 «Prakampana-Sinhanādaḥ rathayūthapayūthapau.
 «Mahāmāyāḥ, Kāmbalikaḥ, Kālakampano 'py ayam, 29
 «Prahishṭaromā ca, 'ity ete catvāro 'py Āsurādhipāḥ,
 «putra, 'atirathayūthādhipatīnām adhipā ime. 30
 «Sūryaprabha-samaḥ ca 'ayam Prabhāsaḥ sainya-nāyakaḥ
 «Sumeru-tanayaḥ ca 'esha Çrikuñjarakumārakaḥ 31
 «dvau mahārathayūthādhipatīyūthādhipāḥ imau.
 «ity ete 'smad-bale 'nye ca çūrāḥ svaiḥ svair balair vṛitāḥ. 32
 «para-sainye 'dhikāḥ santi, tathāpy asmad-balasya ye
 «na paryāptā bhaviṣhyanti saprasāde Maheçvare.» 33
 «iti yāvat Suntham tam bravīti sa Mayāsurāḥ,
 «rutaçarma-pituḥ pārçvād dūto 'nyas tāvad āyayau, 34
 «ca 'uvāca: «Trikūṭādhipatir evaṁ bravīti vah:
 «samgrāmo nāma çūrāṇām utsavo hi mahān ayam; 35
 «tasya 'eshā samkātā bhūmis; tasmād āgamyatām itaḥ,
 «yāmāḥ Kalāpagrāmākhyam pradeçam vipulāntaram.» 36
 «çrutvā Sunthādyaḥ sainyaiḥ saha «tathā» 'iti te
 «Kalāpagrāmam tam Sūryaprabha-yutā yayuḥ. 37
 «taçarmādayas te 'pi tathāiva samarçnmukhāḥ
 «eva 'uddeçam ājagmur Vidyādharma-balair vṛitāḥ. 38
 «açarma-bale dṛiṣṭvā gajān Sūryaprabhādayaḥ,
 «ayan gajānikam svam vimānādhiropitam. 39
 «senāpatiḥ cakre senāyām Çrutaçarmaṇaḥ
 «daro mahāsūci-vyūham Vidyādharaçttamaḥ; 40
 «pārçve svayam tasthau Çrutaçarmā samantrikaḥ,
 «Dāmodaraḥ ca 'āsīd, anyatra 'anye mahārathāḥ. 41
 «Sūryaprabhasyāpi Prabhāso 'nīkinipatiḥ
 «andram vyadhād vyūham, madhye tasya 'abhavat svayam, 42
 «jarakumāraḥ ca Prahastaḥ ca 'asya koṇayoh,
 «rabha-Sunthādyaḥ tasthuḥ sarve 'tra pṛiṣṭhataḥ. 43
 «u tat-samīpa-sṭhe sa-Suvāsakumārake,
 «ta raṇātodyāny ubhayaḥ api sainyayoh. 44
 «ca gaganam devaiḥ, samgrāmam drasṭum āgataiḥ,
 «sa-Lokapālaḥ ca sāpasaraskais apūryata. 45
 «sa 'atra viçveçāḥ Çaṅkaraḥ Pārvati-yutaḥ,
 «ir gaṇair bhūtair mātṛibhiḥ cāpy anudrutaḥ. 46
 «bhagavān Brahmā Sāvitrī-ādibhir auvitaḥ
 «redaiḥ ca çāstraiḥ ca nikhilaiḥ ca maharshibhiḥ. 47

ājagāma ca devibhir Lakshmi Kīrti-Jayādibhiḥ,
 dhṛita-cakrāyudho devaḥ pakshirāja-ratho Hariḥ. 48
 sabhāryaḥ Kaçyapaç ca 'āgād, Ādityā, Vasavo 'pi ca,
 Yaksha-Rākshasa-Nāgendrāḥ, Prahlādādyās tathā 'Asurāḥ. 49
 tair āvṛite nabho-bhāge, çastra-sampāta-dāruṇaḥ
 prāvartata mahā-nādaḥ saṃgrāmaḥ senayos tayoḥ. 50
 dikcakre bāṇa-jālena ghanena 'āchādite tadā
 anyonya-çara-saṃgharsha-jātānala-taḍillate, 51
 çastra-kshata-gājāçvaugha-rakta-dhārāvapūritāḥ
 vīra-kāya-vahad-grāhā niryayuh çonitāpagāḥ. 52
 nṛityatām taratām rakte nadatām ca 'utsavāya saḥ
 çūrāṇām pheravāṇām ca bhūtāṇām ca 'abhadra raṇaḥ. 53
 çānte tumula-saṃgrāme nihatāsampkhyā-sainike,
 lakshyamāṇe vibhāge ca çanaiḥ sva-para-sainyayoḥ, 54
 pratipaksha-pravīraṇām prayuddhāṇām Sumerutaḥ
 nāmāḍau çrūyamāṇe ca kramāt Sūryaprabhādibhiḥ, 55
 pūrvam Subāhor nṛipater Vidyādhara-pates tathā
 Aṭṭahāsābhidhānasya dvandvayuddham abhūd dvayoḥ; 56
 auciraṇ yudhyamānasya tasya viddhasya sāyakaiḥ
 Aṭṭahāso 'rdhacandreṇa Subāhor acchinac çiraḥ. 57
 dṛiṣṭvā Subāhup nihataṃ, Muṣṭīko 'bhyapatat krudhā;
 so 'pi tena Aṭṭahāsena hṛidi bāṇa-hato 'patat. 58
 Muṣṭīke nihate, krudhaḥ Pralambākhyo narādhipaḥ
 abhidhāvya 'Aṭṭahāsam tam çara-varshair ayodhayat; 59
 Aṭṭahāso 'pi tat-sainyam hatvā, hatvā ca marmaṇi
 Pralambam api tam vīram ratha-prisṭhe nyapātayat. 60
 vīkshya Pralambam nihataṃ, Mohano nāma bhūpatīḥ
 saṃnipatya 'Aṭṭahāsam tam tāḍayāmāsa sāyakaiḥ; 61
 tato 'ṭṭahāsaḥ tam chinna-kodaṇḍam hata-sārathim
 dridha-prahārābhihatam pātayāmāsa Mohanam. 62
 dṛiṣṭvā 'Aṭṭahāsena hatāṇ caturaç catureṇa tām,
 Çrutaçarma-balam harshād unnanāda jayonmukham. 63
 tad dṛiṣṭvā kupīto Harshaḥ Sūryaprabha-vayasakāḥ
 sasainyam abhyadbhāvat tam Aṭṭahāsam sasainikāḥ; 64
 nivārya ca çarais tasya çarān, sainyam nihatya ca,
 vyāpādya sārathim, dviṣ trir dhanuḥ chittvā ca sadhvajam, 65
 Harsho yad Aṭṭahāsasya nirbibheda çaraiḥ çiraḥ,
 tena 'asau rudhīrōdgārī nipapāta rathād bhūvi. 66
 Aṭṭahāse hate, tādrīk kshobho 'bhūt tatra saṃyuge,
 kṣaṇād ardhāvaçesham tad yena jāyūḥ bala-dvayam. 67
 nipetur eva nihatās tatra 'açva-gaja-pattayaḥ,
 raṇamūrdhani ca 'uttasthuh kabandhā eva kevalam. 68
 tato Vikṛitadānshṭrākhyo Harshaḥ Vidyādhareçvaraḥ
 etya 'Aṭṭahāsa-nidhana-krudho bāṇair avākīrat; 69
 Harsho 'pi tasya nirdhūya çarān, sadhvaja-sārathīm
 hatvā rathāçvān, ciccheda çiro lulita-kunḍalam. 70

hate Vikṛitadānṣṭre tu, Cakravāla iti ṣrutāḥ
 rājā Vidyādharo Harshaṁ abhyadhāvad amarshitāḥ; 71
 sa yudhyamānam abadhāt asakric-chinna-kārmukam
 Cakravālo yudhi ṣrāntaṁ Harshaṁ cīrṇāparāyudham. 72
 tat-krodhād etya nṛpatiḥ Pramāthas tam ayodbayat;
 so 'py ahanyata tena 'atha Cakravālena saṁgare. 73
 tathāiva tena ca 'atra 'anye 'py ekaṣo dhāvitāḥ kramāt
 catvāraḥ Cakravālena rāja-mukhyā nipātītāḥ, 74
 Kaṅkaṭaḥ ca, Viṣāḷaḥ ca, Pracandaḥ ca, 'Āṅkuraḥ tathā.
 tad dṛṣṭvā 'abhyapatat krodhād Nirghāto nāma taṁ nṛpaḥ; 75
 'au Cakravāla-Nirghātau yudhyamānau ciraṁ kramāt
 nyonya-cūrṇita-rathāv abhūtāṁ pāda-cāriṇau; 76
 si-cakra-dharau dvāv apy ākopa-militau ca tau
 hadgāḥḥati-dvidbābhūta-mūrdhānau bhuvi petatuḥ. 77
 'pannau vīkṣya tau vīrau viśhaṇṇe 'pi bala-dvaye,
 nāgram āyayau Vidyādharendraḥ Kālakampanaḥ; 78
 jāputro 'bhyadhāvac ca taṁ Prakampana-nāmakāḥ,
 Kālakampanena 'atra kṣaṇāt tena nyapātyata. 79
 min nipātite, tasya pañca 'anye 'bhyapatan rathāḥ,
 ikaḥ, Caṇḍadattaḥ ca, Gopakaḥ, Somilo 'pi ca, 80
 rīcarmā ca; sarve te ṣarāṇs tasmin saha 'amucan;
 tu pañcāpi tān Kālakampano virathī-kṛitān 81
 āna yugapad vidhyan nārācāir hṛidi pañcabhiḥ.
 veduḥ Khecarās tena, vyashīdan manuḥśuraḥ. 82
 'bhyadhāvann apare catvāras taṁ rathāḥ samam,
 attakaḥ, Praṣastaḥ ca, Vilambaka-Dhuraṁdharau; 83
 an abadhāt Kālakampano līlayā 'akhlān.
 iva dhāvitān anyān śhaḍ rathān nijaghāna sah, 84
 am, Geyikaṁ cāiva, Vegilaṁ, Čākhilaṁ tathā,
 amkaraṁ, Daṇḍinaṁ ca, bhūri-sainyān mahārathān. 85
 iḥ ca punaḥ pañca so 'badhāt militān yudhi,
 -Bhishapa-Kumbhira-Vikaṭān sa-Vilocanān. 86
 ishtvā kadanāṁ Kālakampanena kṛitaṁ raṇe,
 t Sugaṇo nāma rājaputro 'sya saṁmukhaḥ; 87
 tāvad vidadhe samam yuddham, ubhāv api
 -sārathī yāvad virathau tau babbhūvatuḥ; 88
 am khadga-yuddhena Sugaṇaṁ pāda-cāriṇam
 kampanaḥ pāda-cāry eva bhuvi jaghnivān. 89
 a mānushair Vidyādharāṇāṁ samam āvahan
 vyam vilokyāiva, khinno 'staṁ prayayau raviḥ. 90
 u-pūra-bharitaṁ na paraṁ samarāṅgaṇam,
 amdhya-kṛita-padaṁ yayau vyomāpi ṣaṇatām. 91
 aiḥ saha bhūteshu saṁdhya-nṛttodyateshv, atha
 a yuddham yayatuḥ sva-niveṣāya 'ubhe bale. 92
 na-bale virā dine tasmin hatās trayāḥ,
 ṣat pravīrās tu bale Sauryaṁprabhe hatāḥ. 93.

tena bāndhava-mitrādi-nidhanena sudurmanāḥ
 Sūryaprabhas triyāmāṃ tām āsīd antaḥpurair vinā. 94
 anidra eva sacivaiḥ saha samgrāma-saṃkathāḥ
 tās tāḥ kurvan nināya 'etāṃ punar yuddhṇmukho niṣāṃ. 95
 tad-bhāryāc ca milanti sma hata-bāndhava-duḥkhitāḥ
 ekatra tasyāṃ rajanāv anyonyācāvāsanāgatāḥ. 96
 ruditāvasare 'py atra kathā nānā-vidhā vyadhuḥ;
 strīṇāṃ na sa kṣhaṇo, yatra na kathāsv aparācṛayāḥ. 97
 tat-prasaṅgena tatra 'ekā rājaputrī 'idam abravīt:
 « ācāryam, āryaputro 'dya kathāṃ supto niraṅganāḥ? » 98
 tac cṛutvā vyājahāra 'anyā: « samgrāme svajāna-kṣhayāt
 « duḥkḥito hy āryaputro, 'dya ramate strījane kathāḥ? » 99
 tato 'parā bravīti sma: « prāpnoty abhinavāṃ yadi
 « varakanyāṃ, sa tad-duḥkḥam viśmaraty adhunaiva tat. » 100
 atha 'itarā 'abravīt: « mā 'evam! yady api strīṣu lampāṭaḥ,
 « tathāpi na sa duḥkḥe 'sminn idṛiṣe syāt tathā-vidhāḥ. » 101
 iti tāsu vadantiṣṭu jagāda 'ekā savismayam:
 « brūta, strī-lampāṭaḥ kasmād āryaputro vata 'idṛiṣaḥ, 102
 « āhritāsv api bhāryāsu bhūyaśṣu, navā navāḥ
 « anīcam rājaputrīr yat sa gṛihṇan na 'esha tripyati? » 103
 etac cṛutvā vidagdā 'ekā tāsu nāmnā Manovatī
 uvāca: « cṛūyatām, yena rājāno bahu-vallabhāḥ: 104
 « deṣa-rūpa-vayaṣ-ceshṭā-vijñānādi-vibhedataḥ
 « bhinnā guṇā varastrīṇāṃ, na 'ekā sarva-guṇānvitā. 105
 « Karmāṭa-Lāṭa-Saurāṣṭra-Madhyadeṣādi-deṣa-jāḥ
 « yoshā deṣa-samācārai rāñjayanti nijair nijaiḥ. 106
 « kācīd haranti sudṛiṣaḥ cāradēndu-nibhair mukhaiḥ,
 « anyāḥ kanakakumbhābhāḥ stanair unnata-saṃhataiḥ, 107
 « Smara-sinhāsana-prakhyair aparā jaghana-sthalaiḥ,
 « itarāc ca 'itarair aṅgaiḥ sva-saundarya-manoramaiḥ. 108
 « kācīt kāñcana-gaurāṅgī, priyāṅgu-ṣyāmālā 'aparā,
 « anyā raktāvadātā ca dṛiṣṭāiva harati 'ikṣhaṇe. 109
 « kācīt pratyagra-subhagā, kācīt sampūrṇa-yauvanā,
 « kācīt praudhatva-surasā prasarad-vibhramojjvalā. 110
 « hasanti cōbbate kācīt, kācīt kope 'pi hāriṇī,
 « vrajanti gajavat kēpi, haṃsavat kēpi rājate. 111
 « ālāpanti amṛitena 'iva kācīt āsiñcati cṛutim,
 « sabhrūvilāsaṃ paṇyanti svabhāvād bhāti kācana. 112
 « nṛtīna rājate kācīt, kācīt glītena rocate,
 « viṇādi-vādāna-jñānena 'anyā kāntā ca rocate. 113
 « kācīt vāhya-ratābhijñā, kācīt ābhyantara-priyā,
 « prasādena 'ujjvalā kācīt, kācīt vaidagdhyā-cōbbhitā. 114
 « bhartṛi-cittagrahābhijñā ca 'anyā saubhāgyam ācūte.
 « kiyad vā vacmi? bahavo 'py anye 'nyāsāṃ prithag guṇāḥ, 115
 « tad evaṃ hi kasyācīd guṇāḥ ko 'pi varastriyaḥ,
 « na tu sarva-guṇāḥ sarvās trilokyām api kācana. 116

« ato nānā-rasāsvāda-labdha-kakshyāḥ kila 'tçvarāḥ,
 « āhṛityāpy āharanty eva bhāryā nava-navāḥ sadā. 117
 « uttamās tu nā vāñchanti para-dārān kathamcana;
 « tad na 'āryaputrasya 'esha dosho, na 'īrshyā ca naḥ kshamā. » 118
 evam ādyā Manovatyā proktāḥ Sūryaprabhāṅganāḥ,
 anyā Madanasenādyās tathāiva 'ūcuḥ kathāḥ kramāt. 119
 tato 'tirasataḥ ca tā vigata-yantraṇaṅnargalāḥ
 parasparam upādiṣan surata-kārya-tantrāny api;
 prasaṅga-militāḥ kathā-prasara-sakta-cittā mithas
 tad asti na kim apy, aho, yad iha na 'udvānti striyaḥ! 120
 itha katham api dīrghā sā kathā ca 'atra tāsām
 vasitīm upayātā, sā ca rātriḥ krameṇa
 'mīra-vigama-velāveksaṇaṅkābhikāṅkṣho
 pu-bala-vijigīṣhos tatra Sūryaprabhasya. 121

Taraṅga 48.

Atha yuddha-bhuvam prātar jagmuḥ Sūryaprabhādayaḥ,
 taçarmādayas te ca samnaddhāḥ sabalāḥ punaḥ. 1
 aḥ ca sendrāḥ sa-Brahma-Viṣṇu-Rudrāḥ Surāsurāḥ
 cakṣhoṛaga-Gandharvāḥ samgrāmaṁ drashtum āyayuḥ. 2
 aḥ çarma-bale cakra-vyūhaṁ Dāmodaro vyadhāt,
 vyūhaṁ Prabhāsaḥ ca Sūryaprabha-bale 'karot. 3
 pravavṛite yuddham taylor ubhaya-sainyayoḥ,
 iḥ subhāṣa-nādaḥ ca badhīrākṛita-dikṭaṭam. 4
 yak çastra-hatāḥ çūrā bhidanti mama maṇḍalam »,
 a çara-jālāntaḥ-channo bhānur abhūd bhiyā. 5
 modara-kṛitaṁ cakra-vyūham anyena durbhidam
 ā Prabhāsaḥ prāvīkṣad atha Sūryaprabhājñāyā. 6
 Dāmodaro vyūha-chidram etya 'avṛiṇot svayam;
 iso yuyudhe taṁ ca tatra 'eka-ratha eva saḥ. 7
 taṁ ekakaṁ taṁ ca dṛiṣṭvā Sūryaprabho 'tha saḥ,
 pañcadaṣa 'etasya visasarja mahārathān, 8
 upanāṁ, Dhūmraketuṁ, Kālakampanāṁ tathā,
 āyam, Marudvegāṁ, Prahastaṁ, Vajrapañjaram, 9
 trāṁ, Pramathanāṁ, Siṅhanādaṁ sa-Kambalam,
 shaṁ, Pravahanāṁ, taṁ Kuñjarakumārakam, 10
 Prahrīṣṭaromāṇam Asurādhipa-sattamam:
 āyva yayuḥ sarve vyūha-dvāraṁ mahārathāḥ. 11
 imodaro 'pūrvam sva-pauruṣam adarçayat,
 eva yuyudhe taiḥ pañcadaṣabhiḥ saha. 12
 -iṣṭvā Nārada-muniṁ pārçvasthaṁ Vāsavo 'bhyadhāt:
 rabhādya Asurāvatārā akhilās tathā, 13

« Çrutaçarmā mad-añçaç ca, sarve Vidyādhara ime
 « Devāñçās: tad ayaṃ yuktyā, mune, Devāsuraḥavaḥ. 14
 « tasmiñç ca, paçya, Devānaṃ sahāyaḥ sarvadā Hariḥ,
 « Dāmodaras tad-añço 'yaṃ evaṃ yad iha yudhyate. » 16
 evaṃ Çakre vadaty, asya Dāmodara-candpateḥ
 mahārathāḥ samājagmuḥ sâhâyyâya caturdaça, 16
 Brahmagupto, Vâyubalo, Yamadañshtraḥ, Suroshaṇaḥ,
 Roshâvaroḥo, 'tibalas, Tejaḥprabha-Dhuramdharau, 17
 Kuveradatto, Varuṇaçarmā, Kambalikaḥ tathā,
 viraç ca Duṣṭadamaṇo, Dohana-'Ārohaṇāv ubhau. 18
 Dāmodara-yutās te 'pi virāḥ pañcadaçaiva tān
 'Sūryaprabhīyān rurudhur virān vyūhâgra-yodhināḥ. 19
 tato 'tra dvandvayuddhāni teshāṃ āsan parasparam:
 Dāmodareṇa 'astra-yuddhaṃ samam cakre Prakampanaḥ. 20
 Brahmaguptena ca samam Dhūmraketur ayudhyata.
 Mahāmāyas tu yuyudhe sahāiva 'Atibaleṇa ca. 21
 Tejaḥprabheṇa yuyudhe Dānavaḥ Kālakampanaḥ,
 saha Vâyubaleṇāpi Marudvego mahāsurāḥ. 22
 Yamadañshtreṇa ca samam yuyudhe Vajrapañjarāḥ,
 samam Suroshaṇeṇāpi Kālacakro 'surottamaḥ. 23
 sākam Kuveradattena yuddhaṃ Pramathano vyadhāt,
 Siñhanādaç ca Daityendraḥ samam Varuṇaçarmaṇā. 24
 yuddhaṃ Pravahaṇo Duṣṭadamaṇena saha 'akarot,
 Prabhrishṭaromā Roshâvarohēṇāpi ca Dānavaḥ. 25
 Dhuramdhareṇa ca samam Vikatāksho vyadhāt yudham.
 yuddhaṃ Kambalikaç cakre samam Kambalikeṇa ca, 26
 Ārohanēṇa ca samam sa Kuñjarakumārakaḥ,
 Mahotpâtâparākhyena Prabasto Dohanena ca. 27
 evaṃ mahāratha-dvandveshveṣu tatra parasparam
 vyūhâgre yudhyamāneṣu, Sunītho Mayam abhyadhāt: 28
 « kashṭam! asmad-rathāḥ çûrā nânâyudha-vido 'py amī
 « ruddhāḥ pratirathair etaiḥ, paçya, vyūha-praveçataḥ. 29
 « Prabhāsaç ca 'eka eva 'agre pravishṭo 'tra 'avicāritam;
 « tad na jānīmahe, tasya kim iva 'atra bhaviṣyati. » 30
 etac çrutvā bravīti sma taṃ Suvāsakumārakaḥ:
 « trailokye 'pi na paryāptāḥ sasurāsura-mānuṣāḥ 31
 « ekasya 'asya Prabhāsasya, kim punaḥ Khecarā ime.
 « tad eṣhā katham asthāne çāṅkā vo jānatām api? » 32
 evaṃ muni-kumāre 'smin bruvāṇe, Kālakampanaḥ
 Vidyādharaḥ Prabhāsasya yudhi sammukham āyayau. 33
 tataḥ Prabhāso 'vādīt taṃ: « re re! upakṛitaṃ tvayā
 « atīva naṣ! tad adya 'iha paçyāmas tava pauruṣam. » 34
 ity uktvā so 'mucat tasmin Prabhāso viçikhāvalim;
 so 'pi taṃ sâyakaiḥ Kālakampano 'vākīrac çitaiḥ. 35
 astra-pratyasthra-yuddhena yuyudhâte mithas tataḥ
 pradatta-bhuvanâçcaryau tau Vidyādhara-mānuṣau. 36

atha Prabhāso viçikkena 'ekena 'apātayad dhvajam,
 dvitīyena 'abadhīt Kālakampanasya ca sārathim, 37
 caturbhiç caturaç ca 'açvān, dhanur ekena ca 'acchinat,
 dvābhyāṃ hastau, bhujau dvābhyāṃ, dvābhyāṃ ca çravaṇāv ubhau. 38
 'ekena çita-dhāreṇa çiraç ciccheda tasya ca
 'rabhāsah putriṇā çatror darçitādbhuta-lāghavaḥ. 39
 vāṃ prāg-nihatāneka-pravīṇtthena manyunā
 rabhāso nigrāham Kālakampanasya vyadhād iva. 40
 iṣṭvā ca tam batam Vidyādhareçam, manuṣāsuraib
 daç cakre, viśhādaç ca jagre sapadi Khecaraiḥ. 41
 tato Vidyutprabho nāma Kālāñjara-giriçvaraḥ
 abhāsam abhyadhāvat tam kruddhā Vidyādharaḍhipaḥ. 42
 yāpi yudhyamānasya Prabhāsaḥ sa mahā-dhvajam
 ittvā, cakarta kodaṇḍam āttam āttam punaḥ punaḥ. 43
 iḥ sa māyayā 'utpatya channo Vidyutprabho nabhaḥ,
 bhāsaḥ 'upari hrīto vavarsha 'asi-gadādikam. 44
 bhāso 'pi vidhūya 'astrais tad-āyudha-paramparām,
 vā prakāṣaṇāstreṇa prakāṣantam Nabhaççaram, 45
 vā mahāstram āgneyam, tat-tejo-dagdham ambarāt
 utprabham bhūmitale gata-jīvam apātayat. 46
 idrīṣṭvā Çrutaçarmā svān nijagāda mahārathān:
 yata, 'anena nihatau dvau mahārathayūthapau. 47
 kim sahadhve? sambhūya yushmābhir hanyatām ayam! »
 cutvā 'aṣṭau rathāḥ kruddhāḥ Prabhāsam paryavārayan. 48
 'aṅkaṭākādrīndra-nivāsi rathayūthapaḥ
 aromā 'iti vikhyāto Vidyādhara-mahīpatiḥ. 49
 nīdhara-çailādhīpatir Vikroçanābhīdhaḥ
 lharāṇām adhipo dvitīyaç ca mahārathaḥ. 50
 vāli tritīyaç ca Līlāparvata-ketanaḥ
 irathayūthasya patir Vidyādhara-prabhuḥ. 51
 dri-nivāsi ca Kākaṇḍaka iti çrutaḥ
 thapatiḥ rājā caturthaḥ Khecarottamaḥ. 52
 'dri-patir nāmnā Darpavāhaç ca pañcamah,
 iç ca Dhūrtavyayano nāmnā 'Añjanagiriçvaraḥ, 53
 arāv imau ca 'atirathapatiḥ ubhau.
 gardabha-ratho rājā Kumuda-parvate 54
 Varāhasvāmī 'iti, yo mahārathayūthapaḥ.
 Dundubhi-kṣmābhīrid ratho Medhāvaro 'ṣṭamaḥ. 55
 ṭabhir āgātya muktān bāṇān vidhūya saḥ,
 yugapat sarvān sāyakair vidhyati sma tām. 56
 kasyacic ca 'açvān, kasyacit sārathim tatthā,
 asyacit ketum, kasyacic ca 'acchinad dhanuḥ. 57
 am caturbhis tu çarair vidhvā samam hrīdi
 mahī-prīṣṭhe sadyo 'pahrita-jīvitam. 58
 odhayann anyān, kuñcitābaddha-kuntalam
 jalikena 'ārād Ūrdhvaromṇaḥ çiro 'cchinat. 59

ṣeṣhāṇṣ ca śhaṭ tān ekaika-bhalla-nirlūna-kandharān,
 hatāṣva-sārathin kṛtvā, sa Prabhāso nyapātayat. 60
 papāta pushpa-vṛṣṭiṣ ca tasya mūrdhni tato divaḥ
 uttejītāsura-nṛipā vicchāyikṛita-Khecarā. 61
 tato 'nye tatra catvāraḥ preshitāḥ Ṣrutaçarmaṇā
 mahārathāḥ Prabhāsaṃ taṃ rundhanti sma dhanurdharāḥ. 62
 ekaḥ Kācarako nāma Kuraṇḍa-gireḥ paṭiḥ,
 dvitīyo Diṇḍimāll 'iti Pañcakāḍri-samāçrayaḥ, 63
 Vibhāvasus tṛtīyaḥ ca rājā Jayapurācale,
 caturtho Dhavalo nāma Bhūmituṇḍika-çāsita. 64
 te mahārathayūthādhipatayaḥ Khecarottamāḥ
 Prabhāse pañca pañca 'ishu-çatāni mumucuḥ samam. 65
 Prabhāsaḥ ca kramāt teshāṃ ekaikasya 'avahelayā
 ekena dhvajam, ekena dhanur, ekena sārathim, 66
 caturbhir açvān, ishūṇā tv ekena 'apātayac çiraḥ;
 çarair aṣṭabhir ekaikaṃ samāpya 'evaṃ nanāda saḥ. 67
 atha Vidyādharā bhūyaḥ Ṣrutaçarmajūṇayā yudhi
 anye catvāra eva 'asya Prabhāsasya samāgaman. 68
 ekaḥ kuvalaya-çyāmaḥ kṣetre Viçvāvasor Budhāt
 jāto Bhadrakaro nāma; dvitīyas tu Nīyantrakḥ 69
 utpanno Jambaka-kṣetre Bhaumād agni-nibha-prabhāḥ;
 tṛtīyaḥ Kālakopākhyāḥ kṣetre Dāmodarasya ca 70
 jātaḥ Çanaicçarāt kṛṣṇa-kṛṣṇaḥ kapila-mūrdhajaḥ;
 jātaḥ ca 'Uḍupateḥ kṣetre Mahendra-sacivād Grabāt 71
 nāmnā Vikramaçaktiḥ sa caturthaḥ kanaka-dyutiḥ.
 trayo 'tirathayūthādhipatīnāṃ eshu yūthapāḥ, 72
 caturthas tu mahā-vīras tad-abhyadbika-vikramaḥ.
 te ca Prabhāsaṃ divyāstrair yodhayāmāsur uddhatāḥ. 73
 tāni Nārāyaṇāstreṇa Prabhāso 'strāṇy avārayat,
 teshāṃ ca helayā 'ekaikasya 'aṣṭakṛitvo 'ccchinad dhanuḥ. 74
 tatas tat-prabitān prāsa-gaḍāḍin pratihatya saḥ
 hatāṣva-sārathin sarvān virathān akaroc ca tān. 75
 tad dṛṣṭvā viśasarja 'anyān Ṣrutaçarmā drutaṃ daça
 rathayūthapayūthādhipatīn Vidyādharādhipān, 76
 Damākhyam Niyamākhyam ca svarūpa-sadṛiçākṛitī
 Ketumālēcvara-kṣetre jātau dvāv Açvinoḥ sutau; 77
 Vikramam, Saṃkramam çaiva, Parākramam, atha 'Akramam,
 Saṃmardanam, Mardanam ca, Pramardana-Vimardanau, 78
 kṣetrajān Makarandasyāpy aṣṭau Vasu-sutān samān.
 teshv āgateshu ca, 'ādyās te 'py ārohān aparān rathān. 79
 taiḥ caturdaçabhiḥ kṛtsuair militaiḥ çara-varshibhiḥ
 niṣkampa eva yuyudhe Prabhāsaḥ citram ekakaḥ. 80
 tataḥ Sūryaprabhādeçād vyūhāgrāt tyakta-saṃgarau
 sa Kuñjarakumāraḥ ca Prabastaḥ ca dhṛitāyudhau 81
 utplutya, vyoma-mārgena dhavala-çyāmalākṛitī
 tasya 'upajagmatuḥ pārçvaṃ, Rāma-Kṛṣṇāv iva 'aparau. 82

tan padāti ratha-sihau dvau Damam ca Niyamam ca tam
 vyākuli-cakratus chinna-cāpau nihata-sārathi. 83
 bhayād ārudhayor vyoma taylor, ārohataḥ sma tau
 sa Kuñjarakumāraḥ ca Prahastaḥ ca dhṛitāyudhan. 84
 tad dṛiṣṭvā rabhasāt Sūryaprabho 'tra prāhiṣot tayoḥ
 Mahābuddhy-Acalabuddhi sārathitve sva-mantrināu. 85
 so 'tha Prahasto dṛiṣṭvā tāv adṛiṣyāv api māyayā
 viddhānjana-prayogeṇa sa-Kuñjarakumārakah 86
 athā vivyādha bāṇaughaiḥ, palāyya yayatur yathā
 Damaḥ ca Niyamaḥ ca 'ubhan tau Vidyādhara-putrakau. 87
 rabhaso yudhyamānaḥ ca ṣeshair dvādaṣabhiḥ saha
 śhām cakarta kodaṇḍān asakṛit kalitān api. 88
 Prahasto 'bhyetya sarveshām abadbhit sārathin samam,
 Kuñjarakumāro 'pi jaghāna 'eshām turaṅgamān. 89
 as tatra 'arathāḥ sarve dvādaṣāpi sametya te
 nyamānās tribhir vīraiḥ palāyya samarād yayuḥ. 90
 ato 'nyau Ārtaçarmā dvau rathātirathayūthapau
 yādharau preshitavān duḥkha-krodha-trapākulaḥ, 91
 n Candrakulādriudra-pateḥ kshetre Niçākarāt
 annam Candraguptākhyam kāntam candram iva 'aparam; 92
 ramdharācalādhīca-kshetre jātam mahā-dyutim
 aramgama-nāmānam dvitīyam sacivam svakam. 93
 api kshipta-bāṇaughau kṣaṇena virathi-kṛitau.
 Prabhāsādibhis tyaktvā yuddham naṣṭau babhūvatuḥ. 94
 o nadatsu manujeshv Asureshu ca svayam
 caturbhiḥ sahitāḥ Ārtaçarmā mahārathaiḥ 95
 ūgha-'Arohaṇa-'Utpāta-Vetravat-samjūakaiḥ, kramāt
 tur Bhagasya ca 'Aryamṇaḥ Pūshṇaḥ cāpy ātmasambhavaḥ, 96
 am Citrapādādi-Vidyādhara-mahābhujām
 idy-adri-nāthānām kshetrajaiḥ prājya-vikramaiḥ. 97
 ena 'atimarshāndhena 'ātmanā pañcamena te
 anta Prabhāsādyās trayo 'tra Ārtaçarmanā. 98
 ir muktam anyonyam bāṇa-jālam babhau divi
 śhmyā tapaty arke vitānakam iva 'ātataḥ. 99
 dyādharaś te 'pi punas tatra 'āyayur mṛidhe,
 bhūya ye naṣṭā babhūvuḥ samarāt tadā. 100
 ç Ārtaçarmādin militān āhave bahūn
 Sūryaprabho 'nyān svān Prabhāsādy-anuposhāne 101
 ān prāpitavān Prajñādhyā-prabhṛtin sakhiṇ,
 -Çatānika-mukhyān rājasutāns tadā. 102
 atra teshām yātānām, sa ca Sūryaprabho rathān
 a-vimānena prajighāya dyu-vartmanā. 103
 reshv teshv atra rathārūḍheshu dhanvishu,
 endrāḥ ṣeṣā apy ājagmuḥ Ārtaçarmanāḥ. 104
 idyādhareçānām taiḥ Prabhāsādibhiḥ saha
 aḥ pravṛitto 'bhūd mahā-sainya-kṣayāvahan. 105

tatra ca dvandva-samgrāmeshv anyonyam sainyaḥ dvayoḥ
 hatā mahārathās te te mānushāśura-Khecarāḥ. 106
 Vīrasenena tu hataḥ sānugo Dhūmrālocanaḥ,
 Vīraseno 'pi virathī-bhūtaḥ saṇ Haraḥcarmaṇā. 107
 tato Vidyādharo viro Hiranyākṣo 'bhimanyuḥ,
 Abhimanyuḥ Sunetreṇa hato Haribhaṭas tathā. 108
 Sunetraç ca Prabhāsena çiraç chittvā nipātitaḥ.
 Jvalāmālī Mahāyuç çāpy anyonyena hatāv ubhau. 109
 Kumbhīrako Nīrasakaḥ prābarāna daçanair api,
 Kharvaç ca bhujayoç chedāt Suçarmā ca 'uru-vikramaḥ. 110
 trayāḥ Çatrubhaṭa-Vyāghrabhaṭa-Siṇhabhaṭa api
 hatāḥ Pravahaṇena 'ete Vidyādhara-mahābhīṭā. 111
 sa Suroha-Vīrohābhyām dvābhyām Pravahaṇo hataḥ,
 çmaçāna-vāsinā dvau ca hatau Siṇhabalena tau. 112
 sa preta-vāhanaḥ Siṇhabalaḥ, Kapilako 'pi ca,
 Citrāpīdas tato Vidyādhareṇdro, 'tha Jagajjvaraḥ, 113
 tataḥ Kāntāpatīḥ çūraḥ, Suvarṇaç ca mahā-balaḥ,
 dvau ca Kāmaghana-Krodhapatī Vidyādhareççvarau, 114
 Baladevas tato rājā, Vicitrāpīda eva ca:
 rājaputra-Çatānikena 'ete daça nipātitaḥ. 115
 evaṃ hataḥ vīreṣu dṛiṣṭvā Vidyādhara-kṣayam,
 Çrutaçarmā Çatānikam abhyadhāvat svayam krudhā. 116
 tatas tayoḥ ādināntam sainya-kṣayakaram mahat
 āçcaryam api devānām tāvad yuddham abhūd dvayoḥ, 117
 çatāni yāvad utthāya kabandhānām samantataḥ
 bhūtānām cakrur ālāmbham samdhyā-nṛtīṣṭasavāgamē. 118
 ahaṇaḥ kṣaye 'tha bahu-sainya-vināça-vignā
 Vidyādharā nihata-bāndhava-duḥkhitāç ca,
 martyāçsurāḥ prasabha-labdha-jayāç ca jagmuḥ,
 sambhṛitya yuddham, ubhaye sva-niveçanāni. 119
 tatkalām atra ca Sumeru-niveditau dvau
 Vidyādharāv adhipatī rathayūthapānām
 abhyetya tam parihṛita-Çrutaçarma-pakṣhau,
 Sūryaprabham jagadatur vibhita-praṇāmau: 120
 « āvām Mahāyāna-Sumāya-samjñāv
 « ubhāv, ayaṃ Siṇhabalas tṛitīyaḥ,
 « mahā-çmaçānādhīpatitva-siddhā,
 « Vidyādhareṇdrāir aparair adhrīṣyāḥ. 121
 « teṣām çmaçānānta-sukha-sthitānām
 « asmākam āgād nikaṭam kadācit
 « sadā prasannā Çarabhānanākhyā
 « sad-yoginī divya-mahā-prabhāva. 122
 « « kutra sthitā tvam? vada! kim ca tatra
 « « dṛiṣṭam bhavatyā, bhagavaty, apūrvam? » »
 « sā 'asmābhir ittham praṇipaty pṛiṣṭā
 « « pṛittāntam evaṃ kathayāmbabhūva: — 123

drashtam prabham svam saha yoginibhir
 evam Mahākālam aham gatāsam;
 yajñapat tatra ca mat-samaksham
 galya Vetāla-patis tam ekah: 124
 asmad-mahāsainyapates tanujam
 Vidyādhareṣair nibatasya, deva,
 aṣya, 'Agnikākhyasya haraty akāṇḍe
 Tejaprabho nāma mahārga-rūpām. 125
 iddhaiḥ ca Vidyādhara-cakravarti-
 tni bhavitrī gaditā, prabho, sā;
 d mocaya 'enām! kuru naḥ prasādam,
 vad na dūram kriyate haṭhena.» 126
 irta-Vetāla-vaco niṣāmya,
 yāta, tam mocayata!» 'iti so 'smān
 h samādikshad; atha 'ambareṇa
 iva sā 'asmābhir avāpi kanyā. 127
 cakravarti-Ṣṛuṭaṣarma-hetor
 harāmi», 'iti ca tam vadantam
 bhya Tejaprabham ātma-ṣaktyā,
 nābhir ānya vibhor vitrṇā; 128
 upitā ca svajānāya kanyā.
 m mayā kāmam apūrvam etat;
 a kāṇḍcid divasān ushitvā
 ya devam tam iha 'āgatāsmi. — 129
 ukta-vākyaḥ Ṣarabhānanā sā
 atha 'asmābhir apricchyata 'evam:
 brūhi, Vidyādhara-cakravarti
 shyati? tvaṁ khalu vetsy sarvam.» » 130
 prabho hanta bhavishyati» », 'iti
 'nayā, Siṁhabalo 'bravīd nau:
 m etad! nann baddha-kakshyā
 si sendrāḥ Ṣṛuṭaṣarma-pakṣhe?» » 131
 etad āryā vadati sma sā nau:
 tyayaḥ cec, ṣṛinutam, bravīmi,
 bhavishyaty acireṇa yuddham
 abhasya Ṣṛuṭaṣarmaṇaḥ ca; 132
 te Siṁhabalas yadā 'ayam
 t-samaksham yudhi mānushēṇa,
 bhijñānam idaṁ vilokya
 haḥ satyam idaṁ vaco me.» » 133
 tvā kila yoginī sā
 yātāni ca tāny ahāni;
 m adya 'iha ca drishtam etat,
 t Siṁhabalo bato 'sau. 134
 . DMG. III, 5.

«tat-pratyayād niçcitam eva matvā
 «tvām eva sarva-Dyucarâdhirâjam,
 «āvām imau pāda-saroja-yugmaṃ
 «samâçritau çāsana-vartinau te.» 135
 ity uktavantau sa Mayâdi-yuktaḥ
 Sūryaprabhas tāv atha Khecarendrau
 çraddhāya sammanitavān yathârham
 hrishṭau Mahâyāna-Sumâyakau dvau. 136
 tad buddhvā, Çrutaçarmaṇo 'tra sutarām udvega-bhājo vyadhāt
 âçvāsam kila dūtyayā Çatamakhaḥ, sampreshya Viçvâvasum:
 «dhīras tvam bhava! sarva-deva-sahitaḥ prātaḥ karishyāmi te
 «sāhāyyaṃ raṇa-mūrdhani», 'iti dbṛiti -krit samdeçya tat-snehataḥ. 137
 sa ca para-bala-bhedâlokanotpanna-toshāḥ,
 samara-çirasi dṛiṣṭârāti-pakṣa-kṣhayaç ca,
 punar api nija-kāntāḥ projjhya Sūryaprabhas tā,
 niçi saciva-sameto vāsakaṃ svam viveça. 138

Taraṅga 49.

Tataḥ sa rātrāv astrikaḥ çayanastho raṇonmukhaḥ
 Sūryaprabhaḥ sva-sacivaṃ Vtābhītim abbāshata: 1
 «nidrā me nāsti, tat kāmciṭ sattvadhlrâçritāṃ, sakhe,
 «kathām apūrvām âkhyāhi rātrāv asyām vinodinīm!» 2
 etat Sūryaprabha-vaco Vtābhītir niçamyā saḥ,
 «yathā 'ājñāpayasi», 'ity uktvā kathām kathitavān imām: 3

Asty alamkritir etasyām prithivyām Ujjayinī puri,
 ratnair açeshair nicitā sunirmala-guṇānvitaiḥ. 4
 tasyām abhūd Mahāsena nāma rājā guṇi-priyaḥ,
 kalānām ca 'eka-nilayaḥ, sūryeṇ dūbhaya-rūpa-dbṛit. 5
 tasya 'Açokavati nāma bhāryā prāṇa-samā 'abhavat,
 tasyā rūpeṇa sadriçi nāsid anyā jagat-traye. 6
 tayā devyā samam tasya rājyaṃ rājño 'nuçāsataḥ
 Guṇaçarmābhidhāno 'bhūd vipro mānyaḥ priyas tathā. 7
 sa ca çūro 'tirūpaç ca veda-vidyāntago yuvā
 kalā-çāstrāstra-vid vipraḥ sisheve tam nṛipaṃ sadā. 8
 ekadā 'abhyantare nṛitta-kathā-prastāvataḥ sa tam
 rājā rājñi ca pārçvastham Guṇaçarmāṇam ūcatuḥ: 9
 «sarvajñas tvam, na dolā 'atra; tad asmākaṃ kutūhalam,
 «nartitum ced vijānāsi, tat, prasida, 'adya darçaya!» 10
 etac çrutvā smita-mukho Guṇaçarmanā jagāda tau:
 «jānāmi, kim tu tad yuktam asti nṛityam na samsadi; 11

(hāsanam mūḍha-nṛityam tat prāyaṣaḥ ṣāstra-garhitam.
 (ihāpi rājāḥ purato rājñyaḥ ca dhig aho trapā. » 12
 ty uktvantam tam rājā Guṇaṣarmānam atra saḥ
 pratyuvāca, tayā rājñyā preryamāṇaḥ kutūhalāt: 13
 (na 'idam raṅgādi-nṛityam syād, yat syāt puṇsas trapāvaham;
 (mitra-goshṭhī rahasy eṣhā sva-vaidagdhya-pradarṣiṇī. 14
 (na ca 'aham bhavato rājā, tvam me mitram hy ayantranam;
 (tad na 'adya bhokshye, bhāvatkam adṛiṣṭvā nṛitya-kaucūlam. » 15
 ti baddha-grahe rājñī sa vipro 'ṅgicakāra tat;
 (atham hi laṅghyate bhrityair grāhikasya vibhor vacaḥ? 16
 (ataḥ sa Guṇaṣarmā 'atra nanarta 'aṅgair yuvā tathā,
 (rājā rājñī ca cittena tau dvau nanṛitatur yathā. 17
 (ad-ante ca dadau rājā vādanāya 'asya vallakīm,
 (asyām ca śaraṇām eṣha dadad eva 'abravīd nṛipam: 18
 (deva, 'apraṣastā vīṇā 'iyam; tad anyā dīyatām mama.
 (asyām tantryām, mahārāja, ṣva-bālo vidyate 'ntare. 19
 (aham hy etad vijñāmi tantrī-jhāmkāra-lakṣhaṇaiḥ. »
 ty uktvā Guṇaṣarmā 'aṅkāt tām vipaṅcīm mumoca saḥ. 20
 (ataḥ sa siktā tantrim tām yāvad udveshṭya bhūpatīḥ
 (irīkshate, niragāt tāvad bālas tad-garbhataḥ ṣuṇaḥ. 21
 (ataḥ sarvajñatām tasya praṇāsan so 'tivismitaḥ,
 (jñām ānāyayāmāsa Mahāsena-nṛipo 'parām. 22
 (am sa vāditavān gāyan Guṇaṣarmā trimārgagām
 (jāṅgām iva 'ogha-subhagām kārṇa-pāvana-niḥśvanām. 23
 (ataḥ citṛiyamāṇāya rājñe tasmai sajanāye
 (larṇayāmāsa sac-ṣāstra-vidyā api sa tatkrāmāt. 24
 (tha 'avocat sa rājā tam: « niyuddham yadi vetsy, tat
 (ekam me bandha-karaṇam ṣūnya-hastam pradarṣaya! » 25
 (grihāṇa, deva, ṣastrāṇi mayi prahara ca kramāt,
 (yāvat te darṇayāmi, 'iti sa vipraḥ pratyuvāca tam. 26
 (taḥ sa rājā khadgādi yad yad āyudham agrahīt,
 (at tat praharatas tasya Guṇaṣarmā 'avahelayā 27
 (eṣṣiva bandha-karaṇena 'apahrītya 'apahrītya saḥ,
 (abandha rājño hastam ca gātram cāpy akṣhato muḥuḥ. 28
 (atas tam rājya-sāhāyya-saham matvā, dvijottamam
 (amṣṭuvan bahumene sa rājā sarvāṭiṣṭāyinam. 29
 (sā tv Aṣokavati rājñī tasya rūpam guṇānūc ca tām
 (ṛiṣṭvā dṛiṣṭvā dvijasya, 'abhūt sadyas tat-gata-mānasā. 30
 (etam cet prāpnuyām na 'aham, tat kiṁ me jivite phalam? »
 ti samcintya yuktyā sā rājānam idam abravīt: 31
 (āryaputra, prasīda, 'ājñām dehy asmai Guṇaṣarmaṇe,
 (yathā mām cikṣhayaty eṣha vīṇām vādayitum, prabho! 32
 (asya 'etad adya dṛiṣṭvā hi vīṇā-vādana-naipūṇam,
 (utpannaḥ ko 'py ayaṁ tatra mama prāṇāntiko rasaḥ. » 33
 (ac cṛutvā Guṇaṣarmānam sa rājā nijagāda tam:
 (vallakī-vādanam devīm inām cikṣhaya sarvathā! » 34

«yathā 'ādiçasi; kurmo 'tra prārambham suçubhe 'hani»,
 ity uktvā 'amantrya nripam, Guṇaçarmā griham yayau, 35
 viṇārambhāvaharam tu cakre sa divasān babūn,
 dṛiṣṭīm anyādṛiṣṭvā rājñyāḥ prekshya 'apanaya-çaṅkitaḥ. 36
 ekasmin divase rājño bhuñjānasya 'antike sthitaḥ
 vyañjanam dadatam sūdam, «mā mā!» 'ity avārayat. 37
 «kim etad?» iti priṣṭhaç ca rājñā prājño jagāda saḥ:
 «savisham vyañjanam idam, mayā jñātam ca lakṣhaṇaiḥ; 38
 «sūdena mama dṛiṣṭam hi, vyañjanam dadatā 'amunā,
 «mukham bhaya-sakampena çāṅkā-cakita-dṛiṣṭinā. 39
 «dṛiçyate ca 'adhunāiva 'etat; kasmaicid dīyatām idam
 «bhojanam vyañjanam, yasya nirharishyāmy aham visham.» 40
 ity ukte tena, rājā sa sūpakāram tam eva tat
 vyañjanam bhojayāmāsa; bhuktvā tac ca mumūrcha saḥ. 41
 mantrāpāsta-vishas tena tataḥ sa Guṇaçarmanā,
 rājñā priṣṭho yathā-tattvam evam vakti sma sūpakṛit: 42
 «deva, 'aham Gauḍa-patinā rājñā Vikramaçaktinā
 «visham prayoktum preshto yushmakam iha vairiṇā. 43
 «so 'ham vaideçiko bhūtvā kuçalaḥ sūdakarmanī,
 «devāya 'ātmānam āvedya, pravishṭo 'tra mahānase. 44
 «tadā 'adya dadad eva 'aham visham vyañjana-madhyagam
 «lakshito dhimatā 'anena; prabhur jānāty ataḥ param.» 45
 ity uktavantam sūdam tam nigrihya, Guṇaçarmane
 prito grāma-sahasram sa prāṇadāya dadau nripaḥ. 46
 anyedyuç ca 'anubadhnantya rājā rājñyā sa yatnataḥ
 viṇāyā Guṇaçarmanam çikshārambham akārayat. 47
 tataḥ çikshayatas tasya viṇām sā Guṇaçarmanāḥ
 rājñī vilāsa-hāsādi cakre 'çokavati sadā. 48
 ekadā sā kararuḥair vidhyantī vijane muhuḥ
 uvāca vārayantam tam dhīram Smara-çarāturā: 49
 «viṇā-vādyāpadeçena tvam, sundara, mayā 'arhitāḥ;
 «tvayi gādho 'nurāgo hi jāto me; tad bhajasva mām!» 50
 evam uktavatīm rājñīm Guṇaçarmā jagāda tām:
 «mā 'evam vādīr! mama tvam hi svāmi-dārā, na ca 'ldṛiçam 51
 «asmādṛiçāḥ prabhu-droham kuryād; virama sāhasāt!»
 ity ūcivānsam sā rājñī Guṇaçarmanam āha tam: 52
 «kim idam nishphalam rūpam vaidagdhyam ca kalāsu te?
 «mām ldṛiçṭvā praṇayinīm nirasō 'pekshase katham?» 53
 tac çrutvā Guṇaçarmā tām sopahāsam abhāshata:
 «sushṭhu 'uktam! tasya rūpasya vaidagdhyasya ca kim phalam, 54
 «para-dārāpahāreṇa yad na 'akīrti-malimasam,
 «iha 'amutra ca yad na syāt pātāya narakārṇave?» 55
 ity ukte tena, sā rājñī sakopā 'iva tam abravīt:
 «marāṇam me dhruvam tāvad mad-vacasy akṛite tvayā; 56
 «tad aham mārayitvā tvām marishyāmy avamānitā.»
 Guṇaçarmā tato 'vādīt: «kāmam bhavatu nāma tat! 57

«varam yad dharma-pāṇena kṣhaṇam ekam hi jīvitam,
 «varam na yad adharmena kalpa-koṭīcatāny api. 58
 «cāghyaḥ ca 'akṛita-pāpasya mama mṛityur agarhitah,
 «na punaḥ kṛita-pāpasya garhitam rāja-ṣaṇam.» 59
 etac cṛutvāpi sā rājñi punar evam uvāca tam:
 «ātmano mama ca droham mā kṛitbāh! ṇṇu, vacmi te: 60
 «na 'atīkrāmati rājā 'ayam aṣakyam api mad-vacaḥ;
 «tad asya kṛtvā vijāptim, viśayān dāpayāmi te, 61
 «kārayāmi ca sāmāntān sarvān tvad-anuyāyināḥ;
 «tena sampadyase rājā, tvam eva 'iha guṇojjvalaḥ. 62
 «tatas te kiṃ bhayaṃ? kaś tvāṃ katham paribhaviśyati?
 «tad māṃ bhajasva niḥṣaṅkam, anyathā na bhaviśyasi.» 63
 i tāṃ bruvātim matvā sānubandhām nṛpāṅganām,
 uṇaṣarmā 'abravīd yuktyā tatksaṇam sa vyapohitum: 64
 «adi te 'tyanta-nirbandhas, tat karishye vacas tava;
 «ratibheda-bhayaḥ, devī, sahasā tu na yujyate. 65
 «hasva divasān kāṇcit! satyaṃ jāñhi mad-vacaḥ!
 «rva-nāṣa-phalena 'arthas tvad-virodhena ko mama?» 66
 āçayā tāṃ samtoshya pratipanna-vacās tayā
 aṣarmā sa nirgatya yayāu ucchvasitas tataḥ. 67
 to dīneshu gaçchatsu sa Mahāsena-bhūpatih
 niva veshṭayāmāsa koṣṭha-stham Somakeçvaram. 68
 prāptam viditvā ca Gauḍa-nāthah sa bhūpatim
 Vikramaçaktis tam Mahāsenam avesṭayat. 69
 sa Guṇaçarmāṇam Mahāsena-nṛipo 'bravit:
 «ruddhvā sthitāḥ santo ruddhāḥ smo 'nyena çatruṇā. 70
 «dāñm aparyāptāḥ katham yudhyāmahe dvayoh?
 «Ihe yuddhake vīrāḥ sthāsyāmaç ca kiyac ciraṃ? 71
 «smin saṃkaṭe 'smābhiḥ kiṃ kāryam?» iti tena saḥ
 «pārçya-sthito rājñā Guṇaçarmā 'abhibhāshata: 72
 «bhava! karishyāmi, deva, 'upāyam tathā-vidham,
 «asmān nistarishyāmaḥ saṃkaṭād api kāryataḥ.» 73
 «sya nṛpam, dattvā so 'ntardhānāñjanam dṛiçoḥ,
 «ikramaçaktes tad adṛiçyaḥ kaṣakam yayau. 74
 «ca 'antikam tasya, sūptam ca pratibodhya tam,
 «viddhi māṃ, rājan, deva-dūtam upāgatam. 75
 «im kṛtvā Mahāsena-nṛipeṇa 'apasara drutam,
 «te sasainyasya nāçaḥ syād iha niçcitam. 76
 «e ca tvayā dūte, sa saṃdhiṃ te 'numāsyate.» »;
 «n bhagavatā Viṣṇuṇā prahito 'smi te; 77
 «tvam ca, sa bhaktānām yogakṣemam avekshate.»
 «acintyata tena rājñā Vikramaçaktinā: 78
 «satyaṃ eva 'etad; duḥpraveçe 'nyathā katham
 «raviçet kaçcid? na 'eṣā martyoçitā kṛtiḥ.» 79
 «sa tam prāha rājā: «dhanyo 'smi, yasya me
 «nādiçaty evaṃ; yathādiṣṭam karomi tat.» 80

iti-vādina eva 'asya rājñah pratyayam ādadat
 añjanāntarhito bhūtvā Guṇaṣarmā tato yayau. 81
 gatvā yathā-kṛtaṃ tac ca Mahāsenāya so 'bhyadhāt;
 so 'py abhyanandat kaṇṭhe taṃ grihītvā prāṇa-rājya-dam. 82
 prātar Vikramaçaktiç ca sa dūtaṃ preshya bhūpateḥ,
 Mahāsenena saṃdhāya, sasainyaḥ prayayaṃ tataḥ. 83
 Mahāseno 'pi jivā taṃ Somakaṃ, prāpya hastināḥ
 açvāñç ca 'Ujjayinīm āgāt'prabhāvād Guṇaṣarmaṇaḥ. 84
 tatra-sthaṃ ca nadī-snāṇe grāhād, upavane ca taṃ
 sarpa-daṇṭa-vishād bhūpaṃ Guṇaṣarmā rarakṣa saḥ. 85
 gāteṣu atha dīneṣu, āpta-balo rājā sa vairiṇam
 Mahāseno 'bhīyoktuṃ taṃ yayau Vikramaçaktikam. 86
 so 'pi buddhvaiva tasya 'agre nṛpo yuddhāya nirayaṃ.
 tataḥ pravavṛte tatra saṃgrāmo 'timahāns tayoḥ. 87
 kramāc ca dvandvayuddhena militau dvāv ubhāv api
 rājānau sahasā 'abhūtām anyonya-virathīkṛtau. 88
 tatas tayoḥ dhāvitayoḥ prakopāt khadga-hastayoḥ,
 ākulatvena caṣkālā Mahāsenā-nṛpaḥ kṣhitau. 89
 skhalite 'smin praharataç cakreṇa bhujam acchinat
 rājño Vikramaçakteḥ sa Guṇaṣarmā sakhaḍgakaṃ, 90
 punaç ca hṛdi hatvā taṃ pariḥṇeṇa nyapātayat;
 tac ca 'utthāya Mahāseno rājā dṛṣṭvā tutosha saḥ. 91
 « kim vacmi? pañcamam vāram idaṃ prāṇā ime mama,
 « vipra-vīra, tvayā dattā », iti taṃ ca 'avadad muhuḥ. 92
 tato Vikramaçaktes tat tasya sainyaṃ sarāṣṭrakam
 ācakrāma Mahāseno hatasya Guṇaṣarmaṇā. 93
 ākrāmya ca 'anyān nṛpatīn saḥaye Guṇaṣarmaṇi,
 āgatya 'Ujjayinīm tasthau sa rājā sukhitaḥ tadā. 94
 sā tv Açokavati rājñi sotsukā Guṇaṣarmaṇaḥ
 virarāma na nirbandha-prārthanāto divā-ñçam, 95
 sa tu na 'aṅgīcakāraiva tad akāryaṃ kadācana;
 deba-pātaṃ api 'icchanti santo, na 'avinayaṃ punaḥ. 96
 tato 'çokavati buddhvā niçcayaṃ tasya, vairataḥ
 ekadā vyāja-khedaṃ sā kṛtvā tasthau rudad-mukhī. 97
 pravishṭo 'tha Mahāsenas taṃ ālokya tathā sthitām
 papraccha rājā: « kim idaṃ priye? kenāsi kopitā, 98
 « brūhi, yasya karomy eva dhanaiḥ prāṇaiç ca nigrāham? »
 iti bruvāṇaṃ taṃ bhūpaṃ rājñī kṛicchrād iva 'asahā, 99
 « yena me 'pakṛitaṃ, tasya nāiva tvaṃ nigrahe kṣamaḥ;
 « na sa tādṛk, tad etena mithyaiva 'udghāṭitena kim? » 100
 ity uktvā, sānubandhe ca rājñi, mithyā 'evam abravīt:
 « āryaputra, 'atinirbandho yadi te, vacmi tac, çṛiṇu: 101
 « arthaṃ Gauḍeçvarāt prāptuṃ, tena saṃsthāpya saṃvidam,
 « Guṇaṣarmā tava drohaṃ kartum aicchac chalāḥataḥ. 102
 « taṃ ca koça-mibandhādi Gauḍaṃ kārayituṃ nṛpaṃ
 « visasarja sa dūtaṃ svaṃ guptaṃ āptaṃ dvijāḍhamah. 103

« tam drishṭvā tatra sūdamānam āpto rājānam abhyadhāt :
 « aham te sādhaīm etat karyam; mā artha-kahayam kṛithāhi! » 104
 ity ukto bandhayitvā tam sa dūtām Guṇaçarmapaḥ
 105
 « sūdo mantra-çrutiṃ rakshaṇn iha 'āgād visha-dāyakaha. 106
 « tad-madhye ca palāyyaiṣva tato nirgatya bandhanāt
 « Guṇaçarmanīkama dūtas tadityaḥ so 'bhyupagamat. 107
 « tena 'adbigata-vṛittāntena 'uktivā sarvam sa darçitaḥ
 « sūdo mahānase 'makam pravishiṭo Guṇaçarmaṇā. 108
 « tato jñātvā sa dhūrtena supakṛid brahmabandhanā
 « visha-dānoḍyatasa tena tubhyaṃ āvedya ghātitaḥ. 109
 « adya tasya 'iha sūdasya mātṛi-bhārye tatbhā 'anujam
 « vartam anveshṭum āyātām Guṇaçarmā subuddhimān 110
 buddhvā, tena hatā tasya bhāryā matā ca; so 'ya tu
 bhrātā palāyito daivat praviçad manna mandiram. 111
 ena tad varjate yavat sarvam me çaraṇārthinā,
 Guṇaçarmā sa mad-vāsagrihaṃ tāvat pravishiṭavān. 112
 am drishṭvā nāmataḥ çrutvā bhrātā sūdasya tasya sah
 bhayād nirgatya, mat-pārçvād na jāne kva palāyitaḥ. 113
 Guṇaçarmāpi tam drishṭvā sva-bhṛityaiḥ pūrva-darçitam
 hūta sadyaḥ savailakshyo vimṛicann iva kimcana. 114
 Guṇaçarman, kim adya 'evam anyādriça iva 'ikshyase? »
 apriccham aham tam ca jijñāsuv vijane tataḥ. 115
 'tha svikartu-kāmo mām āha sma 'udbheda-çankitaḥ:
 vi, tvad-anurāgāgni-dagdho 'ham, tad bhajasva mām! 116
 yatbhā 'aham na jlveyam; dehi me prāṇa-dakṣiṇām!»
 uktvā vāsake çūnye pādayor apatat sa me. 117
 'ham pādama ākshipya sambhramād yāvad utthitā,
 l utthāya tena 'aham abalā 'ālingitā balāt. 118
 ranam ca praviṣtā me cetī Pallavikā 'antikam,
 hrishṭvaiṣva sa nishkrāmya Guṇaçarmā bhayād gataḥ. 119
 'Pallavikā na 'atra prāveksyhat, tat sa niçcitam
 isayishyat pāpo mām; ity apakṛitam adya me.» 120
 ā sā mrishā rājñi virarāma ruroda ca;
 itya-vacanāt papā jāta hi kuatriyah. 121
 sa tad ākarnya jajvalā jhaṭiti krudhā;
 ḥ-pratyayo hanu vicāram mahatām api. 122
 ā sa kāntām svām: » samāçvasibi, sundari!
 vaçyam karishyāmi drohiṇo badha-nigraham. 123
 yuktyā sa hantavyo, bhaved apayaço 'nyathā,
 hi tat pañcakritvo dattam me tena jlvitam. 124
 andana-doshas tu loke vaktum na yujyate.»
 ena rājñā sā rājñi tam pratyabhāshata: 125
 ra . . . . . haç cet, tadā vācyo 'sya so 'pi kim,
 . . . . . hyena prabhu-droha-samudyamaḥ.» 126

evam ukte tayā, »yuktam uktam» ity abhidhāya saḥ,
 yayan rājā Mahāsena nijām āsthāna-samsadam. 127
 tatra sarve samājagmur darśanāya 'asya bhūpateḥ
 rājāno rājaputrāḥ ca sāmāntā mantriṇas tathā. 128
 tāvac ca Guṇaṣarmāpi gṛhād rājakulam prati
 āgād, mārge ca sa bahūny animittāny aṅvaikshata; 129
 vāmas tasya 'abhavat kākāḥ, ṣvā vāmād dakṣiṇaṃ yayan,
 dakṣiṇo 'hir abhūd, vāmaḥ saskandhaḥ ca 'asphurad bhujāḥ. 130
 «aṣubhaṃ sūcayanty etāny animittāni me dhravam;
 «tad mamaiva 'astu yat kimcid, mā bhūd rājūas tu mat-prabhoḥ!» 131
 ity antaḥ cintayan so 'tha nṛpasya 'āsthānam āviṣat,
 «mā syād rājakule kimcid viruddham!» iti bhaktitāḥ. 132
 prapamyā 'atra 'upaviśṭam ca na tam rājā sa pūrvavat
 abhyanandad, apaṣyat tu tiryak krodhēddhayaḥ dṛiṣā. 133
 «kim etad?» iti tasmiṇḥ ca Guṇaṣarmaṇi ṣaṅkīte,
 sa utthāya 'āsanād rājā tasya skandha upaviṣat, 134
 vismitāṇḥ ca 'abravīt sabhyān: «prāptam me Guṇaṣarmaṇā
 «ṣṛiputa!» 'iti; tatas tam sa Guṇaṣarmā vyajijñapat: 135
 «bhṛityo 'haṃ, tvam prabhuḥ; tad nau vyavahāraḥ samāḥ katham?
 «adhitishṭha 'āsanam! paṣcād yathā 'icchasi, tathā 'ādiṣa!» 136
 iti dhiṛeṇa tena 'ukte, mantribhiḥ sa prabodhitāḥ
 adhyāste sma 'āsanam rājā, punaḥ sabhyān uvāca ca: 137
 «viditam tāvad etad vo, mantriṇo yat kramāgatān
 «vihāya, Guṇaṣarmā 'ayaṃ mayā 'ātma-pratimaḥ kṛtāḥ. 138
 «ṣṛdyatāṃ, mama ca 'etena kldṛig, dūta-gatāgatāiḥ
 «Gauḍeṣvareṇa kṛtvā 'aikyaṃ, drohaḥ kartum acintyata.» 139
 ity uktvā varṇayāmāsa tat tebhyaḥ sa mahāpatih,
 yad Aṣokavati tasmai jagāda racitam mṛishā; 140
 yo 'py ātma-dhvaṇsanāpekshas tayā tasya mṛishā 'uditāḥ,
 nishkālya lokān, āptebhyaḥ so 'py uktaḥ tena bhūbhujā. 141
 tataḥ sa Guṇaṣarmā tam uvāca: »asatyam idṛiṣam!
 «deva, kena 'asi vijñaptāḥ? khacitraṃ kena nirmitam?» 142
 tac ṣṛutvāiva nṛpo 'vādīt: »pāpa, satyaṃ na ced idam,
 «carubhāṇḍāntara-stham tat katham jñātam viśam tvayā?» 143
 «prajñayā jñāyate sarvam», ity ukte Guṇaṣarmaṇā,
 «aṣakyam etad!» ity ūcus tad-dvesheṇa 'anya-mantriṇaḥ. 144
 «deva, tattvam ananvishya vaktum evaṃ na te kshamam;
 «prabhuḥ ca nirvicāraḥ ca nitiñāir na praṣasyate»; 145
 ity asya vadato bhūyaḥ sa rājā Guṇaṣarmaṇaḥ
 dhāvitvā kshurikāghātaṃ dadau, «dhrishṭa» iti bruvan. 146
 tasmin prahāre karaṇa-prayogāt tena vañcite,
 anye tu prabaranti sma vire tasmin nṛpānugāḥ. 147
 sa cāpi yuddha-karaṇair vañcayitvā kṛipānikāḥ,
 Guṇaṣarmā ṣramam teshāṃ sarveśhām apy apāharat, 148
 babandha ca 'etān, anyonya-keṣapāṣa-veshṭitān
 kṛtvā, karaṇa-yuktyaiva citra-ṣikshita-lāghavaḥ. 149

niryayan ca tatas tasyāḥ prasahya nṛipa-saṃsadaḥ,
 aghāna čata-mātram ca yodbhānām anudbhāvatām. 150
 ato dattvā 'aṅcala-sthaṃ tad antardhānāñjanam dṛiṣoḥ,
 dṛiṣyaḥ prayayau tasmād deçāt takṣhaṇam eva saḥ. 151
 dakṣhiṇāpatham uddiṣya gacchaṇṣ ca 'acintayat pathi:
 nūnam tasyā 'Açokavatyā mūḍho 'sau prerito nṛipaḥ. 152
 ho viśhād apy adhikāḥ striyo rakta-vimānitāḥ.
 ho asevyāḥ sādhanām rājāno 'tattva-darçinaḥ! » 153
 -ādi cintayan prāpa Guṇaçarmā kathamcana
 mam, tatra vaṣasya 'adho dadarça 'ekam dvijottamam 154
 yān adhyāpayantaṃ, tam upasṛitya 'abhyavādayat.
 pi tam vihitātiṭhyaḥ papraccha brāhmaṇaḥ kṣhaṇā 155
 brahman, katamāṃ çākham adhiṣhe? kathyatām! » iti.
 sa Guṇaçarmā tam brāhmaṇam pratyavocata: 156
 hāmi dvādaça, brahman, çākḥā: dve Sāmavedataḥ,
 vedād dve, Yajurvedāt sapta ca, 'ekām Atharvataḥ. » 157
 rutvā, « tarhi devas tvam » ity uktvā brāhmaṇo 'tha saḥ
 ā kathitōtkarṣhaṃ prahvaḥ papraccha tam punaḥ: 158
 leçaḥ, ko 'nvayo, brāhi, janmanā 'alamkṛitas tvayā?
 te nāma? katham ca 'iyat tvayā 'adhitaṃ? vadasva me! » 159
 vā 'etad Guṇaçarmā tam uvāca: — 'Ujjayint-puri
 -armā nāma 'āsīt ko 'pi brāhmaṇa-putrakāḥ. 160
 sya ca bālasya sataḥ pañcatvam āyayau,
 na samam patyā viveça ca hutāçanam. 161
 vavṛidhe tasyāṃ puri mātela-veçmani
 rmā 'adhyāno vedān vidyāḥ kalās tathā. 162
 idyasya tasya 'atra japa-vrata-nisheviṇaḥ
 tena kenāpi sakhyam samudapadyata. 163
 āt samam tena mitreṇa 'Ādityaçarmaṇā
 rīvane homam Yakṣhiṇī-siddhaye vyadhāt. 164
 a 'āvīr āsic ca kārtasvara-vimāna-gā
 -parivṛitā divya-kanyā svalamkṛitā. 165
 adhurayā vācā babhāshe: « maskarinn, aham
 ālābhidhā Yakṣhi, Yakṣhiṇyaç ca 'aparā imā. 166
 tat-parivārād gṛihāna 'ekam yathā-ruci!
 va siddham te mantra-sāadhanayā tayā, 167
 naiva vijñātam pūrṇam mad-mantra-sāadhanam;
 tena siddhāiva, mā 'anyam kleçaṃ vṛithā kṛithāḥ! » 168
 tayā Yakṣhyā parivṛād anumanya saḥ
 agrahīd ekam tasmāt tat-parivārataḥ. 169
 dyunmālā sā tiro 'bhūt; tam ca Yakṣhiṇīm
 papraccha, siddhā pravrajakasya yā: 170
 'akṣhiṇī Vidyunmālātaḥ kaccid uttamā? »
 'akṣhiṇī sā tam pratyuvāca: « asti, sundara! 171
 i, Candralekhā, tṛitīyā ca Sulocanā,
 'akṣhiṇīshv etā, etāsv api Sulocanā. » » 172

ity uktvā sā yathā-kālam āgantum Yakshiṇī yayau,
Ādityaṣarmaṇā sākam agāt pravṛt ca tad-griham. 173
tatra pratidinam tasmai prītā pravṛjakāya sā
prāyacchad Yakshiṇī bhogān ishtān kālōpagāmini. 174

ekadā 'Ādityaṣarmā 'ayam pravṛjaka-mukhena tām,
« Sulocanā-mantra-vidhiṃ ko jñāti? » 'iti prishṭvān. 175
sāpi tad-mukha eva 'asmai Yakshiṇy evam kila 'abravīt:
« asti Jambuvanam nāma sthānam dakṣiṇa-dig-bhuvi; 176
« tatra 'asti Viṣṇuguptākhyo Veṇī-tira-kṛtāspadaḥ
« pravṛjako bhadantāgryaḥ, sa tad vetti savistaram. » 177
buddhvā 'etad Yakshiṇī-vākyaṭ tam deṣam ca 'utsuko yayau
Ādityaṣarmā 'anugataḥ prityā pravṛjakena saḥ. 178
tatra 'anvishya yathāvat, tam bhadantam abhigamyā ca
paricaryā-paro bhaktyā triṇi varshāny asevata. 179
upācarac ca Yakshiṇyā parivrāt-siddhayaḥ tayā
yathopayogopahṛitair upācāir anānushaiḥ. 180
tatas tushṭo bhadanto 'sau tasmāy Ādityaṣarmaṇe
dadau Sulocanā-mantram arthitam savidhānakam. 181
tata Ādityaṣarmā tam mantram prāpya samāpya ca,
homaṃ cakāra sampūrṇam gatvā 'ekānte yathā-vidhi. 182
tatas tasya vimāna-sthā Yakshiṇī sā Sulocanā
prādur babbhūva rūpeṇa jagad-ācārya-dāyini, 183
jagāda ca 'etam: « ehy ehi! siddhā 'aham tava, kim punaḥ
« śhaḍ māsān kanyakābhāvo na 'apaneyo mama tvayā, 184
« yadi matto, mahā-vīra, riddhi-pātram sulakṣhaṇam
« sarvajñakalpam ajitam putram samprāptum icchasi. » 185
ity uktvā sā, « tathā » 'ity enam uktavantam ca Yakshiṇī
ādāya 'Ādityaṣarmaṇam, vimānena 'Alakam yayau. 186
sa ca tatra samīpasthām tam paçyann asta-saṃçayāḥ
Ādityaṣarmā, śhaḍ māsān asidhārā-vratam caran 187

. 188
tatas tushṭo Dhanādhyakṣo divyena vidhinā svayam
Ādityaṣarmaṇe tasmai vyatarat tām Sulocanām. 189
tasyām tasya dvijasya 'atra jāto 'ham ayam ātmajaḥ,
pitṛa ca me kṛitam nāma Guṇaṣarmā 'iti sad-guṇāt. 190
tatas tatṛaiḥ Yakshādhipater Maṇidarābhidhāt
kramād vedāḥ ca vidyāḥ ca kalāḥ ca 'adhigatā mayā. 191
atha 'ekadā kim apy āgac Ḍakro 'tra Dhanādāntikam,
udatishṭhaṇḥ ca tam dṛishṭvā ye tatra 'āsata kecana. 192
mat-pitā 'Ādityaṣarmā tu tatkalām vidhi-yogataḥ
anyatra-gata-cittāḥ san na 'udatishṭhat sasambhramāḥ. 193
tatas tam aṣapat kruddhaḥ ḇa Ḍakro: » » dhig jaḍa! vraja
« svam eva martya-lokam tam! na 'iha yogyo bhavaṇ » » iti. 194
praṇipatya 'anunīto 'tha sa Sulocanayā tayā
Ḍakro 'bravīt: « tarhi mā gād martya-lokam ayam svayam; 195

«etat-putras tu yātv esha, putro hy ātmaiva kathyate.
 «mā bhūḍ mad-vacanāṃ mogham!» ity uktvā, 'Indraḥ ṣaṃam
 tataḥ pitrā 'aham ānya nija-mātula-veṣmani [yayau. 196
 Ujjayinīyāṃ vinikṣipto; bhavitavyam hi yasya tat. 197
 tatra 'ājāyata sakhyāṃ me rājñā 'atratyena daivataḥ.
 tato 'tra mama yad vṛttam, tat sarvaṃ, ṣṛiṇu, vacmi te. — 198
 ity uktvā 'āṇḍa-vṛttam yad, yad Aṣokavati-kṛitam,
 yac ca rājñā kṛitam, tasya yuddhāntam tad avarṇayat. 199
 punaḥ ca 'uvāca tam: «brahmann, ittham asmi palāyitaḥ
 «deṣāntaram, vrajan mārge bhavantam iha dṛiṣṭavān.» 200
 ṣrutvā 'etat brāhmaṇas tam sa Guṇaṣarmāṇam abhyadhāt:
 «tarhi dhanyo 'smi saṃvṛttas tvad-abhyāgamanāt, prabhō! 201
 tad ehi me grihaṃ tāvad, Agnidattam ca viddhi mām
 nāmnā, mad-agrahāraḥ ca grāmo 'yaṃ; nirvṛito bhava!» 202
 y uktvā so 'gnidattas tam grihaṃ praveṣayad nijam
 ldbimad Guṇaṣarmāṇam bahu-go-mahishī-bayam. 203
 tra snānāṅgarāgābhyāṃ vastrair ābharāṇaiḥ ca tam
 thim mānayāmāsa bhojanair vividhaiḥ ca sah. 204
 irṣayac ca tasmai svāṃ, kāmya-rūpāṃ surair api,
 ihañāveksaṇa-mishāt Sundarīm nāma kanyakām. 205
 iṣarmāpi so 'nanya-sama-rūpāṃ vilokya tām,
 patnyo 'syā bhaviṣhyanti», 'ity Agnidattam uvāca tam. 206
 sāyam tilako 'sty asyās, tat-sambandhāc ca vacmy aham:
 sy asti dvitīyo 'pi, tayoḥ ca 'etat phalaṃ viduḥ.» 207
 tena 'udite, tasyā bhrātā pitur anujñāyā
 āṭayad uro yāvat, tāvat tilakam aikṣhāta. 208
 'gnidattah sāccaryo Guṇaṣarmāṇam abhyadhāt:
 ajñas tvam; imau tv asyās tilakau naḥ ṣubha-pradau; 209
 tnyo hi bhavanti 'iha prāyaḥ ṣṛimati bhartari,
 ryo bibhriyād ekām api kaṣṭam, kuto bahūḥ?» 210
 itvā Guṇaṣarmā tam pratyuvāca: «yathā 'āttha, bhoḥ!
 ihañāyā hi 'idriṣyā ākṛiter aṣubham kutah?» 211
 'ān prasaṅgena priṣṭas tasmai ṣaṇāsa sah
 ga-tilakāḍḍnām phalaṃ strī-puṇsayoḥ prithak. 212
 ca Guṇaṣarmāṇam tam sā dṛiṣṭvāiva Sundarī
 ātūṃ dṛiṣṭvāiva, cakorī 'iva 'indum, utsukā. 213
 idatto vijane Guṇaṣarmāṇam āha tam:
 āga, dadāmy etām kanyāṃ te Sundarīm aham. 214
 videṣam! tiṣṭha 'iha grihe mama yathā-sukham!»
 vacanam ṣrutvā Guṇaṣarmāpy uvāca tam: 215
 evaṃ kṛite kim kim na saukhyam mama? kim tu mām
 ājāvamānāgni-taptam priṇāti nāiva tat. 216
 andrōdayo, vīṇā-pāṇicamadhvanir: ity aml
 iṃyanti sukhitān, duḥkhitān vyathayanti te. 217
 svarasā raktā bhaved avyabhicāriṇī,
 rī-dattā tu syād Aṣokavati yathā. 218

« itaḥ pradeçāḍ nikaṭā sà kim ca 'Ujjayini puri;
 « tad buddhvā sa nripo jātu mama kuryād upadravam. 219
 « tat paribhramya tīrthāni, prakṣāḍya ājanma-kilviṣam,
 « çarīram etat tyakṣhyāmi, bhaviṣhyāmy aṭha nirvṛtāḥ. » 220
 ity uktavantaṁ pratyāha so 'gnidatto vihasya tam:
 « tavaṇpi moho yatra 'idrik, tatra 'anyasya kim ucyatām? 221
 « ajñāvamānād glāniḥ kā, vada, çuddhāçayasya te?
 « pañko hi nabhasi kṣhiptaḥ kṣheptaḥ patati mūrdhani. 222
 « rājāiva so 'cirāt prāpsyaty aviçeshajūṭatā-phalam,
 « mohāṇḍham avivekaṁ hi çrīç cirāya na sevate. 223
 « kim ca 'Açokavatiṁ drishṭvā vairasyaṁ strīṣu cet tava,
 « satṁ drishṭvā na kim tāsu çradhā? vetṣi ca lakṣhaṇam. 224
 « nikaṭā 'Ujjayini vā cet tava, dāsyāmy ahaṁ tathā,
 « yathā tvām iha tiṣṭhantaṁ nāiva jānāti kaçcana. 225
 « tīrthayātrā tava 'iṣṭā vā, tac çastā tasya sà budhaiḥ,
 « sampattir vidhivad na syād vaidike yasya karmaṇi; 226
 « anyathā deva-pitr-agni-kriyā-vrata-japādibhiḥ
 « grīhe yā punya-niṣpattiḥ, sà 'adhvani bhramataḥ kutaḥ? 227
 « bhujopadhāno bhū-çāy! bhikṣhāç! kevalōḍakāḥ,
 « munēḥ samatvaṁ prāpyāpi, na kleçair mucyate 'dhvagah. 228
 « deha-tyāgāt svayaṁ yad vā vāñchaty eṣa tava bhramaḥ,
 « itaḥ kṣhātātaraṁ duḥkham amutra hy ātma-ghātinām. 229
 « nā dosho 'nucito moho yūnaç ca viduṣaç ca te;
 « svayaṁ vicāraya! 'avaçyaṁ kartavyaṁ mad-vacas tava. 230
 « kārayāmi 'iha guptaṁ te bhūgrīhaṁ prithu-sundaraṁ,
 « vivāhya Sundarīṁ tatra tiṣṭha yathā 'icçasi. » 231
 iti tena 'Agnidattena bodhitaḥ sa prayatnataḥ
 Guṇaçarmā « tathā » 'ity etat pratipāḍya jagāḍa tam: 232
 « kṛitaṁ mayā te vacanaṁ; ko bhāryāṁ Sundarīṁ tyajet?
 « kim tv enām akṛiti na 'ahaṁ pariṇeshyāmi te sūtām. 233
 « ārādhayāmy ahaṁ tāvad devaṁ kaṁcit susampyataḥ,
 « yena tasya kṛitaghnasya rājūḥ kuryāṁ pratikriyām. » 234
 iti tad-vacanaṁ hrishṭaḥ so 'gnidatto 'nvamanyata,
 so 'pi tāṁ Guṇaçarmā 'atra viçaçrāma sukhāṁ niçām. 235
 anyedyuç ca 'Agnidatto 'sya saukhyārthaṁ tatra guptimat
 Pātāla-vasati-prakhyāṁ kārayāmāsa bhūgrīham. 236
 tatraṣṭhaç ca 'Agnidattaṁ sa Guṇaçarmā 'abravīḍ rahaḥ:
 « iha 'antar, brūhi, kaṁ devaṁ kena mantreṇa bhaktimān 237
 « ārādhayāmy ahaṁ tāvad varadaṁ vrataçaryayā? »
 ity uktavantaṁ taṁ dhīraṁ Agnidatto 'bhyabhāṣhata: 238
 « asti Svāmikumārasya mantro me guruṇā 'uḍitaḥ;
 « tena 'ārādhaya taṁ devaṁ Senānyam Tārakāntakam, 239
 « yasya janmārthibhir devaiḥ preṣhitaḥ çatru-plḍitaiḥ
 « dagdho 'pi Kāmaḥ saṁkalpa-janmā Çarveṇa nirmitaḥ, 240
 « Maheçvarād, agnikupḍād, Agneḥ, Çaravanād api,
 « Kṛittikābhyaç ca çānsanti vicitraṁ yasya saṁbhavam; 241

«jātenaiva, jagat kṛtsnam duḥpradharabeṇa tejasā
 «ānamya, yena nibato durjayas Tārakāsurah.» 242
 «tad-mantram etam ācakshva mahyam!» ity abhidhāya saḥ
 āgnidatto dadau tasmai mantram tam Guṇaçarmane. 243
 ena 'ārādhitavān Skandam Guṇaçarma sa bhūgrihe,
 yā 'upacaryamāṇaḥ san Sundaryā niyata-vrataḥ. 244
 itaḥ pratyakṣatām etya sākshād devaḥ sa Shanmukhaḥ,
 tushṭo 'smi te; varam, putra, vṛṇishva!» 'iti tam ādicat. 245

. 246
 kṣhṇa-koṣo bhūtvā tvam, Mahāsenam vijitya ca,
 atvā 'apratihataḥ, putra, prithvi-rājyam karishyasi»; 247
 dattvā 'adbikam tasmai varam Skandas tiro dadhe,
 prāptākṣhaya-koṣaḥ ca Guṇaçarmaṇi so 'bhavat. 248
 hyā tataḥ sva-mahimocitayā 'Agnidatta-
 itmajām anudinādhika-baddha-bhāvām,
 y-artha-siddhim iva rūpavatīm upetām,
 Sundarīm sa sukṛti vidhinā 'upayeme. 249
 pa-koṣa-nicaya-prabhava-prabhāvāt
 bhūta-bhūri-gaja-vāji-padāti-sainyaḥ,
 prasāda-militākṣhila-pārthivānām
 an balair avanim, Ujjayinīm jagāma. 250
 āpya tasyām tam Aṣokavatyāḥ
 āçilam samare ca bhūpam,
 Mahāsenam apāśya rājyāt,
 utitvam sa samāsasāda. 251
 ca kanyāḥ pariṇitya rājñām
 taṭeshv apy aparānmukhājñāḥ,
 a bhogān Guṇaçarma-samrāt
 huṅkte sma sa-Sundarikāḥ. 252

vrnsa-viçeshajñānato mūdha-buddhiḥ
 vipadam āpa prāg Mahāsenā-bhūpaḥ,
 a Guṇaçarma dhairyam ekam sahāyam
 atir avalambya prāptavān riddhim agryām.» 253
 ām sva-sacivasya mukhād udārām
 ho niçi niçamyā sa Vṛtabhīteḥ,
 -samara-sāgaram uttīrshur
 bhyadhikam āpa, çanaic ca çiçye. 254

Tarāṅga 50.

Tataḥ Sūryaprabhaḥ prātar utthāya sacivaiḥ saha
Dānavādi-balaiḥ sarvair yuto yuddhabhuvam yayau. 1
āyayau Ćrutaçarmā ca Vidyādhara-balair vṛitah,
ājagmuç ca punar drashtum sarve Devāsuraḍayaḥ. 2
sainye dve api te vyūhāv ardhaçandrau ca cakratuḥ;
prāvartata tato yuddham balayor ubhayos tayoh. 3
saçabdam abhidhāvanto nikṛintantaḥ parasparam
patrārūḍhāḥ prajavino 'yudhyanta Çavarā api. 4
koçānanāgra-niryātāḥ sudīrghāḥ pīta-çonitāḥ
lolāḥ khadga-latā rejuḥ Kṛitānta-rasamā iva. 5
çūṛoṭphulla-mukhāmboja-sampatac-cakra-samhati
rāja-haṁsa-kṣayaḥ 'āsīt tadā 'āhava-mahāsarāḥ. 6
ucchaladbhiḥ patadbhiḥ ca nirlūnaiḥ çūra-mūrdhabhiḥ
Kṛitānta-kandukakṛidā-samūibhā samid ābabhan. 7
kṣatajāseka-nirdhūta-dhūli-dhvānte ranājire
mahārathānām abbavan dvandvayuddhāny amarśiṇām: 8
āsīt Sūryaprabhasya 'atra samgrāmaḥ Ćrutaçarmaṇā,
Dāmodareṇa ca samam Prabhāsasya 'āhavo 'bhavat, 9
Mahotpātena sākam ca Siddhārtho yuyudhe tadā,
Praḥasto Brahmaguptena, Saṅgamaṇa ca Vītabhiḥ, 10
Prajñāḍhyaç Candraguptenāpy, Akrameṇa Priyamkarāḥ,
yuyudhe Sarvadamaṇaḥ sahaiva 'Atibalena ca, 11
Dhuraṇḍhareṇa yuyudhe sa Kuñjarakumārakah;
anye mahārathāḥ ca 'anyair ayudhyanta prīthak prīthak. 12
tatra pūrvam Mahotpātaḥ, pratihatya çaraiḥ çarān,
Siddhārthasya dhanuç chittvā jaghāna 'açvān sasārathīn. 13
virathaḥ so 'pi Siddhārtho dhāvitvā tasya tam kṛudhā
ayq-daṇḍena mahatā saccvam ratham acūrnayat. 14
tatas tam pādacārī sa Siddhārthaḥ pādacāriṇam
bāhuyuddhena dharāṇau Mahotpātān apātayat. 15
yāvac ca 'icchatī nishpeshṭum sa tam, tāvat sa Khecarāḥ
Bhagena rakṣitaḥ pitrā protthāya prayayau ranāt. 16
Praḥasta-Brahmaguptau ca anyonya-virathīkṛitau
karaṇaiḥ khadga-yuddhena yudhyete sma prīthag-vidhaiḥ. 17
Praḥastaç ca 'asi-nirlūna-carmāṇam karaṇa-kramāt
yuktyā tam pātayāmāsa Brahmaguptam bhuvas tale. 18
patitasya çiras tasya yāvat sa chettum icchatī,
tāvad nivārito dūrāt pitrā 'asya Brahmanā svayam. 19
«sūtān rakṣitum āyātā yūyam, na prekṣhitum raṇam»;
ity uktvā Dānavāḥ sarve Devān vijahasus tadā. 20
tāvad Vītabhayaç chinna-dhanvānam hata-sārathīm
jaghāna hṛidaye viddhvā pradyumnāstreṇa Saṅkramam. 21

Prajñādhyāṣ Candraguṭṭam ca padātip rathayoḥ kṣhayāt
padātip khaḍga-yuddhena nyabadhīt kṛitta-mastakam; 22
tataḥ putra-badha-kruddhaḥ svayam āgātya Candramāḥ
Prajñādhyāṣ yodhayāmāsa, yuddham ca 'āsīt tayoḥ samam. 23
Priyaṃkaraḥ ca viratho viratham ratha-nācataḥ
eka-khaḍga-prabhāreṇa karoti sma 'Ākramam dvidhā. 24
bhinne dhanuṣi, nikshiptena 'anḱuṣena hṛidi kṣhatam
hatavān Sarvadamano belayā 'Atibalam raṇe. 25

tato Dhuraṃdharam taṃ ca sa Kuñjarakumārakaḥ
astra-pratyāstra-yuddhena cakāra viratham mubhuḥ, 26
muhur Vikramaçaktiḥ ca tasmai ratham adhaukayat,
rarakṣa saṃkate taṃ cāpy astrair astrāṇi vārayan; 27
sa Kuñjarakumāro 'tha dhāvitvā mahatīṃ ṣilām
kruddho Vikramaçakter drāk cikshepa syandanopari; 28
gate Vikramaçaktau ca cūrṇita-syandane, tataḥ
tayaiva ṣilayā taṃ sa Dhuraṃdharam acūrṇayat. 29

. 30
Sūryaprabhaḥ, prayuddho 'pi saha 'atra Çrutaçarmanā,
Virocana-badha-krodhāj jaghāna 'ekēṣhuṇā Damam; 31
tat-krodhād Açvinau devau yuddhāya 'āpatitau çaraiḥ
Sunīthaḥ pratijagrāha; teshām yuddham abhūt mahat. 32
Sthirabuddhiḥ ca saṃgrāme çaktyā hatvā Parākramam,
Vasubhis tad-badha-kruddhaiḥ saha 'aṣṭabhir ayudhyata. 33
virathikṛitaṃ Bhāsam ca Prabhāso vikṣhya, Mardanam
Dāmodara-raṇāsakto 'py ekeṇaiva 'iṣhuṇā 'abadhīt. 34
Prakampano 'stra-yuddhena hatvā Tejaḥprabham,
yuyudhe tad-badha-kruddhena 'Agninā saha Dānavāḥ. 35
Dhūmraketoḥ ca samare Yamadaṇṣhṭram nijaghuṇṣhaḥ
kupitena Yamena 'abhūt saha yuddham sudāruṇam. 36
cūrṇayitvā sa ṣilayā Siṃhadaṇṣhṭraḥ Suroṣhaṇam,
samam Nirṛitinā 'ayuddha tad-badhāmarshaçālīnā. 37
Kālacakro 'pi cakreṇa cakre Vāyubalam dvidhā,
ayudhyata ca tat-kopa-jvalatā Vāyunā saha. 38
rūpair nāgādri-vṛikṣhāṇam Mahāmāyo vimohadam
Kuveradattam hatavāns tārḱshya-vajrāgni-rūpadhrit; 39
tataḥ kruddhaḥ Kuvero 'tra tena sākam ayudhyata.
evaṃ sarve 'py ayudhyanta Surāḥ svāṇṇa-badha-krudhā. 40
nijaghnire 'tra ca 'anye 'pi te te Vidyādharaḍhipāḥ
utpatadbhiḥ pratipadam tais tair manuja-Dānavaiḥ. 41
tavac ca 'atra Prabhāsasya saha Dāmodareṇa tat
parasparāṣṭra-pratyāstra-bhīmam yuddham avartata. 42
atha Dāmodaraḥ chinna-dhanvā nihata-sārathīḥ
āttānya-cāpaḥ saṃgrihya svayam raçmīn ayudhyata; 43
sādhuvāda-pradam ca 'asya papraccha 'Indro 'mbujāsanam:
'hiyamānam prati katham tuṣṭo 'si, bhagavann?' iti. 44

tato Brahmā jagāda 'enam: «katham na 'etasya tushyate,
 «iyac ciraṃ Prabhāsena sāha yo 'nenā yudhyate? 45
 «Dāmodaraṃ Harer aṇṇaṃ vinā kuryād idaṃ hi kaḥ?
 «ekasya hi Prabhāsasya sarve 'py alpāḥ Surā raṇe. 46
 «Namucir nāma yo hy āsīd Asuraḥ Sura-dūrdamaḥ,
 «Prabalāṅkhyas tato jajñe sarva-ratnamayaḥ ca yaḥ, 47
 «saisha Prabhāso jāto 'dya putro Bhāsasya durjayaḥ.
 «Bhāso 'pi pūrvam abhavat Kālanemir mahāsuraḥ, 48
 «bhūyo Hiranyakaśipuḥ, tato bhūtvā Kapiñjalaḥ.
 «Sumunḍikāśuro yo 'bhūt, so 'yaṃ Sūryaprabho 'dya ca. 49
 «Hiranyākshaḥ ca yo 'bhūt prak, sa Sunthāsuro 'py ayam.
 «Prahastādyāḥ ca ye 'py ete, te sarve Daitya-Dānavāḥ; 50
 «ye yushmābhir hatās, te 'mī punar jātā yato 'surāḥ,
 «Mayādayas ta eva 'amī pakṣham eṣhām upācṛitāḥ. 51
 «Sūryaprabhādibhiḥ sviṣṭa-Rudra-yajña-prabhāvataḥ
 «vīrasta-bandhanaḥ, paçya, Balir drashṭum iha 'āgataḥ; 52
 «sa-satyavacanam rakṣhan Pātāleshv eṣha tiṣṭhati
 «tvad-rāja-kāla-paryantaṃ, tataḥ ca 'Indro bhaviṣyati. 53
 «ete parigrihṭāḥ ca sāmpratam Tripurāriṇā;
 «tad na 'ayam jaya-kālo vaḥ, sāmधिṃ kuruta vigrabahi!» 54
 iti yāvat Surapatiṃ bravīti Kamalāsanaḥ,
 tāvat Prabhāsaḥ pramuñcad astraṃ Pācupataṃ mahat. 55
 tad dṛṣṭvā sarva-saṃhāri raudram astraṃ vijimbhitam,
 pramuktaṃ Hariṇā cakram suta-snehat Sudarçanam. 56
 tataḥ sarūpayor āsīd yuddham divyāstrayos tayor
 akāṇḍa-viçva-saṃhāra-saṃbhrānta-bhuvana-trayam. 57
 «astraṃ svaṃ saṃhara 'etat tvam, yāvat svaṃ saṃharāmy aham»,
 ity ukto Hariṇā so 'tha Prabhāsaḥ pratyuvāca tam: 58
 «muktaṃ astraṃ vṛithā na syāt, tat prayātu parānmukhaḥ
 «Dāmodaro raṇam hitvā; tato 'straṃ saṃharāmy aham.» 59
 ity ukte tena, Bhagavān avādīt: «tarhi mānaya
 «cakram tvam api me, mā bhūd vaiphalyam ubhayaḥ api.» 60
 etac Çaurer vacaḥ çrutvā, Prabhāsaḥ prāha kālavit:
 «evam astu! ratham hantu mama cakram idaṃ tava.» 61
 «tathā» 'iti Hariṇā Dāmodare nyāvartite raṇāt,
 Prabhāsaḥ saṃjahāra 'astraṃ, cakram cāpy apatad rathe. 62
 āruhya 'anyam ratham so 'tha yayau Sūryaprabhāntikam,
 Dāmodaro 'pi sa prāyāc Çrutaçarmāntikam tataḥ. 63
 tāvac ca Vāsavāñçatva-dṛiptasya Çrutaçarmaṇaḥ
 Sūryaprabhasya ca dvandva-yuddham kāṣṭhām parām agāt. 64
 Çrutaçarmā prayuñkte sma yad yad astraṃ prayatnataḥ,
 pratyastraiḥ pratihanti sma tat tat Sūryaprabhaḥ kṣhaṇāt. 65
 mayā yā yā ca tena 'atra prayuktā Çrutaçarmaṇā,
 Sūryaprabheṇa sā sā 'asya nihatā pratimāyayā. 66
 tato Brahmāstraṃ amucac Çrutaçarmā 'atikopataḥ,
 Sūryaprabho 'pi pramuñcad astraṃ Pācupataṃ ball. 67

tena Baudra-mahāstreṇa Brahmāstraṃ pratibatya tat
 yavat sa dushpradharshēṇa Ćrutaçarma 'abhibhūyate, 66
 tāvad Indra-prabhritibhir Lokapālaiḥ samam tataḥ
 vajrādni prayuktāni paramāstrāny amarshibhiḥ. 69
 tat tu Pācupatam, tāni jivā sarvāyudhāny api,
 jayāla sutarām astraṃ Ćrutaçarma-jighānsayā. 70
 ataḥ Sūryaprabhaḥ stutvā mahāstraṃ tad vyajjñapat:
 mā baddhī Ćrutaçarmānam, baddhvā tvam tam samarpaya! 71
 ataḥ prasahya niḥṣeshaiḥ samnaddham abhavat Suraiḥ,
 j-jigishā-vaçāc ca 'anyaiḥ prekshakair Asurair api. 72
 tkshanaṃ Virabhadraḥkhyah Çambhunā prerito Gaṇah;
 atyayiva tad-ādeçam Indrādibhyo 'bravīd imam: 73
 'uyam prekshitum āyātās; tad yoddhum vaḥ kramo 'tra kaḥ?
 aryādālaṅghanāc ca 'anyad api syād asamañjasam.» 74
 c çrutvā 'abruvan Devā: «hanyante ca hatāç ca naḥ
 irveshām atra tanayās; tad na yudhyāmahe katham? 75
 astyayjo hi suta-snehas, tad avacyam pratikriyā
 d-nihantṛishu kartavyā yathā-çakty; atra ko 'kramah?» 76
 uktavatsu Deveshu, Virabhadre tato gate,
 inām Asurāṇam ca prāvartata mahā-raṇah: 77
 thaḥ samam Açvibhyām, Prajñādhyāç ca saha 'Indunā,
 abuddhiç ca Vasubhiḥ, Kālacakro 'pi Vāyunā, 78
 ampano 'gninā, Sindhadaṇshṛo Nirritinā tathā,
 rena Pramathano, Dhūmraketur Yamena ca, 79
 māyah sa ça tadā Dhanādhipatinā saha
 yata, 'astra-pratyastrair anyonyiç ca samam Suraiḥ. 80
 te paramāstraṃ ca yo yo yad yat Suro 'kshipat,
 tasya Haras tat tad hūmkāreṇa vyanāçayat. 81
 das tu 'udyata-gadaḥ sāmnā Çarveṇa vāritah,
 istrāç ca Surās te te, parityajya 'āhavam, yayuḥ. 82
 Sūryaprabham Çakraḥ svayam krodhād ayodhayat,
 nam amucat taaminā tāni tāny āyudhāni ca. 83
 abhaç ca nirdhūya tad-astrāny avahelayā,
 rishta-nārāca-çatena 'Indram atādayat. 84
 uddhaḥ sa kuḷiçam jagrāha ca Surādhipaḥ,
 m ca 'akarod Rudraḥ kuḷiçam ca nanāça tat. 85
 rānmukhe yāte Çakre, Nārāyaṇah svayam
 m yodhayāmāsa krodhāt koṭimukhaiḥ çaraiḥ; 86
 anyāni cāpy astrair nishkampo yuyudhe samam;
 virathībhūto 'py ārubya 'anyam ratham ca saḥ, 87
 baityāriṇā sāratham nirviçesham ayudhyata.
 kupito devo jvalac-cakraṃ munoca saḥ. 88
 'py abhimantryaiva divyam khadgaṃ pramuktavān.
 dhayor yudhyamānayor, vikshya cakrataḥ 89
 çanaiḥ khadgaṃ, hūmkāram kṛitavān Harah;
 adga-cakre dve antardhānam upeyatuḥ. 90

tato nanandur Asurā, visbhdanti sma ca 'Amarāḥ,
 Sūryaprabhe labdha-jaye baddhe ca Ārutācarmāṇi. 91
 samstutya 'ārādhayāmāsur atha Devā Vṛṣhākapiḥ;
 tatas tushṭaḥ Surān evam ādideṣa 'Ambikāpatiḥ. 92
 « Sūryaprabha-pratijñātāṃ varjayitvā 'arthyatām varah;
 « devayajñe pratijñātāṃ kaḥ caktāḥ kartum anyathā? » 93
 « kiṃ tv asmābhiḥ pratijñātāṃ yad asya Ārutācarmāṇaḥ,
 « satyaṃ tad apy astu, vibho, mā bhūd aṇḍa-kṣhayaḥ ca naḥ; » 94
 ity uktvā viratān Devān Bhagavān evam ādicat:
 « samdhau kṛite, bhavatv etat; samdhiḥ ca 'evam iha 'asti vaḥ: » 95
 « Sūryaprabham praṇamatu Ārutācarmā sabhānugaḥ!
 « tatas tathā vadishyāmo, yathā 'ubhaya-bitāṃ bhavet. » 96
 iti 'Īṣvara-vaco Devāḥ pratipadya « tathā » 'iti ca,
 Sūryaprabhasya vidadhuh Ārutācarmāṇam ānatam. 97
 tatas taylor mithas tyakta-vairayoḥ kaṇṭha-lagnayoḥ,
 samdhiṃ Devāsurāḥ cakruḥ cānta-vairāḥ paraspāram. 98
 atha cīṇvatsu nikhileshv Asureshu Sureshu ca,
 uvāca bhagavān Āmbhuh Sūryaprabham idaṃ vacaḥ: 99
 « kuru dakṣiṇa-vedy-ardhe cakravartitvam ātmanāḥ,
 « uttarasmiṃs tu vedy-ardhe dehi tac Ārutācarmāṇe. 100
 « prāptavyam acirāt, putra, tvayā hi tac caturguṇam
 « sāmrajyaṃ Kinnarādīnām aṣeshāṇām Dyucārīṇām. 101
 « tasmin prāpte ca dadyās tvam vedy-ardham api dakṣiṇam
 « Ārikūjarakumārāya saviṣeṣa-pade sthitaḥ. 102
 « ye ca 'atra nibatā vīrāḥ samity ubhaya-pakṣhayoḥ,
 « uttishṭhantv akṣhatair aṅgair jīvantāḥ sarva eva te! » 103
 ity uktvā 'antardadhe Āmbhuh; sarve ca 'uttasthur akṣhataḥ
 supta-prabuddhā iva te, ye 'tra 'abdhūvan rāṇe hatāḥ. 104
 atha Sūryaprabho mūrdhni dhṛita-Āmbhava-ṣāsanāḥ
 gatvā viviktaṃ vistṛṇaṃ bhūmibhāgam arimdamāḥ, 105
 upaviṣṭo mahāsthāne Ārutācarmāṇam āgatam
 nija-sinhāsanārdhe tam upaveṣitavān svayam. 106
 tad-vayasyāḥ Prabhāsādyā vayasyāḥ Ārutācarmāṇaḥ
 Dāmodarādyaḥ ca tayoḥ pārṣvayoḥ samupaviṣan. 107
 upaviṣat Sunṭhaḥ ca Mayaḥ ca 'anye ca Dānavāḥ
 āsaneshu yathārheshu tathā Vidyādhareṣvarāḥ. 108
 tatas tatra 'āyayuh sapta-Pātāla-patayo 'kṣilāḥ
 Prahlāda-pramukhā Daityā Dānavendrah praharṣhataḥ. 109
 Ākraḥ ca Lokapālādi-yuto Guru-puraḥsarah,
 Vidyādharaḥ Sumeruḥ ca sa-Suvāsakumārakah, 110
 Danu-prabhṛitayaḥ sarvāḥ ca 'ājagmuḥ Kaṣyapāṅganāḥ.
 Bhūtāsana-vimānena bhāryāḥ Sūryaprabhasya ca. 111
 sarveshv eshu kṛitānyonya-prīty-ācāropaveṣishu,
 Siddhir nāma sukṛt Danvās tad-ākhyena 'evam abhyadhāt: 112
 « bho bho Surāsurā! dev! Danur yushmān bravīty asan:
 « « asmin prīti-samāje yat saumanasyaṃ sukham ca naḥ, 113

« tad brūta; yadi yuṣhmābhir anubhūtaṃ kadācana,
 « tad anyonyam na kartavyo virodho duḥkha-dāruṇaḥ. 114
 « Hiranyākṣhādibhir jyeshṭhair dyurājya kṛitāḥ sa yaiḥ,
 « te gataḥ, Çakra eva 'adya jyeshṭhas; tat kà virodhitā? 115
 « « nirvaira-sukhitaḥ tasmād vartadhvam itareṣāṃ,
 « « asmākaṃ yena saṃtosaḥ çivam ca jagatāṃ bhavet. » » 116
 iti Siddhi-mukhāc çrutvā bhagavatya Danor vacaḥ,
 Çakreṇa vikṣita-mukho Vṛihaspatir uvāca tām: 117
 « na 'anubandho 'sti Devānāṃ Asurān prati kaçcana,
 « vikurvate na yady ete mithyā Devān imān prati. » 118
 ity ukte Devagurūṇā, Dānavendro Mayo 'bravīt:
 « syād vikāro 'surāṇāṃ cet, pradadyād Namuciḥ katham 119
 « Uccaiḥçravasaṃ Indrāya mṛita-saṃjīvanam hayam?
 « Prabalaç ca çaritaṃ svam Surebhyah katham arpayet? 120
 « trailokyam Haraye dattvā viçet kārāṃ katham Baliḥ?
 « Ayodehaḥ katham deham dadyād vā Viçvakarmaṇe? 121
 « adhikaṃ vā kiyad vacmi? nitya-saṃbhāvino 'surāḥ,
 « chadmanā ced na bādhyante, tad eṣhāṃ nāsti vikriyā. » 122
 vāṃ Mayāsureṇa 'ukte, Siddhyā 'avāci tathā, yathā
 itim Surāsurāç cakrur mithaḥ kaṇṭhagrahottaram. 123
 tāvad Bhavānyā prahitā pratibhāri Jayābhidhā
 « āgāt pūjitā sarvaiḥ, Sumerum avadac ca sà: 124
 « devyā 'aham preṣhitā tvām, pratyādisṭam ca tayā tava:
 « asti te kanyakā nāmnā Kāmacūdāmaṇiḥ sutā; 125
 « Sūryaprabhāya tām dehi çṭghraṃ, bhaktā hi sà mama. » »
 ukto Jayayā prahvaḥ Sumeruḥ pratyuvāca tām: 126
 « d ādicati Devī mām, paro me 'nugraho hy ayam;
 « venāpy ayam eva 'arthaḥ prāg ādisṭo mama 'abbavat. » 127
 « Sumeruṇā proktā prāha Sūryaprabhaṃ Jayā:
 « yā 'eshā sarva-bhāryāṇāṃ kartavyā 'uparivartini. 128
 « ābhyo 'bhimatā 'anyābhyas tavāpy eṣhā bhaviṣhyati;
 « ādisṭam tavāpy adya devyā Gaurya prasannayā. » 129
 « tvā 'antardadhe Sūryaprabheṇa 'arcitā Jayā.
 « 'ahni Sumeruç ca lagnaṃ niçcitavān drutam. 130
 « akārayat so 'tra sadratna-stambha-kutṭinām,
 « tad-raçmi-jālena pibitena 'iva vahninā. 131
 « imāsa ca tām Kāmacūdāmaṇiṃ sutām
 « āna-lāvanyām lolair Devāsureḥkṣaṇaiḥ. 132
 « Himavato jātā, jātā ca 'iyaṃ Sumerutaḥ »,
 « samānena saundaryeṇa samāçritām. 133
 « līṃ samāropya kṛita-kautuka-çobhitām,
 « tām Sumerus tām dadau Sūryaprabhāya saḥ. 134
 « bhaç ca jagrāha Kāmacūdāmaṇes tadā
 « bhṛitibhir baddha-kaṇkanam paṇi-paṇkajam. 135
 « a-visarge ca prathame tatksaṇāgatā
 « vānī-prahitām divyām mālām anaçvarīm; 136

Sumeruḥ cāpy anarghaṇi ratnāni pradadau tadā,
 Airāvaṇāt samutpannam divyaṃ ca vara-vāraṇam. 137
 dvitīye lāja-mokshe ca Jayā ratnāvallī adāt,
 yayā kaṇṭha-sthayaṃ mṛityuḥ kṣhūṭa trishṇā ca na bādhat; 138
 Sumeruḥ ca dadāti sma dviguṇaṃ ratna-saṃcayam,
 Uccaiḥcravaḥ-prasūtaṃ ca hayaratnam anuttamam. 139
 lāja-mokshe tṛitīye ca dadāv ekāvallī Jayā,
 yauvanam kṣhīyate nāiva yayā kaṇṭhāvalagnayā; 140
 Sumerus triguṇaṃ rācīm ratnānaṃ pravīṭirya ca,
 dattavān gulikāṃ divyaṃ sarva-siddhy-upayoginīm. 141
 tato vivāhe nirvṛitte Sumeruḥ saurāsurān
 Vidyādharaṇ devamātṛīḥ sarvān evam ajijñapat: 142
 « bhoktavyam adya yushmābhiḥ sarvair eva grihe mama,
 « anugrahaḥ ca kartavyo, baddho mūrdhni mayā 'añjaliḥ. » 143
 evam abhyarthanaṃ tasya Sumeroḥ sarva eva te
 yāvad na 'icchanti, tāvac ca Nandī tatra 'āgato 'bhavat; 144
 sa tān avādīt prapaṇāt: « ādishtaṃ vas Triṣūlinā:
 « « grihe Sumeror bhoktavyam, esha hy asmaṭ-parigrahaḥ. 145
 « « etad-anneshu bhokteshu tṛiptīḥ syāt cācvaṭi ca vaḥ. » »
 iti Nandī-mukhāt cṛutvā sarve tat pratipedire. 146
 tato 'tra 'ājagmur amitāḥ Ṣaṅkara-prahitā Gaṇāḥ
 Vināyaka-Mahākāla-Vīrabhadraḍy-adhishṭhitāḥ. 147
 tena bhojana-saṃjātāṃ bhūmiṃ kṛtvā, yathā-kramam
 tān upāveçayad Deva-Dyucarāṣura-mānushān. 148
 upāharanta tebhyaḥ ca vidyā-kṛiptān Sumeruṇā
 āhārān Ṣaṅkarāḍishṭa-Kāmadhenūdbhavāns tathā, 149
 ekaikasya yathārham ca tasthur icchā-vidhāyinaḥ
 Vīrabhadra-Mahākāla-Bhṛīṅgi-prabhṛitayaḥ Surāḥ. 150
 pade pade ca saṃtoṣha-milad-Dyucara-cāraṇam
 tadā saṃgītakam abhūd divyastri-nṛitya-sundaram. 151
 āhārānte ca sarveshāṃ teshāṃ Nandīcvarādayaḥ
 dadur divyāni mālyāni vastrāṇy ābharaṇāni ca. 152
 evaṃ saṃmānya Devādīn Nandī-prabhṛitayo 'khilāḥ
 Gaṇeçvarā Gaṇaiḥ sarvaiḥ saha jagmur yathāgatam. 153
 tato Devāsurāḥ sarve tāç ca tad-mātaro yayuḥ
 Çṛutaçarmādayas te cāpy āmantrya svam svam āpadam. 154
 Sūryaprabhaḥ sabhāryaḥ ca sarva-pūrva-badhū-yutaḥ
 vimānena yayāv ādyaṃ tat Sumeru-tapovanam. 155
 preshayāmāsa Harshaṃ ca sa vayasyaṃ mahābhṛītām
 Ratnāprabhāsa ca bhrātūr ākhyātum udayaṃ nijam. 156
 dinānte ca sa sadratna-paryāṇkaṃ sādhu-nirmitam
 Kāmacūdāmaṇi-badhvā vāsaveçma viveça tat. 157
 tatra 'etāṃ cumbanāçlesha-daçanacchada-khaṇḍanaiḥ
 vyājayitvā çanaiḥ kāntāṃ navodhāṃ sulabhāṃ kramāt, 158
 anirvāçyaṃ navaṃ mugdha-vidagdha-madhuraṃ ratam
 anāsāditam anyābhyaḥ sisheve sa tayā saha. 159

«idānīm vahir anyāsām niveṣo hṛdaye 'stu me,
 «antah punas tava 'ekasyā », iti tāṃ ca 'anurañjayat. 160
 tato ratānta-suptasya priyāṅglesha-sukhāvahā
 ṣaṇaiḥ samāptim agamad niṣā nidrā ca tasya sā. 161
 prabhāte ca sa utthāya gatvā Sūryaprabhas tataḥ
 ādyās tā rañjayāmāsa nija-bhāryāḥ saha-sṭhitāḥ. 162
 tās taṃ nava-badhū-raktam yāvat pariharanti ca
 anarma-vakra-madhura-snigdha-mugdhair vacaḥkramaiḥ, 163
 lvāḥsthena 'āveditas tāvad āgatya praṇipatya ca
 Vidyādharaḥ Susheṇākhyāḥ; kṛtinam taṃ vyajijñapat: 164
 deva, Trikūṭanāthādyaḥ sarvair Vidyādhareṣvaraiḥ
 preṣhito 'ham iha; 'evam ca devam vijñāpayanti te: 165
 «Rishabhādrau tṛitīye 'hni hy abhishekaḥ ṣubhas tava;
 samvādyatām tat sarveshām: udyamo 'tra vidhlyatām.» » 166
 «grutvā pratyavocat taṃ dūtaṃ Sūryaprabhas tudā:
 accha, Trikūṭādhipati-prabhṛitīn brūhi mad-girā: 167
 bhavanta eva kurvantu samārambhām, vadantu ca
 ātmanāiva param, sajjā vayam ete sṭhitāḥ punaḥ. 168
 samvādanam tu sarveshām karishyāmo yathāyatham.» »
 ātta-pratisamdeṣaḥ Snsheṇaḥ sa tato yayau. 169
 «aprabho 'pi ca 'ekaikam Prabhāsa-prabhṛitīn sakḥin
 unām Yājñavalkyādi-muṇṇām bhūbhṛitām tathā 170
 idharāsurāṇām ca visasarja prithak prithak
 itraṇāya sarveshām svābhisheka-mahotsave. 171
 «yam jagāma 'ekāki Kailāsam parvatottamam
 ya ca 'Ambikāyāḥ ca nimantraṇa-kṛitodyamāḥ. 172
 «ic ca tam adrākṣhic ṣubhram bhūti-sitam girim
 « Siddhārshi-Devānām dvitīyam iva Ṣaṅkaram. 173
 «l adhikam āruhya, durāroham tataḥ param
 «paṇyan, dadarṣa 'atra vaidrumam dvāram ekataḥ. 174
 «raveṣam nāiva 'atra siddhimān apy avāpa saḥ,
 kāgreṇa manasā stauti sma Ṣaṇṇekharam. 175
 «ad dvāram ndghāṭya pumān gaja-mukho 'bravīt:
 «raviṣa! tushṭas te Herambo bhagavān » iti. 176
 «ūryaprabhas tatra praviṣya 'antah savismayaḥ,
 am mahābhoge jyotīrasa-ṣilātale 177
 ditya-saṃkāṣam eka-daṇṣhṭram gajāṇanam
 ram trinetrām ca jvalat-paraṣu-mudgaram 178
 m, parivṛitam nānā-prāṇi-mukhair Gaṇaiḥ,
 'atha, vavande ca pādasyoḥ praṇipatya tam. 179
 m Vighnajit pritaḥ priṣṭvā 'āgamana-kāraṇam,
 «mena mārgeṇa! » 'ity avocat snigdhayā girā. 180
 «aprabhaḥ so 'nyām ārūḍhaḥ paūca-yojanīm,
 amayam dvāram apaṇyad aparam mahat. 181
 praveṣaḥ ca tatrāpi sa Pinākinam
 ma-sahasreṇa tushṭāva 'ananya-mānasah. 182

tatah Kumāra-putreṇa svayaṃ dvāraṃ vivṛitya tat
 uktātmā Viçākhākhyena 'antaḥ prāveçyata 'atra sah. 183
 pravishṭaḥ ca dadarça 'atra Skandaṃ jvālānala-dyutim
 yuktaṃ Çākha-Viçākhādyaiḥ sadṛçaiḥ pañcabhiḥ sutaiḥ, 184
 sa jātāmātrakaprahvair duṣṭagraha-çicugrabaiḥ
 vṛitaṃ taṃ koṭi-saṃkhyākair Gaṇeçaiḥ caraṇānataiḥ. 185
 tenāpi paritusṭena, priṣṭvā kāraṇam āgame,
 tasya 'ārohaṇa-mārgo 'tra vyādiṣṭaḥ Çarajanmanā. 186
 evaṃ krameṇa ca 'anyāni ratna-dvārāṇi pañca sah
 sa-Bhairava-Mahākāla-Vīrabhadreṇa Nandinā 187
 Bhṛiṅginā ca 'anugaiḥ sākāṃ niruddhāni yathā-kramam
 atītya, prāpa priṣṭhe 'dreḥ sphāṭikāṃ dvāram aṣṭamam. 188
 tataḥ stuvaṃ Devadevaṃ, Rudreshv ekena sādaram
 praveçitaḥ, tad adṛakṣhiç Çambhoḥ Svargādhikāṃ padam, 189
 divya-gandha-vahad-vātaṃ, sadā-pushpa-phala-drumam,
 Gandharvārabdha-saṃgītāṃ, Apsaro-nṛitta-sotsavam. 190
 tatra 'ekadeçe sphāṭikamaya-simbāsana-sṭhitam
 tri-locaṇaṃ çūla-pāṇim svaccha-sphāṭika-saṃnibham 191
 baddha-piṅga-jatājūtaṃ cāru-candrārdha-çekharam
 pārçva-sṭhayaḥ Girijayā bhagavatyaḥ 'upasevitaṃ 192
 Sūryaprabhaḥ sa sānandaḥ paçyati sma Maheçvaram,
 upetya ca 'apatat tasya sa-Devikasya pādayoḥ. 193
 tataḥ priṣṭhe karaṃ dattvā taṃ utthāpya 'upaveçya ca,
 «kim-arthaṃ āgato 'si?» 'iti papraccha bhagavān Harah. 194
 «pratyāsanno 'bhisheko me, saṃnidhānaṃ tad arthaye
 «prabhoḥ tatra» 'iti taṃ Sūryaprabhaḥ pratyabravīç ca sah. 195
 tataḥ Çambhur uvāca 'etam: «iyān klišṭo 'si tarhi kim?
 «saṃnidhānāya kiṃ, putra, tata eva 'asmi na smṛitaḥ? 196
 «tad astu! saṃnidhāsyē 'ham» ity uktvā bhakta-vatsalaḥ
 so 'ntika-sṭhitam āhūya Gaṇam ekaṃ samādiçat: 197
 «gaccha, 'etam abhishekārthaṃ Rishabha-parvataṃ naya!
 «mahābhisheka-sṭhānaṃ hi tad eṣāṃ cakravartinām.» 198
 ity ādiṣṭo Bhagavatā sa taṃ Sūryaprabhaṃ Gaṇaḥ
 pradakṣiṇīkṛteçānam utsaṅge prapato 'gṛahit. 199
 nītvā taṃ sṭhāpayāmāsa tasminn Rishabha-parvate
 sva-siddhyaḥ tatksaṇeṇaiva, yayau ca 'adarçanaṃ tataḥ. 200
 Sūryaprabhasya ca 'atra-sṭhasya 'āyayuh sva-vayasyakāḥ,
 Kāmaççiddhāmaṇi-mukhā bhāryā, Vidyādharaḍhipāḥ, 201
 çendrāç ca Devā, Asurāḥ sa-Mayādyā, maharṣayah,
 Çrutaçarmā, Sumeruḥ ca sa-Suvāsakumārakah. 202
 Sūryaprabhaç ca sarvāṃs tān yathocitaṃ amānayat,
 ukta-Rudrādi-vṛittāntam abhyānandaḥ ca te 'pi tam. 203
 atha vividhaushadhi-sabitaṃ
 nadī-nadāmbhodhi-nīrtha-saṃbhūtaṃ
 maṇi-kanakamayaiḥ kumbhaiḥ
 svayaṃ āninyur jalāṃ Prabhāçādyāḥ. 204

tāvad Gauri-sahito
bhagavān atra 'āyau Purārātiḥ
Devāsura-Vidyādhara-
nripati-maharshi-praṇamyamānāṅghriḥ. 205
sarveshu Sura-Dānava-Khecareshu
puṇyāha-ghoṣa-mukhareshv, akhilair jalais te
Sūryaprabhaṃ tam śishayo Dyucarāḍhirāḷye
siṃhāsane samupaveṇitam abhyashiṇcan. 206
babandha paṭṭaṃ mukuṭaṃ ca tasya sa
prabhrishya vijñānamayo Mayāsurah,
nanāda tūryaiḥ saha devadundubhir
varāṇsaro-nṛitta-puraṇsaro divi. 207
tām ca maharshi-samūhaḥ
sa Kāmacāḍāmaṇiṃ samabhishechya,
Sūryaprabhasya vidadhe
asya samucitāṃ mahādevīm. 208
ato gateṣu Tridaṇṇasureshu,
ūryaprabho bandhu-suhṛd-vayasyaiḥ
ha 'atra Vidyādhara-cakravartī
śābhishekoṭsavam ātatāna. 209
aiḥ ca vedy-ardhakam uttaraṃ tad
tvā Haroḁtaṃ Ćrutaçarmaṇe saḥ,
āḥ priyāḥ prāpya, samam vayasyair
e ciram Khecara-rājya-lakṣmīm. 210

vam Hara-prasāda-
bhāvataḥ prāpi mānushenāpi
ūryaprabheṇa pūrvam
ādhara-cakravartitvam. » 211
Vidyādhara-dhuryo
āya kathāṃ sa Vatsarājāgre,
aprabhaḥ praṇamya ca
hanadattam udyayau gaganam. 212
gate ca, Naravāhanadatta-devo
vayā Madanamañcukayā sametaḥ
rasya pītur āsta gṛiṇe sa vīro,
arṇḍrapada-lābham udākhamānaḥ. 213

Anmerkungen und Berichtigungen.

Ich begnüge mich, in diesen Anmerkungen auf diejenigen Stellen aufmerksam zu machen, in welchen ich glaubte eine Lücke im Texte annehmen zu müssen; mit wenigen Worten habe ich die Gründe angegeben, die mich dazu bestimmten. —

Die Varianten aus den von mir verglichenen Handschriften vollständig zu verzeichnen, würde einen sehr bedeutenden Umfang in Anspruch genommen und somit die Kosten der Ausgabe des Textes ungemein erhöht haben; diese Rücksicht hat mich bestimmt, die verschiedenen Lesarten nicht anzuführen, so gerne ich auch den Kennern das ganze Material, auf dem meine Textrecension beruht, vorgelegt hätte.

Meinem verehrten Freunde Böhrling hatte ich behufs seines Wörterbuches die Aushägebogen zugeschickt; er hat die Güte gehabt, mich auf mehrere Stellen, die einer Berichtigung und Verbesserung bedürfen, aufmerksam zu machen. Ich theile seine Bemerkungen, soweit sie mir bis jetzt zugegangen sind, durch *B.* markirt, hier sogleich mit.

Taranga 27, çloka	3.	ity-âdi-divya-caritam. <i>ity-dî</i> braucht nicht mit dem Folgenden zu einem Compositum verbunden zu werden. <i>B.</i>
„ 27, „	62.	statt <i>Vṛittârîr</i> lies <i>Vṛitrîrîr</i> .
„ 27, „	67.	statt <i>Sarmishṭhâ</i> lies <i>Çarmishṭhâ</i> .
„ 27, „	78.	<i>balavad</i> würde ich lieber mit <i>karma</i> verbinden, nicht mit <i>bhoga</i> . <i>B.</i>
„ 28, „	74.	statt <i>praptâm</i> lies <i>prâptâm</i> .
„ 28, „	78.	<i>sâkshasûtra-kamaṇḍalum</i> . Bei Ihrer Schreibart verbindet man <i>sa</i> nur mit <i>aksharûtra</i> , während es auch zu <i>kamaṇḍalu</i> gehört. <i>B.</i> (Wenn die Präfixe <i>sa</i> , <i>su</i> , <i>a</i> u. s. w. sich auf die sämtlichen Glieder eines Compositums beziehen, wie in dem vorliegenden Falle, wäre es vielleicht zweck-

- Taranga 28, çloka 78. mässig das Präfix von den einzelnen Wörtern zu trennen, also hier zu schreiben: sa-'akṣasūtra-kamaṇḍalum, oder sākṣha-. Bei Nominibus propriis habe ich dies auch consequent gethan.)
- „ 28, „ 117. *prāg* muss mit dem folgenden jaumāntara zu einem Compositum verbunden werden.
- „ 28, „ 181. Streiche die Anführungszeichen am Ende der Strophe.
- „ 29, „ 13. *prati* ist von cukrudhuḥ zu trennen.
- „ 29, „ 67. Hier muss eine Lücke sein. Der Uebergang ist zu unvermittelt. Ich vermuthe, dass Worte etwa folgenden Inhalts ausgefallen sind: «wenn du dich aber vermählen solltest, so mögen die Götter dich vor einer bösen Schwiegermutter bewahren.» Auch wird ohne Annahme einer ausgefallenen Verszeile die Harmonie des Strophenbaues zerstört.
- „ 29, „ 73. *krudhā* ist von jvalantī zu trennen.
- „ 29, „ 100. *kimcid* ist wohl besser mit *mālyena* zu einem Compositum zu verbinden. *B.* (Ich fasse die Worte etwas anders: ein wenig Geld für eine Waare gegeben habend, d. h. sich einen kleinen Waarenvorrath gekauft habend.)
- „ 29, „ 106. Zwischen *kṛitānta* und *dūtī* fehlt der Verbindungsstrich,
- „ 29, „ 124. statt *jāla* lies *jala*.
- „ 29, „ 130. *tatkṣaṇam* gehört noch zu den von den Kindern gesprochenen Worten; *iti* steht häufig in gebundener Rede mitten in den gesprochenen Worten. *B.* (Ich gestehe dies für die ältere epische Sprache unbedingt zu; ob es aber auch in der späteren Kunstdichtung erlaubt ist, möchte ich bezweifeln.)
- „ 31, „ 40. statt *jārā* lies *jarā*.
- „ 31, „ 61. statt *çighram* lies *çighram*.
- „ 32, „ 2. Die erste Zeile dieses Çloka ist ihrem Inhalte nach durchaus entbehrlich; ich habe sie nur deshalb aufgenommen, weil fast immer, wenn ein König angeredet wird, auch ein specielles Wort der höflichen Anrede, wie *deva*, *rājan* u. s. w. angewendet wird. Die Zeile ist aber ohne grammatische Construction, und aus diesen und aus metrischen Gründen habe ich eine kleine Lücke angedeutet.

- Taranga 32, çloka 46. *anyonya-parityāga-çapatham*. Doch wohl zu lesen *anyonyâparityāga-çapatham*? *B.* (Die Handschriften lesen wie in meinen Texte steht; ich habe die Worte so gefasst: «indem sie einen Fluch setzten auf das gegenseitige Verlassen». *B.* aber scheint sie so zu nehmen: «indem sie einen Eid schwuren, sich gegenseitig nicht zu verlassen».)
- „ 32, „ 46b. statt *saḥ* lies *sa*.
- „ 32, „ 131 statt *kim-nāma* ist getrennt zu lesen *kim nāma*. *B.*
- „ 33, „ 5. *prāg* ist mit dem Folgenden nicht zu einem Compositum zu verbinden. *B.*
- „ 33, „ 136. *nihatya* ist wohl nicht richtig. *B.* (Ich finde keine Variante; ich habe das Wort in dem Sinne genommen von: zusammenhäufen, auf einen Haufen werfen.)
- „ 33, „ 148. statt *ciro* lies *çiro*.
- „ 34, „ 61. statt *prag* lies *prāg*.
- „ 34, „ 184. statt *ratry* lies *rātry*.
- „ 34, „ 211. *sārtha-samcayaḥ*. *sa-'arthasamcayaḥ* wäre deutlicher gewesen. *B.*
- „ 34, „ 218. statt *gomukha* lies *Gomukha*.
- „ 34, „ 247a. *vijñāta* ist mit *tattvam* durch einen Verbindungsstrich zu verbinden.
- „ 34, „ 264c. lies *ca suhṛit svajano*.
- „ 35, „ 147b. Diese Worte stehen so unvermittelt da, dass wohl etwas ausgefallen sein muss, z.B.: «in diesem Zauberwagen will ich beide in mein Reich führen, denn u. s. w.» Ohne die Annahme einer Lücke wird auch der Strophenbau zerstört.
- „ 42, „ 179b. 180a. Hier sind sicher wenigstens 2 Zeilen ausgefallen; die Worte, wie sie in den Handschriften stehen, geben gar keinen Sinn und sind ohne grammatische Construction. Der Gedanke ist wohl: «der jüngere Bruder erzählt auf Verlangen seinem älteren Bruder Indivarasena Alles, was sich während seiner Ohnmacht ereignet hat, die Beweggründe welche die Khadgadanśhṛī zu ihrer leidenschaftlichen That verleitet haben, seine (des jüngeren Bruders) Unternehmung, um das schadhafte Schwert wieder neu geschliffen zu bekommen»; daran schliesen sich dann wieder die Worte

- Taranga 42, çloka 179 b, 180 a. unsers Textes an: «(in Folge dieser Mittheilung) zürnte er (Indivarasena) nicht ferner der Khadgadānshṭrā u. s. w.»
- „ 43, „ 205. Ich habe hier nur aus metrischen Gründen den Ausfall eines Halbçloka vermuthet, der vielleicht einige zierliche Complimente enthielt.
- „ 44, „ 176. Hier muss ein Çloka ausgefallen sein, da die vorhergehenden Worte keinen grammatisch abgeschlossenen Sinn geben. Wahrscheinlich sagten die verlorenen Worte nichts weiter aus, als dass die Reisenden glücklich in die Stadt des Suroha gelangten.
- „ 46, „ 63 b, und 64 a. finden sich nur in einer Handschrift, sind aber des Zusammenhangs wegen durchaus nothwendig. Der erste Pāda von 63 b, ist aber so von Schreibfehlern entstellt, dass es mir nicht gelungen ist, einen Sinn aus den einzelnen Sylben zu enträthseln. Höchst wahrscheinlich bildeten die Worte ein Beiwort, durch welches die Grösse oder Furchtbarkeit der Schlange geschildert wurde.
- „ 46, „ 159. Von diesem Raube der Kāmacūḍāmaṇi ist vorher noch gar nicht die Rede gewesen, auch später wird derselbe nicht weiter erwähnt, ja der Schluss des Gedichtes steht damit geradezu in Widerspruch. Entweder ist also in den früheren Abschnitten von den Abschreibern ein bedeutendes Fragment vernachlässigt worden, oder der Dichter selbst hat jenes Moment nur ganz zufällig erwähnt.
- „ 46, „ 183. Auch hier wird Kāmacūḍāmaṇi wieder in einer Weise erwähnt, die mit dem Obigen in Widerspruch steht. Auch die Vermählung der Suprabhā ist in den früheren Theilen des Gedichtes nicht besprochen worden.
- „ 49, „ 105 b, und 106 a. Die Worte der Handschriften lassen sich grammatisch nicht construiren, auch fehlt ein Moment in der Erzählung, wie nämlich der König Gauḍa seinen Koch beauftragt, in die Dienste des Mahāsena zu treten und ihn durch Gift zu tödten.
- „ 49, „ 188. Die Worte geben keinen grammatisch abgeschlossenen Sinn, es ist daher wohl etwas ausgefallen.

- Taranga 49, çloka 246. Es fehlen nothwendig die Worte, in welchen Guṇaçarman den Gott um eine Gabe bittet, die dieser gewährt, und dann çl. 247 eine weitere Gabe gnädig hinzufügt.
- „ 50, „ 30. Von dem Kampfe des Virocana mit Dama ist in den vorhergehenden Versen nicht die Rede gewesen, und doch rächt Śūryaprabha dessen Tod. Nach Analogie der Schilderungen der andern Zweikämpfe müssen wir hier den Ausfall von einer oder mehreren Strophen vermuthen.
-

Kathā Sarit Sāgara.

Buch IX — XVIII.

Abhandlungen

der

Deutschen Morgenländischen Gesellschaft.

Band IV.

N° 5.

Kathâ Sarit Sâgara.

Die Märchensammlung

des

Somadeva.

Buch IX—XVIII.

Herausgegeben

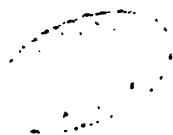
von

Hermann Brockhaus.

Leipzig 1866

in Commission bei F. A. Brockhaus.

I n h a l t.

- Nº. 1. Gṛihya-sūtra. Indische Hausregeln. Sanskrit und Deutsch herausgegeben von *A. F. Stenzler*. I. Aṣvalāyana. 2. Heft. Uebersetzung.
- „ 2. Çāntanava's Phīṣsūtra. Mit verschiedenen indischen Commentaren, Einleitung, Uebersetzung und Anmerkungen herausgegeben von *Franz Kielhorn*.
- „ 3. Ueber die jüdische Angelologie und Dämonologie in ihrer Abhängigkeit vom Parsismus. Von Dr. *Alexander Kohnt*.
- „ 4. Die Grabschrift des sidonischen Königs Eschmun-ézer übersetzt und erklärt von Dr. *Ernst Meier*.
- „ 5. Kathā Sarit Sāgara. Die Märchensammlung des Somadeva. Buch IX bis XVIII. Herausgegeben von *Hermann Brockhaus*.
-

V o r w o r t.

Dieses Heft bringt den Schluss der Märchensammlung des Somadeva. Es liegt somit dieses grosse Sammelwerk volkstümlicher Erzählungen des Indischen Volkes vollständig gedruckt vor. Ich glaube kaum, dass unsere Kenntniss des Indischen Märchenstoffes aus andern Werken der profanen Literatur noch eine grosse Bereicherung empfangen wird; nur die religiösen Legenden, namentlich der Buddhisten, werden den Forschern noch manche Stoffe, durch welche die tiefen und innigen Beziehungen zwischen dem Morgen- und Abendlande auch in diesem Gebiete sich ergeben, zuführen.

Zur Herstellung des Textes habe ich dieselben Manuscripte benutzt, die ich in dem Hefte, das in dem zweiten Bande dieser Abhandlungen erschien, verzeichnet habe. *)

Ich darf getrost behaupten, dass der Text, den ich hier liefere, vollständiger und correcter ist, als er in irgendeiner

---

*) Zur genaueren Einsicht füge ich hier das Verzeichniss der für jedes Capitel benutzten Handschriften bei.

Für Capitel	51—56	benutzte ich	W. D. H. S.
»	»	57—61	» W. D. S. R.
»	»	62—74	» D. S. R.
»	»	75—93	» D. H. S. R. G.
»	»	94—103	» H. S. R. G.
»	»	104	» H. S. R.
»	»	105—124	» D. H. S.

der von mir benutzten Handschriften vorlag. Orthographische, grammatische, syntaktische und metrische Fehler habe ich zu Tausenden corrigirt, aber dennoch sind noch viele Stellen übrig geblieben, die theils wegen mangelhafter Beschaffenheit der Manuscripte, theils infolge meines nicht zureichenden Wissens, der verbessernden Hand bedürfen. Die Varianten aus den Handschriften mitzutheilen, war unmöglich; ich hätte dazu den doppelten Raum, den der Text einnimmt, gebraucht.

Das ganze Werk des Somadeva enthält, wenn ich richtig gezählt habe, 21526 Çlokas, darunter 763 in den verschiedenen künstlichen Rhythmen gedichtet, also circa 45000 Verszeilen.

Mögen die Kenner dieses Ineditum, denn das ist es im strengsten Sinne des Wortes, mit milder Hand beurtheilen!

Leipzig, September 1866.

Hermann Brockhaus.

IX.
ATHA
ÇRI SOMADEVA BHATTA
VIRACTE
KATHA SARIT SAGARE
ALANKARAVATI
NAMA
NAVAMO LAMBAKAH.

Alankâravatî.

Taraṅga 51.

Niçumbha-bhara-namrõrvî-kharvitâḥ parvatâ api
yaṁ namanti 'iva nṛityantaṁ, namâmas taṁ Vinâyakam. 1

Evam Vatseçvara-sutaḥ Kauçâmbyaṁ bhavane pituḥ
casan, Vidyâdharâdhiça-râjyaṁ çrutvâ savismayaḥ, 2
Naravâhanadattaḥ sa kadâcid mṛigayâ-gataḥ
iveça Gomukha-sakho mukta-sainyo mahad vanam. 3
a tatra dakshinena 'akshnâ sphuratâ 'ukta-çubhâgamah
iṣya-viṇâ-ravõnmiçram açriṇod gita-niḥsvanam. 4
atvâ tad-anusâreṇa nâtidûram, dadarça saḥ
vayambhv-âyatanaṁ Çaivaṁ, samyatâçvo viveça ca. 5
tra 'upaviṇayantiṁ ca Deveçaṁ devakanyakâm
açyad varakanyâbhir bahvibhiḥ parivâritâm. 6
driṣtâ tasya hṛdayaṁ prasarat-kânti-nirjharâ
lu-mûrtir iva 'ambhodheḥ kshobbhayâmâsa tatkshepaṁ; 7
si taṁ sarasa-snigdha-mugdhena 'âlokyâ cakshushâ
l-eka-gata-cittâ 'abhûd viṣṁṛita-svara-sâraṇâ. 8
ravâhanadattasya citta-jño Gomukhas tataḥ,
'iti 'iyam? kasya sutâ ca?' » 'iti yâvat pricchati tat-sakhiḥ, 9
ic ca sadriçî tasyâḥ pûrvaṁ hemâruṇa-prabhâ
câd avatatâra 'ekâ prauḍhâ Vidyâdharî divaḥ. 10
câ 'avatirya kanyâyâs tasyâḥ pārçva upaviçat,
vâpy utthâya sâ tasyâḥ pâdayor apatat tadâ. 11
va-Vidyâdharâdhiçaṁ nirvighnaṁ patim âpnuhî! »
raudhâpi sâ tasyâḥ kanyâyâ açiṣhaṁ dadau. 12
vâhanadatto 'tha tâṁ upetya praṇamya ca
açiṣhaṁ paryapricchat saumyaṁ Vidyâdharîṁ çanaḥ: 13

«kà 'iyam kanyā? bhavaty, amba, tava kà? kathyatām!» iti.
tato Vidyādhari sà tam uvāca: «çriṇu, vacmy adaḥ:» 14

Asti Gaurīguroḥ çaile Çrīsundarapuram puram;
āste 'laṅkāraçilāḥkhyas tatra Vidyādhareççvarāḥ. 15
tasya 'udāra-guṇasya 'asti mahishī Kāñcanaprabhā;
tasyām tasya ca kālēna rājñah sūnur ajāyata. 16
«esha dharmā-paro bhāvi» 'ity ādishtam Umayā yadā
svapne, tadā Dharmāçilam nāmnā tam akarot pitā. 17
krameṇa yauvana-prāptam Dharmāçilam sa tam sutam
rājā, samyojya vidyābhir, yauvarāje 'bhishiktavān. 18
tataḥ sa yauvarāja-stho dharmāika-paramo vaçi
arañjayad Dharmāçilam pitur abhyadhikam prajāḥ. 19
tato 'laṅkāraçilasya rājñah sà Kāñcanaprabhā
antarvatni satī rājñi tasya sūte sma kanyakām. 20
«Naravāhanadattasya bhāryā 'eshā cakravartinah
'kanyā bhavitri» 'iti tadā divyā vāg udaghoshayat. 21
tato 'tra tena 'Alaṅkāravati 'iti kṛita-nāmakā
pitṛā, krameṇa 'avardhishta bālā çaçikalā 'iva sà. 22
kālēna yauvana-sthā ca prāpta-vidyā nijāt pituḥ,
tat tad āyatanam Çambhor bhaktyā bbramitum udyatā. 23
tāvaca ca Dharmāçilo 'syā bhrātā çānto yuvāpi san
raho 'laṅkāraçilam tam pitaram sa vyajjūapat: 24
«na mām bhogā ime, tāta, priṇanti kṣhaṇa-bhaṅgurāḥ;
«kiṃ tad asti hi samsāre, paryanta-virasam na yat? 25
«tathā ca 'etat tvayā kiṃ na çrutam Vyāsa-muner vacaḥ?
«sarve kṣhayāntā nicayāḥ, patanāntāḥ samucchrayāḥ, 26
«samyoḡā viprayogāntā, maraṇāntam ca jivitam.»
«tad eshu kà ratis, tāta, naçvareshu manasvinām? 27
«paratra ca saha 'āyānti na bhogā, na 'artha-samcayāḥ;
«ekas tu bāndhavo dharmo na jahāti padāt padam. 28
«tasmād vanāya gatvā 'aham sādhayāmy uttamaṃ tapam,
«āsādayeyam tad yena çaçvatam paramam padam.» 29
ity uktavantam tam putram Dharmāçilam samākulam
rājā 'Alaṅkāraçilo 'tha vakti sma 'udaçru-locanaḥ: 30
«bālasyaiva tava 'akāṇḍe ko 'yam, putra, mati-bhramam?
«upabhukte hi tārūnye, praçamaḥ sadbhir ishyate. 31
«kṛitadārasya dharmeṇa rājam pālayatas tava
«bhogān bhoktum ayam kālo, na vairāgyasya sāmpratam.» 32
etat pitur vacaḥ çrutvā Dharmāçilo 'bhyaḥhāt punaḥ:
«na çamāçamayor asti niyamo 'tra vayas-kṛitah; 33
«Içvarānuḡrihito hi kaçcid bālo 'pi çāmyati,
«vṛiddho 'pi na çamaṃ yāti kaçcit, kāpurushah punaḥ. 34
«na ca rāje ratir me 'sti na vā dāra-parigrahe,
«mama taj jivita-phalam, yac Çivārāadhanam tapam.» 35

itī bruvāṇaṃ yatnenāpy anivāryam avekshya tam,
 nītā 'Alaṅkāraṇḍo 'sau vimucya 'aṣṛuṇy abbāshata: 36
 yadi yūno 'pi te, putra, vairāgyam idam idriṣam,
 nāsti vridhbhya me tat kim? aham apy ācraṇe vanam. » 37
 y uktvā martya-lokaṃ ca gatvā, bhārāyutaṃ dadau
 āhmaṇebhyo daridrebhyo ratnānām kāñcanasya ca. 38
 ya ca sva-puraṃ, bhāryām avocat Kāñcanaprabhāṃ:
 vayā mad-ājñāyāiva 'iha sthātavyaṃ nagare nīje, 39
 kshyā 'Alaṅkāravaty eshā kanyā pūrṇe ca vatsare;
 ti vivāha-lagno 'syās tithāv adyatane cūbhah. 40
 aravāhanadattāya dāsyāmy etām ahaṃ tadā,
 cakravartī jāmātā yāsyati 'idaṃ puraṃ ca naḥ. » 41
 uktvā datta-ṣaṭpāthāṃ bhāryāṃ rājā nivartya saḥ
 āṃ vilapaṇtīm tām, saputraḥ ṣiṣṛiye vanam. 42
 sva-puraṃ adhyāsta tad-bhāryā Kāñcanaprabhā
 rā saha; sādhyā stri bhartr-ājñāṃ kā hi laṅghayet? 43
 -sutā 'attha tayā mātṛā saha snehānuyātayā
 āravatī bhrāntā bahūny āyatanāni ca. 44
 tām ca vakti sma vidyā Prajñāpti-saṃjñikā:
 nireshu Svayambhūni gatvā kshetrāṇi pūjaya, 45
 vāhanadattaṃ hi nirvighnaṃ tām patīm tataḥ
 Vidyādhareṇḍraika-cakravartinam āpsyasi. » 46
 vā vidyayā gatvā Kaṣmīrān sā samātrikā,
 avatī Cāmbhūṃ puṇya-kshetreshv apūjayat. 47
 hetre, Mahādevagirāv, Amaraparvate,
 y-adriṣhu, tathā vijaye Kapateṣvare: 48
 shu sampūjya kshetreshu Girijāpatim,
 reṇḍra-kanyā sā tad-mātā ca gate grībhāu. 49

etām viddhy Alaṅkāravatīm, subhaga, kanyakām,
 mātaram etasyā viddhi mām Kāñcanaprabhām. 50
 'eshā mama 'anuktvāiva 'āgatā 'imaṃ Cīvālayam;
 ajñāpti-vidyāto vijñāya 'aham iha 'āgatā, 51
 ad eva ca jñātas tvam api 'iha 'āgato mayā.
 daivatādishtām upayacchasva me sutām. 52
 so 'syāḥ pitrā 'uktaḥ prāpto vivāha-vāsarah;
 putra, Kauṣāmbīm svām eva nagarīm vraja! 53
 ca gacchāvah. prātar etya tapovanāt
 cāraṇīlas te dāsyaty etām sutām svayam. » 54
 i 'ukte, 'Alaṅkāravatyās tasyāc ca tasya ca
 tattasya kāpy avasthā dvayor abhūt, 55
 nī-mātra-viṣleshāsahanātmanor,
 iva 'āsanne dinānte, sācru-netrayoh. 56
 tādrīṣau dvāv apy avādīt Kāñcanaprabhā:
 ri-viṣleshe hy adhairyaṃ yuvayor idam? 57

« aniccitādvadhiṃ dbīrāḥ saḥante virahaṃ ciraṃ;
« ṛḍyatām Rāmabhadrasya Sītā-devyās tathā kathā: 50

Rājño Daçarathasya 'āsīd Ayodhyādhīpateḥ sutāḥ
Rāmo Bharata-Çatrughna-Lakshmaṇānām purā 'agrajaḥ, 59
Viṣṇor avatārāṇṇāṃ Rāvaṇotsādanāya yaḥ;
Sītā tasya 'abbavad bhāryā prāṇeṣā Janakātmajā. 60
sa pitrā Bharata-nyasta-rājyena vidhi-yogataḥ
preshto 'bhūd vanam sākaṃ Sītayā Lakshmaṇena ca. 61
tatra tasya 'abarat Sītām māyayā Rāvaṇaḥ priyām
nināya ca purīm Laṅkāṃ, pathi hatvā Jaṭāyusham. 62
tataḥ sa Rāmo virahi Sugrivaṃ Bālino badhāt
svikṛitya, Mārutiṃ preshya tat-pravṛittim abudhyata. 63
gatvā ca sāgare setuṃ baddhvā, hatvā ca Rāvaṇam,
Laṅkā Vibhishaṇe nyasya, Sītām pratyājahāra saḥ. 64
atha 'āvrittasya vanataḥ, çāsato Bharatārpiteṣu
tasya rājyam, Ayodhyāyām Sītā garbham adhatta sā. 65
tāvaca ca 'atra prajā-ceshṭām jñātum alpa-paricchadaḥ
svairam paribhramann, ekaṃ so 'paçyat puruṣam prabhuḥ, 66
haste grihitvā grihiṇīm nirasyantam nijād grihāt,
« parasya 'iyam griham agād » iti doṣhānukīrtanāt. 67
« Rakṣho-grihoṣhitā Sītā Rāma-devena na 'ujjhitā;
« ayam abhyadhiko, yo mām ujjhati jñāti-veçma-gām; » 68
iti tad grihiṇīm tām ca bruvatīm tam nijam patim
Rāmo rājā sa çuçrāva, khinnāç ca 'abhyantaram yayan, 69
lokāpavāda-bhītaç ca Sītām tatyāja tam vane;
saḥ viraha-kleçaṃ yaçaçvī, na 'ayaçaḥ punaḥ. 70
sa ca garbhālasā daivād Vālmikeḥ prāpad āçramam,
tena 'rishiṇā samāçvāsya tatpāṇa grāhitā sthitim. 71
« nūnam Sītā sadoshā 'iyam; tyaktā bhartrā 'anyathā katham?
« tad etad-darçanād nityam pāpam sapkrāmati 'iha naḥ, 72
« Vālmikiḥ kṛipayā ca 'etām nirvāsayati na 'āçramāt,
« etad-darçana-jaṃ pāpam tapasā ca vyapohati: 73
« tad eta, yāvād gacchāmo dvitīyam kāmciḍ āçramam; »
iti sammantrayāmāsus tatra 'anye munayas tadā. 74
tad buddhvā tān sa Vālmikī abravīd: « na 'atra saṃçayaḥ,
« çuddhā 'eshā prāṇidhānena mayā dṛiṣṭā, dvijā! » iti. 75
tathāpy apratyayas teshām yadā, Sītā tadā 'abhyadhāt:
« bhagavanto, yathā vida, tathā çodhayata 'iha mām; 76
« açuddhāyāḥ çiraçcheda-nigrahaḥ kriyatām mama! »
tac çrutvā jāta-karuṇā jagadur munayo 'tra te: 77
« asty atra Tīṭibhasaro nāma tīrtham mahad vane;
« tīṭibhiḥ hi purā kāpi bhartrā 'anyāsaṅga-çākinā 78
« mithyaiva dūṣhitā sādhuḥ cakranda 'açaraṇā Bhuvam
« Lokapālānāç ca; tais tasyāḥ çuddhy-arttam tad vinirmitam. 79

tatra 'eshā Rāghava-badhūḥ pariṣuddhiṃ karotu naḥ.»
 y uktavadbhis taiḥ sākam Jānaki tat saro yayau. 80
 yady ariyaputrād anyatra na svapne 'pi mano mama,
 tad uttareyaṃ sarasaḥ pāram, amba Vasundhare!» 81
 7 uktvāiva pravishṭā ca tasmin sarasi sā satī,
 ā ca pāram utsaṅge kṛtvā 'āvīrbhūtayā Bhuvā. 82
 as tām te mahā-sādhvīm praṇemur munayo 'khilāḥ,
 ghaṇam cāptum aicchaṇṇ ca tat-parityāga-manyunā. 83
 ushmābhir āriyaputrasya na dhyātavyam amaṅgalam!
 aptum arhatha mām eva pāpam, añjalir esha vaḥ.» 84
 yad vārayāmāsa Sītā tām sā pativrataḥ,
 1 te munayas tushṭās tasyāḥ putrāṇiśam daduḥ. 85
 h sā tatra tishṭhantī samaye sushuve sutam,
 ca nāmnā Lavaṃ cakre sa Vālmiki-muniḥ ṇiḥ. 86
 ilam ādāya tām tasyām gatāyām snātum ekadā,
 ṇiḥnyam tad-utajam dṛishṭvā so 'cintayad muniḥ: 87
 āpayitvā 'arbhakam yāti snātum sā; tat kuto 'rbhakah?
 ṇiḥ sa ṇiḥvāpadena 'iha nūnam; anyam sṛijāmi tat, 88
 tvā 'āgatā 'anyathā Sītā na prāṇān dhārayed iha.»
 iyātvā, kuṇaiḥ kṛtvā pavitraṃ nirmame 'rbhakam, 89
 sya sadṛiṇam tām ca sa tatra 'asthāpayad muniḥ;
 tam ca sā dṛishṭvā, muniḥ Sītā vyajijūapat: 90
 o 'yam me sthito bālas; tad esho 'nyaḥ kuto, mune?»
 utvā sa yathāvṛttam uktvā munir uvāca tām: 91
 itavyam grihāṇa 'etaṃ dvitīyam, anaghe, sutam
 1-samjūṇam, mayā 'ayam yat sva-prabhāvat kuṇaiḥ kṛtāḥ.» 92
 tā tena muniḥ Sītā Lava-Kuṇau sutau,
 1 kṛita-saṃskārau, vardhayāmāsa tatra tau. 93
 eva ca tau divyam astra-grāmam avāpatuḥ
 ca sarvā Vālmiki-muneḥ kshatrakumārakau. 94
 ā ca 'āçrama-mṛigaṃ hatvā tad-māṇsam ādatuḥ,
 gaṃ ca Vālmikeḥ cakratuḥ kṛidāniyakam. 95
 inno muniḥ so 'tha Sītā-devyā 'anunāthitāḥ
 ittam taylor evam ādideḥa kumārayoḥ: 96
 Kuvera-sarasaḥ svarṇa-padmāny ayaṃ Lavaḥ
 yānāc ca mandāra-pushpāny ānayatu drutam; 97
 au bhrātārāv etal līṅgam arcayatam ubhau!
 taylor idaṃ pāpam upaṇṭim gamishyati.» 98
 tvaiva Kailāsam sa bālo 'pi Lavo yayau,
 la Kuverasya saraḥ ca 'upavānam ca tat; 99
 Yakshān, ādāya padmāni kusumāni ca,
 pathi sa ṇiḥrānto viṇaṇṇāma taros tale. 100
 ca Rāmasya nara-medhe sulakṣaṇam
 1rushman, āgacchat tena mārgaṇa Lakshmaṇaḥ. 101
 1 samarāḥhūtam mohanāstreṇa mohitam
 armeṇa baddhvā, tam Ayodhyām anayāt purim. 102

tāvac ca Sītām āçvāsya Lavāgamana-duṣṭhitām,
 Vālmikīḥ svāçrame tatra jñānī Kuçam abhāshata: 108
 «nīto 'yodhyām avasṭhabhya Lakshmaṇena suto Lavaḥ;
 «gaccha, mocaya tam tasmād ebhir astrair vinirjitāt.» 109
 ity uktvā datta-divyāstras tena gatvā Kuças tataḥ
 yodhyamānām Ayodhyāyām yajñabhūmiṁ rurodha sah. 105
 jigāya Lakshmaṇam ca 'atra tad-nimittam pradhāvitam
 yuddhe divyair mahāstrais tais; tato Rāmas tam abhyagāt. 106
 so 'pi prabhāvād Vālmiker jetum na 'astraiḥ çaçāka tam
 Kuçam yatnena, papraccha: «ko 'rthas te? ko bhavān?» iti. 107
 Kuças tato 'bravid: «baddhvā Lakshmaṇena 'agrajo mama
 «ānīta iha; tasya 'aḥam mocanārtham iha 'āgataḥ. 108
 «āvām Lava-Kuçau Rāma-tanayāv, iti Jānakī
 «mātā nau vakti ca»; ity uktvā tad-vṛttāntam çaçānsa sah. 109
 tataḥ savāshpo Rāmas tam Lavam ānāyya, tāv ubhau
 kaṇṭhe jagrāha, «çaiṣho 'haṁ pāpo Rāma» iti bruvan. 110
 atha Sītām praçaṇsatsu, vīraṁ paçyatsu tau çid
 paureshu militeshv atra, sa tau Rāmo 'grahīt sutau. 111
 ānāyya Sītā-devīm ca Vālmiker āçramāt tataḥ,
 tayā saha sukhaṁ tasthau putra-nyasta-bhāro 'tha sah. 112

«evam saḥante virāham dhīrāç ciraṁ api 'idriçam,
 «na sahethe yuvām, putrau, katham ekām api kṣhapām?» 113
 ity ātmajām Alāṅkāravatīm pariṇayotsukām
 Naravāhanadattam ca tam uktvā, Kāñcanaprabhā 114
 nabhasā prātar āgantum agād, ādāya tam sūtām;
 Naravāhanadatto 'pi Kauçāmbīm vīmanā yayau. 115
 tatra 'anidram niçi sma 'āha Gomukhas tam vinodayan:
 «Prithvirūpa-kathām, deva çṛiṇv, imām kathayāmi te: 116

Asti nāmnā Pratishṭhānam nagaram Dakṣiṇāpathe;
 Prithvirūpābhīdhāno 'bhūd rājā tatra 'atirūpavān. 117
 tam pariñānināu jātu çramaṇau dvāv upeyatuḥ,
 vilokya 'adbhuta-rūpaṁ ca tāv evam nṛipaṁ ūcatuḥ: 118
 «deva, 'āvām prithivīm bhrāntau, na ca rūpeṇa te samam
 «anyam pumānsam nārīm vā dṛiṣṭavantau kvacit, prabho! 119
 «kim tu Muktipura-dvlpe rājño Rūpadharasya yā
 «asti Hemalatā-devyā jātā Rūpalatā sūtā, 120
 «sā 'ekā te sadṛiçī kanyā, tasyāç ca 'eko bhavān api;
 «yuvayor yadi saṁyogo bhavet, syāt sukṛitam tataḥ.» 121
 iti çramaṇa-vākyena samam Madana-sāyakāḥ
 praviçya çṛuti-mārgeṇa rājñas tasya 'alagan hṛidi. 122
 tataḥ samutsuko rājā nijam citrakarottamam
 Kumāridatta-nāmānam Prithvirūpaḥ samādiçat: 123

«paṭe yathāval likhitāṃ samādāya mad-ākṛitim,
 «etābhyāṃ saha bhikṣubhūyāṃ dvīpaṃ Muktipuram vraja! 124
 «tatra Rūpadharāḥkhyasya rājūas tad-dubitus tathā
 «yuktyā Rūpalatāyās tvam mad-ākāraṃ pradarṣaya! 125
 «paçya kim sa nṛpas tāṃ me dadāti tanayāṃ na vā;
 «tāṃ ca Rūpalatāṃ citre likhitvā tvam iha 'ānaya!» 126
 evam uktvā 'abbilekhyā svam rūpaṃ citrapaṭe, sa tam
 sabhikṣhukam citrakaraṃ dvīpaṃ tam prāhiṇod nṛipaḥ. 127
 te ca kramāc citrakara-çramaṇāḥ prasthitās tataḥ
 prāpuḥ Putrapuram nāma nagaram vāridhes taṭe. 128
 tataḥ pravahaṇrūdhā gatvāiva 'ambudhi-vartmanā
 te tam Muktipura-dvīpaṃ avāpuḥ pañcabhir dinaiḥ. 129
 tatra citrakaro gatvā rāja-dvāri sa citrikām,
 «mama citrakaras tulyo nāsti» 'ity udalambayat. 130
 tad buddhvaiva samāhūto rājūā Rūpadhareṇa saḥ
 praviçya rāja-bhavanam, tam praṇamya vyajijñapat: 131
 «prithvīṃ bhrāntvā mayā, deva, na dṛiṣṭaḥ citrakṛit samah;
 «tad devāsure-martyānām ālikhāmi kam, ādiça!» 132
 «ac çrutvā 'ānāyā nṛpatīḥ sutāṃ Rūpalatāṃ puraḥ,
 «imām ālikhya mat-putrīm darṣaya!» 'ity ādideça tam. 133
 ataḥ Kumāridattaḥ sa citrakṛid rājakanyakām
 likhya, darṣayāmāsa tad-rūpām eva tāṃ paṭe. 134
 «ha Rūpadharo rājā tushṭo, matvā vicakṣhaṇam,
 «icchatī sma sa tam citrakaraṃ jāmātri-lipsayā: 135
 «hadra, prithvī tvayā bhrāntā; tad brūhi, yadi kutracit
 «ūpe mad-dubitus tulyā dṛiṣṭā strī puruṣo 'pi vā?» 136
 uktas tena rājūā sa citrakṛit pratyuvāca tam:
 «'etat-tulyā mayā dṛiṣṭā nārī kvāpy athavā pumān; 137
 «as tu Prithvirūpāḥkhyāḥ Pratishṭhāne mahīpatīḥ
 «iṣṭāḥ samo 'syās; tena 'eṣhā yuñjate yadi, sādhu tat. 138
 «Iya-rūpā yadā tena na prāptā rājakanyakā,
 «lā nave 'pi tārūṇye sa tiṣṭhaty aparigrahaḥ. 139
 «Iyā ca, deva, dṛiṣṭvāiva sa rājā locana-priyāḥ
 «hulikhyā paṭe samyag grihṭo rūpa-kantukāt.» 140
 çrutvā, «kim paṭaḥ so 'sti?» 'ity uktas tena sa bhūbhṛitā,
 «!» 'ity uktvā ca tam citrakaraḥ paṭam adarṣayat. 141
 dṛiṣṭvā sa tad rūpaṃ Prithvirūpasya bhūpateḥ
 Rūpadharo dadhre vismayāghūrṇitam çiraḥ, 142
 «ca: «vayaṃ dhanyā, yair atra likhito 'py ayam
 «ito rājā; namas tebhyaḥ, sākṣhāt paçyanti ye tv amum.» 143
 «itri-vacaḥ çrutvā, dṛiṣṭvā citre ca tam nṛipaṃ,
 Rūpalatā na 'anyac çuçrāva na dadarça ca. 144
 «Iara-mohitāṃ dṛiṣṭvā sutāṃ, sa nṛpatis tadā
 «idattaṃ tam citrakaraṃ Rūpadharo 'bhyadhāt: 145
 «ālekhyā-visaṃvādas tava; tad duhitur mama
 «iḥ pratirūpaḥ sa Prithvirūpa-nṛipaḥ patīḥ. 146

« tad etaṃ mat-sutā-citrapaṭaṃ nītvā, 'adya satvaram
 « Prithvirūpa-nṛipāya 'etāṃ mat-sutāṃ gaccha darçaya! 147
 « ākhyāhi ca yathāvr̥ttam tat; tasmai yadi rocate,
 « tad iha drutam āyātu par̥netuṃ mad-ātma-jām. » 148
 ity uktvā pūjayitvā 'arthaiḥ, sa-saḥasthita-bhikṣhukam
 rājā citrakaram taṃ sa sva-dūtaṃ ca viśriṣṭavān. 149
 te gatvā 'ambudhim uttīrya, citrakṛd-dūta-bhikṣhukāḥ
 sarve prāpuḥ Pratishṭhānam Prithvirūpa-nṛipāntikam. 150
 tatra prābhṛitaṃ dattvā, kāryam tat te yathā-kṛitam
 sa-Rūpadhara-saṃdeçam rājñe tasmai nyavedayan. 151
 sa ca citrakṛd etasmai bhūbhṛite tām adarçayat
 Kumāridattaç citrasthām priyām Rūpalatām tataḥ. 152
 rājñas tasyā vapuṣy asya lāvaṇya-sarasi 'ikṣhataḥ
 magnā dṛiṣṭis tathā, na 'etām uddhartum açakad yathā; 153
 sa hi kānti-sudhā-syandamayīm tām carvayan nṛipaḥ
 na 'atṛipyad adhikotkanṭhaç, cakoraç candrikām iva. 154
 prāha citrakaram taṃ ca: « vandyo vedhāḥ karaç ca te,
 « yena 'idaṃ nirmitaṃ rūpaṃ, yena ca 'ālikhitaṃ, sakhe! 155
 « tad Rūpadhara-bhūpasya pratipannam vaco mayā:
 « yāmi Muktipura-dvīpam upayacche ca tat-sutām. » 156
 ity uktvā citrakṛd-dūta-bhikṣhūn saṃmānya tām dhanaiḥ,
 āsic citrapaṭam paçyan Prithvirūpa-nṛipo 'tra saḥ. 157
 udyānādīshu nītvā ca taddinaṃ virahāturaḥ,
 lagnaṃ niçcitya, so 'nyedyuç cakre rājā prayānakam. 158
 yukto vividha-hasty-açvaiḥ, sāmantai, rājasūnubhiḥ,
 sa-Rūpadhara-dūtais taiç citrakṛc-çramaṇaiç ca saḥ, 159
 gajendraṃ Maṅgalaghaṭam rājā 'āruhya vrajan, dinaiḥ
 prāpya Vindhyaṭavi-dvāram, sāyam tatra sthito 'bhavat. 160
 dvitīye 'hui samāruhya Çatrumardana-saṃjñakam,
 gacchaṃs tām aṭavīm rājā Prithvirūpo viveça saḥ. 161
 yāvad yāti manāk, tāvad agra-yāni nijam balam
 palāyamānam āvṛttam akasmāt sa vyalokayat. 162
 « kim etad? » iti sambhrāntam taṃ ca 'abhyetyaiva tatksaṇam,
 rājaputro gajārūḍho Nirbhayākhyo vyajijñapat: 163
 « deva, 'agrato 'timahatī Bhilla-senā 'abbidhāvitā;
 « tair vāraṇā naḥ paūcāçad-mātrā Bhillai raṇe hatāḥ, 164
 « sahasraṃ ca padātīnām, açvānām ca çata-trayam;
 « asmadiyaic ca Bhillānām dve sahasre nipātite; 165
 « eko hy asmad-bale dṛiṣṭaḥ kabandho, dvau ca tad-bale.
 « tato 'smat-sainikā bhagnās tad-bāṇāçani-pīḍitāḥ. » 166
 tac çrutvā kupito rājā Prithvirūpaḥ pradhāvya saḥ,
 jaghāna senām Bhillānām, Kauravānām iva 'Arjunaḥ. 167
 Nirbhayādibhir anyeshu vidruteshv atha dasyuṣhu,
 sa ciccheda 'eka-bballena Bhilla-senāpateḥ çiraḥ. 168
 bāṇa-vraṇa-galad-raktas tasya 'ibhaḥ Çatrumardanaḥ
 sadhātu-nirjharodgāram Añjanādriṃ vyadambayat. 169

tato labdha-jayāvṛtte tat-sainye çithile 'khile,
 palāyā hata-çeshās te Bhillā daça diço yayuh. 170
 tato nirvṛtta-saṃgrāmaḥ Prithvirūpo mahīpatiḥ,
 sa Rūpadhara-dyūtena stūyamāna-parākramaḥ, 171
 vṛṇitāṅka-viçrāntyai tasyām eva 'aṭavi-bhuvi
 vijayi sarasi-tīre divasaṃ vasati sma tam. 172
 prātas tataḥ prayātaç ca sa rājā, kramaço vrajan
 tat prāpa nagaraṃ Putrapuraṃ tira-stham ambudheḥ. 173
 tatra 'ekāhaṃ viçaçrāma tatratyena mahībhrītā
 Udāracaritākhyena, racitōcita-satkriyāḥ. 174
 tenaiva 'upahṛitair yaṇapātrais tirtvā ca sāgaram,
 aṣṭabhir divasaiḥ prāpa dvīpaṃ Muktipuraṃ sa tat. 175
 buddhvā Rūpadharas tac ca rājā bhrishṭas tam abhyagāt,
 nilataḥ sma ca tau bhūpau kṛita-kaṇṭhagrahau mithaḥ. 176
 atas tena samaṃ Prithvirūpo rājā sa tat-puraṃ
 iyeça, paura-nārīṇāṃ pīyamāna iva 'ikṣhaṇaiḥ. 177
 atra Hemalatā rājñī sa ca Rūpadharo nṛipaḥ
 tiṣṭvā 'anurūpaṃ dubitur bhartāraṃ, tam nanandatuh. 178
 ha sva-sāmpad-ucitai rājñā Rūpadhareṇa saḥ
 ārair arcitas tasthau Prithvirūpo 'tra pārtbhivaḥ. 179
 anyedyuç ca cirotkāyā, vedim āruhya çobhane
 ne, Rūpalatāyāḥ sa sotsavaḥ paṇim agrabit. 180
 ityam çrutam tvayā pūrvam» iti vaktum iva çrutim
 pa 'utphullā taylor drisṭīr anyonyam rūpa-darçinoḥ. 181
 tāni lāja-moksheshu dvayo Rūpadharas tayoh
 au tathā, yathā saṣṭha mene ratnākaro janaiḥ. 182
 ritte ca suṭōdvāhe, citrakric-çramaṇān sa tām
 bijya vastrābharaṇaiḥ, sarvān anyān apūjayat. 183
 pure sthitas tasmin Prithvirūpa-nṛipo 'tra saḥ
 vipocitam āhāraṃ lebhe pānam ca sāmughaḥ. 184
 -gitādibhir yāte dine, naktam viveça ca
 Rūpalatā-vāsabhavanam so 'vanīpatiḥ, 185
 a-ratna-paryāṅkaṃ, ratna-kūṭṭima-çobhitam,
 stambhōbhītābhogaṃ, ratna-dīpa-prakāçitam. 186
 bheje tayā sākam sa Rūpalatayā yuvā
 mkalpa-guṇitam yathēccham suratotsavam. 187
 -çrama-suptaç ca paṭhadbhir vandi-māgadhaiḥ
 ah prātar utthāya, tasthau candro yathā divi. 188
 daça dināny atra Prithvirūpa-nṛipo 'vasat
 nava-navair bhogair vilasan çvaçurāhṛitaiḥ. 189
 a-dine yuktaḥ sa Rūpalatayā tataḥ
 numato rājā pratasthe kṛita-maṅgalaḥ. 190
 vātraḥ çvaçureṇa 'ā samudra-tataṃ ca saḥ
 saha pravahaṇāny āuroha 'anugānvitah. 191
 kena tīrtvā 'abdhim, tīrasthe milite bale
 rite ca 'agra prāpte, Putrapuraṃ yayan. 192

tatra 'upacaritas tena rājūā viçramya kānicit
dināni, sa tataḥ prāyāt Prithvirūpo nareçvaraḥ. 193
priyāṃ Rūpalatāṃ hastiny āropya Jayamaṅgale,
Kalyāṇagiri-nāmānam ātmanā 'āruhya ca dvīpam, 194
gacchan kramād avirataih so 'tha rājā prayāṇakaih,
utpatākā-dhvajaṃ prāpa Pratiṣṭhānaṃ nijam puram. 195
tatra Rūpalatāṃ drishtvā, rūpa-darpaṃ purāṅganāḥ
jahus tatkalām āçcarya-nirnimesha-vilocanāḥ. 196
rājadhānuṃ praviçya 'atha Prithvirūpaḥ kṛtotsavaḥ,
dadau citrakṛite tasmai grāmān rājā dhanam ca saḥ; 197
çramaṇau pūjayitvā ca vasubhis tau yathoçitam,
sāmāntān sacivān rājaputrāṇç ca samamānayat. 198
tataḥ sa Rūpalatayā priyayā sahitas tayā
jivaloka-sukhaṃ tatra bheje prithvipatiḥ kṛti. 199

ity ākhyāya kathāṃ mantri Gomukhas tat-sukhoṇmukhaḥ
Naravāhanadattāya, tam uvāca 'utsukaṃ punaḥ: 200
«evam viśahyate dhīraiḥ sukleṣo virahaç ciraṃ,
«tvam punaḥ sahasa na 'ekām api, deva, niçāṃ katham? 201
«prātar bhavāu Alaṅkāravatīm hi parineśhyati.»
Gomukhena 'evam ukte ca, tatra tatsamayāgataḥ 202
Yaugandharāyaṇa-suto Marubhūtiḥ abbāshata:
«adṛṣṭṛa-smara-samtāpaḥ svasthas tvam kim na jalpaṣi! 203
«tāvad dhatte pumān dhairyaṃ vivekaṃ çlam eva ca,
«yāvad patati Kāmasya sāyakānaṃ na gocare. 204
«dhanyāḥ Sarasvatī Skando Jinaç ca jagati trayāḥ,
«pañānta-lagna-trīṇavat kshipto vyādhūya yaiḥ Smaraḥ.» 205
Marubhūtau vadaty evam, udvignaṃ vikṣhya Gomukham,
Naravāhanadattas taṃ samarthayitum abhyadhāt: 206
«vinodanārtham etad me Gomukho yuktam uktavān;
«snigdho hi virahāyāse sādhuvādaṃ dadāti kim? 207
«samāçvāso yathā-çakti svajanair virahāturaḥ,
«ataḥ paraṃ sa jānāti devaç ca 'asama-sāyakaḥ.» 208
ity-ādi jalpaṃ çṛṇvaṇç ca tās tāḥ parijanāt kathāḥ,
Naravāhanadattas taṃ triyāmān ativāhayat. 209
atha sa prātar utthāya vibhīṭvāçyaka-kriyāḥ,
gaganād avarohantīm apaçyat Kāñcanaprabbhām, 210
bhartrā 'Alaṅkārāççilena Dharmāççilena sūnuna
tayā 'Alaṅkāravatīyā ca sva-dubitrā samanvitām. 211
te ca 'avatīrya sarve 'pi tat-sampam upāgaman,
abhyānandac ca tān so 'pi, taṃ ca te 'pi yathoçitam. 212
tāvac ca hema-ratnādi-bhāra-vāhāḥ sahasraçaḥ
anye 'py avataranti sma tatra Vidyādharā divaḥ. 213
vijñāya 'etaṃ ca vṛttāntaṃ, Vatsa-rājaḥ samāntrikāḥ
sapatnīkaç ca tatra 'āgāt tanayotkarsha-harshitāḥ. 214

yathārha-vihitāthye tasmin Vatseçvare, 'tha sah
 rājā 'Alaṅkāraçlas tam uvāca praṇayānataḥ: 215
 «rājann, Alaṅkāravatī kanyā 'iyam tanayā mama,
 «jātāiva ca 'eshā vyādishṭā gaganōdgatayā girā 216
 «Naravāhanadattasya bhāryā 'amushya sutasya te
 «sarva-Vidyādhareṇdrāṇām bhāvinaç cakravartinah. 217
 «tad etasmai dadāmy enām, lagnō hy adya 'anayoḥ çubhaḥ;
 «etad-arthaṁ militvā 'aham ebhiḥ sarvair iha 'āgataḥ.» 218
 etad Vidyādhareṇdrasya tasya Vatseçvaro vacaḥ,
 «mahān anugraha» iti bruvann abhinananda sah. 219
 atha nija-vidyā-vibhavāt
 ānitaloṭpāditenā toyenā
 abhyuksbati sma so 'ṅgana-
 hūmiṁ Vidyādharādhīçaḥ. 220
 tatra 'utpede vedī
 «nakamayī divya-vastra-samchannā,
 nānā-ratnamayaṁ cāpy
 ritrimaṁ kautukāgāram. 221
 «uttishṭha! lagna-velā
 rāptā, snāhi!» 'ity uvāca tad anu kṛtī
 tam Naravāhanadattam
 i 'Alaṅkāraçlo 'san. 222
 nātāya kautuka-bhṛite,
 im āniya, dhṛita-badhū-veçām
 rishṭo 'laṅkāravatīm
 ladau manasā 'ātmajāṁ tasmai. 223
 aṇi-kanaka-vastra-bhūṣhaṇa-
 a-sahasrāṇi divya-nārīç ca
 çnanu lāja-visargeshv
 āc ca sa sātmajo duhituḥ. 224
 vṛitte ca vivāhe,
 n sammanya tad anu ca 'āmantrya,
 na patnyā putreṇa ca
 saiva yathāgatam sa yayau. 225
 a vikshya tathā 'upacaryamāṇam
 taiḥ Khecara-rājabhis tanūjam
 yonmukham, atra Vatsa-rājo
 is tam ciram utsavam tatāna. 226
 ca Naravāhanadattaḥ
 ta-manoramām udāra-guṇām
 ya 'Alaṅkāravatīm,
 iva sukavir, āsta tad-rasikaḥ. 227

Tarāṅga 52.

Tato 'laṅkāravatyā sa yukto Vatsēṣvarātmajāḥ
 Naravāhanadatto 'tra nava-badhvā pitur grihe, 1
 tac-ceṭikānām divyena nṛitya-gītena rañjitaḥ,
 āpānaṃ sevamānaḥ ca sacivaiḥ saha tasthivān. 2
 ekadā ca tam āgatya sà cvaçrūḥ Kāñcanaprabhā
 Alāṅkāravatī-mātā vihitātithyam abravīt: 3
 «āgaccha 'asmad-grihaṃ; paçya tat Sundarapuram puram;
 «ramasva tatra 'upavaneshv Alāṅkāravatī-yutaḥ!» 4
 etac çrutvā «tathā» 'ity uktvā, pitur āvedya, tad-girā
 Vasantakaṃ samādāya, badhvā saha samantrikaḥ 5
 cvaçrvā vidyā-prabhāveṇa tayaiva sa vinirmitam
 vimāna-varam āruhya, prastasthe vyoma-vartmanā; 6
 vimāna-sthaḥ ca gaganāt so 'dhastāt pravilokayan
 sthāl-parimitāṃ prithvīm samudrān parikhā-laghūn 7
 8
 cvaçrū-bhāryādibhiḥ sakaṃ kramāt prāpa Himācalaṃ,
 nāditaṃ Kinnari-gītaiḥ, svarbadhū-saṅgha-sundaram. 9
 tatra 'ācāryāni subhūny esha paçyann, avāptavān
 Naravāhanadatto 'tha tat Sundarapuram puram. 10
 sauvarṇai ratna-nicitaiḥ prāsādair, Himavaty api
 Sumeru-çikhara-bhrāntiṃ kurvadbbir, upaçobhitam; 11
 vyomāvatirṇaḥ ca 'uttīrya vimānāt praviveça tat
 sātāṭhya-darçanād nṛityad iva lolair dhvajāñçukaiḥ. 12
 prāviçad rājadbhānīm ca sa cvaçrvā kṛita-maṅgalaḥ
 Alāṅkāravatī-yuktaḥ savayasya-Vasantakaḥ. 13
 tatra taṃ divasaṃ divyair bhogaḥ cvaçrū-prabhāva-jaiḥ
 uvāsa sukritī svarga iva cvaçura-veçmani. 14
 anyedyus taṃ ca sà cvaçrūr avocat Kāñcanaprabhā:
 «asti svayambhūr bhagavān nagare 'sminn Umāpatiḥ; 15
 «sa dṛiṣṭa-pūjito bhogaṃ mokshaṃ çaiva prayacchati.
 «Alāṅkāravatī-pitrā tatra 'udyānaṃ kṛitaṃ mahat, 16
 «tīrthaṃ Gaṅgāsaraḥ-saṃjñam anvarthaṃ ca 'avatāritam;
 «taṃ tatra 'arcayitum devaṃ vihartum ca 'adya gacchata.» 17
 evaṃ cvaçrvā tayā 'uktas tac Çārvoḍyānaṃ saha 'anugaiḥ
 Naravāhanadatto 'gād Alāṅkāravatī-sakhaḥ, 18
 tarubhiḥ kāñcana-skandhai ratna-çākhā-manoramaiḥ
 muktā-gucchāccha-kusumaiḥ kāntaṃ vidruma-pallavaiḥ. 19
 tatra Gaṅgāsaraḥ-snātāḥ pūjito māpatiḥ ca sah
 babhrāma ratna-sopānā vāpīḥ kāñcana-paṅkajāḥ. 20
 tāsāṃ treshu hṛidyeshu kulpavallī-griheshu ca
 saha 'Alāṅkāravatyā sa vijahāra 'anugānvitāḥ, 21

divyair āpāna-saṃgītaiḥ parihāsaic ca peṇalaiḥ
 Marubhūty-ārjaya-kṛitai ramate sma ca teshu sah. 22
 māsa-mātram uvāsa 'evaṃ kṛīḍann udyāna-bhūmishu
 Naravāhanadatto 'tra cvaçrū-vidyā-vibhūtibhiḥ. 23
 tato devocitair vastrair alaṅkāraiḥ ca pūjitaiḥ,
 sabadhūkaḥ sahāmātyaḥ Kāñcanaprabhayaḥ tayā 24
 āyayau sa vimānena tenaiva saha sānugaḥ
 Kauçāmbhī, sahito badhvā pitror dattēkshaṇoṣṭsavaḥ. 25
 tatra Vāsavadattāyā Vatsarājasya ca 'agrataḥ
 Alaṅkāravatīm āha mātā sà Kāñcanaprabhā: 26
 « duḥkham sthāpyas tvayā bhartā na 'irshyā-kopena jātucit,
 « tat-pāpa-jo hi virahaḥ, putri, gādhanutāpa-kṛit. 27
 'irshyāvatyā mayā pūrvam duḥkham yat sthāpitaiḥ patiḥ,
 « tato 'dya paçcāttāpena dahye, tasmin gate vanam. » 28
 y uktvā, tām samāçlishya vāshpa-samruddha-netrayā
 Kāñcanaprabhayaḥ jagme, kham utpatya, nijam puram. 29
 tatas tasmin dine yāte, prātaḥ kṛitvā 'ucitaiḥ kriyāḥ
 aravāhanadatte 'tra sthite sva-sacivānvite, 30
 alaṅkāravatī-pārçvām praviçyāiva vilāsinī
 ā 'abravīd: « bhīta-bhītā, devi, stri; raksha raksha mām! 31
 « sha hi brāhmaṇo hantum āgato mām vahiḥ sthitaiḥ;
 « ad-bhayāt pravishṭā 'aham palāyā çaraṇārthini. » 32
 ā bhaishir! brūhi vṛttāntam: ko 'yam? kim tvām jighāṁsati? »
 « vṛishṭā ca sà vaktum bhūya eva pracakrame: — 33
 « çokamulā nāma 'aham asyām eva puri, prabho,
 « senābhīdhānasya kshatriyasya 'ātmasambhavā. 34
 « aham kanyā satī pūrvam rūpa-lubdhena yācitā
 « açarmābhīdhānena vipreṇa 'arthavatā pituḥ. 35
 « aham durākṛitīm ghora-mukham icchāmy amuṃ patim;
 « ā na 'āse gṛīhe 'sya », 'iti pitaram ca 'aham abruvam. 36
 « utvāpy akarot tāvad Haṭhaçarmā gṛīhe pituḥ
 « n, yāvad aham dattā tena 'asmai badha-bhīruṇā. 37
 « ivāhya 'anicchantīm apy anaishṭī sa mām dvijaiḥ,
 « gatā ca, tam tyaktvāiva, 'anyam kshatriyaputrakam. 38
 « bhūto 'rtha-saṃdarpād yat tena Haṭhaçarmaṇā,
 « itiyo mayā kshatrakumāro dhanavān çṛitaiḥ; 39
 « ena 'agninā rātrau gatvāiva 'uddīpitam griham.
 « ena vimuktā 'aham tṛitīyam kshatriyam gatā; 40
 « ādīpitam tena niçi veçma dvijanmanā.
 « nāpy aham tyaktā saṃprāptā kāndīçikatām, 41
 « dī avikā 'iva, atha bibhyatī hantu-kāmataḥ
 « rma-dvijāt tasmāt padāt padam amuñcataḥ. 42
 « ishmad-bhṛityasya balino Viraçarmaṇaḥ
 « sya dāsītvam çaraṇasya 'aham āçrayam. 43
 « bhvā, mayi nairāçya-vidhuro virahāturaḥ
 « i-çeshaḥ saṃvṛitto Haṭhaçarmā sa durmatī. 44

mad-rakshārtham pravṛttaḥ ca bandhanāya 'iha tasya saḥ
rājaputro mayā, devi, Virāṣarmā nivāritaḥ. 45
adya mām nirgatām daivād dṛishṭvā, 'ākṛishṭa-kṛipāṇikāḥ
Haṭhaṣarmā sa hantum mām ito yāvat pradhāvitaḥ, 46
tena 'agatā palāyya 'iha pratibhāryā dayādrayā
mukta-dvārā praviṣṭā 'aham, sa ca jāne sthito vahib. — 47

ity uktavatyām tasyām ca, Haṭhaṣarmānam ātmanāḥ
Naravāhanadattas tam agram ānāyayad dvijam, 48
krodhād Aṣokamālām tām paṇyantam diptayā dṛiṣṭvā,
vikṛiṭam, kshurikā-bastam, kopa-kampāṅga-samdhikam, 49
uvāca ca 'etaṃ: «kubrahman! striyam haūsi, dahasy api
«tad-artham para-veçmāni! kim evam pāpakāry asi?» 50
tac çrutvā sa dvijo 'vādīd: «dharmadārā 'iyam mama;
«tyaktvā mām ca 'anyato yātā, saheya tad aham katham?» 51
ity ukte tena, vighnā sā 'Aṣokamālā tadā 'abravīt:
«bho lokapālā, brūta 'etat: kim na yushmāsu sākshishu 52
«anicchantī haṭhād nītā vivāhya 'aham iha 'amunā,
«kim tadā ca mayā na 'uktaṃ: «na 'āsiṣhye 'sya gṛiṣeshv» iti.» 53
evam ukte tayā, tatra divyā vāg evam abhyadhāt:
«yathāiva 'Aṣokamālā 'iyam vakti, satyam tathāiva tat. 54
«na ca 'eshā mānushi; tattvam etadiyam niçamyatām: —

Asty Aṣokakaro nāma vīro Vidyādhareçvarah; 55
tasya 'aputrasya ca 'ekāiva daivād ajani kanyakā;
Aṣokamālā-nāmnā sā 'avardhata 'asya pitur grihe. 56
yauvana-sthā ca sā tena dīyamānā 'anvayārthinā
na kaṃcid aicchad bhartāram atirūpābbhimānataḥ. 57
tena çāpam adāt so 'syai nirbandha-kupitaḥ pitā:
«mānushyam vraja! nāma 'atra bhavitā ca svam eva te. 58
«pariṇeshyati ca 'atra tvām virūpo brāhmaṇo haṭhāt;
«tam tyaktvā, tad-bhayād bhartrīn krameṇa trīn upaishyasi. 59
«tato 'py upadrutā tena dāstvena 'āçrayishyasi
«rājaputram baliyānsam; na çāiva sa nivartsyati. 60
«dṛishṭvā ca dhāvite tasmin hantu-kāme, palāyitā
«praviṣṭā rāja-bhavanam çāpād asmād vimokshyase.» — 61

«evam yā 'Aṣokamālā sā pitrā Vidyādhari purā
«çaptā, tenāiva nāmnā 'adya sā 'eshā jātā 'atra mānushi. 62
«jātā ca saishā çāpānto 'mushyā; gatvā 'adhunā padam
«Vaidyādharam svam, tatra-sthām pravekshyati nijām tanum. 63
«tato 'bhīrucitākhyena Vidyādhara-mahābhujā
«vṛittena bhartrā sahitā çāpam samsmṛitya raṇsyate.» 64
ity uktvā viratam vācā divyayā; sāpi tatksanam
Aṣokamālā sahasā gata-jivā 'apatad bhuvi. 65
dṛishṭvā ca tad, Alāṅkāravati vāṣpāyitekshana
Naravāhanadattaḥ ca sapārçvasthau babbhūvatuḥ. 66
sa tu duḥkha-jitāmarsho rāgāndho vilapann api
akasmād Haṭhaṣarmā 'abbhūd harshotphullānāno dvijah. 67

kim etad? itī prīṣṭaṣ ca sarvair vipro jagāda saḥ:
 mayā janma smṛitaṃ pūrvam, tac ca vacmi, niṣamyatām: — 68
 Himādrāv asti Madanapuram nāma 'uttamam puram;
 rālababbhujā ity asti tatra Vidyādhareṣvarāḥ. 69
 aya 'udapadyata Sthūlabbhujākhyas tanayaḥ, prabho!
 ca rājasuto bhavyo yauvana-stho 'bhavat kramāt. 70
 taḥ Surabhivatsākhyo Vidyādhara-patiḥ svayam
 kanyo griham āgatya Pralambabbhujam āha tam: 71
 yaṃ Surabhidattākhyā sūtā tvat-sūnave mayā
 lātā Sthūlabbhujāya; 'adya guṇavān sa vahaṭv imām. » 72
 cṛntvā pratipadyaiva, samāhūya sva-sūnave
 Pralambabbhujas tasmāy etam arthaṃ nyavedayat. 73
 iḥ sa tam Sthūlabbhujō rūpa-darpāt suto 'bravīt:
 iriṣeshye na, tāta, 'enām; rūpeṇa 'eshā hi madhyamā. » 74
 m, putra, 'asyā virūpeṇa? mānyā hy eshā mahānvayā;
 trā dattā mayā ca 'attā tvat-kṛite; mā 'anyathā kṛithāḥ! » 75
 uktaṣ ca punas tena pitrā Sthūlabbhujāḥ sa tat
 akarod yat, tatas tam sa çāçapa kupitaḥ pitā: 76
 çāhaṅkāra-dosheṇa mānushye 'vatara 'amunā!
 avishyasi ca tatra tvam vikṛito vikaṭānanah. 77
 bryām Açokamālākhyam prāpya çapa-cyutām haṭhāt,
 ptāsi viraba-kleṣam anicchantaḥ tayā 'ujjhiṭaḥ. 78
 yaç ca 'anya-prasaktāyāḥ kṛite duḥkha-kṛiçṭikṛitaḥ
 ishyasy agnidhādi-pātakam rāga-mohitaḥ. » 79
 ita-çapam rudatī tam Pralambabbhujam tadā
 I Surabhidattā sā pāda-lagnā vyajijñapat: 80
 çapam mamāpy eva! samā 'astu gatiḥ āvayoḥ!
 bhūd me bhartur ekasya kleṣo mad-aparādhataḥ! » 81
 uktavatiṃ tushṭaḥ sādhuḥ tam parisāntvayan,
 alambabbhujāḥ sūnor evaṃ çāpāntam abhyadhāt: 82
 iva 'Açokamālāyāḥ çapa-mokṣho bhaviṣhyati,
 iva jātiṃ smṛtvā 'ayam çāpād asmād vimokṣhyate; 83
 ya ca sva-tanum çapam saṃsmaran, nirahaṅkṛitiḥ
 t tvam vivāhya, 'iha tvad-yukto bhavitā sukhī. » 84
 tā tena sā sādhuḥ kathamcid dhṛitim ādadhe. —
 n ca jānīta mām Sthūlabbhujam çāpād iha cyutam. 85
 am mayā ca 'ahaṅkāra-doshād duḥkham idaṃ mahat;
 m adṛiṣṭe dṛiṣṭe vā çreyo 'haṅkārinām kutaḥ? 86
 me ca sa çāpo 'dya », 'ity uktvā muktā ca tam tanum,
 armā sa sampede Vidyādhara-kumārakah. 87
 lālā-deharṇ ca nltvā vidyā-prabhāvataḥ
 n eva cikṣhepa Gaṅgāyām ānṛiçānsyataḥ; 88
 rabhāvāntaiḥ ca tat-toyair abhiṭaḥ kṣhaṇāt
 ad Alāṅkāravatī-vāgṛiḥ ca tat, 89
 anadattam ca natvā tam bhāvinam prabhum,
 a-siddhaye prāyād utpatya sa nabhas tataḥ. 90
 dl. d. DMG. IV, 5. 2

vismiteshv atha sarveshu, prasaṅgād atra Gomukhaḥ
Anaṅgarati-sambaddhām imām akathayat kathām: 91

Asti Ćūrapuraṃ nāma yathārthaṃ nagaraṃ bhuvi.
Mahāvarāha ity āsīd rājā tatra 'ari-mardanaḥ. 92
Gauri-ārādhanaś tasya devyāṃ Padmaratau sūtā
jajñe 'naṅgaratir nāma bhūpasya 'ananya-saṃtateḥ. 93
kālena yauvanārūdhā sā ca rūpābbhimānini
na 'icchatī sma patiṃ kaṃcid yācamāneshu rājasu. 94
«yāḥ ĉūro rūpavān ekaṃ vijñānaṃ veti ĉobhanaṃ,
«tasmai mad-ātmā dātavya», ity uvāca tu niṣcayāt. 95
atha tatra 'āyayur virāḥ catvāro Dakṣiṇāpathāt
tat-prepsavaḥ ĉrutodantās, tad-īpsita-guṇānvitāḥ. 96
dvāḥsthair āveditāns tān ca pravīṣṭān prīcchati sma saḥ
Mahāvarāho nṛpatir Anaṅgarati-saṃnidhau: 97
«nāma kim? kasya yushmākaṃ jātir vijñānaṃ eva ca?»
etaḥ rāja-vacaḥ ĉrutvā teshv ekaḥ taṃ vyajijñapat: 98
«Pañcaphuṭṭika-nāmā 'ahaṃ, ĉūdro; vijñānaṃ asti me,
«vayāmi pratyahaṃ pañca phuṭṭikāyugalāni yat; 99
«tebhya ekaṃ prayacchāmi brāhmaṇāya, dadāmi ca
«dvitīyaṃ Parameṣṭhāya. tṛtīyaṃ ca vase svayam, 100
«caturthaṃ, me bhaved bhāryā yadi, tasyai dadāmi tat,
«caṭra-yātrām vikriya pañcamena karomy aham.» 101
atha dvitīyo 'py ācakhyāv: «ahaṃ Bhāṣhājñā-saṃjñākaḥ,
«vaiṣyo; rutaṃ vijñānāmi sarveshām mṛiga-pakṣiṇām.» 102
tatas tṛtīyo 'py avadad: «ahaṃ Khadgadharābhīdhaḥ,
«kṣatriyaḥ; khadga-yuddhena jīye na 'anyena kenacit.» 103
caturthaḥ ca 'abravij: «Jivadattākhyo 'haṃ, dvijōttamaḥ;
«Gauri-prasāda-vidyābhyāṃ jīvayāmi mṛitām striyam.» 104
evam uktavataṃ teshām ĉūdra-viṭ-kṣatriyās trayāḥ
rūpaṃ ĉauryaṃ balaṃ ĉaiva ĉaṇṣuḥ prīthag ātmanaḥ; 105
brāhmaṇo rūpa-varjaṃ tu bala-viryaṃ ĉaṇṣa saḥ.
tato Mahāvarāhaḥ svaṃ kṣattāraṃ avadad nṛpaḥ: 106
«nītvā viṣrāmaya 'etāns tvam samprati sva-gṛiḥe 'khilān!»
tac ĉrutvā sa «tathā» 'ity uktvā kṣattā tān anayad gṛiham. 107
tato 'bravīd sa rājā tām Anaṅgaratim ātmajām:
«eshām caturṇām virāṇām, putri, ko 'bhīmatas tava?» 108
ĉrutvā 'etat pitaraṃ taṃ sā prāha 'Anaṅgaratis tadā:
«caturṇām api, tāta, 'eshām na 'eko 'py abhīmato mama. 109
«ĉūdraḥ ca vāyakaḥ ca 'ekaḥ; kriyate tasya kim guṇaiḥ?
«vaiṣyo dvitīyaḥ, paṇḍu-ādi-rutair jñātaiḥ ca tasya kim? 110
«tābhyāṃ katham ahaṃ dadyām ātmānaṃ kṣatriyā sati?
«tṛtīyas tu tulya-varṇo me bhavati kṣatriyo guṇī, 111

«kiṃ tu sevopajīvi sa daridraḥ prāṇa-vikrayi;
 «prithvipati-sutā bhūtvā katham syām tasya gehin? 112
 «caturtho brāhmaṇo Jivadatto 'py abhimato na me;
 «sa virūpo vikarmasthaḥ patito veda-varjitah; 113
 «sa te daṇḍayitum yuktaḥ, kiṃ tu tasmai dadāsi mām?
 «varṇācramāṇam dharmasya rājā tvam, tāta, rakshitā. 114
 «khaḍga-çûrāc ca nripater dharma-çûrah praçasyate,
 «khaḍga-çûra-sahasrāṇām dharma-çûro bhavet patiḥ.» 115
 ity-ādy uktavatiṃ etām sutām antaḥpuram nijam
 viśriḃya ca, samuttasthau snānādy-arthaṃ sa bhūpatiḥ. 116
 dvitīye 'bhi ca te virā grihāt kshattur vinirgatāḥ
 babhramur nagare tatra catvāro 'pi sakautukāḥ. 117
 tāvac ca Padmakabalo nāma 'atra vyāla-vāraṇaḥ
 bhagṇāḷāno janam mathnan çālāyā niragād madāt. 118
 so 'py adhāvac ca tām dṛṣṭvā virān hantum mahā-gajāḥ,
 te çāpi tasya 'abhimukhāḥ prādhāvanm udyatāyudhāḥ. 119
 tataḥ Khadgadharākhyo yas tad-madhye kshatriyaḥ, sa tām
 nyan nivārya trin, eko gajam abhyāpapāta tam. 120
 ulāva ca karaṃ tasya garjato 'gra-prasāritam
 kenāpi prabhāreṇa visakāṇḍāvahelayā. 121
 ādamadhyena nirgatyā darçayitvā ca lāghavam,
 ahāram pradadau prishṭhe dvitīyam tasya dantīnaḥ. 122
 tīyena ca ciccheda tasya pādāv ubhāv api;
 o muktāratiḥ hasti sa papāta mamāra ca. 123
 a dṛṣṭvā vikramam tasya janāḥ sarvo visismiye,
 i Mahāvarāhas tad buddhvā citriyate sma ca. 124
 nyedyuḥ sa gajārdho mṛgayāyai nripo yayau,
 h Khadgadharādyaḥ te catvāro 'pi tam anvaguḥ. 125
 a vyāghra-mṛiga-krodān sasainye rājūi nighnati,
 van kupitāḥ sīnhāḥ çruta-vāraṇa-vrūṇhitāḥ. 126
 āpatantam ekam ca sīnham Khadgadharo 'tha saḥ
 a tikshṇa-nistriṇça-prabhāreṇa dvidhā 'akarot. 127
 am ca grihītvāiva carāṇe vāma-pāṇinā
 tīya bhūtale sīnham cakāra gata-jīvitam. 128
 ājño Jivadattaç ca Pañcapuṭṭika eva ca
 ih sīnham ekaikam tathāiva 'asphoṭayad bhuvi. 129
 krameṇa te, rājūṇaḥ paçyataḥ, pāda-cāribhiḥ
 bahavo vīraiḥ sīnha-vyāghrādayo hatāḥ. 130
 avismayas tuskṭaḥ kṛitākhetāḥ sa bhūmipah
 sva-puram, te 'pi virāḥ kshattur griham yayuḥ. 131
 a rājā praviçya 'antaḥpuram, çrānto 'pi tatksaṇam
 'anāyayāmāsa tām Anaṅgaratiṃ sutām. 132
 teshām vīrāṇam ekaikasya parākramam
 e yathā dṛṣṭam, tām uvāca 'ativismitām: 133
 puṭṭika-Bhāshājñāv asavarṇāv ubhau yadi,
 pi Jivadattaç ced rūpa-hīno vikarma-kṛit, 134

«tat kshatriyasya dosho 'sti tasya Khadgadharasya kah
 «supramāṇa-surūpasya bala-vikrama-çālinah? 135
 «yena hasti hatas tādriḡ, yaḥ pinasṭi ca bhūtale
 «grihītvā padataḥ sinhān, khadgena 'anyān nihanti ca. 136
 «daridraḥ sevakaḥ ca 'iti doshas tasya 'ucyate yadi,
 «aham tam sevyam anyeshām karishyāmi 'lçvaram kṣhaṇāt. 137
 «tat tam vṛṇīshva bhartāram, yadi te, putri, rocate.»
 ity uktā tena sà 'Anaṅgaratiḥ pitrā jagāda tam: 138
 «tarhy ānīteshu sarveshu teshu vīreshv iha tvayā,
 «gaṇakah pricchyatām tāvat; paçyāmaḥ, kim bravīti saḥ.» 139
 evam tayā 'uktaḥ sa nṛipo virān ānāyya tatra tām,
 tat samnidhau sánurodhaḥ papraccha gaṇakam svayam: 140
 «paçya, 'Anaṅgarates eshām madhyāt kena samam mithaḥ
 «asty ānukūlyam, lagnaḥ ca bhavet tasyāḥ kadā çubhaḥ?» 141
 tac çrutvā prīṣṭa-nakṣatras teshām sa gaṇakottamaḥ
 gaṇayitvā ciram kālām, rājānam tam abhāshata: 142
 «na cet kupyasi me, deva, sphuṭam vijñāpayāmi tat;
 «asti tvad-duhitur na 'eshām ekenāpy anukūlatā. 143
 «na ca 'iha 'asti vivāho 'syā, eshā çāpa-cyutā 'atra yat
 «Vidyādhari; sa çāpo 'syās tribhir māsair nivartsyati. 144
 «tasmād māsa-trayam tāvat pratikṣhantām amī iha;
 «na 'eshā sva-lokam yātā cet, tata etad bhaviṣyati.» 145
 etad manūrtikasya 'asya vacaḥ sarve 'pi tatra te
 çraddadbus, tatra çaiva 'āsan virā māsa-trayāvadhi. 146
 gate māsa-traye, rājā tām virān gaṇakam ca tam
 svāgram ānāyāmāsa tām Anaṅgaratiḥ ca saḥ. 147
 dṛiṣṭvā ca 'adhika-saundaryām akasmāt tam sūtām nṛipaḥ
 jaharsha, gaṇakas tam tu prāpta-kālām amanyata. 148
 «idānīm brūhi, yad yuktaḥ; te hi māsās trayo gatāḥ»;
 iti yāvac ca tam rājā gaṇakam pricchati sma saḥ, 149
 tāvaj jātim nijām smṛitvā sà 'Anaṅgaratir, ānanam
 āchādya svottariyena, mānushīm tam tanum jahau. 150
 «evam eshā sthitā kimvidi?» iti rājñā svayam mukham
 yāvad udghātyate tasyās, tāvat sà dadṛiçe mṛitā, 151
 vyāvṛitta-netra-bhramarā vivarna-vadanāmbujā
 haṇsa-maṇju-svarṇamuktā padmini 'iva himāhatā. 152
 tataḥ sa sadyas tac-çoka-vajrapātāhato bhuvī
 bhūbhṛit papāta niçcesṭaḥ sva-paksha-cheda-mūrchitaḥ. 153
 rājñi Padmaratiḥ sēpi vyāmoha-patitā 'āyayau
 bhrasṭābharaṇa-pushpā kṣmām ibha-bhagnā 'iva māñjarī. 154
 muktākrande parijane, teshu vīreshu duḥkhiṣhu,
 labdha-samjñāḥ kṣhaṇād rājā Jivadattam uvāca tam: 155
 «na 'atra 'eshām çaktir anyeshām, adhunā 'avasaras tu te;
 «pratijñātām tvayā: ««nārīm jīvayāmi mṛitām»» iti. 156
 «yadi vidyā-balam te 'sti, taj jīvaya sūtām mama!
 «dāsyāmi tubhyam eva 'etām viprāya prāpta-jivitām.» 157

iti rājño vacaḥ ṣṛtvā Jīvadatto, 'bhimantritaiḥ
 abhyukshya toyais tām rājaputrim, āryām imām jagau: 158
 « aṭṭāṭṭabāsa-basite
 « karaṅka-mālākule durāloke
 « Cāmuṇḍe vikarāle!
 « sābhāyyaṃ me kuru tvaritam! » 159
 evaṃ tena kṛite yatne Jīvadattena, sā yadā
 balā na jīvitaṃ prāpa, vishaṇṇaḥ so 'vadat tadā: 160
 « dattāpi Vindhyavāsinyā vidyā me nishphalā gatā;
 « tad etena 'upahāsyena kiṃ kāryaṃ jīvitenā me? » 161
 ity uktvā Jīvadattaḥ svaṃ ṣiraḥ chettum mahāsinā
 yāvat pravartate, tāvad udagād bhāratī divaḥ: 162
 « bho Jīvadatta, mā kārshlī sāhasaṃ! ṣṛṇu samprati:
 « eśhā 'Anāṅgaprabhā nāma sad-Vidyādhara-kanyakā 163
 « pitroḥ cāpena mānushyam iyantaṃ kālam āgatā,
 « tyaktvā 'adya 'etaṃ tanuṃ, yātā sva-lokaṃ sva-tanuṃ ṣṛitā. 164
 « tad Vindhyavāsinim eva gatvā, 'ārādhaya tām punaḥ!
 « tat-prasādād imām prāpsyasi api Vidyādharīm satim. 165
 « na ca 'eśhā divyabhoga-sthā cocyā rājño na cāpi te. »
 ty uddīrya yathā-tattvaṃ divyā vāg virarāma sā. 166
 ataḥ sutāyāḥ saṃskāraṃ kṛtvā rājā jahau ṣucam
 udāro 'pi; yayus te 'nye trayo virā yathāgatam. 167
 Jīvadattas tu jātāsthō gatvā tām Vindhyavāsinim
 pasā 'ārādhayāmāsa; svapne sāpy ādideṣa tam: 168
 ushṭā tava 'aham; uttishṭha ṣṛṇu ca, 'idaṃ bravīmi te: —
 Asti Virapuram nāma nagaraṃ Tuhinācale, 169
 lyādharaḥ dhirājo 'sti Samaro nāma tatra ca;
 ya 'Anāṅgavati-devyāḥ sūtā 'Anāṅgaprabhā 'ajani. 170
 rūpa-yauvanotsekād na 'aicchat kaṃcit patim yadā,
 i 'atidurgraha-kruddhau pitarau cāpataḥ sma tām: 171
 nushyaṃ vrajaḥ tatrāpi na bhartrī-sukham. āpsyasi,
 iyaiva shodācābdā tām tyaktvā tanuṃ iha 'eshyasi. 172
 rtyo virūpo bhāvi ca khadga-siddho 'tha te patiḥ
 nikanyābhilāsheṇa cāpād martyatvam āgataḥ, 173
 chantim api tvām ca martyalokaṃ sa neshyati;
 ā tasya viyogo 'tra bhaviṣyaty avinitayā. 174
 a-janmani tena 'ashtau bṛitā yat para-yoshitaḥ,
 'ashtā-janma-bhogārhaṃ duḥkhaṃ so 'nubhaviṣyati. 175
 ca 'atra janmany ekasminn ashtānām iva janmanām
 haṃ prāpsyasi vidyānām bhrañcena manuḥ-kṛitā. 176
 syaiva hi pāpishṭha-samparkaḥ pāpa-bhāgadah,
 pāpaḥ punaḥ strīṇām bhartrā pāpena saṃgamaḥ. 177
 i-smṛitīḥ patinī ca 'atra bahūn prāpsyasi mānushān,
 'ucita-vara-dvesha-durgraho vibhito yataḥ. 178
 icata samānas tvām Dyucaro Madanaprabhaḥ,
 i sa mānusho bhābhṛid, ante bhāvi patis tava. 179

«tatas tvam śāpa-nirmuktā sva-lokam punar āgatā
 «tam eva Dyucari-bhūtaṁ samprāpsyasy ucitaṁ patim.» 180
 tad evaṁ pitṛi-çaptā sâ bhūtvā 'Anaṅgaratiḥ kshitau,
 prāptā 'adya pitror nikaṭaṁ jātā 'Anaṅgaprabhā punaḥ. — 181
 «ato Vīrapuraṁ gatvā, jītvā tat-pitaraṁ raṇe
 «jānantam api kaulīna-rakṣitaṁ, tām avāpnuhi! 182
 «imaṁ grihāṇa khadgaṁ ca, yena hasta-gatena te
 «gatiḥ bhaviṣyaty ākāçe, kimca 'ajeyo bhaviṣyasi.» 183
 ity uktvā 'arpita-khadgā sâ tasya devī tirodadhe,
 sa ca prabubudhe divyaṁ khadgaṁ haste dadarça ca. 184
 atha 'utthāya prabrishtātmā Jivadatto nutāmbikāḥ,
 tat-prasādāmṛitāpyāya-çāntāçesha-tapaḥ-klamāḥ, 185
 khadga-hastaḥ kham utpatya, paribhramya Himālayam,
 prāpa Vīrapura-sthaṁ taṁ Samaraṁ Dyucareççvaram. 186
 tena yuddha-jītena 'atra pradattāṁ pariṇīya saḥ
 tām Anaṅgaprabhāṁ bheje divyaṁ sambhoga-sampadam. 187
 kaṁcit kālāṁ sthitaḥ ca 'atra çvaçuraṁ Samaraṁ sa tam
 Jivadatto jagāda 'evaṁ tām ca 'Anaṅgaprabhāṁ priyām: 188
 «manushya-lokaṁ gacchāvas, taṁ praty utkaṇṭhito 'smi yat;
 «prāṇināṁ hi nikṛiṣṭāpi janmabbūmiḥ parā-priyā.» 189
 etac çrutvā vacas tasya çvaçuraḥ so 'nvamanyata,
 sâ tv Anaṅgaprabhā kṛicchrād anumene vijānati. 190
 atha 'aukōpāttayā sākam Anaṅgaprabhayā tayā
 Jivadattaḥ sa nabhaso martyalokam avātarat. 191
 dṛiṣṭvā 'atra ramyaṁ ekaṁ ca parvataṁ, sâ jagāda tam
 çrāntā 'Anaṅgaprabhā: «kshipram iha viçrāmyatām!» iti. 192
 tatas «tathā» 'iti tatṛaiṇa so 'vatīrya tayā saba,
 cakāra 'āhāra-pāṇḍi tattad-vidyā-prabhāvataḥ. 193
 tato 'naṅgaprabhāṁ Jivadatto 'sau vidhi-coditaḥ
 tām uvāca: «priye, kimcid madhuraṁ giyatām tvayā!» 194
 tac çrutvā gātum ārebhe sâ bhaktyā Dhūrjateḥ stutim;
 tena tad-gīta-çabdena so 'tha nidrām agād dvijaḥ. 195
 tāvad ākheṭaka-çrānto nirjarāmbho-'bhilāshukāḥ
 rājā Harivaro nāma pathā tena kila 'āyayau. 196
 sa tena gīta-çabdena, çrutena hariṇo yathā,
 ākṛiṣṭo 'bhyāpatat tatra, ratham unmucya, kevalaḥ. 197
 çakunaiḥ pūrvam ākhyāta-çubho 'paçyat sa bhūpatiḥ
 tām Anaṅgaprabhāṁ satyām Anaṅgasya prabhāṁ iva. 198
 tadā tad-gīta-rūpābhyāṁ nītaṁ tasya vibhastatām
 nirbibheda yathā-kāmaṁ hridayaṁ Madanaḥ çaraiḥ. 199
 sâpi taṁ vīkshya sahasā subhagaṁ, Pushpadhanvanaḥ
 patitā gocare 'naṅgaprabhā kṣaṇam acintayat: 200
 «ko 'yam? kim ayam unmunta-pushpacāpo Manobhavaḥ?
 «kim mūrto gīta-tuṣṭasya Çarvasya 'anugraho mayi?» 201
 iti samcintya papraccha sâ taṁ madana-mohitā:
 «kas tvam? kathaṁ vanaṁ ca 'idam āgato 'sy? ucyatām!» iti. 202

tato yathā 'āgato, yaḥ sa, sarvaṃ tasyai ṇaṇsa tat
 sa rājā; tām atha 'apricchat: «kā tvam, sundari? ṇaṇsa me! 203
 «yaḥ ca sūpta-sthito 'tra 'ayam eṣa kaḥ, kamalānane?»
 iti taṃ priṣṭavantaṃ ca saṃkṣhepeṇa jagāda sā: 204
 «ahaṃ Vidyādhari khadga-siddhaḥ ca 'eṣa patir mama;
 «dṛṣṭa-mātre 'pi jātāsmi sānurāgā 'adhunā tvayi. 205
 «tad ehi, tāvad gacchāvas tvadīyaṃ nagaraṃ drutam,
 «yāvat prabudhyate na 'ayam; tatra vakṣhyāmi vistarāt.» 206
 ṇrutvā 'etat tad-vaco rājā, pratipadya «tathā» 'iti saḥ,
 trailokya-rāja-saṃprāpti-harṣaṃ Harivaro dadhe. 207
 «nṛpaṃ aṅke gṛhītṃ 'inaṃ gacchāmy utplutya khaṃ javāt»;
 ity Anaṅgaprabhā sā 'antaḥ satvarā samacintayat. 208
 tāvac ca bhrāṣṭa-vidyā 'abbhūd bhartṛi-droheṇa tena sā,
 smarantī pīṭṛi-ṇāpaṃ ca viṣhādaṃ sahasā yayau. 209
 tad dṛṣṭvā, kāraṇaṃ priṣṭtvā, sa rājā tām abhāṣata:
 «na viṣhādasya kālo 'yam; prabudhyeta 'eṣa te patiḥ. 210
 «daivāyattaṃ ca vastv etac ṇocitum na 'arhasi, priye!
 «ko hi sva-ṇiraṣaḥ chāyāṃ vidheḥ ca 'ullaṅghayed gatim? 211
 «tad ehi yāma!» ity uktvā tām sa ṇraddhita-tad-giraṃ
 aṅke Harivaraḥ cakre rājā 'Anaṅgaprabhāṃ drutam. 212
 tato nidhānaṃ labdhvā 'iva tushṭo gatvā javāt tataḥ,
 rājā 'āruroha sva-rathaṃ sa bhrītyair abhinanditaḥ. 213
 ena sva-nagaraṃ prāpa sa manaḥ-ṇighra-gāminā
 athena ramaṇi-yuktaḥ, prajānāṃ datta-kautukaḥ. 214
 va-nāma-lāṇchane tasmin so 'naṅgaprabhayaḥ tayā
 iha divya-sukhaḥ tasthau tato Harivaro nṛpaḥ. 215
 py Anaṅgaprabhā tatraiva 'āsit tad-anurāgiṇī,
 smṛitya sva-prabhāvaṃ taṃ sarvaṃ ṇāpa-vimohitā. 216
 atrāntare sa tatra 'adrau Jīvadatto na kevalam
 ibuddho na 'aikṣata 'Anaṅgaprabhāṃ yāvat svam apy asim. 217
 va sā 'Anaṅgaprabhā? kaṣṭaṃ! kva sa khadgo 'pi? kiṃ nu tam
 itvā gatā sā? kiṃ vā tau nṛtau dvāv api kenacit? 218
 udbhrānto bahūn kurvan vitarkān, sa dina-trayaṃ
 n taṃ vicinoti sma dāhyamānaḥ smarāṇinā. 219
 'vatfrya cinvāno vanāni divasān daṇa
 abhrāma, na ca 'apaṇyat tasyāḥ padam api kvacit. 220
 durjana vidhe! kṛicchrāt sa dattāpi kathaṃ tvayā
 dga-siddhyā saha hrītā priyā 'Anaṅgaprabhā mama?» 221
 krandan nīrābāro bhrāmān, ekam avāptavān
 aṃ, tatra viveṇa 'ekam āḇhyaṃ dvija-ṇṛiṇaṃ ca saḥ. 222
 i tatra subhagā suvastrā ca 'upaveṇya tam
 Priyadattāḇhyā, sva-ṇeṇḇ ṇighraṃ āḇiṇat: 223
 taṃ Jīvadattasya pāḇau kṣhālayata! 'asya hi
 ārasya virahād dinam adya trayodaṇam.» 224
 utvā viṣmito Jīvadatto 'ntar vimamaṇaḥ saḥ:
 Anaṅgaprabhā prāptā kiṃ? kim eṣā 'atha yogini? 225

iit dhyāyan dhauta-pādo bhukta-tad-datta-bhojanah,
 prapataḥ Priyadattāṃ tām atyārtya pricchati sma saḥ: 226
 «ekaṃ brūhi: katham vetsy mad-vṛttāntam, anindite?
 «dviṭiyam cāpi kathaya: priyā-khaḍgau kva me gatau?» 227
 tac ṣrutvā tam avocat sā Priyadattā pativratā:
 «bhartur anyo na me citte svapne 'pi kurute padam; 228
 «putra, bhrātri-samān anyān paçyāmi puruṣhān aham,
 «na ca me 'narcito yāti kadācid atithir grīhāt: 229
 «tat-prabhāvena jānāmi bhūtam bhavyam ca bhāvi ca.
 «sā ca 'Anāṅgaprabhā nītā rājūā Harivareṇa te, 230
 «supte tvayi vidher yogāt tad-mārgāgāminā tadā
 «gītāḥkṛiṣṭopayātena sva-nāma-pura-vāsinā. 231
 «sā ca cākya na te prāptum, sa hi rājā mahābalaḥ;
 «sā punas tam api tyaktvā kulaṭā 'anyatra yāsyati. 232
 «khaḍgam ca Devī prādāt te tat-prāptyai; tad vidhāya saḥ
 «tasyām hritāyām divyatvād Devyā eva 'antikam gataḥ. 233
 «kimca Devyāiva te 'naṅgaprabhā-çāpopavarṇane
 «svapne bhāvi yad ādiṣṭam, tat katham viṣṇuṣṭam tava? 234
 «tat esha bhavitavye 'rthe vyāmohas te vṛthaiḥ kva?
 «pāpānubandham muñca 'enam bhūyo bhūyo 'tiduḥkhamam! 235
 «kim ca 'adhunā tava tayā pāpayā 'anyānuraक्तayā
 «mānushī-bhūtayā, bhrātas, tvad-droha-bhrasṭa-vidyayā?» 236
 ity uktaḥ sa tayā sādhyā tyaktānaṅgaprabhā-sprihaḥ,
 tac-cāpala-viraktātmā Jivadatto jagāda tām: 237
 «çāntas tvad-vacasā mohaḥ satyena, 'amba, 'amunā mama;
 «kāmam na çreyase kasya saṅgamah punya-karmabhiḥ? 238
 «pūrva-pāpa-vaçād etad duḥkham āpatitam mama;
 «tat-kṣhālānāya yāsyāmi tīrthāny ujjhita-matsaraḥ. 239
 «ko me 'naṅgaprabhā-betor vaireṇa 'arthaḥ paraiḥ saha?
 «jita-krodhena sarvam hi jagad etad vijlyate.» 240
 iti yāvat sa vakty atra, tāvat tasyāḥ patis grihe
 āyayau Priyadattāyā dhārmiko 'tithi-vatsalaḥ. 241
 kṛitātithyena tenāpi tyājito duḥkham atra saḥ
 viçramya, tīrtha-yātrāyai prāyād, āpricchya tāv ubhau. 242
 tataḥ krameṇa sarvāṇi prithivyām tīrthāni so 'bhramat
 viṣodhāneka-kāntāra-kasṭho mūla-phalāçanaḥ. 243
 bhrānta-tīrthaç ca tām eva sa yayau Vindhyavāsinim;
 tatra tepe tapas tīvrām nirāhāraḥ kuçāstare. 244
 tapas-tuṣṭā ca sā sāksād uvāca 'evam tam Ambikā:
 «uttishṭha, putra! yūyam hi catvāro māmakā gaṇāḥ, 245
 «Pañcamūla-Caturvaktra-Mahodaramukhās trayah,
 «tvam caturthaç ca Vikāṭavadanākhyah kramottamaḥ. 246
 «te yūyam jātu Gaṅgāyā vihartum pulinam gataḥ,
 «tatra snānti ca yushmābhir dṛiṣṭā 'ekā munikaanyakā, 247
 «Cāpalekhā 'iti Kapilajaṭākhyasya muneḥ sūtā.
 «prārthyate sma ca sarvaiḥ sā bhavadbhir madanāturaiḥ. 248

«kanyā 'aham, apayāta!» » 'iti tayā 'ukte, te trayo 'pare
 «tishṭhm āsāṃ, tvayā sā tu haṭhād bāhāv agrihyata. 249
 «krandati sma ca sā: «tāta, tāta! trayasva mām!» » iti.
 «tac cṛtvā nikaṣṭha 'tra sa kruddho munir āgamat. 250
 «tam dṛṣṭvā sā tvayā muktā; tato yushmān ṣaṣṭha saḥ
 «manushya-yoniṃ, pāpishṭhāḥ, sarve yāta!» » 'iti tatksaṇam. 251
 «prārthitāḥ so 'tha ṣaṣṭantam evaṃ vo munir abhyadhāt:
 «yadā 'Anāgaratī rājasutā yushmābhir arthitā 252
 «gatā Vaidyādharāṃ lokam, mokshyadhve 'mī tadā trayāḥ.
 «tvam tu Vidyādharī-bhūtāṃ prāpya 'etāṃ hārayishyasi; 253
 «tataḥ prāptāsi, Vikāṣavadana, vyasanam mahat,
 «cirāc ca Devīm ārādhyā ṣaṣṭāḥ asmād vimokshyase. 254
 «tvayā 'asyāc Cāpalekhāyā hasta-sparṣo yataḥ kṛitāḥ,
 «paradārāpahārōtham pāpam asti ca te bahu.» » 255
 «iti ye mad-gaṇā yuyam ṣaṣṭāḥ tena maharṣiṇā,
 «te 'tha jātāḥ stha catvāraḥ pravirā Dakṣiṇāpathe; 256
 Pañcaphuṭṭika-Bhāṣhājñau yau tau, Khadgadharāc ca yaḥ,
 akhāyas te trayas, tvam tu caturtho Jivadattakaḥ. 257
 «ca trayo, 'naṅgarataḥ prayātāyāṃ nijam padam,
 «āgatyaiva nirmuktā mat-prasādena ṣaṣṭāḥ. 258
 «yā ca 'ārādhitāsmi adya, tataḥ ṣaṣṭa-kṣhayaḥ ca te;
 «d āgneyīm grihitvā 'imāṃ dhāraṇāṃ sva-tanuṃ tyaja! 259
 «hṛta-janmopabhogyam ca pātakam, tat sakṛid daha!»
 «uktvā dhāraṇāṃ dattvā Devī tasya tiro dadhe. 260
 «artya-deham pāpam ca dagdhvā dhāraṇayā tayā,
 «lattaḥ cirāc ṣaṣṭa-mukto jajñe gaṇottamaḥ. 261
 «rām apy aho yena pāpēna kleṣa idṛṣṭaḥ
 «strī-saṃgamōtthēna, hā 'anyeshāṃ tena kā gatiḥ? 262
 «ac ca tatra sā 'Anāgaprabhā Harivare pure
 «Harivarasya 'antahpurāṇam prāpa mukhyatām. 263
 «rājā tad-ekāgra-manās tasthau divā-ñīcam,
 «untriṇi Sumantrākhye nyasta-rājya-mahā-bharaḥ. 264
 «tasya rājñāc ca nikaṣṭam Madhyadeṣataḥ
 «abdhavarō nāma nātyācāryo 'tra nūtanāḥ. 265
 «hṛta-kauṣalas tena bhūbhṛtā vādya-nātyayor
 «ya 'antahpura-strīṇāṃ nṛitācāryo vyadhiyata. 266
 «naṅgaprabhā nṛitte prakarṣam prāpitā tathā,
 «y api sapatnīnāṃ sprihanīyā 'abhavad yathā. 267
 «c ca tasya 'atha nṛitta-ṣikṣhā-rasād api
 «yasya sā 'Anāgaprabhā 'abhūd anurāgiṇī. 268
 «a rūpa-nṛitābhyām ākrishṭaḥ sa ṣaṇair aho
 «ro 'pi kāmēna kim apy anyad anṛityata. 269
 «'ekadā 'Anāgaprabhā sā nātya-veṣmani
 «nātyācāryam tam upagād rata-lālasā. 270
 «ca sā 'atyanta-sānurāgā jagāda tam:
 «nākrītā na 'aham sthātum ṣakshyāmy api kṣaṇam, 271

«rājā Harivaraṣ ca 'etad buddhvā nṛiva kṣhamishyate;
 «tad ehy, anyatra gacchāvo, yatra rājā na budhyate. 272
 «asti hema-hayashṭrādi dhanam tava ca, bhūbhṛitā
 «nāṭya-tuṣṭena yad dattam, asti ca 'ābharaṇam mama. 273
 «tat tatra tvaritam yamaḥ, sthāsyāmo yatra nirbhayaḥ.»
 etat sa tad-vaco-hṛiṣṭo nāṭyācāryo 'nvamanyata. 274
 tataḥ puruṣa-veṣam sā kṛtvā, 'Anaṅgaprabhā yayau
 nāṭyācārya-grihaṁ cetṛyā sahasra-snigdhaḥ 'ekayā. 275
 tatas tadaiva tena 'uṣṭra-prishṭhārpita-dhanarddhinā
 sākam sā turagārūdhā prāyād nāṭyopadeṣinā. 276
 ādau Vaidyādhariṁ lakṣmīṁ tyaktvā, rāja-criyam punaḥ,
 ciṣṛiye cāraṇarddhiṁ sā; dhik strīṇāṁ capalam manaḥ! 277
 gatvā ca nāṭyācāryeṇa tena 'Anaṅgaprabhā sāha,
 dūram sā nagaram prāpa Viyogapura-saṁjñakam. 278
 tatra tat-sahitā tasthau sukham sā, so 'pi labdhayā
 tayā Labdhavarākhyāṁ svām satyām mene naṭāgrāṇiḥ. 279
 tāvac ca tāṁ gatāṁ kvāpi buddhvā 'Anaṅgaprabhāṁ priyām,
 rājā Harivaraḥ so 'bhūd deha-tyāgonmukhaḥ ṣucā. 280
 tataḥ Sumantro mantri tam uvāca 'ācṛvāsyaṇ nṛipam:
 «deva, kim yad na vetsi tvam, paryālocaya tat svayam! 281
 «khaḍga-Vidyādharam tyaktvā patim, tvām dṛiṣṭam eva yā
 «upācṛitā, katham tasyāḥ sthairyam syāt tvayy api, prabho? 282
 «labdham kimcid grihitvā sā gatā sad-vastū-niḥspṛihā
 «ṛiṇa-ratna-ṣalākā 'iva ṛiṇa-dṛiṣṭy-anurāgataḥ. 283
 «nāṭyācāryeṇa sā nūnam nītā, sa hi na dṛiṣyate;
 «saṁgītaka-grihe prātas tau sthitāv, iti ca ṣrutam. 284
 «tad, deva, vada, kas tasyām jānato 'pi tava gṛahaḥ?
 «vilāsinī hi sarvasya saṁdhyā 'iva kṣhāṇa-rāgiṇī.» 285
 ity ukto mantriṇā sq 'tha vicāra-patito nṛipah
 acintayad: «aho satyam uktaṁ me sudhiyā 'amunā! 286
 «paryanta-virasā kṣhṭā pratikṣhāṇa-vivartini
 «bhava-sthitir iva 'anitya-saṁbandhā hi vilāsinī. 287
 «patitam majjayantiṣhu darṣitoṭkalikāsu ca
 «prājñāḥ pataty agādhdāsu na strīṣhu ca nadīṣhu ca. 288
 «vyasaneshu nirudvegā, vibhavesv apy agarvitāḥ,
 «bhayeshv akātārā ye ca, te dhṛās, tair jitam jagat.» 289
 ity ālocya ṣucam tyaktvā mantriṇo vacanena saḥ,
 sva-dāreshv eva saṁtoshaṁ rājā Harivaro vyadhāt. 290
 sāpy Anaṅgaprabhā tatra Viyogapura-nāmani
 nāṭyācārya-yutā yāvat kaṁcit kālam sthitā pure, 291
 tāvat tatra 'asya saṁjñe nāṭyācāryasya daivataḥ
 yūnā Sudarṣaṇākhyeṇa dyūtakāreṇa saṁgatīḥ. 292
 tena dyūta-hṛitāṣeṣa-dhano 'naṅgaprabhāgrataḥ
 kṛtāḥ Sudarṣanena 'atra nāṭyācāryo 'cīreṇa saḥ. 293
 tad-roṣhād iva niḥṣṛikam tyaktvā 'Anaṅgaprabhā 'atha tam,
 sā Sudarṣanam eva 'etaṁ prasabya 'aṣṛiṇiyat patim. 294

naṣṭa-dāra-dhanaḥ so 'tha nātyācāryo 'pratiçrayaḥ
 vairāgyāt tapase baddha-jaṭo Gaṅgā-taṭam yayau. 295
 sā tv Anaṅgaprabhā tena dyūtakāreṇa saṃgatā
 Sudarçanena tatṛaiṇa tasthau nava-nava-priyā. 296
 ekadā ca patis tasyās taskaraiḥ sa Sudarçanaḥ
 muṣhitāḡeṣha-sarvasvaḥ praviçya rajanau kṛitaḥ. 297
 tatas tām draṇṇābhāvād duḥsthitām anutāpinīm
 dṛiṣṭvā, Sudarçano 'naṅgaprabhām idam uvāca saḥ: 298
 «Hiraṇyagupta-nāmā yaḥ suhṛid me 'sti mahādhanāḥ,
 «tat-sakāçād ṛiṇam kiṃcid ehy adya mṛigayāmahe.» 299
 ity uktvā daiva-hata-dhīḥ sa gatvāiva tayā saha
 ṛiṇam Hiraṇyaguptam taṃ baṇig-mukhyam ayācata. 300
 sa ca 'Anaṅgaprabhām dṛiṣṭvā baṇik sēpi ca taṃ tadā,
 anyonya-sābbilāshau tau babhūvatur ubhāv api. 301
 uvāca ca 'evaṃ sa baṇik taṃ Sudarçanam ādarāt:
 «prātar dāsyē hiraṇyam vām, adya 'ihaiṇa tu bhujyatām.» 302
 tac çrūtvā 'anyādṛiçam bhāvam upalakshya tayor dvayoḥ,
 Sudarçano 'bravid: «na 'haṃ bhojane 'dyāpy upasthitāḥ.» 303
 anikpatis tato 'vādīt: «tarhi tvad-vanitā, sakhe,
 bhūṅktām, prathamam asmākam eṣhā hi gṛiham āgatā.» 304
 7 uktas tena tūṣṇīm sa babhūva kitavo 'pi san,
 ca 'Anaṅgaprabhā-yukto yayāv abhyantaram baṇik. 305
 ra cakre tayā sākam pānābhārādi-nirvṛitim
 rkitopanatayā lasad-mada-vilāsaya. 306
 larçanaḥ sa tasyāç ca nirgamam pratipālayan
 ḥ-sthitāḥ saṃs, tad-bhṛityair ūce tat-preritais tataḥ: 307
 uktvā gṛiham gatā sā te, niryānti na tvayā 'lkshitā;
 tvayā kim iha 'adyāpi kriyate? gamyatām!» iti. 308
 'antaḥ-sthitā na niryātā, na yāsyāmi», 'iti sa bruvan
 ā pāda-prabhārāns tais tad-bhṛityair nirakālyata. 309
 Sudarçano gatvā duḥkṛitaḥ sa vyacintayat:
 tam me baṇijā dārā mitrenāpy amunā hṛitāḥ? 310
 a 'upanataṃ vā me sva-pāpa-phalam idṛiçam?
 mayā kṛitam anyasya, tad anyena kṛitam mama. 311
 āmi kiṃ tad anyasmai, kopārham yat sva-karīna me?
 hinadmi, na yena syāt punar mama parābhavaḥ.» 312
 aya krudham tyaktvā gatvā Badarikāçramam,
 tras tadā tatra bhava-chedi vyadhāt tapaḥ. 313
 rūpādhikam prāpya priyam taṃ baṇijam patim,
 aṅgaprabhā bhṛiṅgī puṣpam iva 'āgatā. 314
 a tasya sā ca 'abhūd baṇijo vipula-çriyaḥ
 sāmurāgasya prāṇeshv api dhaneshv api. 315
 a Virabāhuç ca tatrasthām eka-sundarīm
 vi, dharma-maryādām rakshan naiṇa jahāra tām. 316
 tad-vyayaiḥ so 'bhūd baṇig alpibhavad-dhanaḥ;
 riḥ kulastṛi 'iva gṛihe bandhaky-adbīṣṭhite. 317

tataḥ Suvarṇabhūmy-ākhyam dvīpam sambhṛita-bhāṇḍakāḥ
 Hiranyaguptaḥ sa baṇik prasthito 'bhūḍ baṇijyayā. 318
 viyoga-bhīṭyā ca 'ādāya tām Anaṅgaprabhāṃ saba,
 vrajan pathi kramāt prāpa sa Sāgarapuram puram. 319
 tatra Sāgaravirāḱhyo vāstavyo dhīvarāḍhipaḥ
 nagare 'mbhodhi-nikaṭe tasya 'eko milito 'bhavat. 320
 tena 'abdhijivina sākam so 'tha gatvā 'ambudhes taṭam,
 tad-dhaukitam yānapātram āruroha priyā-sakhaḥ. 321
 tato 'bdhau yānapātreṇa tena yāvat prayāti saḥ
 vyagraḥ Sāgaravīreṇa dīnāni katicid baṇik, 322
 ekasmin divase tāvaj jvalad-vidyud-vilocanaḥ
 ugraḥ samhāra-bhayadaḥ kālameghaḥ samāyayau. 323
 sasthūla-varshadhāreṇa vāyunā balinā hatam
 tato majjitum ārebhe yānapātram tad ūrmishu. 324
 muktākrande parijane, manoratha iva svake
 bhajyamāne pravahāṇe, kakshā-baddhoṭtariyakāḥ 325
 baṇig Hiranyaguptaḥ so, 'drisṭvā 'Anaṅgaprabhā-mukham,
 «hā priye! kva tvam?» ity uktvā cikshepa 'ātmānam ambudhau. 326
 gatvā ca bāhu-vikshepāt, kāmciṭ prāpa sa daivataḥ
 baṇik-pravahaṇīm ekām, tām ca 'avalambya 'āruroha saḥ. 327
 sāpy 'Anaṅgaprabhā, rajjvā baddhe phalahakṣṇikare,
 tena Sāgaravīreṇa jhaṭity eva 'adhyaropyata. 328
 svayam ca 'āruhya tattraiva bhītām ācāvāsayaṭ sa tām,
 plavamāno yayāv abdhu bāhubhyām vāri vikshipan. 329
 kṣhaṇāt pravahāṇe bhagne naṣṭābhram abhavad nabhaḥ,
 sādhoḥ praçānta-kopasya tulyo 'bhūt stimito 'mbudhiḥ. 330
 sa ca 'ārūḍhaḥ pravahaṇam pañcāḥena 'anileritam
 Hiranyaguptaḥ prāpa 'ambudheḥ kulam daivād baṇik tataḥ. 331
 avatīrya taṭam so 'tha priyā-viraha-duḥkhitāḥ,
 aṣakya-pratikāram ca matvā vidhi-viceshṭitam, 332
 gatvā çanaiḥ sva-nagaraṃ, baddhvā dhīrāçayo dhritim,
 Hiranyagupto bhūyo 'rthān upārjya 'āsta sunirvṛitaḥ. 333
 sà tv Anaṅgaprabhā 'ekāḥ citram phalahakā-sthita
 tena Sāgaravīreṇa prāpitā 'ambhonidhes taṭam. 334
 tatra 'ācāvāsya ca nīṭābhūḍ dhīvarēndreṇa tena sà
 tat Sāgarapuram nāma nagaram bhavanam nijam. 335
 tatra rāja-sama-çṛikam vīram prāṇa-pradāyinam
 suyauvanam surūpam ca vicintya 'ājūā-vidhāyinam, 336
 tam eva cakre sà 'Anaṅgaprabhā dāsa-patiṃ patiṃ;
 na strī calita-cāritrā nimṇṇnatam avekshate! 337
 tataḥ kaivarta-patinā tena sākam uvāsa sà,
 tad-veçmany upabhuñjānā tat-samriddhim tad-arpitām. 338
 ekadā sà 'atra harmyāgrād apaçyad rathyayā tayā
 yāntam Vijayavarmākhyaṃ bhavyam kṣatriya-putrakam. 339
 rūpa-lubdhā 'avatīryaiva, tam upetya jagāda sà:
 «darçanākṛiṣṭa-cittām mām bhaja prapayinīm!» iti. 340

sa ca 'abhinandya hṛiṣṭas tām ākāṣa-patitām iva
 grīhītvā ca jagāma svaṃ grīhaṃ trailokya-sundarim. 341
 so 'tha Sāgaraviras tām buddhvā kvāpi gatām priyām,
 tyaktvā sarvaṃ, tanuṃ tyakṣhaṃ tapasā Suranimnagām 342
 yad agāt, tat kathāṃ mā bhūd duḥkhaṃ tasya tathāvidhaṃ;
 kva dāsatvaṃ, kva tādṛiṣyā Vidyādharī hi saṃgamaḥ? 343
 sā ca 'Anaṅgaprabhā tena samaṃ Vijayavarmaṇā
 tathau tatṛaiṇa nagare yathā-sukhaṃ nirargalā. 344
 tataḥ kadācit tatratiyaḥ samārūḍha-kareṇukaḥ
 rājā Sāgaravarmākhyo niragād bhramitum puram. 345
 sva-nāma-saṃjñāṃ sukrītaṃ sa paṇyaṃ tat puram nṛpaḥ,
 tena 'āyayau pathā, yatra grīhaṃ Vijayavarmaṇaḥ. 346
 buddhvā ca nṛpaṃ āyāntaṃ, tad-darṣana-kutūhalāt
 āruroha 'atra sā 'Anaṅgaprabhā harṃya-talaṃ tadā. 347
 dṛiṣṭvāiva sā taṃ rājānaṃ tathā 'abbhūd tad-vaṣā, yathā
 haṭhād rājakareṇu-sthaṃ hastyārohaṃ abhāshata: 348
 «bho hastyāroha! nāiva 'aham ārūḍhā jātu hastinam;
 «tad ārohaya mām atra; vīkshe tāvat kiyaṭ sukham.» 349
 tac ṣrutvā dhorāṇe tasmin rājānana-vilokini
 rājā dadarṣa tām indor divaḥ kāntim iva cyutām. 350
 pibāṇ ca tām atṛiptena cakora iva cakṣuṣhā,
 nṛpas tat-prāpti-baddhāṇo hastyārohaṃ uvāca saḥ: 351
 «nītvā kareṇuṃ nikaṭaṃ, pūrāya 'asyā manorathaṃ!
 «āropaya 'indu-vadanām etām atra 'avilambitam!» 352
 iti rājñā 'udite, tena hastyāroheṇa dhaukitā
 udhastāt tasya harṃyasya tatksaṇaṃ sā kareṇukā. 353
 dṛiṣṭvā tām nikaṭa-prāptāṃ, rājñāḥ Sāgaravarmaṇaḥ
 tsāṅge tasya sā 'Anaṅgaprabhā 'ātmānam apātayat. 354
 va 'ātau sa bhartṛi-vidveshaḥ, kva 'eshā bhartṛiṣv atṛiptatā?
 i tasyāḥ pitṛi-ṣāpēna darṣito 'tiviparyayaḥ! 355
 vāta-bhītā 'iva ca sā kaṇṭhe taṃ nṛpaṃ agrahīt,
 -sparṣāṃmrīta-siktāṅgaḥ so 'pi prāpa parāṃ mudam. 356
 etyā samarpitātmānaṃ paricumbana-lālasām
 sa rājā grīhītvāiva jagāma 'āṇu sva-mandiram. 357
 a tām ukta-vṛttāntāṃ tadāiva Dyucarāṅganām
 cakāra mahādevīm, praveṣya 'antaḥpure nṛpaḥ. 358
 iddhvā rājā-hṛitām etām, etya kṣatra-yuvā 'atha saḥ
 r Vijayavarmā 'atra rāja-bhṛityān ayodhayat. 359
 lhe ca tatra tatyāja ṣaṭram aparāṇmukhaḥ;
 ūrā vishahante hi strī-nīnittaṃ parābhavam. 360
 etayā varākya te? baja 'asmān! eli Nandanam!»
 a ca surastribhiḥ sa nīto 'bhūt surālayam. 361
 y 'Anaṅgaprabhā tasmin rājñi Sāgaravarmaṇi
 'iva sāgare sthairyaṃ babandha 'ananya-gāmiṇi. 362
 avya-balūd mene tena patyā kṛitārthatām,
 janma-phalaṃ prāptaṃ tayā 'amanyata bhāryayā. 363

dinaiḥ ca tasya rājñī sā rājñāḥ Sāgaravarmanāḥ
dadhre 'naṅgaprabhā garbham, kāle ca sushuve sutam. 364
nāmnā Samudravarmāṇam tam sa rājā pitā ṇiḥ
cakāra vibhīḍāra-putra-janma-mahotsavaḥ. 365
kramāc ca vṛddhim āyātam saṅgaṇam prāpta-yauvanam
yuvarājye 'bhyasīcat tam sutam sa bhujaçālinam. 366
vivāha-hetos tasya 'atha sūnoḥ Samaravarmanāḥ
rājñāḥ Kamalavaty-ākhyāṇam sūtām āharati sma saḥ. 367
kṛitodvāhāya tasmai ca putrāya 'avarjito guṇaiḥ
Samudravarmāṇe rājyam nijam prādāt sa bhūpatiḥ. 368
so 'pi prāpyaiva tad-rājyam ojasvi kshatradharma-vit
Samudravarmā pitaram prapatas tam vyajñāpat: 369
«anujñāhi mām tāta! diḥ jetum vrajāmy aham;
«ajigīḥṣuḥ patir bhūmer nindyaḥ klīva iva striyaḥ. 370
«dharmaḥ kīrtikarī sā ca lakṣmīr iha mahibhujām,
«yā jitvā para-rāṣṭrāṇi nija-bāhu-balārjitā. 371
«kim tesām, tāta, rājatvam kshudrāṇam, abhibhūtaye
«sva-prajām eva khādanti mārjārā iva lolupāḥ?» 372
ity ūcivān sa tena 'ūce pitrā Sāgaravarmanā:
«nūtanaṇ, putra, rājyam te; tat tāvat tvam prasādhaya! 373
«nāsty apunyam akīrtir vā prajā dharmēṇa çasataḥ.
«anavekṣhya ca çaktim svām yukto rājñām na vigrabaḥ; 374
«vatsa, yady api çūras tvam sānyam asti ca te bahu,
«tathāpi nāiva viçvāsyā jayaçrīç capalā raṇe.» 375
ity-ādi pitrā prokto 'pi, tam anujñāpya yatnataḥ
Samudravarmā sa yayau tejasvi dig-jigīḥṣayaḥ. 376
kramēṇa ca diḥ jitvā, sthāpayitvā vaçe nṛpān,
prāpta-hasty-açva-hemādir āyayau nagaram nijam. 377
tatra pitror mahāratnair nānā-deçodbhavaḥ ca saḥ
caraṇau piḥjayāmāsa prapataḥ paritushṭayoḥ. 378
tad-ājñayā ca pradadau brāhmaṇebhyo mahā-yaçāḥ
mahā-dānāni hasty-açva-hema-ratnamayāni saḥ; 379
tato vasu tathā 'arthibhyo bhṛityebhyaç ca vavarṣa saḥ,
eko daridra-çabdo 'tra yathā 'abhūd artha-varjitāḥ. 380
tad dṛṣṭvā putra-māhātmyam, ātmanāḥ kṛitakṛityatām
rājā Sāgaravarmā sa mene 'naṅgaprabhā-yutaḥ. 381
utsavena ca nītvā tāny ahāni nṛpatiḥ, sa tam
putram Samudravarmāṇam avocaḥ mantri-saṃnidhau: 382
«yad mayā, putra, kartavyam, kṛitam tad iha janmani;
«bhuktaṇ rājya-sukham, dṛṣṭaḥ parebhyo na parābhavaḥ, 383
«dṛṣṭas tvam ca 'āta-sāmrājyaḥ, kim anyat prāpyam asti me?
«tad āçrayāmy aham tīrtham, yāvad me dhṛiyate tanuḥ. 384
«vinaçvare çatre 'smin kim adyāpi gṛiḥ tava?»
«iti 'iva 'eshā jarā, paçya, karṇamūle bravīti me.» 385
ity uktvā sa, sute 'nicchaty api tasmin, nṛpaḥ kṛiti
yayau Sāgaravarmā 'atha Prayāgam priyā saba. 386

tam anuvraja pitarāṃ sa ca 'āgatya nijāṃ puram,
 Samudravarmā svāṃ rājayāṃ yathā-vidhi çaçāsa tat. 387
 rājā Sāgaravarmāpi so 'naṅgaprabhāyā yutaḥ
 Prayāge tapasā devaṃ Vṛishadhvajam atoshayat. 388
 sa svapne tam uvāca 'evam Tripurārīr niçākshaye:
 «tushṭo 'smi te sabhāryasya tapasā; tad idaṃ çriṇu: 389
 «eshā 'Anaṅgaprabhā tvāṃ ca yuvāṃ Vidyādharāv ubhaṇ,
 «çāpa-kshayād nijāṃ lokāṃ prātaḥ, putra, gamishyathaḥ.» 390
 tac çrutvā sa prabubudhe rājā, 'Anaṅgaprabhā ca sà
 tadvad-ālokita-svapnā; tac ca 'anyonyam atha 'ūcatuḥ. 391
 tataç ca nripatiṃ taṃ sà hrīṣṭā 'Anaṅgaprabhā 'abhyadhāt:
 «āryaputra! mayā jātiḥ kṛtsnā 'ātmīyā smṛitā 'adhunā; 392
 «aham Vidyādharendrasya Samarasya 'ātmāsambhavā,
 «eshā 'Anaṅgaprabhā nāma pure Vīrapurābhidhe. 393
 «pitṛi-çāpād iha 'āgatya, vidyā-bhraṇçena mānuṣhī
 bhūtā, Vidyādharī-bhāvaṃ sà 'aham vyasmaram ātmanah; 394
 idāṇiṃ ca prabuddhā 'aham;» iti yāvāc ca vakti sà,
 «vat so 'vatatāra 'atra Samaras tat-pitā divah. 395
 «maskṛitah sa tena 'atha rājūā Sāgaravarmanā
 āca pāda-patitāṃ tām 'Anaṅgaprabhāṃ sūtām: 396
 hi, putri! gribhāṇa 'etā vidyāḥ! çāpaḥ sa te gataḥ,
 «ayā 'ashṭa-janma-duḥkham hi bhuktam ekatra janmani.» 397
 «uktā 'utsaṅgam āropya, vidyās tasyai punar dadau;
 «iḥ Sāgaravarmānaṃ rājānaṃ tam abhāshata: 398
 «avān Vidyādharādhiço Madanaprabha-samjñakah,
 «am ca Samaro nāma, sūtā 'Anaṅgaprabhā mama. 399
 «ideyā pūrvam eshā ca varais tais tair ayācyata,
 «ca teshāṃ kam apy aicchad bhartāraṃ rūpa-garvitā. 400
 «is tulya-guṇena 'eshā tvayā 'atyutkena yācitā,
 «ii-yogāc ca na tadā tvam apy aṅgikṛito 'naya; 401
 «tyalokāgamāya 'asyās tena çāpam adām aham.
 «ūyād me martyaloke 'pi bhāryā 'iyam!»» iti rāgiṇā 402
 «alpya hridaye dhyātvā varadaṃ Girijādhavam,
 «na svā tanus tyaktā tato Vaidyādharī tvayā. 403
 «tvāṃ mānuṣho jāto, jātā bhāryā tavāpy aṣau.
 «batam idāṇiṃ svāṃ lokāṃ yuktāu yuvāṃ mithah!»» 404
 «amareṇa sa uktaḥ
 «ātis tām tanuṃ Prayāga-jale
 «vā, Sāgaravarmā
 «Madanaprabhaḥ sadyah. 405
 «nar-adhigata-vidyā-
 «naṅgaprabhāpi tenaiva
 «a 'anyena babhau
 «vādharī jhaṭiti. 406
 «Madanaprabhaḥ sa ca tataḥ, sà çāpy 'Anaṅgaprabhā,
 «nya-vapur-vilokana-lasad-gādhānurāgāv ubhau,

sa çrīmān Samaraç ca Khecara-patiḥ: sarve samutpatya khaṇ
jagmur Vīrapuram sahaiva kila te Vaidyādharam tat puram. 407
sa tatra Samaro yathā-vidhi sutām 'Anaṅgaprabhām
tadaiva Madanaprabha-Dyucara-bhūbhrite tām dadau;
sa ca kshapita-çāpayā samam atha 'etayā prītayā
jagāma Madanaprabhaḥ sva-puram, atra ca 'āsīt sukham. 408

«ittham sva-durṇaya-vipāka-vaçena divyāḥ
«çāpa-cyutā hy avataranti manushya-loke,
«bhuktvā phalam tad-ucitam ca, nijam gatim te
«pūrvārjitena sukritena punaḥ prayānti.» 409
iti sa kathām Naravāhana-
dattaḥ sacivād niçamya Gomukhataḥ,
sālaṅkāravattikas
tutosha cakre tataç ca diva-kṛityam. 410

Taraṅga 53.

Tato 'nyedyur Alaṅkāravati-pārçva-sthitam sakḥā
Naravāhanadattam tam Marubhūtir vyajijñapat: 1
«paçya, paçya! varāko 'yaṇ, deva, kārpaṭikas tava
• «carmakhaṇḍaika-vasano jaṭālāḥ kriçā-dhūsarāḥ 2
«siṅhadvārād divā-rātrau çite vāpy ātape 'pi vā
«na calaty eva; tad na 'asya kim adyāpi prasīdasi? 3
«kāle dattam varam hy alpam, akāle babunāpi kim?
«tad yāvad mriyate na 'esha, tāvad asya kṛipām kuru!» 4
tac çrutvā Gomukho 'vādīt: «sādhu 'uktam Marubhūtinā,
«kim punar na 'aparādho 'sti tava, deva, 'atra kaçcana. 5
«kshayo yāvad na vṛitto hi pāpasya, paripanthinaḥ
«tāvad dāna-pravṛitto 'pi dātum çaknoti na prabhuh; 6
«parikshīṇe punaḥ pāpe, vāryamāṇo 'pi yatnataḥ
«çvarāḥ pradadāty eva; karmāyattam idaṁ kila. 7
«tathā ca Lakshadattasya rājñāḥ kārpaṭikasya ca
«Labdhadattasya, deva, 'etām kathām ākhyāmi te, çṛiṇu: 8

Abhūl Lakshapuram nāma nagaram vasudhā-tale,
tatra 'āsīl Lakshadattākhyas tyāginām agrāṇī nṛipaḥ. 9
lakshād ūnam na dātum sa jānāti sma kila 'arthine;
sambabhāshe tu yaṇ, tasmai dadau lakshāṇi pañca saḥ; 10

tutoṣha yasmai sa, punar nirdāridryaṃ cakāra tam;
 Lakṣhadatta iti khyātaṃ nāma tasya 'ata eva tat. 11
 tasya 'eko Labdhadattākhyo sinhadvāre divā-ñiṣam
 tasthau kārpaṭikaḥ carmakhaṇḍaika-kaṭikarpaṭaḥ. 12
 sa nibaddha-jātaḥ ṣṭa-varṣhe grīṣmātape 'pi vā
 na cacāla tataḥ kaṣhipraṃ, sa rājā ca dadarṣa tam. 13
 tathā tasya ciraṃ tatra tishṭhataḥ kleṣa-vartinah
 na sa rājā dadau kiṃcid dātāpi sakripo 'pi san. 14
 atha 'ekadā sa nripatir jagāma 'ākhetakāṭavim,
 sa ca tam lagudaṃ bibhṛad anvak kārpaṭiko yayan. 15
 tatra tasya sasanyasya vāhana-sṭhasya dhanvinaḥ,
 vyāghraṃ varāhaṃ hariṇaṃ bhāṇa-varṣheṇa nighnataḥ, 16
 agrataḥ pāda-cāri san sa kārpaṭika ekakaḥ
 jaghāna lagudenaiva varāhaṃ hariṇaṃ bahūn. 17
 sa drishṭvā vikramaṃ tasya, «citraṃ, cūraḥ kiyān ayam!»
 iti dadhyau sa rājā 'antar, na tv asmai kiṃcid apy adāt. 18
 kṛitākhetah sa nagaraṃ sva-sukhāya 'āviṣad nripaḥ,
 sa ca kārpaṭikaḥ tasthau sinhadvāre 'sya pūrvavat. 19
 adācid eka-sīmānta-gotrājāvajayāya sah
 akṣhadatto yayau rājā, yuddhaṃ ca 'asya 'abhavad mahat. 20
 tra yuddhe sa tasya 'agre rājūḥ kārpaṭiko bahūn
 idha-khādīra-daṇḍāgra-prabhāir abadhīt parān. 21
 cāturuḥ sa rājā ca nijaṃ pratyāyayau puram,
 ca tasmai dadau kiṃcid api drishṭa-parākramaḥ. 22
 m kārpaṭikasya 'atra Labdhadattasya tishṭhataḥ
 tiyuh pañca varṣhāni tasya kashṭhena jīvataḥ. 23
 tashṭhe pravṛitte drishṭvā tam ekadā daiva-yogataḥ
 ājā jāta-karuṇo Lakṣhadatto vyacintayat: 24
 'adyāpy asya mayā dattaṃ cira-kliṣṭasya kiṃcana;
 yuktyā kiṃcid etasmai dattvā paçyāmy aham na kim, 25
 nāma 'asya varākasya, vṛittāḥ pāpa-kṣhaya na vā,
 dadāti na vā 'adyāpi lakṣmīr asya ca darṣanam?» 26
 cya nripaḥ svairam bhāṇḍāgāraṃ pravīçya sah,
 bhṛitaṃ mātuluṅgaṃ samudgakaṃ iva vyadhāt. 27
 sarvāsthānaṃ ca sa vidhāya vahiḥ sabhām;
 a pravīçan sarve paura-sāmanta-mantriṇaḥ. 28
 dhye ca pravishṭaṃ tam rājā kārpaṭikaṃ svayaṃ,
 kaṭam ehi!» 'iti jagāda snigdhaḥ girā. 29
 ārpaṭikaḥ çrutvā Labdhadattaḥ praharṣhāvān
 vidham āgatya rājūḥ tasya 'upaviṣṭavān. 30
 m avadad rājā: «brūhi kiṃcit sva-bhāṣhitam!»
 nya papāṭha 'etām āryaṃ kārpaṭiko 'tha sah: 31
 yati pūrṇam eshā
 ṇī-saṃhatih samudram iva,
 mīr adhanasya punar
 nārge 'pi na 'āyāti.» 32
 . d. DMG. IV, 5.

cṛutvā 'etat pāthayitvā ca bhūyas, tushṭaḥ sa bhūpatiḥ
 sadratna-pūrṇaṁ tasmai tad mātuluṅga-phalaṁ dadau. 33
 «yasya tushyati rājā 'ayaṁ, dāridryaṁ tasya kṛintati;
 «çocyah kārpaṭikas tv esha, yasya 'āhūyaiva sādārāt 34
 «mātuluṅgaṁ idaṁ dattaṁ tushṭena 'anena bhūbhṛitā;
 «kalpavṛikṣho 'py abhavyānāṁ prāyo yāti palācatām;» 35
 iti sarve 'pi tad dṛiṣṭvā tatra 'āsthāne viśhādinah
 ajñāta-paramārthatvāt svairam ūcuḥ parasparam. 36
 sa tu kārpaṭiko mātuluṅgaṁ ādāya niryayau;
 āyayau ca 'agratas tasya bhikṣhur eko viśhīdataḥ. 37
 sa Rājavandi-nāmā tad, dattvā çāṭakam, agrahīt
 tasmāt kārpaṭikād mātuluṅgaṁ dṛiṣṭvā manoramam. 38
 pravīçya ca sa bhikṣhuḥ tad rājñe phalaṁ adhaukayat,
 rājā ca tat pariññāya çramaṇaṁ pricchati sma tam: 39
 «mātuluṅgaṁ kuta idaṁ saṁplabdham bhavatām?» iti.
 tataḥ kārpaṭikaṁ so 'smai tad-dātāraṁ çaçaṁsa tam. 40
 atha rājā viśhaṇṇaḥ ca viśmitaḥ ca babhūva saḥ,
 «aho, adyāpi na kṣhīṇaṁ pāpaṁ tasya!» 'iti cintayan. 41
 svikṛitya mātuluṅgaṁ tad, utthāya 'āsthānataḥ kṣhaṇāt
 cakāra dīna-kartavyaṁ Lakṣhadattaḥ sa bhūpatiḥ. 42
 so 'pi kārpaṭiko gatvā sinhadvāre yathā-sṭhiti
 kṛīta-bhojana-pānādir āsīd vikṛita-çāṭakāḥ. 43
 dvitīye 'hni sa rājā ca sarvāsthānaṁ tathāiva tat
 vidadhe, tatra sarve ca sapaurāḥ pravīçaṇ punaḥ. 44
 dṛiṣṭvā kārpaṭikaṁ taṁ ca praviśṭaṁ, so 'tha bhūmibhṛit
 tathāiva 'āhūya punar apy upāveçayad antike. 45
 pāthayitvā ca bhūyo 'pi tām eva 'āryāṁ, prasādataḥ
 gūḍha-ratnaṁ dadau tasmai mātuluṅgaṁ tad eva saḥ. 46
 «aho dvitīyaṁ divasaṁ tushṭo 'sya 'ayaṁ vṛithā prabhuh!
 «kim tavad etad?» ity atra sarve dadhyuḥ savismayāḥ. 47
 sa ca kārpaṭiko vīgno haste kṛtvā tu tat phalaṁ,
 rāja-prasādam aphalaṁ manvāno, niryayau vahiḥ. 48
 tāvat tasya 'āyayau ko 'pi viśhayādhikṛito 'grataḥ,
 pravivikṣhuḥ tad-āsthanaṁ drasṭu-kāmo mahikṣhitam. 49
 sa dṛiṣṭvā mātuluṅgaṁ tad vavre, kārpaṭikāt tataḥ
 ādāde çakunāpekṣhī, dattvā 'asmai vastrayor yugam. 50
 pravīçya ca nṛpāsthānaṁ, pāda-namro nṛpāya tat
 mātuluṅgaṁ dadāv ādau, tato 'nyat prābhṛitaṁ nijam. 51
 pariññāya ca tad rājñā phalaṁ sa viśhayādhīpaḥ,
 «kuta etat tava?» 'ity ukto, 'vocat: «kārpaṭikād», iti. 52
 «aho, dadāti na 'adyāpi lakṣhmīḥ tasya 'iha darçanam!»
 ity antaḥ cintayan so 'tha rājā 'abhūd vīmanā bhṛīçam. 53
 uttasthau mātuluṅgaṁ tad grīhītva 'āsthānataḥ ca saḥ.
 so 'tha kārpaṭiko vastra-yugmaṁ prāpya 'apaṇaṁ yayau. 54
 cakre bhojana-pānādi vikṛīya 'ekaṁ ca çāṭakam,
 dvitīyaṁ ca dvidhā kṛtvā vāsasī dve vyadhata saḥ. 55

tatas trīṇīye 'pi dine sarvāsthānam sa pārthivah
 vyadbāt, tathāiva sarvaḥ ca praviveṣa punar janah. 56
 tasmai pravishṭāya ca tad mātuluṅgam tathāiva sah,
 bhūyo 'py āhūya tām āryām pāṭhayitvā, nṛpo dadau. 57
 vismiteshv atha sarveshu, so 'pi kārpaṭiko vahiḥ
 gatvā rāja-vilāsinyai tad adād vijapūrakam. 58
 sā tasmai rāja-sammāna-taru-vallī 'iva jaṅgamā
 jātārūpam dadau, pushpam iva 'agra-phala-sūcakam. 59
 tat sa vikṛiya tad-ahas tasthau kārpaṭikah sukham.
 vilāsiny api sā rājūḥ praviveṣa 'antikam tadā. 60
 tasmai ca sthūla-ramyam tad mātuluṅgam adhaṅkayat,
 so 'pi tat pratyabhijñāya tām papraccha tad-āgamam. 61
 tato jagāda sā: «dattam idam kārpaṭikena me.»
 ac cṛutvā sa nṛpo dadhyau: «lakshmyā so 'dyāpi na 'ikshitah, 62
 manda-puṇyo, na yo vetti mat-prasādam anishphalam.
 mām eva ca 'etāny āyānti mahārātnāny aho muhuḥ!» 63
 dhyātvā grihitvā tat sthāpayitvā ca rakshitam
 ituluṅgam, sa utthāya cakre bhūpatir āhnikam. 64
 caturthe 'hni ca so 'kārshid rājā 'āsthānam tathāiva tat,
 yate sma ca tat sarvaiḥ sāmanta-sacivādibhiḥ. 65
 is tatra tam āyātam bhūyah kārpaṭikam nripah
 veṣya 'agrataḥ prahvam sa tām āryām apāṭhayat, 66
 tu ca mātuluṅgam tat tasmai, tac ca drutojjhitam
 a hastārḍha-samprāptam dvidhā 'abhūt patitam bhuvi; 67
 inasampdhi-bhagnāc ca tasmād ratnāni niryayuh
 āyanti tad āsthānam mahārghāni babūni ca. 68
 'irishṭvā 'abruvan sarve: «paramārtham ojāna'ām
 mriṣhā bhramo 'bhūd naḥ, prasādas tv idṛiṇaḥ prabhoḥ!» 69
 cṛutvā 'abravid rājā: «mayā yuktyā 'anayā hy ayam,
 nam cṛir dadāty asya kiṃ na vā, 'iti parikshitah. 70
 itaḥ ca try-aham na 'asya prāptah, prāpto 'sya so 'dya tu;
 va darṣanam lakshmyā dattam etasya sāmpratam.» 71
 vā, tāni ratnāni grāmān hasty-aṣva-kāñcanam
 cakāra sāmantaṃ sa tam kārpaṭikam prabhuh. 72
 u ca tataḥ snātum āsthānāt samstuvaj-janāt,
 ārpaṭikah so 'pi kṛitārtho vasatiṃ nijām. 73

yāvad na pāpānto vṛittas, tāvad na labhyate
 prasādo bhṛityena kṛitaiḥ kṣaṭa-ṣatair api.» 74
 yāya kathām etām, mantri-mukhyaḥ sa Gomukhaḥ
 nadattam tam jagāda sva-prabhum punaḥ: 75
 a, jāne, na 'etasya nūnam kārpaṭikasya te
 āpa-kshayo 'dyāpi, yena na 'asya prasidasi.» 76
 id Gomukha-vaco, «hanta sādhu!» ity udīrya ca,
 rpaṭikāḥkhyāya nija-kārpaṭikāya sah 77

Vatseçvara-sutaḥ sadyaḥ pradadau grāma-saṃcayam
 hasty-açvaṃ hema-koṭiṃ ca sadvastrābharaṇāni ca. 78
 tadaiva rāja-saḍṛiçaḥ so 'bhūt kārpaṭikāḥ kṛitī;
 kṛitajñe sat-parivāre prabhau sevā 'aphalā kutah? 79
 evaṃ sthitasya tasya 'atra jātu sevārtham āyayau
 Naravāhanadattasya dākṣiṇātyo yuvā dvijaḥ, 80
 Pralambabāhu-nāmā ca; sa vīras taṃ vyajijūpat:
 «kirty-ākriṣṭas tava 'esho 'haṃ pādaḥ, deva, samācṛitaḥ. 81
 «padāt padaṃ ca devasya padātir na calāmy aham
 «gaja-vāji-rathair bhūmau gacchato na 'ambare punaḥ. 82
 «Vidyādhareṇdratā yasmāc ṣṛyate bhāvinī prabhoh,
 «dine dine svarṇa-çataṃ dīyate vṛittaye mama.» 83
 evaṃ uktavate tasmai tat kila 'atula-tejase
 Naravāhanadattas tām dadau vṛittiṃ dvijātaye. 84
 tat-prasaṅgāc ca vakti sma Gomukho: «deva, sevakāḥ
 «bhavanti evaṃ-vidhā rājūṣaṃ, tathā ca ṣṛyatām kathā: 85

Asti 'iha Vikramapuram nāmnā pura-varam mahat;
 tatra Vikramatūṅgākhyo babhūva nṛpatiḥ purā, 86
 taikṣṇyam kṛipāṇe yasya 'abhūd na danḍe nayaçālinah,
 dharme ca satatāsaktir na tu strī-mṛigayādishu. 87
 tasmiṇç ca rājñi kulavo rajāḥsu guṇa-vicyutiḥ,
 sāyakeshv avicāraç ca goṣṭheshu paçurakṣiṇām. 88
 tasya Viravaro nāma çūro Mālava-deçajah
 svākṛitiç ca 'āyayau rājño viprah sevārtham ekadā, 89
 yasya Dharmavati nāma bhāryā, Viravati sutā,
 putrah Sattavaraç ca: 'iti trayam parikaro grihe; 90
 sevā-parikaraç ca 'anyat trayam: kaṭyām kṛipāṇikā,
 pāṇau karatalā 'ekasmiṇç, carma 'anyasmin sudarpaṇam. 91
 iyad-mātre parikare vṛittaye 'rthayate sma saḥ
 pratyahaṃ nṛpates tasmād dināra-çatapañcakam. 92
 rājā ca dadau tasmai vṛittiṃ tām lakṣhitaujase,
 «paçyāmi tāvad etasya prakarṣam», iti cintayan. 93
 dadhau ca tasya cārān sa paççāj jijñāsituṃ nṛpaḥ,
 «kuryād iyadbhir dināraiḥ kiṃ dvibāhur asāv?» iti. 94
 sa ca Viravaras teshāṃ dinārāṇaṃ diṇe dine
 çataṃ baste sva-bhāryāyā bhojanādi-kṛite dadau, 95
 çatena vastra-mālyādi kṛiṇāti sma, çataṃ punaḥ
 snātvā Hari-Harāḍḍinām arcanārtham akalpayat, 96
 dvijāti-kṛipāṇādibhyo dadāv anyac çatadvayam:
 evaṃ sa viniyuṅkte sma nityam pañcaçatim api. 97
 tasthau ca pūrva-madhyāhnaṃ siṃhadvāre 'sya bhūpateḥ,
 kṛitvā 'āhnikādi ca 'āgatya tatṛaiva 'āsīd niçam punaḥ. 98
 etām tad-dinacaryām ca nityam cārā nyavedayan
 rājñe tasmai, tatas tusthah sa taṇç cārān nyavartayat. 99

so 'pi Viravaras tasya rājñas tasthau divā-nīcam
 snānādi-samayam muktṛvā śinḥadvāre dhṛitāyudhaḥ. 100
 atha 'atra tam Viravarām jetum icchann iva 'āyayan
 çūra-pratāpāsahano garjitogro ghanāgamah. 101
 tadā ca varshati ghane ghorā dhārā-çarāvaliḥ,
 na sa Viravarāḥ śinḥadvārāt stambha iva 'acalat. 102
 rājā Vikramatuṅgaç ca prāsādād vīkshya tam tathā,
 āruroha sa jīñāsuh prāsādam tam punar niçi. 103
 «śinḥadvāre sthitaḥ ko 'tra?» 'ity uparishthāj jagāda saḥ;
 tac çrūtṛvā «'aham sthito 'tra», 'iti so 'pi Viravaro 'bhyadbāt. 104
 «aho ayam mahā-sattvaḥ sumahat padam arhati,
 śinḥadvāram na yo muñcaty ambude varshati 'driçe;» 105
 li yāvac ca sa çrūtṛvā vicintayati bhūmibhṛit,
 ivad dūrāt sa karuṇam rudatim açṛiṇot striyam. 106
 duḥkhito me na rāsthre 'sti; tad eshā kā nu roditi?»
 ālocya 'abṛavid rājā sa tam Viravarām tadā: 107
 «ho Viravara! kēpi strī dūre rodity asau, çṛiṇu!
 «'eshā, kiṃ duḥkham asyāç ca?» 'ity atra gatṛvā nirūpaya!» 108
 çrūtṛvā sa «tathā!» 'ity uktṛvā, gantum pravavṛite tataḥ
 nvan karatalām Viravaro baddhāsidenukah. 109
 bhṛtvā tam prasthitam, meghe jvalad-vidyuti tādriçe
 rā-nipāta-samruddha-rodho-randhre, sakautukah 110
 ipaç ca 'avatīryaiva prāsādāt, tasya prishṭhataḥ
 shitaḥ khadga-pāṇiḥ pratasthe so 'pi bhūmipah. 111
 «ca 'anusarpan kranditam guptānvāgata-bhūpatiḥ,
 ā vahiḥ purād ekam prāpa Viravarāḥ sarah. 112
 nātha! hā kṛipālo! hā çūra! tyaktā tvayā katham
 syāmi?» 'iti ca tad-madhye rudatim strīm dadarça tām. 113
 tvam? çocasi kam nātham?» iti prishṭā ca tena sā
 : «putra, mām etām viddhi, Viravara, kshitim! 114
 ā Vikramatuṅgo me rājā nātho 'dya dhārmikah,
 ruç ca bhavitā tasya tritiye 'hani niçcitam. 115
 içaç ca bhūyo 'pi patiḥ syāt, putra, me kutah?
 'etam anuçocāmi svam ātmānam ca duḥkhitā. 116
 hi bhāvi paçyāmi divya-drishṭyā çubhāçubham,
 a-stho yathā 'adrākshīt Suprabho devaputrakah: — 117
 i-punya-kshayāt svargāt patanam bhāvi divya-drīk
 t sūkari-garbhe sambhavam ca 'aikshata 'ātmanah. 118
 t sūkari-garbha-vāsa-kleçam vibhāvayan,
 ro 'nvaçocat tām divyān bhogān saha 'ātmanā. 119
 rga! hā hā 'Apsaraso! hā Nandana-latāgrīhāḥ!
 syāmi katham kroḍī-garbhe tad anu kardame?» 120
 ilapantam tam çrūtṛvā 'abhyetya Surādbipah
 a, so 'pi svam tasmai duḥkha-hetum avarṇayat. 121
 kro jagāda 'enam: «asty upāyo 'tra te, çṛiṇu:
 «'om namah Çivāya!» 'iti japan çaraṇam Içvaram! 122

« tam gatvā cāraṇaṃ, hitvā pāpaṃ, puṇyaṃ avāpsyasi,
 «yena prāpsyasi na krodha-yoniṃ svargād na ca cyutim. » 123
 ity ukto Devarājena Suprabho 'tha «tathā!» 'iti saḥ
 uktvā «'om namaḥ Čivāya!» 'iti Čambhuṃ cāraṇaṃ agrahit. 124
 tanmayāḥ sa dinaiḥ śhaḍbhis tat-prasādād na kevalam
 nikshiptaḥ sūkari-garbhe, yāvat svargād upary agāt. 125
 saptame 'hni ca tam svarge tatra 'apaçyan Çatakratuḥ
 vikshate yāvad, adbhikam lokāntaram asau gataḥ. — 126

« itthaṃ çuçoca sa yathā drishtvā 'aghaṃ bhāvi Suprabhaḥ,
 «tathā 'ahaṃ bhāvinam mṛityuṃ drishtvā çocāmi bhūbbṛitaḥ. » 127
 evam uktavatiṃ Bhūmiṃ tam sa Viravaro 'bravit:
 « yathā, 'amba, Suprabhasya 'abhūd upāyāḥ Çakra-vākyataḥ, 128
 «tathā yady asti rājā 'sya rakṣhōpāyas, tad ucyatām!»
 iti Viravareṇa 'ukte, Pṛithivi tam uvāca sà: 129
 «eka eva 'asty upāyo 'tra, svādhinaḥ sa tavaiva ca.»
 etac çrutvaiva so 'vādīd dhṛiṣhan Viravaro dvijah: 130
 «tarhi brūhi drutaṃ, devi! yadi çreyo bhavet prabhoḥ
 «prāṇair me putra-dārair vā, taj janma sapbalaṃ mama. » 131
 ity uktavantaṃ avadat sà tam Viravaraṃ Kshitiḥ:
 «asty atra Caṇḍikā devī, yā 'eshā rājākulāntike; 132
 «tasyai Sattvavaraṃ putram upahāri-karoshi cet,
 «tato jīvati rājā 'asau; nāsty upāyo 'paraḥ punaḥ. » 133
 çrutvā 'etad Vasudhā-vākyam dhiro Viravaras tadā,
 «yāmi, devi, karomy etad adbhūṇiva!» 'ity nvāca saḥ. 134
 «ko 'nyaḥ svāmi-hitas tvādrig? bhadraṃ te 'stu, vraja!» 'iti Bhūh
 uktvā tiro 'bhūt; sarvaṃ ca rājā so 'nvāgato 'çṛiṇot. 135

tato Vikramatūṅge 'smin rājñi channe 'nugacchati,
 drutaṃ Viravaras tasyaṃ rātrau sa sva-grihaṃ yayau. 136
 tatra prabodhya bhāryāyai Dharmavatyaḥ cāçansa saḥ
 sva-putram upabartavyaṃ rājārthe vacanād Bhuvāḥ. 137
 sà tac çrutvā 'abravit: «kāryam avaçyaṃ svāmīno hitam;
 «tat putraç ca 'adya bhavatā pratibodhya 'ucyatām!» iti. 138
 tataḥ prabodhya bālāya tasmai Viravareṇa tat
 ūce tad-upahārāntaṃ, rājārthe yad Bhuvā 'uditam. 139
 tac çrutvā sa yathārthākhyo bālāḥ Sattvavaro 'bhyadbāt:
 «prabhu-kāryopayuktāsuḥ puṇyavāns, tātā, nāsmi kim? 140
 «bhuktaṃ mayā tad-annaṃ yac, çodhanīyaṃ mayāpi tat;
 «tad nītvā tat-kṛite devyā upahāri-kurushva mām!» 141
 ity ūcivānsaṃ tam Sattvavaraṃ Viravaraḥ çicum,
 «satyam bhavasi maj-jāta!» ity avocad aviklavam. 142
 etad Vikramatūṅgaḥ sa rājā çrutvā vahiḥ-sthitāḥ
 acintayad: «aho sarve sama-sattvā ami!» iti. 143

tato Viravaraḥ skandhe sutaṃ Sattvavaraṃ sa tam,
 bhāryā Dharmavati ca 'asya pṛiṣṭhe Viravatiṃ sutaṃ 144
 grīhītvā, jagmatuḥ tau dvaṃ rātrau tac Caṇḍikā-grihaṃ;
 rājā Vikramatūṅgaç ca paçcāc channo yayau tayoḥ. 145

tatra 'avatāritāḥ skandhāt pitrā Sattvavaro 'tha sah,
 bālo 'pi dhairya-rācis, tām natvā devīm vyajijñapat: 146
 «devi, mūrdhōpahāreṇa mama jivatū naḥ prabhuḥ,
 «nriṇo Vikramatūṅgo 'tra cāstu ca kṣhmām akaṇṭakām!» 147
 evam uktavatas tasya, «sādhu putra!» 'ity udrīya sah,
 krishṭvā karatalām, sūnoḥ chittvā Viravarāḥ ciraḥ 148
 pradadau Caṇḍikā-devyai, «rājñāḥ creyo 'stv!» iti bruvan;
 nāsty aho svāmi-bhaktānām putre vā 'ātmani vā sprihā. 149
 «sādhu, Viravara! prattam svāmīno jivitam tvayā
 «api prāṇaiḥ sutasya!» 'iti ṣuṣruve vāk tadā divaḥ. 150
 tac ca 'ativismite rājñi sarvaṃ paçyati ṣṇivati,
 bālā Viravatī tasya bhrātūr Viravarātmaḥ 151
 hatasya 'upetya mūrdhānam āçlishya paricmbya ca,
 «hā bhrātar!» iti ca 'ākrandya, bṛitsphoṭena vyapādi sà. 152
 drishṭvā sūtām api mṛitām, sà tam Viravarām tadā
 bhāryā Dharmavatī dainyena 'abravīd racitāñjaliḥ: 153
 «rājñāḥ çivam kṛitam tāvat; tad anujñām prayaccha me,
 yāvad ātta-mṛitāpatya-dvayā 'agnim praviçāmy aham. 154
 bālā yatra 'iyam ajñānāpy evam bhrātṛi-çucā mṛitā,
 ka çobhā jivitenā 'atra, naṣṭe 'patya-dvaye 'pi, me?» 155
 içcayena 'iti jalpantīm tām sa Viravaro 'bravīt:
 evam kurushva! kim vacmi? na hi 'idānim, anindite, 156
 upatya-çokaikamaye saṃsāre 'sti sukham tava;
 at pratikṣasva, yāvat te racayāmi citām aham.» 157
 uktvā 'atra sthitair devī-kṣhetra-nirmāṇa-dārubhiḥ
 astāpatya-çavām cakre dīptāgni-jvalitām citām. 158
 o Dharmavatī bhāryā pādau tasya prāṇamya sà,
 nmāntare 'pi me bhūyād, āryaputra, patir bhavān, 159
 vaṃ rājño 'stu ca!» 'ity uktvā sādhvī tasmiñ citāuale
 à-jaṭāle nyapatac çitala-brada-līlayā. 160
 sa Vikramatūṅgaç ca drishṭvā gupta-sthito nriṇaḥ,
 na 'eshām anriṇo 'ham syām?» 'ity āsīd dhyāna-niçcalaḥ. 161
 to Viravarāḥ so 'pi dhīra-cetā vyacintayat:
 upannam svāmi-kāryam me, sākṣhād divyā hi vāk çrutā. 162
 «ktānnapiṇḍaḥ saṃçuddhaḥ prabho; tad adhunā mayā
 sam iṣṭam vyayikṛitya bharaṇīyam kuṭumbakam. 163
 «ya 'ātmanibharitvena na cakāsty eva jivitam;
 kim na 'ātmoṇāreṇāpy arcayāmy Ambikām imām.» 164
 ravarāḥ sattva-niṣṭhāḥ saṃkalpya Caṇḍikām,
 tām varadām pūrvam sa stotreṇa 'upatasthivān: 165
 eçvari, namas tubhyam! prañatābhaya-dāyini,
 āra-paṅka-magnam mām çaraṇāgatam uddhara! 166
 prāṇa-çaktir bhūtānām, tvayā 'idaṃ cesṭate jagat.
 er ādau sva-sambhūtā svayam drishṭāsi Çambhunā, 167
 itī viçvam udbhāsyā durnirikshyeṇa tejasā
 «lākaṇḍa-bālārka-bimba-koṭir iva 'uditā, 168

«bhujānām cakrabālena samchādita-digantarā
 «khaḍga-kheṭaka-kodaṇḍa-ṣara-ṣūlādi-dhārīṇī. 169
 «samstutāsi ca tenaiva devena 'evam Triṣūlinā:
 ««namas te Caṇḍi Cāmunde Maṅgale Tripure Jaye 170
 ««Ekānaṅce Ṣiṇe Durge Nārāyaṇi Sarasvati
 ««Bhadrakālī Mahālakṣmi Siddhe Ruruvidāriṇi! 171
 ««tvam Gāyatri Mahārājñi Revati Vindhyavāsini
 ««Umā Kātyāyanī ca, tvam Ṣarvaparvatavāsini.» 172
 «ity-ādibhir nāmabhis tvām, devi, stuti-vido Harāt
 «ṣrutvā, Skandho Vasishṭhaṣ ca Brahmāḍyās tvām ca tushṭuvuḥ; 173
 «stuvantas tvām ca, bhagavaty, amarā ṣishayo narāḥ
 «Ṣpsitābhyadhikān kāmān prāptāṣ ca prāpnuvanti ca. 174
 «tad me prasīda, varade! gṛihāṇa tvam inām api
 «mac-ṣarṣṇopahārārcām! ṣreyo rājño 'stu mat-prabhoḥ!» 175
 ity udrīya ṣiraṣ chettum yāvad icchati sa svakam,
 udabbhūd bhārati tāvad aṣarirā nabhastalāt: 176
 «mā kārshhī sāhasam, putra! sattvenāiva 'amunā hy aham
 «suprītā tava; tad mattaḥ prārthayasva 'Ṣpsitam varam!» 177
 tac ṣrutvā so 'bravīd Viravaras: «tushṭāsi, devi, cet,
 «rājā Vikramatuṅgas taj jīvatv anyat samā-ṣatam! 178
 «bhāryāpatyāni jīvantu mama ca!» 'iti vare 'rthite
 tena, bhūyaḥ samudabbhūd, «evam astv!» iti vāḡ divaḥ. 179
 tatksaṇam te ca jīvantas trayo 'py uttasthur akṣhataiḥ
 dehair Dharmavati Sattvavaro Viravati ca sā. 180
 tato Viravaro hṛiṣṭo bodhitān devy-anugrahāt
 nītvā tān sva-gṛiham sarvān, rājño dvāram agāt punaḥ. 181
 nṛipo Vikramatuṅgaṣ ca tad dṛiṣṭvā hṛiṣṭa-vismitaḥ,
 gatvā punas tam prāsādam ārohat svam alakṣhitaḥ; 182
 «sindhadvāre sthitaḥ ko 'tra?» 'ity uparishṭhād uvāca ca.
 tac ṣrutvā 'adhaḥ sthito Viravaras tam pratyuvāca saḥ: 183
 «aham sthito 'tra! tām ca strīm vikṣhitum gatavān aham,
 «devatā 'iva ca sā kvāpi dṛiṣṭa-nashṭā 'iva me gatā.» 184
 ṣrutvā 'etat, kṛitsna-vṛittāntam dṛiṣṭvā so 'tyantam adbhutam,
 bhūbhṛid Vikramatuṅgo 'tra rātrāv eko vyacintayat: 185
 «aho! apūrvāḥ ko 'py esha puruṣhāṭiṣayo vata,
 «yaḥ karoti 'idrīṣam ṣlāghyam, ullekham na ca ṣaṇsati. 186
 «gambhīro 'pi viṣālo 'pi mahā-sattvo 'pi na 'ambudhīḥ
 «acalena mahāvāta-sparṣe 'pi spardhate 'munā. 187
 «parokṣam niṣi yena 'evam putra-dāra-vyayena me
 «prāṇāḥ pradattās, tasya 'asya kuryām kām pratyupakriyām?» 188
 ity-ādy ākalayan rājā prāsādād avatīrya saḥ,
 praviṣya 'abhyantaram rātriṁ smayamāno nināya tām. 189
 prātaṣ ca sa, mahāsthāne tasmin Viravare sthite,
 tadīyam kathayāmāsa tad-rātri-caritādbhutam. 190
 tataḥ samstūyamānasya sarvair Viravarasya, saḥ
 babandha tasya sasūtasyāpi paṭṭam narādhipaḥ, 191

prādād bahūc ca vishayān açvān ratnāni vāraṇān
daça kāñcana-koṭiṣ ca vṛtṭim shasṭigunām api. 192
tatksanād rāja-tulyaṣ ca so 'bhūd Vīravaro dvijaḥ
ucchritena 'ātapatreṇa kṛitārthaḥ sakuṭumbakaḥ. 193

iti sa kathāṃ kathayitvā
vidadhānaḥ prastuṭopasamhāram,
Naravāhanadattam taṃ
punar avadad Gomukho mantri: 194
«evam, deva, kṣmābhrītām eka-vīrā
«bhṛityāḥ kecit puṇya-yogād milanti,
«ye svāmy-arthe tyakta-dehādy-apekṣhāḥ
«samyag lokau dvau susattvā jayanti. 195
tad esha tādṛig-vidha eva dṛiṣyate
dvija-pravīras tava, deva, sevakaḥ
navāgataḥ sattvagunād dhikādhikāḥ
Pralambabāhuḥ sthira-sausṭhavaḥ kṛitih. » 196
iti nija-sacivād udāra-sattvo
ula-mater avadhārya Gomukhāt saḥ,
Naravāhanadatta-rājaputro
li paritoṣam anuttamaṃ babhāra. 197

Taraṅga 54.

m sa nivasāns tatra Vatṣeṣasya pitur grihe,
chādyaiḥ sva-sacivaiḥ sevyamāno 'nurāgibhiḥ, 1
iṣ cāpy Alāṅkāravatyā devyā 'anuraktayā
ighnāsaḥ ḍgāḍha-tat-prema-mushitṛshyayā, 2
hanadatto 'tha kadācid mṛiga-kānanam
ratham āruhya paṣcād-ārūḍha-Gomukhaḥ. 3
abāhau tasmiṇc ca vipra-vīre 'gra-yāyini,
ākhetaka-kṛidāṃ sa tatra sahito 'nugaiḥ. 4
ānena dhāvatsu rathācveshv api tasya, saḥ
bāhus tad-vegam vijitya purato yayau. 5
it sāyakaiḥ sinha-vyāghrādīn syandane sthitaḥ,
bāhus tv asinā pāda-cārī jaghāna tām. 6
«ryam! aho jaṅghā-javo 'sya!» 'iti visismiye
nadattaṣ ca, dṛiṣṭvā dṛiṣṭvā sa taṃ dvijam. 7
etaḥ pariṣṛāntaḥ sa sa-sārathi-Gomukhaḥ,
bāhau subhate tasminn agrasare, tataḥ 8

rathārūḍhas trishākrāntaḥ salilānveshaṇa-kramāt
 Vatsēṣvarātmajo dūraṃ viveṣa 'anyad mahā-vanam. 9
 tatra 'utphulla-hiranyābjaṃ divyaṃ prāpa mahat sarah,
 dvitīyam iva bahv-arka-bimbaṃ bhūmi-gataṃ nabhaḥ. 10
 tatra sa snāta-pītāmbhāḥ kṛtvā snānādi sāmugaḥ,
 tad-ekadeṣe caturo dūrād aikshata pūrushān 11
 divyākṛitīn divya-vastrān divyābharāṇa-bhūshitān,
 hemāmbujāni sarasas tasmād uccitya grihṇataḥ. 12
 upāgāt kantukāt tāṇṣ ca, prishṭaḥ: «ko 'si?» 'iti tair api,
 anvayaṃ nāma vṛttāntaṃ nijam tebhyaḥ ṣaṣṭha saḥ. 13
 te 'py evaṃ darṣana-pritāḥ prishṭavantaṃ tam abruvan:
 «asti madhye mahāmbhodheḥ ṣṛmad dvīpa-varaṃ mahat, 14
 «yad Nārikeladvīpākhyam khyātaṃ jagati sundaram.
 «tatra santi ca catvāraḥ parvatā divya-bhūmayāḥ: 15
 «Maināko, Vṛṣabhaṣ, Cakro, Balāhaka iti smṛitāḥ.
 «caturshu teshu catvāro nivasāma ime vayam. 16
 «eko 'smākaṃ Rūpasiddhir nāmnā vividha-rūpa-dhrit,
 «Pramāpasiddhir aparo vṛihat-sūkṣma-pramāṇa-sṛik, 17
 «Jñānasiddhis tritīyaḥ ca bhaviṣyad-bhūta-bhavya-vit,
 «Devasiddhiḥ caturtho 'pi sarva-daivata-siddhi-bhrit. 18
 «te vyaṃ hema-kamalāny etāny ādāya sāmpratam,
 «devaṃ pūjayitum yamaḥ Ḍvetadvīpe Ḍriyaḥ patim. 19
 «tad-bhaktā hi vyaṃ sarve, tat-prasādena ca 'adriṣhu
 «teshu sveshv ādhipatyam naḥ siddhi-yuktāḥ ca sampadaḥ. 20
 «tad ehi! darṣayāmas te Ḍvetadvīpe Hariṃ prabhum;
 «nayāmas tvā 'antarikṣheṇa, yadi te rocate, sakhe!» 21
 ity uktavadbhis taiḥ sākam devaputrais «tathā!» 'iti saḥ
 Naravāhanadatto, 'tra svādhīnāmbu-phalādike 22
 Gomukhādīn avasthāpya, Ḍvetadvīpaṃ vihāyasa
 yayau, grihītaḥ svotsaṅge tad-madhyād Devasiddhinā. 23
 tatra 'avatīrya gaganād, dūrād eva 'upasṛitya ca,
 pārṣvasthita-'Abdhitānayaṃ, pādāntaḥstha-Vasundharam, 24
 ṣaṅkha-cakra-gadā-padmaḥ sevyamānaṃ savigrahaḥ,
 bhaktyā 'upagīyamānaṃ ca Gandharvair Nāradādibhiḥ, 25
 prāṇamyamānaṃ devaiḥ ca Siddhair Vidyādharaḥ tathā,
 agropaviṣṭa-Garudaṃ, Ḍesha-ṣayyāgataṃ Hariṃ 26
 sa dadarṣa, caturbhis taiḥ prāpito devaputrakaiḥ;
 kasya na 'abhyudaye hetur bhavet sādhu-samāgamah? 27
 tato 'rcitaṃ devaputraiḥ, Kaṣyapādyaḥ ca samstutam
 Naravāhanadattas tam astaushit prāñjalir vibhum: 28
 «namo 'stu tubhyaṃ, bhagavan bhakta-kalpamahiruba,
 «Lakṣmī-kalpatāḍḍiṣṭa-vapushe 'bhīṣṭa-dāyine! 29
 «namas te divya-haṇṣāya sad-mānasa-nivāsine,
 «satatodita-nādāya parākāṣa-vihārīṇe! 30
 «tubhyaṃ namo 'tisarvāya sarvaḥbhyanantara-vartine,
 «guṇātikrānta-rūpāya pūrṇa-shāḍgunya-mūrtaye! 31

«Brahmā te nābhi-kamale svādhyāyedyad-mṛidu-dhvanih
 «ndbhūtāneka-caraṇo 'pi, lṣa, śhaṭcaraṇāyate! 32
 «bhūmi-pādo dyu-mūrdhā tvam dik-çrotro 'rkendu-locanaḥ
 «brahmānda-jātharaḥ, ko 'pi purnsho gīyase budhaiḥ. 33
 «tvatto dhāma-nidheç ca 'asau bhūta-grāmo vijrimbhate,
 «nātha, sphuliṅga-saṃghāta iva prajvalato 'nalāt; 34
 «punaç ca praviçaty eṣha tvām eva pralayāgame,
 «dinānte vibhaga-vrāta iva vāsa-mahādrumam. 35
 «srijasy ullasitaḥ svāṅgān tvam etān bhuvaneçvarān,
 «ananta-velā-kshubhitas taraṅgān iva vāridhiḥ. 36
 «viçva-rūpo 'py arūpas tvam, viçva-karmāpi ca 'akriyaḥ,
 «viçvādbhāro 'py anādhāraḥ: kaḥ sa tattvam avaiti te? 37
 «tām tām piddhiṃ surā prāptās tvat-prasannekshaṇekshitāḥ;
 «tat prasida! prapannaṃ mām paçya aneḥārdrayā dṛiçā!» 38
 evam-kṛita-stutiṃ dṛiṣṭvā saprasādena cakshushā
 Naravāhanadattam tam, Harir Nāradam abhyadhāt: 39
 «gaccha! kshiroda-sambhūta yā varāpsarasasā purā,
 nyāsikṛitya mayā haste Çakrasya sthāpitāḥ avakāḥ, 40
 tās tasmād mama vākyena mṛigayitvā, mahāmune,
 āropya tad-rathe, sarvāḥ satvaram iha 'ānaya!» 41
 y ukto Hariṇā gatvā Nāradaḥ sa «tathā!» 'iti, tāḥ
 inye 'psarasasā Çakrāt tad-rathena sa-Mātaliḥ. 42
 sa tāsū 'upanitāsu prapātena 'Apsaraḥsv atha,
 tsarāja-tanūjaṃ tam Bhagavān ādideça saḥ: 43
 Naravāhanadatta, 'etās tubhyaṃ Apsaraso mayā
 uttā Vidyādhareṇdrāṇāṃ bhaviṣhyac-cakravartine. 44
 am āsām ucito bhartā, bhāryāç ca 'etās tava 'ucitāḥ,
 imadevāvatāro hi nirmitas tvam Purāṇiṇā.» 45
 çrutvā pāda-patite tasmin Vatseçvarātmaje
 sa-prasādu-mudite, Harir Mātaliṃ ādiçat: 46
 Naravāhanadatto 'sāv Apsaraḥ-sahitas tvayā
 pyatām sva-grihaṃ yāvat pathā, yena 'ayam icchatī!» 47
 tam Bhagavatā 'ādiṣṭe, sāpsarasakaḥ prapāmya tam
 Naravāhanadattāḥ sa, ratham Mātali-sārathim 48
 sa devaputrais taiḥ sākam kṛita-nimantranaiḥ,
 elam agād dvīpaṃ devaiç çaiva kṛita-sprihaḥ. 49
 tair arcito Rūpasiddhi-prabhrītibhiḥ kṛitī
 hir divya-purushaiḥ, Çakrasārathinā yutaḥ, 50
 sa-Vṛishabhādyeshu tad-nivāsādrishu kramāt
 bhiḥ samam tābhiḥ svarga-spardhishv araṇsta saḥ, 51
 nāsāgamotphulla-nānā-taru-varāsu ca
 tad-udyāna-vanabhūmishu kautuki. 52
 'etās taru-mañjaryāḥ prithu-pushpa-locanaiḥ
 n vasantam āyātam paçyanti 'iva vikaṣvaraiḥ. 53
 akshetre tra mā bhūd naḥ saṃtāpo 'rka-karṣhma-jah!»
 'āchāditaṃ, paçya! phullaiḥ sarasijaiḥ saraḥ. 54

« paçya! 'ujjvalaṃ kaṇṇikāraṃ upetyāpi visaurabhaṃ
 « vimuñcanti alayo, nīcaṃ cṛimantam iva sādḥavaḥ. 55
 « paçya! 'iha Kinnari-gītaḥ kokilānāṃ ca kūjitaiḥ
 « rutair allnāṃ saṃgītāṃ ritarājasya tanyate. » 56
 ity-ādi devaputrās te bruvānās tām adarçayan
 Naravāhanadattāya tasmai svopavanāvalīm. 57
 tat-pureshv api cikrīḍa paçyan Yatseçvarātmajaḥ
 sa vasantotsavoddāma-praṇṛityat-paura-carcaṛiḥ. 58
 bubhuje sāpsaraskaḥ ca bhogān atra 'amarocitān;
 sukṛito yatra gacchanti, tatra 'eshāṃ riddhaya 'gragāḥ. 59
 evaṃ sthitvā 'atra caturo divasān, devaputrakān
 Naravāhanadattas tām suhṛdo nijagāda saḥ: 60
 « gacchāmy ahaṃ sva-nagarīm tāta-darçanotsukah;
 « tad yūyaṃ tām purīm etya kṛitārthayata paçyata! » 61
 tac cṛutvā te 'bruvan: « dṛiṣṭaḥ sāras tasyā puro bhavān;
 « kim anyat? prāpta-vidyena smartavyās tu vayaṃ tvayā. » 62
 ity uktvā pratimuktas tair, upanīṭendra-sadratham
 Naravāhanadatto 'sau Mātaliṃ tam abhāshata: 63
 « yatra divya-saras-tīre sthitā me Gomukhādayaḥ,
 « tena māgeṇa Kauçāmbīm purīm prāpaya mām! » iti. 64
 tatas « tatāḥ! » 'iti tena 'uktaḥ, sāpsaraskaḥ sa tad-rathe
 āruhya, tat saraḥ prāpa Gomukhādīn dadarça ca. 65
 « āyāta sva-pathā çighraṃ! sarvaṃ vakshyāmi vo grihe; »
 ity uktvā tāñ ca Kauçāmbīm yayau Çakra-rathena saḥ. 66
 tatra 'avatīrya nabhasaḥ, pūjitaṃ preshya Mātaliṃ,
 Apsarobhir yutas tābbhiḥ sa viveça sva-mandiram. 67
 sthāpayitvā ca tās tatra, gatvā Vatsēçvarasya saḥ
 tad-āgamana-bṛiṣṭasya vavande caraṇau pituḥ 68
 mātur Vāsavadattāyāḥ Padmāvatyās tathāiva ca;
 abhyanandañ ca te 'py etaṃ darçanāṭṛipta-cakshuṣaḥ. 69
 tāvac ca sa rathārūḍho Gomukho 'tra sasārathiḥ
 Pralambabāhunā tena vipreṇa samam āyayau. 70
 atha sthite mantri-varge pitṛa prīṣṭaḥ çaçāṇsa saḥ
 Naravāhanadattas taṃ sva-vṛittāntaṃ mahādbhutam. 71
 « dadāti tasya kalyāṇa-mitra-saṃyoyam īçvaraḥ,
 « icchaty anugrahaṃ yasya kartuṃ sukṛita-karmanāḥ; » 72
 iti çāṇsatsu sarveshu, rājā Vatsēçvaro 'tha saḥ
 cakara tusthas tanayasya 'Acyutānugrahotsavam. 73
 dadarça pāda-patanāya 'ānītā Gomukhena ca
 Hari-prasāda-labdhas tāḥ sadāro 'psarasāḥ snuṣaḥ, 74
 Devarūpāṃ Devaratīm Devamālāṃ tathāiva ca
 Devapriyāṃ caturthīm ca ceṣṭibhiḥ prīṣṭa-namakāḥ. 75
 « kva 'ahaṃ, kva mayy Apsaraso? diṣṭyā 'ahaṃ rāja-sūnuna
 « Naravāhanadattena bhuvī svarnagari-kṛitā; » 76
 iti 'iva 'avikiranti sā sindūraṃ, vitatotsavā
 calad-rakta-patākābbhiḥ Kauçāmbi dadṛçe tadā. 77

Naravāhanadattaḥ ca pitror dattotsavo dṛiṣṭo
 anyāḥ sambhāvayāmāsa bhāryā mārgaṇmukhīr nijaḥ, 78
 tāḥ caturbhīr dinair varshair iva taṁ ca kṛiṣṭi-kṛitāḥ
 anandayan varṇayantyaś tāṁ tāṁ viraha-vedanām. 79
 Gomukho vana-vāse ca rakshato ratha-vājināḥ
 Pralambabāhoḥ śinhādi-badha-ṣauryam avarṇayat. 80
 evaṁ ṣṛuti-sukhān ṣṛiṇvaṁ kathālāpān ayantraṇān,
 nirvarṇayaṁ ca kāntānām rūpaṁ sa nayanāṁṛitam, 81
 kurvaṁ ca cātūni ca, piban madhūni sacivair yutaḥ
 Naravāhanadatto 'tra taṁ kālam avasat sukhī. 82
 ekadā 'antar Alāṅkāravatī-vāsagṛiḥe sthitāḥ
 savayasyaḥ sa ṣuṣṭrāva tūrya-kolāhalaṁ vahiḥ. 83
 tato Hariṣikhaṁ senāpatim nijam uvāca saḥ:
 «akasmāt kuta esha syāt tūrya-nādo mahān iha?» 84
 etac ṣṛutvaiva nirgatya praviṣya ca sa taṁ kṣaṇāt
 vyajjūpad Hariṣikho Vatsarāja-sutaṁ prabhum: 85
 «Rudro nāma baṇig, deva, nagaryām iha vidyate;
 «itāḥ Suvarṇadvipaṁ ca sa jagāma baṇijyayā. 86
 «āgacchato nijas tasya samprāpto 'py artha-saṁcayāḥ
 «abdhau vāhana-bhaṅgena nimagno nācam āgataḥ. 87
 «uttirṇaḥ ca 'ātmaṇaiva 'eko daivāj jīvan sa vāridheḥ,
 «prāptaḥ ca 'adya dinaṁ shashṭham iha 'āpanno nijam griham. 88
 dināni katicid yāvad iha tiṣṭhāti duḥkhitāḥ,
 tāvat svārāmato daivāt prāptas tena nidhir mahān. 89
 tad-gotrājānām ca mukhāj jñātāṁ Vatsēṣvareṇa tat;
 tato 'dya 'āgatya tena 'asau vijñāpto baṇijā prabhuḥ: 90
 sadratnāughā mayā labdhāḥ catasro hema-koṭayaḥ;
 tad, ādicāti devaḥ ced, arpayishyāmi tā» iti. 91
 jalāṣayena mushitaṁ dīnaṁ dṛiṣṭvāiva, vedhasaḥ
 kripayā samvibhaktaṁ tvām ko mushṇāti ajalāṣayaḥ? 92
 «accha, bhūṅkshva yathā-kāmaṁ dhanaṁ prāptaṁ sva-bhūmitāḥ!»
 Vatsēṣvareṇāpi vyādisṭho 'sau baṇik tataḥ. 93
 esha pādayo rājñāḥ patitvā harsha-nirbharaḥ,
 yāni vādayan yāti sva-grihaṁ sānugo baṇik.» 94
 Hariṣikhena 'ukte, stutvā dhārmikatām pituḥ
 vāhanadattaḥ svān sacivān vismito 'bravīt: 95
 i tāvad haraty arthāns, tad anv eva dadāti kim?
 im ucchrāya-pātābhyāṁ kṛiṣṭi 'iva vidhir nṛpām!» 96
 rutvā Gomukho 'vālid: «Idṛiṣy eva gatir vidheḥ;
 udraṣṭurasya kathā tathā ca 'atra niṣamyatām: 97

hūva nagaraṁ pūrvam nṛpater Harshavarmanāḥ
 n Harshapuraṁ nāma saurājya-sukhita-prajam. 98
 Samudraṣṭurākhyo nagare 'bhūd mahābaṇik
 dhārmiko dhīra-sattvo bahu-dhaneṣvaraḥ. 99

sa bañijyā-vaçād gacchan Suvarṇadvīpam ekadā,
 āruroha pravahanaṃ taṭaṃ prāpya mahāmbudheḥ. 100
 gacchataḥ tasya tena 'abdhaṃ, kiṃcic-ṇeṣhe tad-adhvani,
 ghorāḥ samudabhūd meghe vāyuḥ ca kṣobhitāṇavaḥ. 101
 tena 'ūrmi-vega-vikshipte vahane makarāḥhate
 bhagne, parikaraṃ baddhvā so 'mbudhāv apatad baṇik. 102
 yāvac ca bāhu-vikshepair vīro 'tra tarate kṣaṇam,
 tāvac cira-mṛitaṃ prāpa puruṣaṃ pavanēritam. 103
 tad-ārūḍhaḥ ca bāhubhyāṃ kṣiptāmbur vidhinaiḥ saḥ
 nitaḥ Suvarṇadvīpaṃ tad anukūlena vāyunā. 104
 tatra 'avatirṇaḥ puline sa tasmād mṛita-mānuṣhāt
 kaṭi-nibaddhaṃ sagranthi tasya 'avaikshata çāṭakam. 105
 unmucya vikshate yāvac çāṭakam kaṭito 'sya tat,
 tāvat tad-antarād divyaṃ ratnādhyam prāpa kaṇṭhakam. 106
 taṃ dṛiṣṭvā 'anarghyaṃ ādāya, kṛita-snānas tutosha saḥ,
 manvāno 'bdhaṃ vinashṭaṃ tad-dhanaṃ tasya 'agratas triṇam. 107
 tato gatvā 'atha Kalaçapurākhyam nagaraṃ kramāt,
 hastastha-kaṇṭhako devakulam ekaṃ viveça saḥ. 108
 tatra chāyopaviṣṭaḥ sa, vāri-vyāyāmato bhṛīcam
 pariçrāntaḥ, çanair nidrāṃ yayau vidhi-vimohitaḥ. 109
 sūptasya tatra ca 'akasmād āgataḥ purarakṣiṇaḥ
 dadṛiçus tasya hastasthaṃ kaṇṭhakam taṃ asaṃvṛitam. 110
 «ayaṃ sa kaṇṭhako rājasutāyā iha kaṇṭhataḥ
 «hāritaḥ Cakrasenāyā, dhruvo cauro 'yam eva saḥ;» 111
 ity uktvā taiḥ prabodhya 'asau ninye rājakulam baṇik.
 tatra priṣṭhaḥ svayaṃ rājñā sa yathā-vṛittam abhyadhāt. 112
 «mithyā vakty esha; cauro 'yam, imaṃ paçyata kaṇṭhakam!»
 iti prasārya taṃ rājā yāvat sabhyaṃ bravīti saḥ, 113
 tāvat prabhāsvaram dṛiṣṭvā, nipatya nabhaso javāt,
 gridhras taṃ kaṇṭhakam hṛitvā jagāma kvāpy açaṇkitam. 114
 atha 'atyārtasya bañijaḥ krandataḥ çaraṇam Çivam
 badhe rājñā krudhā 'ādiṣṭe, çuçuve bhāratī divaḥ: 115
 «mā sma badhīr enam! asau Harṣapurād baṇik
 «sādhuḥ Samudraçūrākhyo vishaye 'bhyāgatas tava. 116
 «kaṇṭhako yena nīto 'bhūt, sa cauraḥ purarakṣiṇam
 «bhayena vihvalo naçyan nipatya 'abdhaṃ mṛito niçi. 117
 «ayaṃ tu tasya caurasya kāyam prāpya 'adhirubhya ca
 «baṇig bhagna-pravahanaḥ tīrtvā 'ambhodhim iha 'āgataḥ. 118
 «tadā ca tat-kaṭi-baddha-çāṭaka-granthito 'munā
 «bañijā kaṇṭhakaḥ prāpto, na nīto 'nena vo gṛihāt. 119
 «tad acauram imaṃ, rājan, bañijaṃ muñca dhārmikam!
 «saṃmānya prahiṇv eva 'enam!» ity uktvā virarāma vāk. 120
 etac çrutvā sa saṃtushya muktā taṃ bañijaṃ badhāt
 Samudraçūram saṃmānya dhanai rājā visriṣṭavān. 121
 sa ca prāpta-dhanaḥ kṛita-bhāṇḍo bhūyo bhayaṃkaram
 aya-deçam eshyaṇ vahanena 'uttatāra 'ambudhim baṇik. 122

tīrṇābdhiḥ ca tato gatvā sārthena saha sa kramāt
 aṭavīm prāpad ekasmin vāsare divasātyaye. 123
 tasyām āvasite sārthe rātrau, tasmiṇ ca jāgrati
 Samudraçûre, nyapatac caura-senā 'atra durjayā. 124
 hanyamāne tayā sārthe, bhāṇḍāns tyaktvā palāyya saḥ
 Samudraçûro nyagrodham ārūḍho 'bhūḍ alakshitaḥ. 125
 brīṭāçesha-dhane yāte caura-sainye, bhayākulah
 tatrayaiva tām tarau rātriṁ duḥkhārtaç ca nināya saḥ. 126
 prātas tasya taroḥ prishṭhe gata-dṛishṭiḥ sa daivataḥ
 dīpa-prabhām iva 'apaçyat sphurantīm patra-madhyagām. 127
 vismayāt tatra ca 'ārūḍho grīdhra-nīḍam, avaiḥshata
 antaḥstha-bhāsvārānarghya-ratnābharaṇa-samçayam. 128
 jagrāha tasmāt sarvaṁ tat, tad-madhye prāpa kaṇṭhakam
 tam sa, yaṁ prāptavān Svarṇadvipe, grīdhro 'harac ca yaṁ. 129
 tataḥ prāptāmita-dhano nyagrodhād avaruḥya saḥ,
 hrishṭo gacchan kramāt prāpa nijaṁ Harshapuram puram. 130
 tatra tasthau baṇik so 'tha vītānya-draviṇa-sprihaḥ
 Samudraçûraḥ svajanaiḥ saha nandan yateçchayā. 131

« abdhau tat patanam, so 'rtha-nāças, tat taraṇam tataḥ,
 « sā kaṇṭhakasya ca prāptis, tasyaiva 'apagamaç ca saḥ, 132-
 « sā nishkāraṇa-nigrāhya-daçāvāptiḥ, sa tatksanaṁ
 « tusṭād dvipeçvarāl lābhas, tad abdhos taraṇam punaḥ, 133
 « so 'tha sarvāpahāraç ca pathi cauraiḥ samāgamāt,
 « paryante tasya baṇijas taru-prishṭhād dhanāgamah: 134
 « tad evam līdriçam, deva, vicitram cesṭitam vidheḥ;
 « sukṛitī ca 'anubhūyaiva duḥkham apy açnute sukham. » 135
 iti Gomukhataḥ çrutvā çraddhāya, 'utthāya ca vyadhāt
 Naravāhanadatto 'tra snānādi-divasa-kriyām. 136

anyedyur etya ca 'āsthāna-gataṁ tam bāla-sevakaḥ
 çûraḥ Samaratuṅgākhya rājaputro vyajijñapat: 137
 « deva, Saṅgrāmavarshena nāçito gotrajena me
 « deçaç caturbhir yuktena putrair Virajitādibhiḥ. 138
 « tad esha gatvā pañcāpi baddhvā tām ānayāmy aham.
 « prabhor veditam astv etad! » ity uktvā tatra so 'gamat. 139
 tam alpa-sainyaṁ tām anyān bhūri-sainyān avetya saḥ,
 Vatseçvara-sutas tasya dideça 'anubalam nijaṁ. 140
 so 'grīhṭvaiva tad mānī, gatvā pañcāpi tām ripūn
 sva-bāhubhyāṁ raṇe jivā samyamya 'āntavān samam. 141
 tathā-jayinam āyātam viraṁ samānāya sa prabhuḥ,
 Naravāhanadattas tam praçaçansa sva-sevakam: 142
 « citram ākrānta-vishayān sabalān indriyopamān
 « jivā 'anena ripūn pañca purnshārthaḥ prasādhitah! » 143

tac çrutvā Gomukho 'vādī: «çrutā ced, deva, na 'idrīçt
«rājñāç Camarabālasya kathā, tac çriṇu vacmi tām: 144

Hastināpuram ity asti nagaram; tatra ca 'abhavat
rājā Camarabālākhyāḥ koça-durga-balānviṭaḥ. 145
babbhūvus tasya Samarabālādya bhūmy-anantarāḥ
rājāno gotrajās, te ca sambhūya 'evam acintayan: 146
«ayam Camarabālo 'smān ekaikaṁ bād hate sadā;
«tad ete militāḥ sarve vidadhmo 'sya parābhavam.» 147
iti sammantrya pañca 'ete taj-jayāya yiyāsavaḥ
prasthāna-lagnaṁ kshitipāḥ papracchur gaṇakaṁ rahaḥ. 148
apaçyan sa çubhaṁ lagnaṁ paçyan na çakunāni ca,
jagāda gaṇako: «nāsti lagnaṁ samvatsare 'tra vaḥ, 149
«yathā tathā prayātānāṁ na yushmākaṁ bhavej jayaḥ.
«kiṁ ca 'atra vo 'nubandhena samiddhiṁ tasya paçyatām? 150
«bhogo nāma paraṁ lakshmyāḥ, sa tasmād adhiko 'sti vaḥ.
«na cec çrutā, çrūyatām tat kathā 'atra bañijor dvayoh: — 151
babbhūva Kautukapuram nāma 'iha nagaram purā;
tasminn anvartha-nāmā 'abhūd rājā Bahusuvarṇakaḥ. 152
Yaçovarmā 'iti tasya 'āsīt sevakaḥ kshatriyo yuvā.
tasmai dātāpi sa nripo na 'adāt kiṁcit kadācana. 153
yadā yadā ca nripatis tena 'artyā yācyate sma saḥ,
ādityaṁ darçayan evaṁ tam uvāca tadā tadā: 154
«aham icchāmi te dātum, kiṁ punar bhagavān ayam
«tubhyaṁ na 'icchatī me dātum; kiṁ karomy? ucyatām!» iti. 155
tataḥ so 'vasaraṁ cinvan yāvat tishṭhati duḥkhitāḥ,
sūryoparāga-samayas tāvad atra 'āgato 'bhavat. 156
tatkālaṁ sa Yaçovarmā gatvā satata-sevakaḥ
nripaṁ bhūri-mahā-dāna-pravṛittam tam vyajijñapat: 157
«yo dadāti na te mahyaṁ dātum, saisha raviḥ, prabho,
«grasto 'dya vairiṇā yāvat, tāvat kiṁcit prayaccha me!» 158
tac çrutvā sa hasitvā ca datta-dāno mahīpatiḥ
dadau vastra-hiraṇyādi tasmai Bahusuvarṇakaḥ. 159
kramāt tasmin dhane bhukte, khinnāḥ so, 'dadati prabhau,
mṛita-jātir Yaçovarmā prayayau Vindhya-vāsinīm. 160
«kiṁ nirarthena dehena jīvītāpi mṛitena me?
«tyakshyāmy etaṁ puro devyā, varaṁ prāpsyāmi vā 'ipsitam;» 161
ity agre Vindhya-vāsinyāḥ samviṣṭo darbha-samstare
tad-manāḥ sa nirāhāras tapo mahad atapyata. 162
ādiçat sā ca tam svapne devī: «tushṭāsmi, putra, te.
«dadāmy artha-çriyaṁ kiṁ te kiṁ vā bhoga-çriyaṁ, vada!» 163
tac çrutvā sa Yaçovarmā devīm tām pratyabhāshata:
«etayor nipuṇaṁ vedmi na 'ahaṁ bhedaṁ çriyor», iti. 164
tatas tam avadad devī: «sva-deçaṁ yāhi! yau tava
«Bhogavarma-'Arthavarmāṇau vidyete bañijāv ubhau, 165

« taylor gatvā çriyaṃ paçya! tato yat-sadriç! ca te
 « rocishyate, tat-sadriç! tvayā 'āgatya 'arthyatām! » iti. 166
 etac çrutvā prabudhyaiva sa prātaḥ kṛta-pāraṇaḥ
 sva-deçaṃ Kautukapuram Yaçovarmā tadā yayau. 167
 tatra 'agāt prathamam tāvat sa grihān Arthavarmanāḥ
 asaṃkhyā-hema-ratnādi-vyavahārārjita-çriyaḥ. 168
 paçyaṃs tām sampadam tasya, yathāvat tam upāyayau,
 kṛitātithyaç ca tena 'asau bhojanāya nyamantryata. 169
 tato 'tra 'abhuṅkta saghṛitaṃ samānsavyaājjanam ca saḥ
 prāghuṇocitam āharam pārçve tasya 'Arthavarmanāḥ. 170
 Arthavarmā tu bhukte sma ghṛitārdhapala-saṃyutān
 aktūn bhaktam api stokam mānsavyaājjanam alpakam. 171
 sārthavaha! kim etāvad açnāsi? » iti sakautukam
 Yaçovarmā prishṭo baṇig evam abhāshata: 172
 adya tvad-uparodhena samānsavyaājjanam mayā
 bhaktam stokam ghṛitasya 'ardha-palam, bhuktāç ca saktavaḥ. 173
 adā tu ghṛita-karṣam ca saktuāç ca 'açnāmi kevalān;
 to 'dhikam me mandāguer udare nāiva jiryate. » 174
 çrutvā sa Yaçovarmā vicikitsan nininda tām
 layena çriyaṃ tasya viphalām Arthavarmanāḥ. 175
 niçāgame bhaktam kshiram ca 'ānāyayat punaḥ
 varmā baṇik tasya sa Yaçovarmāḥ krite. 176
 varmā ca bhūyas tad yethā-kāmam abhuṅkta saḥ,
 avarmāpi sa tadā kshirasya 'ekam palam papau. 177
 iva ca 'eka-sthāne tāv āstirpa-çayanāv ubhau
 varma-'Arthavarmanāu çanair nidrām upeyatuḥ. 178
 ithe ca Yaçovarmā svapne 'paçyad açāṅkitam
 bhān atra puruṣān daṇḍa-hastān bhayaṃkarān. 179
 ! alpābhyaadhikaḥ karṣho ghṛitasya kim iti tvayā
 çodanaç ca bhukto 'dya, pṛtam ca payasaḥ palam? » 180
 dhād bruvāṇais tair ākṛishyaiva 'atha pādataḥ
 air Arthavarmā sa lagudaiḥ paryatādyata; 181
 arsha-payo-mānsa-bhaktam apy adhikam ca yat
 p, tat sarvam udarād ācakarṣuç ca tasya te. 182
 çhṭvā sa Yaçovarmā prabuddho yāvad lksate,
 tasya 'āyayau çūlam vibuddhasya 'Arthavarmanāḥ. 183
 randan pariḥṇanair mardyamāṇdaraç ca saḥ
 sma 'Arthavarmā tad, adhikam yat sa bhuktavān. 184
 le tatas tasmin, Yaçovarmā vyacintayat:
 hig artha-çriyam imām, yasyā bhogo 'yam idriçāḥ! 185
 tā 'iyam idriçyā bhūyād abhava-niḥçriyā! »
 cintayan so 'tra rātriṃ tām atyavāhayat. 186
 tam Arthavarmanam āmantrya, sa yayau tataḥ
 tā griham tasya baṇijo Bhogavarmanāḥ. 187
 yāgād yathāvat tam, tenāpi ca kṛitādarāḥ
 'bhūd baṇijā tad-ahar bhojanāya saḥ. 188
 d. DMG. IV, 5.

na ca 'asya banijo 'paçyat sa kâncit dhana-sampadam,
apaçyat tu çubham veçma vâsâsya âbharaṇāni ca. 180
tataḥ sthite Yaçovarmasya asmin, prāvartata 'atra saḥ
Bhogavarmā banik kartum vyavahāraṁ nijocitam; 190
anyasmād bhāṇḍam ādāya dadāv anyasya tat kṣaṇam,
viṇṣṭiḥ sva-dhanam madhyād dinārān udapādayat; 191
tvaritam tān sa dīnārān bhṛitya-haste viśiṣṭavān
sva-bhāryāyai vicitrāṇa-pāna-sampādanāya ca. 192
kṣaṇāc ca suhrid ekas tam Icchābharāṇa-nāmakaḥ
upāgatyaiva rabhasād Bhogavarmānam abhyadhāt: 193
«siddham bhojanam asmākam; uttiṣṭha 'āgaccha, bhūñjmahe!
«suhrido mīṭā hy anye tvat-pratīkṣāḥ sthitā», iti. 194
«adya 'aham na 'āgamishyāmi, prāhuḥ «yap sthito hi me»,
iti bruvāṇam punar apy etaṁ sa suhrid abravīt: 195
«bhavatā samam āyātu tārhi prāhūnako 'py ayam!
«esho 'pi na kim asmākam mitram? uttiṣṭha satvaram!» 196
ity āgrahād Bhogavarmā nīto mītreṇa tena saḥ
Yaçovarma-yuto gatvā bhuñkte sma 'āhāram uttamam. 197
pītvā ca pānam, āgatya sāyam sa sva-grihe punaḥ
sa-Yaçovarmako bheje vicitraṁ pāna-bhojanam. 198
prāptāyaṁ niçi papraccha nijaṁ parijanaṁ ca saḥ:
«kim adya rātri-paryāptam asti mah sarakam na vā?» 199
«svāmin, nāsti», 'iti tena 'uktaḥ sa bheje çayanam banik,
«pāsyāmo 'pararātre 'dya katham jalam?» iti bruvan. 200
Yaçovarmā 'atha tat-pārçve suptaḥ svapne 'tra dṛiṣṭvān
purushān pravīṣṭān dvitrān, anyāns teṣāṁ ca prīṣṭhataḥ. 201
«kasmād apararātrārtham sarakam Bhogavarmāṇaḥ
«cintitam na 'adya yusmādbhīḥ? kva bhavadbhīḥ sthitam, çāṭhāḥ?» 202
iti paçcātpravīṣṭās te purushā daṇḍa-pāṇayāḥ
pūrva-pravīṣṭān krodhāt tān daṇḍāghātair atādayan. 203
«aparādho 'yam eko mah kṣamyaśām!» iti vādīnāḥ
daṇḍāghātās te purushās te ca 'anye niragus tataḥ. 204
Yaçovarmā 'atha tad dṛiṣṭvā prabuddhaḥ samacintayat:
«acintyopanatīḥ çāghyā bhoga-çrīr Bhogavarmāṇaḥ, 205
«bhoga-hīnā samriddhāpi na 'artha-çrīr Arthavarmāṇaḥ.»
iti cintayatas tasya sâ 'aticakrāma yāmini. 206
prātaç ca sa Yaçovarmā tam āmantrya baṇig-varam,
jagāma Vindhyavāsinyāḥ pādāmūlaṁ punas tataḥ. 207
tapasṭhaḥ pūrva-dṛiṣṭāyās tasyāḥ purvoktāyor dvayāḥ
çriyor bhoga-çriyaṁ so 'tha vavre, sâ 'asmai dadan ca tām. 208
atha 'āgatya Yaçovarmā grihe devī-prasādataḥ
acintitopagāminyā tasthau bhoga-çriyā sukhām. — 209
«tad evam bhoga-sampannā çrīr apy alpatarā varam,
«na punar bhoga-rahitā viśrāḇy apārthakā. 210
«tat kim Camarabhāṣya rājāḥ kārpanya-sampadā
«tapyadhve? dāna-bhogādhyāṁ vikṣadhve svāṁ çriyaṁ na kim? 211

ratas tam prati yushmākam avastando na bhadrakah,
 yātrā-lagnaḥ ca nāsty eva, māpi vo dṛiṣyate jayah. » 212
 ity uktā api te tena pañca jyotirvidā nripāḥ
 yayuḥ Camarabālam tam aripam praty asabishnavah. 213
 śmā-prāptāḥ ca tām baddhvā, niryāsyam samarāya saḥ
 rājā Camarabālah prak snātvā Hāram apūjayat, 214
 aṣṭaśashty-uttama-sthāma-niyatair nāmabhiḥ gukhaiḥ
 yathāvat tam ca tushṭāva pāpaganaiḥ sarva-kāmadaiḥ. 215
 «rājan, yudhyasva nihṣaṅkah! paṭraṁ jeshyasi saṅgare;»
 ity udgatāḥ ca gaganāt so 'tha cuṣṭrāva bhāratim. 216
 tataḥ prahṛiṣṭaḥ samuhyā teshāṃ nija-balānvitāḥ
 rājā Camarabālo 'gre yuddhāya niragād dvishām. 217
 triṇśad gaja-sahasrāṇi, trīṇi lakṣhāṇi vājinām,
 koṭiḥ pādabhaṭānāṃ ca tasya 'abdhā vairiṇām bale; 218
 va-bale ca padātmanāḥ tasya lakṣhāṇi viṇcatīḥ,
 aḥ danti-sahasrāṇi, hayānām lakṣham apy abhūt. 219
 ravritte 'tha mahā-yuddhe taylor ubhaya-senayoh
 tthārtha-nāmnī Vīrākhye pratihāre 'gra-yāyini, 220
 ayam Camarabālo 'sau rājā tat samarāṅgaṇam,
 abhavarāho bhagavān mahārṇavam iva, 'aviṣat. 221
 marda ca 'alpa-sainyo 'pi para-sainyaṃ mahat tathā,
 hā 'aḥva-gaja-pattinām haṭānām rāḥayo 'bhavan. 222
 ivitvā ca 'atra Samarabalam tam sammukhāgatam
 tya caktiā rājanam pācena 'ākṛiṣhya baddhavan. 223
 h Samarāṣṭram ca hṛidi bāṇāhatam nripam
 iyaṃ tadvad ākṛiṣhya pācenaiva babandha saḥ. 224
 ram ca 'atra Samarajitam nāma mahapatim
 khyas tat-pratihāro baddhvā tat-pārṣvam ānayat. 225
 patir Devabalas tasya 'ānya samarpayat
 m Pratāpacandrākhyam caturthaṃ sāyakāhatam. 226
 Pratāpasenākhyas tad dṛiṣṭvā pañcamo nripaḥ
 āc Camarabālam tam bhūpam abhyapatad rāḥe. 227
 nirdhūya tad-bāṇān sva-ṣaṇḍabhā, viddhavan
 Camarabālas tam lalāṭe tūbbhir āṇugaiḥ. 228
 t-kshiptena pācena tam ca Kāla iva 'atha saḥ
 va sva-vaḥ cakre ṣaṇḍghāta-vighūṇitam. 229
 rājasu baddhesu teshu pañcasv api kramāt,
 shāṇi sainyāni diṣaḥ teshāṃ pradudruvuh. 230
 hema-ratnādi bahūny antaḥparāṇi ca
 Camarabālena prāptāny eṣhāṃ mahābhṛitām. 231
 ihye ca mahādevī Yaḥolekhā 'iti viṣrutā
 Pratāpasenasya prāptā tena 'āṅganottamā. 232
 praviṣya nagaram, Vīra-Devabalau ca saḥ
 senāpatīḥ paṭṭam baddhvā ratnair apūrayat. 233
 asena-mahishī kṣatradharma-jitā » 'iti tām
 tām sa nripatīḥ svāvarodha-badhūṃ vyadhāt; 234

« bhujārjitā 'aham asya » 'iti seke sā capalāpi tam;
 kāma-moha-pravṛttānāṃ capalā dharma-vāsana. 236
 dinaic ca 'abhyarthito rājyā sa Yaçolekhayā tayā,
 rājā Camarabālas tām baddhām pañcāpi bhūpatin 236
 Pratāpasena-prabhṛtīm gṛhīta-vinayān natān
 mumoca, nija-rājyeshu satkṛitya visasarja ca. 237
 tataḥ sa tad akaṇṭhakam vijita-çatru rājyam nijam
 samriddham açishac ciram Camarabāla-prithvīpatih,
 araṇṣṭa ca varāpsaro-'bhyadhika-rūpa-lāvanyayā
 dvishaj-jaya-patākayā saha tayā Yaçolekhayā. 238

« evam bahūn api ripūn samara-pravṛttān
 « dveshākulān aganīta-sva-parasva-rūpān
 « eko 'py ananya-sama-pauruṣa-bhagna-mānam
 « darpa-jvarān jayati samyuga-mūrdhni dhīraḥ. » 239
 iti Gomukhena kathitām
 arthyam çrutvā kathām kṛita-çlāghaḥ
 akarod atha Naravāhana-
 dattaḥ snānādi-dinakāryam. 240
 nināya saṃgīta-rasāgatām tathā
 niçam sa gāyan svayam aṅganā-sakhāḥ,
 Sarasvatī tasya nabhaḥ-sthitā yathā
 dadau priyābhīḥ saha saṃstavam varam. 241

Taraṅga 55.

Tato 'nyedyur Alankāravatī-vāsagṛiḥe sthitam
 Naravāhanadattam tarā saṃnidhau sarva-mantriṇām 1
 etya vijñāpayāmāsa Marubhūtika-sevakāḥ,
 sodaryah Sauvidallasya tad-antahpura-rakṣiṇaḥ: 2
 « Marubhūter mayā, deva, sevā varsha-dvayam kṛitā.
 « bhojanāchādanam dattam sabhāryasya 'amunā mama; 3
 « ābhāshitās tu tat-prishṭhe dinārāḥ prativatsaram
 « pañcāçad ye mama 'anena, tām eva na dadāti me. 4
 « mṛigyamāṇena ca 'etena caraṇena 'aham āhataḥ.
 « tena 'upaviṣṭaḥ prāye 'ham sīmhadvāre 'sya tāvake. 5
 « vicārayati ced na 'atra devo, tat karomy aham
 « agni-praveçam. adhikam kiṃ vacmy? esha hi me prabhuḥ. » 6
 ity uktvā virate tasmin, Marubhūtir ābhāshata:
 « deyā mayā 'asmai dinārāḥ; saṃprataṃ tu na santi me. » 7

ity uktavantam sarveshu prahasatsv atha mantriṇam
 Naravāhanadattas tam Marubhūtim uvāca saḥ: 8
 «kim ayam, mūrkhā, bhāvas te? na 'adhikā 'iyam matis tava.
 «uttishṭha, dīnāra-ṣaṭam dehy asmai hy avalambitam!» 9
 etat prabhor vacaḥ ṣrutvā, Marubhūtir vilajjitah
 tadāiva 'anya tat tasmai sa dīnāra-ṣaṭam dadau. 10
 tato 'tra Gomukho 'vādīd: «na vācyo Marubhūtikah,
 «vicitra-citta-vṛttir yat sargo, deva, Prajāpateḥ. 11
 «yushmābhīr eṣā kiṃ ca 'atra Cīradātūr mahāpateḥ
 «tat-sevakasya ca kathā Prasāṅgākhyasya na ṣrutā? 12

Cīradātā 'ity abhūt pūrvam rājā Cīrapureṣvarah.
 ujanasyāpi tasya 'āsit parivāro 'tidurjanah. 13
 leṣāntarāgatas tasya Prasāṅgo nāma bhūpateḥ
 nītrābhyām sahito dvābhyām babhūva kila sevakah. 14
 «yam ca kurvatas tasya vyatītam varsha-pāñcakam,
 «sa rājā dadau kiṃcid nimitte 'py utsavādike. 15
 «ca tasya na samprāpa vījñāpty-avasaram prabhoḥ
 nīvārasya daurātmyāt, sakhyoḥ prerayatoḥ sadā. 16
 ekadā tasya rājñāc ca bāla-putro vyapadyata,
 «khitam ca 'etya sarve 'pi bhṛityās tam paryavārayan. 17
 «madhye ca Prasāṅgākhyah ṣokād eva sa sevakah,
 «nibhyām vāryamāno 'pi, rājānam tam vyajijñapat: 18
 «hu-kālam vayan, deva, sevakā, na ca nas tvayā
 «tam kiṃcit; tathāpi 'iha sthitāḥ smas tvat-sutāṣayā: 19
 «yā yadi na dattam, tat tvat-putro 'smāsu dāsyati.
 «'pi daivena nītaḥ cet, tad naḥ kim iha sāmpratam? 20
 «ama!» iti jalpītvā patītvā so 'sya pādayoḥ
 «Prasāṅgo niragāt sakhi-dvaya-yutas tatah. 21
 «putre 'pi baddhasthāḥ sevakā me dṛiḍhā ime;
 «ete mama na tyājyā», iti sampintya, tatksaṇam 22
 «tān Prasāṅgādīn ānāyyaiva tathā dhanaiḥ
 ad, yathā bhūyo na 'etān dāridryam aspriṣat. 23

«m vicitrā dṛiṣyante svabhāvā, deva, dehinām,
 «ile sa nṛipo na 'adād, akāle tu dadau tathā.» 24
 «vāya kathāḥkhyāna-paṭur bhūyah sa Gomukhaḥ
 «ara-sutādeṣād imām akathayat kathām: 25

Gaṅgā-taṭe pūrvam, pūta-pauram tad-ambhasi,
 ramyam Kanakapurākhyam nagarottamam, 26
 «adhaḥ kavi-gīram sadā patreshv adṛiṣyata,
 lakeshu nārīṇām, sāya-saṃgrahaṇe khalah. 27

tatra Vāsuki-nāgendra-tanayāt Priyadarśanāt
 jāto Yaçodharākhyāyām rājaputryām mahā-yaçāḥ 28
 āsit Kanakavarshākhyo mugare nripatih purā,
 kritsna-bhū-bhāra-voḍhāpi yo 'çesha-guṇa-bhūḥṣitaḥ; 29
 lubdho yaçasi na tv arthe, bhūtaḥ pāpād na çatruṭaḥ,
 mūrkhah parāpavādeshu na ca çāstreshu yo 'bhavat; 30
 alpatvaṃ yasya kope 'bhūḍ na prasāde mahātmanah,
 cāpe ca baddha-muṣṭītvaṃ na dāne dhīra-cetasah; 31
 yena 'atyadbhuta-rūpeṇa rakṣatā ca 'akṣikā jagat
 māra-vyathākulaç cakre dṛiṣṭeṇaiva 'abalājanah. 32
 sa kadācic çarat-kāle soshmaṇy, unmada-vāraṇe,
 rājahaṇsa-parivāre, sotsavānandita-praje, 33
 ātma-tulya-guṇe, rantuṃ citra-prāsādam āviçat
 ākrīṣṭa-kamalāmōḍa-vahad-māruta-çītaḥ. 34
 tatra nirvarṇayan yāvat tac citraṃ sa praçāṃsati,
 tāvat praviçya bhūpaṃ taṃ pratihāro vyajijñapat: 35
 «iha 'āgato Vidarbhebhya 'pūrvaç citrakarah, prabho,
 «ananya-samam ātmānaṃ citrakarmaṇy udāharam. 36
 «Roladevābhīdhānena sinhadvāre 'tra tena ca,
 «etat eva 'abbilikhya, 'adya crikā 'ullambitā kila.» 37
 tac çrutvaiva 'adarād bhūpeṇa 'ādiṣṭāṇayanam sa tam
 ānināya pratihāro gatvā citrakaram kṣaṇāt. 38
 sa praviçya dadarça 'atra citrālokana-līlayā
 sthitam Kanakavarṣam taṃ nripam citrakaro rabaḥ 39
 varanārī-kucōtsaṅga-samarpita-tanūbharam,
 sahelōḍaṇcīta-karopātta-tāmbūla-vīṭikam. 40
 praṇamya ca 'upaviṣṭas taṃ rājānaṃ vibhīṭḍaram
 çanair vijñāpayāmāsa Roladevaḥ sa citrakṛit: 41
 «crikā 'ullambitā, deva, tvat-pādābhja-didṛkṣhaya
 «mayā, na vijñāna-madāt; tat kṣantavyam idaṃ mama. 42
 «ādiçyatām ca, citre kim ālikhāmi 'iha rūpakam?
 «bhavatv etat-kalā-çikṣhā-yatno me sapphalaḥ, prābho!» 43
 iti citrakāreṇa 'uktaḥ sa rājā nijagāda tam:
 «upādhyāya, yathā-kāmaṃ kiṃcid ālikhyatām tvayā! 44
 «hlādayāmo vayaṃ cakṣhur: bhrāntis tvat-kañçale nu kā?»
 ity ukte tena rājñā, 'atra tat-pārçvasthā babhāṣhire: 45
 «rājāiva 'ālikhyatām! anyair virūpaiḥ kim prayojanam?»
 tac çrutvā citrakṛit tushṭaḥ sa taṃ rājānaṃ ālikhbat 46
 tuṅgena nāsāvaṇçena, dīrgha-raktena cakṣhushā,
 vipulena lālātena, kuntalaiḥ kuñcitāṣitaiḥ, 47
 vistīrṇena 'urasā 'arūḍha-bāṇādi-vraṇa-çobhinā,
 bbuja-yugmena digdanti-karākāreṇa hāriṇā, 48
 madhyena muṣṭī-meyena kesarīndra-kiçorakaiḥ
 upāyani-kṛitena 'iva parākrama-parājitaiḥ, 49
 yauvana-dviradālāna-nibhena 'ūru-yugena ca,
 açoka-pallava-nibhena 'aṅghri-yugmena cūruṇā. 50

drīṣṭvāiva svānūrūpeṇa rūpeṇa 'ālikhitam nripam,
 sādhuvādam daduḥ sarve tasya citrakṛitas tadā, 51
 jagadus tam ca: «na 'icchāmo drashtum ekākinam prabhum
 «citrabhittau; tad etasyām etāsv ālikhitāsv iha 52
 «rājñīshu madhyād ekām tvaṁ suvicārya 'anurūpikām
 «likha, 'upādhyāya, pārṣve 'sya; pārṇo netroṣṭasvo 'stu naḥ!» 53
 tac cṛutvā, sa vilokya 'atra citram, citrakaro 'bravit:
 «bhūyasīshv api na 'etāsu tulyā rājño 'sti kācana. 54
 «jāne ca prithivyām eva 'asya tulya-rūpā 'asti na 'aṅganā,
 «asty ekā rājaputrī tu; cṛiputa! 'ākhyāmi tam ca vaḥ: 55
 «Vidarbheshv asti nagaram cīmat Kuṇḍina-sampjñakam,
 «Devaçaktir iti khyātas tatra 'asti ca mahīpatih. 56
 «tasya 'Anantavati 'ity asti rājñī prañādhika-priyā.
 «tasyām tasya autā 'utpannā nāmnā Madanasundari, 57
 «yasyā varpayitum rūpam ekayā jihvayā 'anayā
 «mādrīṣaḥ kaḥ pragalbheṭa? kimtv etāvad vadāmy aham; 58
 «tām nirmāya vidhir, manye, sampjñeccho 'pi tad-rasāt
 «nirmātum anyām tad-rūpām yugair api na vetsyati. 59
 «sā 'ekā 'asya rājñāḥ sadriçī prithivyām rājakanyakā
 «rūpa-lāvanya-vinayair vayasā ca kulena ca. 60
 «aḥam tayā hi tatrasthaḥ kadācit preshya cetikām
 «āhūto, 'ntaḥpuram tasyā rājaputryā gato 'bhavam. 61
 «tatra 'apaçyam aham tam ca candanārdra-vilepanām,
 «mṛṇāla-hārām, visat-patra-çayyā-vivartinīm, 62
 «kadali-patra-pavanair vijyamānām sakhijanaiḥ,
 «pāṇḍu-kāṣhām, abhivyakta-smara-sampjvara-lakṣhaṇām. 63
 «he sakhyaç, candanālepa-kadali-dala-mārutaiḥ
 «kṛitam ebhiḥ! kim etena viphalena çrameṇa vaḥ? 64
 «ete hi manda-puṇyām mām dahanti çiçirā api;»
 «evam nivārayantīm ca sakhiḥ āçvāsānākulāḥ, 65
 «vilokya tad-avasthām tam tad-vitarka-samākulaḥ,
 «kṛita-praṇāmas tasyāç ca purato 'ham upāviçam. 66
 «upādhyāya, 'idṛg ālikhya citre me dehi rūpakam!»
 «ity uktvā, vepamāncna pāṇinā 'amṛita-vartinā 67
 «çanair ālikhya sā bhūmau darçayanti nripātmanajā
 «ālekhayad mayā kamcid yuvānam rūpavattaram. 68
 «ālikhya sundaram tam ca, deva, cintitavān aham:
 ««Kāma eva 'anayā sākshād ayam ālekhito mayā; 69
 ««kimtu pushpamayaç cāpo haste yad na 'asya lekhitāḥ,
 ««tena jāne, na Kāmo 'yam, tad-rūpaḥ ko 'py asau yuvā, 70
 ««ayam ca nūnam anayā drīṣṭaḥ kvāpi çruto 'pi vā;
 ««etad-nibandhanam ca 'idam asyāḥ smara-vijrimbhitam. 71
 ««tad ito me 'payātavyam, ugra-daṇḍo hy ayam nripaḥ
 ««etat-pitā Devaçaktir, buddhvā 'idam na kṣameta me.» 72
 «ity ālocyāiva, natvā tām aham Madanasundarim
 «rājakanyām niragamam, tayā sampmānitas tataḥ. 73

«çrutam ca 'atra, mahārāja, mayā pariṇāḍ mithaḥ
 «svairam kathayato, yat sà sànurāḡā çrute tvayi. 74
 «tataç citrapaṭe guptaṁ likhitaṁ tām nripātmaṡam
 «ādāya, 'aham bhavat-pādamūlaṁ tvaritaṁ āgataḥ. 75
 «driṡṡtvā ca devasya 'ākāraṁ, nivṛttaḥ saṁçayo mama:
 «deva eva tayā citre mad-hastena 'abhilekhitaḥ. 76
 «sā ca 'asakṛid na sadṛiṡṡ çakyā likhitaṁ, ity aham
 «citre devasya pārçve tām na likhāmi samām api.» 77
 ity uktavantam tām Roladevaṁ rājā jagāda saḥ:
 «tarhi tvayā sà tac-citrapaṭa-sthā darçyatām!» iti. 78
 tato valgulikāntaḥṡthaṁ dṛiṡṡtvā paṡam, adarçayat
 sa citrakṛit tām citrasthām rājāo Madanasundarīm. 79
 rājā Kanakavarṡho 'pi tām sa citragatām api
 vicitra-rūpām ālokya, sadyaḥ smara-vaçaṁ yayau. 80
 pūrayitvā ca bahunā hemnā citrakaraṁ sa tam,
 ātta-priyā-citrapaṭo viveça 'abhyantaraṁ nṛipaḥ. 81
 tatra tad-rūpa-lāvanya-darçanāṡṛipta-locanaḥ
 tyakta-sarva-kriyas tasthau tad-ekamaya-mānasah. 82
 babāḍhe dhairya-hārt tam nighnaṁ labdhāntaraḥ çaraiḥ
 rūpa-spardhā-samudbhūta-mātsarya iva Manmathaḥ. 83
 yā dattā rūpa-lubdhānām smarṡtis tena yoshitaṁ,
 phaliṡaiva ca sà tasya çataçākhaṁ mahikṡhitaḥ. 84
 tato dinaṡ ca viraha-kṡhāma-pāṇḍuḥ çaçāṡsa saḥ
 āpteḡhyaḥ saciveḡhyas tat pricchadbhyaḥ svam manogataṁ. 85
 mantrayitvā ca taiḥ sākam, kanyām Madanasundarīm
 yācitum prāhiṇod dūtam sa rājāo Devaçaktaye 86
 Saṁgamasvāmi-nāmānaṁ kāryajñam kāla-vedinam
 vipraṁ āptaṁ kultaṁ ca madhuroḍatta-bhāṡhiṇam. 87
 sa gatvā sumahārheṇa vipraḥ parikareṇa tān
 Vidarbhaṁ, Saṁgamasvāmi prāviçat Kuṇḍinam puram. 88
 yathāvat tatra rājānaṁ Devaçaktim dadarça tam,
 sa svāmino 'rthe tasmāc ca prārthayāmāsa tat-sutām. 89
 «deyā tāvad mayā 'anyasmai dubitā 'eṡhā, sa ca 'uditāḥ
 «bhūpaḥ Kanakavarṡho 'smāḍṛiço 'py, etām ca yācate; 90
 «tad etasmai dadāmy enām»; iti saṁmantrya so 'pi ca
 çṛaddadhe Devaçaktis tat Saṁgamasvāmino vacaḥ. 91
 darçayāmāsa tasmai ca tasyā rūpam iva 'adbhutam
 nṛitte Madanasundaryāḥ sutāyāḥ sa mahīpatiḥ. 92
 tatas tad-darçana-prītaṁ Saṁgamasvāminam sa tam
 pratipanna-sutādānaḥ saṁmānya prāhiṇod nṛipaḥ, 93
 «niçcitya lagnaṁ ndvāha-hetor āgamyatām iha!»
 saṁḍiçya 'iti, samam tena pratidūtam sasarja ca. 94
 āgatya Saṁgamasvāmi pratidūta-yuto 'tha saḥ
 rājāo Kanakavarṡhāya siddham kāryam nyavedayat. 95
 tato lagnaṁ viniçcitya, pratidūtam prapūjya tam,
 asakṛit tām ca vijñāya raktam Madanasundarīm, 96

tataḥ kathameid uttiraṇaḥ pāram, ekāvallīṃ gale
cūḍāmaṇiṃ ca taṃ mūrdhni pūrvavat sthitam aikṣhata. 136
etat dṛiṣṭvā prabuddhaḥ sa prātaḥ paricayāgatam
asya kṣhapaṇakam rājā phalaṃ svapnasya priṣṭhāvān. 137

«na vācyam apriyaṃ; kimtu kathaṃ priṣṭho na vacmi te? 138
«yā tvayā 'ekāvalī dṛiṣṭā bṛitā cūḍāmaṇis tathā,
«śaiṣha devyā viyogas te putreṇa ca bhaviṣhyati; 139
«prāpte ca 'ekāvalī-ratne yad uttiraṇābdhinā tvayā,
«duḥkhānte so 'pi bhāvi te devī-putra-samāgamah.» 140
iti kṣhapaṇakena 'ukte vispashtaṃ, sa nṛipo 'bravit:
«putro me 'dyāpi nāsty eva; sa tāvaj jāyatām!» iti. 141
atha 'upayātād aḥraushit sa Rāmāyaṇa-pāṭhakāt
putrārthaṃ vihita-kleṣaṃ rājā Daśarathaṃ nṛipam. 142
tena 'udbhūta-suta-prāpti-cintaḥ, kṣhapaṇake gate,
rājā Kanakavarshaḥ tad nināya vimanā dinam. 143
rātrāv akasmāc ca 'ekāki vinidraḥ ḥayane sthitaḥ,
dvāre 'nudghāṭite 'py, antaḥ pravishṭaṃ striyaṃ aikṣhata. 144
vinītā saumya-rūpā ca sā taṃ sāccaryam utthitam
kṛita-pramāṇaṃ dattācṣi kṣhitiḥcaram abhāshata: 145
«putra, māṃ viddhi tanayaṃ Nāga-rājasya Vāsukeḥ
«tvat-pitur bhaginīṃ jyeshṭhāṃ nāmnā Ratnaprabhāṃ imām! 146
«rakṣhārthaṃ te 'ntike ṣaṣṭvad adriṣyā ca vasaṃy aham,
«adya dṛiṣṭvā sacintaṃ tvām ātmā te darṣito mayā. 147
«na drashṭum utsahe glāniṃ tava; tad brāhi kāraṇam!»
ity uktaḥ sa tayā rājā pitṛishvasrā jagāda tām: 148
«dhanyo 'ham, amba, yasya 'evaṃ tvam prasādaṃ 'karoshi me;
«anirvṛitiṃ ca me viddhi putrāsaṃbhava-hetukām. 149
«api rājarshayo yatra purā Daśarathādayaḥ
«svargārthaṃ aicchaṇs, tatra, 'amba, kathaṃ na 'icchantu mādriṣaḥ?» 150
etat Kanakavarshasya nṛipates tasya sā vacaḥ
grutvā, Ratnaprabhā Nāgi bhrātuh putram uvāca tam: 151
«tarhi, putra, vadāmy ekaṃ yam upāyaṃ, kurashva tam!
«gatvā Svāmikumāraṃ tvam etad-arthaṃ prasādaya! 152
«Kumāra-dhārāṃ vighnāya patantiṃ mūrdhni duḥśaham
«ṣarirāntarpravishṭāyāḥ prabhāvād me sahiṣhyase; 153
«vighna-jātaṃ vijitya 'anyad api prāpsyasi vāñchitam.»
ity uktvā 'antardadhe Nāgi, rājā hṛiṣṭo 'kshipat kṣhapaṇam. 154
prātar mantrishu vinyasya rājyaṃ, putrābhikāṅkṣhaya
yayau Svāmikumārasya padamūlaṃ sa bhūpatih. 155
tatra tīvraṃ tapaḥ cakre tam ārādhayitum prabhum
tayā 'arpita-balo Nāgyā ṣarirāntarpravishṭāyā. 156
tato 'ṣani-nibhā rājāḥ patitā tasya mūrdhani
Kumāra-vāridhārā sā pravrittābhūd anāratam; 157
sa ca seḥ ṣarirāntargata-Nāgi-balena tām.
tatas tasya adhivighnārthaṃ Herambhaṃ prerayad Guhaḥ. 158

tad dr̥ṣṭvā sā cukopa 'asmai sershyā Madanasundari,
 «kiyat kshobhyā nadī?» 'ity eva sodvegā 'iva jagāda ca. 120
 uttīrya ca 'ambhasaḥ, prāyād ātta-vastrāntarā rushā,
 priyāparādham caṁsanti tam saḥśibhyah, sva-mandiram. 121
 tato jñātācāyas tasyā jalakrīdām vimucya saḥ,
 rājā Kanakavarsho 'pi tad-vāsagrīham āyayau. 122
 vāryamāno rushā tatra pañjarasthaiḥ ṣukair api,
 praviṣya sa dadarṣa 'antar devīm tam manyu-pīḍitām, 123
 vāma-hastatala-nyasta-vishanṇa-vadamāmbujām
 svaccha-muktāphala-nibhaiḥ patadbhir vāshpa-vinadbhiḥ. 124
 «jāi viraho na saḥijai,
 «māno suhā bi paritajanio te;
 «viraho hīa saḥijai,
 «māno eva parivaddhanio te: 125
 «ia jāniūna niūnaṁ,
 «ciṭṭhasu olambiūna ikkadaram;
 «uḥa-tada-dipṇa-pāo
 «majjhe padio dhuvam viṇassihisi.» 126 *)
 iti 'imam dvipadīkhaṇḍam paṭhaatm aṣru-gadgadam
 niryad-dantāṇṇu hāriṇyā girā 'apabhraṇṇa-mugdhayā, 127
 vilokya ca tathā-bhūtām tam kope 'pi manoramām,
 upāyayau salajjaḥ ca sabhayaḥ ca sa bhūpatiḥ. 128
 parānmukhīm atha 'āḷishya, vacobhiḥ priti-peṇalāḥ
 pravṛitto 'bhūt suvinayais tam prasādayitum ca saḥ. 129
 vakrokti-sūcitāvajjhe parivāre, papāta ca
 tasyāc caraṇayor nindann ātmānam aparādhinam. 130
 tatas tad-manyuṇaiva 'aṣru-vāriṇā galitena sā
 siñcanti, kaṇṭha-lagnā 'asya prasasāda mahipateḥ. 131
 atha 'esha hr̥ṣṭo nītvā tad-dīnam, kupita-tuṣṭayā
 rājā tayā saha 'āsevyā ratam nidrām agād niḥ. 132
 sūpto dadarṣa ca 'akasmāt svapne vikritayā striyā
 hṛitām ekāvalīm kaṇṭhāc cūḍāratnam ca mūrdhataḥ. 133
 tato 'py apacyad Vetālam nānā-prāṇy-aṅga-vigraham,
 bahuyuddhe pravṛittam ca tam sa bhūmāv apātayat. 134
 prishṭhōpavisṭṭaḥ ca 'uddīya pakṣiṇā 'iva vihāyāsā,
 nītvā tena nṛipo 'mbhodhau Vetālena sa cikshipe. 135

*) yadi viraho na sahyate,
 mānaḥ sukhād api parityajaniyas te;
 viraho hr̥daye sahyate,
 māna eva parivardhaniyas te:
 iti jñātvā nipuṇam,
 tiṣṭhasva 'avalambya 'ekadaram;
 ubhaya-taṭa-datta-pādo
 mādhye patito dhruvam vīṇaṣhyasi.

tataḥ kathaṃcā uttīraṇaḥ pāram, ekāvalīṃ gale
ciddāmaṇi ca tam mūrdhani pūrvavat sthitam aikṣhata. 136
etad dṛiṣṭvā prabuddhaḥ sa prātaḥ paricayāgatam
asya kṣhapāṇakam rājā phalaṃ svapnasya priṣṭhavan. 137

«na vācyam apriyam; kimtu kathaṃ priṣṭho na vacmi te? 138
«yā tvayā 'ekāvalī dṛiṣṭā hrītā ciddāmaṇis tathā,
«saiṣa devyā viyogas te putreṇa ca bhaviṣyati; 139
«prāpte ca 'ekāvalī-ratne yad uttīrṇāḥ bhinā tvayā,
«duḥkṛhānte so 'pi bhāvi te devī-putra-samāgamah.» 140
iti kṣhapāṇakena 'ukte vispasṭam, sa nṛpo 'bravit:
«putro me 'dyāpi nāsty eva; sa tāvaj jāyatām!» iti. 141
atha 'upayātāc ācraushit sa Rāmāyana-pāṭhakāt
putrārtham vihiṭa-kleṣam rājā Daśaratham nṛpam. 142
tena 'udbhūta-suta-prāpti-cintāḥ, kṣhapāṇake gate,
rājā Kanakavarshaḥ tad nināya vimanā dinam. 143
rātrāv akasmāc ca 'ekāki vinidraḥ ṣayane sthitāḥ,
dvāre 'nudghāṭite 'py, antaḥ pravṛtṭāṃ striyam aikṣhata. 144
vinitā saumya-rūpā ca sā tam sācāryam utthitam
ṛita-pramāṇam dattācchī kṣhitiṣvaram abhāṣhata: 145
putra, māṃ viddhi tanayāṃ Nāga-rājasya Vāsukeḥ
tvat-pitṛ bhaginīm jyeshṭhām nāmnā Ratnaprabhām imām! 146
rakṣhārtham te 'ntike ṣaṣṭad adṛiṣṭvā ca vasāmy aham,
adya dṛiṣṭvā sacintam tvām ātmā te darṣito mayā. 147
ya drasṭum utsahe glāniṃ tava; tad brāhi kāraṇam!»
uktaḥ sa tayā rājā pitṛiṣvasrā jagāda tām: 148
hanyo 'ham, amba, yasya 'evam tvam prasādam 'karoshi me;
nirvṛtiṃ ca me viddhi putrāsaṃbhava-ketukām. 149
«i rājārshayo yatra purā Daśarathādayaḥ
argārtham aicchaṃs, tatra, 'amba, kathaṃ na 'icchantu mādṛiṣṭhā?» 150
Kanakavarshasya nṛpates tasya sā vacaḥ
vā, Ratnaprabhā Nāgi bhrātuh putram uvāca tam: 151
hi, putra, vadāmy ekam yam upāyam, kurushva tam!
vā Svāmikumāraṃ tvam etad-artham prasādaya! 152
nāra-dhārāṃ vighnāya patantīm mūrdhani duḥṣaḥam
rāntarpravṛtṭāyāḥ prabhāvād me saḥiṣyase; 153
na-jātam vijitya 'anyad api prāpsyasi vāñchitam.»
«tvā 'antardadhe Nāgi, rājā hrīṣṭo 'kṣhipat kṣhapāṇ. 154
tar mantrishu vinyasya rājyam, putrābhikāṅkṣhaya
Svāmikumārasya padamūlam sa bhūpatiḥ. 155
«ivram tapaḥ cakre tam ārādhayitum prabhum
ṛpita-balo Nāgya ṣarīrāntarpravṛtṭāyā. 156
«ani-nibhā rājāḥ patitā tasya mūrdhani
«vāridhārā sā pravṛtṭābhūd anāratam; 157
«eḥ ṣarīrāntargata-Nāgi-balena tām.
«sya adhivighnārtham Herambam prerayad Guhaḥ. 158

samlpam etya ca 'apricchad rājānam tam sa Khecarah:
 «rājan Kanakavarsha, 'evam prāpto 'sy etam katham bhuvam?» 205
 tac cṛtvā samsmṛitiṃ labdhvā sa rājā pratyuvāca tam:
 «virahānila-vikshiptam kutas tvam vatsi mām?» iti. 206
 tato Vidyādharo 'vādīd: «aham pravrajako bhavan
 «mānusho Bandhumitrākhyas tvat-pure nyavasam purā. 207
 «sevayā prārthitena 'atra tvayā sāhāyyake kṛite,
 «vidhyādharatvam prāpto 'smi, vira, Vetāla-sādhamāt. 208
 «tena tvam pratyabhijñāya, kartum te pratyupakriyām
 «tvaj-jighāṁsur ayaṃ dṛṣṭvā sinho vyāpadito mayā. 209
 «nāmnā Bandhuprabhaḥ ca 'adya samvṛitto 'smi», 'iti vādinam
 rājā Kanakavarshas tam jāta-prītir abhāshata: 210
 «hanta! smarāmi, sā ca 'iha maitrī nirvāhītā tvayā;
 «tad brūhi, me kadā bhāvi bhāryā-putra-samāgamaḥ?» 211
 iti tasya vacaḥ cṛtvā, buddhvā vidyā-prabhāvatāḥ,
 Vidyādharo 'bravīd Bandhuprabhas tam sa mahābhṛtām: 212
 «dṛṣṭvāyā Vindhyavāsinyā putr-putraṇ tvam āpasyasi!
 «tat tatra gaccha siddhyai tvam, sva-lokam ca vrajāmy aham.» 213
 ity uktvā kham gate tasmin, rājā labdha-dhritiḥ ṇanāi
 prāyāt Kanakavarsho 'sau drashtum tam Vindhyavāsinim. 214
 gacchantam abhyadhāvat tam nṛpaṃ vanyo mahān pathi
 ādhūta-mastako mattaḥ prasārīta-karah kari. 215
 tam dṛṣṭvā cṇabhra-mārgaṇa sa rājā 'upācarat tathā,
 yathā 'anudhāvan sa gojo vipede cṇabhra-pātataḥ. 216
 tataḥ so 'tha cṇamāyāsa-klānto rājā vrajan kramāt
 uddanda-puṇḍarikāḍhyam prāpad ekam mahat saraḥ. 217
 tatra snātvā ca pītṇā ca jalam jagdha-mṛṇālakah
 viṇṇāntaḥ pādapa-tale kṇaṇam jahre sa nidrayā. 218
 tāvac ca tena mṛigayā-nivṛittāḥ Cavarāḥ pathā
 āgatā dadṛcuḥ suptam tam rājānam sulakṇaṇam. 219
 te ca Devy-upahārārtham baddhvā ninyus tadāiva tam
 svasya Mukṭāphalākhyasya pārṇvam Cavana-bhūbhṇitāḥ. 220
 so 'py etam Cavarāḍhīṇaḥ praṇastam vikṇhya, nītavān
 ketanam Vindhyavāsinyāḥ paṇḍ-kartum narāḍhipam. 221
 dṛṣṭvāiva sa devīm tam praṇamaṇs, tad-anugrahāt
 rājā Skanda-prasādāc ca babhūva srasta-bandhanāḥ. 222
 tad ālokya 'adbhutam, matvā tasya tam devy-anugraham,
 mumoca tam sa rājānam Cavarāḍhipatir badhāt. 223
 evam Kanakavarshasya tṛitīyād apamṛityutaḥ
 atikrāntasya tasya 'abhāt pārṇam tac-cāpa-vatsaram. 224
 tāvac ca tasya sā Nāgī rājāo Madanasundarīm
 devīm saputrām ādāya tatṛaiva 'āgāt pitṛiṇkvasā, 225
 jagāda tam ca: «bho rājan, jñāta-Kaumāra-ṇapayā
 «etau te rakṇhitau yuktyā nītvā sva-bhavanam mayā. 226
 «tasmat, Kanakavarsha, svau gṛihāṇa 'etau priyā-sutau!
 «bhukṇshva 'idam pṛithivī-rājyam, kṇhṇa-ṇāpo 'dhunā 'hy asi.» 227

ity ukta prastatam sâ tam nripam, Nâgî tiro dadhe.
 nripo 'pi svapnam iva tam mene bhâryâ-sutâgamam. 228
 tato 'sya râjâo râjyâyâç ca cirâd viçliṣṭayor mithaḥ
 agalad virâḥa-kleṣo harṣha-vâṣpâmbubhiḥ saha. 229
 tataḥ Kanakavarṣham taṁ buddhvâ prithvi-patiṁ prabham
 Muktiaphalo 'patat tasya Çavarendrah sa pâdayoh, 230
 kṣamayitvâ ca, palliṁ svâṁ praveçya ca, niçcitaiḥ
 taiḥ taiḥ sa-suta-dâraṁ tam upacârair apâjayat. 231
 so 'tha tatra sthito râjâ dûtair ânâyayad nripam
 çvaçuraṁ Devaçaktiṁ tam sarva-sainyaṁ ca nijât purât. 232
 atha 'âsthita-kareṇukâṁ Madanasundariṁ tām priyâṁ
 sutâṁ ca Çarajanmanâ 'udita-Hiraṇyavarshâbhidham
 vidhâya puratas, tataḥ çvaçura-veçmavâsâçritaç
 cacâla sa tad-anvitaḥ Kanakavarṣha-prithvipatiḥ. 233
 avâpa ca sa vâsaraiḥ katipayair grihaṁ çvaçuraṁ
 Vidarbha-viṣayâçramaṁ, tad atha Kuṇḍinâkhyâṁ puram
 samṛiddham; atha tatra ca çvaçura-satkṛitaḥ kânicid
 dinâny abhajaṭa sthitiṁ tanaya-dâra-senâ-yutaḥ. 234
 prasthâya ca tataḥ, çanakaiḥ
 Kanakapuram prâptavân nijam nagaram,
 paura-badhûjana-nayanaiç
 cirotukaiḥ piyamâna iva. 235
 aviçac ca râjadhânîṁ
 suta-sahito Madanasundarî-yuktaḥ,
 utsava iva vighrahavân
 pramoda-çobhânvitaḥ sa nripaḥ. 236
 abhishicya baddha-paṭṭâṁ
 atra ca tām Madanasundariṁ akaret
 sarvântaḥpura-mukhyâṁ;
 bhyudaye mânitâ prakṛitîḥ. 237
 evyâ tayâ saha sutenâ ca tena baddha-
 tyotsavaḥ, punar-adriṣṭa-viyoga-duḥkhaḥ,
 śhkaṇṭakam Kanakavarṣha-mareçvaro 'tha
 ûmaṇḍalam sa caturantam idaṁ çaçâsa. 238

---

i Gomukhataḥ sva-mantri-mukhyâd
 râṁ tatra kâthâm imâm uçamya,
 'aravâhamadatta-râjaputraḥ
 Alankâravati-yutas tutosha. 239

Taraṅga 56.

Tataḥ sa Gomukhâkhyâta-kathâ-tushṭaḥ priyâ-sakhaḥ,
 dṛiṣṭvâ sakopa-vikṛitiṃ Mārubbhūtiṃ tad-arcayâ, 1
 Naravâhanadattas taṃ nijagâda 'anurañjayan:
 «Mārubbhūte, tvam apy ekâṃ kiṃ na 'âkhyâsi kathâṃ?» iti. 2
 tataḥ sa, «vâdham âkhyâmi!» 'ity uktvâ tushṭena cetasâ
 samâkhyâtum kathâṃ etâṃ Mārubbhūtiḥ pracakrame: 3

Candrasvâmî 'ity abhūt pūrvam rājāḥ Kamalavarmanāḥ
 nagare Devakamalapurâkhye brâhmaṇoṭtamah. 4
 tasya Lakshmî-Sarasvatyos tṛitīyâ vinayojjvalâ
 bhâryâ Devamatir nâma samânâ sumater abhūt. 5
 tasyâṃ tasya ca viprasya patnyâṃ jajûe sulakṣhaṇâḥ
 putraḥ sa, yasya jâtasya vâg evam udagâd divaḥ: 6
 «Candrasvâmin, Mahîpâlo nâmnâ kâryas tvayâ sutâḥ,
 «râjâ bhūtvâ ciram yasmât pâlayishyaty ayaṃ mahîm.» 7
 etad divyaṃ vacaḥ ṣrutvâ, sa Mahîpâlam eva taṃ
 Candrasvâmî sutâṃ nâmnâ cakâra racitoṣavaḥ. 8
 kramâc ca sa Mahîpâlo vivṛiddho grâhito 'bhavat
 cāstrâstra-vedaṃ, vidyâsu samam sarvâsu çikṣhitâḥ. 9
 tâvac ca sushuve tasya sâ Candrasvâminâḥ punaḥ
 bhâryâ Devamatir kanyâṃ sarvâvayava-sundarīm. 10
 sâ ca Candravatî nâma Mahîpâlâḥ sa ca kramât
 bhrâtarau vavṛidhâte tau sva-pitus tasya veçmani. 11
 atha 'avṛiṣṭi-kṛitas tasya deçe durbhikṣha-viplavaḥ
 udapadyata, dagdheshu sasyeshu ravi-raçmibhiḥ. 12
 tad-dosheṇa ca râjâ 'atra prârebhe taskarâyitum,
 adharmeṇa prajābhyo 'rtham âkarshan mukta-satpathaḥ. 13
 tato 'vasidaty atyartham deçe tasminn, uvâca sâ
 bhâryâ Devamatir vipraṃ Candrasvâminam atra taṃ: 14
 «âgaccha mat-pitri-griham! vrajâmo nagarâd itaḥ,
 «ete hy apatye naçyetâm âvayor iha jâtucit.» 15
 tac ṣrutvâ tâṃ sa vakti sma Candrasvâmî sva-gehinīm:
 «mâ 'evam! pâpaṃ mahad gehâd durbhikṣhe hi palâyanam. 16
 «tad aham bâlakâv etau nîtvâ tvat-pitri-veçmani
 «sthâpayâmi; tvam âsya 'iha, çlghram eshyâmy aham punaḥ.» 17
 ity uktvâ sthâpayitvâ tâṃ «tathâ!» 'ity uktavatiṃ grihe
 bhâryâṃ, sa Candrasvâmî tau grihitvâ dâra kau nijau 18
 Mahîpâlâṃ ca taṃ taṃ ca kanyâṃ Candravatīm ubhau,
 tataḥ pratathe nagarât patnîpitri-griham prati. 19
 gacchan kramât tri-caturair dinaiḥ prâpa mahâtavīm
 arkâṇçu-tapta-sikatâṃ viçushka-virala-drumâm. 20

tasyāṃ triśāṅghibhūtau dvau sthāpayitvā sa dārakam,
 Candrasvāmī jayau dūram anveshṭum vāri tat-kṛite. 21
 tatra tasya 'āsyāv agre sānugāḥ Çavarāḍhipaḥ
 akasmāt Siṃhadanāhtrākhyāḥ kāryāya praesthitāḥ kvacit. 22
 sa taṃ dṛṣṭvā 'atra priṣṭvā ca, buddhvā Bhillo jalārthinam,
 samjñāṃ kṛtvā 'abravīd bhṛityān: «nītvā 'ambhaḥ prāpyatām ayam!» 23
 tac cṛtvā tasya bhṛityās te dvitrā labdhāççayā rjijum
 taṃ Candrasvāminam palliṃ nītvā baddham akurvata. 24
 naropahārāya 'ātmānam tebhyo buddhvā sa samyatam,
 Candrasvāmī çuçoca svau dārakāv aṭavi-gatau. 25
 «hā Mahipāla! hā vatse Candravaty! apade katham
 «mayā 'araṇye yuvāṃ tyaktvā siṃha-vyāghrāmiṣhi-kṛitau? 26
 «ātmā ca ghātitaç caurair, na ca 'asti çaraṇam mama;»
 ity ākrandan saraudro, 'rakṣaṃ vyomny apaçyat sa sammadāt. 27
 «hanta! moham vibhāya 'etaṃ svam prabhūṃ çaraṇam çraye;»
 ity ālocya dvijaḥ Sūryam sa stotum upacakrame: 28
 «tubhyam parāparākāça-çāyine jyotiṣhe, vibho,
 ābhyantaram ca vāhyam ca tamaḥ praṇudate namaḥ! 29
 «tvam Viṣṇus trijagad-vyāpti, tvam Çivaḥ çreyasām nidhiḥ,
 «upam viceshṭyan viçvam paramas tvam Prajāpatiḥ. 30
 «aprakāçau prakāçetam. etāv!» ity agni-candrayoḥ
 yastāṭma-tejā dayayā 'iva, 'antardadhāsi yāminīm. 31
 dravanty api Rakṣhāṃsi, prabhavanti na Dasyavaḥ,
 amodante ca guṇino, bhāsvann, abhyudite tvayi. 32
 d rakṣha çaraṇāpannam, trailokyāika-pradīpa, mām!
 «m duḥkhāṇḍhakāram me vidāraya! dayāṃ kuru!» 33
 «dibhis tadā bhaktyā vākyaṃ stuvato ravim
 «rasvāmī-dvijasya 'asya, gaganād uccacāra vāk: 34
 «bho 'smi, Candrasvāmin, te; na tvam badham avāpçyasi,
 «-prasādāc ca putrādi-saṃgamas te bhaviṣyati.» 35
 «kto divyayā vācā jātāsthas tatra tasthivān
 «rasvāmī sa Çavaropāhṛita-snāna-bhojanaḥ. 36
 «ac ca taṃ Mahipālam svasrā yuktam aranya-gam
 «anāyaty ākranda-vidhuraṃ çaukitāçubham 37
 «a tena mārgeṇa sārthavāhaḥ samāgataḥ
 «Sārthadharo nāma, vṛittāntaṃ pricçhati sma ca. 38
 «āçvāsya kṛipayā, çicuṃ dṛṣṭvā sulakṣaṇam,
 «āho nināya svam deçam svasrī-sakṣam tataḥ. 39
 «sit sa Mahipālo bālye 'py agnikriyā-rataḥ
 «tasya baṇijāḥ putra-snehena paçyataḥ. 40
 «nripater mantri Tārāpura-nivāsinaḥ
 «rmābhīdhānasya kāryāt tena 'āgataḥ pathā, 41
 «ārthavāhasya tasya mitram dvijottamaḥ
 «nantasvāmī 'iti sa-basty-açva-padātikaḥ. 42
 «to 'tra taṃ dṛṣṭvā Mahipālam çubhākṛitim
 «iyādi-rataṃ, vṛittāntaṃ paripricçhya ca, 43
 1. d. DMG. IV, 5. 5

anapatyo, viditvā ca savarnam, sārthavāhanāt
 tasmād yayāce 'patyārthi mantri tad-bhaginam ca tām. 44
 tatas tau tenā vaiṣyena dattāv ādāya dārakau
 sārthavāhena, so 'nantasvāmī Tārāpuram yayau. 45
 tatra putri-kṛtas tena Mahīpālāḥ sa mantriṇā
 tasthau tad-bhavane 'py asya vidyā-vipula-sampadi. 46
 atrāntare ca tam baddham Candrasvāminam etya sah
 Bhīlādhipaḥ Sindhadaśhtraḥ pallyam tasyām abhāshata: 47
 «brahman, svapne 'ham ādishtas tathā devena Bhānunā,
 «yathā sampūjya moktavyo, na hantavyo mayā bhavān. 48
 «tad uttiṣṭha, vraja sveccham!» ity uktvā sa mumoca tam
 pratta-muktā-mṛigamadaṁ kṛtāranyānuyātrikam. 49
 so 'tha muktas tataḥ Candrasvāmī tam anujā-yutam
 aprāpya 'aranyataḥ putram Mahīpālāḥ gaveshayān, 50
 bhramaṇa abdhos taṁ prāpya nāmnā Jālapuram puram,
 praviveṣa 'atithir bhūtvā grīham viprasya kasyacit. 51
 tatra bhuktottarākhyāta-sva-vṛttāntam prasaṅgataḥ
 tam sa vipro 'grihapatiḥ Candrasvāminam abhyadhāt: 52
 «baṇik Kanakavarmākhyo 'tīteshv āgād dineshv iha;
 «tena 'aṭavyāḥ svasṛi-sakhaḥ prāpto brāhmaṇa-dārakaḥ. 53
 «tau ca 'ādāya 'atibhavyau dvau dārakau sa ito gataḥ
 «Nārikela-mahādvipam, na 'uktam tad-nāma tena tu.» 54
 tac śrutvā, «māmakāv eva nūnam tāv!» iti cintayan,
 Candrasvāmī matim cakre gantum dvīpa-varaṁ sa tam. 55
 nītvā ca rātrim, anviṣhya baṇijā Vishṇuvarmaṇā
 sa vyadhāt saṁgatim dvīpaṁ Nārikelaṁ prayāsyatā. 56
 tenaiva ca samārūhya yānapātram, jagāma sah
 Candrasvāmī suta-snehād dvīpaṁ abdhī-pathena tam. 57
 tatra pṛicchantam ūcus tam baṇijaḥ tad-nivāsinah:
 «baṇik Kanakavarmākhyah kāmam āstīd iha 'āgataḥ; 58
 «surūpāv aṭavi-prāptāv ādāya dvīja-dārakau,
 «gataḥ Kaṭāha-dvīpaṁ tu tad-yuktaḥ sa ito 'dhunā.» 59
 tac śrutvā sa tato vipro baṇijā Dānavarmaṇā
 potena gacchatā sākam Kaṭāha-dvīpaṁ abhyagāt. 60
 tatrāpi sa dvijo 'craushtīd gatam tam baṇijam tataḥ
 dvīpāt Kanakavarmāṇam dvīpaṁ Karpūra-samjīakam. 61
 evam krameṇa Karpūra-Suvarṇa-dvīpa-Sinhalān
 baṇigbhiḥ saha gatvāpi, tam prāpa baṇijam na sah. 62
 Sinhalebhyas tu ṣuṣṛāva gatam tam baṇijam nijam
 deṣam Kanakavarmāṇam Citrakūṭābhīdham puram. 63
 tataḥ Koṭṭivarākhyena baṇijā sa samam yayau
 Candrasvāmī Citrakūṭam tat-potottīrṇa-vāridhiḥ. 64
 tasmīn Kanakavarmāṇam baṇijam tam avāpa sah,
 ācakhyau ca 'akhilam tasmai svedantam dārakotsukaḥ. 65
 tataḥ Kanakavarmā tau jñātārthi so 'sya dārakau
 darṣayāmāsa, yau yena labdhvā nītvā aranyataḥ. 66

Candrasvāmi tu tau yāvad vikṣate dārakāv ubhau,
 tāvad nṛiva tadīyan tau, tāv anyāv eva kaṁcana. 67
 tataḥ sa vāṣpa-ṣokārto nirāṣo vilalāpa saḥ:
 «iyad bhrāntvāpi hā prāpto na putro na sūtā mayā! 68
 «dhātrā kuprabhūṇā iva 'āṣā darṣitā me, na pāritā,
 «bhrāmīto 'smi ca mithyāiva dūrād dāraṁ durātmanā.» 69
 ity-ādi ṣocan, baṇijā kramāt Kanakavarmāṇā
 āṣaitaḥ sa tena, 'atha Candrasvāmi ṣocā 'abravīt: 70
 «vatsareṇa 'ātmajan tau ced na prāpsyāmi bhavaṁ bhramaṇ,
 «tatas tyakṣyāmi tapasā Gaṅgā-tīre cārīrakam.» 71
 ity uktavantaṁ tatra-stho jñāni ko 'pi tam abhyadhāt:
 «Nārāyaṇāḥ prasādāt tau prāpsyasy eva 'ātmajan; vṛjā!» 72
 tac ṣrutvā sa prahṣiṣṭātmā Bhāskarāṇṁgraham smaran,
 baṇigbhiḥ pūjitaḥ prāyāc Candrasvāmi purāt tataḥ. 73
 tato 'grahārān grāmāṇṁ ca cīvan sa nagarāṇi ca
 bhraman, prāpa 'ekadā sāyaṁ vanaṁ prāṇi-bahu-drumam. 74
 tatra kṣhepayitum rātriṁ, kṛtvā vṛttim phalāmbubhiḥ,
 sa tasthau taruṁ āruhya śiṅha-vyāghrādi-ṣaṅkayā; 75
 anidraḥ ca nicṭhe 'tra daderṣa sa taror adhaḥ
 mahad Nārāyaṇ-mukhyaṁ Mātṛi-cakraṁ samāgatam, 76
 upahārān samāhṛitya nānā-rūpān nijocitān,
 pratikṣamaṇaṁ devasya Bhairavasya kila 'āgamam. 77
 «ciraty adya kim deva?» iti tatra ca Mātaraḥ
 Nārāyaṇim atha 'apricchan; sa jahāsa tu, na 'abravīt. 78

. 79
 «i nirbandha-prisṭhā ca tābhis, tāḥ pratyuvāca sā:
 «lajjāvahaṁ yady apy etat, sakhyas, tad api vacny aham: — 80
 Asti 'iha Cūrasenākhyo rājā Cūrapure pure;
 tasya Vidyādhari nāma khyāta-rāpā 'asti ca 'ātmajā. 81
 pradevāyāḥ ca tena 'asyā rājñā rūpa-samaḥ ṣṛtaḥ
 Vimalākhyasya tanayo rājño nāmnā Prabhākarah. 82
 tasmai ditsati tāṁ tasmin rājñi, tenāpi sā ṣrutā:
 Vimalena sūtā tasya nija-putrānurūpikā. 83
 tataḥ sa Vimalas tasmāc Cūrasenād ayācata
 Vidyādhariṁ dūta-mukhaiḥ putrārthe tāṁ tad-ātmajāṁ. 84
 so 'py apekṣhita-sampattiyā tat-sūtāya sūtām adāt
 Prabhākarāya tasmai tāṁ Cūraseno yathā-vidhi. 85
 tataḥ sā prāpya Vimalapurākhyam evācaram puram,
 Vidyādhari samam bhartrā cayanīyam agād niṣi. 86
 tatra 'asambhoga-suptam sā patim sotkā Prabhākaram
 āvad nirikṣate, tāvat tam apaṣyad napuṁsakam. 87
 «hā hatāsmi! katham caṇḍhaḥ patih prāpto mayā?» 'iti sā
 ocanti cetasā rātriṁ rājaputṛi mīṇya tāṁ. 88
 napuṁsakāya dattā 'aham ananviṣhya katham tvayā?»
 i lekham likhivā ca pitre sā prahṇot tataḥ. 89

sa lekham vācayitveiva, «Vimalena 'asmi vañcitatā
«chadmanā!» 'ky agamat krodham tat-pitā Vimalam pūṣi,
«sūtām napuṣakāya 'aham yad vyājad dāpitaṁ tvayā
«putrāya, tat-phalam bhukṣhva! paçya, tvām etya kanyā am-
iti tasmai ca lekheṇa saṁdideça sa bhūpatiḥ
Çūraseno balodrikto Vimalāya mahikṣhite. 92

Vimalaṣ ca 'adhigamya 'etaṁ tal-lekhārtham, samantārah
vimriçya, durjaye tasmin na 'upāyaṁ kaṁcid aikṣhata. 93
tatas taṁ Piṅgadamāṅkhyo mantri Vimalam abhyadhāt:
«eka eva 'asty upāyo 'tra; taṁ, deva, çreyase kuru! 94
«asti Sthūlaçirā nāma Yakṣhas, tasya ca vedmy aham
«mantram ārādhnam, yena varam iṣṭam dadāti sah. 95
«tena 'upātena mantreṇa Yakṣham ārādhyā samprati
«līṅgaṁ yācasva putrārtham: sadyaḥ çāmyatu vighrahaḥ.» 96
ity ukto mantriṇā, tasmād mantram ādāya taṁ nripaḥ,
sūtārtham Yakṣham ārādhyā, sa taṁ līṅgaṁ ayācata. 97
tena samprati datte sva-līṅge Yakṣheṇa, tat-sutaḥ
pumān Prabhākaraḥ so 'bhūḍ, Yakṣhas tv āsīd napuṣakaḥ; 98
sā tu Vidyādhari dṛṣṭvā pumānsam taṁ Prabhākaram,
tena patyā saha 'avāpta-rata-saukhyā vyacintayaç: 99
«bhrāntā 'aham mada-doshēṇa, na me bhartā napuṣakaḥ;
«pumān evaṣha subhago, na 'atra kāryā 'anyathā matiḥ.» 100
ity ālocya 'enam eva 'artham likhitvā lajjitā punaḥ
pitre sā prāhiṇol lekham, çamaṁ bheje ca tena sah. 101
evam jñātvā ca vrittāntam, Bhairaveṇa 'adya kupyatā
ānāyya sa Sthūlaçirāḥ çapto devena Guhyakaḥ: 102
«līṅga-tyāgena çandhatvam ācṛitam yat tvayā, tataḥ
«çandha eva bhava 'ājīvam, pumān so 'stu Prabhākaraḥ!» 103
evam napuṣaki-bhūto Guhyakaḥ so 'dya duḥkha-bhāk,
Prabhākaraḥ ca puruṣhī-bhūto bhoga-sukhāya sah. — 104
«tad etena 'adya kāryeṇa devasya 'āgamane manāk
«jāto vilambaḥ, kshiprāc ca jānīta 'āgatam eva tam.» 105
iti Nārāyaṇī devī mātṛīr yāvad bravīti sā,
devaḥ cakreçvaras tāvad āyayaṁ so 'tra Bhairavaḥ. 106
sāmpūjitaḥ ca sarvābhīr upahūraiḥ sa Mātṛibhiḥ,
tāṇḍavena kṣhaṇam nṛityann, akrīḍad Yoginī-sakhaḥ. 107
tac ca sarvaṁ taroḥ prīṣṭhāc Candrasvāmī vilokayan,
Nārāyaṇyā dadarça 'ekam dāśīm, sāpi tam aikṣhata. 108
anyonyam sābhilāshau ca daivād dvau tau babhūvatuh,
sā ca Nārāyaṇī devī tathā-bhūtau viveda tau. 109
gate 'tha Mātṛī-sahite Bhairave, sā vilambya tam
Nārāyaṇī pādapa-stham Candrasvāminam āhvayat. 110
avaruhya 'āgatam taṁ ca sva-dāśīm taṁ ca sā tataḥ
papraccha: «kaccid anyonyam abhilāsho 'sti vām?» iti. 111
«asti, devī!» 'iti vijñaptā tābhyām tathyaṁ, tataḥ ca sā
devī vimukta-kopā taṁ Candrasvāminam abhyadhāt: 112

«satyena 'uktena tushṭā 'aham yuvayor, na çapāmi vām;
 «dadāmy etāṃ tu dāśm te; bhavataṃ nirvṛitau yuvām!» 115
 tac çrutvā so 'bravīd vipro: «devi, yady api cañcalam
 «mano, ruṇadhmi tad api; na sprīçāmi parāṃ striyam. 114
 «manasaḥ prakṛitir hy eśā, rakshyaṃ pāpaṃ tu kāyikam.»
 ity ūcivānsaṃ taṃ dhīraṃ vipraṃ devī jagāda sà: 115
 «prīṭṣmi te; varaḥ ca 'ayam: putrādīn çlghraṃ āpsyasi!
 «idaṃ ca 'utpalam amlāyi viśṭādi-ghnaṃ grīhāṇa me!» 116
 ity uktvā nīrajaṃ dattvā, Candrasvāmi-dvijasya sà
 Nārāyaṇī sadāśikā devī tasya tiro dadhe. 117
 sa ca prāptōtpalo, rātrau kṣhīṇāyāṃ, prasthitas tataḥ
 Tārāpuram tad nagaram prāpa vipraḥ paribhraman, 118
 yatra 'asya samsthitāḥ putro Mahīpālāḥ sūtā ca sà
 Anantasvāminas tasya grīhe viprasya mantriṇaḥ. 119
 tatra gatvā sa tasyaiva mantriṇo bhojanēpsayā
 dvāri prādhyayanaṃ cakre, çrutvā taṃ atithi-priyam. 120
 sa ca mantri pratihārair āvedya 'antaḥ praveçitam
 nyamantrayata dṛiṣṭvāiva vidvānsaṃ bhojanāya taṃ. 121
 nimantrito 'tha sa çrutvā tatra pāpa-haram saraḥ
 Candrasvāmi yāya snātum Anantahrada-samjñakam. 122
 āgacchati tataḥ snātvā yāvat, tāvat samantataḥ,
 «hā kashṭa!» -çabdam çuçrāva nagare tatra sa dvijaḥ. 123
 tat-kāraṇam ca pricchantam taṃ evam avadaḥ janaḥ:
 «iha sthito Mahīpālo nāma brāhmaṇa-putrakāḥ; 124
 «aṣṭavyāḥ sārthavāhena prāptaḥ Sārthadhareṇa saḥ.
 «tasmat sulakṣhaṇo dṛiṣṭvā yācitvā bhaginī-sakhaḥ 125
 «Anantasvāminā yatnād iha 'antaḥ sa mantriṇā,
 «putrī-kṛitaḥ ca 'aputreṇa sa tena, priyatāṃ gataḥ 126
 «Tārāvarma-nṛipasya 'iha rāṣṭrasya 'asya ca sad-guṇaḥ:
 «so 'dya kṛiṣṇāḥinā daṣṭas; tena «hā hā!» -ravaḥ pure.» 127
 etac çrutvā, «sa eva 'eśa mat-putra» iti cintayan,
 āyaya tvaritaḥ Candrasvāmi mantri-grīham sa tat. 128
 tatra sarvair vṛitam dṛiṣṭvā, pariññāya ca taṃ sutam,
 nandati sma sva-hasta-stha-devī-dattāgadōtpalāḥ. 129
 adhaukayac ca nāsāyāṃ Mahīpālasya tasya tat
 nīlōtpalam; tadāiva 'abhūt tad-gandhena sa nirviṣhaḥ. 130
 uttasthau sa Mahīpālo, nidrā-yukta iva 'āsta saḥ,
 pure ca 'atra 'utsavaṃ cakre janaḥ sarvaḥ sarājakaḥ. 131
 Candrasvāmi ca sa tadā, «devāñçaḥ ko 'py aśāv!» iti
 Anantasvāminā paurai rājñā ca 'arthair apūjyata. 132
 tasthau ca tatṛāiva sukhaṃ mantri-veçmani so 'rcitaḥ,
 paçyan putram Mahīpālam sūtāṃ Candravatīm ca tām. 133
 pariññāyāpi ca 'anyonyaṃ tūṣṇīm tasthus trayo 'pi te;
 kurvanty akāle 'bhivyaktim na kāryāpekṣhiṇo budhāḥ. 134
 aṭha tasmai Mahīpālāya 'atisamtoshito guṇaih
 rājā Bandhumatīm nāma Tārāvarmaṃ dadau sūtām. 135

pradatte nija-rājyārdhe, tasmim eva vyadhāt tadā
 sukhī rājya-bharam kritnam sa nripo 'nanya-putrakah. 136
 Mahipālo 'pi samprāpta-rājyah prakhyāpya tam nijam
 pitaram svānija-sthānam dattvā, tasthan yathā-sukham. 137
 ekadā tam pitā Candrasvāmī svairam abhāshata:
 «ehi! sva-deṣam gacchāvo mātur ānayanāya te. 138
 «rājya-stham tvām hi buddhvā sā, «katham tena 'asmi vismṛitā?»
 «iti kruddhā ṣapej jātu, putra, 'aticira-duḥkhitā. 139
 «mātā-pitribhyām cāptam san na jātu sukham aṇute;
 «tathā ca 'etam purā vṛttam baṇikputra-katham ṣṇu: — 140
 Cakro nāma baṇikputro Dhavalākhye 'bhavat pure.
 so 'nicchator agāt pitroḥ Svarnadvīpam baṇijyayā. 141
 tataḥ sa pañcabhir varshair upārjita-mahādhanah
 āgacchann āruroha 'abdhau vāhanam ratna-pūritam. 142
 alpāvaṣeṣha-gantavye vāridhau tasya ca 'unnadan
 udatishṭhad mahāvāta-varshameghākulo 'mbudah. 143
 «pitarāv avamāya 'eṣha kim āyāta?» iti 'iva tat
 krodhāt pravahanam tasya nirbabhañjur mahormayah. 144
 tat-athā ke 'pi hṛitās toyair, makarāḥ ke 'pi bhakṣitāḥ,
 Cakras tv āyur-balād nītvā tīre kshiptaḥ sa vicibhiḥ. 145
 tatra-stho nihsahaḥ svapna iva raudrāsitākṛitim
 pāṇa-hastam daderṣa 'ekam puruṣam sa baṇiksutaḥ. 146
 tena 'utkshipyā ca nīto 'bhūt sa Cakraḥ pāṇa-vesṭitah
 dūram sinhāsana-sthena puruṣeṇa 'āsthitam sabhām. 147
 tasya 'ājñayā 'āsana-sthāya tenaiva sa baṇiḥ-yuvā
 nītvā pāṇa-bhṛitā lohamaye gehe nyaveṣyata. 148
 tatra 'antaḥ pīḍyamānam sa Cakraḥ puruṣam aikṣhata
 mūrdhni taptena lohena cakreṇa bhramatā 'amīṣam. 149
 «kas tvam? kena 'aṇbhena 'idam tava? jīvasy aho katham?»
 ity apricchat sa Cakras tam, so 'py evam pratyuvāca tam: 150
 «Khadgākhyo 'ham baṇikputrah; pitror yac ca vaco mayā
 «na kṛitam, tena samkraddhan tau mām aṣapatām rushā: 151
 ««ciraḥ-sthāyasa-samtapta-cakrābho nau dunoshi yat,
 ««tad idṛiṣy eva te pīḍā, durācāra, bhaviṣyati!» 152
 «ity uktvā tau viramya 'ubhau rudantam mām avocatām:
 ««mā rodhr! ekam eva 'astu māsam pīḍā tava 'idṛiṣi.» 153
 «tac ṣṛtvā 'aham cūcā nītvā tad-dinam, ṣayanācṛitah
 «niṣi svapna iva 'adrākṣam bhīmam puruṣam āgatam. 154
 «tena 'ādāya balena 'aham asmin lohamaye grihe
 «kshipto, nyastam ca me mūrdhni jvalac cakram idam bhramat. 155
 «iti me pitri-ṣāpo 'yam, tena prāṇā na yānti me.
 «sa ca māso 'dya sampūrṇo, na ca mucye tathāpy aham.» 156
 ity uktvantam tam Khadgam sa Cakraḥ sakripo 'bravīt:
 «pitroḥ pravasatā 'arthārtham mayāpi na kṛitam vacah, 157
 ««prāptam naṅkshyati te vittam!» ity mām aṣapatām sma tau.
 «tena 'abdhau me dhanam nashtam kritnam dvipāntarārjitam. 158

«śaiva vartā ca 'anyatra; tat ko 'rtho jīvitena me?
 «dehy etad mūrdhni me cakram! Khadga, śapo 'payātu te!» 160
 iti Cakre vadaty eva, bāpi divyā 'atra śuśruvo:
 «Khadga, mukto 'si! Cakraṣya mūrdhny etas cakram arpeya!» 160
 tac śrutvā Cakra-śirasi nyasta-cakras tadāiva sah
 Khadgaḥ kenāpy adṛṣyena niṣye pitri-grihaṃ tataḥ. 161
 tatra 'āsīt sa punaḥ pitror anullaṅghita-śasanaḥ;
 Cakras tv ādāya tad mūrdhni cakram, tatra 'evam abhyadbāt: 162
 «pāpino 'nye 'pi mācyaṇtāṃ prithvyāṃ tat-pātakair api!
 «ā pāpa-kṣayam etad me cakram bhrāmyate mūrdhani!» 163
 ity uktavantaṃ tam Cakram dhīra-sattvaṃ nabhaḥ-sthitāḥ
 pushpa-vṛiṣṭi-muco devāḥ paritushya 'evam abruvan: 164
 «sādhu sādhu, mahā-sattvai śāntaṃ karuṇayā 'amayā
 «pāpaṃ te; vraja! vittaṃ ca tava 'akṣayaṃ bhaviṣyati!» 165
 ity uktavatsu deveshu Cakraṣya śirasaḥ kṣhapāt
 āyasaṃ tasya tac cakram jagāma kvāpy adarśanam. 166
 tathā 'upetya 'ambaraḍ eko Vidyādhara-kumārakaḥ,
 mahēndra-preshitaṃ dattvā mahāṛghaṃ rata-śaṃcayam, 167
 anke kṛitvāiva tam Cakram nagaraṃ Dhavalābhidham
 niṣya tat preshayāmāsa jagāma ca yathāgatam. 168
 so 'tha Cakro 'ntikaṃ pitroḥ prāpya 'ānandita-bāndhavaḥ,
 tathāiv ākhyāta-vṛittāntas tatra dharmāparicyutaḥ. — 169
 ity ākhyāya, Mahāpālaṃ Gandrasvāmy avadat punaḥ:
 «idṛik pāpa-phalaṃ, petra, mātā-pitror virodhanam, 170
 «kāmadhanus tu tad-bhakti; tatṛēpy etāṃ kathāṃ śṛiṇu: —
 'Āsīt ko 'pi munīḥ pūrvaṃ vana-cāri mahā-tapāḥ. 171
 taru-chāyopaviṣṭasya tasya 'upari balākayā
 viṣṭā kadācid muktābhūt; so 'tha kruddeḥ dadarṣa tām. 172
 dṛiṣṭa-mātraiva sā tena balākā bhasmasād abhūt,
 tapāḥ-prabhāvāḥkaram sa ca bheje tato munīḥ. 173
 ekadā nagare kvāpi sa brāhmaṇa-grihaṃ munīḥ
 ekaṃ praviṣya, grihiṇiṃ tatra bhikṣhām ayācata. 174
 «pratīkṣhasva manāg! bhartuḥ paricaryāṃ samāpaye;»
 iti tam sā ca grihiṇī nijagāda pativratā. 175
 tatas tam krudhdhayā dṛiṣṭvā vīkṣamaṇaṃ vihasya sā
 abhāshata: «mume, na 'aḥaṃ balākā, mṛicystām!» iti. 176
 śrutvā 'etat sa munis tathāiv upaviṣya 'atra sādbbhutaḥ,
 «etat katham iva jñātam aḥayā?» iti vicintayan. 177
 tataḥ kṛitvā 'agnikāryādeḥ ṣuśrūṣhāṃ bhartur atra sā,
 sādhhvī bhikṣhām samādāya, tasya 'agād antikaṃ muneḥ. 178
 so 'tha baddhāṃjalir bhūtvā munis tām avadat satim:
 «katham balākā-vṛittānto vane vṛitto mama tvayā 179
 «jñāta? ity ādito brāhi, bhikṣhām grihṇāmy aḥaṃ tataḥ»
 ity uktavantaṃ tam piship sā 'avocat pati-devatā: 180
 «na bhartṛi-bhakter aparaṃ dharmaṃ kaṃcana vedmy aḥaṃ,
 «tena me tat-prasādēna vijñāna-balam idṛiṣam. 181

« kim ca 'iha Dharmavyādhākyam māṇsa-vikraya-jīvinam
 « gatvā paçya! tataḥ çreya nirahamkāram āpsyasi. » 182
 evaṃ sarvavidā proktaḥ sa pativratayā munih
 grihītātithi-bhāgas, tām prañamya, niragāt tataḥ. 183
 anyedyuḥ sa munir Dharmavyādham anvishya tam,
 vipaṇi-stham upāgacchat kurvāṇam māṇsa-vikrayam. 184
 Dharmavyādhaç ca dṛiṣṭvāiva sa tam munim abhāshata:
 « kim pativratayā, brahmann, iha tvam presbitas- tayā? » 185
 tac çrutvā vismito 'vādīd Dharmavyādham riṣih sa tam:
 « idṛiçam te katham jñānam māṇsa-vikrayiṇaḥ sataḥ? » 186
 ity uktavantaṃ tam riṣim Dharmavyādho jagāda saḥ:
 « mātā-pitrora aham bhaktas, tan mama 'ekam parāyaṇam; 187
 « tayoraḥ snapitayoraḥ snāmi, bhuñje bhojitayos tayoḥ,
 « çaye çayitayos: tena jñānam idṛig-vidham mama. 188
 « māṇsam ca 'anya-hataçya 'aham mṛigāder vṛittaye param
 « sva-dharma-nirato bhūtvā vikṛiṇe, na 'artha-gardhataḥ. 189
 « jñāna-vighnam ahamkāram aham sâ ca pativratā
 « nāiva kurvo, mune! tena nirbādha-jñānam āvayoḥ. 190
 « tasmāt tvam apy ahamkāram muktvā çuddhyai muni-vrataḥ
 « sva-dharmaṃ cara, yena 'āçu param jyotir avāpsyasi. » 191
 iti tena 'anuçishtaç ca Dharmavyādhena, tad-grihān
 gatvā dṛiṣṭvā ca tac-caryām, munis tushṭo vanam yayan. 192
 siddhas tad-upadeçāc ca so 'bhūt; tāv api jagmatuḥ
 siddhim Pativratā-Dharmavyādhau tad-dharma-caryayā. — 193

« esha prabhāvo bhaktānām patyau pitari mātari;
 « tad ehi, sambhāvaya tām mātaram darçanātsukām! » 194
 evaṃ pitṛā Mahīpālāḥ sa Candrasvāminā 'uditāḥ
 pratipede sva-deçāya gantum mātṛ-anurodhataḥ. 195
 Anantasvāmine svairam dharmapitre nivedya tat,
 tena 'āṭṭa-bhāraḥ sa tataḥ prāyāt pitṛi-sakho niçi. 196
 kramāt prāpya sva-deçam ca jananiṃ darçanena tām
 anandayad Devamatim, madhuḥ pika-badhūm iva. 197
 kamcit kālāṃ Mahīpālas tasthau bāndhava-satkṛitāḥ
 tatra mātṛi-yutaḥ pitṛā vṛittāntākhyāyinā saha. 198
 tāvat Tārāpure tatra tad-bhāryā tu nripātmaḥ
 niçākshaye Bandhumatī sâ 'antaḥ suptā vyabudhyata; 199
 buddhvā ca tam patim kvāpi gataṃ viraha-viklavā
 na lebhe sâ ratim kvāpi prāsādoḥ pavanādishu. 200
 dviguṇīkṛita-hāreṇa vāshpeṇa rudatī param
 āsīt pralāpaikamayī vāñchantī mṛityunā sukhā. 201
 « çyāmi kāryeṇa kenāpi, çlghram eshyāmi ca », 'iti me
 « svairam uktaiva sa gatas; tad mā, putri, çucaṃ krithāḥ! » 202
 ity āçā-darçibhir vākyaair Anantasvāminā tataḥ
 mantriṇā 'āçvāsītā 'abhyetya, kṛicchrāt sâ dhṛitim ādadhe. 203
 tataḥ pravṛitti-jñānārtham bhartur deçāntarāgatān
 pūjayanti sadāiva 'āsīd dānaiḥ sâ dvijapūṅgavān. 204

tena Saṃgamadattākhyam dīnam dānāgatam dvijam
 bhartuh papraccha sā vārtam uktvā 'abhijñāna-nāmanā. 205
 tatas tām sa dvijo 'vādd: «drishto na 'evam-vidho mayā
 «kaçcit; tathāpi, devy, atra kāryā naiva 'adhṛitis tvayā. 206
 «cirād avāpyate 'bhīṣṭa-samyogaḥ çubha-karmabhiḥ,
 «tathā ca yad mayā dṛiṣṭam āçcaryam, vacmi tac, çṛiṇu: — 207

Tirthāny aṣṭann ahaṃ prāpaṃ Himādrau Mānasam saraḥ;
 tatra 'ādarṣam iva 'apaçyam antar maṇimayam gṛham. 208
 tato 'kasmāc ca nirgatya khadga-pāṇiḥ pumān purāt,
 adhyārohat saras-tīraṃ divya-nārī-gaṇānvitā. 209
 tatra 'udyāne saha strībhiḥ so 'krīdat pāna-līlayā,
 dūrāt sakautukaç ca 'ahaṃ paçyann āsam alakṣitā. 210
 tāvat kuto 'pi tatra 'āgāt subhagaḥ parusho 'paraḥ,
 mūlītāya ca tat tasmai yathā-dṛiṣṭam mayā 'uditam, 211
 darçitaç ca sa sastrīkaḥ pumān dūrāt kutūhalāt.

tad dṛiṣṭvāiva sva-vṛttāntam evam ākhyātavān mama: 212

«pure Tribhuvanākhye 'haṃ rājā Tribhuvanābhīdhaḥ;
 «tatra me suciram sevām ekah Pāçupato 'vyadhāt. 213

. 214

«sa pṛiṣṭaḥ kāraṇam svairam vila-khadga-prasādhane
 «sahāyam prārthayata mām, pratipannam mayā ca tat. 215
 «tato mayā saha 'araṇyam gatvā, homādīnā niçi
 «prakaṭi-kṛitya vivaram, sa mām Pāçupato 'bhyadhāt: 216
 «vīra, praviça pūrvam tvam! khadgam prāpya ca mām āpi
 «praveçayes tvam nirgatya; samayam ca 'atra me kuru!» 217
 «ity uktas tena, tasya 'ahaṃ kṛtvā samayam, āçu tat
 «praviçya vivaram, prāpaṃ ekaṃ ratnamayam gṛham. 218
 «tato nirgatya ca 'ekā mām pradhānāsura-kanyakā
 «antaḥ praveçayat premṇā, prādāt khadgam ca sā 'atra me. 219
 «sarva-siddhi-pradam imam khadgam kha-gati-dāyinam
 ««raksher!» ity uktavatyā 'ahaṃ tayā tatra 'avasam saha. 220
 «smṛitvā 'atha khadga-hasto 'haṃ nirgatya, vivareṇa tam
 «praveçayam Pāçupatam tasminn Asura-mandire! 221
 «tatra 'ahaṃ ādyayā sārđham tayā saparivārayā,
 «so 'pi dvitīyayā sākam āsīd Asura-kanyayā. 222
 «ekadā pāna-mattasya sa me Pāçupataç chalāt
 «hṛitvā parçva-sthitam khadgam akarod nija-hasta-gaṃ. 223
 «tasmin hasta-sthite labdha-mahā-siddhiḥ sa pāṇitaḥ
 «mām ādāyaiva, nishkālyā vivarāt prākshipad vahiḥ. 224
 «tato dvādaça varṣhāni mayā vila-mukheshu saḥ
 «gaveṣitāḥ, kadācit tam nirgatam prāpnuyām iti. 225
 «so 'yam adyaiva me dṛiṣṭi-pathe nipatitaḥ çaṭṭhaḥ,
 «madīyayā 'etayā sākam krīdann Asura-kanyayā.» 226
 iti yāvat Tribhuvanāḥ sa rājā, devi, vakti mām,
 tāvat pāna-madād nidrām agāt Pāçupato 'tra sah. 227

suptasya tasya gatvāiva pārçvāt khaḍgaṃ tam agrahīt
sa rājā, tena bhūyaç ca prabhāvaṃ divyaṃ āptavān. 228
tataḥ Pāçupataṃ pāda-prahāreṇa prabodhya tam,
nirabbartsayad āpannaṃ sa viro, na 'abadhīt punaḥ. 229
prāviçac ca 'Asura-puraṃ sa-paricchadayaḥ tayā
prāptayā sa evayā sākāṃ siddhyā 'iva 'Asura-kanyayā. 230
sa ca Pāçupataḥ siddhī-bhrashtaḥ kaṣṭhaṃ agāt param;
kṛitaghnāç cira-siddhārtthā api bhraçyanti hi dhruvama. — 231

« etat sākshād vilokya 'aham iha prāptaḥ paribhraman.
« tad, devi, priya-samyogas tava bhāvi citād api, 232
« yathā Tribhuvanasya 'abhūc; çubhakṛd na hi sīdati. »
iti tasmād dvijāc çrutvā toshaṃ Bandhumatī yayan, 233
cakāra ca kṛitārthaṃ taṃ vipraṃ dattvā dhanaṃ babu.

anyedyuç ca divjo 'pūras tatra 'āgād dūra-deça-jah. 234
taṃ ca Bandhumatī sotkā proktābhijñāna-nāmakā
bhartur vārtam apricchat sā; so 'tha taṃ brāhmaṇo 'bhayadhāt: 235
« na sa, devi, mayā dṛiṣṭas tvad-bhartā kvāpi, kimtv aham
« anvarthaḥ Samano-nāmā tava 'adya griham āgataḥ; 236
« tad āçu saumanasyaṃ te bhāvi, 'ity ākhyāti me manah.
« bhavanty eva ca samyogaç cira-viçleshinām api, 237
« tathā ca kathayāmy etaṃ atra, devi, kathāṃ; çṛiṇu: —

Nishadhādhpati rājā Nalo nāma 'abbavat purā, 238
yasya rūpeṇa vijitāḥ Kāmo manye 'vamānataḥ
kopita-Tripurārāti-metrāgnāv ajuhota tanum. 239
tena 'abbhūreṇa sadṛiçī bhāryā 'açrāvi vicinvatā
Damayantī 'iti Bhīmasya Vidarbhadhipateḥ sūtā. 240
Bhīmenāpi vicinitya kṣhmām dadṛiçe tena rājasu
na Nalād aparo rājā tulyaḥ sva-duhituh patiḥ. 241

atrāntare sva-nagare Damayantī sarovaram
Bhīmātmajā jalakṛdā-hetor avatatāra sā. 242
tatra 'ekaṃ rājahaṃsaṃ sā dṛiṣṭvā dasṭōtpalāmbujam
babandha kṛdayā bālā yukti-kṣhiptōttariyakā. 243
sa baddho divya-haṃsas tām uvāca vyaktayā girā:
« rājaputry, upakāraṃ te karishyāmi, vimuñca mām! 244
« Naishadho 'sti Nalo nāmā rājā, hṛidi vahanti yam
« sad-guṇair gumphitaṃ hāraṃ iva divyāṅganā api. 245
« tasya tvam sadṛiçī bhāryā, bhartā sa sadṛiças tava;
« tad atra tulya-samyoge Kāma-dūto bhavāmi vām. » 246
tac çrutvā divya-haṃsaṃ sā matvā sabhyābhibhāṣiṇam,
mumoca Damayantī tam, « evam asti! » iti-vādinī; 247
« na mayā varaṇīyo 'nyo Nalād », iti jagāda ca
çruti-mārga-praviṣṭeṇa tena 'apakṛita-mānasā. 248

sa ca haṃsas tato gatvā, Nishadheshv āçu çṛiṇye
jalakṛdā-pravṛittena Nalena 'adhyāsitaṃ saraḥ. 249
Nalāḥ sa rājā dṛiṣṭvā taṃ rājahaṃsaṃ manoramam
babandha svōttariyena līlā-kṣhiptena kautukāt. 250

so 'tha haṁso 'bravid: «muñca, nṛpate, mām! ahaṁ yataḥ
 ciha tvad-upakāraṁratham āgataḥ; ṣṛiṇu, vacmi te: 251
 «Vidarbheshv asti Bhīmasya rājñāḥ kṣhiti-Tilottamā
 «Damayantī 'iti duhitā sprihaṇīyā surair api. 252
 «tvam eva ca mad-ākhyāta-guṇo baddhānurāgaya
 «tayā bhartā vṛitas; tac ca tava 'ahaṁ vaktum āgataḥ.» 253
 iti haṁsoṭtamasya 'asya vacobhiḥ sat-phalojjvalaiḥ
 viḥkhaiḥ ca sa Puspeshor Nalaḥ samam avidhyata. 254
 abravīt sa ca haṁsaṁ tam: «dhanyo 'haṁ, vihaḁṇottama,
 «yo manoratha-sampattiyā mūrtayā 'iva vṛitas tayā.» 255
 ity uktvā tena muktaḥ sa haṁso gatvā ṣaṇṇāsa tat
 Damayantiyai yathā-vastu, yathā-kāmaṁ jagāma ca. 256
 Damayantī ca sotkanṭhā yuktyā mātri-mukhena sā
 pituḥ svāt prārthayāmāsa Nala-prāptiyai svayaṁvaram; 257
 anumanya sa tasyāḥ ca svayaṁvara-kṛite pitā
 Bhīmāḥ prithivyāṁ sarveśhām rājñāṁ dūtān viśriṣṭvān. 258
 prāpta-dūtāḥ ca nikhilā Vidarbhaṁ prati bhūmipālāḥ
 vrajanti sma, Nalo 'py utko rathārūḍhaḥ cacāla saḥ. 259
 tāvac ca Damayantiyās tau Nala-prema-svayaṁvarau
 Indrādayo lokapālāḥ ṣuṣruvur Nārādād muneḥ. 260
 teshām ca Balabhid-Vāyu-Yama-'Agni-Varuṇās tataḥ
 sammantrya Damayanty-utkā Nalasyaiva 'antikāṁ yayuh, 261
 ūcuḥ ca prāpya tam prahvaṁ Vidarbhaṁ prasthitāṁ pathi:
 «gatvā 'asmad-vacanād brūhi Damayantiṁ idam, nṛpa: 262
 ««pañcānāṁ varaya 'ekam naḥ! kim martyena Nalena te?
 ««martyā maraṇa-dharmāṇas, tridaṣas tv amarā»», iti. 263
 «asmad-varāc ca tat-pārcvām adriṣṭo 'nyaiḥ pravekshyasi.»
 «tathā!» 'ity etām ca devāñjñāṁ pratipede Nalo 'tha saḥ. 264
 gatvā ca 'antahpuram tasyāḥ praviṣya 'adriṣṭa eva ca,
 Damayantiyāḥ ṣaṇṇāsaiva devāḍḍeḍḍam tathāiva tam. 265
 sā tam ṣrutvā 'abravīt sādhi: «devās te santu tādṛiṣṭāḥ,
 «tathāpi me Nalo bhartā; na kāryam tridaṣair mama.» 266
 iti samyag vacas tasyāḥ ṣrutvā, 'ātmānaṁ prakāṣya ca,
 Nalo gatvā tathāiva 'etad Indrāḍḍibhyaḥ ṣaṇṇāsa saḥ. 267
 «vaṣyā vayam idāṇiṁ te smṛita-mātropagāmināḥ,
 «tathya-vādinn!» iti ca te tusṭās tasmai varam daduh. 268
 tato hṛiṣṭe Nale yāte Vidarbhaṁ, vañcanēchubhiḥ
 Damayantiyāḥ Sureṣṭādyair Nala-rūpam akāri taiḥ. 269
 gatvā ca Bhīmasya sabhāṁ martya-dharmān upaṣṛitāḥ,
 svayaṁvare prastute, te Nalāntika upāviṣan. 270
 itha 'etya Damayanti sā, bhrātrā svena 'ekaṣo nṛpān
 ivedyamānān ujjhanti, kramāt prāpa Nalāntikam. 271
 ṛiṣṭvā chāyā-nimeshāḍḍi-gunāns tatra ca shod Nalān,
 ā, bhrātari samudbhrānte, vyākulā samacintayat: 272
 nūnam me lokapālais tair māyā 'iyam pañcabhiḥ kṛitā;
 shashṭham manye Nalaṁ tv atra, na ca 'anyatra 'asti me gatiḥ.» 273

ity ālocyaiva sādhi sā Nalāikṣakta-mānasā
 ādityābhīmukhi-bhūtvā Damayanty evam abravīt: 274
 «bho lokapālāḥ! svapne 'pi Nalād anyatra ced na me
 «manas, tat tena satyena svam darṣayata me vapuḥ! 275
 «varāt pūrva-vṛtāc ca 'anye kanyāyāḥ para-pūruṣāḥ,
 «para-dārāc ca sā teshāṃ: tat katham moha esha vaḥ?» 276
 ṣrutvā 'etat pañca Ṣaṅkṛdyāḥ svena rūpeṇa te 'bhavan,
 shashṭhaḥ satya-Nalāc ca 'abhūt sva-rūpa-sthaḥ sa bhūpatiḥ. 277
 tasmin sā Damayanti tāṃ phullendīvara-sundarim
 dṛiṣṭvā varāṇa-mālāṃ ca hṛiṣṭā rājñi Nale vyadhāt; 278
 papāta pushpa-vṛiṣṭiḥ ca nabho-madhyāt. tato nṛpaḥ
 vivāha-maṅgalāṃ Bhīmaḥ cakre tasyā Nalasya ca. 279
 vihitocita-pūjāc ca tena Vaidarbha-bhūbhujā
 nṛpā yathāgatāṃ jagmur devā Ṣaṅkṛdayaḥ ca te. 280
 Ṣaṅkṛdayas tu dadṛiḥ dvau Kali-Dvāparau pathi,
 buddhvā dvau Damayanty-artham āgatau tau ca te 'bruvan: 281
 «na gantavyaṃ Vidarbhesu, tata eva 'āgatā vayam;
 «vṛittāḥ svayaṃvaro, rājā Damayantī Nalo vṛitaḥ.» 282
 tac ṣrutvaiva 'ūcatuḥ pāpau tau Kali-Dvāparau ruṣā:
 «devān bhavādṛiṣṭvā hitvā yat sa martyo vṛitas tasyā, 283
 «tad avaṣṭyāṃ karishyāvo viyogam ubhayos tayoh.»
 evaṃkrita-pratijñau tau nivṛitya yayatus tataḥ. 284
 Nalāc ca sapta divasān sthithvā cvaçura-sadmani
 Damayantī samam badhvā kṛitārtho Nishadbhān agāt. 285
 tatra 'āstī prema dampatyor Gauri-Ṣarvādhikāṃ tayoh;
 Ṣarvasya Gauri dehārdham, tasya tv ātmaiva sā hy abhūt. 286
 kālēna ca 'Indrasenākhyāṃ Damayanti Nalāt sutam
 prasūte sma, tad anv ekām Indrasenām ca kanyakām. 287
 tāvac ca sa Kaliḥ chidram tasya 'anucchāstravartināḥ
 Nalasya 'āsic ciram cinvan pratijñātārtha-niṣcitaḥ. 288
 atha 'ekadā 'anūpāsyāiva saṃdhyāṃ askhālītāṅghrikāḥ
 sa sushvāpa Nalāḥ pāna-madena mushita-smṛitiḥ. 289
 chidram etad avāpyāiva datta-dṛiṣṭiḥ divā-niṣam
 Kalis tasya ṣarfrāntar Nalasya praviveṣa saḥ. 290
 tena deha-praviṣṭena Kalinā sa Nalo nṛpaḥ
 viḥāya dharmyam ācāram ācāra yathā-ruci: 291
 akshair adīvyad, dāstibhir arāṇsta; 'asatyam abravīt,
 asevata divā svapnaṃ rājā, jagarti rātriṣu. 292
 cakārāṇāṃ kopam, anyāyena 'artham ādade,
 avamānam satām cakre, saṃmānam asatām ca saḥ. 293
 tad-bhrātaraṃ Pushkarākhyāṃ tathāiva 'utkrānta-sat-patham,
 chidram prāpya ṣarfrāntaḥ pravīṣṭo, Dvāparo vyadhāt. 294
 kadācit Pushkarākhyasya grihe tasya 'anujasya saḥ
 Nalo dadarṣa Dāntākhyāṃ sunderāṃ dhavalaṃ vṛiṣam. 295
 lobhād mṛigayamānāya tam ca 'asmai jyāyase na saḥ
 Dvāpara-grasta-tad-bhaktiḥ Pushkarākhyo vṛiṣam dadau, 296

jagāda tam ca: «yady asti vāñchā 'asmin vṛishabhe tava,
 «tad dyūtema vijītya 'enam mattaḥ svikuru māciram!» 297
 tac cṛutvā sa Nalo mohāt pratipede «tathā!» 'iti tat;
 tataḥ pravavṛite dyūtam taylor bhrātroḥ parasparam. 298
 Pushkarākhyasya sa vṛiṣho; Nalasya 'ibhādayaḥ paṇam;
 jīgāya Pushkarākhyā ca, Nalo muhur ajīyata. 299
 dinair dvitair bale koṣe hārite 'pi, durodarāt
 na Nalo vāryamāṇo 'pi cacāla Kali-viplutaḥ. 300
 tena matvā gatam rājyam, Damayantī nijau ciṣṭ
 rathottame samāropya prāhiṇot sva-pitur griham. 301
 tāvad Nalena rājyam svam samagram api hāritam;
 tataḥ sa Pushkarākhyena jagade hita-kācinā: 302
 «yathā 'anyad hāritam kṛtsnam, tat tasya 'ukṣṇaḥ paṇasya me
 «Damayantīm idānīm tvam dyūte pratipaṇam kuru!» 303
 ity ukti-vātyayā tasya Nalo 'nala iva jvalan
 na ca 'akāle 'bravit kimpid, na ca cakre paṇakriyām. 304
 tataḥ sa Pushkarākhyas tam avādīd: «na karoshi cet
 «bhāryām paṇam, tad asmād me deṣād niryāhi tat-sakhaḥ!» 305
 tac cṛutvāiva Nalo deṣād Damayantī samam tataḥ
 nirgād, rājapurushair ā śmāntam pravāsitaḥ. 306
 hā Nalasyāpi yatra 'idṛig avasthā Kalinā kṛtā,
 tatra 'ucyatām, kim anyeshām krimlām iva dehinām? 307
 dhig dhig nirdharmam niḥsneham rājārshinām api 'idṛiṇam
 vipadām āspadam dyūtam Kali-Dvāpara-jīvitam! 308
 atha bhrātrī-hṛitaiṣvārya videṣam sa Nalo vrajan
 Damayantī saha prāpa kshudhā-klānto vanāntaram. 309
 tatra sākam tayā darbha-bhinna-peṇala-pādayā
 sa viṣṇāntaḥ saras-tīre haṇsau dvāv aikṣhata 'Agatau. 310
 āhārārtham ca sa taylor grahaṇāya 'uttariyakam
 cikṣhepa, tac ca hṛitvāiva haṇsau tau jagmatuḥ tataḥ. 311
 «haṇsa-rūpeṇa tāv etāv akṣhau, vāso 'py upetya te
 «hṛitvā gatāv», iti Nalaḥ sa vācam ca 'aṣṇod divaḥ. 312
 upaviṣya 'eka-vastro 'tha yuktyā vimanā nṛpaḥ
 panthānam darṣayāmāsa Damayantīḥ pitur grihe: 313
 «ayam mārgo Vidarbhesu, priye, pitṛi-grihe tava,
 «ayam Aṅgesu mārgo, 'yam aparāḥ Koṇaleshu ca.» 314
 tac cṛutvā Damayantī sā ṇāṇkitā 'iva 'abhavat tadā:
 «tyakshyann iva 'āryaputro me mārgam kim vakty asāv?» iti. 315
 tatās tau phala-mūlānnau vane tatra niṣāgame
 grāntau samviṣataḥ sma 'ubhau dampatī kuṇa-samstare. 316
 Damayantī ṇanair nidrām adhva-khinā jagāma sā,
 Nalo gantu-manās tv āsīd anidraḥ Kali-mohitaḥ. 317
 utthāya ca 'eka-vastras tām Damayantīm vimucya saḥ
 chinna-tad-uttariyārdham pravṛitya ca yayau tataḥ. 318
 Damayantī ca rātryante prabuddhā, tam patim vane
 āpa 'am tyaktvā, vilāpa vicintya sā: 319

«hā 'āryaputra! mahā-sattva! ripāv api kṛpā-para!
 «hā mad-vatsala! kena 'asi mayi nishkarupi-kṛtāh? 320
 «ekāki ca katham padbhyām aṭavīṣhu prayāsyasi?
 «kas te cṛamāpanodāya paricaryām karishyati? 321
 «mauli-mālāparāgeṇa rañjitaṇ yau mahābhujām,
 «tau te pathi katham pādaṇ dhūliḥ kaluṣkayishyati? 322
 «haricandana-cūrṇenāpy āliptaṇ saḥate na yat,
 «aṅgam saḥishyate tat te madhyāhnārkātapam katham? 323
 «kim me bālena putreṇa? kim dubitrā? kim ātmanā?
 «tava 'ekasya civaṇ devāḥ kurvātāṇ, yady ahaṇ sati!» 324
 ity ekakā 'anuṇocantī Damayanti Nalaṇ tadā,
 tat-pūrva-darṣitenāiva prastathe sā tataḥ pathā. 325
 kathamcic ca 'aticakrāma nadi-çaila-vanāṭavīḥ,
 na 'aticakrāma bhaktiṇ tu sā bhartari kathamcāna. 326
 sati-tejaṣ ca mārgē tām arakṣad, yena lubdhakāḥ
 bhasmi-kṛto 'hes trātāyām tasyām gata-manāḥ kṣaṇam. 327
 tato daivād baṇiksārthēna 'antarā militēna sā
 saha gatvā puram prāpa Subāhv-ākhyasya bhūpateḥ. 328
 tatra sā rājasutayā dūrād dṛishṭvāiva harṇyataḥ
 saundarya-pritayā 'ānāyya sva-mātre prābhṛitī-kṛitā. 329
 tasyāḥ pārçve mahādevyāḥ sā tasthaṇ ca tad-ādṛitā,
 «tyaktvā gato mām bhartā», 'iti prishṭā ca 'etāvad abravīt. 330
 tāvac ca tat-pitā Bhīmo Nalodantam avetya tam,
 taylor anveshaṇāya 'āptān narān dikṣhu viṣṭhāvān. 331
 tad-madhyāc ca Suvenākhyā ekas tat-sacivo bhṛaman
 Subāhu-rājadhāniṇ tām prāpa brāhmaṇa-rūpa-bhṛit. 332
 sa tatra Damayantiṇ tām āgantūn cinvatīṇ sadā
 adrākṣhīt, sāpy apaçyat tam duḥkhitā pitṛi-mantriṇam. 333
 anyonyam pratyabhijñāya sametya rudataḥ sma tau
 tathā, yathā 'atra rājāi sā Subāhos tad abudhyata. 334
 yāvac ca 'ānāyya sā devī tau yathā-vastu pricchati,
 bubudhe Damayantiṇ tāvat sva-bhagini-sutām. 335
 tataḥ sā bhartur āvedya tām sammānya, pitur griham
 rathe 'dhiropya vyasṛjat sa-Sevenām sasainikām. 336
 tatra sā Damayanti āsīt prāptāpatya-dvayā tataḥ
 pitṛāpi darçyamānā sā patyur vartām vicinvatī. 337
 tat-pitā vyasṛjāc cārān anveshṭum ca tat-patim
 sūda-syandana-vidyābhyām divyābhyām upalakṣitam. 338
 «bālām vane prasuptām,
 «nṛiçāṇsa, samtyajya kumudini-kāntām,
 «prāpyaiva 'ambara-khaṇḍam,
 «candra, 'adriçyaḥ kva yāto 'si?» 339
 «evam bhavadbhīr vaktavyam, sthitaḥ çāṅkyeta yatra saḥ»;
 ity ādideça cārāns tām sa ca Bhīmo mahīpatiḥ. 340
 atrāntare sa rājā ca Nalas tasmin vane niçi
 prāvṛitārdha-paṭo dūram gatvā dāvāgnim aikṣhata. 341

« bho mahā-sattva! yāvad na dahye 'ham abalo 'munā,
 « apasāraya mām tāvad dāvāgner nikatād itaḥ! » 342
 ity atra tad vacaḥ ṣrutvā, datta-dṛiṣṭiṃ dadarṣa saḥ
 ābaddha-maṇḍalaṃ Nāgaṃ Nalo dāvānalāntike, 343
 phaṇā-ratna-prabhā-jāla-jaṭilam, vanavahninā
 gṛhitam iva tena 'ugra-heṭi-hastena mūrdhani. 344
 upetya kṛipayā 'anṣe tam kṛtvā, nītvā ca dūrataḥ,
 tyaktum icchati yāvat sa, tāvad Nāgo 'bravīc ca tam: 345
 « gaṇayitvā daṣa 'anyāṃ padāni meya mām itaḥ! »
 tataḥ sa prayayāv evaṃ padāni gaṇayan Nalaḥ: 346
 « ekaṃ dve trīṇi catvāri pañca ṣaṭ sapta (ṣṛiṇv Ahe!)
 « aṣṭau nava daṣa », 'ity uktavantam ukti-chalena tam 347
 Nalam skandha-sthito Nāgo lalāṭānte dadarṣa saḥ;
 tena hrasva-bhujāḥ kṛiṣṇo virūpaḥ so 'bhavad nripaḥ. 348
 tato 'vatārya skandhāt tam sa rājā pṛiṣṭavān Ahim:
 « ko bhavān? kā kṛitā ca 'yaṃ me pratyupakriyā? » 349
 etad Nala-vacaḥ ṣrutvā sa Nāgaḥ pratyuvāca tam:
 « rājan, Kārkoṭa-nāmānam Nāgarājam avaihi mām. 350
 « daṇḍo guṇāya ca mayā dattas te, tac ca vetasyasi,
 « gūḍhāvāse ca vairūpyaṃ mabatām kārya-siddhaye. 351
 « gṛhāṇa ca 'agniṇcaucākhyam idaṃ vastrayugam mama,
 « anena prāvṛitenaiṃ evaṃ rūpaṃ pratipatsyase. » 352
 ity uktvā datta-tad-vastrayuge Kārkoṭake gate
 Nalas tasmād vanād gatvā krameṇa prāpa Koṣalām. 353
 Koṣalādhipates tatra Rītuparnasya bhūpateḥ
 sa Hrasvabhāhu-nāmā san sūdatvaṃ cīcṛiye gṛihe. 354
 bhojanāni ca yat tasya cakre dīva-rasāni ca,
 tena prasiddhiṃ prāpa 'atra ratha-vijñānatas tathā. 355
 tatra-sṭhe Hrasvabhāhu-ākhye Nale tasmān, kadācana
 Vidarbharāja-cāreshu teshv eko 'tra kila 'āyayau. 356
 « Hrasvabhāhu ity 'iha 'asti sva vidyā-rathavidyayor
 « Nala-tulyo navaḥ sūda », iti cāro 'tra so 'ṣṛiṇot. 357
 Nalam sambhāvyā tam buddhvā ca 'āsthāne nripateḥ sthitam
 yuktyā sa tatra gatvā 'etam papāṭha 'āryaṃ prabhūditām: 358
 « bālām vane prasuptām,
 « nṛiṇaṃsa, samtyajya kumudīnī-kāntām,
 « prāpyaiva 'ambara-khaṇḍam,
 « candra, 'adriṇyaḥ kva yāto 'si? » 359
 tac ṣrutvā 'unmatta-vākyābham tatra-sthā avamenire,
 sūda-chadma-sthitas tv atra sa Nalaḥ pratyuvāca tam: 360
 « kṣhiṇe 'mbarāṇikadeṣe,
 « candraḥ prāpya 'anya-maṇḍalaṃ praviṇan
 « kumudinyā yad adriṇyo
 « jātas, tat kā nṛiṇasatā tasya? » 361
 etat tad-uttaram ṣrutvā, satyaṃ sambhāvyā tam Nalam
 vipad-udbhūta-vairūpyaṃ, cāraḥ so 'tha yayau tataḥ. 362

Vidarbhān prāpya, Bhīmāya rājñe bhāryā-yutāya saḥ
 Damayantyai ca tat sarvaṃ dṛiṣṭaṃ cṛutaṃ avarnayāt. 363
 tato 'tra Damayanti sá pitarāṃ svairam abravīt:
 «niḥsamdehaṃ sa eva 'āryaputraḥ sūda-miśhaṃ cṛitaḥ; 364
 «tat tad-ānayaṇe yuktir narmadā kriyatām iyam:
 «Rituparnasya nripates tasya dūto viśriyatām, 365
 «prāpta-mātraḥ ca taṃ bhūpam evaṃ tatra bravītu saḥ:
 «gataḥ kvāpi Nalo rāja, pravṛttir na 'asya budhyate; 366
 «tat prātaḥ kurute bhūyo Damayanti svayaṃvaram.
 «ato 'dyāiva Vidarbhesu cīghram āgamyatām!» iti. 367
 «tataḥ cṛutvaiva tad-vākyam sa rathajñāninā nripaḥ
 «ekāḥena 'āryaputreṇa sākam dhruvam iha 'eshyati.» 368
 evaṃ sapitṛikā 'ālocya samdiṣya ca tadāiva sá,
 Koṣalān vyasrijad dūtaṃ Damayanti yathoditaṃ. 369
 tena 'Rituparno gatvā sa tathāiva 'uktaḥ samutsukaḥ
 jagāda sūda-rūpaṃ taṃ praṇayāt pārṣvagaṃ Nalam: 370
 «Hrasvabhāho! «ratha-jñānaṃ mama 'asti», 'ity avadā bhavān;
 «tat prāpya Vidarbhaṃ mām adyāiva, 'utsahase yadi.» 371
 tac cṛutvaiva Nalo, «vādhaṃ prāpayāmi», 'ity udīrya saḥ,
 gatvā varācān samyojya sajjam cakre rathottamam. 372
 «svayaṃvara-pravādo 'yaṃ jāne mat-prāptaye tayā
 «kṛito, na Damayanti tu sá svapne 'pi 'idriṣi bhavet; 373
 «tat tatra tāvad gacchāmi paçyāmi», 'iti vicintya saḥ
 rājñas tasya 'Rituparnasya sajjam ratham upānayat. 374
 ārūḍhe ca nripe tasmiṇ, taṃ samvāhayitum ratham
 Nalaḥ pravavṛite Tārkshya-java-jaitreṇa ranhasā. 375
 ratha-vega-cyntaṃ vastraṃ prāptum ratha-vidhāraṇam
 bruvāṇam atha mārge taṃ Rituparnaṃ Nalo 'bravīt: 376
 «rājan, kva tava tad vastraṃ? anenāiva kṣaṇena hi
 «bahūni yojanāny esha vyatikrānto rathas tataḥ.» 377
 cṛutvā 'etad Rituparnas tam avādīd: «aṅga, dehi me
 «ratha-jñānam idaṃ, tubhyam akṣha-jñānaṃ dadāmy aham, 378
 «yena vaçyā bhavanty akṣhāḥ, samkhyā-jñānaṃ ca jāyate.
 «sampraty eva ca paçya 'atra vadāmi pratyaṃ tava: 379
 «driçyate 'gre tarur yo 'yaṃ, samkhyāṃ etasya te 'dhunā
 «vacmy ahaṃ phala-parṇānāṃ, gaṇayitvā ca paçya tam.» 380
 ity uktvā, phala-parṇāni yāvanty eva jagāda saḥ,
 Nalena gaṇitāny āsaṇs tāvanty eva 'atra cākhināḥ. 381
 tato Nalo ratha-jñānam Rituparnāya tad dadau,
 Rituparno 'py adād akṣha-jñānaṃ tasmai Nalāya tat. 382
 parikṣhate sma' taj-jñānaṃ Nalo gatvā 'apare tarau,
 samyak ca bubudhe samkhyā patrādīshv atra tena sá. 383
 tato hrishyati yāvāt sa, tāvat tasya çarirataḥ
 niragāt puruṣaḥ kṛiṣṇas; taṃ sa, «ko 'si?» 'iti pṛiṣṭavān. 384
 «ahaṃ Kalih; çarirāntar Damayanti-vṛitasya te
 «īrshyayā praviçam, tena bhrasṭā dyūtena te çriyaḥ. 385

«tatas tvam daṣatā tena Kārkoṭena tadā vane
 «na dagdhas tvam, ahaṃ tv eṣha paçya dagdhas tvayi sthitaḥ. 386
 «mithyā-paropakāro hi kṛitaḥ syāt kasya çarmaṇe?
 «tad gacchāmy, avakāṣo hi nāsty anyeshu na, vatsa, me.» 387
 ity uktvā sa Kalis tasya tiro 'bhūt; so 'pi tatksaṇam
 jāta-dharmamatīḥ prāpta-tejāḥ prāgvad abhūd Nalaḥ. 388
 āgatyā ca 'āruhya ratham, tasminn eva 'ahni tam javāt
 Vidarbhan Rītuparṇam tam prāpayāmāsa bhūpatim. 389
 sa ca 'upahāsyamāno 'tra priṣṭhāgamana-kāraṇaiḥ
 Rītuparṇo janai rājagṛihāsanne samāvasat. 390
 prāptam tam tatra buddhvā sā çrutāçcarya-ratha-svanā,
 Damayanti jaharsha 'antaḥ sambhāvita-Nalāgamā. 391
 visasarja 'atha sā tattvam anveshtum ceṭikām nijām;
 sā ca 'anyishya 'āgatā ceṭi tām uvāca priyotsukām: 392
 «devi, gatvā mayā 'anvishtam: eṣha yaḥ Koçaleçvarah
 «svayamvara-pravādam te mithyā çrutvā kila 'āgataḥ, 393
 «ānito rathavāhena sūdena Hrasvabāhunā
 «ekenaiḥ dinena 'adya ratha-vijñāna-çālinā. 394
 «sa ca tat-sūdaçālāyām gatvā sūdo mayā 'lkshitaḥ
 «kṛishṇa-varṇo virūpaç ca; prabhāvaḥ ko 'pi tasya tu: 395
 «akshiptam eva yat tasya pānīyam carushu 'udgatam,
 «kāshthāny anarpitāgnīni svayam prajvalitāni ca, 396
 «kshaṇāc ca bhojanais tais tair nishpannair divyam eva tat.
 «etad dṛishṭvā mahāçcaryam, tataç ca 'aham iha 'āgatā.» 397
 etac ceṭi-mukhāc çrutvā Damayanti vyacintayat:
 «vaçyāgni-varuṇaḥ sūdo rathavidyā-rahasya-vit 398
 «āryaputro bhavaty eṣha, gato vairūpyam anyathā
 «jāne mad-viprayogārtham; jijñāse 'ham tad apy amum.» 399
 iti samkalpya yuktyā svau saha cetyā tayāiva sā
 tasya 'antikam darçayitum prāhiṇod dārakāv ubhau. 400
 sa tau nija-çiçū dṛishṭvā kṛitvā ca 'anke Nalaç cirāt
 baddha-dhārā-pravāheṇa tūshṇīm arudad açruṇā. 401
 «idṛiçāv eva me bālau mātāmaha-grihe sthitaḥ;
 «jātam me tat-smṛiter duḥkham», ity uvāca ca ceṭikām. 402
 ā çiçubhyām saba 'āgatyā ceṭi sarvam çaṇsa tat
 'amayantyai, tataḥ sāpi jātāsthā sutarām abhūt. 403
 aparedyuç ca tam prātaḥ sva-ceṭim ādideça sā:
 gatvā tam Rītuparṇasya sūdam mad-vacanād vada: 404
 «çrutam mayā, yad bhavatā tulyo na 'anyo 'sti sūpakṛit;
 «tad mama 'adya tvayā 'āgatyā vyañjanam sādhyatām!» iti.» 405
 athā!» 'iti sa tayā gatvā Nalaç cetyā nayārthitaḥ
 tuparṇam anujñāpya Damayantīm upāyayau. 406
 atyam brūhi, Nalo rājā yadi tvam sūda-rūpa-bhṛit;
 «ntābdhi-magnām pāram mām prāpaya 'adya;» 'ity uvāca sā. 407
 çrutvā sa Nalaḥ sneha-harsha-duḥkha-trapākulaḥ
 ūmukhaḥ prāpta-kālam tam uvāca 'açru-gadgadam: 408
 bhandl. d. DMG. IV, 5.

«sa eva 'asmi Nalaḥ satyaṃ pāpaḥ kuḷiṇa-karkaṣaḥ,
 «tvam saṃtāpayatā yena vyāmohād analāyitam.» 409
 ity uktavān sa prishṭo 'bhūd Damayantya tayā Nalaḥ:
 «yady evaṃ, tarhy arūpatvaṃ kathaṃ prāpto bhavān?» iti. 410
 tataḥ sa tasyai sṛḍantam Nalaḥ kritsnam avarṇayat
 Kārkoṭa-sakhyād ārabhya Kali-nirgamanānvadhim. 411
 tadāiva ca 'agniṇcaucaṃ tad dattam Kārkoṭakena saḥ
 prāvṛitya vastrayugalaṃ rūpaṃ svaṃ pratyapadyata. 412
 drishṭvā Nalaṃ punar-avāpta-nijābhirāma-
 rūpaṃ tam, ācū vikasād-vadanāravindā
 netrāmbubhiḥ ṣamita-duḥkha-davānalā 'iva,
 harshaṃ kam apy anupamaṃ Damayanty avāpa. 413
 buddhvā ca tat parijanāt pramada-pravrittād,
 āgatya tatra sahasā sa Vidarbha-nāthah,
 Bhīmo Nalaṃ samabhinandya kṛtānurūpa-
 pūjaṃ, mahotsavamayaṃ sva-puraṃ cakāra. 414
 hasatā hridi Bhīma-bhūbhujā
 kṛta-saṃvṛitty-upacāra-satkriyāḥ
 Rītuparṇa-nripo 'pi tam Nalaṃ
 pratipūjya 'atha jagāma Koçalām. 415
 atha Nishadha-nareçvaro nijam
 Kali-daurātmya-vijṛimbhitam Nalaḥ
 çvaçurāya sa tatra varṇayann
 avasād hi pramadā-sakhaḥ sukham. 416
 gatvā 'alpaiç ca dinaiḥ tataḥ sa Nishadhān sainyaiḥ saha çvāçurair,
 akshajūṇa-jitam vidhāya vinatam tam Pushkarākhyam punaḥ
 dharmātmā kṛta-saṃvibhāgam anujam dehodgata-Dvāparam,
 rājyaṃ svaṃ Damayanty-avāpti-sukhito bheje yathāvad Nalaḥ. — 417
 iti sa vyākhyāya kathāṃ
 nagare Tārāpure dvijaḥ Sumanāḥ,
 rājasutāṃ Bandhumatīm
 proshitapatikām uvāca tam bhūyaḥ: 418
 «evam, devi, mahānto
 «vishahya virahaṃ bhajanti kalyāṇam;
 «anubhūya ca 'astagamanam
 «dinakṛit-pramukhā vrajanty udayam. 419
 «tasmāt tvam api prāpsyasi
 «patim, anaghe, proshitāgataṃ nacirāt;
 «kurushva dhṛitim, aratiṃ hara,
 «vihara ca pati-kāmanā-lābhaiḥ!» 420
 iti tam dvijaṃ ukta-yukta-vākyaṃ
 bahunā 'abhyarcya dhanena sadguṇam sā,
 avalambya dhṛitiṃ, pratikshamāṇā
 dayitam Bandhumatī svaṃ atra tasthau. 421
 alpair eva ca tasyā
 dinaiḥ sa patir āyayau Mahīpālāḥ,

deçāntarāgatām tām
jananīm ādāya pitṛi-sahitāḥ. 422
āgatyā ca, 'amritāñcuḥ
pārvaṇa iva vārirāçi-jala-lakṣmīm,
jana-nayanotsava-dāyī
Bandhumatīm nandayāmāsa. 423
atha tatra tayā sahitas
tat-pitrā pūrva-datta-rājya-dhuraḥ
sa Mahlpālo bubhuje
rājā sann lpsitān bhogān. 424

---

ity ātma-mantri-Marubhūti-mukhād niçamyā
citrām kathām anupamām anurāga-ramyām,
rāmā-sakhāḥ sa Naravāhanadatta-devo
Vatseçvarasya tanayo bhṛiçam abhyatushyat. 425

X.

ATHA

ÇRI SOMADEVA BHATTA

VIRACITE

KATHA SARIT SAGARE

ÇAKTIYAÇA

NAMA

DAÇAMO LAMBAKAH.

Çaktiyaçâh.

Taraṅga 57.

Avāraṇīyaṃ ripubhir vāraṇīyaṃ karaṃ numah
Herambasya sasindūram asindūra-madya-chidam. 1
pāyād vah Pura-dāhāya Çambhoḥ saṃdadhataḥ çaram
samaṃ vyagreshu netreshu tritīyam adhikaṃ sphurat! 2
raktāruṇā Nṛsiṃhasya kuṭilā vidvisho badhe
nakhaçreṇī ca drishṭiç ca nihantu duritāni vah! 3

Evam Vatsēçvara-sutaḥ Kauçāmbyaṃ sacivaiḥ saha
Varavāhanadattaḥ sa tasthau bhāryā-sakhaḥ sukhī. 4
kadā ca sthite tasminn, āsanasthasya tat-pituḥ
Vatsēçvarasya vijñāptyai tad-vāsi baṇig āyayau. 5
Ratnadatta-nāmā taṃ pratihāra-niveditaḥ
raviçya natvā rājānaṃ baṇig evaṃ vyajijñāpat: 6
nāmnā Vasuṃdharo, deva, daridro 'sti 'iha bhārikah;
akasmāc ca dadat khādan pibaṇç ca 'adya sa drīçyate. 7
antukāc ca grihaṃ nitvā, yatheshṭaṃ pāna-bhojanam
lattivā, sa kshivatāṃ nitvā, mayā prishṭo 'bravid idam: 8
labdhaṃ rājakula-dvārāt sadratna-kaṭakaṃ mayā,
utpāṭya ratnam ekaṃ ca tato vikritavān aham; 9
tac ca dīnāra-lakshṇa mūlyena baṇijo mayā
dattaṃ Hiraṇyaguptasya: tena 'adya 'ahaṃ sukhaṃ sthitaḥ. 10
uktvā darçitaṃ tena deva-nāmāṅkitaṃ mama
kaṭakaṃ yat, tato, deva, vijñāpto 'dya mayā prabhuḥ. 11
çrutvā sa Vatsēças tatra 'anāyayati sma tau
ikaṃ taṃ savinayaṃ sadratna-baṇijaṃ ca tam. 12
ata smṛitaṃ! prakoshṭhād me bhrashtaṃ etat pura-bhrame; 13
at kaṭakaṃ drishṭvā sa rājā 'abhidadhe svayam. 13

«nīhnutam rāja-nāmāṅkam labdhvā kim kaṭakam tvayā?»
 iti priṣṭho 'tha sabhyaiḥ sa rājāgre bhāriko 'bhyadhāt: 14
 «bhāra-jivī kuto vedmi rāja-nāmākṣharāṇy aham?»
 «dāridrya-duḥkha-dagdhenā labdhvā 'etat svīkṛitam mayā.» 15
 ity ukte tena, rakṣārtham ākṣiptaḥ so 'bravid baṇik:
 «mūlyena 'aprasahya mayā grīhitaṁ ratnam āpane, 16
 «na ca 'asti rājābhijñānam asti tanmayam ucyate.
 «mūlyāt pañcasahasrī tu nītā tena, 'aparam sthitaṁ.» 17
 etad Hiranyaguptasya vaco Yaṅgandharāyaṇaḥ
 ṣrutvā tatra sthito 'vādid: «na 'atra dosho 'sti kasyacit. 18
 «daridryasya 'alipijñasya bhāṇyatām bhārikasya kim?»
 «dāridryāt kriyate cauryam; labdham kena 'ujjhitaṁ punaḥ?» 19
 «mūlyena ratna-grāhī ca na vācyo baṇig apy asau.»
 etad mahāmantri-vaco Vatṣeṣaḥ ṣraddadhe tadā, 20
 dattvā pañcasahasrīm ca bhārikeṇa vyayī-kṛitām,
 Hiranyaguptād baṇijo ratnam tasmāt svam ādade. 21
 bhārikam ca 'akaroḍ muktam grīhītvā kaṭakam nijam,
 bhukta-pañcasahasrīko gata-bhīḥ so 'bhyagād grīham. 22
 «viṣvasta-ghātī pāpo 'yam», iti ca 'antar dviṣhan nṛpaḥ,
 Ratnadattam sa baṇijam kāryārtham tam amānayat. 23
 gateshu teshu, rājāgra-gato 'voca Vasantakah:
 «aho! daivābhīcaptānam prāpto 'py arthaḥ palāyate, 24
 «asya bhadragehaṭṭantāḥ samvṛitto bhārikasya yat. —

Tathā hi kaṣcid āsit prak pure Pāṭaliputrake, 25
 Ćubhadattaḥ sa nāmnā ca pratyaham kṣhṭha-bhārakam
 vanād ānya vikṛīya pushnāti sva-kuṭumbakam. 26
 ekadā ca gato dūram vanam, daivād dadarṣa saḥ
 tatra-stānṣ caturo Yakshān divyābharāṇa-vāsasaḥ. 27
 te bhītam vikṣhya, tam prītyā sarve priṣṭvā yathātatham,
 buddhvā daridram, utpanna-kṛipā Yakshā babhāshire: 28
 «iha 'asmad-antike tiṣṭha, bhadrā, karmakaro bhavan!
 «akleṣam grīha-nirvāham karishyāmo vayam tava.» 29
 ity uktas tais, «tathā!» 'ity āsīc Ćubhadattas tad-antike,
 snānādi-paricaryām ca kṛitsnām teshām cakāra saḥ. 30
 samjāte bhojana-sthāne, Yakshās te jagaduḥ ca tam:
 «āhāram asmāsv amuto dehi bhadragehaṭṭād!» iti. 31
 antaḥ cūnyam tu tam dṛiṣṭvā ghaṭam, yāvad vilambate,
 tāvat te Guhyakā bhūyas tam āhuḥ sasmitānanāḥ: 32
 «Ćubhadatta, na vetsyi tvam? kṣhipa hastam ghaṭāntare,
 «yathēṣṭam lapsyase sarvam; ghaṭaḥ kāma-prado hy asau.» 33
 tac ṣrutvā prakṣipaty antaḥ paṇim yāvad ghaṭāntare,
 tāvad āhāra-pānādi kāmītam dṛiṣṭavān asau. 34

Ćubhadatto dadau tebhyo, bubhuje ca svayam tataḥ. 35

evam paricaran Yakshān bhaktyā bhīṭyā ca so 'nvaham
 tathau kuṭumba-cintārtah Çubhadattas tad-antike. 36
 tat-kuṭumbam ca duḥkhārtam svapnādeçena Guhyakair
 āçvāsitam, tat-prasādād ramate sma tataç ca saḥ. 37
 māsa-mātreṇa Yakshās te Çubhadattam tam abhyadhuh:
 «tushtāḥ smas te 'nayā bhaktyā; brūhi, kiṃcid dadāma te.» 38
 tac çrutvā sa jagāda 'etāḥ: «tushtāḥ stha yadi satyataḥ,
 «esha bhadraghaṭas tad me yushmābbhir diyatām!» iti. 39
 tatas tam ūcur Yakshās te: «na 'etaṃ çakshyasi rakshitum,
 «bhañge palāyate hy esha; tad vṛṇīshva 'aparam varam!» 40
 ity uktō 'pi sa Yakshais taiḥ Çubhadatto 'param yadā
 varam na 'aicchat, tadā tasmai tam te bhadraghaṭam daduh. 41
 tataḥ prapamya tām hriṣṭo, ghaṭam ādāya tam, javāt
 gṛham sa Çubhadattah svam agād nandita-bāndhavah. 42
 atra tasmād ghaṭāl labdhvā bhojanādi, niveçya tat
 uply-artham anya-bhāṇdeṣhu so 'bhuṅkta svajanair saha. 43
 hāra-mukto bhajan bhogān pāna-matto 'tha jātu saḥ,
 kutas tava 'eshā bhoga-çṛīr?» ity apricchyata bandhubhiḥ. 44
 «vyaktam abruvan mūḍho garveṇa, 'ipsita-kāma-dam
 ibhītvā ghaṭakam skandhe, prārebhe vata nartitum. 45
 «ityatas tasya ca skandhād madodreka-skhalad-gateḥ
 bhadraghaṭako yātaḥ patitvā bhuvi khaṇḍaçaḥ. 46
 «taiva ca 'akṣhatī-bhūya sa jagāma yathāgatam,
 «vāvasthām sa ca prāpa Çubhadatto vishādavān. 47

tad evam pāna-doshādi-pramāda-hata-buddhayah
 havyāḥ prāptam apy artham nāiva jñanti rakshitum.» 48
 bhadraghaṭākhyāna-hāsam çrutvā Vasantakāt,
 āya cakre Vatsēçaḥ snānābhārādikāḥ kriyāḥ. 49
 «aravāhanadatto 'pi snātva bhuktvā 'antike pituh
 «nte sakhibhiḥ sākam jagāma bhavanam nijam. 50
 «rātrāv anidram tam çayanīya-gatam suhṛit,
 «atsu saciveshv eteshv, avocad Marubhūtikah: 51
 «l-saṅgeçchayā, deva, jāne na 'antaḥpuram tvayā
 tam, sūpi na 'āhūtā: tena nidrā 'adya nāsti te. 52
 «kim adyāpi veçyāsu jñann apy anurajyase?
 «iy āsām ca 'asti sadbhāvas, tathā ca 'etaṃ kathām çṛiṇu: 53

i 'iha Citrakūṭākhyam riddhimad nagaram mahat;
 abhūd Ratnavarmākhyo mahādhana-patir baṇik. 54
 «rāddhanād ekas tasya sūnur ajāyata,
 «a 'īçvaravarmānam nāmnā cakre sa tam sutam. 55
 «vidyam āsanna-yauvanam vikshya tam ca saḥ,
 «tro baṇig-mukhyo Ratnavarmā vyacintayat: 56

«rūpiṇī kusritīḥ srisṭhā dhana-prāṇāpahāriṇī
 «ādhyanāṃ yauvanāndhānāṃ veçyā nāma 'iha vedhasā. 57
 «tad arpayāmi kuṭṭinyāḥ kasyāçcid amum ātmajam
 «veçyā-vyājopaçikshārtham, yena tābhīr na vañcyate.» 58
 ity ālocya sa putreṇa sahaiva 'Īçvaravarmanā
 Yamajihvābhīdhānāyāḥ kuṭṭinyāḥ sadanam yayau. 59
 tatra sthūla-hanuṃ dirgha-daçanāṃ bhugna-nāsikāṃ
 çikshayantīm duhitaram kuṭṭinīm tām dadarça saḥ. 60
 «dhanena pūjyate, putri, sarvo, veçyā viçeshataḥ;
 «tac ca nāsty anurāgiṇyā, rāgam veçyā tyajed ataḥ. 61
 «doshāgrādūto rāgo hi veçyā-paçcimasamdhyaḥ,
 «mithyāiva darçayed veçyā tām naṭi 'iva suçikshitā. 62
 «rañjayet tena sā pūrvam, duhyād raktaṃ tato dhanam,
 «dugdhārtham ca tyajed ante, prāptārtham punar āharet. 63
 «samo yūni çīçau vṛiddhe virūpe rūpavaty api
 «veçyājano 'yaṃ munivat sadā 'artham param açnute;» 64
 iti bruvāṇam duhitus tām upāgāt sa kuṭṭinīm
 Ratnavarmā, kṛtātithyas tayā ca samupāviçat, 65
 abravīt tām ca: «putro me tvayā, 'arthe, çikshyatām ayam
 «veçyayoshit-kalā, yena vaidagdhyaṃ prāpnuyād asau. 66
 «dīnārāṇam sahasraṃ ca nishkrayaṃ te dadāmy ataḥ.»
 tac çrutvā tasya kāmam tām pratipede «tathā!» 'iti sā. 67
 tato vitīrya dīnārāṇ, putram tasyai samarpya ca
 sa tam 'Īçvaravarmāṇam, Ratnavarmā gṛiham yayau. 68
 atha 'atra 'Īçvaravarmā sa Yamajihvā-grihe kalāḥ
 varsheṇa 'ekena çikshitvā, pitus tasya yayau gṛiham. 69
 prāpta-shodāça-varshaç ca pitaram tam uvāca saḥ:
 «arthād dharma-kāmau naḥ, pūjā 'arthād, arthataḥ prathā.» 70
 evam uktavate tasmai, çraddhāya sa «tathā!» 'iti tat,
 pañcānām dravya-koṭīnām bhāṇdam prīto dadau pitā. 71
 tad ādāya baṇikputraḥ sasārthaḥ sa çubhe 'hani
 prāyād 'Īçvaravarmā 'atha Svarṇadvīpābhivāñchayā. 72
 gacchan kramāt pathi prāpa sa Kāñcanapurābhīdham
 nagaram, tatra ca 'āsanna-vāhyodyāne samāvasat. 73
 snāta-bhuktānuliṭṭaḥ ca praviçya nagare 'tra saḥ,
 yuvā prekshānakam drashtum ekam devakulam yayau. 74
 tatra 'apaçyac ca nṛityantīm Sundarīm nāma lāsikāṃ,
 tāruṇya-vātōccalitām rūpābdher laharīm iva. 75
 dṛishṭvāiva tām tathā so 'bhūt tad-eka-gata-mānasah,
 kruddhā 'iva kuṭṭinī-çikshā dūre tasya 'abhavad yathā. 76
 vayasyaṃ preshya nṛitānte, prārthayāmāsa tām ca saḥ;
 «dhanyāsmi!» 'iti vadantī ca prahvā sāpy anvamanyata. 77
 athāpayitvā nivāse sve nipuṇān bhāṇḍa-rakshīṇaḥ,
 tasyā 'Īçvaravarmā 'asau Sundaryā mandiraṃ yayau. 78
 tasmin Makarakatya-ākhyā tad-mâtā tam upāgatam
 amānayad gṛihācārais tais tais tat-samayōcitaiḥ. 79

niçāgame vāsagrihaṃ sphurad-ratna-vitānakam
 nyasta-paryāṅkaçayanam prāveçyata tayā ca saḥ. 80
 tatra 'aramata Sundaryā tayā so 'nvarthayā saha
 vicitra-karaṇe nṛitte surate ca vidagdhayā. 81
 gādha-darçita-rāgām tām pārçvād anapagāminīm
 dṛiṣṭvā, dvitīye 'hni tato nirgantum na 'açakac ca saḥ. 82
 dadau ca hema-ratnādi-lakṣhāṇām pañcavliṅcatim
 tasyai dina-dvaye tasmin Sundaryai sa baṇig-yuvā. 83
 'prāptam mayā dhanam bhūri, na 'aham prāptā bhavādṛiçam;
 'sa eva ced mayā prāptaḥ, kiṃ dhanena karomy aham?' 84
 ity asatyānubandhena Sundarīm tad agrihṇatīm
 mātā Makarakāṭy evam ekāpatyaiva sâ 'āha tām: 85
 'idānim asmadyam yat, tad asyaiva svakam dhanam;
 'tad madhye sthāpayitvā tad grihyatām, putri, kâ kṣatīḥ?' 86
 ity uktā Sundarī mātṛā kṛicchrād iva tad agrahīt,
 mene ca 'īçvaravarmā tām mūḍhaḥ satyānurāgiṇīm. 87
 tasyā rūpeṇa nṛittena gītena ca hṛitātmanah
 baṇijo 'tra sthitasya 'atha tasya māsa-dvayam yayau. 88
 tāvac ca tasyai Sundaryai koṭyau dve sa dadau kramāt.
 atha 'upetya 'Arthadattākhyah sakhā svairam uvāca tam: 89
 'sakhe, kiṃ kuṭṭini-çikṣhā sâ yatnopārjitāpi te,
 'kātārasya 'astravidyā 'iva, nishphalā 'avasare gatā, 90
 'veçyā-premaṇi sadbhāvo yad asmin budhyate tvayā?
 'satyam bhavati kiṃ jātu jalam maru-maricishu? 91
 'tat sarvam kṣhiyate yāvad ihāiva na dhanam tava,
 'tāvad vrajāmo; buddhvā hi kṣhameta 'etat pitā na te.» 92
 ity uktas tena mitreṇa baṇikputro jagāda saḥ:
 'satyam, na veçyāsv āçvāsah; Sundarī na tu tādṛiçī, 93
 'kṣhaṇam hi mām apaçyanti muñcet prāṇan asau, sakhe!
 tad bhavān bodhayatv etām, gantavyam yadi sarvathā.» 94
 evam uktaḥ sa tena 'Arthadattas tasyaiva saṃnidhau
 ātur Makarakāṭyāç ca Sundarīm avadat tataḥ: 95
 'ava tāvad asāmānyā prītir īçvaravarmani,
 'gantavyam ca 'adhunā 'avaçyam Svarṇadvīpam baṇijyayā. 96
 'ataḥ prāpsyaty 'ayam lakṣmīm, yathā 'āgatya tvad-antike
 'āvat-kālam sukham sthāsyaty; anumanyasva tat, sakhi!» 97
 çrutvā sâ 'āçru-nayanā paçyanti 'īçvaravarmanah
 kham kṛita-vishādā sâ Sundarī ca tam abhyadhāt: 98
 'yam jānīta; kim aham vacmy? antam anavekshya kaḥ
 'sya pratyeti? tad alam, yad vidhattām vidhir mama.» 99
 çrutvā 'uvāca mātā tām: 'mā duḥkham, dhṛitir astu te!
 'hyaty eva priyo 'yam te, siddhārthas tvām na hāsyati.» 100
 nātā kila 'āçvāsya kṛita-saṃvit tayā saha
 zāgre guptam ekasmin kūpe jālam akārayat. 101
 ca 'īçvaravarmā 'abhūt tad-dolârūḍha-mānasah,
 'iva 'alpālpam āhāra-pānam cakre ca Sundarī. 102

gīta-vāditra-nṛityeṣu na babandha ratim ca sâ,
 âçvâsyate sma prapayais tais tair içvaravarmanâ. 103
 tato dine vayasyokte Sundarî-mandirât tataḥ
 cacāla 'içvaravarmâ sa kuṭṭini-kṛita-maṅgalah. 104
 anuvavrāja ca 'udaçruḥ Sundarî tam samâṭṛikâ
 nagarâd vahir â kûpâd baddhântar-jâlakât tataḥ. 105
 tato nivartya yâvac ca Sundarîm tam prayâti saḥ,
 tâvad âtmâ tayâ kûpe jâla-priṣṭhe 'tra cikshiḥ. 106
 «hâ hâ svâmini! hâ putri!» 'ity âkrandaḥ sumahâns tataḥ
 dâśinâp bhrityavargasya tad-mâtuç ca 'atra çuçuve. 107
 tena pratiniṛityaiva samitraḥ sa baniksutaḥ
 kûpe kshipta-tanuḥ kântâḥ buddhvâ, moham agât kṣaṇam. 108
 sâ pralâpaiç ca çocantî tasmin Makarakaṭya aṭha
 'avân avâtârayad bhrityân kûpe snigdhân sasamvidaḥ. 109
 rajjubhis te 'vatîryaiva, «dishtyâ jîvati jîvati!»
 ity uktvâ tam tataḥ kûpâd utkshipanti sma Sundarîm. 110
 utkshiptâ bhrîta-kalpam sâ kṛtvâ 'âtmânam, nivedya tam
 pratyâgatam banikputram âlâpam çanakair dadau. 111
 samâçvastah samâdâya hṛiṣṭas tam sânuḡaḥ priyâm,
 âgâd içvaravarmâ 'asau pratyâvṛityaiva tad-griham. 112
 niçcītya Sundarî-prema pratyayam, janmanaḥ phalam
 tat-prâptim eva matvâ, sa yâtrâ-buddhiḥ punar jahau. 113
 tato baddha-sthitim tatra so 'rthadattaḥ sakḥâ punaḥ
 tam abhyadhât: «sakhe, mobât kim âtmâ nâçitas tvayâ? 114
 «mâ bhût te Sundarî-sneha-pratyayah kûpa-pâtataḥ,
 «atarkyâ kuṭṭini-kûṭa-racanâ hi vidher api. 115
 «pituç ca kṣhayitârthah kim vakshyase? yâsyasi kva vâ?
 «tad ito 'dyâpi niryâhi, kalyânî ced matis tava.» 116
 etat tasya vacaḥ sakhyur avadhîrya banig-yuvâ,
 mâsena 'anyad vyayî-cakre tatra koṭi-trayam sa tat. 117
 tato hṛita-svo dattârdhacandrakah Sundarî-grihât
 tayâ Makarakaṭyâ sa kuṭṭinyâ niravâsyata. 118
 Arthadattâdayas te ca gatvâ sva-nagaram drutam,
 tat-pitre tat samâcakhyur yathâ-vṛittam açeshataḥ. 119
 sa tat-pitâ Ratnavarmâ tad buddhvâ duḥkhito bhrîçam
 kuṭṭinîp Yamajihvâḥ tam gatvâ 'avocad banikpatiḥ: 120
 «grihitvâ mûlyam idṛik sa tvayâ me çikshitah sutaḥ,
 «hṛitam Makarakaṭyâ yat sarvasvam tasya helayâ.» 121
 ity uktvâ putra-vṛittântam sa tasyai tam avarṇayat.
 tataḥ sâ Yamajihvâ tam vṛiddha-kuṭṭiny abbâshata: 122
 «ânâyaya 'iha putram te! karishe 'ham tathâ, yathâ
 «tasyâ Makarakaṭyâs tat-sarvasvam sa harishyati.» 123
 evam tayâ pratiñjâte kuṭṭinyâ Yamajihvayâ
 tadâiva çighram samdiçya vṛittyâ dâna-puraḥsaram, 124
 Ratnavarmâ tatas tasya putrasya 'ânayanâya saḥ
 tad-mitram Arthadattam sa prajighâya hitâishinam. 125

Arthadattāḥ sa gatvā ca tat Kāñcanapuram puram,
 tasmāi tam sarva-samdeṣam ṇaṇsa 'īṣvaravarmaṇe; 126
 punas tam ca 'abravīd: «mitra, na 'akārshīḥ tvam vaco hi me,
 «tad adya veṇyāsadbhāvo dṛiṣṭaḥ pratyakṣhataḥ tvayā. 127
 «ardhacandras tvayā prāpto dattvā tat koṭi-pañcakam;
 «kaḥ prājño vāñchati sneham veṇyāsu sikatāsu ca? 128
 «vimucyate vā bhavatā vastu-dharmo 'yam idṛiṇaḥ?
 «tāvad vidagdho dhīraḥ ca naro bhāgi ṇubhasya ca, 129
 «yāvāt patati naiva 'asau rāmā-vibhrama-bhūmishu.
 «tad āgaccha pituḥ pārṇvam, manyu-pratikṛitam kuru!» 130
 ity uktvā so 'rthadattena tena 'anīyata satvaram,
 āṇvāsa 'īṣvaravarmā 'asau pituḥ pārṇvam upāgataḥ. 131
 pitṛa ca 'eka-suta-snehatī sāntvayitvāiva tena saḥ,
 nīto 'bhūd Yamajihvāyāḥ kuṭṭinyā nikaṭam punaḥ. 132
 pṛiṣṭaḥ ca 'atra tayā 'ācakhyaḥ so 'rthadatta-mukhena tam
 svedantaṁ Sundarī-kūpa-nipātāntaṁ dhana-kṣhayam. 133
 Yamajihvā tato 'vādid: «aham eva 'aparādhiṇī,
 «yad viṣmṛitya mayā māyām eṭām eṣha na ṇikṣhiṭaḥ. 134
 «kūpe Makaraṭyā hi jālam antar nibadhyata;
 «tat-pṛiṣṭhe Sundarī deham akṣhipad, na mamāra yat. 135
 «tad atra 'asti pratikāra»; ity uktvā sāpi kuṭṭinī
 āṇayayat sva-dāsiḥbhīr Ālam nāma sva-markaṭam. 136
 dattvā 'agre svaṁ ca dīnāra-sahasraṁ, tam uvāca sā:
 «nigila!» 'iti, tataḥ so 'pi ṇikṣhiṭas tad nigṛṇvān. 137
 «putra, 'asmāi viṇṇatim dehi! dehy asmai pañcaviṇṇatim!
 «śhaṣṭim asmai! ṇaṭam ca 'asmāy!» 'iti nānā-vyayeshu ca 138
 dāpyamāno nigṛṇvān tāns tayā 'atra Yamajihvāyā
 udgṛīya 'udgṛīya dīnārāns tathāiva sa kapiṛ dadau. 139
 Āla-yuktim pradarṇya 'eṭām Yamajihvā 'abravīt punaḥ:
 «gṛihāṇa, 'īṣvaravarmaṇs, tvam eṭam markaṭa-potakam! 140
 «punas tat Sundarī-veṇma prāgvad gatvā, dīne dīne
 «evam gupta-nigṛṇvāns tān mṛigayasya 'amuto vyayam. 141
 «dṛiṣṭvā cintāmaṇi-prakhyam sā tam Ālam ca Sundarī,
 «dattvā te prārṭhya sarvasvaṁ, kapim āṇkam gṛahīṣyati. 142
 «gṛihīta-tad-dhano dattvā nigṛṇvāhar-dvaya-vyayam
 «imaṁ tasyai, tato dūram yāyās tvam avilambitam.» 143
 ity uktvā Yamajihvā tat, tasmāy 'īṣvaravarmaṇe
 markaṭam tam dadau, bhāṇḍam pitā koṭi-dvayasya ca. 144
 tad gṛihitvāiva sa prāyāt tat Kāñcanapuram punaḥ,
 sṛiṣṭāgrādūṭaḥ Sundarīyā gṛiham eva viveṇa saḥ. 145
 sā tam sādhana-sarvasvaṁ nirbandham iva Sundarī
 abhyānandat sasubṛidaṁ kaṇṭhāṇṇeshādi-sambhramaiḥ. 146
 viṇvāsa 'īṣvaravarmā 'atha tat-samakṣham gṛihāntare,
 «Ālam āṇaya gatvā!» 'iti so 'rthadattam abhāṣhata. 147
 «tathā!» 'iti tena gatvā ca samānīyata markaṭaḥ;
 nigṛṇva-pūrva-dīnāra-sahasraṁ sa jagāda tam: 148

«Āla putra! prayaccha 'adya dinārāṇāṃ ṣaṭa-trayaṃ
 «āhāra-pānasya kṛite, tāmbūlādi-vyaye ṣaṭam; 149
 «ṣaṭam Makarakatyaḥ ca dehy ambāyai, dvijātishu
 «ṣaṭam; ṣeṣam sahasrād yat, Sundaryai tat samarpaya!» 150
 evam Īṣvaravarmakto markataḥ sa tathāiva tān
 udgīrya 'udgīrya dinārān prāḡ gīrṇān vyayeshv adāt. 151
 itthaṃ yuktyā 'anayā nityaṃ yāvad Īṣvaravarmanā
 Ālo vyayeshu dinārān dāpyate paksha-mātrakam, 152
 tāvad Makarakatyaḥ 'evam Sundarī ca vyacintayat:
 «aho cintāmanir ayaṃ siddho 'sya kapi-rūpa-bhṛit! 153
 «dine dine sahasraṃ yo dinārāṇāṃ prayacchati,
 «eṣho 'munā ced asmākaṃ dattaḥ, siddhaṃ manorathaiḥ.» 154
 ity ālocya samaṃ mātrā vijane, 'rthayate sma tam
 Sundarī Īṣvaravarmāṇaṃ bhuktottara-sukha-sthitam: 155
 «prasādo mayi satyaṃ ced, Ālām etaṃ prayaccha me!»
 tac ṣrutvā Īṣvaravarmā tāṃ nijagāda hasann iva: 156
 «asau tātasya sarvasvaṃ, taṃ ca dātum na yujyate.»
 ity ūcivāṇsaṃ ca punaḥ Sundarī tam uvāca sâ: 157
 «dadāmi pañca koṭīr vas, tad ayaṃ diyatām!» iti.
 tata Īṣvaravarmā ca niṣcitya 'iva jagāda tāṃ: 158
 «dadāsi yadi sarvasvaṃ idam vâ nagaraṃ mama,
 «tathāpi yujyate na 'eṣha dātum; kim uta koṭibhiḥ?» 159
 ṣrutvā 'etat Sundarī sma 'āha: «sarvasvaṃ te dadāmy aham,
 «dehy etaṃ markataṃ mahyaṃ! ambā kupyeta nāma me.» 160
 ity uktvā Sundarī pādaḥ jagrāha Īṣvaravarmanāḥ;
 ūcus tato 'rthadattādya: «dīyatām, yad bhavatu!» iti. 161
 tataḥ ca Īṣvaravarmā taṃ tathā dātum amanyata,
 anayat saha Sundaryā dinam taṃ ca prahrishṭayā. 162
 prātaḥ ca 'abhyarthamānāyai Sundaryai markataṃ sa tam
 nigīrṇa-gupta-dināra-sahasra-dvitayaṃ dadau. 163
 tad-mūlyaṃ grīha-sarvasvaṃ tasyāḥ ca 'ādāya tatksaṇam
 tataḥ prāyād drutaṃ gacchan Svarṇadvīpaṃ baṇijayā. 164
 Sundaryai ca prahrishṭāyai dadāv Ālo dina-dvayaṃ
 sa sahasraṃ sahasraṃ tān dinārān yācitāḥ kapiḥ. 165
 tritīye 'hny asakṛit prītyā yācyamāno 'py asau yadā
 na 'adāt kimcit, tadā muṣṭyā Sundarī tam atādayat. 166
 sa tāḍitāḥ krudhā 'utpatya markato daṣanair nakhaiḥ
 Sundaryās taj-jananyāḥ ca ghnantyoḥ pāṭitavān mukham. 167
 tatas tāj-janani sâ taṃ sravad-rakta-mukhī krudhā
 laguḍais tādayāmāsa, tena 'Ālo 'tra mamāra saḥ. 168
 taṃ mṛitaṃ vikshya, sarvasvaṃ nashṭam ālocya, duḥkhitā
 prāna-tyāgodyatā sâ 'abhūj jananyā saha Sundarī. 169
 «jālaṃ Makarakatyaḥ tat kṛtvā yasya dhanam bhṛitam,
 «Ālām kṛtvā 'adya tena 'asyāḥ sarvasvaṃ sudhiyā bhṛitam; 170
 «tayā 'anyasya kṛitaṃ jālaṃ, jālaṃ jūātaṃ tu na 'ātmanāḥ»
 ity uvāca 'atra vijñāta-vṛittānto vihasan janāḥ. 171

tataḥ sâ Sundarî kṛicchrād deha-tyāgād nyavartyata
 svajanair janani-yuktâ nashṭârbhâ pāṭitānanâ. 172
 sa ca 'arjitâdhika-çrikah Svarṇadvipât tato 'cirât
 āgād Îçvaravarmâ tac Citrakûṭe pitur grīham. 173
 tam upāgatam arjitâmitârtham
 sutam âlokya pitâ ca Ratnavarmâ,
 abhipūjya sa kuṭṭinim dhanena
 Yamajihvām, sumahotsavam cakāra. 174
 sa ca viditâtula-māyo
 virakta-cetâ vilâsinî-saṅge
 âsid Îçvaravarmâ
 tato 'tra kṛita-dâra-samgrahaḥ sva-grīhe. 175

«evam, nareṣa, vanitâ-hṛidaye kadâcit
 «kûtâd rite vasati satya-kathâ-lavo 'pi;
 «tat sârtha-sâdhya-gamanâsu sadaiva tâsu
 «çûnyâṭavishv iva rameta na bhûti-kâmah.» 176
 iti Marubhûter vadanâc
 çrutvâ sa yathâvad Âla-jâla-kathâm,
 Naravâhanadattaḥ sa
 çradhdhâya jahâsa Gomukhâdi-yutaḥ. 177

Taraṅga 58.

Evam veçyâsv asadbhâve kathite Marubhûtinâ,
 âcakhyau Gomukho dhimâns tadvat Kumudikâ-kathâm: 1

Âsid Vikramasinhâkhyah Pratishṭhâne mahîpatih,
 vyadhâyi vidhinâ 'anvartho yah sinha iva vikrame; 2
 yasya 'îçvarasya subhagâ nadîna-prabhavâ priyâ
 alamkāra-tanur devî Çaçilekhâ 'iti ca 'abhavat. 3
 tam ekadâ sva-nagare sthitam sambhûya gotrajâh
 pañcashâ grīham âgatya rājānam paryaveshtayan, 4
 Mahâbhato, Virabâhuḥ, Subâhuḥ, Subhâṭas tathâ,
 nṛpaḥ Pratâpâdityaḥ ca, sarve 'py ete mahâ-balâh. 5
 'eshu sâmhâdi yuñjānam nirâkritya sva-mantriṇam,
 rājâ Vikramasinhô 'sau yuddhâya 'esham viniryayau. 6
 pravṛitte ca 'astra-sampâte sa nṛpaḥ sainyaor dvayoh
 jaurya-darpâd gajârûdhaḥ praviveça 'âhavam svayam. 7

dhanur-dvityaṃ dṛiṣṭvā taṃ dalayantaṃ dvishāṃ camu.
 Mahābhaṭādyāḥ pañcāpi rājāno 'bhyāpatan samam. 8
 tad-bale ca samaṃ bhūyasy akhile 'py abhidhāvati,
 balaṃ Vikramasiṃhasya tad atulyam abhajāyata. 9
 tato 'nantaguṇākhyas taṃ mantri pārçva-sṭhito 'bravīt:
 «bhagnam asmad-balaṃ tāvaj, jayo nāsti 'iha sāmpratam. 10
 «vidhūya 'asmān, kṛitaç ca 'ayaṃ balavad-vigrahas tvayā;
 «tac çivāya 'adhūnāpi 'idaṃ madīyaṃ vacanaṃ kuru: 11
 «avaruhya dvipād asmād, āruhya ca turaṅgamam,
 «ehy anya-vishayaṃ yāvo; jīvan jetāsy arin punaḥ.» 12
 ity mantri-girā svairam avatīrya sa vāraṇāt,
 hayārūḍhaḥ samaṃ tena sva-balād niryayau punaḥ. 13
 yayau ca veça-channaḥ san sabitas tena mantriṇā
 rājā Vikramasiṃho 'sau kramād Ujjayinīm purīm. 14
 tasyaṃ Kumudikākhyāyāḥ prakhyāta-vasu-sampadaḥ
 mantri-dvityo vasatiṃ vilāsinyā viveça saḥ. 15
 akasmāt taṃ gṛihāyātaṃ dṛiṣṭvā sà ca vyacintayat:
 «purushāṭiçayaḥ ko 'pi mama 'ayaṃ gṛiham āgataḥ. 16
 «tejasā lakṣaṇaḥ ca 'esha mahān rājā 'iti sūcyate;
 «tad me yathēpsitaṃ sidhyed, tīrṇik cet svī-kṛito bhavet.» 17
 ity ālocya, taṃ utthāya svāgatena 'abhinandya ca,
 cakāra mahad ātithyaṃ rājūḥ Kumudikā 'asya sà. 18
 viçrāntaṃ ca jagāda 'enaṃ rājānaṃ sà kṣhaṇāntare:
 «dhanya 'aham; adya sukrītaṃ prākṛtaṃ phalitaṃ mama, 19
 «devena svayam āgatya yad gṛiham me pavitritaṃ;
 «tad anena prasādena kritā dāśi, 'içvara, 'asmi te. 20
 «yad asti me hasti-çataṃ hayānāṃ dve tathā 'ayute
 «mandiraṃ ratna-pūrṇaṃ ca, tad āyattam idaṃ tava.» 21
 ity uktvā sà Kumudikā rājānaṃ taṃ upācarat
 snānādīnā 'upacāreṇa mahārheṇa samantrikam. 22
 tatas tad-mandire sākāṃ tayā tatra 'arpita-svayā
 rājā Vikramasiṃho 'sau khinnas tasthau yathā-sukham. 23
 bubhuje draviṇaṃ tasyā yācakebhyo dadau ca saḥ,
 na ca sà 'adarçayat tasya vikāraṃ, tushyati sma tu. 24
 «aho! mayy anuraktā 'iyam!» iti tustāṃ tato nṛipam
 taṃ so 'nantaguṇo mantri raho 'vādīt saha-sṭhitaḥ: 25
 «veçyānāṃ, deva, sadbhāvo nāsty eva; kurute punaḥ
 «yat te Kumudikā bhaktiṃ, na jāne tatra kāraṇam.» 26
 etat tasya vacaḥ çrutvā, sa rājā nijagāda taṃ:
 «mā 'evaṃ! Kumudikā prāṇān api muñcati mat-kṛite; 27
 «na cet pratyeshi, tad ahaṃ pratyayaṃ darçayāmi te.»
 ity uktvā taṃ sa sacivaṃ, rājā vyājam imaṃ vyadhāt: 28
 çanaḥ kriçl-kṛitya tanuṃ mita-pāno 'lpa-bhojanaḥ,
 cakāra mṛitam ātmānaṃ niçceshāṃ luṭhitāṅgakam. 29
 tato 'dhiropya çivikāṃ, ninye parijanena saḥ
 çmaçānaṃ çocatā 'Anantaguṇe kṛitaka-duḥkhite. 30

sā ca çokāt Kumudikā vāryamāpāpi bāndhavaiḥ
 āgatyā tenaiva samam samārohaç citṭhāri. 31
 yāvād na dīpyate vahnis, tāvad anvāgatām sa tām
 buddhvā Kumudikām rājā samuttasthau sajrimbhikam. 32
 «pratyujjivita esho 'tra diṣṭyā diṣṭyā!» 'iti-vādinah
 sarve Kumudikā-yuktam ninyus tam sva-grīham mudā. 33
 atha 'utsave kṛite, prāptaḥ sa rājā prakṛitiṃ rabaḥ,
 «kaccid dṛiṣṭo 'nurāgo 'syā?» iti tam sma 'āha mantriṇam. 34
 tatas tam so 'bravīd mantri: «na pratyemy evam apy aham;
 «asty atra kāraṇam nūnam; tat paçyāmo 'tra niçcayam. 35
 «prakāçayāmas tv ātmānam asyai, yena 'etat-arpitam
 «balaṃ mitra-balaṃ ca 'anyat prāpya hanmo ripūn raṇe.» 36
 iti tasmin vadaty eva mantriṇy, atra 'āyayau punaḥ
 sa gupta-prahitaḥ cāraḥ, sa ca priṣṭo 'bravīd idam: 37
 «vairibhir viṣayo vyāptaḥ; Çaçilekhā tu lokataḥ
 «devī rājño mṛishā çrutvā vipattiṃ, vahnim āviçat.» 38
 «tāc cāra-vacaḥ çrutvā, çokāçani-hatas tadā,
 «hā devi! hā sati!» 'ity-ādi vilālāpa sa bhūmipaḥ. 39
 tataḥ krameṇa vijñāta-tattvā Kumudikā 'atra sā
 etya Vikramasiṃham tam āçvāsya 'uvāca bhūpatim: 40
 «prāg eva mama na 'adiṣṭam kiṃ devena 'adhunāpi tat?
 «dhanair madhyaiḥ sabalaiḥ kriyatām ari-nigrahaḥ!» 41
 ity uktāḥ sa tayā kṛtvā tad-dhanair adhikam balaṃ,
 yayau rājā sva-mitrasya rājño balavato 'ntikam. 42
 tad-balaiḥ sva-balais taiḥ ca saba gatvā, nihatyā tām
 pañcāpy arin nṛpān yuddhe, tad-rājyāny apy avāpa saḥ. 43
 tatas tushṭaḥ Kumudikām so 'bravīt tām saba-sthitām:
 «prito 'smi te; tava 'abhīṣṭam kiṃ karomy? ucyatām!» iti. 44
 atha 'avocat Kumudikā: «satyam tushṭo 'si cet, prabho,
 «tad uddhara 'idam hṛic-çalyam ekam mama cira-sthitam. 45
 «Ujjayinyām dvijasutam Çṛidharam nāma me priyam
 «rājñā 'alpena 'aparādhena baddham tasmād vimocaya! 46
 «driṣṭvā tvām bhāvi-kalyāṇam uttamaṃ rāja-lakṣhaṇaiḥ
 «etat-kārya-kṣhamam, deva, bhaktyā sevitaṇy aham. 47
 «abhīṣṭa-siddhi-nairāçyād āroham tvac-citām api,
 «viphalam jīvitam matvā vinā tam vipraputrakam.» 48
 evam uktavatiṃ tām ca rājā 'avocat vilāsinim:
 «sādhayishyāmy aham tat te; dhīrā, suvadane, bhava!» 49
 ity uktvā, mantri-vacanam samsmṛitya 'acintayac ca saḥ:
 «satyam veçyāsv asadbhāvaḥ prokto 'nantaguṇena me. 50
 «atas tu pūraṇiṇyā 'eshā varākyāḥ kāmānā mayā.»
 iti samkalpya sabalaḥ sa tām Ujjayinim agāt. 51
 Çṛidharam mocayitvā tam, dattvā ca draviṇam bahu,
 vyadhāt Kumudikām tatra priya-saṃgama-susthitām. 52

āgatya ca sva-nagaraṃ, mantri-mantram alaṅghayan
kramād Vikramasinhō 'sau bubhuje sakalāṃ mahim. 53

« evaṃ hṛdayaṃ ajñeyam agādhaṃ veçyayoshitāṃ
ity ākhyāya kathāṃ tasmin virate tatra Gomukhe,
Naravāhanadattāgre jagāda 'atha Tapantakaḥ: 54
« deva, na pratyayaḥ strīṣu capalāśv akhilāśv api
« ciraṇḍhīśv api na grāhyo veçyastriṣv iva sarvadā. 55
« ihaiva yad mayā drishtaṃ āccaryaṃ, vacmi tac, çṛiṇu:

Balavarmābhīdhāno 'bhūḍ asyām eva baṇik puri. 57
Candraçrīṣ tasya bhāryā 'abbūt; sà ca vātāyanāgrataḥ
bhavyaṃ Çilaharaṃ nāma dadarça 'ekaṃ baṇiksutam. 58
sakhī-grihaṃ tam āniya tad-mukhenaiṃva tatksanaṃ;
araṇṣṭa madanākrāntā tena sākam alakshitā. 59
pratyahaṃ ca samaṃ tena yāvat sà ramate tatthā,
tāvat tat-saṃgiṇī jūātā samagrair mitra-bāndhavaiḥ. 60
ekas tu Balavarmā tām na 'ajñāskd asatīṃ patiḥ;
prāyeṇa bhāryā-dauḥṣṭīyaṃ snehāndho na 'ikshate janaḥ. 61
atha dāhajvaras tasya samabhūḍ Balavarmaṇaḥ,
tena ca 'antyaṃ avasthāṃ sa kramāt samprāptavān baṇik. 62
tad-avasthe 'pi tasmiṇç ca, tad-bhāryā sà dine dine
agād upapates tasya nikāṣaṃ sva-sakhī-grihe. 63
tatrayaiva ca 'asyām tishṭhantyām anyedyus tat-patir mṛitaḥ,
agacchat sà ca tad buddhvā, tam āpicchya 'āçu kāmukam. 64
ārohac ca samaṃ tena patyā sà tac-çucā citāṃ
svajanaīr vāryamāṇāpi çilajūaiḥ kṛita-niçcayā. 65

« itthaṃ duravadbhāryaiva strī-cittasya gatiḥ kila;
« anyāśaktiṃ ca kurvanti, mriyante ca patiṃ vinā. » 66
evaṃ Tapantakena 'ukte, kramād Hariçikho 'bhyadbāt:
« atrāpi Devadāsasya yad vṛittam, tad na kiṃ çrutam? 67

Kuṭumbī Devadāsākyo grāme sa hy abhavat purā,
Duḥçilā 'iti ca tasya 'āsid nāmnā 'anvarthena gehinī; 68
tām ca 'anya-purushāśaktāṃ vividuḥ prātiveçikāḥ.
ekadā Devadāso 'sau kāryād rājakulaṃ yayau. 69
āniya sà ca tat-kālam tad-bhāryā tad-badhāishinī
grihasya 'uparibhūmau tam nidadhe para-pūrusham. 70
āgataṃ ca tatra tam sà Devadāsaṃ tataḥ patiṃ
niçithe tena jāreṇa bhukta-suptam aghātayat. 71

visṛīya 'upapatim tam ca, sthitvā tūshṇīm, niçākshaye
nirgatya cakranda: «hato bhartā me taṣkarair!» iti. 72
tato 'tra bandhavo 'bhyetya dṛishṭvā 'avocann: «ayam yadā
«caurair hataḥ, katham nītam na kimpid api tair itaḥ?» 73
ity uktvā 'atra sthitam bālam papracchus te tad-ātmajam:
«tāto hataḥ te keṇa?» 'iti, tataḥ sa spashṭam abravīt: 74
«prishṭhabhūmāv iha 'āruhya ko 'py āsīt puruṣo divā,
«rātrau tena 'avatīryaiva tāto, me paçyato, hataḥ; 75
«ambā tu māṃ grihitvā 'ādau, tāta-pārcvāt tadā 'utthitā.»
ity ukte çiṇunā, buddhvā bhāryā-jārega tam hatam, 76
jaghnus tad-bandhavo 'nvishya taj-jāram tam tadāiva te,
svikṛitya tam çiṇuṃ, tam ca Duḥçilām niravāsayan. 77

«ity anya-rakta-cittā strī-bhujāṅgi hantya asaṃçayam.»
evam Hariçikhena 'ukte, babhāshe Gomukhaḥ punaḥ: 78
«kim anyena? 'iha yad vṛittam Vajrasārasya saṃprati
«Vatsēça-sevakasyaiva hāsyam, taç çrūyatām idam: 79

Tasya çūrasya kāntasya surūpā Mālavodbhavā
Vajrasārasya bhāryā 'abhūt, sva-çarīrādhika-priyā. 80
ekadā tasya bhāryāyās tasyāḥ putrāṇvitāḥ pitā
nimantraṇāya Mālavāt sotkanṭho 'bhyāyayau svayam. 81
Vajrasāro 'tha satkṛitya tam sa rājñe nivedya ca
nimantritas, tena samam sabhāryo Mālavam yayau. 82
māsa-mātram ca viçramya so 'tra çvaçura-veçmani,
iha 'āgād rājasevārtham, tad-bhāryā tv āsta tatra sā. 83
tato dineshu yāteshu Vajrasāram upetya tam
akasmād Krodhano nāma suhṛd evam abhāshata: 84
«bhāryām pitṛi-grihe tyaktvā kim griham nāçitam tvayā?
«tatra 'anya-purushāsaṅgaḥ pāpayā hi kritas tayā. 85
«āgatena tato 'dya 'etad āptena kathitam mama;
«mā maṅsthā vitatham! tasmād nigrihya 'etām, vaha 'aparām!» 86
ity uktvā Krodhane yāte, sthitvā mūḍha iva kṣaṇam,
acintayad Vajrasārah: «çaṅke, satyam bhaved idam; 87
«āhvāyake visriṣṭe 'pi sā 'anyathā na 'āgatā katham?
«tad etām svayam ānetuṃ yāmi, paçyāmi kim bhavet.» 88
iti saṃkalpya gatvāiva Mālavam, çvaçurau sa tau
mujūāpya, grihitvā tam bhāryām prasthitavāns tataḥ. 89
gatvā ca dūram adhvānam, sa yuktyā vañcitānugaḥ
itpathena 'āviçad, bhāryām ādāya, gahanam vanam. 90
atra 'upaviçya madhye, tam vijane vadati sma saḥ:
tvam anya-purushāsaktā, 'ity āptād mītrād mayā çrutam. 91
mayā ca 'atra sthiteṇāya yad āhūtā 'asi na 'āgatā,
tat-satyam brūhi! no ced vā, karishye nigraham tava.» 92

tac cṛutvā tam avādīt sā: «tava 'esha yadi niṣcayaḥ,
 «tat kiṃ picchasi mām? yat te rocate, tat kurushva me!» »
 iti sāvajñam ākarnya vacas tasyāḥ, sa kopataḥ
 Vajrasāras tarau baddhvā latābhis tām atādayat. 94
 vastram harati yāvac ca tasyās, tāvad vilokya tām
 nagnām, riraṁsā mūdhasya tasya 'ajāyata rāḡiṇaḥ. 95
 tato niveṣya baddhām tām rantum āḡlishyati sma saḥ,
 na 'icchati sma ca sà, tena prārthyamānā jagāda ca: 96
 «latābhis tādītā baddhvā yathā 'aham bhavatā, tathā
 «yady aham tādāyeyam tvām tata icchāmi na 'anyathā. » 97
 «tathā!» 'iti pratipede tat sa ca vvasana-mohitaḥ
 triṇasārikṛita-citto Vajrasāro manobhuvā. 98
 tataḥ saḥasta-pādaṃ tam sà babandha dridham tarau,
 tac-ṣastrenṇiva baddhasya karna-nāsaṃ cakarta ca; 99
 grīhītva tasya ṣastrapa ca vasānsi ca, vidhāya ca
 pāpā puruṣa-veṣaṃ, sà yathā-kāmam agāt tataḥ. 100
 Vajrasāras tu tatra 'āśle chinna-ṣravaṇa-nāsikāḥ
 galita-ṣoṇitāughena mānena ca natānanaḥ. 101
 aṭha tatra 'āgataḥ kaṣcid oṣadhy-arthaṃ vanam bhishak
 dṛiṣṭvā tam, kripayā 'unmucya sādhuḥ svam nītavān grīham. 102
 tatra ca 'āṣvāsitas tena ṣanaḥ sva-grīham āgamat
 sa Vajrasāro, na ca tām cinvan prāpa kugechinm. 103
 avarṇayac ca tam taṣmai vṛttāntam Krodhanāya saḥ,
 tenāpi Vatsarājāgre kathitam sarvam eva tat. 104
 «ayam niṣpauruṣhāmarṣaḥ stri-bhūta», 'iti bhāryayā
 «pūṃveṣo 'sya bṛito nūnam nigrakaṣ ca 'ucitaḥ kṛitaḥ; » 105
 iti rājakule sarva-janopahasito 'pi saḥ
 Vajrasāra iḡaiva 'āste vajrasāreṇa cetasā. 106

«tad evam kasya viṣvāsaḥ striṣu, deva?» 'iti Gomukhe
 uktavaty, aṭha bhūyo 'pi jagāda Marubhūtikāḥ: 107
 «apratishṭham manāḥ striṇām, atrāpi cṛūyatām kathā:

Pūrvam Siṃhabalo nāma rājā 'abhdā Dakṣiṇāpathe; 108
 tasya Kalyāṇavaty-ākhyā sarvāntahpara-yoṣhitām
 priyā Mālava-sāmanta-sutā bhāryā babhūva ca. 109
 tayā saha sa rājyam svam ṣasaṃ, nripatir ekadā
 niṣkālito 'bhūd balibhir deṣāt sambhūya gotrajaiḥ. 110
 devī-dvittiyāḥ pracchannam sāyudho 'lpa-paricchadaḥ
 sa pratasthe tato rājā Mālavam ṣvaṣurāṣpadam. 111
 gacchan pathi ca so 'ṣavyām siṃham ādhāvitam parāḥ
 ṣuraḥ khadga-prahāreṇa dvidhā cakre 'vabelayā. 112
 vaṇadvipam ca garjantam āyantam maṇḍalair bhraman
 khadga-chinna-karṇāṅghrikam mukta-ratnam apātayat. 113

ekāki taskara-camūr vidalann iva pañkajāḥ
 mamātha 'aranya-vikrāntaḥ kari kamalinūr iva. 114
 evaṃ mārgam atikramya dṛiṣṭātyadbhuta-vikramaḥ
 Mālavam prāpya, devīm svām so 'bravīt sattva-sāgaraḥ: 115
 «na mārga-vṛittam etad me vācyaṃ pitṛi-grihe tvayā;
 «lajjā 'eshā, devi! kā clāghā kahatriyasya hi vikrame?» 116
 ity uktvā ca tayā sākam praviṣat tat-pitur griham;
 sambhramāt tena pṛiṣṭaḥ ca nijaṃ vṛittāntam uktavān. 117
 sammānya datta-hasty-aḥvas tenaiva cvaḥureṇa saḥ
 Gajāñkābbidhasya 'agād rājño 'tibalino 'ntikam. 118
 devīm tu Kalyāṇavatīm bhāryāṃ tām pitṛi-veçmani
 tatṛaiva sthāpayāmāsa vipakṣa-vijayodyataḥ. 119
 tasmin prayāte, yāteshu divaseshv ekadā 'atra sā
 devī vātāyanāgra-sthā kamcit puruṣam aikṣhata. 120
 sa dṛiṣṭa eva rūpeṇa tasyāḥ cittam apāharat,
 smareṇa 'ākṛiṣhyamānā ca tatkṣhaṇaṃ sā vyacintayat: 121
 «jāne 'haṃ, na 'āryaputrād yat surūpo 'nyo na çauryaḥ,
 «dhāvaty eva tathāpy asmin puruṣe, vata! me manah.» 122
 «tad yad astu, bhajāmy enam!» iti sampcintya sā tadā
 sakhyai rahasya-dhāriṇyai svābbhiprāyaṃ ṣaṇṇāsa tam. 123
 tayāiva 'anāyā naktam ca vātāyana-pathena sā
 antahpuram tām puruṣam rajjūtkṣhiptam nyaveçayat. 124
 sa pravaiṣṭo 'tra puruṣo nāiva 'adhyāsituṃ ojasā
 ṣaṇṇāka tasyāḥ paryāṅkam, nyāṣṭidat pṛithag āsane. 125
 tad dṛiṣṭvā, «vata nico 'yam!» iti yāvad viśṭidati
 rājñi sā, tāvad atra 'āgād upariṣṭhād bhramann ahiḥ. 126
 tām vilokya, bhiyā 'utthāya sahasā puruṣo 'tra saḥ
 dhanur ādāya, bhujagaṃ jaghāna viçikhena tam. 127
 vīpanna-patitam tām ca gavākṣheṇa 'akṣhipad vahiḥ,
 varṣheṇa tad-bhayōttirṇo nanarta sa ca kātaraḥ. 128
 vṛityantam vikṣhya tām vignā sā Kalyāṇavatī bhṛiçam
 ladhya: «dhig dhik! kim etena niḥsattvena 'adhamena me?» 129
 vṛiṣṭvāiva tad-viraktām tām cittajñā sā ca tat-sakhi,
 irgatya 'āçu praviçya 'atra jagāda kṛita-sambhramā: 130
 āgatas te pitā, devi! tad ayam yātu samprati
 athāgatenaiva pathā sva-griham tvaṛitam yuvā!» 131
 vāṃ tayā 'ukte, niryāto rajjvā vātāyanād vahiḥ
 bayākulah sa patito, na daivāt pañcatām gataḥ. 132
 gate tasminn, avocat tām sā Kalyāṇavatī sakhiḥ:
 sakhi, sushṭhu kṛitam, yat tvayā 'esha vahishkṛitaḥ. 133
 jñātām tvayā me hṛidayam, ceto hi mama dūyate:
 bhartā me vyāghra-sinhādīn nipātya 'apahnute hriyā, 134
 «yam tu bhujagaṃ batvā hṛta-sattvaḥ pranṛityati;
 «tat tādṛiçam patim hitvā, kasmin me prākṛite ratih?» 135
 «tad apratiṣṭhita-matim dhig māṃ! dhig athavā striyaḥ,
 «sā dhāvanty aḥucim hitvā karpūram makṣhikā iva!» 136

iti jātānutāpā sā rājñi nltvā niçāṃ, tataḥ
 pratikṣhamāṇā bhartāram āsit tatra pitur grihe. 137
 tāvat sa dattānya-balo Gajānikena bhrbhṛitā
 gatvā tām gotrajān pañca pāpān Sīṇhabalo 'badhit. 138
 tataḥ samam prāpya punaḥ sva-rājyam,
 āniya bhāryāṃ ca pitur grīhāt tām,
 prapūrya tam ca çvaçuram dhanāughair,
 nishkaṇṭakāṃ kṣhmām suciram çaçasa. 139

«iti pravīre subhage ca saty, ato
 «vivekininām api, deva, yositām
 «calam mano dhāvati yatra kutracid;
 «viçuddha-sattvā viralāḥ punaḥ striyaḥ.» 140
 iti Marubhūti-nigaditām
 ākarṇya kathām sa Vatsarāja-sutaḥ
 Naravāhanadattas, tām
 sukha-supto nītavān rajanīm. 141

Taraṅga 59.

Tataḥ prātaḥ kṛtīçvaçyakāryaḥ sa sacivaiḥ saha
 Naravāhanadattaḥ svam udyānaṃ viharāṃ yayau. 1
 tatrasthaç ca prabhā-puñjam ādau, vyomno 'py anantaram
 tato Vidyādhariḥ bahvir avatīrṇā dadarça sah. 2
 tāsāṃ madhye ca dīptānām dadarça 'ekāṃ sa kanyakām
 tāraṇām iva çītāñçu-lekhām locana-hāriṇīm, 3
 vikasat-padma-vadanām, lola-locana-shaṭpadām,
 saṅgā-hansa-gamanām, vahad-ntpala-saurabhām, 4
 taraṅga-hāri-tribalīm, latālakṛita-madhyamām,
 sākṣhād iva Smarodyāna-vāpi-çobhādhidevatām. 5
 smara-samjīvanīm tām ca drisṭvā sotkalikām, atah
 cāndrīm mūrtim iva 'ambhodhiç, cukshubhe sa nṛipātmajaḥ. 6
 «aho! sundara-nirmāṇa-vaicitrī kṣpy asau vidheḥ»,
 iti çaṇṇan sa sacivaiḥ sahitas tām upāyayau. 7
 tiryak premārdrayā drisṭyā paçyantīm tām ca sa kramāt
 papraccha: «kā tvam, kalyāṇi? kim iba 'āgamanam ca te?» 8
 tac çrutvā sā 'abravit kanyā: «çṛiṇuta, 'etaḍ vadāmi vaḥ:
 «asti Kāñcanaçṛiṅgākhyam puram haimam Himācale. 9
 «tatra 'asti nāmna Sphaṭikayaçā Vidyādhareççvaraḥ
 «dhārmikāḥ kṛipaṇānātha-çaraṇāgata-vatsalaḥ. 10

«tasya Hemaprabhā-devyāṃ jātām Gauri-varodbbhavām
 «mām Çaktiyaçam nāma jānīhi tanayām imām. 11
 «pituh prāṇa-priyā sā 'aham pañca-bhrātri-kānyasī
 «atoshayam tad-ādeçād vrataih stotraic ca Pārvatīm. 12
 «tushṭā sā sakalā vidyā dattvā, mām evam ādiçat:
 «pitur daçagūṇam, putri, bhāvi vidyā-balaṃ tava, 13
 «Naravāhanadattaç ca bhartā tava bhaviṣhyati
 «Vatsarāja-suto bhāvi-cakravarī Dyucāriṇām. 14
 «ity uktvā Çarvapatu me tiro 'bhūt; tat-prasādataḥ
 «labdha-vidyā-balā ca 'aham samprāptā yauvanam kramāt. 15
 «adya 'ādiçat ca sā rātraṃ devī mām datta-darçanā:
 «prātāḥ, putri, tvayā gatvā drashtavyaḥ sa nijah patih; 16
 «āgantavyam ihaiva 'adya, māsenā hi pitā tava
 «citta-sthānat-samkalpo vivāhaṃ samvidhāsyati. 17
 «ity ādiçya tiro 'bhūt sā devī, yātā ca yāmini.
 «tato 'ham, Āryaputra, 'eshā tvām iha drashtum āgatā. 18
 «tat samprati vrajāmi!» 'iti gaditvā sasakhljanā
 «plutya kham Çaktiyaçāḥ sā 'ājagāma puram pituh. 19
 «Naravāhanadattas tu tad-vivāhotsukas tataḥ
 «reça 'abhyantaram vighnaḥ, paçyan māsam yugopamam. 20
 «ra drishṭvā vīmanasam sa ca tap Gōmukho 'bravīt:
 «rinu, deva! kathām ekām tava 'ākhyāmi vinodinām. 21

«abdhūva Kāñcanapuri 'ity-ākhyayā nagari purā;
 «am ca Sumanā nāma mahān āśīd mahipatiḥ, 22
 «nta-durga-kāntāra-bhūminā yena cakre
 «virājamānena tādriçā api çatravaḥ. 23
 «ekadā 'āsthāna-gataṃ pratihāro vyajjñapat:
 «a, Muktalatā nāma Nishādādhipa-kanyakā, 24
 «ara-stham samādāya çukam, dvāri vahiḥ sthitā,
 «prabhena 'anugatā bhrātrā, devam didrikshate. 25
 «içatv!» 'iti rājñā 'ukte, pratihāra-nideçataḥ
 «kanyā nripāsthāna-prāṅgānam praviveça sā. 26
 «ānushī 'iyam, divyastri kēpi nūnam asāv!» 'iti
 «py acintayams tatra, drishṭvā tad-rūpam adbhutam, 27
 «raṇamya rājñam evam vyajñāpayat tadā:
 «'ayam Çāstragāñjākhyāç caturveda-dharaḥ çukaḥ, 28
 «kṛtsnāsu vidyāsu kalāsu ca vicakṣaṇaḥ
 «varopayogātvād, iha 'ānito 'dya, grihyatām!» 29
 «as tadā 'ādīya pratihāreṇa kautukāt
 «nripater ekam çukaḥ çlokaṃ papātha sah: 30
 «yuktam idam, sādāiva yad ayam devasya samdhukshyate
 «çyāma-mukho dvishad-virahiṇi-niḥçvāsa-vātodgamaiḥ?
 «adbhutam eva, yat peribhavād vāspāmbu-pūra-plavair
 «rajvalati 'iha dikṣu daçasu prājyaḥ pratāpānalah. 31

evam paṭhitvā dhyāyāṅ ca çuko 'vādīt punaṣ ca saḥ:
 «kiṃ prameyaṃ kutah çāstrād bravīmy, ādicyatām!» iti. 32
 tato 'tivismite rājñi, mantri tasya 'abravid idam:
 «çanke, çāpāc çukī-bhūtaḥ pūrvaṣṣiḥ ko 'py ayaṃ, prabho! 33
 «jātismaro dharma-vaçāt purā 'adhītaṃ smaraty atah.»
 ity ukto mantriṇā rājā sa çukaṃ pricchati sma saḥ: 34
 «kautukaṃ, bhadra, me; brūhi sva-vṛttāntaṃ! kva jama te?
 «çukatve çāstra-vijñānaṃ kutah? ko vā bhavām?» iti. 35
 tataḥ sa vāṣpaṃ uterjya vadati sma çukaḥ çanaḥ:
 «avācyam api, deva, 'etac; çṛṇu, vacmi tvad-ājñayā: — 36

Himavad-nikaṭe, rājann, asty eko rohiṇī-taruḥ
 āmnāya iva dig-vyāpi-bhūri-çākḥāçrita-dvijah. 37
 tasminn ekaḥ samaṃ çukyā çukas tasthau kṛitālayah;
 tasmād esho 'ham utpannas tasyaṃ dushkarma-yogataḥ. 38
 jātasyaiva ca me mātā çukī sā paucatāṃ gatā,
 tātas tu vṛiddhaḥ pakṣhāntaḥ kṣiptvā vardhayati sma mām. 39
 nikaṣastha-çukāṇita-bhukta-çesha-pāṇāni ca
 aṇṇa, mahyaṃ ca vitarann, atha tatra 'āsta mat-pitā. 40

ekadā tatra bhūry-abbidhmāta-goçṛiṅga-nādinī
 ākḥetākāya samāgād Bhilla-senā bhayaṃkari, 41
 vitrasta-kṛiṣṇasārāṅgi-dhūli-vyākulitāṇçukā,
 saṃbhramoḍvellac-camarī-bālaugha-caṇṇara-bhramā. 42
 vidruta-vyākulā 'iva 'abhūt sahasā sā mahāçavī,
 Pulinda-vṛinde vividha-prāṇi-ghātāya dhāvati. 43
 Kṛitānta-kṛīḍitaṃ kṛitvā dinam ākḥeta-bhūmishu,
 āgac Çavara-sainyaṃ tad āttaiḥ piçita-bhārakaiḥ. 44
 ekas tu vṛiddha-Çavaras tatra 'anāsāditāmishah
 adrākṣhīt sa taruṃ sāyaṃ, kṣudhitas tam upāgamat. 45
 āruhya ca sa tatra 'āçu, çukān anyāṅ ca pakṣipah
 ākṛiṣṭhya 'ākṛiṣhya nīdebhyo hatvā hatvā bhuvi vyadhāt. 46
 tathā 'āyātāṃ ca nikaṣaṃ Yama-kṣipaka-saṃsiḥham
 tam dṛiṣṭvā, 'ahaṃ bhayāl lloaḥ çanaḥ pakṣhāntare pitā. 47
 tāvac ca 'asmat-kulāyaṃ sa prāpya, 'ākṛiṣṭhyaiva pātakī
 tātaṃ me piḍita-grīvaṃ hatvā taru-tale 'kṣipat. 48
 ahaṃ ca tātena samaṃ patitvā, tasya pakṣhateḥ
 nirgatya, triṇa-parpāntaḥ sabhayaḥ praviçāṃ çanaḥ. 49
 atha 'avatīrya Bhillo 'sau vahnau bṛiṣṭhān abhakṣayat
 çukān, anyān samādāya pāpāḥ palliṃ nijaṃ agāt. 50

tataḥ çānta-bhayo duḥkḥād dirghāṃ aṣṭvā niçām aham,
 prātar bhūyishṭham udīte jagaccakṣushi bhāsvatī, 51
 agacchaṃ pakṣha-saṃruddha-vasudhaḥ prakṣhalan muhoḥ
 triṣṭhāntaḥ padma-sarasas tīram āsanna-vartinaḥ. 52
 tatra 'apaçyaṃ kṛita-sāṇam ahaṃ tat-saikata-ethitam
 muniṃ Mārici-nāmānaṃ pūrva-puṇyaṃ iva 'ātmanaḥ. 53
 sa mām dṛiṣṭvā samāçvāsya mukha-kṣiptōda-vindubhiḥ,
 kṛitvā patra-puṭe 'naishid āçramaṃ kṛipayā muniḥ. 54

tatra dṛiṣṭvā kulapatir māṃ Pulastyaḥ kila 'ahasat;
 tena 'anya-munibhiḥ pṛiṣṭo divya-dṛiṣṭir uvāca saḥ: 55
 'cimaṃ cāpa-çukam dṛiṣṭvā duḥkhena hasitam mayā;
 'vakshyāmi ca 'etat-sambaddhām kathām vo vihitāḥnikāḥ, 56
 'jātim yac-çraṇād esha prāg-vṛttim ca smarishyati.»
 ity uktvā sa Pulastyaḥ abhikāya 'utthito 'bhavat. 57
 kṛiṣṭhnikāḥ ca munibhiḥ punar abhyarthito 'tra saḥ
 mat-sambaddhām kathām etām mahāmuniḥ avarṇayat: — 58
 Āstj Jyotishprabho nāma rājā Ratnākare pure,
 ā ratnākaram urvīm yaḥ cāçāsa 'ūrjita-çāsanāḥ. 59
 tasya tīvra-tapas-tuṣṭa-Gaurīpati-varāḍbhavaḥ
 Harshavaty-abhidhānāyām putro devyām ajāyata. 60
 svapne mukha-praviṣṭam yat somaṃ devī dadarça sà,
 tena Somaprabham nāma cakre sva-sutam nṛipaḥ. 61
 vavridhe sa ca tanvānaḥ prajānām nayanotsavam
 rājaputro 'mṛitamayeir guṇaiḥ Somaprabhaḥ kramāt. 62
 dṛiṣṭvā bhāra-kṣamaṃ çūram yuvānam prakṛiti-priyam,
 yauvarājye 'bhyashūcat tam pṛito Jyotishprabhaḥ pitā. 63
 Prabhākaraḥ bhidhānasya tanayam nija-mantriṇaḥ
 dadau Priyamkaram nāma mantritve ca 'asya sad-guṇam. 64
 tatkalām ambarād açvam divyam ādāya Mātaliḥ
 avatīrṇas, tam abhyetya Somaprabham abhashata: 65
 «Vidyādharaḥ sakḥā Çakrasya 'avatīrṇo bhavān iha;
 «tena ca 'Açuçravā nāma Çakreṇa 'Uccaiḥçravaḥ-sutaḥ 66
 «pūrva-snehena te, rājan, prahitas turagottamaḥ;
 «atra 'adhirūdhāḥ çatruṇām ajeyas tvam bhaviṣyasi.» 67
 ity uktvā vāṇiratnam tad dattvā Somaprabhāya saḥ
 ātta-pūjaḥ kham utpatya yayau Vāsava-sārathiḥ. 68
 tato nītvāiva divasam tam utsava-manoramam,
 Somaprabhas tam anyedyur uvāca pitarām nṛipam: 69
 «tāta, na kshatriyasya 'esha dharmo yady ajigishutā,
 «tad ājñām dehi me, yāvad digjayāya vrajāmy aham.» 70
 tac çrutvā sa pitā tuṣṭas «tathā!» 'iti pratyabhāshata,
 cakre Jyotishprabhas tasya yātrā-samvidam evā ca. 71
 tataḥ prāmya pitarām, digjayāya balaiḥ saha
 prāyāç Çakra-bayārūdhāḥ çubhe Somaprabho 'hani. 72
 jigāya so 'çvaratnena tena dikṣhu mahīpatin,
 ājahāra ca ratnāni tebhyo durvāra-vikramaḥ. 73
 nāmitam sva-dhanus tena vidviṣṭam ca çiraḥ samam,
 unnatim tad dhanuḥ prāpa, na tu tad dvishatām çiraḥ. 74
 āgacchan kṛita-kāryo 'tha Himādri-nikāte pathi
 samnivishṭa-balaç cakre mṛigayām sa vanāntare. 75
 daivāt sadratna-khacitam tatra 'apaçyat sa Kinnaram,
 abhyadhāvac ca tam prāptum tena Çakreṇa vājina. 76
 sa Kinuaro giri-guhām praviçya 'adarçanam yayau,
 Somaprabhas tu tena 'açvena 'atidūram anyata. 77

tāvat prakīrya kāsthāsu prakāṣaṇaṁ tigmatejasi
 prāpte pratiṇim kakubhaṁ saṁdhyā-saṁgama-kāriṇim, 79
 grāntaḥ kathameid āvṛitya sa dadarṣa mabāt sarāḥ,
 tat-tīre tāṁ niṣāṇaṁ netu-kāmaḥ ca 'aṣvād avātarat. 80
 dattvā triṇḍakam tasmāy ābṛitāmbuphalodakāḥ
 viṣṇantaḥ ca 'ekato 'kasmād aṣṇod gīta-niḥsvanam: 81
 gatvā tad-anuṣāreṇa kautukād nātidūrataḥ
 so 'paṣyac Ćiva-liṅgāgre gāyantīm divya-kanyakām, 82
 «kā 'iyam adbhuta-rūpā syād?» iti tāṁ ca savismayam;
 sāpy udārākṛitiṁ dṛiṣṭvā hrītā 'evam tam avocata: 83
 «kas tvam? katham imāṁ bhūmim ekaḥ prāpto 'si durgamām?»
 etac ṣṛutvā sva-vṛittāntam uktvā papraccha so 'pi tāṁ: 84
 «tvam me kathaya: kā 'asi tvam? vane 'smin kā ca te sthitiḥ?»
 iti tāṁ pṛiṣṭavantam ca divya-kanyā jagāda sā: 85
 «kautukam ced, mahābhāga, tad vacmi, ṣṛiṇu, mat-kathām!»
 ity uktvā sā lasad-vāṣpa-pūrā vaktum pracakrame: — 86

Asti 'iha Kāñicanābhākhyam Himādreḥ kaṭake puram;
 Padmakūṭābhidhāno 'sti tatra Vidyādhareṣvaraḥ. 87
 tasya Hemaprabhā-devyāṁ rājñāḥ putrādḥika-priyām
 Manorathaprabhāṁ nāma vidhī māṁ tanayām imām. 88
 sā 'aham vidyā-prabhāveṇa sakhibhiḥ samam ācṛayam
 dvīpāni kulaçailāṇḥ ca vanāny upavanāni ca; 89
 kṛdītvā pratyaham ca 'evam āhāra-samayē pituḥ
 āgacchāmi sva-bhavanam vāsara-prabarais tribhiḥ. 90

ekadā 'aham iha prāptā viharantī saras-taṭe
 muniputrakam adrākṣam savayasam iha sthitam. 91
 tad-rūpa-ṣobhayā 'ākṛiṣṭā dūtyā 'iva 'aham tam abhyagām,
 so 'pi sākūtayā dṛiṣṭyāiva 'akarot svāgatam mama. 92
 tato, mama 'upaviṣṭāyāḥ, sakhi jñātobhayāṣṇayā,
 «kas tvam? brūhi, mahābhāga!» 'ity apricchat tad-vayasayakam. 93
 sa ca 'abravīt tad-vayasyo: «nātidūra itaḥ, sakhi,
 «nivasaty ācramapade munir Dīdhitimān iti. 94
 «sa brahmecārī sarasī snātum atra kadācana
 «āgato dadṛiṣe devyā tatkālāgatayā Ćriyā. 95
 «sā tam ṣarīreṇa 'aprāpyam praçāntam manasaiva yat
 «sakāmā cakame, tena putram samprāpa mānasam. 96
 «tvad-darçanād mama 'utpannaḥ putro 'yam pratigrihyatām!»
 «iti nītvāiva taj-jātam sā Dīdhitimataḥ sutam, 97
 «bālakaṁ munaye tasmai samarpya Ćṛis tiro dadhe.
 «so 'py anāyāsa-labdham tam putram hṛiṣṭo 'gṛāhī munih 98
 «Raçmimān iti nāmnā ca kṛtvā samvardhya ca kramāt,
 «upanīya samam vidyāḥ sarvāḥ snehād aṣikṣayat. 99
 «tam Raçmimantam jñātam etaṁ munikumārakam
 «Ćriyāḥ sutam, mayā sākam viharantam iha 'āgatam.» 100
 ity uktā tad-vayasena pṛiṣṭā tenāpi mat-sakhi
 sā sanāmānvayaṁ sarvam mad-uktam tad avarṇayat. 101

tato 'nyonyānvaya-jñānād nitarām anurāgiṇau
muniputraḥ sa ca 'aḥaṃ ca yāvat tatra sthitāv ubhau, 101
tāvad etya dvitīyā mām sva-grihād avadat sakhi!
«uttishṭha! 'āhāra-bhūtau tvāṃ pitā, mugdhe, pratikshate.» 102
tac ṣrutvā, «cīghram eshyāmi!» 'ity uktvā, 'avasthāpya ca 'atra tam
muniputram, gatābhūvaṃ bhītyā 'aḥaṃ pitur antikam. 103
tatra kimcit kritāhārā yāvac ca 'aḥaṃ vinirgatā,
tāvad ādyā sakhi sā mām āgatya svairam abravīt: 104
«āgato muniputraśya tasya 'iha sa sakhā, sakhi,
«sthitāḥ ca prāṅgaṇa-dvāri satvaraḥ ca mama 'avadat: 105
«Manorathaprabhā-pārṣvam ahaṃ Raṣmimatā: 'adhunā
«preshto, vyoma-gamanīṇ vidyāṃ dattvāiva paitṛikīm; 106
«praṇeṣvarīm vinā tāṃ hi madanena sa dāruṇām
«daṣṭāṃ nīto na caknoti prāṇān dhārayitum kṣaṇam.» 107
tac ṣrutvāiva 'asmi nirgatya tena yuktā 'agra-yāyinā
muniputraka-mitreṇa sakhyā ca 'aḥaṃ iha 'āgatā. 108
prāptā ca tam iha 'adrākṣaṃ muniputram vinā mayā
candroḍgamenāiva samaṃ vṛitta-prāṇoḍgamāṃṣṛitam. 109
tato 'haṃ tad-viyogārtā nindantī tanum ātmanāḥ
praveṣṭum aiccham analam grihītvā tat-kalevaram. 110
tāvad divo 'vatīryāiva tejaḥ-puñjākṛtiḥ pumān,
ādāya tac-ṣarīram tad, utpatya gaganam gataḥ. 111
atha 'aḥaṃ kevalāiva 'agnau patitum yāvad udyatā,
tāvad uccarati sma 'evaṃ gaganād iha bhārati: 112
«Manorathe, mā 'evaṃ kṛthā! bhūyo bhaviṣyati
«etena muniputreṇa tava kālana saṃgamah.» 113
etac ṣrutvā parāvṛitya maraṇāt, tat-pratikṣiṇī
sthitāsmi 'ihāiva baddhāḥ Ḍamkarārcana-tātparā. 114
muniputra-suhṛit so 'pi gato me kvāpy adarṣanam. —
iti tāṃ vādinīm Vidyādhariṃ Somaprabho 'bhyadhāt: 115
«sthitāṣy ekākiṇī tarhi katham? sēpi sakhi kva te?»
etac ṣrutvā tam āha sma sā Vidyādhara-kanyakā: 116
«Sinhavikrama ity asti nāmnā Vidyādhareṣvaraḥ,
«tasya 'ananya-samā ca 'asti tanayā Makarandikā; 117
«sā me sakhi prāṇa-samā kanyā mad-duḥkha-duḥkhitā.
«tayā sakhi preshitābhūd vārtam jñātum iha 'adya me; 118
«tato mayāpi tat-sakhyā samaṃ sā prahitā nija
«sakhi tad-antikam: tena sthitāsmi ekāiva sampratī.» 119
evaṃ vadantī gaganād avatīrṇāṃ tadāiva tāṃ
sva-sakhīm darṣayāmāsa tasmai Somaprabhāya tā. 120
tām atha 'ukta-sakhi-vārtam parṇa-ṣayyām akārayat
Somaprabhasya, tad-vāhasyāpi ghāsam adāpayat. 121
tato nītvā niṣāṃ sarve tatra te prātar asthitāḥ
vyomno 'vatīrṇāṃ dadṛiḥur Vidyādharam upāgatam. 122
sa ca Vidyādharo Devajayo nāma kritānatih
Manorathaprabhām evam upaviṣya jagāda tām: 123

«Manorathaprabhe, rājā vakti tvāṃ Sīnbavikramah:
 «yāvat tava na nishpanno varas, tāvad na mat-sutā 124
 «vivāham icchati snehāt tvat-sakhī Makarandikā,
 «tad etāṃ bodhaya 'āgatya, yena 'udvāhe pravartate.» 125
 etac śrutvā sakhi-snehāt tāṃ Vidyādhara-kanyakām
 gantūṃ pravṛttāṃ vakti sma rājā Somaprabho 'tha saḥ: 126
 «drashtūṃ Vaidyādharaṃ lokam, anaghe, kautukam mama;
 «tat tatra naya mām! aṣvo datta-ghāso 'tra tishṭhatu.» 127
 tac śrutvā sā «tathā!» 'ity uktvā, vyomnā sadyaḥ sakhi-yutā
 tena Devajayotsaṅgāropitena samam yayau. 128
 prāptā tatra kṛitātithyā Makarandikayā tayā,
 dr̥ṣṭvā Somaprabhaṃ, «ko 'yam?» ity apricchyata. 129
 tayā 'ukta-tad-udantā ca tataḥ sā Makarandikā
 Somaprabheṇa tena 'abhūt sadyo 'pahṛita-mānasā. 130
 so 'pi tāṃ manasā, prāpya lakṣmīṃ rūpavatīm iva,
 «sa tu kaḥ sukṛitī, yo 'syā varah syād?» ity acintayat. 131
 tataḥ svairam kathālāpe tāṃ āha Makarandikā.
 Manorathaprabhā: «caṇḍi, kasmād na 'udvāham icchasi?» 132
 tac śrutvā sāpy avocat tāṃ: «tvayā 'anaṅgikṛite vare,
 «katham vivāham iccheyam? tvam ṣarirādhikā hi me.» 133
 evaṃ tayā sapraṇayam Makarandikayā 'udite,
 Manorathaprabhā 'avādīd: «vṛito, mugdhe, mayā varah; 134
 «tat-saṃgama-pratikṣhā hi tishṭhāmi, 'ity udite tayā,
 «karomi tarhi tad-vākyam», ity āha Makarandikā. 135
 Manorathaprabhā sā 'atha jñāta-cittā jagāda tāṃ:
 «sakhi, Somaprabhaḥ prithvīm bhrāntvā prāpto 'tithis tava. 136
 «tad asya 'atithi-satkāraḥ kartavyaḥ, sundari, tvayā.»
 ity ākarṇyāiva jagade Makarandikayā tayā: 137
 «ā ṣarirād mayā sarvam idam etasya sāmpratam
 «arghapātri-kṛitam; kāmam avikarotu, yadi 'icchati.» 138
 evaṃ tayā 'ukte, tat-prītim kramād avedya tat-pituḥ,
 Manorathaprabhā cakre taylor udvāha-niṣcayam. 139
 tataḥ Somaprabho labdha-dhṛitis tushṭo jagāda tāṃ:
 «tvad-āṣramam ahaṃ yāmi sāmpratam, tatra jātu me 140
 «cinvāṇam padavīm sainyam āgacched mantry-adhishṭhitam,
 «mām aprāpya 'ahita-ṣaṅkitaḥ ca gacched parāṇmukham. 141
 «tad gatvā sainya-vṛttāntam buddhvā 'āgatya tataḥ punaḥ,
 «niṣcitya pariṇeshyāmi ṣubhe 'hni Makarandikām.» 142
 tac śrutvā sā «tathā!» 'ity uktvā, tam anaishīd nijam āṣramam
 Manorathaprabhā Devajayāṅkāropitam punaḥ. 143
 tāvat Priyamkaro mantri tasya Somaprabhasya saḥ
 vicinvāṇaḥ ca padavīm tatṛaiva 'āgāt sasainikāḥ. 144
 militāya tatas tasmai prahṛishṭo nija-mantriṇe
 Somaprabhaḥ sva-vṛttāntam yāvat sarvam sa ṣaṇsati, 145
 tāvat tasya 'āyayau dūtaḥ, «ṣiḡhram āgamyatām!» iti
 lekhe likhitvā saṃdeṣam ādāya pitur antikāt. 146

tena sainyam samādāya, sacivānumatena sah
 pitr-ājñām anatikrāman jagāma nagaram nījam. 147
 «tātaṃ dṛiṣṭvā 'aham eshyāmi nacirād», ity uvāca ca
 Manorathaprabhāṃ tāṃ ca tāṃ ca Devajayam vrajan. 148
 so 'tha Devajayo gatvā tat sarvaṃ Makarandikāṃ
 tathāiva 'abodhayat; tena jajñe sā virahāturā. 149
 na 'udyāne sā ratiṃ lebhe, na glte, na sakhljane,
 çukānām api çuçrāva na vinodavatīr girah, 150
 na 'ābhāram api sā bheje, kā kathā maṇḍanādike?
 prayatnair bodhyamānāpi pitṛibhyāṃ na 'agrahīd dhritim. 151
 utṛijya visinī-patra-çayanam ca 'acireṇa sā,
 unmādinī 'iva babhrāma pitror udvega-vāhinī. 152
 yadā na pratipede sā samāçvāsayatos tayoh
 vacas, tadā tau kupitau pitarau çapataḥ sma tām: 153
 «Nishāda-madhye niḥçrtke kamcit kālāṃ patishyasi
 «anenāiva çarīreṇa sva-jāti-smṛiti-varjitā.» 154
 iti çaptāpi pitṛibhyāṃ sā Nishāda-bhavanam gatā,
 Nishāda-kanyā samvṛittā tadāiva Makarandikā. 155
 sa ca 'anutapya tac-çokāt tat-pitā Sindhavikramah
 Vidyādhareçvaraḥ patnyā saha pañcatvam āyayan. 156
 sa ca Vidyādharendro 'bhūt prāg ṛiṣih sarva-çāstra-vit,
 kenāpi prāktanāpunya-çesheṇa çukatām gataḥ; 157
 tathāiva tasya bhāryā ca sā jātā 'araṇya-çūkarī.
 so 'yam çukaḥ purā 'adhītaṃ vetti çāiva tapo-balāt. — 158
 «atha karma-gatiṃ citrāṃ dṛiṣṭvā 'asya hasitaṃ mayā.
 «etāṃ rāja-sadasy uktvā kathāṃ ca 'esha vimokshyate. 159
 «Somaprabhaç ca tām asya sūtām Dyucara-janmani
 «prāpsyaty eva nishādītvam āgatām Makarandikāṃ. 160
 «Manorathaprabhā tāṃ ca jātāṃ samprati bhūmipam
 «Raçmimantaṃ munisutaṃ tadāiva patim āpsyati. 161
 «Somaprabho 'pi pitaram dṛiṣṭvā, gatvā tad-âçrame
 «sāmprataṃ sa priyā-prāptyai Çarvam ārādhayan sthitaḥ.» 162
 ity ākhyāya kathāṃ tatra Pulastyo vyaramad munih,
 aham ca jātim asmārshaṃ harsha-çoka-pariplutaḥ. 163
 tato yena 'aham abhavam nītas tat-kṛipayā 'âçramam
 sa Marīci-munis tatra gṛibhītvā mām avardhayat. 164
 jātā-pakshaç ca pakshitva-sulabbhāc çāpalād aham
 itas tataḥ paribhrāmyan, vidyāçcaryam pradarçayan, 165
 Nishāda-haste patitaḥ kramāt prāptas tvad-antikam.
 idānīm ca mama kshīṇam duṣhkṛitaṃ pakshi-yonī-jam. — 166
 iti sadasi kathāṃ udrīya tasmin
 vidushi çuke virate vicitra-vāci,
 sapadi sa Sumano mahābhṛid āsīt
 pramada-taraṅgita-vismīṭāntarātmā. 167
 atrāntare taṃ paritushya Çambhūḥ
 svapne ca Somaprabham ādideça:

« uttishṭha, rājan! Sumano-nṛipasya
 « pārçvaṃ vraja, prāpsyasi tatra kāntām. 168
 « Mukṭālatākhyā pitṛi-çāpato hi
 « bhūtvā Nishādi Makarandikākhyā,
 « ādāya taṃ svam pitarāṃ gatā 'asya
 « rājño 'ntikaṃ sā çukatām avāptam; 169
 « smarishyati tvāṃ tu vilokya jātiṃ
 « Vaidyādhariṃ sā vinivṛitta-çāpā.
 « anyonya-vijñāna-vividdha-harsha-
 « çobhī bhaviṣhyaty aṭha saṃgamo vām.» 170
 iti bhūmipatiṃ nigadya taṃ,
 Girichaṃ svāçrama-gaṃ tathaiiva tām
 aparāṃ sa Manorathaprabhāṃ
 bhagavān bhakta-kṛpālur abravīt: 171
 «yo Raçmimān munisuto 'bhimato varas te,
 «jātaḥ sa saṃprati punaḥ Sumano-'bhidhānaḥ;
 «tat tatra gaccha, taṃ avāpnuhi! sa sva-jātiṃ
 «sadyaḥ smarishyati, çubhe, tava darçanena.» 172
 evaṃ te Somaprabha-
 Vidyādharakanyake prithag vibhunā
 svapnādisṭe nripates
 tasya sadaḥ Sumanasas tadā yayatuḥ. 173
 Somaprabhaṃ tatra ca taṃ vilokya
 saṃsmṛitya jātiṃ Makarandikā svām,
 divyaṃ prapadyaiiva niḥkaṃ vapuḥ taj,
 jagrāha kaṇṭhe cira-çāpa-mukṭā. 174
 so 'pi prasādād Girijāpates tām
 saṃprāpya Vidyādhara-rāja-putrīm,
 Somaprabhaḥ sākṛiti-divya-bhoga-
 lakṣmīm iva 'āçishya kṛtiḥ babhūva. 175
 sa çāpi drisṭvāiva Manorathaprabhāṃ,
 smṛita-sva-jātiḥ Sumano-mahīpatiḥ,
 praviçya pūrvāṃ nabhasaḥ cyutām tanuṃ,
 munīndra-putraḥ ça babhūva Raçmimān. 176
 tayā ca saṃgamyā punaḥ sva-kāntayā
 cirotṣukaḥ sa prayayau svam āçramam;
 yayau sa Somaprabha-bhūpatiḥ ca, tām
 priyāṃ samādāya niḥkaṃ, niḥkaṃ puram. 177
 çuko 'pi muktvaiva sa vaihaḡiṃ tanuṃ
 jagāma dhāma sva-tapobhir arjitam.

«iti 'iha dūrāntarito 'pi dehinām
 «bhavaty avacyaṃ vihitāḥ saṃāgamāḥ.» 178

iti Naravāhanadatto
 nija-sacivād Gomukhād niçamyā kathām
 adbhuta-vicitra-rucirām
 Çaktiyaçaḥ-sotsukas tutosha tadā. 179

Turaṅga 60.

Tato Vidyādhari-yugma-kathām ākhyāya Gomukhaḥ,
 Naravāhanadattam tam uvāca sacivāgrāṇiḥ: 1
 'kecid, deva, sabante 'tra lokatraya-hitāishināḥ
 'sāmānyā api, kāmāder āvegam kṛita-buddhayaḥ: 2

Tathā ca Çuravarmākhyo babhāva kulaputrakeḥ
 ājñāḥ Kuladharākhyasya sevakeḥ khyāta-pauruṣaḥ: 3
 saṅgrāmād āgato jātu pravishṭo 'çāṅkitam, grihe
 bhāryām svenaiva mitreṇa dadarça svaira-saṅgatām. 4
 viśhṭvā niyamya sa krodham cintayāmāsa dhairyataḥ:
 kim mitra-droheṇa 'etena paçunā nibatena me, 5
 duççārinyā 'anayā vāpi pāpaya nigribhītayā?
 kim karomy aham apy etam ātmānam pāpa-bhāginam? 6
 'ālocya paritājya tāv ubhāv apy uvāca saḥ:
 banyām aham tam yuvayor, yaṁ paçeyam punaḥ punaḥ. 7
 sa 'āgantavyam ito bhūyo mama darçana-gocaram!
 'uktā tena muktau tau yayatuh kvāpi dūrataḥ; 8
 tv anyām pariṇīya 'abbhūc Çuravarmā 'atra nirvṛitaḥ.

«evam, deva, jita-krodho na duḥkhasya 'āspadī-bhavet. 9
 pīta-prajñā ca vipadā, deva, jātu na bādhyate,
 raçcām api hi prajñā çreyase, na parākramaḥ. 10
 tathā ca çṛiṇv imām sinha-vṛishabhādi-gatām kathām:

Isīt ko 'pi baṇikputro dhanavān nagare kvacit. 11
 'ekadā baṇijyārtham gacchato Mathurām purim,
 ra-vodhā dhuram karṣaṇ bhareṇa yuga-bhaṅgataḥ 12
 -prasravaṇodbhūta-kardame skhalitāḥ pathi
 jīvakākhyo vṛishabhaḥ papāta 'aṅgair vicūṛṇitaiḥ. 13

drishṭvā 'abhighāta-niṣceshaṁ asiddhoṭthāpana-ṣṛamaḥ
nirāśas taṁ cirāt tyaktvā baṇikputro jagāma sah. 14
sa ca Saṁjīvako daivāt samācvasṭo vṛishah ṣaṇaiḥ
utthāya ṣaṣyān sa mṛidūn aṣṇan prakṛitim āptavān. 15
gatvā ca Yamunā-tīre haritāni triṇāni sah
khādan svacchanda-cārī saṁ puṣṭhāṅgo balavān abhūt. 16
vyacarat pīna-kakūdo mādyan Hara-vṛishopamaḥ
ṣṛiṅgotpāṭita-valmikaḥ sa ca tatra 'unnadan muhuḥ. 17
tatkālam ca 'abhavat tatra nātidūre vanāntare
siṁhaḥ Pīṅgalako nāma vikramākṛānta-kānanah. 18
mṛigarājasya tasya 'āstāṁ mantriṇau jambukāv ubhau,
eko Damanako nāma, tathā Karaṭako 'paraḥ. 19
sa siṁho jātu toyārtham āgacchan Yamunā-taṭam
tasya 'ārād nādam aṣṛaushīt Saṁjīvaka-kakudmataḥ. 20
ṣṛutvā ca 'aṣṛutapūrvam taṁ tad-nādam dikṣu mūrchatam,
sa siṁho 'cintayat: «kasya vata nādo 'yam līdriṣah? 21
«nūnam atra mahat sattvam kiṁcit tiṣṭhaty; apāimi tat,
«tad hi drishṭvāiva māṁ hanyād, vanād vāpi pravāsayet.» 22
iti so 'plta-pāṇīya eva gatvā vanam drutam,
bhītaḥ siṁho nigūhya 'āsīd ākāram anuyāyishu. 23

atha prājño Damanakaḥ sa mantri tasya jambukaḥ
tam avocat Karaṭakam dvitīyam mantriṇam rahah: 24
«asmāt-svāmi payah pātum gato; 'pltvāiva tat katham
«āgatas tvaritam, bhadrā? prashṭavyo 'tra 'eṣha kāraṇam.» 25
tataḥ Karaṭako 'vādīd: «vyāpāro 'smākam eṣha kaḥ?
«ṣṛutas tvayā na vṛittāntaḥ kiṁ kllōtpāṭinaḥ kapeḥ?» — 26

Nagare kvāpi kenāpi baṇijā devatāgriham
kartum prārabdham abhavad bhūri-sambhṛita-dārukam. 27
tatra karmakarāḥ kāshṭham krakacordhvārdha-pāṭitam
dattvā 'antaḥ kllam yantra-stham sthāpayitvā griham yayah. 28
tāvad āgatya tatra 'eko vānaraḥ cāpalōtplutaḥ
klla-vyasta-vibhāge 'pi kāshṭhe taṁninn upaviṣat. 29
nādy-antare, mukhe mṛityor iva, tatra 'upaviṣya ca,
kllam utpāṭayāmāsa hastābhyāṁ nishprayojanam. 30
nipatya 'utkhāta-kilena saha kāshṭhena tena ca
tad-bhāga-dvaya-saṁghaṭṭa-plīditāṅgo mamāra sah. — 31

«evam na yasya yat karma, sa tat karma kurvan vinaṣyati.
«tasmāt kiṁ mṛigarājasya vijñātēna 'āṣayena naḥ?» 32
etat Karaṭakāc ṣṛutvā dhīro Damanako 'bravīt:
«antarbhūya prabhoh prāpyo viṣeṣaḥ sarvathā budhaiḥ. 33
«ko hi nāma nu kurvīta kevalōdara-pūraṇam?»
evam Damanakena 'ukte, sādhuḥ Karaṭako 'bravīt: 34
«svecchayā 'atipraveṣo yo, na dharmah sevakaṣya sah.»
iti ca 'uktaḥ Karaṭakena 'idaṁ Damanako 'bhyadhāt: 35
«mā 'evam! ātmānurūpam hi phalam sarvo 'pi vāñchati,
«ṣvā tushyaty asthi-mātreṇa, keṣarī dhāvati dvipe.» 36

etac çrutvā Karaṭako 'vādd: «evam krite, yadi
 «kupyati pratyuta svāmī, tad viṣeṣha-phalaṃ kutah? 37
 «atīva karkaṣāḥ stabdhā hīnsra-jantubhir āvṛitāḥ
 «durāsadaḥ ca viṣhamā iṣvarāḥ parvatā iva.» 38
 tato Damanako 'vādd: «satyam etad; budhas tu yaḥ,
 «svabhāvanupraveṣena svīkaroti ṣanaiḥ prabhum.» 39
 «evam kurv!» iti tena 'uktas tataḥ Karaṭakena saḥ
 yayan Damanakas tasya sīṅhasya svāmīno 'ntikam. 40
 praṇipatya 'upaviṣṭaḥ ca sīṅham Piṅgalakam sa tam
 svāmīnam kṛta-satkāram kṣaṇād evam vyajijñapat: 41
 «aham kramāgatas tāvad, deva, bhṛītyo hitas tava;
 «bitaḥ paro 'pi svīkāryo, heyah svo 'py ahitaḥ punaḥ. 42
 «kṛtvā 'anyato 'pi mūlyena mārjāraḥ poshyate bitaḥ,
 «ahito hanyate yatnād griha-jāto 'pi mūshakaḥ. 43
 «çrotavyam ca hitāishibhyo bhṛītyebhyo bhūtim icchatā,
 «apriṣṭhāir api vaktavyam taiḥ ca kālē hitam prabhoḥ. 44
 «tad viṣvasishi ced, deva, na kupyasi, na niḥnushe,
 «pricchāmi tad aham kimpid, na ca 'udvegam karoshi cet.» 45
 evam Damanakena 'uktaḥ sīṅhaḥ Piṅgalako 'bravīt:
 «viṣvāsārho 'si bhāktō 'si, tad niḥṣaṅkam tvayā 'ucyatām!» 46
 iti Piṅgalakena 'ukte, 'vadaḥ Damanako 'tha saḥ:
 «deva, pāṇtya-pāṇārtham trishito gatavān asi; 47
 «tad apīta-jalaḥ kim tvam āgato vimanā iva?»
 etat tad-vacanam çrutvā sa mṛigendro vyacintayat: 48
 «lakṣhīmi 'smy amunā; tat kim bhaktasya 'asya nigūhyate?»
 ity ālocya 'abravīt tam sa: «çṛiṇu, gopyam na te 'sti me: 49
 «jalapāna-gatena 'atra nādo 'pūrvāḥ çruto mayā,
 «sa ca 'asmad-adhikasya 'ugro jāne sattvasya kasyacit, 50
 «bhāvyaṃ çabdānurūpeṇa prāyeṇa prāṇinā yataḥ;
 «prajāpater vicitro hi prāṇi-sargo 'dhikādhikāḥ. 51
 «tena ca 'iḥa pravishṭena na çarīram na me vanam;
 «tasmād ito mayā 'anyatra gantavyam kānane kvacit.» 52
 iti-vādinam āha sma sīṅham Damanako 'tha tam:
 «çūraḥ sann iyatā, deva, kim vanam tyaktum icchasi? 53
 «jalena bhajyate setuḥ, snehaḥ karnajapena tu,
 «arakṣaṇena mantram ca, çabda-mātreṇa kātaraḥ. 54
 «yantrādi-çabdās te te hi bhavanty eva bhayaṃkarāḥ
 «paramārtham avijñāya; na bhetaṇyam ataḥ, prabho! 55
 «tathā ca bheri-gomāyu-kathā 'iyam çrūyatām tvayā: —
 Ko 'pi kvāpi vanāddeçe gomāyur abhavat purā. 56
 sa bhakṣyārthī bhraman vṛitta-yuddhām prāpya bhuvam, dbvanim
 gambhīram ekataḥ çrutvā, bhīto dṛiṣṭim tato dadau. 57
 tatra 'adṛiṣṭacarām bherim apaçyat patita-sṭhitām.
 «kim idṛiço 'yam prāṇī syāt ko 'py evamrūpa-çabda-kṛit?» 58
 iti sarpcintayan dṛiṣṭvā niḥspandām tām, upāgataḥ
 yāvat paçyati, tāvat sa «na 'ayam prāṇī» 'ity abudhyata. 59

vāta-vellac-çara-stambha-hata-carma-putodbhavam
çabdān nirūpya tasyām ca, sa gomāyur jahau bhayam. 60
«syāt kiṃcid bhakṣyam atra 'antar?» ity utpāṭya sa pushkaram
praviçya vīkṣhate yāvat, kevale dāru-carmanī. — 61

«tad, deva, çabda-mātreṇa kiṃ bibhyati bhavādriçāḥ?
«manyase yadi, tat tatra tad vijñātum vrajāmy aham.» 62
ity ūcivān Damanako, «gaccha, çaknoṣhi ced», iti
gaditas tena sūhena, sa yayau Yamunā-taṭam. 63

tatra çabdānusāreṇa yāvat svairam sa gacchati,
tāvat triṇāni khādantam vṛṣhabham tam dadarça saḥ. 64
upetya ca 'antikam tasya, kṛtvā tena ca samstavam,
gatvā tasmai sa sūbhāya yathā-vastu çaçāṇsa tat. 65
«mahokṣaḥ sa tvayā dṛṣṭaḥ samstavaç ca kṛito yadi,
«tad iha 'ānaya tam yuktyā, yāvat paçyāmi kīdriçāḥ.» 66
ity uktvā sa prahrīṣṭas tam sūbhaḥ Piṅgalakas tataḥ
vṛṣhasya prābiṇot tasya pārçvam Damanakam punaḥ. 67
«ehy! āhvayati tushṭas tvām asmat-svāmī mṛigādhipaḥ;»
iti gatvā Damanakena 'uktaḥ sa vṛṣhabho bhayāt 68
yadā na pratipede tat, tadā gatvā punar vanam
tam nija-svāminam sūbham tasya 'abhayam adāpayat. 69
etya 'abhayena ca 'āçvāsya tataḥ Saṃjīvakam sa tam,
vṛṣhabham tam Damanako 'naishīt keçariṇo 'ntikam. 70
sa ca 'āgatam tam prapatam dṛṣṭvā sūbhaḥ kṛitādarāḥ
uvācāiva: «'iha tiṣṭha tvam mat-pārçve nirbhayo 'dhunā!» 71
«tathā!» 'iti tena tatra-sthena 'āhṛitaḥ sa tathā kramāt
ukṣhṇā, yathā 'anya-vinukhas tad-vaço 'bhūt sa keçarī. 72

tato Damanako 'vādīt khinnuḥ Karaṭakam rahaḥ:
«paçya! Saṃjīvaka-hṛitaḥ svāmī na 'āvām avekṣhate. 73
«eka eva 'āmisham bhuṅkte, na bhāgam nau prayacchati;
«mūḍha-buddhiḥ prabhuç ca 'ayam ukṣhṇā 'anena çikṣhyate. 74
«kṛito mayāiva doṣho 'yam, yad etaṃ vṛṣham ānayam;
«tat tathā 'aḥam karishyāmi, yathā 'ukṣhā 'ayam vinuṅkṣhyati, 75
«asthāna-vyasanāc ca 'esha nivartsyati yathā prabhuḥ.»
etad Damanakāc çrutvā 'avocat Karaṭako 'tha saḥ: 76
«sakhe, na kartum adhunā çakṣhyaty etad bhavān api.»
tato Damanako 'vādic: «çakṣhyāmi prajñayā dhruvam. 77
«na sa çaknoti kiṃ, yasya prajñā na 'āpadi hīyate?
«tathā ca makarasya 'etaṃ vaka-hantuḥ kathām çṛiṇu: — 78

Āsit ko 'pi vakāḥ pūrvam matsyāḍdhye sarasi kvacit;
matsyās tatra palāyanta tasya dṛṣṭi-pathād bhayāt. 79
aprapñuvāṇç ca mithyā tān sa matsyān abravīd vakāḥ:
«iha 'āgato matsya-ghātī puruṣaḥ ko 'pi jālavān, 80
«sa jālena 'acirād yushmān grihītvā nihanisṣyati;
«tat kurudhvam mama vaco, viçvāso vo 'sti ced mayi: 81
«asty ekānte saraḥ svaccham, ajñātām iha dhīvaraiḥ
«etat; tatra nivāsārtham nītvā 'ekāikam kṣhipāmi vah.» 82

tac çrutvā sabhayair ūce matsyais tair jaḍa-buddhibhiḥ:
«evam kurushva! viçvastā vayam tvayy akhilā», iti. 83
tato vakas tān ekaikam matsyān nltvā, çilā-tale
vinyasya bhakshayāmāsa sa bahūn vipralambhakaḥ. 84

drisṭvā minān nayantaṁ taṁ makaras tat-saro-gataḥ
eko vakam taṁ papraccha: «nayasi kva timin?» iti. 85
tatas taṁ sa tad eva 'āha vako, matsyān uvāca yat;
tena bhīto jhasho 'vocat sa, «mām api naya!» 'iti tam. 86
so 'pi tad-mānsa-gandhāndha-buddhir ādāya taṁ vakam
utpatya prāpayati tad yāvad badhya-çilātalam, 87
tāvat taj-jagdha-mināsthi-çakalāny atra vikshya saḥ,
taṁ budhyate sma makaro vakam viçvāsi-bhakshakam. 88
tataḥ çilātala-nyasta-mātras tasya sa tatksanam
vakasya makaro dhīmāñç cakarta 'avihvalaḥ çiraḥ. 89
gatvā ca çesha-matsyānām yathāvat sa çaçansa tat,
te cāpy abhinanandus taṁ tushṭaḥ prāṇa-pradāyinaṁ. — 90

«prajānā nāma balaṁ, tasmād nishprajāsya balena kim?
«etam ca sinha-çaçayoh kathām atra 'aparām çriṇu: — 91

Abhūt kvāpi vane sinha ekavīro 'parājitaḥ,
sa ca yaṁ yaṁ dadarça 'atra sattvaṁ, taṁ taṁ nyapātayat. 92
tataḥ so 'bhyarthitaḥ sarvaiḥ sambhūya 'atra mṛigādibhiḥ
saṁmantrya ca samam tatra jagade mṛigarād asau: 93
«sarvān no yugapad hatvā svārtha-hāniṁ karoshi kim?
«āhārāya tava 'ekaikam preshayāmo dine dine.» 94
iti tad-vacanam sinhaḥ sa «tathā!» 'ity anvamanyata.
tataḥ prāṇinam ekaikam tasmāy anvaham açnate 95

ekadā çaçakasya 'āgād vāra ekasya tat-kṛite. 96
sa sarvaiḥ preshito gacchan çāço dhīmān acintayat:
«sa dhīro, yo na saṁmoham āpat-kāle 'pi gacchati; 97
«upasthite 'pi mṛityau tu yuktim tāvat karomy aham.»
ity ālocya sa taṁ sinham vilambya çaçako 'bhyagāt. 98
āgatam tu vilambena keçarī nijagāda saḥ:
«are! velā vyatikrāntā mama 'āhāre katham tvayā? 99
«badhād abhyadhikam kim vā kartavyam te mayā, çatha?»
ity uktavantam taṁ sinham prahvaḥ sa çaçako 'bravīt: 100
«na me, deva, 'aparādho 'yam; sva-vaço na 'aham adya, yat
«mārga vidhāya sinhena dvitīyena 'ujjhitaḥ cirāt.» 101
tac çrutvā 'āspḥālya lāngūlam sinhaḥ krodhāruneksanaḥ
so 'bravīt: «ko dvitīyo 'sau sinho? me darçyatām tvayā!» 102
«āgatya dricçyatām, deva!» 'ity uktvā so 'pi nināya tam
«tathā!» 'ity anvāgataṁ sinham dūram kūpāntikam çaçah. 103
«iha 'antas taṁ sthitaṁ paçya!» 'ity uktas tatra ca tena saḥ
çaçakena, krudhā garjan sinho 'ntaḥ kūpam aikshata. 104
drisṭvā svacche ca toye svaṁ pratibimbaṁ, niçamya ca
sva-garjita-pratiravam, matvā tatra 'atigarjinam 105

pratisinham, sa kopena tad-badhāya mṛigādhipaḥ
 ātmānam akshipat kṛpe mūḍho 'trāiva vyapādi ca. 106
 çaṇṇa sa prajñayā 'uttīrya mṛityor uttārya ca 'akbīlān
 mṛigān, gatvā tad ākhyāya sva-vṛittam tān amandayat. — 107

« evam prajñāiva paramam balaṃ, na tu parākramaḥ,
 «yat-prabhāveṇa nihataḥ çaṇṇakēṇāpi keṇā. 108
 «tad ahaṃ sādhaṃ eva prajñayā svam abhīpsitam.»
 evam Damanakena 'ukte, tūshṇīm Karaṇako 'bhavat. 109

tato Damanako gatvā tasya Piṅgalakasya saḥ
 sinhasya sva-prabhor āsīd antike durmanā iva. 110
 priṣṭhaḥ ca kāraṇam tena, tam uvāca janāntikam:
 «buddhvā na yujyate tūshṇīm sthātum, deva! vadāmy ataḥ. 111
 «anīyukto 'pi ca brūyād, yadi 'icchet svāmīno hitam.

«tad viḥaya 'anyathā-buddhiṃ mad-vijñaptim imāṃ cṛiṇu! 112
 «esha Saṃjīvakokṣhā tvām hatvā rājyaṃ cikīrṣati,
 «mantriṇā hi satā 'anena tvam bhīrur iti niṣṇīh. 113
 «tvām jighāṃsur dhunoty esha cṛiṅga-yugmaṃ nijāyudham.
 ««nirbhaya jīvatha sukhaṃ mayi rājñi triṇāṇaṃ; 114
 ««tad eva hanmo yuktyā 'amam mṛigendram māṃsa-bhojanam»»;

«āgāya 'upajapaty evam prāpinaḥ ca vane vane. 115
 «tad etaṃ cintaya vṛiṣhaṃ! nāsty, asmin sati, ṇama te.»
 evam Damanakena 'uktaḥ sa tam Piṅgalako 'bhyadbāt: 116
 «balivardo varāko 'yaṃ kiṃ kuryāt triṇabhug mama?
 «dattābhayaṃ katham hanyām etaṃ ca ṇaṇāgatam?» 117

etac cṛutvā Damanakaḥ prāha: «mā sma 'evam ādiṇa!
 «yas tulyaḥ kriyate rājūā, na tadvac cṛiḥ prasarpati. 118
 «dvayor datta-pudā sā ca taylor ucchritayoḥ Calā
 «na ṇaknoti ciram sthātum, dhruvam ekaṃ vimuṇṇati. 119
 «prabhuḥ ca yo hitam dveshṭi, sevate ca 'ahitam sadā,
 «sa varjaṇīyo vidvadbhir, vaidyair dushṭāturo yathā. 120
 «apriyasya prathamataḥ pariṇāme hitasya ca
 «vaktā crotā ca yatra syāt, tatra Cṛiḥ kurute padam. 121
 «na cṛiṇoti satām mantram, asatām ca cṛiṇoti yaḥ,
 «acireṇa sa samprāpya vipadam paritapyate. 122
 «tad asminn ukṣhṇi kaḥ snehas tava, deva? kim asya vā
 «druhyato 'bhayaḍānam tac? ṇaṇāgatatā ca kā? 123
 «kiṃca 'etasya bhavat-pārṇve nitya-saṃnibhitasya goḥ,
 «deva, kiṇāḥ prajāyante te tad-mūtra-purīṣayoḥ, 124
 «te ca viṇanti matṭebha-dantāghāta-vraṇāvṛite
 «ṇarīre bhavataḥ; kiṃ na vṛitaḥ syād yukṭito badhaḥ? 125

«durjanaḥ cet svayam dosho, vipaṇṇid na karoti
 «utpatsyate sa tat-saṅgād: atra ca cṛūyatām kaṭṭ

Rājūāḥ kasyāpi ṇayane ciram āsīd alakṣitā
 yūkā kutāṇṇid āgatya nāmnā Mandavisarpiṇi. 127
 akasmāt tatra ca 'upetya kuto 'pi pavaneritaḥ
 viveṇa ṇayanīyam tat Tittibho nāma matkuṇaḥ. 128

«mad-nivāsam imaṃ kasmād āgatas tvam?» vraja 'anyatah!»
 iti Mandavisarpinyā sa dṛiṣṭvā jagade tayā. 129
 «apītapūrvam pāsyāmi rājāsṛik; tat prasīda me
 «dehi 'iba vastum!» iti tām avādīt so 'pi Tīṭṭibhaḥ. 130
 tato 'nurodhād āha sma sā tam: «yady evaṃ, āssva tat!»
 «kim tv asya rājño na 'akāle danṇo deyas tvayā, sakhe!»
 «deyo 'sya danṇaḥ suptasya rati-saktasya vā laghu.»
 tac cṛutvā Tīṭṭibhaḥ so 'tra «tathā!» 'ity uktvā vyatishṭhata. 132
 naktam ṣayyā-sṭhitam tam ca nṛipam ācū dadanṇa saḥ,
 uttasthau ca tato rājā, «hā dasṭho 'smi!» 'iti sa bruvan. 133
 tataḥ palāyite tasmiṃs tvaṛitam matkūṇe ṣaṭhe,
 vicitya rāja-bhṛityaiḥ sā labdhā yūkā vyapātyata. — 134
 «evaṃ Tīṭṭibha-samparkād nashṭā Mandavisarpiṇī;
 «tat Saṃjīvakasāṅgas te na cīvāya bhaviṣhyati. 135
 «na me pratyeshi cet, tat tvam svayaṃ drakṣhyasy upāgatam
 «cīro dhunānam darpeṇa cṛiṅgayoḥ ṣūla-ṣṭayoh.» 136
 ity uktvā vikṛitīm tena nīto Damanakena saḥ
 siṅhaḥ Piṅgalakaḥ cakre badhyam Saṃjīvakam bṛidi. 137
 labdhvā tasya 'āçayam svairam kṣhaṇād Damanakas tataḥ
 tasya Saṃjīvakasya 'agāt sa viṣaṇṇa iva 'antikam. 138
 «kim idṛig asi? kim, mitra, ṣarīre kuçalam tava?»
 iti pṛiṣṭaḥ ca tena 'atra vṛiṣheṇa sa jagāda tam: 139
 «kim sevakasya kuçalam? kaḥ ca rājñām sadā priyaḥ?
 «ko 'rthī na lāghavam yātaḥ? kaḥ kālasya na gocaraḥ?» 140
 ity uktavantam papraccha tam sa Saṃjīvakas punaḥ:
 «kim udvigna iva 'evaṃ tvam, vayasya, 'adya? 'ucyatām!» iti. 141
 tato Damanako 'vādīc: «cṛiṇu, pṛityā bravīmi te:
 «mṛigarājō viruddho 'sau jātaḥ Piṅgalako 'dya te; 142
 «nirapekṣho 'sthira-sneho hatvā tvām bhoktum icchati,
 «hiṃsram paricchadam ca 'asya paçyāmi prerakam tathā.» 143
 vaco Damanakasya 'etat sa pūrva-pratyayād ṛijuḥ
 satyam vicintya, vṛiṣhabho vimanā nijagāda tam: 144
 «dhik! sevā-pratipanno 'pi kṣudraḥ kṣudra-parigrahaḥ
 «prabhur vairatyam eva 'eti; tathā ca 'imām kathām cṛiṇu: — 145
 «Asid Madotkato nāma siṅhaḥ kvāpi vanāntare,
 traysa tasya 'anugāc ca 'āsan dvīpi-vāyasa-jambukāḥ. 146
 sa siṅho 'tra vane 'drākṣhīd adṛiṣṭacaram ekadā
 karabham sārtha-vibhrasṭam pravishṭam hāsanākṛitīm. 147
 «ko 'y... prāpi?» 'iti sāccarye vadaty asmin mṛigādhipe,
 «usht...», iti vakti sma deçajñāc ca 'atra vāyasaḥ. 148
 tato... tena siṅhena 'ānāyā kautukāt
 ushtra... kṛitya svāntike sthāpito 'bhavat. 149
 ekadā... tathā sa siṅho gaja-yuddhataḥ
 upavāsta... sis taiḥ sahito 'nugaiḥ. 150
 «h... bhraman siṅho, 'navāpya tat,
 «... stram muktā, 'anugāu rabaḥ. 151

te tam ūcuh: «prabho, vācyam asmābhir yuktam āpadi:
 «ushṭreṇa sākam kim sakhyam? kim na 'asāv eva bhakshyate? 152
 «triṇāṇi ca 'ayam asmākaṁ bhakshya eva 'amishācinām;
 «bahūnām amishasya 'arthe kiṁca 'ekas tyajyate na kim? 153
 ««dattābhayaṁ katham hanmi?»» 'ity ucyate prabhuṇā yadi,
 «dāpayāmaḥ sva-vācā tad yuktyā tanum amuṁ vayam.» 154
 ity ukte tair, anujñātas teṇa sinhena vāyasah,
 vidhāya samvidam, gatvā karabham tam abhāshata: 155
 «esha svāmī kshudhākrānto 'py asmān vakti na kiṁcana;
 «tad asya 'ātma-pradānoktyā priyam kurmo yathā vayam, 156
 «tathā tvam api kurvīthā, yena 'asau priyate tvayi.»
 ity ukto vāyasena 'ushṭraḥ sādhus tat pratyapadyata, 157
 upāyayan ca tam sinham saha kākēna teṇa sah.
 tataḥ kākō 'bravid: «deva, svāyattam bhuṅkshva mām imam!» 158
 «kim tvayā svalpa-kāyena?» 'ity ukte sinhena, jambukaḥ,
 «mām bhuṅkshva!» 'ity avadat, tam ca sa tathāiva nirākarot. 159
 dvīpī tato 'bravid: «bhuṅkshva mām, deva!» 'iti tam apy asau
 na 'abbhūṅkta harir; ushṭro 'tha babhāshe: «bhuṅkshva mām!» iti. 160
 vākchalena sa tenāiva hatvā kṛtvā ca khaṇḍaçaḥ,
 ushṭras tair bhakshitah sadyaḥ sasiṁhair vāyasādiibhiḥ. — 161
 «evam kenāpi piṇunena 'esha Piṅgalako mayi
 «perito 'kāraṇam rājā; pramāṇam adhunā vidhiḥ. 162
 «grīdhro 'pi hi varam rājā sevyo haṁsa-paricchadaḥ,
 «na grīdhra-parivāras tu haṁso 'pi, kimuta 'aparah.» 163
 etat Samjivakāc çrutvā 'avādīd Damanako 'nṛjūḥ:
 «dhairyēṇa sādhyate sarvaṁ; çṛiṇu, vacmy atra te kathām: — 164
 Ko 'py āstī tītibhaḥ pakṣī sabhāryo vāridhes taṭe,
 dhṛitagarbhaḥ satī bhāryā tītibhī ca jagāda tam: 165
 «ehi! kvāpy anyato yāvaḥ, prasūtāyām mayi 'iha hi
 «hared apatyam ambhodhiḥ kadācid ayam ūrmiṇā.» 166
 etad bhāryā-vacaḥ çrutvā tītibhaḥ sa jagāda tam:
 «na çaknoti mayā sākam virodham kartum ambudhiḥ.» 167
 tac çrutvā tītibhī prāha: «mā 'evam! kā te tulā 'abdhinā?
 «hitopadeço 'nushṭheyo, vināçaḥ prāpyate 'nyathā: — 168
 Tathā ca Kambugrīvākhyāḥ kūrmaḥ kvāpi sarasya abhūt;
 tasya 'āstām subṛidau haṁsau nāmnā Vikāṭa-Samkaṭau. 169
 ekadā 'avagraha-kṣīṇa-jale sarasi, tatra tau
 haṁsāv anyat saro gantu-kāmau kūrmo jagāda sah: 170
 «yuvām yatra 'udyatau gantum, nayatam tatra mām api!»
 tac çrutvā tāv ubhau haṁsau kūrmaṁ tam mitram ūcatuḥ: 171
 «saro dūrād dāvyas tad, yatra 'āvām gantum udyatau;
 «tatra 'agantum tava 'icchā cet, kāryam asmad-vacas tvayā: 172
 «asmad-dhṛitām grīhītvaiva dantair yastīm, divi
 «nirālāpo 'vatishṭhethā, bhrasṭo vyāpatsyase 'r
 «tathā!» 'iti teṇa dantātṭa-yashṭinā saha tau
 kūrmeṇa 'utpetatur haṁsau prāntayor ātta-yash

kramāc ca tat-saro-'bhyarṇaṃ prāptau tau kūrma-hāriṇau
 dadricus tad-adho-varti-nagarāṣṭrayiṇo janāḥ. 175
 «kim etad nityate citraṃ haṁsābhyāṃ?» iti tair janaiḥ
 kriyamāṇaṃ kalakalaṃ sa kūrmaṣ capalo 'ṣṛiṇot. 176
 «kutaḥ kalakalo 'dhaṣṭād?» iti vaktrād vihāya tām
 yasṭiṃ sa pricchan haṁsau tau, bhrasṭo jaghne janair bhuvi. — 177
 «evaṃ buddhi-cyuto naçyet kūrmo yasṭi-cyuto yathā.»
 itthaṃ tayā 'uktash ṭṭibhyaḥ ṭṭibhaḥ sa jagāda tām: 178
 «satyam etat, priye! kimtu tvam apy etāṃ kathāṃ ṣṛiṇu: —
 Nady-anta-sṭhe hrade 'bhūvan kvāpi matsyāḥ purā trayāḥ, 179
 Anāgatavidhātā 'ekah, Pratyutpannamatis tathā,
 tritīyo Yadbhavishyaṣ ca, trayaṣ ca sahaçārīṇaḥ. 180
 te dāçāṇaṃ vaco jātu tena mārgeṇa gacchatām,
 «aho! asmin hrade matsyāḥ santi!» 'iti kila çuçruvuh. 181
 tena 'āçāṅkya badhaṃ dāçair, nadī-srotaḥ praviçya saḥ
 Anāgatavidhātā 'atha buddhimān anyato yayau. 182
 Pratyutpannamatis tv āsīt sa tatraiva 'avikampitaḥ,
 «ahaṃ pratividhāsyāmi, bhayaṃ ced āpated», iti. 183
 «yad me bhaviṣyati!» 'ity āsīt Yadbhavishyas tu tatra saḥ.
 atha 'āgatya 'akshipan jālaṃ tatra te dhīvarā hrade. 184
 jālotkshiptas tu taiḥ sadyaḥ Pratyutpannamatiḥ sudhīḥ,
 kṛtvā niḥspandam ātmānaṃ tiṣṭhāti sma mṛito yathā. 185
 «svayam mṛito 'yam», iti teshv aghnatsu timighātishu,
 patitvā sa nadī-srotasy agacchad drutam anyataḥ. 186
 Yadbhavishyas tu jālāntar udvartana-vivartane
 kurvan, grīhītvā nihato manda-buddhiḥ sa dhīvaraiḥ. — 187
 «tasmāt pratividhāsyē 'haṃ, na yāsyāmy ambudher bhayāt;»
 ity uktvā ṭṭibho bhāryāṃ, tatraiva 'āsīt sva-nṛdake; 188
 tatra 'açaṇṣhīd vacas tasya sāhaṃkāraṃ mahodadhiḥ.
 divasaḥ ca prasūtā sā tad-bhāryā tatra ṭṭibhiḥ. 189
 jāhāra sa tato 'ṇḍāni tasyā jaladhir ūrminā,
 «paçyāmi ṭṭibho 'yam me kim kuryād», iti kantukāt. 190
 «prāptam tad etad vyaçānaṃ, yad mayā 'ūktam abhūt tava»,
 ity āha rudatī sā taṃ ṭṭibhiḥ ṭṭibhaṃ patim. 191
 tataḥ sa ṭṭibho dhīras tām sva-bhāryāṃ abhāshata:
 «paçya, 'iha kim karomy asya pāpasya jaladher aham!» 192
 ity uktvā pakṣiṇaḥ sarvān saṃghāṭya 'ukta-parābhavaḥ,
 gatvā taiḥ saha cakranda çaraṇaṃ Garuḍaṃ prabhum. 193
 «abdhinā 'anāpāhāreṇa vayaṃ, nāthe sati tvayi,
 «anāthavat parābhūtā», ity ūcus taṃ ca te khagāḥ. 194
 tataḥ — a Tārksheṇa vijñapto Harir ambudhim
 āgu — çoshya ṭṭibhāṇḍāny adāpayat. — 195
 « — dhairyēṇa bhāvyaṃ āpadi dhimātā.
 «up — tu yuddhaṃ Piṅgalakena te. 196
 «ya — gūlaç caturbhiç çaraṇaiḥ samam
 «utī — hum tadāiva tam. 197

«sajjoddhūta-ṇṇā bhūtvā ṇṇābhyaṃ udare ca tam
 «hatvā, 'abhipatitam kuryāḥ kīrṇānta-nikaraṃ ripum.» 198
 evam uktvā Damanakaḥ Saṃjivaka-vriṣaṃ sa tam,
 gatvā Karaṇakāya 'ubhau siddha-bhedau ṇṇaṃsa tau, 199
 tataḥ Saṃjivakaḥ prāyāc ṇṇaṇi Piṅgalakāntikam
 jīṇāsuraṃ ṇṇitāṇāṃ cittaṃ tasya mṛigaprabhoḥ. 200
 dadarṣa 'utkshiṭa-lāṅgūlaṃ yuyutsum tam samāṅghrikam
 sinhaṃ, sinho 'py apaṇyāt tam ṇṇāṇoddhūta-sva-mastakam. 201
 tataḥ prāharad utpatya sa sinho 'smin vṛiṣhe nakhaiḥ,
 vṛiṣho 'pi tasmin ṇṇāṅghryāḥ: prāvartīṣṭa āhavas tayoḥ. 202
 tac ca dṛiṣṭvā Damanakaṃ sādhuḥ Karaṇako 'bravit:
 «kiṃ svārtha-siddhyai vyasanam prabhor utpāditam tvayā? 203
 «sāmpat prajānutāpena, maitrī ṇṇāthyena, kāmīnī
 «pārushyena 'āhrītā, mitra, na cira-sthāyīnī bhavet. 204
 «alam vā bahu yo brūte hita-vākya-vamāninaḥ,
 «sa tasmāl labhate doṣam, kapeḥ Sūcimukho yathā: — 205
 Pūrvam āsan vane kvāpi vānarā yūtha-cāriṇaḥ;
 te ṇṇite jātu khadyotam dṛiṣṭvā 'agnir iti menire. 206
 tasminṇ ca ṇṇiṇa-parṇāni vinyasya 'aṅgam atāpayan,
 ekas tu teshāṃ khadyotam adhamat tam mukhānilaiḥ. 207
 tad dṛiṣṭvā tatra tam prāha pakṣī Sūcimukhābhīdhaḥ:
 «na 'esho 'gnir, esha khadyoto; mā kleṣam anubhūr!» iti. 208
 tac cṛutvāpy anivṛittam tam pakṣī so 'bhyetya vṛikshataḥ
 nyavarāyad yad nirbandhāt, kapis tena cukopa saḥ, 209
 kshiptayā ṇṇilayā tam ca Sūcimukham acūṇṇayat. —
 «tasmād na tasya vaktavyam, yaḥ kuryād na hitam vacaḥ. 210
 «ataḥ kiṃ vacmi? doṣāya bhedas tāvat kṛitas tvayā;
 «duṣṭayā kriyate yac ca buddhyā, tad na cūbham bhavet: — 211
 Tathā ca 'abhavatāṃ pūrvam bhrātaraṃ dvau baṇiksutau
 Dharmabuddhis tathā Duṣṭabuddhiḥ kvacana pattane. 212
 tāv arthārtham pitur gehād gatvā deṇṇāntaram saha
 kathāṃcit svarṇa-dināra-sahasra-dvayam āpatuḥ. 213
 tad gṛhītvā sva-nagaraṃ punar ājagmatuḥ ca tau,
 vṛikṣa-mūle ca dinārān bhūtale tān nicakṣmatuḥ. 214
 ṇṇatam ekam gṛhītvā ca dinārānāṃ, vibhajya ca
 parasparam samāṅṇena tasthatuḥ pitṛi-veṇmani. 215
 ekadā Duṣṭabuddhiḥ ca gatvā taru-talāt tataḥ
 eka eva 'agrahit svairam dinārān tān asad-dvayī. 216
 māsa-mātre tam ca Dharmabuddhim uvāca saḥ:
 «ehy, ārya! vibhajāvas tān dinārān; asti me vyayāḥ.» 217
 tac cṛutvā Dharmabuddhis tam gatvā bhūmim «tathā!» 'iti saḥ,
 cakṣha tenāiva samam, dinārān yatra tān nyadhāt. 218
 samprāptā na yadā te ca dinārān khātakāt tataḥ,
 tadā sa Duṣṭabuddhis tam Dharmabuddhim ṇṇātho 'bravit: 219
 «nītās te bhavatā; tad me svam ardham dīyatām!» iti.
 «na te nītā mayā, nītās tvayā», 'ity āha sma tam ca saḥ. 220

evaṃ pravṛtite kalahe, so 'cmanā 'atādayac ciraḥ
 Duṣṭabuddhī, rājakulaṃ Dharmabuddhiṃ nināya ca. 221
 tatra 'ukta-svasva-pakṣau tāv anāsādita-nirṇayaḥ
 sthāpitāv ā divya-chedam ubhau rājādhikāribhiḥ. 222
 «jasya mūle nyadhiyanta dīnārās te vanaṣpateḥ,
 «sa sākṣī vakti, yad nītās te 'munā Dharmabuddhinā;» 223
 ity uvāca 'atha tān Duṣṭabuddhī rājādhikāriṇaḥ;
 «prakṣhyāmas tarhi taṃ prātar», ity ūcus te 'pi vismitāḥ. 224
 tatas tair Dharma-buddhiḥ ca Duṣṭabuddhiḥ ca tāv ubhau
 datta-pratibhuvau muktau vibhinnau jagmatur gṛham. 225
 Duṣṭabuddhis tu vastu 'cctvā, dattārthaṃ pitaraṃ rahaḥ,
 «bhava me vṛkṣa-garbhāntaḥ sthitvā sākṣī!» 'ity abhāṣhata. 226
 «vādham!» ity uktavantam ca nītvā mahati koṭāre
 niveṣya taṃ tarau tatra rātrau, sa gṛham āyayau. 227
 prātaḥ ca rājādhikṛitaiḥ saha tau bhrātaraḥ tarum
 gatvā papracchatuḥ: «kas tān dīnārān nītavān?» iti. 228
 «dīnārān Dharmabuddhis tān nītavān», iti sa sphuṭam
 tad-vṛkṣa-koṭārāntaḥ-sthas tato 'bhāṣhata tat-pitā. 229
 tad asaṃbhāvyam ākarnya, «niṣcitam Duṣṭabuddhinā
 «atra 'antaḥ sthāpitaḥ ko 'pi», 'ity uktvā 'adhikṛitakāḥ ca te 230
 taru-garbhe dadur dhūmam, yena 'adhmātaḥ sa niḥsaran
 nipatya 'adho gataḥ kṣmāyāṃ Duṣṭabuddhi-pitā mṛitaḥ. 231
 tad dṛiṣṭvā vastu buddhvā ca rājādhikṛitaiḥ sa taiḥ
 dāpito Duṣṭabuddhis tān dīnārān Dharmabuddhaye. 232
 vikṛitta-hasta-jihvaḥ ca taiḥ sa nirvāsitas tataḥ
 Duṣṭabuddhir, yathārthākhyo Dharmabuddhiḥ ca mānitaḥ. — 233
 «evam anyāyyayā buddhyā kṛitam karma 'aṣubhāvaham,
 «tasmāt tad nyāyyayā kuryād, vakena 'aheḥ kṛitam yathā: — 234
 Pūrvam vakasya kasyāpi jātam jātam abhakṣhayat
 bhujago 'patyam āgatyā; sa samtepe vakas tataḥ. 235
 udropadeṣāt tena 'atha vakena nakulālayāt
 āruhya 'ahi-vilaṃ yāvat matsya-māṃsaṃ vyākīryata. 236
 nirgatya nakulas tac ca khādans tad-anusārataḥ
 dṛiṣṭvā vilaṃ pravishṭas, taṃ sapatyam abadhīd ahim. — 237
 «evam bhavaty upāyena kāryam; anyac ca me cṛiṇu: —
 Āsīt ko 'pi tulā-ṣeṣaḥ-pitryārthāt prāg baṅksutaḥ. 238
 ayaḥ-pala-sahasreṇa ghaṭitāṃ tāṃ tulāṃ ca saḥ
 kasyāpi baṅijo haste nyasya deṣāntaraṃ yayau. 239
 āgataḥ ca tato yāvat tasmād mārgayitum tulāṃ,
 «ākhubhir bhakṣitā sā», 'iti tāvat taṃ so 'bravīd baṅik. 240
 «satyaṃ susvādu yal lohaṃ, tena jagdham tad ākhubhiḥ»,
 iti so 'pi tam āha sina vahiḥ ṇocan hasan hṛidi. 241
 prārthayāmāsa ca tato baṅijo 'smāt sa bhojanam,
 so 'pi samtuṣhya tat tasmai pradātum pratyapadyata. 242
 tataḥ sa saha-kṛitvā 'asya baṅijāḥ putram arbhakam
 snātum baṅksutaḥ prāyād dattāmalaka-pātrakam. 243

snātvā 'arbhakam nikshipya guptam kvāpi suhrid-grihe,
 eka eva 'āyayau tasya sa dhīmān banijo griham. 244
 «arbhakah kva sa?» ity eva pricchantam banijam ca tam,
 «çyenena so 'rbhako nītaḥ khād nipatya», 'ity uvāca saḥ. 245
 «chādito me tvayā putra», iti kruddhena tena ca
 nītaḥ sa banijā, rājakule 'py āba sma tat tathā. 246
 «asambhāvyam idam; çyeno nayet katham iva 'arbhakam?»
 iti sabhyaic ca tatra 'ukto banikputro jagāda saḥ: 247
 «mūshakair bhakshitā laubhī deçe yatra mahā-tulā,
 «tatra dvīpam api çyeno nayet, kim punar arbhakam.» 248
 tac çrutvā kautukāt priṣṭha-vṛttāntas, tasya dāpitā
 sabhyais tulā sà, tenāpi sa āniya 'arpito 'rbhakah. — 249
 «ity upāyena ghaṭayanty abhisṭam buddhiçālinah,
 «tvayā tu sāhasenāiva samdeham prāpitaḥ prabhuḥ.» 250
 etat Karaṭakāc çrutvā 'avādīd Damanako hasan:
 «mā 'evam! kim uksha-yuddhe 'sti sūhasya jaya-saṃçayaḥ? 251
 «mattebha-daçanāghāta-ghana-vraṇa-vibhūṣaṇaḥ
 «kva keçarī? kva dāntaḥ ca pratoda-kṣhata-vigrahaḥ?» 252
 ity-ādi jalpato yāvaj jambukau tau parasparam,
 tāvat Saṃjīvaka-vṛṣham yuddhe Piṅgalako 'badhīt. 253
 tasmin hate, sa kila Piṅgalakasya tasya
 pārçve samam Karaṭakena mṛigādhipasya
 tasthan tato Damanako muditaḥ cirāya,
 mantritvam apratihataṃ samavāpya bhūyaḥ. 254

iti Naravāhanadatto
 nītimatīm buddhi-vibhava-saṃpannām
 mantri-varād Gomukhataḥ
 çrutvā citrām kathām, jaharsha bhṛiçam. 255

Taraṅga 61.

Tataḥ Çaktiyaçaḥ-sotkam Gomukhaḥ sa vinodayan
 Naravāhanadattam tam mantri punar abhāṣhata: 1
 «çrutā prājña-kathā, deva, tvayā; mugdha-kathām çṛiṇu:

Mugdha-buddhir abbūt kaçcid ādhyasya banijah sutaḥ. 2
 jagāma sa banijyāyai Kaṭāha-dvīpam ekadā,
 bhāṇḍa-madhye ca tasya 'abhūd mahān aguru-saṃçayaḥ. 3

vikrītāpara-bhāṇḍasya na tatra 'aguru tasya tat
kañcij jagrāha, tad-vāsi jano vetti na tatra tat. 4
kāshthikebhya tato 'ngārān drishṭvāpi krīṇato janān,
sa kālāguru dagdhvā tad aṅgārān akaroj jaḍaḥ. 5
vikriya 'aṅgāra-mūlyena tac ca, 'agatya tato grīham
tad eva kauçalam çānsan sa yayau loka-hāsyatām. 6

«kathito 'gurudāby esha, çrūyatām tilakārshikāḥ:

Babhūva kañcid grāmīṇo bhūta-prāyaḥ kṛishibalaḥ. 7
sa kadācit tilān bhṛishṭvā, bhuktvā svādūn avetya tān,
bhṛishṭān eva 'avapad bhūriṇs tādrīçotpatti-vāñchayā. 8
bhṛishṭeshu teshv ajāteshu, naṣṭārttham tam jano 'hasat.

«tilakārshika ukto 'sau, jale 'gni-kṣhepakam çṛiṇu: 9

Manda-buddhir abhūt kañcit pumān; niçi sa ca 'ekadā
prabhāte devatā-pūjām karishyann ity acintayat: 10
«upayuktau mama snāna-dhūpādy-arttham jalānalau;
«sthāpayāmi tad ekasthau tau, çighraṁ prāpnnyām yathā.» 11
ity ālocya 'ambu kumbhāntaḥ kshiptvā 'agniṁ samviveça saḥ.
prātaç ca vikshate yāvad, gato 'gnir, naṣṭam ambu ca. 12
aṅgāra-maline toye drishṭe, tasya 'abhavad mukham
tādrig eva, saḥāsasya lokasya 'āsīt punaḥ smitam. 13

«çrutas tvayā 'agnikumbhākhyo, nāsikāropanam çṛiṇu:

Babhūva kañcit puruṣo mūrkhō mūḍha-matiḥ kvacit. 14
sa bhāryām ciṭṭa-ghrāṇām guruṁ ca 'uttuṅga-nāsikam
drishṭvā, tasya prasuptasya nāsām chittvā 'agrahīd guroḥ. 15
gatvā ca nāsikām chittvā bhāryāyās, tām aropayat
guru-nāsām mukhe tasyā, na ca tatra 'āruroha sā. 16
evam bhāryā-gurū tena chinna-nāsāv ubhau kṛitau.

«adhunā vana-vāsi ca paçupālo niçamyatām: 17

Paçupālo mahā-mūḍhaḥ ko 'py āsīd dhanavān vane.
'a-ya dhūrtāḥ samāçṛitya mitratve bahavo 'milan. 18

te tam jagadur: «ādhyasya suta nagara-vāsinah
 «tvat-kṛite yācitā 'asmābhiḥ, sā ca pitrā pratiçrutā.» 19
 tac çrutvā sa dadau tushṭas tebhyo 'rtham, tam ca te punaḥ,
 «vivāhas tava sampanna», ity ūcur divasair gataiḥ. 20
 tataḥ sa sutarām tushṭas tebhyo bhūri dhanam dadau.
 dinaiç ca tam vadanti sma, «suto jātas tava», 'iti te. 21
 nananda tena, sarvaṃ ca mūḍhas tebhyah samarpya ca,
 «putram pratyutsuko 'smi», 'iti prārōdic ca 'apare 'hani. 22
 rudanç ca 'ādatta lokasya hāsam dhūrtaiḥ sa vañcitah
 paçubhya iva samkrānta-jadimā paçupālakah. 23

«paçupālah çruto, deva! çriṇv alamkāra-lambakam:

Grāmyah kaçcit khanan bhūmim prāpa 'alamkaraṇam mahat, 24
 rātrau rājakulāc caurair nītvā tatra niveçitam.
 tad gṛihītvā sa tatraiva bhāryām tena vyabhūshayat: 25
 babandha mekhalām mūrdhni, hāram ca jaghanasthale,
 nūpurau karayos tasyāḥ, karṇayor api kaṅkaṇau. 26
 hasadbhiḥ khyāpitam lokair buddhvā, rājā jahāra tat
 tasmāt svābharaṇam, tam tu paçu-prāyaṃ mumoca saḥ. 27

«ukto 'lamkaraṇi, deva! çriṇu, vacmy atra tūlikam:

Mūrkhaḥ kaçcit pumāns tūla-vikrayāya 'āpaṇam yayau. 28
 «açuddham» iti tat tasya na jagrāha 'atra kaçcana.
 tāvad dadarça tatra 'agnau hema nishṭapta-çodbitam 29
 svarṇakāreṇa vikṛitam gṛihitam grāhakeṇa ca.
 tad dṛiṣṭvāpi, sa tat tūlam icchan çodhayitum jadaḥ 30
 agnau cikshepa, dagdhe 'pi tasmiṇi loko jahāsa tam.

«çruto 'yam tūliko, deva! kharjūri-chedakam çriṇu: 31

Kecid mūrkhaḥ samāhūya uyayojyanta 'adhikāribhiḥ
 grāmyā rājakulādisṭam kharjūrānayanam prati. 32
 te dṛiṣṭvā 'ekam sukha-grāhyām kharjūra-patitām svataḥ
 kharjūrim, tatra kharjūriḥ sarvā grāme svake 'chinan. 33
 pātītās tāç ca kalitāçesha-kharjūra-samçayāḥ
 utthāpya 'āropayāmāçur, na ca 'eshām sidhyati sma tat. 34

tataṣ ca 'ānīta-kharjūrā ādṛitāropāṇena te
kharjūrī-chedanaṃ buddhvā rūjñā pratyuta daṇḍitāḥ. 35

«uktaḥ kharjūra-hāso 'yaṃ, nidhy-ālokanam ucyate:

Nidhāna-darṣi kenāpi ko 'py ājahre mahābhujā. 36
«mā gāt kvāpi palāyya 'ayam!» iti rāja-kumantriṇā
netre tasya 'udapātyetāṃ nidhāna-sthāna-darṣinaḥ. 37
bhū-lakṣhaṇāny apaṇyantaṃ gatāṃ apy agatau samam
andhaṃ dṛiṣṭvā ca tad, mantri jaḍaḥ sa jahase janaiḥ. 38

«nidhānālokanam ṣrutvā, ṣrūyatāṃ lavaṇāṇanam:

Babhūva gahvaro grāma-vāsi ko 'pi jaḍaḥ pumān. 39
sa mitreṇa grihaṃ jātu nīto nagara-vāsinā
bhojito lavaṇa-svādūny annāni vyañjanāni ca. 40
«kena 'iyaṃ svādutā 'annāder?» ity apricchat sa gahvaraḥ.
«prādhānyāl lavaṇena», 'iti tena 'ūce subhṛidā tadā. 41
«tad eva tarhi bhoktavyam», ity uktvā, lavaṇasya saḥ
piṣṭasya muṣṭim ādāya prakshipya 'abhakṣhayaḥ mukhe, 42
tac cūrṇaṃ tasya durbuddher oṣṭhau cīnaṣrūṇi ca 'alipāt;
hasatas tu janasya, 'asya mukhaṃ dhavalatāṃ yayau. 43

«lavaṇāṇi ṣruto, deva, tvayā; go-dohakaṃ ṣṛiṇu:

Grāmyaḥ kaṇṇid abhūd mugdho; gaur ekā tasya ca 'abhavat, 44
sā ca tasya 'anvahaṃ dhenuḥ payaḥ-pala-ṣaṭaṃ dadau.
kadācic ca 'abhavat tasya pratyāsannaḥ kila 'utsavaḥ. 45
«ekavāraṃ grahīṣhyāmi payo 'syāḥ prājyaṃ utsave»,
iti mūrkhāḥ sa nāiva 'etāṃ māsa-mātraṃ dudoha gām. 46
prāptotsavaḥ ca yāvat tāṃ dogdhi, tāvat payo 'khilam
tat tasyāḥ chinnaṃ, acchinnaṃ lokasya hasitaṃ tv abhūt. 47

«ṣruto go-dohako mūrkhāḥ; ṣrūyetāṃ aparāṃ imau:

Khalatis tāmra-kumbhābha-ṣirāḥ kaṇṇid pumān abhūt. 48
vṛikṣha-mūlo pavishṭaṃ taṃ taruṇaḥ kaṇṇid aikṣhata
āgato 'tra kapitthāni grihṭvā kṣudhitaḥ pathā. 49

sa kapitthēna tat tasya kṛdayā 'atādayac cīrah;
 khalatiḥ so 'pi tat sehe, na tasya 'uvāca kimcana. 50
 tato 'nyaiḥ kramaçaḥ sarvaiḥ sa kapitthair atādayat
 cīras tasya, sa ca 'atishṭhat tūshṇīm rakte sravatya api. 51
 so 'pi nishphala-tārūnya-kshata-kṛdā-vicūrṇitaiḥ
 vinā kapitthaiḥ kshut-klānto yayau mūrkhā-yuvā tataḥ. 52
 «kapitthaiḥ svādubhiḥ sehe kim na ghātān?» iti bruvan
 sa khalvāto galad-rakta-cīrā mūrkhō yayau grīham. 53
 mūrkhā-sāmrājya-baddhena paṭṭena 'iva vṛitam cīrah
 raktena tasya tad dṛishṭvā, hasati sma na tatra kaḥ? 54

«evam, deva, 'upahāsyatvam loke gacchanty abuddhayaḥ,
 «labhante na 'artha-samsiddhiḥ; pūjyante tu subuddhayaḥ.» 55
 iti Gomukhataḥ cṛtvā mugdha-bāsa-kathā imāḥ,
 Naravāhanadattaḥ samutthāya vyadhita 'āhnikam. 56
 niçāgame punas tena niyuktaḥ ca 'utsukena saḥ
 Gomukhaḥ kathayāmāsa prājña-nishṭhām kathām imām: 57

Abhūt kvāpi vanoddeçe mahān çālmali-pādapaḥ;
 uvāsa Laghupāṭi 'iti kākā tatra kṛtālayaḥ. 58
 sa kadācit sva-niḍa-stho dadarça 'atra taror adbaḥ
 jāla-hastam salaguḍam raudram puruṣam āgatam. 59
 tataḥ sa vīkshate yāvat kākā, tāvad vitatya saḥ
 jālam bhuvi, vikṛya 'atra vṛihniç, channo 'bhavat pumān 60
 tāvac ca Citragrīvākhyāḥ pārāvata-patir bhraman
 tatra 'ājagāma nabhasā pārāvata-çatair vṛitaḥ. 61
 sa vṛihī-prakaram dṛishṭvā jāle 'tra 'āhāra-lipsayā
 patitaḥ pāça-nikarair baddho 'bhūt saparicchadaḥ. 62
 tad dṛishṭvā ca 'anugān sarvānç Citragrīvo jagāda saḥ:
 «gṛihṭvā cañcubhir jālam, kham utpatata vegataḥ!» 63
 tatas «tathā!» iti te jālam ādāya 'utpatya vegataḥ,
 kapotā nabhasā gantum bhṭtāḥ pārebhire 'khillāḥ, 64
 so 'py utthāya 'ūrdhva-dṛig vigno lubdhakāḥ samnyavartata.
 nirbhayo 'tha jagāda 'etānç Citragrīvo 'nuyāyinaḥ: 65
 «mad-mitrasya Hiraṇyasya mūshakasya 'antikam drutam
 «vrajāmaḥ; sa imān pāçān chittvā 'asmān mocayishyati.» 66
 ity uktvā so 'nugaiḥ sākam gatvā tair jāla-karshibhiḥ,
 mūshakasya vila-dvāram gatvā 'ākāçād avātarat. 67
 «bho bho! Hiraṇya, niryāhi! Citragrīvo 'ham āgataḥ»,
 ity ājuhāva tam tatra mūshakam sa kapota-rāṭ. 68
 sa cṛtvā dvāra-mārgēṇa dṛishṭvā tam ca 'āgatam tathā
 subṛidam, niryayāv ākhus tasmāc çata-mukhād vilāt. 69
 upetya pṛishṭvā vṛittāntam, sambhramāt so 'pi mūshakāḥ
 pārāvata-pateḥ pāçān sānugasya 'acchinat subṛit. 70

chinna-pācam tam āmantrya mūshakam vacanaiḥ priyaiḥ,
 Citragrivaḥ khām utpatya yayau so 'nucaraiḥ saha. 71
 anvāgataḥ sa kāko 'tra Laghupāti vilokya tat,
 vila-praviṣṭam tam, dvāram āgatya, 'uvāca mūshakam: 72
 «Laghupāti 'iti kāko 'ham; drishṭvā tvām mitra-vatsalam
 «mitratvāya vṛṇomi 'idṛig-vipad-uddharaṇa-kṣhamam.» 73
 tac cṛtvā 'abhyantarād drishṭvā mūshakas tam sa vāyasam
 jagāda: «gaccha! kā maitrī bhakshya-bhakshakayor?» iti. 74
 tataḥ sa vāyaso 'vādic: «çautam! bhukte mama tvayi
 «triptiḥ kṣhaṇam syād, mitre tu çaṇvaj jivita-rakṣaṇam.» 75
 ity-ādy uktvā saçapatham kṛtvā 'āçvāsam ca, tena saḥ
 nirgatenā 'akarot sakhyam ākhunā saha vāyasaḥ. 76
 sa mānsa-peçīr anaishīd ākhuḥ çālī-kaṇāny api;
 ekatra saha bhuñjānau tasthatuṣ tāv ubhau sukhām. 77
 ekadā ca sa kākas tam mitram mūshakam abravīt:
 «ito vidūre, mitra, 'asti vana-madhyā-gatā nadi, 78
 «tasyām Mantharako nāma kūrmaç ca 'asti suhrīd mama;
 «tad-arthaṁ yāmi tat sthānam supṛāpyāmisha-bhojanam. 79
 «kṛicchrāt prāpya iha 'āhāro, nityam vyādha-bhayaṁ ca me.»
 ity uktvantam kākam tam mūshako 'pi jagāda saḥ: 80
 «sahaiva tarhi vatsyāvo; naya tatraiva mām api!
 «mamāpy asti 'iha nirvedo, vakshye tatraiva tam ca te.» 81
 iti-vādinam ādāya caūcvā tam sa Hiranyakam,
 nabhasā Laghupāti tad yayau vananadi-taṭam. 82
 militvā saha kūrmeṇa tatra Mantharakeṇa ca
 kṛitātithyena mitreṇa sa tasthau mūshakān vitāḥ. 83
 kathāntare ca kūrmyā tasmai svāgama-kāraṇam
 Hiranya-sakhyā-vṛittānta-yutam kākāḥ çaçānsa saḥ. 84
 tataḥ sa kūrmas tam kṛtvā mitram vāsasa-saṁstutam,
 deça-nirvāsa-nirveda-hetum papraccha mūshakam. 85
 tato Hiranyaḥ sa taylor ubhayoḥ kāka-kūrmayoḥ
 çṛṇvator nija-vṛittānta-kathām etām avarṇayat: — 86
 Aham mahā-vile tatra nagarāṣanna-vartini
 vasan, rājakulād hāram āntya 'asthāpayam niçi; 87
 dṛiçyamānena hāreṇa teṇa jataujasaṁ ca mām
 samartham annāharaṇe mūshakāḥ paryavārayan. 88
 atrāntare ca tatra 'āsīt kaçcid' asmad-vilāntike
 parivrād maṭhikāṁ kṛtvā nānā-bhikṣhānna-vṛittikaḥ. 89
 sa bhukta-çesham bhikṣhānnaṁ naktaṁ sthāpayati sma tat
 bhikṣhā-bhāṇḍa-stham alaṅghya-çāṅkan prātar-jighatsayā. 90
 sūptasya 'atra ca tasya 'aham, vilena 'antaḥ praviçya, tat
 dattorḍhva-jhampo niḥçesham anaisham pratiyāmini. 91
 kadācit tatra tasya 'āgāt suhrit pravrajako 'paraḥ,
 bhuktoṣṭaram samam tena kathām rātrau sa ca 'akarot. 92
 tāvad netum pravṛitte 'nnaṁ mayi, jarjaraṇeṇa saḥ
 pravṛād avādayad datta-karṇas tad bhāṇḍakam muhuḥ. 93

«kathām āchidya kim idaṃ karoshi?» 'iti sa tena ca
 āgantunā parivrājā prīṣṭaḥ pravratā tam abhyadhāt: 94
 «iha me mūshakaḥ catur utpanno 'yaṃ, sadāiva yaḥ
 «api dūra-stham utplutya nayaty annam ito mama. 95
 «taṃ trāsayāmi calayan jarjareṇa 'anna-bhājanam.»
 ity uktavantam pravrajam parivrāt so 'paro 'bravīt: 96
 «lobho nāma 'esha jantūnām doṣhāya; 'atra kathām ṣṛiṇu: —
 Tīrthāny ahaṃ bhraṃan prāpam ekam nagaram ekadā, 97
 tatra ca 'ekasya viprasya nivāsāya 'āviṣam gṛham.
 sthite mayi sa vipraḥ ca vadati sma sva-gehinin: 98
 «kṛiṣarān brāhmaṇa-kṛite parvaṇy adya pacer!» iti.
 «kutas te nirdhanasya 'etad?» ity avocac ca sāpi tam. 99
 tataḥ sa vipro 'vādīt tāp: «priye, kārye 'pi saṃcaye,
 «na 'atisaṃcaya-dhīḥ kāryā; ṣṛiṇu ca 'atra kathām imām: — 100
 Vane kvāpi kṛitākheto vyādho yantrita-sāyakaḥ
 ādhāya mānsam dhanushi prādhāvat cūkaram prati. 101
 tenaiva kāṇḍa-viddhena ca hataḥ potra-vikshataḥ
 sa vyapadyata. tac ca 'atra dūrād aikshata jambukaḥ. 102
 sa ca 'āgatya kshudhārto 'pi cikīrshuḥ saṃcayāya tat
 kroḍa-vyādhāmishāt kiṃcid na cakḥāda 'atibhūyasah. 103
 bhoktum pravavṛite yat tu gatvā, dhanushi yat sthitam,
 tatksaṇam ca 'uccalad-yantra-çara-viddho mamāra saḥ. — 104
 «tad na 'atisaṃcayaḥ kārya», iti tena dvijena sā
 bhāryā 'uktā pratipadya 'etat, tilān prākshipad ātape. 105
 praviṣṭāyām gṛham tasyām, prāçya çvā tām adūshayat;
 tato na kṛiṣarān etān kaçcid mūlyādinā 'agrahit. — 106
 «tad evaṃ na 'upabhogāya lobhaḥ, kleçāya kevalam;»
 ity uktvā punar āha sma pravrajā āgantuko 'tha saḥ: 107
 «khanitram asti cet; tad me dīyatām, yāvad adya vaḥ
 «yuktyā nivārayāmy etaṃ mūshakottham upadravam.» 108
 tac çrutvā tad-nivāst sa pravratā tasmai khanitrakam
 dadāv, ahaṃ ca channa-sthas tad dṛiṣṭvā prāviṣam vilam. 109
 tatas tena khanitreṇa pravrajā āgantuko 'tha saḥ
 mat-saṃcāra-vilam vīkshya, prārebhe khanitum çatḥaḥ. 110
 kramāc ca tāvad akhanat, palāyana-pare mayi,
 yāvāt taṃ prāpa tatra-stham hāram me ca 'anya-saṃcayam. 111
 «tejasā tena tasya 'abhūd ākhos tad tādṛiṣam balam»,
 ity āha sthāyinaṃ taṃ ca pravrajam mayi ṣṛiṇvati. 112
 nītvā ca tad me sarvasvam, hāram mūrdhni nidhāya ca,
 āgantu-sthāyinau hṛiṣṭau pravrajau svapataḥ ca tau. 113
 prasuptayos tatas taṃ ca hartum mām punar āgatam
 prabudhya 'atādayad yashtyā pravratā sthāyī sa mūrdhani. 114
 tena 'ahaṃ vranito daivād na mṛito vilam āviṣam,
 bhūyaç ca çaktir na 'abhūd me tad-annāharaṇa-plave. 115
 artho hi yauvanam punsām, tad abbhāvāc ca vārdhakam,
 tena 'asya 'ojo balam rūpam utsāhaç çāpi bhīyate. 116

atha 'ātma-mātra-bharāṇe yatnavantam avekshya mām
 parityajya, gataḥ sarvaḥ sa mūshaka-paricchadaḥ. 117
 avrittikaṃ prabhūṃ bhṛityā, apushpaṃ bhramarās tarum,
 ajalāṃ ca saro haṁsā muñcanti api ciroṣhitāḥ. — 118
 «itthaṃ tatra cirodvignaḥ suhṛdaṃ Laghupātinam
 «prāpya 'etaṃ, kacchapa-ṇṣeṣṭha, tvat-pārṇvam aham āgataḥ.» 119
 evaṃ Hiranyakena 'ukte, kūrmo Mantharako 'bhyadhāt:
 «svam eva sthānam etat te; tad mā, mitra, 'adbṛitiṃ kṛithāḥ! 120
 «guṇino na videṣo 'sti, na saṃtusṭasya ca 'asukham,
 «dhīrasya ca vipad nāsti, na 'asādhyam vyavasāyinaḥ.» 121
 iti tasmin vadaty eva kūrme, Citrāṅga-saṃjñakāḥ
 dūrato vyādha-vitrasto mṛigas tad vanam āyayau. 122
 taṃ drishṭvā tasya drishṭvā ca paṇḍit vyādham anāgatam,
 ācāsitena tenaiva sakhyam kūrma-dayo vyadhuḥ. 123
 nyavasāns te tatas tatra kāka-kūrma-mṛiga-'ākhavaḥ
 parasparopacāreṇa sukhitāḥ suhṛdaḥ samam. 124
 ekadā kvāpi Citrāṅgaṃ cirāyantaṃ tam ikshitum
 āruhya tarum, aikshishṭa Laghupāti sa tad vanam. 125
 dadarṣa ca nadi-tīre kālāpāṇena samyatam
 Citrāṅgaṃ; avaruḥya 'etad avadac ca 'ākhu-kūrmayoḥ. 126
 tataḥ saṃmantrya, cañcā taṃ gṛhītvā 'ākhuṃ Hiranyakam,
 Citrāṅgasya 'antikam tasya Laghupāti nināya tam. 127
 Hiranyakaḥ ca taṃ baddha-vidhuraṃ mūshako mṛigam
 kṣaṇād amuñcad ācāsyā daṇa-chinna-pācakam. 128
 tāvad Mantharako 'bhyetya nadi-madhyena kacchapāḥ
 āruroha taṃ teshāṃ nikaṭam sa suhṛt-priyaḥ. 129
 tatkṣaṇam sa kuto 'py etya lubdhakāḥ pāṇa-dāyakaḥ,
 vidruteshu mṛigādyesu, labdhvā taṃ kūrmaṃ agrahīt. 130
 kṣhiptvā ca jālikāntas taṃ, yāvad naṣṭa-mṛigākulaḥ
 sa yāti, tāvad drishṭvā 'etad dirghadṛiṣṭvākhū-vākyataḥ 131
 mṛigo gatvā tato dūre patitvā 'āśīd mṛito yathā,
 kākas tu mūrdhni tasya 'āśīd cakshuṣī pātayann iva. 132
 tad drishṭvā sa gṛhītaṃ taṃ vyādho matvā mṛigaṃ mṛitam
 gantum pravavṛite, nadyās taṃ kūrmaṃ nidhāya tam. 133
 yāntaṃ drishṭvā taṃ, abhyetya mūshakas tasya jālikāṃ
 kūrmasya so 'cchinat; tena mukto nadyāṃ papāta saḥ. 134
 mṛigo 'pi nikaṭi-bhūtaṃ vyādham vikshya vikacchapam
 utthāya sa palāyā 'agāt, kāko 'py ārūdhavāns tarum. 135
 etya vyādho 'tha kūrmaṃ taṃ bandha-cheda-palāyitam,
 «apṛāpyo bhaya-vibhrasṭa», evaṃ ṣocann agād gṛham. 136
 tato milanti sma 'ekatra bṛiṣṭāḥ kūrma-dayo 'tra te,
 mṛigas tu prītimān evaṃ kūrma-dīns trin uvāca saḥ: 137
 «punyavān asmi, yat prāptā bhavantaḥ suhṛdo mama,
 «prāṇān upekshya yair evaṃ mṛityor adya 'aham uddhṛitaḥ.» 138

evam praçñsatā tena mṛigeṇa saha tatra te
anyonya-prīti-sukhitāḥ kākā-kūrmādayo 'vasan. 139

«prajñayā sādhayanty evam tiryāñco 'pi samñhitam,
«prāṇair api na muñcanti te 'py evam mitram āpadi. 140
«evam ca preyaś mitreshv āsaktir; na 'aṅganāsu tām
«irshyāçrayatvāc çāñsanti; tathā ca çrūyatām kathā: 141

Nagare kvāpi ko 'py āsīd irshyāvān puruṣaḥ, prabho!
babhūva tasya bhāryā ca vallabhā rūpaçālīni. 142
aviçvasto na tām jātu mumoca 'ekākinīm ca saḥ,
tasyā hi çīla-vibhraṇçam citrasthebbhyo 'py açaṅkata. 143
kenāpy avaçya-kāryeṇa kadācit sa pumān atha
sahjiva 'ādāya tām bhāryām pratasthe vishayāntaram. 144
mārga sa Bhillām aṭavīm agre dṛiṣṭvā ca, tad-bhayāt
sthāpayitvā grihe grāmya-vṛiddha-viprasya tām yayau. 145
tatra sthitā ca sā dṛiṣṭvā Bhillāns tena 'āgatān pathā,
ekena yūnā Bhillena saha dṛiṣṭvā yayau tataḥ. 146
tena yuktā ca tat-patnīm yathā-kāmaṁ cacāra sā
utkrāntershyālu-patikā, bhagna-setur iva 'āpagā. 147
tāvat sa tat-patiḥ kṛtvā kāryam, āgatya tām dvijam
grāmyam yayāce bhāryām tām; so 'pi vipro jagāda tam: 148
«na jāne 'ham, kva yātā sā; jānāmy etāvad eva tu:
«Bhillā iha 'āgatā āsāns, taiḥ sā nītā bhaviṣyati. 149
«sā pallī nikāṣe ca 'iha; tatra tvam vraja satvaram!
«tataḥ prāpsyasi tām bhāryām, anyathā mā matim kṛthāḥ!» 150
ity uktas tena sa rudan nindan buddhi-viparyayam,
jagāma Bhilla-pallīm tām, bhāryām ca 'atra dadarça saḥ. 151
sāpi dṛiṣṭvā tam abhyetya bhītā pāpā tam abravīt:
«na me dosho; 'ham ānītā Bhillena 'iha balād», iti. 152
«āyāhi! tatra gacchāvo, yāvat kaçcid na paçyati»;
iti bruvāṇam rāgāndham tam uvāca patiḥ ca sā: 153
«tasya 'āgamana-velā 'iyam Bhillasya 'ākheṭa-gāmināḥ,
«āgataç ca 'anudhāvyaiva hanyāt tvām mām ca sa dhruvam. 154
«tat praviçya guhām etām pracchannas tishṭha samprati!
«rātrau tu suptam hatvā tam yāsyāvo nirbhayāv itaḥ.» 155
evam tayā 'uktaḥ çaṭhayaḥ praviçya 'āsīd guhām sa tām;
ko 'vakāço vivekasya hṛidi kāmāndha-cetasah? 156
sā 'atha kustrī guhāntaḥ-stham ānītam vyasanena tam
Bhillāya adarçayat tasmāy āgatāya dinātyaye. 157
sa ca nishkrishya tām Bhillaḥ krūra-karmā parākrami
prātar Devy-upahārārtham babandha sudṛidham tarau. 158
bhuktvā ca, paçyatas tasya, rātrau tad-bhāryayā saha
samam āsevya suratām sukham sushvāpa tad-yutaḥ. 159

tam drishṭvā suptam irshyālūḥ sa pumāns taru-saṃyataḥ
 Caṇḍīm stutibhir abhyarcya yayau cāraṇam ārtitaḥ. 160
 sā 'āvīr-bhūya varam tasmai tam dadau, yena tasya saḥ
 tat-khadgenaiḥ Bhīllasya srasta-bandho 'cchinac ciraḥ. 161
 «ehi! 'idānīm hataḥ pāpo mayā 'ayam», iti so 'tha tām
 prabodhya bhāryām vakti sma, sāpy uttasthau suduḥkhitā. 162
 grihītvā tasya ca ciro Bhīllasya 'alakshitam, niḥ
 tataḥ pratasthe kustrī sā patyā tena sahaiva ca. 163
 prātaḥ ca nagaram prāpya darṣayanti ciro 'tra tat,
 «bhartā hato mama 'anena!» cakranda 'ākramya tam patim. 164
 tataḥ sa nītas tad-yukto rājāgre purarakṣibhiḥ;
 priṣṭhas tatra yathā-vṛttam irshyālus tad avarṇayat. 165
 rājā 'atha tattvam anviṣhya, chedayāmāsa kustriyaḥ
 tasyāḥ karṇau ca nāsām ca, tat-patim ca mumoca tam. 166
 sa muktaḥ sva-grīham prāyāt kustrī-sneha-grahojjhitaḥ.

«evam hi kurute, deva, yoshid irshyā-nīyantritā, 167
 «cikṣhayaty anya-purushāsaṃgam irshyaiva hi striyaḥ;
 «tad irshyām aprakāṣyaiva rakshyā nārī subuddhinā. 168
 «rahasyam ca na vaktavyam vanitāsu yathā tathā
 «puruṣheṇa 'icchatā kṣhemam, atra ca cṛyatām kathā: 169

Nāgaḥ kaṇcit palāyya 'āsīt kutracid gaṇikā-grihe,
 mānuṣhaṃ rūpam āsthāya Vainateya-bhayād bhuvi. 170
 gaṇikā ca 'agrahīd bhāṭim sā hasti-ṣata-pañcakam,
 sva-prabhāvāc ca tat tasyai sa Nāgaḥ pratyahaṃ dadau. 171
 «kuto 'nvaham iyantas te vāraṇā? brūhi, ko bhavān?»
 iti nirbandhataḥ sā 'atha tam papraccha vilāsini. 172
 «mā vocaḥ kasyacit! Tārkshya-bhayād evam iha sthitaḥ
 «Nāgo 'ham», iti vakti sma so 'pi tām mārā-mohitaḥ. 173
 sā tad rahasi kuṭṭinyai ṣaṇṇaṃ gaṇikā tataḥ.

atha Tārkshyo jagac cinvann atra 'āgāt puruṣhākṛitiḥ. 174
 upetya kuṭṭinīm tām ca jagāda: «tvat-sutā-grihe
 «aham adya vasāmy, ārye! bhāṭir me grihyatām!» iti. 175
 «iha Nāgaḥ sthito nityam ibha-pañcaṣaṭim dadat;
 «tat kim ekāḥ-bhāṭyā?» 'iti kuṭṭiny api jagāda tam. 176
 tataḥ sa Garuḍo Nāgaṃ tatra sthitam avetya tam,
 viveṣa 'atithi-rūpeṇa tad vāravanitā-grīham. 177
 tatra prāsāda-priṣṭha-sthaṃ Nāgaṃ tam avalokya saḥ,
 prakāṣya 'ātmānam utpatya jaghāna ca jaghāsa ca. 178

«ato na kathayet prājño rahasyaṃ śrīṣhv anargalam;»
ity uktvā Gomukho mugdha-kathāṃ punar avarṇayat: 179

Tāmra-kumbhōpama-çirāḥ ko 'py āsīt khalatīḥ pumān,
sa ca mūrkhō 'rthavāṇl loke lajjate sma kacair vinā. 180
atha dhūrtas tam āgatya ko 'py uvāca 'upajīvakaḥ:
«eko 'sti vaidyo, yo vetti keçōtpādanam aushadham.» 181
etac çrutvā tam āha sma: «tam ānayasi ced mama,
«tato 'ham tava dāsyāmi dhanam: vaidyasya tasya ca.» 182
evam uktavatas tasya dhanam bhuktvā cireṇa saḥ,
mugdhāya 'āntavān ekam dhūrto dhūrta-cikitsakam. 183
upajīvyā ciraṃ so 'pi khalvātaṃ tam, bhīṣhak çirāḥ,
apāsya veshṭanam, yuktyā mugdhāya 'asmāy adarçayat. 184
tad dṛṣṭvāpy avimarçaḥ saṃ vaidyaṃ keçārtam aushadham
tam yayāce sa jaḍa-dhīḥ; tato vaidyo 'bravīt sa tam: 185
«khalvātaḥ svayam anyasya janayeyaṃ kathāṃ kacān?
«iti te, mūrkhā, viloma darçitaṃ sva-çiro mayā; 186
«tathāpi tvam na vetsy eva, dhig!» ity uktvā yayaṃ bhīṣhak.

«iti, deva, sadā dhūrtāḥ kṛdānti jaḍa-baddhibhīḥ. 187
«evam çrutāḥ keça-mugdhas, taila-mugdho niçamyatām:

Mugdho 'bhūt puruṣaḥ kaçcid bhrityaḥ çīṣṭasya kasyacit. 188
sa tena svāminā tailam ānetuṃ baṇijo 'ntikam
preshito jātu, tat tasmāt pātre tailam upādade. 189
taila-pātraṃ gṛhītvā tad, āgacchaṇç ca 'atra kenacit
ūce mitreṇa: «rakṣa 'idaṃ taila-pātraṃ! sravatya adhaḥ.» 190
tac çrutvā vikṣhitum adhaḥ pātraṃ tat paryavartayat
sa mugdhas, tena tat tailam sarvaṃ tasya 'apatad bhuvi. 191
tad buddhvā loka-hāsyō 'sau nirastaḥ svāminā gṛhāt.

«tasmāt sva-buddhir mugdhasya varam, na tv anuçāsanam. 192
«taila-mugdhaḥ çrutas, tāvad asthi-mugdho niçamyatām:

Abhūd mūrkhāḥ pumān kaçcid, bhāryā 'abhūt tasya ca 'asatī. 193
sā tasminn ekadā patyau kāryād deçāntaram gate,
datta-kartavya-çikṣhāṃ svām āptāṃ karmakarīṃ gṛhe 194
ananya-dāsiṃ saṃsthāpya, nirgatya 'ekāntatas tataḥ
yayāv upapater gehaṃ nirargala-sukhecchayā. 195
atha 'āgataṃ tat-patiṃ sà datta-çikṣhā 'açu-gadgadam
karmakārya avadad: «bhāryā mṛitā dagdhā ca sà tava » 196

ity uktvā sā cmaçānam ca nltvā tasmāy adarçayat
asthiny anya-citā-sthāni; tāny ādāya rudanāç ca sah, 197
kṛtōdako 'tha tārtheshu prakshipya 'asthīni tāni ca,
prāvartata sa bhāryāyās tasyāḥ çrāddha-vidhau jaçāḥ. 198
sad-vipra ity upānītam karmakaryā tayāiva ca
tam eva bhāryopapatim çrāddha-vipram cakāra sah. 199
tena 'upapatinā sākam tad-bhāryā 'abhyetya tatra sā
udāra-veçā bhuñkte sma mishiñnam māsi māsi tat. 200
'sati-dharma-prabhāveṇa bhāryā te paralokataḥ
'paçya 'āgātya samam bhuñkte brāhmaṇena svayam, prabho! 201
iti karmakarī sā tam avocat tat-patim yathā,
tathāiva pratipede tat sarvam mūrkhā-çīromaniḥ. 202

«vañcyante helayāiva 'evam kustrībhiḥ saralāçayāḥ.
'çruto 'sthi-mugdhaç, caṇḍāla-kanyakā çrūyatam tvayā: 203

Abhūd rūpavati kāpi mugdhā caṇḍāla-kanyakā.
sārvabhauma-vara-prāptau samkalpam hṛidi sā 'akarot. 204
sā jātu dṛiṣṭvā rājānam nagara-bhrama-nirgatam
sarvottamam bhartṛi-buddher anuyātum pracakrame. 205
tāvad āgāt pathā tena munis; tasya prapamya saḥ
pādaḥ gajāvarddhāḥ san rājā sva-bhavanam yayau. 206
tad dṛiṣṭvā rājato 'py etam vicintya munim uttamam,
caṇḍāla-kanyā rājānam muktā sā munim anvagāt. 207
munis so 'pi vrajan dṛiṣṭvā çūnyam agre Çivālayam,
nyasta-jānuḥ kṣhitau tatra Çivam natvā yayau tataḥ. 208
tad vikṣya sā 'antyaajā matvā muner apy uttamam Çivam,
bhartṛi-buddhyā munim tyaktvā devam tatraiva çirīye. 209
kṣhaṇāc ca 'atra praviçya çvā, devasya 'āruhya pṛthikām,
jaṅghām utkshipya, jāter yat sadṛiçam tasya, tad vyadhāt. 210
tad vilokya 'antyaajā matvā devāc çvānam tam uttamam,
yāntam tam eva 'anvagāt sā tyaktvā devam patīçchayā. 211
çvā ca 'āgatyāiva caṇḍāla-griham, paricitasya saḥ
caṇḍāla-yūnaḥ prapayāt luloṭha 'ekasya pādasyoḥ. 212
tad ālokya 'uttamam matvā çuṇaç caṇḍāla-putrakam,
sva-jāti-tuṣṭhā vavre sā tam eva patim antyaajā. 213

«evam kṛta-podād dāre patanti sva-pade jaçāḥ.
'evam ca mūrkhā-rājānam samkṣhepeṇa çṛiṇatva tam: 214

Mūrkhāḥ kaçcid abhūd rājā kṛpṇaḥ koçvās api.
ekadā jagadāç ca 'evam mantriṇas tam çubhāçishyaḥ: 215

«dānaṃ harati, deva, 'iha durgatiṃ pāralaukikīm;
 «tad dehi dānaṃ! āyūnshi bhaṅgurāṇi dhanāni ca.» 216
 tac ṣrutvā sa nṛipo 'vādīd: «dānaṃ dāsyāmy ahaṃ tataḥ,
 «durgatiṃ prāptam ātmānaṃ mṛito drakṣhyāmi ced iha.» 217
 tataḥ ca 'antar hasantas te tūshṇīm āsata mantriṇaḥ.

«evaṃ na 'ujjhati mūḍho 'rthān, yāvad arthaiḥ sa na 'ujjhiṭaḥ. 218
 «rāja-bhauṭaḥ ṣruto, deva, madhye mitra-dvayaṃ ṣṛiṇu:.

Babhūva Candrāpīḍākhyaḥ Kānyākubje mahīpatiḥ. 219
 tasya 'abbhava ca Dhavalamukhākhyaḥ ko 'pi sevakaḥ,
 vahir bhuktvā ca pītvā ca sadāiva prāṇiḥ gṛiham. 220
 «bhukta-pīṭaḥ kuto nityam āyāsi?» 'iti ca bhāryayā
 pṛiṣṭaḥ sa jātu Dhavalamukhas tām eva 'abravīt: 221
 «subhṛit-pārṇvād ahaṃ ṣaṣṭvād bhuktvā pītvā ca, sundari,
 «sadāiva 'āyāmi, yena 'asti loka mitra-dvayaṃ mama. 222
 «Kalyāṇavarma-nāmā 'eko bhojanādy-upakāra-kṛit,
 «dvitīyo Virabāhuḥ ca prāṇair apy upakāra-kṛit.» 223
 evaṃ ṣrutvāiva Dhavalamukho 'sau bhāryayā tayā
 ūce: «mitra-dvayaṃ tad me bhavatā darṣyatām!» 'iti. 224
 tato yayau sa tad-yuktas tasya Kalyāṇavarmanāḥ
 gṛiham; so 'pi mahārthais tam upacārair upācarat. 225
 anyedyuḥ sa yayau Virabāhor bhāryā-yuto 'ntikam;
 sa ca dyūta-sthitaḥ kṛitvā svāgataṃ tam viśiṣṭavān. 226
 tato 'bravīt sā Dhavalamukhaṃ bhāryā sakautukā:
 «Kalyāṇavarmā mahatiṃ satkṛityām akarot tava; 227
 «kṛitaṃ svāgata-mātraṃ tu bhavatā Virabāhunā.
 «tad, āryaputra, mitraṃ tam manyase 'bhyadhikaṃ katham?» 228
 tac ṣrutvā so 'bravīd: «gaccha, mithyā tau brūhy ubhau kramāt:
 ««rāja naḥ kupito 'kasmād», 'iti jñāsyasy atha svayam.» 229
 ity uktā tena gatvāiva sā «tathā!» 'iti tathāiva tat
 Kalyāṇavarmanāḥ 'vocat; sa ṣrutvā ca jagāda tām: 230
 «bhavaty! ahaṃ haṇikputro; brūhi, rājñāḥ karomi kim?»
 ity uktā tena sā prāyād Virabāhor atha 'antikam; 231
 tasmai tathāiva sā 'aṇṇasā rāja-kopaṃ sva-bhartari.
 sa ṣrutvāiva 'āyau dhāvan gṛihitvā khadga-carmanī. 232
 «mantribhir vāritaḥ kopād rāja 'asau, tad vraja!» 'iti tam
 Virabāhuṃ ca Dhavalamukho 'tha prāhiṇod gṛiham. 233
 «evaṃ tad antaraṃ, tanvi, mitrayor etayor mama;»
 iti bhāryā 'atha Dhavalamukhena 'uktā tutoṣa sā. 234

«ity anyad upacāreṇa mitraṃ, anyat tu satyataḥ;
 «tulye 'pi snigdhatā-yoge, tailaṃ tailaṃ gṛitaṃ gṛitaṃ.» 235

ity ākhyāya kathām etāṃ mantrī mugdha-kathā-kramāt
Naravāhanadattāya Gomukho 'kathayat punaḥ: 236

Kaṣcid mugdho 'dhvagas tīrtvā kṛicchrāt tṛishṇāturo 'ṭavīm,
nadīm prāpyāpi na papau, vīkshāṃcakre param jalam. 237
«tṛishito 'pi pibasy ambhaḥ kim na?» 'ity ukto 'pi kenacit,
«iyat katham pibāni?» 'iti manda-buddhir nvāca tam. 238
«kim daṇḍayati rājā tvām, sarvaṃ pītam na cet tvayā?»
iti tena 'upahasito 'py ambu mūḍhaḥ sa na 'apibat. 239

«evam na ṣaknuvanti 'iha yad yat kartum aṣeshataḥ,
«yathā-ṣakti na tasya 'aṇsam api kurvanty abuddhayaḥ. 240
«jala-bhaute ṣrute, deva, ṣrūyatām putra-ghāty ayaṃ:

Bahu-putro daridraḥ ca mūrkhah kaṣcid abhūt pumān. 241
sa ekasmin mṛite putre 'dvitīyam abadhāt svayam,
«katham bālo 'yam ekākī pathi dūre vrajed?» 'iti. 242
tataḥ sa nindyo hāsyāḥ ca deḥād nirvāsito janaiḥ.

«evam paṇuḥ ca mūrkhah ca nirviveka-matī samau. 243
«ṣrutas tvayā putra-ghātī, bhrātri-bhantam imaṃ ṣṛiqu:

Jana-madhye kathāḥ kurvan ko 'py āsit kvāpi mugdha-dhīḥ. 244
sa bhavyam puruṣam dūrād dṛiṣṭvā mūrkho 'bravīd idaṃ:
«esha me bhavati bhrātā, riktham asya harāmy ataḥ; 245
«aham tu kaṣcid na 'etasya, tena na 'etad-ṣṛiṇam mama.»
ity uktvān sa mūḍho 'tra pāshāṇān apy ahāsayat. 246

«evam mūḍhasya mūḍhatvaṃ svārthāṇḍhasya 'aticitrātā.
«bhrātri-bhaute ṣrute, deva, brahmacāri-sutaṃ ṣṛiqu: 247

Kaṣcit pitṛi-guṇākhyaṇa-pravṛitta-sakhi-madhya-gaḥ
mugdhaḥ sva-pitur utkarṣhaṃ varṇayann evam abhyadhāt: 248
«ā bālyād brahmacāri me pitā, na 'anyo 'sti tat-samaḥ.»
tac ṣrutvā, «tvam kuto jāta?» 'iti taṃ suhṛido 'bruvan. 249
«mānasō 'haṃ sutas tasya», 'ity evam punar api bruvan
viṣeshato vihasitaḥ sa tair jaḍa-ṣiromaṇiḥ. 250

« anyârūḍham vadanty evam asambaddham jadâçayâḥ.
« brahmacāri-sutaṃ çrutvā, çrūyatāṃ gaṇako 'py ayam: » 251

Babhūva nāma gaṇakaḥ kaçcid vijñāna-varjitah;
sa bhāryā-putra-sahitaḥ sva-deçād vṛitty-abhāvataḥ 22
gatvā deçāntaraṃ çaiva, mithyā vijñānam ātmanaḥ
kṛitaka-pratyayena 'artha-pūjāṃ prāptum adarçayat: 23
parishvajya sutaṃ bālaṃ sa taṃ sarva-janāgrataḥ
ruroda, priṣṭhaḥ ca janair evaṃ pāpo jagāda sah: 24
« bhūtaṃ bhavyaṃ bhaviṣyac ca jāne 'ham; tad ayaṃ çicuḥ
« vipatsyate me divase saptame, tena rodimi. » 25
ity uktvā tatra viśmāpya lokaṃ, prāpte 'hni saptame,
pratyūsha eva sutaṃ sa vyāpāditavān sutaṃ. 26
drishṭvā 'atha taṃ mṛitaṃ bālaṃ, saṃjāta-pratyayair janaiḥ
pūjito dhanam āśādy, sva-deçam svairam āyayau. 27

« ity artha-lobbhād mithyāiva vijñāna-khyāpamācchavaḥ
« mūrkhāḥ putram api ghnanti, na rajyet teshu buddhimān. » 28
« ayam ca çrūyatāṃ mūrkhāḥ krodhanaḥ puruṣhaḥ, prabho:

Vahiḥ-sthitasya kasyāpi puṃsaḥ kutrāpi çṛivataḥ 29
abhyantare guṇān kaçcic çaçānsa svajanāgrataḥ.
tadā ca 'eko 'bravīt tatra: « satyaṃ sa guṇavān, sakhe! » 30
« kiṃtu dvau tasya doṣau staḥ, sāhas! krodhanaḥ ca yat. »
iti-vādinam eva 'etaṃ vahir-varṭi niçāmya sah 31
pumān praviçya sahasā, vāsaśā 'avesṭayad gale.
« re jālma! sāhasaṃ kiṃ me, krodhaḥ kaç ca mayā kṛitaḥ? » 32
ity uvāca ca sākshepaṃ pumān krodhāgninā jvalan.
tato hasantas tatra 'anye taṃ ūcuḥ: « kiṃ bravīty asau? » 33
« pratyakṣa-darçita-krodha-sāhaso 'pi bhavān », iti.

« evaṃ sva-dōṣhaḥ prakāṣo 'py ajñair, deva, na budhyate. » 34
« idānīm çrūyatāṃ mugdhaḥ kanyā-vardhayitā nṛipaḥ:

Rājā 'abhūt ko 'pi; kanyā 'ekā surūpā 'ajani tasya ca. 35
sa vardhayitu-kāmas tām atisnehena satvaram
vaidyān ānīya nṛipatiḥ prīti-pūrvam abhāshata: 36
« sad-aushadha-prayogaṃ taṃ kaṃcit kuruta, yena me
« sūtā 'eshā vardhate çlgghraṃ, sad-bhartre ca pradiyate. » 37
tac çrutvā te 'bruvan vaidyā upajīvayitum jaḍam:
« asty aushadham, ito dūrāt tat tu deçād avāpyate. » 38

«ānayāmaç ca yāvat tat, tāvad, deva, sutā tava
«adriçyā sthāpaniyā 'eshā; vidhānam tatra hi 'idriçam.» 269
ity uktvā sthāpayāmāsuç channām te tām nripātmaajām,
sarpvatsarān atra bahūn aushadha-prāpti-çānsinaḥ. 270
yauvanasthām ca tām prāptām, aushadhena pravardhitām
bruvāṇā, darçayāmāsuḥ sutām tasmai mahibhṛite. 271
so 'pi tām pūrayāmāsa vaidyāns tushṭo dhanocçayaiḥ.

«iti vyājāj jaḍa-dhiyo dhūrtair bhujiyanta içvarāḥ. 272
«ayam ca 'ākarnyatām ardha-panoṇārjita-panḍitāḥ:

Abhūd nagara-vāsy ekaḥ pumān prajñābhīmānavān. 273
grāma-vāsi ca tasya 'ekaḥ pumān sarpvatsarāvadhi
bhṛitako vṛitty-asamtoshād āpricçya sva-griham yayau. 274
gate tasmiṇç ca papraccha bhāryām: «tanvi, gataḥ sa mā
«tvattaḥ kiṃcid grihītvā?» 'iti, sāpy «ardha-panam» abhyadhāt. 275
tato daça panān kṛitvā pātheyam, sa nadi-taṭe
gatvā sva-bhṛitakāt tasmāt tam ardha-panam ānayat. 276
tac ca 'artha-kaucalam çānsan sa yayau loka-hāsyatām.

«evam bahu kshapayati svalpasya 'arthe dhanāṇdha-dhīḥ. 277
«atha 'idānīm abhijñāna-kartā ca çrūyatām, prabho:

Kasyacid yānapātreṇa mūrkhasya vrajato 'mbudhau 278
rājatam bhājanam hastād apatat taj-jalāntare.
sa tatra mūrkho 'bhijñānam āvartādikam agrahīt, 279
«āgacchann uddharishyāmi tad ito 'bdhi-talād», iti.
pāram prāpya 'ambudhes tīrṇo dṛishṭvā 'āvartādi, vāriṇi 280
mamajja bhājanam prāptum abhijñāna-dhiyā muhuḥ;
pṛishṭaç ca 'uktāçayaḥ so 'nyair upāhasyata dhik-kṛitāḥ. 281

«evam ca çṛiṇuta 'idānīm pratimāṇsa-pradam nripam:

Mugdhaḥ ko 'pi nripo 'paçyat prāsādād dvāv adho narau 282

. 283
taylor ekena ca hṛitam māṇsam dṛishṭvā mahānase,
pañca māṇsa-palāny āngāt tasya hartur vyakartayat. 284
utkrīta-māṇsam krandantam dṛishṭvā tam patitam bhuvi,
jātānukampo rājā 'asau pratihāram samādicat: 285

« chinne pañcapall-māñse na 'asya çāmyati sã vyathã;
 « tad ato 'py adhikam māñsam amushmai diyatām! » iti. 286
 « kim jīvati çiraç-chinno dattair uta çiraç-çataih
 « tasyāpi, deva? » 'ity uktvã sa kshatã gatvã 'ahasad vahih, 287
 tam samāçvāsya vaidyebhyaḥ kṛitta-māñsam samarpayat.

« evam mūḍha-prabhur vetti nigraham nāpy anugraham. 288
 « iyaṁ ca 'ākarmyatām mandā strī putrāntara-kāñkshinī:

Eka-putrīm striyaṁ kāmciḍ anya-putrābhikāñkshayã 289
 pricchantīm abravīt kācit pāshaṇḍī kshudra-tāpasī:
 « yo 'yaṁ putro 'sti te bālas, tam hatvã devatã-baliḥ 290
 « kriyate cet, tato 'nyas te niçcitam jāyate sutah. »
 evam tayã 'uktã yāvat sã tat tathã kartum icchati, 291
 tãvad buddhvã hitã 'anyã strī vṛiddhã tām avadad rahaḥ:
 « hañsi, pãpe, sutam jātam, ajātam prāptum icchasi! 292
 « yadi so 'pi na jãtas te, tatas tvam kim karishyasi? »
 ity avāryata sã pãpãd āryayã vṛiddhayã tayã. 293

« evam patanty akāryeshu Çākini-saṁgatāḥ striyaḥ,
 « vṛiddhōpadeçena tu tã rakshyante kṛita-yantraṇāḥ. 294
 « ayam āmalakāñetã, deva, 'idānīm niçamyatām:

Kasyāpy abhūḍ grihasthasya bhṛityaḥ kaçcana mugdha-dūḥ. 295
 samādiçad grihasthas tam bhṛityam āmalaka-priyaḥ:
 « gaccha, 'ārāmāt sumadhurāṇy ānaya 'āmalakāni me! » 296
 ekaikam daçana-chedena 'āsvādya 'ānītavān jaḍaḥ;
 « āsvādya madhurāṇy etāny ānītāni, 'ikshatām prabhuḥ! » 297
 so 'bravīt; so 'pi tāny ardhōçchisṭhāny ālokya kutsayã
 jahau grihapatis tena bhṛityena 'abuddhinã samam. 298

« nishprajño nāçayaty evam prabhor artham atha 'ātmanāḥ.
 « antarã ca 'atra çṛiṇuta bhrãṭṛi-dvaya-kathām imām: 299

Brāhmaṇau bhrãtarāv āstām pure Pãtaliputrake,
 Yajñasoma iti jyeshṭhaḥ, Kīrtisomo 'sya ca 'anujaḥ. 300
 pitryam ca 'abhūḍ dhanam bhūri taylor brāhmaṇa-putrayoḥ.
 Kīrtisomo nijam bhāgaṁ vyãpãrãdyair avardhayat, 301
 Yajñasomas tu bhuffāmo dadac cãpy anayat kshayam.
 tataḥ sa nirdhanī-bhūto nijam bhāryām abhãshata: 302

«priye, dhanādhyo bhūtvā 'aham idānīm nirdhanaḥ katham
 «vasāmi madhye bandhūnām? tad videṣam çrayāvahe.» 303
 «pātheyena vinā kutra yāva?» ity udite tayā,
 nirbandham sa yadā cakre, tadā bhāryā tam āha sâ: 304
 «avaṣyam yadi gantavyam, tad gatvā Kīrtisomataḥ
 «mṛigayasva dhanam kimpit pātheyam anujād!» iti. 305
 tato gatvā 'anujam yāvat pātheyam tam sa mārgati,
 tāvat tad-anujah so 'tra jagade bhāryayā svayā: 306
 «kshapita-sva-dhanāya 'asmai vayam dadmaḥ kutaḥ kiyat?
 «ya eva hi daridraḥ syāt, sa eva 'asmān bhajishyati.» 307
 çrutvā 'etaḥ Kīrtisomo 'sau bhrātri-snehānvito 'pi san
 na 'aicchad dātum kim apy asmai; kashṭā kustrīṣhu vaçyatā! 308

Yajñasomas tatas tūṣṇīm gatvā patnyai nivedya tat,
 tayā saha prasthitavān devāika-çaraṇas tataḥ. 309
 gacchan prāpto 'tavīm daivād nigīrṇo 'jagareṇa saḥ,
 tad-bhāryā ca tad ālokyā cakranda patitā bhuvi. 310
 «kim ākrandasi, bhadre, tvam?» iti mānusha-bhāshayā
 sâ tena 'ajagareṇa 'uktā brāhmaṇi nijagāda tam: 311
 «na krandāmi katham, yasmād, mahā-sattva, tvayā mama
 «duḥkhitāyā videṣe 'dya, hā! bhikṣhā-bhājanam hṛitam?» 312
 tac çrutvā 'ajagaro vaktrād udgīrya 'asyai dadau mahat
 svarṇa-pātram, «grihāṇa 'idaṁ bhikṣhā-bhāṇḍam!» iti bruvan. 313
 «ko, mahābhāga, bhikṣhām me dāsyaty asmin striyā?» iti
 uktas tayā sad-brāhmaṇyā jagāda 'ajagaraç ca saḥ: 314
 «na dāsyaty arthito yo 'tra bhikṣhām te, tasya tatksheṇam
 «çatadhā yāsyati çiraḥ; satyam etad vaco mama.» 315
 tac çrutvā brāhmaṇi sâ tam uvāca 'ajagaraṁ sati:
 «yady evam, tat tvam eva 'atra bhartri-bhikṣhām prayaccha me!» 316
 ity ukta-mātre brāhmaṇyā satyā, so 'jagaro mukhāt
 ujjagāra 'akshatam Yajñasomaṁ jīvantam eva tam. 317
 tam udgīryaiva, sapadi divyaḥ so 'jagaraḥ pumān,
 paritushṭaç ca tau hṛiṣṭau dampatī nijagāda saḥ: 318
 «aham Kāñcanavegākhyo Vidyādhara-mahīpatiḥ.
 «so 'ham Gautama-çāpēna prāpam ājagarīm gatim. 319
 «sādhvī-saṁvāda-paryantaḥ sa ca çāpo mama 'abhavat.»
 ity uktvā hema-pātram ca ratnair apūrya tatksheṇam, 320
 Vidyādhareçvaro hṛiṣṭaḥ kham utpatya jagāma saḥ;
 tau ca 'āyayatur ādāya ratnaṅgham dampatī griham. 321
 tatra 'āsta Yajñasomo 'sāv akshayāpta-dhanaḥ sukham.

«sattvānuruṇam sarvasya dhātā sarvaṁ prayacchati. 322
 «çrūyatām nāpitasya 'artho, mugdho 'tra ca pumān ayam:

Karṇāṭaḥ ko 'pi bhūpaṁ svaṁ rape çauryaḥ atoshayat. 323

sa prasanno nripas tasmāy abhīṣṭaṃ dattavān varam;
tasyaiva nāpitaṃ vavre napuṣsaka-nibho bhāṭaḥ. 324

«sarvaḥ citta-pramāṇena sad asad vā 'abhivāṇchati.
'«nakimcid-mārgaṇaṃ ca 'imam unmugdhaṃ cripūta 'adhunā: 325

Kaṣcit pathi vrajan mūrkhah ṣakaṣa-sthena kenacit
ūce: «samaṃ kurushva 'etac ṣakaṣaṃ me manāg!» iti. 326
«samaṃ karomi cet, tad me kiṃ dadāsi?» 'iti-vādinam,
«na kimcīt te dadāmi», 'iti ṣakaṣi nijagāda tam. 327
tataḥ sa mūrkhah ṣakaṣaṃ samaṃ kṛitvāiva tasya tat,
'«tad me na-kimcid dehi!» 'iti taṃ yayāce, sa ca 'ahasat. 328

«iti, deva, sadāiva hāsyā-bhāvaṃ
'«paribhāvaṃ ca janasya nindyatāṃ ca
'«vipad-āspadatāṃ ca yānti mūḍhā
'«iha, santas tu bhavanti pūjanīyāḥ.» 329
evaṃ sa Gomukha-mukhokta-kathā-vinodam
etaṃ niṣāmy sacivai rajanaṃ sametaḥ,
viṣṇānti-hetum akhilasya jagat-trayaṣya
nidrām iyāya Naravāhanadatta-devaḥ. 330

Taraṅga 62.

Tataḥ prātaḥ samutthāya, pitur Vatsēṣvarasya saḥ
Naravāhanadatto 'tra vatsalasya 'antikam yayau. 1
tatra Padmāvatī-devī-bhrātari sva-grihāt tataḥ
āgate Magadheṣasya tanaye Siṅhavarmani, 2
tat-svāgata-kathā-praṇa-pravādair vāsare gate,
Naravāhanadattaḥ svaṃ bhuktvā mandiram āyayan. 3
tatra Ṣaktiyaṣaḥ-sotkaṃ taṃ vinodayitum niḥi
tataḥ sa Gomukho dhīmān imām akathayat kathām: 4

Babhūva kvāpi sacchāyo mahān nyagrodha-pādapah,
ṣakunta-ṣabdaiḥ pathikān viṣṇāmāya 'āhvayan iṣa. 5
tatra 'āsīd Meghavarnāṣkhyah kākā-rājaḥ kṛitālayah;
tasya 'Avamarda-nāmā 'abhūd ulūkādhipati ripuḥ. 6

sa tasya kāka-rājasya tatra rātrāv ulūka-rāt
 etya kākān bahūn hatvā kṛtvā paribhavam yayan. 7
 prātaḥ sa kāka-rājo 'tra sabhājya 'uvāca mantriṇaḥ
 Uddīvy-Ādivi-Saṃdivi-Praḍivi-Cirajīvināḥ: 8
 «sa çatruḥ paribhūya 'asmān, labdha-lakṣho ball punaḥ
 «āpated iha; tat tatra pratīkāro nirūpyatām!» 9
 tac çrutvā 'abhāshata 'Uddīvi: «çatrau balavati, prabho,
 «anya-deçāçrayaḥ kāryas, tasyaiva 'anunayo 'thavā.» 10
 çrutvā 'etat Ādivy āha sma: «sadyo na bhayam apy adah;
 «parāçayam sva-çaktim ca vīkshya kurmo yathā-kshamam.» 11
 tato jagāda Saṃdivi: «maraṇam, deva, çobhanam,
 «na tu prañamanam çator, videçe vāpi jīvanam. 12
 «yoddhavyam tena sākam no gatvā 'avaçena çatruṇā.
 «rājā sahāyavān çūraḥ sotsāho jayati dvishāḥ.» 13
 atha Praḍivi vakti sma: «na jayyaḥ sa ball raṇe,
 «saṃdhip kṛtvā tu hantavyaḥ saṃprāpte 'vasare punaḥ.» 14
 Cirajīvi tato 'vādīt: «kaḥ saṃdhir? dūta eva kaḥ?
 «āśṛiṣṭi vairam kākānām ulūkais: tatra ko vrajet? 15
 «mantra-sādhyam idaṃ, manthro mūlam rājasya ca 'ucyate.»
 çrutvā 'etat kāka-rājas taṃ so 'bravīc Cirajīvinam: 16
 «vriddhas tvam; vetsy cet, tad me brūhi tvam, kena hetunā
 «kākulūkasya vairitvam? mantram vakshyasy atah param.» 17
 tac çrutvā kāka-rājam taṃ Cirajīvi jagāda saḥ:
 «vāg-doshō 'yam; çrutā kim na gardabhākhyāyikā tvayā? — 18
 Kenāpi rajakena 'etya gardabhaḥ puṣṭaye kṛiṇaḥ
 para-sasyeshu mukto 'bhūd, āchādya dvīpi-carmanā. 19
 sa tāni khādan «dvīpi» 'iti janais trāsād na vāritaḥ.
 ekena dadṛiçe jātu kārshakena dhanur-bhṛitā. 20
 sa taṃ «dvīpi» 'iti manvānaḥ, kubjī-bhūya bhayānataḥ
 kambalāveshṭita-tanur gantum pravavṛite tataḥ. 21
 taṃ ca dṛiṣṭvā tathā yāntam, «kharo 'yam» iti cintayan,
 kharas taṃ sva-rutena 'uccair vyāharat sasya-poshitaḥ. 22
 tac çrutvā gardabham matvā, tam upetya sa kārshakaḥ
 abadhiç çara-ghātena kṛita-vairam svayā girā. — 23
 «evam vāg-doshato 'smākam ulūkaiḥ saha vairitā: —
 Pūrvam hy arājakā āsan kadācid api pakṣiṇaḥ. 24
 te saṃbhūya 'ārabhante sma pakṣhirājābhishecanam
 sarve kartum ulūkasya dhaukita-chatra-cāmaram. 25
 tāvac ca gaganāyātas tad dṛiṣṭvā vāyaso 'bravīt:
 «re mūdhāḥ! santi no haṃsa-kokilādya na kim khagāḥ, 26
 «yena krūra-dṛiṇaṃ pāpam imam apriya-darçanam
 «abhihiṇcatha rāje 'smin? dhig ulūkam amaṅgalam! 27
 «rājā prabhāvavān kāryo, yasya nāmaiva siddhi-kṛit;
 «tathā ca çṛiṇuta, 'atra 'etām kathāṃ vo varṇayāmy aham: — 28
 Asti Candrasaro nāma mahad bhūri-jalam sarah;
 Çilimukhākhyas tat-tīre 'py uvāsa çaçakeçvaraḥ. 29

tatra 'avagraha-ṣuṣke 'nya-nipāne gajayūthapah
 Caturdantābhīdano 'mbhaḥ pātum āgāt kadācana. 30
 tasya yūthena ṣaṣakā gāhamānena tatra te
 Ćilimukhasya bahavaḥ ṣaṣa-rājasya cūṛṇitāḥ. 31
 tato gaja-patau tasmin gate, so 'tra Ćilimukhaḥ
 duḥkhito Vijayaṃ nāma ṣaṣaṃ prāha 'anya-saṃnidhau: 32
 «labdhāsvādo gajendro 'yaṃ punaḥ punar iha 'eshyati,
 «niḥṣeshayishyaty asmāṃ ca; tad upāyo 'tra cintyatām! 33
 «gaccha tasya 'antikam! paṣya yuktiḥ kāpy asti te, na vā!
 «tvam hi kāryam upāyam ca vetsi, vaktum ca yuktimān. 34
 «yatra yatra gatas tvam hi, tatra tatra 'abhavac ṣubham.»
 iti sa preshtitas tena prītas tatra yayau ṣanaiḥ. 35
 mārgānusārāt prāptam ca vāraṇṇendram dadarṣa tam;
 «yathā tathā ca 'yuktaḥ syāt saṃgamo balinā», 'iti sah 36
 ṣaṣo 'dri-ṣikharārūḍho dhīmāns tam avadad gajam:
 «aham dēvasya Candrasya dūtas, tvam ca 'evam āha sah: 37
 ««ṣṭam Candrasaro nāma nivāso 'sti saro mama;
 ««tatra 'āsate ṣaṣās, teshāṃ rājā 'aham, te ca me priyāḥ: 38
 ««ata eva 'asmi Ćitāṇṇuḥ Ṣaṣi ca 'iti gataḥ prathām.
 ««tat saro nāṣitam, te ca ṣaṣakā me hatās tvayā. 39
 ««bhūyaḥ kartāsi ced evam, mattaḥ prāpnoshi tat-phalam.»»
 etad dhūrtāc ṣaṣāc ṣrutvā gajendraḥ so 'bravīd bhayāt: 40
 «na 'evam karishye bhūyo 'ham, mānyo me bhagavān Ṣaṣi.»
 «tad, ehi, darṣayāmas te yāvat tam prārthaye, sakhe!» 41
 ity ūcivān sa nāgēndram āniya saraso 'ntare
 tatra tasmai ṣaṣāc cāndram pratibimbam adarṣayat. 42
 tad drishṭvā dūrato natvā bhayāt kampa-samākulaḥ
 vanam dvipendraḥ sa yayau, bhūyas tatra ca na 'āyayan. 43
 pratyakshaṃ tac ca drishṭvā sa ṣaṣa-rājāḥ Ćilimukhaḥ,
 saṃmānya tam ṣaṣaṃ dūtam, avasat tatra nirbhayaḥ. — 44
 ity uktvā vāyaso bhūyaḥ pakshiṇas tān abhāshata:
 «evam prabhuḥ, sva-nāmaiva yasya kaṣcid na bādhatē. 45
 «tad ulūko divāndho 'yaṃ kshudro rājyaṃ kuto 'rhati?
 «kshudraḥ ca syād aviṣvāsyas, tatra ca 'etam kathām ṣṛiṇu: — 46
 Kadācit kvāpi vrikṣhe 'ham avasam, tatra cāpy adhaḥ
 pakṣhi Kapiñjalo nāma vasati sma kṛitālayaḥ. 47
 sa kadācid gataḥ kvāpi yāvad na divasān bahūn
 āyāti, tāvat tad-nīdam tam etya ṣaṣako 'vasat. 48
 dinaiḥ Kapiñjalo 'tra 'āgāt; tato 'sya ṣaṣakasya ca,
 «nīdo me, tava na!» 'ity evam vivāda udabhūd dvayorḥ. 49
 nirṇetāram tataḥ sabhyam anveshtum prasthitāv ubhau;
 tāv aham kautukād drashtum anvagaccham alakṣitāḥ. 50
 gatvā stokaṃ, saras-tīre 'hinsā-dhṛita-mṛishā-vratam
 dhyānārdha-mīlita-dṛiṣam mārjāram tāv apaṣyatām. 51
 «etam eva na pricchāmaḥ kiṃ nyāyyam iha dhārmikam?»
 ity uktvā tau vidālāṃ tam npetya 'evam avocatām: 52

«çriṇu nau, bhagavan, nyāyyam, tapasvi tvam hi dhārmikah.»
çrutvā 'etad alpaya vācā vidālas tau jagāda sah: 63
«na çriṇomi tapah-kshāmo dūrād, āyata me 'ntikam!
«dharma hy asamyag nirāto nihanty ubhaya-lokayoḥ.» 54
ity uktvā 'āçvāsya tāv agram āniya, sa vidālakah
ubhāv apy abadbhīt kshudrah sākam çaçaka-piñjalau. — 55
«tad evam nāsti viçvāsah kshudra-karmaṇi durjane;
«tasmād ulūko rājā 'ayam na kartavyo 'tidurjanaḥ.» 56
ity uktāḥ pakshiṇas tena vāyasena, «tathā!» 'iti te
abhishekam ulūkasya nivārya, 'itas tato yauḥ. 57
«adya-prabhṛti yūyam ca vayam ca 'anyonya-çatravaḥ;
«smara! yāmi»; 'ity ulūkas tam kākam uktvā krudhā yayau. 58
kāko 'pi yuktam uktam tu matvā, vigno 'bhavat kshaṇam;
vāg-mātrotpādītāsahya-vairah ko na 'anutapyate? — 59
«evam vāg-dosha-sambhūtam vairam naḥ kauçikāḥ saha.»
ity uktvā kāka-rājam tam Cirajīvy avadat punaḥ: 60
«bahavo balinas te ca jetum çakyā na kauçikāḥ;
«bahavo 'pi jayanti 'iha, çriṇu ca 'atra nidarçanam: — 61
Chāgam kṛitam grīhītvā 'anse grāmāt ko 'pi vrajan dvijah
bahubhir dadṛçe mārge dhūrtaiç chāgam jihṛshubhiḥ. 62
ekaç ca tebhya āgatya tam uvāca sasambhramam:
«brahman, katham ayam skandhe grīhītaḥ çvā tvayā? tyaja!» 63
tac çrutvā tam anādṛitya sa dvijah prākramad yadā,
tato 'nyau dvāv upetya 'agre tadvad eva tam ūcatuḥ. 64
tataḥ sasamçayo yāvad yāti chāgam nirūpayan,
tāvad anye trayo 'bhyetya tam evam avadan çāṭhāḥ: 65
«katham yajñopavitam ca çvānam ca vahase samam?
«nūnam vyādho na vipras tvam, haṁsy aneṇa çunā mṛigān.» 66
tac çrutvā sa dvijo dadhyau: «nūnam bhūtena kenacit
«bhrāmīto 'ham dṛiçam hatvā; sarve paçyanti kim mṛishā?» 67
iti viprah sa tam tyaktvā chāgam, snātvā yayau grīham,
dhūrtāç ca nītvā tam ajam yathēccham samabhakshayan. — 68
ity uktvā Cirajīvi tam vāyaseçvaram abravīt:
«tad evam, deva, bahavo balavantaç ca durjayāḥ. 69
«tasmād bali-virodhe 'smin yad aham vacmi, tat kuru!
«kimcil-luñcita-paksham mām kṛitvā 'asyaiva taror adhaḥ, 70
«yūyam girim imam yāta, kṛitārtho yāvad emy aham.»
tac çrutvā, tam «tathā!» 'ity atra krudhā 'iva 'ulluñcita-chadam 71
kṛitvā 'adhas, tam girim prāyāt kāka-rājah sa sāmugah;
Cirajīvi tu tatra 'āsīt patitvā sva-taros tale. 72
tatas tatra 'āyayau rātrau sāmugah sa ulūka-rāt
Avamardo, na ca 'apaçyat tatra 'ekam api vāyasam. 73
tāvat sa Cirajīvy atra mandam mandam virauty adhaḥ;
çrutvā ca 'ulūka-rājas tam avatīrya dadarça sah. 74
«kas tvam? kim evam-bhūto 'si?» 'ity apricchat tam savismayaḥ.
tataḥ sa Cirajīvi tam rujā 'iva 'alpa-svaro 'vadat: 75

«Cirajīvi 'ity ahaṃ tasya sacivo vāyasa-prabhoḥ;
 «sa ca dātum avaskandam aicchat te mantri-saṃmatam. 76
 «tatas tad-mantriṇo 'nyāns tām nirbhartsya 'ahaṃ tam abruvaṃ:
 «yadi pricchasi mām mantram, yadi ca 'ahaṃ matas tava, 77
 «tad na kāryo balavatā kauçikēndrena vighrahaḥ;
 «kāryas tv anumayas tasya, nītiṃ ced anumanyase.» 78
 «çrutvā 'etac, «çatru-paksho 'yam!» iti krodhāt prahritya me
 «sa kākāḥ svaiḥ samam mitirair mūrkhō 'vasthām imām vyadhāt. 79
 «kshiptvā ca mām taru-tale, kvāpi sānucaro gataḥ.»
 ity uktvā Cirajīvi sa çvasann āsīd adho-mukhaḥ. 80
 ulūka-rājaç ca tataḥ sa papraccha sva-mantriṇaḥ:
 «kim etasya vidhātavyam asmābhiç Cirajīvināḥ?» 81
 tac çrutvā Dīptanayano nāma mantri jagāda tam:
 «arakshyo rakshyate cauro 'py upakāri 'iti sajjanaiḥ — 82
 Tathā hi pūrvam kvāpy āsīd baṇik kaçcit; sa kām api
 vṛiddho 'py artha-prabhāveṇa pariṇīye baṇik-sutām. 83
 sā tasya çayane nityam jarāto 'bhūt parānmukhī,
 vyatīta-pushpa-kālā 'atra bhramarī 'iva taror vane. 84
 ekadā ca 'āviçac cauro niçi çayā-sthayos tayoḥ;
 tam dṛishṭvā sā parāvṛitya tam āçlishyat patim bhayāt. 85
 tam abhyudayam 'āçcaryam matvā yāvad nirikshate
 diças tatra baṇik, tāvat koṇe cauram dadarça tam. 86
 «upakāry asi me, tat tvām na bhṛityair ghātayāmy aham;»
 ity uktvā so 'tha cauram tam rakshitvā prāhiṇod baṇik. — 87
 «evam rakshyo 'yam asmākam Cirajīvy upakārakaḥ;»
 ity uktvā Dīptanayano mantri tūshṇīm babhūva saḥ. 88
 tato 'nyam Vakranāsākyam mantriṇam kauçikeçvarah
 sa pricchati sma: «kim kāryam? samyag vaktu bhavān!» iti. 89
 Vakranāsas tato 'vādīd: «rakshyo 'yam para-marma-vit;
 «asmākam etayor vairam çreyase svāmi-mantriṇoḥ. 90
 «nidarçana-kathām, deva, çrūyatām, atra vacmi te: —
 Kaçcit pratigraheṇa dve gāvau prāpa dvijottamaḥ. 91
 tasya dṛishṭvā 'atha cauras te gāvau netum amantrayat;
 tatkalām Rākshasaḥ ko 'pi tam aicchat khādītum dvijam. 92
 tad-artham niçi gacchantau daivāt tau caura-Rākshasau
 militvā 'anyonyam uktārthau tatra prayayatuh samam. 93
 «ahaṃ dhenū harāmy ādau; tvad-grihito hy ayam dvijaḥ
 «supto yadi prabuddhas, tad hareyam go-yugam katham?» 94
 «mā 'evam! harāmy ahaṃ pūrvam vipram; no ced, vṛithā mama
 «bhaved go-khura-çabdena prabuddhe 'smin pariçramah;» 95
 iti praviçya tad vipra-sadanam caura-Rākshasau
 yāvat tau kalahāyete, tāvat prābodhi sa dvijaḥ. 96
 utthāya 'atta-kṛipāne ca tasmin Rakshoghna-jāpini
 brāhmaṇe jagmatuç caura-Rākshasau dvau palāyitau. — 97
 «evam tayor yathā bhedo hitāya 'abhūd dvijanmanah,
 «tathā bhedo hito 'smākam kākendra-Cirajīvinoh.» 98

ity ukte Vakranāsena, kauçikēndrah sva-mantriṇam
tam sa Prākārakarnākhyaṃ apricchat; so 'py uvāca tam: 99
«Cirañjīvy anukampyo 'yam āpannah çaranāgataḥ;
«çaranāgata-hetoḥ prak sva-mānsāny adadac Çivih.» 100
Prākārakarnāc çrutvā 'etat, sacivaṃ Krūralocanam
ulūka-rājaḥ papraccha; so 'pi tadvad abhāshata. 101
tato Raktāksha-nāmānaṃ sacivaṃ kauçikēçvaraḥ
tathāiva pariapraccha; so 'pi prājño 'bravīd idam: 102
«rājann, apanayena 'etair mantribhir naçito bhavān;
«pratīyante na nitijñāḥ kritāvādyasya vairiṇaḥ. 103
«mūrkho dṛiṣṭa-vyālīko 'pi vyāja-sāntvena tushyati: —
Tathā hi takshā ko 'py āsīd; bhāryā 'abhūt tasya tu priyā. 104
tām ca 'anya-purushāṣaktāṃ takshā buddhvā 'anya-lokataḥ,
tattvaṃ jijñāsamānas tām bhāryām avadad ekadā: 105
«priye, rājājñāyā dūraṃ sva-vyāpārāya yāmy aham,
«tat tvayā mama saktv-ādipātheyaṃ diyatām!» iti. 106
«tathā!» 'iti datta-pātheyas tayā nirgatya gehataḥ,
saçishyo guptam āgatya tatraiva praviveça saḥ; 107
tad-adṛiṣṭas tu khaṭvāyām tasthau çishya-yutas tale.
sāpy atha 'ānāyayat tam svaṃ tad-bhāryā para-pūrusham. 108
tena sākaṃ ca khaṭvāyām ramamānā, patim padā
sprisṭvā kathampcit tam, pāpā mene tatra-stham eva tam. 109
kshaṇāc ca 'upapatis tatra vyākulaḥ pricchati sma tām:
«brūhi, priye, kim adhikaḥ priyo 'haṃ tava, kim patiḥ?» 110
tac çrutvā kūta-kuçalā tam jāraṃ nijagāda sā:
«priyo mama patis, tasya kṛite prānāns tyajāmy aham. 111
«idam tu cāpalaṃ strīṇaṃ sahaḥ kriyate na kim?
«amedhyam api bhakshyaṃ syād, na 'āsāṃ syur yadi nāsikāḥ.» 112
etat tasyā vacaḥ çrutvā kulāyāḥ sa kṛitrimam,
tushtaḥ çayyā-talāt takshā nirgatya çishyam abhyadhāt: 113
«dṛiṣṭam tvayā; 'atra sākshī tvam, mama bhaktā 'iyam idṛiṣṭ
«amum eva 'āçritā kāntam; tad etām mūrdhny aham vabe.» 114
ity uktvā sahasā 'utkshipya khaṭvā-sthāv eva tāv ubhau,
saçishyaḥ sa jaḍo jāyā-taj-jārau çirasā 'avahat. — 115
«evaṃ pratyaksha-dṛiṣṭe 'pi doshe kapaṭa-sāntvataḥ
«mūrkhas tushyati hāsyatvaṃ nirvivekaḥ ca gacchati. 116
«tad esha Cirañjīvi te rakshyo na 'ari-parigrahaḥ,
«npekshito hy ayaṃ devaṃ hanyād roga iva drutam.» 117
iti Raktākshataḥ çrutvā, kauçikēndro 'bravīt sa tam:
«kurvaṇn asmad-hitam sādhuḥ prāpto 'vasthām imām ayaṃ. 118
«tat katham syād na samrakshyaḥ? kim kuryād ekakaḥ ca na?»
iti tat sa nirācākre mantri-vākyam ulūka-rāt, 119
āçvāsayaṃsa ca tam vāyaṃ Cirañjīvinam.
tataḥ sa Cirañjīvi tam ulūkeṣaṃ vyajijñapat: 120
«kim mama 'etad-avasthasya jīvitena prayojanam?
«tad me dāpaya kāsṭhāni, yāvad agniṃ viçāmy aham, 121
Abhandl. d. DMG. IV, 5. 10

«ulūka-yoniṃ ca varam prārthaye 'haṃ butācanāt
 «kartum vāyasa-rājasya tasya vaira-pratikriyām.» 122
 ity uktavantam vihasan Raktākṣho 'tra jagāda tam:
 «asmat-prabhoḥ prasādāt tvam svastha eva, kim agninā? 123
 «na ca tvam kauṣiko bhāvi, yāvat kākātvam asti te;
 «yādriṣo yaḥ krito dhātrā bhavet, tādriṣa eva saḥ: — 124
 Tathā ca prāḡ muniḥ kaṇṇic cyeṇa-hastāc cyutām ciṇṇam
 mūshikāṃ prāpya kṛipayā kanyāṃ cakre tapo-balāt. 125
 vardhitām ācrame tām ca sa dṛishṭvā prāpta-yauvanām
 munir balavate dātum icchann, ādityam āhvayat. 126
 «baline ditsitām etām kanyāṃ paripayasva me!»
 ity uvāca sa ca 'rishis tam; tatas tam so 'bravīd raviḥ: 127
 «matto 'pi balavān meghaḥ, sa mām sthagayati kṣhaṇāt.»
 tac cṛutvā viśṛijya 'arkam, megham āhūtavān muniḥ. 128
 tam tathāiva ca so 'vādīt; tenāpy evam avādi saḥ:
 «matto 'pi balavān vāyur, yo nikshipati dikṣhu mām.» 129
 ity ukte tena ca munir vāyum āhvayati sma tam;
 sa tathāiva ca tena 'uktas, tam evam avadad marut: 130
 «mayāpi ye na cālyante, mattas te balino 'drayaḥ.»
 cṛutvā 'etad ekam cailendram āhvayad muni-sattamaḥ. 131
 tathāiva yāvat tam vakti, tāvat so 'drir jagāda tam:
 «mūshakā balino matto, ye me chidrāṇi kurvate.» 132
 iti krameṇa pratyukto daivatāir jñānibhiḥ sa taiḥ,
 maharṣhir ājuhāva 'ekam mūshakam vana-sambhavam. 133
 «kanyāṃ vaha 'etām!» ity uktas tena uvāca sa mūshakaḥ:
 «katham pravekṣhyati vilāṃ mama 'eshā? diṇyatām!» iti. 134
 «pūrvavad mūshikāiva 'astu!» varam ity atha sa bruvaṇ,
 munis tām mūshikāṃ kṛitvā tasmai prāyacchad ākhave. — 135
 «evam sudūram gatvāpi yo yādrīk, tādriḡ eva saḥ;
 «tad ulūko na jātu tvam, Ciraḡjīvin, bhaviṣhyasi.» 136
 ity uktaḥ Ciraḡjīvi sa Raktākṣheṇa vyacintayat:
 «nītijñasya na ca 'etasya rājñā 'anena kṛitam vacaḥ! 137
 «ṣeṣhā mūrkhā ime sarve, tat kāryam siddham eva me.»
 iti samcintayantam tam ādāya Ciraḡjīvinam, 138
 avicāryaiva Raktākṣha-vākyam tadbala-garvitaḥ,
 ulūka-rājaḥ sa yayāv Avamardo nijaṃ padam. 139
 Ciraḡjīvi ca tad-datta-mānsādy-aṇa-poshitaḥ
 tat-pārṇva-stho 'ciraṇaiva varhī 'iva 'abbhūt supakṣatīḥ. 140
 ekadā tam ulūkēndram avadad: «deva, yāmy aham,
 «ācāvāsa kāka-rājaṃ tam ānayāmi svam āspadam, 141
 «yena rātrau nipatyā 'adya yushmābhiḥ sa nibhanyate,
 «aham bhañjāmi ca 'etasya tvat-prasādasya nishkṛitim. 142
 «yūyam tṛiṇādyair āchādya dvāram, nīda-guhāntare
 «divā tad-āpāta-bhayāt sarve tiṣṭhantu rakṣitāḥ.» 143
 ity uktvā tṛiṇa-parṇādi-channa-dvāra-guhāgamān
 kṛitvā 'ulūkān, yayan pārṇvam Ciraḡjīvi nija-prabhoḥ, 144

tad-yuktaḥ ca 'āyayāv ātta-vahni-dīpta-citoḥmukha
 cañvāḥ pralambitāikaika-kāśthikāḥ sāha vāyasaiḥ. 145
 āgatyaiḥ divāndhānāṃ tesāṃ channaṃ triṇāḍibhiḥ
 ulūkānāṃ guhā-dvāraṃ jvālayāmāsa vahninā. 146
 prākshipat tadvad ekaikas tadānīm tāḥ ca kāśthikāḥ,
 samidhya 'agnim dadāha 'atra tān ulūkān sarājakān. 147
 vināḥya çatrūn kākēndras tad-yukto 'tha tutosha saḥ,
 samam kāka-kulena 'āgād nijam nyagrodha-pādapam. 148
 tatra 'ākhyāya dvishad-madhye vāsa-vṛttāntam ātmanaḥ,
 kākēndram Meghavarṇam tam Cirajīvy abravīd idam: 149
 «Raktāksha eva sad-mantri tasya 'abhūt tvad-ripoḥ, prabho!
 «tasyaiḥ 'akurvātā vākyaṃ madāndhena 'asmy upekshitāḥ. 150
 «yad asya 'akāraṇam matvā vacanaṃ na 'akaroc çatthāḥ,
 «ataḥ so 'panayī mūrkhō mayā viçvāsya vañcitāḥ, 151
 «vyājānuvṛityā viçvāsya maṇḍūkā ahinā yathā: —
 Vṛiddhāḥ kaçcit sukham prāptum açaktāḥ puruṣhāçraye 152
 bhēkān ahiḥ saras-tīre tasmiṃs tasthau viniçcalaḥ.
 tatthā sthitam ca tam bhēkāḥ papracchur dūra-vartinaḥ: 153
 «brūhi, kiṃ pūrvavad na 'asmān açnāty adya bhavān iha?»
 iti priṣṭhas tadā bhēkais sa taiḥ provāca pannagaḥ: 154
 «mayā brāhmaṇa-putrasya maṇḍūkam anudhāvātā
 «bhṛāntyā dasṭō vata 'aṅgushṭhāḥ; sa ca pañcatvam āyayau; 155
 «tat-pitrā ca 'asmi çāpēna bhēkānāṃ vāhanī-kṛitāḥ.
 «tad yuṣhmān katham açnāmi? pratyuta 'aḥam vāhāmi vaḥ.» 156
 tac çrutvā tatra bhēkānāṃ rājā vāha-samutsukhaḥ
 jalād uttīrya tat-priṣṭham ārohad gata-bhīr mudā. 157
 tatas tam vāhana-sukhair āvarjya sacivair yutam,
 kṛitvā 'avasannam ātmānam, uvāca sa sakaitavaḥ: 158
 «āhāreṇa vinā, deva, na gantum aham utsahe;
 «tad me dehy açanaṃ! bhṛityo hy avṛittir vartate katham?» 159
 tac çrutvā bhēka-rājas tam avocad vāhana-priyaḥ:
 «kāñçcit parimitāns tarhi bhuñkshva me 'nucarān!» iti. 160
 tataḥ kramāt sa maṇḍūkān ahiḥ sveccham abbakshayat,
 tad-vāhanābhīmānāndhaḥ seḥ bhēka-patiḥ sa tat. — 161
 «evaṃ madhya-praviṣṭena mūrkhāḥ prājñena vañcyate.
 «mayāpy anupraviçya 'evaṃ, deva, tvad-ripavo hatāḥ. 162
 «tasmād nīti-vidā rājñā bhavitavyaṃ kṛitātmanā,
 «yathēccham bhujyate bhṛityair hanyate ca parair jadaḥ. 163
 «çṛir iyaṃ ca sadā, deva, dyūta-llā 'iva sacchalā,
 «vāri-vici 'iva capalā, madirā 'iva vimohini; 164
 «sā dhīrasya sumantrasya rājño nirvyasanasya ca
 «viçeshajñasya sotsāhā pāça-baddhā 'iva tishṭhati. 165
 «tad idānim avahitas tvaṃ vidvad-vacane sthitāḥ
 «nihatārāti-sukbitāḥ çādhi rājyam akaṇṭakam!» 166
 ity ukto mantriṇā Meghavarṇaḥ sa Cirajīvinā
 saṃmānya tam kāka-rājaḥ cakre rājyam tathāiva tat. 167

ity uktvā Gomukho bhūyo Vatseṣa-sutam abhyadhāt:
«tad evaṃ prajñayā rājyaṃ tiryagbhir api bhujiyate; 166
«nishprajñās tv avasīdanti lokopahāsītāḥ sadā:

Tathā ca jaḍa-dhīr bhṛityo babhūva 'ādhyasya kasyacit. 169
so 'jānann api tasya 'aṅge «jānāmi» 'ity abhimānataḥ
sphāraṃ dadau, maurkhya-balāt prabhos tvacam apāṭayat. 170
tatas tena parityaktaḥ svāminā 'avasasāda saḥ.

«ajānāno haṭhāt kurvan prajñāṃmānī vinaṣyati. 171
«idaṃ ca ṛḍyatām anyad:

Mālave bhrātarāv ubhau
viprāv abhūtām; advaidhaṃ tayoh pitryam abhūd dhanam. 172
vibhajyamāne ca 'arthe 'sminn, ūṇādhika-vivādinah
stheyī-kṛtā upādhyāyaḥ chāndasas tāv abhāshata: 173
«vastu vastu same dve dve ardhe kṛtvā vibhajyatām
«yuvābhyām, yena vām na syād ūṇādhika-kṛtāḥ kaliḥ.» 174
tac ṣrutvā veṣma-ṣayyādi-bhāṇḍaṃ sarvaṃ paṇḍyā api,
ekam ekam dvidhā kṛtvā, mūḍhau vibhajataḥ sma tau. 175
ekā dāśī tayor āsīt, sāpi tābhyām dvidhā kṛtā.
tad buddhvā daṇḍitau rājñā sarvasvaṃ tāv ubhāv api. 176

«dvaṃ lokau nāṣayanty evaṃ mūrkhā mūrkhopadeṣataḥ;
«tasmād mūrkhān na seveta prajñāḥ, seveta paṇḍitān. 177
«asamtosho 'pi doshāya, tathā ca 'idaṃ niṣamyatām:

Āsan pravrajakāḥ kecid bhikṣhā-samtosha-pīvarāḥ. 178
tān dṛiṣṭvā puruṣhāḥ kecid anyonyaṃ suhṛido 'bruvan:
«aho! bhikṣhāṇiṇo 'py ete piṇāḥ pravrajakā!» iti. 179
ekas teshu tato 'vādīt: «kautukaṃ darṣayāmi vaḥ;
«ahaṃ kṛiṣṭi-karomy etān bhuñjānān api pūrvavat.» 180
ity uktvā sa nimantrya 'etān kramāt pravrajakān grihe
ekāḥ bhojayāmāsa shadrasābhāram uttamam. 181
te 'tha mūrkhās tad-āsvādaṃ smaranto, bhaikṣha-bhojanam
na tathā 'abhilāshanti sma, tena durbalatām yayuḥ. 182
tataḥ pradarṣya suhṛidāṃ dṛiṣṭvā tat-saṃnidhau ca tān
pravrajakān tad-āhāra-dāyī sa puruṣho 'bravīt: 183

« tadā bhaikṣheṇa saṃtusṭhā hriṣṭa-puṣṭhā ime 'bhavan,
 « adhunā tad-asaṃtoṣhā duḥkhād durbalatām gatāḥ. 184
 « tasmāt prājñāḥ sukhāṃ vāñchan saṃtoṣhe sthāpayed manah,
 « loka-dvaye 'py asaṃtoṣho duḥsahāṣṭrānta-duḥkha-daḥ. » 185
 iti tena 'anuṣiṣṭhās te suhṛdo duḥkṛitāṣpadam
 asaṃtoṣhaṃ jahuh; kasya sat-saṃgo na bhavec ṣubhaḥ? 186

« ayaṃ suvarṇa-mugdhaḥ ca, deva, 'idāṇiṃ niṣamyatām:

Pumān kaṇṇij jalap pātum tadāgam agamad yuvā. 187
 sa jaḍō naukaha-sthasya svarṇa-cūḍasya pakṣiṇaḥ
 suvarṇa-varṇaṃ tatra 'ambhasy apaṇyat pratibimbakam. 188
 suvarṇam iti matvā tad grabhitum praviveṣa tam
 tadāgam, na ca tat prāpa dṛiṣṭa-nasṭam cale jale. 189
 āruhya 'āruhya ca jale sa tat paṇyan, praviṣya tat
 punaḥ punas tadāgāntar jighrikshur, na 'āpa kiṃcau. 190
 pitrā 'atha svena dṛiṣṭō 'tha priṣṭō ninye grihaṃ jaḍaḥ,
 adṛiṣṭvā pratimāṃ toye khagam vidrāvya bodhitāḥ. 191

« nirvimarṣā mṛiṣhā-jūānair muhyanty evam abuddhayaḥ,
 « upahāsyāḥ pareshāṃ ca sveshāṃ ṣocyā bhavanti ca. 192
 « ayaṃ ca 'anyo mahā-mūrkha-vṛittānto 'tra niṣamyatām:

Kaṣyāpy ushṭro 'vasanno 'bhūd bhāreṇa baṇijo 'dhvani. 193
 sa bhṛityān abravīt: « kaṃcid ushṭraṃ gatvā 'anyam ānaye
 « kṛtvā 'ahaṃ, yo 'sya karabhasya 'ardhaṃ bhārād ito haret. 194
 « megdhāgame yathā vastra-peṭāsv etāsu na sprīcet
 « ambhaḥ carmaṇi, yushmābhis tathā kāryam iha sthitaiḥ. » 195
 ity ushṭra-pārṇve 'vasthāpya bhṛityāns tasmiṃs tato gate
 baṇijy, akasmād unnamya prārebhe varshitum ghanāḥ. 196
 « tathā kāryam, yathā na 'ambhaḥ peṭā-carma hi saṃsprīcet,
 « iti naḥ svāminā proktam », ity ālocya 'atha te jaḍāḥ 197
 kṛiṣṭvā vastrāṇi peṭābhyas, tais te tāny abhyavesṭayan
 carmaṇi; tena vastrāṇi vineṣus tena vāriṇā. 198
 « pāpāḥ! kim adbhiḥ? sakalo vastraugho nāṇito 'mbhasā! »
 ity āgato 'tha sa baṇik kruddho bhṛityān abhāshata. 199
 « tvayaiva 'ādiṣṭam udakāt peṭā-carmaḥbhirakṣaṇam;
 « doṣhas tatra ca ko 'smākam? » iti te 'pi tam abhyadhuḥ. 200
 « carmasv ārdreshu naṇyanti vastrāṇi, 'iti mayā 'udītam;
 « vastrāṇāṃ eva rakṣārtham uktaṃ vo, na tu carmaṇāṃ: » 201

ity uktvā ca 'anya-karabha-nyasta-bhāro baṇik tataḥ
sa gatvā sva-grīhaṃ, bhṛityāṃ sarvasvaṃ tām adāṇdayat. 202

« evaṃ ajñāna-hṛidayā mūrkhāḥ kṛtvā viparyayam
« ghnanti svārthaṃ parārthaṃ ca, tādṛig dadati ca 'uttaram. 203
« ayaṃ ca 'apūpaka-mugdhaḥ saṃkṣhepeṇa niṣamyatām:

Kṛiṇāti sma 'adhvagaḥ kaṇcit paṇena 'ashtāv apūpakān; 204
teshāṃ ca yāvat śaḍ bhuṅkte, tāvad mene na triptatām,
saptamena 'atha bhuktena triptis tasya 'udapadyata. 205
tataḥ cakranda sa jaḍo: « mushito 'smi! na kiṃ mayā
« esha eva 'ādito bhukto 'pūpo, yena 'asmi tarpitaḥ? » 206
« nācitatāḥ kiṃ vṛithaiva 'anye mayā haste na kiṃ kṛitāḥ? »
iti ṇocan kramāt triptim ajñānād jahase janaiḥ. 207

« . . . . . »
« . . . . . » 208

Kaṇcid dāso hi baṇijā mūrkhāḥ kenāpy abhanyata:
« rakṣhes tvam vipaṇi-dvāraṃ, kṣhaṇaṃ gehaṃ viṣāmy aham. » 209
ity uktavati yāte 'smin baṇiji, dvāra-paṭṭakam
vipaṇito gṛhītvā 'aṇse dāso drashtum agād naṭam; 210
āgacchaṇṇ ca tato dṛiṣṭvā baṇijā tena bhartsitaḥ,
« tvad-uktaṃ rakṣitaṃ dvāraṃ mayā 'idam », iti so 'bravit. 211

« ity anarthāya ṣaḍdāika-paro tātparya-vij jadaḥ.
« evaṃ ca mahisha-mugdham apūrvam cṛiṇuta 'adhunā: 212

Kasyacid mahishaḥ kaṇcid grāmyair grāmasya vāhyataḥ
nītvā vaṭa-tale chātva vāte vyāpādyā bhakṣitaḥ. 213
tena gatvā 'atha vijñāpto mahisha-svāminā nṛpaḥ
grāmyān ānāyayāmāsa sa tām mahisha-bhakṣhakān. 214
tat-samakṣaṃ sa rājāgre mahisha-svāmy abhāṣhata:
« tadāga-nikaṭe, deva, nītvā vaṭa-taror adhaḥ 215
« ebhir me mahisho hatvā bhakṣitaḥ paṇyato jadaiḥ. »
tac cṛutvā 'anyeshu eko vṛiddha-mūrkhō 'bravid idam: 216
« tadāga eva nāsty asmin grāme na ca vaṭaḥ kvacit;
« mithyā vakti esha; mahishaḥ kva hato bhakṣito 'sya vā? » 217
cṛutvā 'etad mahisha-svāmi so 'bravid: « nāsti kiṃ vaṭaḥ
« tadāgaḥ ca sa pūrvasyāṃ diṇi grāmasya tasya vaḥ? » 218

«ashāmyaṃ ca sa yushmābhir bhakshito mahiṣho 'tra me.»
 ity uktas tena sa punar vṛiddha-mūrkhho 'bravīd idam: 219
 «pūrvā dig eva nāsty asmad-grāme nāpy ashtamī tithih.»
 etac śrutvā hasan rājā tam āha 'utsāhayan jaḍam: 220
 «tvaṃ satya-vādī, na 'asatyam kiṃcid vadasi, tad mama
 «satyaṃ brūhi, sa yushmābhiḥ kiṃ bhukto mahiṣho na vā?» 221
 etac śrutvā jaḍo 'vādid: «mṛite pitari vatsaraiḥ
 «tribhir jāto 'smi, tenaiṃ cikshito 'smy ukti-pāṭavam; 222
 «tad asatyam, mahārāja, na kadācid vadāmy aham:
 «bhukto 'sya mahiṣho 'smābhir; anyad vakti mṛiṣhā hy asau.» 223
 śrutvā 'etat sānugo hāsam rājā roddhum sa na 'aḥakat,
 niryātya mahiṣam tasya, tāñ ca grāmyān adaṇḍayat. 224

«ity agubyaṃ nigūhante, guhyaṃ prakāṣayanti ca
 «maurkhyābhimānena 'ādātum mūrkhāḥ pratyayaṃ ātmani.» 225

Kaṃcid daridraṃ grihiṇī caṇḍī mūrkhā abhāshata:
 «prātar pitṛi-grihaṃ yāsyāmy, utsave 'smi nimantritā. 226
 «tat tvayā 'utpala-mālā 'ekā na 'anītā cet kuto 'pi me,
 «tad na bhāryā 'asmi te, nāpi bhartā mama bhavān», iti. 227
 tatas tad-arthaṃ rātrau sa rājakiya-saro yayau,
 tat-praviṣṭaḥ ca, «ko 'si?» 'iti dṛiṣṭvā 'apricchyata rakshibhiḥ. 228
 «cakrāho 'smi», 'iti ca vadan baddhvā nītaḥ, prage sa taiḥ
 rājāgre pricchyamānaḥ ca cakravāka-rutaṃ vyadhāt. 229
 tataḥ sa rājñā kathitaḥ svayaṃ priṣṭho 'nubandhataḥ
 mūrkhāḥ kathita-vṛittānto mukto dīno dayāluna. 230

Kaṣṇic ca mūḍha-dhīr vaidyaḥ kenāpy ūce dvijanmanā:
 «kakudaṃ mama putrasya kubjasya 'abhyantaram naya!» 231
 etac śrutvā 'abravīd vaidyo: «daḥa dehi paṇān mama;
 «dadāmi te daḥaguṇān, sādhayāmi na ced idam.» 232
 evaṃ kṛtvā paṇam, tasmād grihītvā tān paṇān dvijāt,
 sa taṃ svedātibhiḥ kubjam arujat kevalam bhishak; 233
 na ca 'aḥakat spāṣṭayitum, dadau daḥaguṇān paṇān;
 ko hi kubjam rījū-kartum ṇaknuyād iha mānusham? 234

«hāsāya 'evam aḥakyārtha-pratijñāna-vikatthanam,
 «tad idṛiḥair mūḍha-mārgaiḥ saṃcareta na buddhimān.» 235
 iti bhadra-mukhāt sa Gomukhākhyāt
 sacivād mugdha-kathāṃ niṣāmya rātrau,
 Naravāhanadatta-rājaputraḥ
 umatir nītimate tutosha tasmai. 236

abhajac ca sa tat-kathā-vinodāc
 çakanaiḥ Çaktiyaçaḥ-samutsuko 'pi,
 çayaniyam upāgato, 'tha nidrām
 savayobhiḥ sahito nijair vayasyaiḥ. 237

Turaṅga 63.

Tataḥ prātaḥ prabuddhas tām sa Çaktiyaçaśaṃ priyām
 Naravāhanadatto 'tra dhyāyan vyākulatām yayau; 1
 tad-vivāhāvadhes çeśaṃ māsasya .yuga-saṃnibham
 manvāno, na ratim lebbe navoḍḍhakena cetasā. 2
 tad buddhvā Gomukha-mukhāt, snehāt tasya pitā 'antikam
 Vatsarājaḥ sva-sacivān prāhiṇot sa-Vasantakān. 3
 tad-gauravātta-dhairye ca tasmīn Vatseçvarātmaje,
 vidagdho Gomukho mantrī Vasantakam uvāca tam: 4
 «yuvarāja-manas-tusṭi-karīm, ārya Vasantaka,
 «vicitrām kāṃcid ākhyāhi kathām abhinavām!» iti. 5
 tato Vasantako dhīmān kathām vaktum pracakrame:

Mālave Çrīdharo nāma prakhyāto 'bhūd dvijōttamāḥ. 6
 utpadyete sma tasya dvau sadriçau yamajau sutau,
 jyeshṭho Yaçodharo nāma, tasya Lakshmīdharo 'nujaḥ. 7
 yauvana-sthau ca tau vidyā-prāptaye bhrātārāv ubhau
 deçāntaram prasthāte sahitaḥ pitṛi-saṃjñayā. 8
 kramāt pathi vrajantau ca prāpatus tau mahātāvīm
 ajalām ataruchāyām saṃtapta-sikatā-citām. 9
 tayā yāntau pariklāntau saṃtāpena triṣhā ca tau
 ekam saphalam sachāyam sāyam saṃprāpatus tarum. 10
 mūle tasya taroç ca 'ekam vāpim prithag apaçyatām
 çītala-svaccha-salilām kamalāmoda-vāsītām. 11
 tasyām snātvā, kṛitāhārau pīta-çītāmbu-nirvṛitau,
 çilāpaṭṭopavisṭau ca kṣaṇam viçrāmyataḥ sma tau. 12
 astamgate ravau saṃdhyām upāsya, prāṇinām bhayāt
 netum niçāṃ bhrātārau tam tāv āruruhatus tarum. 13
 niçāmukhe ca tatra 'adho vāpyās tasyā jalāntarāt
 udgacchanti sma puruṣhā bahavaḥ paçyatos tayoh. 14
 teshām ca 'açodbhayat kaçcid bhūmim, tam kaçcid ālipat,
 kaçcic ca tatra pushpāni pañca-varṇāny avākirat, 15
 kaçcit kanaka-paryāṅkam āṇiya 'atra nyaveçayat,
 kaçcit tastāra tasmiṇç ca tūlikām pracchadōttarām, 16

kecit pushpāṅgarāgādi pānam āhāram uttamam
 āniya sthāpayāmāsur ekadeṣe taros tale. 17
 tatra vāpī-talāt tāsmād rūpeṇa jita-Manmathaḥ
 udagāt puruṣaḥ khadgī divyābharāṇa-bhūṣitaḥ. 18
 tasmiṇs tatra 'āsanāśīne kṛipta-mālyānulepanāḥ
 sarve parijanās tasyāṃ vāpyām eva mamajjire. 19

atha 'ujagāra sa mukhād ekāṃ bhavyākṛitiṃ priyām
 vinita-veṣāṃ maṅgalya-mālābharāṇa-dhārīṇīm, 20
 dvitīyāṃ ca 'atirūpādhyāṃ sadvastrābharāṇojjvalām;
 te ca bhārye ubhe tasya, paścimā vallabhā punaḥ. 21
 tato 'tra ratna-pātrāṇi nyasya, pātra-dvaye tayoh
 bhartuḥ sapatnyāḥ ca 'āhāraṃ ca 'upānayat satī. 22
 tayor bhuktavatoḥ, sāpi bubhujē; so 'tha tat-patiḥ
 paryāṅka-ṣayanam bheje tayā sākāṃ dvitīyā. 23
 anubhūya rati-kṛidā-sukhaṃ nidrāṃ jagāma saḥ,
 ādyā ca bhāryā sā tasya pāda-saṃvāhanam vyadhāt. 24
 dvitīyā sāpy anidraiva tasya 'abbhūc ṣayane priyā.

drisṭvā 'etat tau vipra-sutau taru-sthāv ūcatur mithaḥ: 25
 «ko 'yaṃ syād? avatīrya 'etat pāda-saṃvāhikāṃ imām
 «etasya kila pṛicchāvah; sarve hy avikṛitā aml.» 26
 avatīrya 'atha tau yāvad ādyām tām upasarpataḥ,
 Yaçodharam tayos tāvad dvitīyā sā dadarça tam. 27
 utthāya ṣayanāt patyuh sūptasya 'nddāma-cāpalā,
 tam upetya surūpaṃ sā, «mām bhajasva!» 'ity abhāshata. 28
 «pāpe! tvam para-dārā me, tava 'aham para-pūruṣaḥ;
 «tat kim evam bravīṣhi?» 'iti tena 'uktā sā 'abravīt punaḥ: 29
 «tvādrīṇāṇāṃ ṣatena 'aham saṃgatā; kim bhayaṃ tava?
 «na cet pratyeshi, paçya 'etad aṅgulīya-ṣatam mama! 30
 «ekaikam aṅgulīyam hi hṛitam ekaikato mayā.»
 ity uktvā svāṅcalāt tasmāy aṅgulīyāny adarçayat. 31
 tato Yaçodharo 'vādīt: «saṃgacchasva ṣatena vā
 «lakṣheṇa vā, mama tvam tu mātā; na 'aham tathā-vidhaḥ.» 32
 evaṃ nirākṛitā tena sā prabodhya patiṃ kruddhā,
 Yaçodharam taṃ saṃdarçya, jagāda rudatī ṣaṭhā: 33
 «anena pāpmanā, supte tvayy, aham dhvaṅsitā balāt.»
 tac ṣrutvāiva sa uttasthau khadgam ākrishya tat-patiḥ. 34
 atha 'ādyā sā satī bhāryā taṃ grīhītvaiva pādayoh
 abravīd: «mā kṛithā mithyā pāpam! ṣṛiṇu vaco mama: 35
 «anayā pāpayā drisṭvā tvat-pārçvotthitayā haṭhāt
 «arthito 'yaṃ, vaco na 'asyāḥ sādhus tat pratyapadyata. 36
 ««mātā mama tvam», ity uktvā yad anena nirākṛitā,
 «prabodhayad amarṣhā tvāṃ badhāya 'etasya kopataḥ. 37
 «anayā mat-samakṣam ca rātriṣhv iha tarau sthitāḥ
 «hṛitāṅgulīyakā bhuktāḥ ṣata-saṃkhyāḥ, prabho, 'dhvagāḥ. 38
 «dvesha-saṃbhāvana-bhayād mayā na 'uktaṃ tu jātu te,
 «adya tvat-pāpa-bhītyā 'evam avācyam aham abruvam. 39

«vastrāñcale 'ṅgulyāni paçya 'asyāḥ, pratyayo na cet.
 «na ca 'esha me sati-dharmo, yad bhartary anritaṃ vacaḥ; 40
 «satitva-pratyayāya 'imaṃ prabhāvaṃ paçya me, prabho!»
 ity uktvā bhasma cakre sā taruṃ taṃ krodha-vikṣitam, 41
 prasāda-dṛiṣṭaṃ ca punas taṃ pūrvābhyaadhikaṃ vyadhāt.
 tad dṛiṣṭvā sa cirād bhartā tushṭas tām upagūḍhavan. 42
 nirāsa ca dvitīyaṃ tām, chittvā nāsāṃ, kugehinīm,
 aṅgulyāni samprāpya tad-vastrāntāt sa tat-patiḥ. 43

kṣhamayāmāsa kila, taṃ dṛiṣṭvā 'adhyayana-pāṭhakam,
 Yaçodharaṃ bhrātri-yutaṃ, sanirvedo jagāda ca: 44
 «bhārye hṛidi nidhāya 'ete rakṣāmi 'irshyā-vaçāt sadā,
 «tathāpy eshā na çakitā pāpā 'ekā rakṣhituṃ mayā. 45
 «vidyutaṃ kaḥ sthīr-kuryāt? ko rakṣhec capalāṃ striyam?
 «sādhvī yadi paraṃ svena çllena 'ekena rakṣhyate, 46
 «tad rakṣitā sā bhartāraṃ rakṣyam ubhaya-lokataḥ;
 «yathā 'anayā çapa-vara-kṣhamayā 'adya 'asmi rakṣitāḥ. 47
 «etat-prasādāt kulaṭā-saṃgamo 'pagato mama,
 «na ca 'upanataṃ atyugraṃ sad-vipra-badha-pātakam.» 48
 ity uktvā sa taṃ aprākṣhid upaveçya Yaçodharam:
 «āgatau sthaḥ kutāḥ? kutra vrajathaḥ? kathyatām!» iti. 49
 tato Yaçodharas tasmai sva-vṛttāntaṃ nivedya saḥ,
 viçvāsaṃ prāpya papraccha taṃ apy evaṃ kutūhalāt: 50
 «na rahasyaṃ, mahābhāga, yadi, tad brūhi me 'dhunā,
 «kas tvam? 'idṛiça-bhoge 'pi kiṃ ca te jalavāsītā?» 51
 tac çrutvā, «çrūyatām! vacmi», 'ity uktvā sa puruṣas tadā
 jala-vāsi sva-vṛttāntaṃ evaṃ vaktuṃ pracakrame: 52

«Himavad-dakṣhiṇo deçaḥ Kāçmīrākhyo 'sti, yaṃ vidhiḥ
 «svarga-kautūhalaṃ hartuṃ martyānām iva nirmame; 53
 «yatra viṣmṛitya Kailāsa-Çvetadvīpa-sukha-sthitim,
 «svayambhuvau sthāna-çatāny adhyāsāte Hara-'Acyutau; 54
 «Vitastā-jala-pūto yaḥ çūra-vidvajjanākulaḥ
 «ajeyaç chala-doshāṇāṃ dvishatām balinām api: 55
 «tatra 'ahaṃ Bhavaçarmākhyo grāma-vāsi kila 'abhavam
 «dvijāti-putraḥ sāmānyo dvi-bhāryaḥ pūrva-janmani. 56
 «so 'haṃ kadācit samjāta-samstavo bhikṣhubhiḥ saba
 «uposaṇākhyam niyamam tac-çāstroḥtaṃ grihitavān. 57
 «tasmin samāpta-prāye ca niyame, çayane mama
 «pāpā haṭhād upetya 'ekā bhāryā suptavati kila. 58
 «turye tu yāme, viṣmṛitya tad-vrata-nishevaṇam,
 «nidrā-mohāt tayā sākam ratam sevitavān ahaṃ. 59
 «tanmātra-khaṇḍite tasmin vrata, 'haṃ jala-pūruṣaḥ
 «iha 'adya jātas, te dve ca bhārye jāte ihāpi me, 60
 «ekā sā kulaṭā pāpā, dvitīyā 'iyam pativratā.
 «khaṇḍitasyāpi tasya 'idṛik prabhāvo niyamasya me, 61
 «jātiṃ smarāmi yad, yac ca rātrau bhogā mama 'idṛiçaḥ.
 «yadi na 'akhaṇḍayishyam taṃ, idaṃ syād me na janma tat.» 62

ity ākhyāya sva-vṛttāntam, atithi! tāv apūjayat
sa miśṭa-bhojanair divya-vastraiḥ ca bhrātarāv ubhau. 63
tato 'sya sà sati bhāryā pūrva-vṛttam avetya tat,
vinyasya jānuni bhūmāv, indum paçyanty abhāshata: 64
«bho lokapālāḥ! satyaṃ ced ahaṃ sādhlv pativratā,
«tad ambu-vāsa-mukto 'dya svargam yātv esha me patiḥ!» 65
ity uktavatyām eva 'asyām, khād vimānam avātarat;
tad-ārddhau ca tau svargam dampati saha jagmatuḥ. 66
asādhyam satya-sādhvinām kim asti hi jagattraye?

tau ca viprau tad ālokya vismayam yayatuḥ param. 67
nītvā ca rātri-çesham, tam, prabhāte sa Yaçodharah
Lakshmidharaç ca viprau tau bhrātarau prasthitau tataḥ. 68
sāyam ca nirjanāraṇye vṛiksha-mūllam avāpatuḥ,
jala-prepsū ca tasmāt tau vṛikshāc çuçuṛvatur giram: 69
«he viprau! tishṭhatam tāvad! aham adya karomi vām
«snānānna-pānair ātithyam, griham me hy āgatau yuvām.» 70
ity uktvā vyaramad vāk ca; jajñe tatra 'ambu-vāpikā,
avastathe ca tat-tire vicitraṃ pāna-bhojanam. 71
«kim etad?» iti sāçcaryau tatas tau dvija-putrakau
snātvā vāpyām yathā-kāmam āhārādy atra cakratuḥ. 72
tataḥ samdhyām upāsya, 'etau yāvat taru-tale sthitau,
tāvac ca kānta-purushas taros tasmād avātarat. 73
sa ca 'abhivāditas tābhyām vihita-svāgataḥ kramāt
upaviṣṭo dvijātibhyām, «ko bhavān?» ity apricchyata. 74
tataḥ sa puruṣo 'vādīt: «purā 'ahaṃ durgato dvijah
«abdhvām; tasya me jātā daivāc çramaṇa-saṃgatiḥ. 75
«kurvaṇs tad-upadiṣṭam ca jātu vratam upoṣhaṇam,
«çathena sāyam kenāpi bhojito 'smi balāt punaḥ. 76
«tena 'ahaṃ khaṇḍitāt tasmād vratāj jāto 'smi Guhyakah;
«pūrṇam yady akarishyam, tad abhavishyam suro divi. 77
«evam mayā 'uktaḥ svōdanto; yuvām kathayataṃ tu me,
«kuto yuvām? kim etām ca pravishṭau stho marusthallm?» 78
tac çrutvā so 'bravīt tasmai sva-vṛttāntam Yaçodharah.

tatas tau brāhmaṇau Yakshah punar evam abhāshata: 79
«yady evam, tad ahaṃ vidyāḥ sva-prabhāvad dadāmi vām;
«kṛita-vidyau griham yātam! videça-bhramaṇena kim?» 80
ity uktvā sa dadau tābhyām vidyās, tau ca tadaiva tāḥ
tat-prabhāvāj jagrihatuḥ; so 'tha Yaksho jagāda tau: 81
«ekām idānīm yāce 'haṃ bhavadbhyām guru-dakṣiṇām;
«yuvābhyām mat-kṛite kāryam vratam etad upoṣhaṇam: 82
«satyābhibhāṣhaṇam, brahmacaryam, deva-pradakṣiṇam,
«bhojanam bhikshu-velāyām, manasaḥ samyamah, kshamā: 83
«eka-rātram vidhāya 'etad arpaṇyam phalam mayi,
«pūrṇa-vrata-phalam yena divyatvam prāpnuyām aham.» 84
ity ūcivān vinamrābhyām tābhyām Yakshas «tathā!» 'iti sah
viprābhyām pratipannārthas tatraiva 'antardadhe tarau. 85

tau ca 'aprayāsa-siddhārthau prahrīṣṭau bhrātarāv ubhau
 rātrim nītvā parāvṛitya svaṃ eva 'ājagmatur grīham. 86
 tatra 'ākhyāya sva-vṛittāntam, ānandya pitarau nijau,
 upoṣhaṇa-vratam tat tau Yaksha-puṇyāya cakratuḥ. 87
 atha 'etya sa gurur Yakṣo vimāna-stho jagāda tau:
 «yushmat-prasādād devatvaṃ prāpto 'smy uttīrya yakṣatām. 88
 «tad ātmārtham idaṃ kāryaṃ yuvābhyām api tad vratam,
 «bhavitā yena devatvaṃ dehānte yuvayor iti. 89
 «akṣhipārthāv idānīm ca varād mama bhaviṣhyatha.»
 ity uktvā sa vimānena Kāmacārī yayau divam. 90
 tato Yaçodharo Lakṣmīdharaç ca bhrātarāv ubhau
 kṛtvā vratam tat prāptārtha-vidyāv āstām yathā-sukham. 91

«evaṃ dharma-pravṛittānām, çilaṃ kṛicchre 'py amuñcatām,
 «devatā api rakṣantyaḥ kurvanti 'iṣṭārtha-sādhanaṃ.» 92
 itthaṃ Vasantakākyāta-kathādbhuta-vinoditaḥ
 Vatṣeçvara-sutaḥ, prepsuḥ sa Çaktiyaçasam priyām, 93
 āhāra-samaye pitrā samāhūtas tad-antikam
 Naravāhanadatto 'tha yayau sva-sacivaiḥ saha. 94
 atha 'anurūpaṃ bhuktvā ca tatra, sāyaṃ sva-mandiram
 vayasyaiḥ sa nijaiḥ sākam āyayau Gomukhādibhiḥ. 95
 tatra taṃ Gomukho bhūyo vinodayitum abravīt:
 «çrūyatām! imam anyam vo, deva, 'ākhyāmi kathā-kramam: 96

Āsīd Vallmukho nāma paribhrasṭaḥ sva-yūthataḥ
 udumbara-vane tīre vāridher vānareçvaraḥ. 97
 tasya bhakṣhayato hastāc cyutam ekam udumbaram
 jaghāsa çiçumāro 'tra vārirāçi-jalāçrayaḥ. 98
 tat-phalāsvāda-hṛiṣṭaç ca sa pracakre kalaṃ ravam,
 yad-rasāt sa bahūny asmai phalāni kapir akṣhipat. 99
 tathaiṃ ca kṣhipan nityaṃ phalāni sa, tathaiṃ ca
 çiçumāro rutaṃ cakre; jajñe sakhyam tatas tayoh. 100
 tena 'anvahaṃ taṭa-sthasya jala-stho nikāṭe kapeḥ
 çiçumāro dinaṃ nītvā, sa sāyaṃ sva-grīham yayau. 101
 jñātārthā tasya bhāryā ca sadā viraha-daṃ divā
 kapi-sakhyam anicchantī māndya-vyājam açīcriyat. 102
 «brūhi, priye kim asvāsthyam tava? kena ca çamyati?»
 ity ārtas tām sa papraccha çiçumāraḥ priyām muhuḥ. 103
 nirbandha-priṣṭhāpi yadā na sâ prativaco dadau,
 rahasya-jñā sakhlī tasyās tadā tam pratyabhāṣhata: 104
 «yady api tvam na kurushe, na 'icchaty eṣā, tathāpy aham
 «bravīmi; vibudhaḥ khedaṃ janānām nihnute katham? 105
 «sa tādṛig asyā bhāryāyās tava 'utpanno mahā-gadaḥ,
 «vinā vānara-hṛitpadma-yūṣhaṃ na çamam eti yaḥ.» 106

ity uktaḥ sa priyā-sakhyā çikumāro vyacintayat:
 «kashṭam! vānara-hṛitpadmaṁ kutaḥ samprāpuṇyām aham? 107
 «sakhyuḥ karomi ced drohaṁ kapes, tat kiṁ mama 'ucitam?
 «sādhyā kim athavā bhāryā prānebhyo 'py adhika-priyā?» 108
 ity ālocya sa tāṁ bhāryāṁ çikumāro jagāda saḥ:
 «tarhy ānayāmy akhaṇḍam te kapim; kiṁ ddyase, priye?» 109
 ity uktvā sa yayau tasya mitrasya nikaṭam kapeḥ;
 kathā-prasaṅgam utpādyā tam evam avadat kapim: 110
 «adyāpi na, sakhe, dṛiṣṭam grihaṁ bhāryā ca me tvayā;
 «tad ehi, tatra gacchāvo viçrāmāya 'ekam apy ahaḥ. 111
 «bhujyate yatra na 'anyonyam griham etya nirargalam,
 «pradarçyante na dārāç ca, kaitavam tatra sauhṛidam.» 112
 iti pratārya, jaladhāv avatārya 'avalambya ca
 vānaram çikumāras tam, gantum pravavṛite 'tra saḥ. 113
 gacchantam tam sa dṛiṣṭvā ca vānaraç cakitākulam,
 «sakhe, 'nyādṛiçam adya tvāṁ paçyāmi», 'iti sa priṣṭavān. 114
 nirbandhena 'atha pṛicchantam matvā hasta-sthitam ca tam,
 plavaṅgamam jagāda 'evam çikumāro jadāçayaḥ: 115
 «asvasthā me sthitā bhāryā, sā ca pathyopayogi mām
 «yācate kapi-hṛitpadmaṁ: tena 'adya vimanāḥ sthitāḥ.» 116
 çrutvā 'etat sa vacas tasya kapiḥ prājño vyacintayat:
 «hanta! 'etad-artham āntaḥ pāpēna 'aham iha 'amunā. 117
 «aho! strī-vyasanākrānto mitra-drohe 'yam udyataḥ!
 «kiṁ vā dantaḥ sva-māṁsāni bhūta-grasto na khādati?» 118
 ittham sampcintya tam prāha çikumāram «sa vānaraḥ:
 «yady evam, tat tvayā 'etat me kiṁ na 'uktaṁ prathamam, sakhe? 119
 «āgamishyāmy ādāya svam hridayam tvat-priyā-kṛite,
 «vasoççumbara-vṛikshe hi tad idāniṁ mama sthitam.» 120
 tac çrutvā çikumāras tam ārto mūrkhō 'bravid idam:
 «tarhy etad ānaya, 'ehi, tvam uḍumbara-taror!» iti. 121
 ānimāya 'ambudhes tīram çikumāraḥ punaḥ sa tam;
 tatra tena 'Antakena 'iva muktaḥ sa ca kapis taṭam 122
 utplutya, 'āruhya vṛikshâgram, çikumāram uvāca tam:
 «gaccha, re mūrkhā! hridayam dehād bhavati kiṁ pṛithak? 123
 «mayā 'evam mocito hy ātmā, na ca 'atra 'eshyāmy aham punaḥ.
 «kim atra na çrutā, mūrkhā, gardabhâkhyāyikā tvayā? — 124
 Āsīd gomāyu-sacivāḥ sinḥaḥ ko 'pi vane kvacit.
 125
 sa jñātvā 'akheṭakā-yātena 'atra bhūpena kenacit
 āhato hetibhir jīvan katham apy aviçad guhām. 126
 tatra sthitam, gate tasmin rājñy, anāhāra-niḥsahaḥ
 ucheshāmiṣa-vṛittiḥ san gomāyuh sacivo 'bhyadhāt: 127
 «nirgatya kiṁ yathā-çakti na 'āhāram cinushe, prabho,
 «sīdaty eva çarīram te samam pariñanena yat?» 128
 ity uktaḥ sa çṛigālena tena sinḥo jagāda tam:
 «sakhe, na 'aham vṛanākrāntaḥ çaknōmi bhramitum vahiḥ. 129

«kharasya karna-hridayam bhakshyam prāpnomi ced aham,
«tad me vranāni rohanti prakriti-stho bhavāmi ca. 130
«tad ānaya kuto 'pi tvam gatvā gardabham āṇu me!»
ity uktas tena gomāyuh sa «tathā!» 'iti yayau tataḥ. 131

bhraman janāntike labdhvā rajakasya sa gardabham,
prītyaiva 'upetya vakti sma: «durbalaḥ kiṃ bhavān?» iti. 132
«kṛcīt-bhūto 'smi rajakasya 'asya bhāram vahan sadā;»
ity uktavantam ca kharam tam uvāca sa jambukaḥ: 133
«iha kiṃ vahasī kleṣam? ehi! tvam prāpayāmy aham
«vanam svarga-sukham, yatra kharibhiḥ saha vardhase.» 134
tac ṣrutvā sa «tathā!» 'ity uktvā gardabho bhoga-lolupah
vanam sinhasya tasya 'agāt tena gomāyunā saha. 135
tam ca drishtvāiva, tasya 'etya prishthato gardabhasya sah
sinho dadau karāghātam prāṇa-vaikalya-durbalaḥ. 136
sa tena vikshatas trastaḥ palāyya sahasā kharah
agacchad na ca tam, sinho 'py apatad vihvalākulah. 137
sinhas tv asiddha-kāryah svam tvaritam prāviṇad gubham;
tataḥ sa jambuko mantrī sopāmbham abhāshata: 138
«na hato gardabho 'py esha varākaḥ cet tvayā, prabho,
«harinādi-badhe kā tad vartā tava bhavishyati?» 139
tac ṣrutvā so 'bravīt sinho: «yathā vetsi, tathā punaḥ
«tam ānaya kharam tāvat; sajjo bhūtvā nihanmy aham.» 140

iti sa preshtas tena punaḥ sinhena jambukaḥ
gatvā kharam avadad: «vidrutaḥ kiṃ bhavān?» iti. 141
«aham sattvena kenāpi tādīto 'tra», 'iti-vādinam
tam ca bhūyah sa gomāyur vihasya kharam abravīt: 142
«mithyaiva vibhramo drishtas tvayā; na tv atra tādṛicam
«sattvam asti, sukham hy atra vasāmy aham api 'idṛicah. 143
«tad ehy eva, mayā sākam tad nibodha sukham vanam!»
iti tad-vacasā mūḍhas tatra 'agāt sa kharah punaḥ. 144
āgataṃ tam ca drishtvāiva, sa nirgatya gubā-mukhāt
nipatya prishthe nyavadhid mṛigārīr dāritam nakhaiḥ. 145
nishkritya gardabham tam ca, sthāpayitvā ca rakshakam
tasya tam jambukam, cṛantaḥ sinhaḥ snātum jagāma sah. 146

tatkālam jambukas tasya sa māyāvi kharasya tat
bhakshayāmāsa hridayam karnau cāpy ātma-triptaye. 147
snātvā 'āgatas tathā-bhūtam tam drishtvāiva kharam hariḥ,
«kva karnau hridayam ca 'asya?» 'ity apricchat tam ca jambukam. 148
jambukaḥ so 'py avādīt tam: «akarna-hridayah, prabho,
«prag eva 'āsīt; katham gatvāpy āgacched anyathā hy ayam?» 149
tac ṣrutvā sa tathāiva 'etaṃ matvā, keçary abhakshayat
tad-mānsam, anyat tac-çesham jambuko 'pi cakbāda sah. — 150

ity ākhyāya kapiḥ bhūyah ṣiṣumāram uvāca tam:
«tad na 'atra 'eshyāmy aham; bhūyah karishyāmi kharāyitam?» 151
evam tasmāt kapeḥ ṣrutvā ṣiṣumāro yayau griham,
mohād asiddham bhāryārtham çocan mitram ca hāritam. 152

tat-sakhyā 'apagamāc ca 'asya bhāryā prakṛitiṃ yayau,
kapiḥ so 'py ambudhes tīre cacāra ca yathā-sukham. 153

«tad evaṃ viçvased naiva buddhimān durjane jane;
«durjane kṛiṣṇasarpe ca kuto viçvasataḥ sukham?» 154
ity ākhyāya kathāṃ mantri Gomukhaḥ punar eva saḥ
Naravāhanadattaṃ taṃ nijagāda vinodayan: 155
«çriṇv idānīm kramād anyān upahāsyān imān jaḍān!
«tatra 'imaṃ çriṇu gāndharva-paritoṣha-kṛitaṃ jaḍaṃ: 156

Kaṣcid gāndharvikena 'ādhyo gīta-vādyena toṣitaḥ
bhāṇḍāgarīkam āhūya tat-samakṣam abhāṣhata: 157
«dehi gāndharvikāya 'asmai dve sahasre paṇān!» iti.
«evaṃ karomi», 'ity uktvā ca sa bhāṇḍāgarīko yayau. 158
gāndharviko 'tha gatvā tān paṇāns tasmād ayācata,
na ca 'asmai sthita-samvit tān paṇān bhāṇḍāgarīko dadau. 159
atha 'ādhyas tena vijñaptas tat-kṛite vaiṇikena saḥ
uvāca: «kiṃ tvayā dattaṃ, yena pratidadāmi te? 160
«viṇā-vādena me kṣhipraṃ tvayā çruti-sukhaṃ kṛitaṃ,
«tathāiva dāna-vākyena kṛitaṃ kṣhipraṃ mayāpi te.» 161
tac çrutvā vihatāço 'pi hasitvā vaiṇiko yayau.

«kināçoktyā 'anayā kiṃ na hāso grāvno 'pi jāyate? 162
«bhauta-çishya-dvayaṃ ca 'idaṃ, deva, 'idānīm niçamyatām:

Guroḥ kasyāpy abhūtāṃ dvau çishyāv anyonya-matsarau; 163
tayo eko guros tasya dakṣiṇaṃ pādam anvaham
abhyañjan kṣhālayāmāsa, vamaṃ pādaṃ tathā 'itarah. 164
dakṣiṇābhyañjake jātu grāmaṃ sampreshite, guruḥ
abhyañjya-vāma-pādaṃ taṃ dvitīyaṃ çishyaṃ abhyadhāt: 165
«tvam eva dakṣiṇaṃ pādam abhyañjya kṣhālaya 'adya me!»
çrutvā 'etad mūrkhā-çishyo 'sau guruṃ svairam abhāṣhata: 166
«pratipakṣasya sambandhi na pādo 'bhyañjya eṣha me.»
evaṃ uktavataç ca 'asya nirbandhaṃ so 'karod guruḥ. 167
tato vipakṣaḥ sac-çishyād roṣhād ādāya tasya tam
guroḥ çishyaḥ sa caraṇaṃ balād gādhaç ca bhagnavān. 168
muktākrande gurau tasmin, kuçishyo 'nyaiḥ praviçya saḥ
tādyamānaḥ saçokena guruṇā tena mocitaḥ. 169
anyedyuḥ so 'paraḥ çishyaḥ prāpto grāmād, vilokya tam
aṅghri-pidāṃ guroḥ, priṣṭha-vṛittāntaḥ prajvalan krudhā, 170
«na 'ahaṃ bhanañmi kiṃ pādaṃ tasya sambandhinaṃ dvishah?»
ity ākṛishya dvitīyāṅghriṃ guros tasya babhañja saḥ. 171

tato 'tra tādyamāno 'nyair api bhagnobhayāṅghriṇā
guruṇā tena kṛipayā duḥṣishyāḥ so 'py amucyata. 172
sarva-deṣopahāsyau tau ṣishyau dvau yayatus tataḥ,
guruḥ ca sva-kṣhamā-ṣlāghyāḥ svasthaḥ so 'py abhavat kramāt. 173

«evam anyonya-vidvesho mūrkhāḥ parijanaḥ, prabho,
«svāmīno 'rthaṃ nihanty eva, na ca 'ātma-hitam acnute. 174
«ayam ca diviṣiraḥ-sarpa-vṛttānto 'py avadhāryatām:

Kasyāpy aher dve ṣiraṣi abhūtām agra-pucchayoḥ; 175
paucchaṃ ṣiraṣi tv abhūd andhaṃ, cakshushmat prakṛitaṃ punaḥ.
«ahaṃ mukhyam!» «ahaṃ mukhyam!» ity āsīd āgrahas tayoḥ; 176
sarpaṣ tu prakṛiteṇaiva mukhena vicāra saḥ.
ekadā 'asya ṣiraḥ paucchaṃ mārgē kāshṭhaṃ avāpa tat, 177
vesṭayitvā dridhaṃ tac ca sarpaśya 'asya 'arudhaḥ gatim.
tatas tad balavad mene sa sarpo 'gra-ṣiro-jayi. 178
. 179
tenaiva ca 'andhena tataḥ sva-mukhena bhramann ahiḥ
avaṭe 'gni-paribhrasṭo mārgādrisṭer so 'dahyata. 180

«evam guṇasya ye 'lpasya bahavo 'bhyantaram viduḥ,
«te hīna-guṇa-saṅgena mūḍhā yānti parābhavam. 181
«imam ca ṣṛiṇuta 'idānti bhautā-taṇḍula-bhakṣhakam:

Agāt kaṣcit pumān mūrkhāḥ prathamam ṣvāṣuram griham. 182
sa tatra taṇḍulān ṣvāṣurvā pakāṛthaṃ sthāpitān sitān
drisṭvā, bhakṣhayitum teshāṃ muṣṭiṃ prakṣhipad ānane. 183
tatkṣhaṇād āgatāyam ca ṣvāṣurvām, mūrkhāḥ sa taṇḍulān
na 'aṣakat tān nigiritum na cāpy udgiritum briyā. 184
utpīṇocchūna-galam ca nirālāpam avekṣhya tam
tad-roga-ṣaṅkayā 'āhūya tac-ṣvāṣurūḥ patim ānayat. 185
so 'py ālokyā 'ānināya 'āṣu vaidyaṃ, vaidyo 'py apāṭayat
ṣopha-ṣaṅkī tanum tasya mūḍhasya 'ākramya mastakam. 186
nirayayur loka-hāsyena samam tasya ca taṇḍulāḥ.

«ity akāryam karoty ajño, na ca jānāti gūhitum. 187

Kecic ca dārakā mūrkhā drisṭā-dohā gavādishu,
gardabhaṃ prāpya saprudhya dogdhum ārebhire javāt. 188

kaṣṣid dudoha, kaṣṣic ca kshīra-kunḍam adhārayat,
ahamprathamikā teshāṃ payaḥ pātum avartata; 189
na ca te lebhire kshīraṃ kurvanto 'pi pariṣramam.

«avastuni kṛita-kleṣo hy eti mūrkhō 'vāhāsyatām. 190

Kaṣṣic ca, deva, mūrkhō 'bhūḍ vipra-putraḥ; pitā ca tam
sāyam jagāda: «gantavyo grāmaḥ, putra, tvayā prage!» 191
çrutvā 'ity aprishṭvā kāryaṃ taṃ pitaraṃ, prātar eva saḥ
gatvā vṛithaiva taṃ grāmaṃ, sāyam āgāt kṛita-çramaḥ. 192
«grāmaṃ gatvā 'aham āyāta», ity āha pitaraṃ ca saḥ.
«gate tvayi na kiṃ siddham!» iti ca 'āha sa tat-pitā. 193

«tad eti nirabhiprāya-ceshtito loka-hāsyatām
«mūrkhō, 'nubhavati kleṣaṃ, na kāryaṃ kurute punaḥ.» 194
ity ākarnya kathāṃ pradhāna-sacivāc çikshāvatīm Gomukhād,
ātmanāṃ ca nivedya Çaktiyaçasaḥ samprāpti-baddha-spriham,
bhūyishṭhaṃ ca gatām avetya rujanīm, Vatsēçvarasya 'ātmajo
nidrā-mudrita-locanaḥ sa çayanaṃ bheje vayasyair yutaḥ. 195

Taraṅga 64.

Tato 'nyedyuḥ punar naktam nija-vāsagrihe sthitam
Naravāhanadattam taṃ dayitā-prāpti-sotsukam 1
Vatsēçvara-sutam mantri tad-miyogāt sa Gomukhaḥ
vinodayan kathās tasya kramād evaṃ avarṇayat: 2

Babhūva Devaçarmākhyo brāhmaṇo nagare kvacit,
tasya 'āsīd Yajñadattā 'iti gehinī sadriçānvayā. 3
dhrītagarbha ca sâ tasya kâlēna sushuve sutam,
daridro 'pi sa taṃ mene nidbim labdham iva dvijaḥ. 4
sûti-kale ca sâ tasya bhāryā snātum agād nadīm,
Devaçarmā sa tasthau tu grihe rakshan sutam çicum. 5
tāvad āhvāyikā tasya rājāntahpurato drutam
ceṭikā brāhmaṇasya 'āgāt svastivācana-jlvināḥ. 6
Abhandl. d. DMG. IV, 5.

tataḥ sa dakṣiṇā-lobbhād nakulaṁ rakṣakaṁ cīṣoḥ
sthāpayitvā yayau gehe ciram ābālya-vardhitam. 7
tasmin gate, 'tra 'akasmāc ca cīṣos tasya 'antikāgatam
sarpaṁ ālokyā, nakulaḥ svāmi-bhaktyā jaghāna tam. 8
atha taṁ Devaçarmāṇam āgataṁ vīksya dūrataḥ
sarpācra-lipto nakulo hrīṣṭo 'sya niragāt paraḥ. 9
sa Devaçarmā tad-rūpaṁ taṁ drīṣṭvāiva 'açmanā 'abadhīt,
«dhruvaṁ sa bālaḥ putro me hato 'nena», 'iti sambhramāt. 10
praviçya ca 'antar, drīṣṭvā taṁ bhujagaṁ nakulāhatam
jīvantam ca sthitam bālaṁ, brāhmaṇaḥ so 'nvatapyata. 11
«avicārya 'upakārī san nakulaḥ kiṁ hatas tvayā?»
ity upalabhata 'āyātā bhāryāpi tad avetya tam. 12

«tasmād na buddhimān kuryāt sahasā, deva, kimcana;
«sahasā ceshṭamāno 'pi hanyate lokayor dvayoḥ. 13
«kurvaṇ ca 'avidhinā karma virodha-phalam aṇnte:

Tathā ca vāyunnā 'ākrānta-dehaḥ ko 'py abhavat pumān. 14
vasty-arbham aushadham dattvā babbāshe jātu taṁ bhīṣak:
«tvam peshaya 'etat sva-grīham gatvā, yāvad upaimy aham.» 15
evam uktvā tato vaidyo yāvac cirayati kṣaṇam,
tāvat tad aushadham piṣṭam sa mūrkhō vāriṇā papau. 16
utpanna-vyāpadaṁ tena tam āgatyā bhīṣak tataḥ
sa dattvā vamaṇam kṛicchrād mṛita-kalpam ajīvyat. 17
«vasty-aushadham gude, mūrkhā, diyate, na tu piyate;
«aham pratikṣitaḥ kiṁ na?» 'ity upalabhyata tena saḥ. 18

«iti 'isṭam apy anisṭāya jāyate 'vidhinā kṛitam;
«tasmād na vidhim utsṛījya prājñāḥ kurvīta kimcana. 19
«aprekṣhā-pūrva-kārī ca nindyate 'vadya-kṛit kṣaṇāt:

Tathā ca kutracit kaçcij jaḍa-buddhir abhūt pumān. 20
tasya deçāntaraṁ jātu gacchato 'nvāgataḥ sutah,
aṭavyāṁ vāsīte sārthe, viveça viharan vanam. 21
pāṭito markṭaiḥ so 'tra kṛicchrāj jīvaṇn upetya tam
rīkṣhānabhijñāḥ pīṭaraṁ pricchantam avadaj jadaḥ: 22
«vane 'smi pāṭitaḥ kaiçcil lomaçaiḥ phala-bhakṣibhiḥ.»
tac çrutvā krodha-kṛīṣṭāsis tat-pitā tad vanam yayau. 23
drīṣṭvā phalāny ādadānān jaṭilāns tatra tāpasān
so 'bhyadhāvat, «sato 'mībhiḥ kṣhato me lomaçair!» iti. 24

«ṛikshais te pāṭitaḥ putro mad-dṛiṣṭair; mā badhīr munīn!»
ity avāryata pānthena tad-badhāt so 'tha kenacit. 25
tataḥ sa daivād uttīrṇaḥ pātākāt sārtham āgamat.

«tad na jātucid apreksā-pūrva-kārī bhaved budhaḥ; 26
«kim anyat sarvathā bhāvyaṃ jantunā kṛta-buddhinā,
«lokapahasitāḥ ṣaṣvat śīdanty eva hy abuddhayaḥ: 27

Tathā ca nirdhanaḥ kaṣcit prāptavān, adhvani vrajan,
sārthavāhasya kasyāpi cyutāṃ hema-bhṛitāṃ dṛitim. 28
sa mūḍhas tāṃ gṛihitvāiva na jagāma 'anyato 'pi ca,
sthitvā tatṛaiḥ saṃkhyātum ārebhe hema tac' ca tat. 29
tāvat smṛtvā hayārūḍhaḥ pratyāgatya sa satvaram
sārthavāho 'tra dṛiṣṭvā 'asya hema-bhastrāṃ jahāra tām. 30
tataḥ sa dṛiṣṭa-nashṭārthaḥ ṣocan prāyād adho-mukhaḥ.

«prāpto 'py arthaḥ kṣaṇād eva hāryate manda-buddhibhiḥ: 31

Kaṣcic ca pārvaṇaṃ candraṃ didṛikṣuḥ kenacij jadaḥ,
«aṅguly-abhimukhaṃ paṣya!» 'ity ūce dṛiṣṭa-navendunā. 32
sa hitvā gaganam tasyaiva 'aṅgulaṃ tām vilokayan
tasthau, na ca 'indum adrākṣhīd, adrākṣhīd basato janān. 33

«prajñayā kriyate 'sādhyam, tathā ca ṣṛūyatām kathā:

Kācid grāmāntaram nārī gantum prāvartata 'ekakā. 34
pathi sā ca jigṛikṣhantam akasmād etya vānaram
vañcayanti muhur vṛikṣhaṃ saṃcṛitā paryavartata. 35
sa taṃ tasyās taruṃ mūḍho bhujābhyāṃ kapi āvṛiṇot,
sāpy asya bāhū hastābhyāṃ tatṛaiḥ 'apśdayat tarau. 36
tāvac ca, tasmin niḥspaunde jāta-krodhe ca vānare,
pathā tena 'āgataṃ kaṃcid ābhīraṃ strī jagāda sā: 37
«mahābhāga, gṛihāṇa 'imaṃ kṣaṇam bāhvoḥ plavaṅgamam,
«yāvad vastram ca veṇiṃ ca visrastāṃ saṃvṛiṇomy aham.» 38
«evaṃ karomi, bhajase yadi mām», iti tena sā
uktā 'anumene tāvat tat; so 'tha taṃ kapim agrahīt. 39
tato 'sya kṣurikāṃ kṛiṣṭvā sā strī, hatvā ca taṃ kapim,
«ekāntam ehi!» 'ity uktvā tam ābhīraṃ dūram ānayat. 40

militeshv atha pānthesu, tam vihāyaiva taiḥ saha
sā jagāma 'ipsitam grāmam prajñā-rakshita-viplavā. 41

«ittham prajñāiva nāma 'iha pradhānam loka-vartanam;
«jīvaty artha-daridro 'pi, dhī-daridro na jīvati. 42
«idānim çriṇu, deva, 'etam vicitrām adbhutām kathām:

Ghaṭa-Karpara-nāmanau caurāv āstām pure kvacit. 43
tayoh sa Karparo jātu, vahir nyasya Ghaṭam, niçi
samdhiṃ bhittvā nripasutā-vāsaveçma pravishṭavān. 44
tatra koṇe sthitam tam sā vinidrā rājakanyakā
dṛishṭvaiva, sadyaḥ samjāta-kāmā svairam upābhavat. 45
rantvā ca tena sākam sā, dattvā ca 'artham tam abravīt:
«dāsyāmy anyat prabhūtam te, punar eshyasi ced», iti. 46
tato nirgatya vṛittāntam ākhyāya, 'artham samarpya ca,
vyasṛijāt prāpya rājārtham Ghaṭam geham sa Karparaḥ. 47
svayam tadāiva tu punar viveça 'antaḥpuram sa tat;
ākṛishṭaḥ kāma-lobbhābhyām apāyam ko hi paçyati? 48
tatra 'esha surata-çrāntaḥ pāna-mattas tayā saha
rājaputryā samam supto na viveda gatām niçām. 49
prātaḥ pravishṭair labdhvā sa baddhvā 'antaḥpura-rakshibhiḥ
rājne niveditaḥ, so 'pi krudhā tasya 'ādiçad badham. 50
yāvat sa nīyate badhyabhuvaṃ, tāvat sakhā 'asya saḥ
rātrāv anāgatasya 'āgād anveshṭum padaviṃ Ghaṭaḥ. 51
tam āgatam sa dṛishṭvā 'atha Ghaṭam, Karparakaḥ punaḥ,
«hṛitvā rājasutām raksher!» ity āha sma sva-samjñayā. 52
Ghaṭena 'aṅgikṛiteçcho 'tha samjñāyaiva sa Karparaḥ
nītvā ullambya tarau kshipram badhakair avaço hataḥ. 53
tato gatvā Ghaṭo geham anuçocan, niçāgame
bhittvā suruṅgām pravikshat sa tad rājasutā-griham. 54
tatra 'ekakām samyamitām dṛishṭvā, 'upetya jagāda tam:
«tvat-kṛite 'dya hatasya 'aham Karparasya sakhā Ghaṭaḥ. 55
«apanetum itas tvām ca tat-anehād aham āgataḥ.
«tad ehi, yāvad na 'anishṭam kimcit te kurute pitā.» 56
ity uktā tena sā hṛishṭā rājaputrī «tathā!» 'iti tat
pratipede, sa ca 'etasyā bandhanāni nyavārayat. 57
tatas tayā samam sadyaḥ samarpita-çarīrayā
nirgatya, sa yayau caurāḥ sva-niketam suruṅgayā. 58
prātaç ca khāta-durlakshya-suruṅgena nijāp sutām
kenāpy apahṛitām buddhvā, sa rājā samacintayat: 59
«dhruvaṃ tasya 'asti pāpasya nigrihītasya bāndhavaḥ
«kaçcit sāhasiko, yena hṛitā 'evam sā sutā mama.» 60
iti samcintya nripatiḥ sa Karpara-kalevaram
rakshitum sthāpayāmāsa, sva-bhṛityān abravīc ca tām: 61

«yah çocann imam āgacchet kartum dāhādikaṃ, sa vaḥ
 «avasṭabhyas; tato lapsye pāpāṃ tām kula-dūshikāṃ.» 62
 iti rājñā samādisṭhā rakshiṇo 'tra «tathā!» 'iti te
 rakshantas tasthur aṇiṇaṃ tat Karpara-kalevaram. 63
 tat so 'nvishya Ghaṭo buddhvā rājaputrīm uvāca tām:
 «priye, bandhuḥ sakhā yo 'bhūt paramaḥ Karparo mama, 64
 «yat-prasādād mayā prāptā tvam sa-sadratna-saṃcayā,
 «snehāṇṇiṇyam akṛtvā ca tasya, me nāsti nirvṛtiḥ. 65
 «tat tam gatvā 'anuçocāmi prekshamāṇaḥ sva-yuktitaḥ,
 «kramāc ca saṅskaromy agnau tīrthe 'sya 'asthīni nikshipe. 66
 «bhayaṃ mā bhūc ca te! na 'aham abuddhiḥ Karparo yathā.»
 ity uktvā tām, tadāiva 'abhūt sa mahāvṛata-veça-bhṛit, 67
 sadadhy odanam ādāya karpāre, Karparāntikam
 mārgāgata iva 'upāgac; cakre 'tra skhalitaṃ ca saḥ, 68
 nipātya hastād bhaṅktvā ca tam sa-dadby-anna-karparam,
 «hā karpāra 'amṛita-bhṛita!» 'ity-ādi tat tac çuçoca saḥ, 69
 rakshiṇo menire tam ca bhikṣabhāṇḍānuçocinam.
 kṣaṇāc ca griham āgātya rājaputryai çaçāṇsa tat. 70
 anyedyuç ca badhū-veçaṃ bhṛityaṃ kṛtvā 'ekam agrataḥ,
 anyam dhṛita-sadhattūra-bhakṣhya-bhāṇḍam ca pṛiṣṭhataḥ, 71
 svayaṃ ca matta-grāmiṇa-veço bhūtvā, dinātyaye
 praskhalan nikāṣaṃ teshāṃ agāt Karpara-rakṣiṇām. 72
 «kas tvam? kā 'iyam ca te, bhṛatāḥ? kva yāsi?» 'iti ca tatra taiḥ
 pṛiṣṭaḥ, sa dhūrtas tām evam uvāca skhalitākṣharam: 73
 «grāmyo 'ham, eṣhā bhāryā me; yāmi 'itaḥ çvāçuram griham,
 «bhakṣhya-kauçalikā ca 'iyam ānitā tat-kṛite mayā. 74
 «saṃbhāṣhaṇena yūyam me saṃjātāḥ suhṛido 'dhuṇā,
 «tad ardham tatra neshyāmi bhakṣhyāṇām, ardham astu vaḥ.» 75
 ity uktvā bhakṣhyam ekaikaṃ sa dadau teshu rakshishu,
 te hasanto grihītvāiva bhuñjate sma 'akhilā api. 76
 tena rakshishu dhattūra-mohiteshv eshu, so 'gnisāt
 niçi cakre Ghaṭo deham Karparasya 'āhatendhanaḥ. 77
 gate tasmiṇs, tataḥ prātar buddhvā rājā nivārya tām
 vimūḍhān, sthāpayāmāsa rakshiṇo 'nyān uvāca cu: 78
 «rakṣhyāny asthīny api 'idānīm yas tāny ādātum eshyati,
 «sa yushmābbhir grahītavyo, bhakṣhyaṃ kiṃcic ca na 'anyataḥ.» 79
 iti rājñā 'uditās te ca sāvadhānā divā-ñiṇaṃ
 tatra 'āsan rakṣiṇas; tam ca vṛittāntam bubudhe Ghaṭaḥ. 80
 tataḥ sa Caṇḍikā-datta-moha-mantra-prabhāva-vit
 mitram pravṛājakam kiṃcic cakāra 'āçvāsa-ketanam. 81
 tatra gatvā samam tena pravṛājā mantra-jāpinā,
 rakshiṇo mohayitvā tām, Karparāsthīni so 'grahīt. 82
 kṣiptvā ca tāni Gaṅgāyām, etya 'ākhyāya yathā-kṛitam
 rājaputryā samam tasthau sukham pravṛājakānvitaḥ. 83
 rājāpi so 'sthi-haraṇaṃ buddhvā tad rakṣi-mohanam,
 ā sūtā-haraṇāt sarvaṃ mene tad yogi-ceshṭitam. 84

«yena 'idaṃ yoginā 'akāri tanayā-haraṇādi me,
 «dadāmi tasmai rājyārdham, abhivyaktim sa yāti cet.» 85
 iti rājā sva-nagare dāpayāmāsa ghoshaṇām.
 tāṃ ṣrutvā ca 'aicchad ātmānam Ghaṭo darṣayitum tadā. 86
 «mā 'evaṃ kṛithā! na kāryo 'smin viçvāsaç chadma-ghātini
 «rājñi!» 'ity avāryata tayā rājaputryā tataç ca saḥ. 87
 tatra 'udbheda-bhayāt tena sākam pravrajakena saḥ
 Ghaṭo deçāntaram prāyād rājaputryā tayā yutaḥ. 88
 mārge ca rājaputrī sā pravrajam tam raho 'bravit:
 «ekena dhvaṇsitā, 'anyena bhrañçitāsmi amunā padāt; 89
 «tac cauraḥ sa mṛito; na 'yaṃ Ghaṭo, me tvam bahu-priyaḥ.»
 ity uktvā tena saṃgamyā sā niçthe 'badhīd Ghaṭam. 90
 tatas tena samam yānti pāpā pravrajakena sā
 Dhanadevābhīdhānena saṃjagme bañijā pathi. 91
 «ko 'yaṃ kapālī? tvam preyān mama», 'ity uktvā yayau samam
 bañijā tena, saṃsuptam sā pravrajam vibhāya tam. 92
 pravrajakaç ca sa prātaḥ prabuddhaḥ samacintayat:
 «na sneho 'sti na dākṣiṇyam strīshv, aho, cāpalād ṛite! 93
 «yad viçvāsyāpi māṃ pāpā hṛitārthāpi palāyitā,
 «saiṣha lābho 'thavā, yad na hato 'smi Ghaṭavat tayā.» 94
 ity ālocya nijam deçam yayau pravrajako 'tha saḥ.
 bañijā saha tad-deçam prāpa rājasutāpi sā. 95
 «praveçayāmi sahasā bandhakīm kim imāṃ gṛiham?»
 iti sva-deçam prāptaç ca Dhanadevo vicintayan 96
 bañik, tatra kila 'ekasyā vṛiddhāyā veçma yoshitaḥ
 praviveça tayā sākam rājaputryā dinātyaye. 97
 tatra naktam sa vṛiddhāṃ tām papraccha 'aparījanatim:
 «Dhanadeva-baṇig-geha-vārtām, amba, 'iha vetsy kim?» 98
 tac ṣrutvā sā 'abraviḍ vṛiddhā: «kā vārtā? yatra tatra sā
 «puṇsā nava-naveṇīva tad-bhāryā ramate sadā. 99
 «carmapeḍā gavākṣheṇa rajjvā tatra hi lambyate;
 «naktam viçati yas tasyām, sa eva 'antaḥ praveçyate, 100
 «niṣkālyate tathāiva 'atra paçcimāyām punar niçi;
 «pāna-mattā 'avaçā nāiva vicārayati kimcana. 101
 «eshā ca tat-sthitiḥ khyātim nagare 'tra 'akhile gatā,
 «bahu-kāla-gato 'dyāpi na ca 'āyāti sa tat-patiḥ. 102
 etad vṛiddhā-vacaḥ ṣrutvā Dhanadevas tadāiva saḥ
 yuktyā nirgatya tatra 'agāt sāntarduḥkhaḥ sasamçayaḥ. 103
 dṛiṣṭvā ca tatra dāsibhiḥ peḍam rajjvā 'avalambitām
 viveça sa, tatas tābhir utkshipya 'antar aniyata. 104
 pravishṭaḥ sa tayā 'ālīngya çayyām ninye madāṇdhayā
 avijñātaḥ sva-gehinā haṭhāt kṣhīva-salīlayā. 105
 riraṇsā tasya yāvac ca nāsti tad-dosha-darçinaḥ,
 tāvac ca mada-dosheṇa midrām tad-gehinī yayau. 106
 niçānte ca sa dāsibhiḥ satvaram rajju-peḍayā
 gavākṣheṇa vahiḥ kṣhiptaḥ khinno bañig acintayat: 107

«alam me griha-mohenā grihe nāryo hi bandhanam;
 «tāsām eva 'idṛiṇi vārtā, tasmāc cṛeyo vanam param.» 108
 iti niṣcitya samtyajya sa tām rājasutām api,
 Dhanadevaḥ pravavṛite gantum dūram vanāntaram. 109
 gacchatas tasya mārge 'tha milito mitratām agāt
 brāhmaṇo Rudrasomākhyah pravāsād āgataḥ cirāt. 110
 sa tena 'ukta-sva-vṛittāntaḥ sva-bhāryāḥ kito dvijah
 tenaiva baṇijā sākam sāyam svam grāmam āsadat. 111
 tatra sva-bhavanopānte gopam dṛiṣṭvā nadi-taṭe
 mādyantam iva gāyantam narmanā pricchati sma saḥ: 112
 «gopa, te taruṇi kaccit kaccid asty anurāgiṇi,
 «yena 'evam gāyasi madād, manyamānas tṛiṇam jagat?» 113
 tac cṛutvā so 'hasad gopo: «gopyam vastu kiyad mayā;
 «cira-viproshitasya 'iha Rudrasoma-dvijanmanah 114
 «grāmādbipasya taruṇim aham bhāryām sadā bhaje;
 «praveṣayati tad-dāsī strī-veṣam tad-grihe 'tra mām.» 115
 etad gopālakāc cṛutvā, manyum antar nigrihya ca,
 tattvam jijñāsamānas tam Rudrasomo jagāda saḥ: 116
 «yady evam atithi-snehaḥ, sva-veṣam dehy amum mama,
 «yāvat tvam iva tatra 'adya yāmy aham; kautukam hi me.» 117
 «evam kuru, grihāṇa 'imam madiyam kāla-kambalam
 «laguḍam ca! 'āssva cāiva 'iha, tad-dāsī yāvad eti sā. 118
 «mad-buddhyā ca tayā 'āhūya svairam dattāṅganāmbataḥ
 «nakṭam tatra vāja, 'aham ca viṣrāmyāmi niṣam imām.» 119
 evam uktavatas tasmād gopāl laguḍa-kambalam
 grihītvā, Rudrasomo 'tra tad-veṣena sa tathivān. 120
 gopaḥ ca baṇijā sākam Dhanadevena tena saḥ
 dūre tatra manāk tathau; dāsī sā ca 'āyayau tataḥ. 121
 sā tam tamasi tūshṇikam etya strī-vastra-guṇṭhitam,
 «ehi!» 'ity uktvā tato Rudrasomam gopa-dhiyā 'anayat. 122
 sa ca nītaḥ sva-bhāryām tām dṛiṣṭvā gopāla-buddhitaḥ
 utthāyaiva kṛitāḥ śleṣam, Rudrasomo vyacintayat: 123
 «sannikṛiṣṭe nikṛiṣṭe ca kaṣṭam rajyanti kustriyah,
 «pāpā 'anuraktā yad iyam gope 'py āsanna-vartini!» 124
 iti dhyāyan misham kṛitvā tadāiva 'asphuṭayā girā
 nirgatyāiva, viraktātmā Dhanadevāntikam yayau. 125
 ukta-sva-griha-vṛittānto baṇijam tam uvāca saḥ:
 «tvayā saha 'aham apy emi vanam; yātu griham kshayam!» 126
 ity ūcivān Rudrasomo Dhanadeva-baṇik ca saḥ
 vanam prati pratasthāte tadāiva saha tau tataḥ. 127
 amilac ca taylor mārge Dhanadeva-subṛic Ḍaḍi.
 kathā-prasaṅgāt tau tasmai sva-vṛittāntam ḍaḍaṇsatuḥ. 128
 sa tac cṛutvā Ḍaḍi 'irśyāluḥ cirād deḍāntarāgataḥ
 sāḍaṇko 'bhūt sva-gehinīyam nyastāyam api bhūgrihe. 129
 prakṛāmaṇḍ ca samam tābhīyam sāyam sa sva-grihāntikam
 Ḍaḍi prāpa, grihātithyam tayoh kartum iyesha ca. 130

tāvac ca durgandha-vahaṃ kuṣṭha-ṣṛṇa-karāṅghrikam
 tatra 'apaṇyat saṅgāraṃ gāyantaṃ puruṣaṃ sthitam. 131
 vismayāc ca tam aprākṣhīd: 'idriṣaḥ ko bhavaṇ?' iti.
 «Kāmadevo 'ham eva 'asmi», 'iti kuṣṭhi so 'pi jagāda tam. 132
 «kā bhrāntiḥ! Kāmadevatvaṃ rūpa-ṣobhaiva vakti te!»
 ity uktāḥ Ṣaṇḍā bhūyaḥ so 'vādic: «ṣṛṇu, vacmi te: 133
 «iha dhūrtaḥ Ṣaṇḍi nāma dattāika-paricārikam
 «bhāryāṃ nikṣipya bhūgehe sershyo deṇṇāntaraṃ gataḥ. 134
 «tad-bhāryayā vidhi-vaṇād iha dṛṣṭasya me tayā
 «arpitaḥ sadya eva 'ātmā madanākrishṭa-cittayā. 135
 «tayā samam ca satataṃ rātrau rātrāv ahaṃ rame,
 «prishṭhe grihītvā tad-dāsi praveṇayati tatra mām. 136
 «tad brūhi, kim na Kāmo 'ham? prāptiḥ kasya 'anya-yoshitām?
 «yaḥ citrākāra-dhārinyā bhāryayāḥ Ṣaṇḍaḥ priyaḥ.» 137
 etat kuṣṭhi-vacaḥ ṣrutvā Ṣaṇḍi, nirbhāta-duḥsaham
 duḥkhaṃ nigūhya, jīṇāsuraṃ niṣcayam tam uvāca saḥ: 138
 «satyaṃ bhavasi Kāmas tvaṃ! tad, deva, tvā 'aham arthaye:
 «tvattāḥ ṣrutāyaṃ utpannam tasyāṃ kautūhalaṃ mama; 139
 «tad adyaiva niṣam tatra tvad-veṇa vrajāmy aham.
 «prasida! 'anvaha-labhye 'rthe tava 'adya kiyatī kṣatiḥ.» 140
 ity uktāḥ Ṣaṇḍā tena sa kuṣṭhi tam abhāṣata:
 «evam astu! grihāṇa 'imam mad-veṇam, dehi me nijam! 141
 «tishṭha 'aham iva samveshṭya paṇi-pādam ca vāsasā,
 «yāvād āyati sā tasyā dāsi tamasi jimbhite. 142
 «mad-buddhyā ca tayā prishṭhe grihīto 'ham iva vraja,
 «aham hi pāda-vaikalyād gacchāmy atra tathā sadā.» 143
 ity uktāḥ kuṣṭhinā so 'tha Ṣaṇḍi tad-veṇam āsthitāḥ
 tatra āsīt, tat-sahāyau tau kuṣṭhi ca 'āsann adūrataḥ. 144
 atha āgatya tayā kuṣṭhi-veṇo dṛṣṭvā sa tad-dhiyā,
 «ehi!» ity ukṭvā, Ṣaṇḍi bhāryā-dāsyā prishṭhe 'dhyaropyata. 145
 ninye ca naktaṃ sa tayā sva-bhāryayās tato 'ntikam
 kuṣṭhi-jāra-pratikṣhiṇyās tasyās tad bhūgrihāntaram. 146
 tatra 'andhakāre ṣocantīm aṅga-sparṣena tam dhruvam
 sva-bhāryāṃ eva niṣcitya, sa vairāgyam agāc Ṣaṇḍi. 147
 tatas tasyāṃ prasuptāyaṃ nirgatya 'adṛṣṭva eva saḥ,
 jagāma Dhanadevasya Rudrasomasya ca 'antikam. 148
 ākhyāya ca sva-vṛttāntam tayoh, khinno jagāda saḥ:
 «hā dhig! nimnābhīyānyo lolā dūrād manoramāḥ 149
 «sukṣhobhyā na striyaḥ ṣakyāḥ pātum ṣvabhrāpaga iva,
 «yad eshā bhūgriha-sthāpi bhāryā me kuṣṭhinam gatā. 150
 «tad mamāpi vanam ṣreyo; dhig grihān!» iti ca bruvan
 sama-duḥkha-banig-vipra-yutas tam anayad niṣam. 151
 prātas trayo 'pi sahitāḥ prasthitās te vanam prati;
 savāpika-talam prāpur dinānte pathi pādapam. 152
 bhukta-pitāc ca te rātrau tatra 'āruhya tarau sthitāḥ
 apaṇyan pāntham āgatya sūptam ekaṃ taror adhaḥ. 153

kṣhaṇac ca dadṛiṣur vāpi-madhyād aparam udgatam
 puruṣhaṃ vadanōdgīrṇa-sastrika-ṣayanīyakam. 154
 upabhūjya striyaṃ tām sa sushvāpa ṣayanīyake,
 strī ca dṛiṣṭvāiva samjagme pānthena 'utthāya tena sā. 155
 «kau yuvām?» iti priṣṭhā ca ratānte tena sā 'abravīt:
 «Nāga esho, 'ham etasya bhāryā 'iyaṃ Nāgakanyakā. 156
 «mā bhūd bhayaṃ ca te! yasmāt panthānāṃ navatir mayā
 «navādhikā 'upabhukṭaiva, pūritam tu ṣaṭam tvayā.» 157
 evaṃ vadantīm tām tām ca pānthaṃ daivāt prabudhya saḥ
 Nāgo dṛiṣṭvā, mukhāj jvālām muktvā, bhasmī-cakāra tau. 158
 «na ṣakya rakṣhituṃ yatra dehāntar nihitā api
 «striyas, tatra grihe tāsām kā vārtā? dhig dhig eva tāḥ!» 159
 iti, Nāge gate cāpi, bruvantas te trayo niṣam
 Ṣaṇi-prabhṛitayo nītvā nirvṛitāḥ prayayur vanam. 160
 tasmin maitry-ādy-avikala-caturbhāvanābhyaṣa-ṣāntaiḥ
 cittaiḥ samyag-niyata-manasaḥ, sarva-bhūteshu saumyāḥ,
 prāptāḥ siddhiṃ nirupama-parānanda-bhūmau samādhau,
 jagmur mokṣaṃ kṣayita-tamasas te trayo 'pi krameṇa. 161
 tā yoshitas tu teshām
 nija-pāpa-vipāka-janita-kṣaṇa-daṣaḥ
 acirād eva vinashṭā
 duṣṭā loka-dvaya-bhrasṭāḥ. 162

«evaṃ moha-prabhavo
 «rāgo na strīṣu kasya duḥkhāya?
 «tāsv eva viveka-bhṛitām
 «bhavati virāgas tu mokṣhāya.» 163
 iti Gomukhataḥ kathā-vinodaṃ
 sacivāc Ṣaṇi-ṣaṇi-samāgamotkhaḥ
 punar eva sa Vatsarāja-putraḥ
 ciram ākarnya, sa nirjagāma nidrām. 164

Taraṅga 65.

Atha 'anyedyuḥ punar imāṃ niṣi prāgvad vinodayan
 Naravāhanadattāya Gomukho 'kathayat kathām: 1

Babhūva nagare kvāpi bodhisattvaṅga-sambhavaḥ
 kasyāpy ādhyasya baṇijas tanayo mṛita-mātrikaḥ. 2

anya-jāyā-prasaktena pitrā tat-preritena saḥ
 nirasto, vana-vāsāya sabhāryo niragād grīhāt. 3
 so 'nujaṃ tu sahāyātāṃ tadvat pitrā nirākṛitam
 açānta-cittam utsṛīya, so 'nyenaiva pathā yayau. 4
 prakrāmaṇṣ ca kramāt prāpto nis-toya-trīṇa-pādapāṃ
 pātheya-hīnaṣ caṇḍāṇṣu-taptāṃ maru-mahāṣavīm. 5
 tasyāṃ vrajan sa sapṭāḥam bhāryāṃ klāntāṃ kshudhā-trīṣhā
 ajīvayat sva-mānsāṣṭraiḥ, papau tāny āharac ca sà. 6
 asṭtame 'hni sarid-vīcī-vācālaṃ girikānanam
 prāpa saphala-sacchāya-pādapāṃ snigdha-çāḍbalaṃ. 7
 tatra sambhāvya bhāryāṃ tāṃ çrāntāṃ mūla-phalāmbubhiḥ,
 avātarad girinadiṃ snātum kallola-mālinīm. 8
 tasyāṃ dadarça ca chinna-hasta-pāda-catusṭṭayam
 hriyamāṇam jalāṅghena puruṣhaṃ trāṇa-kāṅkṣiṇam. 9
 bahūpavāsa-klānto 'pi tāṃ vigāhya nadiṃ, tataḥ
 ujjahāra kṛipālus taṃ mahā-sattvaḥ sa pūruṣham. 10
 «kena 'idaṃ te kṛitam, bhrātara?» iti kārūṇikena ca
 tena 'āropya sṭhalam, priṣṭhaḥ sa ruṇḍaḥ puruṣo 'bhyadhāt: 11
 «nikṛitta-hasta-carāṇo nadyāṃ kshipto 'smi çatrubhiḥ
 «ditsubhiḥ kleṣa-maraṇam, tvayā 'ahaṃ tu 'uddhṛitas tataḥ.» 12
 evam uktavatas tasya sa baddhvā vraṇa-paṭṭikāṃ
 dattvā 'āhāraṃ, mahā-sattvaḥ snāṇādi vyadhibita 'ātmanaḥ. 13
 tatō mūla-phalābhāro bhāryā-yukto 'tra kānane
 sa tasthau bodhisattvaṇḥo baṇik-putras tapaṣ caran. 14
 ekadā phala-mūlārthaṃ gate tasmin, smarāturā
 tad-bhāryā tena ruṇḍena reime rūḍha-vraṇena sà. 15
 tat-saktā tena sammantrya bhartus tasya badhaishini
 yuktyā cakāra sà 'anyedyur māndyaṃ duççāriniṃ mṛīṣhā. 16
 çvabhre duravatāre 'tra sthitāṃ dustara-nimnage
 darçayitvā 'oṣhadhiṃ, pāpā patiṃ sà tam abhāṣhata: 17
 «jīvāmy ahaṃ, tvayā 'eshā ced mama 'ānītā mahāṣubhāḥ;
 «jāne hy etāṃ iha-sthāṃ me svapne vakti sma devatā.» 18
 tac çrutvā sa «tathā!» 'ity eva çvabhre tatra 'oṣhadher kṛite
 trīṇa-vesṭitayā rajjvā 'avātarat taru-baddhaya. 19
 avatīrṇasya rajjuṃ tu cikshepa 'unmucya tasya sà;
 tataḥ sa patito nadyāṃ tayā jahre mahāṅghayā. 20
 dūrād daviyo nītvā ca tayā sukrīta-rakṣitāḥ
 nadyā, kasyāpi nagarasya 'āsanne so 'rpitas taṭe. 21
 tataḥ sa sṭhalam āruhya, cintayan strī-vicesṭhitam
 jalāvagāhana-klānto viçaçrāma taros tale. 22
 tasmin kāle ca nagare rājā tatra mṛito 'bhavat;
 mṛite rājani ca 'anādir deçe tatra 'idriçi sthitiḥ, 23
 yad maṅgala-gajaḥ paurair bhrāmyamāṇaḥ kareṇa yam
 āropayati priṣṭhe sve, so 'tra rājye 'bhishicyate. 24
 sa dhairya-tuṣṭo dhātā 'iva bhraman prāpto 'ntikaṃ gajaḥ,
 utkshipya 'āropayamāsa sva-priṣṭhe taṃ baṇik-sutam. 25

tataḥ sa nagaram nītvā rājye prakṛtibhiḥ kṣaṇāt
 baṇik-suto 'bhishikto 'bhūd bodhisattvāṇca-sambhavaḥ. 26
 sa rājyam prāpya karuṇā-muditā-kṣāntibhiḥ saha
 araṇṣṭa, na tu rāmābhiḥ sribhiḥ cāpala-vṛttibhiḥ. 27
 tad-bhāryā sāpi niḥṣaṅkā, manvānā tam nadi-hṛitam,
 babhrāma 'itas tato jāram ruṇḍam priṣṭhe 'dhiropya tam. 28
 «vairi-kṛttāṅghri-hasto 'yam bhartā me, 'ham pativrata;
 «bhikṣhitvā jīvayāmy etam, tad bhikṣhām me prayacchata!» 29
 iti sā bhikṣhamāṇā ca grāme grāme pure pure,
 rājya-sthasya 'ātmano bhartur nagaram prāpa tasya tat. 30
 tathāiva bhikṣhamāṇā 'atra rājās tasya krameṇa sā,
 «pativrata» 'ity arcyamānā paurāṇi, cṛtipatham yayau. 31
 ānāyayat sa rājā ca tām priṣṭhāṛūḍha-ruṇḍakām,
 «tvam sā pativrata?» 'ity ārāt pariṇāya ca priṣṭavān. 32
 «sā 'aham pativrata, deva!» 'ity aparīṇāya sāpi tam
 bhartāram abravīt pāpā rājaçrī-tejasā vṛitam. 33
 tataḥ sa bodhisattvāṇço hasan rājā jagāda tām:
 «dṛiṣṭam pativrataṭvam te phalena 'idam mayaiḥ ca! 34
 «sva-rakta-māṇsam dattvāpi svikartum çakita na yā
 «svena 'avilupta-hastena bhartrā mānuṣa-rākṣaṣi, 35
 «sā sadā rakta-māṇsāni haranti vata me katham
 «ruṇḍena vikalenāpi svikṛtya vahani-kṛitā? 36
 «kimvid ūdhaḥ sa bhartā, yo nadyām kṣhiptas tvayā 'anaghaḥ?
 «karmaṇā tena vahase ruṇḍam etam bibharṣi ca.» 37
 ity udghāṭita-vṛttam tam pariṇāya patim tataḥ,
 bhayāt sā murchitā 'iva 'abhūl likhitā 'iva mṛitā 'iva ca. 38
 «kim etad? brūhi, deva!» 'iti so 'tha rājā sakautukaiḥ
 priṣṭho 'mātyair yathā-vṛttam tebhyah sarvam avarṇayat. 39
 tato bhartṛi-druham buddhvā tām kṛitta-karṇa-nāsikām
 kṛitvā 'ankam mantriṇo deçāt saruṇḍam niravāsayan. 40
 chinna-nāsikayā ruṇḍam, bodhisattvam nṛpaçriyā
 yuktam: sadṛiçam samyogam tadā vidhir adarçayat. 41

«evam duravadbhāryaiḥ gatiç cittasya yoshitam
 «savairasya 'avicāryasya nīçaiçābhimukhasya ca. 42
 «evam ca 'atyakta-çilānām sasattvānām jita-kṛudhām
 «tuṣṭyaiḥ 'acintitā eva svayam āyanti sampadaḥ.» 43
 ity ākhyāya kathām mantri Gomukhaḥ punar eva saḥ
 Naravāhanadattāya kathām etam avarṇayat: 44

Ko 'py āsīd bodhisattvāṇço vane kvāpi kṛitoṭajah
 karuṇāikārdra-hṛidayo mahā-sattvas tapaç çaran. 45

sa tatra jantūn āpannān piçāçāñç ca samuddharan
aparāñç ca jalai ratnaiḥ sva-prabhāvad atarpayat. 46

ekadā 'anyopakārārtham bhrāmyan so 'tra 'aṭavīp, bhuvi
mahāntam kūpam adrākshīt, tad-antaç ca dadau dṛiçam. 47
tāvaca ca strī tad-antaḥ-sthā tam dṛiṣṭvā 'uccair abhāshata:
«bho mahātman! aham nārī, siñhaḥ, svarṇa-çikhaḥ khagaḥ, 48
«bhujagaç ca: 'iti catvāraḥ kūpe 'tra rajanau vayan
«patitās; tad uru-kleçād uddhara 'asmān! kṛipām kuru!» 49
tac çrutvā sa jagāda 'etām striyam: «yūyam trayo yadi
«tamasā 'andhā nipatitāḥ, khago 'tra patitaḥ katham?» 50
«tathāiva 'esho 'pi patito vyādha-jālena samyataḥ»,
iti sâpi mahā-sattvam tam nārī pratyabhāshata. 51
tatas tām sa tapaḥ-siddhyā yāvad uddhartum icchati,
tavaca çaçāka na 'uddhartum, siddhis tasya tv ahiyata. 52
«pāpā 'iyam strī dhruvam, siddhir etat-sambhāshanaḥ hi me
«nashṭā; tatas tv atra tāvad yuktim anyām karomy aham;» 53
iti samcintya rajivā tān trīṇa-vesṭitayā 'akhilān
ujjāhāra mahā-sattvaḥ sa kūpāt kurvataḥ stutim. 54
savismayaç ca papraccha siñha-pakshi-bhujāṅgamān:
«vyaktā vāg vaḥ katham, kīdrig vṛittāntaç ca? 'ucyatām!» iti. 55
tataḥ siñho 'bravīd: «vyakta-vāco jāti-smarā vayan
«anyonya-bādhakāç ca, 'asmad-vṛittāntam ca kramāc çṛiṇu!» 56
ity uktvā sa sva-vṛittāntam siñho vaktum pracakrame: —

Asti Vaidūryaçṛiṅgākhyam Tushārādrau purottamam; 57
Padmaveçābhidhāno 'sti tatra Vidyādhareçvaraḥ,
Vajraveçābhidhānaç ca putras tasya 'udapadyata. 58
sa Vajravego 'hamkāri virodham yena kenacit
sākam çaurya-madāc cakre loke Vaidyādhare vasan. 59
nishedhataḥ pitus tasya yadā na 'agaṇayad vacaḥ,
tadā pitā tam açapad: «martya-loke pata!» 'iti saḥ. 60
tato nashṭa-mado bhrasṭa-vidyaḥ çāpa-hato rudan
Vajravegaḥ sa pitaram çāpāntam tam ayācata. 61
tataḥ sa tat-pitā Padmavego dhyātvā 'abravīt kṣaṇāt:
«bhuvi vipra-suto bhūtvā kṛitvāpy evam madam punaḥ, 62
«pituḥ çāpāt tataḥ siñho bhūtvā kūpe patishyasi,
«mahā-sattvaç ca kṛipayā kaçcit tvām uddharishyati; 63
«tasya pratyupakāram ca vidhāya 'āpadi, mokshyase
«çāpād asmād», iti pitā çāpāntam tasya tam vyadhāt. 64
atha 'iha Vajravego 'sau viprasya 'ajani Mālave
Harighoṣābhidhānasya Devaghōṣābhidhaḥ sutāḥ. 65
sa tatṛāpy akarod vairam bahubhiḥ çaurya-darpataḥ;
«bahubhir mā kṛithā vairam!» iti tam ca 'avadat pitā. 66
akurvānam vacas tasya çaptavān sa pitā krudhā:
«çauryaḥ bimānī durbuddhiḥ siñhas tvam bhava sāmpṛatam!» 67
evam tasya pituḥ çāpād Devaghōṣaḥ punaç ca 'sah
Vidyādharaçvatāraḥ san siñho jāto 'tra kānane. — 68

«tam imaṃ viddhi mām sinham! so 'haṃ daivād bhraman niçi
 «kūpe 'dya patito 'mushmin, mahā-sattva, 'uddhṛitas tvayā. 69
 «tad yāmi tāvad; āpac ca yadā syāt kāpi te, tadā
 «mām smarer! upakāraṃ te kṛtvā mokshye sva-çāpataḥ;» 70
 ity udīrya gate sinhe, bodhisattvena tena saḥ
 prishṭaḥ suvarṇa-cūlo 'tha pakṣhi svodantam abhyadhāt: — 71

Asti Vidyādharaḍḍhiço Vajradānśṭro Himācale.
 tasya devyām ajāyanta pañca kanyā niranantarāḥ. 72
 tataḥ sa tapasā 'ārādhya Haram, samprāptavān sutam
 rājā Rajatadañśṭrākhyam jīvitād adhika-priyam. 73
 sa tena pitrā bālo 'pi vidyāḥ snehena lambhitaḥ,
 vṛddhiṃ Rajatadañśṭro 'tra bandhu-netroṭṣavo yayau. 74
 ekadā bhaginīm jyeshṭhām nāmnā Somaprabhām ca saḥ
 Gauryāḥ puraḥ piñjarikam vādayantim avaiḥshata. 75
 «dehi piñjarikam mahyam! vādayāmy aham apy adaḥ;»
 ity ayācata tām so 'tha bālatvād anubandhataḥ. 76
 sā tad na 'adād yadā tasmai, tadā cāpalataḥ svayam
 tasyās tat so 'pahṛityaiva pakṣhi 'iva 'udapatad nabhaḥ. 77
 sā 'atha svasā tam açapad: «yad me piñjarikam haṭhāt
 «kṛtvā 'uddīno 'si, tat pakṣhi svarṇa-cūlo bhaviṣhyasi.» 78
 tac çrutvā pāda-patitena 'etya sā tena yācitā
 svasā Rajatadañśṭreṇa, tasya çāpāntam abravīt: 79
 «pakṣhi bhūtvā 'andha-kūpe tvam yadā, mūḍha, patishyasi,
 «uddharishyati kaçcic ca tatas tvām karuṇā-parāḥ, 80
 «tasya kṛtvā 'upakārāñcam, çāpam etaṃ tarishyasi.»
 ity uktaḥ sa tayā bhrātā svarṇa-cūlaḥ khago 'jani. — 81

«sa esha svarṇa-cūlo 'haṃ pakṣhi, bhrasṭo 'vaṭe niçi
 «iha 'uddhṛito 'dya bhavatā; tad idānīm vrajāmy aham. 82
 «āpadi tvam smarer mām ca, tava kṛtvā hy upakriyām
 «çāpād mokshye 'ham», ity uktvā so 'pi pakṣhi yayau tataḥ. 83
 tataḥ sa bodhisattvena tena prishṭo bhujāṅgamah
 svodantam kathayāmāsa tasmāy atra mahātmane: 84

«Purā munikumāro 'haṃ abhūvam Kaçyapaçrame.
 «abhavat tatra ca 'eko me vayasyo muni-putrakāḥ. 85
 «ekadā ca 'avatīrṇe 'smin saraḥ snātum vayasyake,
 «taṭa-sthito 'haṃ adrākṣham tri-phaṇam sarpam āgatam. 86
 «tena bhishayitum tam ca vayasyam narmanā mayā
 «tat-sarpamukham taṭānte sa badḍho mantra-balād ahiḥ. 87
 «kṣhaṇāt snātvā taṭam prāpto mad-vayasyo vilokya saḥ
 «açankitam mahāhim tam, trasto moham upāgamat. 88
 «cirād āçvāsitaḥ so 'tha mayā, dhyānād avetya tat
 «mat-kṛitam trāsanam, kopāc çapati sma sakhāpi mām: 89
 ««gaccha! 'idṛig eva tri-phaṇaḥ sarpo bhava mahān!» iti.
 «anunito 'tha çāpāntam ṛishi-putraḥ sa me 'bhyadhāt: 90
 ««sarpi-bhūtam cyutam kūpe yo 'sau tvām uddharishyati,
 ««tasya 'upakṛitya 'avasare, çāpa-mukto bhaviṣhyasi.» 91

«ity uktvaiva gate tasminn, esho 'haṃ sarpatām gataḥ,
«uddhṛito 'smi tvayā ca 'adya kṛpāt; tad yāmi samprati. 92
«smṛitaḥ ca 'etya 'upakāraṃ te kṛtvā mokshye sva-çapataḥ.»
ity uktvā bhujage yāte, strī vṛttāntam avarṇayat: 93

«Ahaṃ kshatriya-putrasya bhāryā rājopasevinaḥ
«çūrasya tyāgino yūnaḥ çāru-rūpasya māninaḥ. 94
«kṛito 'nya-purushāsaṅgo mayā tad api pāpayā;
«tad vijñāya sa bhartā me nigrahāya 'akarod matim. 95
«sakhi-mukhac ca tad buddhvā, tadāiva 'ahaṃ palāyitā,
«rātrau vanaṃ pravishṭā 'idaṃ, kṛpa-bhrasṭā 'uddhṛitā tvayā. 96
«tvat-prasādād idānīm ca gatvā jīvāmi kutracit.
«bhūyāt tad me dinaṃ, yatra kuryām te pratyupakriyām!» 97

ity uktvā bodhisattvaṃ tam, kulaṭā nikaṭaṃ tataḥ
Gotravardhana-samjñasya rājñāḥ sà nagaraṃ yayau. 98
tasya saṃgatim utpādyā, parivārajanaiḥ saha
tasthau rājamahādevyā dāsibhāvāçrayeṇa sà. 99
tasyāpi bodhisattvasya tasyāḥ sambhāṣaṇāt striyaḥ
na 'āvir āsīd vane nashṭa-siddher mūla-phalādikam. 100
tataḥ kshut-trishṇayā klāntaḥ prāk sa sīṅham asmarat;
smṛitāgataḥ sa ca 'etasya vyadhāt vṛttim mṛigāmishaiḥ. 101
kancit kālāṃ ca tad-māṇsaiḥ prakṛitisthaṃ vidhāya tam,
keçari so 'bravīt: «kshīṇaḥ sa çāpo me; vrajāmy aham.» 102
ity uktvā sīṅhatām muktā, bhūtvā Vidyādharaḥ ca saḥ
jagāma tad-anujñātas, tam āmantrya, nijam padam. 103

tataḥ sa bodhisattvāñço 'vṛtti-glānaḥ punaḥ khagam
sasmāra svarṇa-cūlaṃ tam, upāgāt so 'pi tat-smṛitaḥ. 104
āveditārtis tena 'asau gatvā 'āniya kṣaṇāt khagaḥ
ratnābharaṇa-sampūrnāṃ dadau tasmai karaṇḍikām, 105
uvāca ca: «etena 'arthena vṛttih syāc çāsvati tava,
«mama jātaḥ ca çāpāntaḥ; svasti te! sādhañmy aham.» 106
ity uktvā so 'pi bhūtvāiva Vidyādhara-kumārakaḥ,
sva-lokaṃ nabhasā gatvā, prāpa rājyaṃ nijāt pituḥ. 107

so 'pi ratnāni vikṛetaṃ bodhisattvaḥ paribhraman
tat prāpa nagaraṃ, yatra sà strī kṛpoddhṛitā sthitā. 108
tatra 'ekasyāç ca vṛiddhāyā brāhmaṇyā vijane grīhe
midhāya tāny ābharaṇāny, āpaṇaṃ yāvad eti saḥ, 109
tāvad dadarça tām eva vane kṛpāt samuddhṛitām
striyaṃ sammukham āyāntim; sāpi strī paçyati sma tam. 110
sambhāṣaṇādike 'nyonyaṃ kṛite, sà strī yathā-kramam
svām rājamahishī-pārçva-sthitim tasmai nyavedayat. 111
so 'pi pṛishṭa-sva-vṛttāntas tayā, tasyai çaçāṇsa tām
ratnāṅkaṇa-prāptim svarṇa-cūlāt khagād rijuḥ, 112
nītvā ca 'ābharaṇaṃ tasyai vṛiddhā-veçmany adarçayat;
sà ca gatvā çathā rājñyai sva-svāminyai çaçāṇsa tat. 113
tasyāç ca rājñyā gehāntaḥ svarṇa-cūlena pakṣhiṇā
nītaṃ chalena paçyantya eva 'ābharaṇa-bhāṇḍakam, 114

tac ca sâ sva-puraṃ prāptaṃ rājñī tasyā mukhāt striyaḥ
buddhvā vidita-vedyāyā, rājanam tam vyajijñapat. 115
rājāpi bodhisattvaṃ tam, darśitaṃ kustriyā tayā,
ānāyayat sâbharanaṃ bhṛityair baddhvā grihāt tataḥ. 116
paripricchya ca vṛttāntaṃ, satyaṃ matvā ca tad-vacaḥ,
sthāpayāmāsa baddhaṃ tam, grihītvā 'ābharaṇāny api. 117

bandha-trasto 'tra sasmāra bodhisattvo bhujāṅgamam
rīshiputrāvatāraṃ tam, upatasthe ca so 'pi tam. 118
drīṣṭvā ca tam, sa prīṣṭāṛthaḥ sarpaḥ sādhum abhāṣhata:
'gatvā 'ahaṃ veshṭyāmy etam ā mūrdhāntaṃ mahīpatim, 119
'na ca muñcāmy amuṃ, yāvad āgatya 'ukto 'smi na tvayā;
'«mokshyāmy ahaṃ nṛpaṃ sarpād», iti tvaṃ ca vader iha. 120
'tvayy āgate, tvad-vacasā mokshyāmy ahaṃ ato nṛpam,
'mad-muktaḥ ca 'esha rājā te sva-rājyārdhaṃ pradāsyati.» 121
ity uktvā tam sa gatvāiva pariveshṭitavān ahiḥ
rājanam, āsta ca 'etasya mūrdhni kritvā phaṇa-trayam. 122
'hā hā dasṭho 'hinā rājā!» 'ity ākrandati jane 'tha saḥ
bodhisattvo 'bravīd: «rakshyāmy ahaṃ nṛpam aher», iti. 123
ṣrutavadbhiḥ ca tad-vākyam vijñaptāḥ so 'nujīvibhiḥ,
ānāyya bodhisattvaṃ tam sarpākrānto 'bravīd nṛpaḥ: 124
'yadi māṃ mocayasy asmāt sarpāt, tat te dadāmy ahaṃ
'rājyārdham; antarasṭhāḥ ca tava 'ete mantriṇo 'tra me.» 125
tac ṣrutvā «vādham!» ity ukte mantribhiḥ, sa jagāda tam
bhujagaṃ bodhisattvāṅgo: «muñca rājanam āçv!» iti. 126
tatas tena 'ahinā mukto rājyārdhaṃ nṛpatir dadau
sa tasmai bodhisattvāya, so 'pi svastho 'bhavat kṣhaṇāt. 127
sarpaḥ ca kṣhīṇa-ṣapaḥ san bhūtvā muni-kumārakaḥ,
sadasy ākhyāta-vṛttānto jagāma nijam āçramam. 128

«evaṃ niçcitam abhyeti çubham eva çubhātmanām,
'evaṃ ca 'atikramo nāma kleçāya mahatām api. 129
'aviçvāsāspadaṃ çaiva strīṇaṃ spṛīcati na 'āçayam
'prāṇadānopaçakāro 'pi; kiṃ tāsām anyad ucyate?» 130
ity ākhyāya kathāṃ Vatsarāja-putraṃ sa Gomukhaḥ
uvāca: «kathayāmy etāḥ punar mogdha-kathāḥ, çṛṇu: 131

Babhūva çramaṇaḥ kaçcid vihāre kvāpi mūdha-dhīḥ.
sa rathyāyāṃ bhṛaman jātu çunā jānuny adaçyata. 132
çva-dasṭhāḥ sa vihāraṃ svam upāgatya vyacintayat:
'«kiṃ vṛttaṃ jānuni tava?»» 'ity ekaikaḥ prakshyati 'iha māṃ; 133
'pratyayayishyāmy evaṃ ca kiyato 'haṃ kiyac ciraṃ!
'tad upāyam karomy atra sarvān bodhayitūṃ sakṛit.» 134

ity ālocya samāruhya sa vihāropari drutam,
 grīhītṛvā granthi-muṣalam mūdho bhikṣhur avādayat. 135
 «akāraṇam akāle 'pi kiṃ granthim vādayasi?» 'iti tam
 ṣṛtvā 'āṣcaryeṇa militāḥ papracchur atha bhikṣhavaḥ. 136
 «ṣunā me bhakṣhitam jānu; tad ekaikasya pricchataḥ
 «brūyām vaḥ kiyad, ity evaṃ yūyaṃ saṃghaṭitā mayā. 137
 «tad budhyadhvaṃ samam sarve, jānu me paṣyata!» 'iti saḥ
 bhikṣhūn pratyabravīd etān ṣva-dasṭam jānu darṣayan. 138
 tataḥ pārṣvopapīdam te samagrā bhikṣhavo 'hasan,
 «kiyaṃmātre kṛito 'nena saṃrambho 'yaṃ kiyān!» iti. 139

«ākhyātāḥ ṣramaṇo mūrkhāḥ, ṭakka-mūrkhho niṣamyatām:

Kadaryāḥ ko 'py abbūt kvāpi mūrkhāḥ ṭakko mahā-dhanaḥ. 140
 sabhāryāḥ sa sadā bhuṅkte saktūn lavaṇa-varjitān,
 anyasya 'annasya bubudhe nāiva svādam sa jātucit. 141
 ekadā prerito dhātrā sa bhāryām abravīd nijam:
 «kṣhīrīṇiṃ prati jātā me ṣṛaddhā, tām adya me paca!» 142
 «tathā!» 'iti tasya bhāryā sā papāca kṣhīrīṇiṃ tadā,
 tasthau ca 'abhyantare guptam sa ṭakkaḥ ṣayanam ṣṛitāḥ, 143
 «drīṣṭvā prāhuṇakaḥ kaṣcid atra me mā sma bhūd!» iti.
 tāvat tasya subhṛd dhūrtāḥ ṭakkaḥ tatra 'eka āyayan. 144
 «kva te bhartā?» 'iti papraccha sa ca tām tasya gehinīm.
 sṣpy adattoṭtarā tasya prāviṣad bhartur antikam. 145
 ākhyāta-mitrāḡgamaṇaḥ so 'pi supto jagāda tām:
 «upaviṣya 'iha rudatī pādāv ādāya tiṣṭha me! 146
 ««bhartā me mṛita», ity evaṃ vadeṣ ca subhṛdam mama;
 «tato gate 'sminn, āvābhyām bhoktavyā kṣhīrīṇiṃ sukham.» 147
 ity uktā tena yāvat sā pravṛittā roditum tadā,
 tāvat praviṣya so 'pricchāt, «kim etad?» 'iti tām subhṛt. 148
 «bhartā mṛito me, paṣya!» 'iti tayā 'uktaḥ sa vyacintayat:
 «kva pacantī mayā drīṣṭā sukhitā kṣhīrīṇiṃ iyam? 149
 «kva 'adhunāiva vipanno 'yaṃ etad-bhartā vinā rujam?
 «nūnam mām prāhuṇam drīṣṭvā kṛitam ābhyām idam mṛishā. 150
 «tad mayā nāiva gantavyam», ity ālocya 'upaviṣya saḥ
 dhūrt, «hā mitra! hā mitra!» 'ity ākrandaṃ tatra tasthivān. 151
 ṣṛutākrandāḥ praviṣya 'atha bāndhavā mṛitavat sthitam
 ṣmaṇānam bhautā-ṭakkam tam netum āsan samudyatāḥ. 152
 «uttīṣṭha! bāndhavair yāvad etair nītvā na dahyase»,
 ity upāṇṇavādāt karpamūle bhāryā tadā ca tam. 153
 «mā 'evaṃ! ṣaṭho 'yaṃ ṭakko me kṣhīrīṇiṃ bhoktum icchati.
 «na 'uttīṣṭhāmi tad, etasminn āgate 'ham mṛito yadi; 154

«prānebhyo 'py artha-dṛiṣṭīr hi mādṛiṣṭāṇāṃ gariyasi;»
 iti pratyabravīd bhāryām upāñcva eva sa tām jaḍaḥ. 156
 tatas tena kumitreṇa nītvā taiḥ svajanaic ca saḥ
 dahyamāno 'pi niṣceshṭo dadau na 'ā maraṇād vacaḥ. 156
 evaṃ sa mūḍho vijabhau prāṇān, na tu kshirīṇīm punaḥ,
 kleṣṭarjitam ca bubhuje tasya 'anyair helayā dhanam. 157

«çrutah kadaryah, çrūyantām ami mārjāra-bhautakāḥ:

Ujjayinyām upādhyāyo mugdhaḥ ko 'py abhavad maṭhe. 158
 tatra nidrā na tasya 'abbūd mūshakopadravād niḥi.
 tat-khinnaś tac ca subhīde sa kasmaicid avarṇayat. 159
 «mārjārah sthāpaniṃ te, so 'tra khādati mūshakān»,
 iti so 'pi subhīd vipras tam upādhyāyam abhyadhāt. 160
 «mārjārah kīdṛiḥ? kva 'āste? na sa dṛiṣṭa-carō mayā»,
 ity uktavaty upādhyāye, tam subhīt so 'bravīt punaḥ: 161
 «kācare locane tasya, varṇaḥ kapila-dhūsarah,
 «prishṭhe ca romaṣaṃ carma, rathyaśv aṭati ca 'iha saḥ. 162
 «tad ebhis tvam abhijñānair anviṣhya 'ānāyaya 'āṇu tam,
 «mitra, mārjāram!» ity uktvā tat-subhīt sa yayau grīham. 163
 tataḥ ṣiṣhyān upādhyāyaḥ sa jagāda jaḍo nijān:
 «abhijñānāni yushmābbhiḥ çrutāny eva sthitair iha; 164
 «tad anviṣhyata rathyaśu mārjāram tam iha kvacit!»
 «tathā!» 'iti te gatāḥ ṣiṣhyāś tatra bhremur itas tataḥ, 165
 tathāpi na tu tair dṛiṣṭo mārjārah sa kadācana.

atha 'ekam te vaṭum rathya-mukhād aikshanta nirgatam, 166
 kācaram netra-yugalam, varṇam dhūsara-piṅgalam,
 prishṭhopari paridadhānam ca romaṣaṃ harinājinam. 167
 dṛiṣṭvā tam, «ṣiṣha mārjārah prāpto 'smābhir yathā çrutah!»
 ity avashṭabhya tam ninyur upādhyāyāntikaṃ ca te. 168
 upādhyāyo 'pi mitroktair yuktaṃ mārjāra-lakṣhaṇaiḥ
 dṛiṣṭvā tam, sthāpayāmāsa rātrau tatra maṭhāntare. 169
 «mārjāro nūnam asmi», 'iti mene so 'pi vaṭur jaḍaḥ,
 mārjārākhyam kṛitām çṛiṇvann ātmanas tair abuddhibhiḥ; 170
 sa ca bhauto vaṭuḥ ṣiṣhyas tasya viprasya, yena tat
 upādhyāyasya tasya 'uktaṃ maitryād mārjāra-lakṣhaṇam. 171
 prātaḥ so 'tra 'āgato vipro vaṭum antar vilokya tam,
 «iha kena 'ayam ānita?» 'iti bhautān uvāca tām. 172
 «çrutoṣalakṣhaṇas tvatto mārjāro 'smābhir eva saḥ
 «ānita», ity upādhyāyo bhauta-ṣiṣhyāc ca te 'vadan. 173
 tato vihasya so 'vādī vipro: «mūḍhaḥ kva mānushaḥ?
 «kva ca tiryak sa mārjāraç catuṣpāt pucchavān api?» 174

tac çrutvā taṃ vaṭṭam muktvā te 'bruvan manda-buddhayaḥ:
«tarhy anvishya 'ānayaṃsa taṃ mārjāraṃ tādriṣaṃ punaḥ.» 175
evam uktavato mūḍhān janas tatra jahāsa tān.

«ajñatā nāma kasya 'iha na 'upahāsāya jāyate? 176
«mārjāra-bhautāḥ kathitāḥ, çrūyantām apare 'py amī:

Āsīd bahūnām mugdhānām mukhyo mugdho maṭhe kvacit. 177
sa kenacid vācyamānād dharmāçāstrāt kadācana
tadāga-kartur āçraushīd amutra sumahat phalam. 178
tataḥ sa dhana-sampūrṇo vipulam vāri-pūritam
tadāgam kārayāmāsa nātidūre maṭhād nijāt. 179
ekadā sa tadāgam taṃ drashtum mugdhāgraṇīr gataḥ
kenāpy utpātītāny asya pulināny avalokayat. 180
tathāiva 'āgatya so 'nyedyur utkhāta-taṭam anyataḥ
driṣṭvā tasya tadāgasya, sodvegah samacintayat: 181
«prātaḥ prabhātād ārabhya sthāsyaṃ 'ihāiva vāsaram,
«drakshyaṃ kaḥ karoty etad», ity ālocya, tataḥ prage 182
anyedyur yāvad etya 'āste tatra, tāvad dadarça saḥ
divo 'vatīrya çrīṅgābhyām khaṇantam vṛishabham taṭam. 183
«divyo vṛisho 'yaṃ; tat kiṃ na divaṃ yaṃ saha 'amunā?»
ity upetya vṛishasya 'asya hastābhyām puccham agrahīt. 184
tataḥ pucchāgra-lagnaṃ taṃ bhautam utkshipya vegataḥ
kṣaṇād nināya Kailāsam sva-dhāma bhagavān vṛishah. 185
tatra divyāni bhakṣyaṇi modakādīny avāpya saḥ
bhuñjāno, nyavasād bhauto dināni katicit sukham. 186
gatāgatāni kurvāṇaṃ sa taṃ driṣṭvā mahā-vṛisham,
acintayata bhautānām mukhyo daivena mohitaḥ: 187
«gacchāmi vṛisha-pucchāgra-lagnaḥ, paçyaṃ bāndhavaṃ,
«kathayitvā 'adbhutam idaṃ tathāiva 'eshyāmy ahaṃ punaḥ.» 188
iti samkalpya vṛishabhāsyā 'ekadā 'upetya tasya saḥ
ālambya gacchataḥ puccham, agād bhauto bhuvas talam. 189
tataḥ prāpte maṭhe, bhautair anyair āçlishya tat-sthitaiḥ,
«kva gato 'si?» 'iti priṣṭhas taṃ vṛittāntam, tac çaçaṃsa saḥ. 190
tataḥ sarve çrutāçcaryā bhautās te prārthayanta tam:
«prasīda! naya tatra 'asmān api! bhojaya modakān!» 191
tac çrutvā sa «tathā!» 'ity etān, yuktim uktvā, 'apare dine
tadāgopāntam anayat; sa ca tatra 'āyayan vṛishah. 192
jagrāha tasya lāṅgūlam mukhyaḥ pāṇi-dvayema saḥ,
tasyāpy agrihṇac caraṇāv anyas, tasyāpi ca 'itarah. 193
ity anyonyāṅghri-lagnais tair bhautair yāvāc ca çrīṅkhalā
racitā, sa vṛishas tāvad utpapāta javād nabhaḥ. 194
yāte tasmiṇç ca vṛishabhe lāṅgūlāmbi-bhautake,
mukhya-bhantam tam aprākṣhīd eko bhauto 'tha daivataḥ: 195

«çraddhām ākhyāhi nas tāvad, yatheshṭa-sulabhā divi
 «kiyat-pramāṇa bhavatā modakā bhakṣitā iti?» 196
 tato bhrasṭānusaṃdhāno vṛsha-pucchaṃ vimucya tam,
 padma-koṣau karaṃ kṛtvā saṃçliṣṭau bhautā-nāyakāḥ, 197
 «iyat-pramāṇa», ity ācū yāvat tān prativakti saḥ,
 tāvat so 'nye ca te sarve khād nīpatya vipedire, 198
 vṛṣhaḥ prāyāc ca Kailāsaṃ, jano dṛṣṭvā jahāsa ca.

«doshāya nirvimarśaiva bhautā-praṇottara-kriyā. 199
 «çrutā dyu-gāmino bhautāḥ, çrūyatām aparō 'py ayam:

Kaṇṇid bhauto visasmāra mārgaṃ grāmāntaram vrajan. 200
 «taror nadī-taṭa-sthasya gaccha 'asya 'uparī vartmanā!»
 ity ucyate sma panthānaṃ paripricehan janaiḥ ca saḥ. 201
 tatas tasya taroḥ priṣṭhaṃ gatvā 'ārūḍhaḥ sa mūḍha-dhīḥ,
 «etat-priṣṭhena me panthā upadiṣṭo janair», iti. 202
 tat-priṣṭhe sarpaṭaḥ ca 'asya bhārāt paryanta-vartini
 çākhā nanāma, yatnena papāta 'ālambya na 'esha tam. 203
 tām ālambya sthito yāvat, tāvat tena 'āyayau pathā
 ārohana 'uparisthena nadyām pīta-jalaḥ kari. 204
 tam dṛṣṭvā taru-çākhāgra-lambī bhautāḥ sa dīna-vāk:
 «mahātman, māṃ grīhāna!» 'iti hastyāroham uvāca tam. 205
 hastyārohaḥ ca bhautāṃ tam avatārayitum taroḥ
 pādāyor agraḥid dvābhyām paṇibhyām ujjhātāṅkuṇaḥ. 206
 tāvac ca nirgatya, gate gaje, bhautasya tasya saḥ
 lalambe pādāyor hastipako vṛkṣhāgra-lambinaḥ. 207
 tataḥ sa tvarayā bhauto hastyārohaṃ tam abhyadhāt:
 «yadi jānāsi, tac çighraṃ yat kimcid gīyatām tvayā, 208
 «ito 'vatārayej jātu yac çrutvā 'āgatya naḥ janāḥ;
 «patitāv anyathā 'adbastād hared āvām iyaṃ nadī.» 209
 ity uktaḥ sa gajārohas tena mañju tathā jagau,
 yathā sa eva bhauto 'tra paritosham agāt param. 210
 sādhu-vādaṃ ca sa dadad, viśmṛity-ujjhita-pādapaḥ
 dātum prāvartata 'ubhābhyām hastābhyām choṭikāṃ jaḍaḥ. 211
 tatksanaṃ ca nipatyāiva sa hastyāroha eva saḥ
 nadyām vipede; mūrkhair hi sāngaḥ kasya 'asti çramaṇe? 212

ity ākhyāya kathāṃ, bhūyo Vatsēçvara-sutāya saḥ
 Gomukhaḥ kathayānāsa Hiranyākṣa-kathāṃ imām: 213

Asi 'iha Himavat-kukshau deçāḥ prithvi-çiromaṇiḥ
 Kaçmīra iti, vidyānaṃ dharmasya ca nīketanam. 214

tatra 'adhisbṛhānam abhavad Hiranyapura-nāmakam,
 Kanakāksha iti khyātas tasmin rājā babhūva ca. 215
 tasya Ratnaprabhā-devyāḥ Caṅkarārādhanodbhavaḥ
 putro Hiranyāksha iti kṣmāpater udapadyata. 216
 sa jātu gulikā-kṛdām kurvan, gulikayā chalāt
 tāpasīm rājatanayo mārḡyātām atādayat. 217
 sā tāpasī jita-krodhā rājaputram vihasya tam
 yogeṣvari Hiranyāksham uvāca vikṛitānāḥ: 218
 «sva-yauvanādikair idrig darpaṣ cet tava, tām yadi
 «Mṛigānkalekhām āpnoshi bhāryām, tat kidṛiṣo bhavet?» 219
 tac cṛutvā kṣamayitvā tām rājaputraḥ sa priṣṭavān:
 «kā 'eshā Mṛigānkalekhākyā? bhagavat, ucyatām!» iti. 220
 tatas tam sā 'abravīd: «asti Čaṣitejā iti cṛutaḥ
 «Vidyādharēndro Himavaty acalēndre mahā-yaṣāḥ. 221
 «Mṛigānkalekhā tasya 'eshā tanayā varakanyakā
 «rūpeṇa Dyucarendrānām niṣāṣi 'unnidraka-pradā. 222
 «sā ca 'anurūpā bhāryā te, tasyās tvam ucitāḥ patiḥ.»
 ity uktāḥ siddha-tāpasyā Hiranyāksho jagāda tām: 223
 «katham, bhagavati, prāpyā mayā sā? tarhi kathyatām!»
 tac cṛutvā sā Hiranyāksham tam yogeṣvary abhāshata: 224
 «gatvā 'aham tvat-kathāḥkhyānād upalapsye tad-ācayam,
 «āgatya ca 'aham eva tvām neshyāmy atah param. 225
 «iha 'asti yo 'mareṣāḥkhyo devas, tat-ketane tvayā
 «prātaḥ prāpyāsmi, nityam hi tam arcitum upaimy aham.» 226
 ity uktvā nabhasā prāyāt tāpasī sā sva-siddhitāḥ
 tasyā Mṛigānkalekhāyā nikaṭam Tuhiṇācalam. 227
 tatra tasyai Hiranyāksha-guṇān yuktyā ṣaṇāsa sā
 tathā, yathā divya-kanyā sā 'atyutkā 'evam uvāca tām: 228
 «tādṛiṣam ced na bhartāram prāpnuyām, bhagavat, aham,
 «tad nishphalena kim kāryam amunā jīvitena me?» 229
 ity ārūḍha-smarāveṣā nītvā tat-kathayā dinam
 Mṛigānkalekhā tāpasyā saba 'uvāsa tayā niṣām. 230
 tāvat so 'pi Hiranyākshas tac-cintā-nīta-vāsarah
 suptaḥ kathamcij, jagade Gauryā svapne niṣākshaye: 231
 «Vidyādharah san prāptas tvam muni-ṣaṇa martyatām,
 «tāpasyāḥ kara-samsparṣād etasyā mokṣhyase tataḥ, 232
 «Mṛigānkalekhām ca tatas tām ācū parineṣhyasi;
 «tāc cintā na 'atra kāryā te! pūrva-bhāryā hi sā tava.» 233
 ity ādiṣyaiva sā devī tiro 'bhūt tasya; so 'pi ca
 prabudhya prātar utthāya cakre snānādi-maṅgalam. 234
 tato 'mareṣvarasya 'agram gatvā tasthau prañamya tam,
 yatra samketakam tasya tāpasyā 'abbihitam tayā. 235
 atrāntare ca katham apy ātta-nidrām sva-mandire
 Mṛigānkalekhām api tām Gaurī svapne samādicat: 236
 «kṣhiṇa-ṣaṇam Hiranyāksham, jātam Vidyādharam punaḥ
 » kara-sparṣena tāpasyāḥ, patiḥ prāpsyasi; alam cūcā!» 237

ity uktvā 'antarhitāyām ca devyām, prātaḥ prabudhya sà
 Mrigāṅkalekhā tāpasyai tasyai svapnam çaçaṁsa tam. 238
 sà tac çrutvāiva ca 'āgatya bhūlokaṁ siddha-tāpasī,
 sthitam kshetre 'mareçasya Hiranyākshaṁ tam abhyadhāt: 239
 «ehi Vaidyādharaṁ lokam, putra!» 'ity uktvā kareṇa sà
 prapaṭam tam samādāya bāhāv udapatad nabhaḥ. 240
 tāvac ca Hiranyāksho bhūtvā Vidyādhareçvaraḥ,
 smritvā çapa-kshayāj jātim, tāpasīm tām abhāshata: 241
 «Himādrau Vajrakūṭākhye pure jānihi mām imam
 «Vidyādharāṇām rājānam nāmnāpy Amṛitatejasam. 242
 «so 'ham ullāṅghana-krodhāc çāpam prāpya muneḥ purā,
 «martya-lokam upāgacchaṁ, tvat-kara-sparçanādvadhim. 243
 «çaptasya me tadā bhāryā yā duḥkhād ajahat tanum,
 «sā 'eshā Mrigāṅkalekhā 'adya jātā pūrva-priyā mama. 244
 «idānīm ca tvayā sārudham gatvā prāpsyāmi tām aham;
 «tvat-kara-sparça-pūtasya çāntaḥ çāpo 'py asau hi me.» 245
 iti bruvanḥ tayā sākam tāpasyā gaganena saḥ
 jagāma 'Amṛitatejās tam Himādrim Dyucarādhīpaḥ. 246
 Mrigāṅkalekhām udyāna-sthitām tatra dadarça saḥ,
 sūpy apacyat tam āyāntam tāpasyā 'āveditam tayā. 247
 citram! çruti-pathena 'ātau praviçya 'anyonya-mānasam
 anirgatyāpy aviçatām dṛishti-mārgeṇa tau punaḥ. 248
 «vivāha-siddhaye pitre tvayā 'idaṁ kathyatām!» iti
 uce Mrigāṅkalekhā 'atra tāpasyā prauḍhaya tayā. 249
 tato lajjā-nata-mukhī sà gatvā pitaram nijam
 sakhi-mukhena tat sarvaṁ bodhayāmāsa tatksaṇam. 250
 so 'pi svapne 'mbikādisṭas tat-pitā Khecareçvaraḥ
 tam anaishīt sva-bhavanam samunāya 'Amṛitatejasam. 251
 dadau Mrigāṅkalekhām ca tasmai tam sa yathā-vidhi;
 kṛitodvāhaç ca sa Vajrakūṭam tat prayayau puram. 252
 tatra so 'mṛitatejāḥ svam rājyam prāpya sabhāryakam,
 ānitam siddha-tāpasyā martyatvāt pitaram nijam 253
 Kanakākshaṁ samabhyarcya bhogaiḥ prāpayya ca bhūtaḥ,
 Mrigāṅkalekhayā sākam svam řiddhim bubhuje ciram. 254

«iti pūrva-karma-niyatam
 «bhavitavyam jagati yasya jantor yat,
 «tad ayatnena sa purataḥ
 «patitam prāpnoty asādhyam api.» 255
 evam Gomukha-kathitam
 Çaktiyaçasy utsuko niçamya kathām,
 çayane niçi Naravāhana-
 datto nidrām asau bheje. 256

Taraṅga 66.

Tato 'nyedyuḥ punar naktam vinodārtham sa Gomukhaḥ
Naravāhanadattāya kathām etām avarṇayat: 1

Dhaneçvarābbidhe Çaive siddha-kshetre purā 'avasat
upāsyamāno bahubhiḥ çishyaiḥ ko 'pi mahā-muniḥ. 2
so 'braviḥ jātu çishyān svān: «yushmāsu yadi keñacit
«apūrvam ikṣhitam kiṃcic çrutam vā, tad nivedyatām!» 3
ity ukte tena muninā, çishya eko jagāda tam:
«mayā çrutam apūrvam yat, tad ākhyāmi, niçamyatām: — 4
Vijayākhyam mahā-kshetram Kaçmīreshv asti Çambhavam;
tatra pravrajakaḥ kaçcid āśid vidyābbhimānavān. 5
«jayi sarvatra bhūyāsami!» ity āçānsan prañamya saḥ
Çambhum, pratasthe vādāya pravrajāt Pāṭaliputrakam. 6
gacchanç ca mārge 'tikrāman vanāni sarito girin,
prāpya 'atavim pariçrānto viçaçrāma taroḥ tale, 7
kṣhaṇāc ca vāpi-çiçire tatra dūrādhva-dhūsaram
dadarça dhārmikam daṇḍa-kuṇḍikā-hastam āgatam. 8
«kutas tvam? kutra yāsi?» 'iti niṣhaṇṇo 'tra ca tena saḥ
pravrajakena priṣṭhaḥ sann ity abbāshata dhārmikah: 9
«āgato 'ham, sakhe, vidyā-kshetrāt Pāṭaliputrakāt;
«Kaçmīraṇ yāmi tatratyān jetum vādēna paṇḍitān.» 10
çrutvā 'etad dhārmika-vacaḥ sa parivrād acintayat,
«iha 'eko na jito 'yam ced mayā Pāṭaliputrataḥ, 11
«tat tatra gatvā jeshyāmi katham anyān bahūn aham?»
ity ālocya sa tam pravrajāt ākshipya 'āha sma dhārmikam: 12
«viparitam idam kiṃ te, vada dhārmika! ceshtitam?
«kva dhārmiko mumukshus tvam? kva vada-vyasanāturaḥ? 13
«vādābbhimāna-bandhena saṃsārād mokṣham icchasi?
«çamayasy agninā 'ushmāṇaṃ, çitam hañsi himena ca, 14
«uttitirshasi pāshāṇa-nāv-ārūḍho mahodadhim,
«vātēna jvalitam vahniṃ nirvāpayitum ihase. 15
«brāhmaṇ çilam kṣhamā nāma, kṣhātram āpanna-rakṣaṇam,
«mumukshu-çilam ca çamaḥ, kalaho rākṣasam smṛitam. 16
«tasmāc çāntena cittena bhavitavyam mumukshuṇā
«nirasta-dvandva-duḥkheṇa saṃsāra-kleṣa-bhīruṇā. 17
«ataḥ çama-kuṭhāreṇa chindhi 'imam bhava-pādapam!
«hetuvādābbhimānāmbu-sekam tasya ca mā sma dāḥ!» 18
ity ukto dhārmikas tena paritushṭhaḥ prañamya tam,
«gurur bhava mama!» 'ity uktvā jagāma sa yathāgatam. 19

pravṛāḍ hasan sthito 'traiṣa taru-mūle, tad-antarāt
 Yakshasya 'ālāpam aṇṇot kṛdāto bhāryayā saha. 20
 karṇam dadāti yāvac ca pravṛāt, tāvad atra saḥ
 Yakshaḥ pushpa-srajaḥ bhāryām narmanā tām atādayat. 21
 tāvac ca mṛita-kalpam sā kṛtvā 'ātmānam caṭhā mṛishā
 tasthau, tat-parivāraḥ ca muktākṛando jhaṭity abhūt. 22
 cirāc ca 'āgata-jīva 'iva sā dṛiṣṭv udamīlayat.
 «kim tvayā dṛiṣṭam?» iti tām Yaksho 'prākshīt tataḥ patiḥ. 23
 atha mithyāiva sā 'avocat: «tvayā 'aham mālayā yadā
 «abhyāhatā, tadā 'apaṇyam kṛishṇam puruṣam āgatam 24
 «pāṇa-hastam jvalad-netram prāṇam ūrdhva-ḥṣoruham
 «bhayānakam nija-chāyā-malinīkṛita-dīnāmukham. 25
 «tena nitā 'aham abhavam duṣṭena Yama-sādanam,
 «tyājītāsmi ca tatratyais tam nivārya 'adhikāribhiḥ.» 26
 evam tayā 'ukte Yakshinīyā, hasan Yaksho jagāda tām:
 «aho! vinā 'indrajālena strīṇam ceshtā na vidyate. 27
 «ko mṛityuḥ kusumāghātād? āvṛittīḥ kā Yamālayāt?
 «mūḍhe, Pātali-putra-strī-vṛittānto 'nukṛitas tvayā: — 28

Tasmin hi nagare rājā yo 'sti Sindhāksa-nāmakah,
 tad-bhāryā-mantri-senāni-purohita-bhishag-badhūḥ 29
 saha 'ādāya, trayodaṇyām cūklapakṣhe kadācana
 sanāthīkṛita-tad-deḥam agād drashṭum Sarasvatīm. 30
 tatra tad-mārga-militaiḥ sarvāḥ kṛbjāndha-paṇḍubhiḥ
 vyādhitaiḥ ity āyācyanta bhūpāla-pramukhāṅganāḥ: 31
 «rogātuzānam dīnām aushadham naḥ prayacchata,
 «yena mūcyāmahe rogāt! kuruta 'ārtānukampanam! 32
 «samudra-lahari-lolo vidyut-sphurita-bhaṅgurah
 «jīvaloko hy, ayaṁ yātrādy-utsava-kṣaṇa-sundarah. 33
 «tad asāre 'tra samsāre saram dīneshu yā dayā,
 «kṛipāneshu ca yad dānam, guṇavān ko na jīvati? 34
 «ādhyasya kim ca dānena? sukhitasyāpy aṇanena kim?
 «kim caṇāṅkena cītālōḥ? kim ghanena himāgame? 35
 «tad etān uddharata naḥ kṛipānām āmayāpadah!»

ity uktā vyādhitais tais tā nṛpabhāryādayo 'bruvan; 36
 «sushṭhv upapannam jalpanti kṛipāṇā vyādhitā ime,
 «sarvasvenāpy ato 'smābhiḥ kāryam eṣhām cikitsitam.» 37
 evam anyonyam ālāpya, Devīm abhyarcya, yoshitāḥ
 vyādhitāns tām sva-bhavanāny āninyus tāḥ prithak prithak, 38
 sva-bhartrīn prerya teshām ca Mahādevyā mahāushadbhaiḥ
 cikitsāṃ kārayāmāsur, na 'uttasthuḥ ca tad-antikāt. 39
 saḥavāsāc ca tair eva saṅgam udbhūta-manmathāḥ
 tathā yayus tāḥ, samsāram tanmayam dadṛiḥur yathā. 40
 «kvā rogiṇo 'mī kṛipāṇā? bhartārah kva nṛpādayaḥ?»
 iti na vyamṛiḥat tāsāṃ manmathāndhīkṛitāṃ manāḥ. 41
 tataḥ ca tā asaṃbhāvya-rogī-sambhoga-sambhavaḥ
 nakha-danta-kṣatair yuktāḥ patayo dadṛiḥur nijāḥ. 42

te ca bhūpāla-mantri-senāpatimukhādayaḥ
 tad ācakhyuḥ sasamdehāḥ parasparam ayantritāḥ. 43
 tato rājā 'abraviḍ anyān: «yūyam tishṭhata samprati;
 «aham adya nijāṃ bhāryāṃ tāvat pricchāmi yuktitaḥ.» 44
 ity uktvā tān visrijaiva, gatvā vāsagrihaṃ ca saḥ,
 pradārṣita-sneha-bhāyo bhāryāṃ papraccha tāṃ nripaḥ: 45
 «dashṭaḥ kena 'adharo 'yam te? kshataḥ kena nakhaiḥ stanau?
 «satyam ākhyāsi ced, asti çreyas te, na 'anyathā punaḥ.» 46
 ity uktā tena rājñā sā rājñī kritakam abhyadhāt:
 «avācyam apy adhanyā 'aham vacmy āçcaryam idaṃ, çriṇu: 47
 «citra-bhitter ito rātrau pumānç cakra-gadā-dharah
 «nirgatyaiḥ 'upabhuṅkte māṃ, prātaç ca 'atraya liyate. 48
 «yad-aṅgaṃ candra-sūryābhyāṃ api dṛishṭaṃ na jātu me,
 «tatra 'idrig etya kriyate tena 'avasthā, sthite tvayi.» 49
 etat tasyāḥ saduḥkhāyā evaṃ çrutvā vaco nripaḥ
 pratyeti sma, tathā mūrkhō māyāṃ āçāṅkya Vaiṣṇavīm. 50
 çāçāṅsa mantry-ādibhyaç ca tebhyaç, te 'pi tathā jadāḥ
 matvā 'Acyuta-bhuktāḥ sva-bhāryāç tūshṇīm kila 'abhavan. — 51
 «ity asādhyāika-vacanāç caturaḥ kustriyaḥ çathāḥ
 «vañçayante jada-matīn, na 'aham mūrkhāç tu tādriçaḥ.» 52
 iti Yaksho bruvan bhāryāṃ sa vilakṣhī-cakāra tāṃ;
 tac ca pravrajako 'çraushit sarvaṃ taru-tale sthitaḥ. 53
 tataḥ kṛitāñjalir Yakshaṃ taṃ sa pravrajā vyajijnāpat:
 «bhagavann, āçrama-prāptas tava 'aham çaranāgataḥ. 54
 «tat kshamasva 'aparādham me, tvad-vaco yad mayā çrutam.»
 ity uktvā satya-vacanāt tasya Yakshas tutosha saḥ. 55
 «Sarvasthānagavātākhyo Yakshas, tushṭas tava 'asmi ca;
 «grihāṇa varam!» ity ūce pravrajā Yakshena tena saḥ. 56
 «manyum asyāṃ sva-bhāryāyāṃ mā kṛithā! esha eva me
 «varo 'stv!» iti tam āha sma sa pravrajā api Guhyakam. 57
 tataḥ sa Yaksho 'vādīt taṃ! tushṭo 'smi sutarāṃ tava;
 «tad esha te varo datto mayā, 'anyaḥ prārthyatām!» iti. 58
 tataḥ pravrajako 'vādīt: «tarhy ayaṃ me 'paro varah:
 «adya prabhṛiti putraṃ māṃ jānītaṃ dampati yuvām!» 59
 çrutvā 'etat sa sabhāryo 'pi pratyakṣhī-bhūya tatkshepaṃ
 Yakshas taṃ abraviḍ: «vādham, putra, putras tvam āvayoḥ! 60
 «asmat-prasādād na ca te bhaviṣhyati vipat kvacit,
 «vivāde kalahe dyūte vijayī ca bhaviṣhyasi.» 61
 ity uktvā 'antarhitāṃ Yakshaṃ taṃ praṇamya, 'ativāhya ca
 rātrim atra, 'āyayau pravrajā sa tat Pāṭaliputrakam. 62
 tatra dvāṣṭha-mukhena 'antaḥ pravrajā Sindhāksha-bhūbhṛitaḥ
 Kaçmīrāgatam ātmānam ākhyāti sma sa vādinam. 63
 anujñāta-praveçaç ca tena 'āsthāne mahibhujā,
 pravijya 'atra sthitān vādāya 'ācikshepa sa paṇḍitān. 64
 jītvā vādēna tān Yaksha-vara-mābātmyato 'khlān,
 rājāgre sa punas teshāṃ cakāra 'ākshepaṃ idriçaṃ: 65

«citra-bhitter vinirgatya gadā-cakra-dharaḥ pumān,
 «dashedharaushthīm daṇaṇiḥ kshata-stana-taṭām nakhaiḥ 66
 «kṛtvā, 'upabhujya ratrau mām, tad-bhittāv eva līyate:
 «etat kim? iti vaḥ pricchāmy; uttarām me 'tra dīyatām!» 67
 etac ṣrutvā na tasya 'atra budhāḥ prativaco daduḥ,
 paramārtham ajānānā anyonyāsaṇa-darṣiṇaḥ. 68
 tato rājā sa Siṅhākshaḥ svayam eva tam abhyadhāt:
 «yad etad uktaṃ bhavatā, tad vyācakshva tvam eva naḥ!» 69
 etac ṣrutvā sa rājñe 'smai pravṛtṣv svairam ṣaṇṣa tat
 tad-bhāryā-vyāja-caritaṃ, Yakshād aṣṛavi tena yat. 70
 «na tat kuryād abhishvaṅgam pāpa-jūṇṇa-eka-hetave
 «sribhiḥ kadācana janas tam», ity ūce nripam ca saḥ. 71
 tushṭas tasmai nijam rājam rājā dātum iyesha saḥ;
 sa tu sva-deṣaika-rataḥ pravṛtṣv tad na 'agrahīd yadā, 72
 tadā saṃmānayaṃ māsā rājā ratnōtkareṇa tam.
 ātta-ratnaḥ sa Kaṣmīrān pravṛtṣv svam deṣam āgamat. 73
 tatra Yaksha-prasādena sa nirdainyaḥ sukhaṃ sthitaḥ. —
 ity ākhyāya sa ṣiṣhyas tam mahāmuniṃ abhāshata: 74
 «aham pravṛtṣv jakāt tasmād evam tac ṣrutavān», iti.
 tataḥ sa vismitaḥ sanya-ṣiṣhyaḥ ciram abhūd muniḥ. 75

ity uktvā Gomukho bhūyo Vatseṣātmanjam abravīt:
 «evam etāni kuṣṭhīṇaṃ ceshtitāni ca vedhasaḥ 76
 «vicitrāṇi sadā, deva, lokasya caritāni ca;
 «iyam ca ṣrūyatām anyā nāry ekādaṣa-mārikā: 77

Grāma-vāsī pumān āsīt kuṭumbī ko 'pi Mālave.
 tasya 'udapādi duhitā dvitri-putra-kanyasī. 78
 tasyām ca jāta-mātrāyām, bhāryā tasya vyapadyata;
 tato 'lpair divasais tasya putra eko vyapādi ca. 79
 tasmin vipanne, bhrātā 'asya vṛisha-ṣṛiṅgāhato mṛitaḥ.
 so 'tha kanyām kuṭumbī svām nāmnā cakre Trimārikām, 80
 «trayo 'nayā 'alakṣaṇayā jātayā mārītā», iti.
 kālēna yauvana-sthām tam pitus tasmād ayācata 81
 Trimārikām ādhyā-putraḥ kaṣcit tad-grāma-saṃbhavaḥ,
 pitā ca tasmai prādāt tam sa yathāvat kṛtōtsavaḥ. 82
 tena bhartrā saha 'araṇṣṭa kālām kam api tatra sā;
 acirac ca tatas tasyāḥ sa bhartā pañcatām agāt. 83
 divasair eva sā 'anyam ca capalā patim agraḥit;
 so 'py alpeṇaiva kālēna vipattiṃ prāpa tat-patiḥ. 84
 tataḥ sā yauvanonmattā tṛitīyam patim ādade;
 so 'pi tasya vipanno 'bhūt pati-ghnyāḥ patir anyavat. 85
 evam krameṇa patayo daṣa tasya vipedire,
 tato hāsyena sā nāmnā paprathe Daṣamārikā. 86

atha 'anya-bhartri-svikārāt pitrā brītena vārītā,
 sā varjyamānā ca janais tasthau tasya pitur grihe. 87
 ekadā ca viveṣa 'atra pāntho bhavyākṛitir yuvā
 eka-rātri-nivāsārtham tat-pitrā 'anumato 'tithiḥ. 88
 tam dṛṣṭvā tad-gata-manāḥ sā 'abhavad Daṣamārikā,
 pāntho 'pi taruṇīm dṛṣṭvā so 'bhūt tad-abhilāṣhukāḥ. 89
 tataḥ sā mārā-mushita-trapā pitaram abhyadhāt:
 «imam ekam ahaṃ, tāta, vṛṇomi pathikam patim; 90
 «vipatsyate ced esho 'pi, grahīṣhyāmi tato vratam.»
 evaṃ, ṣṛṇvati pānthe, tam bruvatīm sa pitā 'abravīt: 91
 «mā, putri! lajjā mahatī, daṣa te patayo mṛitāḥ;
 «tad, etasminn api mṛite, hasishyati tarām janāḥ.» 92
 tac ṣṛutvāiva trapām tyaktvā pathiko 'pi jagāda saḥ:
 «na 'ahaṃ mṛiye, daṣa mṛitāḥ kramād bhāryā mamāpi hi. 93
 «samāv āvāṃ, ṣapāmy atra pāda-sparṣeṇa Dhūrjateḥ.»
 ity ukte tena pānthena, na 'acitriyata tatra kaḥ? 94
 buddhvā ca militair grāmyair dattānumatayā tayā
 Daṣamārikayā so 'tha pathiko jagrihe patiḥ. 95
 tena sākam ca yāvat sa kālām kam api tishṭhāti,
 tāvac ṣṭa-jvarākṛāntaḥ so 'pi tasyāḥ kṣhayaṃ yayau. 96
 tataḥ sā hāsinī grāvṇām apy Ekādaṣamārikā
 vighnā Gaṅgā-taṭam gatvā pravrajyām eva ṣṛīye. 97

ity uktvā hasitam, Vatsarāja-putram sa Gomukhaḥ
 bhūyo 'bravīt: «kathām anyām ṣṛṇv imām dānta-jīvināḥ: 98

Pumān kaṣcid daridro 'bhūd grāme kvāpi kuṭumbavān;
 eka eva balivardas tasyaiva 'abbūd grihe dhanam. 99
 sa niḥsattvo, 'ṣaṇābhāvāt śidaty api kuṭumbake,
 sopavāso 'pi tam dāntam vyakrīṇita na lobhataḥ. 100
 gatvā tu Vindhyaśāmyāḥ purato, darbha-sampstare
 patitvā, sa tapaḥ cakre nirāhāro 'rtha-kāmyayā. 101
 «uttishṭha! 'eko balivardas sarvathā dhanam asti te,
 «atas tam eva vikriyā jīviṣhyasi sadā sukham;» 102
 ity ādisṭhas tayā svapne devyā prātaḥ prabudhya saḥ
 utthāya, pāraṇam kimcit kṛtvā, sva-griham āyayau. 103
 etyāpy adhiro vikretum na 'ukṣhāṇam tam ṣaṣṭhā saḥ,
 «vikṛite 'sminn ahaṃ niḥsvo nāiva varteya jātv», iti. 104
 atha tam kathita-svapnam devy-ādeṣa-prasaṅgataḥ
 upavāsa-kṛiṣam kaṣcid uvāca sūmatih suhrit: 105
 ««eka eva 'asti dāntas te; tam tvam vikriyā sarvadā
 «jīviṣhyasi», 'iti devyā 'uktaṃ tat kṛitam, mūḍha, na tvayā? 106
 «tad vikriyā 'etam ukṣhāṇam, nirvāhaya kuṭumbakam!
 «tato bhaviṣyaty anyas te, tataḥ ca 'anyas, tato 'paraḥ. 107

ity uktas tena mitreṇa grāmīṇaḥ sa tathā 'akarot.
ekaikam ādāya 'ukshāṇaṃ jīva satataṃ sukhī. 108

« evaṃ phalati sarvasya vidbiḥ sattvānusārataḥ;
« tat susattvo bhavet, sattva-hīnaṃ na vṛṇvate cṛiyāḥ. 109
« cṛiṇu ca 'etāṃ kathāṃ anyāṃ dhūrtasya 'alika-mantriṇaḥ:

Āsīt prithvīpatir nāma nagare Dakṣiṇāpathe. 110
tad-rāśtre ko 'py abhūd dhūrtaḥ para-vañcana-jīvikāḥ.
sa ca 'ekadā maheccatvād asaṃtushṭo vyacintayat: 111
« dhūrtatvena 'idriçā kiṃ me, yad āhārādi-mātra-kṛit?,
« prāpyate mahatī yena cṛis, tādrig na karomi kim? » 112
ity ālocya baṇig-veçam atyudāraṃ vidhāya saḥ,
upāsarpat pratihāraṃ gatvā dvāraṃ mahīpateḥ. 113
tad-mukhena praviçya 'antaḥ prābhṛitaṃ ca 'upaniya saḥ,
« ekānte me 'sti vijñaptir », iti vyajñāpayad nripam. 114
rājñāpi veça-bhrāntena prābhṛitāvarjitenā ca
« tathā! » 'iti racitāikāntas, tam evaṃ sa vyajijñapat: 115
« dine dine mayā sākam āsthāne sarva-saṃnidhau
« bhūtvā 'ekānte kathālāpaṃ kṣaṇam ekaṃ, prabho, kuru! 116
« tāvatā 'ahaṃ pratidinaṃ dīnāra-çata-pañcakam
« dadāmy, upāyanaṃ devasya 'arthaye na tu kiṃcana. » 117
tac cṛutvā 'acintayad rājā: « ko doṣhaḥ? kim ayaṃ mama
« grihītvā yāti? dīnārān dadāti pratyuta 'anvahaṃ. 118
« mahatā baṇijā sākam kathālāpena kā trapā? »
iti saṃpratipadya 'etad rājā tasya tathā 'akarot. 119
so 'pi tasmai dadau rājñe dīnārāns tām yathā 'uditān,
lokaç ca tam mahāmantri-pade prāptam amanyata. 120
ekasmiṇç ca dine dhūrtaḥ, mṇuh paçyan niyogināḥ
sākūtaṃ mukham ekasya, cakre rājñā samaṃ kathāṃ. 121
nirgataç ca vahiḥ tena mukhālokana-kāraṇam
etya 'adhikāriṇā priṣṭhaḥ, sa svairaṃ tam mṛishā 'avadat: 122
« deço me luṇṭhito 'nena », 'ity evaṃ te kupito nripaḥ;
« mayā 'atas te mukhaṃ dṛishṭam, çamayishyāmy ahaṃ ca tam. » 123
ity uktas tena so 'lika-mantriṇā sabhaya griham
āgatya 'adhikṛitaḥ svarṇa-sahasraṃ tasya dattavān. 124
anyedyuç ca samaṃ rājñā kathāṃ kṛitvā tatṭhāiva saḥ,
nirgataḥ dhūrto 'vādīt tam niyoginam upāgataṃ: 125
« yukti-yuktair mayā vākyaḥ tava rājā prasāditāḥ;
« dhiro bhava! 'adhunā 'ahaṃ te sarva-chidreshu rakshakaḥ. » 126
iti svikṛitya tam yuktyā visasarja ca; so 'pi tam
adhikāri sadā tais tair upacārair upācarat. 127
evaṃ krameṇa sarvebhyo niyogibhyaḥ sa buddhimān
rājabhyo rājaputrebhyaḥ sevakebhyaç ca yuktibhiḥ 128

bahvībhīr ādadāno 'rthān, arjayāmāsa sarvataḥ
 pañca koṭīḥ suvarṇasya, kurvan rājñā samam kathāḥ. 129
 tato rahasi rājānam dhūrta-mantrī jagāda saḥ:
 «deva, dattvāpi nityam te dīnāra-ṣata-pañcakam, 130
 «tvat-prasādād mayā prāptāḥ pañca kāñcana-koṭayaḥ.
 «tat prasīda, grīhāṇa 'etat svaṁ svarṇam! aham atra kaḥ?» 131
 ity uktvā sva-kṛtām rājūḥ kapaṭam tam nyavedayat;
 rājāpi kṛicchratas tasya jagrāha 'ardham tato dhanāt. 132
 tushṭaḥ ca sthāpayāmāsa mahāmantri-pade sa tam,
 so 'pi prāpya cṛiyam dhūrto janam bhogair amānayat. 133

«evam prāpnoti mahataḥ prājño 'rthān na 'atipāpataḥ,
 «kūpakhānakavat prāpte phale doṣam nihanti ca.» 134
 ity uktvā Gomukhaḥ prāha Vatsarāja-sutam punaḥ:
 «ekam idānim udvāha-sotsukaḥ cṛiṇv imām kathām: 135

Babhūva durmadārāti-karīndra-kula-kecārī
 Ratnākaraḥ nagare nāmnā Buddhiprabho nripaḥ. 136
 Ratnarekhābhīdhanāyām rājñyam tasya 'udapadyata
 kanyā Hemaprabhā nāma sarva-lokaika-sundarī. 137
 sā ca Vidyādhari cāpād avatīrṇā yadā, tadā
 nabho-vihāra-saṁskāra-madāc cikriḍa dolayā. 138
 pāta-bhītyā nishiddhāpi sā tato na cacāla yat,
 tat tasyāḥ sa pitā rājā capeṭam kupito dadau. 139
 tāvatā sā 'avamānena rājaputrī vanṣishīṇī
 vihāra-vyapadeṣena jagāma 'upavanam vahiḥ. 140
 pāna-matteshu bhrityeshu, samcarantī ca sā tataḥ
 praviṣya vṛikṣa-gaḥanaṁ teshāṁ dṛiṣṭi-pathād yayau. 141
 gatvā ca 'ekākinī dūram vanam, viracitājā
 phala-mūlāṇi tasthau Harārādhana-tatparā. 142
 tat-pitāpi sa rājā tam buddhvā kvāpi tato gatām
 anvīyēsha, na ca prāpa, mahad duḥkham uvāha ca. 143
 cirāt kiṁcit tanūbhūta-duḥkhaḥ cittam vinodayan
 Buddhiprabhaḥ sa niragād mṛigayāyai mahīpatiḥ. 144
 bhramaṇḥ ca daivāt tat prāpa sudūram sa vanāntaram,
 tapasyantī sutā sā 'asya yatra Hemaprabhā sthitā. 145
 uṭajam tatra dṛiṣṭvā sa rājā 'abhyetya tad-antare
 aṣaṅkitam tapaḥ-kṣhāmam tam dadarṣa nijam sutām. 146
 sēpi dṛiṣṭvā tam, utthāya pādayoḥ sahasā 'agrahit,
 āliṅgya sa pitā tam ca-sācṛur anke nyaveṣayat. 147
 tau ca 'anyonyam cirād dṛiṣṭvā tathā rurudatus tataḥ,
 udaṣṭavo yathā tatra vane 'bhūvan mṛigā api. 148

tataḥ çanaiḥ samāçvāsyā rājā 'avocat sa tām sūtām:
 «tyaktvā rājaçriyaṃ, putri, kim idaṃ vihitam tvayā? 149
 «tad ehi janani-pārçvaṃ! vana-vāsam imaṃ tyaja!»
 ity ūcivāṇsaṃ janakaṃ sā taṃ Hemaprabhā 'abhyadhāt: 150
 «devena 'evaṃ niyuktāsmi; çaktis, tāta, mama 'atra kâ?
 «na ca 'eshyāmi grīhaṃ bhoktuṃ, na tyajāmi tapaḥ-sukham.» 151
 iti bruvāṇā sā tasmād niçcayād na cacāla yat,
 tad rājā 'akārayat tasyā vane tatraiva mandiram. 152
 gatvā ca rājadhānīm svām preshayāmāsa so 'nvaham
 tasyā atithi-pūjārthaṃ pakvānnāni dhanāni ca. 153
 sā ca Hemaprabhā tatra dhanai ratnaiç ca taiḥ sadā
 pūjayanty atithin āsit, phala-mūlāçiniṃ svayam. 154
 ekadā ca 'āyayau tasyā rājaputryās tam āçramam
 pravrajikā 'ekā bhrāmyanti kaumāra-brahmacāriṇi. 155
 sā tayā 'abhyarcitā Hemaprabhāya sva-kathāntare
 pravrajyā-kāraṇaṃ prishṭā bāla-pravrajikā 'abravit: 156
 «samvāhayanti caraṇāv ahaṃ kanyā satī pituḥ,
 «śīdat-karayugā 'abdhvaṃ nidrākulita-locanā. 157
 ««kim nidrāsi?»» 'iti pādēna tataḥ pitrā 'aham āhatā,
 «tad-manyuṇā pravrajitā nirgatyāiva 'asmi tad-grīhāt.» 158
 iti pravrajikām uktavatiṃ Hemaprabhā 'atha sā
 samāna-çīla-sampriṭā tām vanavāsa-sakhīm vyadhāt. 159
 ekadā tām avocat sā prātaḥ pravrajikām sakhīm:
 «sakhi, svapne 'dya jāne 'ham uttīrṇā vipulām nadīm. 160
 «ārūdhāsmi tataḥ çvetam gajaṃ, tad anu parvatam,
 «tatra 'āçrame mayā dṛishṭo bhagavān Ambikāpatiḥ. 161
 «tad-agre prāpya viṇām ca gāyanty aham avādayam.
 «tato 'drākshaṃ ca puruṣhaṃ divyākāram upāgatam. 162
 «taṃ dṛishṭvā ca tvayā sākam aham utpatitā nabhaḥ:
 «iyad dṛishṭvā prabuddhāsmi, vyatikrāntā ca yāmini.» 163
 etac çrutvāiva tām Hemaprabhām āha sma sā sakhi:
 «çāpāvatīrṇā kāpi tvam divyā, kalyāṇi, niçcitam; 164
 «pratyāsannaṃ ca çāpāntam tava svapno vadaty asau.»
 çrutvā 'etad abhyanandat sā rājaputrī sakhi-vacaḥ. 165
 tato bhūyishṭham udite jagad-dīpe dinākare
 āyayau turagārūḍho rājaputro 'tra kaçcana. 166
 sa tām Hemaprabhām dṛishṭvā tāpasī-veça-dhāriṇīm
 jāta-prītir upāgatyā vavande mukta-vāhanaḥ. 167
 sāpi taṃ racitātiṭhyā kṛitāṣana-parigraham
 samjāta-pranayā 'aprākshid: «mahātman, ko bhavān?» iti. 168
 rājaputro 'tha so 'vādīd: «mahābhāge, mahīpatiḥ
 «Pratāpasena ity asti çubha-nāmāṇṇukīrtanaḥ. 169
 «sa tapyamānaḥ putrārthaṃ Harasya 'ārādhane tapaḥ,
 «tena 'ādiçyata devena prādurbhūya prasādinā: 170
 ««Vidyādharaçvatāras te putra eko bhaviṣyati,
 «sa ca çāpa-kṣhaye lokaṃ nijam eva prapatṣyate. 171

«*dvitīyas tu suto bhāvi vañça-rājya-dharas tava.*»
 «*ity uktāḥ Čambhunā 'utthāya hṛiṣṭaḥ cakre sa pāraṇam.* 172
 «*kālēna jātas tasya 'eko Lakṣmīsenābhīdhaḥ sutaḥ,*
 «*Čūrasenābhīdhanāḥ ca dvitīyo nṛpateḥ kramāt.* 173
 «*tvam imam māṃ vijānihi Lakṣmīsenam, varānane,*
 «*ānītam iha vātācvena 'ākriṣhya 'ākheṭa-nirgatam.*» 174
 ity uktā tena sāpy uktvā svōdantaṃ tasya pṛicchataḥ,
 sadyo Hemaprabhā jātim smṛtvā hṛiṣṭā jagāda tam: 175
 «*tvayi dṛiṣṭe, mayā jātir vidyābhiḥ sahasā smṛitā,*
 «*sārdham sakhyā 'anayā čāpa-cyutā Vidyādhari hy aham.* 176
 «*tvam ca Vidyādharaḥ čāpa-cyutaḥ sva-sacivānvitaḥ;*
 «*bhartā me tvam ca, mat-sakhyā asyās tvat-sacivaḥ ca sah.* 177
 «*kṣhīṇaḥ ca sasakhīkāyāḥ sa čāpo mama sāmpratam.*
 «*loke Vaidyādhare bhūyāḥ sarveshām naḥ samāgamaḥ.*» 178
 ity uktvā divya-rūpatvaṃ prāpya sakhyā samaṃ tayā
 Hemaprabhā kham utpatya sā sva-lokam agāt tadā. 179
 Lakṣmīsenāḥ ca yāvat sa sācaryo 'tra sthitaḥ kṣhaṇāt,
 tāvat sa sacivas tasya cinvāno mārgam āyayau. 180
 tasmai sa rājaputraḥ ca sakhye yāvad bravīti tat,
 tāvad Buddhiprabho 'py āgāt sa rājā sva-sutōtsukaḥ. 181
 so 'dṛiṣṭvāiva sutāṃ dṛiṣṭvā Lakṣmīsenam ca, pṛiṣṭvān
 tasyāḥ pravṛittim; so 'py asmai yathā-vṛittam čaḥaṣa tat. 182
 tato Buddhiprabhe vigne, Lakṣmīsenāḥ samantrikāḥ
 smṛtvā čāpa-kṣhayāj jātim svarlokaṃ nabhasā yayau. 183
 prāpya Hemaprabhāṃ bhāryām, āgatya ca tayā saba,
 Buddhiprabham tam āmantrya vyasṛjat sa nijam puram. 184
 gatvā ca prāpta-bhāryeṇa tena sakhyā samaṃ tataḥ,
 pitre Pratāpasenāya sva-vṛittāntam avarṇayat. 185
 tena dattaṃ krama-prāptaṃ rājyaṃ dattvā 'anujanmane
 Čūrasenāya, sa yayau Vaidyādharam puram nijam. 186
 tatra Vidyādharaḥcārya-sukham Hemaprabhā-yutaḥ
 Lakṣmīsenāḥ sa bhuṅkte sma sakhyā tena 'anvitaḥ ciram. 187

itthaṃ kathā nigaditāḥ kila Gomukhena
 čriṇvan kramāt, sa Naravāhanadatta-devaḥ
 āsannavarti-nava-Čaktiyačo-vivāha-
 sotko 'pi tāṃ kṣhaṇam iva kṣhaṇadām nināya. 188
 evaṃ vinodya ca dināni sa rāja-putraḥ,
 prāpte vivāha-divase, pitur autika-sthaḥ
 Vatsēçvarasya, sahasā nabhaso 'vatirṇam
 Vaidyādharam tapana-dīpti balaṃ dadarça. 189
 tad-madhye ca, svaka-duhitaraṃ dīptam tāṃ grihītvā,
 prītyā prāptaṃ Sphaṭikayaçasam vikṣhya Vidyādharendram,
 pratyudgamyā, «*čvaçura*» iti tam pūjayāmāsa haṛṣād,
 Vatsēçena prathama-vibhātītithyam, arghyādinā sah. 190

so 'py āvedya yathārtham Ambaracarādhiṣṭhāḥ kṣhaṇāt kalpitāḥ
ṣeṣha-svōcita-divya-vaibhava-vidhiḥ, siddhi-prabhāvāt tataḥ
ratnaṅgha-paripūrītāya vidhivad Vatseṣa-putrāya tām
tasmai svām vitatāra Çaktiyaçasam pūrva-pradiṣṭām sutām. 191
sa ca Naravāhanadatto,
bhāryām Vidyādhareṇdra-tanayām tām
samprāpya Çaktiyaçasam,
padma iva 'arka-dyutiṃ, vyarucat. 192
Sphaṭikayaçasy atha yāte,
Kauçāmbhām puri sa Vatsarāja-sutaḥ
Çaktiyaço-vadanāmbuja-
saktekṣhaṇa-ṣaṭpadas tadā tasthau. 193

XI.
ATHA
ÇRI SOMADEVA BHATTA
VIRACITE
KATHA SARIT SAGARE
VELA
NAMA
EKADAÇO LAMBAKAH.

[illegible]

1 2

• •

• • • • •

Velâ.

Taraṅga 67.

Namata 'aṣeṣha-vighnaṅgha-vāraṇaṃ Vāraṇānaṃ
kāraṇaṃ sarva-siddhīṇāṃ duritārṇava-tāraṇaṃ! 1

Evam sa Caktiyaṣaṣaṃ prāpya, 'anyāḥ prathamāḥ ca tāḥ
Ratnaprabhādyā, devīm ca mukhyāṃ Madanamañcukāṃ, 2
atishṭhad viharan Vatsa-yuvarājāḥ subhrid-yutaḥ
Naravāhanadatto 'tha Kauṣāmbyaṃ pitri-pārçva-gaḥ. 3
ekadā ca tam udyāna-gataṃ deçāntarāgataṃ
bhrātaraṃ rājaputraṃ dvāv akasmād abhyupeyatuḥ. 4
kritātithyaṃ prapātayoḥ tayoḥ eko 'bravīc ca tam:
'«Vaiçākhākye pure rājāḥ putrāv āvāṃ dvimātrikau: 5
'«nāmnā Ruciradevo 'haṃ dvitīyaḥ ca 'eṣha Potrakah.
'«javinī hastinī me 'sti, turagaṃ dvāv amuṣhya tu. 6
'«tad-nimittaṃ samutpanno vivādaḥ ca 'āvayor dvayor:
'«ahaṃ javādhikāṃ vacmi hastinīm, turagāṃ ayam. 7
'«ahaṃ yadi jitas, tad me paṇaḥ śaiva kareṇukā;
'«ayam yadi jito vā syād, tad aṣvāṃ aṣya tau paṇaḥ. 8
'«teshāṃ javāntaraṃ jñātum kṣamo na 'anyas tvayā vinā,
'«tad asmad-griham āgatya tat-parīkṣhāṃ kuru, prabho! 9
'«prasīda! tvam hi sarvārtha-prārthanā-kalpapādapaḥ,
'«āvāṃ ca 'abhyāgataṃ dūrād etad-arthaṃ tava 'arthinau.» 10
evam Ruciradevena so 'rthito 'çva-vaçā-rasāt
anurodhāc ca Vatseça-sūnuḥ tat pratyapadyata. 11
tad-upānīta-vātāçva-rathārūḍhaḥ tathaiṣa sah
pratasthe, prāpa Vaiçākha-puraṃ tābhyāṃ samam ca tat. 12
'«ko 'yam syāt? kimvid aprāpta-Ratiḥ Kāmo navoḍbhavaḥ?
'«kim vā dvitīyaḥ candro 'yam akalaiiko divā-carah? 13

«utavā puruṣhākāro dhātrā Kāmasya nirmītaḥ
 «taruṇī-hṛdayākāṇḍa-samūlṇmūlanaḥ ṣarah?» 14
 ity unmadāṅkulōtpakṣma-locanābhir vilokya saḥ
 varṇyamānaḥ pura-strībhis tad viveṣa purōttamam. 15
 ṣṛiṅgārāikamayam tatra yuvarājo dadarṣa saḥ
 pūrvaiḥ kṛita-pratiṣṭhāsya Kāmadevasya mandiram. 16
 tasmīn atipṛīti-padaṁ praviṣya, praṇipaty tam
 Kāmadevaṁ, sa viṣramya kṣaṇam adhva-klamaṁ jahau. 17
 tatas tad devatāgārābhyaṇavarti viveṣa saḥ
 prītyā Ruciradevasya mandiraṁ tat-puraskṛitaḥ. 18
 vara-vāji-gajāḥkīrṇaṁ tad-āgamana-sotsavam
 ūrjita-ṣṛi sa tat paṣyan reme Vatseṣvarātmajāḥ. 19
 tais tai Ruciradevena satkārāḥ satkṛito 'tha saḥ,
 tatra tad-bhaginīm kanyāṁ dadarṣa 'atyadbhūtākṛitim. 20
 tad-rūpa-ṣobhāḥkṛiṣṭeṇa cakṣuṣhā mānasena ca
 na so 'paṣyat pravāsaṁ vā viramaṁ svajanena vā. 21
 sāpi dṛiṣṭyaiva nīlābja-mālayā 'iva praphullayā
 prema-nikṣiptayā tasya cakārāiva svayamvaram. 22
 tato Jayendrasenākhyāṁ tām sa dadhyau tathā, yathā
 āsatām niṣi nāryo 'nyā na nidrāpi jāhāra tam. 23
 anyedyuḥ Potrakānītam api vāta-samaṁ jave
 tad aṣvaratna-yugalaṁ vāha-vidyā-rahasya-vit 24
 svayam Ruciradevo 'yam, tām āruhya kareṇukām,
 tad-vegena jigāyaiva jāvaḥdhāna-balena saḥ. 25
 tato Ruciradevena vājiratna-yuge jite,
 yāvat sa Vatseṣa-suto viṣaty abhyantaram tataḥ, 26
 tāvat tasya pituḥ pārṣvād dūto 'ntikam upāyayau.
 sa dṛiṣṭvā pādāyor dūtas tam praṇamya 'abravīt idam: 27
 «iha prayātam buddhvā tvām parivārāt pitā tava,
 «rājā māṁ prāhiṇot tvām praty, evam ādicāti sma ca: 28
 «ciyad dūram anāvedya yāto 'sy udyānataḥ katham?
 «adhṛitir nas; tad āyāhi mukta-vyāsaṅga-satvaraḥ!» 29
 iti ṣṛiṇvan pitur dūtāt, priyā-prāptim ca cintayan,
 Naravāhanadatto 'bhūt sa dolāṣṛādha-mānasaḥ. 30
 tāvat kṣaṇāc ca tatra 'ekāḥ sārthavāho 'tibarshulaḥ
 dūrād eva namann etya yuvarājaṁ munāva tam: 31
 «jaya, vīra jayāpushpa-kodaṇḍa kusumāyudha!
 «bhāvi-Vidyādharāḍhiṣa-cakravartin jaya, prabho! 32
 «bālo na kiṁ manohārī, vardhamāno na kiṁ dvishām
 «vitṛāsa-kāri dṛiṣṭo 'si, deva? tasmād asaṁṣayam. 33
 «acirād Acyuta-guṇaṁ tvām drakṣhyanty eva devatāḥ
 «ākramantaṁ krameṇa dyām, kurvantaṁ Bali-nirjayam.» 34
 ity-ādi stutavān stotrair, yuvarājena satkṛitaḥ
 priṣṭhaḥ ca 'akathayāt so 'smai sva-vṛittāntam māhā-baṇik: 35

Asti Lampā 'iti nagarī prithivī-maulimalikā.
 tasyāṃ Kusumasārāḥkhyo baṇig ādhyo mahān abhūt. 36
 tasya dharmāika-vasateḥ Caṅkarārādhanaṇṇitah
 esho 'haṃ Candrasārāḥkhyah putro, Vatsēja-nandana! 37
 so 'haṃ mitraiḥ samam jātu devayātrām avekṣitum
 gatas, tatra 'aparān ādhyān adrākṣhaṃ dadato 'rthiṣhu. 38
 tato dhanāṇjanecchā me pradāna-ṇradbhayā 'abhūt
 asaṃtushṭasya bahvyāpi pitr-upārjitayā cṛiyā. 39
 tena dvīpāntaram gantum ahaṃ ambudhi-vartmanā
 ārūdhavān pravahanaṃ nānā-ratna-prapūritam. 40
 daivena 'iva 'anukūlena vāyunā preritam ca tat
 alpair eva dinaiḥ prāpa taṃ dvīpaṃ vahanam mama. 41
 tatra 'apratītam udrikta-ratna-vyavahritam ca mām
 buddhvā, rājā 'artha-lobhena baddhvā kārāgrihe nyadhāt. 42
 tasmin grihe dushkritibhiḥ krandadbhiḥ kṣhut-trid-arditaiḥ
 pretair iva sthito yāvad ahaṃ niraya-saṃnibhe, 43
 tāvad asmat-kulābhijñāsa tad-nivāsa mahā-baṇik
 Mahādharaḥkhyo rājānaṃ mat-kṛite taṃ vyajijñapat: 44
 «Lampā-nivāsino, deva, putra esha baṇikpateḥ;
 «nirdoḥasya tad etasya bandhanādy ayaçaskaram.» 45
 ity-ādi bodhitas tena, sa mām unmocya bandhanāt,
 ānāyya ca 'antikam, rājā sādaraṃ samamānayat. 46
 tato rāja-prasādēna tad-mitropāçrayeṇa ca
 tatra 'āsaṃ mahataḥ kurvan vyavahārān ahaṃ sukhī. 47
 ekadā 'atra madhūdyāna-yātrāyāṃ dṛiṣṭavān ahaṃ
 baṇijah Çikharāḥkhyasya tanayāṃ varakanyakām. 48
 tayā Kandarpa-darpābdhi-laharyā 'iva 'āhṛitas tataḥ,
 jñātvaiva tat-pitṛas tasmād ahaṃ yācitavāṇ ca tām. 49
 sa ca kṣhaṇam vicintya 'ante tat-pitā mām abhāṣhata:
 «sākṣhād na yujyate dātum esā me; 'sty atra kārāṇaṃ. 50
 «tad etāṃ Siṅhaladvīpaṃ ahaṃ mātāmahāntikam
 «prahiṇomy; upayacchaṣva gatvā 'enām artithām punaḥ! 51
 «saṃdeçyāpi tathā tatra, yathā tat tava setsyati.»
 ity uktvā mām sa saṃmānya Çikharo vyaçṛijad grāham. 52
 anyedyuḥ ca sa tām kanyām āropya saparicchadām
 yānapātre 'bdhi-mārgeṇa prāhiṇot Siṅhalān prati. 53-
 atha yāvad ahaṃ tatra gantum icchāmi sotsukaḥ,
 tāvad vidyud-nipātoḡrā vārtā tatra 'udabhūda iyam: 54
 «Çikharasya sūtā yena yātā pravahaneṇa, tat
 «bhagnaṃ abdhau, na ca 'eko 'pi tata uttīrṇavān», iti. 55
 tad-vārtā-vātyayā bhagna-dhairyaḥ pravahāṇākulaḥ
 ahaṃ sadyo nirālambe nyapatam çoka-sāgare. 56
 vṛiddhair āçvāsyamānaḥ ca vittam āçābhīr akṣhipam;
 akārṣhaṃ niçcayam jñātam tad-dvīpāgamane matim. 57
 atha rāja-priyo 'py arthais tais tair upacito 'pi san
 āruhya 'ambunidhau potam gantum ārabdhavān ahaṃ. 58

gacchato 'tha mahā-çabdā muñcan dhārāçarāvalīh
 udatisṭhād mama 'akasmād ghorō vārīda-taskarah. 59
 tad-vāyunā viruddhena vidhinā 'iva baḥyaśā
 utkshipya nikshipya muhur bhagnam me vahanam tatah. 60
 magne 'mbudhau parijane dhane ca, vidhi-yogatah
 ekam prāpi mahat kṣaṣṭham patitena satā mayā. 61
 tena prasāritena 'iva dhātrā sapadi bāhunā
 çanair vāta-vaçād abdheh polinam prāptavān aham. 62
 tatra 'adhirubya duḥkhārto nindan deivam, açaukitam
 svarṇa-leçam aham prāpam taṭopānta-cyuta-sthitam. 63
 tad kuto vā 'etatra nikṣe grāme kritvā 'açanādikam
 kṛta-vastrayugo 'tyāksham abdhi-gāha-klamam manāk. 64

tato diçam ajānāno dayitā-virahī bhraman
 dṛiṣṭvān asmi sikatā-Çivaliṅga-bhṛitām bhuvam. 65
 vicarad-munikanyāyām tasyām ca 'adrāksham ekatah
 kanyām liṅgārcana-vyagrām vanaveçe 'pi çobhinim. 66
 «ahol priyā-susadriçī kāpy eṣhā; saiva kiṃ bhavet?
 «kuto vā 'etatra, tādriçi bhāgadheyāni yad mama?» 67
 iti mām cintayantam ca, «saiva 'iyam!» iti dakṣiṇam
 locanam vadati sma 'iva sāhladam prasphurad muhuḥ. 68
 «tanvi, prasāda-vāsārḥā tvam aranye 'tra kā? vad!»
 iti priṣṭhā tatah sā ca mayā na 'āha sma kiṃcana. 69
 muni-çāpa-bhayena 'atha latā-gulmāntarāçritāh
 sthitavān asmi, tām paçyann avitṛiptena cakshushā. 70
 kṛitārcanā sā ca muhuḥ sasneham parivṛitya mām
 paçyanti, vimṛicanti 'iva kiṃcit, prāyāt tatah çanaiḥ. 71
 gatāyām dṛikpathāt tasyām, tamo-'ndhāḥ paçyato diçāh
 niçā-cakrāhva-sadriçi kāpy avasthā mama 'abhavat. 72

kṣhaṇac ca 'açaukitāyātām, tejasā 'arka-prabhā-nibhām,
 sūtām Mataṅgasya muner ābālya-brahmacāriṇim 73
 Yamunākhyām, tapaḥ-kṣhāma-çaritrām, divya-cakshushām,
 sākṣhād dhṛitim iva, 'apaçyam aham kalyāṇa-darçanām. 74
 sā mām avadad: «ālambya, Candrasāra, dhṛitim, çṛiṇi!
 «Çikharākhyo baṇig yo 'sāv asti dvipāntare mahān, 75
 «sa, rūpavatyām jātāyām kanyāyām, suhṛidā kila
 «Jinarakṣhita-saṃjñena jñāninā 'avādi bhikṣuṇā: 76
 ««svayam tvayā na deya 'iyam kanyā, 'eṣhā hy anya-mātrikā.
 ««doshah syāt te svayam-dāne, vihitam tādriçam hitam.» 77
 «ity ukto bhikṣuṇā so 'tha tām pradeyām sūtām baṇik
 «tad-mātāmaha-hastena dātum aicchat tvad-arthitām. 78
 «atah sā Sīnhaladvīpam tena mātāmahāntikam
 «pitṛā viṣiṣṭhā, vahane bhagne; nyapatad ambudhan. 79
 «āyur-balena ca 'āniya daivena 'iva mahorminā
 «velā-taçe samutkshipya nikṣiptā sā baṇik-sūtā. 80
 «tāvat pitā me bhagavān Mataṅga-munir ambudhau
 «saçishyaḥ snātum āyāto mṛita-kalpām dadarça tām. 81

«sa dayāluḥ samācāvāsa tām svam ācramam ānayat,
 «Yamune, tava pālyā 'iyam», iti ca nyastavān mayi. 82
 ««velā-taṭād iyaṁ prāptā mayā», 'iti sa mahā-muniḥ
 «nāmnā tām akarod Velāṁ bālāṁ munijana-priyām. 83
 «tat-snehema ca cittaṁ me 'patya-sneha-kṛipāmayāḥ
 «brahmacārya-nirasto 'pi hā! samāstro 'dya bādhat. 84
 «apāṇigrahaṇām tām ca nava-yauvana-ṣobhinīm
 «dūyate, Candrasāra, 'idaṁ darṣaṁ darṣaṁ mano mama. 85
 «sā ca prāgjanma-bhāryā te; buddhvā ca tvām iha 'āgatam
 «praṇidhānād ahaṁ, putra, samprāptā 'eshā tava 'antikam. 86
 «tad āgaccha! 'upayacchaṣva Velāṁ tām asmad-arpitām!
 «kleṣo 'nubhūtaḥ sābhāryaṁ bhajatām yuvayor ayaṁ!» 87
 ity ānandya girā 'anabhra-vṛiṣṭyā 'iva, nayati sma sā
 Yamunā mām bhagavatī Mataṅgasya 'ācramam pitaḥ. 88
 vijñaptaḥ ca tayā tatra tām Mataṅga-muniḥ sa me
 dadau Velāṁ mano-rājya-sampattim iva rūpiṇim. 89
 tatas tayā samam tatra Velayā 'ahaṁ sukha-sthitaḥ
 ekadā tad-yuto 'kārṣaṁ jalakeliṁ saro-mbhāsi. 90
 apaṇyātā sa-Velenāpy avelāṁ kṣhipatā jalam
 siktāḥ snāna-pravṛitto 'tra sa Mataṅga-munir mayā. 91
 sa tena kupitaḥ ṣaṇṇaṁ sabhārye mayy apātayat:
 «viyogo bhavitā, pāpau, dāpātyor yuvayor!» iti. 92
 tatas tayā dīna-girā Velayā pāda-lagnayā
 prārthitaḥ, sa munir dhyātvā ṣaṇṇāntam nau samādicat: 93
 «jetā kareṇu-vegena yo 'cvaratna-yugaṁ balī,
 «Naravāhanadattam tam bhāvi-Vidyādhareṣvaram, 94
 «Candrasāra, yadā drakṣyasy ārād Vatsēcvarātmanjam,
 «saṁgaṇsyaṣe tadā ṣaṇṇa-praṣamād bhāryayā tayā.» 95
 ity uktvā sa Mataṅgarṣhiḥ, kṛtvā snānādikāṁ kriyām,
 darṣanāya Harer vyomnā Cvetadvīpaṁ gato 'bhavat. 96
 «Vidyādhareṇa pādāgrād yaḥ prāpto Dhārjateḥ purā,
 «tasmād mayā ca bālatvād ātto yaḥ eyuta-pādapah, 97
 «so 'yaṁ sadratna-nicito datto vām adhunā mayā;»
 ity uktvā mām sabhāryaṁ sā tatraiva Yamunāpy agāt. 98
 atha 'ahaṁ prāpta-dayito nirviṇṇo vana-vāsataḥ
 viyoga-bhīter abhavaṁ svam deṣaṁ prati sotsukah. 99
 tataḥ pravṛittaḥ ca 'āgantum ahaṁ prāpya 'ambudhes taṭam,
 labdhe baṇik-pravahāṇe bhāryām āropayaṁ puraḥ; 100
 svayaṁ ca 'āroḍhum icchāmi yāvat, tāvat samīraṇaḥ
 muni-ṣaṇṇa-suhṛit potam tad dūram aharad mama. 101
 potena hṛita-bhāryasya moho 'pi vinipātya me
 labdha-chidra iva 'ahārṣhīc cetanām viḥvalātmanaḥ. 102
 tato 'tra tāpasah kaṇṇid āgato vikṣhya murchitam,
 kṛipayā mām samācāvāsa nītavān ācramam ṣanaiḥ. 103
 prīṣṭvā ca 'atra yathāvṛittam, matvā ṣaṇṇa-vijrimbhitam,
 buddhvā ca sāvadhīm ṣaṇṇam, dhṛiti-bandham vyadhāt sa me. 104

tato 'bdhau bhagna-vahanottīrṇam prāpya baṇigvaram
 sakṭāyam, milito 'bhūvam anvishyaṁ tām priyām punaḥ. 106
 çapa-kṣayaçayā datta-hastāmbaḥ ca, durgamān
 tāns tām ullāṅghayan deçān divasāṁ ca bahūn aham, 106
 kramāc ca Vaiçākha-puram samprāpya 'idam, çruto mayā
 tvam Vatsēçvara-sadvāṇa-muktāmaṇi iha 'āgataḥ. 107
 dṛiṣṭe 'tha dūrād hastinyā vijitāçva-yuge tvayi,
 ujjhitaḥ sa mayā çapa-bhāro laghv-antarātmanā. 108
 kṣaṇāc ca sampukhāyātām adrākṣam iha tām priyām
 Velām, baṇigbhir ānitām tena potena sādhubhiḥ. 109
 tatas tayā 'aham Yamunā-pratta-sadratna-hastayā
 militas tvat-prasādēna tīrṇa-çapa-mahārṇavaḥ. 110
 ataḥ prapantūṁ tvām asmi, Vatsarāja-suta, 'āgataḥ;
 nirvṛito yāmi ca 'idāniṁ sva-deçam dayitā-yutaḥ. 111

iti subaṇiḥ tasminn ātma-vṛittāntam uktvā
 gatavati racitārthe Candrasāre prapamya,
 abhavad adhika-namro Vatsarājātmaje 'smin
 sa kila Ruciradevo dṛiṣṭa-māhātmya-hṛiṣṭaḥ. 112
 prādāc ca tām sva-bhaginīm upacāravṛittim
 ālambya yuktim anurāga-hṛitāya tasmai
 prāg ditsitām susadṛiṣṭim sa Jayendrasenām
 sadyaḥ kareṇu-turagottama-yugma-yuktām. 113
 sa ca tām ādāya badhūṁ
 sāçva-vaçāṁ, Ruciradevam āmantrya,
 Naravāhanadattaḥ svām
 Kauçāmbīm āyayau nagarīm. 114
 tasyām āsta ca viharan
 nandita-Vatsēçvaras, tayā sahitaḥ,
 anyābhiḥ ca sa sukhito
 devibhir Madanamañcukādyābhir. 115

XII.

ATHA

ÇRI SOMADEVA BHATTA

VIRACITE

KATHA SARIT SAGARE

ÇAÇANKAVATI

NAMA

DVADAÇO LAMBAKAH.

Çaçânkavati.

Taraṅga 68.

Avyād vo vighna-vidhvaṅsa-kīrtistambham iva 'utkshipan
karam Gaṇapatih kṛīḍan lasad-bhṛīṅgākṣharāvalim. 1
arāgam api rāgādhyam racanā-caturam param
Haram nava-navāccarya-sarga-citrakaram numah. 2
jitam Smara-çarair yeshu, paushpeshv api patatsv iha,
vajrādīny api jāyante kuṇṭhitāny eva tad-bhṛītām. 3

Evam Vatseçvara-sutas tam tam bhāryām avāpya sah
Naravāhanadatto 'tra Kaṇḍambyām avatasthivān. 4
bahu-bhāryo 'pi tam ādyām devīm Madanamañcukām
prāṇebhyaḥ so 'dhikām mene, Rukmīm iva Mādhavaḥ. 5
ekadā tu niçi swapne nabhasā 'āgatya divyayā
kayāpi kanyayā 'ātmānam hriyamānam dadarça sah. 6
prabuddhaç ca mahā-çaila-sānau sacchāya-pādape
apaçyat sthitam ātmānam tārksyaratna-çilā-tale. 7
tam ca kanyām sva-pārçva-sthām niçi dyotita-kānanām
ikshate sma Smarasya 'iva viçva-sampmohanānshadhīm. 8
'anayā 'aham iha 'ānita, iti matvā ca vikshya ca
lajjā-vilambiteçchām tam, kṛtvā ca 'alika-suptakam, 9
pralapann iva jijñāsur eyaṁ dhūrto 'tha so 'bravit:
'kva tvam? āliṅga mām! ehi, priye Madanamañcuke! 10
tac çrutvaiva tad-udvātāt smṛtvā nirvīḍa-yantraṇam;
rūpaṁ tad dayitāyāḥ sā tasyāḥ kṛtvā, 'ālīliṅga tam. 11
tataḥ sa netre pronomīya, dṛiṣṭvā tam sva-priyākṛitim,
'aho vijñānam! 12 ity uktvā kaṇṭhe jagṛāha sasmitaḥ. 12
sā 'atha hitvā trapām, rūpaṁ svaṁ pradarçya, jagāda tam:
'āryaputra, gṛihāṇa 'imām mām idānīm svayamvarām! 13

evam uktavatīm tām ca pariṇīnye sa kanyakām
 Naravāhanadatto 'tra gāndharva-vidhinā tadā. 14
 nītvā ca tatra tām rātriṃ yathāvat sa tayā saha,
 prātas tām dayitām yuktyā kula-jijñāsayā 'abhyadhāt: 15
 «priye, çriṇu! kathām etām apūrvām kathayāmi te:

Brahmasiddhir iti kvāpi munir āsīt tapovane, 16
 tasya 'āçrama-samīpe ca yoga-siddhasya sad-muneḥ
 abhūc çriḡālī jaratī guhāyām vihitāspadā. 17
 tām durdine nirāhārām bhakshyārtham jātu nirgatām
 vaçā-viçlesha-sonmādo hantum āgād vana-dvipah. 18
 tad dṛishṭvā sa munir jūānī kṛipālus tām çriḡālikām
 vareṇa kariṇīm cakre 'nugrahāya 'ubhayos tayoh. 19
 tataḥ sa hastī tām dṛishṭvā kareṇum çānta-vaikṛitah,
 anurakto 'bhavat tasyām; sāpi mṛityor amucyata. 20
 tato bhramaṇs tayā sārddham, sa gajo jātu tat-kṛite
 prāviçat padmam ānetum çarat-pankākulam saraḥ. 21
 mamajja tatra paṅkāntar, na çaçāka ca ceshtitum,
 taethau kuḷiça-nirḷūna-paksha-bhrasṭa iva 'acalah. 22
 dṛishṭvā tathā 'avasannaṃ tam sā çriḡālī-kareṇukā,
 tadāiva 'anyam samāçritya vāraṇam kvāpy agāt tataḥ. 23
 tāvac ca pūrva-viçlishṭā kariṇī tasya sā nijā
 anvishyanti gajasya 'agāt tam pradeçam vidher vaçāt. 24
 sā bhadra-jātir dṛishṭvāiva grastam paṅkena tam patim,
 anusartum saraḥ-pankam tam eva prāviçat tadā. 25
 tatkalām sa munir Brahmasiddhis tena 'āgato pathā
 çishya-yuktas tad ālokya babhūva karuṇānvitah. 26
 uddhārayāmāsa ca tau vaçā-nāgau mahā-tapāḥ
 çishyair varoḍbhūta-balaiḥ saraḥ-pankāntarāt tataḥ. 27
 tatas tasmin munau yāte, dampatī tau vaçā-gajau
 mṛityor viyogāc ca 'uttīrṇau yathā-kāmam vijahratuḥ. 28

«evam uttama-janmānas tiryāṅco 'py āpadi, priye,
 «prabhūm na 'ujjhaanti mitram vā, tārāyanti tataḥ punaḥ. 29
 «hīna-jāty-udbhavā ye tu, teshām spṛiçati na 'āçayam
 «kadācid api sattvam vā sneho vā cañcalātmanām.» 30
 etad Vatsçeçvara-sutāc çrutvā sā divya-kanyakā
 tam uvāca: «'evam eva 'etat, samçayo na 'atra vidyate; 31
 «abhiprāyaç ca vijñāto mayā 'evam-vādinas tava,
 «tad imām api mattas tvam, āryaputra, kathām çriṇu: 32

Çûradattābhīdhāno 'bhūt Kānyakubje dvijottamāḥ,
 mahīpater Bāhuçakter mānyo grāma-çateçvaraḥ. 33

bhāryā Vasumatī nāma tasya 'āsīt patidevatā;
 tasyām sa Vāmadattākhyam bhavyam putram ajjanat. 34
 sa Vāmadatto nacirāt sarva-vidyāsu cikshitah,
 bhāryām Čaçiprabhām nāma pariṇīnye pitṛi-priyāh. 35
 kālena pitari svargam bhāryayā 'anugate gate,
 prāvartata sa gārhashtye 'munayā bhāryayā saha. 36
 sā ca tasya 'abhavad bhāryā svecchā-cāriṇy ajānatah,
 daivāt kutaścīt samprāptā čākinī siddhi-čanvarā. 37
 ekadā rāja-sevārtham sthitas tat-kātake ca saḥ
 grihād etya pitṛivryena nijena jagade rahaḥ. 38
 «nashtam asmat-kulam, putra, yato bhāryā mayā tava
 «drishṭā mahishapālena tvadiyenaiṣa samgatā.» 39
 etat pitṛivryād ākarṇya, kātake tam niveçya ca,
 sa Vāmadattah khadgāika-sakhaḥ sva-griham āyayau. 40
 tatra guptam sthito yāvat, pushpārāme praviçya saḥ
 naktam āgāt sa tatraiva tāvad mahishapālakah. 41
 kṣhaṇāc ca tam upāgāt sā tatra 'upapatim utsukā
 tad-bhāryā vividhāhāra-hastā mahishapālakah. 42
 tato bhuktavatā tena sākam sā çayanam yayau;
 tad drishṭvā Vāmadattas tau so 'bhyadhāvad udāyudhaḥ. 43
 «āḥ pāpau! gacchathaḥ kva?» 'iti vadatas tasya gehinī
 sā drishṭvā 'utthāya, «dhig jālma!» 'ity uktvā dhūlim mukhe nyadhāt. 44
 tadā sa mānuṣho 'py āçu mahishah samapadyata
 Vāmadattah, smṛitis tv asya tad-bhāve na vyalupyata. 45
 tato mahisha-madhye sā nikshipya, lagudaiḥ çathā
 bhāryā mahishapālena tādayāmāsa tena tam. 46
 tadaiṣa tam ca kasyāpi baṇijo mahishārthinaḥ
 vikṛiṇīte sma sā krūrā tiryaktva-vivaçikṛitam. 47
 tena 'āropita-bhāro 'tha mahishibhāva-pīditah
 sa Vāmadatto nīto 'bhūd grāmam Gaṅgā-samīpagam. 48
 «viçvastasya grihe bhāryā sudurvṛittāpy atarkitā,
 «kakṣhāntara-praviṣṭā 'iva bhujagī, kasya çarmane?» 49
 iti tam cintayantam ca tatra 'udvāṣham suduḥkhitam
 bhāra-kleçāsthi-çeshāṅgam apaçyat kēpi yoginī. 50
 sā buddhvā jñānataḥ sarvam tad-vṛittāntam kṛipākulā,
 mantra-toyena siktā tam mahishatvād amocayat. 51
 prāpta-mānuṣha-rūpāya saiva, nītvā nijam griham,
 tasmai Kāntimatīm nāma kanyā-dubitaram dadau. 52
 «ebhir āhatya durbhāryām ādyām tām vaḍavām kuru!»
 ity uktvā pradadau tasmai sarshapān abhimantritān. 53
 tataḥ sa tām Kāntimatīm bhāryām ādāya nūtanām,
 sva-griham Vāmadattas tad ājagāma sasarsapaḥ. 54
 hatvā mahishapālam tam, tatra kīrtvā ca sarshapaiḥ
 vaḍavām ādya-bhāryām tām çālā-baddhām vyadhata saḥ. 55
 dattvā ca pratyaham tasyai lagudāghāta-saptakam,
 sa cakre bhojanam baddha-pratiñño vaira-çuddhaye. 56

evam tasya sthitasya 'atra Kāntimatya samaṃ punaḥ
bhāryayā Vāmadattasya ko 'py āgād atithir grihe. 57
bhoktum tasmin pravṛitte 'pi, so 'bhuktvā nirayau drutam
Vāmadattaḥ smṛitādatta-kubhāryā-lagudāhatih. 58
dattvā ca tasyai vadavā-rūpāyai lagudāhatih
niyatās tāḥ, praviṣya 'atra bubhuje jāta-nirvṛtiḥ. 59
tataḥ so 'tithir viśmītas taṃ papraccha sakantukāḥ:
«tyaktāhāraḥ kva yāto 'bhūt sambhrameṇa bhavān?» iti. 60
tataḥ sa Vāmadatto 'tra tasmāy atithaye 'bravīt
tam ā mūlāt sva-vṛttāntam; atha so 'pi tam abhyadhāt: 61
«durgraheṇa kim etena? paçutvaṃ te hṛitam yayā,
«tām eva 'ārādhyā sva-çvaçrūṃ prakarṣaṃ kampaḥ āhara!» 62
ity ukto 'tithinā tena Vāmadattas «tathā!» 'iti tat
çraddhāya, so 'tithim prātaḥ satkṛitya viśasaja tam. 63
atha 'akasmād grihāyātām çvaçrūṃ tām siddha-yoginīm
anugrahārthī so 'bhyarcya prārthayāmāsa yatnataḥ. 64
sā 'atha yogeçvarī tasmai sabhāryāya yathā-vidhi
kālasamkarṣiṇīm vidyām dīkṣhā-pūrvam upādiçat. 65
tataḥ Çri-parvatam gatvā sa vidyām tām asādhayat,
sā ca siddhā satī sākṣhāt tasmai khaḍgottamaṃ dadau. 66
prāpta-khaḍgaç ca sampannaḥ sa tayā bhāryayā saha
Kāntimatya kṛitī Vāmadatto Vidyādharaçottamaḥ. 67
tato Rajatakūtākhye çṛiṅge Malaya-bhūbhṛitaḥ
kṛitam pura-varaṃ tena nija-siddhi-prabhāvataḥ. 68
tatra Vidyādharaçgryasya kālēna kanyakā çubhā
svasyām patnyām samutpannā nāmnā Lalitalocanā, 69
jāta-mātraiva yā Vidyādhara-sac-cakravartināḥ
bhāryā bhavitṛi nirdiṣṭā gaganodbhūtayā girā. 70

«tām, āryaputra, mām viddhi viditārtham sva-vidyayā
«anuraktām tava 'anetrūṃ tasmin sve Malayācale.» 71
ity ākhyāta-kulām tām
buddhvā Vidyādhariṃ, sa bahu mene
Naravāhanadatto 'tha
pṛiti-manā Lalitalocanām bhāryām. 72
āsta ca tatra tayā saha,
samprati taṃ ca 'asya Vatsarājādyāḥ
Ratnaprabhādi-vidyā-
vibhavād vṛttāntam adhijagmuḥ. 73

Taraṅga 69.

Tatas tām nūtanām prāpya kāntām Lalitaloceanām,
 Naravāhanadattaḥ sa tasmīn Malaya-parvate 1
 madhu-pravṛitti-subhage vijahāra tayā saha
 teshu teshu vanānteshu pushpita-druma-ṣobhishu. 2
 ekasmiṅ ca vane kṛidā-kusumāvacaya-kramāt
 tasyām priyāyām gahane gatāyām dṛiṣṭi-gocarāt, 3
 saṃsaran sa dadarṣa 'ekam mahad accha-jalam sarah,
 satārakam iva 'ākāṣam pushpais tīra-taru-cyutaiḥ. 4
 «pushpāny uccinvaḥ yāvad na mām abhyeti sā priyā,
 «tāvat snātvā sarasy asmiṇ kṣaṇam āse saraṣ-taṭe»; 5
 iti saṃcintya sa snātvā kṛita-devārcano 'tra ca
 sacandana-taru-chāyam adhyāste sma ṣilā-talam. 6

tatra-stho rājahansinām dṛiṣṭvā tat-sadṛiṣṭim gatim,
 cṛtvā tad-nibham ālāpam pīkīnām cūṭa-valliṣhu, 7
 vilokya harinīnām ca tad-netrābhe vilocaṇe,
 dūra-sthām tām sa saṃmāra priyām Madanamañcukām. 8
 saṃpṛtvaiva 'udbhūta-kāmāgni-saṃtaptaḥ ca mumūrcha saḥ;
 tatksaṇam ca 'āyau snātum tatra 'eko munipuṅgavaḥ. 9
 sa Piṅgaṅgaṇa nāma tad-avasthām avekṣya tam,
 asiṃcat sva-priyā-sparṣa-tulyaiḥ candana-vāribhiḥ. 10
 tataḥ prabuddham prapaṭam divya-dṛiṣṭiḥ sa tam munī
 uvāca: «putra, prāpnoshi yathā 'iṣṭam, dhairyam āpnuhi! 11
 «tena hi prāpyate sarvaṃ; tathā ca 'etya mad-ācramam
 «kathām Mṛigāṅkadattīyām matṭaḥ gṛiṇu, na cec cṛutā.» 12
 ity uktvā sa munī snātvā nīlāya nijam ācramam
 Naravāhanadattam tam cakre ca tvarayā 'āhnikam. 13
 kṛtvā 'ātithyam phalaḥ tasya tatra, bhukta-phalaḥ svayam
 sa Piṅgaṅgaṇa vaktum kathām tasmai pracakrame: 14

Atha Mṛigāṅkadatta-kathā.

Asty Ayodhyā 'iti nagarī bhuvana-traya-viṣrutā;
 tasyām Amaradattākhyāḥ pūrvam āsīd mahipatīḥ. 15
 tasya nityānuraaktā 'ekā pradīptatara-tejasā
 bhāryā, vahner iva svāhā, babhūva Surataprabhā. 16
 tasyām Mṛigāṅkadattākhyāḥ sutas tasya 'udapadyata,
 sva-kodaṇḍa iva 'abhūd yah koṭi-prāpta-guṇānataḥ. 17
 tasya 'abhavaṅ ca sacivā rājasūnor nijā daḥa:
 Praṇḍaḥkatiḥ sa-Sthūlabāhur, Vikramakeçarī, 18
 Dṛidhamuṣṭī, Meghabalas, tathā Bhīmaparākramaḥ,
 tathā Vimalabuddhiḥ ca, Vyāghrasena-Guṇākarau, 19

Vicitrakatha-samjñāḥ ca daṣamas; te ca sat-kulāḥ
sarve yuvānāḥ cūrāḥ ca prājñāḥ prabhu-hitaishīṇāḥ. 20
taiḥ samam sa sukham tishṭhan rājaputraḥ pitur grihe
Mrigāṅkadattaḥ sadriṣṭm na bhāryām tāvad āptavān. 21

ekadā ca rahasy eko mantri Bhīmaparākramah
tam āha: »cūryatām, deva, rātrau vṛittam mama 'adya yat: 22
« aham prāsāda-supto 'dya prabuddho 'cāṅkitam niçi
« vajrogra-nakharam sinham apaçyam abhidhāvītam. 23
« utthite churikā-haste mayi, so 'tha palāyitum
« sinhaḥ prāvartata, 'aham ca tam eva 'anvapatam javāt. 24
« sa ca gatvā nadi-pāram prasārya rasanām mayi
« āsīd, aham ca tām asya dīrghām churikayā 'acchidam. 25
« tayaiva setu-prithvyā ca yavat tīrṇo 'smi tām nadīm,
« tāvat sa sinhaḥ sumahān sampanno vikṛitah pumān. 26
« ko bhavān?» iti priṣṭaḥ ca mayā sa puruṣho 'bravit:
« Vetālo 'ham; tvayā, vīra, sattvena 'asmi toshitah.» 27
« tac cṛutvā 'aham tam aprākṣham: «yady evam, tat tvayā 'ucyatām:
« bhāryā Mrigāṅkadattasya kā bhaviṣyati me prabho?» 28
« etad mad-vacanam cṛutvā sa Vetālo 'bravit tadā:
« aasty Ujjayinyām nṛpatih Karmasena iti cṛutah. 29
« tasya 'asti tanayā rājño lāvaṇya-nyakkṛitāpsarāḥ,
« nidhāna-bhūmiḥ saundarya-sargasya 'iva Prajāpateḥ. 30
« sā Çaçāṅkavati nāma bhāryā tasya bhaviṣyati,
« tvat-prabhus tad-avāptyā ca prithvī-rājyam karishyati.» 31
« ity uktvā sa tiro 'bhūd me Vetālo; 'ham tathāiva ca
« āgato grīham; ity etad niçi vṛittam mama, prabho!» 32
« etad Mrigāṅkadatto 'sau cṛutvā Bhīmaparākramāt,
« hūya çrāvayāmāsa tām sarvām nija-mantriṇāḥ, 33
« jagāda ca 'etān: «çṛiṇuta, svapne dṛiṣṭam mayā ca yat!
« jāne mahātavīm kāmci pravishṭā nikhilā vayam. 34
« tatra 'adhva-triṣhitāḥ kṛicchrāt prāpya toyam pipāsavah
« ruddhāḥ smaḥ śayudhaiḥ pumbhis tata utthāya pañcabhiḥ. 35
« tām hatvā punar icchāmaḥ pātum yavat triṣṭaturāḥ,
« tāvad na tatra puṇsas tām apaçyāma, na taj jalam. 36
« tataḥ kṛicchrām daṣām prāptāḥ, candrojjvalam açaṅkitam
« vṛishabhārūḍham āyāntam aikṣāmahi Maheçvaram. 37
« so, 'smāsu praṇateshv, akṣṇo dakṣiṇād açruṇaḥ kaṇam
« bhūmāv apātayat; so 'tra samudraḥ samapadyata. 38
« tasmād muktāvalīm prāptām çubhām baddhvā mayā gale,
« pīto raktānuliptena nṛ-kapālena so 'mbudhiḥ. 39
« tatksaṇam ca prabuddho 'smi, prayatā ca vibhāvari.»
« evam Mrigāṅkadattena svapnāçcarye nivedite, 40
« mantri Vimalabuddhis tam, nandatsv' anyeshv, abhāshata:
« tvam, deva, dhanyo, yasya 'evam vihitānugraho Harah. 41
« svapne muktāvalī labdhā yat, pītaḥ ca tvayā 'ambudhiḥ,
« tac Çaçāṅkavatīm prāpya bhoktāsi prithivīm dhruvam; 42

« anyad manāk tu kleṣāya »; 'ity evaṃ Vimalabuddhinā
 ukte, Mṛigāṅkadattas tām uvāca sacivān punaḥ: 43
 « yathā phalaṃ me svapnasya sakhā Bhīmaparakramaḥ
 « ṣrutavān iha Vetālāt, tathā yady api bhāvi, tat, 44
 « tathāpi Karmasenasya bala-durgābbhimāninaḥ
 « prajñā-balād mayā prāpyā sā Čačāṅkavati sūtā. 45
 « prajñā-balaṃ ca sarveshu mukhyaṃ kāryeshu sādhanam;
 « tathā ca, ṣṛiṇṭa! 'atra 'etāṃ kathāṃ vaḥ kathayāmy aham: 46

Bhadrabāhur abhūd nāmnā Magadheshu mahipatiḥ;
 tasya 'āsīd Mantraguptākhyo mantri buddhimatāṃ varāḥ. 47
 sa rājā taṃ nijāmātyaṃ kadācit svairam abravīt:
 « Anaṅgalilā 'iti sūtā rājño Vārāṇasī-pateḥ 48
 « asti yā Dharmagopasya jagat-tritaya-sundarī,
 « tām arthito 'pi dveshād me na sa rājā prayacchati. 49
 « dantino Bhadradantasya prabhāvāt sa ca durjayaḥ;
 « na 'utsahe jivitum ca 'ahaṃ tayā tat-sutayā vinā. 50
 « tad atra nāsty upāyo me, sakhe! kiṃ kāryam? ucyatām!»
 iti tena 'udite rājñā, sa mantri nijagāda tam: 51
 « kiṃ, deva, vikramād eva śiddhir asti, na buddhitāḥ?
 « tad alam cintayā! 'ahaṃ te sva-buddhyā sādhayāmy adaḥ.» 52

ity uktvā nṛpam, anyedyuḥ pañcasaptānugān vitah
 mahāvratika-veṇaḥ saṃ mantri Vārāṇasīm yayau. 53
 tatra taṃ ṣiṣhya-veṇā te, «siddho 'yam!» iti sarvataḥ
 svānugāḥ khyāpayāmāsur bhakti-prahva-milaj-janam. 54
 ekadā ca niṣi bhrāmyan kārya-yukty-upalabdhye
 sānugāḥ sa dadarṣa 'atra dūrād grīha-vinirgatām 55
 grīhiṇīm hastipālasya čaṅkū-tvarita-gāminīm,
 niyamānām tricaturaiḥ puruṣhaiḥ kvāpi sāyudhaiḥ. 56
 « dhruvaṃ vyutthāya yātā 'iyam; tat paçyāmaḥ, kva gaçchati.»
 iti saṃcintya sa svairam sānugo 'nusaṣāra tām. 57
 gatvā pravishṭā sā yatra, tac ca geḥaṃ vidūrataḥ
 dṛiṣṭvā, nivāsa-sthānaṃ svam ājagāma tadāiva saḥ. 58
 prātaḥ ca hastipālasya bṛitārtham tasya tām priyām
 cinvānasya 'antikāṃ yuktyā prābhīnod bhramato 'nugān. 59
 te taṃ dṛiṣṭvā tad-aprāpti-jagdha-viṣaṃ tadā
 nivārīta-viṣaṃ cakruḥ kṛipayā 'iva sva-vidyayā. 60
 « āgaccha 'asmad-guroḥ pārçvam! jñāni sarvaṃ hi vetti saḥ; »
 ity uktvā ca tam āninyur nikaṭaṃ tasya mantriṇaḥ. 61
 sa ca hastipako dṛiṣṭvā pādayoç ca praṇamya tam
 bhāryā-pravṛittim papraccha vratākalpoçobhitam. 62
 so 'pi mantri mṛiṣhā dhyātvā, sabbijñānaṃ čaçaṃsa tat
 sthānaṃ tasmai, parair nītā puruṣhair yatra sā niṣi. 63
 tataḥ praṇamya taṃ, gatvā samam nagara-rakṣibhiḥ
 sa hastipālakaḥ prāpya sthānaṃ tat paryaveshṭayat. 64

abadhīt purushāns tāñ ca pāpān dārāpahāriṇaḥ,
 prāpa sabbharaṇaṃ tām ca sadhanāṃ nija-yoshitam. 65
 dvitīye 'hni ca sa prātar etya natvā kṛta-stutiḥ
 cakāra vyāja-siddhasya tasya 'āhāra-nimantraṇam. 66
 griha-praveṣṇicchoḥ ca naktabhojitra-vādināḥ
 pradloshe hastiçalāyāṃ tasya 'āhāram akalpayat. 67
 so 'pi mantra-balāt sarpaṃ vañçanādī-niveçitam
 guptaṃ grihītvā, gatvā 'atra mantri bhuñkte sma sānugaḥ 68
 tato gate hastipāle, supteshv anyeshu, tatra saḥ
 hastino Bhadradantasya vañçanādya niveçya tam 69
 karṇe suptasya bbujagaṃ, rātriṃ nītvaiṇa tatra tām,
 yayau sva-deçaṃ Magadhān; hasti tena vyapādi ca. 70
 hatvā tam Dharmagopasya gajaṃ darpam iva, 'agate
 tasmin mantri-vāre, rājā Bhadrabābur nananda saḥ. 71
 tato Vārāṇasīm tasmai Dharmagopāya, yācitum
 Anaṅgalilāṃ kanyāṃ tām, dūtaṃ ca visasarja saḥ. 72
 so 'pi tām pradadau tasmai tad-gajābhāva-durbalaḥ;
 bhajanti vaitasīm vṛttim rājānaḥ kāla-vedināḥ. 73

» tad evaṃ prajñāyā tasya Mantraguptasya mantriṇaḥ
 « Anaṅgalilāṃ samprāpa Bhadrabāhuh sa bhūpatiḥ. 74
 « tasmād mayāpi buddhyā sā bhāryā prāpyā », 'iti-vādinam
 Mṛigāṅkadattaṃ sacivas tam Vicitrakatho 'bhyadhāt: 75
 « sarvaṃ setsyati te Hārāt svapna-dṛiṣṭād anugrahāt;
 « amogho devatānaṃ ca prasādaḥ kiṃ na sādhyet? 76
 « tathā ca çriṇu tatra 'etaṃ varnyamānaṃ mayā kathāṃ:

Asīt Takṣaṣilā-puryāṃ Bhadrākṣho nāma bhūpatiḥ. 77
 sa putra-kāmaḥ padmānaṃ çatena 'asṭabbir eva ca
 sitānaṃ pūjayāmāsa khadge Lakṣmīm dine dine. 78
 ekadā 'arcayatas tasya rājño maunam amuñcataḥ
 ūnam ekam abhūt padmaṃ daivād gaṇayato dhiyā. 79
 sa hṛitpadmaṃ vipātya svaṃ dadau devyai, tataç ca sā
 tushṭā tasmai dadau sarvabhauma-putra-pradaṃ varam, 80
 kṛtvā ca 'akshata-dehaṃ tam nṛipaṃ prāyād adarçanaṃ.
 atha tasya suto rājño mahādevyāṃ ajāyata. 81
 « hṛitpushkara-pradānena jāto 'yam », iti tam ca saḥ
 Pushkarākṣhaṃ nṛipaç cakre nāmnā putraṃ sulakṣhaṇam. 82
 kramāc ca yauvana-prāptaṃ tanayaṃ tam guṇāvitam
 rājye 'bhishicya, Bhadrākṣhaḥ sa rājā çirīye vanam. 83
 Pushkarākṣho 'pi samprāpya rājyaṃ, pratidinam Haram
 pūjayann, ekadā 'abhyarcya bhāryāṃ tasmād ayācata. 84
 « sarvaṃ sampatsyate, putra, yathā 'abhilashitam tava; »
 iti çuçrāva sa girāṃ gaganād udgatām tadā. 85

tataḥ prabrishṭo jātāsthāḥ sa tishṭhan, jātucid nṛipaḥ
 ākheṭaka-vinodāya jagāma mṛigakānanam. 86
 tatra sambhoga-samsakta-bhujāṅga-mithunāṇane
 pravṛittam karabham dṛishṭvā cōkṣkrānto nyapātayat. 87
 sa nipātita-mātraḥ san muktā tān karabhas tanum,
 bhūtvā Vidyādharaḥ prītaḥ Pushkarākshaḥ tam abravīt: 88
 «bhavān kṛitopakāro me; tat te yad vacmi, tac cṛiṇu: —

Raṅkumālī 'iti nāmnā 'asti, rājan, Vidyādharaṭṭamaḥ. 89
 tam rūpa-lubdhā taruṇam vavre dṛishṭvā 'anurāgiṇī
 svayam Tārāvalī nāma Vidyādhara-varātmajā. 90
 tasyāḥ pitā ca, sveccātas tayoḥ kṛita-vivāhayoḥ
 kopād, apātayac cāpaḥ kamcit kālāḥ viyoga-dam. 91
 tatas Tārāvalī-Raṅkumālīnau tau vijahratuḥ
 dampatī prasarat-prīti tāsu tāsu sva-bhūmishu. 92

kadācit tena cāpena mitho dṛishṭipathāc cyutau
 anyonya-viprayuktau tau jātau kvāpi vanāntare. 93
 tatas Tārāvalī sā tam anvishyanti patim, kramāt
 paścimābdher agāt pāre vanam siddharshi-sevitam. 94
 tatra sā 'apaçyad utphullam ekaṁ jambu-mahātarum,
 ācvasayantam prītyā 'iva madhurair bhramari-ravaiḥ. 95
 upāviçac ca viçrāntyai, bhṛiṅgī-rūpaḥ vidhāya sā,
 vṛikshe tasmiṁs tathā 'ekasmin kusume madhu-pāyini. 96
 kṣhaṇād daivāt tam tatṛaiḥ prāptam dṛishṭvā cirāt patim,
 harsha-cyutena vīryeṇa siktaṁ pushpaṁ tayā 'āçu tat. 97
 tyaktvā bhṛiṅgī-vapur, gatvā sangatā 'abhūc ca tena sā,
 jyotsnā 'iva cācinā, bhartrā cinvatā Raṅkumālīnā. 98

tatas tena samam tasyam gatāyam sva-niketanam,
 tad-vīrya-siktāt tatra 'abhūj jambu-pushpāt tataḥ phalam. 99
 tasya ca 'antaḥ phalasya 'atra kāla-yogena kanyakā
 samabhūd; na hi divyānām vīryam bhajati moghatām. 100
 kadācit phala-mūlārtham Vijitāsv-abbidho muniḥ
 tatra 'āgād, apatat tac ca pakvam jambu-taroḥ phalam. 101
 tasmāt patita-bhaguāc ca divyā nirgatya kanyakā,
 avandata munes tasya caraṇau vinayānatā. 102
 sa divya-dṛishṭir dṛishṭvā tam, buddhvā tattvam, savismayaḥ
 uītvā 'āçramam svam, Vinayavatim nāmnā 'akarod muniḥ. 103
 tatra kālēna sā vṛiddhiṁ prāpya tasya 'āçrame muneḥ,
 dṛishṭvā Vinayavaty eṣhā nabhasā gacchatā mayā. 104
 tato 'ham rūpa-garveṇa madanena ca mohitaḥ
 upetya tam anicchantim haṭhād bartum pravṛittavān. 105
 tatkṣhaṇam sa muniḥ kruddhaḥ krandantya çrāvitas tayā
 Vijitāsur upāgatya, cāpaḥ mahyam adād, nṛipa: 106
 «rūpa-garvita-sarvāṅga! ninditaḥ karabho bhava!
 «Pushkarākshād nṛipāt prāpte badhe, cāpād vimokshyase; 107
 «bhartā Vinayavatyaç ca sa eva 'asyā bhavishyati.» —
 «ity aham muninā çapto jāto 'syām karabho bhuvi, 108

«jātaṣ ca so 'dya cāpāntas tvattas; tat paçcimāmbudheḥ
«pāra-stham tad vanam gaccha nāmnā Surabhimārutam. 109
«bhāryām āpnuhi tām divyām rūpa-darpa-harām Çriyaḥ.»
ity uktvā Pushkarākshaṁ sa divam Vidyādhara yayau. 110

Pushkarāksho 'pi gatvā svām purīm, vinyasya mantrishu
rājyaṁ, rātrau tataḥ prāyād eko 'çvam adhiruhyā saḥ. 111
gacchan kramāc ca samprāpya paçcimāmbdhes taṭam nripaḥ,
«katham tareyam ambhodhim?» iti tatra vyacintayat. 112
tato dadarça tatra 'ekam sa çuṇyam Caṇḍikā-griham,
praviçya ca tataḥ snātvā devīm tām prañauāma ca. 113
kenāpi nihitām tatra viṇam ādāya sādaraḥ
upaviṇayati sma 'etām devīm tatra sva-gītakaiḥ. 114
upaviṇita-tuṣṭā ca suptam tatrayaivā sā niçi
Bhūta-grāmeṇa tam svena pāram abdher anāyayat. 115

tataḥ prātaḥ prabuddho 'bdhes tīre dadarça saḥ
vanāntaḥ sthitam ātmānam, na tasmiñ Caṇḍikā-grihe. 116
utthāya vismitaḥ ca 'atra bhramann, āçramam aikṣhata
praṇamantam iva 'ātithyāt phala-bhārānatair drumaiḥ, 117
kurvāṇam svāgatam iva kvaṇitena patatrinām.
praviçya tatra ca 'apaçyat sthitam çishyair vṛitam munim. 118
upetya ca vavande tam řiṣim rājā sa pādayoḥ,
so 'py enaṁ vihitātithyo jūānavān munir abravīt: 119
«Pushkarāksha! yad-arthaṁ tvam āgataḥ, sā kṣhaṇam gatā
«idhmādi-hetor Vinayavatī; tat tishṭha samprati! 120
«upayacchaṣva tām pūrva-bhāryām adyaiva, bhūpate!»
ity ukto muninā so 'pi Pushkarāksho vyacintayat: 121
«dishtyā! muniḥ sa eva 'ayam Vijitāsus, tad eva ca
«vanam etad; dhruvaṁ devyā tārīto 'haṁ mahārṇavam. 122
«citram ca pūrva-bhāryā 'eshā mama 'uktā muninā 'amunā.»
ity ālocyaiva hṛiṣṭas tam sa papraccha munim tataḥ: 123
«bhagavan, pūrva-bhāryā 'eshā katham me? kathyatām!» iti.
tato jagāda sa muniḥ: «çrūyatām, yadi kautukam: — 124

Babhūva Dharmasenākhyas Tāmralīptyaṁ purā baṇik,
Vidyullekhā 'iti nāmnā ca bhāryā tasya 'abbavac çubhā. 125
sa daivād mushitaḥ cauraiḥ çastraiḥ ca 'abhyāhato baṇik
munmūrshur niragād agniṁ pravesṣṭum bhāryayā saba. 126
apaçyatām akasmāc ca tāv ubhāv api dampatī
ākāçena 'āgatam haṁsa-mithunam rucirākṛitī. 127
tatas tad-gata-cittau tau praviçya jvalanam mṛitau,
rājahaṁsau samutpannau punar bhāryā-patī ubhau. 128
kadācit tau ca varṣāsu rātrau kharjūra-pādape
niḍa-sthitau, tam unmūlya tarum, vātyā vyayūyujat. 129
prātaḥ sa haṁsas tām haṁsīm cinvan, çānte prabhañjane,
saraḥsv aṭha diganteshu na kutaçcid avāptavān. 130
tatas tatkāla-samsevyaṁ haṁsānām Mānasam saraḥ
smarārtaḥ sa yayau, haṁsyā janitāço 'nyayā pathī. 131

tatra prāpya haṁsīm svām, nītvā ca jaladāgamam,
giri-ṅgāṁ jagāma 'ekam vihartum sa tayā saha. 132
tatra tasya hatā haṁsī kenacil lubdhakena sà;
tad dṛiṣṭvā bhaya-ṣokārtaḥ sahasā prādravat tataḥ, 133
lubdhakena hatām haṁsīm mṛitām ādāya; vikṣhya ca
dūrāt mārgāgatān kāṇcit puruṣān sāyudhān bahūn, 134
drutaṁ churikayā chinnaṁ tām āchādya tṛṇair bhuvi
haṁsīm vyadhāt, 'vilokya 'imām hareyur jātv ami', iti. 135
gateshu teshu puruṣeṣu, 'upagamya jighṛikṣhataḥ
lubdhakasya, 'uddhata-tṛṇā haṁsī sà, tasya paçyataḥ, 136
tat-tṛṇāntar nikṛittāyā mṛitasamjīvanāushadheḥ
rasena jīvanam prāpya, kham utpatya tato yayau. 137
tāvāt sa haṁsas tad-bhartā gatvā 'ekasmin saras-taṭe
mūḍho 'patad haṁsa-yūthe, paçyans tām eva unmanāḥ. 138
tatkṣhaṇam dhīvarāḥ ko 'pi kṣiptvā jālam, nibadhya tām
haṁsān sarvān, upāvikṣhad āhārārtham kila kṣhaṇāt. 139
tāvāc ca 'āgatyā tatṛaiva sà haṁsī cinvatī patim,
dadarça jāla-baddham tam, diṣaḥ ca 'artā vyalokayat. 140
tataḥ snātum pravṛittena kenāpy atra saras-taṭe
pūṁsā vastropari nyastām apaçyad ratna-kaṇṭhikām. 141
gatvā ca, 'apaçyatas tasya, tām gṛihītvaiva kaṇṭhikām
dāsāya darçayanti sà tasmai, vyomnā çanair yayau. 142
dāso 'pi so 'nvadhāvat tām dṛiṣṭvā cañcv-atta-kaṇṭhikām
haṁsīm gṛihīta-laguḍaḥ, pakṣi-jālam vibhāya tat. 143
haṁsī ca gatvā çailāgre dūre sà kaṇṭhikām nyadhāt,
dhīvaro 'pi sa tal-lobhāt tatra 'āroḍhum pracakrame. 144
tad dṛiṣṭvā, sà drutaṁ gatvā haṁsī patyuh samīpage
baddhasya vṛikṣhe samsuptam kapim cañcvā 'akṣhny atādayat. 145
sa kapis tādītas trastaḥ patitvā 'upary apāṭayat
jālam tat; tena nirjagmur haṁsāḥ sarve 'pi te tataḥ. 146
atha tau samgatāv ukta-ava-vṛittāntau parasparam
haṁsau bhāryā-patī bṛiṣṭau yathā-kāmaṁ vijahratuḥ. 147
dāsam tam ca 'āgataṁ prāpta-kaṇṭhikām pakṣi-lobhataḥ
lebhe 'tra sa pumānā cinvan, hṛitā sà yasya kaṇṭhikā. 148
sa bhīti-sūcitasya 'asya hastāt samprāpya kaṇṭhikām,
dāsasya dakṣiṇam paṇim pumāns churikayā 'acchinat. 149
tau çāpi jātu haṁsau dvau chattrikṛitya 'ekam ambujam,
madhyāhna-kāle sarasaḥ protthāya vyomni ceratuḥ. 150
kṣhaṇāc ca nadyāḥ kasyāçcit khagau tau tiram āpatuḥ
muninā 'adhyāsitam kenāpy arcā-vyagreṇa Dhūrjateḥ. 151
tatra vyādhena kenāpi yāntau tau saha dampatī
hatāv ekena yugapac çareṇa bhuvi petatuḥ. 152
ātapatrāmbujam tac ca tadyam apatat tadā,
muner arcayatas tasya, Çiva-liṅgasya mūrdhani. 153
tato vyādhau sa dṛiṣṭvā tau, haṁsam svikṛitya, haṁsikām
tām dadau munaye tasmai; so 'py ānarca Çivam tayā. — 154

«tal liṅga-mūrdhni srastasya tasya 'abjasya prabhāvatāḥ
 «sa Pushkarāksha-haṁsas tvaṁ jāto rājānvaye 'dhunā. 155
 «haṁsi ca sā 'eshā Vinayavatī Vidyādharaṇvaye
 «jātā, viśeshato hy asyā māṁsair abhyarcito Haraḥ. 156
 «itthaṁ te pūrva-bhāryā 'asāv», ity ukto Vijitāsuna
 muninā Pushkarākshaḥ sa rājā taṁ punar abravīt: 157
 «katham agni-praveśasya tasya 'aghaṅgha-vighātināḥ
 «pakshi-yonāv abhūj janma, bhagavan, phalam āvayoh?» 158
 ity uktavantam rājānam taṁ sa pratyabravīd muniḥ:
 «yad-bhāvitātmā mriyate jantus, tad-rūpam aṇute: — 159

Tathā hy Ujjayinī-puryāṁ naiśṭhiki brahmācārīṇi
 Lāvaṇyamañjarī nāma kumārī brāhmaṇi purā 160
 yuvānam brāhmaṇam dṛiṣṭvā Kamalodaya-saṁjñakam,
 sahasā tad-gata-svāntā, dahyamānā smarāgninā, 161
 amūicantiḥ sva-niyamaṁ, tad-bhoga-dhyāna-bhāvitā,
 gatvā Gandhavatī-tīraṁ, tīrthe tatyāja jīvitam. 162
 tayā bhāvanayā kimca jātābhūd bhoga-saṅginī
 nagaryāṁ Ekalavyāyāṁ veśyā Rūpavatī 'iti sā. 163
 tīrthavrata-prabhāvāc ca śaiva jātismarā. satī,
 prasaṅgac Coḍakarnāya jāpakāya dvijanmane 164
 sva-pūrvajanma-vṛittānta-rahasyaṁ tad avarṇayat,
 japakarmāika-cittatve kurvāṇā 'asya 'anuśāsanam; 165
 ante ca cūddha-saṁkalpā yayau veśyāpi sad-gatim. —
 «tad, rājan, yo 'tra yac-cittas, tanmayatvam upaiti saḥ;» 166
 evam uktvā sa rājānam, snānāya visasarja taṁ
 munir madhyāhna-savanaṁ svayaṁ ca niravartayat. 167
 rājā sa Pushkarāksho 'pi gato vana-nadī-taṭam
 tāṁ dadarṣa 'atra Vinayavatīm pushpāni cinvatim, 168
 bhāsamānām sva-vapushā prabhām iva vivasvataḥ
 adṛiṣṭvāpūrva-gaḥanaṁ pravīṣṭāṁ kautukād vanam. 169
 «kā 'iyam syād?» iti yāvāc ca cintayati sotsukaḥ,
 tāvat kathā-niṣhaṇṇā sā viśrambhād avadat sakhiṁ: 170
 «sakhi, Vidyādharo yo māṁ hartum aicchat purā, sa me
 «āgatya śāpa-mukto 'dya bhartṛi-prāptim iha 'uktavān.» 171
 tac śrutvā pratyavocat tāṁ sā sakhi muni-kanyakām:
 «asty etad; mayi cṛiṇvatyāṁ, Muñjakeṣo 'dya hi prage 172
 «itthaṁ ukto nijaḥ cishyo muninā Vijitāsuna:
 ««gaccha! Tārāvalī-Raṅkumālināḥ ānaya drutam! 173
 ««kāmaṁ Vinayavatī hi, vatsa, 'iha duhitus tayoḥ
 ««rājāṇa ca Pushkarākshasya vivāho 'dya bhaviṣyati.» 174
 «ity ukto guruṇā Muñjakeṣo yātas «tathā!» 'iti saḥ.
 «ata ehy! ācramapadam gacchāvaḥ, sakhi, samprati.» 175
 evaṁ tayā 'ukte, Vinayavatī sā 'atha tato yayau,
 Pushkarākshaḥ ca cūcṛāva sa tad dūrād alakṣhitāḥ. 176
 jvalat-kāmāgni-saṁtāpād iva nadyāṁ nimajja ca,
 jagāma Vijitāsos taṁ ācramam sa punar nṛipaḥ. 177

tatra Tāravali-Raṅkumālīnau tau samāgatau
 ānarcatus tam prapaṭam, parivavruṇ ca tāpasāḥ. 178
 tato vedyam sva-tapobhir bhāsītāyām maharshiṇā
 dvitīyena 'iva mūrtena vahninā Vijitāsuvā, 179
 tasmai sa rājne Vinayavatīm tam pratyapādayat
 Raṅkumālī, dadau ca 'asmai ratham divyam nabhaṇ-caram. 180
 «catuḥ-samudrām prithivīm praçādhi samam etayā!»
 ity etasmai varam ca 'adād Vijitāsuv mahā-muniḥ. 181
 atha 'esha tad-anujñayā nava-badhūm upādāya tam,
 nripo gagana-gāminam tam adhiruḥya divyam ratham,
 vilāṅghya ca payonidhim, sapadi Pushkarākṣhas tato
 jagāma nagarīm nijām prakṛiti-netra-candrodayaḥ. 182
 tatra ca jivā prithivīm,
 ratha-prabhāvād avāpta-samrājyah
 āste sma Vinayavatyā
 sahito bhogaṇṇ cirāya bhūñjānaḥ. 183

«ittham sudushkaram api sva-rasena kāryam
 «sidhyaty anugrahavatīshv iba devatāsu;
 «tat svapna-dṛiṣṭa-Girijādayita-prasādāt
 «setsyaty abhīṣṭam acireṇa tavāpi, deva!» 184
 etām niçamy sa vicitra-kathām amātyād,
 autsukyavān adhigamāya Çaçāṅkavatyāḥ
 rājātmajaḥ sva-sacivaiḥ samam Ujjayinyān
 buddhim babandha gamanāya Mrigāṅkadattaḥ. 185

Taraṅga 70.

Evam Mrigāṅkadatto 'tra Karmasena-nripātmajām
 tam Çaçāṅkavatīm prāptu-kāmo Vetāla-varṇitām, 1
 gantum Ujjayinīm guptaṁ sva-nagaryā vinirgamam
 mahāvratika-veçena so 'mantrayata mantribhiḥ. 2
 ādideça ca khaṭvāṅga-kapālādi-samāhṛitau
 sa rājaputraḥ sacivam svairam Bhīmaparākramam. 3
 tena tac ca 'āhṛitam svasmin grihe cārād abudhyata
 Mrigāṅkadattasya pitur mantrī mukhyo 'tra bhūpateḥ. 4
 tatkalām ca 'atra so 'kasmāt samcaran harmya-prishṭhataḥ
 Mrigāṅkadattas tāmbūla-niṣṭhivana-rasam jahau. 5

sa ca tasya 'apatad mūrdhni daivāt tat-pitri-mantriṇaḥ
 adriṣṭasya kila 'adhastāt tena mārgena gacchataḥ. 6
 buddhvā Mrigāṅkadattena muktaṃ nishṭhivanam sa tat,
 mantri paribhava-krodham kṛita-suāno hridi nyadhāt. 7
 atha 'atra 'Amaradattasya rājño daivād visūcikā
 Mrigāṅkadatta-janakasya 'anyedyur udapadyata. 8
 tataḥ so 'vasaram labdhvā, mantri tam vijane nṛipam
 sahasodbhūta-roḡārtam avocad yācitābhayaḥ. 9
 « abhicāraḥ, prabho, Bhīnaparākrama-grihe tava
 « Mrigāṅkadattena 'ārabdhaḥ kartum; tena 'asi pīḍitaḥ. 10
 « mayā cāra-mukhāḥ jñātaṃ, pratyakṣam tac ca dṛiṣyate;
 « tad nirākuru deṣāt tam, dehād vyādhim iva, 'ātmanjam. » 11
 tac ṣrutvā sa samudbhrāntaḥ prāhiṇot tad-avekṣaṇe
 nijam senāpatiṃ Bhīmaparākrama-griham nṛipaḥ. 12
 sa ca kecakalāpādi labdhvā, senāpatis tataḥ
 āniya tatksaṇam tasmai rājñe sākṣhād adarṣayat. 13
 « rāja-lubdhaḥ sa putro me drohī nirvāsyatām itaḥ
 « nagaryāḥ sahito 'mātyais tvayā 'adyaiva 'avilambitam; » 14
 ity ādiṣat sa tam kruddho rājā senāpatiṃ tataḥ;
 āṣvasto vetti kusṛitiṃ prabhūḥ ko hi sva-mantriṇam? 15
 so 'tha senāpatir gatvā rājādeṣam nivedya tam,
 Mrigāṅkadattam sāmātyam nagaryā nirakālayat. 16
 so 'py upekṣita-sampatti-hṛiṣṭo 'rcita-Vināyakaḥ
 Mrigāṅkadatto, manasā praṇamya pitarau, tataḥ 17
 Ayodhyāto vinirgatya dūram, tāu sahayāyinaḥ
 Pracandāçakti-pramukhān uvāca daṣa mantriṇaḥ: 18
 « Çaktirakṣhita-nāmā 'asti Kirātādhipatir mahān,
 « sa brahmacārī vidyāsu, sa ca bāla-suhṛid mama. 19
 « yuddha-vandīkṛitena prāk sa hi pitrā 'ātma-muktaye
 « niyamāya pratiniḍhis tātasya 'iha samarpyata. 20
 « mṛite pitari ca, 'udbhūta-gotrajaḥ sva-balena saḥ
 « mad-vijñaptena tātena pitrye rājye 'dhiropitaḥ. 21
 « tat tasya nikaṣam tāvad gacchāmas, suhṛidas! tataḥ
 « krameṇa 'Ujjayiniṃ yāmas tam Çaçāṅkavatīm prati. » 22
 ity uktavāns « tathā! » 'ity uktavadbhis taiḥ sacivaiḥ saha
 prayayau sa tataḥ, prāpa sāyam ca 'ekam mahātavin. 23
 tasyām nir-vṛikṣa-toyāyām kṛicchrād ekam avāpa saḥ
 tīropānta-prarūḍhāika-çushka-pādapakam saraḥ. 24
 tasmin sāmḍhyam anuṣṭhāya vidhim, pītṛā jalāni saḥ
 çrāntaḥ sushvāpa sāmātyas tasya çushka-taror adhaḥ. 25
 rātrau ca candra-çubhrāyām prabuddhaḥ sa dadarça tam
 çushka-vṛikṣam dalaiḥ pushpaiḥ phalaiḥ ca 'āpūritaṃ kramāt. 26
 pakvāni ca phalāny asya patanty ālokya, tatksaṇam
 prabodhya darṣayāmāsa sacivebhyas tad adbhutam. 27
 tatas tair vismayāviṣṭaiḥ kṣudhitaiḥ saha tāni saḥ
 phalāni tasya susvādu-rasāni bubhuje taroḥ. 28

bhuktavatsu ca teshv atra paçyatsv eva 'akhileshu, saḥ
çushka-vṛikshaḥ kshaṇād vipra-kumāraḥ samapadyata. 29
prishṭo Mrigāṅkadattena vismitena 'atha so 'bravīt:

«Dāmādhira nāma ko 'py āsīd Ayodhyāyāṃ dvijōttamaḥ, so
«tasya 'aham Çrutādhira nāma putraḥ; sa ca mayā saha
«durbhikṣhe mṛita-jātiḥ san bhṛāman prāpad imāṃ bhuvam. 31
«iha kenāpi dattāni prāpya pañca phalāni saḥ
«kṣhūt-kṣhāmas trīṇi me prādād, dve ca 'asthāpayad ātmane. 32
«tataḥ snātum saras-toyaṃ gate tasmin, phalāny aham
«tāni 'iha bhuktṷā niḥçeshāny akārshaṃ vyāja-suptakam. 33
«so 'tha snātṷā āgato buddhvā, chadmataḥ kāshṭhavat sthitam
«mām çaptavān: «bhava 'ihaiṇa çushka-vṛikshaḥ saras-taṭe! 34
«rātrau ca te pushpa-phalaṃ candravatyāṃ bhaviṣhyati;
«tarpayitṷā 'atithin jātu phalaih, çāpād vimokṣhyase.» 35
«iti pitṛā 'abhiçapto 'ham sadyaḥ çushka-drumo 'bhavam;
«yushmad-bhuktaç ca 'adya cirād mukto 'smi çāpataḥ.» 36

ity-ukta-nija-vṛittāntaṃ pricchantāṃ Çrutādhiṃ tataḥ
Mrigāṅkadatto 'pi sa taṃ sva-vṛittāntam abodhayat. 37
tataḥ so 'bāndhavo nītāv adhiti Çrutādhira dvijaḥ
Mrigāṅkadattād vṛittavān varaṃ tad-anuyāyitām. 38
tato nītṷā niçāṃ, prātas tena Çrutādhinā saha
Mrigāṅkadattaḥ sa tataḥ pratasthe sacivānvitah. 39
gacchaṇç ca sa prāpya vanaṃ Karimaṇḍita-samjūakam,
dadarça puruṣān pañca bhūri-keçān durākṛitīn. 40
upetya praçaryāt te ca tam ūcur jāta-vismayam:

«Kāçi-puryāṃ vayaṃ jātā viprā dhenūpajīvinah. 41
«te 'vagraha-plusṭa-triṇāt tato deçād idaṃ vanam
«āgatāḥ smo bahu-triṇaṃ durbhikṣhe saha dhenubhiḥ. 42
«iha ca prāptam asmābhir vāpi-vāri-rasāyanam
«tira-rūḍha-druma-bhraçyat-triphalā-nitya-bhāvitam. 43
«pibatāṃ tat sadā 'asmākam eṣhāṃ kṣhīra-bhujāṃ satām
«pañca varsha-çatāny asmin vyatītāny ajane vane. 44
«tena 'idriçā vayaṃ, deva! yūyam ca 'atithayo 'dhunā
«asmābhir daivataḥ prāptās, tad eta 'asmākam āçramam!» 45

iti tair arthito gatṷā sānugaḥ sa tad-āçramam,
Mrigāṅkadattaḥ kṣhīra-bhojī tad anayad dinam. 46
prasthitaç ca tataḥ prātar anyāny api vilokayan
kautukāni, sa samprāpa Kirāta-vishayaṃ kramāt. 47
prāhiṇoc Çrutādhiṃ ca 'atra svāgamāvedanāya saḥ
tam Kirāta-patiṃ mitraṃ Çaktirakṣhitakam prati. 48
so 'pi buddhvā Kirāteço nirgatya 'agre tam ānataḥ
Mrigāṅkadattaṃ sāmātyuṃ puraṃ prāveçayad nijam. 49
tatas tena 'upacaritas tasthau tatra sa kāñcana
Mrigāṅkadatto divasān uktāgamana-kāraṇah. 50
sva-kārye prāpta-kālam ca sāhāyie Çaktirakṣhitam
sthāpayitṷā 'atra sajjam tam āmantrya ca nṛipātmajaḥ, 51

prātishthata sa puṇyāhe punar Ujjayinīm prati
 Çaçāṅkavatyā hṛita-dhir ātmanā dvādaśas tataḥ. 52
 gacchanṣ ca so 'tavīm prāpya çūnyām, taru-tala-sthitam
 tapasvinam dadarça 'ekam bhasmājina-jaṭā-bhṛitam. 53
 «nirāçramapade 'raṇye kim ekāki 'iha tishṭhasi,
 «bhagavann?» ity upāgāmya sa tam papraccha sāmugāḥ. 54
 so 'tha tam tāpaso 'vādid: » aham çishyo mahā-guroḥ
 «Çuddhakīrti-abhidhānasya nānā-mantraugha-siddhimān. 55
 «so 'ham kadāpy akaravaṃ svasthāveçam prasaṅgataḥ,
 «çubha-lakṣhaṇam āsādy kamcit kshatra-kumārakam. 56
 «sa kumārāḥ samāviṣṭaḥ priṣṭo nānā-vidhāni me
 «siddhaushadhi-rasa-kshetrāṇy udrīya, 'idam aha 'abravit: 57
 ««asti 'iha uttara-dig-bhāge kevalaḥ çinçapā-taruḥ
 ««Vindhyaṭavyām, adhaç ca 'asya Nāgeṇdra-bhavanam mahat. 58
 ««tac ca 'ārdra-dhūli-pracchanna-jalam sad upalakshyate
 ««madhyāhne haṁsa-mithunaiḥ kṛidadbhiḥ sāmuvāsariḥ. 59
 ««tatra Pārāvataḥśho 'sti nāmna Nāga-varo balī,
 ««tasya devāsura-ṛaṇāt prāptaḥ khadgo 'sty anuttamaḥ 60
 ««Vaidūryakāntir nāmna; tam khadgaṃ prāpnoti yo naraḥ,
 ««sa Siddhādhipatir bhūtvā vicaraty aparājitaḥ; 61
 ««sa ca 'asiḥ prāpyate vīraiḥ sahāyair», ity udīrite
 «tena 'āviṣṭena, tasya 'aham aha 'akārshaṃ visarjanam. 62
 «tato 'nya-vimukhaḥ khadgaṃ prepsus tam prithivim aham
 «bhrāntvā, sahāyān aprāpya, khinno martum iha 'agataḥ.» 63
 etad Mṛigāṅkadatto 'tra çrutvā tasmāt sa tāpasāt,
 «aham sahāyaḥ sāmātyas tava», 'iti tam abhāshata. 64
 sa ca 'abhinandya tat, tena sāmugena samam yayau
 tasya Nāgasya bhavanam pāda-lepena tāpasāḥ. 65
 tatra 'abhiñjāne samprāpte, mantra-baddhān sudikṣhitān
 rātrau Mṛigāṅkadattādīn sthāpayitvā, 'abhimantritaiḥ 66
 sarṣhapaiḥ prakāṭi-kṛitya kshiptais tad dhūlito jalam,
 sa Nāga-damanair mantrair homaṃ kartum pracakrame. 67
 vighnāṇç ca 'utpāta-meghādīn mantra-çaktyā jigāya saḥ.
 tato 'tra nirayau tasmād divyā strī çinçapā-taroḥ. 68
 moha-mantram paṭhanti 'iva sā ratnābharaṇāravaiḥ,
 upetya tam kṣhaṇac cakre kaṭākṣa-kṣhata-mānasam. 69
 hṛita-dhairya ca sā tasya samālingya ghana-stanī
 hastād viṣṇu-mantrasya homa-lhāṇḍam apātayat. 70
 labdhāntaraç ca tatkalām sa Nāgo bhavanāt tataḥ
 Pārāvataḥśhaḥ kalpānta-ghanāghana iva 'udagāt. 71
 tam dṛiṣṭvā nayana-jvālā-ghoraṃ garjita-dāruṇam,
 sa nashṭa-divyanārīko hṛit-sphoṭam prāpa tāpasāḥ. 72
 tasmin vinashṭe, tasya 'atra kṛita-sahāyakāt sa tām
 Nāgo Mṛigāṅkadattādīn açapac çānta-vaikṛitaḥ: 73
 «yushmābhīr etat-samyānāt kṛitam nishkāraṇam yataḥ,
 «viprayuktās tato 'nyonyam kamcit kalām bhaviṣyatha.» 74

ity uktvā 'antarhite Nāge, sarve te tatra tatksaṇam
dhvānta-ruddha-driṣṭo dhvasta-ṣabda-ṣravaṇa-ṣaktayaḥ 75
jagmur Mṛigāṅkadattādya viprayuktā yatas tataḥ
ṣāpa-prabhāvāt, kroṣantaṣ cinvantaṣ ca parasparam. 76
Mṛigāṅkadattaṣ ca tataḥ sa, gate rātri-vibhrame,
bhrāmyann itas tato 'ṭavyāṁ tatra 'āsīt sacivair vinā. 77

gateshv evaṁ ca māseshu dvitreshv, atha 'atra tasya saḥ
akasmāc Ṣrutadhir vipro vicinvan prāpad antikam. 78
sa pāda-patitaḥ sācruḥ Ṣrutadhis taṁ kṛitādaram,
sva-mantri-vārtāṁ pricchantāṁ, samācṣvāsyā 'evam abhyadhāt: 79
«na dṛiṣṭās te mayā, kiṁ tu jāne yāsyanti te, prabho,
«purim Ujjayinīm, śaiva gantavyā vartate hi naḥ.» 80
ity-ādy uktavatā tena preritas, tad-yuto 'tha saḥ
Mṛigāṅkadattaḥ ṣanakaiḥ prāyād Ujjayinīm prati. 81

gacchan stokaiḥ sa divasair mārgeṇa 'aṣaṅkitāgatam
brishṭo Vimalabuddhiṁ ca samprāpa nija-mantriṇam. 82
tad-darṣaṇo dvāṣha-driṣṭaṁ praṇataṁ parirabhya saḥ
upaveṣya ca papraccha vārtāṁ itara-mantriṇām. 83
tato Vimalabuddhis taṁ bhritya-priyam uvāca saḥ:
«na jāne, deva, kas teshu kva gato Nāga-ṣāpataḥ; 84
«tvam tu tān prāpsyasi, 'ity etad yathā jāne, tathā ṣṛiṇu: —

Tadā 'ahaṁ Nāga-ṣāpena dūrāḥkṛiṣṭaḥ paribhraman, 85
aṭavyāḥ pūrva-dig-bhāge klāntaḥ kenāpi sādhuṇā
ācramāṁ prāpito 'bhūvaṁ mahārsheḥ Brahmadanḍinaḥ. 86
tatra tena 'ṛiṣiṇā dattaiḥ phalāmbhobhir gata-klamaḥ,
paryaṭann ācramād dūrād adrākshaṁ vṛihatīm guhām. 87
praviṣya kautukāt, tasyāṁ dṛiṣṭvā 'antar maṇi-mandiram
pravṛittavān ahaṁ jālagavākshais tatra vikshitum: 88
tāvat sthitā 'antaṣ cakraṁ strī bhramayanti sabhṛiṅgakam;
bhrīṅgās te 'tha 'ācṛitā bhedena 'atra-sthau vṛiṣha-gardabhau. 89
tābhyāṁ ca muktau kshīrāṣṛik-phenau pītṛvā, yathācṛayam
dvaye sitāsite bhūtvā, jātās te jālakārakāḥ. 90
sva-viṣṭābhis tatas taiṣ ca dvi-vidhair dvi-vidhāḥ kṛitāḥ
jāla-pācāḥ supushpaiṣ ca visha-pushpaiṣ ca saṁgatāḥ. 91
teshu pāceshu te saktā jālakārā yathā-sukham
ṣveta-kṛiṣṇoḥbhaya-mukhena 'etya dasṭā mahābhīnā. 92
nānā-ghaṭeshv atha kshiptās tayā nāryā, samutthitāḥ
punas tathāiva tān eva pācān ṣṛiṣṭvā yathātatham. 93
viṣṭodvegāc ca tat-pushpa-jāla-stheshv āraṭatsv atha,
anye 'pi te 'nya-jāla-sthāḥ pravṛittāḥ krandidum tadā. 94
tac-ṣabda-bhagna-dhyānena tatra-sthena kṛipālunā
kenāpi jālato muktā tato jvalā tapasvinā. 95
tayā nirdagdha-pācās te danḍam sushiraṁ vaidrumam
praviṣyaiva, tad-ūrdhva-sthe līnā jyotiṣi bhāsvare. 96
tāvat kvāpi gatā sā strī sa-cakra-vṛiṣha-gardabhā.

tad dṛiṣṭvā vismito yāvat sthito 'haṁ tatra paryaṭan, 97

prātishthata sa puṇyāhe punar Ujjayinīm prāt
 Çaçāṅkavatyā hṛita-dhīr ātmanā dvādaśas tat
 gacchaṇṇ ca so 'tavīm prāpya çūnyām, t
 tapasvinam dadarça 'ekam bhasmājina-jaṭā-
 «nirāçramapade 'raṇye kim ekākī 'iha tiś
 «bhagavann?» ity upāgamyā sa tam pap
 so 'tha tam tāpaso 'vādīd: » aham çishy
 «Çuddhakīrti-abhidhānasya nānā-mantra
 «so 'ham kadāpy akaravaṃ svasthāveç
 «çubha-lakṣhaṇam āsādyā kamcit kṣha
 «sa kumārāḥ samāviṣṭaḥ priṣṭho nān
 «siddhaushadhi-rasa-kṣhetraṇy udīrya.
 ««asti 'iha uttara-dig-bhāge kevalaḥ
 ««Vindhyāṭavyām, adhaç ca 'asya N
 ««tac ca 'ārdra-dhūli-pracchanna-jal
 ««madhyāhne haṇsa-mithunaiḥ kṛiḍ
 ««tatra Pāravatākṣho 'sti nāmnā N
 ««tasya devāsura-raṇāt prāptaḥ kh
 ««Vaidūryakāntir nāmnā; tam kha
 ««sa Siddhādhipatir bhūtvā vicarāt
 ««sa ca 'asiḥ prāpyate viraiḥ sahāy
 «tena 'aviṣṭena, tasya 'aham atha
 «tato 'nya-vimukhaḥ khadgaṃ preç
 «bhrāntvā, sahāyān aprāpya, khinn
 etad Mṛigāṅkadatto 'tra çrutvā ta
 «aham sahāyaḥ sāmātyas tava», 'iti
 sa ca 'abhinandya tat, tena sāmugena
 tasya Nāgasya bhavanam pāda-lepen
 tatra 'abhijñāne samprāpte, mantra-b
 rātrau Mṛigāṅkadattādīn sthāpayitvā,
 sarṣhapaiḥ prakāṭi-kṛitya kṣhiptais ta
 sa Nāga-damanair mantrair homaṃ
 vighnāṇṇ ca 'utpāta-meghādīn manta
 tato 'tra nirayau tasmād divyā stri
 moha-mantram paṭhantī 'iva sā ratn
 upetya tam kṣhaṇāc cakre kaṭāksha-
 hṛita-dhairya ca sà tasya samālingya
 hastād vismṛita-mantrasya homa-bhāṇ
 labdhāntaraç ca tatkalām sa Nāgo bh
 Pāravatākṣhaḥ kalpānta-ghanāghana iv
 tam drisṭvā nayana-jvālā-ghoraṃ gar
 sa nashṭa-divyanārīko hṛit-sphoṭam pr
 tasmīn vinashṭe, tasya 'atra kṛita-s
 Nāgo Mṛigāṅkadattādīn açapac çanta-
 «yushmābhir etat-samyānāt kṛitam nis
 «viprayuktās tato 'nyonyam kamcit k

tāvat pushkarīṇiṃ hridyāṃ apaçyaṃ, bhrīṅga-nāditaiḥ,
 «ihāpy āgatya vikṣhasva!» 'ity āhvayantīm iva 'ambujaiḥ. 98
 tīropaviṣṭas tasyāç ca vikṣhe yāvad, vanam mabat
 jalāntare, vane ca 'eko lubdhakas; tena tatra ca 99
 daça-bāhur avāpya 'ekah siṃha-poto vivardhya saḥ,
 anāyata iti krodhād vanāt tasmāt pravāsitaḥ. 100
 so 'pi siṃhaḥ samākarnya siṃhyāḥ çabdam vanāntare,
 tatra gacchan mahā-vātena 'avakīrṇa-bhujāḥ kṛitaḥ. 101
 tato lambodarena 'etya puṣṣā 'āropita-bābukaḥ
 sampāditaḥ, sa yātas tad vanam keçariṇi-kṛite. 102
 tatra tasyāḥ kṛite kleçam anubhūya vanāntare,
 prāg āttam prāpya tad-yuktaḥ sa nijaṃ vanam āgataḥ. 103
 sabhāryam āgataṃ tam ca drisṭvāiva kula-mardanam,
 vanam samarpya tat tasmai lubdhakaḥ sa tato gataḥ. 104
 etad apy aham ālokya, gatvā 'āçramapadam tataḥ,
 ubhayaṃ tad mahāçcaryam avocaṃ Brahmadanḍine. 105
 so 'tha prītyā trikālajño munir mām evam abhyadhāt:
 «dhanyo 'si, darçitam sarvaṃ prasannena 'īçvareṇa te. 106
 «yā drisṭā strī tvayā tatra, sà mātā; bhramitam ca yat
 «tayā, samsāra-çakram tad; ye bhrīṅgās, te ca jantavaḥ. 107
 «vṛisha-gardabha-rūpau, tau dharmādharmau prīthak prīthak;
 «critās tad-vānta-dugdhâçrig-rūpe sukṛita-dushkṛite. 108
 «svasvâçrayotthe samsevyā, bhūtvā ca çveta-kalmashāḥ
 «dvi-vidhā jalakârâbhā, viṣṭâbhād nija-vīryataḥ 109
 «nirmāya dvi-vidhān eva jala-pâçān sutâdikān
 «satpushpa-vishapushpâbha-sukha-duḥkhâṇushaṅginaḥ. 110
 «yathā-svam teshu samsaktāḥ kâlēna 'uraga-rūpiṇā
 «çubhâçubhâbhyām vaktrâbhyām batāt, putra, yathocitam. 111
 «tato ghaṭaka-rūpāsu nānā-yonishu mātayā
 «strī-rūpayā tayā kshiptās, tathāiva 'utthāya te punaḥ. 112
 «tulyāsu patitāḥ çveta-kṛishṇāsv âkritishu dvidhā
 «putrâdi-jala-pâçeshu sukha-duḥkhâṇubandhisu. 113
 «tataḥ kṛishṇā nijair jalair baddhā duḥkha-vishârditāḥ
 «pravṛittāḥ krandidum vignāḥ çaraṇam parameçvaram. 114
 «tad drisṭvā jāta-vairāgyās te çvetā api jantavaḥ
 «prârabdhā nija-jala-sthās tam eva 'âkrandidum vibhum. 115
 «tataḥ prabudhya devena tena tâpasa-rūpiṇā
 «jñânâgni-jvālāyā dagdha-pâçāḥ sarve 'pi te kṛitāḥ. 116
 «tena vidruma-sad-daṇḍa-rūpam âditya-maṇḍalam
 «praviçya tat, tad-ûrdhva-stham paramam dhāma te cṛitāḥ. 117
 «nasṭā ca cakrâkâreṇa samsāreṇa sahāiva sà
 «mātā vṛisha-kharâkâra-dharmâdharma-samanvitā. 118
 «evam bhramanti samsāre çukla-kṛishṇāḥ sva-karmabhiḥ,
 «īçvarârâdhanād evam vimucyante ca jantavaḥ; 119
 «iti te moha-çānty-artham īçvareṇa pradarçitam.
 «vâpi-jale ca drisṭam yad bhavatā, tad idam çṛiṇu: 120

« Mṛigāṅkadatta-bhāvy-artha-pradarṇanam, idaṃ jale
 « pratibimbam iva 'utpādyā, kṛitaṃ bhagavatā tava. 121
 « sa hi bāla-mṛigārāti-pota-tulyo, bhujopamaih
 « sacivair daṇḍabhir yukto vardhito, vana-saṃnibhāt 122
 « deçāl lubdhaka-tulyena pitrā kopāt pravāsitaḥ;
 « Avanti-deçād udbhūtāṃ khyātīm anya-vanopamām 123
 « Çaçāṅkavatyās tat-siṅhyā eva çrutvā pradhāvitah;
 « Nāga-çāpena vātena bhrashta-mantri-bhujah kṛitaḥ, 124
 « tato Vināyakena 'atra sa lambodara-rūpiṇā
 « sampādītāmātya-bhujah prakṛiti-stbah punaḥ kṛitaḥ. 125
 « tato gatvā 'anubhūya 'atikleçam, prāptāṃ tato 'nyataḥ
 « tāṃ Çaçāṅkavati-siṅhīm ādāya, 'atra 'āgataç ca saḥ. 126
 « tataç ca nikaṭaṃ prāptāṃ vidhūtārāti-vāraṇam
 « Mṛigāṅkadatta-siṅhaṃ taṃ dṛiṣṭvā bhāryā-samanvitāṃ, 127
 « tat sva-deça-vanaṃ tasmai samarpya sakalaṃ svataḥ
 « tat-pitā lubdhaka-nibhaḥ sa prayātas tapo-vanam. 128
 « iti saṃpannavad bhāvi darçitaṃ vibhunā tava;
 « tad yushmān mantriṇo bhāryāṃ rājyaṃ ca 'āpsyati vaḥ prabhuḥ. » 129
 ity ahaṃ muni-vareṇa bodhitas,
 tena labdha-dhṛitir āçramāt tataḥ
 nirgato, 'tha çanakair upāvrajann
 adya, deva, militas tvayā saha. — 130
 « tasinnād abhimatam āpsyasi,
 « sacivān labdhvā Pracaṇḍaçakti-mukhān,
 « prasthāna-kāla-pūjā
 prasanna-Vighneçvaro niyatam. » 131
 iti sva-sacivāt kṣaṇaṃ Vimalabuddhitāḥ so- 'dbhutaṃ
 niçamyā, paritoshavān api Mṛigāṅkadattaḥ punaḥ,
 vicārya saha tena, tāṃ apara-mantry-avāptyai kramād
 Avanti-nagarīm prati vrajitavān sva-kāryāya ca. 132

Taraṅga 71.

Tataḥ Çrutadhi-yuktena samam Vimalabuddhinā
 sa Çaçāṅkavati-hetor gacchann Ujjayinīm prati, 1
 Mṛigāṅkadattaḥ saṃprāpad antarā Narmadā-nadīm
 vici-vellad-bhujā-latām vilasat-phena-pāṇḍurām, 2
 « diṣṭyā milad-amātyo 'yaṃ saṃvṛitta! » iti vikshya tam,
 haṣṭhād iva pranṛityantīm hasantīm capalāçayām. 3
 tasyām snānāvatīrṇe ca tasmin, kaçcid upāyayau
 tatra Māyāvaṭur nāma snātum Çavara-bhūpatiḥ. 4

tam snātam sahasā 'utthāya trayo 'tra jalamānushāḥ
 yugapaj jagrihur Bhillam bhīti-naçyat-paricchadam. 5
 tad dṛishṭvā kṛishṭa-khadgo 'ntaḥ praviçya, jalamānushān
 hatvā Mṛigāṅkadattas tām, Bhilleṇdraṃ tam amocayat. 6
 sa tad-grāha-bhayād mukto Bhilla-rājo jalōtṭhitāḥ
 tam rājaputraṃ papraccha pativā pādayos tataḥ: 7
 «dhātṛā kas tvam iha 'ānītaḥ prāṇa-trāṇāya me 'dhunā?
 «kasya ca, alamkṛito vaṇças tvayā sukritināḥ pituḥ? 8
 «ko vā kaṭākshitaḥ puṇyair deço, yatra gamishyasi?»
 ity uktvā Çrutadheḥ çrutvā tad-vṛittāntam açeshataḥ, 9
 sutarāṃ praṇatas tam sa Çvareṇdro 'bravīt punaḥ:
 «tarhy aham te yathādisṭe sahāyo 'tra 'abhivāñchite 10
 «sakhyā Durgapiçācena Mātāṅga-patinā saha.
 «tat prasādam kurushva, 'ehi grihān bhṛityasya me, prabho!» 11
 iti sa praṇayais tais tair vacobliḥ prārthya tam, tataḥ
 Mṛigāṅkadattam palliṃ svām Çvareṇdro nināya sah. 12
 upācarac ca tam tatra yathāvat sa sva-vibhūtibhīḥ
 rājaputraṃ, açeshēṇa palli-lokena pūjitam. 13
 so 'pi Mātāṅga-rājo 'tra sametya 'abhinananda tam
 dasi-bhūya suhṛit-prāṇa-pradam nyasta-çirā bhūvi. 14
 tato Māyavaṇso tasya Bhilleṇdrasya 'anurodhataḥ
 Mṛigāṅkadattas tatṛaiṇa tasthau kāñcit sa vāsaran. 15
 ekadā ca, sthite tasmin, dyūtam sa Çvareççvarah
 samam nija-pratīhāreṇa 'ārebhe Caṇḍaketunā. 16
 tāvac ca 'unnamya meggeshu garjatsu, griha-varhiṇaḥ
 pranṛittān drashṭum uttasthau sa Māyavaṇu-bhūpatiḥ. 17
 tataḥ sa dyūta-rasikāḥ pratīhāras tam abhyadhāt:
 «kim ebhīḥ prekshitai, rājann, asuçikshita-tāṇḍavaiḥ? 18
 «sa mayūro grihe me 'sti, nāsti yo 'nyatra bhūtale;
 «darçayāmi tam prātas tubhyaṃ, tad-rasiko 'si cet.» 19
 tac çrutvā, »darçaniyo me sarvathā sa tvayā, 'iti ca
 uktvā sa tam pratīhāraṃ, dina-kṛityaṃ vyadhād nripaḥ. 20
 Mṛigāṅkadatto 'py ākarṇya sarvaṃ tat tatra, sāmugāḥ
 tathaiṇa 'utthāya vidadhe snāṇāhārādikāḥ kriyāḥ. 21
 tato rātrāv upetāyām andhe tamasi jṛimbhite,
 kastūrikānuliptāṅgo vāsano, ūḷa-vāsasī 22
 sa rājaputraḥ svōddeçād dhīracaryārtham ekakaḥ
 suptānugād vāsagrihāt khadga-pāṇir viniryayau. 23
 bhramaṇç ca tatra kenāpi puṇsā mārgāgatena sah
 apaçyatā dhvānta-vaçād ānsena 'ānse 'bhyahanyata. 24
 tataḥ so 'bhībhavāt kruddho yuddhāya 'āhvayati sma tam,
 sa ca 'āhūtaḥ puṇān pranḍhas tat-kālōcitam abhyadhāt: 25
 «kim tāṃpyasy avicāryaiva? vicārayasi cet, tataḥ
 «vācyo niçāpatiḥ, yena niçā 'eshā na prakāçitā; 26
 «dhātāvāyenapūrnāya na 'adbhikāro 'tra nirmitāḥ,
 «yena vairāṇi jāyante tamasi 'idṛiçy akāraṇam.» 27

tac çrutvā, «satyam!» ity uktvā, tushṭo nāgarikokṭitah
 Mṛigāṅkadattaḥ, «ko 'si?» 'iti sa tam papraccha pūrusham. 28
 «cauro 'ham», iti tena 'uktaḥ puṁsā so 'py avadad mṛishā:
 «hastam ānaya! sa brahmacārī mama bhavān», iti. 29
 kṛtvā ca sakhyam jijñāsuḥ sa tenaiva saha vrajan
 Mṛigāṅkadattaḥ samprāpa jirṇa-kūpaṁ trīṇāvritam. 30
 tatra tena pravishṭena puṁsā saha suruṅgayā
 gatvā, Māyāvatoḥ tasya rājño 'ntahpuram āptavān. 31
 tatra dīpena dṛishṭvā tam parijajñe sa pūrusham
 yāvat, so 'tra pratihāraḥ Caṇḍaketur, na taskarah. 32
 pratihāras tu na sa tam mandālōkaika-koṇa-gam
 parijajñe niveṣa-sṭham rājastri-channa-kāmukaḥ. 33
 rājābaddhva ca sa tayā prāpta eva 'anuraktayā
 utthāya kaṇthe jagrihe Mañjumaty-abbidhānaya. 34
 upaveṣya ca paryāñke sa prisṭho 'bhūt tayā tadā:
 «adyaiva bhavatā ko 'yam iha 'ānītaḥ pumān?» iti. 35
 «suhrid mama 'ayam, viçvastā bhava!» 'ity uktā ca tena sā
 pratihāreṇa, sodvegā Mañjumaty evam abravīt: 36
 «kuto me manda-bhāgyayā viçvaso, yad asau nṛipaḥ
 «mṛityor Mṛigāṅkadattena mukham prāpto 'pi rakshitah?» 37
 tac çrutvā sa pratihāras tām avādid: «alam çucā!
 «nṛipaṁ Mṛigāṅkadattam ca hanishyāmy acirāt, priye!» 38
 ity uktavantam tam daivāt sā 'abravīt: «kiṁ vikatthase?
 «āghrāto 'bhūt yadā grāhair nṛipo 'sau Narmadāmbhasi, 39
 «Mṛigāṅkadatta eva 'ekas tadā tad-rakṣhaṇodyataḥ.
 «tvayā kiṁ na hatas tatra? bhīto hi tvam palāyitaḥ. 40
 «tat tūshṇīm bhava, mā kaçcid etac çroshyati te vacaḥ,
 «tato Mṛigāṅkadattāt tvam çūrād açivam āpsyasi.» 41
 evam uktavatīm tām sa jārāḥ kshattā na cakshame.
 «pāpe! Mṛigāṅkadatte tvam baddha-bhāvā 'adhunā dhruvam; 42
 «tad asya 'anubhava 'idānim adhikshepasya me phalam;»
 ity uktvā ca sa hantum tām uttasthan sāsidenukaḥ. 43
 tato rahasya-dhāriṇyā tatra ceṭikayā 'ekayā
 dhāvitvā churikā tasya 'avasṭabdhābhūt kareṇa sā. 44
 tāvad yayau Mañjumatī tato nirgatya sā 'anyataḥ,
 kshattā ca tasyaḥ cetyās tām nikṛittāṅgulikaḥ karāt 45
 ākshipya churikāṁ, prāyāt sva-griham sa yathāgatam
 Mṛigāṅkadattena samam ākulo vismitātmanā. 46
 «gacchāmy aham, bhavān prāpto grihān», iti ca tatra tam
 Mṛigāṅkadattaḥ kshattāram tamasy aprakaṭo 'bravīt. 47
 «iha nidrām bhaja kshipram, pariçrānto bhṛiçam hy asi»,
 iti so 'pi pratihāro rājaputraṁ tam abhyadhāt. 48
 tatas «tathā!» 'iti tena 'ukte tac-cesṭhālokanāṣiṇā,
 kshattā sva-bhṛityam atra 'ekam samābhūya jagāda saḥ: 49
 «sa mayūrah sthito yatra, tatra 'enam naya vāsakam
 «pūrusham viçrāmāya, 'asmai çānyam prayaccha ca!» 50

«tathā!» 'iti ca sa tad-bhṛityas tasmin praveçayad grihe
nītvā Mrigāṅkadattaṃ taṃ datta-çāyāṃ sadīpake. 51

gate tasmin vahirdvāraṃ baddhvā çṛiṅkhalayā, 'atra saḥ
Mrigāṅkadatto 'paçyat taṃ mayūraṃ pañjara-sthitam. 52
«so 'yam ukto 'munā kshattrā çikhil» 'ity ālocya, kautukāt
tasya ca 'udgbhāṭayāmāsa mayūrasya sa pañjaram. 53
mayūraḥ sa ca nirgatya, nipuṇaṃ vikshya, pādayoh
Mrigāṅkadattasya muhur nipapāta luloṭha ca. 54
luṭhataḥ tasya dṛiṣṭvā ca kaṇṭha-baddhaṃ sa sūtrakam
rājaputro numoca 'āçu, matvā taṃ tena pīḍitam. 55
sa mukta-kaṇṭha-sūtraç ca mayūras, tasya paçyataḥ,
saṃpanno 'bhūt tadā tasya mantrī Bhīmaparākramaḥ. 56
tato Mrigāṅkadattas taṃ āçishya 'utsukam ānatam,
«sakhe, kathaya! kiṃ tv etad?» iti papraccha vismayāt. 57
avocad atha saṃbriṣṭaḥ sa taṃ Bhīmaparākramaḥ:
«çṛiṇu, deva! sva-vṛttāntam ā mūlāt kathayāmi te: — 58

Tadā 'aham Nāga-çāpena vibhrasṭo bhavad-antikāt
bhramann atavyāṃ, saṃprāpam ekam çālmali-pādapam. 59
tasmin nikhāta-rūpāṃ ca Gaṇeça-pratinām aham
dṛiṣṭvā praṇamya, tad-mūle pariçrānta upāviçam, 60
acintayāṃ ca: «dhik! sarvam idaṃ pāpam mayā kṛitam,
«rātri-Vetāla-vṛttāntam āvedya svāmine tadā. 61
«tad ihāiva tyajāmy etam ātmānam aparādhinam.»
ity ālocya 'atra devāgre sthito 'bhūvam abhojanaḥ. 62
gate katipayāhe ca, ko 'pi tena 'āgataḥ pathā
vṛiddha-pānṭhas taros tasya chāyāyāṃ samupāviçat. 63
«evam mlāna-mukhaḥ, putra, kiṃ sthito 'si 'iha nirjane?»
iti dṛiṣṭvā ca so 'pṛicchat sādhuṃ mām anubandhataḥ. 64
tato mayā sva-vṛttānte yathāvad vinivedite,
sa vṛiddha-pathikaḥ prītyā dhīrayan mām abhāshata: 65
«ātmānam haṃsi viro 'pi katham strīvat? striyo 'pi vā
«dhairyam āpadi na 'ujjhanti, tathā ca 'imāṃ kathāṃ çṛiṇu: 66

Nagaryāṃ Koçalākhyāyāṃ Vimalākara ity abhūt
rājā, tasya ca putro 'bhūt Kamalākara-saṃjñakaḥ, 67
yas tejo-rūpa-dāṭṛitva-guṇaiḥ çlāghyo vinirmame
Dhātrā 'iva Skanda-Kandarpa-Kalpadruma-jigīṣhaya. 68
tasya 'ekadā kumārasya dikshu stutyasya vandibhiḥ
gāthām ekāṃ papāṭha 'eko vandī paricitaḥ puraḥ: 69

«padmāsādāna-sotsava-

«nānā-mukhara-dvijāli-parigītam

«kamalākaram aprāptā,

«kva ratim haṃsāvalī labhatām?» 70

evam muhuḥ paṭhan priṣṭhas tena vandī jagāda tam

sa Manorathasiddhākhyaḥ kumāraṃ Kamalākaram: — 71

Deva, bhrāmyan gato 'bhūvaṃ rājño 'haṃ Meghamālināḥ
 nagarīm Vidiçāṃ nāma, līlodyānabhuvāṃ Çriyaḥ. 72
 tatra Dardurakākhyasya gītācāryasya veçmani
 āham āsam; sa ca 'evaṃ mām prasaṅgena 'ekadā 'abravīt: 73
 « iha Hānsāvalī nāma duhitā nripateḥ puraḥ
 « navīna-çikshitaṃ prātaḥ sva-nṛittaṃ darçayishyati. » 74
 tac çrutvā kautukād yuktyā samam tena 'apare 'hani
 ahaṃ rājakulaṃ gatvā praviçāṃ raṅga-maṇḍapam. 75
 tatra 'āhata-mahātodye tām apaçyaṃ sumadhyamām
 Hānsāvalīm rājakanyāṃ nṛityantiṃ pitur agrataḥ, 76
 ālola-pushpābharaṇām, pāṇi-preṅkhita-pallavām,
 vallim iva Smara-taror yauvanānila-ghūrṇitām. 77
 tataç ca 'acintayam ahaṃ: « nāiva 'asyā hariṇī-dṛiçāḥ
 « bhartā 'asti kaçcid yogyo 'nyaḥ kumārāt Kamalākaraṭ. 78
 « tena cet tādṛiçena 'iyam yuyate na 'idṛiçi, tataḥ
 « Kāmasya kimkṛite pushpakārmukāropana-grahaḥ? 79
 « tad upāyaṃ karomy atra tāvad, ity anucintayan
 prekshaṇānte tato rājakula-dvāram agām aham. 80
 « citraṃ likhatu, yo 'tra 'asti citrakṛit sadṛiço mayā! »
 abhiliḥhya 'iti tatra 'ahaṃ cīrikām udalambayam. 81
 apātītāyām anyena tasyām, buddhvā nripo 'tra tat,
 āhūya sva-sutā-vāse citrakṛitye nyayūṅkta mām. 82
 tato vāsagṛiḥe tasyā Hānsāvalyāḥ sabhṛityakaḥ
 bhittau mayā 'abhiliḥhitas tvaṃ, deva Kamalākara! 83
 « spashtaṃ cet khyāpayāmy etat, tad dhūrtaṃ vetti mām iyam;
 « tad etāṃ rājatanayāṃ yuktyā 'etad bodhayāmy aham; » 84
 iti saṃcintya, suhṛidaṃ viçvastaṃ kṛita-saṃvidam
 tatra 'ekam aham unmatta-rūpaṃ ramyam akārayam. 85
 sa unmatto bhṛaman gāyan nṛityaṇç ca 'ālokyā dūrataḥ
 ānīyata kṛīḍanako rājaputair nijāntikam. 86
 tataḥ kṛīḍā-vaçād dṛiṣṭvā Hānsāvalyā sva-vāsakam
 praveçitaḥ, sa sampaçyan mac-citraṃ tvat-stuṭim vyadhāt: 87
 « diṣṭyā dṛiṣṭo 'bja-çaṅkhāṅka-pāṇir Lakshmi-vilāsa-bhūḥ!
 « so 'yaṃ Harir iva 'ananta-guṇaghaḥ Kamalākaraḥ. » 88
 ity-ādi nṛityatas tasmād rājakanyā niçamya sà,
 mām apricchat: « kim āha 'ayaṃ? kaç ca 'esha likhitas tvayā? » 89
 iti tām anubandhena pricchantim aham uktavān:
 « dṛiṣṭa-pūrvo 'munā nūnam unmattena 'esha, sundari, 90
 « rājaputro, mayā yo 'yaṃ likhito rūpa-gauravāt. »
 ity uktvā tvaṃ mayā tasyai guṇair nāmnā ca varṇitaḥ. 91
 tataḥ sphurad-bhavat-prema-rasāsekāplute hṛidi
 saṃbhūto 'bhinavas tasyā Hānsāvalyāḥ smara-drumaḥ. 92
 atha 'āgatena rājñā 'atra pitṛā tasyā vilokyā saḥ
 nṛityan unmattako 'haṃ ca krodhād nishkālitan tataḥ. 93
 tataḥ prabhṛiti ca 'utkā sà kshīyamāṇā dine dine
 kṛiṣṇapakṣeṇdu-lekhā 'iva yātā lāvanya-çeshatām. 94

māndya-vyājāc ca pāpa-ghnam ācṛitya 'āyatanam Hareḥ,
 vijanāṣevini yuktyā jāta sā 'anujñayā pituḥ. 95
 bhavac-cintā-vinidrā ca candra-caṇḍatāpāsahā
 sthītā niṣā-vāsarayor atra bhedam ajānati. 96
 tatra vātāyanoddecat pravishṭam māṃ vilokya sā,
 āhūya vastrābharaṇaiḥ sagauravam apūjayat. 97
 pūjito nirgataḥ ca 'aham tad-datta-vasanāñcale
 gāthām apaṇyāṃ likhitām tvat-kṛite; ṣṛiṇu tāṃ punaḥ: 98

« padmāsādana-sotsava-
 « nānā-mukhara-dvijāli-parigītam

« kamalākaram aprāptā,
 « kva ratiṃ haṁsāvali labhatām? » 99

vācayitvā 'aham etām ca labdha-tac-citta-niṣcayah,
 tvad-bodhanārtham āgatya tava 'enām purato 'paṭham. 100
 idam vastram ca tad, yatra gāthā 'eshā likhitā tayā. —

iti vandi-vacaḥ ṣrutvā, gāthām pravilokya ca, 101
 sa ṣrotreṇa 'uta netreṇa pravishṭām iva tāṃ hṛidi
 tadā Haṁsāvalim dhyāyan jaharsha Kamalākaraḥ. 102
 tat-prāpty-upāyaṃ yāvac ca sa cintayati sotsukah,
 tāvat pitā tam āhūya rājā daivād abhāshata: 103

« alasāḥ, putra, rājāno mantra-baddhā iva 'uragāḥ
 « naṇyanty; anye tu naṣṭā apy udayante katham punaḥ? » 104

« tvayā ca dṛishṭā na 'adyāpi jigishā sukha-saṅginā;
 « tad udyukto bhava, 'āśasyam utsrija! mayi tiṣṭhati, » 105

« vijayasava 'agrato gatvā tvam Aṅgādhipatiṃ ripum,
 « asmān prati kṛitārambham nija-decād vinirgatam. » 106

etat-pitri-vaco-hṛishṭaḥ pratipede « tathā! » 'iti tat
 ṣṛrah, priyām prati sa tāṃ yiyāsuh Kamalākaraḥ. 107

tataḥ pitrā samādisṭhaiḥ pratasthe sa balaiḥ saha,
 ākampayan mahi-prishṭham hṛidayāni ca vidviṣām. 108
 aṭha prayāṇakaiḥ kaiṣcit prāpya 'Aṅgādhipateḥ camūm,
 pratyavaskanda-bhugena saha 'ayudhyata tena saḥ. 109

abdhēr jalam iva 'Agastyas, tejasvi tasya ca dvishah
 balaṃ papau sa, jagrāha jivagrāham ca tam jāyī. 110

prajighāya ca samyamya pituḥ pārṇvam amam ripum,
 pratihāsyas dhuryasya haste dattvā 'anupatrikām. 111

« aham anyān ripūn jetum itas, tāta, gato 'dhuṇā »,
 iti kṣhattur mukhena 'asmai pitre samdīcati sma saḥ. 112

tato jayan krameṇa 'anyān nripān upacito balaiḥ,
 sa prāpa Vidiçā-puryā nikaṭam Kamalākaraḥ. 113

tatra sthitaḥ ca vyaśrijat sa dūtam Meghamāline
 rājñe Haṁsāvali-pitre yācitum tāṃ tad-ātmajāṃ. 114

so 'pi dūtād aduṣṭam tam buddhvā kanyārtham āgam,
 Meghamālī nripaḥ prītyā tat-pārṇvam svayam āyayau. 115

kṛitātithyo 'bravīc ca 'enām rājaputrām kṛitādaram:
 « svayam pariṣramo dūta-sādhye 'rthe kim kṛitas tvayā? » 116

« mama 'abbivāñchitam hy etat; kāraṇaṃ ṣṛiṇu ca 'atra ynt:
 « etāṃ Haṁsāvalīṃ bālye 'py Acyutārcana-tatparāṃ 117
 « ṣṛiṣha-sukumārāṅgīm dṛiṣṭvā, cintā mama 'udabhūt,
 « īdṛig-guṇāyāḥ sadṛiṣo varaḥ ko 'syā bhaved iti. 118
 « apaṣyataṣ ca sadṛiṣaṃ varam asyās tato mama
 « tac-cintayāpi vinidrasya 'udapādi mahān jvaraḥ. 119
 « tat-praṣāntyai ca sampūjya kṛita-vijñaptim ārtitaḥ
 « rātrāv iṣhat-sanidraṃ māṃ Hariḥ svapne samādiṣat: 120
 « « yat-kṛite, putra, jāto 'yaṃ jvaras te, śaiva pāpinā
 « « Haṁsāvalī tvāṃ spriṣatu! tataḥ śamyati te jvaraḥ; 121
 « « mat-pūjā-pāvanena 'eshā yaṃ yaṃ hastena samspriṣet,
 « « tasya tasya hy asādhyo 'pi jvaro naṣyed asaṃṣayam. 122
 « « etad-vivāha-cintā ca na kāryā bhavatā punaḥ,
 « « rājaputraḥ patir bhāvī yato 'syāḥ Kamalākaraḥ. 123
 « « kālaṃ tu kaṃcid etasyā manāk kleṣo bhaviṣyati.»
 « iti Čārṅgabhrītā 'ādiṣṭaḥ prabuddho 'smi niṣākshaye. 124
 « tato Haṁsāvalī-hasta-sparṣāj jāto 'smi vijvaraḥ.
 « tad evaṃ yuvayor eṣa saṃyogo deva-nirmitaḥ; 125
 « tat te Haṁsāvalī dattā mayā;» 'ity uktvā prakalpya ca
 lagnaṃ, sa rājadhānīm svāṃ Meghamālī nṛipo yayau. 126
 tatra 'uktaṃ tena tat sarvaṃ ṣṛutvā Haṁsāvalī rabaḥ
 sakhīm āha rahasya-jñāṃ nāmnā Kanakamañjarīm: 127
 « tvayā 'asau dṛiṣyatāṃ gatvā rājaputraḥ sa eva kim,
 « citrakṛī-likhitena 'iha yena me hṛidayam hṛitam. 128
 « tātaḥ kadācid anyasmai sabalāya 'āgatāya māṃ
 « dadyād tad-nāmadheyāya bhayād hi prābhṛitī-kṛitām.» 129
 ity uktvā preshitā svairāṃ tayā Kanakamañjarī.
 sākṣhasūtrājīna-jaṭaṃ tāpasī-veṣa-ḍambaram 130
 vidhāya, gatvā kṛitāṃ rājaputrasya tasya sā,
 āveditā parijanaiḥ praviṣyaiva, vilokya tam 131
 Kāmasya 'iva jagaj-jaitra-mohanāstrādhidevatam,
 tad-rūpa-hṛita-cittā 'abhūt samādhi-sthā 'iva tatksaṇam. 132
 sotkā ca 'acintayat: «syāt me saṃgamo na 'idṛiṣena cet,
 « dhig janma! tarhi yuktaṃ tat karisbye 'tra yad astv» iti. 133
 atha 'upasṛitya dattāṣis tasmai maṇim upānayat,
 uvaca ca 'upaviṣṭaṃ tam ātta-ratnaṃ kṛitādaram: 134
 « mayā 'ayam asakṛid-dṛiṣṭa-pratyayo maṇir uttamaḥ;
 « dhāritena-'amunā ṣatroḥ stambhyate ṣastram uttamam. 135
 « guṇānuraḡac ca mayā tubhyam eṣa samarpitaḥ,
 « yathā tava 'upayukto 'yaṃ, rājaputra, tathā na me.» 136
 evam uktavati tena vyāhṛitā rāja-sūnūnā
 eka-bhikṣhā-vrata-vyājāt sā nishidhya yayau tataḥ. 137
 vimucya tāpasī-veṣaṃ, kṛtvā 'udvignaṃ iva 'ānanam,
 Haṁsāvalīm upāgāt sā, prīṣṭā tāṃ ca mṛiṣhā 'abravīt: 138
 « avācyam api te rāja-rahasyaṃ vacmi bhaktitaḥ.
 « ito māṃ tāpasī-veṣaṃ rājaputrasya tasya tam 139

«gatāṃ kaṭakam abhyetya svairam eko 'bhyadbhac ṣanaiḥ:
 ««bhagavaty, api jānāsi bhūta-tantra-vidhi-kramam?»» 140
 «tac: ṣrutvā tām pratihāram iva dṛiṣṭvā 'aham abruvam:
 ««sushṭhu jānāmi; kiṃ nāma mama 'etat kila vastv?»» iti. 141
 «tato 'haṃ tena tasyaiva sakāṣaṃ, devi, tatksaṇam
 «rājaputrasya Kamalākarasya 'atra praveṣitā. 142
 «sa ca dṛiṣṭo mayā namro bhūtāviṣṭo viśhāṇavān
 «samyamyamānaḥ pārṣvasthair ābaddhaṇshadhi-sanmaṇiḥ. 143
 «racitālika-rakṣā ca nirgatā 'aham tataḥ kṣaṇāt,
 ««prātar etya 'apaneshyāmi doṣham asya»», 'iti vādinī. 144
 «tato 'ṣaṅkita-dṛiṣṭeḍrig-anishṭā 'atyartha-duḥkhitā
 «āgatāsmi tava 'ākhyātum; pramāṇam tvam ataḥ param.» 145
 ṣrutvā 'etat racitaṃ tasyā vaco nirghāta-dāruṇam,
 rjivī Haṇsāvalī kshipraṃ saṃmuhyāiva jagāda tām: 146
 «guṇavatyāṃ sva-ṣṛiṣṭāṃ apy auho; dhig matsaro vidheḥ!
 «indoh kalaṅko doṣhaḥ ca tasya, yena 'esha nirmītaḥ. 147
 «vṛtaḥ ca sa mayā bhartā, na ṣakyaḥ ca 'upalakṣhitum;
 «tasmād me maraṇam ṣreyo, vane vā gamanam kvacit. 148
 «tad atra, vada, kiṃ kāryam?» ity uktā mugdhayā tayā
 māyini tām avādīt sā punaḥ Kanakamañjarī: 149
 «vivāhe vinidhāya 'ekāṃ tvad-veṣāṃ iha ceṭikāṃ,
 «nirgatya kvāpi yāsyāvas, tatkalām vyākule jane.» 150
 tac ṣrutvā rājaputrī sā kusakhīṃ tām abhāṣhata:
 «tvam eva tarhi mad-veṣaṃ kṛtvā 'ātmānam, vivāhaya 151
 «tena rājasutena! 'anyā kā mama 'āptā bhavādṛiṣṭi?»
 ity uktā sā tayā pāpā 'avocat Kanakamañjarī: 152
 «evaṃ karishye yuktyā 'aham; bhava 'āṣvastā yad astu me.
 «tatkalām tu yathā vakshye, kurvīthās tvam tathāiva tat.» 153
 ity āṣvāsyāiva tām, gatvā 'Aṣokakaryai ṣaṇāsa sā
 viṣvāsa-bhūmaye sakhyai sva-rahasyaṃ ciklṛshitam. 154
 tayāiva sahītā tām ca tāny ahāny anvasevata
 Haṇsāvalīm vimanasam kṛta-kartavya-saṃvidam. 155
 prāpte ca 'udvāha-divase, vare sāyam upāgate
 tasmin gajāṣva-pādāta-sahite Kamalākare, 156
 sarvasminn utsava-vyagre jane, yuktyā 'anya-ceṭikāḥ
 nivārya, vāsakam guptaṃ prasādhana-nibhād drutaṃ 157
 Haṇsāvalīm praveṣyāiva, kṛtvā tad-veṣaṃ ātmanāḥ,
 cakre 'ṣokarī-veṣaṃ tām sā Kanakamañjarī, 158
 Aṣokakaryā veṣaṃ svam sahacaryā vidhāya ca,
 prāpte niṣāgame Haṇsāvalīm etām uvāca sā: 159
 «paṣcimena vinirgatya dvāreṇa 'asyāḥ puro vahih,
 «kroṣa-mātre purāṇo 'sti sushiraḥ ṣālmali-drumaḥ. 160
 «gatvā tasya 'antare sthitvā, pratikṣhasva mad-āgamam;
 «kṛte kārye ca tatra 'aham tvām upaishyāmi niṣcitam.» 161
 ity uktā sā tayā vyāja-sakhyā Haṇsāvalī tadā
 niragāt tat-sakhī-veṣā «tathā!» ity antahpurād niṣi. 162

prāpac ca, janyākīrṇena puri-dvāreṇa tena sā
nirgatya 'alakshitā, tasya mūlaṃ cālmali-cākhinaḥ. 163
dṛiṣṭvā 'andhakāra-gaṇaṃ tad-garbhaṃ na 'āviṣac ca sā
bibhyatī, tat-samīpa-sthaṃ tv āruroha vaṭa-drumam. 164
tatra 'āsīt pallava-channā kusakhi-mārga-darṣiṇī,
bubudhe na tu tasyās tām kusritiṃ saralāṇḍayā. 165

tāvad rājakule tatra, lagna-kāle 'bhyupasthite,
dhṛita-Haṃsāvali-veṇāṃ sthitāṃ Kanakamañjarīm, 166
ānāyā 'āropitāṃ vedīm rājñā tām, Kamalākaraḥ
upayame sa gaurāṅgīm, niḥi kenāpy alakshitām. 167
kṛitodvāho grihītvā ca vyāja-Haṃsāvalīm drutam
māyā-Kanakamañjarīyā 'Aṇḍakaryā 'anvitāṃ sa tām, 168
adyaiva cūbha-nakshatra-vaṇāt sva-kāṭakaṃ prati
tena pratyak-purīdvāra-mārgeṇa prayayau tataḥ. 169

gacchanḥ ca cālmali-taror nikāṭaṃ prāpa tasya saḥ,
yasya 'antike vipralabdā sthitā Haṃsāvali vaṭe. 170
prāptaṃ ca 'atra tam ālīngya trastā 'iva Kamalākaram
kūṭa-Haṃsāvali sā 'āḥu tad-ārūḍheḥba-prīṣṭha-gā, 171
saṃbhramāt tena prīṣṭā ca kaitavāt sācruḥ abravīt:
« āryaputra, 'adya jāne 'haṃ svapne 'smāc cālmali-drumāt 172
« nirgatya Rākṣasī 'iva strī mām bhakṣhayitum agrahīt;
« tataḥ pradhānya kenāpi brāhmaṇeṇa 'asmi mocitā; 173
« tenaiva 'ācāvāsa ca 'uktā 'ahaṃ: «putry, amuṃ dāhayaḥ taruṃ!
« «eshā 'asmād niriyaṭ strī cet, kṣheptavyā 'atraiva tat punaḥ; 174
« «evaṃ civaṃ syād», ity uktvā dvije tasmin tirohite,
« prabuddhā 'ahaṃ, smṛitaṃ ca 'etad dṛiṣṭvā taruṃ mām mayā. 175
« tena bhītā 'ahaṃ», ity uktaḥ tayā sa Kamalākaraḥ
ādideṇa 'āḥu bhṛityān svāns tayoḥ dāhe taru-striyoḥ. 176
adhākṣuḥ te ca tam vṛikṣaṃ, kūṭa-Haṃsāvali ca sā
dagdhāṃ Haṃsāvalīm atra mene tasmād anirgatām. 177
tatas tayā sa Kamalākaro nirvṛitayā saha,
satya-Haṃsāvali-lābhaṃ manvānaḥ, kaṭakaṃ yayau. 178
tato 'pi tvaritaṃ yātaḥ prātaḥ svām Koṣalāṃ purīm,
kṛita-kāryatva-tuṣṭeṇa pitrā rājye 'bhyashicyata. 179
vanam pitari yāte ca, so 'nuṣṭi sma medinīm,
vyāja-Haṃsāvalīm bhāryāṃ bibhrat Kanakamañjarīm. 180
sa Manorathasiddhis tu dūre rājakulād abhūt
vandī tayā pariñānāc cārīra-bhaya-ṇāyā. 181

sāpi Haṃsāvali tasyām rātrau tatra vaṭe sthitā,
cṛutvā dṛiṣṭvā ca tat sarvaṃ, «vañcitāsmi!» ity abudhyata. 182
acintayat tu tatkalāṃ prayāte Kamalākare:
« aho! mama 'etayā kāntaḥ kusakhyā chadmanā bṛitaḥ! 183
« aho! dagdhvaiva mām asmād nirvṛitīm prāptum ipsati!
« aṇḍeyase na vā kasya viṣvāso durjane jane? 184
« tad asya mat-kṛite dagdhasya 'aṇḍārārciṣi cālmaleḥ
« kṣhipāmy abhavyam ātmānaṃ, bhavāmy asya 'anṛiṇā taroḥ.» 185

ity ālocya 'avaruhya 'atha vaṭāt prāṇa-vyayonmukhī
 jāta-buddhir vidher yogād ity antar vimamarṣa sā: 186
 « kim tyajāmi vṛthā 'ātmānam? jīvantī nacirād aham
 « manyu-pratikriyām tasyāḥ karishyāmi sakhi-druhaḥ. 187
 « tātasya hi tadā svapne jvarākṛāntasya Čauriṇā,
 « tac-čāntiṃ mat-kara-sparṣād ādičya, 'uktam abbūd idam: 188
 « « Haṇsāvalī patiṃ prāpsyaty ucitaṃ Kamalākaram,
 « « kālāṃ kam api tu kleṣo bhavitā 'asyā manāḡ », iti. 189
 « tad gatvā kvāpi paçyāmi tāvad », ity avadhārya sā
 Haṇsāvalī tataḥ prāyād nirjanām aṭaviṃ prati. 190

dūram gatāyās tasyāç ca klāntāyāḥ praskhalad-gateḥ
 mārğa-prakaṭanāya 'iva dāyayā sā yayau kshapā. 191
 tad-darçana-samudbhūta-kṛipāveça-vaçād iva
 mumoca dyaury avaçyāya-vāshpavāri-kaṇṭkaram. 192
 tad-açru-mārjanāya 'iva prasārīta-karo raviḥ
 darçitāçā-kṛitāçvāsam udagād guṇi-bāndhavaḥ. 193
 tataḥ sā kiṃcid ucchvastā, nirasta-jana-darçanā
 utpathaiḥ kramaço yāntī, kuça-kaṇṭaka-vikshatā 194
 rājaputṛī cirāt prāpa vanam ekaṃ, vihaṅgamaiḥ
 guṇjadbhir, « ita ehi! » 'iti vadadbhir iva rājitam. 195
 tatra sā prāviçac çrāntā, viçyamānā 'iva sādaram
 vāta-vellal-latā-jāla-tālavṛntair anokahaiḥ. 196
 dadarça ca vanam sā tad madhu-sphūtam priyotsukā
 praphulla-sahakāra-stha-kala-kūjita-kokilam. 197
 vighnā ca cintayāmāsa: « māṃ dahaty atra yady api
 « pushpareṇu-piçaṅgo 'yaṃ Malayāṇila-pāvakaḥ, 198
 « tarubhyo nipatantaç ca kusuma-prakarā ime
 « nadatsv alishu nighnanti Kāma-bāṇṭkarā iva: 199
 « tathāpi kusumair ebhiḥ pūjayanti Ramāpatim,
 « ihaiva tāvat tishṭhāmi kshapayanti sva-dushkṛitam. » 200
 iti saṃcintya, vāpiṣhu snāntī tasthau phalāçanā
 tatra pūjā-parā Čaureḥ prepsuḥ sā Kamalākaram. 201

atrāntare Koçalāyām vidhi-yogāj jvareṇa sah
 cāturthakena dirghheṇa jagrihe Kamalākaraḥ. 202
 tad dṛiṣṭvā tatra sā pāpā kūṭa-Haṇsāvalī tadā
 bhītya vyacintayac cetasy evaṃ Kanakamañjarī: 203
 « ekaṃ tāvad bhayaṃ me 'ntaḥ sadā 'Açokakarī-kṛitam
 « mantra-bhedāt; tad-upari dvitīyam idam āgatam, 204
 « yad asya mat-prahhoḥ pūrvam kathito jvara-nācanāḥ
 « Haṇsāvalī-kara-sparças tat-pitrā jana-saṃnidhan; 205
 « tac ca 'adhunā jvarākṛānto yadaiva 'esha smarishyati,
 « atatprabhāva naṅkshyāmi tadāiva 'udghāṭitā satī. 206
 « tad me kayāpi yoginyā yaḥ pūrvam jvaraceṭakaḥ
 « prokto, vidhivad asya 'arthe jvara-ghnaṃ sādhayāmi tam. 207
 « tasyaiva 'agre ca hanmy etāṃ yuktyā 'Açokakarīm, yataḥ
 « mānushāṅgaiḥ kṛitārghādih sa siddho 'bhīṣṭa-kṛid bhavet. 208

« evaṃ rājño jvare nashṭe 'çokakaryā 'anayā saha,
 « ubhe bhaye me çamyetām; na paçyāmy anyathā çivam. » 209
 ity ālocya, 'aviruddham yat, tat tasyai sva-manishitam
 çaçansa 'Açokakaryai sà mánushâghāta-varjitam. 210
 tato dattānumatayā sambhāre dhaukite tayā,
 tad-dvitiyā svayā yuktyā vahiḥ kṛtvā paricchadam, 211
 dvārāntareṇa nirgatya guptam antaḥpurād niçi,
 yayau çūnyaika-līṅgaṃ sà khadga-hastā Çivālayam. 212
 tatra khadgāghāta-chāga-çopita-snāna-rañjitam,
 tad-anna-kalpitaṅgham ca, tad-antra-srag-viveshṭitam 213
 ānarca Çiva-līṅgaṃ sà tad-bṛitpadmena mūrdhani;
 dhūpaṃ dattvā tad-akshibhyāṃ, tac-çiro 'smai baliṃ dadau. 214
 tatas tad-agra-vedyāṃ ca liptāyāṃ rakta-candanaiḥ,
 lilekha gorocanayā kamalaṃ sà 'asṭa-pallavaṃ. 215
 tat-karṇikāyāṃ sà 'āmreṇa piṣṭeṇa racitaṃ jvaram
 bhasma-muṣṭi-praharaṇaṃ tri-pādaṃ tri-mukhaṃ nyadhāt. 216
 pallavesu niveçya 'atra parivāraṃ yathā-vidhi
 jvarasya, nija-mantreṇa tasya 'āhvānaṃ vyadhata sà. 217
 tataḥ pūrvoktavat sà 'asya snānāṅghopahārikāṃ
 cikīrshur mánushasya 'āṅgaiḥ, prāha 'Açokakarīm sma tām: 218
 « bhūtaḥ nyasta-sarvāṅgaṃ devasya, sakhi, sāmpratam
 « kuru praṇāmanam! evaṃ hi çreyas tava bhaviṣyati. » 219
 tatas « tathā! » 'iti dharanau praṇatāyā durāçayā
 tasyāḥ kadga-praharaṃ sà dadau Kanakamañjarī. 220
 tena daivād manāk skandhe kṣatā saṭrāsa-samutthitā
 vidrutā sà, 'anuyantiṃ tām dṛiṣṭvā Kanakamañjarīm, 221
 « trāyadhvam! » 'iti cakranda yadā 'Açokakarī muhuḥ,
 tena 'abhyadhāvan nagarīrakṣiṇo 'tra 'abhito-janāḥ. 222
 te dṛiṣṭvā kṛiṣṭā-khadgāṃ tām bhīmāṃ Kanakamañjarīm,
 mṛita-kalpāṃ vyadhuḥ çastra-prahāir Rākṣasī-dhiyā. 223
 buddhvā 'Açokakarī-vaktrād yathā-tattvaṃ, tataç ca te
 dve te rājakulaṃ ninyuḥ puraskṛitya purādhipam. 224
 vijñaptas tatra tai rājā sambhrāntaḥ Kamalākaraḥ
 ānāyayat kubhāryāṃ tām svāntikāṃ tām ca tat-sakhīm. 225
 tayoç ca 'ānitayor, bhītyā prahāra-vyathayā ca sà
 tivrayā 'utkrānta-jīvā 'abhūt sadyaḥ Kanakamañjarī. 226
 tato 'çokakarīm rājā vranitām tām sa tat-sakhīm,
 « kim idaṃ? nirbhayā brūhi! » 'ity appicchad atidurmanāḥ. 227
 sà ca tasmai tad ā mūlāt tathā sarvam avarṇayat,
 yathā Kanakamañjaryā kṛitaṃ tad vyāja-sāhasam. 228
 tato 'dhigata-tattvārthaḥ sa rājā Kamalākaraḥ
 evaṃ çuço ca tatkalām ātmānaṃ bhṛiça-duḥkhiṭaḥ: 229
 « vipralabdho 'smy ahaṃ kūṭa-Haṃsāvalyā vata 'etayā,
 « mūdhena yat sva-hastena dagdhā Haṃsāvalī mayā! 230
 « sva-duṣhkṛita-phalaṃ tāvat pāpayā labdham etayā,
 « yad rājamahishī bhūtvā prāptā 'esbā badham idṛiçaṃ. 231

«katham tu rūpa-mātreṇa saṃmohya 'aham 'çiṇur yathā
 «hṛita-ratnena mushito dattvā kācam kuvedhasā? 232
 «jvara-çāntyai mayā so 'pi jñāpti-kṛid vata na smṛitaḥ
 «Hansāvali-kara-sparças tat-pitur Viṣṇunā 'uditah.» 233
 evaṃ sa vilapan smṛtvā vyamṛiçat Kamalākaraḥ:
 ««Hansāvali patim prāpsyaty eshā, kleṣo manāk punaḥ 234
 ««bhavitā 'asyā», iti vaco Vaishṇavaṃ Meghamālinā
 «tat-pitrā 'uktaṃ hi me, tac ca prasiddham na bhaved mṛishā; 235
 «tasmāt kathamcid anyatra gatā jīvet kadācana;
 «stri-cittasya 'iva daivasya ko vetti gahanām gatim? 236
 «tad Manorathasiddhiḥ sa vandi me 'tra gatiḥ punaḥ!»
 ity ālocya sa tam vandi-varam ānāyayad nṛpaḥ, 237
 abravīc ca: «katham, bhadra, bhavān naiva 'iha dṛiçyate?
 «kva manoratha-siddhir vā teshām, ye dhūrta-vañcitāḥ?» 238
 tac çrutvā so 'vādīd vandi: «mantra-bheda-bhayaḥatā
 «eshāiva 'Açokakary atra, mahārāja, mama 'uttaram. 239
 «na ca Hansāvali-betoḥ kāryā te 'tra viśhādītā,
 «ādishṭā Hariṇaiva 'asyāḥ kamcit kalam hi duhṣthitih. 240
 «tad-nityārādhanodyogād niyatam tam sa rakshati;
 «prabhavaty eva dharmo hi, na 'iha dṛiṣṭam tathā ca kim? 241
 «tad aham, deva, yāsyāmi tat-pravṛitty-upalabdhye.»
 iti tena sa vijñapto vandinā kshitipo 'bhyadhāt: 242
 «ātmanā 'aham prayāsyāmi tām anveshṭum tvayā saha,
 «anyathā naiva me cetah kṣhaṇam apy avatishṭhate.» 243
 evam uktvā viniçcitya, Prajñādhyākhyasya mantriṇaḥ
 haste 'nyedur nicikshepa rājyam sa Kamalākaraḥ. 244
 vāryamāṇo 'py alam tena, nagaryāḥ prayayaḥ tataḥ
 nirgatya 'alakshitaḥ sākam sa Manorathasiddhinā. 245
 babhrāma ca vicinvānaḥ kshetrāçrama-vanāni saḥ
 anapekshita-dehārtir, gurvī hy ājñā Manobhuvāḥ. 246
 krameṇa prāpa daivāt tat kānanam, yatra sā sthitā
 Hansāvali tapasyanti, sa-Manorathasiddhikāḥ. 247
 tatra 'apaçyac ca tam mûle raktāçokasya, bhāsvataḥ
 antyām iva kalām indoḥ, kshāmām pāṇdu-manoramām. 248
 uvāca vandinam tam sa: «kā 'iyam niḥçabda-niçcalā
 «dhyāna-sthā? devatā kim syād? rūpam asyā hy amānusham.» 249
 tac çrutvā vikshya so 'vādīd vandi: «disṭyā 'abhivardhase,
 «deva, Hansāvali-prāptyā! sṛiva hy eshā 'atra tishṭhati.» 250
 çrutvā tat, prekshya tau, tam ca pratyabhijñāya vandinam,
 cakranda sā navibhūta-duḥkhā Hansāvali tataḥ: 251
 «hā tāta! hā hatāmy, āryaputra! hā Kamalākara!
 «hā Manorathasiddhe! hā viparīta-nidhe vidhe!» 252
 ity evaṃ vilapanti sā mumūrcha bhuvi, so 'pi tam
 çrutvā dṛiṣṭvā 'apatad bhūmau duḥkhārtah Kamalākaraḥ. 253
 āçvāsitaḥ tatas tena tau Manorathasiddhinā,
 ubhau niçcita-vijñāta-paraspara-sunirvṛitau 254

viprayogāṇṇavottīrṇau kāmciḍ mudam avāpatuḥ,
 anyonyam ca kramāt sarvaṃ svaṃ svaṃ vṛttāntam ūcatuḥ. 255
 tato Haṇsāvaliṃ tām sa gṛhītvā, Kamalākaraḥ
 vandinaḥ sabitas tena yayau svām Koçalām purim. 256
 tatra 'āmaya-haraṃ tasyāḥ pāṇiṃ vidhivad agrahīt,
 ānāyite tat-pitari pratīte Meghamālīni. 257
 tadā tayā samaṃ yukto viçuddhobhaya-pakshayā
 Haṇsāvalyā 'ativimalaḥ çuçubhe Kamalākaraḥ. 258
 araṇsta ca tayā sākam kṛitī phalita-dhairyaḥ,
 çāsan mahīm, aviyaṭaḥ sa Manorathasiddhinā. 259

«evam āpady asaṃtyakta-dhairyaīḥ sarvaṃ avāpyate;
 «tadvat sa mā tanuṃ tyāksḥīr! jīvan prāpsyasi taṃ prabhum.» 260
 itthaṃ sa vṛiddha-pathikāḥ kathāṃ ākhyāya, deva, me
 nivārya maraṇād mām ca, yathā-kāmaṃ yayau tataḥ. — 261
 ity uktvā tatra rātrau sa Caṇḍaketu-grihe tadā
 Mṛigāṅkadattam avadat punar Bhīmaparākramaḥ: — 262
 Atha labdhopadeçāḥ sans tato 'tavyās tvad-āptaye
 gantum tava 'abhilashitām agām Ujjayinīm aham. 263
 tatra yushmān asaṃprāpya, çrāntaḥ kasyāçcana striyaḥ
 datta-bhojana-mūlyo 'haṃ vāsāya praviçam gṛham. 264
 tatra tad-datta-çayanāḥ kṣaṇaṃ suptaḥ çramād aham,
 prabudhya yāvat paçyāmi kautukād nibhṛita-sthitaḥ, 265
 tāvat sā strī gṛhītvāiva yava-muṣṭiṃ, gṛhāntare
 samantād avapat tatra mantreṇa sphuritāḍdharā. 266
 tair yavais tatksaṇaṃ jātaiḥ phalitaiḥ pakvatām gataiḥ
 lūnair bhrīṣṭaiç ca piṣṭaiç ca saktavo vihitās tayā. 267
 tān saktūn kānsya-pātryām sā nidhāya 'adbhiḥ samukṣhitān,
 pūrvāvasthāṃ gṛhaṃ kṛitvā snānāya niragād drutam. 268
 tatas tām çākinīm jūātvā, svairam utthāya satvaram
 anyatra saktu-bhāṇḍe tān pātryāḥ saktūn nyadhām aham; 269
 saktu-bhāṇḍāt tataç ca 'anyān saktūn uddhṛitya tāvataḥ,
 tasyām sthāpitavān asmi pātryām rakṣita-saṃkaraḥ. 270
 tato mayy āçrite bhūyaḥ çayanam, strī praviçya sā
 utthāpya mām adāt pātryās tān saktūn bhojanāya me, 271
 svayaṃ ca bubhuje, tasmād gṛhītvā saktu-bhāṇḍataḥ,
 tān siddha-saktūn ajūāta-mat-kṛita-vyatyayā satī. 272
 bhuktais taiḥ saktubhiç çhāgī samapadyata sā tadā.
 tato nītvā mayā 'amarabād vikṛitā çaunikasya sā. 273
 tataḥ çaunika-bhāryā mām upetya 'avocata krudhā:
 «mat-sakhī vipralabdā 'iyaṃ tvayā; tal lapsyase phalam!» 274
 iti tat-tarjito gatvā tato guptaṃ vahiḥ puraḥ
 çrāntaḥ çayitavān asmi mūle nyagrodha-çākhinaḥ. 275
 tathā-bhūtasya me tatra tayā çaunika-bhāryayā
 āgatya duṣṭa-yoginyā gale 'badhyata sūtrakam. 276

tasyāṃ gatāyāṃ pāpāyāṃ, prabuddho 'haṃ ca tatksaṇaṃ
 paçyāmi yāvat, prāpto 'smi mayūratvaṃ sthita-smṛtiḥ. 277
 tato dināni katicid vigno bhrāmyann itas tataḥ
 jīvan çākunikena 'ahaṃ grihīto 'bhūvam ekadā. 278
 sa ca 'āniya dadāti sma mām asmai Caṇḍaketave
 Bhillarāja-pratīhāra-mukhyāya prābhṛitī-kṛitam. 279
 pratīhāro 'py ayam prādāt sva-bhāryāyai tadāiva mām,
 tayā 'ahaṃ sthāpitaç ca 'asmin maṇḍape kṛīḍanīyakaḥ. 280
 adya 'iha daivānītena tvayā me kaṇṭha-sūtrake
 mukte, prāpto 'smi tām, deva, punaḥ svām mānuṣhākrītim. — 281
 «tad ito māṅkshu gacchāvaḥ, pratīhāro hi hantya asau
 «rātricaryā-sakhīṇ prāyaḥ pratibheda-bhayāt sadā. 282
 «tvam ca 'ānīto 'munā rātricaryā-drashtā 'adya; tat, prabho,
 «yoginī-nirmīṭam baddhvā kaṇṭhe sūtram idaṃ, bhavān 283
 «mayūrī-bhūya niryātu gavākṣheṇa 'amunā vahiḥ;
 «tataḥ prasārīta-bhujāḥ sūtram kaṇṭhāt tava 'ucchritāt 284
 «muktvā, baddhvā 'ātmanāḥ kaṇṭhe, tadvad niryāmy ahaṃ drutam;
 «tvayā 'atha mukte me sūtre, bhavāvaḥ prakṛitī-sthītau. 285
 «vahir argalītena 'asti dvāreṇa na vinirgamāḥ.»
 evam uktavati prājñe tasmin Bhīmaparākrame, 286
 Mrigāṅkadattas tad-yuktas «tathā!» 'iti niragāt tataḥ,
 jagāma ca sva-nīlayaṃ sthītānya-sakhī-dvayam. 287
 tatra sarve 'pi te 'nyonya-kṛīṣṇa-vṛttānta-varṇanaiḥ
 ninyur Mrigāṅkadattādyaḥ prabrīṣṭās tām vibhāvarīm. 288
 prātar Mrigāṅkadattasya pārçvam tasya 'ājagāma sah
 Māyavaṭsur Bhilla-rājas tasyāṃ pallyāṃ adhīçvaraḥ. 289
 sa prīṣṭa-rātri-saukhyas tām rājaputraṃ vinodayan,
 «akṣhaiḥ kṛīḍāma, ehi!» 'iti Māyavaṭsur abhāṣhata. 290
 tatas tām sapratīhāraṃ vīkṣhya Bhillam samāgatam,
 sakṣhā Mrigāṅkadattasya so 'tra Çrutadhir abravīt: 291
 «kim akṣhair? viśmṛitam kim vā? dṛiçyam adya hi vartate
 «pratīhāra-mayūrasya nṛityam, uktaṃ hya eva yat.» 292
 çrutvā 'etac Çrutadheḥ, smṛtvā kautukāc Çavareçvaraḥ
 prāhiṇot sa pratīhāraṃ mayūrānayanāya tam. 293
 «katham pramādād viśmṛitya na sa cauro mayā hataḥ,
 «sākṣhī rātri-rahasyasya, kṣhipto 'pi çikhi-veçmani? 294
 «tad yāmi çigbham, ubhayaṃ karomi», 'iti vicintayan
 smṛtvā 'udghātān pratīhāraḥ so 'py agāt satvaram griham. 295
 tatra yāvat praviçyaiva vīkṣhate çikhi-veçmani,
 tāvad na cauraṃ nāpy atra mayūraṃ sa dadarça tam. 296
 atha bhīta-viṣhaṇaḥ sa gatvā svām nṛipam abravīt:
 «nīçi caureṇa me nītaḥ sa mayūraḥ, prabho, tataḥ.» 297
 «prasiddhaḥ sa mahā-cauro, yena varhī hṛitaḥ sa te!»
 iti tatra smīta-mukhena 'ukte Çrutadhinā tataḥ, 298
 dṛiṣṭvā Mrigāṅkadattādīn hasato 'nyonya-darçināḥ
 Māyavaṭsur tām nirbandhāt, «kim etad?» iti prīṣṭavān. 299

tataḥ kshattrā yathā tena rātrau melo, yathā ca saḥ
 rājapatnyā grihaṃ kāmī gatvā castrakalim vyadhāt, 300
 yathā kshattri-griha-prāptir, yathā Bhīmaparākramah
 mocito 'tra mayuratvād, nirgamaḥ ca yathā tataḥ: 301
 tathā Mrigāṅkadattaḥ svaṃ kshattuḥ sambandhinam ca tam
 vṛttāntam Čavarendrāya tasmai sarvaṃ ṇaṇṇa saḥ. 302
 tad buddhvā, kshurikā-parikshata-karāṃ antaḥpure ceṭikāṃ
 dṛṣṭvā tam, atha vīkshya kaṇṭha-racite tasmin kṣaṇam sūtrake
 bhūyo Bhīmaparākramasya cikhitāṃ, cūddhānta-vidhvānsinam
 kshattāram Čavarēvaram sapadi tam Māyavaṭuḥ so 'badhīt. 303
 tam tv avinītāṃ rājñim,
 Mrigāṅkadattena rakshitāṃ badhataḥ,
 dūra-sthitāṃ cakāra sa
 Mañjumatim parihṛita-sparṇam. 304
 tat-pūjitaḥ sa ca tato 'tra Pulinda-pallyam
 āsīt dināni kila tāni Mrigāṅkadattaḥ
 baddhodyamo 'py adhiḡamāya Čaṇṇakavatyāḥ
 samprāpta-ṇeṣa-sakhi-saṃgama-savyapekṣaḥ. 305

Taraṅga 72.

Evam Vimalabuddhy-ādi-yuto yāvat sa tishṭhati
 Mrigāṅkadatto Bhīlādhipater Māyavaṭor grihe, 1
 tāvat tat-samnidhāv etya tam ātmiyaḥ camūpatiḥ
 ekadā Čavarādhiṇam sasamrambho vyajijñapat: 2
 «tvad-ādeṇā vicinadbhir Bhagavatyāḥ kṛite, prabho,
 «upahārāya puruṣaḥ prāpto 'smābhiḥ sa tādṛiṇaḥ, 3
 «yena 'asmad-vīra-yodhānāṃ khaṇḍitam ṇa-paṇicakam;
 «ānītaḥ ca sa bhūyishṭha-prahāra-vivaṇḍikṛitaḥ.» 4
 tac ṇrutvā sa Pulindendraḥ senāpatim uvāca tam:
 «praveṇyatām ihāiva 'āṇu so, 'smākaṃ darṇyatām!» iti. 5
 tataḥ praveṇitas tena yāvat sarvaiḥ sa dṛiṇyate
 ṇastra-kṣatodyad-raktāktō raṇa-dhūli-kalaṇkitāḥ, 6
 gaṇḍa-sindūra-samprikta-sṛavad-dānāmbu-paṇkilāḥ
 pāṇair viveshṭito ḡhṛṇan matto baddha iva dvipaḥ, 7
 tāvat tam pratyabhijñāya mantriṇam svaṃ Guṇākaram
 Mrigāṅkadatto dhāvitvā kaṇṭhe praruditō 'grahīt. 8
 buddhvā 'atha tat-sakhibhyas tam sa Bhīlendra Guṇākaram,
 prahvas tam āṇvāsitaṇ pāda-lagnaṃ nija-prabhoḥ, 9
 praveṇya ca grihaṃ snātam tam baddha-vraṇapaṭṭakam
 upācarad bhishak-proktaiḥ sapathyaiḥ pāna-bhojanaiḥ. 10

tato Mṛigāṅkadattas taṃ samācvaṣtaṃ oṣa-mantṛiṇam,
 «sakhe, kathaya! vṛttāntaḥ kas tava?» 'iti sa priṣṭhāvān. 11
 atha sarveṣhu ṣṛiṇvatsu sa jagāda Guṇākaraḥ:
 «ṣṛūyatām, deva! vṛttāntam ātmīyaṃ kathayāmi vaḥ: — 12
 Tada Nāgasya cāpena bhavadbhyo 'haṃ viyojitaḥ
 na kiṃcid avidaṃ mohād, dūrāṃ tām aṭavīm bhṛaman. 13
 cirāt samprāpta-buddhiḥ ca duḥkhito 'haṃ acintayam:
 «aho! duḥcikṣhitasya 'esha vilāsaḥ ko 'pi vedhasaḥ. 14
 «Mṛigāṅkadattaḥ khidyeta sthito harṃya-tale 'pi yaḥ,
 «so 'syāṃ aṭavyāṃ saptapta-sikatāyāṃ katham bhavet, 15
 «katham ca te vayasyāḥ syur?» ity antar vimṛiṇan muhuḥ,
 daivāt samprāptavān asmi paryaṭan Vindhyavāsinīm. 16
 tasyā upāhṛitāneka-nānā-jīvam ahar-ṇiṣam
 prāviṣam bhavanam devyāḥ Kṛitānta-sadanopamam. 17
 tatra devīm praṇamya, 'aham apaṇyaṃ puruṣaṃ cavaṃ
 kaṇṭhāntar-gata-nistriṇṇa-bastam ātmopahāriṇam. 18
 taṃ dṛiṣṭvāiva punar duḥkha-hetor me tvad-viyogināḥ
 abhūd ātmopahāreṇa devīm toshayitum matiḥ. 19
 tat-khaḍgam eva dhāvitvā yāvad asmi grihītavān,
 tāvad nivārayantī 'iva dūrād vāraka-kampinā 20
 ciraśā samupetyaiva sakripā kṛpī tāpasī
 nivārya maraṇāt, priṣṭhvā vṛttāntaṃ nijagāda mām: 21
 «mā 'evaṃ krithāḥ! punar dṛiṣṭo mṛitānām api saṃgamāḥ,
 «kiṃ punar jivatām, putra! tathā ca 'etām kathāṃ ṣṛiṇu: 22

Abhicchatrā 'iti nāmnā 'asti vikhyātā nagarī bhuvi;
 tasyāṃ Udayatūṅgākhyā purā 'abhūd rājakuṃjaraḥ. 23
 tasya kṣhattā ca Kamalamatir nāma mahān abbūt,
 Vinītamatir ity āsīt tasyāpy asadṛiṇaḥ sutāḥ, 24
 samāhṛita-guṇenāpi prāpi tasya na tulyatā
 sachidreṇa mṛiṇāleṇa cāpena kuṭilena ca. 25

sa kadācit sudhā-dhauta-prāsādupari mañcake
 sthito dadarṣa cītāṇṇam udgacchantam ṇiṣāmukhe, 26
 kāma-kalpādrumotthena pallavena vinirmitam,
 rajanyāṃ Vāsava-diṇaḥ karṇapūram iva 'ujjvalam. 27
 kramāt tad-raṇmi-jālaiḥ ca jagad vīkṣya virājitam,
 sa Vinītamatir jāta-hṛid-ullāso vyacintayat: 28
 «aho! candrikayā mārgāḥ sudhayā 'iva 'avabhāsītāḥ
 «dṛiṣyante; tad amīshv eko gatvā na viharāmi kim?» 29
 iti dhyātvaiva, sa-dhanur-bāṇo nirgatya paryaṭan
 kroṣa-mātraṃ gato, 'kasmāc cūṣṛāva rudita-dhvanim. 30
 gatvā tad-anusāreṇa dadarṣa 'ekāṃ sa kanyakām
 divya-rūpāṃ prarudatīm taru-mūle samācṛitām, 31
 papraccha ca: «cubhe, kā tvam? kiṃ ca 'ayaṃ nīyate tulām
 «mukheṇ duḥ samalasya 'indos tvayā 'aṣru-malinikṛitāḥ?» 32

ity uktā tena sâ 'avocat: «sutā Nāga-pater aham
 « kanyā Vijayavaty-ākhyā, mahātman, Gandhamālināḥ. 33
 « sa me pitā rapād nashṭaḥ çapto Vāsukinā 'ekadā:
 « «yāsyasi tvam ripoh, pāpa, jitaḥ san dāsātām», iti. 34
 « tac-çāpāt sa ca Yaksheṇa Kālajihvena vairiṇā
 « jītvā 'ātmano 'nugaḥ pushpa-bhāra-vāhikṛitaḥ sadā. 35
 « tad-duḥkhāt tat-kṛite Gauriṇ tapasā 'aham atoshayam;
 « pratyakshī-bhūya me sâ ca bhagavaty evam abravīt: 36
 « «vatse, çṛiṇv: asti saraso Mānasasya 'antare mahat
 « «sahasra-dala-vistīrṇam sphāṭikam divyam ambujam, 37
 « «yad arka-kara-saṃsparça-kirṇa-tejo virājate
 « «Çeshasya 'iva çiro bhūri-phaṇam ratnāṅgu-piṇjaram. 38
 « «tad ekadā Vaiçravaṇo dṛiṣṭvā snātvā 'atra Mānase,
 « «jāta-çradhho 'mbuje tasmin Harasya 'ārabhata 'arcanam. 39
 « «tatkālam ca 'anugās tasya Yakshās tatra saro-'ntare
 « «vijahruç cakra-haṃsādi-rūpair vāricarçcitaiḥ. 40
 « «tatra yushmad-ripos tasya Kālajihvasya daivataḥ
 « «Vidyujihva iti jyeshṭho bhrātā Yakshaḥ priyā-sakhaḥ 41
 « «kṛiḍaṇç cakrāhva-rūpeṇa paksha-vikshepa-ghaṭṭanāt
 « «Kuverasya karāgra-stham argha-pātram apātayat. 42
 « «tataḥ sa Dhanadaḥ kruddhaḥ çāpēna 'atrāiva Mānase
 « «cakrāhvam eva tam cakre Vidyujihvam sabhāryakam. 43
 « «tathā-kṛitam ca saṃprītyā rātrau rātrau vinodayan
 « «kṛita-tat-preyaṣi-rūpo virahāturam agrajam, 44
 « «Kālajihvo 'dya tatra 'āste sa divā nija-rūpa-bhrit,
 « «dāsi-kritena tvat-pitrā sahito Gandhamālinā. 45
 « «tat tatra preryatām, putri, pratihāra-sutas tvayā
 « «Āhicchatro mahā-vīro Vinītamatir udyamī. 46
 « «imam aṇvam ca khadgaṃ ca gribhāṇa! 'ābhyām vijitya tam
 « «Yakshaṃ, sa hi pravīras te janakaṃ mocayishyati. 47
 « «khadgaratnasya ca 'etasya svāmī bhavati yaḥ pumān,
 « «sa jītvā nikhilān çatrūn rājā bhavati bhūtale.» 48
 « «evam uktvā 'aṇva-khadgāu me devī dattvā tiro 'bhavat.
 « «atha tvat-preraṇāya 'adya krameṇa 'aham iha 'āgatā, 49
 « «devī-prasāda-sahitam vikshya tvām nirgataṃ niçi
 « «yuktyā ca 'ānitavaty asmi, saṃçrāvya rudita-dhvanim. 50
 « «tad etat sādhyā 'ishṭam me, subhaga!» 'iti tayā 'arthitāḥ
 sa Vinītamatis tasyāḥ pratipede «tathā!» 'iti tat. 51
 tato gatvāiva sâ Nāga-kanyā, tatksaṇam eva tam
 vājinam javanam çvetam piṇḍi-bhūtam iva 'aindavam 52
 raçmi-jālam dig-anteshu tamo hartum pradhāvitam,
 tac ca virāvalokinyā viprekshitam iva Çriyā 53
 khadgaratnam upāniya satāra-gagana-chavi,
 tasmai Vinītamataye samarpayata te ubhe. 54
 so 'py ātta-khadgas turagaṃ tam āruhya tayā saha,
 prasthito 'çva-prabhāveṇa tad eva prāpa Mānasam 55

vātōddhūtāmbujākaram, cakravākārta-kūjitaiḥ
 nishedhad iva «mā mā!» iti Kālajihvānukampayā. 56
 dṛishṭvā sa tatra Yakshāṇāṃ vaçe taṃ Gandhamālinam,
 muktaḥ tasya tān kṣudrān vyadrāvayad asi-kṣatān. 57
 tad dṛishṭvā sa saro-madhyād mukta-cakrāṅganā-vapuḥ
 Kālajihvaḥ samuttasthau prāvṛṇḍ-megha iva 'unnadan. 58
 pravṛitte ca 'āhave, vyomni Kālajihvaṃ taṃ utplutam
 Vinītamatir utplutya sāçvaḥ keçeshu so 'grahīt. 59
 chettum icchatī yāvac ca çirāḥ khadgena tasya saḥ,
 tāvat sa kripanaṃ jalpan Yakshaḥ taṃ çaraṇaṃ yayau. 60
 dadau ca tasmai muktaḥ sann īti-ghnaṃ svāṅguliyakam,
 prahvo mumoca dāsyāc ca Nāgaṃ taṃ Gandhamālinam. 61
 Gandhamālī ca mudito Vinītamataye tadā
 tasmai sutaṃ taṃ Vijayavatīm dattvā gṛhān agāt. 62
 tataḥ khadgāṅguliyāçva-kanyaratna-yutaḥ kṛitī
 sa Vinītamatir, jāte prabhāte, gṛham āyayau. 63
 tatra 'abhinanditaḥ pitrā priṣṭha-vṛittānta-toṣiṇā,
 rājñā ca svena taṃ Nāga-kanyāṃ sa pariṇītavān. 64
 atha ratnaiç caturbhis tair guṇaiç ca 'upavṛṇḍhitam
 pitā kadācit Kamalamatīḥ provāca taṃ rahaḥ: 65
 «iha 'asya 'Udayatūṅgasya suta 'eshā yā 'asti bhūpateḥ,
 «putra, 'Udayavatī nāma sarva-vidyāsu çikṣhitā, 66
 «tasyāṃ paṇaḥ kṛito 'nena: «yo vipraḥ kṣatriyo 'pi vā
 «vāde parājayed etāṃ, tasmai dadyāṃ imāṃ», iti. 67
 «parājitāç ca vādēna vādino 'nye 'naya 'akṣhilāḥ
 «jagad-āçcarya-rūpeṇa, rūpeṇa 'iva 'amarāṅganāḥ. 68
 «tvam ca 'eka-vīras, tvam kṣatṛavādī; tūṣṇīm ca tat katham
 «sthito 'si? vijayasva 'enāṃ vāde, pariṇayasva ca!» 69
 ity uktas tena pitrā sa Vinītamatir abravīt:
 «peçalābhiḥ saha strībhir vādāḥ kas, tāta, mādṛiçāṃ? 70
 «tathāpy etam tvad-ādeçaṃ karishyāmi», 'ity udirite
 prauḍhena tena, sa yayau tat-pitā kṣhitipāntikam. 71
 «rājaputryā samaṃ vādāḥ prātar, deva, karishyate
 «Vinītamatina», 'ity atra sa taṃ bhūpaṃ vyajijnāpat. 72
 bhūpeṇa pratipannārtho gṛham etya ca sūnave
 Vinītamataye tasmai tat tathāiva çaçāṇsa saḥ. 73
 tataḥ prātaḥ svayaṃ tena rājahānsena saṃçṛitāṃ
 Vinītamatir āgatya vādī vidvat-sabhābjinīm 74
 bhāsvān bhāsayāmāsa lola-locana-ṣaṭpadaiḥ,
 vilokyamāno 'bhimukhair guṇi-vṛindais tad-āçṛitaiḥ. 75
 kṣhaṇāntare ca 'āyayau sā tatra 'Udayavatī çanaiḥ
 rājaputrī guṇākṛiṣṭā Kāmasya 'iva dhanurlatā, 76
 çobhitā guṇavadbhiḥ svaiç çāru-çabdair vibhūṣhaṇaiḥ
 tat-pūrvapakṣhopakṣhepaṃ iva kurvadbhir āditaḥ; 77
 nirdoshe nirmalā cet syād indulekhā 'ambare, tataḥ
 bhajet sāmyaṃ nishaṇṇāyās tasyā marakatāṣane. 78

cakre 'tha pūrvapakṣaṃ sâ sphurad-dantâṇṇu-tantushu
 gūṃphayanti 'iva suḥlakṣṇa-pada-ratnamayīm srajam. 79
 tam avadyārtha-siddhāntaṃ sa Vinītamatir vyadhāt,
 kṣhaṇād niruttarī-kṛtya sumukhīm tām pade pade. 80
 tataḥ sabhyaiḥ stute tasmin, sâ 'ātmano rājaputrikā
 parājaye 'pi sad-bhartrī-lābhāj jayam amanyata. 81
 sa cāpy Udayatuṅgo 'tha rājā hrishṭo 'tra tām sutām
 tasmai Vinītamataye dadau vāda-panāṛjitām. 82
 tad-datta-ratna-pūrṇo 'tra sa Vinītamatis tataḥ
 tābhyāṃ Nāgasutā-rājasutābhyāṃ saha tasthān. 83
 ekadā jīyamāno 'nyair dyūta-stho vyākulācayāḥ
 nirbandhād brāhmaṇena 'etya sa bhojanam ayācyata. 84
 tataḥ sa karṇe bhrityasya kathayitvā krudhā-vṛitāḥ
 vastreṇa 'āchādyā sikatā-pātram asmāy adāpayat; 85
 sa tad vipro gṛhītvaiva gurutvāt sahiranyakam
 matvā, praharṣhād ekāntam rījur gatvā 'udapātayat. 86
 dṛishṭvā ca bālukā-pūrṇam, utsārya dharaṇī-tale,
 «vipralabdho 'smi tena!» 'iti viṣhaṇṇaḥ sva-grihaṃ yayan. 87
 Vinītamatir apy etad avicintya, vimucya tat
 dyūtaṃ, tasthau yathā-kāmaṃ sva-griheṣhu priyā-sakhāḥ. 88
 yāti kālē ca, jarasā viḥṣhyat-saṃdhi-vigrahaḥ
 so 'bhūd Udayatuṅgo 'tra rājā rājya-bharākṣamaḥ. 89
 tato jāmātaraṃ rājye Vinītamatim eva tam
 so 'bhishicya, yayan Gaṅgām aputro deha-mukhtaye. 90
 prāpta-rājyaḥ ca nacirāt sa Vinītamatis tataḥ
 aḥva-khadga-prabhāveṇa jigāyāpi diḥo daḥa. 91
 iti-ghnasya 'aṅgulīyasya prabhāvād asya ca 'abbavat
 rāṣṭraṃ nī-roga-durbhikṣaṃ rājño Raghupater iva. 92
 ekadā 'abhyāyayau tam ca bhikṣhur deçāntarād nṛipam
 Ratnacandrāmātrī nāma vādi-dvirāda-keçarī. 93
 sa ca bhikṣuḥ kṛtītiṭhyo rājānaṃ tam guṇi-priyam
 prārthayāmāsa vādārtham, idṛiḥaṃ ca paṇaṃ jagau: 94
 «tvayā jītena, rājendra, grāhyaṃ sugata-çāsanam,
 «mayā jītena çuçrūṣhyā viprah saṃtyajya cīvaram.» 95
 etac çrutvā »tathā!» 'ity uktvā vādaṃ tena saha 'akarot
 sa Vinītamati rājā bhikṣuṇā dina-saptakam; 96
 aṣṭame tu dine bhikṣus tam jigāya mahīpatim,
 yena 'Udayavati-vāde muṇḍamudgarikā jītā. 97
 tatas tena 'upadiṣṭaṃ sa bhikṣuṇā saugataṃ nayaṃ
 sattvopakāra-puṇyāḍhyaṃ jāta-çradddho 'grahid nṛipaḥ. 98
 bhikṣuṇāṃ brāhmaṇāḍināṃ sarveshaṃ ca cakāra saḥ
 vihāra-sattra-vasatī Jina-pūjā-parāyaṇaḥ. 99
 tad-abhyāsoपाचंताç ca bhikṣos tasmād ayācata
 sa bodhisattva-caryāyām ājñāṃ sarvopakāriṇīm. 100
 so 'tha bhikṣus tam āha sma: «rājan, vigata-kalmashaiḥ
 «bodhisattva-mahā-caryā caritavyā 'iha. na 'itaraiḥ. 101

«tava ca 'asmādriçair lakshyaṃ sthūlaṃ nāsty eva kilviṣham,
 «kiṃtu tvam sūkṣhamam, anayā yuktyā 'anviṣhya, çamaṃ naya!» 102
 ity uktvā 'upādiçat tasmai sa bhikṣuḥ svapnamāṇavam;
 so 'pi tena nripaḥ svapnam dṛiṣṭvā, 'asmai prātar abhīyadhāt: 103
 «ācārya, jāne svapne 'dya paralokam ahaṃ gataḥ;
 «tatra kṣudhā 'arthitānnaṃ mām puruṣhā daṇḍino 'bruvan: 104
 «bhuṅkṣva 'etā bhūyaṣi, rājānna, arjitāṣ tapta-bālukaḥ,
 «yā dattāḥ kṣudhitāya prāg brāhmaṇāya 'arthine tvayā! 105
 «dattvā daça svarṇa-kotīḥ pāpād asmād vimokṣhyase.»
 «ity ukto daṇḍahastais taiḥ prabuddho 'haṃ niçākshaye.» 106
 evam uktvā tad-ājñayā mūlyam dattvā ca tā daça
 svarṇa-kotīḥ, punaḥ cakre sa rājā svapnamāṇavam. 107
 dṛiṣṭvā punaḥ ca sa svapnam, utthāya 'ushasy avarṇayat:
 «adyāpi dattaṃ svapne taiḥ paratra kṣudhitasya me 108
 «bāluka-bhojanam pumbhiḥ; priṣṭāṣ te ca tato mayā:
 «datte 'pi dāne, bhokṣyāmi kim imāḥ sikatā?» iti. 109
 «tatas te mām vadanti sma: «tad dānam tava niṣphalam,
 «tatra 'ekaṃ vipra-sambandhi suvarṇam abhavad yataḥ.» 110
 «etac çrutvā prabuddho 'haṃ;» iti svapnam udīrya saḥ,
 rājā prāyacchad arthibhyaḥ svarṇa-kotīḥ punar daça. 111
 cakre tataḥ ca bhūyo 'pi niçāyāṃ svapnamāṇavam,
 dṛiṣṭvā punaḥ ca sa svapnam utthāya 'ushasy avarṇayat: 112
 «adyāpy, aho, taiḥ puruṣhais tad eva sikatāçanam
 «dattaṃ paratra me svapne, priṣṭaiḥ ca 'ukto 'sni tair idam: 113
 «rājāṣ, tad api te dānam niṣphalam, dasyubhir yataḥ
 «atavyāṃ tava deçe 'dya muṣhitvā nihato dvijah. 114
 «na ca rakṣhā tvadiyā 'abhūd, arakṣhā viphalam tataḥ;
 «tad tava 'adyatanam dānam tad dehi dviguṇam punaḥ!» 115
 «çrutvāiva 'iha prabuddho 'haṃ;» ity ākhyāya sa bhikṣhave
 gurave nripatīḥ svapnam, dānam tad dviguṇam dadan. 116
 tato jagāda taṃ bhikṣum: «ācārya, katham idriçāḥ
 «bahu-chidro 'nupālyāḥ syād dharmo jagati mādriçaiḥ?» 117
 tac çrutvā so 'bravīd bhikṣur: «deva, na 'etāvataḥ budhaiḥ
 «dharmasya rakṣhaṇa-vidhau kāryā 'anutsāhiniḥ matīḥ. 118
 «dhīrān utsāha-sampannān sva-dharmād avicāliṇāḥ
 «devatā abhirakṣhanti, puṣṇanty eṣhāṃ ca vāñchitam. 119
 «tathā ca 'idaṃ bhagavato Bodhisattvasya jātakam
 «vārāham na çrutam, rājan, yadi, tac çrūyatām tvayā: — 120
 Purā guhāyāṃ Vindhyādrāv āsīd Buddhāñça-sambhavaḥ
 varāhaḥ ko 'pi suhṛdā markṭena samam sudhīḥ. 121
 sa sarva-sattva-hita-kṛt sakhyā tena yutaḥ sadā,
 atithīn pūjayan, kālam nināya svocitaiḥ kramaiḥ. 122
 ekadā ca 'udabhūt tatra durdinam pañca vāsarān
 accchinna-dhārā-vicchinna-prāṇi-samçāra-dāruṇam. 123
 pañcame 'hni varāhasya suptasya sakaper niçi
 āgāt tasya guhā-dvāram sinho bhāryā-sutānviṭaḥ. 124

sa siñhas tatra bhāryāṃ tām avādīd: «dardine dhruvam
«marishyāmo 'dya dīrge 'sminu aprāpteḥ prāṇinaḥ kshudhā.» 125
tac ṣrutvā sā 'bravīt siñhī: «sarve tāvat kshudhā vayam
«na bhavāmas, tad ekāṃ māṃ bhuktvā dvau jīvataṃ yuvām! 126
«tvam hi prabhur, ayaṃ putraḥ prāṇa-sarvasvam āvayor,
«mādrīṇī bhavitā 'anyā te; tad mayāiva 'astu vām çivam.» 127

evam anyonya-samlāpaṃ jāyā-patyos tayos tadā
daivāt prabuddhaḥ ṣuṣṭrāva sa varāho mahāçayaḥ, 128
hrīṣṭaḥ ca 'acintayad: «dishtyā! kva niçā 'iyam? kva durdinam?
«kva ca 'idṛiḡ atithi-prāptir? aho! puṇyodayo 'dya me! 129
«tad-vighno na bhaved yāvat, tāvat kṣaṇa-vinācinā
«kim anena na dehena tarpayāmy atithīn amūn?» 130
ity utthāya sa nirgatya, varāhaḥ snigdhayā girā
siñhaṃ jagāda taṃ: «bhadra, mā gamas tvam vishādītām! 131
«ayaṃ sa-suta-dārasya bhakshyaḥ prāpto hy ahaṃ tava;
«tad bhuñksa mām!» iti kroḍena 'ukte tena, sa keçari 132
hrīṣṭas tām abravīt bhāryāṃ: «pūrvam bhuñktām ayaṃ çicuḥ,
«anantaram ahaṃ bhokshye, bhokshyase tvam ataḥ param.» 133
«tathā!» 'ity ukte tayā, pūrvam siñha-potena bhakshite
kroḍasya tasya mānse, 'tha siñho bhoktum pracakrame. 134
bhuñjānaṃ ca tam āha sma mahā-sattvaḥ sa çūkarah:
«çighraṃ piba 'etad raktaṃ me, yāvad bhūmau na liyate! 135
«kuru triptim ca mad-mānsaiḥ, çeṣhaṃ açnātu te priyā!»
iti jalpaṃ kramāt tena sa siñhena 'asthi-çeṣhatām 136
nīto 'pi çūkarah prāṇaiḥ sattva-stho na vyamucyata,
tatra tad-dhairya-paryantam avekshitum iva sthitaiḥ. 137
tāvac ca sā kshudhā-klāntā siñhī tatra vyapadyata;
sasutaḥ kvāpy agāt, siñhaḥ; kahīyate sma ca yāmini. 138

atrāntare prabuddhaḥ sa sakhaḥ nirgatya markataḥ,
varāhaṃ taṃ tathā-bhūtaṃ dṛiṣṭvā papraccha sambhramāt: 139
«kena 'avasthā kṛitā 'iyam te? brāhi, çaknoṣhi cet, sakhe!»
tac ṣrutvā sa yathā-vṛttaṃ dhīro 'smai çūkaro 'bhyadhāt. 140
tato rudau sa taṃ natvā pādayoḥ kapir abravīt:
«tvam devatāṅgo, yena 'ātmā tiryaktvād mocito 'mutaḥ, 141
«tat kamcid abhilāshaṃ me brāhi, samsādhayāmi te.»
ity uktas tena kapinā varāhaḥ sa jagāda taṃ: 142
«yo, vayasya, 'abhilāsho me, duḥsādhya vidhināpi saḥ.
«paçyato me mṛitā yā 'iyam kshudhā siñhī tapasvini, 143
«eṣā samprāpta-pūrvāṅgaṃ punar māṃ prāpta-jīvita
«bhuktvā tripyatv: iti, sakhe, ceto hi mama vāñchati.» 144

iti taṃ vādinam kroḍaṃ pratyakṣī-bhūya paṇina
parāmṛiçya vyadhād Dharmo munīndraṃ divya-vigraham, 145
uvāca ca: «mayāiva 'iyam māyā siñhādi-rūpiṇā
«kṛitābhūt, tvāṃ parārthāika-baddha-kakshyaṃ jigishatā; 146
«tvayā tv akhaṇḍa-sattvena parārthe prāṇa-dāyinā,
«vijitya mām imaṃ Dharmam, prāptāiva 'adya munīndratā.» 147

tac cṛutvā, Dharmam ālokya puraḥ-stham, so 'braviḍ munih:
 «sakhyāṁ asminn asaṁtyakta-tiryakte markāte 'dhunā, 148
 «na mām prīṇāti, bhagavan, prāptāpy eṣhā munīndratā.»
 cṛutvā 'etat, sa munim cakre Dharmaṁ tam api markātam; 149
 dhruvaṁ phalāya mahate mahadbhiḥ saba saṁgamah.
 atha Dharmaṁ tiro 'bhūt, sā sūhī ca 'antardadhe mṛitā. — 150
 «evaṁ sattva-balātyakta-dharmotsāhair adurīabbhāḥ
 «devatā-kṛita-sāhāyyai, rājan, vāñchita-siddhayaḥ.» 151
 iti bhikṣor vacaḥ cṛutvā, sa Vinītamatiḥ punaḥ
 dāna-cūro nripaḥ cakre rātrau taṁ svapna-māṇavam. 152
 dṛiṣṭvā cācāsa ca svapnaṁ prātas tasmai sa bhikṣhave:
 «jāne svapne 'dya mām evaṁ divyaḥ ko 'py avadad munih: 153
 «putra, nishkilviṣho bodhisattva-caryāṁ cara 'adhunā!»
 «tac cṛutvāiva ca tad-vākyam prabuddho 'smy adya nirvṛitaḥ.» 154
 evaṁ nivedya gurave bhikṣhave sa mahīpatiḥ
 jagrāha tām mahā-caryāṁ cūbhe 'hni tad-anujñayā. 155
 tasthau ca kāmān arthibhyo varshann aviratam tataḥ,
 dhanam ca 'asya 'akṣayaṁ jajñe, dharma-mūlā hi saṁpadaḥ. 156
 atha 'ekadā tam abhyetya brāhmaṇo 'rthi vyajjīṇapat:
 «vipro 'haṁ, deva, vāstavyaḥ pure Pāṭaliputrake. 157
 «tatra 'agniçālām āvṛitya putro 'pi brahmarakṣasā
 «āvṛito me, na ca 'etasminn upāyaḥ kramate mama. 158
 «ato 'rthi-kalpavṛikṣam tvām āgato 'smi 'iha yācitum:
 «dehy etat sarva-dosha-ghnam aṅgulīyaṁ çivāya me!» 159
 ity arthitaḥ sa vipreṇa tena rājā 'aṅgulīyakam
 Kālañjivād avāptam tat tasmai prādād avihvalaḥ. 160
 ādāya tad gate tasmin vipre, tasya ca bhūpateḥ
 bodhisattva-vrata-yaço dig-anteshv api paprathe. 161
 tataḥ kadācid aparas tasya 'āgād uttarāpathāt
 ko 'pi 'Indukalaço nāma rājaputro 'tithiḥ prabhoh. 162
 sa kṛita-praçrayas tena rājñā jñātottamānvayaḥ
 priṣṭha-kāmaç ca dhīreṇa rājaputras tam abravīt: 163
 «tvam tāvad arthi-sārthasya khyātaç cintāmanir bhuvi,
 «prāṇānām api te hy arthi na prayāti parāṇmukhaḥ; 164
 «ahaṁ ca 'āskandya Kanakakalaçaḥ khyena rājyataḥ
 «bhrātrā nirvāsitaḥ pitryād, arthitvāt tvām upāgataḥ: 165
 «tad açva-khadga-ratne te, ye stas te, vīra, dehi me,
 «yat-prabhāveṇa dāyādāṁ jītvā rājyam avāpnuyām.» 166
 tac cṛutvāiva 'açva-khadgau tau rājya-rakṣā-manī api
 dadau rājasutāya 'asmai sa Vinītamatiḥ nripaḥ, 167
 na ca tasya 'abhavāt kaçcid vikalpo dhīra-cetasah,
 adho-mukheshu muñcatsu niḥçvāsān api mantrishu. 168
 so 'tha prāptāçva-khadgaḥ san gatvā rājasutas tataḥ,
 tat-prabhāveṇa jītvā taṁ bhrātaram rājyam āptavān. 169
 tad-bhrātā so 'pi Kanakakalaço rājyataç cyutah
 tasya tām nagarīm āgād Vinītamati-bhūpateḥ. 170

agni-praveṣaṃ kartuṃ ca duḥkhād ārabhata 'atra saḥ;
 tad buddhvā sa nṛpo 'mātyān Vinītamatir abravīt: 171
 « esha sādhuṃ imāṃ prāpto daṣaṃ mad-āparādhataḥ,
 « tat sva-rājya-pradānena bhavāmy asya 'anṛiṇo 'dhunā. 172
 « parārthānupayuktena kiṃ rājyena 'amunā ca me?
 « esha eva 'anapatyasya putro me 'stu rājya-bhṛit!» 173
 ity uktvā, 'āhūya Kanakakalaṣāya sa tad dadan
 tasmai sva-rājyaṃ, saciveshv anicchatv api, bhūpatiḥ. 174
 datta-rājyaḥ ca niragād nagaryās tatksaṇaṃ tataḥ
 bhāryābhyāṃ sahito dvābhyāṃ nirvikalpena cetasa. 175
 « hā hā dhig! jagad-āpyāyī sampūrṇo 'mṛitadidhitiḥ
 « jātaḥ ca, 'antaritaḥ ca 'etya meghena 'akāṇḍa-pātinā! 176
 « pravṛittaḥ ca 'esha sarvāṣā-pūraṇe sarva-dehinām,
 « nītaḥ ca vidhinā kvāpi prajā-kalpadrumo nṛipaḥ!» 177
 ity-ādy-ākṛanda-mukharās tad dṛṣṭvā vihvalās tadā
 vāṣpāmbu-sikta-vasudhāḥ paurās tam anu niryayuh. 178
 nivartya ca kathamcit tām, sabhāryo 'kampitas tataḥ
 sa Vinītamatiḥ prāyād aranyaṃ praty avāhanāḥ. 179
 kramāt prāpa 'arka-saṃtapta-sikatāṃ nir-jala-drumām
 marubhūmiṃ sa, vidhinā śṛiṣṭāṃ dhairyam iva 'ikṣhitum. 180
 tad-ekadeṣe tṛiṣṇāṛto dūrādhva-klama-viklavaḥ
 nishanṇaḥ sa kṣaṇaṃ jahre sapatnīko 'pi nidrayā. 181
 prabuddho vīkṣate yāvat, tāvat tatra dadarṣa saḥ
 sva-sattvotkarṣa-nishpannaṃ mahad udyānam adbhutam, 182
 phullābja-çīṭala-svaccha-salilāpūrṇa-vāpikam,
 nīla-çāḍvala-saṃchannaṃ, phala-bhārānata-drumam, 183
 pracchāya-gata-suçlakṣṇa-prithu-tuṅga-çilātalam,
 dāna-prabhāveṇa 'ākṛiṣṭaṃ tridivād iva Nandanam. 184
 « svapnaḥ kiṃ nu? bhṛamo vā 'ayaṃ? devatānugraho 'tha me?»
 iti tad vīkṣya vīkṣya 'esha yāvaç citṛiyate nṛipaḥ, 185
 tāvad dyu-çāriṇā haṃsa-dvandva-rūpeṇa kenacit
 Siddha-dvayena gaganād īritām açṛiṇod giram: 186
 « rājan, sva-sattva-māhātmye tava ko 'tra 'ativismayaḥ?
 « tad asmin kānane svecchaṃ sadā-pushpa-phale vasa!» 187
 iti Siddha-vacaḥ çrutvā, nirvṛitas tatra kānane
 tapasyan saha patnībhyāṃ Vinītamatir āsta saḥ. 188
 ekadā ca dadarṣa 'ārāç çilātala-gato 'tra saḥ
 udbandhanena puruṣaṃ kam apy ātma-badhēdyatam. 189
 drutaṃ gatvā priyair vākyair anuniya nivārya ca
 maraṇāt, kāraṇaṃ tatra puruṣaṃ taṃ sa pṛiṣṭavān. 190
 tataḥ sa puruṣo 'vādīd: « āmūlaṃ, çṛiṇu, vacmi te:
 « Nāgaçūra-suto nāmnā Somaçūro 'smi somakaḥ. 191
 « so 'haṃ jātaka-nirdiṣṭa-cauryas tac-çāstra-vedibhiḥ,
 « tad-bhūtyā 'adhyāpitaḥ pitrā dharmaçāstraṃ prayatnataḥ. 192
 « tad adhītyāpi caurye 'haṃ pravṛitto duṣṭa-saṃgateḥ;
 « kasya prākkarma kena 'iha çakyate kartum anyathā? 193

«atha 'ekadā caura-madhyād grīhītvā purarakshibhiḥ
 «cūlādhiropaṇa-sthānam badhāya prāpito 'bhavam. 194
 «tatksaṇam rāja-sambandhī bhagūlāno mahā-dvipaḥ
 «matto vyāpādayan jantūns tad eva sthānam āgamat. 195
 «tat-trāsād mām parityajya kvāpi te badhakā gataḥ,
 «aḥam ca tumule tasmin palāyyaiva tato gataḥ. 196
 «badhāya nīyamānam mām grutvāiva, 'utkrānta-jivitam
 «pitaram lokato 'crausham mātṛā me 'nugatam tataḥ. 197
 «atha çokāturo bhrāmyan khinno deha-vyayonmukhaḥ
 «kramād idam aḥam prāpto vijanam kṛānam mahat. 198
 «iha pravishṭa-mātram mām akasmād datta-darçanā
 «upetya kēpi divya-strī kṛitāçvāsā 'abhyabhāshata: 199
 ««tvam Vinitamateḥ, putra, rājārsher imam āçramam
 ««prāpto, hatam ca te pāpam, jñānam tasmāc ca lapsyase.»» 200
 «idam uktvā tiro 'bhūt sā; bhrāmyaṇç ca 'aḥam anāpnuvan
 «rājārshim tam, çucā 'ātmānam tyaktum icchāns tvayā 'ikshitah.»» 201
 ity uktavantam nītvā tam Somaçūram niçoṭajam,
 āvedya 'ātmānam, atithim sa rājārshir apūjayat. 202
 kṛitāhāraç ca tam prahvam nānā-dharma-kathāntare
 nivārayishyann ajñānāt sa rājamunir abravīt: 203
 «ajñānam, vatsa, hātavyam, viparyasta-dhiyām hi tat
 «loka-dvaye 'pi doṣhāya; çṛiṇu ca 'atra 'āgama-çrutim: — 204
 Pāñcāleshu purā Devabhūtir nāma 'abbavad dvijah;
 tasya 'āsīd Bhogadattākhyā bhāryā veda-vidaḥ satī. 205
 sā, snānāya gate tasmin, çākārtham çāka-vāñikām
 pravishṭā dhāvaka-kharām khādantam çākam aikshata. 206
 grīhīta-laguḍā tam ca sā 'abhyadhāvat, kharāç ca saḥ
 palāyamānaḥ patitaḥ çvabhre bhagna-khuro 'bhavat. 207
 tad buddhvā so 'tra tat-svāmī, krodhād āgatya dhāvakaḥ
 laguḍaiḥ pāda-ghātaiç ca brāhmaṇim tām atādayat. 208
 tena sā 'akāṇḍa-vibhrashṭa-garbhā 'abhūd garbhīṇī satī;
 tataḥ sa kharam ādāya dhāvakaḥ sva-grīham yayau. 209
 snātva 'āgato 'tha tad-bhartā tad buddhvā, vikshya tām ca saḥ
 bhāryām, viprah purādhyakṣam gatvā 'udvigno vyajijñapat. 210
 sa Balāsura-nāmānam tadāiva 'āniya dhāvakam,
 çrutvā taylor dvayor vādam, mūrkhō vivṛitavān idam: 211
 «khura-bhaṅgāt kharasya 'asya dhāvakasya vahatv ayam
 «khara-bhāram dvijo, yāvat prakṛiti-stho bhavet kharah; 212
 «dhāvako 'py ayam etasya bhāryāyām agrajanmanah
 «garbham prejanayatv anyam asyām tad-garbhapātanaḥ: 213
 «esho 'naylor dvayor danḍa», ity ukte tena, sa dvijah
 samtāpād bhakshita-viṣaḥ sabhāryo vijahāv asūn. 214
 tad buddhvā tatra nihato rājñā duravadhārakaḥ
 brahmahā sa purādhyakṣas tiryag-yoniḥ gataç ciram. — 215
 «ity ajñāna-tamaç-channāḥ sva-doshonmārga-gāmināḥ
 «apuraskṛita-sac-çāstra-dīpā bhraçyanti niçcitam.»» 216

evam uktvā sa rājarshir upadeçārthinam punaḥ
 Somaçdraṃ vinetum tam Vinītamatir abhyadhāt: 217
 «vatsa, pāramitārtham te vacmi tāvat kramāc, çriṇu: —
 Pūrvam rājā Kurukshetre Malayaprabha ity abhūt. 218
 tam kadācit prajābhyo 'rtham durbhikshe dadatam nṛpam
 mantribhir vāritam lobhāj, jagāda 'Induprabhaḥ sutah: 219
 «upekshase prajāḥ, tāta, katham durmantriṇām girā?
 «tvam hi kalpadrumas tāsām, tāç ca te kāmadhanavaḥ.» 220
 nirbandhād iti jalpantam putram mantri-vaço nṛpaḥ
 khedāt tam so 'bravid: «vatsa, kim me 'sti dhanam akshayam? 221
 «vinā tena prajā-kalpapādapaç ced bhavāmy aham,
 «tat tvam eva kim etāsām na dhatse kalpavṛikshatām?» 222
 etac çrutvā pituç, cakre pratijñām sa nṛpātmajaḥ:
 «martavyam, kalpavṛikshatvam sādhyam vā tapasā mayā!» 223
 iti niçcitya sa prāyād mahā-sattvas tapovanam;
 ārūḍha eva tasminç ca, sa durbhiksho nyavartata. 224
 tato 'rthita-varas tīvra-tapas-tuṣṭād Mahendrataḥ
 svasminn eva sa samjajñe nagare kalpapādapaḥ, 225
 ākarshann iva dūra-sthān, āhvayann iva ca 'arthinaḥ
 prasāritābhiḥ çākḥābhir dikshu çabdaic ca pakṣinām. 226
 dadau ca kāmān arthibhyo dushprāpān api so 'nvaham,
 cakre ca tā nirākāṅkṣhāḥ prajāḥ svarga-sthitā iva. 227
 kālena sa Mahendras tam uvāca 'āgatya lobhayan:
 «pūrṇaḥ paropakāras te, svargāya 'āgamyatām!» iti. 228
 tataḥ kalpadrumi-bhūtas tam sa rājasuto 'bhyadhāt:
 «yatra pushpaiḥ phalai ramyair apy anya-taravo 'py amī 229
 «pārārthyam eva satatam bhajanti svārtha-niḥspṛihāḥ,
 «tatra kalpatarur bhūtvā sva-sukhāya katham divam, 230
 «iyato 'sya janasya 'açā-chedam kṛtvā, vrajāmy aham?»
 ity udāram vacaḥ çrutvā tasya, Çakro 'bravit punaḥ: 231
 «tarhi prajāpi te kṛtsnā svargam āyātva asāv!» iti.
 tatas tam avadad rājasūnuḥ kalpadrumo 'pi saḥ: 232
 «tusṭo 'si ced, naya svargam prajā! na 'artho 'sti tena me;
 «aham paropakāraika-siddhyai tapsye tapo mahat.» 233
 ity uktavantam tam stutvā Sugatānçam «tathā!» 'iti tam,
 ādāya sa prajāḥ tusṭaḥ Surendras tridivam yayau. 234
 so 'pi tam tarutām tyaktvā, rājaputraḥ sva-rūpa-bhṛit
 tapasā 'Induprabhaḥ prāpa vana-stho bodhisattvatām. — 235
 «evam syād dāna-saktānām siddhir; ity uditā mayā
 «dāna-pāramitā 'eshā te, çīla-pāramitām çriṇu: — 236
 Purā çukānām rājā 'abhūd Vindhyādrau Sugatānça-jaḥ
 prāgjanmābhyasta-çīlādhyo nāmnā Hemaprabho vaçi. 237
 tasya jātismarasya 'āsīd api dharmopadeçinaḥ
 rāgi-mūrkhāḥ pratihāro nāmnā Cārumatiḥ çukaḥ. 238
 sa jātu pācinā bhāryām vyādhenā nihatām çukim
 çocann, avasthām karuṇām tad-viyogāturo yayau. 239

tataḥ sa çuka-rājas taṃ yuktyā çokād nivārayan
Hemaprabho hitāya 'evam uvāca matimān mṛishā: 240
«na sà tava mṛitā bhāryā; pāçac çākunikasya sà
«gatā palāyā, dṛishṭā hi jīvanty eva mayā 'adhunā. 241
«darçayāmy, ehi, tubhyaṃ tām», ity uktvā sa nināya tam
rājā Cārumatiṃ vyoma-mārgeṇa 'ekam jalāçayam. 242
tatra samdarçya tasyaiva pratibimbam jalāntare,
tam abravīd: «iyam sà te bhāryā! paçya, 'iha tishṭhati!» 243
tac çrutvā vikshya ca 'atra 'ātma-pratibimbam, sa mūḍha-dhīḥ
hṛishṭaḥ praviçya toye tām ālilinga cucumba ca. 244
apṛapnuvan priyā-sparçam, açṛiṇvañs tad-vacaç ca saḥ,
«sparçālāpau priyā kiṃ me na dadāti?» 'ity acintayat. 245
kopāçaṅki tato gatvaiva 'āniya 'āmalakam tataḥ,
cātva-artham dayitā-buddhyā nyadhāt sve pratibimbake. 246
tad magnoṭpatitam kāntā-pratikshiptam avetya ca,
gatvā sakhedo rājānam taṃ Hemaprabham abhyadhāt: 247
«deva, bhāryā na sà sparçam ālāpam vā dadāti me,
«kiṃca 'etayā pratikshiptam dattam āmalakam mayā.» 248
etac çrutvā sa rājā taṃ çanaiḥ kṛicchrād iva 'abravīt:
«na yuktam etad vaktum me, vacmi snehāt tathāpi te: 249
«anyānuraktā hy adya 'eshā, tvayi prītiṃ katham bhajet?
«darçayāmi ca te sākshād, ehy, atraiva jalāçaye.» 250
ity uktvā tatra nītvā taṃ, svam tadīyam ca vāriṇi
pratibimbe ubhe rājā tasmai çliṣṭe hy adarçayat. 251
tad dṛishṭvaiva, sa tām bhāryām mūrkhō matvā 'anya-saṃgatām,
samnivṛitya viraktas taṃ svam rājānam vyajijñapat: 252
«deva, tvad-upadeço yad mayā mūḍhena na çrutaḥ,
«tasya 'esha pākas; tad me 'tra kartavyam adhunā 'ādiça!» 253
iti taṃ kṛita-vijñaptim rājā Hemaprabho 'tha saḥ
labdhopadeçāvasaraḥ pratihāram abhāshata: 254
«varam hālāhalam bhuktaṃ, ahir baddho varam gale,
«na punaḥ strīshu viçvāso maṇi-mantrādy-agocaraḥ. 255
«kalaṅkayanti sanmārga-jushaḥ paribhavanty alam
«vātyā iva 'aticapalāḥ strīyo bhūri-rajo-vṛitāḥ. 256
«tat tāsu na prasaktavyam dhīra-sattvaiḥ subuddhibhiḥ,
«çīlam abhyasaniyam tu vitarāga-padāptaye.» 257
iti tena 'anuçishṭaç ca rājñā Cārumatiḥ, striyaḥ
parihṛitya, babhūva 'ūrdhvaretā Buddha-samaḥ kramāt. — 258
«ity anyān api çlīḍdhyās turayanti; 'iti te mayā
«çīla-pāramitā proktā, kshamā-pāramitām çṛiṇu: — 259
Āsic Çubhanayo nāma Kedārādrau mahā-muniḥ
sadā Mandākinī-toya-snāyī dāntas tapaḥ-kṛiçaḥ. 260
niçi tatra 'ekadā pūrva-nikhātam bhuvi kāūcanam
anveshtum āyayuç caurā, na ca prāpuḥ kuto 'pi tat. 261
tato 'tra vijane matvā tena tad muninā hṛitam,
praviçya maṭhikām tasya, caurās te bruvate sma tam: 262

«are dambha mune! muñca nītaṃ naḥ kāñcanaṃ kṣhiteḥ!
 «caurāṇāṃ apy aho cauras tvam asmākaṃ upasthitaḥ!» 263
 ity ākṣiptaḥ sa taiḥ pāpāir ahritārtho 'mrīṣhā muniḥ,
 «na nītaṃ tad mayā, kimcid na dṛiṣṭaṃ ca», 'ity abhāṣhata. 264
 tatas tair laguḍair duṣṭaiḥ tāḍito 'pi sa dasyubhiḥ,
 yadā tad eva vakti sma satyavāg muni-sattamaḥ, 265
 tadā te cicchidus tasya «krūro 'yam» iti taskarāḥ
 kramād hastau ca pāḍau ca, nayane ca 'udapātayan. 266
 tathāpy ananya-vacanaṃ nirvikāram avekṣhya tam,
 matvā 'anya-luptaṃ svarṇaṃ, te jagmur caurā yathāgatam. 267
 prātaḥ ca Çekharajyotir nāma rājā 'atra taṃ munim
 paçyati sma tathā-bhūtaṃ çishyas tad-darçanāgataḥ. 268
 tataḥ sa guru-çokārtas taṃ pṛiṣṭvā, tad avetya ca,
 anvishya ānāyayac caurāns tāns tatraiva tadā prabhuh. 269
 teshāṃ badhe pravṛttaṃ ca nṛpaṃ taṃ so 'bravid muniḥ:
 «rājan, yadi nihaṃsy etāns, tadā 'ātmānaṃ nihaṃmy aham. 270
 «çastreṇa 'idaṃ kṛitaṃ ced me, tad eṣhāṃ kà 'aparādhita?
 «tasya vā prerakā hy ete, tarhy eteshāṃ api krudhāḥ, 271
 «tāsāṃ api svarṇa-nāças, tasya mat-pūrva-duṣhkṛitaṃ,
 «tasyāpi svaṃ mama 'ajñānaṃ, tasmāt tad apakāri me; 272
 «atas tad eva me ghātyaṃ. kimca yady apakārataḥ
 «badhyā ete, kathaṃ na 'atra rakṣhyāḥ syur upakārataḥ? 273
 «na 'ete kuryur idaṃ ced me, kṣhamāṃ mokṣa-phalāṃ aham
 «kasya kuryāṃ? tad etair me pūrṇaiva 'upakṛitiḥ kṛitā.» 274
 ity-ādibhiḥ sa bahubhir vākyaiḥ kṣhānti-paro muniḥ
 sambodhya taṃ nṛpaṃ, caurān nigrhāt tān amocayat. 275
 tapasaç ca 'asya mahātmyāt tatksanaṃ prāgvad akṣhatam
 çarīram abhavat tasya, siddhiç ca 'āvīr abbūt tadā. — 276
 «evaṃ taranti kṣhamiṇaḥ saṃsāram; iti varṇitā
 «kṣhamā-pāramitā tubhyaṃ, dhairya-pāramitāṃ çṛiṇu: — 277
 Āsīd Mālādhara nāma pūrvam brāhmaṇaputrakaḥ.
 so 'paçyad ekadā Siddha-kumāraṃ vyoma-gāminam. 278
 tat-spardhayā tṛiṇamayān pakṣhān ābadhya pārçvayoḥ,
 utplutya 'utplutya gagane gaty-abhyāsam açikṣhata. 279
 pratyahaṃ ca tathā kurvan pariçramam apārthakam,
 dadṛçe sa kumāreṇa kadācid vyoma-cāriṇā. 280
 «dhairya-yuktaḥ pariçrāmyan duṣhprāpe 'rthe 'pi sodyamaḥ
 «bālo 'yam anukampyo me, mama hy eṣha parigrahaḥ;» 281
 iti saṃcītya tushṭena nītvā tena sva-çaktitaiḥ
 skandhena, dvijaputro 'sāv ātmano 'nucaraḥ kṛitaḥ. — 282
 «itthaṃ dhairyēṇa tushyanti devatā api; te mayā
 «dhairya-pāramitā proktā, dhyāna-pāramitāṃ çṛiṇu: — 283
 Āsīd Vijayamālī 'iti Kaṇṇāteshu purā baṇik,
 abbūt Malayamālī 'iti mahārddhes tasya ca 'ātmajaḥ. 284
 sa tena pitṛā sahito jātu rājakulaṃ gataḥ,
 rājāns tatra yuvā 'apaçyad Indukeçariṇaḥ sutām. 285

sā tasya 'Induyaça nāma māravallī 'iva mohinī
 baṇikputrasya dṛiṣṭvāiva viveça hṛidi kanyakā. 286
 tataḥ sa gṛīham āgatya, vinidro niçi pāṇḍurāḥ,
 divā saṃkucitas tasthāv, ālambya kumuda-vratam. 287
 tām eva ca 'anvahaṃ dhyāyann āhārādi-parāṇmukhaḥ,
 pṛiṣṭho 'pi svajanair nāiva mūkavat kiṃcid abhyudhāt. 288
 atha 'ekānte tathā-rūpaṃ tam āpto virahātoram
 suhṛd Mantharako nāma rāja-citrakaro 'bravīt: 289
 «sakhe, kiṃ bhitti-saktas tvam tishṭhasy ālikhito yathā?
 «rūpaika-sāro na 'aṇāsi na ṣṛiṇoshi na paçyasi.» 290
 iti nirbandhataḥ tasmai pṛicchate sa baṇiksutaḥ
 sakhye Malayamālī svam abhiprāyaṃ çaçaṇsa tam. 291
 «yuktā na te, baṇikputra, rājaputrīm prati spṛihā.
 «haṇso vāñchatu nāma 'anya-saro-'mbuja-mukha-çriyam, 292
 «hari-nābhi-bradāmbhoja-bhoga-lakshmyā sa kaḥ punaḥ?»
 iti bruvan sa ca yadā citrakṛd na çaçaṇsa tam 293
 pratisheddhum, tadā tasmai tām utkaṇṭhā-vinodinim
 kālātivāhāya 'ālikhya rājaputrīm paṭe dadau. 294
 so 'pi citra-sthitāṃ prāpya paçyann anunayan spṛiçan
 āsid Malayamālī tām bhūshayaṇç ca baṇiksutaḥ. 295
 «sā 'iyam Induyaça rājaputrī», 'ity evaṃ sa bhāvayan,
 kramāt tanmayatām prāpya tayā 'āvṛitya 'akarot kriyāḥ. 296
 çanaic ca tām ālapantīm cumbanādi ca kurvatiṃ
 tad-bhāvanā-bhāvitāḥ sann apaçyal likhitām api. 297
 tataḥ sa bhāvanā-siddha-kāntā-sambhoga-susthitāḥ
 tasthaṃ citrapaṭa-sṭhāika-kṛtsna-saṃsāra-nirvṛitāḥ. 298
 ekadā 'ādāya taṃ citrapaṭaṃ candrōdaye 'tha saḥ
 nirgatya 'udyānam agamad vihartuṃ priyayā saha. 299
 tatra 'ekasya taror mūle taṃ niveçya paṭaṃ ca saḥ,
 viprakṛiṣṭaṃ yayau pushpāny avacetuṃ priyā-kṛite. 300
 tatkalām Vinajyotir nāma 'ambara-talād muniḥ
 dṛiṣṭvā taṃ kṛipayā mohād uddharishyann avātarat. 301
 so 'tra citrapaṭasya 'ekadeçe tasya sva-çaktitāḥ
 sajīvaṃ sarpam ālikhya kṛiṣṇaṃ tasthāv alakshitāḥ. 302
 tāvad Malayamālī ca pushpāny uccitya tatra saḥ
 āgatya kṛiṣṇa-sarpaṃ taṃ paṭe dṛiṣṭvā vyacintayat: 303
 «sarpaḥ kuto 'dhunā 'atra 'esha? vidhinā kiṃ nu nirmitāḥ
 «nidhāna-bhūtāṃ rūpasya rakshitum sundarīm imām?» 304
 iti saṃcintya, pushpāis tām alamkṛitya priyām paṭe,
 bhāvanayā 'upanatām yāvad 'ālīngya 'etat sa pṛicchati, 305
 tāvad dadarça tasya 'atra muner mâyā-prabhāvatāḥ
 etāṃ kṛiṣṇāḥ tena dasṭāṃ vigata-cetanām. 306
 tataḥ sa viṣṛita-paṭo «hā hā!» 'ity ukṭvāiva mohitāḥ
 papāta paṭa-saṃsiddha-Vidyādhara iva kṣhitau. 307
 kṣhaṇāc ca saṃjñāṃ saṃprāpya, vilapan maraṇṇmukhaḥ
 utthāya, 'āruhya vṛikṣāgrāt tuṅgād ātmānam akṣhipat. 308

patantam eva tasmāc ca pañibhyāṃ sa tam agrahīt
 munīndraḥ prakāṣi-bhūya samācāvāsa jagāda ca: 309
 «mūḍha, vetsy na kiṃ, yat sā rājaputrī sva-mandire
 «sthitā, citrapaṭe ca 'eshā nirjīvā citraputrikā? 310
 «tad ālīngasi kām? kā vā tasthau dasṭā mahāhinā?
 «rāgiṇas te sva-saṃkalpa-bhāvanā-bhrama esha kaḥ? 311
 «etādrig-dhyāna-dārdhyena tattvaṃ jijñāsase na kiṃ,
 «yena 'idriṣānām duḥkhānām na punar yāsi pātratām?» 312
 ity uktas tena muninā jāta-moha-niṣā-kṣayaḥ
 prabuddhaḥ sa baṇikputraḥ praṇipatya jagāda tam: 313
 «tvat-prasādena, bhagavann, etāṃ tīrṇa 'haṃ āpadam;
 «yathā tareyaṃ saṃsāraṃ, prasādam me tathā kuru!» 314
 evaṃ so 'bhyarthito bodhisattvo Malayamālīnā
 munis tasmai sva-vijñānam upadiṣya tiro dadhe. 315
 tato Malayamālī sa vanam gatvā tapo-balāt
 sahetu-heyopādeya-tattva-jñō 'rhattvaṃ āptavān. 316
 āgaty ca kripāluḥ tam Indukeṣarīnaṃ prabhum
 cakre jñānopadeṣena sapaurāṇaṃ mukti-bhāginam. — 317
 «ity asatyam api dhyāna-balinām eti satyatām.
 «dhyāna-pāramitā 'eshā 'uktā, prajñā-pāramitāṃ ṣṇu: — 318
 Caurāḥ prāk Siṃhaladvīpe Siṃhavikrama ity abhūt
 ājanma-poshita-tanuḥ parasvaiḥ sarvato hṛitaiḥ. 319
 vṛiddhi-bhūtaḥ sa kālena viramya 'evam acintayat:
 «paratra ko 'bhyupāyo me? kaṃ tatra ṣaṇaṃ ṣṇe? 320
 «yadi vrajāmi ṣaṇaṃ Ṣaṇḍhaṃ Ṣaurim atha, 'atra tat
 «ko 'haṃ tayas, yayor devā munayo 'nye ca sevakāḥ? 321
 «tad yo likhati jantūnām ekaḥ sukṛta-duḥkṛite,
 «taṃ Citraguptaṃ seve 'haṃ, sa rakshed mām sva-yuktitaḥ. 322
 «kāyastho hi karoty eko vyāpāraṃ Brahma-Rudrayoḥ:
 «likhaty utpūṇsayati ca kṣaṇād viṣvaṃ kara-sthitam.» 323
 iti saṃcintya tasyaiva bhaktim ārabhate sma saḥ,
 tam eva 'ānarka, tat-prītyai viprān nityam abhojayat. 324
 evam ācaratas tasya cittam caurasya vīkṣhitum
 Citragupto grīhān āgād ekadā 'atithi-rūpa-bhṛit. 325
 so 'tha cauras tam abhyarcya bhojitaṃ datta-dakṣiṇam
 uvāca: «Citraguptas te prīto 'stv», ity ucyatām! iti. 326
 tataḥ sa Citraguptas tam avocaḥ brāhmaṇāḥkṛitih:
 «muktvā Hari-Harādīn, te Citraguptena kiṃ? vada!» 327
 tac ṣrutvā so 'py avādīt taṃ taskaraḥ Siṃhavikramaḥ:
 «kiṃ tava 'anena? na 'artho me tad-anyair devatair», iti. 328
 atha sa dvija-rūpī taṃ Citragupto 'bravīt punaḥ:
 «tarhi me yadi bhāryāṃ svām dadāsy, evaṃ vadāmi tat.» 329
 ṣrutvāiva 'etat sa hṛiṣṭas tam avādīt Siṃhavikramaḥ:
 «abhīṣṭa-devatā-prītyai bhāryā dattaiva te mayā.» 330
 Citragupto 'tha tac ṣrutvā pradarcya 'ātmānam abravīt:
 «sāisha tushṭo 'smi; tat kiṃ te karavai? kathyatām!» iti. 331

tato brishto 'bhyadhāt tam sa viṣeshāt Siṅhavikramah:
 «bhagavan, na yathā mṛityur bhaved mama, tathā kuru!» 332
 tato 'bravīc Citragupto: «mṛityuḥ cakyo na rakshitum;
 «tathāpi tāvad yuktim te karishye, tam ca me ṣṛipu: 333
 «yataḥ-prabhṛiti nirdagdhaḥ Kālāḥ Čveta-nimittataḥ
 «kupitena 'iṣvareṇa, 'iha punaḥ kāryāc ca nirmitaḥ, 334
 «tataḥ-prabhṛiti yatraiva Čveto vasati, tatra saḥ
 «na jantūn bādhate 'nyān apy ājñayā yantritaḥ prabhoḥ. 335
 «sa ca 'adhunā Čveta-muniḥ pāre pūrvāmbudheḥ sthitaḥ
 «Taraṅgiṇim nāma nadīm samuttīrya tapovane. 336
 «tatra Mṛityor anākramye nītvā tvāṃ sthāpayāmy aham.
 «Taraṅgiṇyā idam pāram āgantavyaṃ na ca tvayā; 337
 «āgataṃ vā pramādāt tvāṃ Mṛityur bādhishyate yadi,
 «tad upāyaṃ karishyāmi paralokāgatasya te.» 338

ity uktvā Citraguptas tam prahrishṭam Siṅhavikramam
 nītvā Čvetāṣrame tasmin nidhāya, 'adarṣanaṃ yayau. 339
 tataḥ kālēna tatra-sthaṃ netum tam Siṅhavikramam
 Kālas tasyās Taraṅgiṇyā idam pāram upāyayau. 340
 tatra sthito dadarṣa 'anyaṃ upāyaṃ na yadā, tadā
 sa tasmai prāhiṇod divyāṃ striyaṃ nirmāya māyayā. 341
 sā gatvā 'upetya tam yuktyā vaṇi-cakre vilāsinī,
 mohayitvā sva-lāvanya-sampadā Siṅhavikramam. 342

gateshv abahsu sā bandhu-didrikṣhā-vyapadeṣataḥ
 satarāṅgāṃ taritum tam praviveṣa Taraṅgiṇim. 343
 vikṣhamāṇe 'nvāg āyāte tīra-sthe Siṅhavikrame,
 madhyenadi ca sā cakre pariskhalitam ātmanaḥ. 344
 oghena briyamāṇā 'iva tāraṃ cakranda tatra sā:
 «vikṣhase, mriyamāṇāṃ mām, āryaputra, na rakṣasi? 345
 «Črigālavikramah kiṃ tvāṃ, na punaḥ Siṅhavikramah?»
 tac ṣrutvāiva 'avatīrṇo 'bhūt sa nadyāṃ Siṅhavikramah. 346
 sāpi strī vāri-vegena nīyamāṇā 'iva tatra tam
 trātum tam anugacchantam tat-pāram anayat kṣhaṇāt. 347
 tatra prāptam gala-kṣhipta-pācaḥ Kālas tam agrahīt;
 apāyo mastaka-stho hi viśhaya-grasta-cetasām. 348

tato Yama-sabbāṃ nītam Kālēna 'etaṃ pramādinam
 Citragupto 'bravīd drisṭvā prāk-prasanno janāntikam: 349
 ««pūrvam kiṃ nirayaṃ bhuṅkṣhe, kiṃ vā svargam?»» iti 'iha cet
 «pricchyase, prārthayethās tat svarga-vāsam āditaḥ. 350
 «svarge vasaṇṣ ca kurvithāḥ puṇyaṃ tad-dārḍhya-siddhaye,
 «tataḥ kuryās tapas tatra kṛicchraṃ pāpāpanuttaye.» 351
 ity uktaḥ Citraguptena sa svairam Siṅhavikramah
 vilakṣho 'dhomukhī-bhūtaḥ pratipede «tathā!» iti tat. 352

kṣhaṇāc ca Dharmarājo 'tra Citraguptam abhāshata:
 «kaccit ko 'py asya puṇyāṇaḥ caurasya 'asty atra, kiṃ na vā?» 353
 Citraguptas tato 'vādid: «asty asau hy atithi-priyaḥ,
 «prādād dārān api svēṣṭa-devatā-prītaye 'rthine: 354

«tato 'sya divasaṃ divyaṃ asti svarga-gatiḥ, prabho!»
 ṣṭvā 'etad Dharṃarājas tam apricchat Siṃhavikramam: 355
 «re! ṣubhāṣubhayoḥ pūrvam kiṃ bhuṅkshe? kathayatām!» iti.
 tataḥ prārthitavān pūrvam sa ṣubham Siṃhavikramam. 356
 tena 'ājñayā Dharṃarājasya 'āgatam sa vimānakam
 āruhya, tridivam prāyāc Citragupta-vacaḥ smaran. 357
 tatra vyomasaritsnāna-japa-vrata-parāyaṇaḥ
 dvitīyaṃ divasaṃ prāpa sa svarga-bhoga-niḥsprihaḥ. 358
 evam krameṇa ca 'āsādyā svargam tīvra-tapo-balāt,
 ārādhyā Ṣaṇkaram, prāpa jñānam nirdagdha-kalmashaḥ. 359
 tato 'sya nārakā dūtā na ṣekur mukham ikṣhitum,
 Citragupto mamārja 'agham bhūrje, tūshṇīm abhūd Yamah. — 360
 «ittham cauro 'pi sat-prajñā-balāt siddhim avāpa saḥ
 «Siṃhavikrama; ity eṣhā prajñā-pāramitā 'uditā. 361
 «evam ca 'āruhya nau-tulyāṃ taranty eva bhavāmbudhim,
 «vatsa, Buddhoḁta-dānādi-ṣaṭka-pāramitāṃ budhāḥ.» 362
 iti tasmin vane Somaṣūram tasya 'anuṣāsataḥ
 bodhisattva-pada-sthasya Vinītamatī-bhūbhṛtaḥ, 363
 bhāskaras tā niṣamyāiva praṣāmyan dharma-deṣānāḥ
 saṃdhyā-rāgāṭṭa-kāṣāyo viveṣa 'astādri-kandarām. 364
 tataḥ saṃdhyāṃ upasthāya yathāvat, tatra tāṃ niṣāṃ
 sa Vinītamatī rājā Somaṣūraḥ ca ninyatuḥ. 365
 anyedyuṣ ca kramāt tasmai Somaṣūrāya ṣāsanam
 sa Vinītamatir boddhum sarahasyam upādicat. 366
 tataḥ sa Somaṣūras, tam upāsīno gurum, vane
 tasthau samādhi-niṣṭho 'tra vṛkṣa-mūle kṛtoṣṭajāḥ. 367
 kramāc ca tau samam tatra guru-ṣiṣhyāv ubhāv api
 labdhva-yoga-mahā-siddhī param bodhim avāpatuḥ. 368
 atrāntare sa Kanakakalaṣo matsarād nṛpaḥ
 tena 'Indukalaṣena 'etya tat-khadgāṣva-prabhāvataḥ 369
 bhrātrā nirvāsitas tasmād apy Ahicchatra-rājyataḥ,
 yad Vinītamatis tasmai tad-duḥkḥartāya dattavān. 370
 sa rājya-vicyuto bhrāmyan dvitva-sva-sacivānvitaḥ
 tad Vinītamateḥ prāpa daivād ācrama-kānanam. 371
 tatra yāvat sa durvāra-kṣut-triṣhāto 'bhivāñchati
 phala-mūlāmbu, tāvat tad māyayā 'Indreṇa kānanam 372
 dagdhvā parāvṛttam prāgvat, tam vañcayitum icchatā
 Vinītamatim etādrig-adhvagāṭṭithya-lobhataḥ. 373
 so 'py akasīnād marū-bhūtam ātmāṣramam avekṣhya tam
 Vinītamatir udbrānto babhrāma 'itas tataḥ kṣaṇam. 374
 dadarṣa tam ca Kanakakalaṣam bhrāntam āgatam
 kṣudhā kaṇṭha-gata-prāṇam atithim sānugam tataḥ. 375
 upetya tādrīṣam tam ca vṛttāntam paripricchya ca,
 ātithyaḥ kṛta-prajño bodhisattvo jagāda saḥ: 376
 «araṇye 'smin nirātithye marubhūmitvam āgate
 «jīvitopāyam apy etaṃ kṣudhitānām vadāmi vaḥ: 377

« evaṃ milanti 'iha punar bhasmî-bhâvaṃ gatâ api,
« kim punas, tâta, jîvantah svacchanda-gatayo narâh. 399

« tad alam deham utarijya, vatsa, viro hy asi; vraja!
 « bhāvi Mṛigāṅkadattena tava 'avaçyam samāgamaḥ. » 400
 ity etāṃ vṛiddha-tāpasyā mukhāc çrutvā kathām aham,
 jātāsthāḥ khadga-bastas tām natvā prasthitavāns tataḥ. 401
 kramāt prāpto 'tavim etām, ebhir labdho 'smi daivataḥ
 upahāraṃ vicinvadbhiḥ Çavaraiç Caṇḍikā-krīte. 402
 vashṭabhya ca 'etair ānītaḥ, prayuddhe 'ham vranārditaḥ,
 Çavarāḍhipater asya pārçvam Mâyavaṭor iba. 403
 atra labdho mayā dvitra-mantri-yukto bhavān, prabho,
 tvat-prasādāc ca jātā me nirvṛitiḥ sva-grihe yathā. — 404
 iti tena Guṇākareṇa sakhyā
 nija-vṛittāntam udīritam niçamyā,
 Çavareça-griha-sthitaḥ sa bheje
 paritoṣaṃ paramaṃ Mṛigāṅkadattaḥ. 405
 samavekshya ca tasya saṅgare tām
 vranitasya 'ucita-pathya-dehacaryām,
 ahani calati, so 'parair vayasyaiḥ
 samaṃ utthāya nijāṅhikaṃ cakāra. 406
 āsīc ca tatra 'atha Guṇākaraṃ tam
 ullaṅghayan samprati tāny ahāni,
 çeshān sakhiṃ prāptum asau Çaçāṅka-
 vaty-āptaye ca 'Ujjayinīm yiyāsuh. 407

Taraṅga 73.

Tato rūḍha-vraṇa-svasthe jāte tasmin Guṇākare,
 çubhe 'hani tam āpricchya subṛidaṃ Çavarāḍhipam 1
 sudūram anvag āyātaṃ kāryāya kṛita-saṃvidam
 sakhyā Durgapiçācena Mātāṅga-patinā yutam 2
 Mâyavaṭum sānucaraṃ, sa Çaçāṅkavati-krīte
 Mṛigāṅkadattas tat-pallyāḥ prāyād Ujjayinīm prati. 3
 gacchanç ca sa Çrutadbinā tathā Vimalabuddhinā
 Guṇākareṇa ca samaṃ saha-Bhīmaparākramaḥ, 4
 cinvann anyān sakhiṃs tasyām Vindhyāṭavyām, atha 'ekadā
 sāmātyaḥ pathi sushvāpa rātrau kvāpi taros tale. 5
 akasmāc ca prabuddhaḥ san yāvad utthāya vikshate,
 tāvad dadarça tatra 'ekaṃ supta-sthaṃ mānuṣaṃ param. 6
 vivṛiṇoti mukhaṃ yāvat tasya, tāvat sva-mantriṇam
 pratyabhijñātavān prāptaṃ Vicitrakatham atha tam. 7
 so 'pi prabuddho dṛiṣṭvāiva tam Vicitrakathaḥ prabhum
 Mṛigāṅkadattaṃ sānandaṃ jagrāha pādayoh. 8

tenāpy ālīngito 'kāṇḍa-darṣaṇoṭphulla-cakshushā,
tad-mantribhiḥ ca taiḥ sarvaiḥ prabuddhair abhyanandyata. 9
atha 'ukta-svasva-vṛttāntaiḥ prīṣṭas tair akhilaiḥ kramāt,
sa Vicitrakatho vaktum sva-vṛttāntam pracakrame: — 10

Tadā Pāravatākshasya ṣāpād yushmāsv itas tataḥ
vibhrashṭeshv, aham ekāki mohāt tatra 'abhramam ciram. 11
dūra-bhrānto 'paredyuḥ ca naṣṭa-saṃjño 'ham āptavān
akasmād aṭavi-prānte klānto divyaṃ mahat puram. 12
tatra divyaḥ pumān eko divya-nārī-dvayānvitah
mām ācvasitavān dṛiṣṭvā snapitam ṣitalair jalaiḥ. 13
praveṣya ca 'antaḥ prādād me yatnād divyaṃ sa bhojanam,
tato 'bhuṅkta svayaṃ, nāryāv abbuñjātām tato 'pi te. 14
bhukṭetaram ca tam aham viṣrānto 'tra vyajijñapam:
«ko bhavān? kim ca mām evaṃ mumūrshum trātavān asi? 15
«mayā hy avaṣyaṃ tyaktavyaṃ ṣarīraṃ sva-prabbum vinā.»
ity uktvā varṇitas tasmai sva-vṛttānto 'khilo mayā. 16
tataḥ ca sa mahātmā mām prītimān evam abravīt:
«Yakṣo 'ham, ete mad-bhārye, tvaṃ ca prāpto 'dya me 'tithiḥ; 17
«yathā-ṣakty atitheḥ pūjā dharmo hi gṛibamedhinām.
«mayā 'arcito 'sy, ataḥ kimca prāṇān kasmād mumukshasi? 18
»viyogo Nāga-ṣāpena kaṃcit kālam ayaṃ hi mah;
«avaṣyaṃ kṣhiṇa-ṣāpānām yushmakam syāt samāgamah. 19
«nirduḥkho nāma kaḥ ca 'atra saṃsāre, bhadra, jāyate?
«Yakṣheṇāpi mayā duḥkham yad dṛiṣṭam, vacmi tac, ṣṛiṇu: 20

Asty asyā vasudhā-badhvā mauli-mandana-mālikā
Trigartā nāma nagarī sumano-guṇa-gumphitā. 21
tasyām dvija-yuvā ko 'pi Pavitradhara ity abhūt
dhanair daridraḥ, svajanair adaridraḥ kulāḍibhiḥ. 22
sa vasan ṣrīmatām madhye dvijo māni vyacintayat:
«eshām arthavatām madhye vṛttastho 'pi na bhāmy aham, 23
«ekah sat-kāvyā-ṣābdānām iva ṣābdo nirarthakah;
«manasvī ca na ṣaknōmi sevām nāpi pratigraham. 24
«tad gatvā kvacid ekānte Yakṣhiṇīm sādhayāmy aham,
«asti mantrōpadeṣo hi tatra me guru-vaktrataḥ.» 25
iti saṃkalpya, vidhivad gatvā 'aranyāya Yakṣhiṇīm
bhāryātve sādhayāmāsa sa Pavitradharo dvijaḥ. 26
siddhayā ca tayā yuktaḥ Saudāminy-abhidhānayā
tasthau ghora-himōttīrṇo viṭapi 'iva madhu-ṣriyā. 27
ekadā tam sutoṭpattim vinā duḥkhita-cetasam
dṛiṣṭvā sā Yakṣhiṇī bhāryā Pavitradharam abhyadhāt: 28
«mā, 'āryaputra, kṛthāc cintām! sūnur utpatsyate hi nau,
«imaṃ ca, ṣṛiṇu, vṛttāntam atra 'aham kathayāmi te: — 29
Asti dakṣhiṇa-dig-prānte prāvriṣho janmabhūr iva
pihitārka-ghana-ṣyāmā tamāla-vana-vithikā. 30

tasyām Prithūdaro nāma Yaksho vasati viçrutah,
 tasya 'aham iyaṃ ekaiva nāmnā Saudāminī sutā. 31
 sā snehāktena pitrā 'aham oiyamānā kulādrishu
 teshu teshu, sadā 'akridam divyopavana-bhūmishu. 32
 ekadā ca samam sakhyā krīḍantī Kapiçabhruvā,
 adrāksham Aṭṭahāsāḥkhyam Kailāse Yaksha-putrakam. 33
 so 'pi mām sakhi-madhya-stho dṛiṣṭvān; atha tatksaṇam
 jātāv āvām kila 'anyonya-rūpākṛiṣṭa-vilocanau. 34
 tad dṛiṣṭvā, tulya-samyogam avetya, 'āhūya ca 'atra tam
 sadyo 'ṭṭahāsam, tātena vivāho nau viniçcitah. 35
 sthāpīte lagna-divase, tāto mām anayad griham,
 Aṭṭahāso 'pi muditah samitrah sa grihān agāt. 36
 anyedyuḥ ca vishannā 'iva Kapiçabhrūḥ sakhi mama
 āgāt samipam, priṣṭhā ca kṛicchrād evam abhāshata: 37
 «anākhyeṃyā api 'idam te kathayāmy apriyam, sakhi:
 «adya 'āyāntya mayā dṛiṣṭah so 'ṭṭahāso varas tava 38
 «Citṛasthalākhye Himavat-sānūdyāne tvad-utsukah.
 »vinodayadbhiḥ sakhibhiḥ krīḍayā Yaksharāt kritah, 39
 «bhrātā Dīptaçikhas tasya tat-putro Naḍakūvarah
 «kalpitas taiḥ, svayam te ca tasya saccivyaṃ āçrayan. 40
 «evam kṛita-vinodam tam vayasyaḥ tvat-priyam tadā
 «vyomnā yadriçchayā gacchann apaçyad Naḍakūvarah. 41
 «sa tam āhūya samkruddho Dhanādhipa-suto 'çapat:
 ««bhṛityo bhūtvā prabhor līlām abhivāñchasi yat, tataḥ, 42
 ««durmata, bhava martyas tvam! ūrdhvam icchann adho vraja!»
 «ity uktas tena vighnas tam so 'ṭṭahāso vyajijñapat: 43
 ««autsukyam nudatā, deva, mūrkhena 'evam mayā kṛitam,
 ««na 'adhikārābhīmānena; tat kṣhamām kuru me, prabho!» 44
 «ity ārtam tad-vacaḥ çrutvā, praṇidhānāt tathaiṃ tat
 «buddhvā, çāpānta-betos tam so 'braviḍ Naḍakūvarah: 45
 ««yasyām tvam utsukas, tasyām Yakshinyām mānusho bhavan
 ««janayitvā 'anujam Dīptaçikham eva tam ātmajam, 46
 ««çāpād vimuktaḥ sva-padam tayā patnyā saha 'āpsyasi;
 ««bhrātā tu te suto bhūtvā, kṛitvā rājyam asau bhuvi, 47
 ««çāpād mokshyata», ity ukte tena Vitteça-sūnunā,
 «so 'ṭṭahāsas tiro bhūtaḥ kvāpi çāpa-prabhāvataḥ. 48
 «tad dṛiṣṭvā 'aham iha 'āyātā pārçvam te, sakhi, duḥkhitā.»
 ity uktā 'aham tayā sakhyā duḥkhāt kām apy agām daçām. 49
 ātmānam anuçocya 'atha, gatvā pitror nivedya tat,
 anaisham tam aham kālām punaḥ-saṃgama-vāñchayā. — 50
 «so 'ṭṭahāsas tvam utpannaḥ sā ca 'aham militāv ubhau
 «adya 'iha 'āvām; tad evam nau janitaiṃ 'acirāt sutah.» 51
 evam tayā 'ūkto jñāninyā Saudāminyā praharshavān
 abbhūd utpanna-putrāstah sa Pavitradharo dvijaḥ. 52
 kālana tasya Yakshinyām tasyām sūnur ajāyata,
 griham cittam ca jātana taylor yena prakāçitam. 53

dṛiṣṭvā ca tasya putrasya sa Pavitrādhara mukham,
 sampede so 'tṭhāso 'tra Yakṣo divyākṛitīḥ kṣhaṇāt, 54
 uvāca Yakṣiṇīm ca 'etām: «priye, ṣāpo gataḥ sa nan,
 «jātaḥ saiva 'Aṭṭhāso 'ham; ehi, yāvo nijām gatim!» 55
 ity uktavantam tam bhāryā sà 'avādic: «ṣiṣur eva te
 «bhrātā ṣāpāt suti-bhūtaḥ katham syād, iti cintyatām!» 56
 tac ṣrutvā dhyānato vīkṣhya, so 'tṭhāso jagāda tām:
 «Devadarṣana ity asti brāhmaṇo 'syām puri, priye! 57
 «pañcāgnes tasya ca 'anyau dvāv adbhikam jvalataḥ kṣudhā
 «jātaḥ 'agni sabhāryasya daridrasya prajā-dhanaiḥ. 58
 «dhana-putrārthinam tam ca tapasi sthitam ekadā
 «ārādhayantam bhagavān Agniḥ svapne samādicat: 59
 ««auraso nāsti putras te, kṛitrimas tu bhaviṣyati,
 ««tad-vaṣād eva ca, brahman, dāridryam te nivartsyati.» 60
 «ity Agny-ādeṣato vipras tat-pratikṣho 'dya samsthitah;
 «tasmai ṣiṣur ayam deyo, bhavitavyam idam hi tat.» 61
 ity uktvā tām priyām, svarṇa-pūrṇa-kumbhopari sthitam
 kṛitvā ca tam, galābaddha-divya-ratna-srajam ṣiṣum 62
 kṣiptvā tasya grihe rātrau prasuptasya dvijanmanah
 sabhāryasya, sabhāryaḥ svām so 'tṭhāso yayau gatim. 63
 so 'pi prabudhya vipro 'tra visphurad-ratna-bhāsuram
 apaṣyad bāla-candram tam sabhāryo Devadarṣanaḥ. 64
 «kim etad?» iti vismitya, hema-kumbham vilokya tam,
 sa svapnādeṣam Āgneyam sasmāra ca nananda ca. 65
 jagrāha bālakam tam sa putram vidhi-samarpitam
 dhanam ca tat, prabhāte ca vidadhe sa mahotsavam. 66
 ekādāṣe ca divase tasya putrasya tatra saḥ
 bālasya svocitam nāma Ṣṭidarṣana iti vyadhāt. 67
 tato mahā-dhano bhūtvā tasthau kratv-ādikāḥ kriyāḥ
 kurvan bhogaṇc ca bhuñjānaḥ sa vipro Devadarṣanaḥ. 68
 so 'pi Ṣṭidarṣanas tatra vṛiddhiṃ prāptaḥ pitur grihe
 prakarṣam veda-vidyāsu prāpa 'astreshu ca vīryavān. 69
 kālēna yauvanasthasya sa pitā Devadarṣanaḥ
 tīrthayātrā-gatas tasya Prayāge praṣamam yayau, 70
 tad buddhvā tasya mātāpi pravishṭā 'agnim; tataḥ ca saḥ
 vyadhāt Ṣṭidarṣanaḥ ṣocāns tayoh ṣāstroditāḥ kriyāḥ. 71
 ṣanaiḥ ca sa tanūbhūta-ṣoko 'kṛita-parigrahaḥ
 dyūtakṛiḍā-prasakto 'bhūd daivāt prājño 'py abāndhavaḥ. 72
 acireṇa ca kālēna tasya kṣiṇārtha-sampadaḥ
 tena durvyasanena 'āsīd bhojane 'pi kadarthanā. 73
 ekadā dyūtaṣālāyām nirāhāra-sthitam try-aham,
 aṣaknuvantam nirgantum lajjayā 'anucitāmbaram, 74
 anyair dattam abhuñjānam, duḥkhitam kitavaḥ sakḥā
 kaṣcid Mukharako nāma tam Ṣṭidarṣanam abhyadhāt: 75
 «kim muhyasy? idṛig eva 'idam dyūta-vyasana-pātakam.
 «aṣṛi-kaṣākṣa-pātāḥ kim akṣhā na vidadās tava? 76

«bāhuprāvaranāṃ çayyā pāñcavaç catvaram gṛīham
 «bhāryā 'avidhvastatā: dhātrā kim na tavāpi nirmitam? 77
 «kim tad na bhuñkshe? vidvān apy ātmānam kim upekshase?
 «jīvan hi dhīro 'bhimatam kim nāma, na yad āpnuyāt? 78
 «tathā ca citrām atra 'etām Bhūnandana-kathām çṛiṇu: —
 Asti 'iha 'ābharanāṃ bhūmeḥ Kaçmīra iti maṇḍalam, 79
 dṛiçya-bhogam vidhāya 'ekam tridivam sukṛitām kṛite,
 bhogyā-bhogam vidhātā yad dvitīyam iva nirmame; 80
 «aham atra 'adhikā!» «na, 'aham!» ity anyonyam iva 'īrshyayā
 prakṛiṣṭābhyaṃ çṛitam dvābhyaṃ Sarasvatyā Çriyā ca yat; 81
 «dharma-druhaḥ praveço 'tra Kaler mā bhūd!» iti 'iva yat
 sva-deha-pariveçena rakshyate Tubinādriṇā; 82
 «devatīrthamayād dūram ito yāhi!» iti kalmasham
 vici-hastair nudanty eva bhūshitam yad Vitastayā; 83
 yasmin sita-sudhā-dhautās tuṅgāḥ prāsāda-paṅktayaḥ
 kurvanty āsanna-Himavat-pāda-çailāvali-bhramam: 84
 tatra varṇāçrama-gurūḥ prajānandana-candramāḥ
 abhūd vidyāgama-budho nāmnā Bhūnandano nṛipaḥ, 85
 nakha-rāji-niyukteshu vireje yasya vikramaḥ
 kāmīni-kuca-yugmeshu maṇḍaleshu ca vidviṣām; 86
 yasya nītimato 'py āsan prajāḥ çaçvad anītayaḥ,
 Kṛiṣṇaikāṣakta-cittasyāpy akṛiṣṇa-rata-mānasāḥ. 87
 sa jātu rājā dvādaçyām vidhivat pūjitācyutaḥ
 svapne kām apy upāyātām apaçyad Daitya-kanyakām. 88
 tayā samprāpya samyogam, prabuddho na dadarça tām,
 vyaktam dadarça sambhoga-ciḥnam aṅge tu vismitaḥ. 89
 «na 'ayam svapnaḥ, sphuṭo hy esha sambhogas; tarkayāmy, aham
 «vipralabdhas tayā nūnam nāryā kim api divyayā.» 90
 ity avetya ca tac-cittas tathā 'abhūd virahāturaḥ,
 yathā sa rāja-kāryāni jahau sarvāṇy api kramāt. 91
 apaçyan prāpty-upāyam ca tasyāḥ, so 'cintayad nṛipaḥ:
 «Hareḥ prasādāt so 'bhūd me tathā tat-saṃgama-kṣaṇaḥ; 92
 «ārādhayāmi tat-prāptyai gatvā 'ekānte tam eva tat,
 «rājya-pāçam vimucya 'imam hā! tad-viraha-nīrasam.» 93
 iti saṃkalpya, saṃbodhya sacivān, anujāya saḥ
 Sunandanābhidhānāya rājyam Bhūnandano dadau. 94
 tyakta-rājyaç ca sa yayau pāda-nyāsodbhavam Hareḥ
 tīrtham Kramasaro nāma Trivikrama-kṛitam purā, 95
 yad adhyāsitam abhyarṇa-parvatāgra-niveçibhiḥ
 çṛiṅgākārais tribhir devair Brahma-Viṣṇu-Maheçvaraiḥ; 96
 yena Viṣṇu-padena 'anyā Kaçmīreshu Surāpagā
 sṛiṣṭā ca 'Ikshuvati nāma Vitastā-matsarād iva. 97
 tatra 'āsīt sa tapaḥ kurvan rājā 'anya-rasa-niḥspṛihaḥ
 klāmyan, navya-rasākāṅkṣī nidāgha iva cātakah. 98
 vyatīta-dvādaçābde ca tasmiṇs tatra tapaḥ-sthite,
 āgāt tena pathā ko 'pi tapasvī jñāninām varaḥ, 99
 Abhandl. d. DMG. IV, 5.

piṅgalāgrajaṭaṣ cira-vāsah ṣishya-gaṇānvitah,
 tat-tīrtha-ṣaila-ṣikharād avatīrṇa iva 'īṣvaraḥ. 100
 sa taṁ dṛiṣṭvāiva rājānam jāta-pritir upetya ca,
 prabhavaḥ priṣṭhṭvā ca vṛttāntaṁ, dhyātvā kṣaṇam iva 'abravīt: 101
 «rājan, sà Daitya-kanyā te priyā Pātāla-vāsinī;
 «tad ācvasibil tasyās tvām antikam prāpayāmy aham. 102
 «aham hi dākṣiṇātyasya Yajuh-saṁjñāsya yajvanah
 «putro Bhūrivāsur nāma brāhmaṇo yoginām guruḥ. 103
 «so 'haṁ samkramita-jñānah pitrā, Pātāla-ṣāstrataḥ
 «ṣikṣitvā Hātakeṣāna-mantra-tantra-vidhi-kramam, 104
 «gatvā Cṛiparvate 'kārṣhaṁ Tryambakārādhanam tapaḥ;
 «tena tushṭaṣ ca mām tatra sākṣhād ity ādiṣac Civaḥ: 105
 ««gaccha! Daityāṅganā-yukto bhuktvā bhogān Rasātale,
 ««mām upaishyasy; upāyam ca tat-prāptyai, ṣṛiṇu, vacmi te: 106
 ««santi bhūyānsi Pātāla-vivarāṇy atra bhūtale,
 ««prakāṣaṁ tv asti Kaṣmīreshv ekam Maya-kṛitam mahat, 107
 ««yena praveṣya guptāsu Dānavoḍyāna-bhūmishu
 ««Uṣhā Bāṇa-sutā kāntam Aniruddham vyanodayat; 108
 ««Pradyumnaḥ ca tadā putram rakṣitum taṁ vyadhatta yat
 ««prakaṭam giri-ṣṛiṅgeṇa prakalpya dvāram ekataḥ, 109
 ««tad-dvāra-rakṣhā-hetoḥ ca yatra Durgām nyaveṣayat
 ««ārādhya sa stuti-ṣṭāṭiḥ Cārikā-nāma-dhāriṇiḥ, 110
 ««yena Pradyumnaṣkharām Cārikākūṭam ity api
 ««nāma-dvayena tat tatra sthānam adya 'abhidhiyate: 111
 ««gaccha tena vilāgryeṇa praviṣya 'anucaraiḥ saha
 ««Pātālam, mat-prasādāc ca siddhis te 'tra bhaviṣhyati.» 112
 «ity uktvā 'antarhite deve, tat-prasāda-prabhāvataḥ
 ««utpannāḥkhila-vijñānah Kaṣmirān āgato 'smy amūn. 113
 «tad asmābhiḥ samam, rājan, Cārikāpīṭham ehi tat,
 «yāvad ishtāṅganā-pārṣvam Pātālam tvām nayāmy aham.» 114
 «evam uktavātā tena «tathā!» 'iti sa tapasvinā
 samam tac Cārikāpīṭham yayau Bhūnandano nṛipaḥ. 115
 tatra snātvā Vitastāyām, arcayitvā Vināyakam,
 sampūjya Cārikām devīm digbandhādi-puraḥsaram, 116
 vidhivat sarshapa-kṣhepād varānugraha-ṣālinā
 mahā-tapasvinā tena vivare prakāṣi-kṛite, 117
 praviṣya tenaiva samam saṣishyeṇa, sa bhūpatīḥ
 jagāma Pātāla-patham pañca 'abhāni divā-ṇiṣam. 118
 shashṭhe 'hni sarve 'py uttīrya Gaṅgām Pātāla-vāhinīm,
 bhūmau rajatamayyām te divyam aikṣhanta kānanam, 119
 sthūla-praphulla-sauvarṇa-kamalāmoda-vāsitam,
 divya-pravāla-karpūra-candanāguru-pādapam, 120
 tad-madhye sumahābhogam ratna-sopāna-sundaram
 sauvarṇa-bhitti māṇikya-stambha-sambhāra-bhāsuram 121
 candrakāntāṣṭilābaddha-ṣiṣālāmala-sārakam
 prahṛiṣṭhā dadṛiṣuḥ prāṇu Cāivam āyatanam ca te. 122

tataç ca sa tapasvī tām sva-çishyāns tam ca bhūpatim
 Bhūnandanam jñāni-varo jātāçvāsān abhāshata: 125
 « ayaṃ sa devaḥ Pātāla-nīlayo Hātakeçvaraḥ
 « gīyate triṣhu lokeshu; tad asau pūjyatām! » iti. 126
 tataḥ sarve 'pi te tais taiḥ puṣhpaiḥ Pātāla-sambhavaḥ
 tad-Gaṅgāmbhaḥ-plutāḥ Çambhuṃ pūjayāmāsur atra tam. 125
 tat-pūjā-kṣhaṇa-viçrāntā gatvā prāpus tataç ca te
 patat-pakva-phalāṃ divyam ekam jambu-mahādrumam. 126
 tam prekshya sa tapasvī tām avocaḥ: « na phalāni vaḥ
 « bhakshyāny etasya, vighnam hi bhuktāny etāni kurvate. » 127
 tac çrutvāpi cakḥāda 'ekas tac-çishyas tat-phalaṃ kṣudhā,
 khādītvaiva ca sampede niçceshṭaḥ sthāvarākṛtiḥ. 128

tatas tad-darçana-trāsa-parityakta-phala-sprihaiḥ
 sa tapasvī saha 'anyais taiḥ çishyair Bhūnandanānvitāḥ 129
 kroça-mātram atikramya, hema-prākāram ucchṛitam
 sadratna-racita-dvāram atra 'avasthitam aikshata. 130
 tad-dvāra-pārcvayor lohamayāṅgāv ubhayor ubham
 praveça-rodhinau mesbau dṛishṭvā çṛiṅga-prahāriṇau, 131
 hatvā sapadi daṇḍena nyasta-mantṛeṇa mūrdhani,
 vidrāvayāmāsa sa tau kvāpi vajra-hatāv iva. 132
 tataḥ sa tena dvāreṇa tac-çishyāç ca nripaç ca saḥ
 praviçya dadṛiçur divyān hema-ratnamayān gṛihān. 133
 dvāri dvāri ca teshāṃ te dantadaṇṣhṛotkarotkatān
 gṛibhita-loha-musalān apaçyan dvāra-rakshinaḥ. 134
 tataç ca 'upāviçan sarve tatra 'ekasya taros tale,
 sa tapasvī tu duṣṭa-ghnīm abadhnaḍ yoga-dhāraṇām. 135
 tad-dhāraṇā-prabhāveṇa raudrās te dvāra-rakshakāḥ
 sarve 'pi sarva-dvārebhyaḥ palāyya 'adarçanam yayuḥ. 136
 kṣhaṇāc ca tebhyo dvārebhyo divyābharaṇa-vāsasaḥ

Daityakanyā-parivāra-vāranāryo viniryayūḥ. 137
 tāḥ prithak prithag abhyetya tām sarvān ā-tapasvināḥ
 praveçāya 'arthayāmāsur yathā-svam svāmini-girā. 138
 « antaḥ pravishṭair yushmābhir na 'ullaṅghyam sva-priyā-vacaḥ! »
 iti tām aparān ukṭvā, sa tapasvī kṛti tataḥ 139
 katibhiç ca samam tābhiḥ praviçya vara-mandiram,
 ekam prāpa 'uttamam Daitya-kanyām bhogaṅ ca vāñchitām. 140
 anye 'py ekaikaço 'nyābhis tābhis te divya-veçmasu
 praveçitā yayur Daityasutā-sambhoga-pātratām. 141
 rājā Bhūnandanāḥ so 'pi nīto 'bhūd ekayā tadā
 praçrayānatayā tatra vahir maṇimayam gṛiham; 142
 parivāra-varaṣṭrīṇam pratibimbaiḥ samantataḥ
 sajīva-citra-vinyāsam iva yadratna-bhittishu; 143
 yat suçlakshna-mahānīlamaya-bhūbhāga-nirmitam
 divaḥ priṣṭham iva 'ārādham vimānam vijigīshayā; 144
 madāṅkula-lasad-rāmaṃ hṛidya-Pradyumna-vibhramam
 yad Acyuta-prabhāvaḍhyam Vṛiṣṇinām iva ketanam; 145

vātātāpāśaham pushpam api yatra na yoshitām
vapushah sukumāratve prāpnuyād upamānatām: 146
tatra pravishṭah so 'paçyad divya-saṃgīta-nādinī
rājā prāk svapna-dṛṣṭām tām kāntām Asura-kanyakām, 147
yasyāḥ prakāçite kāntyā Pātāle 'rkādi-varjite,
ratnādy-āloka-nirmāṇam punaruktaṃ Prajāpateḥ. 148

tām sa paçyann anirvāçya-rūpām harṣhāçruṇā, nṛipaḥ
anyāvalokana-malam cakshuṣhor dhautavān iva. 149
sāpi tam vikshya rājendraṃ khyāpyamānā 'ali-gītibhiḥ
balā Kumudiniṃ nāma kam api pramadam dadhau. 150
utthāya pānāv ādāya, «kleçito 'si mayā», 'iti ca
bruvati, sādaraṃ sā tam upaveçayad āsane. 151
kṣhaṇa-mātram ca viçrāntam snātam vastrādy-alamkṛitam
sā nināya tam udyānam āpānāya 'Asurāṅganā. 152
tatra tira-tarūllambi-çava-rakta-vasāsavaiḥ
pūrṇayāḥ sā taçe vāpyās tena sākam upaviçat. 153
tad-vasāśava-pūrṇam ca pātram tasmai nṛipāya sā
dadau pānāya, sa ca tad na jagrāha jugupsitam. 154
«na te ksheimam bhaved etad asmat-pānam nishedhataḥ»,
iti nirbandhataḥ tam ca bruvāṇam so 'braviḍ nṛipaḥ: 155
«apeyam niçcitam naiva pāsyāmy etad, yad astvi!» iti;
tataḥ sā tasya tad mūrdhni pātram kshiptvā 'anyato yayau. 156
sa ca kūṇita-netrāsyo rājā 'anyasyām jalāntare
tac-ceṭikābhīr ādāya dīrghikāyām nicikshipe. 157

kshipta eva ca tatkalām tasmin pūrva-tapovane
tīrthe Kramasarasy eva prāptam ātmānam aikṣhata. 158
paçyaṇç ca sahimam tatra hasantam iva tam nagam,
vishaṇṇa-vismitōdbhrānto vañcitah sa vyacintayat: 159
«kva tad Daityasutōdyānam? kva 'ayam Kramasaro-giriḥ?
«aho! kim idam āççaryam? kim māyā? kim mati-bhramah? 160
«kim anyad vā? dhruvam tasyā yad mayā 'ullaṅghitam vacaḥ
«tapasvi-vākyam çrutvāpi, tasya 'idam me vijimbhitam. 161
«na ca tad ninditam pānam, sā mamaiva parīkṣiṇī,
«mūrdhni cyutena pānena divyam eva 'asti saurabham. 162
«tat sarvathāpy abhavyānām kṛitah kleço mahān api,
«na phalāya vidhis teshu tathā vāmo hi vartate.» 163
ity evam cintayann etya bhṛiṅgair Bhūnandaṇo 'tra saḥ
aveshtyata 'Asurasutā-pāna-siktāṅga-gandhataḥ. 164
«kaṣṭam! iṣṭa-phalo mā bhūj, jāto 'niṣṭa-phalas tu me
«parikleço 'lpa-sattvasya Vetālōthāpanam yathā;» 165
iti tair daçyamānaç ca bhṛiṅgaiḥ, sa vimṛiṇas tadā
jātōdvego matim cakre deha-tyāgāya bhūpatiḥ. 166
tāvaca ca tena mārgēṇa ko 'pi daivāt samāgataḥ
muniputraḥ kṣhitipatiḥ tathā-bhūtam dadarça tam. 167
so 'bhyupetva nivārya 'āçu bhramarān karuṇārdra-dhīḥ,
rishiḥ priṣṭhvā ca vṛittāntam, nṛipam etam abhāshata: 168

« rājan, yāvad ayaṃ dehas, tāvad duḥkha-kṣayaḥ kutaḥ?
 « tad anudvegataḥ sādhyāḥ puruṣārthaḥ sadā budhaiḥ. 169
 « yāvac ca na 'Acyuta-Īṣāna-Virūciśv ekatā-matiḥ,
 « bhedaḥpāśana-jāś tāvad bhaṅgurā eva siddhayaḥ. 170
 « tad abheda-dhiyā dhyāyan Brahma-Viṣṇu-Maheṣvarān,
 « dhairyena dvādaśa 'anyāni varṣhāni 'iha tapāḥ kuru! 171
 « tataḥ prāpsyasi kāntāṃ tām ante ca siddhiṃ caṣvatim.
 « dehas tu tāvat siddhas te, paçya! 'ayaṃ divya-saurabhaḥ. 172
 « samantraṃ ca grīhāṇa 'idaṃ mama kṛiṣṇamṛigājinam,
 « kṛitāvagunṭhano yena bhramarair na 'iha bādhyase.» 173
 ity uktvā 'ajina-mantrau sa tasmai dattvā munir yayau;
 « tathā!» 'ity ātta-dhritiḥ so 'pi tīrthe tatra 'avasād nṛipaḥ. 174
 dvādaśābdāḥ hitaṃ tam ca tapasā 'ārādhiṣṭvaram
 bhūpaṃ Kumudiniṃ Daitya-kanyā sā svayam abhyagāt. 175
 tayā sākāṃ sa Pātālaṃ gatvā dayitayā ciraṃ
 rājā Bhūnandano bhogaṇ bhuñjānaḥ siddhim āptavān. — 176
 « ity anudvega-çilā ye bhavyā dhairyāvalambanāḥ,
 « dūra-bhrasṭhāṃ api nijāṃ bhūmiṃ samprāpnuvanti te. 177
 « tvam ced bhāvi-kalyāṇaḥ, Çṛidarçana, sulakṣaṇaḥ,
 « tad āhāraṃ vinā 'ātmānaṃ kim udvegād upekṣase?» 178
 ity ukto dyūtaçālāntaḥ sakhyā Mukharakeṇ saḥ
 tena Çṛidarçano rātrau nirāhāro jagāda tam: 179
 « yathā 'āttha tvam, kulinaḥ san kimtv asyaṃ puri lajjayā
 « nirgantvaṃ na vahiḥ çaknōmi 'idṛiço dyūta-durgataḥ. 180
 « tad asyaṃ eva ced rātrau videça-gamaṇaṃ kvacit
 « na nishedhasi me, mitra, tad āhāraṃ karomy aham.» 181
 tac çrutvāiva « tathā!» 'ity uktvā tasmai Mukharako 'tha saḥ
 āniya bhojanaṃ prādāt, so 'pi tad bubhuje tadā. 182
 bhuktvāiva ca sa tenāiva saha Çṛidarçanas tataḥ
 prayāt snehānuyātēna sakhyā deçāntaraṃ prati. 183
 gacchantāṃ ca 'atra tam mārgē Yakṣhau daivād apaçyatām
 yadricchayā gatau vyomnā janani-janakau niçi 184
 Saudāminy-Atṭhāsau tau, yābhyāṃ viprasya veçmani
 sa Devadarçanasya 'atra jāta-mātro nyadhīyata. 185
 tau vijñāya tam āpannaṃ dyūta-vyasana-nirdhanam
 videça-prasthitaṃ snehād adriçyāv ūcatur divaḥ: 186
 « bho Çṛidarçana! mātṛā te Devadarçana-bhāryayā
 « bhūmāv ābharaṇāṇy antaḥ sthāpitāni sva-vāsake; 187
 « tāni gatvā grīhītvā tvam niçcitāṃ Mālavaṃ vraja,
 « ūrjita-çṛīr hi tatra 'asti Çṛisena iti bhūpatiḥ. 188
 « sa ca dyūta-vipat-kliṣṭaḥ kumāratve bhṛiçāṃ yataḥ,
 « atas tena kṛitaḥ sphītaḥ kitavānaṃ mahā-maṭhaḥ; 189
 « labhante kitavās tatra vasanto 'bhīṣṭa-bhojanaṃ.
 « tad, vatsa, gaccha tatra tvam! bhadrāṃ tava bhaviṣyati.» 190
 iti vācaṃ divaḥ çrutvā, gatvā Çṛidarçano griham
 bhuvāḥ khātāt samitras tāny ādatta 'ābharaṇāni saḥ. 191

tato hrishṭaḥ samaṃ tena sakhyā Mukharakeṇ saḥ,
devatānugrahaṃ matvā, pratasthe Mālavaṃ prati. 192
gatvā ca dūram adhvānaṃ tayā rātryā dinena ca
sāyaṃ sa Bahusasyākhyāṃ grāmaṃ tena saha 'āptavān. 193
çrāntaḥ ca tasya grāmasya nātidūre suhṛit-sakhaḥ
upaviṣat tadāgasya tīre vimala-pāthasaḥ. 194
tatra tasmin kṣhaṇaṃ dhautā-pāde pītāmbhasi sthite,
kāpy ananya-samā rūpe kanyā toyārtham āyayau, 195
nīlotpala-savarṇāṅgalekhā Ratir iva 'ekakā
Hara-dagdhasya Kāmasya dhūmena çyāmālī-kṛitā. 196
sā taṃ Çrīdarṣanaṃ dṛiṣṭvā prema-nirbharaḥ dṛiṣṭvā
upetya darṣana-prītaṃ savayasyam abhāshata: 197
«kutra 'āgatau, mahābhāgau, yuvām iva vipattaye?
«kim ajñānāḥ jvalaty agnau patitau sthaḥ pataṅgavat?» 198
tac çrutvā 'ayam asaṃbhrāntaḥ kanyāṃ Mukharako 'tra tām
papraccha: «kā tvam? kim ca 'etat tvayā 'uktaṃ? kathyatām!» iti. 199
tato 'bravit sā: «saṃkṣhepād vacmy etac, çṛiṇutaṃ yuvām:
«asty agraḥaraḥ sumahān Sughoṣho nāma viçrūtaḥ. 200
«tatra 'abhūt Padmagarbhaḥkhyo brāhmaṇo vedavittamaḥ,
«tasya 'uttama-kulā bhāryā nāmnā Çaçikalā 'abhavat. 201
«tasyaṃ ca tasya 'apatye dve jāte āstāṃ sujanmanaḥ,
«suto Mukharako nāma, Padmishṭhā 'iti sutāpy aham. 202
«sa me Mukharako bhrātā dyūta-vyasana-viplutaḥ
«bālo 'pi nirgatya grihāt kvāpi deçāntaraṃ gataḥ. 203
«tena çokena pañcatvaṃ prāptāyāṃ mama mātari,
«mat-pitā 'ubhaya-duḥkhārtas tyaktavān sa grihasthitim. 204
«ekākī ca grihītvā mām, taṃ gaveshayitum sutam
«bhrāmyann itas tataḥ prāpad imaṃ grāmaṃ vidher vaçāt. 205
«iha ca 'asti mahān grāme cauraç caura-camūpatih
«Vasubhūtiḥ iti khyāto brāhmaṇo nāma-mātṛataḥ. 206
«tena 'iha prāpya pāpena sabhṛityena pitur mama
«tasya prāṇāḥ suvarṇaṃ ca çarirāntargataṃ hṛitam. 207
«ahaṃ ca tena nītvaiṣa grihaṃ vandī-kṛitā satī,
«Subhūti-nāme putrāya pradātum parikalpitā. 208
«sa ca 'asya putro mushitum sārthaṃ kvāpi gataḥ sthitaḥ,
«na 'āyāty adyāpi; mat-punyaiḥ pramāṇaṃ me 'dhuṇā vidhiḥ. 209
«tad esha cauro dṛiṣṭvā vām kuryād atyāhitam dhruvam;
«vimucyethe yathā 'etasmād, upāyaṃ kurutaṃ tathā.» 210
evam uktavatiṃ jāta-pratyabhijñas tadāiva tām
kanyāṃ kaṇṭhe samālambya rudan Mukharako 'bhyadhāt: 211
«hā Padmishṭhe! sa esho 'haṃ bhrātā Mukharakas tava,
«bandhu-drohī, bhaginike, mandabhāgyo hato 'smi hā!» 212
tac çrutvā sāpi Padmishṭhā vignā dṛiṣṭe 'graje tathā
kṛipayaiḥ 'akhilair duḥkhaiḥ parivavre javād iva. 213
tatas tau pitarāv ārtā çocantau bhrātarāv ubhau
Çrīdarṣanaḥ samāçvāsya kālōcitam abhāshata: 214

«çokasya 'avasaro na 'ayam, rakshyo hy ātmajiva sāmpratam,
«tyaktvāpy artham, tataḥ kārya caurasya 'asya pratikriyā.» 215
evam Çridarçanena 'ukte, duḥkham sambritya dhairyataḥ,
kartavya-samvidam cakrus te trayo 'pi parasparam. 216

tataḥ Çridarçano māndyam vidhāya 'āsīd nipatya saḥ
tīre tasya tadāgasya kṛiṣaḥ pūrvair abhojanaiḥ, 217
pāḍau tasya grīhītvā ta tasthau Mukharako rudan,
Padmishthā ca yayau tasya pārçvam caurapater drutam, 218
abravi ca: «tadāgānte mandāḥ ko 'py āgataḥ sthitaḥ
«pānthaḥ, tasya dvitīyaḥ ca tatra 'āste paricārakaḥ.» 219
tac çrutvāiva sa cauro 'tra bhrityāṇaḥ caurān viśriṣṭavān;
te gatvā tau tathā-rūpau dṛiṣṭvā, Mukharakam tayoh 220
apricchan: «tasya kim, bhadra, kṛite rodishi yad bhrīṣam?»
etac çrutvā kṛitārtis tān caurān Mukharako 'bravit: 221
«agrajo brāhmaṇo 'yam me tīrthayātrā-pravāsitaḥ
«rogākṛāntaḥ çanair bhrāmyann iha prāpto 'dya mat-sakhaḥ. 222
«prāpta eva ca niçceshṭi-bhūto mām ayam uktavān:
««uttishṭha, vatsa, me darbha-samstaram satvaram kuru! 223
««brāhmaṇam kaṁcid asmāc ca grāmād guṇinam ānaya!
««tasmai dadāmi sarvasvam, na 'adya jīvāmy aham niçi.»» 224
«ity ukto 'ham anena 'iha videçe, 'stamgate ravau,
«kartavya-mūḍho duḥkhārto rodanam çaraṇam çritaḥ. 225
«tad yūyam brāhmaṇam kaṁcid asya 'ānayata jīvataḥ,
«yāvad dadāty ayam tasmai sva-hastena yad asti nau. 226
«esha hy adya dhravam rātrau na bhaviṣyaty, aham ca tat
«duḥkham soḍhum na çakshyāmi, çvaḥ pravekshyāmi pāvakam. 227
«tad asmad-arthanām etām kurudhvam, yat kṛipālavaḥ
«militā yūyam asmākam iha 'akāraṇa-bāndhavāḥ.» 228

tac çrutvā jāta-karuṇaḥ caurā gatvā tathāiva tat
uktvā tam Vasubhūtim te svāminam punar abruvan: 229
«tad āgaccha! grīhāṇa tvam svayam tasmāt prayacchataḥ
«pratigraheṇa viprāt tad dhanam, grāhyam nipātya yat.» 230
ity ukto Vasubhūtis tair avādīd: «esha kaḥ kramaḥ?
«anipātya dhanādānam asmākam anayaḥ paraḥ, 231
«kurvīta niçcitam dosham hṛita-svo hy anipātitaḥ.»
ity uktavantam tam pāpam bhrityāḥ pratyūcur atra te: 232
«kā 'yam çāṅkā? kva haraṇam? kva mumūrshor pratigrahaḥ?
«prātar vā tau hanishyāmo dvijau, jīviṣyato yadi. 233
«anyathā tu vṛithā-brahmahatyā-pāpena kim phalam?»
çrutvā 'etat, pratipede sa Vasubhūtis «tathā!» 'iti tat, 234
agāt pratigrahārtham ca naktaṁ Çridarçanāntikam;
Çridarçano 'py avacchādya kimcit, kimcid dadau ca saḥ 235
mātr-ābharaṇam etasmai, kṛtvā grastākṣharām giram.
tataḥ kṛitārthaḥ cauro 'sau sānugo 'pi grīhān yayau. 236
atha supteshu caureshu rātrau Çridarçanasya sā
Padmishthā 'upāyayau tasya pārçvam Mukharakasya ca. 237

tatas trayo 'pi te tūrṇaṃ mantrayitvā yayus tataḥ
 pathā caura-vihīnena Mālavam prati taṃ punaḥ. 238
 tayā rātrya ca te dūrāṃ gatvā, prāpur mahātavīm
 nityaṃ kaṇṭakitāṃ, bhrāmyat-kṛṣṇasāramṛgeḥkṣhaṇām, 239
 ṣuśhyat-tanu-latāṃ, tāra-cīra-cītkāra-nādinīm,
 unnadad-vyāghra-sinhādi-prāṇibhyo bibhyatīm iva. 240
 tasyāṃ ca gacchatāṃ teshāṃ, kleṣaṃ dṛṣṭvā 'akhilāṃ dinam,
 kṛipayā 'iva 'upasaṃhṛitya bhāsam astāṃ yayan raviḥ. 241
 tataḥ ṇrāntāḥ kṣudhārtās te vṛikṣa-mūlam upācṛitāḥ
 pradoshe 'gner iva jvālāṃ dadṛiṣus tatra dūrataḥ. 242
 «grāmo 'yam atra jātu syāt? tad gatvā 'ālokayāmy aham;»
 ity uktvā 'anusaran jvālāṃ so 'tha Ṣṛidarṇano yayau. 243
 prāpto 'tra vikṣate yāvat, tāvad ratnamayaṃ griham
 sa dadarṣa mahat, tāṃ ca tasya jvālāṃ iva prabhāṃ. 244
 tad-antar divya-rūpāṃ ca Yakṣiṇīm bahubhir vṛitām
 viparītāṅghribhir Yakṣhair āke kara-vilocanaiḥ. 245
 vividhaṃ ca 'anna-pānaṃ tair āhṛitaṃ tatra vikṣhya saḥ,
 upetya 'atithi-bhāgaṃ taṃ vīro 'yācata Yakṣiṇīm. 246
 sattva-tuṣṭā ca sā tasmai yathārthitam adāpayat
 annam ātma-tṛitīyasya saṃtṛiptyai tasya vāri ca. 247
 tad gṛhītā tad-ādīṣṭa-Yakṣa-skandhādhiropitam
 āyayau sa tayoh pārṇvaṃ Padmīṣṭhā-svavayasayoh. 248
 viśṛjya Yakṣhaṃ, bubhuje tābhyāṃ saha ca tatra saḥ
 tad annaṃ vividhaṃ divyaṃ, papau cītāccham ambu ca. 249
 tataḥ sattva-prabhāvādhyam devāṅgaṃ tam avetya saḥ,
 ātmano dhanyatāṃ vāūchaṃ tuṣṭo Mukharako 'bhyadhāt: 250
 «tvam tāvat ko 'pi devāṅgaḥ, Padmīṣṭhā 'iyam ca mat-svasā
 «lokaika-sundari: tat te dattā 'eṣā 'adya mayā 'ucitā.» 251
 tac cṛutvā subṛidaṃ taṃ sānandaḥ Ṣṛidarṇano 'bravīt:
 «mayā 'abhinanditam idaṃ tvad-vākyam pūrva-kāṅkṣhitam, 252
 «etāṃ tu pariṇeshyāmi sthānaṃ prāpya yathā-vidhi.»
 ity ūcivān sa tau ca 'ubhau hṛiṣṭas tām anayad niṣām. 253
 prātaḥ ca prasthitāḥ sarve tataḥ prāpuḥ krameṇa te
 nagaraṃ Mālavendrasya tasya Ṣṛisena-bhūpateḥ. 254
 tatra praviviṣus te 'tha sadyaḥ ṇrāntāgatā griham
 viṇṛānti-hetoḥ kasyācid vṛiddhāya dvija-yoshitaḥ. 255
 tatra taiḥ ca prasaṅgokta-nija-vṛittānta-nāmaabhiḥ
 vīgnā 'iva dṛiṣṭā pṛiṣṭā sā vṛiddhā yoshid uvāca tām: 256
 «aham Yačasvatī nāma rājasevopajīvināḥ
 «bhāryā Satyavratākhyasya viprasya 'iha 'amalānvayā. 257
 «mṛite bhartary, aputrāyās tasyā me vṛittaye 'munā
 «taj-jivana-caturbhāgo rājñā datto dayālunā. 258
 «adya ca 'eṣa mahā-puṇyo viṇva-vyayakaro 'pi san
 «grihīto rāja-ṣaṇṇaḥ vaidyāsādhyena yakṣmaṇā. 259
 «mantrāḥ ca 'ośadhayaḥ ca 'asmin kramante naiva tad-vidām,
 «ekena tu pratijñātam asya 'agre mantra-vādinā: 260

«yadi vīraḥ sahāyo me tādṛig bhavati ko 'pi, tat
 «Vetāla-sāadhanena 'aḥaṃ rujaṃ hanyām imāṃ dhruvaṃ.» 261
 «tato hate 'pi paṭahe yadā prāpto na tādṛiḥ
 «vīraḥ ko 'pi, tadā rājā sacivān evaṃ ādiḥat: 262
 «kitavānāṃ kṛite yo 'yam iha khyāto mahā-maṭhaḥ,
 «āgantuko 'tra kitavo vīraḥ cintyaḥ sa kaṣṭhana. 263
 «kitavā nirapekshā hi dāra-bandhujanejjhitāḥ
 «nirbhayaḥ vṛiksha-mūlādi-ḥayino yogino yathā.» 264
 «iti rājā samādishtair mantribhis tad-maṭhādhipaḥ
 «tathāiva 'ukto vicinute vīraṃ āgantukaṃ sadā. 265
 «yudyaṃ ca kitavās; tvaṃ ca tasmin karmaṇi cet kshamaḥ,
 «tad nayāmy ahaṃ eva 'adya tvāṃ, Ṣṛidarṇa, taṃ maṭham. 266
 «satkāraṃ prāpnuyās tvaṃ ca rājato, mama ca tvayā
 «kṛitā bhaved upakṛitir, duḥkhaṃ prāṇāntakṛid hi me.» 267
 evaṃ uktavatiṃ taṃ ca vṛiddhaṃ Ṣṛidarṇaṃ 'bravīt:
 «vādhaṃ! ḥakto 'smi tat kartum, tat tūrṇaṃ naya māṃ maṭham!» 268
 etac ṣrutvā sa-Padmishṭhaṃ sā taṃ Mukharakāṇvitaṃ
 nītvā vṛiddhā maṭhe tatra maṭhādhipatiṃ abhyadhāt: 269
 «brāhmaṇo dyūtakāro 'yaṃ rājārthe mantra-vādināḥ
 «tasya sāhāyake ḥakto viro deḥāntarāgataḥ.» 270
 tac ṣrutvā maṭhapāḥ priṣṭtvā taṃ «tathā!» 'ity eva vādinam
 Ṣṛidarṇaṃ sa satkṛitya, nināya 'āṇu nripāntikam. 271
 tatra ca 'āveditas tena, rājānaṃ sa dadarṇa taṃ
 Ṣṛidarṇaṃ pāṇdu-kṛiṇaṃ ḥaṇḍāṇkam iva pārvaṇam. 272
 rājāpi prapātaṃ bhavyaṃ upaviṣṭaṃ vilokya taṃ
 ākāra-tuṣṭaḥ Ṣṛiseno jātāḥṣāso jagāda saḥ: 273
 «tvad-yatnād esha me rogaḥ ḥāntim eshyati niḥcitam,
 «etat tvad-darṇa-dhvasta-pīḍā vakti hi me tanuḥ. 274
 «tat-kurushva 'atra sāhāyā!» ity ukte tena bhūbhujā,
 «deva, kiṃ nāma vastv etad?» ity Ṣṛidarṇaṃ 'bravīt. 275
 atha 'anāyā sa taṃ rājā mantra-vādinam abhyadhāt:
 «ayaṃ vīraḥ sahāyas te; yat tvayā 'uktaṃ, kurushva tat!» 276
 tac ṣrutvā mantra-vādi taṃ Ṣṛidarṇaṃ uvāca saḥ:
 «Vetālāhvāna-sāhāyā samartho, bhadra, ced asi, 277
 «tat tvaṃ kṛiṣṇa-caturdaḥyāṃ adyaiva 'asyāṃ niḥḥāgame
 «iha ḥmaḥāṇam āgaccher antikam mama siddhaye.» 278
 ity uktvā sa tato 'yāsīt tapasvī mantra-sādhakaḥ,
 Ṣṛidarṇaṃ 'py agacchat taṃ maṭham āmantrya bhūpatiṃ. 279
 tatra Padmishṭhayaḥ sārḍhaṃ bhuktvā Mukharakeṇa ca,
 ekaḥ kṛipāna-bhṛid rātrau ḥmaḥāṇam taj jagāma saḥ 280
 bhūri-Bhūtākulaṃ ḥūnyam aḥivam ninadac-ḥivam
 gāḥḥāṇdhakāram, ālokaṃ kam apy upacitaṃ dadhat. 281
 tatra 'āspade viruddhāṇāṃ bhrāntvā viro dadarṇa saḥ
 Ṣṛidarṇaṃ madhyabhāga-sthitaṃ taṃ mantra-sādhakam, 282
 bhasmānūlipta-sarvāṅgaṃ dhṛita-keḥopavītakam
 preta-vastra-kṛitoṣṇiṣhaṃ samvītāṣita-vāsakam. 283

upetya 'āveditātma ca sa tam Ārīdarṇanas tataḥ
 ābaddha-kakshyaḥ papracchā: «brūhi, kiṃ karavaṇi te?» 294
 «gaccha, 'ardha-kroṣa-mātre 'sti paścimāyām ito diṣi
 «citāgni-tāpa-nirdagdha-pallavaḥ cīncapā-taruḥ; 295
 «tasya sthitaḥ ṣavo mūle, tam akṣhatam iha 'ānaya!»
 iti so 'pi tam āha sma sādḥako hṛishta-mānasaḥ. 296
 tatas «tathā!» 'iti sa gatas tatra Ārīdarṇano drutam,
 anyena nīyamānam tam kenāpi ṣavam aikṣhata. 297
 dhāvitvā tasya ca skandhāc cakarsha tam amuñcataḥ,
 «muñca! dāhyam kva me mitram nayasy etam?» iti bruvaṇ. 298
 tataḥ so 'pi dvitīyo 'tra tam Ārīdarṇanam abravīt:
 «na mokṣhyāmi, mama hy esha mitram; ko 'sya bhavān?» iti. 299
 evaṃ taylor ubhayataḥ skandhayoḥ karshatoḥ, ṣavaḥ
 Vetālānupravishtaḥ sann amuñcad bhairavam ravam. 300
 tena trasto dvitīyaḥ sa hṛit-sphoṭena vyapadyata;
 Ārīdarṇanaḥ cacāla 'atha grihītvaiva tam ṣavam. 301
 tāvac ca 'atra dvitīyaḥ sa mṛito 'py utthāya pūrushaḥ
 Vetālādḥishṭhito rundhaṇṇam tam Ārīdarṇanam uktavān: 302
 «tishṭha! skandhārpitaṃ kṛtvā mitram me, mā sma gā!» iti.
 tataḥ sa Bhūtāviṣṭam tam matvā Ārīdarṇano 'bhyadhāt: 303
 «kiṃ pramāṇam tava 'etasya mitratve? mitram esha me.»
 tāc ṣrutvā so 'paro 'vādīt: «pramāṇam ayam eva nau.» 304
 Ārīdarṇanas tato 'vocat: «mitram svam tarhi vaktv asau!»
 tatas tat-skandha-vartī san sa-Vetālāḥ ṣavo 'bravīt: 305
 «aham evaṃ bruve: mahyam āhāram yaḥ prayacchati
 «kṣudhitāya, sa me mitram, sveccham nayatu mām ca saḥ.» 306
 etac ṣrutvā sa-Vetālo dvitīyaḥ so 'vadac ṣavaḥ:
 «mama nāsty; asya ced asti, tad āhāram dadātu te!» 307
 tāc ṣrutvā, «'aham dadāmi!» 'iti vadan yāvat tam eva saḥ
 Ārīdarṇano nijānsa-sṭha-Vetālāhāra-siddhaye 308
 hanti khaḍgena, tāvat sa hanyamānaḥ sva-siddhitaḥ
 antardadhe dvitīyo 'tra sa-Vetālāḥ ṣavas tadā. 309
 atha Ārīdarṇanam tam sa Vetālo 'nsa-sṭhito 'bravīt:
 «pratipannam idāniṃ me bhojanam diyatām!» iti. 300
 tato yadā na lebhe 'nyad mānsam Ārīdarṇano 'tra saḥ
 bhojanāya, tadā tasmai svam utkṛitya 'asinā dadau. 301
 tena tushṭaḥ sa Vetālas tam evam avadat tadā:
 «prito 'smi te, mahā-sattva! dehas te 'stv ayam akṣhataḥ! 302
 «naya mām adhunā! kāryam tavaiva 'idam hi setsyati;
 «sa sādḥakas tapasvī tu svalpa-sattvo vināṅkshyati.» 303
 ity uktas tena, bhūtvaiva sa svasthāṅgas, tadāiva tam
 nītvā Ārīdarṇanas tasmai sādḥakāya samarpayat. 304
 sa ca 'abhinandya sampūjya rakta-mālyānulepanaiḥ,
 narāsthī-cūrṇa-likhite koṇa-nyastāṣṭra-kumbhake 305
 mahātāila-jvalad-dīpe maṇḍale vipulāntare
 Vetālām tam tadā 'uttānam ātta-preta-tanam vyadhāt. 306

vakshaṣṭhalopaviṣṭaṣ ca tasya 'āśya-kuhare 'tha sah
 narāsthi-sruk-sruva-karo homaṃ kartuṃ pracakrame. 307
 kṣhaṇāc ca tasya Vetālasya 'āśyāj jvalā 'udabhūt tathā,
 yathā sa sādhakas trāsād utthāya 'apāsarat tataḥ. 308
 sattva-cyutam ca tam srasta-sruk-sravam paridhāvya sah
 Vetālo vyātta-vadanah sāṅgopāṅgām nigīṇavān. 309

tad drishṭvā khaḍgam udyamya yāvac Ṛṣidarṣanaḥ sa tam
 abhidhāvati, tāvat sa Vetālas tam abbāshata: 310

« bho Ṛṣidarṣana! dhairyēṇa tushṭo 'smy evaṃ-vidhena te;
 « tat sarshapān grihāṇa tvam imān mad-mukha-sambhavān! 311

« ebhiḥ ciro-nibaddhaiḥ ca pāṇi-sthaiḥ ca 'esha bhūpatiḥ

« nivṛtta-yakṣhma-doshārtis sadya eva bhaviṣhyati; 312

« tvam ca 'acireṇa sarvasyāḥ prithvyā rājā bhaviṣhyasi.»

iti tad-vacanam ṣrutvā tam sa Ṛṣidarṣano 'bhyadbāt: 313

« sādakena vinā 'etena tatra yāsyāmy ahaṃ katham?

« « anena sa hataḥ svārtha-lobbhād », iti vaded nṛpaḥ.» 314

evaṃ Ṛṣidarṣanena 'ukto Vetālah sa jagāda tam:

« vacmi te pratyayam, yena ṣuddhis tava bhaviṣhyati: 315

« imam mṛitam mad-nigīṇam iha 'asyaiva ṣavasya hi

« darṣam pāṭayitvā tvam antaḥ-stham darṣayishyasi.» 316

ity uktvā sa yayau kvāpi Vetālo 'rpita-sarshapaḥ,

nirgatyaiva ṣavāt tasmāc; ṣavaḥ so 'py apatad bhuvi. 317

svikṛitya sarshapān, so 'pi gatvā Ṛṣidarṣanas tataḥ

sahāyādhyushite tasmin mathe rātriṃ nināya tam. 318

prage rājño 'ntikaṃ gatvā, rātri-vṛittam nivedya tat,

mantribhyo 'darṣayad nītvā sādhaḥ tam ṣavodare. 319

tato babandha rājūas tām pāṇau mūrdhni ca sarshapān,

tena so 'bhūd nṛpo naṣṭa-niḥṣesha-vyādhi-nirvṛtaḥ. 320

atha tushṭaḥ sa nṛpatiḥ Ṛṣisenah prāṇa-dāyinaṃ

anapatyaḥ sutatvena tam Ṛṣidarṣanam agrahit, 321

abhyashiṇṇac ca tam vīram yauvarājye tadāiva sah;

uptam sukṛita-vījam hi suksheśreshu mahā-phalam. 322

tataḥ Ṛṣidarṣanaḥ ṣṛimān upayeme sa tatra tam

Padmishṭhām pūrva-sevārtham Lakṣmīm iva samāgatām. 323

tayā samam ca bhuñjāno bhogān Mukharakeṇa ca

tad-bhrātrā, so 'tha tatra 'āsīt prithvīm vīro 'nupālayan. 324

ekadā jaladhes tīrāt prāpya ratna-Vināyakam

Upendraṣaktir ānīya dadau tasmai mahā-baṇik. 325

tam anarghyaṃ samālokya, yuvarājah sa bhaktitaḥ

tatra pratishṭhāpitavān vibhavana 'atibhūyasā. 326

dadau grāma-sahasraṃ ca nitya-bhogāya tatra sah,

yātrotsavam ca vidadhe militākhila-Mālavam. 327

nṛitta-vāditra-gītaiḥ ca tatra sātīṣayair niḥi

paritushṭo Gaṇān evam ādideṣa Gaṇeṣvaraḥ: 328

« mat-prasādād ayaṃ bhāvi samrāt Ṛṣidarṣano bhuvi;

« tad iha 'asty aparāmbhodhau Hāṃsadvīpam iti ṣrutam. 329

«dvīpe tatra 'asti ca kṣmābhṛd Anaṅodaya-saṃjñitāḥ,
 «Anaṅgamañjarī 'ity asti strīratnaṃ tasya ca 'ātmajā. 330
 «mad-bhaktā sā ca kanyā mām arcitvā yācate sadā:
 ««sarva-prithivīçvaram dehi patim me, bhagavann!»» iti. 331
 «ataḥ Çrīdarçanena 'etam patyā saṃyojayāmy aham,
 «ubhaya etayor evaṃ dattam bhakti-phalam bhavet. 332
 «tasmāc Çrīdarçanas tatra nītvā yuṣhmābhīr, etayoḥ
 «anyonya-darçanam yuktyā sampādya, 'ānīyatām dhruvam! 333
 «saṃyogas tu çanaiḥ samyak-krameṇa bhavitā tayor,
 «adyaiva tu sa nāsty eva, bhavitavyam hi tat tatā. 334
 «kiṃca 'evaṃ bañjo 'py asya pratimā-prāpakasya me
 «Upendraçakter asty eva vihitā pratyupakriyā.» 335
 evaṃ Gaṇeçena 'adisṭhā Gaṇā rātrau tadāiva tam
 suptam Çrīdarçanam ninyur Haṇsadvipam sva-siddhitāḥ. 336
 tatra ca 'Anaṅgamañjaryās tam praveçyāiva vāsake,
 suptāyāḥ çayane tasyā rājaputryā nyaveçayan. 337
 prabuddhaḥ sa kṣaṇāt tatra jvalad-ratna-pradīpake
 dyotamāna-vitānādi-nānānarghya-mahā-maṇau 338
 rājāvartopala-çyāma-tale sad-vāsaveçmani
 paryāṇkaçayane dhautā-sita-paṭṭottara-chade 339
 çayānām amṛitasyanda-sundara-prasara-dyutim,
 sarvataḥ prasphurat-tāra-tārāvali-manorame 340
 gagane dhavalāmbhoda-çakalotsaṅga-vartinīm
 çarac-çaçabbhīto mūrtim iva, 'ānanda-karīm dṛiçoḥ 341
 Çrīdarçanas tām sahasā dadarça 'Anaṅgamañjarīm.
 hrīṣṭa-vismīta-vibhrāntaḥ cintayāmāsa tatksaṇam: 342
 «kva suptaḥ, kva prabuddho 'smi? kim idaṃ? kā 'iyam āṅganā?
 «svapno dhruvam asau, so 'pi varam astv ayam idṛiçāḥ; 343
 «prabodhya tad imām tāvat paçyāmi», 'iti vivicya saḥ
 nudati sma çanair anse paṇinā 'Anaṅgamañjarīm. 344
 sāpi tasya kara-sparçād indor iva kumudvatī
 vyālola-netra-bhramarā prabodham prāpa tatksaṇam. 345
 dṛiṣṭvā ca tam kṣaṇam dadhyau: «ko 'yam divyākṛitir bhavet?
 «duṣṭpraveçe pravīṣṭo 'tra devo nūnam asāv», iti. 346
 utthāya ca 'etam papraccha sambhrama-praçrayākulā:
 «kas tvam? kasmāt katham ca 'iha pravīṣṭo 'sy? ucyatām!» iti. 347
 tataḥ Çrīdarçanena 'ukte svodante, sāpy avocata
 tat-prīṣṭā sundarī tasmai deça-nāmaṇvayān nijān. 348
 sotkāv anyonya-saṃtyakta-svapna-bhrāntī tataç ca tau
 bhūṣaṇānām vinimayam cakratur niçcayāptaye. 349
 atha 'ubhāv api gāndharva-vivāhotsuka-cetasau
 te Gaṇā mohayitvā tau ninyur nidrā-vaçam tadā. 350
 jāta-nidram gṛhītvā ca tam tu Çrīdarçanam tataḥ,
 sva-griham prāpayāmāsus te daivāprāpta-vāñchitam. 351
 tatra 'apagata-nidraḥ sa dhāmni Çrīdarçano nijam
 sthitāḥ, stṛy-ābharaṇair yuktaṃ dṛiṣṭvā 'ātmānam vyacintayat: 352

«aho! kim etat? kva nu sà Haṁsadvipeçvarātmaja?
 «kva tad vāsagrīhaṁ divyaṁ? kva 'ahaṁ punar ihaiva tu? 353
 «na ca svapnaḥ sa; yat pāṇau tadyābharaṇāni me
 «tiṣṭhanty etāni, tad nūnaṁ vilāsaḥ ko 'py ayam vidheḥ.» 354
 ity-ādi cintayan patnyā priṣṭhaḥ supta-prabuddhaya
 Padmishṭhaya dhīryamāṇaḥ sādhyā, tām so 'nayaḥ niṣāṁ. 355
 prātaḥ ca sarvaṁ rājñe 'pi Çriṣenāya tad abravīt
 Anaṅgamañjarī-nāma-cihnītābharaṇānvitāḥ. 356
 rājāpi tat-priyāishī sa Haṁsadvipam gavesṭhayan
 mārgaṁ dattvāpi pāṭaḥ na 'upalebhe kutaścana. 357
 tataḥ Çridarçanas tatra sa vinā 'Anaṅgamañjarim
 āsīt smara-jvarākrāntaḥ sarva-bhoga-parāṇmukhaḥ. 358
 na 'āhāraṁ çraddadhe 'paçyann āhāraṁ tad-alamkṛtiḥ,
 svāpaṁ jahāva apaçyaṁ tu svāpaṁ tad-mukha-paṇkajam. 359
 atrāntare ca sà tatra Haṁsadvipe nṛpātmaja
 tūrya-çabdaiḥ prabubudhe prabhāte 'naṅgamañjarī. 360
 smṛtvā tad rātri-vṛttam sà, dṛṣṭvā ca 'alamkṛtām tanum
 Çridarçanālamkaraṇaiḥ cintām autsukyato yayau: 361
 «svapna-bhrānti-harair datta-premabhir durlabhe jane
 «ebhir ābharaṇair nītāsmi aho jivita-saṁçayam!» 362
 ity-ādi cintayantīm tām puruṣābharaṇair yutām
 pitā 'Anaṅgodayo 'kasmāt praviçya 'atra vyalokayat. 363
 vāsasā 'āchādītāṅgīm ca lajjayā 'avanatām tataḥ
 papraccha 'utsaṅgam āropya tām sa rājā 'ativatsalah: 364
 «kim ayam, putri, pum-veçāḥ? kim trapā ca 'idṛiçi? vada!
 «mā krithā mayy aviçvāsam, baddhāḥ prāṇā hi me tvayi.» 365
 ity-ādibhiḥ priyālapais tena maṇḍikṛita-trapā
 pitrā, çanaḥ tam vṛttāntam kṛitsnam tasmai çaçāṁsa sà. 366
 tataḥ so 'syāḥ pitā rājā tad amānuṣa-gocaram
 indrajālam iva 'avetya, yayau kartavya-saṁçayam. 367
 gatvāiva tac ca papraccha supṛitam siddha-yoginam
 mahāvṛata-dharaṁ Brahmasomaṁ nāma tapasvinam. 368
 sa vikṣhya praṇidhānena nṛpaṁ tam tāpaso 'bhyadhāt:
 «Mālavāt satyam āninye Gaṇaiḥ Çridarçano nṛpaḥ; 369
 «Gaṇeçvaraḥ prasanno hi tvat-putryās tasya ca 'ubhayoḥ.
 «tat-prasādāc ca rājā sa sārvaḥ bhauṁ bhaviṣyati. 370
 «tac çlāghaniyo duhitus tava bhartā sa tādṛiçāḥ.»
 ity ukto jñāninā tena prahva rājā jagāda tam: 371
 «kva Mālavaḥ? kva, bhagavan, Haṁsadvipa mahān ayam?
 «panthā durgaç ca, kāryam ca na 'idaṁ kālāntara-kṣhamam. 372
 «tat prasāda-paro nityam tvam eva 'atra gatiḥ mama.»
 iti rājñā sa vijñaptas tapasvī bhakta-vatsalah, 373
 «esho 'haṁ sādhyāmy etad», ity uktvā 'antardadhe tataḥ,
 kṣhaṇāc ca Mālavaṁ prāpa puram Çriṣena-bhūbhṛitāḥ. 374
 tatra tasmin praviçyaiva Çridarçana-vinirmite
 devāgāre Gaṇādhiçam praṇamya 'upaviveça saḥ. 375

« namo 'stu tubhyaṃ nakṣatra-mālā-maṇḍita-mūrdhane
 « Sumeru-ṣikharābhāya kalyāṇamaya-mūrtaye! » 376
 « naumi nṛityoṣavotkshipta-saralābhbraṇḍīyaṃ tava
 « karaṃ tribhuvanāgāra-dhāraṇa-stambha-sampibham. » 377
 « nidhānaṃ sarva-siddhīnāṃ, Vighnāntaka, namāmy aham
 « prithulodara-kumbhaṃ te pannagābharaṇaṃ vapuḥ; » 378
 iti tatra sa yāvac ca Gaṇeṣaṃ stauti tāpasah,
 tāvat tat-pratimānetuḥ putras tasya baṇikpateḥ 379
 Upendraçakter uddāma-cirṇmāda-viçriṇkhalah
 bhrāmyan Mahendraçakty-ākhyo viveça 'atrāiva daivataḥ. 380
 abhyadhāvad grahituṃ ca tam eva sa tapasvinam,
 tataḥ sa pāpinā tatra tapasvī tam atādayat. 381
 sa tena nyasta-mantreṇa pāpinā tasya tāḍitah
 çāṇṭonmādas tadaiva 'abbūt svastha-buddhir baṇik-sutaḥ. 382
 jāta-lajjaḥ ca sa tato nirgatyāiva digambaraḥ
 hastāchāḍita-kaupīno jagāma sva-grihaṃ prati. 383
 tatkalāṃ lokato buddhvā, sametya 'ānanda-nirbharaḥ
 Upendraçaktiḥ sa pitā tam anaishid nijam griham. 384
 tatra taṃ snapayitvā ca kṛtvā vastrādy-alamkṛitam,
 tad-yuktas tāpasam taṃ sa Brahmasomam upāyayau. 385
 upānayac ca bahv asmai dhanam putra-pradāyine,
 sa tu tad naiva jagrāha tāpaso divya-siddhi-bhrit. 386
 atrāntare ca tad buddhvā, tam upāgāt tapasvinam
 Çridarçanānvito bhaktyā Çrisena-nṛipatiḥ svayam. 387
 prāṇipatyā stutim kṛtvā, taṃ sa rājā vyajjīṇapat:
 « sampannā baṇijas tāvat putra-svāsthyād upakriyā » 388
 « yushmad-āgamanād asya; tad mamāpi tathā kuru,
 « yathā Çridarçanasya 'asya mat-sūnoḥ kuçalam bhavet. » 389
 iti tena 'arthito rājñā tāpasah so 'bravīd hasan:
 « rājan, kim asya caurasya karomy aham abhīpsitam, » 390
 « yo rājaputryā hṛdayam mushitvā 'ābharaṇāni ca
 « rātrāv Anaṅgamañjaryā Haṃsadvīpād iha 'āgataḥ? » 391
 « tathāpi tvad-vacaḥ kāryam mayā; » 'ity uktvā prakoshṭhataḥ
 Çridarçanaṃ tam ādāya tāpaso 'ntardadhe 'tha saḥ. 392
 sa prāpya Haṃsadvīpaṃ ca rājñō 'naṅodayasya tam
 prāveçayad rājadhāniṃ tat-sutābharaṇair yutam. 393
 so 'py abhyānandat taṃ rājā prāptaṃ Çridarçanaṃ tadā,
 hṛishṭaḥ pūrvam tam abhyarcya pāda-namras tapasvinam. 394
 dadau ca taṃ sutāṃ tasmai puṇyāḥ 'naṅgamañjarīm
 Çridarçanāya ratnaugha-mālinīm vasudhām iva. 395
 tayā badhvā sametaṃ ca taṃ sa jāmātaraṃ punaḥ
 Mālavam prāpayāmāsa çaktyā tasya tapasvinaḥ. 396
 tatra prāptaḥ ca sa tataḥ kāntā-dvītaya-saṃgataḥ
 Çridarçanaḥ sukham tasthau hṛishṭa-rājābhīnanditah. 397
 kālēna tasmin Çrisene rājñi lokāntaram gate,
 tad-rājyam prāpya, prithivīm kṛtsnām vīro jigāya saḥ. 398

samāsādita-sāmrājyaḥ sa taylor bhāryayor dvayoh
 Padmishṭhā-'Anāngamañjaryos tanayau dvāv ajījanat; 399
 ekaṃ tayoh Padmasenam nāmnā sa kṛitavān nṛipaḥ,
 Anāngasenam aparaṃ; vṛiddhiṃ tau ca 'atra nītavān. 400
 yāti kāle ca devibhyāṃ saha so 'bhyantare sthitaḥ
 Ārḍarāṇo 'ṇṇiṇo rājā viprasya 'ākṛanditaṃ vahiḥ. 401
 praveṇya taṃ ca papraccha vipraṃ ākranda-kāraṇam;
 tataḥ sa darṣitodvego vipraḥ tam idam abravīt: 402
 «yo 'bhūḍ dīpta-ṇṇiko 'gnir, so 'ṭṭhāsa-mucā 'adhunā
 «sa-jyotir-dhūma-lekho 'pi kālameghena nāṇitaḥ.» 403
 ity uktvā dṛiṣṭā-nasṭho 'bhūḍ brāhmaṇaḥ so 'tra tatksaṇam.
 «kim etad uktam etena? kva gataṇ ca?» 'iti vismayāt 404
 yāvat sa rājā brūte ca, tāvad devyāv aṇṇkitam
 dhārāṇṇaṃ rudantyaṇ te tasya pañcatvam āpatuḥ. 405
 tad dṛiṣṭvā 'aṇṇi-pātoḇraṃ sahasā sa mahīpatiḥ,
 «hā hā! kim idam?» ity ārtvā vilapann apatad bhuvi. 406
 patitaṃ ca tam ādāya pārṇvagā ninyur anyataḥ,
 devyoṇ ca vahnī-saṇṇkārāṃ nītvā Mukharako vyadhāt. 407
 labdha-saṇṇjō 'nuṇocyā 'atha bhārye te suciraṃ nṛipaḥ,
 taylor nirvartayāmāsa sa snehād aurdhvadehikam. 408
 vāṣpa-durdina-baddhāṇḍhakārāṃ nītvā ca vāsaram,
 dvābhyaṃ vibhajaṇ putrābhyaṃ prithvī-rājaṃ dadau dvidhā. 409
 tato nirgatyā nagarāt, prakṛitīṇ anupātīṇ
 nirvartya, jāta-vairāgyaḥ ṇṇiye tapase vanam. 410
 phala-mūlāṇaḥ tatra vasaṇ, jātu yadṛicchayā
 bhraṇan so 'ntikaṃ ekasya prāpa nyagrodha-ṇṇhinaḥ. 411
 tatra prāptam akasmāt taṃ, nirgatyaiṇ taros, tataḥ
 ūcatur divya-rūpe dve phala-mūla-kare striyaṇ: 412
 «rājann, ehi! ḇṛihāṇa 'etāṇ adya phala-mūlāṇi nau!»
 tac ṇṇutvā so 'bravid: «brūtaṃ tāvad me, ke yuvāṃ?» iti. 413
 tatas te divya-nāryau tam ūcatus: «tarhi nau ḇṛiham
 «ehi! praviṇya tatra 'etad vakṣyāvas te yathātatham.» 414
 tac ṇṇutvā sa «tathā!» 'ity uktvā, tābhyaṃ Ārḍarāṇaḥ saha
 pravishiṭho 'tra dadarṇa 'antar divyaṃ hemamayaṃ puram. 415
 viṇṇāntas tatra divyāṇi bhuktavāṇ ca phalāṇi saḥ
 nāribhyaṃ jagade tābhyaṃ: «idāṇiṃ, nṛipate, ṇṇiṇu: — 416
 Āsīt Kamalagarbhāḇkhyāḥ Pratishṭhāṇe purā dvijaḥ;
 tasya 'abhūtāṃ ca bhārye dve, ekā Pathyā, 'Abalā 'aparā. 417
 jarāḇkrāntāṇ ca kālēna te bhāryā-patayas trayāḥ
 paryante viviṇur vahnīṃ saha 'anyonyāṇurāḇṇaḥ. 418
 «bhāryāpatitvaṃ sarvasmin bhūyāj janmani naḥ, prabho!»
 iti prārṇyata tasmiṇṇ ca kāle tair analād Harāḥ. 419
 tataḥ Kamalagarbho 'sau Yaksha-yonāv ajāyata
 Pradiptākshasya Yakshasya putro Dīptaṇṇhābhidhāḥ 420
 kanyāṇ Aṭṭhāsasya bhrātā tīvra-tapo-balāt.
 tad bhārye api te Pathyā-'Abale Yaksha-pateḥ sute 421

Dhūmaketv-abhidhānasya jajāte Yaksha-kanyake,
Jyotirlekhābhidhānā 'ekā, Dhūmalekhā 'iti ca 'aparā. 422

kālena ca bhaginyau te kanyake prāpta-yauvane
bhartr-arthaṃ tapase gatvā 'araṇye 'toshayatām Haram. 423
sa tushṭo darṇaṇaṃ dattvā devas te dve samādiṇat:
«samam eva praviṣya 'agniṃ, yuvābhyāṃ pūrva-janmani 424
«yena sākāṃ vritāṃ bhāryāpatitvāṃ sarva-janmasu,
«sa vāṃ Yaksho 'ṣṭabhasasya bhrātā Dīptaçikhābhidhāḥ 425
«jātaḥ; sa svāmi-çāpena punar martyatvam āgataḥ
«jātaḥ Çridarṇano nāma; tad yuvāṃ api gacchatam! 426
«bhavetaṃ martyaloke 'sya bhārye; çāpa-kshaye punaḥ
«yūyaṃ ca bhāryā-patayo Yakshāḥ sarve bhaviṣyatha.» 427
iti Gaurīpater vākyād ubhe te Yaksha-kanyake
Padmishṭhā-'Anaṅgamañjaryāv ajāyetām bhuvas tale. 428
Çridarṇanasya bhāryātvam prāpte satyau ca te cirāt
etya tena 'Aṣṭabhasena yuktyā brāhmaṇa-rūpiṇā 429
çliṣṭhoktyā smārīte daivāj jātiṃ nāmāny udrīyatā;
tena te tām tanuṃ tyaktvā Yakshīṇītvam upāgate. — 430
«te dārāṃs tvam ime viddhi, bhavān Dīptaçikhaç ca saḥ;»
ity ukta eva tābhyāṃ tām jātiṃ Çridarṇano smaran 431
saṃpannaç ca tataḥ sadyo Yaksho Dīptaçikho 'tra saḥ,
prāptaç ca tābhyāṃ bhāryābhyāṃ saṃyogaṃ vidhivat punaḥ. 432

«tad imaṃ viddhi mām Yakshaṃ, Vicitrakatha! te ime
«Jyotirlekhāṃ tathā Dhūmalekhāṃ jānihi me priye! 433
«tad evaṃ mādrīçāṃ devavaṇça-jānām api 'idrīçāṃ
«sukha-duḥkhaṃ bhavet kāmāṃ; mānuṣhāṇāṃ tu kā kathā? 434
«yushmākāṃ ca 'acirād, vatsa, bhaviṣyati samāgamaḥ
«bhartrā Mrigāṅkadattena; mā vishādam ataḥ kṛithāḥ! 435
«ahaṃ ca 'iha tava 'ātithya-hetor āsthām, idaṃ hi me
«bhaumaṃ dhāma; tad āssva 'iha! karishye 'bhimatatp tava. 436
«tato yāsyāmi Kailāsaṃ sva-dhāma;» 'iti nijāṃ kathāṃ
uktvā sa Yaksho mām tatra kaṃcit kālam upācarat. 437
adya yushmān iha prāptān jñātvā rātrau, sa sanmatih
suptānāṃ madhye suptam āniya mām vyadhāt. 438
tato drīṣṭo 'smi yushmābhir, yūyaṃ prāptā mayāpi ca. —
«ity esha yushmad-viçleshe vṛttānto, deva, māmakaḥ.» 439
iti nija-sacivād niçamyā tasmād
niçi sa Vicitrakathād yathārtha-nāmnāḥ,
sukham abhajaḍ atīva rājaputraḥ
samam aparaiḥ sacivair Mrigāṅkadattaḥ. 440
nītvā 'atra rātrim aṭavī-bhuvi, Nāga-çāpa-
viçleshitāmilita-çesha-sakhin vicinvaṃ,
abhy-Ujjayiny udacalac ca Çaçāṅkavatya
lābhāya so 'rpita-matih saha tair vayasyaiḥ. 441

Tarāṅga 74.

Tatas taiḥ sacivair yuktaḥ kramāc Çrutadhi-pañcamaiḥ
 Mṛigāṅkadattas tasyāṃ sa gacchan Vindhyāṭavi-bhuvi, 1
 samprāpa saphala-snigdha-taru-chāyā-manoramam
 ekam kānam acchāccha-svādu-çita-jalāçayam. 2
 tatra snātaḥ sasacivo bhukta-nānā-phalaḥ ca saḥ
 ekadeçe latā-channe samālāpam iva 'açṛṇot. 3
 gatvā dadāti yāvac ca dṛiṣṭim tatra latāntare,
 tāvad dadarça tatra 'antar mābāntam vara-vāraṇam 4
 āçvāsayantam puruṣam pathi çrāntam acakṣhusham
 kareṇa 'upāhritais toyaiḥ phalaiḥ karṇānilais tathā; 5
 «kaccit kimpit samāçvastō bhavān?» iti ca tam muhuḥ
 sādhu-mānuṣhavad prityā vadantam vyaktayā girā. 6
 tam dṛiṣṭvā sa sakhīn prāha rājaputraḥ savismayaḥ:
 «paçyata! kva gajo vanyaḥ, kva 'ācāro mānuṣhacitaḥ? 7
 «avaçyam ko 'py ayam hetoḥ kuto 'py evam iha sthitaḥ.
 «ayam Praçaṇḍaçakteç ca sakhyuḥ susadriçaḥ pumān, 8
 «kimtv andha eṣa; tat kṣhipram paçyāma», iti tān sakhīn
 uktvā, Mṛigāṅkadatto 'tra tasthau çṛṇvann alakṣitaḥ. 9
 tāvat sa tam samāçvastam andham papraccha vāraṇaḥ:
 «kas tvam? katham iha 'āyāto 'sy andhaḥ sa?» kathyatām! iti. 10
 tataḥ so 'pi jagāda 'etaṃ pumān andho gajottamam:
 «asti 'iha 'Amaradattākhyo rājā 'Ayodhyā-purī-patiḥ; 11
 «Mṛigāṅkadatta ity asti tasya 'uttama-guṇaḥ sutāḥ;
 «tasya Praçaṇḍaçakty-ākhyo bhṛityo 'ham çubha-janmanaḥ. 12
 «sa rājaputraḥ kenāpi kāraṇena sva-deçataḥ
 «pitṛā nirvāsito 'smābhīḥ sahāyair daçabhir yutaḥ. 13
 «te Çaçāṅkavati-hetor vayam Ujjayinīm tataḥ
 «prasthitā Nāga-çāpēna sarve 'çavyām viyojitāḥ. 14
 «aham ca 'andhatvam āyātas tac-çāpēna, paribhraman
 «iha prāpto yathālabdha-phala-mūla-jalāçanaḥ. 15
 «çvabhṛādi-pāta-nāçanair mṛityur iṣṭatamo 'pi me
 «anubhāvayatā kleçam na datto vata vedhasā! 16
 «jāne tv adya yathā çāntam kṣud-duḥkham tvat-prasādataḥ,
 «tathā 'āndhyam api me çāmyet kim api, tvam hi daivatam.» 17
 ity ukte tena, samjāta-niçayo harsha-çokayoḥ
 Mṛigāṅkadatto madhya-sthaḥ sacivāns tān abhāshata: 18
 «Praçaṇḍaçaktir eva 'ayam kṣhṭam etāṃ daçāṃ gataḥ.
 «na ca 'eṣa sambhāvayitum yukto nas tvarayā 'adhunā; 19

«netrōpakāram asya 'esha dvipaḥ kurvīta jātucit,
«asmān dṛiṣṭvā tv asau naçyet; drashtavyo 'tas tad atra naḥ.» 2
ity uktvā sānugaḥ çriṇvaṁs tasthau rājasuto 'tra saḥ.

Pracaṇḍaçaktiç ca tataḥ taṁ sa papraccha vāraṇam: 21
«idānīm brūhi vṛttāntaṁ, mahātman, mama: ko bhavaṇ?
«kā 'eshā te gajātā vāk ca samadasyāpi nirmadā?» 22
tad ākarṇya sa niḥçvasya gajendras taṁ abhāshata:
«çriṇv, imam nija-vṛttāntam ā mūlāt kathayāmi te: 23

Nagaryām Ekalavyāyām purā Çrutadharābhīdhaḥ
rājā 'abbhūt, tasya ca 'abbhūtāṁ sutau dvau bhāryayor dvayoḥ. 24
tayoḥ Çiladharāṁ nāma jyeshṭhaṁ, tasmin divaṁ gate,
rājyāt Satyadharo nāma kanyān niravāsayat. 25
so 'tha Çiladharo gatvā tena 'amarshēṇa Çaikaram
ārādhyā, tapasā tushṭāt tasmād varam ayācata: 26
«bhūyāsaṁ, deva, Gandharvo, yena 'ambara-carō bhavan
«taṁ Satyadharā-dāyādāṁ hanyām eva 'avahelayā!» 27
tac çrutvā bhagavān evaṁ Çambhur ādiçati sma taṁ:
«etat te bhāvi, kiptv adya sa çatrus te mṛitaḥ svayam. 28
«janishyate ca Rādhāyām punar Ugrabhaṭasya saḥ
«nṛpasya putraḥ Samarabhaṭo nāma pitṛi-priyaḥ. 29
«tvam ca Bhīmabhaṭo nāma tasya dvaimāturo 'grajaḥ
«bhrātā janishyase, taṁ ca hatvā rājyaṁ karishyasi. 30
«sāmarshēṇa tvayā ca 'etat yatas taptam tapas, tataḥ
«muni-çāpāt pada-bhrasṭo vanyo hasti bhavishyasi 31
«jātismaro vyakta-vāk ca; bhavaṇ āçvāsishyati
«yadā 'avasannam atithim, sva-vṛttāntaṁ ca vakshyati, 32
«tadā gajātvād nirmukto Gandharvas tvam bhavishyasi,
«upakāraç ca tasyāpi bhavishyaty atithes tadā.» 33
ity ādiçya tiro-bhūte Çarve, Çiladharo 'tra saḥ
dṛiṣṭvā cira-tapaḥ-kṣhīṇaṁ Gaṅgāyām tanum akshipat. 34
atrāntare kathā-samdhau pūrvoddishṭasya bhūpateḥ
tasya 'Ugrabhaṭa-samjñasya, Rādhāyām puri tulyayā 35
Manoramākhyayā devyā samam nivasataḥ sukham,
pārçvam deçāntarād āgāl Lāsako nāma nartakaḥ. 36
sa ca nāṭya-prayogaṁ taṁ rājñe tasmāy adarçayat,
Daityānaṁ Hariṇā yatra bṛitaṁ strī-rūpiṇā 'amṛitam. 37
tatra ca 'Amṛitikā-bhūmau nṛityantīm nartakasya saḥ
dadarça tanayām tasya nāmnā Lāsavatīm nṛipaḥ. 38
tasyāḥ sa rūpaṁ dṛiṣṭvāiva viçva-kṣhobhita-Dānavam
satyāmṛitāyā iva tad, rājā kāma-vaçam yayau. 39
nṛittānte ca dhanam bhūri tat-pitre pravṛtīrya saḥ
prāveçayat taṁ tatkalām kanyām antahpuram svakam. 40
tatas tayā sa nartakyā vihitōdvāhayaḥ saha
Lāsavatyaḥ nṛipaḥ tasthau tad-mukhāsakta-locanaḥ. 41

ekadā sa Yajuhsvāsi-samjñam prāha purohitam:
 «putro nāsti 'iha me, tat tvam putreṣṭīm mama kurv!» iti. 42
 tatas «tathā!» iti vidhivat tām iṣṭīm tasya bhāpateḥ
 purohitaḥ sa vidadhe vidvadbhir brāhmaṇaiḥ saha. 43
 prāçayad mantra-pūtam ca tam devīm tām Manoramām
 bhāgam agryam caror jyeshthām sa, pūrvārādhitas tayā; 44
 çesham tasyai dvitīyasyai Lāsavatyai dadau ca sah.
 tataç ca tau tayoh Çiladhara-Satyadharāv ubhau 45
 ubhayor udare rājyoh pūrvoktau sambabhūvatuḥ.
 prāpte ca samaye tatra devī tasya mahāpateḥ 46
 Manoramā prasūte sma putram kalyāṇa-lakṣhaṇam.
 «esha Bhīmabhaṭo nāma jātaḥ khyāta-yaçā nripaḥ;» 47
 ity uccacāra tatkalam suspashtā bhārati divaḥ.
 tato 'nyedyuḥ prasushuve sāpi Lāsavati sutam. 48
 pitā ca tam sa Samarabhaṭam nāmnā 'akarod nripaḥ.
 atha tau kṛita-saṅskārāv avardhetām kramāc çiçā. 49
 jyeshtho Bhīmabhaṭas tam tu kanishṭham ajayad guṇaiḥ,
 tat-samgharsheṇa ca 'anyonyam tayor vairam avardhata. 50
 ekadā bāhunā bāhuyuddha-kelau samatsarah
 hanti sma kaṇthe Samarabhaṭo Bhīmabhaṭam haṭhāt. 51
 tato Bhīmabhaṭaḥ krodhād bhujābhyām pariveshtya tam,
 nyadhād utkshipya Samarabhaṭam ca jhaṭiti kṣhitau. 52
 sa tena 'abhihato gādham sarva-dvārair asrig vaman,
 samutthāpya 'antikam mātur nīto 'bhūd nija-sevakaiḥ. 53
 sā tam dṛishṭvā ca buddhvā ca vṛittāntam, sneha-kātarā
 tasya mūrdhani mūrdhanam āsajya prārudad bhṛīcam. 54
 tāvad rājñā pravishṭena tad dṛishṭvā 'ākula-cetasā,
 «kim etad?» iti pṛishṭā sā Lāsavaty evam abravīt: 55
 «iyam Bhīmabhaṭena 'asya kṛitā 'avasthā sutasya me;
 «sadā ca 'abhibhavaty enam, na ca 'aham, deva, vacmi te; 56
 «idam dṛishṭvā tu jāne 'ham: tavaiva syāc çivam katham
 «tasminn evam-vidhe putre? vicārayatu vā bhavān.» 57
 evam tayā 'uktaḥ priyayā sa tam Ugrabhaṭo nripaḥ
 kruddho Bhīmabhaṭam svātma-samnikarṣhād nyavārayat. 58
 hṛita-vṛittim ca kṛitvā 'enam, rājaputra-çatam vyadhāt
 rakṣhārtham tasya Samarabhaṭasya sa-paricchadam. 59
 svādhīnam ca 'akarot tasya bhāṇḍāgāram kaniyasah,
 tam tu Bhīmabhaṭam jyeshṭham sarva-hāram apākarot. 60
 tato mātā tam āhūya sā vakti sma Manoramā:
 «nartakī-rāgiṇā tāvat pitrā tvam parivarjitaḥ; 61
 «tad mātāmaha-çālām tvam gaccha Pātālīputrakam!
 «tatra mātāmahaḥ svam te rājyam dāsyaty aputrakam. 62
 «iha tvam ca 'esha Samarabhaṭo hanyād ripur bali.»
 iti mātur vacaḥ çrutvā tām sa Bhīmabhaṭo 'bravīt: 63
 «kshatriyaḥ san na deçam svam tyakṣhyāmi klīvavad bhayāt.
 «dhīrā bhava, 'ambal kaḥ çakto varāko mām prābādhitum?» 64

ity uktavantam tam matā sā 'abravīt: «tarhi bhūyasah
 «sabhāyān kuru rakshārtham madhyais tvam dhanair!» iti. 65
 tato Bhīmabhaṭo 'vādid: «etad, amba, na ṣobhate;
 «evam hi satyam tātasya prātipakshyam kṛitam bhavet. 66
 «tad me tvad-ācishaiva syāt kalyāṇam; nirvṛitā bhava!»
 ity ācvasya sa tām Bhīmabhaṭo niragamat tataḥ. 67
 tāvac ca tatra buddhvā tat, paurāḥ sarve 'py acintayan:
 «anaucityam param rājñā kṛitam Bhīmabhaṭasya tu! 68
 «nāiva 'asya rājyam Samarabhaṭo hartum pragalbhate;
 «tad esha pūrva-sevāyāḥ kālo Bhīmabhaṭasya naḥ.» 69
 iti niṣcītya guptam te paurā Bhīmabhaṭam dhanaiḥ
 tathā 'apṛiṇan, yathā so 'tra tasthau bhṛityaiḥ samam sukhī. 70
 kanishṭhaḥ sa tu tasya 'āsīd badham eva nirūpayan,
 pituḥ paricchada-kṛitaḥ parikalpya tad ācayam. 71
 tāvac ca Čaṅkhadattākhyo viprah čūro yuvā dhanī
 dvayor vayasyaḥ Samarabhaṭam etya tam abravīt: 72
 «bhrātrā vairam na yuktam te! na 'esha dharmo, na ca tvayā
 «jyāyān sa bādhitum cakyāḥ, syād akīrtiḥ param tava.» 73
 iti bruvann adhikshipya sa tena nirabhartsyata;
 hitopadeṣo mūrkhasya kopāyaiva, na čāntaye. 74
 tatas tat-kopato gatvā dhīras tad-vijigishayā
 Čaṅkhadatto vyadhād eka-sakhyam Bhīmabhaṭena sah. 75
 atha 'atra Maṇidattākhyāḥ ko 'pi dečāntarāgataḥ
 ānītavān ačvaratnam ekam atyuttamanī baṇik 76
 čačāṅka-dhavalam, čuddha-čaṅkhādi-čravya-nisvanam,
 dugdhābdher iva kallola-jālam ucchalad-utthitam, 77
 rocamānaiḥ samāyuktam, cūdāmaṇy-aṅgadāḍibhiḥ
 Gandharva-kula-sambhūti-samsiddhair iva bhūṣitam. 78
 ākhyātam Čaṅkhadattena tam ca gatvā hayottamam
 kṛiṇāti sīna dhanair Bhīmabhaṭas tasmād baṇigvarāt. 79
 tatksaṇam ca 'atra Samarabhaṭo buddhvā tad, etya sah
 mūlyena dviguṇena 'ačvam baṇijo mārḡati sma tam. 80
 paratantrī-kṛitam tam ca tasmai na 'adād baṇig yadā,
 tadā so 'čvam balād netum tam pravartata matsarāt. 81
 tena 'ubhayos tayo rājanputrayoḥ, častra-pāṇishu
 bhṛityeshu dhāviteshv atra, samabhūd yuddham uddhatam. 82
 tatra Bhīmabhaṭoccaṇḍa-doranda-nihatānugah,
 tyaktvā hayam, sa Samarabhaṭo 'bhajyata tad-bhayāt. 83
 bhajyamānam ca dhāvitvā, kečeshv ākrishya prishṭhataḥ,
 mihanti Čaṅkhadattas tam yāvad manyu-bharākulah, 84
 tāvad Bhīmabhaṭaḥ pačcād upetya 'enam nyavārayat,
 «āstām samprati! tātasya duḥkham evam bhaved», iti. 85
 tataḥ sa Čaṅkhadattena mukto, raktaṁ vṛaṇair vaman,
 trastaḥ palāyya Samarabhaṭaḥ pārčvam agāt pituḥ. 86
 tato 'tra avikṛitāčvam tam vīram Bhīmabhaṭam kṣhaṇāt
 upetya brāhmaṇaḥ kačcid nītvā vijanam abravīt: 87

«mātā Manoramā devī, Yajñsvāmī purohitāḥ,
 «pitṛi-mantrī ca Sumatis tvām idam bruvate 'dhunā: 88
 ««jānāmi yādriṣo, vatsa, rājā tvayi viśeshataḥ,
 ««asmin vyatikare vṛitte, çatrutām eva te gataḥ. 89
 ««tad ātmānam ca dharmam ca yaçaç ca yadi rakshasi,
 ««āyatim yadi jānāsi, yady asman manyase hitān, 90
 ««tad arko 'stampato yāvad, itas tāvad alakshitāḥ
 ««nirgatya sāmpratam siddhyai mātāmaha-griham vraja!» 91
 «iti samdishtavaddbhiç ca sadratna-svarṇa-pūritam
 «tair idam preshitam bhāṇḍam, mad-hastena ca grihyatām!» 92
 etat tasmād dvijāc çrutvā sa «tathā!» 'ity abhinandya ca,
 sudhīḥ tat svarṇa-sadratna-bhāṇḍam Bhīmabhaṭo 'grahīt. 93
 dattvā ca pratisamdeçam anurūpam, viçijya tam
 vipram, kṛipāna-pānis tam ārūḍho 'bhūt turāṅgamam. 94
 grīhita-hema-ratnena dviṭyāççvādhīrohiṇā
 sahitaḥ Çaṅkhadattena so 'tha praesthitavāns tataḥ. 95
 dūram vyatītya ca 'adhvānam niçithe sa nripātmajah
 prāpad Bhīmabhaṭo mārگا-madhye çara-vanam mahat. 96
 tatra 'anavaratam tasya savayasyasya gacchataḥ,
 etad-vāji-khura-kshuṇṇa-çara-çabda-prabodhitam 97
 utthāya sinha-mithunam udgarjat potakaiḥ saha
 apātayāt tau turagau nakhair udarayor adhaḥ. 98
 sadvitiyaç ca tām sinhān sarvān vīraḥ sa tatksanam
 khaḍga-prahāra-lūnāṅgaṇ akarod gata-jīvitān. 99
 samitro 'py avaruḥya 'atha turagau yavad īkshate,
 tāvad vigalitāntrau tau bhūmāv apatatām ubhau. 100
 tad drisṭvā sa viṣaṇṇas tam Çaṅkhadattam abhāshata:
 «sakhe, viruddhāt svajanād vyaṁ yatnāt palāyitāḥ; 101
 «brūhi, yatna-çatenāpi kva palāyāmahe vidheḥ,
 «yena 'ihāpi hatāḥ smo 'dya vāha-mātrāsahishṇunā? 102
 «yat-kṛite vihito deça-tyāgaḥ, so 'pi hayo mṛitāḥ;
 «tad asmābhiḥ katham padbhyām gamyā 'iyam aṭavi niçi?» 103
 ity uktas tena sa subhīc Çaṅkhadattas tam abravīt:
 «na 'etad navam, jayati yat pauruṣam vidhuro vidhiḥ; 104
 «nisarga eva tasya 'ayam, dhairyena tu sa jīyate;
 «vāto 'drer iva kiṁ kuryād dhīrasya 'akampitasya saḥ? 105
 «tad ehy! ārūḍha-dhairyaççvau vrajāvo 'tra!» 'iti vādinā
 Çaṅkhadattena sa samam prāyād Bhīmabhaṭas tataḥ. 106
 vyatikrāntasya çanakaiḥ kāntāram atha tasya tat
 çara-pāṭita-pādasya çarvarī paryahīyata. 107
 udite tu jagad-dīpe bhānau naiça-tamo-mushi,
 mārگاbjini-sarojeshu madhura-kvaṇitālishu, 108
 «disṭyā sinhādi-samkīrṇam tīrṇo 'yam aṭavīm imām!»
 jalpatav iva 'ntphulla-mukheshv anyonyam avalokya, tat 109
 krameṇa gacchann utajaiḥ samākīrṇam tapasvinām
 pulinam Jahnukanyāyāḥ prāpat sa savayasyakah. 110

tatra Çarva-çiro-vāsa-lagna-candrāṃritair iva
 taj-jalaih svādubhiḥ pītaiḥ snāto viçrāmyati sma saḥ. 111
 vyādhād mārḡgātāt kṛitair bhṛiṣṭaiḥ ca hariṇāmishaiḥ
 Çaṅkhadattopanitaiḥ sa deha-vṛttiṃ vyadhata saḥ. 112
 uttaritum açakyāṃ ca pūrṇām ālokya Jāhnavīm,
 taraṅga-hastair asakṛid vārayantīm iva 'ucchritaiḥ, 113
 tasyāḥ kūlena sa tato gatvā, brāhmaṇa-putrakam
 svādhyāyāsaktam adrākṣhīd vijanasthoṭajāṅgaṇe. 114
 upetya tam apricchac ca: «kas tvam? kim iha nirjane
 «ekāky eva karoshi?» 'iti; tataḥ so 'py enam abhyadhāt: 115
 «aḥaṃ Vārāṇasi-vāsi-Çṛikaṇṭhākhyā-dvijanmanah
 «Nīlakaṇṭhābhīdhaḥ putraḥ; kṛita-saṅskāra-paddhatīḥ 116
 «so 'haṃ gurukulādhitā-vidyā bālo nijaṃ griham
 «upaimi yāvat, tāvad me vinashṭāḥ sarva-bāndhavāḥ. 117
 «tena 'anātho 'rtha-hīnaḥ ca gārhaṣṭhyāṣiddhi-duṣṭhitaḥ
 «nirviṇṇo 'ham iha 'āgatya tapas tīvram açīçriyam. 118
 «tataḥ svapne 'bravīd devī Gaṅgā, dattvā phalāni me:
 ««etāni khādāṇa tishṭha 'iha, yāvat prāpsyasi vāñchitam.»» 119
 «etac çrutvā prabudhyaiva gatvā snātvā, niçākshaye
 «prāpam phalāni Gaṅgāyām āgatāni jalāntare, 120
 «tāny ānya 'amṛita-svādūny uṭaje 'haṃ ca bhuktavān;
 «evaṃ tāny anvahaṃ prāpya tapasy aham iha sthitaḥ.» 121
 iti tena 'udite, Çaṅkhadattam Bhīmabhaṭo 'bravīt:
 «asmai gārhaṣṭhya-paryāptam dadāmi guṇine dhanam.» 122
 tac çrutvā çaddhita-vacāḥ tena, rājasuto 'tha saḥ
 mātṛā nisṛiṣṭam tad dravyam adāt tasmai dvijanmane; 123
 alupta-sattva-koçāṇam mahattvam mahatām hi kim,
 ākarnitām parasya 'ārtiṃ na cec chindanti tatksaṇam? 124
 kṛitārthī-kṛitya tam vipraṃ, tato gatvā sa sarvataḥ
 cinvann uttaraṇopāyam Gaṅgāyā na 'āptavān yadā, 125
 tadā Bhīmabhaṭo mūrdhni nibaddhāsi-vibhūṣaṇaḥ
 Çaṅkhadatta-yuto dorbhyaṃ taritum tām avātarat. 126
 madhyabhāge ca vary-ogha-dūrīkṛita-vayasyakah
 kathamcit tīrṇavān pāram hriyamāṇaḥ sa vīcibhiḥ. 127
 pāram prāptasya, mitram tam Çaṅkhadattam apaçyataḥ,
 anvishyataḥ ca 'anutaṣam tasya, 'astam agamad raviḥ. 128
 tato nirāço, «hā mitra!» 'ity ākrandaṇn atiduḥkhiṭaḥ,
 Gaṅgāyām ksheptum ātmānam udyato 'bhūd niçāgame. 129
 «jīvitam me sakhā, devī Jāhnavy, apahritas tvayā;
 «tac çūnyam deham apy etaṃ tvam grihāṇa 'adhunā mama!» 130
 ity uktvā yāvad ātmānam ksheptum icchati tatra saḥ,
 tāvad āvir abhūt sākṣhād Gaṅgā tasya 'ambu-madhyataḥ. 131
 abravīt tīvra-saṃvega-tuṣṭā sā tam ca tatksaṇam:
 «mā, putra, sāhasam kārṣhī! sa te jīvan sakhā sthitaḥ, 132
 «acireṇa ca saṃyogas tava tena bhaviṣyati.
 «pratīlomānulomākhyāṃ vidyāṃ ca 'etaṃ grihāṇa. me! 133

« adriçyah syāt parasya 'etām anulomāṃ paṭhan narah,
 « pratilomāṃ paṭhan kuryād ishṭa-rūpa-prakāṣanam. 134
 « etat-prabhāvā vidyā 'iyam, vatsa, sapṭākṣhaṇmītā,
 « etat-prasādāt tvam ca 'asyām prithvyām fājā bhaviṣyasi. » 135
 ity uktvā datta-vidyā sá tiro 'bhūt tasya Jāhnavi;
 jātāsthaḥ sakhi-lābhāḍau maraṇāt so 'py upāramat. 136
 mitra-prāpty-unmukho nītvā kricchrāt padma iva kṣhapām,
 prātar Bhīmabhaṭas tam sa cinvan prasthitavāns tataḥ. 137
 atha 'anveshṭam kramād etam Caṅkhadattam paribhraman,
 deçam sa Lāṭa-vishayam kadācit prāpad ekakaḥ, 138
 yatra 'asamkīrṇa-varṇo 'pi janaç citrojvala-sthitiḥ,
 nilayo 'pi kalānām yo na doṣhākara-çabda-bhāk. 139
 tatra 'antar nagare devakulāvāsān vilokayan
 bhrāntvā, sa dyūtakarāṇām ekām çālām avāptavān. 140
 tatra praviçya ca 'apaçyat kitavān akṣha-devinaḥ,
 kaṭikarpaṭa-mātrāika-vasanān api peçalaih 141
 vibhaktaih pivaraiç ca 'aṅgair bhoga-vyāyāma-sācakaih
 çaṇsato gūḍham aiçvaryam arthārthāçrita-tat-kalam. 142
 kṛitālāpaiç ca taiḥ sākam dyūtam ārabhate sma saḥ,
 « ayam sābharāṇo 'smākam bhakṣhya », ity ātta-buddhibhiḥ. 143
 tatas tena hṛitam teshām jitvā 'akṣhair akhilam dhanam,
 dhūrtair yad vañçayitvā 'anyāns tair abhūt samupārjitam. 144
 hāritārthān ca kitavān sva-grihān gantum udyatān
 dvārārpita-bhujo ruddhvā sa tām Bhīmabhaṭo 'bhyadhāt: 145
 « kva gacchatha? 'idaṃ grihṇīta dhanam! kim amunā mama?
 « mayā 'etad deyam ishṭebhyo, yūyam ca 'ishṭā na kim mama? 146
 « bhavadbhiḥ sadriçān ishṭān sakḥn prāpto 'smy aham kutah? »
 iti tasmin vadaty eva, teshv agrihṇatsu ca hriyā, 147
 Akṣhakṣhapaṇako nāma tatra 'ekam kitavo 'bravīt:
 « tad-dyūta-paribhāṣhā 'esha, hāritam yad na dīyate; 148
 « tathāpy esha saḥṛid bhūtvā yady asmaḥ prayacchati
 « svecchayā jitam apy artham, tad grihṇīmo vayam na kim? » 149
 tac çrutvā te 'bruvann anye: « sakhyam ced esha çāsvatam
 « tādriçam kurute 'smābhis, tad etad upapadyate. » 150
 evam uktavatas tām sa matvā vīrāns, « tathā! » 'iti taiḥ
 vyadhād Bhīmabhaṭaḥ sakhyam, adāt tebhyaç ca tad dhanam. 151
 tad-arthitaç ca taiḥ sākam udyāne sakuṭumbakaih
 gatvā, bhojana-pānādysair vyaharat tad-upāhṛitaih. 152
 tato 'kṣhakṣhapaṇakādyais taiḥ priṣṭas, tebhyo 'bravīd nījam
 sa vañça-nāma-vṛittāntam, apricchac ca tathāiva tām. 153
 atha 'evam Akṣhakṣhapaṇas tasmai svodantam abhyadhāt: —
 Çivadattābhidhāno 'bhūd brāhmaṇo Hastināpure; 154
 tasya 'aham Vasudattākhya mahādhanavataḥ sutah.
 bālye mayā ca 'astra-vidyā veda-vidyāç ca çikṣitāḥ. 155
 tato vivāhaḥ pitrā me sadriçād vibhitaḥ kulāt.
 mātā tu me mahā-raudrī durārādhyā 'atikopānā. 156

tayā ca 'udvejito 'tyartham, dṛishṭvā māṃ saparigrahaṃ,
pitā me sva-grihaṃ tyaktvā sa gataḥ kvāpy atarkitah. 157
tad dṛishṭvā, sabhayo 'mbāyāc citta-graha-vidhāv ahaṃ
yatnād niyuktavān bhāryāṃ; sāpi bhītā tathā 'akarot. 158
ambā tu tasyā na 'atushyat kathamcit kalahodyatā,
tūshnīmsthānam avajñānam, dainyālapam ca kaitavam, 159
pratyāyanam vivādam ca manyamānā durācayā;
ko hi tyājayitum cakto vahnē svām dahanātmatām? 160
tataḥ tasyā viruddhais taiḥ ceshṭitaiḥ sā mama 'acirāt
khinnā bhāryāpi nirgatya na jāne kva gatā grihāt. 161
atha 'udvigno grihāns tyaktu-manā api, balād ahaṃ
militvā bandhubhiḥ pāpāir vivāham kārīto 'param. 162
sāpi bhāryā mama tayā tathā samtāpitā navā,
udbadhya pācena 'ātmānam vyāpāditavati yathā. 163
tato 'haṃ sutarām khinno videṣam gantum udyataḥ,
nivārayadbhyo bandubhyo 'varṇayam mātṛi-dushṭatām. 164
pitṛi-pravasānāḍau me kāraṇāntara-vādinām
teshām yat pratyayo na 'abhūt, tad yuktyā dāru-putrikā 165
kārayitvā mayā 'ekānte pariñītā mṛishā punaḥ,
āniya sthāpitā ca 'antar grihe 'nyatra 'arpitārgale; 166
rakshikā 'ekā kṛitā ca 'asyā nārī karmakārī-nibhā.
«mayā 'eshā nūtanā bhāryā sthāpitāiva prithag grihe. 167
«tvam ca 'ahaṃ ca 'adhunā 'atrāiva sva-grihe prithag āsvahe,
«na gantavyam tvayā tatra, na 'āgantavyam itas tayā. 168
«ārādhanam tava 'apraudhā na sā vetti hi sampṛati;»
ity ambām abruvam ca 'ahaṃ, anvamanyata sāpi tat. 169
tato dineshu gacchatsu yadā tām kapaṭa-snushām
na kathamcid api prāpad sārgale 'ntar grihe sthitām, 170
tadā 'aṣmanā sā mūrdhānam āhatya svayam ekadā,
tāram ākrandati sma 'ambā raktāktā sva-grihāṅgaṇe. 171
ṣṛutvā 'ākrandam pravishṭena mayā sarvaiḥ ca bāndhavaiḥ
dṛishṭvā, «kim etad? brūhi!» 'iti prishṭā sāsūyam abhyadbāt: 172
«īdṛiṇi snushayā 'āgatya vinā hetoḥ kṛitā mama
«avasthā; tad idānīm me maraṇeṇaiva nishkṛitiḥ.» 173
tac ṣṛutvāiva sakopās te tām saha 'ādāya bāndhavaiḥ
tatra 'agacchan mayā sākam, yatra sā dāru-putrikā. 174
apāsyā 'argalam udghāṭya dvāram yāvad viṇanti te,
tāvat kāshṭhamayīm nārīm apaṣyaṃs tatra kevalām. 175
tato vidambitātmānam hasanto 'mbām vilakshitām,
utpanna-pratyayā yātā bāndhavās te yathāgatam. 176
ahaṃ ca tyakta-tad-deṣo bhrāmyann imam avāptavān
pradeṣam, iha ca dyūtaṣālām daivāt kila 'āviṣam. 177
tatra 'evam ahaṃ adrākshaṃ pañca 'etān divyato janān:
imam Caṇḍabhujāṅgākhyam, etam Pācupaṭam tathā, 178
amum Cmaṇānavetālam, imam Kālavarāṭakam,
Cāripṛastaram etaṃ ca: ṣūrāns tulya-parākramān. 179

etaiḥ samaṃ ca dyūtena tatra kṛḍitavān aham,
 « dāsaḥ syād vijito jetur », iti baddhvā paṇaṃ mithaḥ. 180
 tato dyūtena vijitā mama dāsyam ime gatāḥ,
 ahaṃ guṇair jitas tv eśhāṃ dāsatām āgataḥ svayam. 181
 ebhiḥ samaṃ ca vasataḥ sva-duḥkhaṃ viśmṛitaṃ mama. —

« nāmnā 'avasthoṇitena 'atra viddhy Akshakshapaṇaṃ ca mām. 182
 « ity ahaṃ satkuloṭpannair iha 'evam gūhitātmabhiḥ
 « ebhiḥ saha sthitaḥ puṇyais, tvam ca 'adya milito 'tra naḥ. 183
 « tad idānīm tvam asmākaṃ prabhuḥ, prāg eva ca 'etayā
 « buddhyā tava 'āttam asmābhis tad dhanam guṇa-rāgibhiḥ. » 184

ity Akshakshapaṇena 'ukte sva-vṛttānte, krameṇa te
 sarve Bhīmabhaṭāya 'anye 'py udantān svān avarṇayan. 185
 tato 'rthārtham upāttābhiḥ kalābhiḥ chādītātmanaḥ
 pravīraṇs tān sakhin matvā, kṛtvā 'anyā vividhāḥ kathāḥ, 186
 nītvā vihāreṇa dinam, dṛṣṭvā Paurandarīm diṇam
 udbhāsamāna-cītāṇṇu-tilakālamkṛtānanām, 187
 agād Bhīmabhaṭas tasmād udyānāt sa nṛpātmapajāḥ
 Akshakshapaṇakāḍyaḥ taiḥ śhaḍbhiḥ saha tad-āspadam. 188

taiḥ samaṃ tiśṭhataḥ ca 'atra tasya, prāvṛṇīd atha 'āgamat
 ṇānsanti 'iva subṛit-prāptim prahrishṭa-ghana-garjitaiḥ. 189
 tadā ca 'atra Vipācākyā nadi mattā samudra-gā
 pratīpa-vāhinī jātā sāgararūghena pūrītā, 190
 samāpūrya mahā-vāri-pūreṇa pulinaṃ ca tat,
 ogha-praṇāntaiva 'ambhodhi-saṃmukhā 'iva jagāma sā. 191
 tasmin kāle 'tra ca 'ānīya kshiptas tena 'ogha-vāriṇā
 mahā-matsyo garīyastvād vyāsakto 'bhūd nadi-taṭe. 192
 dṛṣṭvā ca tam pradhavyaiva nihantūṃ vividhāyudhaiḥ
 tatratyāḥ pātayāmāsur janās tasya 'udaram timeḥ. 193
 pātītād niragāc ca 'atra tasmāj jīvan yuvā dvijaḥ;
 tad-darṇāṇādbhutāt tatra lokaḥ kolāhalaṃ vyadhāt. 194
 tac cṛutvā saha mitrais tair gato Bhīmabhaṭo 'tra saḥ
 apaṇyāc Čaṅkhadattaṃ tam mitraṃ matsyād vinirgatam. 195
 samāḍishya dhāvitvā ca 'asiṇcad dhārācṛubhiḥ sa tam,
 mīṇodara-dārī-vāsa-visraṃ prakṣālayann iva. 196
 so 'pi tad-vipad-uttīrṇaḥ prāpya tam parirabhya ca
 suhṛidaṃ, Čaṅkhadatto 'gād utsavād utsavaṃ tadā. 197
 tato Bhīmabhaṭena 'atra tena priśṭhaḥ sa kautukāt,
 Čaṅkhadattaḥ sva-vṛttāntaṃ saṃkṣhepād evam abravīt: 198

« tadā Gaṅgormi-vegena hṛitas tvad-dṛṣṭi-gocarāt,
 « aṇākitam nigīrṇo 'smi matsyena 'atimahīyasā. 199
 « tasya 'udara-mahā-veṇma pravīṣṭo 'haṃ tataḥ ciraṃ
 « atīṣṭhaṃ, kṣurikṭkṛtitaṃ tad-mānsaṃ bhakṣhayan kṣudhā. 200
 « adya so 'yam iha 'ānīya dhātrā kshiptaḥ kathamcana
 « matsyo hato janair ebhiḥ, kṛṣṭaḥ ca 'asya 'udarād aham. 201
 « dṛṣṭo mayā tvam arkaḥ ca, prakāṣaṃ me gatā diṇaḥ.
 « eśha me, mitra, vṛttānto; vedmi na 'aham ataḥ param. » 202

ity uktāḥ Ṣaṅkhadattena tena Bhīmabhaṭaḥ ca sah
 anye ca sarve tatra-sthā vismayād evam abruvan: 205
 «kva Gaṅgāyām nigiraṇam matsyena? 'abdhau kva tad-gatiḥ?
 «kva ca tad vartmanā tena Vipāçāyām niveçanam? 204
 «kva badhas tasya? tasmāc ca jīvataḥ kva 'asya nirgamah?
 «aho vidher acintyaiva gatiḥ adbhuta-karmaṇaḥ!» 205
 ity-ādi taiḥ saha vadann Akshakshapaṇakādibhiḥ,
 anayac Ṣaṅkhadattaṃ sa dhāma Bhīmabhaṭo nijam. 206
 tatra ca 'upācarat snāna-vastrādyais taṃ sa sotsavaḥ,
 tenaiva vapuṣhā jātām iva matsyodarāt punaḥ. 207
 tatas tena samaṃ deçe tasmin Bhīmabhaṭe sthite,
 āgād yātrotsavas tatra Nāgarājasya Vāsukeḥ. 208
 tad-darçanāya sa prāyād rājaputraḥ subhṛd-vṛitaḥ
 milad-mahā-janaṃ tasya Nāga-mukhyasya ketanam. 209
 tatra praṇamya tad-mūrti-prāsāde mālyadhāmabhiḥ
 bhṛite bhogi-gaṇākārāḥ Pātālōdara-saṃnibhe, 210
 gatvā dakṣiṇato 'paçyad mahāntaṃ tasya sa hradam,
 phaṇa-ratna-prabhā-puñjair iva raktāmbujaiḥ citam, 211
 viśhāgni-dhūma-pāṭalair iva nīlōtpalair vṛitam,
 bhṛitaṃ vāta-patat-pushpair arcadbhir iva pādapaiḥ. 212
 «çeshyaḥ samudro 'mudrasya puro 'sya pratibhāti me
 «ananya-hārya-çṛikasya hṛita-Çṛikāḥ sa Çauriṇā;» 213
 iti yāvāc ca taṃ dṛiṣṭvā sa cintayati vismitaḥ,
 tāvat snānārtham āyātām adrākṣhīt tatra kanyakām, 214
 rājñio Lāṭeçvarasya 'atra Candradityasya putrikām
 jātām Kuvalayavatyām nāmnā Haṇsāvalīm çubhām, 215
 aṅgair apahnuto 'py anyair yasyā divyānukāribhiḥ
 cakshuṣhā capalena 'ukto martyabhāvo nimeshataḥ. 216
 sā pushpa-peçala-vapuḥ-koṭi-prāpta-sphurad-guṇā
 muṣṭi-grāhyeṇa madhyena Mānmathī 'iva dhanurlatā, 217
 dṛiṣṭvāiva tiryak valitair api locana-sāyakaiḥ
 amohayad Bhīmabhaṭaṃ hṛidi nirbhīdya taṃ tadā. 218
 so 'pi tasyāḥ praviçya 'iva tiryag-nayana-vartmanā
 hṛit-koçam, aharad dhairyam jagat-saundarya-taskaraḥ. 219
 tato gupta-visṛiṣṭāpta-dakṣha-ceṭi-mukhena sā
 anvishyati sma mitrebhyas tasya nāmāspadādikam. 220
 atha 'āgāt sā parijanair nīyamānā sva-mandiram
 snātā nivartita-mukhī muḥus tad-gatayā dṛiçā. 221
 tato Bhīmabhaṭaḥ so 'pi svāvēsam sakhibhiḥ saha
 pratyāgāt priyā-prema-pāçabandha-skhalad-gatiḥ. 222
 tatra tasmai kṣaṇād dūtīm taṃ ceṭīm rājakānyakā
 Haṇsāvalī sā vyaçṛijad, dattvā samdeçam īpsitam. 223
 sā 'abhypetya tam āha sma ceṭi Bhīmabhaṭaṃ rahaḥ:
 «deva, Haṇsāvalī rāja-sutā tvām anunāthati. 224
 «hṛiyamāṇam smaraṅghena dṛiṣṭvā praṇayinaṃ janam
 «imaṃ, drutam anugatyā, na yuktā te tata-sthātā.» 225

iti samprāpya dūtīto dayitā-vacanāmṛitam,
 labdha-jivita-hriṣṭas tām so 'tha Bhīmabhaṭo 'bravīt: 226
 «ogha-stho, na taṭa-stho 'ham, vetti na kiṃ priyā?
 «tad-vacas tu karishyāmi kāmam labdhāvalambanaḥ. 227
 «etya sambhāvayishyāmi naktam antaḥpure 'dya tām,
 «vidyā-channaṃ viṇantaṃ ca na hi drakshyati ko 'pi mām.» 228
 ity uktā tena ceṭi sā tushṭā gatvā ṇaṇsa tat
 Hānsāvalyai; tataḥ sāpi tasthau tat-saṃgamamukhī. 229
 so 'pi pradoshe prathame divyābharāṇa-maṇḍitaḥ,
 Gangā-vitirṇa-vidyāyā ānulomyena pāṭhataḥ 230
 adṛiṇyā-bhūya, gatvā tat tasyā antaḥpurottamam
 samāviṇḍa Bhīmabhaṭaḥ, prāg vivikṭi-kṛtaṃ tayā. 231
 rati-prīti-kare tatra kālāgurn-sugandhini
 daṣārdhavarṇa-vinyasta-pushpa-prakara-ṇobhite 232
 Kāmodyāna-nibhe kāntam tām vāhad-divya-saurabhām
 so 'paṇyad, Gāṅga-sadvidyā-vallī-prasava-saṃnibhām. 233
 prātilomyena vidyām ca tām pāṭhitvā, sa dṛiṇyātām
 sahasā subhagas tasyā rājaputryā gato 'bhavat. 234
 sa tām dṛiṣṭvāiva sēnanda-pulakṣṭkampa-sādhvasām
 rapat-svābharāṇātodyeshv anṛityad iva tatksaṇam. 235
 āsīc ca kanyakā bhāva-lajjayā valitānanā,
 kartavyam iva prichhanti hṛdayam tat-pravṛitti-kṛt. 236
 «mugdhe, prakāṇitasyāpi hriyā kiṃ cetaso 'dhunā?
 «nigūhate na tad vastu, katham esha tu guhyate 237
 «pulako 'ṅgeshu? kiṃ ca 'etad vidalat-saṃdhi kaṇṇukam?»
 ity-ādibhir vacobhis tām anyaiḥ ca praṇaya-kramaiḥ 238
 vidhāya sumukhīm mukta-lajjām Bhīmabhaṭo 'tha sah
 gāndharvōdvāha-vidhinā bhāryām Hānsāvalīm vyadhāt. 239
 nītvā ca tat-samam rātriṃ tad-mukhābjāli-tilayā,
 kṛticchrāt tām, «naktam eshyāmi» 'ity āmantrya, 'āgāt svam āspadam. 240
 tām ca Hānsāvalīm tatra pravishṭāḥ sva-mahattarāḥ
 prātar antaḥpure 'drakshur yuktām sambhoga-lakṣaṇaiḥ, 241
 lalitāḥ loka-keṇāntām, ārdra-danta-nakha-kṣatām,
 sākṣhāt Smara-ṇara-ṇreni-vraṇa-vyākulitām iva. 242
 gatvā ca rājñe tat-pitre te ṇaṇsus tathāiva tat,
 so 'pi tatra vyadhāt guptaṃ naktam cārān avekṣhitum. 243
 so 'tha Bhīmabhaṭo mitraiḥ saha tac cesṭayā dinam
 nītvā, pradoshe bhūyas tat priyāntaḥpuram āgamat. 244
 alakṣhita-pravishṭam tam tatra vidyā-prabhāvataḥ
 dṛiṣṭvā, vibhāvya siddham ca, cārās te niryayus tataḥ; 245
 gatvā ca rājñe jagaduḥ, so 'pi tām evam ādicat:
 «adṛiṇyo yaḥ pravishṭo 'tra sugupte na sa mānushaḥ. 246
 «tat tam ānayata 'ihāiva, yāvat paṇyāmi, kiṃ nv idam.
 «brūta ca 'aparusham yūyam evam mad-vacanena tam: 247
 ««prakaṭam prārthitā mattaḥ kiṃ na mat-tanayā tvayā?
 ««rabasyam kiṃ kṛtam? tvādrig guṇavām hi varāḥ kutaḥ?»» 248

ity uktvā preshitā rājñā gatvā cārās tathāiva te
 dvāra-sthā eva tad-vākyaṃ āhur Bhīmabhaṭāya tat. 249
 so 'pi, «jñāto 'smi rājñā!» 'iti buddhvāpy abhyantara-sthitaḥ
 sudhīro rājaputras tān prasahya pratyabhāshata: 250
 «mad-vākyaṃ brūta rājānaṃ: «prātar āsthānam etya te
 «tattvam āvedayishyāmi, rātrir andhā hi samprati.»» 251
 tac cṛutvā tair gatais tadvad uktas tūshnīm abhūd nṛpaḥ.
 prātar Bhīmabhaṭaḥ so 'tha tato 'yāsīt sakhin prati. 252
 taiḥ ca sākam kṛitoddāma-veṣo vīraiḥ sa saptabhiḥ
 āsthānam agamat tasya Candrādityasya bhūpateḥ. 253
 tat-tejo-dhairya-saundarya-darṣinā tena satkṛite
 niṣcitāsanāsine tasmin Bhīmabhaṭe, dvijah 254
 sa tat-sakhā Čaṅkhadatto rājānaṃ tam abhāshata:
 «rājann, Ugrabhaṭasya 'ayaṃ rājño Rādhā-pateḥ sutah, 255
 «atarkya-vidyā-māhātmyād duratikrama-vikramah,
 «nāmnā Bhīmabhaṭo yushmat-sutā-betor iha 'āgataḥ.» 256
 tac cṛutvā rātri-vṛittāntaṃ smaran, योग्यं avekshya tam,
 «hanta dhanyāḥ sma!» ity uktvā, rājā cṛaddhitavāns tataḥ, 257
 prādāc ca racitōdvāha-vibhava-prakriyo 'tha tām
 sutāṃ Haṁsāvaliṃ Bhīmabhaṭāya vibhavottarām. 258
 tato Bhīmabhaṭo bhūri-hasty-aṣva-grāma-lābhavān
 Haṁsāvalyā ca Lakshmyā ca saha 'āsīt tatra nirvṛitah. 259
 dinaḥ ca tasmai čvaçuro Lāṭa-rājyaṃ samarpya tat,
 Candrādityaḥ sa vṛiddhaḥ sann aputraḥ prāvrajad vanam. 260
 atha Bhīmabhaṭaḥ prāpya tad rājyaṃ aṣishat kṛit
 samyak taiḥ saptabhir vīraiḥ Čaṅkhadattādibhiḥ saha. 261
 gateshv atha dineshv atra cārebhyo jātu so 'çṛiṇot
 Prayāgam etya pitaraṃ mṛitam Ugrabhaṭaṃ nṛpam, 262
 abhishiktaṃ ca tenāiva Rādhā-rājye mumūrshatā
 putraṃ kanishṭhaṃ Samarabhaṭaṃ taṃ nartakī-sutam. 263
 tato 'nuçocyā pitaraṃ, kṛitvā tasya 'aurdhvadehikam,
 tasmai sa dūtaṃ Samarabhaṭāya prāhiṇod nṛpaḥ. 264
 «tāta-sinhāsane, mūrkhā nartakī-putra, kā tava
 «yogyatā? mama tat svaṃ hi, Lāṭa-rājye 'tra saty api; 265
 «atas tvayā 'adhirodhavyaṃ na tasminn», iti tasya ca
 samdiṣṭavān sa lekheṇa dāyādasya 'apakāriṇaḥ. 266
 sa ca dūto drutaṃ gatvā lekhaṃ tasmai samarpayat
 āveditātmā Samarabhaṭāya 'āsthāna-vartine. 267
 so 'pi taṃ tādṛiçaṃ Bhīmabhaṭa-nāmaṇka-mudritam
 vācayitvāiva Samarabhaṭaḥ krudho 'bhyabhāshata: 268
 «ayogyā iti pitrā yo deçād nirvāsitaḥ purā,
 «tasya 'eshā durvintasya yuktā mithyābhimanitā! 269
 «sinhāyate çṛigālo 'pi sva-gubhāgrīha-susthitaḥ,
 «sinhāyate darçanaṃ prāpto jñāyate sa tu tādṛiçaḥ.» 270
 ity-ady udgarjya, lekheṇa samdiçya ca tathāiva tat,
 so 'pi Bhīmabhaṭāya svaṃ pratidūtaṃ viçiṣṭavān. 271

pratidūto 'pi gatvā sa Lāṭadeççavarāya tam
 tasmai Bhīmabhaṭāya 'adāl lekhaṃ kṣhatṭri-niveditaḥ. 272
 so 'tha Bhīmabhaṭas, tasmin lekhe tatra 'anuvācite,
 muktāṭṭahāso dāyāda-pratiddṭam tam abhyadhāt: 273
 «gaccha, re dūta! mad-vākyād brūhi taṃ nartakī-sutam:
 ««aṇva-grahe Caṅkhadattād rakshito 'si mayā tadā, 274
 ««bālas tāta-priyaḥ ca 'iti; kṣhamishye na 'adhunā punaḥ.
 ««niçcitam tvāṃ praheshyāmi vatsalasya 'antikam pituḥ. 275
 ««sajjo bhava! dinair eva jānihi prāptam atra mām!»
 ity uktvā preshya dūtam taṃ, yātrāṃ Bhīmabhaṭo vyadhāt. 276
 tasmin gajāḍrim ārdhe rājeṇdāv udayojjvale,
 kṣhubhyan udacalad baddha-nādaḥ sainya-mahāmbudhiḥ; 277
 samāpūryanta ca 'asamkhyair upasamkhyair upasthitaḥ
 sāmantai rājaputraḥ ca prasthitaḥ sabalair diṇaḥ; 278
 sākampā sampatad-bhūri-gaja-vāji-javābhātā
 bharād vidalana-trāsād iva rauti sma medinī. 279
 evaṃ Bhīmabhaṭo gatvā sa Rāḍhābhyaṇam āptavān,
 kurvaṇ senā-rajo-rāci-mushitārka-prabhaṃ nabhaḥ. 280
 tāvac ca so 'pi Samarabhaṭo buddhvā nṛpo 'kṣhamī,
 samnaha senayā tasya niragād yoddhum agrataḥ. 281
 milataḥ sma ca tau sainya-jaladhī pūrva-paçcimau,
 prāvartata ca çūrāṇām āhava-pralayo mahān. 282
 saçabda-khadga-sampāta-janmā tatra 'analo nabhaḥ
 kupyat-Kṛitānta-dantāgra-dalanottha iva 'āvṛiṇot. 283
 vahanti sma ca nārācās tikṣṇāgrāyatapakshmalāḥ
 virāvaloki-nākastrī-locanāpāta-vibhramāḥ. 284
 tato reṇu-vitānā sā sainya-nirghosha-vādītā
 nṛityat-kabandhā vyarucat saṃgrāmāṅgaṇa-raṅgabdhūḥ. 285
 karaṅka-vāhini ca 'atra pramaṇā muṇḍa-mālinī
 aharat kālārātrī 'iva jantu-cakram asṛig-nadī. 286
 kṣhaṇāc ca Caṅkhadattena tena 'Akṣhakṣhaṇena ca
 taiḥ ca Caṇḍabhujaṅgādyair bāhuyuddha-viçāradaḥ 287
 samam mahā-balaḥ çūrair, durmadair dviradair iva,
 sa tad Bhīmabhaṭo 'bhāṅkṣhīt para-sainyaṃ dhanurdharaḥ. 288
 bhagne ca sainye; Samarabhaṭaḥ so 'tha ratha-sthitaḥ
 pradhavya 'ārabhata kruddho raṇābdhau mandarāyitum. 289
 tato Bhīmabhaṭas tasya vāraṇa-stho 'bhipatya saḥ
 dhanuḥ chittvā 'abadhīd bānaḥ caturo 'pi rathe hayān. 290
 viratho 'py aṭha dhāvitvā tomareṇa gajottamam
 hanti sma kumbhe Samarabhaṭo Bhīmabhaṭasya saḥ, 291
 sa ca tat-tomara-hato gajas tasya 'apatad bhuvi;
 tatas tau virathau dvāv apy abhūtāṃ pāda-cāriṇau. 292
 gṛihīta-carma-khadgau ca padātī eva tau tadā
 dvandvayuddhena nṛipatī ayudhyetām amarṣaṇau. 293
 vidyā-vaçād adṛiçyatvaṃ kṛtvā çakto 'pi tad-badhe,
 dharmāpekṣhī na taṃ çatruṃ tathā Bhīmabhaṭo 'badhīt; 294

prasahya yudhyamānas tu tasya mūrdhānam acchinat
khaḍgena khaḍgayuddha-jño nartaki-tanayasya sah. 295

hate ca tasmīn Samarabhaṭe saha sva-sainikairi,
pradatte sādhu-vāde ca gaganāt Siddha-cāraṇairi, 296
gate samāptim samgrāme, vandi-māgadha-samstutāḥ
Rādhā-purīm Bhīmabhaṭaḥ praviṣat sakhibhiḥ saha. 297
cira-pravāsoḥ payāto hatāris tatra mātaram

sa Rāma iva Kauṣalyāṁ darśanōtkām anandayat. 298
paurābhinanditaḥ ca 'alamkṛite sinhāsane pituḥ
upaviṣat tat-sacivairi pūjyamāno guṇa-priyairi. 299
sammānya prakṛitir kṛtsnās tataḥ ca vitatōtsavāḥ,
cūbhe 'bhi Čaṅkhadattāya Lāṭa-rājyaṁ sa dattavān. 300
tam preshya Lāṭa-vishayaṁ tad-deṣaja-balānvitam,
tebhyo 'kshakshapaṇāḍibhyo dadau grāmān vasūni ca. 301
tair yukto 'tha sa tatra 'āsīt, praṣāsat paitṛikam padam,
Lāṭeṇ dra-sutayā devyā Haṁsāvalyā tayā saha. 302
kramāc ca jivā prithivīm, āhṛitya nripa-kanyakāḥ,
tat-sambhogika-sakto 'bhūt so 'tha Bhīmabhaṭo nripaḥ. 303
mantrishu nyasta-bhāraḥ ca kṛdān antaḥpurairi saha,
abhyantarād na niragāt pāṇādi-vyasanena sah. 304

atha 'ekadā munir drashtum tam Uttānko yadpicchayā
pūrva-Čarva-samādeṣa-pāka-kāla iva 'āgamat. 305
dvāram prāpte munau ca 'asmin, dvāstheshv āvedayatsu sah
rājā rāga-madāiṣvarya-darpāndho na kila 'aṣṭipot. 306
tataḥ kruddho munir so 'smāi rājñe ṣāpam adād imam:
«madāndha! rājyād bhrashtas tvam vanyo hasti bhaviṣyasi!» 307
tac ṣrutvā sa bhayād bhrashta-mado nirgatya bhūpatir,
dīnaiḥ prāsādayad vākyaair munim tam caraṇānataḥ; 308
tataḥ sa čānta-kopaḥ san maharṣhis tam abhāshata:
«bhaviṣyasi dvipas tāvad, rājan! na syāt tad anyathā; 309
«kiṁtu Praçaṇḍačakty-ākhyam Nāga-čāpāvasāditam
«Mṛigāṅkadatta-sacivam cakshur-vaikalyam āgatam 310
«samāčvāsa 'atithi-bhūtam, yadā tasmai pravakṣyasi
«sva-vṛittāntam, tadā 'etasmad mokṣam prāpsyasi čāpataḥ, 311
«tac ca prāg Giričādishtam Gandharvatvam avāpsyasi;
«sa ca 'atithis te cakshushmān eva sampatsyate tadā.» 312
ity uktvāiva munir prāyād Uttānko sa yathāgatam,
so 'pi Bhīmabhaṭo hasti sampanno rājya-vicyutaḥ. 313

«tam imam mām gaji-bhūtam viddhi Bhīmabhaṭam, sakhe!
«sa ca Praçaṇḍačaktis tvam; jāne čāpānta esha me.» 314
evam uktvā gajākaram tyaktvā, Bhīmabhaṭo 'tra sah
tatksanaṁ divya-vibhavo Gandharvaḥ samapadyata. 315
Praçaṇḍačaktiḥ ca 'utpanna-locaṇālokanōtsavaḥ
tatkālam eva samjajñe, paçyan Gandharvam atra tam. 316

tāvac ca vallī-jālāntaḥ sthitaḥ çrutvā tayoh kathām,
 sahito 'nyaiḥ sa sacivaiḥ sudṛiḍhoṭpanna-niçcayaḥ, 317
 Mrigāṅkadattaḥ kālajñāḥ pradhāvya rabhasād drutam
 Pracandaçaktim jagrāha tam kaṇṭhe nija-mantriṇam. 318
 so 'py akāṇḍa-sudhā-varsha-siktāṅga iva vīkshya tam,
 Pracandaçaktiḥ sahasā pādayor agrahīt prabhum. 319
 tataç tau cira-viçliṣṭa-saṃçliṣṭau bhṛiça-duḥkhitau
 sa Bhīmabhaṭagandharvo rudantau paryasāntvayat. 320
 Mrigāṅkadatto 'pi sa tam Gandharvaṃ prapato 'bravīt:
 «yad asmābhir ayam labdhaḥ sakhā, yac ca 'amunā punaḥ 321
 «cakshushmatvam avāptam, tat tvad-māhātmyād; namo 'stu te!»
 çrutvā 'etat so 'pi Gandharvo rājaputram uvāca tam: 322
 «acirāt sacivān çeshān labdhvā kritsnān, avāpsyasi
 «tām Çaçāṅkavatīm bhāryāṃ sāmrajyaṃ ca mahītale. 323
 «tad adhairyaṃ na kāryaṃ te! kalyāṇin, sādhaṃyāmy aham,
 «tadā ca saṃnidhāsyē te, yadā tvam mām smarishyasi.» 324
 iti sa vigata-çāpaḥ prāpta-kalyāṇa-tosaḥ
 prakāṣṭa-sakhibhāvo rājaputram tam uktvā,
 prasabham udapatad dyām cāru-keyūra-hāra-
 kvaṇita-mukharitāço 'nanya-Gandharva-dhuryaḥ. 325
 so 'pi Pracandaçaktim
 prāpya, vane tatra mantribhiḥ sahitaḥ
 anayad Mrigāṅkadatto
 jāta-dhṛitir nṛpasutas tad-ahāḥ. 326

Taraṅga 75.

Jitam Vighnajitā, yasya pushpa-vṛiṣṭir iva 'ambarāt
 tārāvalī karāḡhāta-cyutā patati nṛityataḥ. 1

Tato 'tivāhya tām rātrim, prabhāte kānanāt tataḥ
 Pracandaçakti-pramukhaiḥ prītiṣṭhaiḥ sacivaiḥ saha 2
 sa Çaçāṅkavati-hetoḥ punar Ujjayiniṃ prati
 Mrigāṅkadattaḥ prayayau cinvan çeshān sva-mantriṇaḥ. 3
 gacchatā dadṛiçe tena mārge Vikramaçeçarī
 mantriḥ puṇsā 'ativikritena 'uhyamāno nabhas-tale. 4
 darçyate ca 'anya-mantribhyo yāvat tena sa saṃbhramāt,
 tāvat sa mantriḥ gaganāt tat-samīpe 'vatīrṇavān. 5
 avaruḡha ca tasya 'āçu puṇsaḥ skandhād, upetya saḥ
 Mrigāṅkadattam jagrāha pādayoh sāçru-locanaḥ. 6

tena 'āḥṣiṣṭaṣ ca hṛiṣṭena tathā tad-mantribhiḥ kramāt,
visasarja pumāṁsaṁ tam, «smṛito 'bhyeshyasi mām», iti. 7
tato Mrigāṅkadattena kautukād upaviṣya sah
pṛiṣṭhā, svōdantam ācakhyau vane Vikramakeṣari: — 8

Tadā bhavadbhyo vibhrasṭo Nāga-ṣāpāt paribhraman,
bahūny ahāni cinvāno yushmān, aham acintayam: 9
«gacchāmy Ujjayinīm, tatra gantavyaṁ tair dhrutaṁ yataḥ.»
evaṁ niṣcitya ca prāyām ahaṁ tām nagarīm prati. 10
kramāt tad-nikaṣe prāpya grāmaṁ Brāhmasthalābhidham,
vāpi-taṣe 'haṁ ekasmin vṛikṣha-mūla upaviṣam. 11
tatra 'etya sarpa-daṇḍārto vṛiddho mām brāhmaṇo 'bravīt:
«ita uttiṣṭhā, mā, putra, madiyām gatim āpsyasi! 12
«iha 'asti hi mahān sarpo, yena dasṭo rujārditaḥ
«udyato 'syām mahā-vāpyām esho 'haṁ deham ujjiṭum.» 13
ity uktavantam kṛipayā deha-tyāgād nivārya tam,
tatra 'akārsham ahaṁ vipraṁ nirviṣam viśha-vidyayā. 14

tataḥ sa vipraḥ sākūtam udantam kṛitsnam ādarāt
pṛiṣṭhvā mām, pṛitimān evaṁ viditārtho 'bhyabhāṣhata: 15
«prāṇās tvayā 'adya me prattās; tat, pravīra, grihāṇa me
«Vetāla-sādhanaṁ mantraṁ imaṁ, prāptaṁ mayā pituḥ. 16
«tvādrīṣām upayukto 'yaṁ siddhi-kṛitsnatva-ṣālinām,
«mādrīṣaḥ punar etena klīvāḥ kiṁ nāma kurvate?» 17
ity uktas tena, tam ahaṁ pratyavocaṁ dvijōttamam:
«Mrigāṅkadatta-viyuto Vetālaiḥ kiṁ karomy aham?» 18
tac ṣrutvā sa vihasya 'evaṁ vipro mām punar abhyadhāt:
«kiṁ na jānāsy, abhiṣṭam yad Vetālāt sarvam āpyate? 19
«api Vidyādharaṣvaryaṁ Vetālasya prasādataḥ
«kiṁ Trivikramasenena na prāptaṁ bhūbhujā purā? 20
«tathā ca kathayāmy etaṁ tadyām te kathām, ṣṛiṇu:

Atha Vetāla-pañcaviṅcatikā.

(Vetāla 1.)

Pratiṣṭhāṇābhidhāno 'sti deṣo Godāvari-taṣe. 21
tatra Vikramasenasya putraḥ Ḍakra-parākramaḥ
prāk Trivikramasenāḥkhyāḥ khyāta-kīrtir abhūd nṛipaḥ. 22
tasya pratyaham āsthāna-gatasya 'upetya bhūpateḥ
sevārtham Kṣhāntiṣṭhāḥkhyo bhikṣuḥ phalam upānayat. 23
so 'pi rājā tad ādāya phalam āsanna-vartināḥ
haste dadau pratidinam koṣāgārādhikāriṇaḥ. 24

ittam gāteshu varsheshu daṣasv, atra kila 'ekadā
dattvā rājāne phalam tasmin bhikṣhāv. āsthānato gate, 25
sa rājā tat phalam prādāt pravaiṣṭyā 'atra daivataḥ
krīdā-markaṭa-potāya hasta-bhrasṭyā rakṣiṇām. 26

sa markatas tad aṇṇāti yāvat, tāvat phalāt tataḥ
vibhinna-madhyād niragād anarghyaṃ ratnam uttamam. 27
tad drishṭvā 'ādāya, papraccha taṃ bhāṇḍāgārikam nṛipaḥ:
« bhikṣūpanītāni mayā yāni nityaṃ phalāni te 28
« haste dattāni, tāni kva sthāpitāni sadā tvayā? »
tac ṣrutvā taṃ sa sabhayaḥ koṣādhyaśho vyajijñapat: 29
« kṣiptāni tāny anudghātya mayā gaṇje gavākshataḥ;
« yady ādicasi, tad, deva, tam udghātya gaveshaye. » 30
ity ūcivān anumato rājñā gatvā kṣaṇena saḥ
koṣādhyaśhoḥ samāgatya prabhuṃ vyajñāpayat punaḥ: 31
« cīrṇāni ca 'atra paṇyāmi koṣe tāni phalāny aham,
« ratna-rācīm tu paṇyāmi raṇmi-jvālākulaṃ, vibho! » 32
tac ṣrutvā tān mañin dattvā tushṭo 'smai koṣarakṣiṇe,
rājā 'anyedyur apricchat sa bhikṣuṃ prāgvat tam āgatam: 33
« bhikṣho, dhana-vyayena 'evaṃ sevase mām kim anvaham?
« na 'idāni te grabhīṣyāmi phalaṃ, yāvad na vakṣhyasi. » 34
ity uktavantam rājānam bhikṣuḥ taṃ vijane 'bravīt:
« vīra-sācivya-sāpekṣhaṃ mantra-sāadhanam asti me; 35
« tatra, viṇḍra, sāhāyyaṃ kriyamānaṃ tvayā 'arthaye. »
tac ṣrutvā, pratipede tat « tathā! » 'ity asya sa bhūpatiḥ. 36
tataḥ sa ṣramaṇas tushṭo nṛipaṃ punar uvāca tam:
« tarbi kṛṣṇa-caturdaṇḍyām āgāminyām niṣāgame 37
« ito mahā-ṣmaṇānte vaṭasya 'adhaḥ sthitasya me
« āgantavyaṃ tvayā, deva, pratipālayato 'ntikam. » 38
« vādham! evaṃ karishyāmi », 'ity ukte tena mahābhṛtā,
sa Kṣhāntiṇīlāḥ ṣramaṇo hrishṭaḥ sva-nīlayaṃ yayau. 39
atha 'ataḥ sa mahā-sattvaḥ, prāpya kṛṣṇa-caturdaṇḍim,
prārthanāṃ pratipannāntāṃ bhikṣuḥ tasya nṛipaḥ smaran, 40
pradoshe nīla-vasana-samālamkṛita-ṣekharaḥ
niryayau rājadhānītaḥ khaḍga-pāṇīr alakṣitaḥ. 41
yayau ca ghora-nivīḍa-dhvānta-vrāta-malīmasam,
citānalogra-tapana-jvālā-dāruṇa-darṣanam, 42
alakṣhyānara-kaṇkāla-kapālāsthī-viṣaṇkaṭam,
hrishyat-saṃnibhītottāla-Bhūta-Vetāla-ceshṭitam, 43
Bhairavasya 'aparāṃ rūpam iva gambhīra-bhīṣhaṇam,
sphūṛjad-mahā-ṣivārāvaṃ ṣmaṇānam tad avihvalaḥ. 44
vicitya ca 'atra taṃ prāpya bhikṣuṃ vaṭa-taror adhaḥ
knrvāṇaṃ maṇḍala-nyāsam, upasṛitya jagāda saḥ: 45
« esho 'ham āgato, bhikṣho! brūhi, kim karavāṇi te? »
tac ṣrutvā sa nṛipaṃ drishṭvā, hrishṭo bhikṣur uvāca tam: 46
« rājan, kṛitaḥ prasādaḥ cet, tad ito dakṣiṇā-mukham
« gatvā vidūram ekāki vidyate cīṇṇapā-taruḥ. 47
« tasminn ullambita-mṛitaḥ ko 'py ekah puruṣhaḥ sthitaḥ;
« tam iha 'ānaya gatvā tvaṃ! sātāthyam kuru, vīra, me! » 48
tac ṣrutvāiva, « tathā! » 'ity uktvā sa rājā satya-saṃgaraḥ,
dakṣiṇāṃ diṣam ālambya, pravīraḥ prayayan tataḥ. 49

atra dīpta-citāloku-lakshitenā pathā ca sah
 gatvā tamasi tam prāpa kathamcic cīncapā-tarum. 50
 tasya skandhe citā-dhūma-dagdhasya kravya-gandhinah
 so 'paçyal lambamānam tam Bhūtasya 'iva çavam taroh. 51
 āruhya ca 'atra bhūmau tam chinna-rajjum apātayat,
 pātitaḥ so 'pi ca 'akasmāc cakranda vyathito yathā. 52
 tato 'varuhyā kṛipayā jīvāçāṅkī sa tasya yat
 rājā 'aṅgam prāmṛishat, tena so 'tṭahāsam vyadhāc çavaḥ. 53
 tataḥ sa rājā matvā tam Vetālādhishtitam tadā,
 « kim hasasy? ehi, gacchāva! » iti yāvad akampitah 54
 vakti, tāvad na bhūmau sa-Vetālam çavam aikshata;
 aikshata 'atraiva vṛikshe tu lambamānam sthitam punaḥ. 55
 tato 'dhiruhyā bhūyo 'pi tam avātārayat tataḥ;
 vajrād api hi vīrānam citta-ratnam akhaṇḍitam. 56
 aropya ca sa-Vetālam skandhe maunena tam çavam,
 sa Trivikramaseno 'tha rājā gantum pracakrame. 57
 yāntam ca tam çavāntaḥ-stho Vetālo 'nsa-sthito 'bravit:
 « rājann, adhva-vinodāya kathām ākhyāmi te, çṛiṇu: 58

Asti Vārāṇasī nāma Purāri-vasatiḥ purī,
 sthālī 'iva Kailāsa-girer yā punya-jana-sevitā; 59
 bhūri-vāri-bhṛitā çaçvad upakaṇṭha-niveçinī
 hārayashtir iva 'ābhātī yasyāḥ Svargatarangiṇī. 60
 pratāpānala-nirdagdha-vipaksha-kula-kānanah
 tasyām Pratāpamukuto nāma rājā 'abhavat purā. 61
 tasya 'abhūd Vajramukutaḥ tanayo, rūpa-çāuryayoh
 akarod darpa-dalanam Smarasya 'arijanasya ca. 62
 rājaputrasya tasya 'atra mantriputro mahā-matiḥ
 āsīd Buddhiçarīrākhyah çarīrābhyadhikah sakha. 63
 tena sakhyā saha krīdan sa kadācid nṛpātmajaḥ
 jagāma dūram adhvānam mṛigayātiprasaṅgataḥ. 64
 çaurya-çrī-cāmarāṇi 'iva sinhānām mastakāni sah
 chindan çaraiḥ sajalāni, viveça 'ekam mahā-vanam. 65
 tatra sthāne Smarasya 'iva paṭhat-kokila-vandini
 dattopakāre tarubhir mañjarī-cala-cāmaraiḥ, 66
 so 'nvito mantriputrena tena 'apaçyat saro mahat
 vicitra-kamalotpatti-dhāma 'ambudhim iva 'aparam. 67
 tasmiṇç ca deva-sarasi snānārtham kācid āgatā
 tena divyākṛitiḥ kanyā dadṛçe saparicchadā, 68
 pūrayanti 'iva lāvaṇya-nirjhareṇa saro-varam,
 dṛishṭi-pātaiḥ srijanti 'iva tatra 'utpala-vanam navam. 69
 pratyādiçanti 'iva mukhena 'ambujaṁ nirjitendunā
 sā jahāra manas tasya rājaputrasya tatksanaṁ. 70
 so 'py ahārshīt tathā tasyā yuvā dṛishṭvā vilocane,
 yathā na 'aikshata sā kanyā lajjām svām apy alamkṛitim. 71

tataḥ paçyati tasmin, «sā kā 'iyam syād?» iti sange,
 samjñāṃ sva-deçādy ākhyātum vilāsa-chadmanā 'akarot: 72
 karoti sma 'utpalam karṇe gṛhītvā pushpa-çekharāt,
 ciraṃ ca danta-racanāṃ cakāra, 'ādāya ca vyadbāt 73
 padmaṃ çirasi, sākūtaṃ hṛdaye ca 'ādadhe karaṃ.
 rājaputraç ca tasyās tām samjñāṃ na jñātavāns tadā, 74
 mantriputras tu bubudhe sa sakhā tasya buddhimān.
 kshaṇāc ca sā yayaṃ kanyā niyamānā 'anugais tataḥ; 75
 prāpya ca sva-grihaṃ, tasthau paryāṅke 'ngaṃ nidhāya sā,
 cittam tu nija-samjñārtam āsthāt tasmin nṛpātmaje. 76
 so 'pi rājasuto bhrashta-vidyo Vidyādharo yathā
 gatvā sva-nagarīm, kṛicchrām prāpa 'avasthām tayā vinā. 77
 sakhyā ca mantriputrena tena priṣṭhas tadā rahaḥ
 çānsatā tām aduṣhprāpām, tyakta-dhairyo jagāda saḥ: 78
 «yasyā na nāma, na grāmo, na 'anvayo vā 'avabudhyate,
 «sā katham prāpyate? tad mām āçvāsayasi kiṃ mṛishā?» 79
 ity ukto rājaputrena mantriputras tam abhyadbāt:
 «kiṃ na drisṭam tvayā, yad yat samjñayā sūcitam tayā? 80
 «nyastam yad utpalam karṇe, tena 'evam te tayā 'uditam:
 ««Karṇotpalasya rashṭre 'haṃ nivasāmi mahābhṛitāḥ.» 81
 «kṛitā yad danta-racanā, tava 'etat kathitam tayā:
 ««tatra jānīhi mām dantaghātakasya sūtām!» iti. 82
 ««Padmāvatī» 'iti nāma 'uktam tayā 'uttānsita-padmaya.
 ««tvayi prāṇā!» iti proktam hṛdayārpita-hastayā. 83
 «Kaliṅgadeçe hy asty atra khyātāḥ Karṇotpalo nṛpaḥ;
 «tasya prasāda-vitto 'sti mahān yo dantaghātakāḥ, 84
 «Samgrāmavardhanākhyasya tasyāpy asti jagat-traye
 «ratnam Padmāvatī nāma kanyā prāṇādhika-priyā. 85
 «etac ca lokato, deva, yathāvad viditam mama;
 «ato jñātā mayā samjñā tasyā deçādi-çānsinī.» 86
 ity ukto mantriputrena tena rājasuto 'tha saḥ,
 tutosha tasmai sudhiye labdhopāyo jaharsha ca. 87
 sammantrya ca samam tena, sa tad-yuktaḥ sva-mandirāt
 priyārthī mṛigayā-vyājāt punas tām agamat diçam. 88
 ardha-mārge ca vātāçva-vega-vañcita-sainikāḥ
 tam mantriputrāika-yutaḥ Kaliṅga-vishayam yayaṃ. 89
 tatra tau prāpya nagaram Karṇotpala-mahāpateḥ,
 anvishya drisṭvā bhavanam dantaghātakasya tasya ca, 90
 tad-adūre ca vāsārtham ekasyā vṛiddha-yoshitāḥ
 grihaṃ pravāçatām rājaputra-mantrisutāv ubhaṃ. 91
 dattāmbu-yavasau vāhaṃ gupte 'vasthāpya ca 'atra saḥ,
 rājaputre sthite, vṛiddhām mantriputro jagāda tām: 92
 «kaccid vetsy, amba, Samgrāmavardhanam dantaghātakam?»
 tac çrutvā sā jarad-yoshit saçraddhā tam abhāshata: 93
 «vedmy eva; dhātrī tasya 'asmi, sthāpitā tena ca 'adhunā
 «Padmāvatyaḥ sva-duhituḥ pārçve jyeshṭhatarā 'ity aham. 94

mantriputras tu so 'yuktam iti na çraddadhe 'sya tat.
 tāvaca ca sâ tayas tatra vibhâtâbhûd vibhâvarî. 141
 atha 'etayor vidhau sâmdhye nirvritte kurvatoḥ kathâḥ,
 âgât pakvâṇṇa-tâmbûla-hastâ Padmâvatî-sakhî. 142
 sâ mantriputraṁ kuçalaṁ prishṭvâ, dattopacârikâ
 nisheddhum râjaputrasya bhojanaṁ tatra yuktitaḥ, 143
 kathântare svâminîṁ svâṁ bhojanâdau tad-âgamam
 pratikshamâṇam âvedya, kshanâd guptaṁ tato yayau. 144
 tatas taṁ mantriputraḥ sa râjaputraṁ abhâshata:
 «kautukaṁ, paçya deva, 'ekaṁ darçayâmy adhunâ tava.» 145
 ity uktvâ bhakshyam etat sa pakvâṇṇam dattavâṇs tataḥ
 sârameyâya, sa ca tat khâditvaiva vyapadyata. 146
 tad drishṭvâ, «kim idaṁ citram?» iti râjasuto 'tra saḥ
 papraccha mantriputraṁ taṁ, sa ca 'enam pratyabhâshata: 147
 «samjñâ-jñâṇena dhûrtaṁ mām viditvâ, hantu-kâmaya
 «tayâ vishâṇṇam prahitaṁ mama tvad-anuraktayâ, 148
 «na 'asmin sati mad-ekâgro râjaputro bhaved ayam,
 ««etad-vaçaç ca muktâ mām nagarîṁ svâṁ vrajed», iti. 149
 «tad muñca manyum etasyâm! bandhu-tyâgân mahâtmanah
 «kuryâs tvam, haraṇe yuktim vakshyâmy âlocayâmy aham.» 150
 ity uktavantam taṁ mantrisutaṁ râjasuto 'tra saḥ,
 «satyam Buddhiçarîras tvam», iti yâvat praçaṇsati, 151
 açaukitam vahis tâvad duhkḥâkula-jaṇâravah,
 «hâ dhig! râjñah suto bâlo vipanna!» iti çuçuve. 152
 tad-âkarṇana-hriṣṭo 'tha mantriputro nripâtmajam
 jagâda: «hanta! gaccha 'adya Padmâvatyâ griham niçi! 153
 «tatra tâṁ pâyayes tâvad, yâvat pâna-madena sâ
 «niḥsarpjñâ nashṭa-cesṭhâ ca gatajivâ 'iva jâyate. 154
 «tatas tasyâḥ sanidrâyâḥ çûlena 'aukaṁ kaṭi-taṭe
 «dattvâ 'agni-taptena, 'adâya tad-âbharaṇa-saṁcayam, 155
 «âgacches tvam gavâkshena rajju-lamba-vinirgataḥ;
 «tataḥ paraṁ yathâ bhadraṁ bhaved, jñâsyâmy aham tathâ.» 156
 ity uktvâ kârâyitvâ ca kroda-bâla-nibhâçrikam
 mantriputro dadau tasmai triçûlam râjasûnave. 157
 râjaputraḥ sa haste tat kṛtvâ kuṭila-karkaçaṁ
 kâlâyasa-drîdham cittam iva kântâ-vayasyayoḥ, 158
 «tathâ!» iti pûrvavad râtrâv agât Padmâvatî-griham;
 avicâryam prabhûṇam hi çucer vâkyam sva-mantriṇaḥ. 159
 tatra tâṁ madya-niçcesṭhâṁ çûlena jaghane 'nkitam
 hṛitâlamkaraṇam kṛtvâ, tasya 'âgât sakhyur antikam, 160
 darçitâbharaṇas tasmai çaçaṇsa ca yathâ kṛitam;
 tataḥ sa mantriputro 'pi siddham mene manishitam. 161
 prâtar gatvâ çmaçane ca so 'bhût tâpasa-veça-bhṛit,
 svairam, râjasutaṁ taṁ ca vidadhe çishya-rûpiṇam, 162
 abravit taṁ ca: «gaccha 'ekam ito 'lamkaraṇâd imâm
 «muktâvalîṁ samâdâya tvam vikretum iva 'âpane, 163

« bahu mūlyam vadeç ca 'asyā, yena 'etām naiva kaçcana
 « grihñiyād, bhrāmyamāṇām ca sarvaḥ ko 'pi vilokayet. 164
 « gurunā mama vikretum iyaṁ dattā », 'ity anākulaḥ
 « brūyāç ca, yadi grihñiyur atra tvām purarakshinaḥ. » 165
 iti sa preshtitas tena gatvā rājasutas tadā
 atishṭhad āpaṇe bhrāmyan, vyaktam muktāvalim dadhat. 166
 tathā-bhūtaç ca jagrihe sa dṛiṣṭvā purarakshibhiḥ
 dantaghāta-sutā-mosha-jñāpteç caura-gavesibhiḥ. 167
 ninye ca nagarādhyaksha-nikaṭam taiḥ sa tatksanaṁ,
 sa ca tam tāpasākāram dṛiṣṭvā papraccha sāntvataḥ: 168
 « kuto muktāvali 'iyaṁ te, bhagavan, iha hāritā?
 « dantaghāṭaka-kanyāyā bṛitam hy ābharaṇaṁ niçi. » 169
 tac çrutvā rājaputras tam so 'vādīt tāpasākṛitiḥ:
 « gurunā mama dattā 'iyam; etya 'asau pṛicchyatām! » iti. 170
 tataç ca 'upetya tam natvā papraccha nagarādhipaḥ:
 « muktāvali 'iyaṁ, bhagavan, kutas te çisbya-hasta-gā? » 171
 çrutvā 'etad, vijanaṁ kṛitvā, sa dhūrtas tam abbāshata:
 « ahaṁ tapasvī bhrāmyāmi sadā 'araṇyeshv itas tataḥ. 172
 « so 'haṁ daivād iha prāptaḥ, çmaçāne 'tra sthito niçi
 « apaçyaṁ yoginī-cakraṁ samāgatam itas tataḥ. 173
 « tad-madhye ca 'ekayā 'āniya yoginyā rājaputrakaḥ
 « udghāṭita-hṛidambhojo Bhairavāya niveditaḥ. 174
 « pāna-mattā ca sā hartuṁ japato me 'kshamālikām
 « prāvartata mahā-māyā, vikārān kurvatī mukhe. 175
 « atipravṛittā ca mayā krudhdhena jaghana-sthale
 « āṅkitā sā triçūlena mantra-prajvalitāçṛiṇā, 176
 « hṛitā muktāvali ca 'iyaṁ tasyāḥ kaṇṭhād mayā tadā.
 « sā 'eshā 'adya tāpasānarhā vikreyā mama vartate. » 177
 etac çrutvā purādhyaksho gatvā bhūpaṁ vyajijnāpat;
 bhūpo 'py ākarnya tat, tam ca buddhvā tad-mauktikāvalim, 178
 prekshaṇa-preshtitāyāta-vṛiddhāpta-vanitā-mukhāt
 çrutvā ca dṛiçya-çūlāṅkām jaghane satyam eva tam, 179
 « grastaḥ suto me dākinyā tayā » 'utpanna-viniçcayāḥ,
 svayaṁ tasya 'antikam gatvā mantriputra-tapasvinaḥ, 180
 pṛiṣṭvā ca nigrahaṁ tasyāḥ Padmāvatyāḥ, sa tad-girā
 pitṛibhyāṁ çocyamānāyāḥ purād nirvāsanaṁ vyadhāt. 181
 nirvāsitā 'aṭavī-sthā sā nagnāpi na jāhau tanum,
 upāyaṁ mantriputrena tam sambhāvyā tathā-kṛitam. 182
 dinānte tam ca çocantim açvārūdhāv upeyatuh
 tyakta-tāpasa-veçau tau mantriputra-nṛipātmaṃ. 183
 āçvāsya 'aropya turage, sva-rāshṭraṁ ninyatuç ca tam.
 tatra tasthau tayā sārđhaṁ rājaputraḥ sa nirvṛitaḥ. 184
 dantaghāṭas tv araṇye tam kravyādbhir bhakshitām sutām
 matvā vyapādi çokena, bhāryā ca 'anujagāma tam. 185

ity ākhyāya sa bhūyas taṃ Vetālo nṛipam abravīt:
 «taṃ me 'tra saṃçayam chinddhi: dampatyor etayor badhāt 186
 «mantriputrasya kiṃ pāpam? rājaputrasya kiṃ nu vā?
 «Padmāvatyāḥ kim athavā? tvam hi buddhimatām varāḥ. 187
 «jānāṇaḥ ca na ced, rājan, mama tattvaṃ vadishyasi,
 «tad esha çatadhā mūrdhā niçcitam te sphuṭishyati.» 188

ity uktavantam Vetālam vijānan çāpa-bhītitaḥ
 sa Trivikramasenas tam evam pratyabravīd nṛipaḥ: 189
 «yogēçvara, kim ajñeyam? etad na 'eshām hi pātakam
 «trayāṇam api, rājñas tu pāpam Karṇotpalasya tat.» 190
 Vetālo 'py āha: «rājñāḥ kiṃ? te hi tat-kāraṇas trayāḥ.
 «kākāḥ kim aparādhyanti, haṃsair jagdheshu çālishu?» 191
 rājā tato 'bravīd: «evam na dushyanti trayo 'pi te:
 «mantrisinor hi tat tāvat prabhu-kāryam apātakam; 192
 «Padmāvatī-rājaputrau tau hi Kāma-çarāgninā
 «saṃtaptāḥ avicārajñāḥ adoshau svārtham udyatau. 193
 «Karṇotpalas tu rājā sa nītiçāstreshv aḥikshitāḥ,
 «cāraiḥ prajāsv ananvishyaṇs tattva-çuddhim nijāsv api, 194
 «ajānan dhūrta-caritāni, 'iṅgitādy-avicakṣaṇāḥ,
 «tathā tad nirvicāram yac cakre, tena sa pāpabhāḥ.» 195

ity ākarnya, vimukta-maunam udite samyak nṛipeṇa 'uttare,
 skandhāt tasya sa dārdhyam ākalayitum māyā-balāt tatksaṇaḥ
 Vetālo nṛi-kalevarāntara-gataḥ kvāpy apratarkyo yayau;
 nishkampāḥ sa ca bhūpatiḥ punar amuṃ prāptum vyadhād niçcayam. 196

Taraṅga 76. (Vetāla 2.)

Tato 'tra punar ānetum taṃ Vetālam agād nṛipaḥ
 sa Trivikramasenas tac-çinçapā-pādapāntikam. 1
 prāpto 'tra vikshate yāvac citāloka-vaçād niçi,
 tāvad dadarça taṃ bhūmau kūjantaṃ patitaṃ çavam. 2
 atha taṃ mṛita-deha-sthaṃ Vetālam sa mahīpatiḥ
 āropya skandham, ānetum tūshṇīm pravavṛite javāt. 3
 tataḥ skandhāt sa Vetālo bhūyas taṃ nṛipam abravīt:
 «rājan, mahaty anucite kleçe 'smin patito bhavān; 4
 «atas tava vinodāya kathayāmi kathām, çṛiṇu:

Asty agrabhāraḥ Kālindī-taṭe Brahmasthalābhidhaḥ. 5
 Agnisvāmī 'iti tatra 'āsīd brāhmaṇo veda-pāragāḥ;
 tasya 'atirūpā Mandāravatī 'ity ajani kanyakā, 6

yām nirmāya navānargha-lāvanyām niyatam vidhiḥ,
 svargastri-pūrva-nirmānam nijam eva 'ajugupsata. 7
 tasyām ca yauvana-sthāyām āyayuh Kanyakubjataḥ
 sama-sarva-guṇās tatra trayo brāhmaṇa-putrakāḥ. 8
 teshām ca 'ātmārtham ekaikas tat-pitus tām ayācata,
 anicchan dānam anyasmai tasyāḥ prāṇa-vyayād api. 9
 tat-pitā sa tu tad-madhyād na 'ekasmāy api tām dadau
 bhūto 'nyayor badhāt; tena tasthau kanyāiva sā tataḥ. 10
 te ca trayo 'pi tad-vaktra-candraikāśakta-dṛṣṭayāḥ,
 cakora-vratam ālambya, tatṛaiḥ 'āsan divā-niṣam. 11
 atha 'akasmāt samutpanna-dāhajvara-vaṇeṇā sā
 jagāma Mandāravatī kumārī kila pañcatām. 12
 tatas tām vipra-putrās te parāsum ṣoka-viklavāḥ
 kṛta-prasāddhanām nītvā ṣmaṇam cakrur agnisāt. 13
 ekaḥ ca teshām tatṛaiḥ vidhāya maṭhikām tataḥ,
 kṛta-tad-bhasma-ṣayāḥ sann āsta yācita-bhaiksha-bhuk; 14
 dvitīyo 'sthīny upādāya tasyā, Bhāgīrathīm yayau;
 tritīyas tāpaso bhūtvā bhrāntum deṣāntarāny agāt. 15
 sa bhrāmyaṁs tāpasāḥ prāpya grāmam Vakrolakābhidham,
 tatra 'atithiḥ san kasyāpi viprasya praviṇad grīham. 16
 tat-pūjitaḥ sa yāvac ca bhoktum tatra pracakrame,
 tāvad ekaḥ ṣṇus tatra pravṛitto 'bhūt praroditum. 17
 sa sāntvyamāno 'pi yadā na vyaraṇsīt, tadā krudhā
 bāhvor ādāya grīhiṇī jvalaty agnau tam akshipat; 18
 kshipta eva sa mṛidv-aṅgo bhasmibhāvam avāptavān.
 tad dṛṣṭvā jāta-romāṇcaḥ so 'bravīt tāpaso 'tithiḥ: 19
 «hā dhik kashṭam! pravishṭo 'smi brahmarākshasa-veṣmani;
 «tad mūrtam kilviṣham idaṁ na bhokshye 'nnam iha 'adhunā.» 20
 evaṁ vadantaṁ tam so 'tra grīhasthaḥ prāha: «paṇya me
 «ṣaktim paṭhita-siddhasya mantrasya mṛta-jīvanīm!» 21
 ity uktvā 'ādāya tad-mantra-pustikām anavācya ca,
 tatra bhasmani cikshepa sa dhūlim abhimantritām. 22
 tena 'udatishṭhat tad-rūpa eva jīvan sa bālakaḥ.
 tataḥ sa nirvṛitas tatra bhuktavān vipra-tāpasāḥ. 23
 grīhastho 'pi sa tām nāgadante 'vasthāpya pustikām,
 bhuktvā ca, ṣayanam bheje rātrau tatṛaiḥ tad-yutaḥ. 24
 supṭe grīhapatau tasmin, svairam utthāya ṣaṇkitāḥ
 sa priyā-jīvanārthī tām pustikām tāpaso 'grahīt. 25
 grīhītvaiva ca nirgatya tato, rātri-divaṁ vrajan
 kramāc ṣmaṇam samprāpa, yatra dagdhā 'asya sā priyā. 26
 dadarṣa ca 'atra tatkalām tam dvitīyam upāgatam,
 yaḥ sa Gaṅgāmbhasi ksheptum tad-asthīni gato 'bhavat. 27
 tatra-stham samāsādya ca tasyā bhasmani ṣayinam
 nibaddha-maṭhikām tatra, dvāv apy etāv uvāca saḥ: 28
 «maṭhikā 'apāsyatām eshā, yāvad utthāpayāmi tām
 «jīvantūm bhasmataḥ kāntām mantra-ṣaktyā kayāpy aham.» 29

iti tau prerya nirbandhād, nirloṭhya maṭhikāṃ ca saḥ,
udghāṭya tāpaso vipraḥ pustikāṃ tām avācayat, 30
abhimantrya ca mantreṇa dhūliṃ bhasmany avākshipat,
udatishṭhac ca jīvanti sà Madirāvati tataḥ; 31
vahnim praviṣya nishkāntaṃ vapuḥ pūrvādhika-dyuti
tadā babhāra sà kanyā kāñcanena 'iva nirmitam. 32

tādriṣiṃ tām punarjātām te dṛiṣṭvāiva smarāturaḥ,
prāptu-kāmās trayo 'py evaṃ anyonyaṃ kalahaṃ vyadhuḥ; 33
eko 'bravid: «iyam bhāryā mama mantra-balārjitā!»
«tīrtha-prabhāva-jā bhāryā mama 'iyam!» iti ca 'aparah. 34
«rakṣitvā bhasma tapasā jivitā 'iyam mayā 'iha yat,
«tad eshā mama bhāryā!» 'iti tṛitiyo 'tra jagāda saḥ. 35

«vivāda-nirṇaye teshāṃ tvaṃ tāvad me, mahīpate,
«niṣcayaṃ brūhi: kasya 'eshā kanyā bhāryā 'upapadyate? 36
«vidalishyati mūrdhā te, yadi jānan na vakshyasi.»

iti Vetālataḥ ṣrutvā, taṃ sa rājā 'evaṃ abhyadhāt: 37
«yaḥ kleṣaṃ anubhūyāpi mantreṇa 'etām ajījivat,
«pitā sa tasyās tat-kārya-karaṇād, na punaḥ patiḥ. 38
«yaḥ ca 'asthīni nināya 'asyā Gaṅgāyāṃ, sa suto mataḥ.
«yas tu tad-bhasma-ṣayyas tām ālīshya 'āsīt tapaḥ caran 39
«ṣmaṇā eva tat-prītyā, bhartā tasyāḥ sa ucyate,
«kṛitam tad-anurūpaṃ hi tena gādhanurāgiṇā.» 40

evaṃ nṛipāt Trivikrama-
senac ṣrutvāiva mukta-maunāt saḥ,
tasya skandhād agamad

Vetālo 'tarkitaḥ sva-padam. 41
rājā 'atha bhikṣv-artha-samudyatas taṃ
prāptuṃ sa bhūyo 'pi mano babandha;
prāṇātyaye 'pi pratipannam arthaṃ
tishṭhanty anirvāhya na dhīra-sattvāḥ. 42

Taraṅga 77. (Vetāla 3.)

Atha bhūyo 'pi Vetālam ānetuṃ nṛipa-sattamaḥ
sa Trivikramasenas taṃ upāgac cīṇṣapā-tarum. 1
tatra-stham etaṃ samprāpya mṛita-deha-gataṃ punaḥ
skandhe grihītvaiva, 'āgantūṃ tūshṇīm pravavṛite tataḥ. 2

prayāntaṃ ca tam āha sma sa Vetālo 'sya prishṭha-gaḥ:
 «citram va 'udvijase, rājan, niçi kurvan gamāgamam! 3
 «tad akhedāya bhūyas te varṇayāmi kathāṃ, çriṇu:

Asti Pātāliputrākhyam khyātam bhūmaṇḍale puram. 4
 tatra 'āsīd nripatiḥ pūrvaṃ nāmnā Vikramakeçarī,
 guṇanām iva ratnānām āçrayam yaṃ vyadhād vidhiḥ. 5
 tasya çāpāvatīrṇo 'bhūd divya-vijñānavān çukaḥ
 Vidagdhaçūḍāmaṇir ity ākhyayā sarva-çāstra-vit. 6
 tena 'upadiṣṭāṃ sadriçim rājaputrūṃ nripātmajaḥ
 Māgadhim upayame sa bhāryāṃ Candraprabhābhidhām. 7
 tasyā api tathā-bhūtā jñāna-vijñāna-çālīnī
 çārikā Somikā nāma rājaputryāḥ kila 'abbavat. 8
 te ca 'eka-pañjara-sṭhe dve tatra 'astāṃ çuka-çārike
 sevamāne sva-vijñānair dampatī tau nija-prabhū. 9
 ekadā sābhilāshas taṃ çārikāṃ so 'bravīç çukaḥ:
 «eka-çayyāsanābhāram, subhage, bhaja mām!» iti. 10
 «na 'aham puruṣa-saṃsargam icchāmi, puruṣhā yataḥ
 «duṣṭāḥ kṛtaghnā», iti sā çārikā pratyuvāca tam. 11
 «na duṣṭāḥ puruṣhā, duṣṭā nriçāṇsa-hridayāḥ striyaḥ»,
 iti bhūyaḥ çukena 'ukte, vivādo 'tra 'alagat tayoḥ. 12
 kṛta-dāsatva-bhāryātva-panau tau çakunī mithaḥ
 niçcayāya 'atha satyam taṃ rājaputram upeyatuḥ. 13
 sa vivāda-padam çrutvā taylor, āsthāna-gaḥ pituḥ,
 «katham kṛtaghnāḥ puruṣhā? brūhi!» 'ity āha sma çārikām. 14
 tataḥ sā «çriṇuta!» 'ity uktvā, nija-pakṣa-prasiddhaye
 pum-dosha-khyāpinim etāṃ çārikā 'akathayat kathāṃ: — 15
 Asti Kāmandakī nāma nagarī bhuvi viçrutā.
 Arthadattābhidhāno 'bhūd baṇik tasyāṃ mahā-dhanaḥ. 16
 Dhanadattābhidhānaç ca putras tasya 'udapadyata.
 pitary uparate, so 'pi babhūva 'ucçhriṅkhalo yuvā. 17
 dyūtādi-saṅge dhūrtāç ca militās tam apātayan;
 kāmam vyasana-vṛikṣhasya mūlam durjana-saṃgatiḥ. 18
 acirād vyasana-kṣhīṇa-dhano daurgatya-lajjayā
 so 'tha tyaktvā sva-deçaṃ taṃ bhrāntuṃ deçāntarāṇy agāt. 19
 gacchaṇç ca Candanapuram nāma sthānam avāpya saḥ,
 viveça bhojanārthī sann ekasya baṇijo grīham. 20
 sa baṇik sukurāram taṃ drisṭvā, prishṭvā 'anvayādikam,
 jñātvā kulīnam, satkṛitya svī-cakre daiva-yogataḥ, 21
 dadau ca sadhanām tasmai nāmnā Ratnāvalīm sūtām.
 tataḥ sa Dhanadatto 'tra tasthau çvaçura-veçmani. 22
 dīneshv eva ca yāteshu sukha-vismṛita-durgatiḥ,
 sva-deçaṃ gantu-kāmo 'bhūt prāptārtho vyasanotsukaḥ. 23
 tato 'numānya katham apy avaçaṃ çvaçuraṃ çāṭhaḥ
 taṃ duhitr-eka-saṃtānam, grīhitvā tām alamkṛitām 24

bhāryām Ratnāvalīm yuktām ekayā vṛiddhayā striyā,
 sa ātmanā tṛtīyāḥ san deçāt prasthitavāns tataḥ. 25
 kramāt prāpya 'aṭavīm dūrām, uktvā taskara-jām bhiyam,
 grihītvā 'ābharaṇam tasyā bhāryāyāḥ svī-cakāra saḥ. 26
 dṛiçyatām dyūta-veçādi-kasṭha-vyasana-saṅginām
 hṛidayam hā kṛitaghnānām puṁsām nistriṇça-karkaçam! 27
 so 'tha pāpo 'rtha-hetos tām bhāryām guṇavatīm api
 hantum çvabhre nicikshepa tayā vṛiddha-striyā yutām. 28
 kshiptvaiva ca gate tasmin, sā 'atha vṛiddhā vyapadyata,
 tad-bhāryā tu latā-gulma-vilagnā na vyapādi sā. 29
 uttasthau ca tataḥ çvabhrāt kroçantī karuṇam çanaiḥ,
 ālambya tṛiṇa-gulmādi saçeshatvāt kila 'āyushaḥ. 30
 āyayau vikṣatāṅgī ca priṣṭvā mārgam pade pade
 yathā-gatenaiva pathā kṛicchrāt tat sadanam pituḥ. 31
 tatra 'akasmāt tathā-bhūtā priṣṭā sasambhramam
 mātṛā pitṛā ca ruditā sādhvī sā 'evam abhāshata: 32
 «mushitāḥ smaḥ pathi stenair, nīto baddhvā ca me patiḥ,
 «vṛiddhā mṛitā, nipatya 'api çvabhre na 'aham mṛitā punaḥ. 33
 «atha 'āgatena kenāpi pathikena kṛipālunā
 «uddhṛitā 'aham tataḥ çvabhrāt prāptāsmi 'iha ca daivataḥ.» 34
 evam uktavati pitṛā mātṛā ca 'āçvāsītā tataḥ,
 bhartri-cittaiḥ sā tasthau tatra Ratnāvalī satī. 35
 yāti kālē ca tad-bhartā sa sva-deça-gataḥ punaḥ
 dyūta-kṣhayita-tad-vitto Dhanadatto vyacintayat: 36
 «ānayāmi punar gatvā mārgitvā çvaçurād dhanam;
 «grihe sthitā me tvat-putrī», 'ity abhidhāsyē ca tatra tam.» 37
 evam sa hṛidaye dhyātvā prāyāç çvaçura-veçma tat,
 prāptam ca tatra tam dūrāt sva-bhāryā paçyati sma sā, 38
 dhāvitvā ca 'apatat tasya sā pāpasyāpi pādayoḥ;
 dushṭe 'pi patyau sādhnām na 'anyathā-vṛitti mānasam. 39
 bhītāya ca tatas tasmai tad aṣeṣam nyavedayat,
 yad mṛishā-caurapātādi pitroḥ prāg varṇitam tayā. 40
 tatas tayā samam tatra nirbhayaḥ çvāçure grihe
 pravishṭaḥ, çvaçurābhyām sa harshād dṛiṣṭvā 'abhyandadyata. 41
 «dīṣṭyā jīvanm āyam muktaç caurair!» iti mahotsavaḥ
 tena tac-çvaçureṇa 'atha cakre milita-bandhunā. 42
 tataḥ sa Dhanadatto 'tra bhūñjānaḥ çvāçurīm çriyam,
 Ratnāvalyā tayā sākam āsit patnyā yathā-sukham. 43
 ekadā tatra rātrau ca sa nṛiṇaṣaṣ cakāra yat,
 kathoparodhataç çāntam avācyam api kathyate: 44
 hatvā 'āṅka-suptām bhāryām tām, tad-ābharaṇa-saṁcayam
 apahritya, tataḥ prāyāt sa sva-deçam alakṣitāḥ. — 45
 «īdṛiçāḥ puruṣhāḥ pāpā», iti çārikayā 'udite,
 «tvam idānīm vada!» 'ity āha rājaputras tadā çukam. 46
 tato jagāda sa çuko: «deva, duḥṣaha-sābasāḥ
 «striyo duçcaritāḥ pāpās, tathā ca çrūyatām kathā: — 47

Asti Harshavatī nāma nagarī; tatra ca 'abhavat
 agrasrī Dharmadattākhyo bahu-kotīcvaro baṇik. 48
 Vasudhattābhidhānā ca rūpe 'nanya-samā sūtā
 babbhūva tasya baṇijaḥ prāṇebhyo 'py adhika-priyā. 49
 sā ca tena samānāya dhana-yauvana-çāline
 dattā varāṅganā-netra-cakorāmrītaracmaye, 50
 nāmnā Samudradattāya baṇikputrāya sādhave,
 nagaryām ārya-jushtāyām Tāmrāliptyām nivāsine. 51
 kadācit sā, sva-deça-sthe patyau, svasya pitur grihe
 sthitā baṇiksūtā dūrāt kaṃcit puruṣam aikshata. 52
 tam yuvānam sukāntam sā capalā Māra-mohitā
 guptam sakhi-mukhena 'ñitam bheje pracchanna-kāmukam. 53
 tataḥ prabhriti tenaiva saha tatra tadā rabaḥ
 rātrau rātrāv araṇṣṭa 'asau tad-ekāśakta-mānasā. 54
 ekadā ca sa kaumārāḥ patis tasyāḥ sva-deçataḥ
 ājagāma 'atra tat-pitroḥ pramoda iva mūrtimān. 55
 soṣṭave ca dine tasmin sā naktam kṛita-maṇḍanā
 matrā 'anupreshitā bheje çayyā-sthā na tam patim. 56
 prārthitā tena ca 'alika-suptam cakre 'nya-mānasā,
 pāna-matto 'dhva-khinnaç ca so 'pi jahre 'tha nidrayā. 57
 tāvac ca supte sarvasmin bhukta-pīte jane çanaiḥ,
 samdhiṃ bhittvā viveça 'atra cauro vāsagrihāntare. 58
 tatkalām tam apaçyanti sāpy utthāya baṇiksūtā,
 sva-jāra-kṛita-samketā nibhṛitam niragāt tataḥ. 59
 tad ālokya sa cauro 'tra vighnīteçcho vyacintayat:
 « yeshām arthe pravishṭo 'ham, tair eva 'ābharāṇair vṛitā 60
 « niçithe nirgatā 'eshā; tad vīkshe 'ham, sā kva gacchati. »
 ity ākalayya nirgatya sa cauras tam baṇiksūtām 61
 Vasudattām annayau datta-dṛiṣṭīr alakshitāḥ.
 sāpi pushpādi-hastā 'eka-sasamketā-sakhi-yutā 62
 gatvā, vāhyam pravishṭābhūd udyānam nātiddragam.
 tatra 'apaçyac ca tam vṛikshe lambamānam sva-kāmukam 63
 samketakāgatam, rātrau labdhvā nagararakshibhiḥ
 ullambitam caura-buddhyā, pāça-kaṇṭham mṛitam sthitam. 64
 tataḥ sā vihvalodbhṛāntā, « hā hatāsmi! » iti vādinī
 papāta bhūmau, kṛipānam vilapanṭī ruroda ca. 65
 avatārya 'atha vṛikshāt, tam gatāsum nija-kāmukam
 upaveçya 'aṅgarāgeṇa pushpaiç ca 'alamcakāra sā. 66
 samāliṅgya ca niḥsamjñam rāga-çokāṇḍha-mānasā,
 unnamayya mukham yāvat tasya 'artā paricumbati, 67
 tāvac ca tasyāḥ sabasā nirjīvaḥ parapūruṣaḥ
 Vetālānupravishṭaḥ san dantaiç ciccheda nāsikām. 68
 tena sā vihvalā tasmāt savyathā 'apasṛitāpy, « aho!
 « kimpvid jīved? » iti hatā punar etya tam aikshata. 69
 dṛiṣṭvā ca vīta-Vetālam niçceshtam mṛitam eva tam,
 sā bhītā paribhūtā ca cacāla rudatī çanaiḥ. 70

tāvac channah sthitāḥ so 'tha cauraḥ sarvaṃ vyalokayāt
acintayac ca: «kim idaṃ pāpayā kṛitam etayā? 71
«aho vata! 'āçayaḥ strīṇaṃ bhīṣhaṇo ghana-tāmasaḥ
«andhakūpa iva 'agādhaḥ pātāya gahanaḥ param. 72
«tad idānim iyaṃ kiṃ nu kuryād?» iti vicintya saḥ,
kautukād dūrataç cauro bhūyo 'py anusasāra tām. 73

sāpi gatvā praviçyaiva tat-supta-sthita-bhartṛikam
grihaṃ tadā svakaṃ, proccaiḥ prarudaty evam abravīt: 74
«paritrāyadhvam! etena mama duṣṭena nāsikā
«chinnā niraparādhāyā bhartṛi-rūpeṇa çatruṇā.» 75
çrutvā 'etaṃ muhur ākrandaṃ tasyāḥ, sarve sasambhramam
udatiṣṭhaṇ prabudhya 'atra patiḥ parijanaḥ pitā. 76
etya 'atha tat-pitā dṛiṣṭvā tām ādra-chinna-nāsikām,
krudhas taṃ bandhayāmāsa «bhāryā-drohi» 'iti tat patim. 77
sa tu nāiva 'abravīt kiṃcid badhyamāno 'pi mūkavat,
viparyasteshu çṛṇvatsu sarveshu çvaçurādishu. 78

tato jñātvāiva tac caure tasminn apasṛite laghu,
kolāhalena tasyāṃ ca vyatītāyāṃ kramād niçi, 79
sa ninye bañijā tena çvaçureṇa bañiksutaḥ
rājāntikaṃ tayā sakaṃ bhāryayā chinna-nāsayā. 80
rājā ca kṛta-vijñaptiḥ: «sva-dāra-drohy asāv» iti,
tasya 'ādiçad bañiksūnor badhaṃ nyakkṛita-tad-vacāḥ. 81
tato badhyabhuvam tasmin niyamāne saçiṇḍimam,
upāgamy sa cauro 'tra babbāshe rājapūrushān: 82
«nishkāraṇaṃ na badhyo 'yaṃ; yathā-vṛittaṃ tu vedmy aham;
«māṃ prāpayata rājāgraṃ, yāvat sarvaṃ vadāmy adaḥ.» 83
ity ūcivān sa nītas tair nṛipasya 'agraṃ vṛitābhayaḥ,
ā mūlād rātri-vṛittāntaṃ cauraḥ sarvaṃ nyavedayat, 84
abravīc ca: «na ced, deva, mad-vāci pratyayas tava,
«tat sà nāsā mukhe tasya çavasya 'adyāpi vikshyatām.» 85
tac çrutvā, vikshitum bhrityān preshya, satyam avetya tat,
sa rājā taṃ bañikputraṃ muktavān badha-nigrahāt. 86
tām ca karṇāv api chittvā duṣṭāṃ deçād nirastavān
tad-bhāryāṃ, çvaçuraṃ ca 'asya taṃ sarvasvam adaṇḍayat; 87
cauraṃ ca taṃ purādhyakṣhaṃ tushṭaç cakre sa bhūpatiḥ. —

«evaṃ striyo bhavanty eva nisarga-vishamāḥ çatḥāḥ;» 88
ity uktavān eva çuko bhūtvā Citrarathābhidhaḥ
kṣhīṇendra-çāpo Gandharvo divya-rūpo divaṃ yayan. 89
çārikā sāpi tatkalāṃ bhūtvā svaḥstrī Tilottamā
tathāiva kṣhīṇa-tac-çāpā jagāma sahasā divam. 90
vivādaç çāpy anirñītaḥ sabbhāyāṃ so 'bhavat tayoh.

ity ākhyāya kathāṃ, bhūyas taṃ Vetālo 'bravīd nṛipam: 91
«tad bhavān vaktu: kiṃ pāpāḥ puruṣhāḥ? kim uta striyaḥ?
«ajalpato jānatas te çiro yāsyati khaṇḍaçaḥ.» 92

etad niçamyā vacanam
 Vetālasya 'aṇsa-vartināsa tasya,
 sa jagāda bhūpatih tam:
 «yogiçvara! yoshitah pāpāḥ; 93
 «purushaḥ ko 'pi hi tādṛik
 «kvāpi kadācid bhaved durācārah,
 «prāyaḥ sarvatra sadā
 «striyas tu tādṛig-vidhā eva.» 94
 ity uktavato nṛipateḥ
 prāgvat skandhāt sa tasya Vetālah
 nashṭo 'bhūt, sa ca rājā
 jagrāha punas tad-ānanyane yatnam. 95

Taraṅga 78. (Vetāla 4.)

Tato gatvā punas tāsya nikaṭam çinçapā-taroḥ
 sa Trivikramaseno 'tra çmaçānam niçi bhūpatih, 1
 labdhvā muktāṭṭahāsam tam Vetālam nṛi-çarīra-gam
 nishkampah skandham āropya, tūshṇīm udacalat tataḥ. 2
 calantam ca tam aṇsa-stho Vetālah so 'bravīt punaḥ:
 «rājan, kubhikshor etasya kṛite ko 'yam tava çramah? 3
 «āyāse nishphale 'mushmin viveko vata nāsti te!
 «tad imām çṛiṇu mattas tvam kathām pathi vinodinīm: 4

Asti Çobhāvatī nāma satyākhyā nagarī bhuvi;
 tasyām sa Çūdrakākhyo 'bhūd bhūpatih prājya-vikramah, 5
 yasya jajvala jayinah pratāpa-jvalano 'niçam
 vandikṛitāri-vanitā-dhūta-cāmara-mārutaiḥ; 6
 alupta-dharmacaraṇa-sphītā manye vasumdhara
 rājñi yasmin visasmāra Rāmādīn api bhūpatin. 7
 tam kadācid mahīpalam priya-çūram upāyayan
 sevārtham Mālavād eko nāmnā Vīravaro dvijaḥ, 8
 yasya Dharmavatī nāma bhāryā, Satyavarah sutah,
 kanyā Vīravatī ca: 'iti trayam griha-paricchadaḥ; 9
 sevā-paricchadaç ca 'anyat trayam: kṛtyām kṛipānikā,
 kare karatalā 'ekatra, cāru-carma paratra ca. 10
 tāvad-mātra-parivāro dīnāra-çata-pañcakam
 pratyaham prārthayāmāsa rājñas tasmāt sa vṛittaye. 11
 rājāpi sa tam ākāra-sūcitodāra-paurusham
 vīkshya ca, 'asmai dadau vṛittim Çūdrakas tam yathepsitām. 12

«alpe parikare 'py ebhir iyadbhir svarṇarūpakaiḥ
 «kim esha vyasanam pushṇāty, atha kimpāna sad-vyayam?» 13
 ity anveshṭum samācāram kautukāt sa mahīpatiḥ
 pracchannān sthāpayāmāsa cārāns tasya 'atra prishṭbataḥ. 14
 sa ca Vīravaraḥ prātaḥ kṛtvā bhūpasya darṇanam,
 sthītvā ca tasya madhyāhnam sīṇhadvāre dhṛitāyudhaḥ, 15
 gatvā sva-vṛitti-labhyānām dinārānām ṇatam grihe
 bhojanārtham sva-bhāryāyā haste prādāt kila 'anvabam, 16
 vastrāṅgarāga-tāmbūlam kṛpāti sma ṇatena ca,
 ṇatam snātva ca pūjārtham vyadhāt Viṣṇoḥ ṇivasya ca, 17
 viprebhyaḥ kṛpāṇebhyaḥ ca dadau dānam ṇata-dvayam:
 evam vibheje pañcāpi tāni nityam ṇatāny asau. 18
 tataḥ kṛtvā 'agnikāryādi, bhuktva, gatvā 'ekako niṇi
 sīṇhadvāre punas tasthau pāṇau karatalām dadhat. 19
 evam satata-saccaryām tasya Vīravarasya saḥ
 rājā cāra-mukhāc ṇrutvā, tutosha hṛidi ṇūdrakaḥ, 20
 nivārayāmāsa ca tāṇc cārāns tasya 'anumārga-gān,
 mene viṇesha-pūjārtham puruṣhātīṇayam ca tam. 21
 atha yāteshu divaseshv avabēḷāvalāṅgbite
 grishme Vīravareṇa 'atra supracāṇḍārka-tejasi, 22
 tad-irshyāta iva 'uddhūta-vidyut-karatalām dadhat
 dhārāpahārī ninadann ājagāma ghaṇāgamaḥ. 23
 tadā ca ghora-meghaṅghe pravaraṣhate divā-ṇiṇam,
 sīṇhadvāre tathāiva 'āsīt so 'tra Vīravaro 'calaḥ. 24
 tam ca drishṭvā divā rājā prāsādāgrāt sa ṇūdrakaḥ,
 niṇi bhūyas tad ārohaḥ jīṇāsus tasya tam sthītim, 25
 jagāda ca tataḥ: «ko 'tra sīṇhadvāre sthīto 'sti bhoḥ?»
 tac ṇrutvā, «'aham sthīto 'tra!» 'iti so 'pi Vīravaro 'bravīt. 26
 «aho sudṛiḍha-sattvo 'yam bhakto Vīravaro mayi!
 «tad esha prāpaṇīyo me 'vaṇyam eva mahat padam;» 27
 iti sampcintya nṛipatiḥ, prāsādād avatīrya saḥ,
 ṇūdrakaḥ ṇayanam bheje praviṇya 'antaḥpuram tataḥ. 28
 anyedyuṇc ca bhṛiṇam meghe dhārāsāreṇa varṣhate,
 pradoshe gupta-bhavane kāle tamasi jimbhite, 29
 punaḥ sa rājā jīṇāsuh prāsādām adhiruḥya tam,
 «sīṇhadvāre sthītaḥ ko 'tra?» 'ity ekāki vyāharat sphuṇam. 30
 «'aham sthīta!» iti prokte punar Vīravareṇa ca,
 yāvad vismayate so 'tra rājā tad-vīrya-darṇanāt, 31
 tāvad vidūre ṇuṇrāva sahasā rudatīm striyam
 viṣhāda-vikalām eka-pralāpa-karuṇa-svanām. 32
 «na me rāṣṭre parābhūto, na daridro, na duḥkhitah
 «kaṇcid asti; tad eshā kā rodity ekākinī niṇi?» 33
 iti ca 'acintayac ṇrutvā sa jāta-karuṇo nṛipaḥ,
 ādideṇa ca tam Vīravaram ekam adhaḥ sthītam: 34
 «bho Vīravara, ṇṛiṇv! eshā dūre strī kāpi roditi.
 «kā 'asau? roditi kimp ca? 'iti tvayā gatvā nirūpyatām!» 35

tac çrutvā sa «tathā!» 'ity uktvā, gantum Viravaras tataḥ
 prāvartata nibaddhāsiddhenuḥ karatalā-karaḥ. 36
 nava-meghāndhakāraṃ taj-jvalad-vidyud-vilocanam
 sthūla-dhārā-çilā-varshi Rakṣho jīvam ajīgaṇat. 37
 prasthitam vikṣhya tādṛiçyām tasyām rātrau tam ekakam;
 karuṇā-kṛtūkāvishṭo rājā prāsāda-prishṭhataḥ 38
 avatīrya, grihitāsir ekāki tasya prishṭhataḥ
 so 'pi pratasthe tatṛaiḥ Çûdrako 'nupalakshitah. 39
 sa ca Viravaro gatvā ruditānusṛiti-kriyāḥ
 vahir naçaryāḥ prāpa 'ekam saras, tatra dadarça ca, 40
 «hā çūra! hā kripālo! hā tyāgin! çūnyā tvayā katham
 «vatsyāmi?» 'ity-ādi rudatīm tām striyam vāri-madhya-gām. 41
 «kā tvam? rodishi kim ca 'evam?» ity anvak-prāpta-bhūpatih
 paryapricchata sāçcaryas; tataḥ sāpy enam abhyadhāt: 42
 «bho Viravara! jānhi, vatsa, mām Prithivīm imām!
 «tasyā mama 'adhunā rājā Çûdrako dhārmikāḥ patiḥ. 43
 «tṛitiye ca dine tasya rājño mṛityur bhavishyati;
 «tādṛiçam ca patiṃ prāpsyāmy aham anyatamam kutah? 44
 «atas tam anuçocāmi duḥkhitā 'ātmānam eva ca.»
 etac çrutvā sa tām trasta iva Viravaro 'bravīt: 45
 «tad, devi, kaccid apy asti ko 'py upāyāḥ sa tādṛiçāḥ,
 «yena 'asya na bhaved mṛityur jagad-rakṣhamaṇeḥ prabhoḥ?» 46
 iti tad-vacanam çrutvā, sà jagāda Vasumdhara:
 «eko 'sty upāyas, tam ca 'ekam kartum çakto bhavān», iti. 47
 tato Viravaro 'vādīt: «tarhi, devi, vada drutam,
 «yāvat tat sādhayāmy āçu; ko 'rthāḥ prāṇair mama 'anyathā?» 48
 tac çrutvā 'uvāca Vasudhā: «virah ko 'nyas tvayā samah
 «svāmi-bhaktas? tad etasya çarmopāyam imam çṛiṇu: 49
 «rājñā kṛitā pratishṭhā 'asti yā 'eshā rājakulāntike
 «uttamā Caṇḍikādevī-sāṃnidhyoṭkarṣa-çālīnī, 50
 «tasyai Sattvavaram putram upahāri-karoshi cet,
 «tad na 'esha rājā mriyate, jīvaty anyāt samā-çatam. 51
 «adyaiva ca 'etad bhavatā kṛitam ced, asti tac çivam;
 «anyathā 'asya, tṛitiye 'hni prāpte, nāsty eva jīvitam.» 52
 ity uktaḥ sa tayā Prithvyā vīro Viravaras tadā,
 «yāmi, devi, karomy etad adhunāiva!», 'ity abhāshata. 53
 tato, «bhadram tava!» 'ity uktvā Vasudhā sà tirodadhe;
 tac ca sarvam sa çuçrāva guptam anvak sthito nripaḥ. 54
 tataç ca gūḍhe jijñāsau tasmin rājñy anugacchati
 Çûdrake, tvaritam geham niçi Viravaro yayau. 55
 tatra putropahāro 'sya rājārthe Dharayā yathā
 uktaḥ, tathā 'abravīt patnyai Dharmavatyai vibodhya saḥ. 56
 sà tac çrutvā tam āha sma: «nātha, bhāvyaṃ çivam prabhoḥ;
 «tat prabodhya sutasya 'asya çīçor vakti bhavān!» iti. 57
 tataḥ prabodhya suptam tam bālam Sattvavaram sutam,
 ākhyāya tam ca vṛittāntam, evam Viravaro 'bravīt: 58
 Abhandl. d. DMG. IV, 5. 20

«tat, putra, Caṇḍikādevyā upahārī-kṛite tvayi,
 «rājā jīvaty asau; no cet, tṛitiye 'hni vipadyate.» 59
 etac cṛutvaiva bālo 'pi, yathārtham nāma darṣayan,
 aklīva-cittah pitaram tam sa Sattvavaro 'bravīt: 60
 «kṛitārtho 'haṃ, mama prāṇai rājā cet, tāta, jīvati;
 «bhuktasya hi tad-annasya dattā syād nishkṛitir mayā. 61
 «tat kiṃ vilambyate? nītvā Bhagavatyāḥ puro 'dhunā
 «upahārī-kurudhvaṃ mām! astu cāntir mayā prabho!» 62
 iti Sattvavareṇa 'ukte tena, Vīravaro 'tra saḥ,
 «sādhu! satyaṃ prasūto 'si mattaḥ, putra!» 'ity abhāshata. 63
 etat so 'nvāgato rājā sarvaṃ cṛutvā vahiḥ sthitaḥ,
 «aho! eshaṃ samaṃ sattvaṃ sarveshaṃ», ity acintayat. 64
 tato Vīravarāḥ skandhe kṛitvā Sattvavaram sutam,
 bhāryā Dharmavati ca 'asya kanyāṃ Vīravatīm api, 65
 ubhau tau yayatus tasyaṃ rātrau tac Caṇḍikā-griham;
 rājāpi Čūdrakaṣ channaḥ priṣṭhāt so 'pi taylor yayau. 66
 tatra devyāḥ purāḥ skandhāt so 'tha pitrā 'avatāritaḥ,
 devīm Sattvavaro natvā dhairya-rācīr vyajijñapat: 67
 «mama mūrdhōpahāreṇa rājā jīvatu Čūdrakaḥ!
 «anyad varsha-çatam, devi, kuryād rājyaṃ akaṇṭakam!» 68
 evam uktavatas tasya, «sādhu! sādhu!» ity udīrya, saḥ
 sūnoḥ Sattvavarasya 'atha, kṛiṣṭvā karatalāṃ, çiṇoḥ 69
 chittvā çiraṣ Caṇḍikāyai devyai Vīravaro dadau,
 «mat-putreṇa 'upahāreṇa rājā jīvat!» iti bruvan. 70
 «sādhu! kaḥ svāmi-bhakto 'nyaḥ samo, Vīravarā, tvayā,
 «yena 'evaṃ ca 'eka-satputra-prāṇa-vyaya-vidhāyinā 71
 «datto jīvaṣ ca rājyaṃ ca Čūdrakasya 'asya bhūpateḥ?»
 ity antarikṣhād udagāt tatksaṇam tatra bhārati. 72
 tac ca sarvaṃ nṛipe tasmiṇṇ channe çriṇvati paçyati,
 kanyā Vīravati sā tu bālā Vīravarātmaajā 73
 upetya, 'aḷishya mūrdhānaṃ tasya bhrātūr hatasya tam,
 vilapanty uru-çokāṇdhā bṛiṣṭphoṭena vyapadyata. 74
 tato Vīravaram bhāryā Dharmavaty evam abravīt:
 «rājūnas tāvat kṛitam çreyas; tad idānim vadāmi te: 75
 «nirjñānā yatra bālāpi bhrātrī-çokād iyaṃ mṛitā,
 «nashṭe 'patya-dvaye 'py asmiṃs, tatra kiṃ jīvitena me? 76
 «prāḡ eva rājūnaḥ çreya-'rtham mūḍhayā sva-çiro mayā
 «devyai na 'upahṛitam, tasmād dehy anujñāṃ mama 'adhunā: 77
 «praviçāmy analaṃ tāvad āttāpatya-kalevarā.»
 ity āgrahād vadantīm tam so 'tha Vīravaro 'bhyadhāt: 78
 «evaṃ kurushva, bhadraṃ te! kā hi samprati te ratih
 «apatya-duḥkṣaḥkamaye jīvitavye, manasvini? 79
 «kiṃ na datto mayāiva 'ātmā, 'ity eshā mā bhūc ca te vyathā;
 «dadyāṃ kiṃ na svam ātmānam, anya-sādhyam bhaved yadi? 80
 «tat pratikṣhasva, yāvat te citāṃ atra karomy aham
 «amibhir dārubhir devī-kṣhetra-nirmāṇa-sambhṛitaiḥ.» 81

ity uktvā dārubhis taiḥ sa kṛtvā Viravaraḥ citāṃ
 dīpāgner jvalayāmāsa nyastāpatya-ṣava-dvayāṃ. 82
 tato Dharmavati patnī patitvā sā 'asya pādayoḥ,
 praṇamya devīm Caṇḍīm tāṃ vyajjñāpad apānsulā: 83
 « janmāntare 'py ayaṃ bhūyād āryaputraḥ patir mama!
 « etat-prabhos tu rājño 'stu madiyena 'asunā ṣivam! » 84
 ity udīryaiva sā sādhi tasminn eva 'avahelayā
 jvalā-kalāpa-jaṣṭile nipapāta citānale. 85

tataḥ ca cintayāmāsa vīro Viravaro 'tra sah:
 « nishpannam rāja-kāryaṃ me, vāg divyā hy udgatā yathā, 86
 « bhuktasya ca 'annapiṇḍasya jāto 'ham anṛiṇaḥ prabhoḥ;
 « tad idāniṃ mama 'ekasya kā 'iyaṃ jīvita-grīhnutā? 87
 « bharaṇiyaṃ priyaṃ kṛtsnam vyāyī-kṛitya kuṭumbakam,
 « jīvayann ekam ātmānaṃ mādṛiṣaḥ ko hi ṣobhate? 88
 « tat kīṃ ātmopahāreṇāpy etāṃ priṇāmi na 'Ambikāṃ? »
 ity ālocya sa devīm tāṃ stutyā prāg upatasthivān: 89

« jaya Mahishāsura-māriṇi,
 « dāriṇi Rurudānavasya, ṣūla-kare!
 « jaya vibudhōtsava-kāriṇi,
 « dhāriṇi bhuvana-trayasya, Mātṛi-vare! 90
 « jaya jagad-arcita-carāṇe,
 « ṣaraṇe niḥṣreyasya bhaktānām!
 « jaya dhṛita-bhāskara-kiraṇe,
 « haraṇe duritāṇḍhakāra-vṛindānām! 91
 « jaya Kāli! jaya kapālīni,
 « kaṅkālīni! jaya Ṣive! namas te 'stu!
 « Cūdraka-nṛipater adhunā

« prasīda mad-mastakopahāreṇa! » 92
 ity upasthāya tasyāṃ sa devyāṃ, Viravaraḥ punaḥ
 sadyaḥ karatalā-pātena 'uttamāṅgaṃ svam acchinat. 93
 tad ālokya 'akhilāṃ tatra channa-sthāḥ Cūdrako nṛipaḥ,
 sākulaḥ ca saduḥkhaḥ ca sāṣṭaryaḥ ca vyacintayat: 94
 « aho! kim apy etena 'etat anyatra 'adṛiṣṭam aṣṛutam
 « sādhunā sakuṭumbena duḥkaraṃ mat-kṛite kṛitam. 95
 « vicitre 'py atra saṃsāre dhīraḥ syād īdṛiṣaḥ kutah,
 « akhyāpayan prabhor arthe parokṣaṃ yo dadāty asuṇ? 96
 « etasya ca 'upakārasya na kuryāṃ sadṛiṣaṃ yadi,
 « tad me kā prabbutā, kīṃ ca jīvitavyaṃ paṣor iva? » 97

iti saṃcintya nṛipatiḥ khadgam ākṛiṣhya koṣṭatāḥ,
 upetya Cūdrako devīm tāṃ pravīro vyajjñāpat: 98
 « satatānuprapannasya, bhagavaty, adhunā 'amunā
 « mama mūrdhopahāreṇa supṛitā kurv anugraham: 99
 « ayaṃ Viravaro vipro nāmānugūṇa-ceshṭitaḥ
 « mad-arthaṃ ujjhita-prāṇaḥ sakuṭumbo 'pi jīvatu! » 100
 ity udīrya, 'asinaḥ rājā ṣiraḥ chettum sa Cūdrakaḥ
 yāvat pravartate, tāvad udabhūd bhārati divaḥ: 101

«mā sāhasaṃ krithās! tusthā sattvena 'anena te hy aham;
 «pratyujjīvatu sâpatya-dâro Viravaro dvijah!» 102
 ity uktvā vyaramad vāk sâ, sa ca 'uttasthau saputrakah
 sâkaṃ dubitrâ patnyâ ca jīvan Viravaro 'kshatah. 103
 tad vilokya 'adbhutaṃ, rājâ channo bhūtvâ punaḥ ca sah
 paçyan na triptas tân âśid dṛiṣṭyâ harṣhâçru-pûrṇayâ. 104
 so 'pi Viravaro dṛiṣṭvâ suptotthita iva 'âçu tam
 putra-dâraṃ tathâ 'âtmānam abhūd vibhrānta-mānasah. 105
 papraccha ca prithag nāmagrāhaṃ dâra-sutān sa tân:
 «bhasmī-bhūtāḥ kathāṃ yūyaṃ jīvantaḥ punar utthitāḥ? 106
 «mayāpi sva-çiraḥ chinnaṃ, jīvāmy esha ca, kim tv idam?
 «kim vibhramo 'yam? āhosvit suspashto devy-anugrahaḥ?» 107
 evaṃ vadan sa tair ūce dārâpatyair: «alakshitah
 «devy-anugraha eva 'ayaṃ, jīvāmo yad amī», iti. 108
 tataḥ sa tat tathâ matvâ, natvâ Viravaro 'mbikām,
 âdāya putra-dārān tân siddha-kāryo yayau griham. 109
 tatra praveçya putraṃ taṃ bhāryāṃ duhitaraṃ ca tām,
 sinhadvāram agād rājā rātrau tasyāṃ sa pūrvavat. 110
 rājâ sa Çūdrako 'py etad dṛiṣṭvâ sarvam alakshitah,
 gatvâ 'āruroha svâvâsa-prāsādaṃ taṃ tadā punaḥ, 111
 vyāharac ca: «sthitah ko 'tra sinhadvāri?» 'iti prishṭhataḥ.
 tato Viravaro 'vādīt: «saiṣha tishṭhāmy aham, prabho! 112
 «devâdeçād gataḥ ca 'aham abhūvaṃ tām striyaṃ prati,
 «Rākshasī 'iva ca sâ kvāpi dṛiṣṭa-nasṭaiva me gatâ.» 113
 etac çrutvâ vacas tasya rājâ Viravarasya sah,
 sutarāṃ vismayâvishṭo dṛiṣṭodanto vyacintayat: 114
 «aho! samudra-gambhīra-dhīra-cittā manasvinah,
 «kṛitvāpy ananya-sāmānyam ullekhaṃ na 'udgṛanti ye.» 115
 ity-ādy ākalayans tūṣṇīm prāsādād avarahya sah,
 praviçya 'antaḥpuram, rājâ rātri-çeshāṃ nināya tam. 116
 prātaḥ ca 'âsthāna-samaye darçanopagata-sthite
 tasmin Viravare, hriṣṭas tathâ kṛitsnaṃ sa bhūpatih 117
 tadyaṃ rātri-vrittāntaṃ mantribhyas tam avarṇayat,
 yathâ babbhūvur âçcarya-mohitâ iva te 'khilāḥ. 118
 dadau tasmai saputrāya prītyâ Viravarāya sah
 Lāta-deçe tato rājyaṃ sa Karnāta-yute nṛipaḥ. 119
 tato 'tra tulya-vibhavāv anyonyasya 'upakāriṇau
 âsatām tau sukhaṃ Viravara-Çūdrakabhūpati. 120

ity ākhyāya kathāṃ etām Vetālo 'tyadbhutaṃ tadā,
 taṃ Trivikramasenam sa rājānam avadat punaḥ: 121
 «tad brūhi, rājann, eteshu vīraḥ sarveshu ko 'dhikah?
 «pūrva eva sa çāpas te, yadi jānan na vakshyasi.» 122
 etac çrutvâ sa bhūpālo Vetālaṃ pratyuvāca tam:
 «eteshu Çūdrako rājâ pravīraḥ so 'khileshv», iti. 123

tato 'bravit sa Vetālo: «rājan, Viravaro na kim
 «so 'dhiko, yasya tulyo 'syām prithvyām eva na jāyate? 124
 «tat-patnī na 'adhikā kim vā, strī-bhūtā yā 'anvamanyata
 «tathā 'upahāra-paṣūtām sūnoḥ pratyakshadarśini? 125
 «sa vā Sattvavaro na 'atra tat-putro 'bhyadhikāḥ katham,
 «bālasyaṅpi sato yasya sattvotkarśaḥ sa tādṛiṇaḥ? 126
 «tat kasmāc Ćūdrakam bhūpam ebhyas tvam bhāshase varam?»
 ity uktavantam Vetālam sa jagāda punar nripaḥ: 127
 «mā 'evam! Viravaras tāvat sa tādṛik kulaputrakaḥ;
 «tasya prāṇaiḥ sutair dāraiḥ svāmi-samprakṣaṇam vratam. 128
 «tat-patnī sāpi kulajā sādhiḥ paty-eka-devatā;
 «bhartrī-vartmānusāreṇa tasyā dharmo 'stu ko 'paraḥ? 129
 «tābhyaṁ jātas tu tad-rūpa eva Sattvavaro 'pi saḥ;
 «yādṛiṇāś tantavaḥ, kāmam tādṛiḥ jāyate paṭaḥ. 130
 «yeshām prāṇaiḥ tu bhṛityānām nripair ātmā 'abhirakṣhyate,
 «teshām arthe tyajan deham Ćūdrako 'tra viśishyate.» 131
 ity ākarmaṇya vacaḥ sa tasya nripater ānsād asaṃlakṣhito
 Vetālaḥ sahasā yayau nija-padam bhūyo 'pi tad māyayā,
 rājāpy uccalito babhūva punar apy ānetum etaṁ pathā
 pūrvaveṇīva suniṣṭitaḥ pitṛivane tasmin sa tasyām niṣi. 132

Taraṅga 79. (Vetāla 5.)

Tatas tasya punar gatvā ciūcāpā-ṣākhino 'ntikam,
 tathaiiva 'ullambamānaḥ tam dṛiṣṭvā nara-ṣarīra-gam 1
 Vetālam avatāryaiiva, kṛtvā 'asmai bahu vaikṛitam,
 sa Trivikramaseno drāḡ gantum pravavṛite nripaḥ. 2
 āgacchantam ca tam tūshṇīm Vetālaḥ pūrvavat pathi
 rātrau mahāṣmaṣāne 'tra skandha-stho vyājahāra saḥ: 3
 «rājann, abhinivishṭo 'si kashṭe, dṛiṣṭa-priyo 'si ca,
 «tat te ceto-vinodāya varṇayāmi kathāṁ, ṣṛiṇu: 4

Ujjayinyām abhūd vipraḥ, Punyasenasya bhūpateḥ
 anujivī priyo 'mātyo Harisvāmī 'iti sad-guṇaḥ. 5
 tasya 'ātmano 'nurūpāyām bhāryāyām grīhamedhināḥ
 guṇavān sadṛiṇaḥ putro Devasvāmī 'ity ajāyata. 6
 tadvac ca 'ananya-sāmānya-rūpa-lāvanya-viṣrutā
 kanyā Somaprabhā nāma tasya 'anvarthā 'udapadyata. 7
 sā pradeyā sati kanyā rūpōtkarśabhīmānini
 mātūr mukhena pitaram bhrātaram ca jagāda tam: 8

«çûrasya, jñānino vā 'aham deyā, vijñānino 'pi vā;
 «anyasmai nāsmi dātavyā, kāryam maj-jīvitena cet.» 9
 tac çrutvā, tādṛiṣam tasyāç cinvaṇṇ ekataraṇ varam,
 tat-pitā sa Harisvāmī yāvāc cintāṃ vahaty alam, 10
 tāvad vyasarji rājñā sa Puṇyāsenena dūtyayā
 saṃdhy-arthaṃ vigrahāyāta-dākshinātya-nṛipāntikam. 11
 kṛita-kāryaṇ ca tatra 'asāv ekena 'abhyetya tām sutām
 yācito 'bhūd dvijāgryeṇa çruta-tad-rūpa-sampadā. 12
 «vijñānino jñānino vā çûrād vā na 'aparaṃ patim
 «mat-putrī 'icçhati; tat teshāṃ madhyāt, kathaya, ko bhavān?» 13
 ity uktaṇ tenā bhāryārthī sa Harisvāminā dvijāḥ,
 «aham jānāmi vijñānam», iti taṃ pratyabbhāshata. 14
 «tarhi tad darçayasva!» 'iti punar uktaṇ ca tena saḥ
 vijñāni kalpayāmāsa sva-çaktyā dyucaraṇ ratham. 15
 māyāyantra-rathe tatra taṃ Harisvāminam kṣaṇāt
 āropya nītvā svargādīṇ lokāṇs tasmāy adarçayat, 16
 ānināya ca tuṣṭam taṃ tatraiva kaṭakam punaḥ
 dākshinātyasya nripater, yatra 'āyātāḥ sa kāryatāḥ. 17
 tataḥ so 'smai Harisvāmī pratiçṇrāva tām sutām
 vijñānine, vivāham ca niçcikāya 'ahni saptame, 18
 tatkalām Ujjayinyām apy anyena 'etya dvijanmanā
 Devasvāmī sa tat-putraḥ svasāraṇ tām ayācyata. 19
 «jñāni-vijñāni-çûrebhyo na 'anyam icçhati sā patim»,
 iti tenāpi so 'py uktaḥ çûram ātmānam abhyadhāt. 20
 tato darçita-çāstrāstra-çriye tasmai nijānujām
 Devasvāmī sa çûrāya dātum tām pratyapadyata, 21
 saptame 'hni ca tatraiva vivāham gaṇakoktitaḥ
 tasyāpi so 'bhyadhāt, mātuh paṇokṣam kṛita-niçcayāḥ. 22
 tad-mātāpi Harisvāmī-bhāryā tatkalām eva sā
 kenāpy etya tritīyena sutām tām yācitā prithak. 23
 «jñāni çûro 'tha vijñāni bhartā 'asmad-duhitur mataḥ»,
 ity uktaṇ ca tayā, «mātar, aham jñāni», 'iti so 'bhyadhāt. 24
 prishṭvā bhūtam bhaviṣhyac ca, tasmai tām jñānine sutām
 pratijajñe pradātum sāpy ahni tatraiva saptame. 25
 anyedyuṇ ca 'āgataḥ so 'tra Harisvāmī yathā kṛitam
 patnyai putrāya ca 'ācakhyau taṃ kanyā-dāna-niçcayam, 26
 tau çā taṃ sva-kṛitam tasmai bhinnam bhinnam avocatām;
 so 'pi tena 'ākulo jajñe vara-traya-nimantraṇāt. 27
 atha 'udvāha-dine tasmin Harisvāmī-grihe varāḥ
 āyayur jñāni-vijñāni-çûrās tatra trayo 'pi te. 28
 tatkalām ca 'atra sā citraṃ kanyā Somaprabhā badhuh
 aṇṇikitaṃ gatā kvāpi na vicitāpy alabhyata. 29
 tato 'bravīd Harisvāmī jñāninam taṃ sasambhramāḥ:
 «jñānin, idāniṃ brūhy āçu, duhitā me kva sā gatā?» 30
 tac çrutvā so 'vadaj jñāni: «Rākshasena 'apahritya sā
 «nītā Vindhyaṣṭavim Dhūmraçikhena vasatiṃ nijām.» 31

ity ukto jñāninā bhīto Harisvāmī jagāda saḥ :
 «hā dhiki! katham sā prāpyate, vivāhaḥ cāpi hā katham?» 32
 «tatra 'adhuṇaiva, yatra 'esha jñāni vadati tām sthitām.» 33
 ity uktvā pūrvavat kṛtvā ratham sarvāstra-samputam,
 tatra 'ārōpya Harisvāmī-jñāni-çūrān dyu-gamini, 34
 tān sa samprāpayāmāsa kṣaṇād Vindhyaṭavibhuvi
 jñāninā tām samākhyātām vasatiṃ tatra Rakshasaḥ. 35
 tatra taṃ Rākshasaṃ kruddhaṃ jñāta-vṛttānta-nirgatam
 çūro 'tha yodhayāmāsa Harisvāmī-puraskṛitaḥ. 36
 tadā 'āçcaryam abhūd yuddhaṃ tayor mānusha-Rakshasoḥ
 citrāstra-yodhinoḥ stry-arthaṃ Rāma-Rāvanayor iva. 37
 kṣaṇena ca sa samgrāma-durdharasyāpi Rakshasaḥ
 ardhaçandrena bāṇena çūras tasya 'acchinac çiraḥ. 38
 hate Rakshasi, tām Somaprabhāṃ prāptām tad-āspadāt
 ādāya, vijñāni-rathena 'ājagmus te tato 'khilāḥ. 39
 Harisvāmī-grihaṃ prāpya, teshāṃ lagne 'py upasthite
 jñāni-vijñāni-çūrāṇāṃ vivāda udabhūd mahān. 40
 jñāni jagāda: «na 'ahaṃ cej jāniyām, tad iyaṃ katham
 «prāpyeta kanyā gūḍha-sthā? deyā mahyam asāv atah.» 41
 vijñāni tv avadad: «na 'ahaṃ kuryām ced vyoma-gaṃ ratham,
 «gamāḡgamau katham syātām devānām iva vaḥ kṣaṇāt? 42
 «katham syac ca 'arathaṃ yuddhaṃ rathinā Rākshasā saha?
 «tasmād mahyam iyaṃ deyā, lagnō hy esha mayā 'arjitaḥ.» 43
 çūro 'py uvāca: «hanyām ced na 'ahaṃ taṃ Rākshasaṃ raṇe,
 «tad yuvābhyāṃ kṛte yatne 'py etām kanyām ka ānayet? 44
 «tad mahyam eshā dātavyā;» 'ity evaṃ teshu vivādishu,
 Harisvāmī kṣaṇaṃ tūshṇīm āsīd udbhrānta-mānasaḥ. 45

«tat kasmai sā 'atra deyā? 'iti, rājan, vadatu me bhavān!
 «na vadishyasi jānaṇḡ cet, tat te mūrdhā sphuṭishyati.» 46
 iti Vetālatas tasmāc çrutvā, maunaṃ vihāya ca,
 sa Trivikramasenas tam uvāca 'evaṃ mahīpatiḥ: 47
 «çūrāya sā pradātavyā, yena prāṇa-paṇḡdyamāt
 «arjitā bāhu-viryēṇa, hatvā taṃ yudhi Rākshasaṃ. 48
 «jñāni-vijñānināu tv asya dhātṛ karmakaraṃ kṛtau;
 «sadā gaṇaka-takṣhāṇau paropakaraṇe na kim?» 49
 ity uktiṃ manujapater niçāmya, tasya
 skandhāgrāt sapadi sa pūrvavaj jagāma
 Vetālo nija-padam eva; so 'pi rājā
 'anudvegāḥ punar api taṃ prati prastathe. 50

Taraṅga 80. (Vetāla 6.)

Tato gatvā punas tasmāt prāpya tam cinṇapā-drumāt
Vetālam pragvad ādāya skandhe, maunena bhūpatiḥ 1
sa Trivikramaseno 'tra yāvad āgacchati drutam,
tāvat sa pathi Vetālo bhūyo 'py evam uvāca tam: 2
«rājan, sudhīḥ susattvaḥ ca bhavāns, tena priyo 'si me;
«ato vinodiniṃ vacmi kathām, praṇam ca me ṇṇu: 3

Āsīd rājā Yaçaṇketur iti khyāto mahātale;
tasya Ćobhāvati nāma rājadhāny abhavat puri. 4
tasyām abhūd nagaryām ca Gaury-āyatanam uttamam,
tasya dakṣiṇataḥ ca 'āsīd Gauritīrthābhidaṃ saraḥ. 5
tasya 'āśhāḍha-caturdaṇḍyām prativatsaram
yātrāyām snātum eti sma nānā-digbhyo mahājanaḥ. 6
ekadā ca tithau tasyām snātum atra 'āyayau yuvā
rajako Dhavalō nāma grāmād Brahmasthalābhidhāt. 7
so 'paṇyad rajakas tatra tīrtha-snānāgatām sūtām
kanyām Ćuddhapaṭāḥkhyasya nāmnā Madanasundarīm. 8
indor lāvaṇya-hāriṇyā tayā sa hṛita-mānasah,
anvishya tad-nāma-kulam kāmārto 'tha griham yayau. 9
tatra 'anavasthas tishṭhaṇḥ nirāhāras tayā vinā,
prishṭo mātṛa tayā, tasyai tac ṇaṇsa manogataṃ. 10
sā gatvā Vimalāḥkhyāya tat sva-bhartre nyavedayat,
so 'py āgatya tathāvastham dṛishṭvā tam sūtām abhyadhāt: 11
«ḥim vishidasi, putra, 'evam adushprāpye 'py abhipsite?
«sa hi mad-yācitah Ćuddhapaṭo dāsyati te sūtām. 12
«anyūnā hi vayan tasmāt kulena 'arthena karmanā;
«tam vedmy aham, sa mām vetti, tad etad me na dushkaram.» 13
ity āṇvāsya sa tam putram āhārādau pravartya ca,
tad-yukto Vimalo 'nyedyur yayau Ćuddhapaṭāspadam. 14
yayāce ca 'atra putrasya tasya 'arthe Dhavalasya saḥ
kanyām tasmāt, sa ca 'asmai tam pratiṇṇrāva sādaram. 15
lagnam niṇcitya ca 'anyedyus tam sa Ćuddhapaṭah sūtām
Dhavalāya dadau tasmai tulyām Madanasundarīm. 16
kṛitōdvāhaḥ ca sa ṭayā sākam darṇana-raktayā
bhāryayā sva-pitur geham jagāma Dhavalah kṛitī. 17
sukha-sṭhitasya tasya 'atha kadācic ṇvaṇurātmajah
tasyā Madanasundaryā bhrātā tatra 'āgato 'bhavat. 18
sa kṛita-praṇayaḥ sarvaiḥ svasrā 'āḇishya 'abhinanditah
saṃbandhi-prishṭa-kuḇalo viṇrāntaḥ ca jagāda tām: 19
«aham Madanasundaryā jāmātuḥ ca nimantraṇe
«tātēna presṭhito, yasmād devī-pūjotsavo 'sti-naḥ.» 20

çraddhāya ca 'etat tad-vākyam, yathārhaiḥ pāna-bhojanaiḥ
te sambandhy-ādayaḥ sarve tad-ahas tam upācaran. 21

prātar Madanasundaryā çvāçuryeṇa ca tena saḥ
sahito Dhavalaḥ prāyād grihaṁ tac çvāçuram prati. 22
prāpya Çobhāvatīm tām ca purīm ātma-çṛitīyakāḥ,
dadarça nikaṭam prāptaḥ sa Gaury-āyatanam mahat, 23
nijagāda ca tau bhāryā-çvāçuryau çraddhayaḥ tataḥ:

«etam! etam bhagavatīm paçyāmo devatām ibā!» 24
tac çrutvā sa çvāçuryas tam nishedhan pratyabbāshata:
«iyanto rikta-hastāḥ kiṁ paçyāmo devatām?» iti. 25
«ahaṁ tāvad vrajāmy eko, yuvam atraiva tiṣṭhatam!»
ity uktvā Dhavalo drashtum devīm tām sa tato yayau. 26

praviçya 'āyatanam tasyāḥ prāṇamya ca vibhāvya ca
tām aṣṭādaça-dordanda-khaṇḍitoccaṇḍa-Dānavām, 27
pāda-padma-talākshipta-Mahishāsura-mardinīm,
sa vidhi-preraṇṇopanna-buddhir evam vyacintayat: 28
«jīvopahārair vividhair imām devīm jano 'rcati,
«ahaṁ tu siddhyai kiṁ na 'etam priṇāmy ātmopahārataḥ?» 29
iti dhyātvaiva tad-garbhagrihād ādāya nirjanāt
khaḍgam samyātrikāḥ kaiçcid devyāḥ prāk prābhṛiti-kṛitam, 30
baddhvā çīrorubhair ghaṇṭāçṛiṅkhalāyām nijam çiraḥ
ciccheda 'etena khaḍgena, tac chinnaṁ ca 'apatad bhuvi. 31

çiraṁ yāvat sa na 'āyāti, tāvad gatvā tam ikṣhitum
tatraiva devī-bhavane tac-çvāçuryo viveça saḥ. 32
so 'pi dṛiṣṭvā tam utkrīta-mūrdhānam bhaginī-patim,
vyāmohitas tathāiva svam çiras tena 'asipā 'acchinat. 33

so 'pi yāvac ca na 'āyāti, tāvad udbhṛanta-mānasā
tad devī-bhavanam sāpi yayau Madanasundarī. 34
praviçya dṛiṣṭvāiva patim bhrātaram ca tathā-gatau,
«hā kim etad? hatāsmi!» 'iti vilapanty apatad bhuvi. 35
kṣhaṇāc ca 'utthāya çocanti tāv akāṇḍa-hatāv ubhau,
«kiṁ mamāpy adhunā 'anena jīvitena?» 'ity acintayat, 36
vyajijñāpac ca devīm tām dehatyāgonmukhī satī:
«devi, saubhāgya-cāritra-vidhānaikādhidevate! 37
«adhyāsita-çarirārdhe bhartur Māraripor api!

«aṇḍeṣa-lalanāloka-çarāṇye, duḥkha-hāriṇi! 38
«hṛitāv ekapade kṣamād bhartā bhrātā ca me tvayā?
«na yuktam etad mayi te, nitya-bhaktā hy ahaṁ tvayi. 39
«tad me çṛitāyāḥ çaraṇam çṛiṇv ekam karuṇam vacaḥ:
«etam tāvat tyajāmy atra daurbhāgyopahatām tanum; 40
«janishye, devi, bhūyas tu yatra kutrāpi janmani,
«tatra tāv eva bhūyastām dvau bhartṛi-bhrātārau mama!» 41

iti samstutya vijñāpta-devīm natvā ca tām punaḥ,
pācam viracayāmāsa latayā 'aṇḍa-pādape. 42
tatra 'arpayati yāvac ca pāçe kaṇṭham vitatya sā,
tāvat tatra 'uccacāra 'evam bhārati gaganāṅganāt: 43

«mā kṛithāḥ sāhasam, putri! bālāyā api te 'munā
 «sattvoṭkarshēṇa tushṭāsmi; pācam etaṃ parityaja! 44
 «saṃçleshaya çiraḥ svam svam bharṭri-bhrāṭri-kabandhayoh!
 «uttishṭhatām te jīvantāv etau dvāv api mad-varāt!» 45
 etac çrutvaiva samtyajya pācam, harshād upetya sā
 avibhāvya 'atirabhasād bhrāntā Madanasundarī 46
 bālā bharṭri-çiro bhrāṭri-dehena samayojayat,
 bharṭri-dehena ca bhrāṭri-çiro vidhi-niyogataḥ. 47
 tato 'kshatāṅgau jīvantāv ubhāv uttasthatuḥ ca tau
 çiro-vinimayāj jāta-saṃkarau kāyayor mithaḥ. 48
 atha 'anyonyodita-svasva-yathāvriddhānta-toshṇaḥ,
 praṇamya devīm Çarvāṇīm, yathesṭhaṃ te yayus trayāḥ. 49
 yāntī ca dṛishṭvā sva-kṛitaṃ çiro-vinimayaṃ tayoh,
 vighnā kiṃkāryatā-mūḍhā sā 'abbhūd Madanasundarī. 50

«tad brūhi, rājan, ko bharṭā tasyāḥ saṃkīrṇayos tayoh?
 «pūrvoktaḥ syāt sa çāpas te, jānāno na bravishi cet.» 51
 ity ākarnya kathā-praṇaṃ rājā Vetālatas tataḥ,
 sa Trivikramaseno 'tra tam evaṃ pratyabhāshata: 52
 «yat-saṃsthaṃ tat-pati-çiraḥ, saisha tasyāḥ patis tayoh;
 «pradhānaṃ hi çiro 'ṅgeshu, pratyabhijñā ca tad-gatā.» 53
 ity uktavato nripates
 tasya 'aṅsāt punar atarkitaḥ sa yayau
 Vetālaḥ, sa ca rājā
 jagāma bhūyas tam ānetum. 54

Taraṅga 81. (Vetāla 7.)

Tato gatvā punaḥ prāpya Vetālaṃ çinçapā-taroḥ
 sa Trivikramasenas taṃ skandhe jagṛāha bhūpatiḥ. 1
 gṛihṭvā prasthitaṃ taṃ ca Vetālaḥ so 'bravīt pathi:
 «rājan, çrama-vinodārthaṃ kathām ākhyāmi te, çṛiṇu: 2

Asti 'iha Tāmraliptī 'iti purī pūrvāmbudhes taṭe;
 Caṇḍasiṅhābhīdhānaç ca rājā tasyām abhūt purī, 3
 parāṇmukhaḥ para-strīṣhu yo, na saṃgrāma-bhūmishu,
 hartā ca çatru-lakṣmīṇāṃ, na para-dravya-sampadām. 4
 tasya 'ekadā dākṣiṇātyo rājaputro jana-priyaḥ
 āyayau Sattvaçilāḥkhyāḥ siṅhadvāre 'sya bhūpateḥ. 5

tatra ca 'ātmanam āvedya, nairdhanyāt tam nṛpaṃ prati
 kārpaṭaṃ pātayāmāsa rājaputraiḥ saba 'aparaiḥ. 6
 tataḥ kārpaṭiko bhūtvā bahūny abdāni tatra saḥ
 tasthau kurvan sadā sevām, nṛpaḥ prāpa phalaṃ nṛpāt. 7
 «yadi rājānvaye janma, nirdhanatvaṃ kim idṛṣam?
 «nirdhanatve 'pi kim dhātrā kritā 'īyaṃ me mahecchata? 8
 «ayaṃ hi sevamānaṃ mām evaṃ klišṭa-paricchadam
 «ciraṃ kṣudhā 'avasīdantaṃ rājā na 'adyāpi vīkṣate.» 9
 iti yāvac ca sa dhyāyaty atra kārpaṭikas tataḥ,
 tāvad ākheṭakārthaṃ sa niragād ekadā nṛpaḥ; 10
 tasmin kārpaṭike dhāvaty agre laguḍa-vāhini,
 jagāma ca 'āṇva-pādāta-yutaḥ so 'tha mṛigātvīm. 11
 kṛitākheṭaḥ ca tatra 'ārād mahāntaṃ mukta-ṣṭkaram
 anudhāvan, kṣaṇāt prāpad atidūraṃ vanāntaram. 12
 tatra parṇa-triṇa-channa-mārga hārta-ṣṭkaraḥ
 ṣṛānto mahāvane so 'tha rājā diṇmoham āyayau. 13
 ekaḥ kārpaṭikaḥ ca 'atha sa tam vātāṇva-prishṭha-gam
 prāṇānapekṣho 'nuyayau padātiḥ kṣut-trishṭhāditāḥ. 14
 tam ca dṛṣṭvā tathā-bhūtaṃ anvāyātāṃ sa bhūpatīḥ
 sasneham avadat: «kaccid vetsy mārgaṃ yathāgatam?» 15
 tad ākarma 'aṇjaliṃ baddhvā sa tam kārpaṭiko 'bhyadhāt:
 «vedmi; kiṃcit kṣaṇaṃ tāvad iha viṣṛāmyatu prabhuḥ! 16
 «dyu-badhū-mekhalā-madhya-manir esha hi samprati
 «dedīpyate sphurad-raṣmi-ṣṭkhā-jālo 'bhinīpatīḥ.» 17
 etac ṣṛutvā sa rājā tam soparodham abhāshata:
 «tārhi kvāpi 'iha pāṇīyaṃ bhavatā prekṣyatām!» iti. 18
 «tathā!» ity āruhya sa tatas tuṅgaṃ kārpaṭikas tarum,
 nadīṃ dṛṣṭvā, 'avaruhya 'atha nṛpaṃ tatra nināya tam. 19
 tad-vāhaṃ ca viparyāṇi-kṛitaṃ kṛita-vivartanam
 dattāmbu-ṣaṣṭha-kavalaṃ vidadhe vigata-ṣṛamam. 20
 kṛita-snānāya rājñe ca pronmucya vasaṇāñcalāt
 prakṣhālyā 'upānayat tasmai hṛdayāny āmalakāni saḥ. 21
 «etāni kuta?» ity etaṃ pricchantaṃ ca sa bhūpatim
 evaṃ vyajijñāpaj jānu-sthitaḥ sāmalakāñjaliḥ: 22
 «etaḥ-vṛittir ahaṃ nityaṃ vyatīta-daṣa-vatsaraḥ
 «carāmy ārādhayan devam anekānta-muni-vratam.» 23
 tac ṣṛutvā: «satya-nāmā tvam, Sattvacīla! kim ucyate?»
 ity uktvā sa kṛipākṛānto hrītaḥ ca 'acintayad nṛpaḥ: 24
 «dhig nṛpān, klišṭam aklīṣṭam ye bhṛityeshu na jānate!
 «dhik ca tat-parivāram, yo na jñāpayati tāns tathā!» 25
 iti samcintya jagrāha sa rājā 'āmalaka-dvayam
 hastāt kārpaṭikasya 'atha kathaṃcid anubandhataḥ. 26
 bhuktvā ca tad, nīṇya 'ambu, viṣaṣṭama 'atra ca kṣaṇaṃ
 jagdhāmalaka-sampitajala-kārpaṭikānvitāḥ. 27
 tataḥ sajjikṛitaṃ tena vāhaṃ kārpaṭikena saḥ
 āruhya, 'agresare tasminn eva mārga-pradarṣini, 28

paçcādbhāgam anārūḍhe hayasya 'abhyarthite 'py alam,
yayau sa rājā sva-purim pathi prāptātma-sainikāḥ. 29
tatra prakhyāpya tad-bhaktim, vasubhir viśayaic ca tam
apūrayat kārpaṭikam, na ca 'amanyata nishkṛitim. 30
tataḥ kṛitārthāḥ pārṣve 'sya Caṇḍasenasya bhūpateḥ
mukta-kārpaṭikācārah Sattvaçīlah sa tasthivān. 31

ekadā tena rājā ca sa Sindhala-pateḥ sūtām
yācitum Sindhala-dvīpam ātmārtham preshito 'bhavat. 32
tatra 'abdhi-vartmanā gacchann, arcitābhishṭa-devataḥ
āruroha pravahanam rājādisṭaiḥ saha dvijaiḥ. 33
gate tasmin pravahane madhyabhāgam, açaukitam
uttasthau jaladhes tasmād dhvajo janita-vismayaḥ, 34
abhramliḥagraḥ sumahān jāmbūnada-vinirmitaḥ
vicitravarṇa-vicalad-vaijayantī 'iva rājitaḥ. 35
tatkalām ca 'atra sahasā samunnamya ghaṇṭāvalī
bhṛīcam varshitum ārebhe, vavau tivrā ca mārutaḥ. 36
sa varsha-vātaiḥ ca balād ākṛishya 'ādhoraṇair iva
āsajyata dhvajastambhe tasmin pravahana-dvipaḥ. 37
tāvac ca sa dhvajas tasmin vāridhau vici-viplute
vahanena samam tena prāvartata nimajjitum. 38

tato dvijās te tatra-sthāç Caṇḍasīham sva-bhūpatim
uddiçya 'udghoshayāmāsur « abrahmanyam! » bhayākulāḥ. 39
tad ākarnya 'asabishpuç ca svāmi-bhakter, anudhvajam
sa Sattvaçīlo nistriṇça-hasto baddhottariyakāḥ 40
ātmānam akshipat tatra nirapeksho mahodadhau,
udadheḥ kāraṇāçauki viraḥ pratividhitasya. 41
magne ca tasmin, vātormi-dūrōtkshiptam abhājyata
vahanam tac ca, tat-sthāç ca nipetur yādasām mukhe. 42

sa ca magno 'mbudhau tatra Sattvaçīlo nirikshate
yavat, tāvad dadarça 'atra puram divyam, na vāridhim. 43
tasmin manimaya-stambhair bhāsvare hema-mandiraiḥ,
sadratna-baddha-sopāna-vāpikōḍyāna-çobhini, 44
nānā-Maniçilābhitti-ratna-citṛoçchrita-dhvajam
Kātyāyanī-devagriham Meru-pronnatam aikshata. 45
tatra praṇamya devīm tam stutyā 'abhyarcya tad-agrataḥ,
« indrajālam kim etat syād? » ity āçaryād upaviçat. 46

tāvac ca devy-agragata-prabhāmaṇḍalakāntarāt
akasmād niragāt kanyā divyā 'udghātya kavātakam, 47
indivarāksbhi phulla-vadanā kusuma-smitā
mṛiṇāla-nāla-mṛidvaṅgī jaṅgamā 'iva sarojinī. 48
strī-sahasra-parivārā devī-garbhagriham ca sā
viveça, Sattvaçīlasya hṛidayam ca tataḥ samam. 49
niragāt kṛita-pūjā ca devī-garbhagrihāt tataḥ,
na punaḥ Sattvaçīlasya hṛidayāt sā kathamcana. 50
praviçat sā ca tatṛaiva prabhāmaṇḍalakāntare,
Sattvaçīlo 'py asau tasyāḥ paçcāt tatra pravishṭavān. 51

praviṣya ca dadarṣa 'antar anyad eva 'uttamaṃ puram,
 saṃketodyānam iva yat sarvāsāṃ bhoga-sampadām. 52
 tatra 'antar maṇi-paryāṅka-nishannāṃ tām vilokya saḥ
 kanyām, upetya tat-pārṣve Sattvaṣṭa upaviṣat. 53
 āsīc ca tad-mukhāsakta-locano likhito yathā,
 aṅgaṇīḥ sotkampa-pulakair vadann ālīnganōtkatām. 54
 dṛiṣṭvā ca tam smarāvishṭam, ceṣṭnām atra sā mukham
 adrākshīt, tāc ca tatkalām īngita-jñās tam abruvan: 55
 « atithis tvam iha prāptas, tad asmat-svāmini-kṛitam
 « bhajasva 'ātithyam! uttiṣṭha, snāhi, bhukṣva tataḥ param! » 56
 tac ṣrutvā so 'valambya 'ācām, katham apy utthitas tataḥ
 yayau pradarṣitam tābhir ekām udyāna-vāpikām. 57
 tasyām nimagnaḥ ca 'uttasthau Tāmraliptyām sa tatksaṇāt
 Caṇḍasīnha-nṛpodyāna-vāpī-madhyāt sasambhramah. 58
 tatra prāptam akasmāc ca vīkshya 'ātmānam acintayat:
 « aho! kim etat? kva 'udyānam idam divyam? kva tat puram? 59
 « tatra 'amṛitāsāra-samam kva tat tasyāc ca darṣanam?
 « kva ca 'anantaram eva 'idam tad-viṣeṣa-mahāviṣam? 60
 « svapnaḥ ca na 'yaṃ, śtaspasṭho vinidro 'nubhavo hi me.
 « dhruvaṃ Pātāla-kanyābhis tābhir mūḍho 'smi vañcitat. » 61
 iti dhyāyan, vinā tam sa kanyām unmādavān iva,
 udyāne tatra babhṛama kāmārto vilalāpa ca. 62
 tad-avastham ca tam dṛiṣṭvā, piṇḍāṅgaṇīḥ puṣhpareṇubhiḥ
 vātōddhūtaiḥ paritāṅgaṃ viprayogānalair iva, 63
 udyānapālā gatvāiva Caṇḍasīnham mahibhṛitam
 vyajjñāpan; sa ca 'udbhṛantaḥ svayam etya dadarṣa tam, 64
 sāntvayitvā ca papraccha: « kim idam? brūhi naḥ, sakhe!
 « kva prasthitas tvam? kva prāptaḥ? kva 'asthah? kva patitāḥ ṣarāḥ? » 65
 tac ṣrutvā sa sva-vṛttāntam tasmai sarvaṃ ṣaṇḍa tam
 Sattvaṣṭo nṛpataye; so 'py atha 'evam acintayat: 66
 « hanta! vīro 'pi mat-puṇyāṇī Kāmena 'eṣha vidambitah.
 « ānṛṇyam gantum etasya labdho hy avasaro mayā. » 67
 ity antaḥ cintayitvā sa vīro rājā jagāda tam:
 « tarhi muñca mudhā-ṣokam! ahaṃ tvāṃ prāpayāmi tām 68
 « nītvā tenāiva mārgeṇa priyām Asura-kanyakām. »
 iti ca 'ācāśayāmāsa tam sa snānādinā nṛpaḥ. 69
 anyedyur mantri-vinyasta-rājyas tena samam ca saḥ
 prāyāt pravahanārōdhas tad-darṣita-patho 'mbudhim. 70
 prāpya tad-madhyahhāgam ca, dṛiṣṭvā tam prāgvad utthitam
 sapatākam dhvajam Sattvaṣṭas tam nṛpam abhyadhāt: 71
 « so 'yam abhyutthito divya-prabhāvo 'tra mahā-dhvajah;
 « mayi magne 'tra, maṅktavyam devena 'etam anu dhvajam. » 72
 ity uktvā nikaṭam prāpya dhvajasya 'asya nimajjataḥ
 mārge, sa Sattvaṣṭo 'sau pūrvam ātmānam akshipat. 73
 tato rājāpi cikshepa tatra 'ātmānam tathāiva saḥ;
 antar magnau ca tau kshipram tad divyam prāpatuḥ puram. 74

tatra dṛiṣṭvā sa sāccaryo rājā devīm prapaṃmya tām
Pārvatīm, Sattvaçilena sahitaḥ samupāviṣat. 75
tāvaca ca niragāt tatra sākṣijana-saṃgatā
rūpiṇī 'iva prabhā kanyā prabhāmaṇḍalakāt tataḥ. 76
«iyam sākṣi sumukhī!» 'ity ukte Sattvaçilena, tām nṛpaḥ
dṛiṣṭvā, yuktam abhishvaṅgam asya tasyām amanyata. 77
sāpi tam vikṣhya rājānam çubha-çārira-lakṣaṇam,
«purushāṭiçayo 'pūrvaḥ ko 'yaṃ syād?» 'ity acintayat. 78
viveça ca 'Ambikā-dhāma pūjāyai sākṣi; nṛpo 'pi saḥ
jagāma 'udyānam ādāya Sattvaçilam avajāyā. 79
kṣaṇāc ca kṛita-pūjā sākṣi niragād Daitya-kanyakā,
yācitvā sat-pati-prāptim, devyā garbhagṛihāntarāt. 80
nirgatya sākṣi jagāda 'ekam sakhīm: «sakhī, gaveshyatām,
«yo 'sāv iha mayā dṛiṣṭo mahātmā, kva sa tiṣṭhati. 81
««ātiṭhyam gṛihyatām etya, prasādaḥ kriyatām tvayā!»»
«iti ca 'eṣo 'rṭhyatām, pūjyaḥ pumān ko 'py uttamo hy asau.» 82
evam sakhī tayā 'uktā sākṣi vicitya 'udyāna-vartine
sva-svāminī-nideçaṃ tam prahvā tasmai nyavedayat. 83
sa tac çrutvā nṛpo vīraḥ sāvaḥelam uvāca tām:
«eṣaiva 'ātiṭhyam asmākam; anyat kim upayujyate?» 84
etac çrutvā tayā gatvā sakhī sākṣi çrāvītā tathā
mene mānyam udāram tam sarvathā Daitya-kanyakā. 85
tataç ca 'ākṛiṣhyamānā 'iva dhairya-pāçena tena sākṣi
nṛpeṇa mānuṣhāyogye 'py ātiṭhye niḥspṛihātmanā, 86
paty-arthaṃ Pārvatī-sevā-paripāka-samarpitam
matvā, tat svayam udyānam viveça 'Asura-putrikā, 87
vicitra-çakunālapair vātāñcita-latā-bhujaiḥ
vikīrṇa-kusumair ārād vandyamānā 'iva pādapaiḥ. 88
upagamyā ca sākṣi tatra yathāvat praçrayānatā
ātiṭhyā-grahaṇārthaṃ tam prārthayāmāsa pāṛthivam. 89
tataḥ sa Sattvaçilam tam uddiçya 'uvāca tam nṛpaḥ: .
«anena kathitām devīm iha 'ahaṃ drashṭum āgataḥ. 90
«Gaurī dhvaja-pathaṃ prāpya paramāḍbhuta-ketanam
«sākṣi dṛiṣṭā, tad anu tvam ca; kā 'anyātiṭhyārthatā 'atra naḥ?» 91
tac çrutvā sākṣi 'ahravīt kanyā: «kautukāt tarhi vikṣhitum
«āgamyatām dvitīyam me puram trijagad-adbhutam!» 92
evam uktavātīm tam ca sa vihasya nṛpo 'bravīt:
«tad apy anenaiva 'uktam me, yatra sākṣi snāna-vāpikā.» 93
tataḥ sākṣi kanyakā 'avādid: «deva, mā sma 'evam ādiçaḥ!
«na viḍambana-çilā 'ahaṃ; kā vā pūjye viḍambanā? 94
«ahaṃ hi sattvotkarṣeṇa yuṣhmākam kimkarī-kṛitā,
«tad mama prārthanā-bhaṅgaṃ naiva 'etaṃ kartum arhatha.» 95
etac çrutvā «tathā!» 'ity uktvā, Sattvaçila-sakṣaḥ sa tat
prabhāmaṇḍalakopāntam yayau rājā tayā saha. 96
apāvṛita-kavāte ca tasminn, antas tayāiva saḥ
praveçito, dadarça 'asyās tad divyam aparaṃ puram, 97

nitya-saṃnaddha-sarvartu sadā-pushpa-phala-drumam
 Meru-prishṭham iva 'aṣeṣhaṃ nirmitaṃ ratna-kāncanaiḥ. 98
 ratnāsane mahārhe taṃ rājānam upaveçya sà,
 yathocitopanītārghyaḥ Daityarāja-sutā 'abravit: 99
 «sutā 'aham Asurendrasya Kālanemer mahātmanah;
 «Cakrāyudhena sa ca me svargatiṃ prāpitaḥ pitā. 100
 «Viçvakarma-kṛitaṃ ca 'idaṃ paitrikaṃ me pura-dvayam,
 «na jarā 'atra na mṛityuḥ ca bādhate sarva-kāmade. 101
 «idānīm ca pitā tvaṃ me, sapurā 'ahaṃ vaçā tava.»
 ity-arpitātma-sarvasvāṃ tām uvāca sa bhūpatiḥ: 102
 «yady evaṃ, tat, sute, 'nyasmai mayā dattāsy, anindite,
 «Sattvaçilāya vīrāya suhṛide bāndhavāya ca.» 103
 evaṃ devī-prasādena mūrtena 'iva nṛpeṇa sà
 ukṭā, guṇajñā vinatā taṃ «tathā!» 'ity anvamanyata. 104
 tataḥ kṛitārthaṃ taṃ tasyāḥ kṛita-pāṇigrahaṃ nṛpaḥ
 dattāsurapurāṇicvaryāṃ Sattvaçilam uvāca saḥ: 105
 «bhuktayor āmalakayos taylor ekaṃ mayā tava
 «saṃçodhitaṃ, asaṃçuddhād riṇi te 'haṃ dvitiyataḥ.» 106
 iti prānataṃ ukṭvā taṃ, Daitya-putrīm jagāda tām:
 «mārgo me darçyatām, yena sva-purīm prāpnuyām», iti. 107
 tato 'parājitaṃ nāma khaḍgaṃ bhakshya-phalaṃ ca sà
 ekaṃ jarā-mṛityu-haraṃ tasmai Daitya-sutā dadau. 108
 tābhyāṃ yuktas tayā 'uktāyāṃ vāpyāṃ magnaḥ, sva-deçataḥ
 utthāya sarva-saṃsiddha-kāmo 'bhūt sa kramād nṛpaḥ. 109
 Sattvaçilo 'pi Daityastrī-pura-rājyaṃ çaçāsa saḥ.

«tad brūhi: ko 'bdi-patane dvayoḥ sattvādhiko 'nayoḥ?» 110
 iti çrutvā tathā-praṇaṃ Vetālāc, çāpa-bhītitaḥ
 sa Trivikramasenaḥ taṃ bhūpatiḥ pratyabhāshata: 111
 «etayoḥ Sattvaçilo 'tra sa me sattvādhiko mataḥ;
 «sa hy avijñāta-tattvārtho nirāsthaḥ patito 'mbudhan, 112
 «rājā tu tattvaṃ vijñāya viveça 'ambudhim āsthayā,
 «Daitya-kanyāṃ ca na 'avāñchad asādhyaḥ spṛihayā 'iti saḥ.» 113
 iti tasya 'ākarnya vaco
 nirasta-maunasya nṛpateḥ skandhāt
 sa jagāma pūrvavat taṃ
 Vetālāḥ çinçapā-taruṃ sva-padam. 114
 rājāpi tathāiva sa taṃ
 punar apy ānetum anujagāma javāt;
 prārabdhe hy asaṃapte
 kārye çithilī-bhavanti kimp sudhiyaḥ? 115

Taraṅga 82. (Vetāla 8.)

Gatvā tām çinçapām bhūyo Vetālaṃ prāpya bhūmipah,
 tam Trivikramaseno 'tra skandhe kṛtvā 'uccācala saḥ. 1
 prayāntaṃ sa punas tam ca Vetālaḥ skandhato 'bravīt:
 «çrama-vismṛitaye, rājan, mattaḥ praçnam imaṃ çṛiṇa: 2

Aṅgadeçe 'grahāro 'sti mahān Vṛikshaghataḥbhidhaḥ;
 Viṣṇusvāmī 'iti tatra 'āsīd dvijo yajvā mahā-dhanaḥ. 3
 tasya ca svānurūpāyaṃ patnyāṃ jātāḥ kramāt trayāḥ
 babhūvus taruṇāḥ putrā divya-vaidagdhyā-çālināḥ. 4
 te pitrā preshitās tena kūrma-hetoḥ kadācana
 prārabdha-yajñena yayus trayas te bhrātaro 'mbudhim. 5
 prāpya kūrmaṃ tato jyāyān kanishṭhau dvāv abhāshata:
 «grihṇātu yuvayor ekaḥ kūrmaṃ kratu-kṛite pituḥ! 6
 «aham etaṃ na çaknomi grabhītuṃ viśra-picchilam.»
 ity uktavantaṃ taṃ jyeshṭhaṃ kanishṭhau tāv avocatām: 7
 «tava 'atra vicikitsā ced, na 'āvayor api sā katham?»
 tac çrutvā so 'bravīj jyeshṭho: «grihṇātāṃ kacchapam yuvām! 8
 «pitur yajñakriyā-lope bhaved yushmat-kṛito 'nyathā,
 «tato naraka-pātaḥ syād yuvayos tasya ca dhruvam.» 9
 ity uktāv anujau tena tau vihasya tam ūcatuḥ:
 «dharmaṃ vetsy āvayor eva, samānam api na 'ātmanaḥ.» 10
 tato jyeshṭho 'bravīt: «kiṃ me jānītho naiva caṅgatām?
 «aham bhojana-caṅgo hi na 'arhaḥ sprashṭuṃ jugupsitam.» 11
 etat tasya vacaḥ çrutvā, bhrātaraṃ madhyamo 'bravīt:
 «aham tarhy adhikaç caṅgo nāri-caṅgo vicakshaṇaḥ.» 12
 madhyameṇa 'evam ukte tu, jyāyān punar uvāca saḥ:
 «kūrmaṃ grihṇātu tarhy esha kanīyān āvayor!» iti. 13
 tataḥ sa bhrukṣiṃ kṛtvā kanīyān apy uvāca tau:
 «he mūrkhau! tūlikā-caṅgaç caṅgo 'ham hi viçeshataḥ.» 14
 evaṃ kalahāsaktās trayo 'pi bhrātaro mithaḥ
 nirṇayāya 'abhimāṇika-grastāḥ, kūrmaṃ vihāya tam, 15
 rājāḥ Prasenajid-nāmnas tat-pradeçabhuvo 'ntikam
 nagaraṃ sahasā jagmur Viṭaṅkapura-nāmakam. 16
 tatra pratibhāra-mukhena 'āvedya 'antaḥ praviçya, tam
 nṛipaṃ vijñāpayāmāsuḥ sva-vṛittāntaṃ tathāiva te. 17
 «tishṭhata 'ihāiva, yāvad vaḥ parīkshishye kramād aham;»
 ity uktās tena rājñā ca tasthus tatra «tathā!» 'iti te. 18
 svāhāra-kāle ca 'ānāyā tebhyaḥ so 'grāsaṇaṃ nṛipaḥ
 rājārhaṃ dāpayāmāsa shadrasaṃ svādu bhojanam. 19

bhuñjāneshu ca sarveshu tad eko babbhuje na sah
vipro bhojana-caṅgo 'tra jugupsā-kūṇitānanah. 20
«katham na bojanam bhuṅkshe, brahman, svādu sugandhy api?»
iti rājñā svayam priṣṭhaḥ ṣanair vipro jagāda sah: 21
«ṣava-dhūma-durāmōdaḥ ṣāli-bhakte 'tra vidyate;
«tena na 'aham idam bhoktum utsahe svādv api, prabho!» 22
ity uktā annam sarve 'pi tad āghrāya nṛpāññayā
ūcuḥ: «kalamaṣāly-annam adosham tat sugandhi ca.» 23
sa tu bhojana-caṅgas tad na 'āṇāt pihita-nāsikaḥ.
tataḥ sa rājā saṃcintya yāvad anvishyati kramāt, 24
tāvad niyogajanitas tad annam bubudhe tadā
grāma-ṣmaṣāna-nikaṣa-kshetra-sambhava-ṣāli-jam. 25
tato 'tivismitas tushṭaḥ sa rājā tam abhāshata:
«satyam bhojana-caṅgas tvam; tad anyad bhujyatām!» iti. 26
kṛitāhārāṇṣ ca sa nṛpo viprān vāsagriheshu tān
viśriya, 'ānāyāmāsa svām ekam gaṇikottamam, 27
tām ca tasmai dvitīyasmai prāhiṇot kṛita-maṇḍanām
viprāya nārī-caṅgāya sāyam sarvāṅga-sundarīm. 28
sā ca vāsagribam tasya rājabhṛityānvitā yayau
ekā niṣṭha-pūrṇendu-mukhī Kandarpa-dīpinī. 29
pravishṭāyam ca tasyām sa prabhā-bhāsita-veṣmani
utpanna-mūrchaḥ, samruddha-nāsāgro vāma-pāpinā, 30
nārī-caṅgo 'braviḍ rājabhṛityān: «nishkāsyatām!» iti;
«na ced, mṛito 'ham; niryāti gandho 'syāḥ ṣāgalo yataḥ.» 31
ity uktās tena ninyus te vignām tām rājapūrushāḥ
rājño 'ntikam vārabadhūm, vṛittāntam jagaduḥ ca tam. 32
rājāpy ānāyā tatkālam nārī-caṅgam uvāca tam:
«yā 'iyam ṣṛikhaṇḍa-karpūra-kālāguru-mahottamāḥ 33
«kṛita-prasādhānā dikṣu prasaraḥ-cāru-saurabhā,
«tasyā vāravilāsinyā gandhaḥ syāḥ ṣāgalaḥ kutah?» 34
ity ukto 'pi sa rājñā tad nārī-caṅgas tadā na yat
pratipede, tato rājā vicāra-patito 'bhavat, 35
pṛicchaṇṣ ca yuktyā, bubudhe tām ajā-kṣhīra-vardhitām
tad-mukhād eva bālatve mātṛi-dhātṛi-viyogataḥ. 36
tato 'tivismitas tasya nārī-caṅgasya caṅgatām
praṇāsan, nripatis tasmai tṛitīyāya dvijanmane 37
tad-rasāt tūlikā-caṅgāya 'āṇu ṣāyām adāpayat
paryāṇkōparivinyasta-sapta-saṃkhyāka-tūlikām. 38
tasyām sa tūlikā-caṅgo mahārṣhe vāsaveṣmani
sushvāpa dhautā-suṣṭakṣhṇa-pāṭa-pracchadavāsasi. 39
yāmārdha eva ca gate sa rātrau ṣāyanāt tataḥ
uttasthau paṇy-avashṭabdhā-pārṣvāḥ kraundā vyathārditaḥ. 40
dadṛṣe tasya pārṣve ca tatratyai rājapūrushaiḥ
gādha-lagnasya bālasya mudrā 'iva kuṭilāruṇā. 41
gatvā ca tais tad ākhyātām rājñe, rājāpy uvāca tān:
«tūlikānām tale kiṃcid mā syāt, tad vīkshyatām!» iti. 42

gatvā 'īkshante ca te yāvad ekaikaṃ tūlikā-talam,
 tāvat sarva-talāt prāpur bālaṃ paryāṅka-madhyataḥ, 43
 nītvā ca 'adarçayan rājñe; so 'py ānītasya tam
 tad-rūpaṃ tūlikā-caṅgasya 'aṅgaṃ dṛiṣṭvā visismiye. 44
 «saptabhyas tūlikābhyo 'sya bālo lagnas tanau katham?»
 iti citrīyamāṇas tām rājā rātriṃ nināya saḥ. 45
 prātaḥ ca «'adbhuta-vaidagdhyā-saukumāryā amī» iti
 tebhyaḥ tribhyo 'pi caṅgebhyo hema-lakṣa-trayaṃ dadau. 46
 tatas te sukhitās tatra tasthur viṣṇu-kacchapāḥ,
 pitur vighnita-yajñārthaṃ helopārjita-pātakāḥ. 47

ity ākhyāya kathādbhutam,
 āṇsa-niṣaṇṇaḥ punaḥ sa Vetālaḥ
 papraccha taṃ Trivikrama-
 senaṃ prithivīpatiṃ praçnam: 48
 «rājan, viciṇtya çāpaṃ
 «pūrvoçtam, brūhi me tvam: eteṣhāṃ
 «nāri-bhojana-çayyā-
 «caṅgānāṃ ko 'dhikaḥ caṅgaḥ?» 49
 tac çrutvāiva sa dhīmān
 Vetālaṃ pratyuvāca taṃ nripatiḥ:
 «aham etaṃ niṣkaitavam
 «adhikaṃ jānāmi tūlikā-caṅgaṃ, 50
 «yasya 'aṅge pratyakṣhaṃ
 «bāla-pratibimbam vdgataṃ dṛiṣṭam;
 «itarābhyāṃ hi bhavet tat
 «pūrvaṃ jātva anyato 'vagatam.» 51
 iti tasya 'uktavato 'nsād
 Vetālo bhūpater yayau prāgvat,
 so 'pi tathāiva ca rājā
 tam anvayāsīd anirvinṇaḥ. 52

Taraṅga 83. (Vetāla 9.)

Tato gatvā punas tasmāc çinçapā-pādapād nripaḥ
 sa Trivikramasenas taṃ skandhe Vetālam agrahīt. 1
 prasthitaḥ ca tatas tena Vetālena 'abhyadhāyi saḥ:
 «rājan! kva rājyaṃ? kva 'etasmin çmaçāne bhramaṇaṃ niçi? 2
 «kim etad na 'īkshase Bhūta-saṃkulaṃ rātri-bhīṣhaṇaṃ
 «citā-dhūmair iva dhvāntair niruddhaṃ pitṛikānaṃ? 3

« kashṭam! kidrīg graho 'yam te bhikṣhoḥ tasya 'anurodhataḥ?
« tad imaṃ śriṇu tāvad me praṇaṃ mārga-vinodanam: 4

Avantīshv asti nagarī yugāḍau deva-nirmita
Çaivī tanur iva 'uddāma bhoga-bhūti-vibhūṣita, 5
Padmāvatī Bhogavatī yā Hiranyavatī 'iti ca
Kṛitādiṣu triṣu khyātā, Kalāv Ujjayinī 'iti ca. 6
tasyāṃ ca Viradevākyo rājā 'aḥhūd bhūbhṛitām varāḥ,
tasya Padmaratir nāma mahādevī bābhūva ca. 7
so 'tha rājā tayā sākam gatvā Mandakini-taṭe
Haram ārādhayāmāsa tapasā putrakāmyayā. 8
ciram tapaḥ-sthitaḥ ca 'atra paritushṭeṣṭavaroditām
kṛita-snānārcana-vidhiḥ ṣuṣṭrāva 'imāṃ girāṃ divaḥ: 9
« rājann, utpatsyate putraḥ ṣṭras tava kulodvahaḥ,
« kanyā ca 'ananya-sāmānya-lāvaṇya-nyakkṛitāpsarāḥ. » 10
ṣrutvā 'etām nābhasīm bāṇīm siddhābhishṭāḥ sa bhūpatiḥ
Viradevaḥ sva-nagarīm āyayau mahiṣī-sakhaḥ. 11
tatra 'asya Çiradevākye jāte prathamam ātmaje,
tasyāṃ Padmaratāu devyāṃ kramād ajami kanyakā. 12
« Anaṅgasyāpi rūpeṇa ratim utpādayed iyam »,
ity Anaṅgaratir nāmnā pitrā tena vyadhāyi sā. 13
vṛiddhiṃ gatāyās tasyāḥ ca sa pitā sadṛiṣaṃ varam
prepsur, ānāyāt prithvyāṃ paṭeṣu likhitān nṛipān. 14
teshṇ eko 'pi na yat tasya tat-tulyaḥ pratyabhāṣata,
tena rājā sa vātsalyāt tāṃ sūtām praty abhāṣhata: 15
« ahaṃ tāvad na paṇyāmi sadṛiṣaṃ, putri, te varam;
« tat kurushva nṛipān sarvān melayitvā svayamvaram! » 16
etat pitṛi-vacaḥ ṣrutvā rājaputṛi jagāda sā:
« tāta, svayamvaram kartum hreṇānād na 'aham utsahe; 17
« kimtv ekaṃ vetti yaḥ pūrṇaṃ vijñānam svākṛitir yuvā,
« tasmai tvayā 'aham dātavyā, na 'artho 'nyena 'adbikena me. » 18
ity Anaṅgarates tasyāḥ ṣrutvā sva-duhitur vacaḥ,
tādṛiṣaṃ tad-varam yāvad anvishyati sa bhūpatiḥ, 19
tāvat tal lokato buddhvā catvāras tam upāyayuh
virā vijñānino bhavyaḥ puruṣhā dakṣiṇāpathāt. 20
te rājñā pūjitās tasmai svaṃ svaṃ vijñānam ekaṣaḥ
ṣaṇṇasuh saṃnidhau tasyā rājaputryās tad-arthināḥ. 21
eko jagāda: « çūdro 'ham ākhyayā Pañcaphuṭṭikāḥ,
« pañca 'agrya-vastrayugmāni karomy eko 'ham anvaham. 22
« tebhya ekaṃ prayacchāmi devāya; 'ekaṃ dvijanmane;
« ekaṃ ca parigrihṇāmi vāsasor ātmanāḥ kṛite; 23
« ekaṃ dadāmi bhāryāyai, yadi sā bhavati 'iha me;
« ekaṃ vikriya ca, 'āhāra-pānādi vidadhāmy aham. 24
« evaṃ-vijñānīne 'naṅgaratir me diyatām! » iti.
ity ekena 'udite tena, dvitīyaḥ puruṣho 'bravīt: 25

« Bhāṣhājño nāma vaiçyo 'haṃ, sarveshaṃ mṛiga-pakṣiṇāṃ
 « rutam vedmi; tad eṣhā me rājaputrī pradīyatām! » 26
 evaṃ ukte dvitīyena, tṛtīyaḥ proktavāns tataḥ:
 « ahaṃ Khadgadharo nāma doḥçālī kṣatriyo nṛpaḥ; 27
 « na khadgavidyā-vijñāne pratimallo 'sti me kṣhitau;
 « tad eṣhā tanayā, rājāns, tvayā mahyaṃ vitīryatām! » 28
 ity ukte tu tṛtīyena, caturtha idam abhyadhāt:
 « vipro 'haṃ Jīvadattākhyo, vijñānaṃ ca mama 'idṛiṇam: 29
 « jantūn mṛitān apy āniya darçayāmy āçu jīvataḥ;
 « tad vīracaryā-siddhaṃ māṃ patim eṣhā prapadyatām! » 30
 evaṃ-vaktrīn sa tān paçyan divya-veçākṛitīn nṛpaḥ
 Vīradevaḥ sūtā-yukto dolārūḍha iva 'abbavat. 31

ity ākhyāya kathāṃ etāṃ, Vetālaḥ priṣṭhāvān nṛpaṃ
 sa Trivikramasenaṃ taṃ datta-pūrvokta-çāpa-bhīḥ: 32
 « tad bhavān vaktu tāvad me: kasmai deyā, viçāṃ pate,
 « teshāṃ caturṇāṃ madhyāt sā kanyā 'Anaṅgaratir bhavet? » 33
 etac çrutvā sa rājā taṃ Vetālaṃ pratyabhāṣhata:
 « maunaṃ tyājayati prāyaḥ kālakshepāya māṃ bhavān, 34
 « anyathā garhaṇaḥ ko 'yaṃ praçno, yogeçvara, 'ucyatām?
 « çūdrāya hi kuvindāya kṣatriyā diyate kathāṃ? 35
 « vaiçyāyāpi kathāṃ deyā kṣatriyā? yac ca tad-gatam! »
 « mṛigādi-bhāṣhā-vijñānaṃ, kārye tat kva 'upayujyate? 36
 « yo 'pi vipras tṛtīyo 'tra, tenāpi patitena kim
 « sva-karma-pracyutena 'indrajalīnā vīramāninā? 37
 « tasmāt tasmai caturthāya kṣatriyāya samāya sā
 « deyā Khadgadharāyaiva sva-vidyā-vīrya-çāline. » 38
 etat tasya vaco niçamya, nṛpater aṅsa-sthālāt pūrvavad
 Vetālaḥ sa jagāma yoga-balataḥ sva-sthānam eva 'āçu tat,
 bhūpālo 'pi sa taṃ tathāiva punar apy ānetum anvag yayāv;
 utsāhika-ghane bi vīra-hṛdaye na 'āpnoti khedo 'ntaram. 39

Taraṅga 84. (Vetāla 10.)

Sa Trivikramaseno 'tha gatvā taṃ çinçapā-taroḥ
 rājā jagrāha Vetālaṃ punar aṅse, cacāla ca. 1
 prayāntaṃ ca taṃ āha sma Vetālaḥ skandha-prishṭhataḥ:
 « çrānto 'si, rājāns! tad imāṃ çṛiṇu çrama-harāṃ katbām: 2

Abhūt sakala-bhūpāla-mastaka-nyastā-ṣaṣanaḥ
 Virabāhur iti khyāto nāmnā pārthiva-sattamaḥ. 3
 tasya 'Anaṅgapuram nāma babhūva nagaṛṇtamam;
 tatra 'āsīd Arthadattākhyah sārthavāho mahā-dhanaḥ. 4
 tasya 'abhūd Dhanadattākhyo jyeshṭha-putraḥ, kaniyāsi
 sutā Madanasenā 'iti kanyāratnam baṇikpateḥ. 5
 tām ekadā nijodyāne kṛdantiṃ sasakhījanām
 dadarṣa Dharmadattākhyo bhrātṛi-mitraṃ baṇiksutaḥ. 6
 sa tām ālokyā lāvanya-rasa-nirbhara-nirjharām
 ālakshya-kuca-kumbhāgrām bali-traya-taraṅgitām 7
 yauvana-dviradasya 'iva līlā-majjana-vāpikām,
 sadyo 'bhūt Smara-bāṇaughā-pātāpahata-cetanaḥ. 8
 «aho! dhārādhirādhenā rūpeṇa dyotitā 'amunā
 «iyam me hṛdayam bhettum bhalli Māreṇa nirmitā;» 9
 ity-ādi yāvad dhyāyan sa nirvarṇayati tām ciram,
 tāvat tasya 'aticakrāma cakrāhvasya 'iva vāsaraḥ. 10
 tato Madanasenā sā viveṣa sva-gṛhāntaram,
 cittam ca Dharmadattasya tad-anālokana-vyathā. 11
 tad-adarṣana-duḥkhāgni-samṭāpena 'iva ca jvalan
 lohito nipapāta 'ācu bhāsvān apy aparāmbudhau. 12
 tām vijñāyāva sumukhīm naktam abhyantare gatām,
 udiyāya ṣaṇaiḥ candras tad-mukhābja-vinirjitā. 13
 tāvad gatvā gṛham, tām sa Dharmadatto 'nucintayan,
 tasthau nipatyā ṣayane candrapādāḥato luṭhan. 14
 yatnena pricchyamāno 'pi sakhibhir bandhubhis tathā
 na kiṃcit kathayāmāsa smara-graha-vimohitaḥ. 15
 niṣi kṛicchrāc ca samprāpta-nidrah evapne tathāiva tām
 paṣyann anuṣṇayan kāntām, kiṃ kiṃ cakre na sotsukaḥ! 16
 prātaḥ prabuddho gatvā ca dadarṣa 'ekākinīm rahaḥ,
 sakhīm pratīkṣhamāṇām, tām tatra 'udyāna-sthitām punaḥ. 17
 upetya ca parishvaṅga-lālasaḥ prema-peṣalaiḥ
 tām upacchandayāmāsa vacobhiḥ caraṇānataḥ. 18
 «kanyā 'aham para-dārāc ca; na tava 'asmi 'iha sāmpratam,
 «pitṛa Samudradattāya dattā 'aham baṇije yataḥ; 19
 «dinaiḥ katipayair eva vivāho bhavitā ca me.
 «tad gaccha tūshṇīm, mā kaṣcit paṣyet! dosho bhavet tataḥ.» 20
 ity uktā sa tayā 'atyartham Dharmadatto jagāda tām:
 «yad astu me, na jīveyam vinā hi bhavatīm aham.» 21
 tac ṣrutvā sā baṇikkanyā balātkāra-bhayākulā
 tam uvāca: «vivāho me tāvat sampadyatām iha; 22
 «kanyādāna-phalam tātaḥ prāpnotu cira-kāṅkṣhitam;
 «tato 'ham tvām upaiśhyāmi niṣcitam pranayārjitā.» 23
 ṣrutvā 'etat so 'bravīd: «na 'iṣṭāpy anya-pūrvā mama priyā;
 «para-bhukte hi kamale kim aler jāyate ratih?» 24
 ity uktā tena sā 'avādīt: «kṛtōdvāḥaiva tarhy aham
 «pūrvam tvām upayāsyāmi, tato 'bhyeshyāmi tam patim.» 25

evam uktavattim tasmin na 'ujjhati pratyayaṃ vinā,
 baṇikputrī saṇṇapatham satya-vācam babandha sā. 25
 tatas tena 'ujjhita vighnā sā viveṇa sva-mandiram.
 prāpte ca lagna-divase, nivṛttodvāha-maṅgalā 27
 gatvā pati-griham, nitvā sotsavena ca tad dinam,
 sā patyā samam adhyāsta ṣayaniyagriham niṣi. 28
 tatra ṣayyā-nishanṇāpi na tasya pratyapadyata
 patyuh Samudradattasya parishvaṅgam asammukhī. 29
 tena 'anuniyamānāpi yad udaṣṣur babbhūva sā,
 tat sa, «na 'abhimato 'smy asyā nūnam», ity akarod hṛidi, 30
 jagāda ca: «'anabhimato yady aham tava, sundari,
 «tad me na 'arthas tvayā; gaccha yaḥ priyas te 'tra tam prati!» 31
 tac ṣrutvā sā 'ānata-mukhī ṣanair evam uvāca tam:
 «tvam me prāṇādhikāḥ preyān, vijñaptim kimtu me ṣṛiṇu! 32
 «anutishṭha saharṣam ca, prayaccha ca mama 'abhayam!
 «kurushva ṣapatham, yāvad, āryaputra, vadāmi te.» 33
 evam uktavati kricchrāt tathā tena kṛite, punaḥ
 salajjam savishādam ca sabhayam ca jagāda sā: 34
 «ekākinīm grihodyāne dṛiṣṭvā mām ekadā yuvā
 «aruṇad Dharmadattākyāḥ sakṣā bhrātuh smarāturaḥ. 35
 «rakṣhantyaḥ saparivādam kanyādāna-phalam pituh
 «mayā haṭha-pravṛittasya tasya vāksamyamaḥ kṛitah: 36
 ««pūrvam kṛita-vivāhā tvām upaiśhyāmi, tataḥ patim.»
 «tad me satya-vacaḥ pālyam; anumanyasva tat, prabho, 37
 «yāvat tad-nikāṣam gatvā kṣhaṇena 'upaimi te 'ntikam;
 «na hi ṣaknoṃy atikrāntam satyam ābālya-ṣevitam.» 38
 iti tasyā vaco-vajra-pātena sahasā hataḥ
 Samudradattah satyena baddhaḥ kṣhaṇam acintayat: 39
 «aho dhig! anya-raktā 'iyam; gantavyam dhrūvam etayā.
 «tat-satyam haṃmi kim? yātu! ko 'syāḥ pariṇaya-grahaḥ?» 40
 ity ālocya 'anumene tam yatheshṭa-gamanāya sah.
 sāpy utthāya tatas tasmād niryayau pati-veṣmataḥ. 41
 tāvad atra udayādrindra-harmyāgram himadidhitiḥ
 āruroha karākrānta-hasat-pūrvadig-aṅganah. 42
 tatas tamaḥsv apy āṣiṣhya sthiteshv adridarī-priyāḥ,
 sevamāneshu bhṛiṅgeshv apy aparam kumudākaram, 43
 yānti Madasenā sā mārga dṛiṣṭvā 'ekakā niṣi
 caurena 'ādhāvya kenāpi rurudhe vasanāñcalāt. 44
 «kā tvam? brūhi, kva yāsi?» 'iti tena 'uktā bibhyatī ca sā
 uvāca: «kim tava 'anena? muñca! kāryam iha 'asti me.» 45
 tataḥ cauro 'bravid: «mattaḥ caurāt tvam mucyase katham?»
 tac ṣrutvā sā 'avadat tasya: «grihāṇa 'ābharaṇāni me!» 46
 atha cauro 'bhyadhād: «mugdhe, kim ebhir upalair mama?
 «candrakāntānanām tārkshyaratnāsita-ṣiroruhām 47
 «vajra-madhyam suvarṇāṅgīm padmarāgāṅghri-hāriṇīm
 «jagad-ābharaṇam naya tyakshyāmi bhavatim aham.» 48

ity uktā tena caureṇa vivaḥ sā banīksutā
 ākhyāya nija-vṛittāntam, evaṃ prārthayate sma tam: 40
 «kshamasya me kṣhaṇam, yāvat kṛtvā satyānupālanaṃ
 «iha-sṥhasyaiva te pārḥvam āgamishyāmi satvaram. 50
 «na 'aham ullaṅghayishyāmi, bhadrā, satyāṃ imāṃ giram.»
 ṣṛtvā 'etat, satyasamdhāṃ tām matvā cauro mumoca saḥ, 51
 tasthau pratikṣhamāṇaḥ ca tatraiva sa tad-āgamam.

sāpi tasya 'antikam Dharmadattasya banījo yayau. 52
 sa ca 'abhisṥtām api prāptām tathā tām vipine sthītām
 dṛiṣṭvā, priṣṭvā yathā-vṛittam, vicintya kṣhaṇam abravīt: 53
 «satyena tava tushṭo 'smi; kim tvayā me para-striyā?
 «yāvat tvām na 'ikṣhate kaṇcit, tāvad gaccha yathāgatam!» 54
 iti tena parityaktā sā «tathā!» 'ity āyayau tataḥ
 caurasya nikaṣam tasya pratipālayataḥ pathi. 55
 «brūhi, kas te 'tra vṛittānto gatāyā?» iti pricchate
 tasmai sā tena banījā yathā muktā, tathā 'abravīt. 56
 tataḥ sa cauro 'vādīt tām: «yady evaṃ, tad mayāpy asi
 «vimuktā satya-tushṭena; griham sabbharaṇā vraja!» 57

evaṃ tenāpi sā tyaktā rakṣitā ca 'anuyāyinā,
 alupta-çīla-muditā patyur eva 'āyayau griham. 58
 tatra guptam pravishṭā sā prahṛiṣṭopāgatā satī
 dṛiṣṭvā priṣṭavate tasmai patye sarvam avarṇayat. 59
 so 'py amlāna-mukha-chāyas tām asambhoga-lakṣhaṇam
 sambhāvya 'abhagna-caritrām satya-lābhāgatām satīm, 60
 aduṣṭa-manasaṃ bhāryām abhinandya kulōcitām,
 tasthau Samudradatto 'tha tayā saha yathā-sukham. 61

iti tatra kathām ukṭvā
 pitṛivanabhūmau, tadā sa Vetālaḥ
 vadati sma tam Trivikrama-
 senam vasudhādhipam bhūyaḥ: 62
 «tad brūhi: caura-banījām
 «eṣhām madhyād, narendra, kas tyāgī?
 «jānan. yadi na vadishyasi,
 «vidalishyati te çiraḥ çatadhā.» 63
 tac ṣṛtvā sa mahīpatir
 ujjhita-maunas tam āha Vetālam:
 «eṣhām cauras tyāgī,
 «na punar banījāv ubbhāv api tau. 64
 «yo hi patis tām ajahād
 «atyājyām tādṛiḥ vivāhyāpi,
 «kulajaḥ so 'nyāṣaktām
 «bhāryām jānan katham vahatu? 65
 «yo 'py aparāḥ sa bhayāt tām
 «atyākṣhīt kālā-jirṇa-samvegāḥ,

« viditārtho bhartā 'asyāḥ
 « prātar brūyād nṛpāya », 'iti. 66
 « cauras tu gupta-cārī
 « nirapekshaḥ pāpakarma-kṛt prāptam
 « strīratnam yad amuñcat
 « sābharaṇam, tena sa tyāgt. » 67
 etac ṣrutvaiva, 'ānsatas tasya rājño
 Vetālo 'gāt pūrvavat svam padam saḥ;
 rājā bhūyo 'py atra samprāptum etam
 prāyād eva 'akhaṇḍitōddāma-dhairyaḥ. 68

Taraṅga 85. (Vetāla 11.)

Tato gatvā punaḥ prāpya cūṇapāto 'grahid nṛpaḥ
 sa Trivikramaseno 'nse Vetālam tam cacāla ca. 1
 āyantaṁ ca tam ānsa-stho Vetālaḥ so 'bravīd nṛpam:
 « rājan, vicitrām ekām te varṇayāmi kathām, ṣṛṇu: 2

Ujjayinyām abhūt pūrvam nāmnā Dharmadhvaḥ nṛpaḥ;
 tisras tasya 'abhavan bhāryā rājaputryo 'tivallabhāḥ: 3
 cā tāsv Indulekhā 'iti, Tārāvaly aparā tathā,
 nāmnā Mṛṅgānkavaty anyā, niḥsāmānya-vapur-guṇāḥ. 4
 tābhiḥ sa viharan rājā rājñibhis tiṣṭibhiḥ saba
 āsāmpcakre kṛtī tatra jitāṇḍeṣha-ripuḥ sukhām. 5
 ekadā tatra samprāpte vasanta-samayotsave,
 priyābhiḥ sahitas tābhir udyānam kṛdītum yayau. 6
 tatra 'ali-mālā-maurvikāḥ paṇyan pushpānatā latāḥ
 cāpayashtīr Anaṅgasya Madhunā sajjitā iva, 7
 ṣṛṇvāṇ ca tad-drumāgrastha-kokilōdīritā girāḥ
 sambhogāika-rasasya 'ājñām iva Mānasajanmanah, 8
 sisheve 'ntaḥpuraiḥ sākam sa rājā Vāsavopamaḥ
 pānam madasya Kandarpa-jīvitasyāpi jīvitam. 9
 tad-niḥṣvāsa-sugandhīni tad-bimbāṣuṣṭha-ruciṇi ca
 priyā-pitāvaṇḍeṣhāni piban reme madhūni saḥ. 10
 tatra tasya Indulekhāyā rājñiḥ keli-kaca-grahāt
 tasyāḥ papāta karṇāgrād utsaṅge tvangad utpalam. 11
 tena 'ūru-prishṭhe sahasā kṣate jāte 'bhigḥāta-je
 abhijātā mahādevī « hā hā! » 'ity uktvā mumūrcha sā. 12
 tad drisṭvā vihvalena 'artyā rājñā parijanena ca
 samācāvāsya rājñī sā ṣanaiḥ ṣitāmbu-mārutaiḥ. 13

tato nītvā sa rājā tāṃ rājabhāṇṭi, bhīṣhak-kṛitaiḥ
 priyāṃ upācarad dravyair āmukta-vraṇapattikām. 14
 rātrau ca suṣṭhītāṃ dṛiṣṭvā tāṃ, sa-rājā dvitīyā
 Tārāvalyā saba 'ārohaḥ candraprāsādam iṣvaraḥ. 15
 tatra tasya 'aṅke suptāyā rājūnas tasyā himatvīṣhaḥ
 karā jāla-pathaiḥ petur aṅge calita-vāsasi. 16
 tataḥ kṣhaṇāt prabuddhā sā, «hā dagdhāsmi!» 'iti vādimi
 ṣayanāt sahasā 'uttasthau tad-aṅga-parimarṣiṇi. 17
 «kim etad?» 'iti sambhṛāntaḥ prabuddho 'tha dadarṣa saḥ
 utthāya rājā visphoṭān aṅge tasyā vinirgatān. 18
 pricchantam sā ca tam prāha rājūṇi Tārāvali tadā:
 «nagnāṅge patitair indoḥ karair etat kṛitam mama.» 19
 ity uktavatyāḥ krandantyāḥ sātir āhvayati sma saḥ
 tasyāḥ parijanam rājā vihvalākula-dhāvitam. 20
 tena 'asyāḥ kārayāmāsa sajalair nalinī-dalaiḥ
 ṣayyām, adāpayac ca 'aṅge ṣṛīkhaṇḍārdra-vilepanam. 21
 tāvad buddhvā tṛitīyā 'asya sā Mrigāṅkavati priyā
 tat-pārṣvam āgantu-manā niryayau nija-mandirāt. 22
 nirgatā sā 'aṣṛipot kvāpi grihe dhānyāḥvaghāta-jam
 niḥṣabdāyām niṣi vyaktaṃ vidūre musala-dhvanim. 23
 ṣrutvāiva, «hā mṛitāsmi!» 'iti bruvāṇā dhunvati karau
 upaviṣad vyathākrāntā mārga sā mṛigalocanā. 24
 tataḥ pratiniṣṛityaiva nītā parijanena sā
 svam eva 'antaḥpuram bālā kvaṇantī ṣayane 'patat. 25
 dadarṣa tatra tasyāḥ ca cinvan sāṣṛuḥ paricchadaḥ
 ālīna-bhramarau padmāv iva hastau kiṇāṅkitau. 26
 gatvā ca so 'bravīd rājñe, rājāpy āgamya vihvalaḥ,
 «kim etad?» 'iti papraccha nijām Dharmadhvajāḥ priyām. 27
 sāpi pradarṣya hastau tam ity uvāca ruḣṇavitā:
 «ṣrute musala-ṣabde me jātāv etau kiṇāṅkitau.» 28
 tataḥ sa dāha-ṣamanam dāpayāmāsa hastayoḥ
 tasyāḥ candanalepādi rājā 'adbhuta-vīṣhādevān. 29
 «ekasyā utpalenāpi patatā kṣhatam āhitam,
 «dvitīyasyāḥ punar dagdham aṅgam ṣaṇi-karair api. 30
 «etasyās tu tṛitīyasyāḥ ṣrutenāpi vinirgatāḥ
 «kṣaṭtam! musala-ṣabdena bastayor idṛiṣāḥ kiṇāḥ. 31
 «aho! yugapad etāsām preyasīnām mama 'adhunā
 «guṇo 'py atyabhijātatve jāto doṣhāya daivataḥ;» 32
 iti cintayatas tasya bhramato 'ntaḥpureshu ca
 triyāmā ṣata-yāmā 'iva kṛicchrāt sā nṛpater yayau. 33
 prātaḥ ca sa bhīṣhak ṣalyaharṭṛibhiḥ saha samvyadhāt,
 yathā 'abhūd acirād rājā svasthāntaḥpura-nirvṛitaḥ. 34

evam etām kathām uktvā Vetālo 'tyadbhutaṃ tadā,
 sa Trivikramasenam tam papraccha 'ansa-sṭhito nṛpāni: 35

«abbijātatarā 'etāsu, rājan, rājñishu kâ? vada!
 «pūrvoktāḥ so 'stu çāpas te, jānan yadi na julpasi.» 36
 tac çrutvā so 'braviḍ rājā: «sukumāratarā 'atra sâ,
 «aspriṣṭhe musale yasyāḥ çabdenaiva 'udgatāḥ kiṇāḥ. 37
 «utpalendukaraiḥ sparçe vṛitte tv itarayor dvayoh
 «samjātā vṛaṇa-visphoṭāḥ, tena tasyā na te same.» 38
 iti tasya 'uktavato 'nsād
 rājño bhūyo jagāma sa sva-padam
 Vetālah, sa ca rājā
 tathāiva tam sudṛiḍha-niçcayo 'nuyayau. 39

Taraṅga 86. (Vetāla 12.)

Sa Trivikramaseno 'tha punas tam çuṇçapā-tarum
 gatvā, prāpya ca Vetālam rājā skandhe cakāra tam, 1
 pratasthe ca tam ādāya tūshṇīm eva sa pūrvavat.
 tato bhūyas tam āba sma Vetālah so 'nsa-priṣṭhataḥ: 2
 «rājann, evam anudvignaḥ paryāptam asi me priyaḥ;
 «tad etāṃ, çṛiṇv, akhedāya hṛidyām ākhyāmi te kathām: 3

Āṅga-deçe Yaçāḥketur iti rājā 'abhavad yuvā,
 kṣmām ācṛito 'ṅga-gupty-artham adagdho 'nya iva Smaraḥ. 4
 bāhu-vīrya-jitāçesha-vairi-vargasya tasya ca
 Dīrghadarçī 'ity abhūd mantri Çakrasya 'iva Vṛihaspatiḥ. 5
 tasmin mantriṇi vinyasya rājyaṃ sa hata-kaṇṭakam,
 çanaiḥ sukhāika-sakto 'bhūd vayo-rūpa-madānvitāḥ. 6
 tasthāv antaḥpure çaçvad, nā 'āsthāne; pramadāspade
 çuçrāva raktimad-gītaṃ, vacanaṃ na hitāishinām; 7
 rajyati sma ca niçcinto jālavātāyaneshu saḥ,
 na punā rājakāryeshu bahu-chidreshu jātv api. 8

Dīrghadarçī tu tad-rājya-cintā-bhāraṃ samudvahan
 atishṭhat sa mahāmantri divā-niçam atandritaḥ. 9
 «nāma-mātre kṛita-dhṛitiṃ prakṣhipya vyasane nṛipam,
 «mantri rājñāḥ çriyaṃ bhuṅkte Dīrghadarçī 'iha sāmpratam;» 10
 ity utpanne mahaty atra janavāde 'tha, gehinīm
 svairaṃ Medhāvatiṃ nāma Dīrghadarçī jagāda saḥ: 11
 «priye, rājñi sukhāsakte, tad-bhāraṃ vahato 'pi me,
 «rājyaṃ bhakṣitam etena», 'ity utpannam ayaço jane. 12

«lokavādaṣ ca mithyāpi mahatām iha dosha-kṛit;
 «tyājitaḥ kim na Rāmo 'pi janavādena Jānakīm? 13
 «tad atra kim mayā kāryam?» ity ukte tena mantriṇā,
 bhāryā Medhāvati dhīrā sā 'anvarthā tam abhāshata: 14
 «tīrthayātrāpadeṣena yuktyā 'āpīccha mahīpatim;
 «kamcit kālāṃ videṣaṃ te gantūṃ yuktaṃ, mahā-mate! 15
 «evaṃ te niḥspṛihasya 'esha janavādo nivartasyati.
 «tvayy asthite, nṛpo rājyam udvakshyati tataḥ svayam, 16
 «tataḥ ca 'asya ṣanair etad vyasanāṃ hānim eshyati;
 «āgatasya 'atra nirgarhā mantritā bhavitā ca te.» 17
 ity ukto bhāryayā gatvā Dīrghadarṣi «tathā!» 'iti saḥ,
 kathā-prasaṅge taṃ bhūpaṃ Yaçāḥketuṃ vyajijñapat: 18
 «anujānīhi mām, rājan! divasān kāñcid apy abam
 «vrajāmi tīrthayātrāyai, dharmo hi prepsitaḥ sa me.» 19
 tac ṣrutvā so 'bravid rājā: «mā 'evaṃ! tīrthair vinā paraḥ
 «dānādīḥ kim na dharmo 'sti svargyas te sva-griheshv api?» 20
 atha 'avocat sa mantri taṃ: «arthaçuddhy-ādi mṛigyate
 «dānādau, nitya-çuddhāni tīrthāni, nṛpate, pumaḥ. 21
 «yāvāc ca yauvanāṃ, rājāṃs, tāvad gamyāni dhimatā;
 «aviçvāsye çarīre hi saṃgamas taiḥ kuto 'nyatbā?» 22
 iti tasmin vadaty eva, rājñi tatra nishedhati,
 praviçya 'atra pratihāri rājānaṃ taṃ vyajijñapat: 23
 «deva, vyomna-saro-madhyam aṇṇumān avagāhate;
 «tad uttishṭhata! sā 'eshā vaḥ snāna-velā 'ativartate.» 24
 ṣrutvā 'etat sabasā snātum udatisṭhad mahīpatiḥ,
 yātrōnmukhaḥ sa mantri ca taṃ praṇamya grīhaṃ yayau. 25
 tatra 'avasthāpya bhāryāṃ tām anuyātrā-nivāritām,
 sa prastathe tato yuktyā sva-bhṛityair apy atarkitaḥ. 26
 ekākī ca bhramaṇs tāns tām deçāns, tīrthāni ca vrajan,
 sa prāpa Paundra-vishayaṃ Dīrghadarṣi suniçcitāḥ. 27
 tatra pattana ekasminn adūre 'bdheḥ praviçya saḥ
 ekam devakulāṃ Çaivam, tat-prāṅgāṇa upāviçat. 28
 tatra 'arka-kara-saṃtāpa-klāntaṃ dūrādhva-dhūsaram
 dadarça Nidhidattākhyo baṇiḥ devārcanāgataḥ. 29
 sa taṃ tathā-vidhaṃ dṛishṭvā sopavītaṃ sulakṣaṇam,
 saṃbhāvya ca 'uttamaṃ vipraṃ ātithēyo 'nayaḥ grīham. 30
 tatra ca 'apūjayat snāna-bhojanādyaḥ tam uttamaiḥ;
 «kaḥ, kutas tvam? kva yāsi?» 'iti viçrāntaṃ ca sa priṣṭhāvān. 31
 «Dīrghadarṣi 'iti vipro 'ham, Aṅga-deçād iha 'āgataḥ
 «tīrthayātrārtham», ity eva gāmbhīryāt so 'py uvāca tam. 32
 tataḥ sa Nidhidatto 'pi taṃ jagāda mahābaṇik:
 «Suvarṇadvīpa-gamanāya 'udyato 'haṃ baṇijyayā. 33
 «tat tvam tishṭha 'iha mad-gehe, yāvāc eshyāmy ahaṃ tataḥ.
 «tīrthayātrā-pariçrānto viçrānto hy aha yāsyasi.» 34
 tac ṣrutvā so 'bravid Dīrghadarṣi: «tarhi mama 'iha kim?
 «tvayāiva saha yāsyāmi, sārthavāha, yathā-sukham.» 35

«evam astv!» iti tena 'ukte sādhanā, so 'tha tad-grihe
cirād apāsta-ṣayano niṣaṃ mantrī nīnāya tām. 36

anyedyur atha tenaiva baṇijā saha vāridhiṃ
gatvā, 'āruroha tad-bhāṇḍa-pūrṇaṃ pravahanaṃ ca sah. 37
tena gacchan pravahana, 'abdhim adbhuta-bhīṣanaṃ
vilokayan, sa samprāpa Svarṇadvīpaṃ krameṇa tat. 38
kva mantrimukhyatā vā 'asya? kva vā 'adhvā 'ullaṅghitāmbudhiḥ?
ayaṣo-bhīravaḥ kiṃ na kurvate vata sādhaḥ! 39
tatra dvīpe samaṃ tena kaṃcit kālam uvāsa sah
baṇijā Nidhidattena kurvatā kraya-vikrayau. 40

āgacchaṇṣ ca tato 'kasmāt tad-yukto vahana-sthitāḥ
kalpavrikshaṃ dadarṣa 'abdher ūrmeh paścāt samutthitam, 41
prabāla-ṣākhā-subhagaṇiḥ skandhair jāmbūnadaṇḍijvalaiḥ
phalair maṇimayaṇiḥ kāntaiḥ kusumaṇḍaiḥ ca 'upaṣobhitam. 42
tasya skandhe ca sadratna-paryāṅkṣaṅga-vartinīm
kanyāṃ atyadbhūtākāra-kamanīyāṃ avaiḥshata. 43
«abo! kim etad?» ity evaṃ yāvad dhyāyati sa kṣaṇaṃ,
tāvat sā viṇiṇī kanyā gātum evaṃ pracakrame: 44

«yat karma-vijam uptam

«yena purā, tat sa niṣcitam bhūkte;

«pūrva-kritasya hi ṣakyo

«vidhināpi na kartum anyathā-bhāvaḥ.» 45

ity udgīya, kṣaṇāt tasminn ambhodhau divya-kanyakā
sa-kalpadruma-paryāṅka-ṣayyā 'atrāiva mamaṇḍija sā. 46

«kim apy apūrvam adya 'idaṃ mayā dṛiṣṭam iha 'adbhutam.
«kva 'abdhīḥ? kva dṛiṣṭa-nashto 'tra gāyad-divyāṅganas taruḥ? 47

«yadivā vandyā esho 'bdher ākaraḥ ṣaṣṭad idṛiṣaḥ,
«Lakṣmīṇdu-pārijātādya na 'asmāt te te kim udgatāḥ?» 48

iti taṃ cintayantam ca tatksaṇaṃ Dīrghadarṣinam
vilokya vismayāviṣṭam, karnadhārādayo 'bruvan: 49

«evam eṣhā sadāiva 'iha dṛiṣyate varakanyakā

«nimajjati ca tatkalām; tava 'etad darṣanaṃ navam.» 50

ity uktas taiḥ, samaṃ tena Nidhidattena sa kramāt

mantrī citriyamāṇo 'bdhes tīraṃ pota-gato 'bhyagāt. 51

tatra 'uttārīta-bhāṇḍena tenaiva baṇijā saha

jagāma hriṣṭa-bhṛityena sotsavaṃ so 'tha tad-griham. 52

sthitvā nāticiraṃ tatra Nidhidattam uvāca tam:

«sārthavāha, bhavad-gehe viṣrānto 'haṃ ciram sukham; 53

«idānīm gantum icchāmi sva-deṣam; bhadrām astu te!»

ity uktvā, tam anicchantam apy āmantrya baṇikpatim, 54

Dīrghadarṣi ca sattvaika-sahāyaḥ prasthitas tataḥ

kramōllaṅghita-dūrādhvā prāpa 'Aṅga-vishayaṃ nijam. 55

tatra taṃ dadṛiṣuḥ cārā vahir nagaram āgatam,

ye Yaṣaḥketunā rājñā prāḡ nyastās tad-gaveshaṇe. 56

taṇḍi ca gatvā vijñaptaḥ cārā, rājā tam abhyagāt

avayaṃ nirgatya nagarāt tad-viṣeṣa-suduhsthitāḥ. 57

upetya ca parishvaṅga-pūrvam tam abhinandya saḥ,
 nināya 'abhyantarām bhūpaç cirādhva-kshāma-dhūsaram. 58
 «tyaktvā 'asmān kiṃ tvayā nītam na param vata mānasam,
 «yāvac-çarīram apy etām niḥsneha-parushām daçām? 59
 «kiṃvā bhagavato vetti bhavitavyasya ko gatim,
 «yad akasmāt tava 'esha 'abhūt tīrthādi-bhramaṇe matiḥ? 60
 «tad brūhi: ke tvayā bhrāntā deçā? dṛiṣṭam ca kiṃ navam?»
 iti tatra ca tam rājā sa jagāda sva-mantriṇam. 61
 tataḥ Suvarṇadvīpāntam so 'dhvānam varṇayan kramāt,
 abdhāv udgāminīm tasmai tām dṛiṣṭām divya-kanyakām 62
 gāyantīm trijagat-sārabhūtām kalpataru-çritām
 yathāvat kathāyāmāsa Dirghadarçī mahibhṛite. 63
 sa tām çrutvāiva ca, nṛipas tathā smara-vaço 'bhavat,
 yathā tayā vinā mene nishphale rājya-jīvite. 64
 jagāda ca tam ekānte nītvā sva-sacivam tadā:
 «drasṭavyā sā mayā 'avaçyam, jīvitam nāsti me 'nyathā. 65
 «yāmi tvad-uktena pathā, prapāmya bhavitavyatām.
 «nivāraṇīyo na 'ahaṃ te, na 'anugamyāç ca sarvathā. 66
 «guptam eko hi yāsyāmi, rājyam rakshyam tu me tvayā.
 «mad-vaco mā 'anyathā kārshīḥ, çāpito 'si mama 'asubhiḥ.» 67
 ity uktvā tat-prativaco nirasya, visasarja tam
 mantriṇam sva-griham rājā cirotkam svajanam prati. 68
 tatra 'anapotsave 'py āsīd Dirghadarçī sudormanāḥ;
 svāmīny asādhyā-vyasane sukham sad-mantriṇām kutah? 69
 anyedyuç ca sa tad-hasta-nyasta-rājya-bharo nṛipaḥ
 Yaçāḥketus tataḥ prāyād niçi tāpasa-veça-bhṛit. 70
 gacchanç ca Kuçanābhākhyam munim mārge dadarça saḥ;
 so 'tra tam tāpasākalpam prapātam munir ādiçat: 71
 «Lakshmidattena baṇijā saha potena vāridhau
 «gatvā prāpyasi tām iṣṭām kanyām; vraja nirākulaḥ!» 72
 iti tad-vacasā hṛiṣṭas tam prapāmya sa pārthivaḥ
 gacchan, deçān nadīr adrīn krāntvā, tam prāpad ambudhim, 73
 sutāra-çaṅkha-dhavalair vīci-bhṛūbbhir vikasvaraiḥ
 vikshamānam iva 'āvarta-netrair ātithya-sambhramāt. 74
 tat-tīre baṇijā tena muni-proktena saṃgatiḥ
 Lakshmidattena jāñe 'sya Svarṇadvīpam yiyāsunā. 75
 tenāiva saba cakrāṅka-pāda-mudrādi-darçanāt
 prahvena 'āruhya vahanam, pratasthe so 'mbudhau nṛipaḥ. 76
 madhyam abdheç ca samprāpte vahane, vāri-madhyataḥ
 udagāt kalpaviṭapi-skandha-sthā sā 'atra kanyakā. 77
 yāvat paçyati tām rājā cakora iva candrikām,
 tāvat sā gāyati sma 'evam vallaki-vādya-sundaram: 78
 «yat karma-vijam upātam
 «yena purā, tat sa niçcitam bhūṅkte,
 «pūrva-kṛitasya hi çakyo
 «vidhināpi na kartum anyathā-bhāvaḥ; 79

« tasmād yatra yathāvad
 « bhavitavyam yasya daiva-yogena,
 « tatra tathā tat-prāptyai
 « vivaço 'sau niyate; 'tra na bhrāntiḥ. » 80
 iti śūcita-bhāvy-artham gāyantīm tām vibhāvayan,
 niḥspandah sa kṣaṇam tasthau rājā Smara-çarāḥataḥ. 81
 « ratnākara! namas tasmāy agādha-hṛdayāya te,
 « yena tvayā, 'etām pracchādya, vipralabdho Hariḥ Çriyā! 82
 « tat surair apy alabhyāntam sapakṣa-kṣmābhṛid-āçrayam
 « çaraṇam tvām prapanno 'ham; iṣṭa-siddhip vidhatsva me! » 83
 evam yāvat samudram tam sa nataḥ stanti bhūmipah,
 tāvat sā kanyakā tatra nimamajja sapādapā. 84
 tad dṛiṣṭvā 'anumārge 'syāḥ sa rājā 'ātmānam akṣhipat
 vāridhāv atra, kāmāgni-saṁtāpasya 'iva çāntaye. 85
 tad vīkṣya 'açāṅkitam, matvā vināṣtam tam, sa sajjanaḥ
 Lakṣmīdatto baṇiḥ duḥkhād debatyāgodyato 'bhavat. 86
 « mā kārbhī sāhasam! nāsti magnasyāpy ambudhau bhayam.
 « esha rājā Yaçaḥketur nāmnā tāpasa-veça-bhṛit 87
 « etat-kanyārtham āyātaḥ, pūrva-bhāryā 'iyam asya ca;
 « etām prāpya punaḥ ca 'asāv Aṅga-rāyam sameshyati. » 88
 ity aṭha 'āçvāsito vācā tatkalām gaganōtthayā
 sārthavāho yathā-kāmaḥ sa jagāma 'iṣṭa-siddhaye. 89
 rājāpi sa Yaçaḥketur nimagno 'ntar ambudhau,
 akasmād nagaram divyam apaçyaj jāta-vismayaḥ, 90
 bhāsvad-maṇimaya-stambhaiḥ kāñcanaojjvala-bhittibhiḥ
 virājamānam prāsādair muktā-jālagavākṣhakaiḥ, 91
 nānā-ratna-çilāpaṭṭa-baddha-sopāna-vāpikaiḥ
 kāmada-kalpavṛikṣhādhyair udyānair upaçoḇhitam. 92
 samṛiddhe 'pi pure tatra nirjane 'tha grīham grīham
 anupraviçya, na yadā tām dadarça priyām kvacit, 93
 tadā vincinvan dṛiṣṭvā 'ekam uttuṅgam maṇi-mandiram
 āruhya, dvāram udghāṭya, praviveça sa bhūpatiḥ. 94
 praviçya ca 'antaḥ sadratna-paryāṅka-sthitam ekakam
 vastrāçchādita-sarvāṅgam çayānam kamcid aikṣhata. 95
 « kiṁ syāt saiva? » 'iti sotkantham udghāṭayati tad-mukham
 yāvat, tāvad apaçyat tām sveçsitām eva so 'āṅgām 96
 srasta-nīlāñçuka-dhvānta-hasad-mukha-çaçi-çriyam,
 jyotsnāvadātām Pātāla-gatām iva divā niçām. 97
 tad-darçanena ca 'asya 'abhūd avasthā kāpi sā tadā,
 grīhmarṭau maru-pānthasya sarit-saṁdarçanena yā. 98
 sāpy unmilīta-cakṣhus tam kalyāṇākṛiti-lakṣhaṇam
 vīkṣya 'akasmāt tathā-prāptam, sambhramāc çayanam jahau. 99
 kṛitātithiçayānata-mukhī pūjayanti 'iva pādayoḥ
 phullekṣhaṇōtpala-nyāsaiḥ çanair etam uvāca ca: 100
 « ko bhavān? kim agamyam ca pravishṭo 'si Rasātalam?
 « rāja-cibhāṅkita-tanoḥ kiṁ ca te tāpasa-vratam? 101

«ity ādiṣa, mahābhāga, prasādo yadi te mayi.»
 evaṃ tasya vacaḥ śrutvā, sa rājā pratyuvāca tām: 102
 «Āṅga-rājo Yaçaḥketur iti nāmnā 'asmi, sundari!
 «āptād anvaha-dṛiṣyāṃ ca tvāṃ aṣṭraushaṃ iha 'ambudhau. 103
 «tatas tvad-arthe kṛitvā 'imaṃ veçaṃ, rājyaṃ vimucya ca,
 «āgatyaiṣa pravishṭo 'haṃ anumārgeṇa te 'mbudhau. 104
 «tad me kathaya, kā 'asi tvam?» ity ukte tena ca, 'atha sā
 salajjā sānurāgā ca sānandā ca 'evam abhyadhāt: 105
 «Mrigāṅkasena ity asti ṣṛimān Vidyādharaḥ dhipaḥ;
 «māṃ Mrigāṅkavatīṃ nāma viddhi tasya sūtāṃ imām. 106
 «sa mām asmin sva-nagare vimucya 'ekākinīṃ pitā,
 «na jāne hetunā kena gataḥ kvāpi sapaurakaḥ. 107
 «tena 'ahaṃ cūnya-vasater nirviṇṇā, 'unmajya vāridheḥ,
 «yatra kalpadrumaḥ rūḍhā gāyāmi bhavitavyatām.» 108
 evam uktavati tena, smarataḥ tad muner vacaḥ,
 tathā 'arajyata sā rājūā vacobhiḥ prema-peṇalāiḥ, 109
 yathā 'anurāga-vivaḥ bhāryātvaṃ tasya tatksaṇam
 aṅgicakāra vīrasya; samayam tv ekam abhyadhāt: 110
 «ṣṭkla-kṛishṇa-caturdaṣyāṃ aṣṭamyāṃ ca, 'āryaputra, te
 «pratimāsam anāyantā caturo divasān aham; 111
 «yatra kvāpi dīneshv eṣhu gacchantī ca 'asmi, na tvayā
 «prashṭavyā na nisheddavyā; kāraṇaṃ hy atra vidyate.» 112
 evaṃ tām ukta-samayāṃ sa rājā divya-kanyakām
 «tathā!» ity uktvāiva, gāndharva-vidhinā parinītavān. 113
 bheje tataḥ ca sambhoga-sukhaṃ tatra tayā saba,
 yathā 'abhūd anya eva 'asyā mānmatho maṇḍana-kramaḥ: 114
 keṇeshu srasta-mālyeshu kaca-graba-nakhāvali,
 bimbādhare 'tha nishpīta-nīrāge daṇa-kṣatiḥ, 115
 kucayoh karaja-ṇeniḥ chinna-mānikya-mālayoh,
 luptāṅgarāgeshv aṅgeshu gādhāliṅgana-rāgitā. 116
 iti tad-divya-sambhoga-sukhāvasthitam atra tam
 sā Mrigāṅkavatī bhāryā bhūpaṃ prāha 'idam ekadā: 117
 «tvam ihaiva pratikṣethāḥ, kāryārthaṃ kvāpi yāmy aham,
 «adya sā 'eshā hi samprāptā mama kṛishṇa-caturdaṣī. 118
 «iha-sṥhas tv, āryaputra, 'amuṃ mā sma gāḥ sphāṭikam griham,
 «mā 'utra vāpyāṃ nipatito bhūlokaṃ tvam gamishyasi!» 119
 ity uktvā sā tam āmantrya yayau tasmāt purāḍ vahiḥ,
 rājāpi prāpta-khadgas tām channo jīṇāsuraṃ anvagāt. 120
 tatra 'apaṇyat tamaḥ-ṣyāma-vyātta-vaktra-vilāpaṃ ca sah,
 sākaram iva Pātālam, āyantaṃ Rākshasaṃ nṛipaḥ. 121
 sa Rākshaso nipatyaiṣa mukta-ghora-rayas tadā
 tām Mrigāṅkavatīṃ vaktre nikshipya nigīṛṇavān. 122
 tad dṛishṭvāiva, 'atikopena sahasā sa jvalan iva
 nirmoka-mukta-bhujagaḥ, ṣyāmalena mahāsinā 123
 koṣāt kṛishṭena dhāvitvā, rājasinīḥ 'bhidhāvataḥ
 ciccheda Rākshasas tasya samdasṭaṣṭhapuṇṇaṃ ṣiraḥ. 124

Rakshaḥ-kabandha-vāntena rājās tasya 'aṣṭa-vāriṇā
 krodha-jo 'tha ṣaṣṭama 'agnir, na tu kāntā-viyoga-jaḥ. 125
 tato moha-niṣṇāndhe 'smin vinasṭa-gatike nṛpe,
 akasmād megha-malinasya 'aṅgam bhittvāiva Rakshasaḥ 126
 tasya, 'uddyoṭita-dik-cakrā candra-mūrtir iva 'amalā
 sā Mrigāṅkavati jīvanty akṣatāṅgī viniryayau. 127
 tāṃ tathā saṃkaṭṭatīrṇāṃ dṛṣṭvā kāntāṃ sasambhramam,
 « ehy ehi! » 'iti vadan rājā pradhāvya 'ālīṅga saḥ. 128
 « priye, kim etat? svapno 'yam uta māyā? » 'iti tena sā
 prīṣṭhā nṛpeṇa, saṃsmṛitya Vidyādhary evam abravīt: 129

« ṣṇin, āryaputra! na svapno, na māyā 'iyam, ayaṃ punaḥ
 « Vidyādhareṇdrāt sva-pituḥ ṣāpo 'bhūḍ idṛṇo mama. 130
 « bahu-putro 'pi sa hi me pitā, pūrvam vasann iha,
 « vinā mayā 'ativātsalyād na 'āhāram akarot sadā. 131
 « aham ca sarvadā Ṣarva-pūjā-saktā 'iha nirjane
 « caturdaṣyor atha 'asṭamyor āgaccham pakṣayor dvayoḥ. 132
 « ekadā ca caturdaṣyām iha 'āgatya rasād mama
 « ciram Gaurīm samarcantya daivād avasitam dinam. 133
 « tad-ahar mat-pratikṣaḥ san kṣudhito 'pi sa mat-pitā
 « na 'abhuṅkta na 'apibat kimcid, āsīt kruddhas tu mām prati. 134
 « tato rātrāv upetām mām sāparādhām adhomukhīm
 « bhavitavya-bala-grasta-mat-snehaḥ ṣapati sma saḥ: 135
 « yathā tvad-avalepeṇa grasto 'dya 'ayam aham kṣudhā,
 « māsi māsi tathā 'asṭamyor caturdaṣyoḥ ca kevalam 136
 « Harārcana-rasād yāntīm atraiva tvām vahiḥ puram
 « nāmnā Kṛitāntasamtrāso Rākshaso nigarishyati, 137
 « bhittvā bhittvā 'asya hṛdayam jīvanti ca nireshyasi.
 « na smarishyasi ṣāpam ca na tāṃ nigraṇa-vyathām, 138
 « sthāsyasy ekākinī ca 'atra! » 'ity ukta-ṣāpa-vacāḥ ṣanaiḥ
 « so 'nūnito mayā, dhyātvā ṣāpāntam me 'bravīt pitā: 139
 « bhartā bhūtvā Yaṣaḥketur nāmnā 'Aṅga-nṛpatir yadā,
 « Rākshasena nigṛhṇām tvām dṛṣṭvā, tam nihanishyati, 140
 « tadā tvam mokṣyase ṣāpād hṛdayāt tasya nirgatā,
 « saṃsmarishyasi ṣāpādi vidyāḥ sarvās tathā nijāḥ. » 141

« ity ādiṣya sa ṣāpāntam, tyaktvā mām ekakām iha,
 « Nishadhādrim gatas tato bhūriḥ saparicchadaḥ, 142
 « aham ca tathā caranti ca ṣāpa-mohād iha 'avasam.
 « kṣiṇaḥ ca 'esha sa ṣāpo me, jātā sarvatra ca smṛitīḥ. 143
 « tat tāta-pārṣvam adhunā Nishadhādrim vrajāmy aham,
 « ṣāpānte sva-gatim yāma ity esha samayo hi naḥ. 144
 « tvam iha 'āsya, sva-rāṣṭram vā vraja! svātantryam atra te. »
 evam tayā 'ukte, sa nṛpo duḥkṛto 'rthayate sma tām: 145
 « sapta 'ahāni na gantavyam, prasīda sumukhi, tvayā!
 « kṣhipāvas tāvad autsukyam udyāne kṛḍanair iha. 146
 « tvam gaccha 'atha pituḥ sthānam, yāsyāmy aham api svakam. »
 etat tad-vacanam mugdhā « tathā! » 'ity aṅgikakāra sā. 147

tato 'tra reme sa tayā saha 'udyāneshu kāntayā
 sajalotpala-netrāsu vāpishu shad-aham nripaḥ, 148
 « mā sma yātaṃ vihāya 'asmān! » iti phūt kurvatishv iva
 utkshiṭa-vici-hastāsu haṁsa-sārasa-nisvanaiḥ. 149
 saptame 'hni sa yuktyā tāṃ priyāṃ tatra 'anayad grihe,
 bhūloka-prāpiṇī yatra sā yantra-varavāpikā. 150
 tatra kaṇṭhe grihītvā tāṃ, tasyāṃ vāpyāṃ nipatya saḥ
 uttasthau sva-puroḍyāna-vāpi-madhyāt tayā saha. 151
 tatra kāntā-sakhaṃ prāptaṃ taṃ dṛishṭvā, 'udyānapālakāḥ
 hrishṭās tad mantrīne gatvā jagadur Dīrghadarṣiṇe. 152
 so 'py etya pāda-patitas tam ānīṭṣitāṅganam
 dṛishṭvā, prāveṇayad mantrī sapauro 'bhyantaram nripam. 153
 « aho! sā 'eshā katham prāptā rājñā divyāṅganā 'amunā,
 « vyomni 'iva vidyud abdhau yā kṣaṇa-dṛiṣṭyā mayā 'ikshitā? 154
 « yad yasya likhitam dbātrā lalāṭākṣharapaṅktishu,
 « tad avaṇyam asambhāvyam api tasya 'upatishṭhate. » 155
 ity atra mantrimukhye 'smin dhyāyaty, anya-jane 'pi ca
 divyastṛi-prāpti-sāccarye rājāgamana-śotsave, 156
 sā Mṛigāṅkavatī dṛishṭvā taṃ sva-deṇḍḡatam nripam,
 iyeshā pūrṇa-saptāḥ yātum Vaidyādhariṃ gatim. 157
 na 'āvīr āsīc ca vidyā sā smṛitāpy utpatanī tadā,
 tataḥ sā mushitā 'iva 'atra vishādam agamat param. 158
 « kim akasmād vishanṇā 'iva dṛiṣṭyase? vada me, priye! »
 ity ukṭā tena rājñā sā Vidyādhary evam abravīt: 159
 « sthitā 'aham cāpa-muktāpi tvat-snehād yadi yac ciram,
 « tena vidyā mama bhrasṭā, nasṭā divyā ca sā gatiḥ. » 160
 tac ṣrutvā, « hanta! siddhā 'iyam mama Vidyādhari », 'iti saḥ
 rājā tato Yaçahketuḥ pūrṇam cakre mahotsavam. 161
 tad dṛishṭvā Dīrghadarṣi sa mantrī gatvā grihaṃ, niçi
 çayaniya-gato 'kasmād hṛitaphoṭena vyapadyata. 162
 tato 'nubhūya tac-çokaṃ, dhṛita-rājya-bharaḥ svayam
 Yaçahketuḥ ciram tasthau sa Mṛigāṅkavatī-sakhaḥ. 163

ity etāṃ kathayitvā
 mārge tasmai kathāṃ sa Vetālaḥ,
 avadat punas Trivikrama-
 senam nripatiṃ tam aṁsa-gataḥ: 164
 « tad brūhi, bhūpate, me:
 « sampanne svāminas tathā 'abhyudaye,
 « hṛidayam sapadi sphuṭitam
 « tasya mahāmantriṇaḥ kim? iti. 165
 « « divyastṛi na mayā kim
 « « prāptā? » 'iti çucā asphuṭad hṛidayam?
 « kim vā rājyam abhīpso
 « rājāgama-jena duḥkkena? 166
 Abhandl. d. DMG. IV, 5.

« etac ca yadi na vakshyasi
 « mahyaṃ jānann api 'iha, tad, rājan,
 « dharmāḥ ca tava vināṅkshyati,
 « yāsyati dalaçaḥ ca jhaṭīti çiraḥ. » 167
 çrutvā 'iti tat Trivikrama-
 seno rājā jagāda Vetālam:
 « na 'etat tasmin dvayam api
 « çubha-carite bhavati mantri-vare; 168
 « kiptu « strī-mātra-rasād
 « aṇṇekshitam yena bhūbhujā rājyam,
 « tasya 'adhunā tu divya-
 « strī-raktasya 'atra kā vartā? 169
 « tad me kashṭe 'pi krite
 « pratyuta dosho vata 'adhikī-bhūtaḥ; »
 « iti tasya vibhāvayato
 « hridayaṃ tad-mantriṇaḥ sphoṭitam. » 170
 ity ukte narapatinā, punaḥ sa māyī
 Vetālo nija-padam eva taj jagāma,
 rājāpi prasabham avāptum anvadhāvad
 bhūyo 'pi drutam atha taṃ sa dhīra-cetāḥ. 171

Taraṅga 87. (Vetāla 13.)

Atha gatvā punaḥ prāpya çinçapātas tato nripaḥ
 sa Trivikramasenas taṃ skandhe Vetālam ādade. 1
 āyantaṃ ca sa Vetālo bhūyas taṃ nripam abravīt:
 « rājan, çriṇu! kathāṃ ekāṃ saṃkshiptāṃ varṇayāmi te: 2

Asti Vārāṇasī nāma purī Hara-nivāsabhūḥ.
 Devaśvāmī 'iti tatra 'āsīd māṇyo narapater dvijaḥ. 3
 mahā-dhanasya tasya 'eko Harisvāmī 'ity abbūt sutāḥ,
 tasya bhāryā ca Lāvanyavati 'ity atyuttamā 'abhavat, 4
 Tilottamādi-nākastrī-nirmāṇe prāpta-kauçalāḥ
 anargha-rūpa-lāvanyaṃ manye yaṃ nirmāṇe Vidhiḥ. 5
 tayā ca kāntayā sākaṃ Harisvāmī kadācana
 rati-çrānto yayau nidraṃ harṃye candrāṇṇu-çitale. 6
 tatkalē tena mārgaṇa kāma-cārī vihāyasa
 āgād Madanavegāḥkhyo Vidyādhara-kumārakaḥ. 7
 sa tatra Lāvanyavatīm patyuh pārçve dadarça taṃ
 suptāṃ rati-krama-srasta-vastra-vyaktāṅga-saushṭhavām. 8

tad-rūpa-bṛita-cittāḥ sa madanāṇḍhaḥ sa tatkṣhaṇam
supṭām eva nipatya 'etām gṛhītvā nabhasā yayau. 9

kṣhaṇāt prabuddho 'tha yuvā Harisvāmī sa tat-patiḥ
prañeṣvarīm apācyaṁ tām udatiṣṭhat sasambhramah. 10
« aho! kim etat? kva gatā? kupitā sā nu kim mayi?
« channā jījñāsītum kim me cittam parihasaty uta? » 11
ity aneka-vitarkaṅgha-vyākulas tām itas tataḥ
harṁya-prāsāda-valabbīshv anviṣyan so 'bhramad niçi. 12
ā gṛhṇedyānataḥ cinvan yad na prāpa kuto 'pi tām,
tat sa cōkṣṇi-saṁtāptō vilālāpa sagadgadam: 13
« hā candrabimba-vadane! hā jyotsnā-gauri! hā priye!
« rātryā tulya-guṇa-dveshā kim nu sōḍhāsi na 'anayā? 14
« tvayā kāntyā jīto bibhyad iva candana-çītalaiḥ
« karair asukhayad yo mām, so 'yam indus tvayā vinā 15
« labdhāntara iva 'idānīm tair eva tudati, priye,
« prajvaladbhir iva 'aṅgārair visha-digdhair iva 'āçugaiḥ. » 16
ity-ādi krandatas tasya sā Harisvāminas tadā
kṛicchrād vyatīyāya niçā, na punar viraha-vyathā. 17

prātar bibheda viçvasya karaiḥ saṁtamasam raviḥ,
bhettum na cakṣhame tasya mohāṇḍha-tamasam punaḥ. 18
vilabdha iva cakrābhais tasya tīrṇa-niçais tadā
bheje çataguṇibhāvam karuṇākrandita-dhvanīḥ. 19
svajanaiḥ sāntvyamāno 'pi viyogānala-dīpitaḥ
na sa lebhe dvija-yuvā dhṛitīm tām preyasīm vinā. 20
« iha sthitam, iha snātam, kṛitam atra prasāadhanam,
« vihrītam ca tayā 'atra », 'iti yayau tv ita ito rudan. 21

« mṛitā tāvad na sā, tat kim ātmā 'evam hanyate tvayā?
« avāçyam tām avāptāsi jīvan jātu kutaçcana. 22
« tad dhairyam avalambasva, tām gaveshaya tvat-priyam!
« aprāpyam nāma na 'iha 'asti dhīrasya vyavasāyinaḥ; » 23
iti bandhu-suhṛid-vākyaair bodhitaḥ so 'tha kṛicchrataḥ
dinaiḥ kaiçcid Harisvāmī babandha dhṛitim āsthayā, 24
acintayac ca: « sarvasvam kṛitvā brāhmaṇasād aham,
« bhramāmi tāvat tīrthāni, kṣhapayāmy agha-saṁcayam; » 25
« pāpa-kṣhayād hi tām jātu priyam bhrāmyann avāpnuyām. »
ity ālocya yathāvastham snānādy utthāya so 'karot, 26
anyedyuç ca vicitrāṇna-pānam sattre dvijanmanām
cakāra, 'avāritam kiṁca dadau dhanam aṣeshataḥ. 27

brāhmaṇya-mātra-vittaç ca nirgatyaiḥ sva-deçataḥ
priyā-prāptiçchayā so 'tha tīrthāni bhrāmitum yayau. 28
bhrāmyataç ca 'ājagāma 'asya bhīmo grīshmartu-keçarī
pracaṇḍāditya-vadano dipta-tad-raçmi-keçarah; 29
priyā-viraha-saṁtāpta-pāntha-niḥçvāsa-mārutaiḥ
nyastōshmaṇa iva 'atyushmā vahanti sma samīraṇāḥ; 30
çushyad-vipāṇḍu-paukāç ca hridayaiḥ sphuṭitair iva
jalāçayā dadṛçire gharma-luptāmbu-saṁpadah; 31

cīra-cītkāra-mukharās tāpa-māna-dalādharaḥ
madhu-çri-virahād mārgeshv arudann iva pādapāḥ. 32
tasmin kāle 'rka-tāpena viyogena kshudhā triṣhā
nityādhvanā ca sa klānto virūpa-kshāma-dhūsarāḥ 33
bhojanārthī Harisvāmī prāpa grāme kvacid bhraman
Padmanābhābhīdhanasya grīhaṃ viprasya sattriṇaḥ. 34
tatra drishṭvā sa bhuñjānān viprān abhyantare bahūn,
dvāraçākhaṃ samālambya tasthau niḥçabda-niçcalaḥ. 35
tathā-sthitam tam ālokya sattriṇas tasya gehinī
Padmanābhasya samjāta-dayā sādhvī vyacintayat: 36
«aho! kshud nāma gurvī; eṣhā kuryāt kasya na lāghavam,
«yad evam ayam annārthī ko 'py āste dvāry adhomukhaḥ, 37
«dūrādhvābhyaḡataḥ snāta iva kṣiṇendriyaḥ kshudhā?
«tad eṣha ca 'anna-dānasya pātram», ity avadhārya sā, 38
paramānna-bhṛitaṃ sādhvī tasmai sa-ghṛita-çarkaram
pātram, utkshipya pāṇibhyām, ānīya praçritā dadau, 39
jagāda ca: «etad bhuṅkṣvaiva gatvā vāpi-tāte kvacit!
«idaṃ sthānaṃ samucchishṭam bhuñjānair brāhmaṇair vṛitam.» 40
«tathā!» 'iti so 'nna-pātram tad grīhītvā, nātiddurataḥ
gatvā sthāpitavān vāpyās tāte vaṭa-taror adhaḥ. 41
prakṣhālyā pāṇi-pādaṃ ca vāpyām, ācamya ca 'atra saḥ,
yāvad bhakṣhayitum tustṭaḥ paramānnam upaiti tat, 42
tāvad grīhītvā kṣiṇāḥim cañcivā pāda-dvayena ca
çyenāḥ kutaçcid āgatya tarau tasminn upāviçat. 43
tena tasya 'uhyamānasya sarpasya 'ākramya pakṣiṇā
utkrānta-jīvitasya 'āsyād visha-lālā viniryayau. 44
sā tatra 'adhaḥ sthite tasminn anna-pātre 'patat tadā,
tac ca 'adriṣṭvā Harisvāmī sa etya 'annam abhuṅkta tat. 45
kshudhārtasya tathā tasya miṣṭānnaṃ tatksaṇena tat
kṛtsnaṃ bhuktavatas tivrā prodabhūd visha-vedanā. 46
«aho! vidhau viparyaste, na viparyasyati 'iha kim
«tad vishi-bhūtam annaṃ me sa-kṣhira-ghṛita-çarkaram?» 47
iti jalpan vishārtāḥ sa Harisvāmī pariskhalaṃ
gatvā tām sattriṇas tasya viprasya 'uvāca gehinīm: 48
«tvad-dattād visham annād me jātāṃ; tad visha-mantriṇam
«kaṃcid mama 'anaya kṣhipraṃ, brahmahatyā 'anyathā 'asti te.» 49
ity uktvāiva sa tām sādhvīm, «kim etad?» iti vihvālām,
Harisvāmī parāvṛitta-netraḥ prāṇair vyayujyata. 50
tataḥ sā tena nirdoṣhāpy ātitheyy api sattriṇā
bhāryā nishkāçitā gehād mithyātithi-badha-krudhā. 51
sāpy utpanna-mṛiṣhāvadyā sva-çubhād api karmaṇaḥ,
jātāvamānā tapase sādhvī tīrtham açiçriyat. 52
«kasya vipra-badhaḥ so 'stu sarpa-çyenānnadeshv?» iti
tadā 'abhūd dharma-rājāgre vādo, na 'āsīt tu niçcayaḥ. 53

«tat, Trivikramasena, tvam, rājan, brūhi mama 'adhunā:
 «kasya sà brahmahatyā? 'iti, pūrvah çāpah sa te 'nyathā.» 54
 iti Vetālataḥ çrutvā rājā çāpa-nīyantritah
 sa Trivikramasenas tam mukta-mauno 'braviḍ idam: 55
 «kasya tat pātakam tāvat? sarpasya yadivā? 'asya kaḥ
 «avaçasya 'aparādho 'sti bhakshyamāṇasya çatruṇā? 56
 «atha çyenasya? tenāpi kim duṣṭam kshudhitātmanā
 «akasmāt prāptam āniya bhakshyam bhakshayatā nijam? 57
 «dampatyor anna-dātror vā taylor ekasya vā kutah?
 «abhāvyā-doshau dharmāika-pravṛttau tāv ubhau yataḥ. 58
 «tad aham tasya manye sà brahmahatyā jādātmanah,
 «avicāryaiva yo brūyād esham ekatarasya tām.» 59
 ity uktavato bhūpasya
 'ansād bhūyo 'py agāt sa Vetālāḥ
 nija-padam eva, nṛpo 'pi sa
 punar api dhīras tam anvagād eva. 60

Taraṅga 88. (Vetāla 14.)

Sa Trivikramaseno 'tha gatvā tam çinçapā-tarum,
 bhūyo 'py āsādy Vetālāḥ skandhe jagrāha bhūpatiḥ. 1
 prasthitam ca tam urvīcam sa Vetālo 'bhyadhāt punaḥ:
 «rājan, çrānto 'si, tac citrām kathām ākhyāmi te, çṛiṇu: 2

Asty Ayodhyā 'iti nagarī, rājadhānī babbhūva yā
 Rakshaḥ-kula-kṛitāntasya Rāma-rūpasya Çārṅgiṇaḥ. 3
 tasyām rājā 'abhavad Viraketur nāma, raraksha yaḥ
 kshoṇim imām mahā-bāhuḥ, prākāro nagarim iva. 4
 tasmin mahāpatāv asyām puryām eko mahābaṇik
 Ratnadattābhīdhāno 'bhūd baṇinnivaha-nāyakaḥ. 5
 Nandayanty-abhidhānāyām patnyām tasya 'udapadyata
 sutā Ratnavatī nāma devatārādhanaṛjitā. 6
 sà ca tasya pitur veçmany avardhata manasvinī
 rūpa-lāvanya-vinayaiḥ sahajiva sahajair guṇaiḥ. 7
 yauvana-sthām ca tām tasmād Ratnadattād na kevalam
 mahānto baṇijo yāvad rājāno 'pi yayācire. 8
 sà tu puṃ-dवेशiniḥ na 'aicchad bhartāram api Vāsavam,
 prāṇa-tyāgodyatā sehe na vivāha-kathām api. 9

tena tasyāḥ pitā tūshnīm tasthan vātsalya-dohsthātā,
 sa ca pravādo 'yodhyāyām tasyām sarvatra paprathe. 10
 atrāntare sadā caurair muhyamānāḥ kila 'akhlātāḥ
 sambhūya 'atra nṛipam paurā Viraketum vyajjñāpan: 11
 «nityam muhyāmahe caurai rātram rātrāv iha, prabho!
 «lakshyante te ca na 'asmābhis; tad devo vetta yat param.» 12
 iti paursiḥ sa vijñāpto rājā tām abhitaḥ purim
 taskarānvешaṇe channān ādicād rātrirakshakān. 13
 te 'pi prāpur na yac caurān, puri ca 'amushyataiva sā,
 tena 'ekadā svayam rājā niçi rakshan vimiryayau. 14
 ekāki ca 'ātta-çastro 'tra bhraman so 'paçyad ekataḥ
 ekam prākāra-prishṭhena yāntam kam api pūruṣham, 15
 niḥçabda-pada-vinyāsa-vicitra-gati-kauçalam,
 saçaṅka-lola-nayanam paçyantam prishṭhato muhuh. 16
 «ayam sa nūnam cauro me mushnāty ekacarah purim»,
 iti matvaiva nikaṭam sa tasya 'opāyayau nripaḥ. 17
 tataḥ sa cauro dṛiṣṭvā tam nripam, «ko 'si?» 'ity abhāshata.
 «cauro 'ham», iti rājāpi cauram pratyabravīt sa tam. 18
 so 'tha cauro 'bhyadbād: «dishtyā tarhi tulyo 'si me suhṛit;
 «tad ehi mad-griham tāvad! mitrācāram karomi te.» 19
 tac çrutvā sa «tathā!» 'ity uktvā, tenaiva saha bhūmipah
 yayau vanāntar dharāṇi-khātāntar-varti tad-griham, 20
 açeṣha-bhoga-çobhādhyam, bhāsvad-dīpa-prakāçitam,
 navīnam iva Pātālam Balirājānadbishṭhitam. 21
 tatra pravishṭe tasmiṇç ca kṛitāsana-parigrabe
 rājūi, so 'bhyantaragriham praviveça 'atha taskarah. 22
 tatksaṇam ca tam etya 'ekā dāsī tatra 'avadad nripam:
 «mahābhāga! pravishṭas tvam iha mṛityor mukhe katham? 23
 «ekacaura hy asau, pāpam nirgatyā 'ataḥ karishyati,
 ««dhruvam viçvāsaghātī»», 'iti; tad itas tvaritam vraja!» 24
 ity uktāḥ sa tayā rājā nirgatyāiva tato drutam,
 gatvā sva-rājadhānīm ca, niçi sainyāny asajjayat. 25
 samnaddha-sainyaç ca 'āgatyā dasyos tasya rurodha tat
 bhūgriha-dvāra-vivaram rasat-tūryākulair balaiḥ. 26
 tato ruddhe grihe, vṛittam pratibhedam avetya saḥ,
 maraṇe niçcitaç cauraḥ çūro yuddhāya niryayau. 27
 nirgataç ca raṇe cakre parākramam amānusham:
 karāṇç cakarta karīṇām, jaṅghāç ciccheda vājīnām, 28
 jahāra ca çirānsy eko bhaṭānām khadga-carma-bhrit;
 tatas tam kshapitānikam abhyadhāvat svayam nripaḥ. 29
 sa tasya khadgavidyā-jño rājā karaṇa-yuktitaḥ
 hastāj jahāra nistrīṇçam, atha tam kshurikām api. 30
 açastram mukta-çastro 'tha bāhu-yuddhena tam nripaḥ
 cauram nihatya dharāṇau sajivagrāham agrahīt, 31
 nināya tam ca samyamyā sadhanam nagariṁ nijām.
 prātaç ca 'ājñāpayat tasya çūlāropaṇa-nigraham. 32

nīyamānaṃ ca taṃ badhyabhūmiṃ cauraṃ sañjñamānaṃ
 dadarça sa Ratnavatī baṇik-kanyā 'atra harmyataḥ. 33
 vranitaṃ dhūli-liptāṅgaṃ apy etaṃ māra-mohitā
 dṛishṭvaiva, gatvā pitaraṃ Ratnadattam uvāca sā: 34
 « badhāya niyate yo 'yam, esha bhartā vṛito mayā;
 « tad nṛipād raksha, tāta, 'enam! na ced, enam anumriye. » 35
 tac çrutvā taṃ pitā 'avādīt: « kim idaṃ, putri, bhāshase?
 « yā tvam pūrvam guṇair yuktān varān Pañcaçaropamān 36
 « na 'aishīh, sā 'adya katham caurapatim minditam icchasi? »
 ity-ādi pitrā proktāpi niçcayād na cacāla sā. 37
 tataḥ sa tat-pitā gatvā tasya caurasya satvaram
 sarvasvenāpi rājānaṃ badha-mokshaṃ ayācata. 38
 rājā tu taṃ na tatyāja hema-koṭi-çatair api
 sva-çarīra-panānitam cauraṃ sarvāpahāriṇam. 39
 tataḥ pitary upāyāte vimukhe, sā baṇik-sutā
 anumartuṃ kṛita-snānā, vāryamānāpi bandhubhiḥ, 40
 āruhya çivikāṃ, tasya dasyor badhyabhuvam yayau,
 anviyamānā rudatā pitrā mātṛā janema ca. 41
 tāvac ca badhakaiḥ so 'tra çūle cauro 'dhiropitaḥ
 taṃ dadarça galat-prāṇas tathā sajñātīm āgatām. 42
 janāc çrutvā ca vṛittāntam, açra muktvā kṣaṇam, tataḥ
 hasan sa cauraḥ kim api, prāṇān çāla-gato jahau. 43
 tato 'vatāritaṃ çūlāt sā 'ataç caura-kalevaram
 ādāya ca, āruroha 'atra citāṃ sādhvī baṇik-sutā. 44
 tatksaṇam ca çmaçāne 'tra Bhairavaḥ kṛita-saṃnidhiḥ
 adriçyo bhagavān evaṃ taṃ uvāca 'antarikshataḥ: 45
 « asmin svayaṃvara-patāv evaṃ bhaktyā tava 'anayā
 « tushṭo 'smi; tad varam mattaḥ prārthayasva, pativrate! » 46
 tac çrutvaiva varam Devadevaṃ vavre praṇamya sā:
 « nātha, putra-çataṃ bhūyād aputrasyāpi me pituḥ! 47
 « yena 'ananya-suto hy esha prāṇān jahyād mayā vinā. »
 iti proktavatīm enāṃ sādhvīm devo 'bravīt punaḥ: 48
 « pituḥ putra-çataṃ te 'stu! varam anyam vṛiṇishva ca,
 « tvādrīçi dṛiḍha-sattvā hi na 'etāvad-mātram arhati. » 49
 tad ākarnya 'atha sā 'avādīt: « prasanno mayi cet prabhuḥ,
 « taj jīvāt esha bhartā me, dhārmikaç ca sadā 'astv! » iti. 50
 « evam astv! akshato jivann uttishṭhatv esha te patiḥ,
 « dhārmikaç ca 'astu, rājā 'asya Viraketuç ca tushyatu! » 51
 ity uktavaty anālakshya-mūrtau Çarve nabhaḥ-sthite,
 uttasthāv akshatāṅgo 'tra cauro jivāns tadāiva sah. 52
 tato vismita-bṛishṭaḥ san Ratnadattaḥ sutāṃ baṇik
 ādāya taṃ Ratnavatīm cauraṃ jāmātaram ca taṃ, 53
 prabṛishṭair bāndhavaiḥ sākam pravriçya nija-mandiram,
 labdha-putra-varaç cakre svānandocitam utsavam. 54
 jñāta-vṛittānta-tushṭaç ca tadāiva 'anāyya taṃ nṛipaḥ
 ekavīraṃ Viraketuç cauraṃ senāpatim vyadhāt. 55

cauryād nivṛitto 'tha sa tām pariṇīya baṇik-sutām,
ekavīraḥ sukhaṃ tasthau mārga-stho rāja-saṃmataḥ. 56

iti kathayitvā sa kathāṃ
Vetālo datta-pūrva-çāpa-bhayam
aṅsa-sthitas Trivikrama-
senam papraccha tam kṣhitipam: 57
« rājan, brūhi: sapitṛikāṃ
« upasthitāṃ tām baṇik-sutām dṛiṣṭvā,
« caureṇa çūla-priṣṭhe
« ruditaṃ hasitaṃ ca kim tena? » 58
atha rājā pratyavadad:
« ruditaṃ caureṇa duḥkhatas tena,
« na 'asya 'aṅṛiṇyam akāraṇa-
« bandhor yāto 'smi baṇija », iti. 59
« āçcaryataç ca hasitaṃ,
« kim iyaṃ kanyā, nṛpān varān hitvā,
« mayy asminn anuraktā?
« « strī-cittam aho vicitra! » » iti. » 60
ity-ukta-vākyaśya mahābhṛto 'nsād
māyī sva-çaktyaiva tadā jagāma
svaṃ dhāma Vetāla-varaḥ, sa rājāpy
etaṃ punaḥ pūrvavad anvagacchat. 61

Taraṅga 89. (Vetāla 15.)

Tato gatvā nṛpaḥ prāpya Vetālaṃ çinçapā-taroḥ
sa Trivikramasenaṃ tam ādāya 'udacalat punaḥ. 1
āyantaṃ tam ca rājānaṃ sa Vetālo 'nsa-priṣṭhataḥ
jagāda: « bhūyo 'py etaṃ te, rājan, vacmi kathāṃ, çṛiṇu: » 2

Abhūd Nepāla-vishaye nāmnā Çivapuram puram;
yathārtha-nāmā tatra 'āsīd Yaçakhetuḥ purā nṛpaḥ. 3
sa mantriṇi bhāraṃ nyasya Prajñāsāgara-saṃjñake,
Candraprabhāḥkhyayā devyā samaṃ bhogān aseṇata. 4
kālena tasyāṃ devyāṃ ca tasya 'ajāyata kanyakā
rājñāḥ Çaçiprabhā nāma jagannetra-çaçi-prabhā. 5
krameṇa yauvana-sthā sā madhu-māse kadācana
yayau yātrotsavaṃ drashtum udyānaṃ saparicchadā. 6

tatra 'ekadeṣe 'paçyat tām kusumāvacayodyatām
 utkshipta-bāhu-latikā-lakṣhitāika-payodharām 7
 prasūna-vṛinta-vigalat-sampdaṇṣa-kara-ṣobhinīm
 ādhya-putro Manahsvāmī nāma yātrāgato dvijaḥ. 8
 sa tayā dṛiṣṭayā sadyo hṛitasya manaso yuvā
 Manahsvāmī api nāiva 'abhūt svāmī madana-mohitaḥ. 9
 «sāyakānām kṛite kimsvid Ratir eṣhā Manobhuvāḥ
 «vasanta-sambhṛitāni 'iha puṣhpāṇy uccinute svayam? 10
 «kim vā 'arcayitu-kāmā 'iyam mādhaveyam vana-devatā?»
 iti tam cintayantam ca sāpy apacyad nṛipātmaajā. 11
 dṛiṣṭa-mātre ca sā tasmīn sāṅge nava iva Smare,
 na puṣhpāṇi na ca 'aṅgāni sotkā na 'ātmānam asmarat. 12
 ity anyonya-nava-prema-sarasaṁ yāvad atra tau
 tishṭhataḥ, tāvad udabhūḍ «hā hā!» 'iti sumahān ravaḥ. 13
 «kim etad?» iti ca 'utkshipta-kandharām paçyatos tayoh,
 āgāt tatra 'upalabdhānya-gaja-gandhoṭthayā rushā 14
 bhagnālāno vinirgatya matto, mārga-drumān rujān,
 pātītādhoraṇo dhāvan lambamānāṅkuṣaḥ karī. 15
 tataḥ parijane trasta-vidrute, tām sasambhramam
 rājaputrīm pradhāvyaiva dorbhyām utkshipya ekakām, 16
 aṅgaiḥ kimpit kṛitāṣleshām, bhaya-prema-trapākulām
 nināya sa Manahsvāmī sudūram gaja-gocarāt. 17
 atha 'āgatāḥ parijanaḥ, stuvadbhis tam dvijottamam,
 muhur vivṛitya paçyanti sā ninye nija-mandiram. 18
 tatra tasthau, tam eva 'ārtā smaranti prāpa-dāyinaṁ,
 smarāgniputa-pākena pacyamānā divā-ṇṇam. 19
 so 'py udyānād Manahsvāmī tadā tasmād anuvrajan,
 svāntahpura-praviṣṭām tām dṛiṣṭvā, sotko vyacintayat: 20
 «na 'etām vinā 'adhunā sthātum jīvitum vā 'aham utsahe;
 «tad me çri-Mūladevo 'tra dhūrtaḥ siddho gurur gatiḥ.» 21
 iti samcintya, katham apy asminn avasite dine,
 prātar yayau guros tasya Mūladevasya so 'ntikam. 22
 dadarṣa tam ca mitreṇa Ṣaṇṇā nitya-saṁgatam
 siddha-māyādbhuta-patham saçariram iva 'ambaram. 23
 nyavedayac ca tat tasmai praṇamya sva-manishitam,
 so 'pi sādhayitum tasya pratipede vihasya tat. 24
 tataḥ sa yoga-gulikām kshiptvā dhūrta-patir mukhe,
 Mūladevo vyadhād vṛiddha-brāhmaṇākṛitim ātmanah; 25
 dvitīyāmulikām dattvā mukhe kshepyām, cakāra ca
 sukānta-kanyakā-rūpaṁ tam Manahsvāminam dvijam. 26
 tad-rūpaṁ tam samādāya, gatvā dhūrtādhīpo 'tha saḥ
 tat-priyā-janakam bhūpam āsthāne tam vyajijñapat: 27
 «rājann, eko 'sti me putraḥ, kanyā dūrāc ca tat-kṛite
 «mayā 'eṣhā yācitā 'ānītā, sa ca kvāpi gato 'dhunā. 28
 «tam anveshṭum aham yāmi; tad eṣhā rakshyatām tvayā,
 «ānayāmi sutam yāvat, tvam hi viçvasya rakshitā.» 29

tac cṛutvā, śāpa-bhītyā ca pratipadya, sa bhūpatīḥ
 sutām ānāyayāmāsa Yaçakhetuh Çaçiprabhām, 30
 jagāda tām ca: «putri, 'imām kanyām raksheḥ sva-mandire,
 «sva-pārçva eva ca 'āhāraṁ çayyām ca 'asyāḥ prakalpayeç.» 31
 iti pitrā 'uktayā ninye kanyā-rūpas «tathā!» 'iti sah
 antahpuram Manahsvāmī rājaputryā tayā nijam. 32
 yathā-ruci tato yāte Mūladeve dvijākṛitau,
 kanyā-rūpaḥ sa tatra 'āsīt Manahsvāmī priyāntike. 33

dinaiç ca tām sakhi-prīti-viçrambhām samyag āgatām
 ekadā viraha-kṣhāmām çayaniya-luḥṭat-tanum 34
 ratrau raho rājasutām āsanna-çayana-sṭhitāḥ
 kanyā-rūpa-praticchanno Manahsvāmī sa prīṣṭavān: 35
 «sakhi, kiṁ paṇḍura-chāyā kṣhīyamāṇā dine dine:
 «kānta-pakṣha-viyuktā 'iva duḥkhitāsi, Çaçiprabhe? 36
 «brūhi, ko me hy aviçvāsaḥ snigdha-mugdhe sakhijane?
 «idāniṁ naiṣa bhokshye 'haṁ, vadishyasi na ced mama.» 37

tac cṛutvā sâ viniçvasya çanai rājasutā 'abravīt:
 «kiṁ me tvayy apy aviçvāsaḥ? çṛiṇu, tat, sakhi, vacmi te: 38
 «ekadā 'ahaṁ madhūdyānam yātrām drasṭum gatābhavam;
 «tatra 'apāçyam ca subhagam kaṁcid brāhmaṇaputrakam, 39
 «hima-mukṭendu-saçrikam darçanoddipita-smaram,
 «madhu-māsam iva 'āloka-kṛidāṁkṛita-kānanam. 40
 «cakorāyitum ete ca pravṛitte yāvad unmukhe
 «tad-mukḥendu-dynti-sudhā-pāyinī me vilocane, 41
 «tāvat sravad-madajalas tatra 'akasmād nirargalah
 «akāla-kālameghābho garjann āgād mahā-gajah. 42
 «tad-saṁbhramāt parijane nashṭe, 'haṁ bhaya-vihvalā
 «utkshipya vipraputrena nītā tenaiṣa dūrataḥ. 43
 «çṛikhaṇḍena 'anuliptā 'iva siktā 'iva sudhayā tadā
 «ahaṁ tad-aṅga-sparçena na jāne, kām daçam agām. 44
 «kṣhaṇāc ca parivāreṇa militena 'avaçā tataḥ
 «iha 'ānītāsmi, nikṣiptā svargād iva bhuvas tale. 45
 «tadā prabhṛiti saṁkalpais tais taiḥ kalpita-saṁgamam
 «paçyāmi tam prabuddhāpi pārçva-sṭham prāṇadam priyam; 46
 «suptā svapne ca kurvāṇam cātūny ālokayāmi tam
 «tyājayantam haṭhāl lajjām cumbanāṅginganāḍibhiḥ. 47
 «na ca prāpnomy abhavyā tam nāmādy-ajñāna-mohitā;
 «tad evam mām dahaty esha prāṇeça-virahānalah.» 48

iti vāk-sudhayā tasyāḥ pūrṇa-sva-çraṇaḍarah
 sānandaḥ sa Manahsvāmī viprah kanyā-vapur-dharah, 49
 kṛitārthamānī matvā tam kalam ātma-prakāçane,
 sva-rūpam prakāṭi-cakre, nishkrishya gulikām mukhāt, 50
 jagāda ca: «vilolākshi, so 'haṁ eva 'esha, yas tvayā
 «udyāne darçana-kṛito nīto nirvyāja-dāsatām. 51
 «tvat-saṁstava-kṣhaṇa-bhraṇāt kleçam tam ca 'āptavān aham,
 «yasya 'esha pariṇāmo me kanyārūpa-graho 'bhavat. 52

«tasmāt saphalaya 'etām me vishoḍhām viraha-vyathām
 «ātmanaḥ ca; na, tanv-aṅgi, kshamate 'taḥ param Smaraḥ.» 55
 evaṃ vadantaṃ sahasā prāṇeṣaṃ taṃ vilokya sà,
 āsīd rājasutā kshipraṃ snehāḥcārya-trapākulā. 56
 atha 'atyautsukya-nirvṛitta-gāndharvoḍvāhayoḥ tayoh
 preṃṇas tasya mato yādrik, tādrīḥo 'bhūd ratōtsavaḥ. 57
 tataḥ so 'tra Manaḥsvāmī kṛitī tasthau dvi-rūpa-bhrit:
 divā sagulikaḥ kanyā, rātrau nirgulikaḥ pumān, 58
 gāteshv atha dīneshv, atra Yaçāḥketor mahīpateḥ
 Mrigāṅkadatta-saṃjñena çvāçuryena nija sūtā 59
 dattā Mrigāṅkavaty-ākhyā mahārha-vibhavottarā
 dvijātaye mahāmantri-Prajñāsāgara-sūnave. 60
 tasmīn mātula-putryāḥ sà rājaputrī Çaçiprabhā
 vivāhe mātula-grihaṃ 'taj jagāma nimantritā. 61
 tayā saha yayau so 'pi kanyakā-parivārayā
 vipraputro Manaḥsvāmī kāntaṃ kāntā-vapur vahan. 62
 tatra taṃ kanyakā-rūpa-dharaṃ mantri-suto 'tha sah
 drishṭvā, kila Smara-vyādha-bāṇa-gādhāhato 'bhavat. 63
 tato mushita-cittāḥ sans tayā kapaṭa-kanyayā,
 yayau mantri-suto çānyam sva-grihaṃ sva-badhū-sakhāḥ. 64
 tatra tad-mukha-lāvanya-dhyāna-sakto jagāma sah
 tīvra-rāga-mahāvīrya-dashṭo moham açaṅkitam. 65
 «kim etad?» iti sambhrānte jane tatra 'ujjhitotsave,
 tam upāgād drutaṃ buddhvā sa Prajñāsāgaraḥ pitā. 66
 tena ca 'āçvāsyamāno 'tra pitrā mohāt prabudhya sah,
 pralapann iva sonmādam ujjagāra manogatam. 67
 asvādhīnam ca tad matvā tat-pitay ativihvale
 tasmīn, rājāpi tad buddhvā tatraiva samupāyayau. 68
 sa taṃ drishṭvā jhaṭity eva gādhābhishvaṅgato gatam
 saptamīm madanāvasthām, jagāda prakṛitir nripaḥ: 69
 «katham brāhmaṇa-nikshepa-kanyā sà 'asmai pradīyate?
 «tayā vinā ca niyataṃ paçcimām ety asau daçām. 70
 «asmiṇ nasṭhe, pitā 'asya 'esha mama mantri vināṅkshyati,
 «etad-nāçe rājya-nāças; tad iha, brūta, kā gatih?» 71
 ity uktās tena rājñā tāḥ sarvāḥ prakṛitayo 'bruvan:
 «rājño dharmam nijam prābuḥ prajānām dharma-rakshaṇam, 72
 «mūlam tasya vidur mantram, sa ca mantrishv avasthitaḥ;
 «mantri-nāçe mūla-nāçād rakshā, dharma-kshatir dhṛvā. 73
 «pāpam ca syād dvijasya 'asya sasūnor mantriṇo badhāt,
 «tasmād rakshyo 'yam; āsanno 'vaçyam te dharma-viplavaḥ. 74
 «dātavyā mantri-putrāya vipra-nyasta-kumārīkā,
 «kālāntarāgate vipre kruddhe pratividhāsyate.» 75
 evam uktaḥ prakṛitibhis, «tathā!» 'iti pratyapadyata
 sa rājā mantri-putrāya dātum taṃ kṛta-kanyakām. 76
 ānītaḥ ca sa, niçcītya lagnaṃ, rājasutā-grihāt
 kanyā-rūpo Manaḥsvāmī taṃ jagāda mahīpatim: 77

« anyena 'anyārtham ānītām anyasmai mām dadāsi cet,
 « kāmam tad astu; rājā tvam, dharmādharmau tava 'ucita. » 76
 « aham vivāham icchāmi samayena 'idriçena tu:
 « eka-çayyām na netavyā patyā tāvad aham haṣṭāt, 77
 « yāvat tīrthāni śaḍ māsān paribhramya sa na 'gataḥ.
 « evam na cet, kṛitta-jihvām dantair jānihi mām mṛitām. » 78

ity ukte samaye tena yūnā kanyā-vapur-bhṛitā,
 rājñā sa bodhitāḥ prāpa nirvṛitiṃ mantri-putrakāḥ. 79
 « tathā! » 'iti pratipadya 'etat, kṛitvā 'udvāham kila 'āçu tam,
 ekasmin sthāpayitvā ca vāsake te surakṣhite so
 tām Mṛigāṅkavatīm ādyām badhūm kūṭa-badhūm ca tām,
 jagāma tīrtha-yātrāyai mūḍhaḥ kāntā-priyeçchayā. 81
 sa ca 'uvāsa Manaḥsvāmī strī-rūpo 'tra tayā saha
 Mṛigāṅkavatīyā 'eka-grihe samāna-çayanāçanaḥ. 82
 tathā-sthitam kadācit tam sā Mṛigāṅkavatī niçi
 çayyāgrihe raho 'vādīd, vahiṃ supte paricchade: 83
 « kathām kāmci tvam ākhyāhi! nidrā nāsti hi me, sakhi! »
 tac çrutvā 'akathayat so 'syai strī-rūpas tām kathām yuvā, 84
 yatra 'Idākhyaśa rājarsheḥ sūryavaṇça-bhuvāḥ purā,
 prāptasya Gaurī-çāpena strītvam viçvāika-mohanam, 85
 anyonya-darçana-prītyā devōdyāna-vanāntare
 abhūd Budhena saṃyogaḥ, samabhūc ca Purūdravāḥ. 86
 tām kathām kathayitvā ca dhūrtaḥ punar uvāca saḥ:
 « tad evam devatādeçād mantraṇushadha-vaçena vā 87
 « puruṣhaḥ strī kadācit syāt, strī vā jātu pumān bhavet;
 « bhavanti ca 'evam saṃyogaḥ kāmajā mahatām api. » 88

çrutvā 'etat taruṇī mugdhā vivāha-proshītānukā
 sā Mṛigāṅkavatī sma 'āha viçvastā saha vāsataḥ: 89
 « çrutvā 'etām me kathām etad aṅgam simisimāyate,
 « hṛidayam śīdati 'iva 'idaṃ; tad etat, sakhi, kim? vada! » 90
 tac çrutvā so 'ṅganā-rūpo viprah punar uvāca tām:
 « etāni kāma-cihnāni nanv apūrvāni te, sakhi! 91
 « mayā 'etāny anubhūtāni nigūhe na hy aham tava. »
 iti tena 'uditā 'avādīt sā Mṛigāṅkavatī çanaiḥ: 92
 « sakhi, prāṇa-samā tvam me, tat kālajñā na vacmi kim?
 « api punsaḥ praveçaḥ syād upāyena 'iha kenacit? » 93
 evam uktavatīm etām sa ca labdhāçayas tadā
 prāha dhūrta-pateḥ çishyo: « yady evam, tad vadāmi te: 94
 « Vaishṇavo 'sti prasādo me, yena 'aham svecchayā niçi
 « puruṣhaḥ syām; tad esho 'dya bhavāmi tvat-kṛite pumān. » 95
 ity uktvā sa Manaḥsvāmī nishkṛiṣhya gulikām mukhāt,
 yauvanōddāman ātmānam tasyai kāntam adarçayat. 96
 tataḥ kathita-viçrambhaḥ sarvasva-gata-yantraṇaḥ
 kālocita-rasaḥ ko 'pi taylor āsīd ratōtsavaḥ. 97
 atha tatra tayā sākam sa mantrisuta-bhāryayā
 tasthau dvijo, divā nārī rātrau ca puruṣo bhavan. 98

āsannāgamanam tam ca buddhvā mantri-sutam dinaiḥ,
tām ādāya, niṣi svairam palāyā sa yayau tataḥ. 99
etasmiñ ca kathā-saṃdhan Mūladevaḥ sa tad-guruḥ
buddhvā tad akhilaṃ, bhūtvā bhūyo vṛiddha-dvijākṛtiḥ, 100
Çaṇinā 'anugataḥ sakhyā taruṇa-dvija-rūpiṇā,
āgatya tam Yaçaḥketum prahvo rājanam abravīt: 101
«ānito 'yaṃ mayā putras; tad dehi me snushāmi!» iti.
tataḥ saṃmantrya sa nṛpaḥ çāpa-bhītas tam abhyadhāt: 102
«brahman, na jāne, kva gatā sā snushā te; kshamasva tat!
«aparādhāt sutasya 'arthe dadāmi sva-sutām tava.» 103
ity uktvā, dhūrta-rājam tam kṛitaka-krodha-nishṭhuraṃ
vibruvāṇam jarad-vipra-rūpaṃ prārthya, sa bhūpatiḥ 104
tat-sakhye kṛita-tat-putra-vyapadeçāya tām dadau
tanayām Çaçine tasmai yathā-vidhi Çaçiprabhām. 105
tataḥ sa Mūladevas tau tathā-bhūtau badhū-varau
ādāya, svāspadam prāyād rājārthesv akṛita-spiḥaḥ. 106
tatra tasmiñ ca milite Manaḥsvāmīny, abhūd mahān
vivādo Mūladevāgre Çaçinas tasya ca 'ubhayoḥ. 107
Manaḥsvāmī abravīt: «eshā dīyatām me Çaçiprabhā,
«kanyāiva hi mayā 'uddhā prāg asau gurv-anugrahāt.» 108
Çaçi jagāda: «ko 'syās tvam, mūrkhā? dārā iyaṃ mama,
«agnisākshikam eshā hi pitrā me pratipādītā.» 109
evam māyā-bala-prāpta-rājaputrī-nimittataḥ
vivādāsaktayor na 'āsīt paricchedas tayor dvayoḥ. 110

«tad, rājan, tvam mama brūhi tāvat: kasya 'upapadyate
«bhāryā sā? saṃçayam chindhi! pūrvoktaḥ samayo 'sti te.» 111
iti Vetālateḥ çrutvā tasmāt skandhāgra-varfinaḥ
sa Trivikramasenaḥ tam nṛpatiḥ pratyabhāshata: 112
«manye Çaçina eva 'asau bhāryā nyāyā nṛpātmaajā,
«yasmai pradattā prakāṣam pitrā dharmyeṇa vartmanā. 113
«Manaḥsvāmī tu tām bheje cauryād gāndharva-dharmataḥ,
«caurasya tu parasveshu svatvam nyāyāya na jātucit.» 114
iti tasya vaco niçamya rājño,
Dhṛitatālah sa yayau punas tad eva
sahasāiva tad-aṃsataḥ sva-dhāma,
kṣhitipah so 'pi tam anviyāya tūṇam. 115

Taraṅga 90. (Vetāla 16.)

Atha gatvā punaḥ skandhe Vetālaṃ cūṇṇapā-drumāt
sa Trivikramasenaḥ tam ādāya 'udacalat tataḥ. 1
āgacchantam ca tam bhūpaṃ sa Vetālo 'bravīt punaḥ:
«rājan, cūṇṇaḥ kathāṃ ekāṃ udāraṃ kathayāmi te: 2

Asti 'iha Himavān nāma nagendraḥ sarva-ratna-bhūḥ,
yo Gauri-Gaṅgāyos tulyaḥ prabhavo Hara-kāntayoh; 3
cūrāsaṃspriṣṭha-prishṭhaḥ ca yo madhye kulabhūbhṛtām
abhimānṇonataḥ satyaṃ giyate bhuvana-traye. 4
tasya 'asti sānūny anvarthaṃ tat Kāñcanapuram puram,
nyāsi-kṛitam iva 'arkeṇa raṅgi-vṛindam vibhāti yat. 5
Jīmūtaketur ity āsit tasmin pura-vare purā
Vidyādhareṣvaraḥ cṛimān, Merāv iva Çatakratuḥ. 6
tasya 'āsīt sva-grihodyāne kalpavṛikṣo 'nvayāgataḥ,
yathārtha-nāmā prathito yo Manorathadāyakaḥ. 7
tam prārthya devatātmānaṃ, sa rājā tat-prasādāt
prāpa jātismaram putraṃ bodhisattvaṇṇa-sambhavam, 8
dāna-vīraṃ mahā-sattvaṃ sarva-bhūtānukampinam
guru-çuṇṇrūṣhaṇa-param nāmnā Jīmūtavāhanam. 9
saṃprāpta-yauvanam tam ca yauvarājye 'bhishiktavān
tanayaṃ, preritāḥ sadbhis tad-guṇaiḥ sacivaiḥ ca sah. 10
yauvarājya-sṭhitaḥ ca 'esha jātu Jīmūtavāhanaḥ
hitāishibhir upāgatya jagade pitṛi-mantribhiḥ: 11
«deva, kalpatarur yo 'yam asti naḥ sarva-kāma-dā
«adriṣyaḥ sarva-bhūtānām, saisha pūjyaḥ sadā tava. 12
«na, 'asmin sati, Çakro 'pi bādheta 'asmān, kuto 'paraḥ.»
etac çrutvā sa Jīmūtavāhano 'ntar acintayat: 13
«aho vata! 'idṛiṇam imaṃ saṃprāpya 'amarapādapam,
«na 'āsāditam kim apy asmāt pūrvair naḥ tādṛiṇam phalam; 14
«kevalam kaiçcid apy artham arthitāḥ kṛipāṇaiḥ ca taiḥ.
«ātmā caiva mahātmā ca nītau dvāv api lābhavam. 15
«tad ahaṃ sādhyaiḥ kāmam asmād mano-gatam.»
iti niçcitya sa yayau mahā-sattvo 'ntikam pituḥ. 16
tatra saṃvihitāṇṇa-çuṇṇrūṣha-paritoshitam
sukhāsinam tam ekānte pitarāṃ sa vyajjijñapat: 17
«tāta, tvam eva jānāsi, yad etasmin bhavāmbudhau
«ācarāṃ idam sarvaṃ vīci-vibhrama-cañcalam. 18
«viçeṣeṇa 'acirasthāyi-prakāça-prapalāyini
«saṃdhyā vidyuc ca; lakṣmīḥ ca dṛiṣṭā kutra kadā sthirā? 19
«ekāḥ paropakāras tu saṃsāre 'sminn anaçvaraḥ,
«yo dharma-yaçasi sūte yugānta-çata-sākṣiṇi. 20

«tat, tāta, kṣhaṇikeshv eshu bhāveshv asmābhir īdriṣaḥ
 «esha kalpataruḥ kasya kṛite 'mogho 'bhirakṣyate? 21
 «yair vā «mama mama!» ity evaṃ āgrahēṇa 'esha rakṣitaḥ
 «pūrvais, te kutra? kutra 'ayaṃ teshāṃ? kasya 'esha, ko 'sya vā? 22
 «tasmāt paropakāraika-phala-siddhyai tvad-ājñayā,
 «tāta, 'enaṃ viniyuñje 'haṃ kāmadaṃ kalpapādapam.» 23
 «evam astv!» iti pitrā ca dattānujño 'tha tena saḥ,
 Jīmūtavāhanaḥ gatvā kalpadrumam uvāca tam: 24
 «abhīṣṭāḥ pūritāḥ kāmāḥ pūrveshāṃ, deva, naś tava,
 «tad mama 'ekam imaṃ kāmam ananyaṃ paripūraya! 25
 «adaridrāṃ yathā prithvīm paçyāmy etāṃ, tathā kurul
 «bhadrāṃ te! vraja! datto 'si lokāya 'arthārthine mayā.» 26
 ity uktavati Jīmūtavāhane racitāñjalau,
 «tyaktas tvayā 'esha yāto 'smi», 'ity udabhūd vāk taros tataḥ. 27
 kṣhaṇāc ca 'utpatya sa divaṃ, kalpavṛkṣas tathā vasu
 vavarsha, bhuvi nṛiva 'āsīt ko 'py asyaṃ durgato yathā. 28
 tatas tasya tayā tīvra-sarva-sattvānukampayā
 Jīmūtavāhanasya 'atra trailokye paprathe yaçāḥ. 29
 tena tad-gotrājāḥ sarve mātsaryād asabhiṣṭavaḥ,
 tam loka-sātkṛitārti-ghna-kalpavṛkṣa-vinākṛitaṃ 30
 jeyaṃ sapitrīkaṃ matvā, sambhūya kṛita-niçcayāḥ
 yuddhāya samanahyanta tad-rājyāpajihīrshayā. 31
 tad dṛiṣṭvā prāha pitaraṃ svam sa Jīmūtavāhanaḥ:
 «tāta, kasya 'aparasya 'asti çaktis tvayi dhṛitāyudhe? 32
 «kimtv asya pāpakasya 'arthe çarīrasya vināçinaḥ
 «hatvā badhūn, akṛipāṇo rājyaṃ ko nāma vāñçhati? 33
 «tat kim rājyena naḥ kāryam? gatvā 'anyatra kvacid vayam
 «dharmam eva carishyāmo loka-dvaya-sukhāvaham. 34
 «modantāṃ kṛipāṇā ete dāyādā rājya-lolupāḥ!»
 ity uktavantaṃ Jīmūtakeṭus taṃ sa pitā 'abravīt: 35
 «ahaṃ tvad-arthaṃ icchāmi rājyaṃ, putra! tvam eva cet
 «taj jahāsi kṛipāviṣṭas, tad me vṛiddhasya tena kim?» 36
 evaṃ kṛitābhyanujñēna pitrā mātṛā ca so 'nvitaḥ
 Malayādṛim agāt tyakta-rājyo Jīmūtavāhanaḥ. 37
 tatra candana-saṃchanna-vāha-nirjhara-kandare
 çuçrūṣhamāṇaḥ pitarau sa tasthau kalpitāçramāḥ. 38
 mitraṃ ca 'atra 'asya sampede Mitrāvasur iti çrutaḥ,
 Viçvāvasoḥ sutaḥ Siddha-rājasya 'etad-nivāsināḥ. 39
 ekadā ca 'atra sambhrāmyan viveça 'upavana-sṭhitam
 drasṭum āyatanam devyā Gauryā Jīmūtavāhanaḥ. 40
 tatra 'upaviṇyantīm ca dadarça varakanyakām
 sakhījanānvitām Çailatanayārādhanodyatām, 41
 ākarṇyamāna-saṃgīta-mañju-viṇā-ravāṃ mṛigaiḥ
 dṛiṣṭa-locana-lāvanya-lajjitair iva niçcalaiḥ, 42
 dadhatīm tārakām kṛiṣṇām arjunena sva-cakṣuṣhā
 Pāṇḍavīyām iva camūṃ karṇamūlam vivikṣatīm, 43

parasparopamardena mukheṇdor iva darṇanam
 atṛiptam abhivāñchantau bibhratīm unmukhau *stanau*, 44
 dhātur ghaṭayato muṣṭi-graheṇa 'iva nipīḍite
 balli-magnāṅguli-mudre madhye kṣhāma-manoramām. 45
 dṛiṣṭayā ca tayā sadyah so 'bhūj Jimūtavāhanah
 tanvyā muṣhita-citto 'ntar dṛiṣṭi-mārga-praviṣṭayā. 46
 sāpi tam bhūṣhitodyānam dṛiṣṭvā 'utkaṇṭhā-vikāra-dam
 Kāmāṅga-dāha-vairāgyād vanaṁ Madhum iva 'ācṛitam, 47
 tathā 'anurāga-vivaḥa bheje kanyā vihaṣtatām,
 yathā sakhi 'iva vīṇā 'asyā vyākulā 'ālāpatām yayau. 48
 tataḥ sa papraccha sakhiṁ tasyā Jimūtavāhanah:
 «kim dhanyam nāma sakhyās te? ko vaṇṇo 'lamkṛito 'nāyā?»,
 tac ṣṛtvā sā sakhi prāha: «nāmnā Malayavaty asau,
 «Mitrāvasu-svasā Siddharāja-Viṣvāvasoḥ sutā.» 49
 evam uktvā sahrīdayā sā tam Jimūtavāhanam,
 nāmānvayau ca prīṣṭvā 'asya muniputram sahaḡatam, 51
 tāṁ bravīti sma Malayavatīm smita-mitākṣham:
 «sakhi, Vidyādhareṇdrasya na 'asya 'ātithyam karoshi kim?»,
 «jagat-pūjyo 'tithir hy esha prāpta», ity uditē tayā,
 sā 'abhūt Siddhādhipa-sutā tūṣṇīm lajjānatāṇanā. 53
 «lajjāvati 'iyam, matto 'rcā grihyatām!» iti vādinī
 ekā 'atha tat-sakhi tasmai sārghyam mālām upānayāt. 54
 sa ca 'ādāyaiva Jimūtavāhanah prema-nirbharah
 kaṇṭhe Malayavatyās tāṁ mālām tasyāḥ samarpayat. 55
 sāpi tiryak prasṛitayā paṇyanti snigdhayā dṛiḥ
 nilotpalamayīm mālām iva tasmin nyaveṇayat. 56
 ity-anyonya-kṛitāḥcabda-svayamvara-viṇeṣhayoh
 taylor, etya jagāda 'ekā cetī tam Siddha-kanyakām: 57
 «jananī, rājaputri, tvām smaraty; āgaccha māciram!»
 tac ṣṛtvā 'ākṛiṣhya kāmēshu kīlītām iva kṛicchrataḥ 58
 sotkā priya-mukhād dṛiṣṭīm, kathamcid sā yayau grīham;
 Jimūtavāhano 'py āgāt tad-gatātma svam ācramam. 59
 sā 'atha svām jananiṁ dṛiṣṭvā, prāṇeṣa-virahāturā
 gatvā Malayavaty ācū papāta ṇayanīyake. 60
 atha 'antar-gata-kāmāgni-dhūmena 'iva 'āvilēkṣhaṇā,
 aṇru-dhārāḥ pramuñcanti saṁtāpa-kvathitāṅgākā, 61
 sakhibhiḥ candanair līptā vījitā ca 'abjini-dalaiḥ
 ratīm na bheje ṇayane na 'āṅke sakhyā na bhūtale. 62
 gate 'tha vāsare kvāpi raktayā saha saṁdhyayā,
 hasat-prāci-mukham candre samākramya ca cumbati, 63
 smareṇa preryamāṇāpi dūti-sampreshaṇādi sā
 lajjayā na 'aḇakat kartum jivita-sprīhayā 'ujjitā. 64
 nināya ca niḇam indu-viṣhamām abjini 'iva tam
 baddha-mohāli-pāṭale hṛidi saṁkocam etya sā. 65
 tāvac ca tad-viyogārtaḥ so 'pi Jimūtavāhanah,
 ṇayana-stho 'pi patito haste Kusumadhanvanah, 66

darśanaṁ neḍbhinna-ṛāgo 'pi pramishat-pāṇḍura-chaviḥ,
 mukhaṁ nuko 'pi vadan piḍāṁ kāmajām, anayad niḥām. 67
 nipidite rātaḥ ca 'atyutsuko bhūyas tad Gaury-āyatanam yayau,
 a drisṭābhavat tena sā Siddhādhīpa-putrikā. 68
 a tena sa mitreṇa muniputreṇa prishṭhataḥ
 a tyā 'ācāvāsyate yāvad madanānala-vihvalaḥ, 69
 it tatraiva sāpy āgād nirgatya 'ekaiṇa nirjane
 a tam Malayavaty ātma-tyāgāya virahāsahā. 70
 itatām, shayanī kāntam svam pādapāntaritam ca sā,
 a ru-locanā bālā devīm Gaurīm vyajjīṇapat: 71
 a ad-bhaktiā, devi, samjāto na 'asmin janmani ced mama
 itavāhanam mūtavāhano bhartā, tad bhūyāt so 'nya-janmani! 72
 iṣo 'lamb uktvā racayāmāsa svottariyeṇa tatksaṇam
 a kataru-ṣakhāyām pāṇam sā Girijāgrataḥ. 73
 utā. 74 ā nātha viṣva-vikhyātā! karuṇāpi na tvayā
 a atham asmi paritrātā, deva Jimūtavāhana? 74
 a am uktvā gale yāvat sā tam pāṇam niyacchati,
 a cācāra divas tāvad bhāratī devy-udīritā: 75
 utā. 76 utri, mā sāhasam! bhāvi-cakravartī patis tava
 a Vidyādhareṇdro Jimūtavāhano hi bhaviṣhyati. 76
 ity uktavatyā devyā sa ṣrutvāiva, savayasyakāḥ
 a mūtavāhano drisṭām priyām upajagāma tām. 77
 iṣaisha devyā varaḥ, paṇya, vitirṇaḥ satyam eva te; 78
 i jalpati bālām tām tad-mitre muniputrake, 78
 a mūtavāhanas tat tad bruvan prāṇaya-peṇalam,
 a va-bastenaiva tam tasyāḥ kaṇṭhāt pāṇam apānayat. 79
 a tato 'kasmāt sudhā-varṣham iva manvānayos tayoh,
 a bhavam Malayavatyām ca likhantām hritayā dṛiṣṭā, 80
 a invānā 'āgatya sāhasā sakhi hrishṭā jagāda tām:
 a sakhi, kalyāṇinī dīṣṭyā vardhase 'bhishṭa-siddhitā! 81
 a adyāiva hi mahārājas tava Viṣvāvasuḥ pitā
 a kumāra-Mitrāvasunā vijñaptāḥ samnidhau mama: 82
 a iha 'āgato jagad-mānyas, tāta, kalpataru-pradaḥ
 a Vidyādhareṇdra-tanayo yo 'yam Jimūtavāhanaḥ, 83
 a atithitvāt sa naḥ pūjyo, varaḥ ca 'anyo na tādṛiṣaḥ;
 a tasmād Malayavatyā 'asau kanyaratnena pūjyatām! 84
 a tatbhā! 85 'iti ṣṛaddhite rājñā, bhrātā Mitrāvasuḥ sa te
 a tādarthyena mahābhāgasya 'adya 'ācramapadam gataḥ. 86
 a jāne sadyaḥ ca bhāvi te vivāhas; tat sva-mandiram
 a cāyāhi, yātu ca 'esho 'pi mahābhāgaḥ svam āspadam! 86
 a ity uktā sā tayā sakhyā rājaputrī ṇais tataḥ
 a yayau saharṣā sotkā ca muhur valita-kandharā. 87
 a Jimūtavāhano 'py ācū gatvā svācramam, āgatāt
 a Mitrāvasor yathābhishṭam kāryam ṣrutvā 'abhinandya ca, 88
 a jātismaraḥ sann ācakhyau tasmai svam pūrva-janma saḥ,
 a yatra mitram sa tasya 'āsīt, sā ca bhāryāiva tat-svasā. 89

tato Mitrāvasuḥ prītas tat-pitroḥ paritushṭayoḥ
 āvedya, gatvā pitarau kṛtārthas tāv anandayat. 90
 nināya ca tadāiva svān grihān Jīmūtavāhanam,
 cakre ca 'utsava-saṃbhāram sva-siddhy-ucita-vaibhavam. 91
 tasminn eva ca dhanye 'hni tasya Vidyādhara-prabhoḥ
 svasur Malayavatyāḥ ca vivāham samapādayat. 92
 tato navoḍhayā sākam tayā Jīmūtavāhanāḥ
 tasthau Malayavatyā sa tatra siddha-manorathāḥ. 93
 ekadā kautukāc ca 'atra sa Mitrāvasunā saha
 Malayādrau bhramann abdhēr velāvanam upeyivān. 94
 tatra 'asthi-rāḥin subahūn dṛiṣṭvā, Mitrāvasuḥ sa tam,
 «keshām ete 'sthi-saṃghātāḥ prāṇinām?» iti prīṣṭavān. 95
 tato Mitrāvasuḥ syālas taṃ kārūṇikam abravīt:
 «çriṇu, vṛttāntam atra 'imaṃ saṃkṣhepāt kathayāmi te: — 96
 Nāga-mātā purā Kadrū Vinatāṃ Tārkshya-mātaram
 nināya kila dāsatvaṃ savyāja-pana-nirjitāṃ. 97
 tena vareṇa Garuḍas, tān unmocyāpi mātaram,
 balī bhakshayitum Nāgān Kadrū-putrān pracakrame. 98
 sadā praviṣya Pātālam so 'tha kāṇḍcid jaghāna tān,
 kāṇḍcid manarda, kecit tu svayaṃ trāsād vipedire. 99
 tad dṛiṣṭvā, 'ekapade sarva-kshayaṃ āçāṅkya, Nāga-rāṭ
 Vāsukiḥ prārthanā-pūrvam Tārkshyasya samayaṃ vyadhāt: 100
 «ekam ekam ahaṃ Nāgam āhārārtham, Khagendra, te
 «pratyahaṃ preshayāmy atra puline dakṣiṇoḍadbeḥ. 101
 «tvayāpi na pravesṭavyaṃ Pātālam tu kathamcana;
 «ko hi svārtho vinashṭeshu Nāgeshv ekapade ca te?» 102
 ity ukte Nāga-rājena, samayaṃ pratyapadyata
 svārtha-darçī «tathā!» 'ity eva Garuḍo guru-vikramaḥ. 103
 tadā prabhṛti ca 'ekaikaṃ Nāgam bhuṅkte dine dine
 Vāsuki-preshitam so 'tra Khagendraḥ puline 'mbudbeḥ. — 104
 «atas tad-bhakshyamānānām Nāgānām asthi-saṃcayāḥ
 «ete 'tra giriçriṅgābhā vṛiddhiṃ kāla-kramād gatāḥ. 105
 iti Mitrāvasor vaktrāt sātarduḥkho niçāmya saḥ
 nijagāda dayā-dhairya-nidhir Jīmūtavāhanāḥ: 106
 «çocyāḥ sa Vāsuki rājā, yaḥ sva-bastena vidvishe
 «upahārī-karoti svāḥ prajāḥ klīvo dine dine. 107
 «dhṛitānana-sahasraḥ sann ekenāpy ānanena saḥ,
 «mām ādau bhuṅkshva, Tārkshya!» 'iti bhāshitum na 'açakat katham? 108
 «katham ca 'abhyarthayānāsa niḥsattvaḥ sva-kula-kshaye
 «Tārkshyaṃ Nāgāṅganā-kranda-nityākarnana-nirghṛiṇaḥ? 109
 «Tārkshyo 'pi Kāçyapir vīraḥ Kṛiṣṇādhishṭhāna-pāvanāḥ
 «īdṛiṣaṃ kurute pāpam, aho mohasya gāḍhatā!» 110
 ity uktvā sa mahā-sattvo bṛidi cakre manoratham:
 «apy asāreṇa dehena saram atra 'āpnuyām aham? 111
 «ekasyāpy adya Nāgasya kuryām jīvita-rakṣaṇam
 «abāndhavasya bhītasya, dattvā 'ātmānam Garutmate?» 112

iti samcintayaty eva tasmin Jimūtavāhane,
 Mitrāvasoḥ pituḥ pārçvāt kshattā 'āhvānārtham āyayan. 113
 «vraja tvam, aham eshyāmi paçcād», iti tataç ca tam
 Mitrāvasuṃ sa Jimūtavāhano vyaçrijad gṛiham. 114
 gate tasmin, sa tatra 'eko vāñchitārthonmukho bhraman
 kṛipālur açriṇod dūrāt karuṇaṃ rudita-dhvanim. 115
 gatvā dadarça ca 'uttuṅga-çilātala-samīpa-gam
 yuvānam ekam puruṣaṃ duḥkhitam sunderākṛitim, 116
 puṇsā rāja-bhaṭena 'iva tyaktam āniya tatksaṇam,
 nivārayantaṃ rudatiṃ vṛiddhāṃ sāmūnayaṃ striyam. 117
 «ko 'yaṃ syād?» iti yāvaca ca jijñāsuḥ so 'tra tiṣṭhāti
 karuṇākulitaç chaṇnaḥ çriṇvan Jimūtavāhanaḥ, 118
 tāvat sā tatra vṛiddhā stri duḥkha-bhārātipiḍitā
 prāvartata yuvānaṃ taṃ dṛiṣṭvā dṛiṣṭvā 'anuçocitum: 119
 «hā Çaṅkhacūḍa! hā duḥkha-çata-samprāpta! hā guṇin!
 «kulāika-tanto hā putra! kva tvam drakshyāmy aham punaḥ? 120
 «vatsa, tvad-mukha-candre 'smin gate, 'tha sa pitā tava
 «çokāṇḍhakāra-patitaḥ katham vṛiddho bhaviṣyati? 121
 «apy arka-kara-saṃsparçād aṅgaṃ dūyeta yat tava,
 «katham çakshyati tat sodhum Tārksya-bhakṣaṇa-jam rujam? 122
 «vistṛṇe Nāga-loke 'pi dhātṛā, Nāgādhipena ca
 «labdhas tvam kim abhāgyāyā vicitya 'eka-suto mama?» 123
 iti tāṃ vilapantiṃ ca sa yuvā tanayo 'bravīt:
 «duḥkhārtam api mām, amba, kim duḥkhayasi hā bhṛiçam? 124
 «nivartasva gṛihān eva! praṇāmaḥ paçcimas tava,
 «iha 'āgamana-velā hi bhavēj jāne Garutmataḥ.» 125
 tac çṛutvā, «hā hatāsmi! 'iha ko me pāsyati putrakam?»
 iti cakranda sā vṛiddhā dikṣu kṣiptārta-locanā. 126
 tāvaca ca bodhisattvāṇçaḥ sa taj Jimūtavāhanaḥ
 çṛutvā dṛiṣṭvā ca, kṛipayā gādhākṛānto vyacintayat: 127
 «hanta! 'ayaṃ Çaṅkhacūḍākhyo Nāgo Vāsukinā vata
 «āhāra-hetos Tārksyasya tapasvī preshto 'dhunā. 128
 «iyam ca 'etasya janani snehena 'iha 'anvaga āgatā
 «etad-eka-sutā vṛiddhā duḥkha-dīna-pralāpini. 129
 «tad enam ekam ārtam ced dehena 'ekānta-nāçinā
 «rakṣāmi na 'amunā Nāgaṃ, tad me dhig janma nishphalam!» 130
 ity ālocya 'upagamyaiva mudā Jimūtavāhanaḥ
 vṛiddhām uvāca tāṃ: «mātaḥ, putram rakṣāmy aham tava.» 131
 tac çṛutvā bhāvita-bhayā vṛiddhā Garuḍa-çāṅkinī
 samprastā, «Tārksya, mām bhuṅkṣva! mām bhuṅkṣva!» ity jagāda sā. 132
 Çaṅkhacūḍas tato 'vādīd: «na 'esha Tārksyo, 'mba! mā trasiḥ!
 «kva 'ayaṃ candra iva 'āhlādi, kva sa Tārksyo bhayaṃkaraḥ?» 133
 ity ukte Çaṅkhacūḍena, prāha Jimūtavāhanaḥ:
 «Vidyādharo 'ham āyāto rakṣitum sutam, amba, te. 134
 «dāsyāmi hi çarīram svam vastra-channaṃ Garutmata
 «kshudhitāya; prayāhi tvam ādāya 'etaṃ sutam gṛiham!» 135

tac çrutvā sā 'abraid vṛiddhā: «mā 'evam! tam hy adhiko mama
 «putro, yasya 'idriçe kālē kṛipā 'asmāsv iyam idriçī.» 136
 etac çrutvā sa Jīmūtavāhanah punar abravīt:
 «na me manorathasya 'asya bhaṅgaṃ kartum iha 'arhatah!» 137
 grabhād evaṃ bruvāṇaṃ ca Çaṅkhacūḍo jagāda tam:
 «darçitāiva, mahā-sattva, tvayā satyaṃ kṛipalutā, 138
 «na tv ahaṃ tvac-çarireṇa rakshāmi sva-çarīrakam;
 «ratna-vyayena pāshāṇaṃ ko hi rakshitum arhati? 139
 «mādrīçair viçvam āpūrṇaṃ svātma-mātrānukampibhiḥ;
 «anukampyaṃ jagad yeshāṃ, viralās te bhavādriçāḥ. 140
 «na ca 'ahaṃ malini-kartuṃ Çaṅkhapāla-kulaṃ cuci
 «kalaṅka iva çītāṅcu-bimbam çakshyāmi, sanmate!» 141
 iti tam pratishidhyaiva, Çaṅkhacūḍah sva-mātaram
 jagāda; «'amba, nivartasva kântārād dāruṇād itaḥ! 142
 «na paçyasi kim atra 'etad Nāgāçrik-kardamokshitam
 «Kṛitānta-lilā-paryāṅka-raudraṃ badhya-çilātalam? 143
 «ahaṃ ca 'abdhi-taṭaṃ gatvā, natvā Gokaṇṇam içvaram,
 «āgacchāmi drutaṃ, yāvad na 'āyāti Garuḍo 'tra saḥ.» 144
 ity uktvā kṛipaṇḍkrandāṃ praṇamya 'āpricçhya mātaram,
 sa Gokaṇṇa-praṇāmārthaṃ Çaṅkhacūḍo yayau tataḥ. 145
 «asmiṇç ced antare Tārkshyaḥ prāptaḥ, siddho mama 'ipsitaḥ
 «parārtha», iti Jīmūtavāhano 'py akarod hrīdi. 146
 tāvac ca 'āsanna-Pakshindra-pakshāṇila-calāns tarūn
 vilokya 'atra sa, «mā mā!» 'iti nivāraṇa-parān iva, 147
 matvā Garuḍa-velāṃ ca prāptāṃ, Jīmūtavāhanah
 parārtha-prāṇado badhya-çilām adhyāruroha tām. 148
 pavanāghūṛṇite ca 'abdhau sphurad-ratna-prabhā-driçā
 tam sattvātiçayaṃ tasya paçyati 'iva savismayam, 149
 āgatya 'āchādita-nabhā nipatya, 'etac-çilātālāt
 cañcvā Garutmān āhatya mahā-sattvaṃ jahāra tam. 150
 srutāçrig-dhāram utkhāta-çiroratraṃ ca tam javāt
 nītvā bhakshayitum çṛiṅge Malayādreḥ pracakrame. 151
 «evam eva parārthāya dehaḥ syāt pratijanma me!
 «mā bhūtāṃ svarga-mokshaṃ tu paropakṛiti-varjitaḥ!» 152
 iti Tārkshyaḍyamānasya tasya 'anudhyāyatas tadā
 Vidhyādharendor, apatat pushpa-vṛiṣṭir nabhasalāt. 153
 atrāntare sa tad-rakta-dhārā-srava-çiromaṇiḥ
 etasyā Malayavatyās tat-patnyā apatat puraḥ. 154
 sā tad drishṭvā pariñāya cūḍaratnaṃ suvihvalā,
 antika-sthā cvaçurayos, tābhyāṃ sāçram adarçayat. 155
 tau 'ca jāyā-patī sūnoḥ çiroratraṃ vilokya tat,
 «kim etad?» iti sambhrāntau sabhaçiva babbhūvatuḥ. 156
 tataḥ sva-vidyānudhyānād yathā-vṛittam avetya tat,
 rājā Jīmūtaketuḥ sa rājñī Kanakavaty api 157
 badhvā Malayavatyā tau pravartete saha drutam
 gantum tatraiva tau yāvat Tārkshya-Jīmūtavāhanau, 158

tāvat sa Čaṅkhacūdo 'tra natvā Gokarṇam āgataḥ
 dadarṣa rudhirārdraṃ tad vigno badhya-čilātalam. 159
 «hā hato 'smi mahā-pāpo! dhruvaṃ tena mahātmanā
 «ātmā Garutmata datto mat-kṛite sukripālunā. 160
 «tad anviṣhyāmi, nītaḥ sa kṣaṇe 'smin kva hi čatruṇā;
 «majjeyaṃ na 'ayaçaḥ-paṅke, jīvanṭaṃ cet tam āpnuyām.» 161
 ity udaçrur vadan so 'tha sādhuḥ dṛiṣṭvā nirantarām
 patitāṃ bhuvi tad-rakta-dhārām anusaran yayau. 162
 atrāntare bhakshayaṃ taṃ dṛiṣṭvā Jīmūtavāhanam
 hrīṣṭaṃ, viramya Garuḍaḥ cintayāmāsa tatksaṇam: 163
 «aho! apūrvāḥ ko 'py esha, bhakshyamāno 'pi yo mayā
 «prahrīṣhyati mahā-sattvo, na tu prāṇair viyujyate. 164
 «bibharti lupta-çeṣe ca gātre romāñca-kañcukam,
 «kiṃca 'upakāriṇi 'iva 'asya mayi dṛiṣṭiḥ prasīdati. 165
 «tad na 'esha Nāgaḥ, ko 'py esha sādhuḥ; pricchāmi, na 'admy amum.»
 iti Tārkshyaṃ vimṛiçyantāṃ prāha Jīmūtavāhanaḥ: 166
 «Pakṣīndra, kiṃ nivṛitto 'si? na hi me māṇsa-çõṇitam
 «dehe nāsti, na ca 'adyāpi paritṛipto 'si, bhuñkṣva tat!» 167
 etac çrutvā 'atisāçcaryas taṃ sa papraccha Pakṣi-rāt:
 «Nāgo nāiva 'asi; tad brūhi, mahātman, ko bhavān?» iti. 168
 «Nāga eva 'asmi; ko 'yaṃ te praçnaḥ? prakṛitam ācara!
 «prastutārtha-viruddhaṃ hi ko 'bhidadhyād abālīçaḥ?» 169
 evaṃ prativadaty eva Tārkshyaṃ Jīmūtavāhane,
 prāptaḥ sa Čaṅkhacūdo 'tra dūrād eva 'abhyabhāṣhata: 170
 «mā mā kṛithā mahā-pāpaṃ sāhasaṃ, Vinatātmaja!
 «ko 'yaṃ bhramas te? na hy esha Nāgo, Nāgo 'ham esha te.» 171
 ity uktvā drutaṃ āgatyā, madhye sthītvā tayor dvayoḥ,
 dṛiṣṭvā ca Tārkshyaṃ vibhrāntāṃ, Čaṅkhacūdo 'bravit punaḥ: 172
 «kiṃ bhrāmyasi? phaṇāḥ kiṃ me jihve dve ca na paçyasi?
 «Vidyādharasya kiṃ ca 'asya saumyaṃ paçyasi na 'ākṛitim?» 173
 Čaṅkhacūde vadaty evaṃ, bhāryā ca pitarau ca tau
 Jīmūtavāhanasya 'atra sarve satvaram āyayuḥ. 174
 viluptāṅgaṃ ca taṃ dṛiṣṭvā, pitarau tasya tatksaṇam
 cakrandatus tau: «hā putra! hā hā Jīmūtavāhana! 175
 «hā kārūnika! hā vatsa parārtha-pratta-jīvita!
 «hā kathaṃ, Vainateya, 'idam avimṛiçya kṛitaṃ tvayā?» 176
 etac çrutvāiva Tārkshyo 'tra so 'nutapto vyacintayat:
 «hā kathaṃ bodhisattvañçaḥ sammohād bhakṣhito mayā 177
 «Jīmūtavāhanaḥ so 'yaṃ parārtha-prāṇa-dāyakaḥ,
 «yasya bhramati kṛitsne 'smiṃs trailokye kīrti-ghoṣhaṇā? 178
 «tad me, mṛite 'smin, pāpasya prāptam agni-praveçanam;
 «adharmā-viṣha-vṛikṣhasya pacyate svādu kiṃ phalam?» 179
 iti cintākule Tārkshye, dṛiṣṭvā bandhūn, nipaty saḥ
 vṛaṇa-vyathāyāṃ, pañcatvaṃ prāpa Jīmūtavāhanaḥ. 180
 tato vilapatoḥ tatra tat-piṭroḥ çoka-dinayoḥ,
 utkrāmya muhur ātmānaṃ Čaṅkhacūde ca nindati, 181

bhāryā Malayavaty asya nabho dṛiṣṭvā 'aṣru-gadgadāṃ
 pūrva-prasaṇṇāṃ varadāṃ ity upalabhata 'Ambikāṃ: 182
 « Vidyādharaḍhipa-bhāvi-cakravartī patis tava
 « bhavitā », 'ity aham ādīṣṭā, devi Gauri, tadā tvayā; 183
 « tad mithyā-vādinī jātā tvam asy adya kathāṃ mayi? »
 ity uktavatyāṃ tasyāṃ, sā Gaurī pratyakṣatāṃ agāt. 184
 « na me mithyā vacaḥ, putri! » 'ity uktvā sā sva-kamaṇḍaloḥ
 amṛitena 'āṇu Jimūtavāhanāṃ siṅcati sma tam. 185
 tena so 'kṣata-sarvāṅgaḥ pūrvādhikātara-dyutiḥ
 jīvan sadyaḥ sa uttasthau kṛitī Jimūtavāhanāḥ. 186
 utthitāṃ praṇatāṃ tam ca, sarveshu praṇamatsu, sā
 uvāca devī: « tustīṣmi deha-dānena te 'munā; 187
 « tad eshā tvā 'abhihiṅcāmi, putra, 'ātmīyena paṇinā
 « Vidyādharāṇāṃ ākalpaṃ cakravartī-pade 'dhunā. » 188
 evaṃ vadantī Jimūtavāhanāṃ kalaṇḍambubhiḥ
 tam abhyāhiṅcac Ṣarvāṇī, pūjītā ca tiro dadhe. 189
 nipetuḥ ca 'atra tatkalāṃ divyāḥ kusuma-vṛiṣṭayaḥ,
 nadanti sma ca sānandāṃ deva-dundubbhaya divi. 190
 atha 'uvāca sa tam prahvas Tārksyho Jimūtavāhanam:
 « cakravartin, aham prītaḥ puruṣhāṭiṇaye tvayi, 191
 « apūrvodāra-matinā trijagat-kautukāvaham
 « brahmāṇḍa-bhitti-likhitāṃ yena citram idaṃ kṛitam. 192
 « tad māṃ praṇādhī, mattaḥ ca vṛiṇiṣhva 'abhimatāṃ varam! »
 ity uktavantaṃ Garuḍam mahā-sattvo jagāda saḥ: 193
 « na bhakṣyāḥ sānutāpena bhūtvā Nāgāḥ punas tvayā,
 « te 'py asthi-ṇṣhā jīvantu, ye tvayā pūrva-bhakṣitāḥ! » 194
 « evam astu! na bhokṣhye 'haṃ Nāgān, ṇāntam atāḥ param.
 « praḅ ye bhuktāḥ ca, te jīvantv! » iti Tārksyho 'py uvāca saḥ. 195
 tato 'sthi-ṇṣhā ye 'py āsan Nāgās tat-pūrva-bhakṣitāḥ,
 te 'pi sarve samuttasthau tad-varāṃṛita-jīvitāḥ. 196
 Surair Nāgair muni-gaṇaiḥ sānandair militair atha
 sa loka-tritayābhikhyāṃ babhāra Malayācalāḥ. 197
 tatkalāṃ tam ca Jimūtavāhanodantam adbhutam
 Gauryāḥ prasādād vividuḥ sarve Vidyādhareṇṇarāḥ. 198
 āgatya te ca caraṇāvanatā Himādrim
 ninyuḥ kṣaṇād mudita-bandhu-subṛit-sametam
 tam Pārvatī-sva-kara-klipta-mahābhishekam
 sac-cakravartinam atha pratimukta-Tārksyham. 199
 tatra ca pitrā mātṛā
 Mitrāvasunā ca Malayavatyā ca
 nija-grīha-gatāgatena ca
 saṃyuktaḥ Ṣaṅkhacūḍena, 200
 lokottara-caritādbhuta-
 siddhāṃ Jimūtavāhanāḥ suciram
 abhajata ratnōpacitāṃ
 Vidyādhara-cakravartī-dhuraṃ. 201

ity atyudāra-sarasām
 ākhyāya kathām, tadā sa Vetālaḥ
 punar eva taṃ Trivikrama-
 senaṃ papraccha rājānam: 202
 « tad brūhi: Çaṅkhacūḍaḥ
 « kiṃ vā Jimūtavāhana 'bhyadhikāḥ
 « sattvena tayo ubhayor? »
 « pūrvoktaḥ ca 'atra samayas te. » 203
 ity asmād Vetālāc
 çrutvā, mannaṃ vihāya çāpa-bhayāt,
 tam uvāca sa Trivikrama-
 seno nripatir nirudvegāḥ: 204
 « babu-jaṇma-siddham etac
 « citraṃ Jimūtavāhanasya kiyat?
 « çlāghyas tu Çaṅkhacūḍo,
 « maraṇottirṇo 'pi yo ripave 205
 « anya-dattātmanam
 « prāpya, sudūraṃ gatāya Tārksyāya
 « paçcād dhāvan gatvā
 « svaṃ deham upānayat prasabham. » 206
 etad niçamyaiṃ nripasya tasya
 vākyaṃ, sa Vetāla-varo jagāma
 punaḥ sva-dhāmaiṃ tad-anśa-prishṭhād;
 nripo 'pi taṃ so 'nuyayau tathaiṃ. 207

Taraṅga 91. (Vetāla 17.)

Tato gatvā punas tasmāt sa rājā çinçapā-taroḥ
 taṃ Trivikramaseno 'ñse viro Vetālam agrabit. 1
 prasthitam ca tatas taṃ sa Vetālaḥ skandhato 'bravit:
 « rājan, çrama-vinodāya, çriṇv, imāṃ vacmi te kathām: 2

Akhaṇḍa-dharma-maryādaṃ Gaṅgā-kūle kṛitāspadam
 kaler agamyam Kanakapuraṃ nāma 'abhavat puram. 3
 tasmin Yaçodhanākhyo 'bhūd anvartho vasudhādhipaḥ,
 raraksha viplavāmbhodher yo velādrir iva kṣhitim; 4
 jagad-āhlādakaḥ caṇḍa-pratāpo 'khaṇḍa-maṇḍalaḥ
 vidhinā yaç ca candrārṇāv ekī-kṛitya 'iva nirmame; 5
 maurkhyam para-parivāde, na çāstrārthe, daridrātā
 doshe, na koça-daṇḍābhyam yasya 'āsic ca mahipateḥ; 6

pāpa-bhīrur yaço-lubdhah shaṇḍah para purandhrishu
yah çauryaudārya-çringāramayo janatayā jage. 7

tasya rājñah pure tasminn abbūd eko mahā-baṇik,
Unmādinī 'iti khyātā ca kanyā tasya 'abhavat sūtā; 8
yo yas tām hi dadarça 'atra, sa sa tad-rūpa-saṃpadā
unmādyati sma Madanasyāpi mohana-çaktayā. 9
tasyām ca yauvana-sthāyām, sa gatvā tat-pitā baṇik
Yaçodhanam tam rājānam nīti-vedī vyajijñapat: 10
«trailokya-ratna-bhūtā me pradeyāsti sūtā, prabho!
«tām anāvedya devasya na 'anyasmai dātum utsahe; 11
«devo hi sarva-ratnānām prabhuḥ kṛtsne-'pi bhūtale.
«tat svikṛitya 'anugrihñātu devas tām pratimucya vā.» 12

ity ākarnya baṇig-vākyam, sa rājā brāhmaṇān nijān
sādaram vyasrijat tasyāḥ saulakshanyam avekshitam, 13
te gatvā brāhmaṇā dṛishṭvā tām trailokyāika-sundarīm,
sadyah kshobham yayur viprā, labdhvā dhairyam acintayan: 14
«imām prāpnoti ced rājā, tad rāshṭram avasidati;
«etad-mobita-citto hi kim sa rājyam avekshate? 15
«tasmāt sulakshaṇā 'ity eshā na 'ākhyeyā kshitipāya naḥ.»
ity evam mantram saṃmantrya, rājñas te jagmur antikam; 16
«kulakshaṇā sā, deva!» 'iti tam ūcuḥ ca 'atra te mṛishā.
tena rājā sa nṛiva 'etām svicakāra baṇik-sūtām. 17

tatas tad-ājñayā tām sa kanyām Unmādinīm pitā
baṇig Baladharākhyāya tat-senāpataye dadau. 18
atha sā tad-grihe tasthau bhartrā tena samam sukham,
«kulakshaṇā 'ity aham rājñā tyaktā», 'ity ātta-vimānanā. 19

yāti kāle ca, jātv atra hatvā hemanta-hastinam
phulla-kundalatā-danta-mathitāmbhojinivanam, 20
ājagāma lasat-pushpa-mañjarī-keçarāvaliḥ
cūtāṅkura-nakhaḥ kṛdān kānane madhu-keçarī. 21
tatkālām ca 'atra nagare tam vasanta-mahotejavam
sa rājā nirayau drashṭum gajārūdhō Yaçodhanah. 22
tad-rūpāloka-saṃbhāvya-viplavāḥ kulayoshitah
apasārayitum dattam tadā ca 'udghosha-dīṇdimam. 23

sā çrutvā 'Unmādinī tasmai rājñe sva-griha-harinyataḥ
ātmanam darçayāmāsa parityāgāvamānataḥ. 24
sa ca tām cukshubhe dṛishṭvā rājā, jvālām iva 'udgatām
saṃdhukshitasya kāmāgner madhunā Malayānilaiḥ. 25
nirvarṇayanāç ca tad-rūpam jaitram astraṃ Manobhuvah
gāḍham pravishṭam hṛdaye, kshaṇād moham upāyayau. 26
bhṛityair āçvāsitaç ca 'atra rājadhānīm praviçya saḥ,
prishṭebhyo bubudhe tebhyas tām prāç upanatojjhitām. 27
tato nirvāsya deçāt tāns tat-kulakshaṇa-vādinah
viprān, anuñcam dadhyau tām eva 'utkaḥ sa bhūpatiḥ: 28
«aho! jadātmā nirlajjaç candro nityam udeti yat,
«jagad-netrotsave tasya nishkalaṅke mukhe sati! 29

«kathorau hema-kalaçau gaja-kumbhau ca karkaçau
 «labhetām na 'upamām asyāḥ stanayos tuṅga-pīṇayoḥ. 30
 «kāñci-nakṣatramālāṅkaṃ tac ca 'asyā jaghanasthalaṃ
 «kaṃ na Kaṃdarpa-mātaṅga-mastakābhaṃ vilobhayet?» 31
 iti tāṃ cintayann antaḥ, kṣhiyate sma dine dine
 kāmāgni-putrapākena pacyamānaḥ sa bhūmipah, 32
 hriyā nigūhamanaḥ ca, pricchadbhyo vāhya-lakṣhaṇaiḥ
 kṛicchrāc çaṇsa ca 'āpteḥbhyah sva-piḍā-kāraṇaṃ sa tat. 33
 «alam saṃtapyā! bhajase svādhināṃ tarhi kiṃ na tāṃ?»
 ity uktas taḥ ca nṛiva 'etad anumene sa dhārmikah. 34
 tato Baladharo buddhvā sa senāpatir etya tam
 prabhum abhyarthayāmāsa sad-bhaktaḥ caraṇānataḥ: 35
 «dāsastrī tava dāsy eva sā, deva, na parāṅganā;
 «svayaṃ ca 'aham prayacchāmi, tad bhāryāṃ svikurushva me! 36
 «athavā tāṃ tyajāmi 'iha, deva, devakule; tataḥ
 «na doṣo grahaṇe tasyās tava, deva, kulastriyaḥ.» 37
 iti sva-senāpatinā nirbandhena sa pārthivaḥ
 tena 'anunāthya māno 'pi sāntaḥkopam uvāca tam: 38
 «rājā bhūtvā katham kuryām adharmam aham idṛiḥam?
 «mayy ullaṅghita-maryāde, ko hi tiṣṭhet sva-vartmani? 39
 «bhakto 'pi ca bhavān pāpe niyojayati māṃ katham
 «paraloka-mahā-duḥkha-hetau kṣaṇa-duḥkhāvahe? 40
 «na kṣamishye ca, te dharmyān dārān yadi vihāsyasi;
 «saheta māḍṛiḥaḥ ko hi tāḍṛiḥaṃ dharmā-viplavam? 41
 «tad varam mṛityur», ity uktvā sa rājā nishishedha tam;
 tyajanty uttama-sattvā hi prāṇān api, na satpatham. 42
 tathāiva 'arthayamānāḥ ca paura-jānapadān api
 militān sa nirācakra rājā sudṛiḍha-niṣcayaḥ. 43
 tataḥ krameṇa tenāiva smara-jvara-bharoṣhmaṇā
 prakṣhīṇa-dehaḥ prayayau sa yaçāḥ-çeshatām nripah. 44
 senāpatiḥ ca 'asabishṇus tam tathā pramayam prabhoh
 so 'gṇiṃ viveça; bhaktānām anirvācyam hi ceshṭitam. 45

ity ākhyāta-kathāçcaryo Vetālo 'nsa-sthitas tadā
 sa Trivikramasenam tam bhūyaḥ papraccha pārthivam: 46
 «tad etayoḥ ko, nripate, senāpati-mahibhṛitoḥ
 «satyena 'abhyadhiko? brūhi! pūrvoktaḥ samayaḥ ca te.» 47
 iti Vetālataḥ çrutvā, mukta-maunaḥ sa tam nripah
 pratyuvāca: «dvayo rājā satyavān adhikas tayoḥ.» 48
 tad ākarnyaiva Vetālaḥ sākshepaṃ tam abhāshata:
 «senāpatiḥ katham na 'atra, rājann, abhyadhiko? vada! 49
 «yas tathā svāmine bhaktyā sva-bhāryāṃ tam tathā-vidhām
 «sucira-jūṭa-tad-bhoga-sukhāsvādo 'py upānayat, 50
 «ātmanam ca 'agnisāc cakre, tasmin pañcatvam āgate;
 «anāsvādita-tad-bhogas tat-kāntām tu jahau nripah.» 51

Vetālena 'evam ukto 'tha vihasya sa nripo 'bravīt:
 «yady apy evaṃ, tathāpy etat kiṃ citraṃ, kulaputrakāḥ 52
 «senāpatih sa bhaktyā yat svāmy-arthe tat tathā 'akarot?
 «prāṇair api hi bhṛityānāṃ svāmi-saṃrakṣaṇaṃ vratam. 53
 «rājānas tu madādhmātā, gajā iva niraṅkuṣāḥ,
 «chindanti dharma-maryādā-ṣṛīṅkhalāṃ viśayaṇmukhāḥ. 54
 «teṣāṃ hy udrikta-cittānāṃ abhishekaṃbubhiḥ samam
 «viveko vigalaty oghena 'uhyamāna iva 'akhilāḥ; 55
 «kshipyanta iva ca 'uddhūya calac-cāmara-mārutaiḥ
 «vṛiddhōpadishṭa-ṣāstrārtha-rajo maṣaka-makṣhikāḥ; 56
 «ātapatreṇa satyaṃ ca sūryāloko nivāryate,
 «vibhūti-vātyōpahatā dṛiṣṭir mārgaṃ ca na 'ikṣhate; 57
 «te te ca vipadaṃ prāptā māra-mohita-cetasāḥ
 «jagad-vijayino 'pi 'iha rājāno Nahushādayaḥ. 58
 «esha rājā punaḥ prithvyāṃ eka-chattro 'pi yat tayā
 «Unmādinā capalayā Lakṣmīyā 'iva na vimohitaḥ, 59
 «prāṇān api samantāc ca tatyāja, na punaḥ padam
 «amārge nidadhe: dhīras tad asau me 'dhiko mataḥ.» 60
 ity ākarṇya nripasya tasya vacanaṃ, bhūyas tad-aṅsasthalād
 Vetālaḥ sahasā svam eva sa padam māyā-prabhāvād yayau,
 rājāpy anvasarat tathāiva sa punaḥ saṃprāptum etam javād;
 ārabdhe hi suduṣhkare 'pi mahatāṃ madhye virāmaḥ kutāḥ? 61

Taraṅga 92. (Vetāla 18.)

Tataḥ pitṛivane tasmin, kravya-bhakṣhibhir āvṛite
 jvalā-vilola-rasanair Bhūtair iva citāgnibhiḥ, 1
 gatvā 'etasyāṃ akṣhobhyaḥ kṣhapāyāṃ cīṇṇapā-taraṃ
 sa Trivikramasenaṃ tam āśasāda nripaḥ punaḥ. 2
 tatra 'apaṇyac ca Vetāla-vikritān sadṛiṣṭakṛitān
 ullambamānān sa bahūn preta-kāyaṃ aṇṇakitam. 3
 «aho! kiṃ etat? kiṃ vā 'adya māyī kālaṃ kshipaty ayam
 «Vetālo me? na vedmy eṣāṃ grāhyaṃ yena 'iha bhūyasām. 4
 «asiddhārthasya ced rātrir iyaṃ mama gamiṣhyati,
 «tato vahnim pravekṣhyāmi, na sahiṣhye tu hāsyatām.» 5
 iti cintayatas tasya rājño vijñāya niṣcayam,
 sattva-tuṣṭaḥ sa Vetālaḥ sva-māyāṃ saṃjahāra tām. 6
 tato dṛiṣṭvā 'ekam eva 'atra Vetālaṃ nri-kalevare,
 avatārya gṛihītvā 'aṅse sa pratasthe punar nripaḥ. 7

prakrāmantam ca tam bhūyaḥ sa Vetālo 'bhyabhāshata:
«rājan, na 'udvijase citram! tad imām me kathām ṣṛiṇu: 8

Asti Gauri-tapaḥ-kleṣa-vṛitenā Tripurārīṇā
asāmānya-guṇōtkarasha-lubdhena 'iva svayaṁ vṛitā 9
Bhogavaty-Amaravatyos tṛitīyā 'Ujjayinī purī,
udāra-sukṛita-prāpya-nānā-bhogopavṛīṇhitā; 10
yasyāṁ stabdhatva-kārkaṣye kuceshu varayoshitām,
tāsām eva bhruvor bhaṅgo, locaneshu ca cāpalam; 11
tamo niṣāsu, vakratvaṁ yasyāṁ kavi-vakroktishu,
mado dantishu, jādyam ca muktā-malayajendushu. 12
tasyāṁ Candraprabhākhyasya rājño māno bahu-ṣrutah
Devasvāmī 'ity abhūd vipro bhūri-yajño mahā-dhanah. 13
tasya kālēna tanayaḥ Candrasvāmī 'ity ajāyata;
so 'dhīta-vidyo 'pi yuvā dyūṭaika-vyasano 'bhavat. 14
ekadā ca dvijasutaḥ Candrasvāmī sa kāmpana
dyūṭakāra-mahā-tiṇṭhām dyūṭena krīdituṁ yayau; 15
«āḥliṣhyāmaḥ kam atra?» 'iti vipadbhir iva vīkṣitām
vikṣiptaiḥ kṛiṣṇasārābhair netirair akṣhair nirantaram; 16
«kaḥ so 'sti, na ṣṛiyam yasya harāmy apy Alakāpateḥ?»
iti 'iva tanvatīṁ nādān dyūṭakṛit-kalaha-svanaiḥ. 17
tām praviṣya kramād, divyann akṣhaiḥ sa kitavaiḥ saba,
vastrādi hārayitvāpi dhanam anyad ahārayat. 18
mṛigyamānaṁ ca yad na 'adāt sa tad dhanam asaṁbhavi,
tad avasṭabhya śabhyena lagudaiḥ paryatādlyata. 19
lagudāhata-sarvāṅgaḥ pāshāṇam iva niṣcalam
krītvā mṛitam iva 'ātmānaṁ tasthau viprasuto 'tha sah. 20
tathāiva divasān dvitrāṇs tatra tasminn avasthite,
kruddhaḥ sa sabhyash tiṇṭhāyām kitavān svān abbāshata: 21
«ṣṛitā 'anena 'aṣmatā, tad etaṁ kṣhipata kvacit
«nītvā 'andhakūpe nihsattvaṁ! dhanam dāsyāmy ahaṁ tu vah.» 22
ity uktās tena kitavās te Candrasvāminam tataḥ
aranyam ninyur utksipya dūram kūpa-gaveshiṇaḥ. 23
tatra 'eko vṛiddha-kitavas tān anyān evam abhyadbāt:
«mṛito 'yaṁ prāyaṣas; tat kiṁ kūpe kṣiptena no 'dhunā? 24
«tad ihāiva 'enam ujjitvā, vakshyāmaḥ kupa ujjhitam.»
iti te tad-vacaḥ sarve «tathā!» 'iti pratipedire. 25
tatas tyaktvā gateshv eshu kitaveshu, sa utthitah
Candrasvāmī viveṣa 'atra ṣuṇyam ekaṁ Cīvālayam. 26
tatra kiṁcit samācṣvasya cintayāmāsa duḥkhitah:
«viṣvasto māyayā kṣhṭam muṣhitah kitavair aham! 27
«tad idṛiṇaḥ kva gacchāmi nagnopahata-pāṇḍulaḥ?
«pitā bandhuh subṛid vāpi dṛiṣṭvā kiṁ hi vaded mama? 28
«tat samprati sthito 'smi 'iha, naktam ca kṣhut-praṇāntaye
«pācyāmi nirgatya, katham yatishye bhojanam prati.» 29

ity ālocayatas tasya klāntasya 'anambarasya ca
mandikṛitātapo 'stādrim ravis tyaktāmbaro yayau. 30
tāvac ca bhūti-digdhāṅgas tatra 'āyāti sma tāpasah
mahā-vratī jaṭā-çūla-dhara Hara iva 'aparah. 31
sa Candrasvāminam dṛishṭvā, «ko 'si?» 'iti paripricchya ca,
çrutvā tasmāc ca vṛittāntam, prahvaṃ tam tāpaso 'bravit: 32
«tvam mama 'iha 'āçramam prāptaḥ kshut-klānto 'cintito 'tithih;
«tad uttishṭha! kṛita-snāno bhikṣhā-bhāgaṃ mama 'āhara!» 33
ity ukto vratinā so 'tha Candrasvāmī jagāda tam:
«vipro 'haṃ, bhagavan, bhokshye bhikṣhā-bhāgaṃ katham tava? 34
tac çrutvā sa vratī siddhaḥ praviçya maṭhikāṃ nijām,
ishṭa-sampādinīm vidyāṃ sasmāra 'atithi-vatsalah. 35
saṃsmṛitopasthitām tām ca, «kiṃ karomi?» 'iti vādinim,
«amushya 'atithyam atitheḥ kurushva!» 'iti çaçaṣa tām. 36
«tathā!» 'ity ukte tayā tatra sodyānam sāṅganājanam
puram sauvarṇam utpannam Candrasvāmī dadarça saḥ. 37
vismitam ca tam abhyetya tasmād vārāṅganāḥ purāt
ūcur: «uttishṭha, bhadra! 'ehi, buṅkshva, tyaja çramam!» 38
ity uktvā 'abhyantaram nītvā, snāpayitvā 'anulipyā ca,
tābhiḥ sa datta-sadvastro ninye 'nyad vāsakottamam. 39
tatra 'antaḥ sa dadarça 'ekāṃ pradhāna-yuvatiṃ yuvā
sarvāṅga-sundariṃ dhātrā kautukād iva nirmītam. 40
tayā sa sotkayā 'utthāya svāsanārdhōpaveçitaḥ
bubhuje divyam āharam tayāiva 'atra samam tataḥ. 41
bhukta-pañcaphala-svādu-tāmbūlah sa rasena ca
paryāṅkaçayane bheje tat-sambhoga-sukham niçi. 42
prātaḥ prabuddhaç ca 'apaçyat tam eva 'atra Çivālayam,
na tām divyāṅganām, nāpi puram tad, na paricchadam. 43
tataḥ sa vigno niryātam maṭhikātaḥ smitānanam
pṛishṭa-rātri-sukham prājñāṣ tāpasam tam vyajijñapat: 44
«tvat-prasādād ahaṃ rātrāv ushito, bhagavan, sukham;
«kiṃtu yāsyanti me prāṇās tayā divyastriyā vinā.» 45
tac çrutvā sa tapasvī tam hasan kārūṇiko 'bravit:
«ihaiva 'āssva! punar naktam bhaviṣhyati tathāiva te.» 46
ity ukte vratinā tena, tad-yuktyaiva pratikshapam
Candrasvāmy atra so 'bhukta bhogāns tāns tat-prasādātāḥ. 47
buddhvā ca tam çanair vidyā-prabhāvam, vidhi-coditāḥ
ekadā tāpasendram tam sa prasādyā 'anvayācata: 48
«satyam kṛipā ced, bhagavan, mayi te çaraṇāgate,
«tad etām dehi me vidyām, yat-prabhāvo 'yam idṛiçaḥ.» 49
iti bruvāṇam nirbandhāt tam pratyāha sa tāpasah:
«asādhya tava vidyā 'iyam, sādhyate 'ntar jale hy asau. 50
«tatra ca 'eshā spijaty āçu japataḥ sādhakasya tat
«māyā-jālam vimohāya, yena siddhim na so 'çnute. 51
«sa hi tatra punar jātam bālam ātmānam ikṣhate,
«tato yuvānam udūḍha-dāram jātātmajam tathā. 52

«suhrid me 'yam, ayaṃ çatur», iti mithyā sa muhyati,
 «na ca smarati janma 'idaṃ, na vidyā-sādhane kriyāṃ. 53
 «yas tu trir-aṣṭa-varṣaḥ saṇ guru-vidyā-prabodhitaḥ
 «janma smṛtvā, viditvā tad dhīro māyā-vijr̥mbhitam, 54
 «tad-vaço 'py atra kurute tathāiva 'agni-praveçanam,
 «paramārtham jalottīrṇaḥ siddha-vidyaḥ sa paçyati. 55
 «anyasya na paraṃ vidyā çishyasya 'eṣā hi sidhyati,
 «asthānārpaṇato yāvad guror api vinaçyati. 56
 «mat-siddhyāiva phale siddhe, kiṃ graheṇa 'amunā tava?
 «mat-siddhi-hānyā mā jātu tavāiva tad api nañkshyati!» 57
 evaṃ tapasvinā 'ukte 'pi, Candrasvāmī graheṇa saḥ,
 «çikshyāmi sarvaṃ; mā bhūd vaç cintā 'atra!» 'iti tam abravīt. 58
 tato 'smai pratipede tām vidyām dātum sa tāpasah;
 vata! 'ācritānurodhena kiṃ na kurvanti sādhaṇaḥ? 59
 tato gatvā nadi-tīraṃ sa taṃ sma 'āha mahā-vratī:
 «vatsa, vidyām japan māyām yadā drakshyasi tām, tadā 60
 «māyāgnim eva praviçer vidyayā bodhito māyā;
 «ahaṃ hi tāvat sthāsyāmi tavāiva 'iha nadi-taṭe.» 61
 ity uktvā dhyāpayāmāsa tam ācānta-çucim çuciḥ
 sa Candrasvāminam vidyām samyak tām vratinām varaḥ. 62
 tatas tira-sthite tasmin guraū, mūrdhnā praṇamya tam,
 Candrasvāmī sa rabhasād nadīm avatatāra tām. 63
 tasyām antar jale vidyām tām japan, sahasāiva saḥ
 tad-māyā-mohito, mithyā sarvaṃ viśmṛitya janma tat, 64
 vikshyate yāvad anyasyām utpannaḥ svātmanā puri
 putro viprasya kasyāpi, vṛddhiṃ ca çanakair gataḥ; 65
 kṛtōpanayano 'dhīta-vidyo dārān avāpya ca,
 tad-duḥkha-sukha-saṃmūḍhaḥ saṃvṛitto 'patyavān kramāt; 66
 tataç ca 'atra suta-sneha-svikṛitas tat tad ācaran,
 sthito baddha-ratiḥ sākam pitṛibhyām bāndhavais tathā. 67
 evaṃ janmāntaraṃ mithyā tasya 'anubhavato 'tra saḥ
 kālāprabodhinīm vidyām guruḥ prāyukta tāpasah. 68
 sa tad-vidyā-prayogena sadyas tena prabodhitaḥ,
 smṛtvā 'ātmānam gurum taṃ ca, māyā-jālam avetya tat, 69
 udyato 'gni-praveçāya vidyā-sādhya-phalāptaye,
 paryavāri nishedhadhbhir vṛiddhāpta-guru-bandhubhiḥ. 70
 bahuço bodhyamānaç ca tair, divya-sukha-lolupaḥ
 sa sajjita-citaṃ prāyād nadi-tīraṃ sabāndhavaḥ. 71
 dṛiṣṭvā 'atra pitarau vṛiddhau bhāryām ca maraṇodyatām
 krandanti bālāpatyāni, so 'tha mohād acintayat: 72
 «kasṭap! mṛiyante svajanāḥ sarve me viçato 'nalam,
 «na ca jānāmi, kiṃ satyaṃ guros tad vacanam na vā. 73
 «tat kiṃ nu praviçāmy agnim? uta na praviçāmi kim?
 «athavā tat kathaṃ mithyā syāt saṃvādi guror vacaḥ? 74
 «tad viçāmy analam kāmam», ity antaḥ pravimṛiçya saḥ,
 agni-praveçam vidadhe Candrasvāmī kila dvijaḥ. 75

anubhūta-hima-sparṣo vahneṣ ca sa savismayaḥ
 cānta-māyo nādi-toyād utthāya 'upāyayaḥ taṭam. 76
 tatra sthitaḥ ca dṛiṣṭvā taṁ guruṁ natvā ca pādayoh,
 pricchantāḥ ca 'agni-ṣaityāntāḥ svam udantam abodhayat. 77
 tatas taṁ sa guruḥ sma 'āha: «vatsa, ṣaṅke kṛitas tvayā
 «apacāro 'tra; ṣitas te katham jāto 'gnir anyathā? 78
 «adṛiṣṭam etad etasyā vidyāyāḥ sādhanē yataḥ.»
 etad guror vacaḥ ṣrutvā, Candrasvāmī jagāda saḥ: 79
 «na 'apacāro mayā kaṣcid vihito, bhagavann!» iti.
 tataḥ sa tad-gurur vidyāṁ jijñāsus tāṁ samasmarat, 80
 na ca sā 'āvīr abbūt tasya, na ca tac-ṣishyasya tasya vā.
 nashṭa-vidyāv atha 'ubhau tau vishaṇṇau jagmatus tataḥ. 81

ity ākhyāya kathāṁ, atha
 Vetālaḥ pṛiṣṭavān sa taṁ bhūyaḥ
 pṛithvipatiṁ Trivikrama-
 senaṁ, samayaṁ nigadya pūrvoktam: 82
 «rājan, samṣayam etaṁ
 «chindhi mama! brūhi: hetunā kena,
 «vihite 'pi yathoddiṣṭe
 «karmaṇi, vidyā 'ubhayos taylor nashṭā?» 83
 etat sa Vetāla-vaco niṣāmya,
 taṁ pratyavocad manujendra-vīraḥ:
 «jāne, bhavān me kshipati 'iha kālam;
 «yogēṣvara, 'evaṁ tad api bravīmi: 84
 «na duṣhkareṇāpi hi karmaṇaiva
 «cuddhena siddhiḥ puruṣhasya labhyā,
 «yavad na niḥṣaṅka-vikalpa-cuddham
 «dhīraṁ mano nirmala-sattva-vṛitti; 85
 «tatra 'asya mandasya tu vipra-yūnaḥ
 «cittaṁ prabodhyāpi vikalpate sma,
 «vidyā na sā tena gatā 'asya siddhim;
 «asthāna-dānāc ca guror vinashṭā.» 86
 iti tasya nṛipasya sṛiṣṭa-vāco
 vata Vetāla-varo 'nsataḥ sa bhūyaḥ
 nijam eva padaṁ yayāv alakshyo,
 nṛipatis taṁ ca tathāiva so 'nvayāsīt. 87

Taraṅga 93. (Vetāla 19.)

Atha gatvā punaḥ skandhe Vetālaṁ ṣiṅcapā-drumāt
 sa Trivikramasenaḥ taṁ grihītvā 'udacalad nṛipaḥ. 1

āgacchantam ca tam bhūyaḥ sa Vetālo 'bhyabhāshata:
«rājan, çriṇu! kathām ekām hṛidyām te kathayāmy aham: 2

Asti Vakrolakam nāma puram Surapuroṇamam;
tasmin Sūryaprabhākhyo 'bhūd rājā Jambhāri-saṃnibhaḥ, 3
saukaryodyatayā mūrtyā dattānando vasumdharam
imam Harir iva 'uddhṛitya yo babbhāra ciram bhuje; 4
dhūmāsaṅge 'cru-sampātaḥ, çriṅgāre mārā-saṃkathāḥ,
dvāṣṭheshu hema-daṇḍāḥ ca rāṣṭre yasya 'abhavan prabhoḥ. 5
sarva-sampat-saṃriddhasya tasya 'ekā 'abhūd anirvṛtiḥ,
na 'udapadyata yat putro bahushv antaḥpureshv api. 6
etasmiṇ ca kathā-saṃdhau Tāmralīptyam mahā-puri
babbhūva Dhanapālākhyo dhuryo dhanavatām baṇik. 7
tasya ca 'ajāyata 'ekaiḥ nāmnā Dhanavati sūtā,
Vidyādhari cyutā çāpāt saundaryeṇaiḥ sūcitā. 8
tasyām ca yauvana-sthāyām, sa baṇik pañcatām yayau;
tad-dhanam rājāsānāthyād ākrāntam atha gotrajaiḥ. 9
tato Hiranyavaty-ākhyā baṇijas tasya gehinī
ādāya ratnābharaṇam nijam aprakāṣa-sthitam, 10
Dhanavatyā tayā sākam sva-duhitṛā niçāmukhe
palāyā dāyāda-bhayād gṛhād guptam viniryayau. 11
dhvāntena vahir antaḥ ca sā duḥkhena 'andhakāritā
kricchrād vahiḥ puram prāyāt sūtā-bastāvalambinī. 12
tatra saṃtamase yānti vidhi-yogād alakshitam
ānsena 'atādayac caurām çulāgrāropita-sthitam. 13
sa sajīvas tad-ānsāgra-ghaṭanādhika-pīditāḥ,
«āḥ! kshate kshāram etad me kshiptam kena?» 'ity abhāshata. 14
tatas tatraiva sā, «ko 'si?» 'ity apricchat tam baṇig-badhūḥ;
pratyuvāca tataḥ cauraḥ: «cauro 'ham iha sūcitāḥ; 15
«çule pāpasya ca 'adyāpi na 'utkrānti mama 'asavaḥ.
«tad, ārye, tvam mama brūhi: kā 'asi? kva 'evam prayāsi ca?» 16
tac çrutvā 'asya baṇig-bhāryā yāvat svodantam āha sā,
tāvat tilakitam prācyā mukham udbhāsitendunā. 17
tato dikshu prakāṣasu sa cauras tam baṇik-sūtām
dṛiṣṭvā Dhanavatīm kanyām, tad-mātaram uvāca tam: 18
«çriṇu me prārthanām ekām! sabasram kāñcanasya te
«dadāmi, tad imam mahyam sva-sūtām dehi kanyakām!» 19
«kim etayā tava?» 'ity ukto hasantya 'atra tayā, 'atha saḥ
punaḥ cauro 'bravīd: «nāsti putro mama gatāyushaḥ, 20
«na ca 'aputro 'çnute lokān; tad esha yam mad-ājñayā
«kutaçcij janayet putram, kshetrajāḥ sa bhaved mama. 21
«ity etām prārthaye, tvam tu tad vidhatsva mama 'ipsitam!»
tac çrutvā sā baṇig-yoshiḥ lobhāt tat pratyapadyata, 22

āniya ca kuto 'py ambu, pāṇau caurasya tasya sâ,
 «eshâ sutâ mayâ tubhyam kanyâ dattâ!» 'ity apātayat. 23
 so 'tha tad-dubhitur datta-yathoktâjño jagāda tām:
 «gaccha, 'amushya vaṭasya 'adhaḥ khātvâ svarṇam grīhāṇa tat! 24
 «gatāsor dāhayitvâ me deham yuktyâ, visrija ca
 «asthīni tīrthe, sasutâ gaccher Vakrolakam puram. 25
 «tatra Sūryaprabhe rājñi saurājya-sukhite jane,
 «nirupadrava-niçintâ sthâsyasi tvam yathecchayâ.» 26
 ity uktvâ trishitaḥ pītvâ tayaiva 'upāhritam jalam,
 çūla-vyadha-vyathotkrānta-jīvaç cauro babbhūva sah. 27
 tato gatvâ baṇikstrī sâ svarṇam vaṭa-taros talāt
 grīhītvâ, sasutâ guptam agād bhartrī-subhrid-grīham. 28
 tatra sthitvâ ca yuktyâ tad dāhayitvâ kalevaram
 caurasya tasya tīrthâsthi-kshepâdikam akārayat. 29
 anyedyuç ca 'atta-guptârthâ tato nirgatyâ sātmaajā
 prayāntī kramaçah prāpa sâ tad Vakrolakam puram. 30
 tatra 'ekam Vasudattâkhyâd grīham krītvâ baṇigvarāt,
 tasminn uvāsa sutayâ Dhanavatyâ tayâ saha. 31
 tadâ ca tatra 'upādhyāyo Viṣṇusvāmī 'ity abhūt pure;
 Manaḥsvāmī 'iti tasya 'āsic çishyo vipro 'tīrūpavān. 32
 vidyâbhijana-yukto 'pi sa yauvana-vaçikrītaḥ
 tatra Hānsāvalīp nāma vāñchati sma vilāsinīm. 33
 sâ ca sauvarṇa-dināra-çatapañcakam agrahīt
 bhāṭim; tasya ca tad na 'abbhūd, vyashīdat tena so 'nvaham. 34
 ekadâ ca tam adrākshīt tādriçam sâ baṇik-sutâ
 kahāmâbhirāma-vapusham Dhanavaty atra harmyataḥ. 35
 tad-rūpa-gata-cittâ ca bhartuç caurasya tasya sâ
 smṛitvâ 'anujñām, samīpasthām yuktyâ 'avocat sva-mātaram: 36
 «amba, viprasutasya 'asya paçya 'ete rūpa-yauvane,
 «kidriçe vata viçvasya nayanâṣmṛita-varshīni!» 37
 etac çrutvāiva, tasmiñs tām baddha-bhāvām avetya ca,
 tad-mâtâ sâ baṇig-bhāryâ manasy evam acintayat: 38
 «mad-duhitrâ 'anayâ tavad varāṇiyah sūtāptaye
 «kaçcid bhartr-ājñayâ; tasmād esha eva 'arthiyate na kim?» 39
 ity ākalayya vyasṛijat, tat samdiçya manīshitam,
 rahasya-dhārinīm ceṭṣṭam tam ānetum sūtâ-krite. 40
 sâ gatvâ vijane nītvâ ceṭi tasmai çaçāṇsa tat,
 sa ca çrutvâ dvija-yuvâ vyasanī tām abhāsbata: 41
 «yadi Hānsāvalī-hetor dināra-çatapañcakam
 «sauvarṇam diyate mahyam, tad ekām emi yāminīm.» 42
 iti tena 'uktayâ ceṭyâ tayâ gatvâ tathāiva sâ
 uktâ baṇik-strī tasmai tad tad-haste prābhīnod dhanam. 43
 tad grīhītvâ Manaḥsvāmī tat-putryâ vāsakam yayau
 tasyāḥ sa tad-nisṛishṭayâ Dhanavatyāḥ saçeṭikah. 44
 tatra tām vitatōtkanṭhām kāntām bhūshita-bhūtalām
 sâ cakora iva jyotsnām dadarça ca jaharsha ca. 45

tayā saha ca nītvā tām rātrim sambhoga-kīlayā,
 nirgatya sa tato guptam yayau prātar yathāgatam. 46
 sâpi tasmād Dhanavatī sagarbhā 'abhūd banik-sutā,
 kâlē ca sushuve putram lakṣaṇāveditāyatim. 47
 paritushṭam tadā tām ca sutoṭpattyā samātrikām
 ādideṣa Haraḥ svapne darṣita-sva-vapur niḥ: 48
 «yuktam hema-sahasreṇa nītvā bālam ushasy amum
 «Sūryaprabha-nṛpasya 'iha mañca-sṭham dvāri muñca tam! 49
 «evam syāt kṣhemam», ity uktā Çālinā sâ banik-sutā
 tad-mātā ca prabudhya 'etaṃ svapnam anyonyam ūcatuḥ. 50
 nītvā ca tam tatyajatur bhagavat-pratyayāc çicṣam
 rājñāḥ Sūryaprabhasya 'asya sīṇhadvāre sahemakam. 51
 tāvac ca tam api svapne suta-cintāturam sadā
 tatra Sūryaprabham bhūpam ādideṣa Vṛishadvajah: 52
 «uttishṭha, rājan! bālas te sīṇhadvāre sakāñcanaḥ
 «kenâpi sthāpito bhavyo; mañcaka-sṭham grīhāna tam!» 53
 ity uktaḥ Çambhunā prātaḥ prabuddho 'pi tathāiva saḥ
 drāḥsthaiḥ pravīçya vijñāpto niryayau nṛpatīḥ svayam. 54
 drīṣṭvā ca sīṇhadvāre tam bālam sakanakotkaram,
 rekhā-chattrā-dhvajādy-aṅka-pāṇi-pādāṃ çubbhākritim, 55
 «datto mama 'ucitaḥ putraḥ Çambhunā 'ayam», iti bruvan,
 svayam grīhītvā bāhubhyāṃ rājadhānīm viveça saḥ. 56
 cakāra ca 'utsavam, tāvad asaṃkhyātam adād vasu,
 daridra-çabdasya 'ekasya yāvad āsīd nirarthatā. 57
 nṛitya-vādyāḍibhir nītvā dvādaçāḥam, tataḥ sa tam
 putram Candraprabham nāmnā cakre Sūryaprabho nṛpaḥ. 58
 vavridhe rājaputro 'tra so 'tha Candraprabhaḥ kramāt
 vapuṣhā 'iva guṇaḡugheṇēpy āçritānanda-dāyinā. 59
 çānair yuvā ca samjajñe çauryaudārya-çrutāḍibhiḥ
 āvarjita-prakṛitikaḥ kṣhmā-bhārōdvahana-kṣhamāḥ. 60
 tādriçam ca tato drīṣṭvā tam sa Sūryaprabhaḥ pitā
 rājye 'bhīṣicyaiva, kṛitū vṛiddho Vārāṇasīm yayau. 61
 prithvīm çāsati tasminīç ca tanaye naya-çālini,
 sa rājā tatra tatyāja tīvra-tapaç caran tanum. 62
 buddhvā pitṛi-vipattīm tām, anuçocya kṛita-kriyāḥ
 so 'tha Candraprabho rājā sacivān dhārmiko 'bhyadhāt: 63
 «tātasya tāvat kena 'aham anṛiṇo bhavitum kṣhamāḥ?
 «tathāpy ekām sva-hastena dadāmy etasya nīṣkṛitim: 64
 «nītvā kṣhipāmi Gaṅgāyām asthīny asya yathā-vidhi,
 «gatvā sarva-pitṛibhyaç ca Gayām piṇḍam dadāmy aham, 65
 «prasaṅgāt tīrthayātrām ca karomy ā pūrva-sāgaram.»
 ity uktavantam rājānam mantriṇas tam vyajijñāpan: 66
 «na, deva, yujyate kartum etad rājñāṃ kathamcana,
 «na hi rājyam bahu-chidram kṣhaṇam tishṭhatv arakṣhitam. 67
 «tad eshā 'apara-hastena kāryā te pitṛ-apakriyā;
 «sva-dharma-pālanād anyā tīrthayātrā ca kā tava? 68

« bahv-apāyaṃ kva pānthatvaṃ, nitya-guṇtāḥ kva pārthivāḥ? »
 iti mantri-vacaḥ śrutvā, rājā Candraprabho 'bravit: 69
 « alam vikalpaiḥ! pitr-arthe gantavyaṃ niçcitam mayā;
 « drashtavyāni ca tīrthāni, yāvad me kshamate vayah; 70
 « paçcāt ko veti kiṃ bhāvi çarīre kṣaṇa-naçvare?
 « rājyaṃ ca 'āgamaṇaṃ yāvad rakṣyaṃ yuṣhmābhīr eva me. » 71
 śrutvā 'etaṃ niçcayaṃ rājñas, tūṣṇīm āsata mantriṇaḥ.

tataḥ prayāṇa-saṃbhāraṃ sajī-cakre sa bhūpatiḥ. 72
 atha 'ahani çubhe snāto butāṅgīḥ pūjita-dvijah
 sa yuktam ratham āsthāya prayātaḥ çānta-veça-bhrit. 73
 sāmāntān rājaputrāṇç ca paurān janapadān api
 nivartya 'anicchataḥ kricchrād āsīmāntānuyāyinaḥ, 74
 brāhmaṇair vāhaṇārūḍhaiḥ samam sa sapurohitaḥ
 pratasthe saciva-nyasta-rājyaç Candraprabho nripaḥ. 75
 vicitra-veça-bhāṣṭādi-vilokana-vinoditaḥ
 paçyan nānāvidhān deçān, kramāt prāpa ca Jāhnavīm. 76
 dadarça tāṃ ca jantūnām jala-kallola-paṅktibhiḥ
 tridivāroha-sopāna-paddhatim srijatim iva; 77
 Himavat-prabhavāṃ Çambhoḥ kṛita-kṛidā-kacagrahām
 bibhratim ca 'Ambikā-līlām devaṛṣi-gaṇa-vanditām. 78
 rathāvatīrṇas tasyām ca kṛita-snāno yathā-vidhi
 cikṣhepa 'asthīni bhūpasya tasya Sūryaprabhasya saḥ. 79

datta-dānaḥ kṛita-çrāddho, rathārūḍhas tato 'pi ca
 prasthitaḥ kramaçaḥ prāpa Prayāgaṃ ṛishi-saṃstatam. 80
 yatra 'arcir-ājya-dhūmādi-mārgāv iva samāgatau
 Gaṅgā-Yamunayor vāhaṇ bhātaḥ sugataye nripām, 81
 tatra 'uposhya kṛita-snāna-dānādi-çrāddha-satkriyāḥ,
 Vārāṇasīm jagāma 'atha sa Candraprabha-bhūpatiḥ, 82
 « eta! mokṣam prayāta! » 'iti vadantyām iva dūrataḥ
 vātākṣipta-samutkṣiptaiḥ surasadma-dhvajāṅkukaiḥ, 83
 tasyām dināny uposhya trīny; abhyarcya 'atha Vṛishadhvajam
 bhogair niçcītaḥ tais taiḥ, prayayau sa Gayāṃ prati. 84
 tataḥ phalaugha-namitair mañju-guñjad-vihaṅgamaiḥ
 pade pade stūyamānaḥ sapraṇāmam iva 'aṅghripaiḥ, 85
 vikṣipta-vanya-kusumair arcyamāna iva 'anilaiḥ,
 vanāraṇyāny atikramya, puṇyaṃ prāpa Gayāçirah. 86
 vidhāya tatra ca çrāddham vidhivad bhūri-dakṣiṇām
 Candraprabhaḥ sa rājā 'atra Dharmāraṇyam upeyivām. 87

Gayākūpe 'sya dadataḥ pituḥ piṇḍam, tad-antarāt
 samuttasthuṣ tam ādātum trayo mānuṣa-pāṇayah. 88
 tad dṛiṣṭvāiva sa vibhrāntaḥ, « kim etad? » iti pārthivah,
 « kasmin haste kṣhipe piṇḍam? » ity apriçchad niḥjan dvijān. 89
 te tam ūcur: « ayaṃ tāvad ekaç caurasya niçcitam
 « hasto, lohamayaḥ çāṅkur yasmin, deva, 'eṣa dṛiçyate; 90
 « dvitīyo brāhmaṇasya 'ayaṃ karo dhṛita-pavitrakaḥ;
 « rājñah pāṇis tritīyo 'yaṃ sāṅguliyah sulakṣaṇaḥ. 91

«tad na vidmaḥ: kva piṇḍo 'yaṃ nikshepyaḥ? kim idaṃ bhavet?»
ity uktas tair dvijaiḥ so 'tra rājā lebhe na niṣcayam. 92

ity ākhyāya kathāṇcaryam Vetālo 'śa-sthitas tadā
sa Trivikramasenaṃ tam jagāda nṛpatiṃ punaḥ: 93
«tat kasya haste deyaḥ syāt piṇḍa? iti vaktu me
«bhavānś tāvat, sa eva 'atra prāktanāḥ samayaḥ ca te.» 94
iti Vetālataḥ ṇrutvā mukta-maunaḥ sa bhūpatiḥ
tam Trivikramaseno 'tra dharmajñāḥ pratyabhāshata: 95
«caurasya haste dātavyaḥ sa piṇḍaḥ, kshetrājo yataḥ
«Candraprabhaḥ sa nṛpatiḥ putras tasyaiva, na 'anyayoḥ. 96
«viprasya janakasyāpi sa hi putro na budhyate,
«vikṛito hi dhanena 'ātmā tām ekāṃ tena yāminīm. 97
«rājñāḥ Sūryaprabhasyāpi saṅskāra-dāna-varadhanaiḥ
«bhavet sa putro, na syāt cet sva-dhanaṃ tasya tat-kṛite; 98
«ṇṇos tasya hi ṇṇrshānte māṇca-sthasyaiva hema yat
«nyastam āsīt, tad eva 'asya mūlyam samvardhanādike. 99
«tasmād hastōdaka-prāptā tad-mātā yasya, yena sā
«ājñā taj-janane dattā, yasya tad nikhilaṃ dhanam: 100
«tasya sa kshetrājaḥ putraḥ caurasyaiva mahīpatiḥ,
«piṇḍas tasyaiva haste ca deyas tena: 'iti me matiḥ.» 101
ity uktavato nṛpates
tasya 'aṅsāt sva-padam eva Vetālaḥ
sa yayau, sa ca Trivikrama-
seno rājā tam anvagād bhūyaḥ. 102

Taraṅga 94. (Vetāla 20.)

Tato gatvā grihitvā 'aṅse Vetālaṃ ṇṇṇapā-taroḥ
sa Trivikramasenaḥ tam, uccāḇa nṛpaḥ punaḥ. 1
maunena prasthitam tam ca Vetālo 'śād uvāca saḥ:
«rājan, kas te 'nubandho 'yaṃ? gaccha, rātri-sukhaṃ bhaja! 2
«na yuktaṃ tava netuṃ mām kubhikshos tasya gocaram;
«graho vā tava ced astu, kathām ekām imāṃ ṇṇṇu: 3

Asti sva-rekhānutkrānta-varṇa-bheda-vyavasthiti
nagaram Citrakūṭākyam bibhrāṇaṃ satya-nāmatām. 4

tatra 'amṛita-rasāsāra-varshī prañayi-cakshushām
Candrāvaloka ity āsīd rājā rāja-çiromañih; 5
ālānaṃ çaurya-karīṇas, tyāgasya 'utpatti-ketanam,
vilāsa-veçma rūpasya çaçānsur yaṃ vicakshaṇāḥ. 6
satīṣhu sarva-sampatsu yad na prāpa niḥcitām
bhāryām, sā 'ekā parā cintā yūnas tasya 'abhavad hrīdi. 7

ekadā ca tad-udvega-vinodāya mahāṭavīm
jagāma 'āçviya-sahito mṛigayāyai sa bhūpatiḥ. 8
tatra çūlkara-vṛindāni chindan bānair nirantaraiḥ
çyāmalāmbara-rocishṇus, tamāñai 'iva raviḥ karaiḥ; 9
çāyayan çara-çayyāsu sinhān samara-durmadān
mūrdhajair bhīṣhmān Arjunādhika-vikramaḥ; 10
vipakshī-kṛitya çarabhān pātayan parvatopamān
dambholi-karkaça-prāsa-pātair Jambhāri-vikramaḥ; 11
rasād vivikshñḥ sa nṛipo 'raṇyābhyantaram ekakaḥ,
tīvra-pārshṇī-prahāreṇa prerayāmāsa vājinam. 12
sa vāji tena ca kashā-ghātena 'uttejito bhṛīcaṃ,
pārshṇī-ghātena vishamaṃ samaṃ ca 'agaṇayan, kshaṇāt 13
vanāntaram tato 'naishīd vātādhika-javo nṛipam
mohitēndriya-vṛittim taṃ, vyatītya daça-yojanīm. 14

tatra tasmin sthite vāhe, rājā diṇmoham etya saḥ,
bhṛaman çrānto dadarça 'ekam ārāt suvipulaṃ saraḥ, 15
mārutena 'ābhimukhyena namitoṇnamitair muhuḥ,
'«ita ehi!» 'iti hastābhair saṃjnām kurvad iva 'ambujaiḥ. 16
tatra gatvā ca, turagaṃ viparyāṇopavartitam
snāta-pītaṃ taru-chāyā-baddhaṃ datta-triṇṇṇikaram 17
kṛitvā, svayaṃ kṛita-snānaḥ pītāmbur galita-çramaḥ
ramyeshu tat-pradeçeshu dadau dṛishṭim itas tataḥ. 18
ekatra ca 'açoka-taror adhastād muni-kanyakām
āmukta-pushpābharaṇām valkalāñçuka-çobhinīm, 19
mugdha-baddha-jaṭājūṭa-saviçesha-manoramām,
sakhī-dvittiyām āçarya-rūpām rājā dadarça saḥ, 20
acintayac ca Pushpeshoh patitaḥ çara-gocare:
'«kā 'iyam syāt? sarasi snātum Sāvitrī kimsvid āgatā? 21
'«kim Harasya 'anka-vibhrashtā Gaurī bhūyaḥ çritā tapaḥ?
'«ahany astam-gatusya 'indoḥ kantiḥ kim vā dhṛita-vratā? 22
'«tad etām upasṛitya 'iha çanair upalabhe varam.»
ity ālocya yayau tasyāḥ kanyāyāḥ so 'ntikaṃ nripaḥ. 23
sāpi dṛishṭvā taṃ āyantaṃ tad-rūpākulitēkshaṇā
pūrva-prārabdha-pushpasrak-sanna-hastā vyacintayat: 24
'«ko 'yam īdṛiçy arāṇye 'smin? Siddho Vidyādhara nu kim?
'«vata 'asya rūpaṃ viçvasya kṛitārthī-karaṇam dṛiçoḥ!» 25
evaṃ vitarkya paçyanṭi tiryak taṃ trapayā tataḥ
utthāya soru-sthambhāpi gantum prāvartataiva sā. 26
atha 'upetya sa rājā tām evaṃ nāgariko 'bravīt:
'«astām prathama-dṛishṭasya darçanaika-phalārthinaḥ 27

«janasya dūrāgatasya, sundari, svāgatādikam;
 «ko 'yaṃ tv ācramināṃ dharmo, yad etasmāt palāyyate?» 28
 ity ukte bhūbhujā, tasyāḥ sakhi tadvad vicakṣhaṇā
 tatra 'upaviṣya nṛpateḥ cakāra 'atithi-satkriyām. 29
 atha sapraṇayam rājā tām sa papraccha sotsukaḥ:
 «bhadre, kaḥ puṇyavān vaṇṣas tvat-sakhyā 'alamkṛito 'nayā? 30
 «kāni crotṛāṃṛita-syandīny asyā nāmākṣharāṇi vā?
 «kiṃ ca 'evam anayā pushpa-sukumāram idaṃ vapuḥ 31
 «tāpasocitayā vṛittyā vijane 'smin kadarthyate?»
 etad rājō vacaḥ cṛutvā, tat-sakhi pratyuvāca sā: 32
 «eshā maharṣheḥ Kaṇvasya duhitā vardhitā 'ācrame
 «Menakā-sambhavā kanyā, nāmnā ca 'Indīvaraprabhā. 33
 «iha 'asmin sarasi snātum āgatā 'anujñayā pituḥ;
 «ito 'tra nātīdūre 'sti tasya 'etat-pitur ācramah.» 34
 ity uktaḥ sa tayā hriṣṭo rājā 'ārūhya turaṅgamam,
 yācitum tām sutām tasya Kaṇvaṛsheḥ ācramam yayau, 35
 viveṇa ca vinitas tam vahiḥ-sthāpita-vāhanah
 jaṭā-vaikāliḥ pūrṇam pādapaṇḍrā iva tāpasaiḥ. 36
 tad-madhye ca tam adṛakṣhīd ṛishibhiḥ parivāritam
 tejasā 'āhlādinam Kaṇva-muniṃ candram iva grabhīḥ. 37
 upetya pādāyos tam ca vavande, so 'pi tam muniḥ
 kalpitātithya-vecrāntam jñānī kṣhiprād abhāṣhata: 38
 «vatsa Candrāvaloka! 'etac cṛiṇu, yad vacmi te hitam:
 «jānāsi yādrik samsāre prāṇināṃ mṛityuto bhayam, 39
 «tad nishkāraṇam eva 'etan varākān haṃsi kiṃ mṛigān?
 «cāstram hi bhīta-rakṣhārtam dhātṛa kṣhatrasya nirmitam. 40
 «tat prajā rakṣa dharmena, samunmūlaya kaṇṭakān,
 «hasty-ācṣāstrādi-yogyābhiḥ cala-lakṣmy-ādi sādhyā! 41
 «bhuṅkṣhva rājya-sukham, dehi dānam, dikṣu yaçāḥ kira,
 «kṛitānta-kṛīḍitam hīnsram mṛigayā-vyasanam tyaja! 42
 «hantur badhyasya ca 'anyasya yatra tulya-pramāditā,
 «kiṃ tena bahv-anarthena? Pāṇḍor vṛittam na kiṃ cṛutam?» 43
 etat Kaṇva-muner vākyam cṛutvā samabhinandya saḥ,
 rājā Candrāvalokas tam arthajñāḥ pratyabhāṣhata: 44
 «anuṣiṣṭo 'smi, bhagavan! kṛito me 'nugrahaḥ paraḥ;
 «mṛigayāyā nivṛitto 'haṃ, prāṇināḥ santu nirbhayāḥ! 45
 tac cṛutvā 'uvāca sa munis: «tusṣṭo 'ham amunā tava
 «prāṇishv abhaya-dānena; tad vṛiṇishva 'ipsitam varam!» 46
 ity uktas tena muninā kālajñāḥ sa nṛpo 'bhyadhāt:
 «tusṣṭo 'si cet, sutām dehi mahyam Indīvaraprabhām!» 47
 ity arthitavate so 'smāi rājō snātāgatām muniḥ
 Apsarāḥ-sambhavam kanyām tām dadāv anurūpikām. 48
 tataḥ kṛita-vivāhas tām muni-bhāryā-prasādhitām,
 kṛitānnyātrām udvāṣhpais tāpasair ā nijācramāt, 49
 Indīvaraprabhām bhāryām ādāya, 'ārūhya vājinam,
 Candrāvalokas tarasā pratasthe sa tato nṛpaḥ. 50

gacchatas ca 'asya vitatam dṛiṣṭvā tad-dina-ceshṭitam,
raviḥ khinna iva 'astādri-mastake samupāviṣat, 51
dadṛiṣe mṛiga-netrā ca kramād udrikta-manmathā
dhvānta-nīla-paṭa-channa-rūpā rātry-abhisārikā. 52

tasmin kāle pathi prāpa sa rājā 'aṣvattha-pādapam
sajjanāṣaya-susvaccha-jale vāpī-taṭe sthitam. 53
ṣākhā-patṛaṅgha-samchanna-ṣādvala-ṣyāmala-sthalam
dṛiṣṭvā ca tad, «vasāmi 'iha rātrim», ity akarod hṛidi. 54
tato 'vatīrya turagād, dattvā tasmai tṛiṇodakam,
viṣramya puline vāpyā upabhuktāmbu-māntaḥ, 55
muni-putrikayā sākam tayā tasya taros tale
priyayā pushpa-ṣayyāyām sa viveṣa ca bhūpatih. 56
tatkālam ca samākramya timirāṇṇuka-hāriṇā
sarāgam ānaṇam prācyāṣ cucumbe ṣaḥalākshmaṇā; 57
virejuṣ candra-kirāṇiḥ samāḥliṣhya prasāditā
vīta-mānāṇvakaṣāṣ ca 'aṣeṣhā vitamaso diṣaḥ. 58

atrāntare latāgulma-vivara-prasṛitaiḥ karaiḥ
aindavai ratnadīpābhais taru-mūle 'vabhāsite, 59
so 'pi rājā sisheve, tām āliṣhya 'Indīvaraprabhām,
nava-saṅgama-sotkanṭha-sarasam suraṭṭsavam. 60
visraṇsayāmāsa ṣanair nīviṇ tasyās trapām iva,
akhaṇḍayac ca daṣanair mugdhabhāvam iva 'adharam; 61
racayāmāsa kucaṇor yauvana-dvipa-kumbhayoḥ
karaja-kṣhata-sadratna-nava-nakṣhatramālīkām; 62
mukham kapolau nayane muhuḥ paricucumba ca,
lāvaṇyāṃṛita-niḥsyandam āpibann iva sarvataḥ: 63
ittham nidhuvana-kṛiḍā-sukhena sa tayā saha
nināya kāntayā tatra rājā kṣhaṇam iva kṣhapām. 64

prātaṣ ca mukta-ṣayanāḥ sāndhyasya 'anantaram vidheḥ
sva-sainyāṇvāptaye yātum unmukho 'bhūd badhū-sakhaḥ. 65
tāvaca ca naktam luptābja-gaṇḍa-ṣobham niṣāpatim
bhīyā 'iva 'astādri-kuhara-pralīnam dhvasta-tejasam. 66
hantu-kāma iva, krodhād ātāmratara-rociṣi
prasārita-karṭkṣipta-maṇḍalāgre vivasvati: 67
akasmād ājagāma 'atra vidyut-piṅga-ṣirorubāḥ
kajjala-ṣyāmalaḥ kālameghābho Brahmarākṣhasaḥ, 68
antra-mālā-kṛitottāṇsaḥ keṣa-yajñopavita-bhṛit,
khādan nara-ṣiro-māṇsam, kapālena pibann asṛik. 69
so 'tṭhāṣam vimucya 'ugram, mukhena 'agnim vaman krudhā,
dāṇṣṭrā-karālo rājānam bhartsayan nijagāda tam: 70
«pāpa! Jvālāmukham nāma viddhi mām Brahmarākṣhasam.
«nivāsaṣ ca 'eṣha me 'ṣvattho devair api na laṅghyate; 71
«so 'yam tvayā samākramya paribhuktaḥ striyā saha.
«rātricaryāgataśya 'atra tad bhukṣhva 'avinayāt phalam! 72
«eṣho 'ham te, durācāra, kāmopabata-cetasāḥ
«utpātya hṛidayam bhokshye, pāsyāmy eva ca ṣoṇitam.» 73

tac cṛutvaiva tathā ghoram, tam abadhyam avekshya sah,
 trastāṅganah savinayam bhayāt pratyabhravid nṛpaḥ: 74
 «ajānatā 'aparāddham yad mayā te, tat kṣhamasva me!
 «tava 'aham ācrame hy asminn atithih̐ caraṇācṛitah̐. 75
 «dāsyāmi ca 'ipsitam tubhyam, āniya puruṣam paçum,
 «yena te bhavitā triptis; tat prasīda, krudham tyaja!» 76
 iti rājō vacaḥ cṛtvā çantah̐ sa Brahmarākshasah̐,
 «astu! ko dosha?» ity antar vicintya 'evam abbāshata: 77
 «yaḥ sapta-varshadeçyo 'pi mahā-sattvo vivekavān
 «tvad-arthe sveccaya 'ātmānam dadyād brāhmaṇa-putrakah̐, 78
 «hanyamānam ca yaṁ mātā hastayoḥ pādayoḥ pitā
 «avashābhnāti sudṛiḍham, sarṁaiveçya mahitale: 79
 «tādṛiçam puruṣam mahyam upahāri-kuroshi cet
 «svayam khaḍga-prahāreṇa hatvā sapta-dimāntare, 80
 «tat te kṣhamishye nyakkāram; anyathā tu, mahipate,
 «sadyo vināçayishyāmi tvām aham sapañicchedam.» 81
 cṛtvā 'etat sa bhayād rājā pratipede «tathā!» 'iti tat,
 tiro babhūva ca Brahmarākshasah̐ so 'pi tatksaṇam. 82
 atha Candrāvaloko 'sau rājā sēdīvaraprabhaḥ
 hayārūḍhas tataḥ prāyāt sainyam cinvan sudurmanāḥ. 83
 «aho! aham mṛigayayā madanena ca mohitah̐
 «gataḥ Pāṇḍur iva 'akāṇḍe vināçam vata bāliçah̐! 84
 «prāpyate hy upahāro 'sya Rakshasas tādṛiçah̐ kutah̐?
 «tad nijam nagaram tavad yāmi, paçyāmi bhāvi kim.» 85
 iti dhūyan sa ca prāpa sva-sainyam cinvad āgatam,
 tad-yuktaç ca sadārah̐ svaṁ Citrakūṭam agāt puram. 86
 tatra tasya 'ucitām bhāryā-prāptim dṛiṣṭvā kṛitōtsave
 rāshṭre 'ntargata-duḥkhasya dina-çesho jagāma sah̐. 87
 dvitiye 'hni rahaḥ sarvaṁ sva-vṛittāntam çaçasa sah̐
 mantribhyas, teshu ca 'ekas tam mantri sumatir abhravit: 88
 «vishādo, deva, te mā bhūd! upahāram hi tādṛiçam
 «āneshyāmy aham anviṣya; bahv-āçcaryā hi medinī!» 89
 evam āçvāsa rājānam, sa sauvarṇim akārayat
 mantri sapṭābdadeçīya-bālaka-pratimāṁ drutam, 90
 ratnair alamkṛitām tām ca kṛitvā karṇe, rathārpitām
 bhrāmayāmāsa nagara-grāma-ghosheshv itas tataḥ. 91
 «yaḥ sapta-varshadeçīyaḥ sveccaya vipra-putrakah̐
 «dadāti sarva-sattvārtham ātmānam Brahmarākshase 92
 «upahārāya sattvastho mātā-pitror anujāyā,
 «hanyamānaç ca yas tābhyām hasta-pāde pragrihyate: 93
 «tasmai grāma-çatopetām hema-ratnamayim imām
 «dadāti pratimām rājā pitror upacikīrshave;» 94
 iti ca bhrāmyamānāyās tasyāḥ pratikṛiteḥ çīçoḥ
 paṭaḥodghoshanām mantri so 'gre 'jasram adāpayat. 95
 tāvac cṛtvā tad ekasminn agrahāre dvijārbbhakah̐
 ko 'pi sapṭābdadeçīyo 'py atidhīro 'dbhutākṛitih̐, 96

pūrvābhyaśena bālye 'pi sadā 'apara-hite rataḥ,
 prajā-punya-paripāka iva sākāratām gataḥ, 97
 uvāca 'udghoshakān etya: «yushmad-arthe dadāmy aham
 «ātmānam, pitarau gatvā bodhayitvā 'abhyupaimi vaḥ.» 98
 ity ūcivāns tām muditām sa bālo 'numataḥ ca taiḥ
 gatvā grihaṁ, jagāda tau pitarau racitāñjaliḥ: 99
 «dadāmi sarva-sattvārthaṁ deham etaṁ vinaṣṭvaram;
 «tad mām abhyānujānitaṁ hatām ca 'āpadam ātmanaḥ. 100
 «ātma-pratikṛitiṁ hy etaṁ grīhītvā vitarāmi vām
 «hema-ratnavatīṁ rājñā dattāṁ grāma-ṣaṭānvitām. 101
 «evam me yushmad-ānṛiṇyaṁ parārthaḥ cāiva sidhyati,
 «yuvāṁ ca dhvasta-dāridryau babūn putrān avāpsyathaḥ.» 102
 ity uktavantaṁ sahasā pitarau tau tam ūcatuḥ:
 «kim etad bhāṣaśe, putra? vātēna kṣubhito 'si kim? 103
 «kim vā graha-grīhīto 'si? pralapasy anyathā katham?
 «ko hy arthair ghātayet putraṁ? deham dadyāc ca kaḥ ṣiṣṇḥ?»
 etat pitror vacaḥ ṣrutvā, bālāḥ punar uvāca saḥ:
 «na buddhi-mohaj jalpāmi, ṣṛṇutaṁ me 'rthavad vacaḥ: 104
 «avācyaṣuci-sampūrṇam utpattyaiva jugupsitam
 «duḥkha-kṣhetraṁ vinācyaiva ṣarīram acirād idam; 105
 «tad etena 'anusāreṇa sukṛitaṁ yad upārjyate,
 «tad eva sārāṁ samsāre kṛitabuddhibhir ucyate. 107
 «sarva-bhūtopakārāc ca kim anyat sukṛitaṁ param?
 «tad nāpi pitror bhaktiḥ cet, kim dehād dṛiṣyate phalam?» 106
 ity-ādi-vākyaiḥ sa ṣiṣṇuḥ ṣocantaṁ dṛiḍha-niṣcayāḥ
 tāv aṅgikārayāmāsa pitarau sva-manīṣhitam. 109
 gatvā ca rāja-bhṛityebhyaḥ pratimāṁ tām hiraṇmayīm
 āniya pradadau tābhyāṁ sa-grāma-ṣaṭa-ṣāsanām. 110
 tataḥ kṛitvā 'agrato rāja-bhṛityān tām eva, sa drutam
 pitṛibhyām anvitaḥ prāyāc Citrakūṭaṁ nṛipāntikam. 111
 tatra Candrāvalokas taṁ vīkṣhya 'akhaṇḍita-tejasam
 rakṣhāratnaṁ iva prāptaṁ bālaṁ, rājā nananda saḥ. 112
 āropya gaja-priṣṭhaṁ ca racita-srag-vilepanaṁ
 nināya taṁ sapitṛikaṁ ketanaṁ Brahmarākṣhasaḥ. 113
 tatra maṇḍalam ālikhya tasya 'aṣvatthasya pārṣvataḥ
 vihitōcita-pūjēna ca hute vahnau purodhasā, 114
 āvir babhūva muktāṭṭhāśaḥ so 'dhyānaṁ paṭhan,
 pūrṇa-raktāśava-kṣhivo jṛimbhamāṇo muhuḥ ṣvasan 115
 jvalad-netro, diṣaḥ kurvan deha-chāyāṇḍhakāritāḥ,
 Jvalāmukho mahāraudra-darṣaṇo Brahmarākṣhasaḥ. 116
 tataḥ Candrāvalokas taṁ dṛiṣṭvā prahvo 'bravīd nṛipaḥ:
 «narōpahāro, bhagavann, ānitaḥ sa mayā tava. 117
 «saptamo divasaḥ ca 'adya pratijñātasya, saumya, te;
 «tat prasīda, grīhāṇa 'etaṁ upahāraṁ yathā-vidhi!» 118
 iti rājñā 'arthito vipra-kumāraṁ Brahmarākṣhasaḥ
 sa tam ālokayāmāsa, jihvayā 'asṛik-kaṇṭhīṁ liban. 119

tatkṣhaṇaṃ sa mahā-sattvo bālo hṛishyann acintayat:
 «sva-deha-dānena 'anena sukrītaṃ yad mayā 'arjitam, 120
 «tena mā bhūd mama svargo mokṣo vā nirupakriyaḥ,
 «bhūyāt tu me parārthāya deho janmani janmani!» 121
 iti saṃkalpayaty eva tasminn, apūryata kṣhaṇāt
 vimānaih sura-saṃghānāṃ pushpa-vṛiṣṭi-mucāṃ nabhaḥ. 122
 atha 'agre prāpitaṃ tasya bālaṃ taṃ Brahmarakṣhasaḥ
 mātā jagrāha karaṇoḥ pitā caraṇayos tathā. 123
 tato yāvat taṃ ākṛiṣṭa-khaḍgo rājā jighāṃsati,
 tāvaj jahāsa sa ciṇus tathā, sarve 'tra te yathā 124
 sa-Brahmarākṣhasās, tyaktvā svam svam karmā, savismayaḥ
 racitāñjalayaḥ prahvās tad-mukha-prekṣhiṇo 'bhavan. 125

iti vyākhyāya Vetālo vicitra-sarasāṃ kathāṃ,
 taṃ Trivikramasenāṃ sa nijagāda nṛpaṃ punaḥ: 126
 «tad brūhi, rājan: ko hetur, yat tena hasitaṃ tathā
 «bālena tādrīce tasmin prānānta-samaye 'py aho? 127
 «kautukaṃ ca mahad me 'tra; tad etac ced na vakṣhyasi
 «jānāno 'pi, tato mūrdhā ṣatadhā te sphuṭiṣhyati.» 128
 etad Vetālataḥ ṣrutvā sa rājā pratyuvāca taṃ:
 «ṣṇiṇu yo 'bhūd abhiprāyo hāse tasya ciṇus tadā: 129
 «yo nāma durbalo jantuḥ, sa bhaye pratyupasthite
 «krandati prāṇa-hetoḥ svam mātaraṃ pitaraṃ tathā; 130
 «tad-vyapāye ca rājānam āta-trāṇāya nirmītaṃ;
 «tad-alābho 'py yady atra, yathā-sambhavi daivatam. 131
 «tasya tv ekastham etat sarvaṃ saṃjātaṃ anyathā:
 «pitṛibhyāṃ hasta-pādaṃ hi ruddhaṃ tasya 'artha-triṣṇayā; 132
 «rājā ca trātum ātmānaṃ svayaṃ taṃ hantum udyataḥ;
 «tad daivataṃ tu yad Brahmarakṣhas, tasya ca bhakṣhakam. 133
 «adhruvasya 'antar-virasasya 'ādhi-vyādhi-yutasya ca
 «dehasya 'arthe vimūḍhānāṃ, teshāṃ idṛiḡ viḍambanā! 134
 «Brahmeṇdra-Viṣṇu-Rudrādya yatra 'avaṇyaṃ vinācīnaḥ,
 «tatra 'eshāṃ idṛiṣṭi kāpi ṣaṭra-sṭhairyā-vāsanā! 135
 «etat tad-moha-vaicitryaṃ dṛiṣṭvā, matvā ca vāñchitam
 «siddham, ācārya-harṣābhyāṃ sa jahāsa dvijārbbhakaḥ.» 136
 ity uktvā viratasya tasya nṛpater aṃsāt sa bhūyo 'pi tad
 Vetālo jhaṭiti svakaṃ padam agād antarhito māyayā,
 rājā so 'py avikalpaṃ eva punar apy anvag yayau taṃ javād;
 akṣhobhyaṃ hṛidayam vata 'iha mahatām ambhodhinīnām iva! 137

Taraṅga 95. (Vetāla 21.)

Atha gatvā punaḥ prāpya cīṇapātas tato 'grahit
sa Trivikramaseno 'nse Vetālam tam narādhipaḥ. 1
āgacchantam ca tam bhūyaḥ sa Vetālo 'braviḍ nripam:
«rājann, udgādha-kandarpām, ṣṣṣ, ekām vacmi te kathām: 2

Asti Çakrapurī 'iva 'anya dhātṛā sukritinām kṛite
divaṣ cyutānām vibhā Viçālākhyā purī bhuvi. 3
tasyām babhūva nripatiḥ Padmanābha iti çrutāḥ
sajjana-nandakaḥ çṛimān ākrānta-Bali-rājakaḥ. 4
tasmin pṛithvipatau tasyām nagaryām sumahā-banik
Arthadattābhīdhāno 'bhūd dhanair vijita-Vittapaḥ. 5
tasya 'ekā ca sūtā 'Anaṅgamañjarī 'ity udapadyata,
svaḥsundarī-pratikṛitir bhuvi dhātṛaiva darçitā. 6
dattā ca tena banijā banigvara-sūtāya sā
Mañivarmābhīdhānāya Tāmralipti-nivāsine. 7
ekāpatyātayā ca 'ativatsalāḥ sa na tam banik
bhartri-yuktām sūtām gehāt tatyāja 'Anaṅgamañjarim. 8
tasyāç ca 'Anaṅgamañjaryāḥ patir dveshyo babhūva saḥ
Mañivarmā, sarogasya kaṭu-tiktam iva 'aushadham; 9
patyus tu sā 'asya sumukhī jīvitāḍ apy abhūt priyā,
dhanārddhīḥ kṛipāṇasya 'iva kṛicchrāt sucira-saṃcitā. 10

ekadā ca 'antikām pitros Tāmraliptim nijam gṛiham
utkaṇṭhādi-nimittena Mañivarmā jagāma saḥ. 11
tato dineshu yāteshu tikshṇa-sūryāççu-sāyakaiḥ
proshitānām niruddhādhvā gharṇakāla iha 'abhyagāt; 12
vasanta-virahād ushmā niḥçvāsāḥ kakubhām iva,
mallikā-pāṭalāmoda-medurā maruto vavuh; 13
utpetuh pavanōddhūtā gagane reṇu-rājayaḥ,
dūtyo ghanāgamāyaiva prahitās taptayā bhuvā; 14
ākāṅkṣhita-taru-chāyāḥ kaṭhorātapa-tāpitāḥ
pathikā iva yānti sma cireṇa divasā api; 15
candrāṇçu-pāṇḍu-rucayo gādhāçlesha-sukha-pradau
vinā hemantam agaman durbalatām niçāḥ. 16

tatkālam candanālepa-dhavalā sā banik-sūtā
saṃvīta-tanu-kaucēya-çobhitā 'Anaṅgamañjarī 17
dadarça sva-grihottuṅga-vātāyana-gatā 'ekadā
āpta-sakhyā yutā bhavyam yuvānam vipra-putrakam, 18
saṃcarantām Rati-prāptyai navotpannam iva Smaram,
Kamalākara-nāmānam putram rāja-purodhasaḥ. 19
so 'pi 'indor iva mūrtim tam kântam dṛiṣṭvā 'uparisthitām,
kumudākaratām bheje sānandāḥ Kamalākaraḥ. 20

taylor abhūd amūlyam tad-manah-samvananam tadā
 smara-gurv-ājñayā yūnor anyonyasya 'avalokanam. 21
 unmūlita-hriyau tau ca dūra-vikshipta-cetasā
 rajo-'bbibhūtau jhrāte manmathāvega-vātyayā. 22
 dṛiṣṭvā ca madanāviṣṭaḥ sa sadyaḥ Kamalākaraḥ
 sabasthitena nito 'bhūt kathamcid bhavanam nijam. 23
 sâpi tam nāmato 'nvishya vivaçā 'Anaṅgamañjarī
 tayā svayā samam sakhyā prāviçad vāsakam çanaiḥ. 24
 tatra samcintayanti ca kantaṁ kama-jvarātura
 na 'apaçyad na 'açṛnot kiṁcil luṭhanti çayanīyake. 25
 gāteshv ahaṣṇ dvitreshu satrapā sabhayā ca sâ,
 asahā virahonmādam visodhūm, kṛiça-pāṇḍurā 26
 duṣṭprāpa-priya-samyoga-nirāsthā, naktam ekadā,
 gavāksha-preshita-kareṇa 'ākṛiṣṭā 'iva himāñçunā, 27
 supte pariḥjane, svairam nirgatya maraṇmukhī
 jagāma sva-grihodyāna-vāpim tarutalāçritām. 28
 tatra pitrā kṛitodāra-pratiṣṭhām kula-devatām
 upetya Çandrikāṁ devīm natvā stutvā vyajijñapat: 29
 « asmin janmani ced bhartā na mayā Kamalākaraḥ
 « prāptas, tad, devi, bhūyād me so 'nyasminn api janmani! » 30
 ity uktvā puratas tasyā devyāḥ sâ 'açoka-pādape
 pāçam viracayāmāsa svotṭariyeṇa rāgiṇi. 31
 tāvad āptā sakhi tasyāḥ sâ prabudhya 'atra vāsake
 tām adṛiṣṭvā, tad udyānam daivād āgād vicinvatī. 32
 tatra dṛiṣṭvā ca tam pāçam arpayantīm tathā gale,
 « mā mā! » 'ity uktvā pradhavyāiva pāçam tasyās tam acchinat. 33
 sâpi tam vikshya samprāptām kṛitta-pāçam nijam sakhiṁ,
 Anaṅgamañjarī bhūmau papāta 'adhika-duḥkhitā. 34
 āçvāsītā sva-sakhyā ca tayā priṣṭā ca sâ kṣhaṇāt
 duḥkha-hetum samākhyāya, punar etām abhāshata: 35
 « sakhi Mālatike! tad me durlabhe priya-saṁgame
 « gurv-ādi-paratantrāyā na sukham maraṇāt param. » 36
 iti bruvāṇṇiva 'Anaṅga-çarāgni-jvālītā. bhṛiçam
 sâ 'Anaṅgamañjarī moham yayau nairāçya-niḥsahā. 37
 « kashṭam! Smarājñā durlaṅghyā, yayā nitā daçam imām,
 « anyā vinitā-vanitā-hāsinī 'iyam sakhi mama; » 38
 ity-ādi vilapantīm ca tam sâ Mālatikā sakhi
 çanair āçvāsāyāmāsa çītāmbu-pavanādibhiḥ, 39
 tāpapaçantaye ca 'asyāç cakāra malini-dalaiḥ
 çayyām, dadau ca bṛidaye hāram tubina-çitalam. 40
 tataḥ sāçrur uvāca 'etām sakhiṁ sâ 'Anaṅgamañjarī:
 « sakhi, hārādibhir na 'ayam dāho 'ntar mama çamyati; 41
 « yena praçamyati punaḥ, sva-buddhyāiva vidhatsva tat!
 « mām samyojaya kantaṇa, jīvitam me yadi 'icchasi. » 42
 evam uktavatīm tam sâ snehād Mālatikā 'abravīt:
 « sakhi, bhūyishṭha-yātā 'adya rātriḥ, prātar aham punaḥ 43

« ihaiva kṛita-samketam āneshyāmi priyaṃ tava.
 « tad ālambya dhṛitiṃ tāvad nijaṃ praviṣa mandiram! » 44
 ity uktavatyai samtuṣhya tasyai sā 'Anaṅgamañjarī
 hāraṃ sva-kaṇṭhād ākṛishya pradadau pāritoshikam. 45
 « gaccha 'adhunāiva sva-grihaṃ, prātaḥ siddhyai tato vraja! »
 iti ca 'etāṃ sakhiṃ preshya, sā viveṣa sva-vāsakam. 46
 prātaḥ ca sā Mālatikā kenāpy anupalakṣitā
 tat-sakhi tasya Kamalākaraṣya bhavanam yayau. 47
 cinvatī tatra ca 'udyāne taru-mūle dadarṣa tam
 candanāṇḍrāmburūhiṇī-patra-ṣayyā-vivartinam, 48
 rahasya-dhārīṇā 'ekena kadali-dala-mārutaiḥ
 ācāvāsyamānaṃ suhṛidā dahyamānaṃ smarāgninā. 49
 « tayā vinā 'iyam asya syāt kāmāvasthā 'idṛīḥ? » 'iti sā
 vicintya, tasthau samchannā jūātum tatra viniṣṭayam. 50
 tāvac ca suhṛidā tena sa ūce Kamalākaraḥ:
 « kṣhanam eva 'iha 'udyāne dattvā dṛishṭiṃ manorame, 51
 « vinodaya mano, mitra! mā viklavatāṃ gamah! »
 tac cṛutvā tam sa suhṛidaṃ vipraputro jagāda saḥ: 52
 « yad mama 'Anaṅgamañjarīyā baṇik-putrīyā tayā hṛitam,
 « vinodayāmi tad idaṃ kutaḥ ṣūnyaṣṭayo manaḥ? » 53
 « Smareṇa ṣūnya-hṛidayo bāṇa-tūṇikṛito hy aham;
 « tat prāpnomi manaḥ-caurīm tām yathā, kuru me tathā! » 54
 ity ukte vipraputreṇa tena, 'ātmānaṃ pradārṣya sā
 hṛishṭā Mālatikā 'abhyetya tam uvāca 'asta-saṃṣayā: 55
 « tava 'asmy Anaṅgamañjarīyā, subhaga, prahitā 'antikam,
 « saṃdeṣaṃ ca 'aham eva 'eshā vispashtārtham bravīmi te: 56
 « ka esha ṣishṭa-dharmo, yat praviṣya hṛidayam haṭhāt
 « mano mushitvā mugdhāyā gamyate sthagitātmānā? » 57
 « citraṃ ca, yad vāma-dṛiṣṭā tubhyam eva tayā 'adhunā
 « mano-harāya deho 'pi dātum prāṇaiḥ saha 'ishyate; » 58
 « niḥsvāsān sā hi samaptān vimuñcati divā-ṇiṣam,
 « jvalite hṛidi Kandarpa-vahner dhūmōdgamān iva; » 59
 « sampatanti muhuḥ ca 'asyāḥ sājjanā vāshpa-vindavaḥ
 « vadanāmbhoja-saugandhya-lubdhā madhukarā iva. » 60
 « tad yadi 'icchasi, tad vacmi ṣvaṃ vām ubhayor aham. »
 ity ukto Mālatikayā so 'bravīt Kamalākaraḥ: 61
 « bhadre, bhayaṃ karoty eshā vāk tava 'ācāvāsyanty āpi,
 « vadanti vidburāvasthāṃ baddha-bhāvāṃ ca me priyāṃ. » 62
 « tad ekā gatir atra tvam yathā vetsi, tathā kuru! »
 ity ukta-vākye Kamalākare, Mālatikā 'abravīt: 63
 « Anaṅgamañjarīm adya guptaṃ tām prāpayāmy aham
 « naktam sva-bhavanōdyāne, tvam tishṭhes tatra vāhyataḥ. » 64
 « tataḥ praveṣyishyāmi tvām atra 'antaḥ sva-yuktitaḥ;
 « evaṃ yatheshṭam yuvayor bhavishyati samāgamah. » 65
 ity uktvā 'ānandya vipraputraṃ, Mālatikā tataḥ
 gatvā kṛitārthā sā 'Anaṅgamañjarīm apy anandayat. 66

atha 'ahnā saha yāte 'rke kvāpi samdhyānurāgiṇi,
 aindra-diçendu-tilake gagane suprasādhite, 67
 «tyakta-padmākara prāptā çrīr mayā!» 'iti 'iva harshataḥ
 hasaty utphulla-vadane viçade kumudākare, 68
 krita-prasādhanaḥ sotkaḥ svairam sa Kamalākaraḥ
 kāmī kāntā-griḥodyāna-dvāra-vāhyam upāgamat. 69
 tāvac ca sā Mālatikā tāṃ yuktyā 'Anaṅgamañjarim
 ānināya tad udyānam kricchrād gamita-vāsarām. 70
 upaveçya ca tāṃ madhye gulmake cūta-çākhinām,
 praveçayat tam nirgatyā tatrāiva Kamalākaram. 71
 sa ca pravicya patraṅgha-ghana-pādapa-madhya-gām
 tāṃ, adhvaḡā iva chāyām, dadarça 'Anaṅgamañjarim. 72
 upaiti yāvac ca sa tāṃ, tāvad dṛiṣṭvā pradhavya sā
 kāmāvega-hṛita-vṛidā kaṇthe tam sahasā 'agrahit. 73
 «kva yāsi? labdho 'si mayā!» 'ity ālapantī ca tatksaṇāt
 sā 'atiharsha-bhara-stabdhā-niḥçvāsā pañcatām agāt, 74
 papāta ca mahi-prishṭhe vāta-rugṇā latā 'iva sā;
 vicitro vata kāmasya vipāka-vishamaḥ kramah! 75
 tad dṛiṣṭvā 'açani-pātoḡram sadyaḥ sa Kamalākaraḥ,
 «hā hā! kim etad?» 'ity uktvā mūrchito 'py apatad bhuvi. 76
 labdha-samjñāḥ kṣaṇena 'atha tāṃ aṅkāropitām priyām
 āliṅgan paricumbhaṇṇ ca, tataç ca vilapan bahu 77
 tathā duḥkhātibhāreṇa sa prasahya nipīditaḥ,
 yathā tasya ṭasat-kṛitya kṣaṇād hṛidayam asphuṭat. 78
 atha tau Mālatikayā çocyamānāv ubhāv api
 dṛiṣṭvā prāpta-kṣayau çokād iva kṣiṇābhavat kṣapā. 79
 prātar udyānapālebhya jñātvā bandhujanas tayoh
 tatra āyayau trapāçcarya-duḥkha-mohākulikṛitaḥ, 80
 āsīt kartavya-mūḍhaç ca ciraṃ khedād avānmukhaḥ;
 kashṭāḥ kula-khalikāre hetavo vata kustriyaḥ! 81
 tāvac ca Tāmraliptitaḥ sa tasyaḥ patir āgamat
 sotkaṇṭho 'naṅgamañjaryā Mañivarmā pitur grihāt. 82
 sa çvāçuraṃ grihaṃ prāpya, yathā-tattvam āvedya tat,
 vāshpāndha-locano dhāvaṇs tad eva 'udyānam āyayau. 83
 tatra bhāryām gatāsum tāṃ dṛiṣṭvā 'anya-sahitām api,
 çokāgni-jvalitān rāgī sadyaḥ so 'pi jahāv asūn. 84
 tataḥ krandati tatra-sṭhe jane kolāhalāknule,
 āyayuh jūāta-vṛittāntāḥ pauraḥ sarve 'tra vismitāḥ. 85
 atha 'atra 'Anaṅgamañjaryāḥ pitrā pūrvāvatāritā
 devī samnibitā Caṇḍī vijūaptābhūd nijair gaṇaiḥ: 86
 «svakārame pratishṭhā-kṛid Arthadattaḥ sadā 'esha te
 «bhakto baṇik; tad asya 'asmin duḥkhe, devi, dayāṃ kuru!» 87
 etad gaṇebhyaḥ çrutvā sā çaraṇyā Çaṅkarapriyā,
 «çāntānaṅgās trayo 'py ete jīvantv!» 'iti samādiçat. 88
 evaṃ sarve 'pi te supta-pratibuddhā iva kṣaṇāt
 tat-prasādāt samuttasthur jīvanto vīta-manmathāḥ. 89

tato dṛiṣṭvā tad ācāryaṃ sānande sakale jane,
lajjānata-mukhaḥ prāyāt sva-grihaṃ Kamalākaraḥ. 90
Arthadatto 'pi tāṃ hṛitām ādāya 'Anaṅgamañjarim
sva-bhartri-sahitāṃ, yayau baddhōtsavo grihān. 91

iti kathayitvā tasyāṃ
rātrau mārgē kathāṃ, sa Vetālaḥ
nijaḡāda taṃ Trivikrama-
senāṃ kṣhoṇipatiṃ bhūyaḥ: 92
«rājan, kasya, vada, 'eteshv
«adhiko moho 'nurāga-mūḡheshu?
«so 'tra ca pūrvoktas te
«ṣāpo jānan na ced vadasi.» 93
ity etad Vetālāc
ṣrutvā, sa pratyuvāca taṃ nṛipatiḥ:
«eteshu rāga-mūḡhaḥ
«pratibhāti mama 'adhikaḥ sa Mañivarmā. 94
«itarau hi tāv ubbhāv api
«kāla-krama-pakva-manmathāvasthau
«anyonya-sānurāgau
«yadi jīvitam ujjbataḥ sma, tad bhavatu! 95
«Mañivarmā tv atimūḡho,
«yo bhāryāṃ anya-purushāsakta-mṛitām
«dṛiṣṭvāiva, kopa-kāle
«pratyuta raktaḥ ṣucā 'amuṇcat prāṇān.» 96
iti gaditavataḥ sa tasya rājā
vata Vetāla-patiḥ punar jagāma
nijaṃ eva niketanāṃ sa prishṭhād;
atha rājāpi taṃ anvagāt sa bhūyaḥ. 97

Taraṅga 96. (Vetāla 22.)

Tato rājā punar gatvā Vetālaṃ cīṇṣapāgrataḥ
sa Trivikramasenaṃ taṃ prāpya 'aṇṣāropitaṃ vyadhāt. 1
āyāntaṃ taṃ ca rājānaṃ sa Vetālo 'bravīt pathi:
«rājan, sādhuḥ susattvas tvāṃ, tad apūrvāṃ kathāṃ ṣṛiṇu: 2

Babhūva pūrvāṃ Kusumapurākhye nagare svarāt
prithvitale 'smin Dharaṇivarāho nāma bhūpatiḥ. 3

tasya brāhmaṇa-bhūyishṭhe rāshṭre Brahmasthalābbhidhah
agrahāro 'bhavat; tatra Viṣṇusvāmī 'ity abhūd dvijah. 4
tasya 'anurūpā bhāryā 'abbhūt, svāhā yathā havirbhujah.
tasyaṃ ca 'etasya catvārah kramād utpedire sūtāh. 5
adhīta-vedeshu 'utkrānta-çaiçavesu ca teshu, sah
Viṣṇusvāmī divaṃ prāyād bhāryayā 'anugatas tayā. 6

tatas te tatra tat-putrāḥ sarve 'py ānāthya-duṣṭhitāḥ,
gotrajair hṛita-sarvasvā, mantrayāmcakrire mithaḥ: 7
«nāsti 'iha gatiṛ asmākaṃ; tad vrajāmo vayaṃ na kim
«ito mātāmaha-grihaṃ grāmaṃ Yajñasthalābbhidham?» 8
etad eva viniçcītya, prasthitā bhaikshya-bhojanāḥ
mātāmaha-grihaṃ prāpus te 'tha tad bahubhir dinaiḥ. 9
tatra mātāmahābhāvād mātulair datta-saṃçrayāḥ
bhuñjānās tad-grihe tasthuḥ svādhyāyābhyaśa-tatparāḥ. 10
kāla-kramāc ca teshāṃ te mātulanām akimcanāḥ
avajñā-pātratāṃ jagmur bhojanāçchādanādishu. 11

tataḥ svajanaja-sphūṛjad-avamānāhatātmanām
teshām rahaḥ sacintānām jyeshṭho bhrātā 'avadīd idam: 12
«bho bhrātaraḥ! kiṃ kriyate? sarvam āceshṭate vidhiḥ;
«na çakyaṃ puruṣasya 'iha kvacit kiṃcit kadācana. 13
«ahaṃ hy udvegato bhrāmyan prāpto 'dya pitṛikānane
«vipanna-sthitam adrākshaṃ srastāṅgaṃ puruṣaṃ bhuvi, 14
«acintayaṃ ca dṛiṣṭvā tam ahaṃ, tām spṛihayan gatiṃ:
««dhanyo 'yam, evaṃ viçrānto duḥkha-bhāraṃ vinucya yāh!» 15
«iti saṃcintya tatkalām kṛtvā maraṇa-niçcayam,
«vṛikṣhāgra-saṅginā pāçena 'ātmānam avalambayam. 16
«yāvāc ca me viṣaṃjñasya tadā niryānti na 'asavaḥ,
«tāvat truṭita-pāço 'tra patito 'smi mahītale. 17
«labdha-saṃjñāç ca kenāpi puṃsā kṣhiprāt kṛipālunā
«āçvāsyamānam ātmānam apaçyaṃ paṭa-mārutaiḥ. 18
««sakhe, kathaya: vidvān apy evaṃ kiṃ pratikhiyase?
««sukhaṃ hi sukrītād duḥkhaṃ duṣṭkrītād eti, na 'anyataḥ. 19
««duḥkhād yadi tava 'udvegaḥ, sukrītaṃ tat samācara!
««kathaṃ tu nārakaṃ duḥkham ātma-tyāgena vāñchasi?» 20
«ity uktvā mām samāçvāsyā, sa ca kvāpi gataḥ pumān;
«ahaṃ ca 'iha 'āgatas, tyaktvā tādṛiçaṃ maraṇodyamam. 21
«tad evaṃ na 'icchatī vidhau, martum api na labhyate.
«idānīm ca tanuṃ tīrthe tapasā dāhayaṃy ahaṃ, 22
«yena nirdhanatā-duḥkha-bhāgi na syām ahaṃ punaḥ.»
ity uktavantaṃ jyeshṭhaṃ taṃ kanishṭhā bhrātaro 'bruvan: 23
«arthair vinā kathaṃ prājño 'py, ārya, duḥkhena bādhyase?
«kiṃ na vetsy, yad arthānām çarad-abbra-calā gatiḥ? 24
«āhṛitya rakshyamānāpi yatnena 'antar virāgiṇī
«asad-maitrī ca veçyā ca çṛiç ca kasya kadā sthirā? 25
«tad udyogena sa guṇaḥ ko 'py upārjyo manasvinā,
«āniyante hathād buddhyā yena 'artha-hariṇā muhuḥ.» 26

ity ukto bhrātṛibhir dhairyam kṣaṇāj jyeshṭho 'valambhya saḥ
 uvāca: «ko guṇas tādrig arjanīyo bhaved?» iti. 27
 tato vicintya sarve te vadanti sma parasparam:
 «vicitya prithvīm, vijñānam kimcic cīkshāmahe vayam!» 28
 niṣcitya 'etac ca, saṃketa-sthānam uktvā samāgame,
 ekaikaṇas te catvāraḥ catasraḥ prayayur diṣaḥ. 29
 yāti kāle ca militās te saṃketa-niketane,
 «kim kena cīkshitam?» iti bhrātaro 'nyonyam abruvan. 30
 atha 'atra 'eko 'bravid: «īdrig vijñānam cīkshitam mayā,
 «yena 'asthi-ṣakalam prāpya prāṇino yasya kasyacit, 31
 «utpādayāmy aham tasmin mānsam tad-ucitam kṣaṇāt.»
 etat tasya vacaḥ śrutvā, dvitīyas teshv abhāṣaṭa: 32
 «aham tatṛaiṇa saṃjāta-mānse 'sthi-ṣakale kila
 «jāne janayitum loma-tvacam tat-prāṇi-sambhavam.» 33
 tatas tṛitīyo 'py avadaj: «jāne tatṛaiṇa ca 'asthiny aham
 «tat-prāṇy-avayavān arasṭum jāta-tvag-mānsa-lomani.» 34
 caturthaḥ ca tato 'vādid: «utpannāvayavākṛitim
 «tam eva prāṇinam prāṇair yuktam kartum avaimy aham.» 35
 evam uktvā mithaḥ sva-sva-vijñāna-prathanāya te
 catvāro 'py asthi-kṣaṇḍāya prayayuh bhrātaro 'tāvim. 36
 tatra sinhasya te prāpur asthi-kṣaṇḍam vidher vaṣāt,
 avijñāta-ṣeṣhāc ca gṛhṇanti sma tathaiṇa tat. 37
 ekaḥ ca tat samucitais tato mānsair ayojayat;
 dvitīyo 'janayat tasya tadvat tvag-loma-saṃbatih; 38
 tṛitīyaḥ ca 'akḥilair aṅgaḥ tad-yogyais tad apūrayat;
 caturthaḥ ca dadau tasya sinhi-bhūtasya jivitam. 39
 udatiṣṭhad atha 'udbhūta-saṭā-bhāro 'tibhairavaḥ
 sadānṣṭraḥ saṃkaṭa-mukhaḥ sinhaḥ khara-nakḥāṇkuṣaḥ. 40
 dhāvitvā ca sva-nirmāṭṛiṇs tān eva caturo 'pi saḥ
 abadhīt kecārī, tripto viveṣa ca vanam tataḥ. 41
 evam te sinha-nirmāṇa-doshād nashṭā dvijātayaḥ;
 duṣṭam hi jantum utthāpya kasya 'ātmani sukham bhavet? 42
 itthaṃ ca 'upārjito yatnād guṇo 'pi vidhure vidhau
 sampattaye na na param, jāyate tu vipattaye. 43
 mūle hy avakṛite sadā sikte prajñāna-vāriṇā,
 nayālavālaḥ phalati prāyaḥ pauruṣa-pādapaḥ. 44

iti tasyām niṣi mārge
 Vetālena 'ansataḥ kathām tena
 ākhyāya, sa 'Trivikramaḥ
 seno rājā punar jagade: 45
 «rājāns, teshv aparādhyati
 «caturshu kas tatra sinha-nirmāṇe,
 «yo nyabadhīt tān? kshipram
 «vada! samayaḥ so 'tra pūrvas te.» 46

iti Vetālāc cṛutvā
 rājā so 'cintayad: «vimaunasya
 «icchatī gantum ayaṃ me;
 «yātū! aneshyāmy amuṃ bhūyaḥ.» 47
 iti hṛidi niçcitya, sa taṃ
 mahīpatiḥ pratyuvāca Vetālam:
 «yas tasya jīva-dāyī
 «sīṃhasya, sa pāpa-bhāḥ teshu; 48
 «prāṇi-viçesham abuddhvā
 «māṃsa-tvag-lomāṅga-vinirmāṇam
 «yukti-balāt tu kṛitaṃ yaḥ,
 «teshāṃ dosho 'sti na 'ajñānāt; 49
 «yena tu sīṃhākāram
 «dṛiṣṭvā vidyā-prakāçanōtkena
 «prāṇās tasya vitirṇās,
 «tena kṛitā brahmahatyās tāḥ.» 50
 etat sa rājño vacanaṃ niçameya,
 sva-dhāma Vetāla-varo jagāma
 tasya 'ānsatas tat punar eva māyī;
 rājāpi taṃ so 'nusasāra bhūyaḥ. 51

Taraṅga 97. (Vetāla 23.)

Tato gatvā punaḥ prāpa çinçapā-pādapāt tataḥ
 sa Trivikramasenaḥ taṃ Vetālaṃ rāja-sattamaḥ. 1
 skandhe kṛtvā ca taṃ maunī darçitāneka-vaiçṛitaṃ
 yāvat pratishṭhate, tāvat sa Vetālas taṃ abravīt: 2
 «rājann, akārye 'py etasmin durvāro 'yaṃ grahas tava;
 «tat te çrama-vinodāya kathayāmi kathāṃ, çṛiqu: 3

Āsit Kaliṅga-vishaye nāmnā Çobhāvati purī,
 divi 'iva Çakra-nagarī vasatiḥ çubha-karmaṇām, 4
 yaṃ Pradyumna iva 'aiçvarya-vīryātīçaya-viçrutah
 Pradyumna-nāmā nṛpatiḥ çaçāsa 'ūrjita-çaçanaḥ; 5
 guṇāpakarshaḥ çāpesu, murajeshu karāḥatiḥ,
 yugeshv açrūyata kalir yasyāṃ, prajñāsu tikshṇatā. 6
 ekadeçe puras tasyā nṛpeṇa pratipāditaḥ
 Yajñasthalābhidhāno 'bhūḍ agrahāro bahu-dvijah. 7

tatra 'āsīd Yajñasomākhyo brāhmaṇo veda-pāragah
mahā-dhano 'gnihoṭrī ca pūjītātithi-devataḥ. 8
tasya vyatīte tārunye manoratha-çataiḥ sutah
bhāryāyām anurūpāyām eka eva 'udapadyata. 9
vavridhe ca pituḥ so 'sya grihe bālāḥ sulakṣaṇaḥ,
kṛitābhidhāno vidhivad Devasoma iti dvijaiḥ. 10
prāpta-shodaça-varshaç ca sa vidyā-vinayādibhiḥ
āvarjita-jano 'kasmāj jvareṇa prāpa pañcatām. 11
tataḥ parāsum snehāt tam āçliṣhya saha bhāryayā
Yajñasomaḥ pitā çocan na dāhāya jahau ciram. 12
«brahman, saṃsāra-gandharvanagarasya na vetṣi kim
«parāvara-jño 'pi gatim vāri-budbuda-bhaṅgurām? 13
«ye sainyaiḥ pūrta-dharā harṃya-prishṭheshu hārishu
«lasat-saṃgīta-nādeshu ratnaparyāṅka-vartināḥ, 14
«çṛikhaṇḍādy-avaliptāṅgā, varastri-parivāritāḥ,
«vyalasann amaraṃmanyā bhūrlōke 'smin narādhipāḥ: 15
«te 'py ekakāḥ çmaçāneshu rudat-preṭānuyāyishu
«citādhicāyino yad na dagdhāḥ kravyāt-kṛishāṇubhiḥ, 16
«çivābhīr valitopāntāḥ kālēna kavali-kṛitāḥ,
«na roddhum çakitāḥ kaiçcit; tatra 'anyeshām kathaiva kà? 17
«tad etam pretam āçliṣhya, vidvan vada, karoshi kim?»
ity-ādy abodhayan vṛiddhā militās tam dvijaṃ tataḥ. 18
tatas tena kathamcit tam muktam āropya tat-sutam
çivikāyām gata-prāṇaṃ kṛita-preta-prasādhanam, 19
bāndhavā vaiçasṇodaçru-milad-bahu-janāṇvitāḥ
çmaçānaṃ prāpayāmāsuḥ kolāhala-samākulāḥ. 20
atrāntare ca tatra 'āsīc çmaçāne ko 'pi tāpasah
vṛiddhaḥ paçupato yogī, maṭhikāyām kṛita-sthitiḥ, 21
vayasā tapasā 'ca 'atibhūyasā sukṛiçāṃ tanum
bibhrāṇo bhaṅga-bhītyā 'iva sirābhiḥ pariveshṭitām, 22
nāmnā Vāmaçivo, bhasma-pāṇḍuromāvrītākṛitiḥ
vidyut-piṅga-jaṭājūṭo Maheçvara iva 'aparaḥ. 23
sa tāpaso 'tra tatkalām dattopālambha-kheditam
mūrkham çaṭham dhyāna-yogādy-avaliptam ahamkṛitam 24
bhikṣāphala-vrata-dharaṃ çishyam antika-vāsinam
jagāda, dūrāc çrutvā taj-jana-kolāhalaṃ vahiḥ: 25
«uttishṭha! gatvā 'atra vahir vijñāya 'āgaccha satvaram,
«kuto 'tra 'açruta-pūrvo 'yaṃ çmaçāne tumulo ravaḥ.» 26
ity ukte guruṇā tena, çishyaḥ pratyuvāca tam:
«na 'aham yāmi, svayaṃ yāhi! bhikṣhā-velā by apaiti me.» 27
tac çrutvā 'nvāca sa gurur: «dhig mūrkha 'udara-tatpara!
«ahno 'rdha-prahare yāte, bhikṣhā-velā 'atra kà tava?» 28
çrutvaiva tat sa tam kruddhaḥ kuçishyaḥ prāha tāpasam:
«dhig jarā-jīṛṇa! na 'aham te çishyo, na tvaṃ gurur mama. 29
«aham anyatra yāsyāmi; vaha pātram idam svayaṃ!»
ity uktvā 'utthāya sa prāyāt, tyaktvā 'agre daṇḍa-kṇḍikām. 30

vihasann atha nirgatya maṭhikātaḥ sa tāpasah
 tatra 'agād, yatra dāhārtham ānītaḥ sa dvijārbbhakaḥ. 31
 dṛiṣṭvā taṃ ca janatayā ṣocyamānāgrya-yauvanam,
 yogī praveshtum tad-deham matiṃ cakre jarārditaḥ. 32
 gatvā ca drutam ekānte, muktakaṇṭham prarudya ca,
 nanarta sa tataḥ kshipram āṅgahārair yathōcitaiḥ. 33
 tato viveṣa yogāt tad dvijaputra-kalevaram
 kṣaṇāt sa, sva-tanuṃ tyaktvā tapasvī yauvanēchhayā. 34
 tatksaṇam racitāyām ca citāyām sahasaiva saḥ
 labdha-jīvo dvija-yuvā protasthau kṛta-jrīmbbhikaḥ. 35
 tad dṛiṣṭvā bandhu-vargasya, «dishtyā jīvati jīvati!»
 ity udbabhbūva nādo 'sya nikhilasya janasya ca. 36
 atha 'amokshyan vrataṃ, sarvān mṛishā yogīcvaraḥ sa tāt
 vipraputra-ṣarirāntaḥ-pravishtas tāpasō 'bravīt: 37
 «lokāntara-gatasya 'adya, mahāpācupataṃ vrataṃ
 «grāhyaṃ sākshād mama 'ābhāshya, dattaṃ Ṣarveṇa jīvitam. 38
 «adhunāiva ca dhāryaṃ tad gatvā 'ekānte vrataṃ mayā,
 «jīvitam me 'nyathā nāsti; tad yūyam yāta! yāmy aham.» 39
 iti sarvān sa tatra-sthān sambodhya dṛidha-niṣcayaḥ
 sva-grīhān preshayāmāsa harsha-ṣokākulo vrati. 40
 svayam ca gatvā cṣabhre tat kshiptvā pūrva-kalevaram,
 ātta-vrato mahā-yogī yuvī-bhūto 'nyato yayan. 41

iti vyākhyāya Vetālaḥ kathāṃ niṣi tadā pathi,
 taṃ Trivikramasenam sa rājānam punar abravīt: 42
 «rājan, brūhi: sa yogīndraḥ kasmāt para-pure viṣaṇ
 «praruroda, nanarta 'atha? kautukaṃ mahad atra me.» 43
 iti Vetālataḥ ṣrutvā cāpa-ṣaṅki sa bhūpatiḥ,
 vimucya maunam, evaṃ tam avādīd dhīmatāṃ varaḥ: 44
 «ṣṛiṇu, tatra babhbūva 'asya yo 'bhīprāyas tapasvinaḥ:
 «saha-vṛiddham cirāya 'idaṃ ṣarīraṃ siddhi-sāadhanam 45
 «pitṛibhyām lālitaṃ bālye tyajāmy adya», 'iti duḥkhitāḥ
 «sa javāt tāpasō 'rodīd; deha-sneho hi dustyajāḥ. 46
 «navam deham pravekshyāmi, sādhayishyāmy ato 'dhikam»,
 «iti harṣhād anṛityac ca; kasya na 'ishtaṃ hi yauvanam?» 47
 etat tasya vaco niṣamya nripater aṇsāt sa bhūyo 'py agād
 Vetālo mṛita-pūrushāntara-gatas taṃ cīṇṣapā-pādapam,
 rājā so 'pi tam anvadhāvad adhikōtsāhaḥ punaḥ prepsayā;
 kalpānte 'py acalaṃ kulādri-vijayi sthairyam hi dhīrātmanām. 48

Tarāṅga 98. (Vetāla 24.)

Tatas tām timira-cyāmām citāgni-jvalitēkshaṇām
 cmaçāne bhishāne tasmin viro rajani-Rākshasim 1
 ghorām agañayan rājā, gatvā tām cīṇçapām punaḥ,
 sa Trivikramasenas tam tasyā Vetālam ādade. 2
 skandhe kritvā ca tam yāvat prakrāmati sa pūrvavat,
 tāvad bhūyaḥ sa Vetālo naradevam uvāca tam: 3
 « bho rājann! aham udvigno, na punas tvam gatāgataih;
 « tad ekam me mahā-praṇam imam kathayataḥ çriṇu: 4

Āsīd maṇḍalikaḥ ko 'pi nṛpatir Dakṣhiṇāpathe
 Dharmābhīdhāno dhaureyaḥ sādhnām bahu-gotrajaḥ. 5
 tasya Candravatī nāma bhāryā Mālavadeça-jā
 abhūd mahā-kulotpannā varastrī-maulimālikā. 6
 tasyām ca tasya bhāryāyām bhūpater udapadyata
 ekaiva Lāvaṇyavati nāma 'anvarthābhīdhā sūtā. 7
 pradeçyāyām ca tasyām sa sūtāyām Dharma-bhūpatih
 unmulito 'bhūd militair dāyādai rāshṭra-bhedibhiḥ. 8
 tataḥ palāyya niragāt sa deçād bhāryayā saha
 duhitrā ca tayā rātrāv ātta-sadratna-samcayaḥ. 9
 Mālavam prati ca svairam prasthitāḥ cvaçurāspadam,
 Vindhyaṭavīm tayā rātryā prāpa bhāryā-sūtā-sakhaḥ. 10
 tasyām pravishṭasya 'udaçrur iva 'avaçyāya-çikaraiḥ
 niçā 'anuyātrām dattvā 'iva yayau tasya mahikshitaḥ. 11
 āruroha 'atha pūrvādrim utkshiptāgrakaro raviḥ,
 « mā gāç caurāṭavīm etām! » iti tam vārayann iva. 12
 tato 'tra sa-sūtā-jāniḥ kṣhatāṅghriḥ kuça-kaṇṭakaiḥ
 padātiḥ sa nṛpo gacchan Bhīlānām prāpa pallikām, 13
 pareshām prāṇa-sarvasva-hāribhiḥ pumbhir āvṛtām,
 varjitām dhārmikāiḥ durgām Kṛitānta-nagarīm iva. 14
 tatra dṛiṣṭvāiva tam dūrāt sa-vastrābharanam nṛpam,
 mushitum babāyo 'dhāvan Çavarā vividhāyudhāḥ. 15
 tān vilokya, sūtā-bhārye rājā Dharmo jagāda saḥ:
 « purā sprīçanti vām Mlecchās, tad ito viçatam vanam! » 16
 iti rājñā 'uditā rājñi vana-madhyam viveça sā
 Lāvaṇyavatyā sūtayā sākam Candravatī bhayāt. 17
 rājāpy abhimukhāyātān khadga-carma-dharo 'tra saḥ
 abadhit tān bahūn çūraḥ Çavarān çara-varṣiṇaḥ. 18
 tatas tena 'akhilā palli patyā 'ājñaptā nipatya tam
 prahāra-kṣhata-carmānam abadhid nṛpam ekakam. 19
 grihitābharane yāte dasyu-sainye, vilokya tam
 bhartāram nihatam dūrāt vana-gulmāntara-sthitā, 20

rājñi Candravatī sâ 'atra dubitrâ saba vihvalâ
 pulāyamānâ gahanam dūram anyad agād vanam. 21
 tatra madhyāhna-tāpārtāsv iva mūlāni çākhinām
 châyāsv api pravishṭāsu çīçirāni saba 'adhvagaiḥ, 22
 ekadeçe 'bja-sarasas tīre 'çoka-taros tale
 çokārtā rudatī çrāntā sasutā samupāviçat. 23
 tāvat tad vanam abhyarṇa-nivāsī mṛigayā-kṛite
 mahāmanuṣyaḥ ko 'py āgād açvârūdhāḥ saputrakaḥ. 24
 sa Caṇḍasiṅha-nāmā tam putram Sīṅhaparākramam
 uvāca, dṛiṣṭvâ 'atra tayoh pañçūpte pāda-paddhatī: 25
 «ete surekhe subhage 'anusṛitya, 'āpnuvo yadi
 «striyau te, tat tayor ekām svikurushva yathā-ruci!» 26
 ity uktavantam tam sma 'āha putrah Sīṅhaparākramaḥ:
 «yasyāḥ sūkṣhmāv imau pādaḥ, sâ bhāryā pratibhāti me; 27
 «sâ hi svalpa-vayā nūnam jāne samucitā mama;
 «vṛihat-pādā tu yogyā 'iyam etaj-jyeshṭha-vayās tava.» 28
 iti sūnor vacaḥ çrutvâ, Caṇḍasiṅho jagāda tam:
 «kâ 'eshā kathā? bhavad-mātā pratyagram hi gatā divam; 29
 «tādṛiçe sukalatre ca gate, kâ 'anyatra vāsana?»
 tac çrutvâ so 'pi putras tam Caṇḍasiṅham abhāshata: 30
 «tāta, mâ 'evam! abhāryam hi çūnyam gṛihapater gṛibam.
 «anyac ca Mūladevoktā gāthā kiṃ na çrutā tvayā? 31
 «yatra ghana-stana-jaghanā
 «na 'āste mārḡāvalokinī kāntā,
 «ajadāḥ kas tad anigadam
 «praviçati griha-samjñakam durgam?» 32
 «taj jīvitena me, tāta, çapito 'si, na tām yadi
 «dvitīyām mad-abhiṣṭayā bhāryārthe svikarishyasi.» 33
 etat putra-vacaḥ çrutvâ pratipadya ca, tat-sakhaḥ
 sa Caṇḍasiṅho 'nusaran pada-pañktiṃ çanair yayau. 34
 prāpya tac ca sarāḥ-sthānam, muktāhāraḡha-maṇḍitām
 çyāmām Candravatīm rājñīm tām dadarça, 'avabhāsītām 35
 Lāvanyavatīyā sutayā jyotsnayā 'iva 'avadātayā
 naiçīm dyām iva madhyāhne, taru-châyām upāçritām. 36
 upāyayau sa putreṇa sākam tām ca sakautukam,
 sâpi dṛiṣṭvâ tam uttasthau vitrastā caura-çaṅkinī. 37
 «alam trāsena! na, 'amba, 'etau caurau; saumyākṛitī imau
 «suveçau kaucid ākheṭa-kṛite nūnam iha 'āgatau», 38
 ity uktā sutayā rājñī yāvad dolāyate 'tra sâ,
 tāvad açvāvatīrṇas te Caṇḍasiṅho 'braviḍ ubhe: 39
 «kiṃ sambhramaṇa? vām āvām prañayād drasṭum āgatau;
 «tad viçramya nirāçaṅke vadatam: ke yuvām, iha 40
 «Hara-netrāṇala-jvālā-dagḍha-Manmatha-duḥsthite
 «Rati-Prīti iva 'aranyam idam evam upāgate? 41
 «pravishṭe sthaḥ katham ca 'iha vata nirmānushe vane?
 «ratna-prāsāda-vāsārham idam hi yuvayor vapuḥ. 42

«katham varāṅganotsaṅga-yogyau kaṇṭakitām imām
 «bhuvam vām caraṇau bhrāntāv? iti nau manasi vyathā. 43
 «eshā ca citram yuvayoh patanti dhūlir ānane
 «vātōddhūtā 'ahata-chāyam āvayoh kurute mukham. 44
 «bhavatyor esha ca 'aṅge 'smin vilasan pushpa-peçale
 «kīraṇṣhmā dahaty asmān uccaṇḍaṣ caṇḍadīdhiteḥ. 45
 «tad brūtam ātma-vṛittāntam! dūyate hṛidayam hi nau,
 «drashtum na çaknumo 'raṇye sthitim vaḥ çvāpadāṇvrite.» 46

ity ukte Caṇḍasinhena, rājñi niḥçvasya sā çanaiḥ
 lajjā-çokākulā tasmai sva-vṛittāntam avarṇayat. 47
 tato niḥsvāmikām matvā tām āçvāsya ca sātmaajām
 svīcakre madhurair vākyaic Caṇḍasiṅho 'nurañjayan. 48
 āropya ca 'açvayoh pṛishṭham saputras tām saputrikām
 nināya Vittapapurim samriddhām vasatim nijām. 49
 sāpi janmāntara-gatā 'iva 'avaçā 'aṅgīcakāra tam;
 anāthā kṛicchra-patitā videçe strī karoti kim? 50
 tatas tām sūkshma-pādatvād rājñim Siṅhaparākramam
 Caṇḍasiṅha-sutas tatra bhāryām Candravatim vyadhāt, 51
 tat-sutam tām ca Lāvanyavatim nṛpati-kanyakām
 vṛihatvāt pādayor bhāryām Caṇḍasiṅhaç cakāra saḥ; 52
 prāg hi sūkshma-vṛihat-pāda-mudrā-pankti-dvayekshaṇāt
 pratipannam tathā tābhyām satyam kaç ca 'ativartate? 53
 evam pāda-viparyāsāt te pitā-putrayos tayoh
 duhitā-mātarau bhārye jāte çvaçrū-snushe tadā. 54
 kālēna ca tayos tābhyām bhartṛibhyām jajñire dvayoh
 putrā duhitarāç çaiva, teshām ca 'anye 'py aṭha kramāt. 55
 ittham samprāpya tau Caṇḍasiṅha-Siṅhaparākramau
 tasthatus tatra Lāvanyavatim Candravatim ca te. 56

iti vyāvarṇya Vetālas tadā pathi kathām niçi,
 sa Trivikramasenam tam papraccha nṛpatim punaḥ: 57
 «taylor mātā-duhitror ye putra-pitros taylor, nṛpa,
 «sakāçāḥ jantavo jātāḥ kramād ubhaya-pakshayoh, 58
 «jñātvā 'idaṁ brūhi me: teshām anyonyam ke bhavanti te?
 «pūrvoktaḥ so 'tra çāpas te, jānānaç ced na vakshyasi.» 59

etad Vetālataḥ çrutvā, vimṛiçan bahudhāpi saḥ
 na 'ajñāsīt tad yadā rājā, tūshṇikah prayayau tadā. 60
 tatas tad-aṅsa-kūṭa-stho Vetālo vihasan hṛidi
 mṛita-pūrusha-dehāntar-nivishṭaḥ samacintayat: 61
 «na 'ayam rājā mahā-pṛaçne vetty asmin dātum uttaram,
 «tena tūshṇim vrajaty eva hṛiṣṭo 'ticaturaiḥ padaiḥ. 62
 «na 'ca vañçayitum çakyah sattva-rāçir ayam paraḥ,
 «kṛiḍan bhikshuḥ sa ca 'asmābhīr iyatāiva na çamyati. 63
 «tad adya vañçayitvā tam durātmanam, upāyataḥ
 «tat-siddhim bhāvi-kalyāṇe rājany asmin niveçayc.» 64

ity ālocya sa Vetālo nṛpaṃ tam avadat tadā:
 «rājan, kṛishṇa-niçā-ghore çmaçāme 'smin gatāgataih 65
 «etaih klishtaḥ sukhī 'iva tvam, na vikalpaç ca ko 'pi te;
 «tad āçcaryeṇa dbairyeṇa tushṭo 'ham amunā tava. 66
 «çavaṃ etaṃ naya 'idānīm, nirgacchāmy amuto hy aham.
 «idaṃ ca çṛiṇu, yad vacmi hitaṃ tava, kurushva ca! 67
 «ānītam etad bhavatā yasya 'arthe nṛi-kalevaram,
 «kubhikshuḥ so 'dya mām asmin sauāhūya 'arcayishyati. 68
 «upahārī-cikīrshuḥ ca tvām eva sa çaṭhas tataḥ,
 ««bhūmau prañāmanam aṣṭābhir aṅgaiḥ kurv!»» iti vaksyati. 69
 ««tvam prāḡ darçaya tāvad me, karishye 'haṃ tathāiva tat»»,
 «iti so 'pi, mahārāja, vaktavyaḥ çramaṇas tvayā. 70
 «tato nipatya bhūmau sa prañāmanam yāvad eva te
 «darçayishyati, tāvat tvam chindyās tasya 'asinā çiraḥ. 71
 «tato Vidyādharaçivarya-siddhir yā tasya vāñchitā,
 «tām tvam prāpsyasi; bhuñkshva 'imām bhuvam tad-upahārataḥ! 72
 «anyathā tu sa bhikṣus tvām upahāraṃ vidhāsyati;
 «etad-arthaṃ kṛito vighnas tava 'atra 'iyac ciraṃ mayā. 73
 «tat siddhir astu te! gaccha!» ity uktvā tasya 'aṇsa-prishṭha-gāl
 nirgatya sa yayau tasmād Vetālaḥ preta-kāyataḥ. 74
 atha sa narapatis taṃ prīta-Vetāla-vākyāc
 çramaṇam ahitam eva Kṣhāntiçīlaṃ vicintya,
 vaṭa-viṭapi-talaṃ tat tasya pārçvaṃ pratasthe,
 mṛita-purusha-çarīraṃ tad gṛihṇvā, prahrishṭaḥ. 75

Taraṅga 99. (Vetāla 25.)

Tatas tasya 'antikam bhikṣoḥ Kṣhāntiçīlasya bhūpatih
 sa Trivikramaseno 'tra prāpa, skandhe çavaṃ vahan. 1
 dadarça taṃ ca çramaṇam mārgābhimukham ekakam
 kṛishṇapakṣa-kṣhapā-raudre çmaçāne taru-mūla-gam, 2
 asṛik-klīpta-sthale gaureṇa 'asthi-cūrṇena nirmite
 maṇḍale dikṣu vinyasta-pūrva-çomīta-kumbhake, 3
 mahātāila-pradīpādhye huta-pārçvastha-vahninī
 sambhṛitocita-sambhāre svesṭha-daivata-pūjane. 4
 upāgac ca sa taṃ rājā; so 'pi bhikṣur, vilokya taṃ
 ānīta-maṭakam, harṣād utthāya 'uvāca sampṛstvan: 5
 «dushkaro me, mahārāja, vihito 'nugrahas tvayā.
 «tvādrīçaḥ kva? kva ceshṭā 'iyam? deça-kālam kva ca 'idriçau? 6
 «nishkampa-satyam eva 'ābur mukhyaṃ tvām kulabhūbhṛitām,
 «evam ātmānapekṣheṇa parārtho yena sādhyate. 7

« etad eva mahattvam ca mahatām ucyate budhaiḥ,
 « pratipannād acalanam prāṇānam atyaye 'pi yat. » 8
 iti bruvan sa siddhārthamāni bhikṣur mahipateḥ
 tasya 'avatārayāmāsa skandhāt tad mṛitakam tadā. 9
 snapayitvā samālabhya baddha-mālyam vidhāya ca,
 mṛitakam maṇḍalasya 'antaḥ sthāpayāmāsa tasya tat. 10
 bhaṣṇoddhūlita-gātraḥ ca keṣa-yajñopavīta-bhṛit
 prāvṛita-preta-vasano bhūtyā dhyāna-sthitaḥ kṣaṇam, 11
 tasmin mantra-balāḥhūtam praveṣya nṛi-kalevare
 tam Vetāla-varaṁ bhikṣuḥ pūjayāmāsa sa kramāt. 12
 dadau tasmai kapālārghapātrena 'argham sunirmalaiḥ
 nara-dantais, tataḥ puṣpam sugandhi ca vilepanam 13
 dattvā, mānuṣa-netre ca dhūpam, māṇsair baliṁ tathā;
 samāpya pūjam rājānam tam uvāca sa pārṣvagam: 14
 « rājann, iha 'asya mantrāḍhirājasya kṛita-samnidheḥ
 « prāṇāmam aṅgair aṣṭābhir nipatya kuru bhūtale, 15
 « yena 'abhipreta-siddhiṁ te dāsyaty eṣa vara-pradaḥ. »
 ṣrutvā 'etat, smṛita-Vetāla-vacā rājā 'abravīt sa tam: 16
 « na 'aḥam jānāmi; tat pūrvam pradarṣayatu me bhavān,
 « tatas tathāiva tad aḥam karishye, bhagavann! » iti. 17
 tato darṣayitum yāvat sa bhikṣuḥ patito bhuvi,
 tāvat khadga-prahāreṇa sa rājā 'asya ciro 'cchinat. 18
 ācakarṣa ca hṛitpadmam udarād asya pāṭitam,
 Vetālaya ca tasmai te ciro-hṛitkamāle dadau. 19
 sādhuvāde 'bhito datte hṛiṣṭair Bhūta-gaṇais tataḥ,
 tustho 'bravīt sa Vetālo nṛipam tam nṛi-kalevarāt: 20
 « rājān, Vidyādharendratvam bhikṣor āsīd yad īpsitam,
 « tat tāvad bhūmi-sāmrajya-bhogānte te bhaviṣyati. 21
 « kleṣito 'si mayā yatas, tad abhīṣṭam varaṁ vṛiṇu! »
 ity uktavantam Vetālam sa rājā tam abhāṣhata: 22
 « tvam cet prasannaḥ, ko nāma na siddho 'bhimato varāḥ?
 « tathāpy amogha-vacanād idaṁ tvatto 'ham arthaye: 23
 « ādyāḥ praṇa-kathā etā nānākhyāna-manoramāḥ
 « caturvinṣatir, eṣā ca pañcaviṁśi samāptikā, 24
 « sarvāḥ khyātā bhavantv etāḥ pūjanīyāḥ ca bhūtale! »
 iti tena 'arthito rājñā Vetālo nijagāda saḥ: 25
 « evam astul viṣeṣam ca, ṣṛiṇu, vacmy atra, bhūpate:
 « yāc caturvinṣatīḥ pūrvā, yā ca 'eṣā 'ekā samāpini, 26
 « kathāvalī 'īyam Vetālapañcaviṁśatikākhyayā
 « khyātā jagati pūjyā ca cīvāyāiva bhaviṣyati; 27
 « yaḥ ṣloka-mātram apy asyāḥ pāṭhayiṣyati sādaraḥ,
 « yo vā ṣroṣhyati, tau sadyo mukta-ṣāpau bhaviṣyataḥ; 28
 « Yakṣa-Vetāla-Kuṣmāṇḍa-Dākinī-Rākṣasādayaḥ
 « na tatra prabhaviṣyanti, yatra 'eṣā kīrtayīṣyate. » 29
 ity uktvā sa yayau, tasmād nirgatya nṛi-kalevarāt,
 yathābhirucitam dhāma Vetālo yoga-māyayā. 30

tatas tatra Suraiḥ sārddham rājñas tasya Maheçvarah
 sākshād āvir abhūt tushṭah, prapataṃ ca 'ādideça tam: 31
 « sādhu, vatsa, hato 'dya 'ayam yat tvayā kṛta-tāpasah
 « Vidyādhara-mahācakravartitā-haṭha-kāmukah! 32
 « tvam ādau Vikramādityah sṛiṣṭo 'bhūḥ svāñçato mayā
 « Mleccha-rūpāvatirñānam Asurāṇaṃ praçāntaye. 33
 « adya ca 'uddāma-durvṛitta-damanāya mayā punah
 « tvam Trivikramāsenākhyo vīrah sṛiṣṭo 'tha bhūpatiḥ. 34
 « ataḥ sa-dvīpa-pātālāṃ sthāpayitvā vaçe mahim,
 « Vidyādharāṇaṃ acirād adhirājo bhaviṣyasi. 35
 « bhuktṛ divyāñç cirād bhogān, udvignaḥ sveçchayaiva tām
 « tyaktvā, mayāiva sāyujyam ante yāsyasy asaṃçayam. 36
 « Aparājita-nāmānaṃ khadgaṃ ca 'etaṃ grihāṇa me,
 « yasya prasādāt sarvaṃ tvam prāpsyase tad yathoçitam. » 37
 ity uktvā khadgaratnaṃ tad dattvā tasmai mahibhrite
 vākpushpābhycitas tena devaḥ Çambhus tiro dadhe. 38
 atha dṛiṣṭvāiva samāptaṃ
 kāryam açeṣhaṃ, niçi prayātāyām,
 praviveça sa Trivikrama-
 senaḥ sva-puraṃ nṛpaḥ Pratishṭhānam. 39
 tatra kramāvagata-rātri-viceshṭitābhir
 abhyarcitah prakṛtibhir vitatotsavābhiḥ,
 snāna-pradāna-Giriçārcana-nṛitya-gīta-
 vādyaḍibhis tad akhilaṃ sa dinaṃ nināya. 40
 alpāir eva ca vāsaraḥ sa nṛpatiḥ Çarvasya vīryād aseḥ
 sadvipam sarasātālāṃ ca bubhuje nishkaṇṭakāṃ medinīm;
 saṃprāpya 'atha Harājñāyā sumahatīm Vidyādharāḍhiçatām,
 bhuktṛ tāṃ ca ciraṃ, jagāma bhagavat-sāyujyam ante kṛti. 41

iti Vetālapañcaviñçatikā.

Iti Vikramakeçarī sa mantrī,
 cira-militah pathi çāpa-viprayogāt,
 abhidhāya punar Mṛigāṅkadattaṃ
 svakṛtārthaṃ nijagāda rājaputram: — 42
 Evaṃ, deva, sa vṛiddho
 vipro Vetālapañcaviñçatikām
 etām ākhyāya kathāṃ
 grāme tasminn, uvāca māṃ bhūyah: 43
 « tat, putra, sa Trivikrama-
 « seno rājā kila 'evam aklīvaḥ
 « Vetālanugrabataḥ
 « kim iva na yat prāptavān ishṭam? 44

«tasmād iha tvam api mantram imam grihītvā
 «mattaḥ, prasādaya vimukta-vishāda-vṛttih
 «Vetāla-mukhyam, amunā prabhuṇā Mrigāṅka-
 «dattena saṃgamam avāpsyasi, vīra, yena. 45
 «na hy aprāpyam kimcid utsāha-bhājām;
 «bhagnotsāho, vatsa, ko na 'avasidet?
 «tat te prītyā vacmi yat, tat kurushva!
 «tvam evaṃ duḥsarpa-daṇḍārti-hartā.» 46

ity uktavatas tasmād
 viprād ādāya sakriyam mantram,
 tam ca 'āmantrya, tato 'haṃ,
 deva, 'Ujjayinīm gato 'bhūvam. 47
 tatra cmaçāne maṭakam rajanyām
 āhṛitya, kṛtvā snapanādi tasya,
 āhūya mantreṇa ca tena, tasmin
 Vetālam abhyarcitavān yathāvat. 48
 bhojyam mahāmānsam adām ca tasmai
 triptyai; sa mānsam ca tad āçu jagdhvā,
 «tripto 'smi nāiva, 'anyad upānaya!» 'iti
 mām abhyadhāt mānusha-mānsa-grīdhnuḥ. 49
 kālām yadā na 'akshamata 'atra kamcid,
 utkṛitya mānsāni tadā nijāni
 prādām ahaṃ prīti-karāṇi tasmai;
 yogīçvaras tena sa me 'tyatushyat. 50
 atha 'abravīd mām sa: «sakhe, dṛḍhena
 «sattivena tushṭo 'smy amunā 'adhunā te;
 «tat pūrvavad, vīra, bhava 'akshatāṅgo,
 «vṛṇīshva matto varam īpsitam ca!» 51
 ity uktavantam tam ahaṃ tadāiva
 pratyabruvam: «mām naya, deva, tatra,
 «yatra prabhur me sa Mrigāṅkadatto!
 «na 'ataḥ paro 'nyo 'bhimato varo me.» 52
 etat sa Vetāla-patir niçamyā,
 mām abhyadhāt: «tarhi mama 'ānsa-prishṭham
 «āroha, yāvat tarasā bhavantam
 «tasya 'antikam svasya prabhor nayāmi.» 53

ity eva tasya 'uktavatas «tathā!» 'iti
 skandhāgram āroham ahaṃ prasahya;
 tato vahan mām, nabhasaḥ pathena
 prātiṣṭhata preta-tanu-praviṣṭaḥ. 54
 āniya ca 'iha 'adya, vilokya yushmān
 mārga, 'vatārya 'ambarataç ca tena,
 etena Vetāla-vareṇa, deva,
 samprāpito 'haṃ tava pāda-mūlam; 55
 samāgataç ca prabhuṇā 'aham adya,
 gataḥ sa cāpy esha samāpta-kṛityaḥ.

ity esha me, mánada, Nāga-çápād
 bhavad-viyuktasya mahān udantaḥ. — 56
 iti Vikramakeçariṇo
 nija-sacivāc çruta-viyoga-vṛttāntaḥ
 mārge Mṛigānkadatto,
 gacchan kánta-nimittam Ujjayinim, 57
 Pāravatāksha-çāpa-
 bhrashta-krama-milita-katipayāmatyaḥ
 mumude sa rājaputraḥ,
 sambhāvita-sakala-sādhyā-sampattiḥ. 58

Taraṅga 100.

Namo Vighnajite, yasya jānudeçe vivartate
 kumbha-srasta 'iva nakshatra-mālā rātrishu nṛityataḥ. 1

Tataḥ kathāvasāne sa mārگا-madhyāt samutthitaḥ
 Mṛigānkadatto mēditaḥ, prāpta-Vikramakeçari, 2
 Guṇākareṇa sahitaḥ tathā Vimalabuddhinā,
 sa-Vicitrakatho, Bhimaparākrama-samanvitaḥ, 3
 Pracandāçakti-yuktaç ca, Çrutadhi-dvija-saṃgataḥ,
 prāpta-çeshān vicinvānaḥ çāpa-viçleshitān sakḥin, 4
 Çaçāṅkavatyāḥ saṃprāptyai prāg eva 'Ujjayinim prati
 gantum pravṛtitaḥ punar apy uccacāla 'ātmanā 'aṣṭamaḥ. 5
 kramāt prāpa sa ca grīshma-çushka-toyām apādapām
 aṭavīm caṇḍa-mārtāṇḍa-tāpa-saṃtapta-bālukām. 6
 tasyām vrajan, sa sacivān rājaputro jagāda tān:
 «paçyata, 'eshā 'aṭavī kīdṛig durgamāyata-bhairavā! 7
 «eshā hi vibhrashta-patha-jana-tyaktā nirāçrayā
 «udyad-duḥkhānala-jvālā 'iva 'ābhir maru-maricibhir; 8
 «vikirṇa-rūksha-keçā 'iva tṛṇair ucchushka-marmaraiḥ;
 «siṅha-vyāghrādi-vitrāsa-saromāñcā 'iva kaṇṭakaiḥ; 9
 «rudatī 'iva 'ātapa-klānta-jala-kāṅkshi-mṛigāravaiḥ:
 «tad esā tvarayā 'asmābhir laṅghantiyā viçāṅkatā. » 10
 ity ūcivān sa taiḥ sārḍham sacivaiḥ kṣut-trishārditaiḥ
 drutaṃ Mṛigānkadattas tām aṭavīm udalaṅghayat. 11
 dadarça ca 'agre sumahat svaccha-çīta-jalair bhṛitam
 saro 'rka-tāpa-galitasya 'amṛitāñcor iva dravaiḥ; 12

diganta-vyāpi-vistāram, pratibimbam iva 'ātmanah
drashtum trailokya-lakshmyā 'iva vihitam maṇidarpaṇam; 13
dhārtarāshtra-kṛta-kshobham vicitrārjuna-vibhramam
viçrānti-kṛit svādu-rasam, Bhāratānukṛitīm dadhat; 14
upakaṇṭha-milad-Nīlakaṇṭha-pīta-viṣṭottamam
Acyutāçrita-Lakshmiḥ mantha-kālābdhi-saṃnibham; 15
sūrya-raçmibhir aprāpta-gambhīra-ççirāntaram,
Ananta-padma-nilayam Pātālam iva bhūmi-gam. 16

tasya tīre ca sarasaḥ paçcime sa vyalokayat
rājaputraḥ sasacivo mahāntam divya-pādapam, 17
vātāndolita-vistāri-çākha-bhujā-kadambakam,
mūrdha-lagnābhra-saritam, nrityantam iva Çaṅkaram; 18
atyunnatena çirasā vyoma-prishṭhāvagāhinā
kantukād Nandanodyāna-çobham drashtum iva 'udyatam; 19
çobhamānam phalair divya-rasaiḥ çākha-valambibhiḥ,
kalpadrumam surānaddhaiḥ pīyūṣha-kalaçair iva; 20
«ma mām yathā tathā kaçcit prākshid!» iti khagāravaiḥ
vyābarantam iva preṅkhat-pallavāgrakaram muhuḥ. 21

yāvad Mrigāṅkadattas tam sa nirvarṇayati prabhuḥ,
tāvat tad-mantriṇas tasmin pradhāvyā kshut-triṣṭāturāḥ 22
phalāni bhoktum ārūdhās tasya dṛiṣṭvāiva tāni te,
phalātvaṃ shaḍ api prāptā mānuṣhā apy açaṅkitam. 23
tato Mrigāṅkadattas tām apaçyan vihvalaḥ sakbīn,
ekaikaṃ sa tatas tatra nāmagrāham açabdayat. 24
yadā dadur na vacanam, na ca 'adriçyanta te kvacit,
tadā «hā hā! hato 'smi!» iti nairāçya-vidhuraṃ vadau, 25
sa rājaputro nyapatad murchito 'tra mahītale,
drumānārūdhā-pārçvastha-kevala-Çrutadhi-dvijah. 26

Çrutadhiḥ sa ca vipras tam uvāca 'āçvāsya tatksaṇam:
«kṛitaprajño 'pi kiṃ, deva, tyakta-dhairyo 'vasīdasi? 27
«açnute sa hi kalyāṇam, vyasane yo na muhyati.
«Nāga-çāpa-viyuktān kiṃ na 'etān saṃprāptavān asi? 28
«tathāiva punar apy etān mantriṇo 'nyāṇ ca lapsyase,
«Çaçaṅkavatyaḥ saṃyogo 'py acirāt te bhaviṣyati.» 29
evam Çrutadhinā 'uktaḥ san, rājaputro jagāda saḥ:
«kuta etad idaṃ dhātṛ nāçya sūtritām hi nah? 30
«kva 'anyathā niçi Vetālaḥ? kva ca Bhīmaparākramah?
«kva Çaçaṅkavatī-jñānam tat-saṃvāda-prasaṅgataḥ? 31
«etām ca prāptum Ayodhyatāḥ kva so 'smākaṃ viuirgamah?
«Vindhyātavayāḥ kva ca 'anyonya-viyogo Nāga-çāpataḥ? 32
«tataḥ katipayānam naḥ kramaçaḥ kva ca saṃgamah?
«kva ca 'adhunā viyogo 'yam iṣṭa-tyāgaḥ punaḥ, sakhe? 33
«te hi vṛkṣhe 'tra Bhūtena grastās, taiç ca vinā mama
«kā Çaçaṅkavatī, kiṃ ca jīvitam? tad alam bhramaiḥ!» 34
ity ūcivāṇ çuçā so 'tra sarasy ātmānam ujjhitum
Mrigāṅkadatta uttasthau, Çrutadhau vārayaty api. 35

tāvad vāg atra gaganād uccacāra 'açarīrīṇi:
 «mā, putra, sāhasaṃ kārshīḥ! sarvaṃ svantaṃ hi bhāvi te. 36
 «asmin Gaṇapatiḥ devaḥ svayaṃ vasati pādape,
 «sa ca tvat-sacivair etair adya 'ajñānād vimānitaḥ; 37
 «te hy aṣuddhā anācāntā akṣhālita-karāṅghrayaḥ
 «kṣudhārtās tad-nivāse 'sminn ārūḍhāḥ phala-lipsavaḥ. 38
 «tataḥ sprisṣṭeshu teshv atra phalatām eva te gatāḥ,
 ««yac-cittās tad-gatiṃ gacchantv!»» iti Vighneṣa-ṣāpataḥ; 39
 «anye 'pi ye tvat-sacivāḥ catvāras te yathā 'amunā,
 «āgatā evam eva 'asminn ārūḍhāḥ, phalatām gatāḥ. 40
 «tasmād ārādhaya 'etaṃ tvaṃ tapobhir Gaṇanāyakam!
 «etat-prasādāt sarveṣṭa-siddhis tava bhaviṣyati.» 41
 ity uktaḥ sa sudhā-sāra-srijā 'iva 'ākāṣato girā
 Mṛigāṅkadatto jātāstho deha-tyāgād nyavartata. 42
 kṛtvā ca sarasi snānaṃ, tarau tasmin Gaṇādhipam
 arcaयitvā 'ujjhitāhāras tam astaushīt kṛitāñjaliḥ: 43
 «jaya, tāṇḍava-damarāḥ-
 «marda-bhara-nyañcitena bhuvanena
 «sa-mahī-çaila-vanena
 «praṇamya māna 'iça Gajavadana! 44
 «jaya, sa-surāṣura-mānusha-
 «bhuvana-traya-pūjitāṅghri-kamala-yuga,
 «vara-vividha-siddhi-nirbhara-
 «nidhāna-kumbhopamākāra! 45
 «jaya, yugapad-udita-caṇḍa-
 «dvādaça-dinakṛit-pradīpta-tejaska,
 «Hara-Hari-Surapati-durjaya-
 «Ditiya-kulākāla-kalpānta! 46
 «jaya, bhakta-vṛjina-vāraṇa-
 «kīlā-nīrājanotsukena 'iva
 «paraçu-vareṇa virājita-
 «karātala-kalitānala-jvāla! 47
 «abhimata-siddhyai bhartus
 «Tripurāvajaye, Gaṇeṣa, Gauryāpi
 «yaḥ pūjito 'si, tam tvam
 «çrīto 'haṃ çaranam; namas te 'stu!» 48
 iti-samstuta-Vighneṣo nirāhāraḥ kuçāstare
 Mṛigāṅkadatto 'naishīt tām rātriṃ tasya taros tale. 49
 tatthāiva 'ekādaça 'abhāni, Çrutadhau paricārake,
 Vighneṣārādhana-paro rājaputro nināya saḥ. 50
 dvādaçe 'hni niçi svapne tam jagāda Gaṇeṣvaraḥ:
 «vatsa, tushṭo 'smi te! mukta-çāpān prāpsyasi mantriṇaḥ, 51
 «gatvā ca taiḥ samam prāpya tām Çaçāṅkavatīm kramāt,
 «pratyāvṛitya sva-nagarīm, prithvī-rājyaṃ karishyasi.» 52
 evam Gaṇeṣvarādishṭaḥ prabuddhaḥ sa niçākshaye
 Mṛigāṅkadattaḥ svapnam tam dṛiṣṭam Çrutadhaye 'bhyadhāt. 53

tena 'abhinanditaḥ prātaḥ snātvā 'abhyarcya Vināyakam,
 tad-vāsa-vṛikṣhaṃ tam yāvat kurute sa pradakṣiṇam, 54
 tāvat samam taros tasmād avatīrya daçāpi te
 phalatva-muktāḥ sacivā nipetus tasya pādayoḥ, 55
 Vyāghrasenas, tathā Sthūlabāhur, Meghabalo 'pi ca,
 Dṛidhamuṣṭiç caturthaç ca, shaṭ ca 'ātau ye 'tra varṇitāḥ. 56
 tataḥ sa sakalān samam sapadi mantriṇaḥ prāpya tām,
 dṛiçā kalatayā girā pramada-manthanārambhayā
 nareçvara-suto 'dhika-praṇayam ekam ekaṃ muhur
 dadarça, parihasvaje tad anu sambabhāshe kṛitī. 57
 te 'pi navendu-kṣhāmaṃ
 kṛita-tapasam vikṣhya tam prabhūṃ sāçrāḥ,
 Çrutadhi-nigadita-yathārthāḥ
 praçaçaṇsur nāthavantam ātmānam. 58
 atha tatra sa tair Mṛigāṅkadattaḥ
 sarasi kṛitāpavanādibhiḥ sahajiva
 sacivaiḥ sukha-pāraṇaṃ saharṣho
 vidadhe, labdha-dhṛitiḥ sva-kārya-siddhau. 59

Taraṅga 101.

Tataḥ so 'tra saras-tīre kṛita-pāraṇa-susthitaḥ
 Mṛigāṅkadattas taiḥ sakaṃ sacivaiḥ svair upāviçat. 1
 tatas te tad-ahaḥ prāptāç catvāro nija-mantriṇaḥ
 tena 'apricchyanta viçlesha-kāla-vṛittāntam ādarāt. 2
 atha sa Vyāghrasenākhyas teshaṃ madhyāt tam abravīt:
 «deva, 'asmadiya-vṛittāntam, çrūyatām, varṇayāmy aham: — 3
 Yadā Pāravatākshasya tasya Nāgasya çāpataḥ
 bhavadbhyo dūra-vibhrasṭo jāto 'haṃ nasṭa-cetanaḥ, 4
 tadā bhrāntvā 'aṭavīm rātrau, labdha-saṃjño hy ahaṃ cirāt,
 na diço na ca panthānam apaçyaṃ tamasā vṛitaḥ. 5
 kṛicchrāc ca duḥkha-dīrghayāṃ gatāyāṃ viratiṃ niçi,
 udite bhagavaty arke kramād āça-prakāçake, 6
 acintayam aham: «hā dhik! kva nu yātaḥ sa naḥ prabuh?
 «asmad-viyuktaç ca 'ekākī kathaṃ so 'tra bhaviṣhyati? 7
 «kathaṃ vā tam avāpsyāmi? kutra 'anviṣhyāmi? kā gatiḥ?
 «varam Ujjayiniṃ yāmi, tatra prāpyeta jātu saḥ, 8
 «sā Çaçāṅkavati-hetor gantavyā tasya hi sthitā.»
 ity āçayā çanaiḥ prayāṃ aham Ujjayiniṃ prati, 9
 gāhamāno 'tha kṣhṭām tām aṭavīm durdaçām iva,
 dahyamāno 'rka-kiraṇair agnicūṛṇotkarair iva. 10

kathāncit prāptavān asmi sarāḥ phullōtpalekṣaṇam,
 haṇṣādi-madburāravaiḥ sambhāṣaṇam iva 'ācarat, 11
 prayukta-vīci-hastāgraṃ, prasanna-vipulāṣayam,
 darṣanād eva sarvār̥ti-haraṃ, sat-puruṣaṃ yathā. 12
 tatra snātvā ca, bhuktvā ca viṣāṇy, āpīya vāri ca,
 yāvat sthito 'smi, tāvat trīṇ etān adrākṣam āgatān, 13
 Dhṛiḍhamuṣṭim atha Sthūlabāhuṃ Meghabalaṃ tathā.
 sametya ca bhavad-vārtā mitho 'smābhir apricchyata. 14
 ajānantaṣ ca sarve 'pi vayaṃ te pāpa-ṣaṅkinaḥ
 akārṣma deha-tyāgāya matim tvad-virabhāsahāḥ. 15
 tāvac ca tasmīn sarasī snātum munikumārakaḥ
 āgamad Dīrghatapasāḥ suto nāmnā Mahātapāḥ, 16
 jāṭi kṛita-nija-jvālo bhūyo 'gnir iva Khāṇḍavam
 didhākṣhur ācṛito brāhmīm prajvalāṇs tejasā tanum, 17
 kṛiṣṇāṇjinena samvītaḥ, savyena 'ātta-kamaṇḍaluḥ,
 dakṣiṇena kareṇa 'akṣamālā-valayam udvahan, 18
 sahāgata-mṛigaiḥ ṣṛiṅga-protkhāta-snānamṛittikaḥ,
 yuktaḥ katipayair anyaiḥ samānaiḥ muniputrakaiḥ. 19
 so 'smān upāgād dṛiṣṭvāiva sarāḥ-prapatanodyatān;
 karuṇādrā hi sarvasya santo 'kāraṇa-bāndhavāḥ. 20
 avadac ca: «na kāryaṃ vaḥ pāpaṃ kāpuruṣhoṣitam!
 «duḥkhāṇḍhā hi patanty eva vipac-ṣvabhreshu kātārāḥ, 21
 «dhīrās tu dṛiṣṭa-saṃmārgā vivekāṃmala-cakṣuṣaḥ
 «na patanty avaṭe, prāpyam avaṣyaṃ prāpnvanti ca. 22
 «yūyaṃ ca bhavyākṛitayaḥ kalyāṇaṃ prāpsyatha dhruvam;
 «tad brūta: kiṃ nu duḥkhaṃ vo? mānasaṃ dūyate hi me.» 23
 evam uktavate tasmai muniputrāya tatksaṇam
 ā mūlād nija-vṛittāntaṃ sarvaṃ kathitavān abam. 24
 tatas tena vayaṃ tais tair vākyaair āyati-darṣibhiḥ
 sambodhya sānugenāpi deha-tyāgād nivartitā. 25
 atha snātvā tato nātidūraṃ sa muniputrakaḥ
 asmān anaishid ātithyaṃ vidhitsuḥ pitur ācramaṃ. 26
 tatra 'ucca-ṣākḥordhva-bhujair vedikāsu 'utthita-sthitaḥ
 prārābḍha-tapasi 'iva 'arka-raṣmi-paiḥ pādapair api 27
 upaveṣya 'ekadeṣe 'smān dattārghyaṃ, sa muneḥ sutāḥ
 ekaikam ācrama-taruṃ gatvā bhikṣāṃ ayācata. 28
 apūryata kṣaṇāt tasya phalais tebhyaḥ svataḥ cyutaiḥ
 bhikṣhā-pātram, atha 'āgāt tad gṛihitvā so 'smad-antikam. 29
 adāc ca divyāśvādāni tāny asmabhyaṃ phalāni saḥ,
 yair bhuktair amṛitena 'iva triptā jātā vayaṃ tadā. 30
 kṣhīṇe 'hni ca, 'abdhau patite sūrye, jyotibhir ambare
 tat-pātoṣchalitair ambhaḥ-ṣikarair iva pūr̥ite, 31
 tad-vairāgyād iva prāci-ṣṛiṅga-tapovanam
 samvīta-candrikā-dhanta-vaḥkale ṣaṇi crite, 32
 eka-sthānopaviṣṭānāṃ kṛitāṣeṣha-sva-karmaṇāṃ
 munināṃ ācrame tatra darṣanāya gatā vayaṃ. 33

pranīpatya 'upaviṣṭāḥ ca kṛitātithyāḥ priyamvadaiḥ,
 «kuto yūyam?» iti kshiprāt priṣṭāḥ smas tair maharṣhibhiḥ: 36
 tato munikumāreṇa tena tebhya niveditāḥ
 tad-ācrama-praveṣānto vṛttānto 'smad-nibandhanaḥ. 36
 atha 'asmān atra Kaṇvākhya jñānī munir abhāshata:
 «kim evaṃ vira-purushā api klaivyaṃ gatāḥ stha, bhoḥ? 36
 «āpady abhagna-dhairyatvaṃ, sampady anabhimānitā,
 «yad utsāhasya ca 'atyāgas, tad hi sat-purusha-vratam. 37
 «mahāntaḥ ca mahānty eva kṛicchrāṇy uttīrya dhairyataḥ,
 «mahato 'rthān samāsādy, mahac-ṣabdam avāpnuyuh. 38
 «iyaṃ Sundarasenasya tathā ca cṛīyatām kathā,
 «yathā Mandāravaty-arthe kleṣas tena 'anvabhūyata.» 39
 ity uktvā sa munīḥ Kaṇvaḥ, sarveshv atra maharṣhiṣu
 asmāsu ca 'upaçṛiṇvatsu, kathām etām avarṇayat: 40

Asty alamkṛita-kauverī-dig-mukho Nishadhābbidhaḥ
 deṣas; tatra 'Alakā nāma babhūva nagarī purā, 41
 yasyāṃ sadāiva sarvārtha-samṛiddhi-sukhito janah,
 kevalaṃ ratnadīpānām āsic ṣaṣṭvad anīrvṛtiḥ. 42
 tasyāṃ anvartha-nāmā 'abhūd Mahāseno mahīpatiḥ,
 Čarajanmādbhutātīyugra-pratāpa-plushta-čātravaḥ. 43
 tasya rājño mahāmantri Guṇapālita ity abhūt
 čauryālayo mahī-bhāra-vodhā, Česha iva 'aparaḥ. 44
 tasmin nyasta-bharasya 'asya sukhinaḥ kshapita-dviṣah
 devyāṃ Čaṣiprabhākhyāyām utpede nṛipateḥ sutah 45
 nāmā Sundaraseno, yaḥ čīṣur apy ačīṣur guṇaiḥ
 čaurya-saundarya-lakṣmībhyāṃ svayaṃvara-patir vṛtāḥ. 46
 tasya rājasutasya 'atra čurās tulya-vayo-guṇāḥ
 ā bālyāt saha samvṛiddhā babhūvuh pañca mantriṇaḥ: 47
 Čaṇḍaprabho, Bhimabhujas, tathā Vyāghraparākramaḥ,
 vīro Vikramaçaktiḥ ca, Dṛiḍhabuddhiḥ ca pañcamaḥ. 48
 te ca sarve mahā-sattvā bala-buddhi-samanvitāḥ
 kulīnāḥ svāmi-bhaktāḥ ca ruta-jñā api pakṣiṇām. 49
 taiḥ samam sa uvāsa 'atra rājaputraḥ pītur grihe
 anurūpam vinā bhāryam, taruṇo 'py aparigrahaḥ. 50
 «anamrākramaṇam čauryam, dhanam nija-bhujārjitam,
 «bhāryā rūpānurūpā ca purushasya 'iha yuyate; 51
 «anyathā tu kim etena rūpeṇāpi?» 'ity acintayat
 sa ca Sundaraseno 'sau vīras taiḥ sacivaiḥ saha. 52
 ekadā ca 'anvitaḥ sainyaṃ vayasyais taiḥ ca pañcabhiḥ
 niryayau mṛigayā-hetor nagaryāḥ sa nṛipātmajaḥ. 53
 niryāntam ca dadarça 'etam dūra-deçāntarāgatā
 kāpi Kātyāyanī nāma praudhā pravrajikā 'uttamā. 54
 «Arohiṇīkaḥ Candro 'yam? kim vāpy Aratikāḥ Smaraḥ?»
 iti ca 'amānuṣam vikṣhya tad-rūpam sā vyacintayat. 55

buddhvā ca rājaputram tam priṣṭhāt tat-parivārataḥ,
dhātuh sā sarga-vaicitryam praçansanti visismiye. 56
atha 'arāt tāra-dīrghena rājaputram svareṇa tam,
«kumāra, vijayasva!» 'iti vadanti praṇamāma sā. 57

so 'pi Sundarasenas tad anākarnyāiva, tatkṣhaṇam
yayau sva-sacivārabdhā-kathā-vyagreṇa cetasā. 58
atha 'uccaiḥ çrāvayanti tam sā kruddhā 'uvāca tāpasī:
«na çriṇoshy āçisham kasmād, rājaputra, mamāpy aho? 59
«kasya 'aḥam na 'arcitā prithvyām rājño rājasutasya vā?
«evam eva ca darpo 'yam yadi te yauvanādibhiḥ, 60
«tad Mandāravatīm kanyām Haṁsadvīpeççvarātmaḥ
«jagat-lalāma-bhūtām ced bhāryātvena tvam āpsyasi, 61
«tato Hara-Mahendrāder api na çroshyasi dhruvam
«madāvalepād vacanam; ke varākās tu mānushāḥ?» 62

evam uktavatīm çrutvā tām āhūya sakantukaḥ,
prahvaḥ Sundaraseno 'sau kṣhamayāmāsa tāpasīm. 63
prajighāya ca bhṛityānām haste viçramanāya saḥ
grihaṁ Vikramaçaktes tām prashṭu-kāmaḥ sva-mantriṇaḥ. 64
tato gatvā, kṛitākheṭaḥ pratyāgatya kṛitābhoikaḥ,
tām ānāya sa papraccha kumāro bhukta-bhojanaḥ: 65
«bhagavaty, ucyatām: kā 'eshā tvayā 'adya parikirtitā
«kanyā Mandāravaty-ākhyā? param kautūhalaḥ hi naḥ.» 66

tac çrutvā tāpasī sā tam uvāca: «çṛipu, vacmy adah:
«tīrthādi-hetoḥ sadvipam bhrāmāmi prithivīm aham. 67
«bhrāmanī prāptavaty asmi Haṁsadvīpam prasaṅgataḥ.
«tatra Mandāradevasya rājño dṛiṣṭā mayā sūtā, 68
«devaputropabhogārthā, dṛiçyā na 'apunya-karmabhiḥ,
«yā Mandāravatī 'ity ākhyām dhatte, Çṛir iva nāndanī 69
«bibhratī hāriṇīm murtim, darçanodḍīpita-Smarā,
«dhātṛā sudhāmāyī sṛiṣṭā yā ca 'anyā 'iva 'aindavi tanuḥ. 70
«tasyā rūpeṇa sadṛiço nāsty eva 'anyo 'tra bhūtale,
«jāne 'nuharati tv eko bhavāns tad-rūpa-sampadam. 71
«yaiḥ sā na dṛiṣṭā, viphalā teshām netre ca janma ca.»

iti çrutvā ca tāpasyā mukhād rājasuto 'bravīt: 72
«tasyās tad tādṛiçam rūpaṁ paçyāmo, 'mba, vayam katham?
etat tad-vacanam çrutvā, sāpi pravrajikā 'abhyadhāt: 73
«aḥam citrapate tām ca tatkāle likhitām rasāt
«vahe valgulikāntaḥ-sthām; kautukam yadi, dṛiçyatām!» 74
evam uktavati tasmai tushṭāya nṛipa-sūnave
kṛiṣṭvā valgulikātaḥ sā citrasthām tām adarçayat. 75
so 'pi Sundarasenas tām kanyām citragatām api
vicitra-rūpām ānanda-niḥsyandam pravilokayan, 76
romāṇca-kaṇṭaka-citair aṅgair āste sma tatkṣhaṇam,
kilitaḥ Pushpacāpasya bāṇair iva nirantaraiḥ. 77
çanair açṛiṇvann avadann apaçyann eva kimcana,
tanmayī-bhūya citrastha iva so 'py abhavac ciram. 78

tad dṛiṣṭvā, mantriṇas tasya jagadus tām tapasvinīm:
 «ārye, Sundarāsenam tvaṃ devam atra paṭe likha! 79
 «sadṛiṣṭvālekhyā-vijñānam tāvad vīkṣhāmahe tava.»
 tac cṛutvāiva, lilekha 'etaṃ kumāraṃ tatksaṇāt paṭe. 80
 tam ca 'āṭisadṛiṣṭvā, sarve 'py atra 'evam abruvan:
 «nāsty ālekhyā-visamvādo bhagavatyā manāg api; 81
 ««ayaṃ kumāra eva!»» 'iti citre 'smin jāyate hi dhīh.
 «tad Mandāravatīdevī-rūpaṃ na 'atra visamvadet.» 82
 ity uktavatsu saciveshv, ātta-citrapaṭa-dvayaḥ
 prītaḥ Sundarāsenas tām pūjayāmāsa tāpasīm. 83
 viśriṇya ca yathārham tām ekasthāna-nivāsinīm,
 viveṇa 'abhyantaragriham kāntā-citrapaṭam vaban. 84
 «kim mukhaṃ, kimu kāntā syāt kṣhālītāṅka-malāḥ caçi?
 «rājyābbhisheka-kalaṇau Smarasya 'etāv, uta stanau? 85
 «laharyo rūpa-jaladheḥ kim etās trivali-latāḥ?
 «nitambāḥ kim ayaṃ, kim vā vilāsa-ṣayanam rateḥ?» 86
 iti citragatām tatra pratyāṅgaṃ tām vibhāvayan
 sa Mandāravatīm tasthau, nipatya ṣayanīyake. 87
 tathāiva ca 'anvahaṃ tiṣṭhann ābārādi-parāṇmukhaḥ,
 amara-jvara-vyathākrāntaḥ 88 'lpair eva 'abhadra dinnih. 89
 tad buddhvā 'āgatya pitarau tasya papracchatuḥ sakbīn
 Ṣaṣiprabhā-Mahāsenaṃ svairam āsvasthya-kāraṇam. 89
 tad-vayasyāḥ ca te tābhyām tathā sarvaṃ tad abruvan,
 yathā 'atra hetutām prāptā Haṇsadvipa-nṛpātmaajā. 90
 tataḥ Sundarāsenam tam Mahāsena jagāda saḥ:
 «putra, kim guhyate 'sthāne khalv abhishvaṅga esha te? 91
 «kanyaratnam hi Mandāravatī yogyā tavaiva sā,
 «mitraṃ Mandāradevaḥ ca paramaṃ tat-pitā mama. 92
 «tad dūta-sādhye yunkte ca kā 'asminn arthe kaddarthanā?»
 evaṃ tam uktaṃ saṃmantrya, kanyām tām tasya yācitum 93
 rājā Mandāradevasya Haṇsadvipaṃ viśriṣṭavān
 dūtaṃ Surathadevāḥkhyam sa Mahāsena-bhūpatiḥ. 94
 dadau Sundarāsenam tam tāpasyā likhitam tayā
 haste citrapaṭe tasya rūpōtkarṣa-pradarṣake. 95
 sa dūtaḥ caturam gatvā, prāpya 'ambudhi-taṭe puram
 Mahendrāditya-nṛpateḥ Ṣaṣāṅkapura-saṃjñakam, 96
 tataḥ pravahaṇārūḍho Haṇsadvipaṃ avāpa tat
 dinair Mandāradevasya nṛpates tasya mandiram. 97
 dvāḥsthair āveditas tatra praviṇya 'antar, vilokya saḥ
 yathāvat tam nṛpaṃ dūto datta-kauṣaliko 'bhyadhāt: 98
 «saṃdishtāṃ te, maharāja, Mahāsenaṃ bhūbhṛtā:
 ««dehi Sundarāsenāya mat-putrāya nijāṃ sūtām! 99
 ««paṭe 'bhūbhṛtā sa bi Kātyāyany-abbidhānāyā
 ««tāpasyā, kanyakaratnam ity ānīya 'iha darṣitā. 100
 ««rūpānurūpyāc ca 'asmābbhir jātecchair likhitam paṭe
 ««rūpaṃ Sundarāsenasyāpy, atra prahitam ikṣhyatām. 101

«*esha ca 'asadriṣo rūpe bhāryāṃ sva-sadriṣṭm vinā*
 «*na 'icchaty udvāham, ekā ca tvat-sutā 'asya 'anurūpiṇi.*» 102
 «*iti samdriṣya haste me paṭo rājñā 'ayam arpitaḥ;*
 «*driṣyātām, yuyjātām, deva, madhunā mādHAVI-latā!*» 103
 etad dūtād vacaḥ ṣṛtvā, harshād ānāyayad nṛpaḥ
 sutām sa Mandāravatīm, devīm tasyāḥ ca mātaram. 104
 tābhyaṃ saha tam udghāṭya dṛiṣṭvā citrapatām ca saḥ,
 «*tulyo mad-duhituḥ prithvyāṃ nāsti*»; 'ity etam madam jahau, 105
 jagāda ca: «*amunā rājaputreṇa yadi yuyjate,*
 «*tad asyā rūpa-nirmāṇam sutāyāḥ saphalam mama.* 106
 «*anena rahitā na 'eshā rājate, na 'anayāpy asau;*
 «*kā hy abjiniṃ vinā haṁsam, kaḥ ca haṁso 'bjiniṃ vinā?*» 107
 iti rājñā 'udite, rājñyāṃ ṣṛaddhāvatyām atīva ca,
 sā Mandāravatī jajñe sadyo madana-mohitā. 108
 tasthau citrapatā-nyasta-niṣcaloṭphulla-locanā
 adhiṣṭhitā 'iva suptā 'iva vinidrā likhitā 'iva ca. 109
 tato Mandāradevaḥ svām sutām dṛiṣṭvā tathā-vidhām,
 aṅgikṛitya 'ca tad-dānam, sa tam dūtām apūjayat. 110
 anyedyuḥ prāhiṇod rājā pratidūtām ca sa svakam
 vipraṃ Kumārādattākhyam Mahāsena-nṛpaṃ prati, 111
 jagāda ca 'ubhāv api tau: «*gatvā tam Alakṣṇam,*
 «*mama vākyaḥ Mahāsenam rājānam vadatām drutam* 112
 «*saubhārdena mayā tāvat kanyā dattā; tad ncyātām,*
 «*«tvat-putraḥ kim iha 'yātu, kim kanyā 'atra prahīyatām?»*» 113
 iti rājñā 'ukta-samdeṣau tataḥ pravabanena tau
 saha prayayatur dūtāv abdhī-mārgena satvaram, 114
 Čačāṅkapuram āsādy, tataḥ sthala-pathena tau
 prāpatus tāṃ purīm piddhām Alakām Alakām iva. 115
 upetya rāja-sadma, 'atra praviṣya ca yathoṣitam
 kṛitādarām Mahāsenam rājānam tāv apaṣyātām. 116
 tam ca Mandāradevoktam pratīsamdeṣam ūcatuḥ
 rājñe tasmai, sa ca ṣṛtvā tushṭas tau dvāv apūjayat. 117
 pṛiṣṭvā ca kanyā-janmarkṣam tasmāt tat-pitṛi-dūtataḥ,
 lagnaṃ vivāhe papraccha sūnoḥ sa gaṇakān nṛpaḥ. 118
 te ca māsa-traye čukla-pañcamyām māsi kārṭike
 lagnaṃ tasmai vadanti sma čubham badhvā varasya ca. 119
 tasmin lagne vivāham ca sūnoḥ ca preshaṇam tadā
 iti Mandāradevāya samdideṣa 'Alakā-patiḥ, 120
 haste Kumārādattasya tad-dūtasya 'aparasya ca
 Candrasvāmy-abhidhānasya svasya lekhe 'bhilikhya saḥ. 121
 tau ca dūtau tato gatvā, lekham dattvā tathāiva tam,
 Haṁsadvipeṣṇarasya 'agre tasya sarvaṃ čačāṁsatuḥ. 122
 so 'pi rājā «*tathā!*» 'ity uktvā, Candrasvāminam arcitam
 vyasṛjāt tam Mahāsena-dūtām sva-svāmīno 'ntikam. 123
 pratyāgate 'lakām tasmīn ukta-kārya-viniṣṇaye,
 lagna-pratīkṣhās te tasthuḥ sarve 'py ubhaya-pakṣayoḥ. 124

tāvac ca Haṁsadvīpe sā prāk citrapaṭa-darṣanāt
 jātānurāgā Mandāravatī, tām cira-bhāvinam 126
 vivāha-lagnaṁ buddhvā tu, tāvat-kāla-kramāṣaḥ
 preyasy atyutsukā gādham samtepe madanāgninā. 126
 aṅgāra-varshaṇam aṅge ca candanair api lepanam,
 padmini-patra-ṣaṇṇāpi samtapta-sikatāstarah, 127
 dīpta-dāvānala-ṣikḥāḥ sudhāñcor api raṣmayah
 tasyāḥ Sundaraseṇka-cetaso vata jajñire. 128
 mauna-sthā varjitāhārā viraha-vratam ācṛitā,
 ākulāpta-sakhī-prishṭā, kṛicchrād evam uvāca sā: 129
 «sakhi, dūre vivāho me, na ca ṣaknōmi tām vinā
 «varam pratikshitum kalam Alakādhīpateḥ sutam 130
 «dūro deṣaḥ ca kālaḥ ca, vicitrā ca gatir vidheḥ;
 «tad atra madhye ko vetti, kim kasya 'iha bhaviṣyati? 131
 «tad me martavyam eva», 'iti vadantī virahāturā
 jagāma Mandāravatī sadyaḥ sā vishamam daḥam. 132
 tad buddhvā tat-sakhī-vaktrāt, tām ca drishṭvā tathā-vidhām,
 sabhāryo mantrayāmāsa tat-pitā saha mantribhiḥ: 133
 «rājā sa mitram asmākaṁ Mahāsena 'lakā-patiḥ,
 «eshā ca Mandāravatī kalam soḍhum iha 'akṣhamā; 134
 «tat kā trapā? yathā ca 'astu, tatṛaiva preshyatām iyam!
 «kāntāntika-sthā dhṛityā hi kālakṣhepaṁ sahiṣyate.» 135
 ity ālocya samāṣvāsyā tām Mandāravatīm sutām,
 āropya ca pravahane sadhanām saparicchadām, 136
 ṣubhe 'hani tato Haṁsadvīpād ambudhi-vartmanā,
 vivāha-hetor vidhivaj jananī-kṛita-maṅgalām, 137
 Vinītamati-nāmānam saha dattvā sva-mantriṇam,
 rājā Mandāradevo 'sau visasarja 'Alakām prati. 138
 tato dināni katicid yāvat pravahaneṇa sā
 prayāti Mandāravatī rājaputrī mahodadhau, 139
 akasmāt tāvad uttasthau garjan jalada-taskarah
 sasūtkāra-marud-ghora-mukta-dhārā-ṣarotkarah. 140
 kṣaṇāc ca dūram ākṛishya vidhinā 'iva baliyasa
 vātena tasyā vahanam hanyamānam abhājyata. 141
 magne tasmin parivāre Vinītamatīnā saha,
 mamajja tasyāḥ sakalam bhāṇḍāgāram mahodadhau. 142
 sā tv abdhinā rājaputrī jīvanty eva 'ūrmi-bāhunā
 utkshipya nītvā nikṣeḥ kṣiptā velā-vane tadā. 143
 kva 'abdhau pātāḥ, kva ca 'atyuccena 'ūrminā prāpaṇam vane?
 bhavitavyasya na 'asādhyam dṛiṣyate, vata dṛiṣyatām! 144
 tataḥ sā tādṛiṣi trasta-vihvalā, vijane vane
 drishṭvā 'ekākinam ātmānam, dupkhāḍbhāv apatat punaḥ. 145
 «kva prasthitāsmi? kva prāptā? kva ca me sa paricchadaḥ?
 «kva Vinītamatiḥ? vṛittam akasmāt kim idam mama? 146
 «mandabhāgyā kva gacchāmi? bhā hatāsmi! karomi kim?
 «uttārītā, hata-vidhe, kim aham jaladhes tvayā? 147

« hā tāta! hā 'amba! hā hā 'āryaputra putra 'Alakā-pateḥ!
 « tvām aprāpya vipadye 'haṃ, paçya! kiṃ trāyase na mām?» 149
 ity-ādi vilapantī ca sā Mandāravatī bhṛīṇam
 praruroda 'aṣrubhiḥ chinna-hāra-muktāphaloṇamāih. 149
 tāvac ca nātidūra-sthāt tatra 'ācramapadād muniḥ
 ājagāma Mataṅgākhyāḥ snātum jalanidher jale. 150
 sa bāla-brahmacāriṇyā duhitrā Yamunākhyayā
 anvitas, tam ṛishis tasyāḥ çuçrāva rudita-dhvanim. 151
 upetya kṛipayā tām ca dadarça tanayā-yutaḥ,
 yūtha-brashtām iva mṛigim dikshu kshiptārta-locanām. 152
 « kā tvam? vane 'tra te prāptiḥ katham? kasmāc ca rodishi?»
 iti tām ca sa papraccha maharṣibḥ snigdhayā girā. 153
 tatas tam sakṛipaṃ dṛiṣṭvā, sā Mandāravatī çanuiḥ
 āçvasya 'akathayat tasmai sva-vṛittāntam trapā-natā. 154
 atha sa praṇidhyāya 'etām Mataṅga-munir abravīt:
 « rājaputri, viśhādēna kṛitam! dhṛitim avāpnuhi! 155
 « çirīṣha-peçalāṅgim tvām bādhate kleça-viplavaḥ;
 « apekshante hi vipadaḥ kiṃ pelavam apelavam? 156
 « bhavati tv acirād eva patiṃ prāpsyaty abhīpsitam;
 « tad āgaccha 'ācramam tāvad nātidūram ito mama! 157
 « tatra 'anayā mat-sutayā saha 'āsava sva-gṛībe yathā!»
 158
 iti tām sa samāçvāsa, kṛtvā snānam mahā-muniḥ
 nināya Mandāravatīm ācramam svaṃ sutānvitāḥ. 159
 tatra sā samyatā tēsthau bhartṛi-saṃgama-kāṅkṣiṇī
 paricaryā-vinodena tasya 'ṛishes tat-sutānvitā. 160
 atrāntare ca 'Alakāyām dināni gaṇayan sadā
 tasyām sa Mandāravatī-vivāha-divaṣṇmukhaḥ, 161
 kālām Sundaraseno 'pi cirotkanṭhā-kṛiço nayan,
 āsīd āçvāyamānaḥ svair mitraiḥ Çaṇḍaprabhādibhiḥ. 162
 kramāc ca lagna-divase pratyāsanne, pitā mṛipah
 tasya yātrā-samārambham Haṇsadvīpaṃ prati vyadhāt. 163
 çubhe 'hui ca tataḥ prāyāt kṛita-prasthāna-maṅgalaḥ
 sainyaiḥ Sundarasenaḥ kṣmām kampayan sa nṛipātmanajāḥ. 164
 gacchan krameṇa samprāpa tuṣṭāḥ sa sacivānvitāḥ
 tirābharaṇam ambhodheḥ tac Çaçāṅkapuram puram. 165
 tatra pratyudgato rājñā praçrayāvanatena saḥ
 buddhvā Mahendrādityena praviveça 'anugaiḥ saha, 166
 vātāyamāna-rūpa-çṛiḥ paura-strī-padminīvane,
 samāsasāda ca 'ārūḍha-vāraṇo rāja-mandiram. 167
 tatra 'upacaritas tena Mahendrāditya-bhūbhṛitā
 pratipannānuyātrena sa viçaçrāma tad dinam. 168
 « api vāridhim uttīrya tām ahaṃ prāpnuyām priyām
 « navoḍhā-sulabha-prema-lajjā-sādhvasa-çīlinim? 169
 « ālīṅgamānām «mā mā!» 'iti lapantīm çṛiṇuyām ca tām?»
 ity-ādibhir anaishṭ tām yāminim sa manorathaiḥ. 170

prātaḥ ca 'atṛaiṇa nagare sthāpayitvā sva-sainikam,
Mahendrāditya-sahitaḥ kūlaṃ vārinidher yayau. 171
tatra tena samam rājñā svayaṃ pravahaṇaṃ mahat
āruroha 'ekam annāmbu-pūrṇaṃ sva-sacivair yutaḥ; 172
dvitīyasmin pravahaṇe rājaputraḥ paricchadam
avaḥya-neyaṃ samkshiptaṃ sanāropitavān ca sah. 173
tato munkte pravahaṇe cala-vātaṇādhvaje
abhiprayayatus te dve diḥ ca dakṣiṇapaścimām. 174

dvitreshv ahaḥsu yāteshu, gacchatoḥ ca 'ambudhau tayoḥ,
akasmād udabhūt tatra mahān utpāta-mārutaḥ; 175
«aho vāyur apūrvo 'yam!» ity ācārya-vaçdā iva
vyāghūrṇante sma jalādhes taṭeshu vana-rājayaḥ; 176
vyatyastā ca muhur vātād adharottaratāṃ yayuḥ
vāridher vāri-nicayā bhāvāḥ kāla-kramād iva. 177
ākrandena samam datte ratnair arghe mahābhdhaye,
prayatnena saha 'apāste karnadhāir marutpaṭe, 178
muktāsu jīvitācābhīḥ saha sarvaiḥ sasambhramaiḥ
çilāsu çriṅkhalābaddhāsv atigurviṣhu sarvataḥ, 179
taraṅgotkshipta-nikshipte, nāgabandhair iva, 'ambudhau
prabhbrematur pravahaṇe prayuddha iva te ubhe. 180

tataḥ Sundarāsenas tad dṛiṣṭvā, 'adhairvād iva 'āsanāt
calitas tam uvāca 'idaṃ Mahendrāditya-bhūpatim: 181
«mama 'apunyaḥ akāṇḍe vaḥ pralayo 'yaṃ upasthitaḥ;
«tad na çakṇomy ahaṃ drashtuṃ, kṣhipāmy ātmānam ambudhau.» 182
ity uktvā svottariyeṇa baddhvā parikaram drutam,
sa rājaputro jaladhau tatra 'ātmānam opātayat. 183
tad dṛiṣṭvā tad-vayaśyās te pañca Caṇḍaprabhādayaḥ
Mahendrāditya-sahitās tatrāiva 'ātmānam akshipan. 184
bāhubhyaṃ ca tarantas te nadinaṃ gata-sambhramāḥ
sarve 'pi 'itas tato jagmur vibhrashtā vici-vegataḥ. 185
kṣhaṇāc ca çānte pavane, niḥ-çabda-stimito 'mbudhiḥ
dadau praçānta-kopasya sajjanasya samānatām. 186

tāvaca ca vātena kuto 'py ānītāṃ yānapātrikām
prāpa Sundarāsena 'tra sahito Dṛiḍhabuddhinā. 187
tām 'āruroha ca 'ekena samam tena sva-mantriṇā,
samjivana-pramayayor antar dolām iva 'aparām. 188
tato diḥ ca ajānānaḥ, payomayam iva 'akhilam
prabhrashtā-pauruṣaḥ paçyan devatā-çarṇas tadā, 189
nāvā mandānukūlena devena 'iva nabhasvatā
sampreryamāṇayā tīraṃ prāpito 'bhūt tribhir dīnaiḥ. 190
tatas tīra-vilagnāyāṃ tasyām ātma-dvītyakāḥ
sthalam ca jīvitācāṃ ca samam adhyāruroha sah. 191

tatra-sthaḥ ca samāçvasya Dṛiḍhabuddhim abhāshata:
«uttirṇo 'py ambudher asmi, Pātālād apy adho gataḥ; 192
«yato Vikramaçaktim tam tam ca Vyāghraparākramam
«Caṇḍaprabhaṃ Bhīmabhujam sacivāns tāns tathā-vidhān, 193

« Mahendrāditya-nṛpatiṃ taṃ ca 'akāraṇa-bāndhavam
 «vinācya sarvān, adhunā kā ṣobhā jīviteṇa me?» 194
 ity uktavantaṃ taṃ mantri Dṛḍhabuddhir jagāda saḥ:
 «deva, dhairyaṃ grihāṇa tvam! jāne kalyāṇam asti naḥ; 195
 «yathā hy āvāṃ, tathā te 'pi tareyur jātu vāridhim;
 «cakyā hi kena niṣcetum durjñānā niyater gatiḥ?» 196
 ity-ādi tat tad yāvat taṃ Dṛḍhabuddhir bravīti saḥ,
 tāvad ājagmatus tatra snānārthaṃ tāpasāv ubhaḥ. 197
 tau vilokya viśaṇṇaṃ taṃ rājaputram, upetya ca
 paripṛicchya ca vṛttāntaṃ, sādhu sadayam ūcatuḥ: 198
 «sumate, na 'anyathābhāvaṃ balinaḥ pūrva-karmāṇaḥ
 «api devāḥ kṣamāḥ kartum sukha-duḥkha-pradāyinaḥ; 199
 «hātum icchann ato duḥkhaṃ dhiraḥ sukṛitam ācaret,
 «sā hi pratikriyā tasya, na ṣokaḥ cātanas tanoḥ. 200
 «tad viśhādam jāhihi tvam, cāriraṃ rakṣa dhairyataḥ!
 «cārīre sati, ko nāma puruṣārtho na sidhyati?» 201
 «kalyāṇa-lakṣhaṇaḥ ca 'asi, bhāvy avacyaṃ ṣubhaṃ tava.»
 ity uktvā tau samācāvāsaḥ niyatuḥ svācramāṃ muṇi. 202
 tatra kāṇḍic ca divasān pratikṣhaṇ sa nṛpātmajaḥ
 tasthaṇ Sundaraseno 'tha Dṛḍhabuddhi-samaanvitaḥ. 203
 atrāntare ca tad-mantri dorbhyaṃ Bhimabhujo 'mbudhim
 tīrtvā Vikramaçaktiḥ ca dvau prithak prāpatus taṇam. 204
 «asmadvad uttarej jātu so 'pi», 'ity ācā-vaçāc ca tau
 mahāṭavim vivīcatuḥ cinvānaḥ duḥkha-mohitau. 205
 çeshau tat-sacivau Caṇḍaprabha-Vyāghraparākramaḥ
 rājā Mahendrādityaḥ ca tathāiva 'uttīrya vāridhim, 206
 ārtāḥ Sundarasenaṃ tam anviṣhya 'aprāpya, duḥkhitāḥ
 abhagna-labdha-vahanāḥ tac Çaçāṅkapuraṃ yayuḥ. 207
 talas tau mantriṇau tatra tac ca prak ssthāpitam balam
 rudanto vijñāta-vṛttāntā yayuḥ svām Alakāṃ purīm. 208
 prāpteshv arājatanayeshv anuçocatsu teshu ca,
 ākrandāikamayī jajñe purī prarudita-prajā. 209
 Mahāsena nṛpaç ca 'atra sadeviko niçameya tam
 sutoḍantaṃ na yat prāṇair jabe, tad balam āyushaḥ. 210
 deha-tyāgodyataṃ taṃ ca sadevikaṃ nyavārayan
 sacivā vacauais tais tair darçitāçopapattibhiḥ. 211
 tataḥ sa nagarī-vāhye Svayambhv-āyatane nṛpaḥ
 sūnoḥ pravṛittim cinvānas tapasy atra 'āsta sānugaḥ. 212
 tāvad Mandāradevo 'pi Hamsadvīpe sa bhūpatiḥ
 jāmātur duhituḥ ca 'abdhī-pātoḍantaṃ abudhyata. 213
 çuçrāva ca 'Alakā-prāptaṃ jāmātri-saciva-dvayam,
 Mahāsena-nṛpaṃ ca 'āsthā-dhṛita-prāṇaṃ tapaḥ-sthitam. 214
 tataḥ so 'pi sūtā-çoka-kātaro maraṇodyamāt
 vārito mantribhis svaish tais, teshu nyasta-bharo, nṛpaḥ 215
 Mahāsena-nṛpasya 'agāt pārçvaṃ tasya 'Alakāṃ purīm
 sama-duḥkhasya, sabito devyā Kandarāsenaḥ, 216

«yad vijñāta-sutoḍanta-niṣcayaḥ sa karishyati,
 «tad eva 'aḥaṃ samaṃ tena karishyāmi», 'iti niṣcitāḥ. 217
 vijñāta-Mandāravatī-vṛttāntādhika-duḥkhiṇā
 Mahāsenāvanicena samāgamyā 'anvaṣocata. 218
 tenaiva saha tatra 'āsīt tapasyan niyatendriyaḥ
 mitāṣṭi darbha-ṣayano Hānsadvīpeṣvaro 'pi saḥ. 219
 evaṃ dhātṛā vikīrṇeshu teshu sarveshv itas tataḥ
 mārutena 'iva paṇeshu, prasthāya svācramāt tataḥ, 220
 daivāt Sundaraseno 'tra Matāṅgarshy-ācramasya saḥ
 tasya prāpa 'antikam, yatra sā Mandāravatī sthitā. 221
 tatra nānā-rasāneka-paripakva-phalānataiḥ
 niruddha-tīraṃ tarubhir dadarṣa 'accha-jalam saraḥ. 222
 cṛāntas tasmin kṛta-snāno bhukta-svādu-phalas, tataḥ
 Dṛiḍhabuddhi-sakho gatvā prāpa 'ekam vana-nimnagām. 223
 tasyās tīreṇa gacchanṣ ca, līṅgāyatana-pārcvataḥ
 sa pushpāvacaya-vyagrā dṛiṣṭvān muni-kanyakāḥ. 224
 tāsam madhye dadarṣa 'ekam kanyām lokāika-sundarīm,
 kāntyā prakāṣayantiṃ ca jyotsnayā 'iva 'akḥilaṃ vanam, 225
 vilokitena kurvāṇam phulla-nīlotpalā diṣaḥ,
 tanvantiṃ caraṇa-nyāsair avanau nalinī-vanam. 226
 «kā 'iyam? Sahasranayana-prekṣaṇīyā kim Apsarāḥ?
 «vana-ṣṛīr athavā pushpa-lagnāgrakara-pallavā? 227
 «bahu-divyāṅganā-sarga-siddhābhyaśena vedhasā
 «etasyā nirmītam idaṃ nūnam atyadbhutam vapuḥ. 228
 «tasyāḥ ca 'anuharaty eṣā citra-dṛiṣṭākṛiter aho
 «priyāyā mama Mandāravatyāḥ; śaiva bhaved na kim? 229
 «katham ca 'etat? kva sā Hānsadvīpe, kva 'etat vanāntaram?
 «tatra jānīmahe, kā 'iyam kutāḥ kutra 'iha bhāminī.» 230
 iti rājasutas taṃ ca Dṛiḍhabuddhiṃ jagāda saḥ,
 Dṛiḍhabuddhiḥ ca, dṛiṣṭvā tāṃ varakanyāṃ, tadā 'abravīt: 231
 «anyaiva, deva! kā hy asyā vanapushpamayeshv api
 «hāra-kāñci-kalāpādi-bhaṅgir ābharāṇeshv iyam? 232
 «na ca 'idaṃ jāyate rūpaṃ saukumāryam ca kānane;
 «tad divyā, rāja-kanyā vā kāpy eṣā, na 'rishi-kanyakā. 233
 «uttīṣṭhāvaḥ kṣaṇam jñātum iha», 'iti Dṛiḍhabuddhinā
 ukte, tau tasthatus tatra pādapāntarītāv ubhau. 234
 tāvac ca 'uccita-pushpās tā muni-kanyās tayā saha
 varakanyakayā snātum saritam tām avātaran. 235
 tatra tāsu jalakṛidā-pravṛttāsu, vidher vaçāt
 grāheṇa 'āgatya jagrihe śaiva 'atra varakanyakā. 236
 tad vilokyaiḥ, tat-kālam kanyās tās tatra viḥvalāḥ
 cakrandur ārtās: «trāyadhvam trāyadhvam, vana-devatāḥ! 237
 «eṣā hi Mandāravatī snāntī nadyām açaṅkitam
 «grāheṇa 'āgatya tarasā gṛibhā hā vipadyate!» 238
 etac cṛutvāivā, «kim śaiva syāt priyā?» 'iti pradhāvya saḥ
 drutam Sundarasenas taṃ grāham kṣhurikayā 'abadhīt. 239

mṛityor iva mukhāt tasmāc cyutām utkshipya rodhasi,
ācāvāsāyāmāsa ca tām sa Mandāravatīm tataḥ. 240

sāpi tīrṇa-bhayaḥ dṛiṣṭvā subhagaṃ tam, acintayat:
«mahātmā prāṇadaḥ ko 'yaṃ mama bhāgyair iha 'āgataḥ? 241
«citṛaṃ susadṛiṣṭaḥ cāiva citra-dṛiṣṭasya tasya me
«prāṇeṣasya 'Alakā-nātha-tanayasya sujanmanaḥ. 242
«api nāma sa eva syād? dhig dhig duḥcintitaṃ mama!
«īdṛiṣṭaḥ sa videṣa-sthaḥ cāntaṃ mā bhūt kadācana! 243
«tad na 'anya-purushopānte sthātum yuktaṃ mama 'adbhunā,
«vrajāmi tad itaḥ; svasti bhavatv asmai mahātmane!» 244
iti saṃcintya Mandāravatiḥ prāha sma tāḥ sakhīḥ:

«prāṇamya 'etaṃ mahābhāgam eta! yāmo 'dhunā vayam.» 245
tac cṛutvā bahu-sādhāro nāma-ṇṇa-mātrataḥ
prāṇa anucchinnā-saṃdeho, rājaputraḥ sa tat-sakhīm 246
ekāṃ Sundaraseno 'tra papraccha 'ākhyāya tāṃ: «ṇṇe!
«kasya 'ātmajā, kīdṛiṇī 'iyaṃ sakhī vaḥ? kautukaṃ hi me.» 247
iti tāṃ pṛiṣṭavantaṃ sā muni-kanyā 'evam abhyadhāt:
«rājño Mandāradevasya Hāṇsadvīpa-pater iyaṃ 248
«sūtā Mandāravaty-ākhyā kumārī, rāja-sūnave
«datuṃ Sundaraseṇāya nīyamānā 'Alakāṃ purīm, 249
«bhāgna-pravahaṇā 'ambhodhāv utkshiṭā vīcibhis taṭe,
«ānītā 'iha kila prāpya Mataṅga-muninā 'ācramam.» 250
evam ukte tayā, haṛṣa-viśādākulitaṃ sakhā

mṛityaṃ Sundaraseṇaṃ tam Dṛiḍhabuddhir uvāca saḥ: 251
«diṣṭyā 'adya Mandāravati-devī-lābhena vardhase!
«sāiva 'eshā hi na, yā 'asmākaṃ manoratha-pathe 'py abhūt.» 252
ity uktvā, sa sakhīḥ tasyāḥ pṛicchantir muni-kanyakāḥ
abodhayat sva-vṛttāntaṃ; tāḥ sakhīm tāṃ anandayan. 253
tataḥ Sundaraseṇasya, «hā 'āryaputra!» 'ity udrīya sā,
papāta Mandāravatiḥ rudati tasya pādayoḥ, 254
so 'py āḇliṣṭha ruroda 'etāṃ; rudatos tatra ca 'etayoḥ,
arudan karuṇārdrāṇi kāṣṭhāṇy api triṇāṇy api. 255

gatvā 'atha muni-kanyābhis tābhiḥ sa cṛāvito drutam
ājagāma munis tatra Mataṅgo Yamunānviṭaḥ. 256
so 'tra Sundaraseṇaṃ tam ācāvāsya caraṇānatam
Mandāravatyā sabitaṃ nināya nijam ācramam. 257
tad-abaḥ ca tad-ātithya-viḇrāntaṃ jāta-nirvṛitim,
anyedyuḥ sa tam āha sma rājaputraṃ mahā-muniḥ: 258
«ḇvetadvīpaṃ mayā, putra, gantavyaṃ kāryato 'dhunā,
«tad Mandāravati-yukto gaccha tvam Alakāṃ prati. 259
«tatra rājasūtāṃ etāṃ pariṇīya 'anupālayeḥ,
«sūtā 'iti pratipannā hi tubhyam eshā mayā 'arpitā. 260
«suciraṃ ca 'anayā sārḇdhaṃ prithvī-rājyaṃ karishyasi,
«sacivāṅc ca nijāṃ sarvāṃ acirāt tāṃ avāpsyasi.» 261
ity uktvā sabadbhūkaṃ tam āmantrya nabhasā yayau
munir Yamunayā sākāṃ duhitṛā sa sva-tulyayā. 262

tataḥ Sundaraseno 'pi sa Mandāravatī-yutaḥ
 Dṛḍhabuddhi-sahāyaḥ ca proccacāla 'ācramāt tataḥ. 265
 prāpya vārinidhes tīraṃ, dadarṣa nikaṭāgatam
 kenāpy adbhishṭhitam yūnā baṇijā vahanam laghu. 264
 yayāce ca 'ācraṇam tasminn adhva-saukarya-lobbhataḥ
 Dṛḍhabuddhi-mukbena 'ārāt tat-patim tam baṇiksutam. 265
 so 'pi tire «tathā!» 'ity asya vahanam tad adhaukayat,
 tam Mandāravatīm paçyan, kubaṇik smara-mohitaḥ. 266
 tataḥ Sundaraseno 'tra tam āropya 'agrataḥ priyam,
 tataḥ-sthitaḥ sann āroḍhum ātmanā yāvad icchati, 267
 tāvat sa karnadhārasya samjñām kṛtvā baṇig drutam
 vahanam cālayāmāsa para-stṛi-lolubhaḥ ṣaṭhaḥ. 268
 krandad-rājasutam tac ca kṣaṇena 'adṛṣṭigocaram
 abhūt Sundarasenasya vahanam tasya paçyataḥ. 269

«hā dbik! caurāḥ pramushito 'smi!» 'ity ākrandan papāta saḥ;
 vilapaṇ ca ciraṃ so 'tra jagade Dṛḍhabuddhinā: 270
 «uttishṭha! muñca vaiklavyam! na 'ayam virocitaḥ kramaḥ.
 «ehi! cauram tam anveshṭum gaçchāvo tena vartmanā. 271
 «āpat-kāle 'tikashṭe 'pi na 'utsāhas tyajyate budhaiḥ.»

. 272
 iti sambodhitas tena kathamcid Dṛḍhabuddhinā
 tīrāt Sundaraseno 'bdher utthāya prasthito 'bhavat. 273
 gaçchan kramāc ca, «hā devi! hā Mandāravatī!» 'iti saḥ
 vilapan sācṛur, anīcam samtapto virahāgninā, 274
 nirāhārah, savāṣṭhāpika-Dṛḍhabuddhi-paricchadaḥ,
 viveça sonmāda iva vyāmohena mabad vanam. 275
 na ca 'atra gaṇayāmāsa sakhyus tasya vaco hitam,
 tatra tatra 'abhyadhāvat tu kevalam dayitāmayaḥ. 276
 «unnidra-pushpābharaṇā baṇik-caurat palāyitā
 «āgatā 'iha priyā sā syād?» iti phullāsu vallishu; 277
 «bhayāt saro-nimagnā kim, vadanam pakshmalekṣhaṇam
 «unnamya 'iva 'ikshate sā mām?» iti ca 'abjeshe çālishu; 278
 «kim vyāharati sā 'eshā 'atra mugdhā mām mañju-bhāshini?»
 iti patra-latā-çanna kokilā-kūjiteshv api: 279

evam pratipadam muhyan, yathā 'arkeṇa tathā 'indunā
 tāpyamānaḥ sa babhrāma tulya-naktamdinaç ciraṃ. 280
 kathamcid nirgatas tasmād vanāt sa-Dṛḍhabuddhikah
 rājaputro 'tha samprāpa mārga-bhrashṭo mahāṭavim, 281
 udagra-khadga-vishamāṇ, sambhādhishṭhāna-bhishanaṇam,
 senām iva sudurdaçam dasyu-senā-nishevitaṃ. 282
 tam gāhamānaḥ sulabhānekāpāyam nirācraṇam
 durdaçam iva so 'prāpi Pulindair udyatāyudhaiḥ, 283
 Bhagavaty-upahārārtham cinvadbhiḥ puruṣaṇ paçūn
 Vindhyaketoḥ Pulindendrasya 'ājñayā tad-nivāsinaḥ. 284
 videço, viraha-kleço, nicāt paribhavo 'pi saḥ,
 anābhāro, 'dhva-samtāpa: iti pañcāgni-viplave, 285

asṛjjaḍ dasyu-sampātāṃ shashṭham agnim aho vidhiḥ
 rājaputrasya tasya 'atra dhairyasya 'antam iva 'ikshitum. 286
 sa ca 'ātmanā dvitīyas tān grabhāṇāya pradhāvitān
 prishaṭka-varshiṇo dasyūn bahūn kshurikayā 'abadhīt. 287
 tad buddhvā praishyata balaṃ rājā 'anyad Vindhyaketunā;
 tato 'pi subahūṇḥ caurān yuddha-jño nijaghāna sah. 288
 tataḥ sa savayasyo 'pi vrapita-klānta-mūrchitaḥ
 baddhvā kārāgrīhe nītvā Çavarais tair nicikshipe. 289
 tatra kiṭṭkarākīrṇe, jālakārālayāṇvile,
 sūcyamānāhi-samcāre nirmokair gala-lambibhiḥ, 290
 gulpha-lagṇocchalad-dhūlāv, ākhu-khāta-vilōlvaṇe,
 antaḥ-kshipta-sthitāneka-bhītāpanna-janākule, 291
 nirayāṇām iva 'utpatti-dhāmni dvau tāv apaçyatām
 mantrināu, tadvad eva 'ādan baddhvā nīta-sthitāv ubhau, 292
 yau tau prāviçatām tadvad aṭavīm tīrṇa-vāridhī
 tam anveshṭum prabhūm Bhīmabhuja-Vikramaçaktikan. 293
 tau rudantau pariñāya petatus tasya pādayoh,
 so 'pi tau pratyabhijñātau kaṇṭhe vāshpākulo 'grahit. 294
 tataḥ çataguṇibhūta-duḥkhās te 'nyonya-darçanāt
 āçvāsayadbhir aparair ūcire bandhana-sthitaiḥ. 295
 «kritam duḥkhena! kiṃ çakyam pūrva-karma 'ativartitum?
 «kiṃ na paçyatha sarveṣām saha mṛityum upasthitam? 296
 «āgaminyām caturdaçyām Pulinda-kshmābhṛitā 'amunā
 «Devyāḥ paçūpahārṭham vayam ete hi sambhṛitāḥ. 297
 «tat kiṃ çucā? gatiḥ citrā jantushu kṛdato vidheḥ;
 «tad abhadram yathā, tadvad dadyād bhadram sa eva vaḥ.» 298
 ity uktā bandhana-sṭhais te baddhās tatra 'avatasthire;
 kaṣṭam niranurodhatvam āpadām sumahatsv api. 299
 prāptāyām ca caturdaçyām atra rājāñāyā tataḥ
 te sarve 'py upabārṭṭham aniyanta 'Ambikā-griham, 300
 dipa-jvālā-calaj-jihvam ghaṇṭālī-danta-mālayā
 vyāsakta-vīra-çirasā ghoram mṛityu-mukham yathā. 301
 tatra Sundarāsenas tāṃ dṛiṣṭvā Devīm praṇamya sah,
 bhakti-prahvena manasā stuvann evaṃ vyajijñapat: 302
 «dāritōddāma-Daityena Triçikkheṇa 'aça-varahiṇā
 «çamitāçura-saṃtāpe, praṇatābhaya-dāyini! 303
 «nirvāpaya prasannena locanena 'amṛita-çcyutā
 «dṛiṣṭvā māṃ duḥkha-dāvāgni-dagdham! devi, namo 'stu te!» 304
 iti rājasute tasmin vyāharaty eva, tatra bah
 āgāt pūjayitum Devīm Vindhyaketuḥ Pulinda-rāṭ. 305
 tam dṛiṣṭvāiva pariñāya Bhilla-rājam, trapānataḥ
 sa tān Sundarāsenāḥ svān vayasyān svairam abhyadhāt: 306
 «aho! saisha Pulindendro Vindhyaketur, upaiti yah
 «tātasya pārçvam sevārtham, bhuṅkte ca 'etām mahātāvīm. 307
 «tad yad astu, na vaktavyam asmābhir iha kimcana;
 «çreyān hi mānino mṛityur, na 'idṛig ātma-prakāçanam.» 308

iti mantrayate yāvat sakhībhiḥ sa nripātmanjah,
 tāvat sa Vindhyaketuḥ svān rājā bhṛityān abhāshata: 309
 «are! pradarcayata taṁ pravīraṁ me mahā-paṇum,
 «hatāḥ subahavo yodhā grihyamāṇena yena me.» 310
 tac śrutvāiva sa śuśkāṣṛig-digdho vranita-dhūsaraḥ
 tasya Sundaraseno 'gre tad-bhṛityaiḥ prāpito 'bhavat. 311
 sa taṁ dṛiṣṭvā Pulindendraḥ pariṣūāya manāg iva,
 «brūhi: kas tvam? kutaḥ ca?» 'iti papraccha pariṣaṅkitāḥ. 312
 «yo 'haṁ, yataḥ: kurudhvam, yat prastutam! kim anena vah?»
 iti Sundaraseno 'pi Bhilleन्द्रam pratyuvāca tam. 313
 tatas taṁ samyag ālāpāt pratyabhijñāya, sambhramāt
 «hā hā!» 'iti jalpann, avanau Vindhyaketuḥ papāta sah. 314
 «hā mahārāja, pāpena, Mahāsena, mayā 'adhunā,
 «paṇya, yushmat-prasādānām ucitam kīdṛiṇaṁ kritam, 315
 «yat te prāṇa-samaḥ sūnur nīto 'vasthām iha 'idṛiṇm
 «devaḥ Sundaraseno 'yam, kuto 'py evam iha 'āgataḥ!» 316
 ity-ādy āḥishya taṁ rājaputram sa vyalapat tatbā
 Vindhyaketur, yathā sarve 'py atra 'abhūvann udaḥravaḥ. 317
 «etad na bahu, yat pūrvam pratyabhijñātavān asi
 «rājaputram imam; paścād vṛitte 'rthe kim vyadhāsyathāḥ? 318
 «tat ko viśhādo harshe 'sminn?» ity ācāvāyata taiḥ ca sah
 bṛiṣṭaiḥ Sundarasenasya vayasyair Bhilla-bhūpatiḥ. 319
 tataḥ ca pāda-patitāḥ sa rājā samamānayāt
 prītyā Sundarasenam taṁ mocitākhila-puṁ-paṇum. 320
 kṛitārcaṇaḥ ca nītvā 'etaṁ sva-pālīṁ savayasyakam,
 kramād upācarat pathynir ābaddha-vraṇapatṭikam, 321
 papraccha ca: «'iha 'āgamanam, rājaputra, katham nu te?
 «mahat kautukam etad hi mama; tat kathyatām!» iti. 322
 tataḥ Sundarasenena sva-vṛittānte 'nuvarṇite,
 citriyamāṇa-cetās taṁ Čavareṇdro jagāda sah: 323
 «kva Mandāravati-hetor yātrā? prāptiḥ kva ca 'ambudhau?
 «kva Matanḡgārama-prāptiḥ? kva tayā tatra saṁgamāḥ? 324
 «kva 'apahāraḥ ca baṇijā tasyā viṇvāsataḥ punaḥ?
 «kva ca 'aṭavi-praveṇas te? kva 'upahārāya bandhanam? 325
 «kva ca 'asmābhiḥ pratyabhijñā, mṛityor asmāc ca nirgamāḥ?
 «vicitra-vidhaye tasmāt sarvathā vidhaye namaḥ! 326
 «etad na kāryā tvayā kāntām prati cintā, yato vidhiḥ
 «yathā 'idam akarot, kartā tathā 'etad api te drutam.» 327
 iti vādinam eva 'etaṁ Pulindendraṁ drutāgataḥ
 nija-senāpatiḥ prītaḥ praviṇyaiva vyajijñapat: 328
 «deva, 'ādāya dhanam bhūri strīratnam ca 'atirūpavat,
 «pravishṭaḥ sānugajanaḥ ko 'py etaṁ aṭaviṁ baṇik; 329
 «sa ca buddhvā mayā gatvā sabalena saḥānugaḥ
 «vasṭābhyā sa-dhana-strīka iha 'ānīto vahiḥ sthitāḥ.» 330
 tac śrutvā, «kim baṇik sa syāt, sā Mandāravati ca kim?»
 iti Sundaraseno 'ntar Vindhyaketuḥ ca dadhyatūḥ. 331

«praveçyatām ibāiva 'asau strī ca!» 'ity uktavatos tayoḥ,
 praveçayac camūpas tām baṇijām tām ca yositām. 332
 tato dṛiṣṭvāiva tau, so 'tra Dṛidhabuddhir abbāshata:
 «sāiva Mandāravatī! eṣhā devī sāiṣha ca durbaṇik. 333
 «hā devī! gharma-dagdhā 'iva latā 'avasthām imām katham
 «gatāsy apuṣpābharaṇā viçuṣhkādhara-pallavā?» 334
 iti krandati tasmiṇç ca Dṛidhabuddhau, pradhāvya saḥ
 priyām Sundarāsenas tām kaṇṭhe sarabhaso 'grahīt. 335
 tato viraha-mālinyam açru-dhārā-jalena tau
 kṣhālayantāv iva 'anyonyam, priyau rurudatuç ciram. 336
 atha 'ubhau tau samāçvāsa, Vindhyaaketur uvāca tam
 baṇijām: «kim tvayā dārā viçvastasya hṛitā?» iti. 337
 tato jagāda sa baṇig bhaya-gadgadaya girā:
 «vrithā mayā 'idam nāçāya kṛitam, eṣhā tu rakṣitā 338
 «nijena 'adharshaṇīyena mahasāiva tapasvinī;
 «vabni-jvālā 'iva sprasṭum apy asau na çakitā mayā. 339
 «kimca nītvā nijam deçam çānta-manyuḥ prasādītā
 «pariṇetum abhipretā pāpasya 'abhūd iyaṁ mama.» 340
 ity uktavantam, ādiṣṭa-badham tena 'atra bhūbhujā,
 so 'tha Sundarāsenas tām rarakṣha baṇijām badhāt, 341
 prāṇādhikam tu tat tasya dhanodrekam ahārayat;
 dine dine mṛiyante hi gatārthā, na gatāsavah. 342
 evam Sundarāsenena tasmin baṇijī mocite
 prāṇa-lābhena samtusṭe yathēccham kṛipāṇe gate, 343
 sa Vindhyaaketur ādāya tām Mandāravatīm nṛipam
 yuktaḥ Sundarāsenena sva-devī-mandiram yayau. 344
 tatra 'ādiçya sa devīm tām, snāna-vastrāṇulepanaiḥ
 saṁmānya Mandāravatīm, tadvat snātam alamkṛitam 345
 svayam Sundarāsenam tam upaveçya varāṣane,
 prābhṛitair arcayāmāsa muktā-mṛigamadādhībhiḥ. 346
 cakre tayoç ca dampatyoḥ saṁgamād bhṛiçam utsavam
 sa rājā muditāçesha-pranṛitta-Çavarāṅganam. 347
 atha Sundarāsenas tam anyedyur nṛipam abhyadhāt:
 «rūḍham vṛaṇair me, siddham ca yathēsṭam; tad ito 'dhunā 348
 «yāmo vayam sva-nagarīm; tātāya preṣhaya 'āçu tat
 «lekhahāram savṛittāntam mad-āgamana-çānsinam!» 349
 ity ukto rājaputrena sa tena Çavarēcvaraḥ,
 tathāiva datta-saṁdeçam lekhahāram viṣṛiṣṭavān. 350
 sa lekhahārako yāvat tām prāpnoty Alakām purīm,
 tāvat tatra Mahāsenah sadevikāḥ sa bhūpatiḥ, 351
 tasya Sundarāsenasya pravṛitty-ajñāna-duḥkhitāḥ,
 agni-praveçāya 'udyuktaḥ Çāṅkarāyatanaḡrataḥ 352
 abhūt kila 'anuçocadbhiḥ pauraḥ parivṛito 'khilaiḥ.
 353
 tam dṛiṣṭvā sa Mahāsenam nṛipatīm lekhahārakah
 upājagāma Çavaro dhāvann āveditātmakeḥ, 354

dhūli-lipto dhanush-pāṇir latānvag-baddha-mārdhajaḥ
 cṛāmāḥ, kaṭi-nivasanaṃ vilva-patramayaṃ dadhat. 355
 «disṭṭyā 'adya vardhase, deva, yad Mandāravatī-yutaḥ
 «putraḥ Sundarasēnas te nistīrya 'ambhodhim āgataḥ! 356
 «asmat-prabhor Vindhyaketoh sa hi prāpya 'antikam, prabho,
 «tenaiva sākam āgantum pravṛttau, preshya mām purāḥ.» 357
 ity udīrya ca tasya 'atra rājñāḥ pādāntike nyadhāt
 lekhaṃ sa Bhilla-bhūpāla-lekhaḥāro rahaḥ-çuciḥ. 358
 tato hṛisṭāir janaiḥ sarvaiḥ kṛite kalakalārave,
 lekhe ca çrāvite jñāte yathā-vṛitte mahādbhute, 359
 satkṛitya lekhaḥāraṃ, sa tyakta-çokaḥ kṛitotsavaḥ
 rājadhānīm Mahāsena-nṛpaḥ sarvaiḥ saha 'aviçat. 360
 utsukaḥ ca tato 'nyedyuḥ sūnos tasya 'āgamishyataḥ
 agrato bhavitum prāyād Haṃsadvīpeçvarāṇvitaḥ. 361
 cacāla caturāṅgaṃ ca balaṃ tasya 'amitaṃ tathā,
 asahya-marda-bhīṭā 'iva cakampe medinī yathā. 362
 tāvat Sundaraseno 'pi sva-grihābbhimukhaṃ tataḥ
 pratasthe Bhilla-pallitaḥ sa Mandāravatī-sakhaḥ, 363
 bandhanāgāra-labdheṇa tena Vikramaçaktinā
 sakhyā Bhīmabbhujenāpi yuktau sa-Dṛiḍhabuddhikaḥ. 364
 vāta-rañho-bayāṛūḍhaḥ sahito Vindhyaketunā,
 Pulinda-sainyaiḥ pṛithivīm tanmayīm iva darçayan. 365
 gacchan katipayair eva dinair mārge dadarça tam
 pitaraṃ sam mukhāyātāṃ sa-paricchada-bāndhavam. 366
 tato 'varuḥya turagāt, śānandair vīkshito janaiḥ,
 upetya pādāyos tasya savayasyo 'patat pituḥ. 367
 so 'pi tam putram ālokyā rākā-candram iva 'ndadhiḥ,
 ātmany eva na māti sma haṛṣṭollāsa-taraṅgitaḥ. 368
 drisṭvā ca Mandāravatīm tam pādāvanatām snuṣhām,
 ātmānaṃ kṛitinaṃ mene kulam çaiva, nananda ca. 369
 tāñç ca trīn Dṛiḍhabuddhy-ādīn prapātān putra-mantriṇāḥ,
 tato 'dhikaṃ so 'bhyānandad Vindhyaketum ca tam nṛpaḥ. 370
 atha Sundaraseno 'pi pitrā tena niveditam
 natvā Mandāradevaṃ tam çvaçuraṃ, mumude param. 371
 tau ca pūrvāgatau Caṇḍaprabha-Vyāghraparākramau
 drisṭvā 'aṅghri-lagnau sacivan, pūrvān mene manorathān. 372
 tatksanaṃ ca 'atra so 'bhyāgād Mahendrāditya-bhūpatiḥ
 Çaçāṅkapurataḥ prītyā çrūta-vṛittānta-harṣulāḥ. 373
 atha taiḥ samaṃ samagrāiḥ
 Sundarasenaḥ sa rājasūnus tām,
 Nadakūvara iva Rambhām,
 Mandāravatīm vahan dayitām, 374
 Alakā-purīm ayāsīd
 nija-vasatīm vāhanottanāṛūḍhaḥ,
 sakala-samriddhi-niketana-
 bhūmim bhūyishṭha-puṇya-janām. 375

tasyām ca vātāyana-saṃcṛitābhir
 netrōtpalair̥ pauraṇāṅgaṇābhiḥ
 ākīryamāṇāḥ, priyayā sametaḥ
 sa rājadhānīm sva-pitur viveça. 376
 ānanda-vāshpākula-locanāyāḥ
 praṇamya mātūç caraṇau ca tatra,
 sa rājaputro 'khila-bandhu-bhṛityā-
 baddhōtsavam tam divasam nināya. 377

atha 'aparedyur gaṇakopadishṭe
 lagne ca tasyāç cira-kāṅkshite tam
 jagrāha pāṇim janakārpitāyā
 Mandāravatīyā naranātha-sūnuḥ. 378
 dadau ca tasmai çvaçuro mahārghāny
 aputrako Mandaradeva-bhūpaḥ
 ratnāni bhūyānsi, nijam ca rājyam
 pritaḥ sva-dehōttara-kāla-bhāvi. 379
 cakāra ca 'icchā-vibhavānurūpam
 pitā Mahāsena-nripaḥ sa tasya
 adugdha-gur mocita-bandhana-stham
 mahōtsavam dṛishṭa-biranya-varsham. 380
 dṛishṭvā ca Mandāravatī-samāgamāt
 kṛitārthatām Sundarāsenam āgatam,
 pramodam āsevyā ca tad-vivāha-jam
 pragīta-nṛityad-nikhilāṅgaṇā-gaṇam, 381
 yayau Mahāsena-mahābhṛitā 'arcitaḥ
 sva-maṇḍalam Mandaradeva-bhūpatiḥ,
 Çaçāṅka-pūrvam ca puram sa pāṛthivāḥ,
 sa Vindhyaketuç ca mahāṣṭavi-patiḥ. 382
 tato 'tra yāteshu dīneshu, sad-guṇam
 prajā-priyam Sundarāsenam ātmajam
 avekshya, rājye ca niveçya tam nīje,
 vanam Mahāsena-nripo jagāma saḥ. 383
 saṃprāpya rājyam, atha Sundarāsenā-devaḥ
 so 'pi sva-bāhu-bala-nirjita-vairi-vargāḥ,
 tair mantribhiḥ saha mahīm akhilām çaçāsa,
 Mandāravatī-adhigama-prasarat-pramodaḥ. 384

---

iti tatra saras-tīre
 vyākhyāya kathām Mṛigāṅkadattāya,
 sa Vyāghrasena-nāmā
 sacivo nijagāda tam bhūyāḥ: — 385
 Etat sa Kaṇvo munir āçramāntaḥ
 kathādbhutam varṇitavān, prabho, naḥ;
 kathāvasāne ca dayālur asmān
 āçvāsāyann evam asāv avocat: 386

«tat, putrakāḥ, suvishamāṇi duruttarāṇi
 «kṛicchrāṇi dhīra-hṛidayāḥ kila ye saḥante,
 «te prāpnuvanti param ittham abhīpsitāni,
 «na 'anye tu ye galita-sattva-vilupta-ceshṭhāḥ. 387
 «tasmād imāṃ tyajata viklavatām, prayāta!
 «yushmākam apy adhipatiḥ sa Mrigāṅkadattaḥ,
 «samprāpta-sarva-sacivāḥ, suciraṃ prithivyām
 «rājyaṃ karishyati, sametya Čačāṅkavatya. » 388
 iti tena vyaṃ maharshiṇā 'uktā
 dhṛitim ālambya, ničāṃ ca tatra nītvā,
 calitās tata ācramād, avāptāḥ
 kramačāḥ kānaṃ etad adhva-khinnāḥ. 389
 iba ca 'atitṛishā kshudhā ca taptāḥ
 phala-hetor Gaṇanātha-vṛiksham etam
 adhiruḥya, phalatvam eva yātās,
 tapasā, deva, tava 'adya mocitāḥ smaḥ. 390
 ity asmākam Nāga-čāpōpanīto
 vṛittānto 'yaṃ tvad-viyoge caturṇām;
 kshiṇe čāpe ca, 'adhunā 'asmābhir etair
 yuktaḥ sarvaiḥ kārya-siddhyai prayāhi! — 391
 etad Mrigāṅkadatto
 nija-sacivād Vyāghrasenataḥ črutvā,
 lābhe Čačāṅkavatya
 labdha-dhṛitis, tatra tām ničāṃ anayat. 392

Taraṅga 102.

Tataḥ prātāḥ samutthāya tasmād vara-saras-taṭāt
 Mrigāṅkadattaḥ sacivair ačeshair militaiḥ saha, 1
 yuktaḥ Črutadhinā tena, prāyād Ujjayiniṃ prati
 sa Čačāṅkavati-prepsur, natvā taṃ Vighnajid-drumam. 2
 tatas tās tā vanabhuvo bhūyo 'neka-čata-bradāḥ
 tamāla-čyāmalābhogā ghanāgama-ničā iva, 3
 anyāč ca vicarad-bhīma-matṭebha-bhagna-kicakāḥ
 viparītārjunākārā Virāṭa-nagarī-nibhāḥ, 4
 girindra-kandarāč caiva čuddhāḥ pushpavatīr api
 krūra-sattvāčritāḥ čāntair munibhiḥ samçritā api 5
 atikramya, kramād dhīraḥ sa sarva-sacivānvitāḥ
 prāpad Ujjayini-puryāḥ samnikarshaṃ nṛpātmajaḥ. 6
 tato Gandhavatīm prāpya nadīm snāna-hṛita-klamaḥ,
 tīrtvā ca taṃ Mahākāla-čmačāṇaṃ prāpa sānugaḥ. 7

dadarça tatra nānāsthi-kapāla-çakalāvṛitam,
dhṛita-mānusha-kaṅkāla-karālam, vīra-sevitam, 8
bahu-Bhūta-gaṇākīrṇam, ākrīḍad-Dāginī-priyam,
Mahābhairavam āsanna-citā-dhūma-malimasam. 9

tad atikramya ca 'apaçyat sa tām yuga-purātānīm
purīm-Ujjayinīm, guptām Karmasenena bhūbhṛitā, 10
adhishṭhita-pratolikām rakshibhir vividhāyudhaiḥ
pravīra-kulajāneka-rājaputrābhīrakshitaiḥ, 11
gīrindra-çikharākārāḥ prākārāḥ pariveshṭitām,
duṣṭpraveçām avijñātair, hasty-açva-ratha-saṃkulām. 12

vilokya tādṛiçīm tām ca sarvato 'py atidurgamām,
Mrigāṅkadatto vimukhaḥ sacivān svān uvāca saḥ: 13
«kasṭham! kleça-çatair evam abhavyasya 'āgatasya me
«praveça eva nāsti 'iha; priyā-prāptau tu kā gatiḥ?» 14
tac grutvā te 'py avocaṣ tām: «kim eṣā pratibhāti te
«asmākam iyatām, deva, bala-sādhya mahā-purī? 15
«upāyo 'tra vicetavyaḥ, sa ca 'avaçyam bhaviṣyati;
«daiṇatāir bahuço hy etad ādisṭham vismṛitam katham?» 16
ity uktaḥ sacivais, tasyā nagaryā vahir eva saḥ

Mrigāṅkadatto divasān kāṇçcit tasthau paribhraman. 17
prāk siddham atha Vetālam dadhyau Vikramakeçaṁ
tad-mantrī vāsabhavanāt tat-priyākarsaṇecchayā. 18
so 'pi kṛiṣṇa-chaviḥ prāṇçur ushṭra-grīvo gajānanaḥ
mahishāṅghrī ulūkākṣo Vetālaḥ khara-karṇakaḥ 19
etya, tatra pravesṭum yad na çaçāka, jagāma tat;
Çambhor varāt tām nagarīm na 'ākramanti tathā-vidhāḥ. 20

atha 'amātyair vṛitam khinnam praveçonmukha-cetasam
Mrigāṅkadattam Çrutadhir nītijñāḥ so 'bravīd dvijāḥ: 21
«kim, deva, nīti-tattva-jño 'py ajānann iva muhyasi?
«sva-parāntaram apreksyam; ataḥ kasya 'iha vikramaḥ? 22
«ekaikasmin nagaryā hi dvāreshv asyā caturshv api
«kuñjarāṇām sahasre dve, vājinām pañcaviṇçatiḥ, 23
«rathāṇām daça, lakṣam ca padātīnām divā-ñçam
«saṃnaddham āste rakṣhārtham virādhishṭhāna-durjayam. 24
«tad naḥ katipayānām yat sahasā 'atra praveçanam,
«param pataṅga-vṛittih sā, na 'artha-siddhis tu kācana. 25
«sainyenāpi ca na 'alpena yuktā ksheptum iyaṃ purī;
«hastinā pāda-yuddham tad, virodho 'dhibalena yat. 26
«tad Māyavatūnā tena Pulinda-prithivībhrītā
«suhṛidā Narmadā-grāha-bhayāt trātēna dāruṇāt, 27
«tad-mitreṇa ca Mātāṅga-rājēna 'atibaliyasā
«tena Durgapiçācena tvat-saṃbandhānurāgiṇā, 28
«Kīrātā-rājēna tathā bālīça-brahmacāriṇā
«Çaktirakṣhita-saṃjñēna tena vikrama-çālīnā 29
«sametya sabalāḥ sarvaiḥ, sainya-pūrita-dīnmukhaḥ
«samyak sahāya-saṃpannaḥ sādhyā 'etat-samīhitam! 30

« Kirāta-rājaḥ ca sa te dūrāgamana-samvidam
 « pratikshamāṇaḥ sthita, ity etad vo viśmṛitaṁ katham? » 31
 « Māyāvaṭuḥ ca Mātāṅga-rājād eva 'āgato, dhruvam
 « sajjas tena sahaiva 'āste; samvit tasya kṛitā hy asau. » 32
 « tat tasya Mātāṅga-pater Vindhya-dakṣiṇa-pārçva-gam
 « nivāsa-kotṭam gacchāmaḥ Karabhagrīva-nāmakam! » 33
 « tatraiva 'āhūyate rājā Kairātaḥ Çaktirakṣitaḥ;
 « tataḥ sambhūya sarvais tair udyogaḥ siddhaye çubhaḥ. » 34
 çrutvā 'etac Çrutadher vākyam arthavat prājña-sammatam,
 Mṛigāṅkadattaḥ sāmātyas « tathā! » 'iti çraddadhetarām. 35
 anyedyuḥ ca namas-kṛitya guṇi-bandhum dhṛitodayam
 pradarçitāçam viçvasya nabho-nityādhvagam ravim, 36
 uccacāla tato Vindhya-pārçvam taṁ dakṣiṇam prati
 tasya Durgapiçācasya Mātāṅgendrasya ketanam. 37
 tad-mantriṇaḥ ca sa-Vyāghraseno Bhīmaparākramaḥ,
 Guṇākaro, Meghabalaḥ samam Vimalabuddhinā, 38
 sa-Vicitrakathaḥ Sthūlabāhur, Vikramakeçari,
 Pracandāçaktiḥ, Çrutadhir, Dṛiḍhamuṣṭis tam anvaguḥ. 39
 taiḥ samam so 'tivistirṇā nija-ceshṭā iva 'aṭavīḥ,
 gabanāṅ ca vanoddeçān svābhīprāyān iva kramāt 40
 atikrāman, saras-tīra-taru-mūla-nirāçrayaḥ,
 prāpya 'āruroha Vindhyaḍdrim ātma-cittam iva 'unnatam. 41
 tasya 'agrād dakṣiṇam pārçvam avaruḥya ca, dūrataḥ
 dantidantāḥjina-citā Bhilla-pallī vilokayan, 42
 « kutra syād āspadam tasya Mātāṅgādhipater iha?
 « kuto jñāsyāma? » ity antar dadhyau rājaputro 'tra saḥ. 43
 tāvac ca sampukhāyātam ekam muni-kumārakam
 sa dadarça saha 'amātyaiḥ, papraccha ca kṛitāntiḥ: 44
 « api jānāsi, kutra 'iha grīham Mātāṅga-bhūpateḥ,
 « saumya, Durgapiçācasya? drashtavyo vartate sa naḥ. » 45
 tac çrutvā sa jagāda 'evam sādhus tāpasa-putrakāḥ:
 « itaḥ Pañcavaṭi 'ity asti pradeçaḥ kroça-mātrake. 46
 « nātīdūre ca tasya 'abhūd Agastyaḥ 'āçramo muneh
 « nākataḥ pātītotsikta-Naḥushendrasya helyā; 47
 « yatra pitr-ājñayā 'atta-vana-vāsaḥ sa-Lakṣmaṇaḥ
 « Sītayā 'anugato Rāmo munim anvāsta taṁ ciram; 48
 « Rakṣo-vināça-piçunaḥ candrārkaḥ iva yatra saḥ
 « āskanditum pravṛitto 'bhūt Kabandho Rāma-Lakṣmaṇau, 49
 « yasya yojana-bāhoḥ ca Rāmo bhujam apātayat
 « Agastya-prārthanāyāta-Naḥushājagaropamam; 50
 « yatra meghāgame 'dyāpi, çrutvā jaladhara-dhvanim,
 « smaranti Rāma-kodaṇḍa-ravasya 'ambararodhināḥ; 51
 « vikṣhya viśvag diçaḥ çūnyā, grīhṇanty ndvāshpa-locanāḥ
 « Jānaki-vardhitā çāshpa-kavalam na jarad-mṛigāḥ; 52
 « bata-çeshān iva trātum hariṇān yatra Rāghavam
 « jahāra hema-hariṇo Vaidehī-viraha-pradaḥ; 53

« Kāverī-vāri-bahule yatra 'aneka-mahābrade
 « pītva 'udgīrnam iva 'Agastyena 'abdhi-pāthah pade pade: 54
 « tasya 'ācramasya nātyantadūre Vindhyasya sāmuni
 « Karabhagrīva-nāmā 'asti koṭṭah kuṭīla-durgamaḥ; 55
 « tatra prativasaty antar bhūpālānirjito balī
 « sa Mātāṅgapatir Durgapiçācaç caṇḍa-vikramaḥ. 56
 « dhanurdharāṇām lakshasya teshām adhipatiç ca saḥ,
 « yodha-pañcaçatī yeshām ekaikam anudhāvati. 57
 « tair dasyubhiḥ sa mushṇāti sārthān, dalayati dvishah,
 « bhuṅkte mahātāvim ca 'etām, tāns tām agaṇayan nripān. » 58
 etad muni-sutāc çrutvā, tam āmantrya, sa sāmugah
 Mrigāṅkadattas tenaiva mārgeṇa tvaritam yayan, 59
 prāpac ca tasya Karabhagrīvasya nikaṭam kramāt
 Mātāṅgarāja-koṭṭasya Bhilla-pallī-samākulam. 60
 dadarça 'adūrataç ca 'antah Çavarāughān itas tataḥ
 varhivarhebhadaçana-vyāghracarma-mṛigāmishān. 61
 « tiryāṇa iva jīvanti, paçyata, 'araṇya-vṛittayaḥ;
 « citram tad apy amī Durgapiçācam bruvate prabhum. 62
 « nāsty eva 'arājakaṁ kimpid; vata kopi-prajāsv aho
 « rāja-çabdaḥ suraiḥ sriṣṭo mātṣaryāya bhayodayāt! » 63
 evaṁ Mrigāṅkadattas, tām Bhillān vikshya, sakhīn bruvan,
 yāvat sa Karabhagrīva-koṭṭa-mārgam vivitsati, 64
 tāvad Māyāvaṭos tasya tatra 'ādāv abhyupeyushah
 tam pūrva-dṛiṣṭam dadṛiçuç cārāḥ Çavara-bhūbhṛitah. 65
 te Māyāvaṭave tasmai gatvā sadyo nyavedayan
 tad-āgamam; sasuinyaç ca so 'pi pratyuijagāma tam. 66
 nikaṭī-bhūya dṛiṣṭvā ca, mukta-vābah pradhāvya saḥ
 papāta pādayos tasya rājasūnoḥ Puliuda-rāt. 67
 kṛita-kaṇṭhagraham rājā sa pṛiṣṭa-kuçalaç ca tam
 sāmātyam vāhanārūḍham anaishīt kaṭakam nijam. 68
 prāhinoc ca pratihāram tad-āgamana-çānsinam
 tasmai Mātāṅga-rājāya nijam sa Çavarādhipaḥ. 69
 ājagāma ca Mātāṅga-rājāḥ so 'pi sva-deçataḥ
 drutam Durgapiçāco 'tra, nāmno bibhrad yathārthatām; 70
 çilā-kūṭa-kāthorāṅgas tamāla-malina-chaviḥ
 Pulindāçrita-pādaç ca, Vindhyācala iva 'aparah; 71
 bhrukutya bhīṣaṇa-mukhaḥ prakṛityaiva triçākhayā,
 svī-kartum Vindhyavāsinyā triçūlena 'iva cihnitaḥ; 72
 taruṇah kshapitāçesha-vayā apy asudarçanaḥ,
 kṛiṣṇo 'py ananya-sevī ca, bhūbhṛit pādepajīvy api; 73
 navābhra iva māyūra-piccha-citra-dhanur-dharaḥ;
 Hiranyāksha iva 'uddāma-varāha-kshata-vigrahaḥ; 74
 Chaṭotkaca iva 'utsikta-bhīma-rūpa-dharaḥ bali,
 Kali-kāla iva 'adharma-niratoçchriṅkhala-prajaḥ. 75
 ānyau ca balābhogas tasya 'āpūrta-bhūtalah,
 mukto 'rjuna-bhujāsaṅgāt pravāha iva Nārmadaḥ. 76

«çilā-kalāpo lūṭhitāḥ kim Añjanagirer ayam?
 «kim uta 'akāla-kalpānta-meghaughah patito bhuvi?» 77
 iti çaṅkām sa vidadhac Caṇḍālānikini-cayah
 prasasarpa 'asita-chāyā malinikṛita-dīnmukhaḥ. 78
 upagamyā ca tat-svāmī, dūrād nyasta-çirāḥ kshitau,
 Mrigāṅkadattam tam Durgapiçācaḥ praṇanāma saḥ, 79
 uvāca ca: 'ādya devī me prasannā Vindhyaśasini,
 «ucitōcita-vaiçō yad grihān prāpto bhavān mama. 80
 «tad dbanyo 'smi, kṛitārtho 'smi», 'ity uktvā tasmāy upāyanam
 Mātāṅga-rājāḥ sa dadau muktā-kastūrikādikam. 81
 so 'py abhyanandat prītyā tam rājaputro yathōcitam.
 tatas tatraiva sarve te cakruḥ senā-niveçanam. 82
 ālāna-baddhair dviradais, turaṅgair mandurāçritaiḥ,
 kṛitāspadaic ca pādātaiḥ sthagitā sā mahātavi; 83
 ājanmāpūrva-nagarī-bhāva-samprāpti-sampadā
 ghūrṇamāṇā 'iva tatkalām nāiva svātmany-avartata. 84
 tato 'tra kānane, nadyām vihita-snāna-maṅgalam,
 kṛitāharam sukḥāsinam ekānte sacivānvitam, 85
 Māyavaṭau sthite, Durgapiçācaḥ sa kathāntare
 Mrigāṅkadattam avadat prīti-praçraya-peçalam: 86
 «Māyavaṭur ayam rājā babu-kālam iha 'āgataḥ
 «tvad-nideça-pratikshaḥ san, svāmin, sākam mayā sthitāḥ. 87
 «tad, rājaputra, yushmābbhiḥ kutra sthitam iyac ciram?
 «kim kṛitam ca? 'iti kāryam svam asmān bodhayata 'adbhunā!» 88
 etat tad-vacanam çrutvā, rājaputro jagāda saḥ:
 «tadā Māyavaṭor asya grihād Viṇalabuddhinā 89
 «Guṇākareṇa ca samam prāpya Bhīmaparākramam,
 «gatvā Çrutadbinā sākam, cinvatā 'anyān sakḥin mayā 90
 «prāptaḥ Praçaṇḍaçaktiç ca Vicitrakatha esha ca
 «mārge, krameṇa ca 'esho 'pi tato Vikramakeçarī. 91
 «tato vara-saras-tīre prāpya Vighneça-pādapam,
 «phalārtham adhiruḥya, 'ete tac-çāpāt phalatām gatāḥ; 92
 «ārādhyā 'atha Gaṇeçam tam, kathamcid mocitā mayā;
 «çeshāç ca 'ādau tathā-bhūtās tatra muktās tathāiva me, 93
 «Dridhamuṣṭīr ayam, Vyāghrasena-Meghabalāv imau,
 «Sthūlabāhur asau ca: 'iti catvāraḥ sacivā ime. 94
 «etaiḥ prāptaiḥ samam sarvair aham Ujjayinīm agām;
 «tasyām ca gupta-dvārāyām praveçō 'py abhavad na naḥ. 95
 «kutaḥ Çaçāṅkavatyās tu haraṇōpāya-cintanam?
 «sainya-hinasya ca 'abhūd me na dūta-preshanārhatā. 96
 «tataḥ sammantrya, yushmākam āgatā nikaṭam vayam.
 «idānīm siddhaye yūyam pramāṇam iha naḥ, sakhe!» 97
 evam Mrigāṅkadattena sva-vṛittānte 'bhyudirite,
 so 'tra Durgapiçācas tam sa-Māyavaṭur abravīt: 98
 «dbīro bhava! kiyat kāryam etad asmābbhir añjasā;
 «prāṇāḥ prathamam eva 'ete tvad-artham upakalpitāḥ. 99

«ānayaṃ 'tra tām bāddhvā Karmasenam mahābhṛitam,
 «prasahya ca harāmo 'sya tām Čačāṅkavatīm sutām.» 100
 iti Mātāṅga-rājena sa-Māyāvaṭunā 'udite,
 Mrigāṅkadattaḥ sa prīti-bahumānam abhāshata: 101
 «kiṃ na sambhāvyate yushmāsv? iyam eva hi vakti vaḥ
 «pratipanna-suhṛit-kārya-nirvāham dhīra-sattvatā. 102
 «dārḍhyam Vindhyādrītaḥ, čauryam vyāghrebhyo, mitra-rāgitam
 «vanābjinībhyā ca 'ādāya, yūyam dhātṛā 'iha nirmītāḥ. 103
 «tad vicārya yathā yuktaṃ kurudhvam!» iti vādinī
 Mrigāṅkadatte dinakṛid vičačrāma 'asta-mastake. 104
 tatas tatra triyāmam tām skandhāvāre vičačramuḥ
 te karmāntika-kṛipteshu nivāseshu yathocitam. 105
 prātar Mrigāṅkadattaḥ ca visasarja Guṇākaram
 Kirāta-rājam ānetuṃ suhṛidaṃ Čaktirakshitam. 106
 tena gatvā 'ukta-vṛittāntaḥ svalpair eva dinaiḥ ca saḥ
 tad-yukto 'timahā-sainyaḥ Kirāta-patir āyayau. 107
 padāti-lakshadaçakam, dve lakshe vājinām api,
 mahāvīrādhirūḍhānām ayutaṃ matta-dantinām, 108
 aśtāçiti-sabaçrāṇi rathānām ca mahipatim
 anvāyayur, dhvaja-čhattra-saṃchādita-nabhashtalam. 109
 Mrigāṅkadattaḥ ca mudā pratyudgamyā 'abbipūjya tam
 prāveçayāt sa kaçakam sa-suhṛit-sacivo nṛipam. 110
 tāvad Mātāṅga-rājasya ye 'py anye mitra-bāndhavāḥ,
 Māyāvaṭoç ca te tatra dūtāḥ sarve 'py upāyayuh, 111
 vavṛidhe ca lasad-nādaḥ saṃmilad-vāhinī-çataḥ
 Mrigāṅkadatta-hṛidayānandaḥ çivira-vāridhiḥ. 112
 yuktaṃ mrigamadair vastrair māṃsa-bhārāiḥ phalāsavaiḥ
 tān sa Durgapiçāco 'tra nṛipatin sa samānayāt. 113
 snānāṇulepanāḥhāra-pāna-çayyādy-anuttamam
 sarvebhyaḥ Čavarādhīço Māyāvaṭur upāharāt. 114
 Mrigāṅkadattaḥ ca 'ekatra bubhuje nikhilaiḥ saha
 tair yathocita-bhūbhāgeshu 'upaviçṭair nareçvaraiḥ. 115
 api Mātāṅga-rājam tam so 'gre dūrād abhojayāt;
 kāryam deçaç ca kālāç ca garīyaṃ, na punaḥ punaṃ. 116
 viçrānte ca navāyāte Kirātādi-bale, tataḥ
 Mrigāṅkadattaḥ so 'nyedyur dantidantāsana-sthitaḥ 117
 āsthāne rāja-lokasya yathārham kṛita-satkriyāḥ
 vijanī-kṛitya, Mātāṅga-rājādin suhṛido 'bravit: 118
 «idānīm kālābhārah kiṃ kriyate? kiṃ na gamyate
 «anena sarva-sainyena çigghram Ujjayiniṃ prati?» 119
 tac çrutvā Črutadhir vipro rājaputraṃ jagāda tam:
 «çṛinu, deva! vadāmy atra yathā nīti-vidam matam: 120
 «kāryākārya-vibhāgaḥ prāg boddhavyo viçigghishuṇā;
 «asādhyam yad upāyena, tad akāryam parityajet; 121
 «tat kāryam, yad upāyena sādhyam; tatra catur-vidhaḥ
 «upāyāḥ: sāma, dānam ca, bhedo, daṇḍa, iti smṛitaḥ. 122

«pūrvah pūrvo varas teshām, nikriṣṭhaṣ ca paraḥ paraḥ;
 «tasmāt sāma-prayogas te pūrvam, deva, 'iha yuyate. 123
 «nirlobhe Karmasene hi rājñi, dānam na siddhaye,
 «na bhedo, na hi santy asya kruddha-lubdhāvamānitāḥ. 124
 «daṇḍaḥ ca, durga-deṣa-sṭhe tasminn atinahā-bale
 «nripair ajita-pūrve 'nyaiḥ, prayuktaḥ saṃcayāśvabāḥ; 125
 «aviṣvāsyā ca yuddhesu jaya-ṣṭrī balinām api;
 «nāpi kanyārthino yuktaḥ kartum tad-bāndhava-kṣhayaḥ. 126
 «tat tasya rājñāḥ sāmnaiva dūtas tāvad visriṇyatām!
 «tad-asiddhan baṭhāyāto daṇḍa eva prayokṣhyate.» 127
 ity etac Ṣrutadher vākyam sarve tatra «tathā!» 'iti te
 ṣṭradadhuḥ, praṇaṇḍuḥ ca tasya mantra-karmajñātām. 128
 tataḥ saṃmantrya tair eva samam, dūta-guṇānvitam
 Kirātarājānucaram tad ākhyātum dvijōttamam 129
 dūtam Suvigrahaṃ nāma Karmasenāya bhūbhṛte
 Mṛigāṅkadatto vyaśrijal, lekha-saṃdeṣa-hāriṇam. 130
 sa gatvā 'Ujjayiniṃ dūtaḥ, pratihāra-niveditaḥ
 vallabhāṣva-dvipākīrṇa-kakṣhyāntara-manoramam 131
 praviṣya rāja-bhavanam, siṅhāsana-gatam nripam
 dadarṣa Karmasenam tam mantribhiḥ parivāritam. 132
 praṇamya ca 'āsanāśinaḥ sa pṛiṣṭha-kuṣalaḥ kramāt,
 rājñā 'abhinanditas tena, lekham tasmai samarpayat. 133
 ādāya tam ca tad-mantrī mudrākṣhepa-prasāritam
 Prajñākoṣṭhābhidhāno 'tra spasṭham evam avācayat: 134
 «svasti! ṣṭrī-Karabbagrīva-koṭṭa-mūlāṭavi-taṭāt
 «mahārājādhirājasya pūtro 'yodhyā-purī-pateḥ 135
 «ṣṭrimato 'maradattasya, mahimaṇḍala-maṇḍanam
 «ṣṭrimān Mṛigāṅkadatto 'tra, prahvaṇanata-rājakaḥ, 136
 «Ujjayinyām mahārāja-Karmasenasya sādaram
 «nija-vaṇṇa-payodhīndor idaṃ saṃdīṇṇa sphuṭam: 137
 «kanyā tava 'asti; sā 'avaṇṇam deya 'anyasmai; prayaccha tat
 «mahyam tam! sadīṇṇi sā me bhāryā 'ādisṭhā hi daivataiḥ. 138
 «evam nan bandhu-bhāvaḥ syād, naṇyet pūrvā ca vairitā.
 «no ced, nijau bhujāv eva prārthayishye 'tra vastuni.» 139
 ity atra vācite lekhe Prajñākoṣṭhena mantriṇā,
 rājā sakopaḥ sacivān Karmaseno jagāda saḥ: 140
 «vipakṣhāḥ te sadā 'asmākam, anātmajñena tena ca
 «etat tathāiva saṃdisṭham, paṇyata, 'adya 'asamañjasam. 141
 «ātmā 'abhilikṣitaḥ pūrvam, vayam paṇḍā avajñāyā,
 «darpādhmātēna paryante bāhu-viryam udiritam. 142
 «tad na me pratisaṃdeṣo yogyaḥ, kanyā-kathā 'atra kā?
 «gaccha, dūta! bhavat-svāmī yat sa vetti, karotu tat!» 143
 ity ukte Karmasenena rājñā, dūto 'tra sa dvijaḥ
 Suvigrahas tam ojasvī kramāyātām abhāshata: 144
 «adriṣṭvā rājaputram tam saṃpraty oṇāyase, jada!
 «sajjo bhava! 'āgate tasmin, vetsyasi sva-parāntaram. 145

iti tena 'udite, rāja-sabbhā kshobham iyāya sá;
 «gaccha, 'abadyo 'si; kim kurma?» iti kruddho 'bhyadhād nṛipah. 146
 anye 'tra daṁṣhtrā-dashṭaushṭhā mṛidnantaḥ svān karān karaiḥ,
 «kim na 'adhunāiva gatvā tam hanma?» ity abruvan mithah. 147
 «yātv ayam vaṭur! vācāṣya 'asya kim kupyate girā?
 «drakshyate, yat karishyāma», ity ūcur dhairyato 'pare. 148
 bhrūbhāṅgaiḥ kecid āsanna-cāpāropaṇa-sūcanam
 kurvanta iva, niḥṣadmaṁ tasthuḥ kopāruṇair mukhaiḥ. 149
 evaṁ sabbhāyaṁ kruddhāyaṁ, sa nirgatya Suvigrahaḥ
 dūto, Mṛigāṅkadattasya pārṣvaṁ sva-kāṭakaṁ yayau. 150
 tasmai sa Karmasenoktam samitrāya ṣaṇṣa tat,
 so 'py ādideṣa, tac ṣrutvā, yātrāṁ sainye nṛipātmajaḥ. 151
 tataḥ svāmy-ādeṣa-prabala-pavanāpāta-vidhuto
 balāmbhodhiḥ, nṛityad-nara-turaga-mātāṅga-makaraḥ,
 sapakṣhāṇaṁ tanvan manasi paritosaṁ kṣhitibhṛitāṁ,
 sa samprāpa kshobhaṁ pratibhaya-karaṁ kātara-nṛipāṁ. 152
 kṣhitim atha vidadhad varāṣva-lālā-
 gaja-mada-kardamitāṁ Mṛigāṅkadattaḥ,
 badhirita-bhuvanaḥ sa tūrya-nāḍair
 udacalad Ujjayiniṁ ṣanair jayāya. 153

Taraṅga 103.

Tataḥ sa Vindhyam ullāṅghya, prāpa saṁnaddha-sainikah
 Mṛigāṅkadattaḥ śimāntam Ujjayinyāḥ suhṛid-yutaḥ. 1
 tad buddhvā, Karmaseno 'pi rājā 'asya sabalo 'grataḥ
 dhīro yuddhāya saṁnabhya nagaryā niragāt tataḥ. 2
 nikaṭi-bhūya ca 'anyonya-darṣinyor ubhayos tayoḥ
 tat-senayoḥ pravavṛite saṁgrāmo vīra-harṣanaḥ; 3
 Nṛisinha-nāda-vitrasta-bhagna-kṣvāsurākulaḥ
 so 'bhūd Hiranyakaṣipor nivāsa iva saṁgarah; 4
 saṁtatā vinikṛintanto ghanā gagana-gāmināḥ
 subhāteshv ishavaḥ petuḥ, ṣaṣpeshu ṣalabhā iva; 5
 khaḍgāḥaṭeḥbha-kumbhoṭtho babhau muktāphaloṭkaraḥ,
 saṁrambha-truṭito hāra iva tat-samara-ṣriyaḥ; 6
 tīkṣha-kuntāgra-daṣana-grastāṣva-nara-kūṭjaram,
 Kṛitāntasya 'iva vadanam, tad vireje raṇājiram; 7
 utpetur bhalla-lūnāni ṣirāṇsi bhrūva-ṣalīnām
 divi dattorḍhva-ṣāna-divyastrīr iva cumbitum; 8

kabandhā nanṛituṣ ca 'atra subhaṭānāṃ pade pade
 nirbhāsītottama-svāmi-saṃgara-pramadād iva: 9
 evaṃ ca pañca divasān vahac-ṣoṇita-nimnagaḥ
 āsīt karaṅka-kūṭāḍhyaḥ sa cūṛāntakaro rapaḥ. 10
 pañcame 'hni rapaḥ sāyaṃ taṃ sametaṃ sva-mantribhiḥ
 Mṛigāṅkadattaṃ Ṣrutadhir vipro 'bhyetya jagāda saḥ: 11
 «yushmāsu samara-vyagreshv, ito bhikshuka-rūpiṇā
 «gatvā, nirākula-dvārāṃ praviṣya 'Ujjayiniṃ, mayā 12
 «nikatād apy adṛiṣyena bhūtvā vidyā-prabhāvataḥ
 «yad anviṣṭaṃ, yathāvat tac, ṣṛiṇu deva, vadāmi te: 13
 «yadaiva Karmaseno 'sau rājā yuddhāya nirgataḥ,
 «tadaiva 'anujñayā mātuh sā Ṣaṇḍāṅkavatiḥ grihāt 14
 «nirgatya, tat-purī-varti Gaury-āyatanam ācṛitā
 «tām ārādhayitum devīm ṣreyo-'rthaṃ samare pituh. 15
 «tatra-sthā ca rahasy ekam sakhīm āptām uvāca sā:
 ««mat-kṛite, sakhi, tātasya vighraho 'yam upāgataḥ. 16
 ««ākṛāntaḥ ca 'arpayed esha tasmai rājasutāya mām;
 ««gaṇayanti na rājyārthe 'patya-snehaṃ mahibhujāḥ. 17
 ««na ca jāne, 'nurūpaḥ kiṃ sa me rājasuto, na vā?
 ««kāmam hi mṛityum ṛiccheyam, na virūpam ahaṃ patim. 18
 ««manye rūpābhisampanno daridro 'pi varaṃ patiḥ,
 ««na tv arūpaḥ punaḥ kṛitsna-prithivī-cakravarty api. 19
 ««tat kidrig? iti gatvā taṃ vilokya 'āgaccher sainyataḥ;
 ««prajñānena ca nāmnā ca, ṣubhe, Caturikā hy asi.» 20
 «evam sakhi tayā 'uktā sā, yuktyā kaṭakam etya naḥ,
 «tvām vilokya, vibho, gatvā rājaputrīm uvāca tām: 21
 ««kim anyat, sakhi? sā jihvā jāne nāsty api Vāsukeḥ,
 ««yā ṣaktā gaditum tasya rūpaṃ rājasutasya tat. 22
 ««bravīmi punar etāvad: yathā na 'anyā samā 'asti te
 ««nārī rūpeṇa, manujas tathā na 'anyo 'sti tat-samaḥ. 23
 ««atyakṣaṃ dhig mayā 'uktaṃ vā; manye hy asmin jagat-traye
 ««na Siddho nāpi Gandharvo na Devo 'py asti tādṛiṣaḥ.» 24
 «evam sakhi-girā tasyās tvayi nyastaṃ ca mānasam
 «Ṣaṇḍāṅkavatyāḥ, Kāmēna kilitaṃ ca samaṃ ṣaraiḥ. 25
 «tatkṣhaṇāt prabhṛiti ṣreyas-kāmā tava pituṣ ca sā
 «kṛiṣi-bhavanti tapasā sthitā tvad-virahēna ca. 26
 «tad guptaṃ niṣi gatvā 'adya, hṛitvā Gaury-āṣramāt tataḥ
 «vījanād, ānaya 'iha tām rājaputrīm alakṣitaḥ. 27
 «yātu Māyāvaṭor asya grihān! ete nṛpās tataḥ
 «paṣcāt prakopaṃ rakṣitvā tatra 'eshyanti samaṃ mayā. 28
 «nivartatām idaṃ yuddhaṃ, mā sma bhūt saṇya-saṃkṣhayaḥ!
 «astu vaḥ kuṣalaṃ dehe rājñas tvac-ṣvaṣurasya ca. 29
 «gatir eṣhā hy agatikā, yuddhaṃ prāṇa-paṇena yat
 «upāyeshu jaghanyo 'yam upāyo giyate budhaiḥ.» 30
 evam uktaḥ Ṣrutadhīnā sa guptaṃ prayayau niṣi
 Mṛigāṅkadattas tatra, 'aṣvān ārubya, sacivaiḥ saha. 31

supta-strī-bāla-ṣeṣhām tām viveṣa 'Ujjayinīm ca saḥ
 gatvāiva, saṃvṛita-dvārām suptaiḥ svalpaiḥ ca rakṣhibhiḥ. 32
 tataḥ Ṣrutadhinā dattair abhijñānaiḥ sulakṣhitam,
 khyātam Pushpakaraṇḍākhya-mahodyānāntara-sthitam, 33
 tatkalālamkṛita-prāci-mukhena ṣaṇṇā karaiḥ
 prakāṣitam, rājasutas tām sa Gaury-ācramam yayau. 34
 tāvac ca paricaryādi-ṣrānte supte sakhijane,
 sā Ṣaṇṇā-kavati tatra vīta-nidrā vyacintayat: 35
 «mad-arthaṃ vata rājāno rājaputrā dine dine
 «vīrās te te ca hanyante samity ubhaya-sainyayoh! 36
 «sa ca rājasuto devyā svapne hy Ambikayā tayā
 «ādīṣṭaḥ pūrvam bhartā me mad-artha-prārthitāhavaḥ. 37
 «hrīdayam ca mama 'āchidyā dattvā ṣara-parasparām,
 «siddha-lakṣhyeṇa Kāmena nītvā tasmai samarpitam. 38
 «tātas tu manda-puṇyām mām nṛiva tasmai pradāsyati
 «pūrva-vairāc ca darpāc ca, lekhād ity asya hi ṣrutam. 39
 «vāme vidhau ca, kaḥ svapna-devatādeṣa-niṣcayah?
 «priya-prāptau ca paṣyāmi na kāmci sarvathā diṣam. 40
 «tad yāvad na 'ahitam kimpit tasya tātasya vāraṇe
 «ṣṇomi, tāvad ātmānam hatāṣam na tyajāmi kim?» 41
 ity utthāya, puro gatvā Gauryāḥ sā 'aṣoka-pādape
 pācam viracayāmāsa svottariyeṇa duḥkhitā. 42
 tāvad Mrigāṅkadatto 'pi savayasyaḥ pravīṣya tat
 udyānam, taru-baddhāccho Gaury-āgarācramāgrataḥ, 43
 tatra tat-sacivena, 'ārād rājaputrīm vilokya tām,
 Mrigāṅkadatto jagade svairam Vimalabuddhinā: 44
 «deva, paṣya! 'atra kāpy eṣhā pācena varakanyakā
 «udyatā hantum ātmānam; tat kā nāma bhaved iyam?» 45
 tac ṣrutvāiva, vilokya 'etām, rājasūnur uvāca saḥ:
 «aho! kā 'iyam? Ratiḥ kimpit? rūpiṇī kimu nirvṛitiḥ? 46
 «sakārā kāntir indor vā? Manmathājñā 'atha jaṅgamā?
 «kim vā 'amarāṅganā? na 'evam! āsām pāṣṇadyamaḥ katham? 47
 «tat tāvad iha tishṭhāmaḥ pādapāntaritatḥ kṣhaṇam,
 «yāvaj jānīmahe, kā 'iyam iti vyaktam kathamcana.» 48
 ity uktvā savayasyo 'tra yāvac channaḥ sa tishṭhati,
 sā Ṣaṇṇā-kavati tāvad vighnā devīm vyajijñapat: 49
 «asmin janmani ced, devi, na sa rājasutaḥ patiḥ
 «devo Mrigāṅkadatto me nishpannaḥ pūrva-dushkṛitaiḥ, 50
 «tvat-prasādēna tad bhūyād anyasminu api janmani
 «sa bhartā, Gauri bhagavatī āpannārti-hare, mama!» 51
 iti vijñāpya devīm sā rājaputrī prapāmya ca,
 kaṇṭhe samarpayāmāsa pācam vāshpārḍra-locanā. 52
 tatkṣhaṇam ca prabudhyāiva tad-adarṣana-vihvalāḥ
 cinvanti sahasā tasyāḥ sakhyo 'ntikam upāyayuh. 53
 «hā hā! kim idam ārabdham, sakhi, dhik sahasam tvayā?»
 ity uktvāiva ca tās tasyāḥ pācam kaṇṭhād apāharan. 54

atha hrīta-vishannā sā yāvad balā 'atra tishṭhati,
 udabhūda bhārati tāvad Gauri-garbhagrihāntarāt: 55
 «mā vishādam kṛthāh, putri Čačānkavati! nāiva tat
 «vaco mṛishā me, yat svapne tava 'ukṭam, subhage, mayā. 56
 «so 'yaṃ Mṛigāṅkadatto hi pūrva-bhartā tava 'antike
 «prāpta eva; vraja, 'anena saha bhuṅkshva 'akhilāṃ bhuvam!» 57
 črutvā 'etāṃ sahasā bhāṇīm, sā Čačānkavati čanaiḥ
 yāvad vilokayaty atra pārṇve kiṃcit sasādhvasā, 58
 tāvad Mṛigāṅkadattasya mantri Vikramakeçari
 tām upāgatya vakti sma, darçayann agrapāṇinā: 59
 «devi, satyaṃ Bhavānyā te samādisṭam; ayaṃ hi saḥ
 «rājaputraḥ patiḥ prema-pāçākrishṭas tava 'āgataḥ.» 60
 tac črutvā sā tatas tiryag-nyasta-dṛishṭir dadarça tam
 kantaṃ tejasvināṃ madhye vartināṃ sahaçārīṇāṃ, 61
 grahaiḥ parivṛitaṃ candram avatīrṇam iva 'ambarāt,
 rūpōpamānam anyeshāṃ, amṛita-syandanāṃ dṛiçoh. 62
 tataḥ patad-Anaṅgeṣhu-puṅkhaçakshma-citair iva
 aṅgaiḥ kaṇṭakitair yāvad āste sā stambha-niçalā, 63
 tāvad Mṛigāṅkadattas tām upetya, tyājayan briyam,
 sa kālōcitām āha sma girā prema-madhu-çcyutā: 64
 «tyājayitvā nijam deçam rājyaṃ bandhūnā ca, dūrataḥ
 «dāsi-kṛitya 'aham ānito guṇair baddhvā, natāṅgi, te. 65
 «tad mayā 'aranya-vāsasya vasudhā-çayanasya ca
 «phalābhārasya tivrārkatāpa-saṃsevanasya ca 66
 «tapah-kārçyasya, tanv-aṅgi, saṃprāptam phalam idṛiçam,
 «yad dṛishṭā netra-pīyūṣha-vṛishṭir eshā tanus tava. 67
 «yadi snehānurodhaç ca mayi te, harīṇākshi, tat
 «asmat-puri-purandhrīṇāṃ prayaccha nayanōtsavam; 68
 «saṃgrāmaḥ çamyatu, çreyo bhavatu 'ubhaya-sainyayoh,
 «kritārtham jāyatām janma saha gurv-āçishā mama!» 69
 evaṃ Mṛigāṅkadattena sā Čačānkavati tadā
 uktā, jagāda vasudhā-vinyasta-nayanā çanaiḥ: 70
 «ayaṃ tāvad guṇa-kṛito janaḥ svādhīna eva te!
 «tad, āryaputra, kuçalam yad avaishi, kurushva tat!» 71
 iti vāk-sudhayaḥ tasyāḥ kṛitiḥ nirvāpito 'tha saḥ
 Mṛigāṅkadatto, devīm tām Gaurīm stutvā prapāmya ca, 72
 āropya rājaputrīm ca tām turaṅge sva-prishṭhataḥ,
 tat-sakhībhiḥ samārūḍha-paçcādbhāgāçva-prishṭha-gaiḥ 73
 daçibhiḥ sahito viraiḥ sacivaiḥ çastra-pāṇibhiḥ,
 uccacāla tato rātrau rājaputro dhritāyudhaḥ. 74
 te ca 'ekādaça dṛishṭvāpi tatra roddhum na çekire
 nagarīrakshibhiḥ kruddhā Rudrā iva durāsadhā. 75
 vinirgatya 'Ujjayinyāç ca jagmur Māyāvaṭor griham
 sa-Čačānkavatikāḥ te yathā Črutadhīnā 'uditam. 76
 «ka ete? kva prayātāç ca?» 'ity udbhrānteshv atra rakshishu,
 sā ca 'Ujjayinyāṃ bubudhe kramād rājasutā hrītā. 77

tac ca 'ākhyātum mahādevī Karmasenāya bhūbhṛite
 satvaram nagarādhyakṣam prāhiṇot kaṭakam prati. 78
 atrāntare ca kaṭake tatra rātrāv upetya tam
 cārādhikārī rājānam Karmasenam vyajijñapat: 79
 «deva, pradosha eva 'adya guptam nirgatya sainyataḥ,
 «Mrigāṅkadattaḥ sāmātyo hayair Ujjayinīm gataḥ 80
 «tām Čaçāṅkavatīm hartum Gaury-āyatana-vartinīm;
 «iti samyag mayā jñātam, prabhur jānāty ataḥ param.» 81
 ity ākarṇya, samāhāya Karmasenah sa bhūpatih
 rahaḥ sva-senāpataye yathā-çrutam avarṇayat, 82
 jagāda ca: «varāçvānām sahitaḥ pañcabhiḥ çataih
 «çūrādhirūḍhaiḥ pracchannam drutam Ujjayinīm vraja! 83
 «Mrigāṅkadattam jahi tam pāpam prāpya, badhāna vā!
 «viddhi mām āgatam paçcāt priṣṭha-sthāpita-sainikam.» 84
 ity uktas tena rājñā sa yathādisṭha-balānvitaḥ
 prāyāt senāpatī rātrau «tathā!» 'ity Ujjayinīm prati. 85
 mārge tad-nagarādhyakṣhād militād açṛipoc ca saḥ
 rājaputrīm hṛitām vīraiḥ pathā 'anyenāiva kaiçcana; 86
 tataḥ sa-nagarādhyakṣaḥ pratyāgatya, tathāiva tat
 Karmasenam sa rājānam yathā-vṛittam abodhayat. 87
 sa tad buddhvā, vicintyaiva tad açakyam, tato nripaḥ
 avaskanda-nivṛttas tām tūshnīm eva 'anayad niçām. 88
 Mrigāṅkadatta-sainye 'pi Mâyāvaṭu-mukhā nripaḥ
 ninyus tathāiva tām rātrim samnaddhāḥ Çrutadher girā. 89
 prātaç ca 'anviṣṭa-vṛittāntaḥ Karmasena-nripaḥ sudhīḥ
 Mrigāṅkadatta-kaṭake rājñām dūtam viṣiṣṭavān. 90
 «Mrigāṅkadattena hṛitā sūtā tāvac chalena me;
 «tad astu! ko 'paro hy asyās tādṛiçaḥ sadṛiçaḥ patih? 91
 «tad idānīm sa yushmābhiḥ samam āyātu mad-griham,
 «karomi yāvad udvāham tanāyāyā yathā-vidhi;» 92
 evam sa samdideça 'asya mukhe dūtasya bhūpatih;
 tac ca te sa-Çrutadhayo rājānaḥ çraddhatus tadā, 93
 ūcuç ca dūtam: «sva-puram tarhi yātv esha vaḥ prabhuh,
 «yāvāt tam ānayāno 'tra gatvā rājasutam vayam.» 94
 tac çrutvaiva tathā tena gatvā dūtena varṇite,
 sa Karmasenah sabalas «tathā!» 'ity Ujjayinīm agāt. 95
 tad dṛiṣṭvā te 'pi rājāno Mâyāvaṭu-puraḥsarāḥ
 Mrigāṅkadattam prati tam celuḥ Çrutadhinā saha. 96
 tāvad Mrigāṅkadatto 'pi sa Čaçāṅkavati-yutaḥ
 Mâyāvaṭu-griham prāpa tat Kāñcanapuram puram. 97
 tatra so 'ntaḥpurais tasya yathārha-kṛita-satkriyaḥ
 savayasyo viçaçrama siddha-kāryaḥ priyā-sakhaḥ. 98
 anyedyuḥ sa-Çrutadhikā nripās te 'tra samāyayuh:
 sa Kirāta-patir vīraḥ sasainyaḥ Çaktirakṣitaḥ, 99
 Čavarādhipatih so 'pi rājā Mâyāvaṭur balī,
 çūro Durgapiçācaç ca sa Mātāṅga-camūpatih. 100

sarve Čačāṅkavatya te yuktaṃ, rātryā 'iva kairavam,
 Mrigāṅkadattaṃ dṛiṣṭvā, tam abhyanandan kṛitoṣsavāḥ. 101
 yathārha-kṛita-mānāya taṃ ca tasmai nyavedayan
 samdeçaṃ Karmasenīyaṃ praveçaṃ ca nīje gribe. 102
 samniveçya 'atha kṛitakam calad-nagara-sam nibham,
 Mrigāṅkadatto mantrāya samam sarvair upāviçat. 103
 «vivāhāya 'Ujjayinyam kim gantavyam uta no mayā?
 «ucyatām!» iti papraccha nṛpatin sacivāṅç ca saḥ. 104
 «duṣṭaḥ sa rājā; tad-geha-gamanam kuçalam kutah?
 «kāryam ca tatra nāsty eva, prāptaiva hi tad-ātmanjā;» 105
 ity aikamatyena nṛpāḥ sacivāç ca 'abruvan yadā,
 tadā Mrigāṅkadattas tam apricçhac Çrutadhim dvijam: 106
 «udāsina iva, brahmaṇs, tūshṇim evam sthito 'si kim?
 «kim etad eva abhimataṃ tavāpy, uta na vā? vada!» 107
 tataḥ Çrutadhir āha sma: «yadi çroshyatha, vacmi tat:
 «gantavyam Karmasenasya griheshv, iti matir mama. 108
 «asādhyena hi samdisṭam etat tena; 'anyathā katham
 «sutāpahāre sa balī, yuddham tyaktvā, griham vrajet? 109
 «sabalasya ca kim kuryāt prāptasyāpi griham sa te?
 «pṛitis tu tatra yātasya bhavet tena samam tava, 110
 «sahāyo 'gre sa ca syād vaḥ snehena duhituḥ punaḥ.
 «na 'icchaty avidhinā 'udvāham, tena 'evam vakti tattvataḥ. 111
 «tad yuktaṃ gamanam tatra;» 'ity ukte Çrutadhinā tadā,
 «sādhu sādhi!» iti tatra 'ūcuḥ sarve, çraddhāya tad-vacaḥ. 112
 tato Mrigāṅkadattas tām avocat: «sarvam astv adaḥ!
 «kimtu tātam vinā 'ambām ca vivāho me na rocate. 113
 «tad ambā-tātayoḥ kaçcid āhvānāya vrajatv itaḥ!
 «buddhvā ca tad-abhiprāyam, karishyāmi yathoçcitam.» 114
 ity ūcivān sa sammantrya, pitroḥ pārçvam sva-mantrinam
 tatrastha eva vyasrijad viro Bhīmaparākramam. 115
 tāvac ca tatra 'Ayodhyāyam puri rājā sa tat-pitā
 kālena 'Amaradattas taj jñātavāns tasya lokataḥ 116
 Mrigāṅkadattasya kṛitam deça-nirvāsana-pradam
 Vinīmatinā mithyā rājaputrasya paiçunam. 117
 tataḥ kumantrinam kopāt taṃ nihatya sa sāvayam,
 putra-nirvāsanodagra-duḥkhaḥ kaṣṭam agād daçam. 118
 nirgatya ca puri-vāhye tasthāv āyatane Hareḥ
 rājā sa Nandigrāmākhye, caran dāraiḥ samam tapāḥ. 119
 tatra sthite cirāt tasmīn, sa cārāveditāgamah
 Ayodhyāṃ prāpa vātāçva-vegād Bhīmaparākramah. 120
 sa tām apaçyad udvignām gata-rājasutām purīm,
 Rāma-pravāsa-vaidhurya-duḥkham punar iva 'āgatām. 121
 rājaputrasya pricçhadbhir vārtam pauraiv vṛito 'tha saḥ,
 tad-mukhac çruta-vṛittānto Nandigrāmam tato yayau. 122
 tatra 'abhiṣṭa-sutoḍanta-sotsukam mahishi-yutam
 dadarça 'Amaradattaṃ taṃ tapāḥ-kṣāma-tanuṃ nṛpam. 123

upetya pāda-patitaḥ kṛita-kaṇṭhagrahaṃ ca tam
 prīṣṭhōdantam avocat sa sācru Bhīmaparākramaḥ: 124
 «prāptā Mrigāṅkadattena sūnūnā te sva-vīryataḥ
 «sā Čačāṅkavatī devī Karmasena-nṛipātmajā. 125
 «tad-vivāhaḥ ca devena vinā devyā ca sarvathā
 «na tasya pitṛi-bhaktasya ṣobhanaḥ pratibhāsate. 126
 «atas tena viṣṛiṣṭo 'ham, «iḥaiva 'āgamyatām!» iti
 «vijūāpanāya dharapī-nyasta-mūrdhnā sutena te. 127
 «pratiksāmaṇo yushmāṇḥ ca sa Kāñcanapure sthitaḥ
 «Čavarādhīpater, deva, rājño Māyavaṭor grihe. 128
 «ṣṛiṇv idānīm ca vṛittāntam!» ity uktvā, deça-nirgamāt
 ārabhya so 'tavīvāsa-viyoga-vishamāyatatam 129
 sayuddham Karmasenīya-saṃdhy-antaṃ vividhādbhutam
 kṛitsnam sva-prabhu-vṛittāntam jagau Bhīmaparākramaḥ. 130
 tac cṛutvā suta-kalyāṇe sa rājā jāta-niṣcayah,
 tadāiva 'Amaradattaḥ svaṃ harshāt prasthānam ādiçat. 131
 gajārūḍhaḥ samaṃ devyā rājabhiḥ sacivaiḥ ca saḥ
 ga-ḥasty-açva-balaḥ prāyāt putraṃ praty utsukas tataḥ. 132
 alpair eva ca sa prāpa divasair avilambitam
 Čavarādhīpa-deça-sthaṃ sutasya kaṭakam nṛipaḥ. 133
 tad buddhvaiva ca tasya 'agre samagrai rājabhiḥ saha
 Mrigāṅkadatto niragāt sa, tasmin sucirotsukaḥ. 134
 dṛiṣṭvāiva dūrāt, turagād avatīrya, 'asya pādayoḥ
 gajāvarūḍhasya pitur mātuc ca nipapāta saḥ. 135
 āliṅgitaḥ sa ca pituḥ çarīreṇa bhujāntaram,
 manorathena hṛidayam, vāṣpaciḥ ca 'apūrayad dṛiçau. 136
 mātāpy āçliṣhya sucirāt paçyanti tam muhuḥ sutam,
 bhūyo-viyoga-bhītā 'iva na moktum açakac ciram. 137
 te câpy Amaradattaṃ tam sadevikam nṛipāḥ prabhūm
 Mrigāṅkadatta-subhidas tad-ākhyātās tam ānāman. 138
 sa rājā sāpi tad-devī dampatī vidhureshu tām
 sahāyān eka-putrasya snehād abhinanandatuh. 139
 Māyavaṭoḥ praviçya 'atha rājadhānīm, vilokya ca
 sa Čačāṅkavatīm tatra tām pādāvanatām snushām, 140
 grihīta-prābhṛito devyā tayā ca snushayā saha
 nirgatya 'Amaradattaḥ sve vasatiṃ kaṭake vyadhāt. 141
 bhuktvā ca tatra putreṇa saha sarvaiḥ ca rājabhiḥ,
 gīta-vāditra-nṛityais tad nināya sa sukham dinam, 142
 mene ca labdha-yaçasā kṛitinam tena sūnūnā
 Mrigāṅkadattena 'ātmānam bhāvinā cakravartinā. 143
 tāvac ca Karmasenena rājñā tena sumedhasā
 dūto Mrigāṅkadattasya sammantrya 'atra vyaçṛijyata. 144
 «bhavān Ujjayinīm tāvad iha nāiva 'āgamishyati,
 «tat preshayishyāmy atraiva Susheṇākhyam aham sutam. 145
 «sa Čačāṅkavatīm tubhyaṃ vidhivad bhaginīm nijām
 «dāsyaty; ato na 'avidhinā sā vivāhyā tvayā, 'anagha, 146

« asmat-snehānurodhaḥ ced; » iti tat sampdideḥ ca
 lekhe dūta-mukhe ca 'asya rājasūnoḥ sa bhūpatiḥ. 147
 rājāsthāne ṣṛute ca 'asmin sampdeḥ rājasūnunā,
 tat-pitā tasya dūtasya sa rājaiḥ 'uttaraṁ dadau: 148
 « Karmasena-nṛpāt ko 'nyo vakty etat? tasya sanmateḥ
 « sneho 'sti kāmam asmāsu, tad enaṁ preshayatv itaḥ 149
 « Suseṇaṁ sa nijaṁ putraṁ; karishyāmas tathā vyaṁ,
 « yathā saṁptosha-kṛit tasya sutoḍvāho bhaviṣyati. » 150
 ity uktvā pratisampdeḥ, dūtaṁ taṁ preshya satkṛitam,
 rājā sa-ṣrutadhiṁ putraṁ nṛpatiṁ ca jagāda saḥ: 151
 « Ayodhyāṁ adhunā yāmo, vivāhas tatra ṣobhate,
 « Suseṇasya ca satkāro yathāvat tatra sidhyati. 152
 « rājā Māyavaṭṭ ca 'iha Suseṇaṁ saṁpratīkṣatām,
 « tena 'āgatena sahito 'yodhyāṁ paṇḍit upaishyati. 153
 « vyaṁ vivāha-sambhāra-hetor yāmo 'grataḥ punaḥ. »
 iti rāja-vacas tatra te sarve 'py anumenire. 154

tato 'nyedyuḥ samaṁ devyā sainyaiḥ ca sa mahāpatiḥ,
 Mrigānkadattaḥ ca yuto rājabhiḥ sacivaiḥ ca taiḥ, 155
 Māyavaṭṭam vidhāya 'atra Suseṇāgamanānvadhi,
 Ṣaṇḍāvatyaḥ saha tau celatuḥ kṛitinau tataḥ. 156
 valgat-turaṅga-saṁghāta-taraṅga-ṣata-saṁkulah,
 asaṁkhyā-sarpat-pādāta-pāthah-pūrta-dīn-mukhaḥ, 157
 tumula-prollasac-ṣabda-pihitānya-rava-ṣravaḥ
 cacāla sa balāmbhodhis taylor gambhīra-bhīṣaṇaḥ; 158
 mārga krameṇa gacchantau Ṣaktirakṣhitakasya ca
 grihaṁ Kirāta-rājasya pitā-putrāv avāpatuḥ. 159
 tatra tena mahāratna-hema-sadvastra-rāṣibhiḥ
 sādareṇa kṛitodāra-saparyau saparigrahaḥ, 160
 dinam ekaṁ kṛitābhārau viṣṇavya sabalau, tataḥ
 prasthāya tau sva-nagarīm Ayodhyāṁ prāpatuḥ kramāt. 161
 harṁya-vātāyanānāruḍha-caṇcat-paurāṅganājanaiḥ
 kanti-pallavitaiḥ phulla-vilola-kamalām iva, 162
 sabadhūka-cirāyāta-rājaputrekṣaṇotsukaiḥ
 netraiḥ pāriplavaiḥ ca 'āsāṁ calat-kuvalayām iva, 163
 sampatadbhir vṛitāṁ rājahaṁsair viviṣatuḥ ca tām
 taraṅgitām patākābhiḥ, pravāte sarasīm iva. 164
 aṣobhatām ca pīṭha-sthaḥ, dīyamānāṣishau dvijaiḥ,
 vandibhiḥ stūyamānau ca, giyamānau ca cāraṇaiḥ. 165

« Karmasenasya tanayām imām ālokayed yadi,
 « na darpaṁ sutayā Lakṣmīyā punaḥ kuryād Mahodadhiḥ, 166
 « na ca Gauryāpi Himavān; » ity atra ca jagau janaḥ
 Ṣaṇḍāvatyaḥ lāvānya-sampadaṁ vikṣhya vismitaḥ. 167
 tadā ca māṅgala-mahātūrya-pratiravair diṣaḥ
 utsavādhigame rājñāṁ saṁvedanam iva vyadhuḥ. 168
 vahniḥ-ṣṛitena 'iva bhārād anurāgeṇa nirbhara
 sindūreṇa pravṛitā sā sarvā 'abhūt sotsavā puri. 169

anyedyur gaṇakaiḥ sūnor lagnāhe niścite, nripaḥ
cakāra 'Amaradatto 'tra tad-vivāhāya sambhṛitam. 170
apūri tasya nagarī tais tair nānā-dig-āgataiḥ
ratnais tathā, yathā cakre sā Kuvera-purim adhaḥ. 171
atha 'āgatya 'acirād hṛiṣṭo dvāḥstha-niveditaḥ
bhṛityo Māyavaṭor atra nripatiṃ taṃ vyajijñapat: 172
«deva, 'āgato rājasutaḥ Susheṇo nripatiḥ ca saḥ
«Māyavaṭur, Ayodhyāyāḥ simānte 'syāḥ sthitāv ubhau.» 173
ṣṛutvaiva 'Amaradattas tad rājā, sainyāiḥ samaṃ nijam
senāpatiṃ Susheṇasya tasya 'agre visasarja saḥ. 174
tena sākam Ayodhyāto rājaputram upāgatam
Mṛigāṅkadattaḥ sa suhṛit-prityā pratyudyayau tataḥ. 175
dūrād vāḥvātirṇau ca kṛita-kaṇṭhagrahau mithaḥ
tāv ubhau pṛiṣṭa-kuṣalau militaḥ sma nripātmaṃjau, 176
preṃṇā ca 'eka-rathārūḍhau nagarīm viçataḥ sma tām,
diçantau paura-nāriṇāṃ vilocana-mahotsavam. 177
Susheṇaḥ ca 'atra rājānaṃ dṛiṣṭvā tad-bahumānitaḥ,
Çaçaṅkavatyās tad anu svasur vāsagṛiḥ paṇiṃ yayau. 178
tatra 'utthāya kṛitāçleshas tayā vāṣpāyamāṇayā,
upaviçya sa savṛiḍaṃ rājaputṛiṃ jagāda tām: 179
«tātas tvām āha: «na 'ayuktaṃ, putri, kimcit tvayā kṛitam;
««adya 'etad hi mayā jñātaṃ, yad svapne 'mbikayā tava 180
««Mṛigāṅkadatto bharta 'asau samādishṭo nripātmaṃjāḥ;
««bhartaṃ-mārgānusaraṇaṃ strīṇaṃ ca paramaṃ vrataṃ.»» 181
ity uktā tena sā bālā, hṛidayam svam adho-mukhī
«siddham iṣṭaṃ tathā» 'ity evaṃ paçyanti, vijahau trapāṃ. 182
atha tasyai Susheṇo 'sau nītvā rājāgrato dadau
dhanam Çaçaṅkavatyai tad, yat tasyā nija-sampatim: 183
hemno bhāra-sahasre dve, ratnābharaṇa-bhāraḥ
subhṛitān pañca karabhān, bhāṇḍaṃ ca 'anyad hiraṇmayam; 184
uvāca ca: «etad asyāḥ svam; tātānupreṣitaṃ tu yat,
«vivāha-vedyām asyai tat pradāsyāmi kramād», iti. 185
tataḥ sarve 'pi te tatra bhukta-pītā nripāntike
Mṛigāṅkadattādi-yutā ninyus tad nirvṛitā dinam. 186
prāpte lagna-dine 'nyedyur, vyagre rājñi svayam mudā,
Mṛigāṅkadattaḥ snāṇādi cakāra nijam āhnikam. 187
tām Çaçaṅkavatiṃ ca 'atra kāntyaiva kṛita-kautukām
nāryaḥ prasādhayāmāsur «ācāra» iti kevalam. 188
nirgatya kautukāgarād atha vyagra-Susheṇataḥ
hutāçnavatiṃ vedim adhyāsātām badhū-varau. 189
tasyām sa rājadubitus tasyā rājasanto 'grahīt
dhṛitābja-çobhā-ruciraṃ paṇiṃ, Lakshmyā iva 'Acyutaḥ. 190
babhau kim api tāpāc ca dhūmāc ca 'agnipradakṣiṇe
akope 'py aruṇodvāṣpaṃ tac Çaçaṅkavati-mukham. 191
vahnau ca lājāñjalayo vikīṛṇā vibabhus tadā
hāsāḥ prayatna-sāphalya-hṛiṣṭasya 'iva Manobhuvāḥ. 192

dadau lāja-visarge ca Suseṇaḥ prathame tadā
 pañca 'aṣṇānāṃ sahasrāṇi, vāraṇānāṃ ṣaṭaṃ tathā, 193
 svarṇa-bhāra-ṣaṭe dve ca, viṇṣaṭiṃ ca kareṇukāḥ
 bhṛitāḥ sadvastra-sadratna-muktābharaṇa-bhāraḥ. 194
 mahi-vijaya-jaṃ vittaṃ tad eva dviguṇaṃ kramāt
 anyeshu lāja-mokśeshu prādāt tasyai sa sodaraḥ. 195

atha 'ullasaty utsava-tūrya-niḥsvane,
 viveṣa nishpanna-vivāha-maṅgalaḥ
 Mrigāṅkadattaḥ sa navoḍhayā tayā
 Ṣaṣṭāṅkavatyā saha mandiraṃ nijam. 196
 pitā ca rājā 'asya yathārha-dattair
 hasty-aṣva-vastrābharaṇāṇna-pānaiḥ
 ā rāja-cakraṃ ṣuka-ṣārikāntāt
 so 'rañjayat svāḥ prakṛitīḥ sapaurāḥ. 197
 tyāga-prakarṣaḥ ca tadā 'asya rājñas
 tenaiva paryāptatayā 'atra jajñe,
 ābaddha-vastrābharaṇa viterur

drumā mahi-kalpataṛu-bhramaṃ yat. 198
 tataḥ sa rājā sa-Mrigāṅkadattaḥ
 Ṣaṣṭāṅkavatyā saha rājabhiḥ ca
 bhuktvā Suseṇena ca sākam, etam
 āpānagoshṭhyā divasaṃ nināya. 199

atha sevita-nṛitta-carcarīke
 grīha-ge tatra jane su-bhukta-pīte,
 paripīta-dharā-raso gatādhvā
 ravir astācala-kandaraṃ viveṣa. 200
 tam avekṣhya ca saṃdhyayā sametaṃ
 nava-rāgojjvalayā kvacit prayātam,
 vicalat-khagame khalā, kila 'irshyā
 kupitā 'iva 'anudadhāva vāsara-ṣṛīḥ. 201

dadṛṣe ca vilola-tārakeṇa
 prabalibhūta-Manobhuvā mukhena
 vilasat-timirāsitāṅgu-kāntā
 prasṛitā rātry-abbisārikā krameṇa. 202

udayācala-vāraṇāṅkuṣatvaṃ
 nava-sindūra-samujjvalo jagāma,
 udayann atha kupyad-āyatākṣhī-
 kuṭilāpāṅga-sahodaraḥ ṣaṣṭāṅkaḥ. 203
 ṣaṣṭāṅga-kṛita-keli-karṇapūraṃ

rati-vallī-nava-pallavena tena,
 tamaso 'pagame dhṛita-prasāda
 harid-aindrī hasad-ānanaṃ babbhāra. 204

kṛita-sāṃdhyā-vidhiḥ ca so 'pi naktam,
 nava-badhvā sahito, Mrigāṅkadattaḥ
 praviveṣa tayā Ṣaṣṭāṅkavatyā
 rajanivāsagṛiham mahārha-ṣayyam, 205

mukha-candramasā tadā 'aṅganāyā
 niçi tasyāḥ pravilupta-tāmasena
 vyavabhāsita-citrabhittinā 'antaḥ
 punaruktikṛita-sanmaṇi-pradīpam. 206
 çayaniya-gataç ca tatra tasyāḥ
 sthitavatyāḥ parivṛitya sa priyāyāḥ
 aharat parirabhya cumbanena
 kramaçaç ca 'adhara-khaṇḍanena lajjām. 207
 cira-kāṅkshitam anuvahūc ca «mā mā!» 'ity
 alasālpoccarad-aksharam sa tasyāḥ,
 nava-mohana-mantra-sāra-saukhyam,
 truṭita-sphāra-mahārha-ratna-kāñci. 208
 aramata lulitālakena ca 'asyā
 mukha-çaçinā vinimilitēkshaṇena,
 çrama-vaça-çithilālasaiç ca so 'ṅgair
 virala-vilupta-vilepanai ratānte. 209
 atha tat-paribhoga-lilayaiva
 kshapitā 'akshiyata sā tayos triyāmā,
 nava-nava-suratotsavābhilāsha-
 prasarā prītir upāyayau tu vṛiddhim. 210
 «gatā niçā; samprati, deva, mucyatām
 «vilāsa-çayyā! surata-çrama-chidaḥ
 «amī hi cūrṇālaka-kampa-dāyino
 «mṛigīdṛiçāṃ vānti niçānta-vāyavaḥ. 211
 «candram niçāyāḥ sahasā 'anuyantya
 «hāra-cyutāni 'iva ca mauktikāni,
 «dūrbāvanāgreshv avapiṇḍitāni
 «sphuranti sacchāyam ushojalāni. 212
 «koçeshu vyalasan nipīta-madhavo ye kairavāṇām ciraṃ
 «labdhābhyantera-susthitā, vikasatām indu-prabhā-samgame:
 «te, samkocam upāgateshu vigalac-çṛikeshu teshv, anyato
 «bhṛīṅgāḥ, paçya kumāra, yānti; malināḥ kasya sthirā hy āpadi? 213
 «dinakṛit-kara-maṇḍitādharam
 «avalokya 'iva niçāṃ, Manobhuvā
 «apaçaçitilakam vapuḥ kṛitam,
 «mathitālpālpa-tamo-'ñjanam tathā;» 214
 iti mṛidu-madhuraiḥ sa vākyaair
 ushasi Çaçāṅkavati-vimukta-kaṇṭhaḥ,
 apagata-suratānta-kheda-nidrah
 sapadi jahau çayanam Mṛigāṅkadattaḥ. 215
 utthāya ca vyadhita vāsara-kṛityam esha,
 pitrā nijocita-kṛitākḥila-samvidhānaḥ,
 bhūyas tathāiva ca nināya tadā babūni
 tāny utsavena dayitā-sahito dināni. 216

atha rājā 'Amaradattas
 taj-janakas tasya tac-çvaçuryasya
 çirasi Sushenasya 'ādau
 babandha paṭṭaṃ kṛtābhishekasya; 217
 vishayaṃ tad-ucitam ekaṃ,
 hasty-açva-hiranyabhāra-vastrāṇi,
 çata-saṃkhyāç ca varastrir
 dadau sa tasmai kṛtādaro nṛpatih. 218
 Çavara-Kirātādhipatī
 Mâyavaṭu-Çaktirakshitau ca tataḥ
 sahabāndhavau sadārau,
 Mātanga-camūpatiṃ ca taṃ sa nṛpam 219
 Durgapiçācam, sacivān
 Mrigāṅkadattasya ca sa-Çrutadhīn
 samamānayat pradattair
 vishayair go-vāji-hema-vastraiç ca. 220
 tataḥ Kirātendra-mukhān visṛijya tān
 nṛpān sva-deçeshu Sushena-saṃyutān,
 çaçāsa rājyaṃ çruta-çaurya-nirvṛitaḥ
 sa tat sukhena 'Amaradatta-bhūpatih. 221
 Mrigāṅkadatto 'pi, vijitya vairiṇaḥ,
 Çaçāṅkavatyā sucirād avāptayā
 nijaç ca tair Bhīmaparākramādibhiḥ
 saha 'avatasthe sacivaiḥ sukhaṃ kṛtī. 222
 kāle 'tha yāty, Amaradatta-nṛpasya tasya
 svairam jarā çravaṇamūlam upājagāma,
 «bhuktāḥ çriyaḥ, pariṇataṃ vayasā; çamasya
 «nanv esha kāla?» iti vaktum iva 'aṅgabhūtā. 223
 tataḥ sa bhogeshu virakta-mānaso
 mahīpatiḥ svān nijagāda mantriṇaḥ:
 «niçamyatām! samprati varṇayāmi vo
 «vidhitsuṃ, yad mama vartate hṛidi. 224
 «gataṃ vayo naḥ; palitena sāmpratam
 «Kṛtānta-dūtena kuca-grahaḥ kṛtaḥ;
 «jarāgame jirṇa-rasaṃ ca mādriçāṃ
 «kubhoga-trishṇā-vyasanam viḍambanā. 225
 «vivṛiddhi-bhājā vayasā samaṃ ca yad
 «vivardhate lobhamano-bhavagrahaḥ,
 «asaṃçayaṃ kâpurusha-vrataṃ hi tat
 «svabhāva-jaṃ, sat-purushair açikshitam. 226
 «tad asti me labdha-yaçā mahītale
 «sarājakāvartī-narendra-nirjayāt
 «suto 'nurakta-prakṛtir guṇādhiko
 «Mrigāṅkadattaḥ susahāyavān ayam. 227
 «tad etad asmai nija-rājyaṃ ūrjitaṃ
 «samarpya, tīrtham tapase 'ham āçraye;

« parair anindyaṃ caritaṃ mahātmanāṃ
« vayo-¹nusārocitaṃ eva çobhate. » 228

iti kṣhitiçasya vaco suniçcitaṃ
niçumya, dhīrāḥ kila tasya mantriṇaḥ
krameṇa devī-pramukhāç ca pauraḥ
« tathā! » 'iti sarve pratipedire tadā. 229
tataḥ sa rājā gaṇakokta-lagne,
dine vivikte sahitair dvijāgryaiḥ, -
Mrigāṅkadattasya cakāra tasya
rājyābhishekotsavam ātmajasya. 230
itas tataḥ kṣhattṛi-nideça-dhāvaj-
janākulam, vyagra-niyukta-vargam,
tadā 'asya nṛityad-vara-cāraṇa-strī-
mudā jughūrṇe ca gṛiham nṛipa-sya. 231
tīrthodakam bhūri sabhāryakasya
Mrigāṅkadattasya papāta mūrdhni,
jala-pravāhāḥ punar asya pitroḥ
sānandayor netra-yugād nirīyuh. 232
adhisṭhite tena navena rājñā
siṅhāsane siṅha-parākrameṇa,
tad vidviṣhām kopa-bhayaṇatānām
bhūmāv asinḥāsanam eva mene. 233

tataḥ pitā tasya dināni sapta
tatāna, sajjikṛita-rājamārgam,
yathārha-saṃmānita-rājalokam
mahotsavam so 'maradatta-bhūpaḥ. 234
dine 'ṣṭame dāra-yuto nagaryā
nirgatya, putram sa Mrigāṅkadattam
nivartya taṃ vāshpa-mukham sapauram,
Vārāṇasīm mantri-sakho jagāma. 235
tasyām sa Gaṅgāmbu-pariplutāṅgo
rājā trisaṃdhyam Tripurāntakasya
kurvan saparyām, phala-mūla-vṛttis
tasthau tapasyan munivat sadāraḥ. 236

āsādyā rājyam atha so 'pi Mrigāṅkadatto
bhāsvān iva 'ambara-talam vipulāmalam tat,
ākramya ca kṣhitibhṛitaḥ kara-saṃnipātaiḥ,
prāvaratata pratapitum prasarat-pratāpaḥ. 237
Māyāvaṭu-prabhṛitibhiç ca sa-Karmasenaiḥ
saṃbhūya sa-Çrutadhibhiḥ sacivaiḥ sa taiḥ svaiḥ,
sadvīpam etam avajitya catur-digantam
ekātapatram avani-valayam çaçāsa. 238
tasmiṇç ca rājani, kathāsu niçamyamāna-
durbhikṣha-dasyu-paracakra-bhayādi-duḥkhā,
nitya-prahrīṣṭa-sukhitā, nava-Rāmabhadra-
saurājya-saukhyam asamam vasudhā babhāra. 239

adhyāśya taiṣ ca sacivaiḥ saha tām Ayodhyāṃ,
 nānā-dig-āgata-nṛpārcita-pāda-padmaḥ
 samrāt, samam dayitayā sa Čačāṅkavatī
 bhogān akaṅṭaka-sukhān bubhuje cirāya. 240

iti Mṛigāṅkadatta-kathā.

Iti sa vyākhyāya kathāṃ
 Malaya-vanānte Piṣaṅgajaṣṭho muniḥ
 taṃ Naravāhanadattaṃ
 rājasutaṃ virabhaṇaṃ jagade: 241
 « tasmāt soḍha-kleṣo
 Mṛigāṅkadatto yathā Čačāṅkavatīm
 « prāpa purā, putra! tathā
 « prāpsyasi tām Madanamañcukāṃ tvam api. » 242
 iti tasmāt sa munīndrād
 ākarnya vaco-'mṛitaṃ Piṣaṅgajaṣṭhāt,
 hṛidi Naravāhanadatto
 dhṛitīm ādhād Madanamañcukā-prāptaṃ. 243
 tad-gata-citto 'tha sa taṃ
 muni-varam āmantrya, hāritāṃ pūrvam
 tatra 'ānetrīm cinvan
 Malaya-girau Lalitalocanāṃ vyacarāt. 244

XIII.

ATHA

ÇRI SOMADEVA BHATTA

VIRACITE

KATHA SARIT SAGARE

MADIRAVATI

NAMA

TRAYODAÇO LAMBAKAH.

Madirâvati.

Taraṅga 104.

Sa vo Vighneçvaraḥ pâyâd, namitoṇnamitâ 'iva yam
anunṛityati nṛityantam samdhyâsu bhuvanâvali! 1
Gauri-prasâdhanâlagna-caraṇâlakṭaka-çriyaḥ
sakhî-sukhâya bhûyâd vaḥ Çambhor bhâlekṣhaṇa-prabhâ! 2
kavindra-mânasâmbhoja-nivâsa-bhramarîṃ numah
devîṃ sahrîdayâṇanda-çabda-mûrtiṃ Sarasvatîṃ! 3

Tato viraha-samtapto vinâ Madanamañcukam,
Naravâhanadattah sa teshu Vatsççvarâtmajaḥ 4
Malayâçala-pâdeshu tad-upânta-vaneshu ca
bhraman madhu-manojñeshu, nâiva prâpa ratim kvacit. 5
bibheda tasya mṛidur apy âpatadbhiḥ çilimukhaiḥ
Smara-câpalatâ 'iva 'atra hrîdayam cûta-mañjarî; 6
karṇau madhuram apy asya dunoti sma ca duḥsaham
Mâra-nirbhartsanâ-vâkya-kaṣu kokila-kujitam. 7
pushpareṇu-piçaṅgaç ca Madanâgnir iva 'âpatan
vidadâha tam aṅgeshu çito 'pi Malayânilaḥ. 8
tato 'li-kula-jhâmkâra-mukharais taiḥ sa kânanaîḥ
nishkâlyamâna iva tam pradeçam çanakair jahau. 9
gacchan krameṇa ca prâpa kathamcid devatâ-sakhâḥ
Gâṅgâ-gâmi-pathâ 'abhyarṇa-vanânta-sarasaḥ tatam. 10
taru-mûloḥpaviṣṭau ca tatra brâhmaṇa-putrakau
ubhau bhavyâkṛitî svairam kathâsaktau dadarça saḥ. 11
tau ca dṛiṣṭvâ tam utthâya prahvau Manmatha-çâṅkayâ
avocatâṃ: «namas tubhyam, bhagavan Kusumâyudha! 12

«brūhi, deva: kim ekāki tyakta-kausuma-kārmukah
 «ito bhramasi? sā kutra Ratih sabacarī tava?» 13
 tac cṛutvā, tau sa Vatsēja-suto viprāv abhāshata:
 «na 'aham Kāmo, manushyo 'ham; nashṭā satyaṃ tu me ratiḥ.
 ity uktvā 'ākhyāta-vṛttāntas, tau viprau pṛisṭhāvān nripaḥ:
 «kau yuvām? kidṛiḥ ca 'eshā kathā 'atra yuvayor?» iti. 15
 tatas tayor vipra-yūnor ekas taṃ vinato 'bravīt:
 «rājan, bhavādṛiḥ agre rahasyaṃ katham ucyate? 16
 «tathāpy ājñānurodhāt te kathayāmi, niṣamyatām: —

Asti Ćobhāvati nāma Kaliṅga-vishaye purī, 17
 Kalinā na pravishṭā yā, na sprishṭā pāpakarmabhiḥ,
 na dṛishṭā para-rāshṭreṇa, dhātrā sṛishṭaiva tādṛiḥ. 18
 tasyāṃ Yaçaskaro nāma vidvān ādhyo bahu-kratuḥ
 brāhmaṇo 'bhūḍ, abhūt tasya sad-patnī Mekhalā 'iti ca. 19
 tayor eko 'ham utpannaḥ suto vayasi madhyame,
 vardhitaḥ ca 'upanitaḥ ca tābhyām asini tataḥ kramāt. 20

tataḥ paṭhaty adhyayanam bale mayy, atidustaram
 tatra 'avṛishṭi-kṛitam deçe durbhiksham udapadyata. 21
 tena tāto 'mbayā sākaṃ mām ādāya tato gataḥ
 Viçālām nāma nagarīm sadhanaḥ saparicchadah. 22
 tasyāṃ Lakshmī-Sarasvatyor vasator mukta-vairayor,
 tāto mitreṇa baṇijā datta-vāsaḥ sthitim vyadhāt. 23
 aham ca vidyādhigamaṃ kurvāṇo guru-veçmani
 tatra 'avasam savayasām madhye sabrahmacāriṇām. 24
 ekaḥ ca tesbu me mitram abhūt kshatra-kumārakah
 guṇī Vijayasenākhya mahādhyā-kshatriyātmajah. 25
 ekadā 'asmad-upādhyāya-griham mitrasya tasya me
 svasā kumārī Madirāvati nāma saba 'āgamat, 26
 yasyā vadana-lāvanya-çeshena himadidhiteḥ
 jana-netrāmṛitam jāne bimbaṃ dhātrā vinirmitam; 27
 jagat-sampmohanam shashṭham agram, ālokya tad-vapuḥ,
 pañcasv anyeshu bāneshu manye mandādaraḥ Smaraḥ. 28
 tāṃ dṛishṭvā subṛidas tasmāc cṛuta-nāmānvayām, aham
 Smarājñā-vivaço 'bhūvaṃ sadyas tanmaya-mānasah. 29
 paçyanti sāpi mām tiryak snigdha-mugdhena cakshushā,
 bruvāṇā 'āṅkuritam prema pulakena kapalayor, 30
 kṛidā-nibhāc ciram sthitvā, kathamcit sva-grihān agāt,
 kshipanti valitāpāṅgī pṛiti-dūtiṃ dṛiḥ mayi. 31

tatas tad-virahārto 'ham griham gatvā, nipaty ca
 sthale matsya iva 'akārsham udvartana-nivartane. 32
 «lāvanyāṃṛita-sarvasva-nidhānam yat prajāpateḥ,
 «api bhūyo 'pi tat tasyāḥ paçyeyam aham ānanam? 33
 «dhanyaḥ sakhijano, yaṃ sā tena smerena paçyati
 «cakshushā, 'anena ca mukhena 'ālapaty aniyantṛanam!» 34
 ity-ādi cintayan kṛicchrād ahorātram vyatītya tam,
 tad upādhyāya-sadanam dvitīye 'hany aham gataḥ. 35

tatra 'upetya saviçrambha-kathā-madhye sa sādaraḥ
 suhṛd Vijayaseno mām sapraharsho 'bravīd idam: 36
 «svasur me Madirāvatyā mukhād mad-mitram idṛiṣam
 «çrutvā tvām māmakī mātā sasnehā drashtum icchatī; 37
 «tad ehy asmad-grihaṁ sākam mayā, sneho 'sti ced mayi;
 «tvat-pāda-padma-rajāsā tad vibhūṣhitam astu naḥ!» 38
 etat tad-vacanam sadyo nirvāpanam abhūd mama,
 marubhūmy-adhvagasya 'iva mahad varsham açaṅkitam. 39
 «tathā!» iti tad-grihaṁ gatvā, drishtvā tad-mātaram tataḥ,
 tat-satkṛito 'haṁ tatra 'āsam priyā-darçana-nirvṛitaḥ. 40

gate Vijayasene 'tha pitrā 'āhūte mad-antikāt,
 mām etya Madirāvatyā dhātreyī prapatā 'avadat: 41
 «bhartridārikayā 'asmākam udyāne, bhartridāraka,
 «vivṛiddhim Madirāvatyā nītā yā mālātī-latā, 42
 «nūtano vartate tasyāḥ khalu pushpa-bharoḍgamah
 «madhu-saṁgama-sānanda-vilāsa-hasitojjvalaḥ. 43
 «vishahya 'āpatitāus tasyāḥ kusumeshu çilimukhaṁ,
 «mukulāny uccitāny adya bhartridārikayā svayam. 44
 «mauktikair iva tair eshā vidhāya 'ekāvalī tayā
 «prahitā te navam vastu pūrva-prītāya dīyate.» 45
 ity uktvā, sā 'arpitā mahyam mālā caturayā tayā
 sapāñcaphala-karpūrain nāgavallī-dalair yutā. 46
 priyā-sva-hasta-racitām kaṇṭhe kṛtvā ca tām, aham
 sukhaṁ kim api saṁprāpaṁ tat tad ālīṅganādikam. 47
 mukhe kṛtvā ca tāmbūlam, tām avocaṁ priyā-sakhīn:
 «kim bravīmy adhikam, bhadre? hṛidi kāmo mama 'idṛiṣaḥ: 48
 «tyajeyam jīvitam idam tvad-vayasyā-kṛite yadi,
 «tad eva me jñama-phalam; sā hi prāñeshu me prabhuḥ.» 49
 ity uktvā tām viṣṛīya, 'aham upādhyāya-grihaṁ agām
 samam Vijayasenena samāyātena tatksanam. 50

anyedyur Madirāvatyā sahito 'smad-grihaṁ ca saḥ
 āgād Vijayaseno 'tra mat-pitror datta-sampadaḥ. 51
 tad evam Madirāvatyā mama ca 'eka-nivāsataḥ
 gūḍha eva gato vṛiddhim anurāgo 'nuvāsaram. 52

ekadā Madirāvatyā dāsī mām abhyadhād rahaḥ:
 «çṛiṇu! yat te, mahābhāga, vacmi, citte tathā kuru! 53
 «yataḥ prabhṛiti drishtaṁ tvam tatra 'upādhyāya-veçṇanai
 «vatsayā Madirāvatyā, tataḥ prabhṛiti sā kila 54
 «abhinandati na 'āharam, na tanoti prasāadhanam,
 «ramate ca na saṁgīte, na kṛidati çukāḍibhiḥ; 55
 «kadali-patra-pavanaiḥ, çṛikhaṇḍārdra-vilepanaiḥ,
 «tāpyate candra-pādaḥ ca tushāra-çiçirair api; 56
 «kṛishṇapakshendu-lekhā 'iva kṣhāmī-bhavati ca 'anvabam,
 «nirvāti yushmat-kathayā kevalam kriyamāṇayā: 57
 «evam me sva-duhitṛā 'uktam tasyāḥ sarva-kriyā-vidā,
 «yā chāyā 'iva na tat-pārçvāt kṣanam apy apasarpati. 58

«punar nītvā ca viçrambham, sà svayam Madirāvati
 «prishṭā mayā; tayā proktam, svam manas tvad-gatam, mama. 59
 «tad idānīm yathā tasyāḥ phaled eva manorathah,
 «tathā, subhaga, kurvithā, jīvanīm tām yadi 'icchasi.» 60
 iti vāk-sudhayā tasyā dattānando 'ham abhyadhām:
 «yushmad-āyattam eva 'etat, svādhīno 'yam janas tava.» 61
 etac çrutvā prahrishṭā sà tato yātā yathāgatam,
 tat-pratyayāc ca jātāstho nirvrito 'ham agām griham. 62
 anyedyus tām ca Madirāvatiṃ pitur ayācata
 Ujjayinyāḥ samāyāto mahān kshatriya-putrakah. 63
 tat-pitā ca sūtām tasmai pradātum pratyapadyata,
 'tac ca 'aham tat-pariñāc çrutavān çotra-dāruṇam. 64
 tataḥ svargād iva bhrasṭo, vajreṇa 'iva samāhataḥ,
 ākrānta iva Bhūtena moham prāpam aham ciram. 65
 āçvasya 'acintayam ca 'aham: «vaiklavyena 'adhunāiva kim?
 «paçyāmi tāvat paryantam; prāpnoti 'ishṭam aviklavah.» 66
 ity āçayā 'aham divasān yāvat kāñcid nayāmi tām
 priyā-sakhībhir āgatya dhāryamāṇas tad-uktibhiḥ, 67
 «lagno 'tra niçcitas» tāvad ity uktā Madirāvati,
 prāptaç ca 'udvāha-divasas tasyāḥ pravitatotsavaḥ. 68
 sveçchā-saṃcāra-ruddhāyām tasyām tat-pitṛi-veçmani,
 janya-yātrā-praveço 'bhūd āsannas tūrya-nāditaiḥ. 69
 tad dṛishṭvā, tad nirāço 'ham kashṭa-jīvita-vairasam
 kalayan, manyamānaç ca virahād maraṇam sukham, 70
 gatvā ca nagari-vāhyam, āruhya vaṭa-pādapam,
 pāçam vyaracayam; tena pāçena 'anokakāt tataḥ 71
 priyā-prāpti-mano-rājyam ātmānam ca 'atyajam samam.
 kshaṇāc ca 'apaçyam ātmānam, nashṭam samprāpya cetanām, 72
 yūnaḥ patitam utsaṅge chinna-pāçasya kasyacit;
 «anena nūnam trāto 'ham», iti matvā 'abruvam ca tam: 73
 «mahāsattva, tvayā tāvad darçitāiva dayāluta;
 «kiṃtu me virahārtasya mṛityur ishṭo, na jīvitam. 74
 «candro 'gnir, visham āhāro, gītāni çruti-sūcayāḥ,
 «udyānam bandhanam, paushpī malā digdha-çarāvalī, 75
 «jvalitāṅgāra-varsham ca candanādy-anulepanam.
 «. 76
 «yesham, mitra, viparyastam samsāre vidhurātmanām,
 «jīvite ko rasas tesham mādṛiçam viprayoginām?» 77
 ity uktvā varṇayāns tasmai tam aham kricchra-bandhave
 prishṭodantāya Madirāvati-vṛttānta-vistaram. 78
 tato 'bravit sa sādhur mām: «kiṃ prājño 'pi vimuhyasi?
 «sarvam yasya kṛite, tena kiṃ tyaktena 'ātmānā phalam? 79
 «ātmīyam atra vṛttāntam, çṛiṇv, imam kathayāmi te: —
 Asti 'iha Nishadho nāma deço Himavad-āçritaḥ, 80
 Kali-vidrāvitasya 'eko yo dharṇasya samāçrayaḥ,
 janmakshetram ca satyasya, griham kṛitayugasya ca; 81

atṛiptir yatra lokasya çrute, na tv artha-saṁcaye,
 saptośhaç ca sva-dāreshu, na 'upakāreshu sarvadā. 82
 tatra çīla-çrūtāçhyasya brāhmaṇasya 'aham ātmajaḥ.
 so 'haṁ deçāntarāloka-kautukād nirgato gṛihāt, 83
 bhraṁan deçān, npādhyāyān paçyan, prāpto 'smi ca kramāt,
 sakhe, Çaṅkhapuram nāma nātīdūram itaḥ puram, 84
 Çaṅkhapālasya yatra 'asti Nāga-rājasya pāvanam
 Çaṅkhahrada itī khyātāṁ svaccha-toyaṁ mahat sarah. 85

tatra 'upādhyāya-sadane vasaṁs, tad aham ekadā
 snāna-yātrotsave 'gaccham drashtum Çaṅkhahradaṁ sarah, 86
 asaṁkhyaiḥ pūrīta-taṭaṁ nānā-deçāgatair janaiḥ,
 Surāsurair iva 'ambhodbim, kshobhyamānaṁ samantataḥ. 87
 badhūnāṁ çlatha-dhammilla-visrasta-kusuma-srajāṁ
 vici-hastaiḥ parāṁṛishta-jaghana-sthala-maṇḍalam, 88
 āçlishya 'apahṛitena 'aṅgarāgeṇa 'āpiṇjari-kṛitam,
 mahā-hradaṁ tam adrākshaṁ tanvānaṁ kāmukāyitam. 89
 tasya dakshināto gatvā, taru-shaṇḍaṁ vyalokayam,
 sadhūmam iva tāpiṇchaiḥ, sāṅgāram iva kiṇçukaiḥ, 90
 sajvalam iva ca 'utphulla-lohitāçoka-vallibhiḥ,
 Hara-netrānala-plushtaṁ dehaṁ Ratipater iva. 91

tatra 'atimuktaka-latā-maṇḍapa-dvāri kurvatiṁ
 kusumāvacayaṁ kāmciḍ apaçyaṁ kanyakām aham, 92
 līlā-kaṭāksha-vikshepa-tarjita-çravaṇaṭpalām,
 utkshipta-bāhu-latikā-lakshitāika-payodharām, 93
 vahanṭiṁ kavariṇāçam prishṭhataḥ parimuñcitam
 vadanendu-bhayena 'iva timiraṁ çaraṇāgatam. 94
 «nūnaṁ Rambhādi-nirmāṇa-siddha-hastena vedhasā
 «sṛishta sā, 'akshnor nimesheṇa vijñeyā mānushī 'iti ca.» 95

. 96

sā ca dṛishta pravishṭaiva hṛidayam me mṛigekshaṇā,
 hastabhallī 'iva Mārasya, jagattraya-vimohinī. 97
 sāpi mām avalokyaiva sadyaḥ Smara-vaçā 'abhavat,
 vimucya pushpāvacaya-kṛidāṁ prema-vihastitā. 98
 calad-hāralatā-madhya-padmarāga-prabhoddyamaiḥ
 anurāgam iva 'udbhinnam bhareṇa hṛidayād vahīḥ 99
 darçayanti, parāvṛitya tanuṁ muhur iva 'aikshata
 sā mām apāṅga-viçrānta-tārakāntena cakshushā. 100

evam yāvat sthitāḥ āvām anyonyālokināu kṣhaṇam,
 tāvat tatra 'udabhūd naçya-jana-hāhā-ravo mahān. 101
 āgād vanebha-gandhāndho dhāvan dalita-çṛiṅkhalaiḥ
 matta-hasti dbutāroha-karṇānta-lulitāṅkuçaiḥ. 102
 tam dṛishtaiva, pradhāvya 'aham vitrastāṁ vidrutānugām
 jana-madhyam anaishaṁ tām utsaṅgāropitāṁ priyām. 103
 samāçvasiti yāvat sā tatra 'āgata-paricchadā,
 tāvaj jana-ravākṛishtaḥ tatraiva 'āgāt sa vāraṇaḥ. 104

tad-bhayād vidravād-bhūri-jana-madhya-tirohitā
anugaiḥ sâ 'anyataḥ kvāpi nītā, 'aham ca gato 'nyataḥ. 106

tato gaja-bhaye çānte, cinvānas tām sumadhyamām
yad na 'avāpam avijñāta-nāmānvaya-niketanām, 106
tac çūnya-citto, vibhrashṭa-vidyo Vidyādharo yathā,
bhramann upādhyāya-grihaṁ katham apy aham āptavān. 107
tatra sammūrchita iva prasupta iva ca 'abhavam
tat-prema-bhaṅga-sotkampas, tad-āçlesha-sukhaṁ smaran. 108
kramāc ca sūtrī-sulabhād ādrabhāvāçrayād iva
nīpātito 'ham utsaṅge cintayā darçitāçayā, 109
agrutayā ca parāmriṣṭo hridaye vyathitātmanā,
uttamāṅge grihitāç ca çiro-'rtyā 'atyanta-vṛittayā. 110
tāvaca dhairyēṇa samam tad me galitaṁ dinam,
samkocam āgataṁ padmavanam saba mukhena me; 111
manorathair madiyaiç ca sākam vighaṭitāny atha
rathāṅganānām mithunāny, astam yāte vivasvati. 112

tataḥ Smarasya 'eka-subhrit, sukhinām nayanotsavaḥ,
udagacchad niçānāthaḥ prāci-mukha-viçeshakaḥ. 113
tena jvaladbhir iva me karair api sudhāmayaḥ
āçā-pradarçakenāpi jīvitāçā nyamīyata. 114
atha jyotsnānala-kshipta-çarīraṁ mṛityu-kāṅkshīṇam
eko 'bravit saḥādhyāyī vidhuraṁ vikshya tatra mām: 115
«kim evaṁ duṣṭhito 'sy adya? vyādhis tava na dṛiçyate;
«artha-kāma-kṛitas tv ādhir yadi, tad vacmi te, çṛiṇu: 116
«atigardhena ye hy arthā, vañçayitvā paraṁ ca ye,
«apahritya pareshaṁ vā vāñchante, nāiva te sthirāḥ. 117
«pāpa-mūlo yataḥ pāpa-phala-bhāraṁ prasūyate,
«tad pareṇaiva bhujyate çighraṁ dhana-vishadrumaḥ. 118
«arjanādi-parikleçaḥ kevalaṁ tair dhanair iha,
«amutra duḥkham ā-candra-tāraṁ narake mahat. 119
«kāmo 'py aprāpya nashṭo yaḥ, sa prāṇānta-vidambanā;
«yaç ca dharmogṛa-dūtaḥ, sa nirayāgner mukha-priyaḥ. 120
«nyāyā tu pūrva-sukritair dhīr; dhairyotsāhavan pumān
«artha-kāmān avāpnoti, na tu klīvo bhavādṛiçaḥ. 121
«tad, bhadra, dhairyam ālambya, yatasva 'abbhisṭa-siddhaye!»

ity uktas tena sakhyā 'aham prādām yat kiṁcid uttaram. 122
nigūhya 'āçayam, āçritya dhairyam, nītvā niçāṁ, kramāt
iha 'āgato. 'ham, mā nāma sâ 'asyāṁ puri vased iti. 123
atra prāptena dṛiṣṭas tvam pāçārpita-galo mayā,
pāçotīrṇāc çrutam tvattas tvad-duḥkham, svaṁ ca varṇitam. 124
tad avijñāta-nāmāder api tasyāḥ kṛite, sakhe,
sutanor āçritodyogaḥ pauruṣhāgocare 'py aham. 125
atas tvam Madirāvatyā sthitāyā api gocāre,
prāptau puruṣhakārādi muktva klīvayase katham? 126
na çrutaḥ pūrva-vṛittantaḥ kiṁ tvayā Rukmiṇī-gataḥ?
dattāpi Cedi-pataye hṛitā sâ Hariṇā na kim? — 127

iti bruvati mitre me tasminn, ātodya-maṅgalaiḥ
 agraḡair tata eva 'āgāt sānugā Madirāvati, 128
 Mātri-devakule 'mushmin Kāma-pūjārtham āgatā.
 «atra 'āsthitaḥ Kāmadevaṃ vivāhe 'rcanti kanyakāḥ; 129
 «ata eva 'etad-agre 'smin vaṭe pāṇo mayā 'arpitaḥ,
 «iha 'āgatā sā tādarthyam 'mṛitam paṇyatu mām», iti.» 130
 etac cṛutvaiva sa suhṛd dhiro mām abravīd dvijaḥ:
 «tarhi devakule 'traiva praviṣya 'abhyantare drutam, 131
 «Mātriṇāṃ pṛishṭhataḥ channāv, ehi, sāmpratam āsvahe;
 «paṇyāvaḥ, kim upāyo 'tra kaṇcit syād avayor, na vā.» 132
 evam uktavāt tena sakhyā sākaṃ «tathā!» 'ity aham
 gatvā, devakule tatra tathāiva 'āsam alakshitaḥ. 133
 tataḥ pariṇayoḍgīta-maṅgalā 'āgatya sā ṇanaiḥ,
 prāviṇat tatra Madirāvati devakulāntare. 134
 «ekākiny eva yācishye varam kaṃcid mano-gatam
 «Kāmadevād bhagavatas; tad vahir bhavata 'akhlāḥ!» 135
 iti sarvā vahiḥ-kṛtvā sakhr anucaraiḥ saha,
 ekaiḥ Kāmadevaṃ tam arcayitvā vyajñāpat: 136
 «Manobhavenāpi satā tvayā, deva, katham na me
 «mano-gataḥ priyo jñāto? vipralabhya hatāsmi kim? 137
 «na 'asmin janmani bhūtaḥ cet tvaṃ varāya kshamo mama,
 «janmāntare 'pi tat kuryāḥ kripāṃ, Ratipate, mayi! 138
 «tathā prasādam kurvīthā, yathā dehāntare 'pi me
 «sa eva bhartā cūbhṛṇgo bhaved vipra-kumārakah!» 139
 ity uktvā sā 'āvayor balā paṇyatoḥ cṛivator api,
 ṇankau kṛtvā 'uttariyeṇa pāṇam kaṇṭhe nyaveṇayat. 140
 «upetya darṇaya 'ātmānam asyāḥ! pāṇam galād hara!»
 ity uktas tena sakhyā 'aham upāsarpam tadāiva tām. 141
 «mā, priye, sāhasam! paṇya, saisha prāṇa-panārjitāḥ
 «ārti-kālōkti-janita-sneho dāso 'gratas tava.» 142
 ity aham vyāharan harsha-bhara-gadgadaya girā,
 sutanos tvaritam tasyāḥ pāṇam kaṇṭhād apāharam. 143
 tato mām vikshya sahasā yāvat sānanda-sādhvasā
 kshamam tishṭhati sā, tāvat so 'bravīd mām drutam suhṛt: 144
 «dina-kshayāprakāṇe 'smin kāle nirgatya yāmy aham
 «veṇena Madirāvatyā etat-parijanaiḥ saha. 145
 «āvayor uttariyābhyāṃ samvītāṃ tvam imāṃ badhūm
 «ādāya gaccha, nirgatya dvitiya-dvāra-vartmanā! 146
 «yāhi deṇātaram rātrau yathā-kāmam alakshitaḥ!
 «mac-cintāṃ mā kṛithā! daivam ṇivam mama vidhāsyati.» 147
 ity uktvā 'upātta-Madirāvati-veṇā suhṛt sa me
 nirgatyaiva, tataḥ prāyād naktam tad-anugair vṛitaḥ. 148
 aham ca Madirāvatyā 'anargha-ratnasrajā samam
 dvāreṇa 'anyena nishkramya rātrau yātas tri-yojanīm. 149
 prātar nivartitāhārah kramād gacchan, dinair aham
 prāpto 'calapuram nāma nagaram dayitā-sakhaḥ. 150

mitrī-bhūya grihe datte tatra 'ekena dvijanmanā,
parinīta mayā sā 'atra satvaram Madirāvatī. 151

tato 'tra vasataḥ siddha-yatheshṭa--sukhitasya me,
«kim syād mitrasya me vṛttam tasya?» 'ity ekā 'abbavad vyathā. 152
tad-anantaram eva 'esho 'dya drishṭo 'kāraṇa-bāndhavaḥ
mayā 'iha Gaṅgā-snānārtham āgatena 'uttarāyaṇe. 153
ciram ca 'etam savailakshyam iva 'āclishya 'upaveçya ca
yāvat pṛicchāmi vṛttāntam, tāvad deva iha 'āgataḥ. 154
tam etam aparam viddhi prāṇa-dāra-pradam mama
kricchraika-mitram pārçva-stham vipram, Vatsarāja-nandana! — 155

iti tena yathāvṛitte vipreṇa 'ekena varṇite,
Naravāhanadattas tam apricchad aparam dvijam: 156
«tushṭir me, brūhi: muktas tvam tādṛicāt samkātāt katham?
«mitrārthāganīta-prāṇā durlabhā hi bhavadṛicāḥ.» 157
etat tasya vacaḥ çrutvā Vatsarāja-sutasya saḥ,
dvitīyo 'pi sva-vṛttāntam vipro vaktum pracakrame: — 158

Tadā tato mām Madirāvatī-veçam vinirgatam
devāgarāt tad-anugās tad-buddhyā paryavārayan. 159
āropya çivikās taiç ca nṛitta-vādyā-madākulaiḥ
nīto 'smi Somadattasya bhavanam vitatotsavam, 160
kvacit sadvastra-bhārādhyam, sambhritābharanam kvacit,
kvacid nishpanna-pakvaṇam, kvacit sajñita-vedikam, 161
kvacit pragīta-dāsikam, kvacit cāraṇa-pūritam,
lagna-velā-pratikshaic ca kvacid adhyāsitam dvijaiḥ. 162
tatra 'ekasmin grihe pāna-kshīvaiḥ parijanair aham
kṛitāvagunṭhano naktam badhū-buddhyā praveçitaḥ. 163
upaviṣṭam ca mām tatra vanitāḥ paryavārayan
vivāhotsava-sānandā nānā-ceshṭā-samākulāḥ. 164

kṣaṇād dvāropakaṇṭhe ca mekhalā-nūpurārayaḥ
acrāvi, prāviçac ca 'atra kanyā 'ekā sasakhijānā, 165
nāgī 'iva viṣphurad-ratna-mūrdhā dhavala-kañcukā,
abdhī-vicī 'iva lāvanya-pūrṇā muktāvalī-citā, 166
udyāna-devatā sākshād iva satpushpa-mālīnī
suparva-bāhu-latikā virājat-kara-pallavā. 167
sā ca 'āgatya 'upaviṣṭā me pārçve priyasakhī-dhiyā.
paçyāmi yāvat, saiva 'atra citta-caurī samāgatā, 168
yā sā Çaṅkhahrade drishṭā kanyā snānāgatā mayā,
trātā gajād drishṭa-nashṭā madhye lokam agād mama. 169
«kim etat kākātālīyam? kim svapnaḥ, satyam eva vā?»
iti harsha-bharqdbhrāntas tadā ca 'aham acintayam. 170

kṣaṇāntare tā Madirāvatī-sakhyo 'bruvanç ca tām:
«kim evam, āryaduhitar, unmanā iva lakshyase?» 171
etac çrutvā 'abravit kanyā sā niguhya 'āçayam tadā:
«jānītha kim na, Madirāvatī me yādṛicī sakhi? 172
«eshā kṛita-vivāhā ca yāsyatī çvāçuram griham;
«etat-viyuktā na sthātum çakshyāmi, 'ity asmi duḥkhitā. 173

« tad niryāta vahiḥ kshipraṃ, yāvad viçrambha-saṃkathāḥ
 « kurvatī Madirāvatyā saha tishṭhāmy ahaṃ sukham. » 174
 iti nishkālya tāḥ sarvā, dvāre dattvā 'argalam svayam,
 upaviçya sakhi-buddhyā sā mām evam abhāshata: 175
 « Madirāvati, nāsty asmād duḥkham tvad-duḥkhato 'dhikam,
 « prānapriye yad anyasmin pitrā 'anyasmai pradiyase; 176
 « tathāpi te bhavē jātu darçanam saṃgamo 'pi vā
 « saṃstāvāj jñāyamānena tena sva-preyasā saha. 177
 « mama tv anāstham utpannam yad duḥkham, tad vadāmi te,
 « yathā 'aham te, tathā tvam hi viçrambhāikāṣpadam mama: 178
 « gatavaty asmi yātrāyāṃ snātum Çaṅkhahradam sarah,
 « vinodayitum ca 'ātmānam bhāvi-tvad-virahāturam. 179
 « tatra 'udyāne, divā muktā nabhaç candra iva 'āgataḥ,
 « ālāna-kāncana-stambha iva saundarya-dantinaḥ, 180
 « navīna-çmaçru-madbupa-çreṇī-çrita-mukhāmbujah,
 « ko 'pi kanto dvija-yuvā dṛiṣṭo nava-vayā mayā. 181
 « vaneshu kevalam kliṣṭās tapobhiḥ muni-kanyakāḥ;
 « na dṛiṣṭo 'yam yuvā yābhiḥ, kiṃ tāsāṃ tapasaḥ phalam? » 182
 « iti saṃcintayantyā me Kāmena hridayam çaraiḥ
 « tathā viddham, yathā lajjā bhayam ca galitam tataḥ. 183
 « tataḥ paçyāmi paçyantam tam yāvat tiryag-ikṣhaṇā,
 « ālāna-mukto matṭebhas tāvad āgād açaṅkitam. 184
 « tena naçyat-parijanām bhītām dṛiṣṭvā sa mām yuvā,
 « dhāvitvā 'āṅke kṛitām dūre madhyam lokasya nītavān. 185
 « tat-saṃsparçāṃṛitānanda-militā 'aham tadā, sakhi,
 « ko hastiḥ kiṃ bhayam? kā 'aham? kva sthitāsmi? 'iti na 'avidam. 186
 « tataḥ parijano yāvat prāpto me, tāvad āgataḥ
 « matta-hasti sa tatraiva viraho mūrtimān iva. 187
 « utkshipya 'aham atha nītā tad-bhayād anugair gṛiham,
 « sa ca me jana-saṃkshobhe na jāne kva gataḥ priyaḥ. 188
 « tadā prabhṛity avijñāta-nāmādikam asu-pradam
 « smaranti tam, kara-prāptam kenāpi 'iva hṛitam nidhim, 189
 « sarva-duḥkha-harām nidrām svapne tad-darçanēcchayā
 « vāñchantī cakravākibhiḥ samam krandāmi rātrishu. 190
 « tad evam nirupāye 'smin duhkhe mama vinodanam
 « tvad-darçanam yat, sakhi, tad dūri-bhavati ca 'adhunā. 191
 « upasthitam tad ittham me maraṇam, Madirāvati!
 « tvad-mukhālokana-sukham saṃpraty anubhavāmi tat. » 192
 ity uktvā çrotra-piṇḍsha-varshābhāṃ vacanam mama,
 kalāṅkayanti vaktrendum sāñjanair açru-vindubhiḥ, 193
 avagunṭhanam utkshipya mukhād mama, nirikshya mām
 pariññāya, tadā sā 'abhūt sa-harshāçcarya-sādhvasā. 194
 tato mayā uktam: « mugdhe, kiṃ saṃbhramah? so 'ham eva te!
 « vidhir hi ghaṭayaty arthān acintyān api saṃmukhaḥ. 195
 « mayāpi tvat-kṛite duḥkham anubhūtam suduḥsaham,
 « tādrīçi yādrīçi ca 'eshā prapañca-racanā vidheḥ. 196

«vakshyāmi vistarāt tat te, na 'ayam kālāḥ kathākrame.
«nirgamopāya eva 'ekaḥ cintyatām samprati, priye!» 197
ity uktā sā mayā bālā prāpta-kālam abbāshata:

«etena paścāddvāreṇa nirgacchāvaḥ ṇanair itaḥ, 198
«vahiḥ ca 'atra grīhodyānam pituḥ sukshatriyasya me;
«tad-mārgenāiva nirgatya vrajāvo yatra kutracit.» 199
ity uktavatyāiva tayā guptābharanayā saha
tad-uktenāiva mārgenā niragaccham aham tataḥ. 200

rātryā ca dūram adhvānam tayā gatvā drutam bhayāt,
prabhāte prāptavān asmi priyā-yukto mahāṭavim. 201
gacchatoḥ ca 'āvayos tasyām sva-kathāika-vinodayoḥ
nirmānushāyām, ṇanakair madhyāhnaḥ samavartata. 202
nirācraṇādhvaganām nirākrandām atāpayat
bhūmim tām dushṭa-bhūpāla iva tikṣṇakaraḥ karaiḥ. 203
tasmin kāle pariṇrāntām preyasīm tām trishārditām
kricchra-prāptām taru-chāyām ṇanaiḥ prāpitavān aham. 204

ācāvāsāyāmi yāvac ca tatra tām paṭa-mārutaiḥ,
akasmād mahishas tāvad āgād vranṇita-vidrutaḥ. 205
tasya paścāt pradhvānāḥ ca hayārūḍho dhanur-dharaḥ
āgāt ko 'pi mahāsattva ity ākrityāiva sūcitaḥ. 206
sa mahā-mahisham bhalli-prabhāreṇa 'apareṇa tam,
vajra-ghātena Vajri 'iva giriṃ, vīro nyapātayat. 207
driṣṭvā ca 'asmān upāgamyā, sa mām prītyāiva priṣṭavān:
«kas tvam? kā 'eshā ca te, sādho? kva 'iha 'āyatau yuvām?» iti. 208

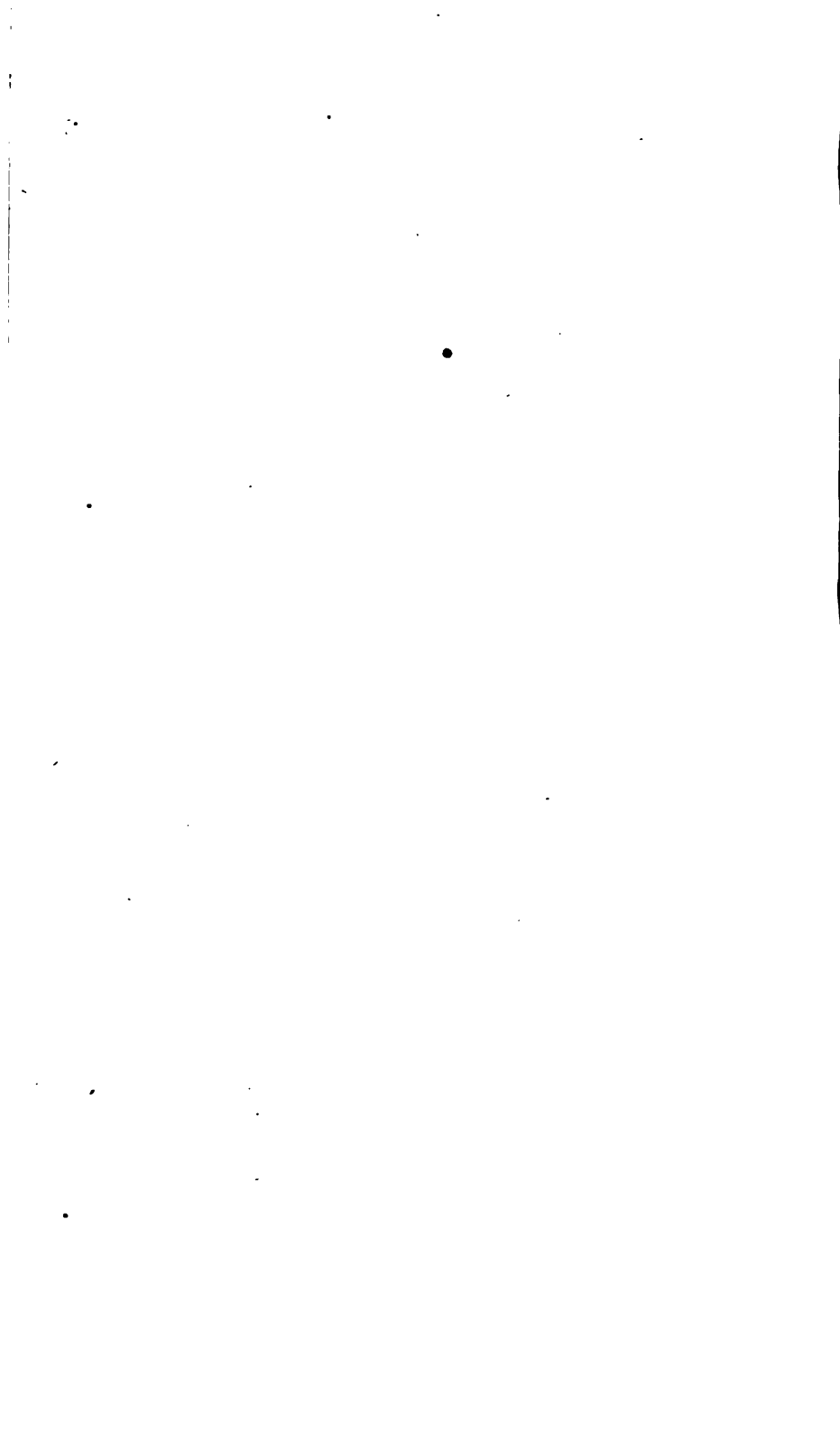
atha 'upavitam udghāṭya, proktaṃ satyāṇṇitam mayā:
«vipro 'ham, eṣā bhāryā me; kāryād deṇṇantarāgatau 209
«āvām caura-batāt sārthād vibhrashṭau mārḡa-nācataḥ,
«iha pravishṭau, dṛishṭaḥ ca bhavān, nashṭaḥ ca bhūṭayaḥ.» 210
evam mayā 'ukte, brāhmanya-sānukampaḥ ca so 'bhyadhāt:
«aham Vanacarādhīco mṛigayārtham iha 'āgataḥ, 211
«yuvām ca 'adhva-pariṇrāntau samprāptāv atithi mama.
«tad etaṃ viṇramāya 'etad nātidūram mad-āspadam!» 212

ity uktvā mat-priyām ṇrāntām āropya sva-turaṅgame,
pādacārī bhavann, āvām sva-nivāsam sa nītavān. 213
tatra bāndhava-vatso 'smān bhojanādyair upācarat;
kudeṇeshv api jāyante kvacit kecid mahācayāḥ. 214
tato 'tavīm tām utkrāmya tad-vitūrṇānuyātrikām,
prāpya 'agrabāram ekam, sā pariṇītā mayā badhūḥ. 215
tataḥ paribhraman deṇṇān, dṛishṭvā sārtham, samam tayā
adya Bhāgīrathī-snānam so 'ham kartum iha 'āgataḥ. 216
ihāiva ca 'eṣa samprāptaḥ svayamvara-subṛid mayā,
devaḥ ca dṛishṭa: ity eṣa vṛittānto māmakaḥ, prabho! — 217

ity uktvā viratām sa yāvad atha tam nirvyāja-sattvōcita-
prāptābhishṭa-phalam praṇāsatitarām Vatsēṇa-suto dvijam,
tāvat te yuvarājam ātma-sacivā bāṃbhramyamānāḥ ciraṃ
cinvantaḥ kila Gomukha-prabhṛitayas tatra 'āgatā lebhire. 218

sa ca Naravāhanadattaḥ
caraṇa-natān harsha-vāṣpa-dhanta-mukhān
tān abhinananda, sarvān
sammānya yathōcitam sacivān. 219
atha tau vipra-yuvānau
sad-artha-nīti-priyau sahādāya,
sa yayau sāha tair mantribhir
anvāgata-Lalitalocanaḥ sva-purim. 220

XIV.

ATHA

ÇRI SOMADEVA BHATTA

VIRACITE

KATHA SARIT SAGARE

P A N C A

NAMA

CATURDAÇO LAMBAKAH.

P a ñ c a.

Taraṅga 105.

Tuṣṭena yena dehārdham apy Umāyai samarpitam,
sa vo dadātv abhimataṃ varadaḥ Pārvatīpatiḥ! 1
niçi Vighnaji to vo 'vyāt tāṇḍavōddanditaḥ karaḥ
çonaç candrātapatrasya, tanvan vidruma-daṇḍatām! 2

Tato Vatsēçvara-sutas tās tās trailokya-sundariḥ
bhāryā dadhānas tām ca 'ādyām devīm Madanamañcukām, 3
Naravāhanadatto 'tra Kauçāmbhyām Gomukhādibhiḥ
uvāsa saha sampūrṇa-kāmaḥ pītri-vibhūtibhiḥ. 4
tasya 'abbhiṣṭa-badhū-saṅga-sukhāmṛita-manoramāḥ
nṛitya-gīta-kathālāpa-ramyās te divasā yayuḥ. 5
atha 'ekadā sa tām agryām kāntām Madanamañcukām
na dadarça 'avarodhāntar na vā parijanaṃ kvacit. 6
tām anālokayan kāntām, sa jagāma vivarṇatām,
rajanī-viraha-dhvasta-kāntir indur iva 'ushasi. 7
«cittam jijnāsitum kim nu channā syāt kvāpi me priyā?
«kim vā 'aparādha-leçāt sā kuto 'pi kupitāiva me? 8
«māyayā 'āchādītā kenāpy athavā 'apahritā nu kim?»
ity aneka-vikalpaugha-vihvalo 'tha babhūva saḥ. 9
anveshayan yadā nāiva labhate sma kuto 'pi tām,
saṃtepe sa tadā 'uddāma-tad-viyoga-davāgninā. 10
upetya jñāta-vṛittāntas tasya Vatsēçvaraḥ pītā,
mātarāḥ sacivā bhṛityāḥ sarve vihvalatām yayuḥ. 11
hāra-candana-candrāñçu-mṛigāla-nalinīdalaiḥ
vavṛidhe tasya saṃtāpo, na jagāma çamaṃ punaḥ. 12
Kaliṅgasenā sadyaç ca vihīnā sutayā tayā,
Vidyādhari 'iva vibhrasṭa-vidyā, saṃmūḍhatām yayau. 13

atha tatra 'abravīd ekā vṛiddhā 'antahpura-rakshikā
 Naravāhanadattāgre, sarveshv ākarnayatsv, idam: 14
 «harmyāgre tāṃ tadā kanyāṃ satīṃ Madanamañcukāṃ
 «dṛṣhṭvā, 'avatīrya nabhasaḥ sadyo Vidyādhara yuvā, 15
 «yo 'sau Mānasavegākhya, nāma 'uktvā samayācata
 «Kaliṅgasenāṃ abhyetya; «dehy etāṃ me sūtām!» iti. 16
 «tena, 'etayā nishiddhena satā gatvā yathāgatam,
 «idānīm guptam āgatya bhṛtā sā kiṃ na māyayā? 17
 «parādāra-graḥaṃ nāiva divyā yady api kurvate,
 «tathāpy amārgaṃ mārgaṃ vā rāgāndhaḥ ko hi paçyati?» 18
 «rutvā 'etac, cittam ākopa-vimarsha-virahotplutam
 Naravāhanadattasya jajñe vicishv iva 'ambujam. 19

Rumaṇvān atha vakti sma: «purī 'iyam rakshyate 'bhitā,
 «praveça-nirgaman na 'iha vidyete gaganam vinā. 20
 «Hara-prasādāc ca 'asty asyā na 'anishṭam; tad iha sthitā
 «kvacit praṇaya-kopāt sā; tathā ca çrūyatām kathā: 21

Muniḥ purā 'Āṅgirā nāma vivāhārtham ayācata
 Aṣṭāvakraṣya tanayāṃ Sāvitrīm nāma kanyakām. 22
 Aṣṭāvakro na tāṃ tasmai dadāv Āṅgirase sūtām
 saṃuṇāyāpi Sāvitrīm, anyasmai pūrva-kalpitām. 23
 tatas tad-bhrāṭri-tanayāṃ Açrutām nāma so 'ṅgirāḥ
 upayame, tayā sākaṃ ca tasthau bhāryayā sukhām; 24
 sā ca bhāryā 'asya vetti sma Sāvitrīm pūrva-vāñchitām.

ekadā so 'ṅgirā mannī japann āsīc ciraṃ muniḥ. 25
 bhāryā 'atha sā taṃ papraccha muhuḥ sapraṇayā 'Açrutā:
 «ciraṃ kim, āryaputra, 'evaṃ cintayasy? ucyatām!» iti. 26
 «priye, dhyāyāmi Sāvitrīm», ity ukte tena, sā 'Açrutā,
 Sāvitrīm tāṃ muni-sūtām matvā, 'ātmani cukopa ha. 27
 «durbhago 'yaṃ», iti tyaktuṃ dehaṃ gatvā vanaṃ ca sā,
 çubhaṃ bhartur anudhyāya, kaṇṭhe pāçam samarpayat. 28
 «mā, putri, sāhasaṃ kārṣhiḥ! patyā dhyātā na te 'ṅganā,
 «dhyātā 'ahaṃ Sāvitrī», 'ity uktvā pāçād raraksha tāṃ 29
 prakāṣi-bhūya Gāyatrī sākṣasūtra-kameṇḍaluḥ,
 bhaktānukampinī ca 'etāṃ samāçvāsyā tiro dadhe. 30
 atha 'eṣhā 'Āṅgirasā bhartrā saṃprāptā 'anvishyatā vanāt;
 tad evaṃ duḥsahaṃ strīṇāṃ iha praṇaya-khaṇḍanam. 31

«tat svalpena 'aparādhena kupitā 'iha kvacit sthitā
 «anveshyā Çambhu-rakṣā sā rājaputra-badhūḥ punaḥ.» 32
 evaṃ Rumaṇvatā prokte, rājā Vatsçeçvaro 'bravīt:
 «evam etad; na duritam tasyāḥ sambhāvya, yataḥ: 33
 «Naravāhanadattasya bhāryā deva-vinirmitā
 «Kāmāñçasya 'avatīrṇā 'eṣhā Ratir Madanamañcukā; 34

tac cṛtvaiṣa, samāhūya Cāntisomaṃ purōhitam,
kṣaṇāt sambhṛitya sambhārān, māyā-Madanamañcukām 54
Vidyādhariṃ Vegavatīm upayame sa tatkṣaṇam
Naravāhanadattas tām viyoga-kehaṇa-kātarāḥ. 55
prahrīṣṭa-Vatsarājo 'tha devy-ānandī mahotsavaḥ
nandaṭ-Kalingaseno 'bhūt tatra 'ātodya-ravākulaḥ. 56
dadau baliṃ ca Yakshebbhyo māyā-Madanamañcukā
Vidyādhariṃ sva-hastena śaṃ madya-piṇḍātibhiḥ. 57

Naravāhanadatto 'tha vāsaka-sthas tayā saha
 papau sa sotsavaḥ pānam pāna-ṣaundro 'pi tad-girā. 59
 sisheve ca tayā sārdaḥ jīvaloka-sukhaṁ tataḥ,
 chāyayā 'iva dinādhīṣaḥ, parivartita-rūpayā. 59
 rahaḥ-sthā ca 'abravīt sā taṁ: «suptā na 'aḥam, priya, tvayā,
 «sahasā mukhaṁ udghāṭya, vīkṣanīyā 'iha samprati.» 60
 tac cṛtvā sa, «kim etat syād?» iti yāvat sakautukaḥ
 suptāyā rājaputro 'syā mukhaṁ anyedyur īkṣate, 61
 tāvad anyāiva sā kāpi, na sā Madanamañcukā,
 svāpavelā-vaṣa-dhvasta-māyā-rūpa-vivartanā. 62
 tataḥ sa jāgrad eva 'āsīt yāvat, prabubudhe 'tra sā.
 «kā tvaṁ? vada!» 'ity evam atha tāṁ pricchati sma saḥ. 63
 sāpy anidropaviṣṭaṁ taṁ dṛṣṭvā, rūpe nīje sthitā,
 vaktuṁ pracakrame jāta-pratibhedā manasvinī: 64
 «cṛiṇv, idānīm bravīmy etad yathā-vastu tava, priya:
 «Asty Āśhādhapuraṁ nāma Vidyādhara-pure giriḥ. 65
 «tatra Vegavato rājñāḥ putro Vidyādharaḥ dhipaḥ
 «asti Mānasavegākhyo rājā bhuja-baloddhataḥ; 66
 «tasya Vegavatī nāma bhaginy asmi kanlyasī.
 «sa ca bhrātā na me vidyā dātum aicchad atidvishan. 67
 «tato mayā tāḥ kleṣena tapovana-gatāt pituḥ
 «prāptās, tad-varataḥ ca 'etāḥ sarvādhika-balā mama. 68
 «sā 'aḥam dṛṣṭavati dīnām, udyāne rakṣibhir vṛitām,
 «Āśhādhdri-pure tasmin sthitām Madanamañcukām, 69
 «māyayā 'apahṛitām tena bhrātrā me dayitām tava,
 «Rāvaṇena 'iva duḥkhārtām Rāmabhadrasya Jānakīm. 70
 «anicchantī ca sā sādhvī tena 'ākrāntuṁ na śakyate,
 «strīṇaṁ haṭhōpabbhoge hi śāpas tasya 'asti mṛityu-daḥ. 71
 «tatas tena prayuktā 'aḥam kubhātrā tat-prabodhane,
 «tasyaḥ samīpam agamaṁ tvat-pralāpamayātmānaḥ. 72
 «tat-prasaṅgāc ca, Kāmājñā-tulye tatra 'abhyudīrite
 «tayā sādhyā, tvad-ekāgram idam jātaṁ mano mama. 73
 «sa te patiḥ syād, yad-nāmni cṛute Smara-vaśā bhaveḥ»,
 «ity-ādyāc ca tadā Devī-svapnādeṣo mayā smṛitaḥ. 74
 «saṁsmṛitya grāhayitvā tāṁ dhṛitīm Madanamañcukām,
 «tad-rūpeṇa mayā 'āgatya yuktyā 'ātmā 'iha vivāhitaḥ. 75
 «tad ehi! yatra tvad-bhāryā sthitā Madanamañcukā,
 «tatraiva tat-kṛipāviṣṭā, prāṇeṣa, tvām nayāmy aham. 76
 «tvat-priyā 'iti tava 'iva 'aḥam sapatnyā api kīṅkari,
 «mama 'ātma-nirapekṣhā hi kāpi tvat-prema-vaṣyatā.» 77
 ity uktvā sā sva-vidyānām balād Vegavatī niḥ
 Naravāhanadattaṁ taṁ gṛhītvā 'udapatad nabhaḥ. 78
 ṣaṇaiḥ prayāti sā vyomnā yāvat, tāvad adarṣanāt
 jayā-patyos tayoḥ prātaḥ parivāro 'tra cūkṣubhe. 79
 tac ca Vatsēṣvaro buddhvā, saha Vāsavadattayā
 Padmavaty-ādibhiḥ ca 'ācū vajrāhata iva 'abhavat; 80

Yaugandharāyaṇādyāḥ ca sapaurāḥ tasya mantrināḥ
 Marubhūti-mukhaiḥ putraiḥ saha 'abdhūvan suvihvalāḥ. 81
 tato 'ntarikshatas tatra, dvitīya iva bhāskarāḥ,
 avātarat prabhāhaddha-maṇḍalo Nārado muniḥ. 82
 «Vidyādharyā nija-bhuvam nītaḥ, çighram iha 'eshyati
 «putras te; tava dhrity-arthaṁ preshitaḥ ca 'asmi Çūlinā;» 83
 ity uktvā Vatsa-rājāya kṛitārghyāya ca tad muniḥ
 sa Vegavatyāḥ caritaṁ yathā-vṛttam avarṇayat; 84
 tatas tasmīn samāçvaste, muniḥ so 'tra tiro dadhe.
 atrāntare Vegavati vyomnā prāpayati sma sā 85
 Naravāhanadattam tam tam Āshāḍhapuram girim.
 buddhvā Mānasavegas tad, sa hantum tāv adhāvata. 86
 tatas tena samam bhrātrā yuddham vidyā-baloddhatam
 Vegavatyā abhūt; strīṇāṁ patiḥ prāṇa, na bāndhavāḥ. 87
 atha nija-vidyā-balato
 Bhairava-rūpaṁ vidhāya vikaṣam sā,
 Mānasavegaṁ sahasā
 samṁohya tam Agni-parvate nidadhe. 88
 tam api ca vidyā-hastam
 Naravāhanadattam ādito nyastam
 nītvā, Gandharva-pure
 kūpe cikshepa rakshitum vijale. 89
 tatra sthitaṁ ca tam uvāca: «manāg iha tvam
 «tishṭha, 'āryaputra! bhavitā ca çivam tava 'atra;
 «mā ca 'adhṛitiṁ hṛidi kṛithāḥ, çubha-pātra! sarva-
 «Vidyādharāḍhipatitā tava bhāvinī hi. 90
 «yāmi prasādayitum adya punar yato 'ham
 «jyeshṭha-vyatikramaṇa-durbalitāḥ sva-vidyāḥ;
 «tvām abhyupaimi nacirād», iti sā tam uktvā
 Vidyādhari kvacana Vegavati jagāma. 91

Taraṅga 106.

Tataḥ kūpe sthitaṁ tatra Gandharvaḥ ko 'py avaiḥshata
 Naravāhanadattam tam Viṇādatta iti çrutaḥ. 1
 «parārtha-phala-janmāno na syur mārga-drumā iva
 «tāpa-chido mahāntaḥ cej, jīrṇaṇyām jagad bhavet», 2
 yad drishṭvā, tam sa sujanaḥ prishṭvā ca 'anvaya-nāmanī
 haste 'valambya 'udaharat kūpāt tasmād, uvāca ca: 3
 «mānuṣho 'si, na devaḥ ced, Gandharva-nagaram katham
 «mānuṣhāgamyam etat tvam āgataḥ? kathyatām!» iti. 4

«Vidyādharyā 'aham āniya kshipto 'tra 'ātma-balād», iti
Naravāhanadatto 'pi sa tatas tam pratyabravīt tadā. 5
tatas tam vīkshya sac-cakravarti-cihnam guṇī grīham
nītva, sa Vīṇādattāḥ svair upacārair upācarat. 6
anyedyus tat puram dṛṣṭvā vīṇāhastākṣhila-prajam,
Naravāhanadattus tam Vīṇādattam sa prīṣṭavān: 7
«sarve 'py ā bālam ete kim vīṇā-hastā janā?» iti.

Vīṇādatto 'pi sa tatas tam evam pratyabhāshata: 8
«rājā Sāgaradattākṣhyo Gandharvāṇām iha 'asti yah,
«tasya Gandharvadattākṣhyā sūtā 'asti nyakkṛitāpsarāḥ, 9
«dhātṛa kṛitam sudhā-candra-candanādyair iva 'uccitaiḥ
«sarva-sundara-nirmāṇa-varṇakāya 'iva yad-vapuḥ. 10
«satatam asyai gāyantyai vīṇāyām Čauriṇā svayam
«dattam sva-gītakam, kāshṭhā, gāndharve paramāṅgatā. 11
«yo vādayati vīṇāyām, tribhir grāmaiḥ ca gāyati
«gāndharva-kovidāḥ samyag Vaishṇavam stuti-gītakam, 12
«sa me patiḥ syād», ity asyā rājaputryāḥ ca niḥcayāḥ;
«tena sarve 'tra vīṇāsu cikshante, na ca tad viduḥ.» 13
etac črutvāiva śānando Vīṇādatta-mukhād vacaḥ,
Naravāhanadatto 'sau rājaputro jagāda tam: 14
«aham kalānām sarvāsām svayamvara-vṛitāḥ patiḥ,
«jānāmi sarvam gāndharvam, trailokyodara-varti yat.» 15
ity uktvantam sa suhṛd Vīṇādatto nināya tam
rājñāḥ Sāgaradattasya pārçvam, tatra jagāda ca: 16
«Naravāhanadatto 'yam Vatsa-rāja-sutaḥ kila
«iha Vidyādhari-hastād vibhrasṭo nagare tava. 17
«gāndharvācārya eva 'ayam Keçava-stuti-gītakam
«veti, Gandharvadattāyā yatra 'upari mahān rasaḥ.» 18
tac črutvā so 'bravīd rājā: «satyam etad mayā črutam
«Gandharvāṇām mukhāt pūrvam; tad mānyo 'yam iha 'adya naḥ. 19
«devāṅgaḥ ca 'esha, na bhrāntir devabhūmau; kim anyathā
«iha Vidyādhari-saṅgād āgacched mānuṣho bhavan? 20
«āniyatām tad Gandharvadattā, vīkshamahe, drutam!»
iti rājñā 'udite, jagmur ānetum tām mahattarāḥ. 21
āgac ca sā tataḥ kāntā kusumābharaṇojjvalā
yauvanena vighūrṇantī vātena 'iva 'artavīr latāḥ. 22
upaviçya pituḥ pārçve, tad-vākyāc ca kṣaṇāntare,
bhrityaiḥ kathita-vṛittāntā, vīṇāyām gītakam jagau. 23
svarān črutishu yuñjantyaḥ tasyā, Bhrāhmyā iva Čriyāḥ,
Naravāhanadatto 'bhūd gīte rūpe ca vismitaḥ. 24
«rājaputri, na te vīṇā susvarā pratibhāti me;
«jāne bālāḥ sthitas tantryām», iti so 'tra jagāda tām. 25
tato 'tra vīkshyate yāvad, bālas tūvad avāpi saḥ;
tena sarve 'pi te jagmur Gandharvā api vismayam. 26
«rājaputra, grīhāṇa 'imām, karnau siṅca 'amṛitena naḥ!»
iti rājā sūtā-hastād vīṇām tasmai dadau vadan. 27

so 'pi tām vādayan, Viśṇor agāyad gītakaṃ tathā,
yathā te tatra Gandharvāḥ citranyastā iva 'abhavan. 28
tato Gandharvadattā sā dṛiṣṭyāiva prañayārdrayā
taṃ vavre phulla-nīlābja-mālayā 'iva 'astayā svayam. 29
tad ālokyā, tathā-rūpāṃ tat-pratijñāṃ smarāṇ ca sah,
rājā Gandharvadattāṃ tām sadyas tasmai sūtāṃ dadau. 30
divyātodyādikaḥ ca 'atra vivāho yas taylor abhūt,
kā 'upamā kathyate tasya, yena 'anyad upamiyate? 31
tatas tayā samāṃ tatra tasthau Gandharvadattayā
Naravāhanadatto 'san divyair bhogair navoḍhayā. 32
ekasmiṇ ca dīne draśṭuṃ nirgato nagara-criyam,
tāṃs tān pradecān ālokyā, purōdyānaṃ viveca sah. 33
tatra vyomno 'varohantīm so 'paçyad divyā-yoṣitaṃ
samāṃ duhitrā, 'anabhre 'pi savṛiṣṭim iva vidyutā, 34
« Vatsarāja-sutaḥ so 'yaṃ, putri, bhāvi patis tava »,
iti taṃ vikṣhya jalpantīm jñānatas tām nijātmajāṃ. 35
« kā tvāṃ? kim āyātāsi? » 'iti so 'pṛicchat tām upāgatām;
sāpi 'ipsitopakramaṇi divyā-yoṣitāṃ tam abravīt: 36
« deva, Sindhābhidhānasya Vidyādhara-pater abam
« bhāryā Dhanavati nāma, kaṇyā 'eṣā ca sūtā mama, 37
« Caṇḍasinhasya bhaginī, nāmuā 'iyam Ajināvatī.
« tasyā bhartā tvam ādisṭho gaganōḍgatayā girā. 38
« Vegavatyā 'atra nikṣiptaṃ bhāvi-Vidyādhareççvaram
« buddhvā 'aham nija-vidyātas tvāṃ, prāptā vaktum ipsitam. 39
« na Vidyādhara-gamyē 'tra sthāne yuktaṃ tava 'āsitum,
« te hi dvesheṇa hanyus tvāṃ aprāpta-padam ekakam. 40
« tad ehi! tad-agamyāṃ tvāṃ nayāvas sāṃpratāṃ bhuvam.
« na 'induh kṣhipati kiṃ kālāṃ, parikṣhṇe 'rka-maṇḍale? 41
« sāṃprāpte vāsare ca 'etāṃ sūtāṃ me pariṇeshyasi. »
ity uktvāiva tam ādāya sasūtā sā kham udyayau. 42
Çrāvastyāṃ puri nītvāiva nikṣhipya 'upavane ca tam,
samāṃ tayā 'Ajināvatyā sūtayā sā tiro dadhe. 43
tatra Prasenajid rājā dūrād ākheçakāgataḥ
dadarça rājaputraṃ tam udārākāra-lakṣhaṇam. 44
sa sakautukam abhyetya, pṛiṣṭvā nāma kulāṃ tathā,
pṛitāḥ sapraçrayāṃ rājā nināya 'etaṃ sva-mandiram, 45
ābaddha-vāraṇa-ghaṭaṃ, vāji-rāji-virājitam,
bhramaṇa-çrānta-rāja-çri-viçrānti-bhavanopamam. 46
yatra yatra sthitaṃ sotkā naraṃ kalyāṇa-bhājanam
sāmpado 'bhisaranty eva, priyaṃ janam iva 'aṅgaṇāḥ: 47
yat sa tasmai dadau guṇa-lubdho nijāṃ sūtāṃ
Naravāhanadattāya Bhagīrathayaço-'bhidhām. 48
tayā samāṃ sa tatra 'āsīd mahārha-vibhavaḥ sukham
lakṣmyā 'iva mūrtayā dhātṛā tad-vinodāya ṛiṣṭayā. 49
ekadā 'abhyudite loka-locanānanda-varṣhiṇi
rajanīramāṇe praçḍig-badhū-mukha-maṇḍale, 50

nirabhra-nirmala-vyoma-darpaṇa-pratibimbite,
 Bhagīrathayaṣo-vaktra iva 'amṛita-manorame, 51
 kaumudī-sudhayā dhaute harinyāgre sa tayā saha
 pradoshē priyayā pānam asevata tad-icchayā. 52
 papau priyatamā-vaktra-pratimālakṛitam madhu,
 rasanāyā iva 'ānanda-dāyī locanayor api. 53
 priyā-mukha-samam kāntam indum mene tadā na sah,
 tasya hi samadā nāma netra-bhrū-vibhramāḥ kutah? 54
 sevītāpāna-līlaḥ ca praviṣya 'abhyantaram tataḥ,
 Bhagīrathayaṣo-yuktah sa bheje ṣayanīyakam. 55
 tatra priyāyām suptāyām tasyām, supta-vinidrakah
 Naravāhanadatto 'sau smṛtvā 'akasmāt kila 'abravīt: 56
 «Bhagīrathayaṣaḥ-prīter vismṛitā iva tā mama
 «anyā bhāryāḥ; katham tat syād, iti ca 'atra vidhiḥ prabhuḥ. 57
 «sacivā ye ca me dūre, tebhyo 'pi Marubhūtikah
 «vikramāṅka-raso, nīti-mātre Haraṇikah sthitaḥ: 58
 «tābhyām na sāmpratam kṛityam; Gomukhaḥ caturah punah
 «sarvāvasthāsu me mitram vidūra-stho dunoti mām.» 59
 ity ullapan sa tatra 'āṇu nidrā-ghnaṁ madhuraṁ mṛidu,
 «hā duḥkham!» iti ṣuṣṛāva nāryā 'iva 'udīritam vacaḥ. 60
 ṣrutvā ca dīpte dīpe 'tra sarvato yāvad īkṣate,
 tāvad nāryā mukham divyam gavākṣhāntar dadarṣa sah, 61
 «samalo vyomni dṛiṣṭo 'dya candro 'nena», 'iti kantukāt
 avyomni darṣitam dhātṛā candram anyam iva 'amalam. 62
 āṅgam ṣeṣham apācyaṅ ca tasyās, tad-darṣanōtsukah
 tad-rūpākṛiṣṭa-nayano jhaṭity evam acintayat: 63
 «Ātāpi-Daityo yuktyā prāg Brahmanā sarga-vighna-krit,
 ««āṇcaryam paṇya gatvā 'atra!»» 'ity uktvā praishyata Nandanam; 64
 «tatra tena 'adbhūtākāro dṛiṣṭo 'ṅghriḥ kevalah striyah,
 «vipannaḥ ca tad-anvaṅga-didrikṣhā-vyasanena sah: 65
 «evam mamāpi dhātṛā 'idam mukha-mātram vipattaye
 ««ṣiṣṭam syād?»» iti yāvac ca so 'tra 'ākalayati kṣhaṇam, 66
 tāvad gavākṣhād divyā strī pradarṣya kara-pallavam,
 «ita ehi!» 'iti sā 'āṅgulyā samjñāṁ tasya 'akarot tadā. 67
 tataḥ samsupta-dayitāt svairam nirgatya vāsakāt,
 tasyāḥ samīpam samprāpa sa sotko divya-yoshitaḥ. 68
 «anyāśaktam praṇsanti patim Madanamañcuke!
 «hā hatāsi!» 'iti sā ca 'asmin nikaṣopagate 'bravit. 69
 tac ṣrutvā, tām priyām smṛtvā, prajvalad-virahānalāḥ
 Naravāhanadattas tām pricchati sma sa bhāminīm: 70
 «kā tvam? kutra tvayā dṛiṣṭā priyā Madanamañcukā?
 «mām upetā kimartham ca bhavati? kathyatām!» iti. 71
 tato vidūram nītvā tam prauḍhā rājasutam niṣi,
 «ṣṛiṇu sarvam tvam!» ity uktvā, sā 'atha vaktum pracakrame: 72
 «nagaryām Pushkarāvatyām Agny-ārādhana-piṅgalāḥ
 «asti Piṅgalagāndhāro nāma Vidyādhareṣvaraḥ. 73

«tasya Prabhāvatīm nāma sūtām mām viddhi kanyakām,
 «ārādhitā-prasannā hi varāt prāptām Vibhāvasoḥ. 74
 «sā 'aham tad Āśvādhapuram drashṭum Vegavatīm sakhim
 «agaccham, na ca tām tatra prāpaṃ kvāpi tapaḥ-sthitām. 75
 «tad-mātuh Prīthivīdevyā mukhād Madanamañcukām
 «buddhvā tām tvat-priyām ca 'atra sthitām, drashṭum agām aham. 76
 «apaṇyam tām anābhāra-kṛiṇām pāṇḍura-dhūsarām
 «baddhāika-venīm rudatīm tvad-guṇāika-pralāpinīm, 77
 «vṛitām Vidyādharaḍhīca-kanyā-vṛindair udaṇrubhiḥ
 «tad-darṣana-tvac-ṣravaṇa-prodyad-duḥkha-sukhākulaibḥ. 78
 «tayā 'ukta-tvat-svarūpā ca bhavad-ānayanena tām
 «āḡvāsya, tat-kṛipākṛāntā tvad-guṇākṛiṣṭa-mānasā, 79
 «vidyā-prabhāvād buddhvā ca samprati tvām iha sthitam,
 «āgatāsmi tava 'abhyācam tad-artha-svārtha-siddhaye. 80
 «viśmṛitādyā-priyam dṛiṣṭvā tvām iha 'anya-pralāpinam,
 «mayā «hā duḥkham!» ity uktvā, sā te bhāryā 'anuṣocitā.» 81

ity uktaḥ sa tayā sotko rājaputro jagāda tām:
 «naya mām tatra, sā yatra! niyunkṣva ca yathā 'icchasi.» 82
 tac ṣrutvā, sā tam ādāya, kham utpatya Prabhāvatī
 Vidyādhari candravatyām gantum pravavṛite niḥi. 83
 yānti kvāpy agnim ālokyā jvalantām sā pradakṣiṇam,
 Naravāhanadattasya tasya 'ādāya karam, vyadhāt. 84
 tena 'udvāha-vidhiṃ yuktyā prauḍhā sā niravartayat;
 samkalpāika-pradhānā hi divyā nāma khilāḥ kriyāḥ. 85
 tato nabhastalāt tasya prīthivīm vedikām iva,
 nadir bhujāṅgi-sadṛiṣṭ, valmikān iva parvatān, 86
 tāni tāni tathā 'anyāni kautukāni pade pade
 darṣayanti priyasya, 'atha yayau dūram krameṇa sā. 87

ākāṣa-gamana-ṣṛānte tṛiṣṇārte 'smin jalārthini
 Naravāhanadatte, sā vyoma-mārgād avātarat. 88
 nināya ca vanāntam tam candrāṇḍu-dhavalāmbhasaḥ,
 rājatena draveṇa 'iva bhṛitasya, saraso 'ntikam. 89
 tad na cāntam jala-tṛiṣṇārtasya pītāmbhaso vane
 utpannam ramaṇiye tu kāntā-sambhoga-tṛiṣṇayā. 90
 tato bathārthitā kṛicchrāt sambhoge sā Prabhāvatī,
 sānukroṣā kṛitāḡvāsām dhyātvā Madanamañcukām, 91
 Naravāhanadattasya tasya pravavṛite tadā;
 parārtha-pratipannā hi na 'ikṣante svārtham uttamāḥ. 92
 jagāda tam ca: «mā mañsthā, āryaputra, tvam anyathā!
 «abhiprāyo mama 'asti 'iha, tathā ca 'atra kathām ṣṛiṇu: 93

Purā Pāṭaliput্রে 'bhūt kāpi strī mṛita-bhārtrikā
 bālāika-putrā taruṇi nirdhanā rūpaḡālīnī. 94
 sā ca 'ātma-paritoshāya para-pūruṣha-saṃgamam
 vidadhānā, yayau gehād rātrau rātrau yatas tataḥ. 95

«modakam, putra, te prātar āneshyāmi», 'iti tam-sutam
bālam ca 'āçvāsyā, sā 'ayāsīt, tam ca sā 'anvāham ānayāt. 96
sa ca bālo grihe tūshṇīm tayā 'āsīt modakāçayā.

ekadā na tayā 'ānīto viśmṛitya. 'āsyā sa modakāḥ. 97
yācamānam ca tam bālam modakam sā kila 'abravīt:
«aham sva-kāmukam vedmi, modakam na 'aparāṁ, suta!» 98
tac çrutvā, «na 'anayā 'ānīto modako me 'nva-saktayā»,
iti tasyā nirāçasya çīor hṛdayam asphuṭāt. 99

«tad aham priya-pūrvam tvām sutarām svīkaromi cet,
«tad mayāiva kṛitā 'āçā sā tvat-saṁgama-mahotsave. 100
«matta eva nirāçā ced buddhvā Madanamañcukā
«bhavet, tad hṛdayam tasyāḥ sphuṭet kṛuma-peçalam. 101
«tad etena 'anṛiçānsena tām anāçvāsyā, samprati
«na tathā 'abhilashāmi tvām prāṇādhikam api priyam.» 102

ity uktaḥ sa Prabhāvatyā tayā sānanda-vismayāḥ
Naravāhanadatto 'tra tatkalām samacintayat: 103
«aho! nava-navāççaryā-nirmāṇe rasiko vidhiḥ,
«acintyoḍāra-caritā yena śṛiṣṭā Prabhāvatī.» 104
iti dhyāyan sa tam preṇṇā stutvā rājasuto 'bravīt:
«tarhi māṁ naya, sā yatra sthitā Madanamañcukā.» 105
tac çrutvā ca, grihītva tam, nabhasā sā Prabhāvatī
kṣaṇena prāpayāmāsa tam Āśādhapuram girim. 106
tatra saṁgamayāmāsa tena çuṣhyat-tanum çirāt,
pūreṇa 'iva naḍim vṛiṣṭiḥ, sā tam Madanamañcukām. 107

so 'py apaçyad viyogārtam kāntām tam kṛiça-pāṇḍurām
Naravāhanadatto 'tra, parvaṇi 'indu-kalām iva. 108
sa tadā prāṇa-lābhāya tayor anyonya-saṁgamāḥ
babhūva jagad-ānandī çarvari-çaçinor iva. 109
virahānala-samtapātāv āçliṣṭau dampatī ca tau
kheda-chalād dravi-bhūtāv ekatām iva jagmatuḥ. 110
tataḥ Prabhāvatī-vidyā-baleṇa niçi kalpitām
bubhujāte 'tra tau sadyaḥ svairam bhogān ubhāv api. 111
na dadarça ca tad-vidyā-baleṇiva 'atra kaçcana
Naravāhanadattam tam viśā Madanamañcukām. 112

prātas tam ca 'atra muñcantam ekaveṇīm nija-priyam
sā jagāda 'āhitāmarsha-vaçād Madanamañcukā: 113
«hate Mānasavege, 'sau moktavyā 'āryasutena me
«mṛitāyāḥ, pakṣibhir vāpi, veṇi dāhyā 'athavā 'agninā;» 114
«iti pratijñātam abhūd mayā; sā 'adya mama tvayā
«jīvaty asmin nṛpe mukta, tena me dūyate manāḥ; 115
«kṣipto 'pi na mṛito hy eṣa Vegavatya 'Agniparvate.
«tvam ca 'adriçyāḥ Prabhāvatya vibhito 'tra sva-māyayā, 116
«anyathā tvat-samipe hi çator asya 'anuyāyinaḥ
«jha 'ete samcaranto 'dya tvām saheraṇ vilokya kim?» 117

evam uktas tayā patnyā sādhyākalānurodhavān
Naravāhanadatto 'tha sāntvayan sa jagāda tām: 118
«sāmpatsyate 'yaṃ kāmā te, hanishyāmy acirād amum
«çatruṃ, vidyāḥ samāsādyā; pratikṣasva manāk, priye!» 119
ity-ādy uktvā, samāçvāsa sa tām Madanamañcukām,
Naravāhanadatto 'tra tasthaṇ Vaidyādhare pure. 120

atha Prabhāvatī tasya cakre vidyā-prabhāvataḥ
atarkyaṃ rūpaṃ ātmīyaṃ, svayaṃ antarhitā satī. 121
tad-rūpeṇa sa tatra 'āsīd rājaputro yathā-sukham
açāñkita-prakāço 'pi tad-vidyā-siddha-bhoga-bhuk. 122
«Vegavatya vayasā 'iyam etām Madanamañcukām
«upacarati tat-prītyā mīja-sakhya-vaçena ca», 123
iti, Prabhāvatī 'ity enaṃ tad-rūpa-çanna-vigrahaṃ
manvānāḥ, sarva eva 'ūcus tatra Mānasavegataḥ. 124
atha 'ekadā prasaṅgeṇa tasmai Madanamañcukā
Naravāhanadattāya sva-vṛttāntaṃ jagāda sā: — 125

Tadā Mānasavego mām iha 'āniya sva-māyayā
pravartayitum abhyaicchad bhāyayan krūra-karmabhiḥ. 126
tāvaca ca prakāṣi-bhūya Bhagavān bhairavākṛitīḥ
uddhṛitāsir lalaj-jihvaḥ kṛitvā kūpkāraṃ abhyadhāt: 127

«iyam Vidyādhareṇdrāpām bhāvinaç cakravartināḥ
«bhāryā kathaṃ tvayā, 'asmāsu sthiteshu, paribhūyate?» 128
evam ukto Bhagavatā papāta dharāṇi-tale
pāpo Mānasavego 'yaṃ, mukhena rudhiraṃ vaman. 129
tatas- tirohite deve, samāçvastatḥ kṣaṇād asau
gataḥ sva-mandiraṃ bhūyo mayi krauryāṇy avertata. 130

atha bhītāṃ viyogārtāṃ prāṇatyāgoṇmukhīm iha
etya, 'antahpura-çeṭyo mām sāntvayantyo 'bruvann idam: 131
«muni-kanyāṃ purā kāmciḍ dṛiṣṭvā rūpavatīm haṣṭāt
«haran, Mānasavego 'yaṃ tad-bandhubhir açapyata: 132
«para-nārīm anicchantīm yadā, pāpa, gamishyasi,
«tadā te çatadhā mūrdhā vidaliṣhyaty asāv», iti. 133
«ato na 'esha balād gacchet para-strīm; mā bhayaṃ kṛithāḥ!
«devādeçāc ca bhartrā te bhūyo bhāvy eva saṃgamaḥ.» 134

evam mama 'ukte çeṭibhiḥ, kṣaṇād Vegavatī svasā
sā 'asya Mānasavegasya mām bodhayitum āgamat. 135
mad-darçana-kṛipāviṣṭā sā tvad-ānayanena mām
āçvāsa, tvām yathā prāptā, tathāiva viditaṃ tava. 136

atha jyotsnā-sitair vastraiç cāndri tanur iva 'amalā,
darçanenaiva saumyena siñcantī sudhayā 'iva mām, 137
upetya Pṛthivīdevī mātā sādhi durātmanāḥ
asya Madanavegasya sasnehaṃ idam abravīt: 138
«tyaktāhārā çubhōdarkaṃ kim ātmānam upekṣase?
««çatror annaṃ kathaṃ bhokṣya?»» iti mā ca kṛithā bṛidi! 139
«duhitur Vegavatya me rāje 'amin pitṛi-kalpitaḥ
«bhāgo 'sti, sā ca bhartrā te pariṇitā sakhī tava. 140

«tad dhanam bhartṛi-sambandhi tava ca 'ātmīyam eva ca.
«tad etad bhuñkshva! vidyāto jñātvā satyaṃ vadāmi te.» 141
evam uktvā saçapatham, bhojitāsmi tayā tadā
avasthōcitam āhāraṃ sūtā-sambandha-baddhaya. 142
tatas tvayā saha 'āgatya, Vegavatya 'eśha nirjitah
bhrātā 'iha rakshitas tvaṃ ca; çesham atra na vedmy aham. 143
atha Vegavatī-siddhiṃ tad daivata-vaco 'py aham
smaranti, na 'amucam prāpāns tvat-prāpty-āçāvalambitān. 144
tato mahānubhāvayāḥ Prabhāvatyaḥ prabhāvataḥ
tvaṃ çatru-samkaṣe 'py asmin prāptas tāvad mayā 'adhunā. 145
cintā tu me: viluptā ced bhaved atra Prabhāvatī,
naçyec ca tava tad-rūpaṃ, tato 'smākaṃ nu kiṃ bhavet? — 146
ity-ādi bruvatiṃ dhīrāṃ kurvan Madanamañcukām,
Naravāhanadatto 'sau vīro 'tra 'āsta tayā saha. 147
ekadā ca Prabhāvatyaṃ yātāyaṃ bhavanam pituḥ,
prabhāta-samaye naṣṭa-tad-rūpaṃ tad-asamnidheḥ 148
Naravāhanadattaṃ taṃ drishṭvā puruṣa-rūpiṇam,
«pāradārika eśho 'tra pravishṭa!» iti sākulaḥ 149
bhayād rājakule gatvā sarvaḥ parijano 'bhyadhāt,
vārayantiṃ apāsyaiṃ bhītāṃ Madanamañcukām. 150
tato Mānasavego 'tra sa rājā sva-balānvitah
Naravāhanadattaṃ taṃ dhāvitvā paryavesṭayat. 151
atha taṃ Prithivīdevī mātā satvaram etiya sā
rājānam abravīt: «putra, hantavyo 'yaṃ na te na me. 152
«na pāradāriko hy eśha, Vatsa-rājātmajo hy ayam
«Naravāhanadatto, 'tra nijaṃ bhāryāṃ upāgataḥ; 153
«vidyā-balena jāne 'haṃ, kopāndhaḥ kiṃ na vikṣhase?
«jāmātā ca 'ayam asmākaṃ pūjyaḥ çaçikulodbhavaḥ.» 154
evam uktaḥ tayā mātṛā, «tarhi çatrur ayaṃ mama»,
iti Mānasavego 'sau jātāmarṣho jagāda tām. 155
tataḥ sā taṃ punar mātā jāmātri-snehato 'bhyadhāt:
«na 'adharma labhyate kartuṃ loke Vaidyādhare, suta! 156
«iha Vidyādharāṇāṃ hi dharmārthā vidyate sabhā;
«tad na 'asya tat-prasādāgre doṣhaṃ çirasi pātaya! 157
«tato yat kriyate 'mushya, çobhate tad; ato 'nyathā
«Vidyādharā vikurvīraṃ, na saheraṇç ca devatāḥ.» 158
etat tasyā vaco mātur gauravāt pratipadya saḥ,
sabhāṃ Mānasavegas taṃ neshyan bandhuṃ pracakrame. 159
sa bandhanāṣasishṇuḥ san, stambham utpātya toraṇāt,
Naravāhanadatto 'tra tad-bhṛityān abadhīd babūn. 160
tad-madhyāt khadgam ekasya hatasya 'āsādyā, tatksaṇāt
jaghāna so 'nyān api tān vīro divya-parākramaḥ. 161
tato Mānasavegas taṃ divyayā nija-vidyayā
babandha, bhāryānugataṃ nayati sma ca tām sabhām. 162
tatra bherī-mahāçabda-samābhūtā itas tataḥ
Vidyādharā milanti sma, Sudharmāyām iva 'Amarāḥ. 163

āgatya 'upāviṣac ca 'atra ratna-siṅhāsanopari
 rājā Vāyupatho nāma sabhyo Vidyādharaḥ vṛtāt. 164
 vyādhunvadbhir iva 'adharmaṃ vīyamānasya cāmaraiḥ
 tasya Mānasavego 'gre sthitvā pāpo 'bravīd idam: 165
 «martyo 'py antaḥpura-dhvaṅsakārī, vidhvaṅsakah svasuḥ,
 «ṣṭrur mama 'ayam badhyo 'dya; svāmya-kāmaḥ kila 'esha naḥ.» 166
 tac ṣrutvā, tena sabhyena pṛiṣṭaḥ pratyuttaram prati,
 Naravāhanadatto 'tra dhīro viṣṭabdhāṃ abravīt: 167
 «sā sabhā, yatra sabhyo 'sti; sa sabhyo, dharmam āha yaḥ;
 «sa dharmo, yatra satyaṃ syāt; tat satyaṃ, yatra na chalam. 168
 «baddho 'haṃ māyayā 'atṛiṇa sthito bhūmāv, ayam punaḥ
 «āsanasthaḥ ca muktaḥ ca; ko vivādaḥ samo 'tra nau?» 169
 etad Vāyupathāḥ ṣrutvā, tam upāveṣayat kṣhitau
 nyāyād Mānasavegaṃ sa, tam muktaṃ cāpy akārayat. 170
 tataḥ sarveshu ṣṛṇvatsu tatra, Vāyupathāgrataḥ
 Naravāhanadatto 'sāv etat prativaco 'bhyadhāt: 171
 «hṛitānītām anena 'etāṃ bhāryāṃ Madanamañcukām
 «nijāṃ prāpto 'smi cet, kasya cūddhānto dhvaṅsito mayā? 172
 «asyā rūpeṇa ca 'abhyetya vipralabhya, kṛito yadi
 «aham bhartā bhaginyā 'asya, tatra kā me 'parādhitā? 173
 «svāmya-kāmo 'smi cet, kāmaḥ kasya kutra na jāyate?»
 etac ṣrutvā, vimṛiṣya 'atha rājā Vāyupatho 'bravīt: 174
 «dharmyam āha mahātmā 'ayam; bhaviṣyat-sumahōdaye
 «asmin, Mānasavega, tvam adharmaṃ, bhadra, mā kṛithāḥ!» 175
 ity ukte tena, na 'adharmād mohāndho yad nyavartata
 so 'tra Mānasavegas, tat krodhaṃ Vāyupatho yayau. 176
 tato Mānasavegena saha saṃnaddha-sainikāḥ
 babhūva tasya saṃkshobhas tatra dharmānurodhinaḥ; 177
 dharmāsanopaviṣṭāḥ bi durbalaṃ balinaṃ, param
 ātmiyam vata jānanti dhīrā nyāyika-darṣinaḥ. 178
 «vihāya māyāṃ, yudhyasva spāṣṭam eva mayā saha,
 «yāvad eka-prabhāreṇa hanmi tvāṃ, paçya paṇurusham!» 179
 iti Mānasavegaṃ ca tadā 'avocad vilokayan
 Naravāhanadatto 'tra divya-kanyāḥ sakantukāḥ. 180
 anyonya-jāta-kalaheshu ca tatra teshu
 Vidyādhareṣu, sahasaiva sabhāntara-sthāt
 stambhottamād ṛiṣad iti pravibhinna-madhyād
 devo 'tha Bhairava-vapuḥ kila nirjagāma, 181
 vyāptāmbaro, 'ñjana-nibhaḥ ca, vinihnutārko,
 vidyullatā-taralā-dīpta-vilocanārciḥ,
 danta-prabhā-vītata-paṅkti-patad-balāko,
 garjad-mahāpralaya-megha iva pracandāḥ. 182
 «na bhāvi-Vidyādhara-cakravartināḥ
 «parābhavo 'sya 'asti, ṣṭha!» 'iti sa bruvan,
 adho-mukhaṃ Mānasavegaṃ iṣvaro
 nirākarod, Vāyupatham praharshayan. 183

ādāya tam ca Bhagavān bhujayor, bhujābhyāṃ
 samrakṣaṇāya Naravāhanadattam āçu
 prāpayya parvata-varaṃ ṣubham Rishyamūkam
 asthāpayat sa kila tatra, tatas tiro 'bhūt. 184
 praçaçāma parasparaṃ sabhāyām
 atba Vidyādhara-sambharamah sa tasyām,
 sa ca Vāyupatho yathāgatam taiḥ
 sahitaḥ svair aparais tato jagāma. 185
 so 'pi ca Mānasavegaḥ
 kṛtvā tam Madanamañcukāṃ purataḥ
 harsha-vishādākulitām,
 Āśhādhapuraṃ nijam yayau vigrahaḥ. 186

Taraṅga 107.

Manye kalyāṇam eva syāt puruṣasya 'asamaṃ; vidhiḥ
 muhuḥ parikṣate gādham dhīratvaṃ sukha-duḥkhaḥ, 1
 yad ekakam videṣeshu tais tair dāraiḥ pade pade
 Naravāhanadattam tam yojayitvā vyayojayat. 2
 atha 'etam Rishyamūkhādrau sthitam tasmin Prabhāvatī
 Naravāhanadattam sā samāgatya 'abravīt priyā: 3
 «mad-asamnidhi-doshena labdhvā nīto bhavāns tadā
 «tam hi Mānasavegena sabhām, pāpaṃ cikīrṣuṇā. 4
 «tad buddhvā 'āgatya tatkalām, devāvirbhāva-dambaram
 «kṛtvā vidyā-prabhāveṇa, mayā 'iha prāpito bhavān. 5
 «na 'asmin Vidyādharāṇām hi girau balavatām api
 «vidyā-prapañcaḥ kramate, siddha-kṣhetram idaṃ yataḥ; 6
 «mamāpi vidyā-prabhāvo na 'ata eva 'iha sidhyati.
 «tad me duḥkham, katham tvaṃ hi vanyābhāreṇa vatsyasi?» 7
 ity uktavatyā tatra 'āsīt kālākaṅkṣhī tayā saha
 Naravāhanadatto 'sau, dhyāyan Madanamañcukām. 8
 sa ca tat-parvatāsanne Pampā-sarasi pāvane
 divyāśvādāni bubhuje mūlāni ca phalāni ca, 9
 mṛiga-māñṣopadaṇṇam ca puṇyam vāpi-payāḥ papau,
 phalais tīra-taru-bhrashtaiḥ sarasam ca sugandhi ca. 10
 uvāsa vṛikṣa-mūleshu guhā-garbhagrihesu ca,
 Rāmasya 'anuyayau vṛittam tad-deça-vana-vāsinah. 11
 Rāmāçramāñç ca drishṭvā 'atra tasmai tāns tām Prabhāvatī
 sā Rāmāyaṇa-vṛittāntam vinodārtham avarṇayat: 12

Iha Rāmaḥ sa-Saunmitraḥ Sītayā 'anugato vane
 uvāsa tāpasaiḥ sārḍham taru-mūla-kṛitoṣṭajāḥ. 13
 anasūyā 'aṅgarāgeṇa Sītā 'āmodita-kānanā
 iha 'āsta muni-patnīnāṃ madhye valkala-dhāriṇī. 14
 atra Dundubhi-Daityaḥ ca guhāyāṃ Bālinā hataḥ,
 Bāli-Sugrīvayor vaire yad abhūt kāraṇaṃ purā; 15
 Sugrīvo hi bhramād matvā hataṃ Daityeṇa Bālinam,
 guhāyāḥ parvatāir dvāraṃ pidhāya sabhāyo yayau. 16
 Bālī ca bhittvā tad-dvāraṃ, nirgatya niravāsayaḥ
 Sugrīvam, «rājya-kāmo 'tra mām abadhnād asāv», iti. 17
 sa Sugrīvāḥ palāyya 'asminn Rishyamūke kapṭhavaraiḥ
 Hanumat-pramukhaiḥ sārḍham atra sūnau padaṃ vyadhāt. 18
 atha 'etya hema-hariṇa-vyāja-vañcita-cetasāḥ
 jahāra Rāmadevasya Rāvaṇo Janakātmajāṃ. 19
 tataḥ Sītā-pravṛitty-arthī sa Bāli-nidhanārthina
 Sugrīveṇa samam sakhyam atra cakre Ragbūdvaḥ; 20
 bibheda ca bala-jñāptyai tālān sapta 'atra patrīṇā,
 ekam yeshv abhinat kricchrāt so 'pi Bālī mahā-balaḥ. 21
 ito gatvā ca Kishkindhyāṃ, helā-mukṭāika-sāyakaḥ
 hatvā tam Bālinam, virāḥ Sugrīve tac-ṣriyaṃ nyadhāt. 22
 atha Sītā-pravṛitty-arthaṃ Hanumat-prabhṛtiḥv itaḥ
 caturdikkaṃ prayāteshu Sugrīvasya 'anuyāyishu, 23
 iha Rāmeṇa varshāsū saba meghair virāvibhiḥ
 patad-dhārāṣṛutoyaiḥ ca sama-duḥkhair iva 'āsitam. 24
 Sampāti-vacanottīrṇa-vāridheḥ ca Hanūmataḥ
 yatnāt pravṛittau jātāyāṃ, gatvā kapilaiḥ saba, 25
 baddhābdi-setunā tena, hatvā Laṅkeṣvaraṃ ripum,
 ānīye Jānakī devī vimānena 'amunā pathā. 26

«evam prāpsyati kalyāṇam, Āryaputra, bhavān api;
 «āpatsu dhīrān puruṣhān svayam āyānti sampadaḥ.» 27
 ity-ādi kathayantīyā sa Prabhāvatīyā tayā saha
 Naravāhanadatto 'tra kṛidann āsīd itas tataḥ. 28
 ekadā tam ca Pampāyāṃ Vidyādharyāv ubhe divaḥ
 Dhanavaty-Ajināvatīyāv avatīrya 'upajagmatuḥ, 29
 yābhyāṃ sa Gandharva-purāc Ṣṛāvastīm prāpito 'bhavat,
 Bhagīrathayaçā yasyāṃ yena sā paryanīyata. 30
 Prabhāvatīyā 'Ajināvatīyāṃ militāyāṃ sva-sakhyataḥ,
 Naravāhanadattam sā Dhanavaty evam abravīt: 31
 «eshā 'Ajināvatī prāk te vācā dattā sūtā mayā,
 «tasmāt parinayaṣva 'enām, āsanno 'bhyudayo hi te.» 32
 etad Dhanavati-vākyam sakhi-snehāt Prabhāvatī
 Naravāhanadattaḥ ca «tathā!» 'ity abhinanandataḥ. 33
 tato Dhanavati tasmai dadau tām Ajināvatīm
 sa Vatsēṣvara-putrāya yathārha-vidhinā sūtām, 34

sva-vidyā-kalpitoḍāra-divya-sambhāra-sundaram
nirvartayāmāsa ca tat sā sutoḍvāha-maṅgalam. 36

Naravāhanadattam sā tam anyedyur atha 'abravīt:

«nā, putra, yatra tatra 'iha yuktam sthātum ciram tava; 36
«māyī Vidyādhara-jano, na ca kāryam iha 'asti te.
«tad gaccha bhāryā-yuktas tvam Kauçāmbīm adhunā nijām! 37
«aham ca tatrāiva 'eshyāmi Caṇḍasiṅhena sūnūnā,
«sa hi Vidyādharendraiç ca svakair abhyudaya-yate.» 38
evam uktvā Dhanavati sajjotsām iva sā 'ahny api
sitātma-vastra-prabhayā kurvāṇā divam udyayau. 39

Prabhāvaty-Ajināvatyau prāpayāmāsatuç ca tam
Naravāhanadattam te Kauçāmbīm nabhasā purim. 40
so 'tra prāptas tad-udyānam tasyām vyomno 'vatāritah
Naravāhanadatto 'bhūḍ dṛiṣṭah parijanair nijaiḥ. 41
«āgato rājaputro 'yam! diṣṭyā vardhāmahe vayam»,
iti tatra 'udabbūḍ nādo janasya 'atha samantataḥ. 42
tato 'kāṇḍa-sudhā-sāra-saṁsikta iva sotsavaḥ
Vatsa-rājo 'tra, tad buddhvā, yukto Vāsavadattayā 43
Padmāvatyā badhūbhic ca drutaṁ Ratnaprabhāḍibhiḥ,
Yaugandharāyaṇādyāç ca ye Vatsēçvara-mantriṇah, 44
Kaliṅgasenā, sve çaiva sacivā Gomukhādayah
yathārham tam upājagmur, grīṣme hradam iva 'adhvagāḥ. 45
dadṛiçus te ca madhye tam sudaçārhakulam dvayoh
patnyoh Kriṣṇam iva 'āsinaṁ Rukmiṇī-Satyabhāmayoh. 46
«āṅgeshv eva na varteran sphuṭatsv», iti bhayād iva
teshām tad-darçane 'harṣavāṣpaiḥ pidadhire dṛiçāḥ. 47
Vatsa-rājaç ca devyau ca cirād āliṅgya tam sutam
na çekur moktum āṅgeshu prīti-kaṇṭakiteshv iva. 48

tataḥ prahata-tūrye 'tra vartamāne mahotsave,
Naravāhanadattasya bhāryā Vegavataḥ sūtā 49
svasā Mānasavegasya, dyu-mārgeṇa 'avatīrya, sā
āgād Vegavati, buddhvā siddha-vidyā-prabhāvataḥ. 50
patitvā pādāyoh çvaçrū-çvaçurāṇām, nijam patim
Naravāhanadattam sā jagāda caranānatā: 51
«tvat-kṛite durbali-bhūtā sādhyitvā tapovane
«vidyāḥ, punar aham prāptā tava kalyāṇino 'ntikam.» 52
evam uktavati patyā taiç ca 'anyair abhinanditā,
Prabhāvaty-Ajināvatyau sakhyāv upajagāma sā. 53
tābhyām āçliṣhya sā madhye yāvad atra 'upaveçyate,
tāvad mātā 'Ajināvatyā āyayau Dhanavaty api. 54
ājagmuç ca tayā sākam te te Vidyādharaḍhipāḥ,
āçhāditāmbaratalair meghair iva balair vṛitāḥ: 55
tasyā eva suto vīraç Caṇḍasiṅho mahābhujah,
tathā 'Amitagatir nāma tad-bandhuḥ sumahā-balah, 56
sa ca Piṅgalagāndhārah Prabhāvatyāḥ pitā bali,
so 'pi Vāyupathah pūrva-pratipannah sabhāpatih, 57

sa ca Hemaprabhaḥ cūro rājā Ratnaprabhā-pitā
 Vajraprabheṇa putreṇa sākam bala-samanvitaḥ. 58
 Gandharva-rājo Gandharvadattayā sutayā yutaḥ
 āgāt Sāgaradatto 'pi saha Citrāṅgadena saḥ. 59
 upāgataḥ ca te, samyag Vatsa-rājena pūjitāḥ
 saputreṇa, 'āsaneśv atra yathōcitam upāviṣau. 60
 atha Piṅgalagāndhāro rājā jāmātaram kṣhaṇāt
 Naravāhanadattam taṁ jagāda sadasi sthitam: 61
 «tvam cakravartī sarveśham asmākam, deva, nirmitaḥ,
 «atisneha-vaçāt tvām ca vyaṁ sarve 'bhyupāgataḥ; 62
 «iyam Dhanavatī devī çvaçrūḥ te niyata-vratā
 «divyajñānavatī sākṣasūtrā kṛṣṇajināmbarā 63
 «rakṣhitum tvām kṛtodyogā, sākṣhā Bhagavati yathā
 «Sāvitrī siddha-vidyā vā, vandyā Vidyādharaṭṭamaiḥ: 64
 «tad asti kārya-siddhis te; kṁtu yad vacmi, tac çṛiṇu:
 «iha Vidyādharaṇām dvau vedyardhau sto Himācale, 65
 «uttaro dakṣiṇaḥ çaiva, nānā-tac-çṛiṅgabdhūmi-gau;
 «parataḥ kila Kailāśad uttaro, 'rvāk tu dakṣiṇaḥ. 66
 «tatra 'uttarādhipatyārtham idānim duççaram tapaḥ
 «esho 'mitagatiḥ kṛtvā, Çāṅkaram paryatoshayat. 67
 «Naravāhanadattas te cakravartī samihitam
 «karishyati», 'iti tena 'ayam ādiṣṭas tvām upāgataḥ. 68
 «tatra Mandaradevākhyo mukhyo rājā 'asti durmatih;
 «balavān api sādhyāḥ syāt prāpta-vidyasya so 'tra te. 69
 «yas tu dakṣiṇa-madhye 'sti Gaurimuṇḍa iti çrutāḥ
 «rājā, vidyā-prabhāveṇa sa duṣṭātmā 'atidurjayaḥ, 70
 «sa ca Mānasavegasya çatros te paramaḥ subṛit;
 «yāvad na sādhitāḥ so 'tra, tāvat kāryam na sidhyati. 71
 «tat tvam sādhyā sotkarṣam çigṛam vidyā-balam mahat!»
 iti Piṅgalagāndhāreṇa 'ukte, Dhanavatī jagau: 72
 «vādham, putra! yathā 'ayam te rājā vadati, tat tathā.
 «Siddhakṣhetram ito gatvā, vidyā-siddhy-artham Īçvaram 73
 «ārādhaya! prakarṣo hi tat-prasādam vinā kutah?
 «militāḥ ca 'atra rakṣanti rājānas tvām amī», iti. 74
 tataḥ Citrāṅgado 'vādid: «evam etad; aham punaḥ
 «sarveśham agrayāy eva, vijayaḥ kriyatām!» iti. 75
 atha 'etad eva niçcitya, kṛtvā prasthāna-maṅgalam,
 pitror udvāṣpayoḥ pādau gurūṇām ca prapamya saḥ, 76
 dattāçis taiḥ, samāruhya bhāryābhiḥ sacivais tathā
 saba 'Amitagati-prajñā-kalpitām çivikōttamām, 77
 Naravāhanadatto 'taḥ pratasthe, sthagayan nabhaḥ
 kalpānta-pavaṇoddhūta-sāgarāmbho-nibhair balaiḥ, 78
 senā-nāda-pratiçrudbhīr diganteshu, «Dyucāriṇām
 «āgataḥ cakravartī va!» iti samvādayann iva. 79
 kṣhaṇāt taiç ca sa Gandharvapati-Vidyādhareçvaraiḥ
 Dhanavatyaḥ ca nīto 'bhūt taṁ Siddhakṣhetra-parvatam. 80

tatra 'ādishta-vrataḥ Siddhaiḥ prātaḥ-snāyī phalāccaṇaḥ
bhūmi-çāyī tapaḥ cakre Çaṅkarārādhanāya saḥ. 81
parivārya ca tam tasthā rājānas te Dyucāriṇām
sarvataḥ kṛita-samrakṣhā divā-ñiṣam atandritāḥ. 82
Vidyādhara-kumāryo 'tra tapasyantaṁ tam utsukāḥ
netra-prabhābhiḥ samvīta-kṛiṣṇājinam iva vyadhuḥ; 83
tac-cintāntarmukhair netraiḥ karaiḥ ca 'urasthalārpitaiḥ
adarçayann iva 'anyās tam pravīṣṭam hṛidi tatksaṇam. 84
pañca 'aparāḥ ca, dṛiṣṭvā tam, sad-Vidyādhara-kanyakāḥ
madanānala-samtaptāḥ cakrire samayaṁ mithaḥ; 85
«yam pañcabhir asmābhiḥ sakhibhir yugapat patih
«varaṇyo, vivāhaḥ ca tadvat kāryo, na bhedataḥ; 86
«ekā yadi prithak kuryād vivāham amunā, tataḥ
«pravesṣṭavyo 'gnir asmābhis tām uddiçya sakhi-druham.» 87
iti divyāsu kanyāsu koḥubhyatiṣu vibhāvya tam,
tatra 'akasmād mahotpātāḥ prādur āsāns tapovane: 88
vavan vāyur mahā-raudro bhadrān unmālayan drumān,
«evam çūrāḥ patishyanti raṇe 'tra», 'iti vadann iva; 89
«kim atra syād?» iti bhayād iva bhūmir akampata;
bhītāvakaça-dānārtham iva 'açīryanta sānavah; 90
«Vidyādharaḥ! prabhuṁ yatnād imam rakṣhata rakṣhata!»
ity abravīd iva 'anabhra-ghora-çabdam nabhastalam. 91
Naravāhanadattaḥ ca so 'sminn utpāta-sambhrame
dhyāyan nishkampa eva 'āsīd bhagavantaṁ Trilocanam. 92
samnaddhās te ca Gandharvarāja-Vidyādhareçvarāḥ
anishṭāçaṅkino virās tam rakṣhanto 'vatasthire, 93
mumucuḥ sinhanādāṇḥ ca vyādhūtāsi-latā-vanāḥ
bhartsayanta iva 'utpātān ahitāgama-çaṁsināḥ. 94
tato 'nyedyur akasmāc ca kalpāntāmbuda-meduram
Vidyādhara-balaṁ vyomni ghora-nādam adriçyata. 95
«so 'yam Mānasavegena Gaurīmuṇḍaḥ saha 'āgataḥ»,
ity uvāca smarantī svām vidyām Dhanavati tadā. 96
tato Vidyādhareṇdrāns tām sa-Gandharvān udāyudhān
samaṁ Mānasavegena Gaurīmuṇḍo 'bhyadhāvata; 97
«kva mānuṣho 'yam, kva vayan? tad etat-pakṣhapātīnām
«darpam vaḥ çamayāmy adya, Dyucarā!» iti vādinam 98
Citrāṅgado 'tha tam krodhād dhāvan pratyabhiyuktavān.
rājā Sāgaradattaḥ ca Gandharvāṇām adhiçvaraḥ, 99
Caṇḍasīnha-'Amitagatī, rājā Vāyupathas tathā,
kṛipa Piṅgalagāndhārāḥ: sarve Vidyādhareçvarāḥ 100
pāpam Mānasavegam tam abhyadhāvan mahārathāḥ,
sīnhā iva 'abhiçarjantaḥ senā-samudayānvitāḥ. 101
sainya-reṇu-ghanākīrṇam çastra-jvālā-taḍillatam
patad-raktāmbu tad abbūd ghoram samara-durdinam. 102
çonitāsava-sampūrṇam kīrṇa-çatru-çiro-balim
cakrur Bhūta-mahāyāgam iva Citrāṅgadādayaḥ. 103

kabandha-grāha-sampūrṇā vabad-āyudha-pannagāḥ
prāvartanta milad-medo-dīṇḍirā rudhirāpagāḥ. 104

hata-sainyo badha-prāpto Gaurimuṇḍas tataḥ ca saḥ
pūrvarādhita-supritāṃ Gauri-vidyāṃ samasmarat. 105
āvīrbhūya ca sà śākshāt Trinetrā triṇīkṣṇayudhā
Naravāhanadattīyāṃ pravīrāns tām amohayat. 106

tato labdha-balo bāhuyuddhāya 'abhyapatad nadan
Naravāhanadattam tām Gaurimuṇḍaḥ pradhāvya saḥ. 107
tad-bāhuyuddha-viddhaḥ ca mayī sasmāra tām punaḥ
sa vidyām, tad-balāt tām ca bāhvor ādāya khaṃ yayau. 108
hantum Dhanavatī-vidyā-balāt tām tu sa na 'açakat
Gaurimuṇḍo nripasutam, cikshepa tv agniparvate. 109

so 'pi Mānasavegas tāns tat-sakhīn Gomukhādīkām
grihītvā, 'utpatya gaganam, dikshu prāsthād anāsthayā. 110
utkshiptās te ca rakshitvā Dhanavatī prāyuktayā
rūpiṇyā vidyayā bhinnāḥ sthāpyante sma mahītale. 111
'siddha-kāryam kuṣalinam cīghram prāpsyatha tām prabhum',
ity āçvāsya 'eka-çastān sà vidyā tesām tiro dadhe. 112
tato 'vijitam asmābhir' iti matvā, yathāgatam
saha Mānasavegena Gaurimuṇḍo yayau grihām. 113

'Naravāhanadatto vaḥ siddha-kāryaḥ sameshyati,
'na tasya 'anishṭam asti', 'iti Dhanavatī 'abhyudirite, 114
te 'py asta-mohā Gandharvanātha-Vidyādhareçvarāḥ
Citrāṅgadādayaḥ svāni jagmur sthānāni samprati. 115
sāpi sarva-sapatnībhiḥ sahitām Ajināvatīm
eva-sutam tām grihītvā, svam yayau Dhanavatī griham. 116

so 'pi Mānasavegas tām gatvā Madanamañcukām
uvāca: «sa hato bhartā tava, tad bhaja mām!» iti. 117
«sa vo hanta na tām kaçcid hanyād Deva-nirmitam!»
iti sà tat-puraḥ-sthāpi hasantī pratyuvāca tam. 118

Naravāhanadattam ca tad-dviṣhā vahniparvate
kshipyamānam tadā 'āgatya divyaḥ ko 'py agrabit pumān, 119
nināya ca 'āçu rakshitvā çitam Mandākini-tatam.
'ko bhavān?' iti priṣṭaḥ ca tena, 'āçvāsya jagāda tam: 120
'Amṛitaprabha-nāmā 'aḥam, deva, Vidyādharaḥ dhipaḥ,
'preshitaḥ ca Hareṇa 'asmi rakshārtham bhavato 'dhuuā. 121
'ayam ca tad-nivāso 'driḥ Kailāsaḥ te sthito 'grataḥ;
'atra 'ārādhyā Çivam, çreyo nirvighnam tvam avāpsyasi. 122
'tad ehy atra nayāmi tvām!» ity uktvā tatra tatksanāt
prāpya 'āmantrya ca yayau so 'tha Vidyādharoṭtamah. 123

Naravāhanadatto 'pi, Kailāsam samavāpya, saḥ
tapasā toshayāmāsa tatra 'agra-stham Vināyakam. 124
tena dattābhyanujñāç ca praviçya Girijāpateḥ
āçramam, niyama-kshāmo dadarça dvāri Nandinam. 125
kṛita-pradakṣiṇam ca 'etaṃ sa Nandī sadayo 'bravīt:
'prāyaḥ siddho 'si, vighnā hi praçāntās te tava 'adhunā. 126

«tad iha-sthas tapasya tvam Bhagavat-toṣaṇāvadhi
 «duritaghna-tapaḥ, çuddhi-savyapekṣhā hi siddhayaḥ.» 127
 ity ukte Nandinā, dhyāyan devaṃ devīm ca Pārvatīm,
 Naravāhanadatto 'tra tapas tepe 'nilācanaḥ. 128
 tapas-tuṣṭaḥ ca bhagavān sa dattvā darṣanam Çivaḥ
 devyā Girijayā sārddham evaṃ prahvaṃ tam ādicat: 129
 «Vidyādharaṇām sarveshām cakravartī bhava 'adhunā!
 «sarvāḥ sarvāṭiçāyinyo vidyāḥ prādur bhavantu te! 130
 «asmat-prasādāc çatrūṇām avijeyo bhaviṣyasi,
 «acchedyaḥ cāpy abhedyāḥ ca hanishyasy akhilān ripūn. 131
 «driṣṭe tvayi na vidyāc ca prabhaviṣyanti te dvishām.
 «tad gaccha, Gaurī-vidyāpi tvad-āyattā bhaviṣyati.» 132
 iti Gaurya samaṃ dattvā varāns, tasmai dadau Haraḥ
 cakravartī mahat padma-vimānaṃ Brahma-nirmitam. 133
 tatas tasya 'āvīr āsaṃ tā vidyāḥ sarvāḥ savigrahāḥ,
 «kim ādicasi, yat kurma?» ity ājñā-sādhanaṭsukāḥ. 134
 iti Naravāhanadattaḥ
 siddha-varaṅghaḥ praṇamya Parameṣam,
 adhiruḥya tac ca divyaṃ
 padma-vimānaṃ, tad-abhyānujñātaḥ, 135
 prathamam tāvad ayāsīd
 Amitagates tasya Vakrapura-saṃjñam
 puram, āvedita-mārgam
 vidyābhiḥ, siddha-cāraṇodgītaḥ. 136
 so 'py ārūḍha-vimānaṃ
 vyomnā prāptaṃ vilokya taṃ dūrāt,
 Amitagatiḥ samupetya
 sva-grihaṃ praveçayat kṛita-praṇatiḥ. 137
 pradadau ca tatra varpita-
 nija-siddhi-prāptaye mudā tasmai
 Naravāhanadattāya sa
 Sulocanākhyāṃ upāyanaṃ sva-sutām. 138
 so 'tra tayā saha Vidyā-
 dhara-lakṣmyā 'iva 'āptayā tadā 'aparayā
 nayati sma cakravartī
 tatṭṭsavam prītimāns tad ahaḥ. 139

Taraṅga 108.

Tato Vakrapure tatra sthitam āsthāna-vartinam
 Naravāhanadattaṃ taṃ nūtanam cakravartinam 1

anyedyur, avatīryaiva vetra-hasto nabhastalāt,
upagamya pumān ekah prāṇamya 'evam vyajjīṇapat: 2
«cakravartī-pratibhāram viddhi, deva, kramāgatam
«mām Paurarucidevākhyam sva-sevārtham upāgatam.» 3
tac cṛutvā, so 'mitagater mukham aikshata, tena ca
«satyam, deva!» 'iti vijñaptāḥ, kṣatṛitve 'bhinananda tam. 4

atha prabhāvato buddhvā, Vegavaty-ādibhiḥ saha
tat-patnibhir Dhanavatī, Candasiṇhaḥ ca tat-sutaḥ, 5
tathā Pingalagāndhāro rājā Vāyupathānviṭaḥ,
sāmaḥ Sāgaradattena tatra Citrāṅgadaḥ ca saḥ 6
āyayuh sānya-ruddhārkāḥ saha Hemaprabhādibhiḥ,
para-tejo-'sahishṇutvam sūcayanta iva 'agrataḥ. 7
upetya pādayos tasya nipetuḥ cakravartināḥ,
so 'pi sammāsayāmāsa yathārham svāgatena tān; 8
Dhanavatyās tu carāṇau gauravāt prāṇanāma saḥ,
sāpi jāmataram prītā tam ācīrbhir avardhayat. 9
uktātma-siddhi-vṛttāntās tena te prabhuṇā tataḥ
Candasiṇhādayaḥ sarve pramodaṃ sutarāṃ dadhuḥ. 10

pārçvopayātāḥ patnīḥ ca dṛiṣṭvā, Dhanavatīm tadā
cakravartī sa papraccha: «kva te me sacivā?» 'iti. 11
«kṣiptā Mānasavegena rakṣitvā sthāpitā mayā
«vidyā-mukhena te bhinnā», 'iti sā pratynvāca tam. 12
tataḥ ca 'ānāyayat tān sa, vidyām ādiçya rūpiṇīm;
āgatān priṣṭha-kuçalān pāda-lagnān jagāda ca: 13
«iyanto divasāḥ kena katham kutra 'ativāhitāḥ?
«ity ekaikena yushmābhiḥ citram me kathyatām», 'iti. 14
tato 'vādīt sva-vṛttāntam ādāv eva sa Gomukhaḥ: —

Dviṣhā kṣiptam tadā kāpi devī mām hastayor adhāt, 15
āçvāsya dūre 'raṇye ca sthāpayitvā tiro dadhe.
tato 'ham duḥkṛito deham tyaktum aiccham prapātataḥ. 16
«mā 'evam, Gomukha! siddhārtham punar drakshyasi tam prabhum»,
iti mām tāpasas tāvat ko 'py upetya nyavārayat. 17
«kas tvam? katham ca vetsy etad?» 'ity uktaḥ ca mayā tataḥ,
«ehy āçramam me! vakshyāmi tatra 'etad», 'iti so 'bravīt. 18
tato mad-nāma-vijñāna-sūcī-jñāna-sāmpadā
aham tena saha 'agaccham Çivakṣhetram tad-āçramam. 19
tatra me sa kṛitātithyaḥ katham svām evam abhyadhāt: —

Nāgasvāmī 'iti nāmnā 'aham Kuṇḍinākhyāt purād dvijaḥ. 20
pitari svar-gate, so 'ham gatvā Pāṭaliputrakam,
Jayadattam upādhyāyam vidyā-hetor upāsadam. 21
çikṣhyamāṇo 'pi jādyena na yadā 'akṣharam apy aham
avidam, tena mām tatra chātrāḥ sarve 'py upāhasan. 22
tato 'vamāna-grasto 'ham prasthito Vindhyavāsiniṃ
drashtum, ardha-pathe prāpam puram Vakrolakābhidham. 23
tatra mahyam pravishṭāya bhikṣārtham gṛihṇī gṛihāt
ekasmād rakta-kamalam pradadau bhikṣayā suha. 24

tad grihītvā, 'aparam geham prāptam mām vikshya ca 'abravīt
 tatratyā grihīnī: «hā dbig! yoginyā svikrito bhavān. 25
 «paçya! datto nri-hastas te raktābja-vyājato 'nayā.»
 tac çrutvā yāvad īkshe 'ham, tāvat pāṇih sa, na 'ambujam. 26
 tat tyaktvā, 'atha patitvā 'asyāḥ pādāyor, aham abruvam:
 «mātaḥ, kurushva 'upāyam me tathā, jīvāmy aham yathā!» 27
 tac çrutvā, mām avādīt sâ: «gaccha, 'ito yojana-traye
 «Devarakshita ity asti grāme Karabhake dvijah. 28
 «tasya 'asti kapilā gehe sākshāt Surabhir uttamā,
 «sâ 'adya tvām çaranam prāptam rakshishyati niçām imām.» 29
 evam tayā 'uktaḥ sabbhayo dhāvann, asmi dinakshaye
 prāptavān Karabha-grāme griham tasya dvijanmanah. 30
 praviçya tatra dṛishṭvā 'aham kapilām tām prapamya ca,
 «bhītas tvām çaranam, devi, prāpto 'smi», 'iti vyajijñāpam. 31
 tāvat sâ tarjayanti mām anyābhiḥ saha yoginī
 tatra 'āgād nabhasā naktam, mad-mānsa-rudhirārthini. 32
 tad dṛishṭvā, kapilā sâ 'atha khura-madhye niveçya mām
 arakshad, yodhayanti tā yoginīr akhilām niçām. 33
 prātas tāsu gatāsv, eshā kapilā vyaktayā girā.
 mām avocad: «na, putra, 'aham tvām çakshyāmy adya rakshitum. 34
 «tad gaccha, pañca-yojinyām ito 'raṇye Çivālaye
 «asti Bhūtiçivo nāma jñānī pāçupatottamah; 35
 «sa rakshishyati rātrim tvām adya 'ekām çaranāgatam.»
 tac çrutvā, tam prapamyaiva, tato 'ham prasthito 'bhavam, 36
 drutam Bhūtiçivam tam ca prāpya 'aham çaranam çritāḥ.
 naktam ca tatra yoginyas tās tathāiva 'āgaman punah. 37
 tataḥ praveçya mām antar griham, Bhūtiçivah sa tāḥ
 triçûla-hasto dvāra-atho yoginīr nirabhartsayat. 38
 jītvā 'etā, bhojayitvā mām prātar Bhūtiçivo 'bhyadhāt:
 «brahman, na çakshyāmy adhunā rakshitum tvām aham punah. 39
 «tad asti Samdhyāvāsākhye yojaneshu daçasv itah
 «grāme Vasumatir nāma vipras; tasya 'antikam vraja! 40
 «tatas tritīyam adya tvām rātrim uttīrya mokshyase.»
 ity uktaḥ tena, natvā tam, tataḥ prasthitavān aham. 41
 gacchataç ca 'adhvano dairghyād gato 'stam me 'ntarā ravih,
 yoginyas tāç ca mām naktam agrihñann etya prishṭhataḥ. 42
 mām grihītvā ca yāvat tā hṛishṭā yānti vihāyasā,
 tāvat tāsām puro 'pūrvā yoginyo 'nyāḥ parāpatan. 43
 tābhiḥ saha udabhūd āsām akasmād yuddham ākulam,
 tena tāsām aham hastād bhrashto deçe 'tinirjane. 44
 ekam eva 'atha tatra 'aham apaçyam mandiram mahat,
 «praviç!» 'iti bruvad iva dvāreṇa 'apāvṛitena mām. 45
 palāyya 'abhyantare tatra praviçya 'aham bhayākulah
 adrāksham adbhutākārām nārīm nārī-çatānvitām, 46
 prakāçamānām prabhayā pradoshā-jvalitām iva
 rakshā-mahaushadhiṇ sṛishṭām dhātrā mad-anukampayā. 47

kṣaṇād mayā samācvasya priṣṭhā, sā mām abhāshata:
 «Yakṣiṇy ahaṃ Sumitrākhyā cāpād evaṃ iha sthitā. 48
 «mānuṣeṇa ca me saṅgaḥ pradishṭaḥ cāpa-çāntaye;
 «tad mām açaṅkita-prāpto bhajasva, bhava nirbhayaḥ!» 49
 ity uktvā, kṣhipraṃ ādiçya dāsīḥ, snāna-vilepanaiḥ
 vastrair āhāra-pānaiḥ ca hṛiṣṭaṃ sā mām upācarat. 50
 kva dāginībhyo bhūtiḥ sā, kva sukhaṃ tac ca tatksaṇam?
 acintyo vata daivenāpy āpātaḥ sukha-duḥkhayoḥ. 51
 tatas tayā samaṃ tatra Yakṣiṇyā tāny ahāny ahaṃ
 sukhaṃ āsam; atha svairam ekadā sā 'abravīṭ ca mām: 52
 «kṣiṇaḥ cāpaḥ sa me, brahmaṇs! tad ito 'dya vrajāmy ahaṃ,
 «mat-prasādāc ca divyaṃ te vijñānam sambhaviṣyati; 53
 «tapasvī siddha-bhogaḥ ca nirbhayaḥ ca bhaviṣyasi.
 «iha-stho 'smad-grihasya 'asya mā drākṣhīr madhyamaṃ puram!» 54
 evaṃ uktvā tiro 'bhūt sā; tato 'haṃ kautukena tat
 madhyamaṃ puram ārdḍhas, tatra 'apaçyaṃ turaṅgamam. 55
 tena 'ahaṃ nikaṣṭaṃ prāptaḥ kṣhipto 'çvena khurābataḥ,
 kṣaṇād adrākṣham ātmānam sthitam asmin Çivālaye. 56
 tataḥ prabhṛiti ca 'atra 'ahaṃ sthitaḥ, siddho 'smi ca kramāt.
 tad itthaṃ mānuṣasyāpi trikāla-jñānam asti me. 57
 evaṃ ca kleṣa-bahulāḥ sarvasyāpi 'iha siddhayaḥ.
 tad iha 'āssva! tava 'abhiṣṭa-siddhiṃ Çambhur vidhāsyati. — 58
 ity ukto jñāninā tena tatra 'iyanti dināny ahaṃ
 tvat-pāda-prāpti-jātāsthaḥ sthito 'bhūvaṃ tad-āçrame. 59
 svapnādisṭha-bhavat-siddhiḥ Çarveṇa 'adya kila, prabho,
 kayāpy ahaṃ iha 'ānito grihītvā divyayā striyā. — 60
 «ity eṣha mama vṛttānta», ity uktvā Gomukhe sthite,
 Naravāhanadattāgre Marubhūtir atha 'abravīt: — 61
 Kṣhiptaṃ Mānasavegena mām tadā kāpi devatā
 pāṇyor vidhāya, vinyasya dūre 'ṭavyāṃ, tiro 'bhavat. 62
 tato 'haṃ tatra duḥkhāto maraṇopāya-cintayā
 bhrāmyan, nadī-parikṣiptaṃ drishṭavān ekam āçramam. 63
 tatra praviçya ca 'apaçyam upaviṣṭaṃ çilātale
 jaṭābhis tāpasam, taṃ ca praṇamya 'ahaṃ upāgamam. 64
 «kas tvam? katham anuprāpto 'sy etāṃ bhūmim amānuṣim?»
 iti priṣṭhaḥ ca tena 'ahaṃ, tasmai sarvaṃ avarṇayam. 65
 tataḥ sa buddhvā 'avocad mām: «mā 'ātmānam sāmprataṃ badhiḥ!
 «jñāsyasi 'iha prabhor vārtāṃ, tataḥ kartāsi yat kṣhamam.» 66
 iti tad-vacanād yuṣmad-vārtā-jijñāsayā sthite
 mayi, tatra striyo divyā nadīm taṃ snātum āgaman. 67
 so 'tha mām tāpaso 'vādīd: «gaccha, 'asyā vastram ānaya
 «āçu snāntyās tvam ekasyā! vārtāṃ jñāsyasy ataḥ prabhō.» 68
 tac çrutvā, 'ahaṃ tathā 'akārṣham; mām anvagāc ca sā badhūḥ
 hṛita-vastrā 'ārdra-vasanā sva-hasta-svastika-stanī. 69
 «Naravāhanadattasya vārtāṃ ākhyāya, vāsasī
 «grihāṇa!» ity uditā tena tāpasena 'atha sā 'abravīt: 70

«Naravāhanadatto 'dya Haram ārādhayan sthitah
 «Kailāse, divasair Vidyādhara-samrād bhaviṣyati.» 71
 evam uktavati tasya sampede tāpasasya sā
 bhāryā cāpa-vaçād divyā tat-kathā-samstavā badhūḥ. 72
 tatas tayā samam tasthau Vidyādharyā sa tāpasah,
 tad-girā ca 'aham tatra 'āsam jātāsthas tvat-samāgame. 73
 dinaiḥ sagarbhā ca satī, garbham dyuṣṭrī prasūya tam,
 sā 'avocat tāpasam: «çāntaḥ çāpas tvat-saṅgato mama. 74
 «bhūyo mat-saṅga-vāñchā te yadi, tat taṇḍulaiḥ saha
 «paktvā mad-garbham etaṁ tvam bhūñkṣva! prāpeyasi mām tataḥ.» 75
 ity uktvā 'asyām prayātāyām, etad-garbham sataṇḍulam
 paktvā 'bhuktvā, 'anvagād etaṁ kham utpatya sa tāpasah. 76
 aham tad-ukto 'py ādau tad na 'ācnam; siddhim avekshya tu,
 bhakta-sikṭha-dvayam prāpya pākabhāṇḍād abhakṣhayam. 77
 tena yatra 'aham aṣṭhivam, abhūt tat tatra kāñcanam;
 aṭha 'adainyaḥ paribhrāmyan prāpam ekam aham puram. 78
 tatra veçyā-grihe hemnā tena 'ndāra-vyayasya me
 vasato vamanam prādāj jīñāsuh kuṭṭanī chalāt. 79
 tena me vamato bhāsvat-padmarāga-nibhe ubhe
 prāgbhukta-bhakta-sikṭhe te mukhena niragacchatām. 80
 nirgate eva kuṭṭanyā grihite bhakṣhite ca te;
 naṣṭā 'aṭha hema-siddhiḥ sā kuṭṭanyā me hṛitā tayā. 81
 «sa candrārḍhaḥ Çivo yo 'pi, Harir yaç ca sa kaustubhaḥ:
 «tat taylor vedmi kuṭṭanyā gocarāyatane phalam. 82
 «kimca 'idrig eṣha samsāro bahv-āccaryo bahu-chalaḥ
 «paricchettum kadā kena samudra iva pāryate?» 83
 ity aham vimṛṣan khinnas tvat-prāptyai Caṇḍikā-griham
 agaccham tapasā devīm tām ārādhayitum tataḥ. 84
 trirātropoṣhitam sā mām devī svapne samādiçat:
 «siddha-kāmaḥ sa te svāmī sampanno; gaccha, paçya tam!» 85
 etac çrutvā prabuddho 'dya prātar devyā kayāpy aham
 tvat-pādamūlam ānita: ity eṣhā, deva, me kathā. — 86
 ity uktavantam kuṭṭanyā Marubhūtim viḍambitam
 Naravāhanadatto 'sau jahāsa saha pārçvagaiḥ. 87
 tato Hariçikho 'vādīt: — Prāptam mām ripuṇā tadā
 Ujjayinyām nyadhāt kāpi rakṣitvā, deva, devatā. 88
 tatra 'aham duḥkhito deham tyaktum icchan, niçāgame
 gatvā çmaçānam tatratyaiḥ kāṣṭhair aracayam citām; 89
 tām prajvālya ca tatra 'aguim pūjayantam upetya mām,
 Tālajaṅgha iti khyāto Bhūtāḍhipatir abhyadhāt: 90
 «kimertam praviçasy agnim? sthito jīvan sa te prabhuh,
 «pūrṇa-sva-siddhi-kāmena tena tvam saṃgamishyasi.» 91
 iti mām maraṇāt prītyā sa krūro 'pi nyavārayat;
 grāvāṇo 'py ādratām kecit vrajanty abhimukhe vidhau. 92
 gatvā tato 'ham devāgre tapasyaṇç ca ciram sthitah,
 tava 'anītaḥ kayāpy adya pārçvam devatayā, prabho! — 93

evaṃ Hariṇikheṇa 'ukte tathāiva 'anyair api kramāt,
 Naravāhanadatto 'sau rājā 'Amitagater girā 94
 tāṃ arhantīm Dhanavatīm prerya Vidyādharaṇcitām
 tebhyaḥ sva-sacivebhyo 'pi vidyāḥ sarvā adāpayat. 95
 tato Vidyādhari-bhūteshū eshu tat-saciveshū api,
 «çatrūṇ jaya 'adhunā!» 'ity ukte Dhanavatya, çubhe 'hani 96
 sa cakravarti-sainyānāṃ prayāṇārambham ādiçat
 vīro Govindakūṭākhyaṃ Gaurimuṇḍa-puraṃ prati. 97
 atha 'uccacāla channārkaṃ Vidyādhara-balaṃ divi,
 vairi-çitakarākāla-rāhūdaya-kṛita-bhramam. 98
 Naravāhanadatto 'pi svayam āruhya karṇikām
 tasya padma-vimānasya, bhāryāḥ svāḥ keçareshu ca 99
 āropya, patreshu sakhiṇṇ, Caṇḍasiṃhādikesu ca
 puraḥsareṣu, nabhasā pratasthe vijayāya sah. 100
 gacchanṇ ca 'ardha-patha-prāpte tasthau Dhanavati-grihe
 tad-arçitaḥ saṁs tad-ahar Mātāṅgapura-saṃjñake. 101
 tatra-sthaṇ ca 'āhavāhvāne dūtāṃ ekāṃ vyasarjayat
 Vidyādhareçayor Gaurimuṇḍa-Mānasavegayoḥ. 102
 anyedyuṣ tatra Mātāṅgapure patnīṃ nidhāya sah,
 Govindakūṭaṃ taṃ prāyād rājabhīr Dyucaraṇiḥ saha. 103
 tatra yuddhāya tau Gaurimuṇḍa-Mānasavegakau
 nirgatau pratyagriḥṇaṣ te Caṇḍasiṃhādayo 'grataḥ. 104
 pravṛtta-samarādishṭa-patat-subhata-pādapaḥ
 so 'bhūḍ Govindakūṭādriḥ sravad-rudhira-nirjaraḥ; 105
 rakta-lipta-rasat-khadgalatā-jihvo vyajrimbhata
 saṃgrāma-kālāḥ, çūrāṇāṃ jighatsur jīvitāni sah; 106
 māṇsāṣṇig-matta-Vetāla-tāla-vādyā-viçāṅkataḥ
 abhūḍ nrityat-kabandho 'sau Bhūta-prītyai raṇṇsavah. 107
 atha Mānasavegaṃ taṃ raṇe 'smin saṃmukhāgatam
 Naravāhanadattaḥ sa svayam abhyapatat krudhā. 108
 abhipatya ca keçeshu grihītvā, tasya tatksaṇam
 cakravartiḥ sa ciccheda çiraḥ khadgena pāpmanah. 109
 tad dṛṣṭvā kupitaṃ tatra Gaurimuṇḍaṃ pradhāvitam
 keçeshū ākrishya, tad-dṛṣṭi-nashṭa-vidyā-balaṃ, bhuvi 110
 kshiptvā, grihītvā 'aṅghri-yuge bhramayitvā nabhastale,
 Naravāhanadatto 'sau taṃ çilāyāṃ acūrṇayat. 111
 evaṃ tena tayor Gaurimuṇḍa-Mānasavegayoḥ
 batayos, tad-balaṃ bhīmam agāc keçhaṃ palāyanam. 112
 papāta pushpa-vṛṣṭiḥ ca tasya 'aṅke cakravartinah,
 gagana-sthāḥ surāḥ sarve «sādhu sādhu!» iti ca 'abruvan. 113
 atha 'atra Gaurimuṇḍasya rājadhānīm viveça sah
 Naravāhanadattas taiḥ svaiḥ sarvai rājabhiḥ saha. 114
 tadāiva Gaurimuṇḍādi-sambaddhās tasya çāsanam
 etya Vidyādharaḍhīçāḥ prapātāḥ pratipedire. 115
 tato 'tra nibatārāti-rājya-prāpty-utsavāntare
 upetya taṃ Dhanavatiḥ sa samrājāṃ vyajijñapat: 116

«deva, 'asti Gaurimundasya sūtā trailokya-sundari,
«tām lhatmatikā-nāmnīm upayacchasva kanyakām!» 117
ity uktaḥ sa tayā, rājā tām ānyyaiva tatksaṇam
upayame, tayā sākam āsic ca tad-ahañ sukhī. 118

prātar Mānasavegasya purād Madanamañcukām
ānāyayad Vegavatī-Prabhāvatyan viśrija saḥ. 119
ānitā harsha-vāṣpārdra-vikasvara-mukhī patim
udaya-sthaṃ hatārāti-tamasam pravilokya tam 120
cūram viraha-doshānte bheje kām api sampadam,
sāvaçyāya-jalotphulla-kamalā nalinī 'iva sā. 121
so 'pi tasyai tadā dattvā sarva-vidyāç, cirotsukaḥ
reme tayā samam sadyaḥ prāpta-Vidyādharatvayā. 122
nināya tāni ca 'ahāni bhāryābhiḥ saha tatra saḥ
Gaurimunda-purodyāna-vartī pāñādi-ñilayā. 123
Prabhāvatīm viśrija, 'atra Bhagīrathayaça api
ānāyitābhūt tena 'atha, vidyāç ca 'asyai sa dattavān. 124

ekadā ca tam āsthāna-vartinam cakravartinam
yathāvad etya vijñaptavantau Vidyādharaḥ ubhan: 125
«āvām uttara-vedyārdham, deva, 'abhūva gatāv itaḥ
«jñātum Mandaradevasya ceshtām Dhanavati-girā. 126
«tatra dṛiṣṭaḥ sa ca 'āsthāna-gato Vidyādhareçvaraḥ
«āvābhyām channa-dehābhyām, evam yushman prati bruvan: 127
«çrutam mayā, yad nihatā Gaurimundādayo 'khilāḥ
«Naravāhanadattena prāpya Vidyādhareçatām; 128
«tad upekshyo na so 'smābhir, hantavyas tu 'udbhavan ripuḥ.»
«etac çrutvā vacas tasmād, āvām vaktum iha 'āgatau.» 129

iti cāra-mukhāc çrutvā babbau kopākulā sabhā
Naravāhanadattasya padminī 'iva 'anilāhatā: 130
Citrāngadasya bāhū svau vidhūta-prasṛitau punaḥ
amārgatām iva 'ādeçaṃ yoddhum valaya-niḥsvanaiḥ; 131
hāro 'mitagater vakshasy utphullaḥ çvasataḥ krudhā,
«uttishṭha 'uttishṭha, vira, tvam!» iti 'iva muhur abravīt; 132
bhūmim Piṅgalagāndhāraḥ kareṇa ghnana saçabdakam
cūrṇanopakramopkaram iva vyadhita vairiṇām; 133
mukhe Vāyupathasyāpi bhrukuṭiḥ padam ādadhe
kālena 'āropitā cāpalatā 'iva 'antāya tad-dvishām; 134
sarpkruddhaḥ pāṇinā pāṇim Caṇḍasiṅhaḥ pramardayan,
«evam vinirmanthishyāmi çatruṇ», ity abhyadhād iva; 135
bāhuh Sāgaradattasya karāṣphālana-janmanā
çabdena mūrchatā vyomni ripum āhvayata 'iva tam. 136
Naravāhanadattas tu kope 'py āsīd anākulaḥ;
akshobhyatāiva mahatām mahattvasya hi lakṣaṇam. 137

Dyucāri-cakravarty-aṅga-ratna-sādhana-pūrvakam
çatrum sa jetum cakre 'tra yātrāyai niçcayam tadā. 138
«atha 'aruha vimānam tat sabhāryaḥ sacivānvitāḥ
cakravartī pratasthe sa taḥ Govindakūṭataḥ. 139

te ca sarve 'pi Gandharvarāja-Vidyādharaḍhipāḥ
 sabalāḥ parivṛitya 'etaṁ celuḥ, candram iva grahāḥ. 140
 Dhanavatyāṁ purogāyāṁ, aha 'āsādyā Himācalam
 Naravāhanadattaḥ sa prāpad ekam mahat sarah, 141
 sita-padmocchrita-chatram utpatad-haṁsa-cāmaram
 upasthitam iva 'ādāya samrād-yogyam upāyanam, 142
 uccair abhimukhoḍastair vici-hastair addrataḥ
 kurvat sāmprājya-saṁsiddhi-snānābhvanam iva 'asakṛit. 143
 «cakravartin, sarasy asmin snātavyam bhavatā», 'iti saḥ
 samrād Vāyupathena 'uktas tatra snātum avātarat. 144
 «na 'acakravartinah snānam sidhyaty atra; tad adya te
 «siddham tac cakravartitvam», iti divyā 'abravīc ca vāk. 145
 tac ṣrutvā cakravartī sa prahṛṣṭas taj-jalāntare
 cikrida 'antaḥpuraiḥ sārḍham, Pāthaspatir iva 'ambudhau; 146
 dhautāñjanāruṇa-driṣaḥ ḍaṭha-dhammilla-bandhanāḥ
 reme so 'tra priyāḥ paçyann aṅga-lagnārdra-vāsasaḥ; 147
 saçabdam utpatantyo 'smāt sarasaḥ pakshi-paṅktayaḥ
 pratyudgatānāṁ rasanās tac-çriyāṁ iva rejire; 148
 tad-badhū-vadanāmbhoja-lāvanya-vijitāni ca
 mamajjur lajjayā 'iva 'atra paṅkajāni jalormishu. 149
 kṛita-snānaç ca tad-ahas tasyaiva sarasas taçe
 Naravāhanadatto 'sāv uvāsa saparicchadaḥ. 150
 tatra narma-kathālapaiḥ sa-bhāryā-sacivaḥ kṛiti
 sthivā, prātar vimāna-sthaḥ pratasthe sabalas tataḥ. 151
 gacchan Vāyupathasya 'atha prāpya mārga-vaçāt puram,
 tasthau tad-anurodhena taṁ tatraiva sa vāsaram. 152
 atra dṛiṣṭa-carī tena kanyā Vāyupatha-avasā
 Vāyuvegayaça nāma hy udyāna-sthā 'abhyavāñchyata. 153
 sā Hemabāluka-nadī-tīroḍyāna-vihāriṇī,
 vikshya 'āgatam taṁ, tad-rakta-cittāpy antardadhe tataḥ. 154
 vilaksho 'tha sa taṁ matvā hetvantara-parāṇmukhīm,
 Naravāhanadatto 'tra nijam āvāsam āyayau. 155
 tatra Gomukha-vaidagdhya-vaçena Marubhūtinā
 vṛittam rājāḥ sahassthena vṛittāntam upalabhya tam, 156
 devyaç citrāṁ parihāsān samrājas tasya cakrire,
 Marubhūter tv avaidagdhyaṭ satrape Gomukhe sthite. 157
 salajjam aha rājānam vikshya 'āçvāsya ca, Gomukhaḥ
 Vāyuvegayaçaç-cittam jijñāsus tat-puram yayau. 158
 tato Vāyupatho 'kasmāt puram drashtum iva 'āgatam
 dṛiṣṭvā, priti-kṛitātithyo nītvā 'ekānte jagāda tam: 159
 «Vāyuvegayaça nāma kanyā 'asti bhaginī mama,
 «siddhaiḥ sā bhāvinī cakravarti-patnī kila 'uditā. 160
 «atas tām iha ditsāmi prābhṛitam cakravartine
 «Naravāhanadattāya; tad me tvam sādḥaya 'ipsitam! 161
 «āgantum prastutaç ca 'aham etad-arthaṁ tava 'antīkam.»
 iti Vāyupathena 'ukto mantrī taṁ Gomukho 'bravīt: 162

«yady apy ari-jigishāṛtham prasthitāḥ prabbur esha naḥ,
«vijñāpayā tathāpi tvam, ahaṃ te sādhaṃyā adaḥ.» 163
ity uktvā 'āmantrya tam, gatvā siddham kāryam nyavedayat
Naravāhanadattāya Gomukho 'bhyarthanāṃ vinā. 164

anyedyuḥ ca tam atra 'artham etya Vāyupathe svayam
vijñāpayati, rājānam tam dhīmān Gomukho 'bhyadhāt: 165
«na kāryo 'bhyarthanā-bhaṅgo, deva, Vāyupathasya te;
«bhakto 'yam; yad bravīty esha, tat kartavyam prabhor», iti. 166
tataḥ sa pratipede tad rājā, Vāyupatho 'pi tam
tasmai prādād anicchantim apy āniya nijānujām. 167
vivāhyamānā sā 'avocad: «anicchantī balād aham
«bhrātṛa dattā, 'iti na 'adharma, Lokapālā, mama 'asty atah.» 168
etad bruvatyām tasyām ca, sarvā Vāyupathāṅganāḥ
cakruḥ kolābalaṃ, yena na 'anye tac cūcruvur vacaḥ. 169
tato rājāns trapā-dāyi-tad-vākyaṅgāya-labdhaye
Gomukho yuktim anveshṭum tatra 'abhramad itas tataḥ. 170

bhrāntvā dadarṣa ca 'ekānte Vidyādhara-kumārīkāḥ
agni-praveṣam yugapac catasraḥ kartum udyatāḥ. 171
kāraṇam tena priṣṭhāc ca, jagadus tāḥ sumadhyamāḥ
samayollāṅghanam tasmai Vāyuvegayaṅgāḥ-kṛtam. 172
tataḥ sa Gomukho gatvā rājāne tat sarva-saṃnidhau
Naravāhanadattāya yathā-vastu nyavedayat. 173
tad buddhvā vismite rājāni, Vāyuvegayaṅgāḥ tadā
jagāda: «uttīṣṭha! gacchāmas tvaṛitam rakshitum vāyam, 174
«āryaputra, kumārīs tāḥ; tato vakshyāmi kāraṇam.»
ity uktvā sa tayā rājā tatra sarvāḥ samam yayau. 175

dadarṣa ca kumārīs tāḥ purāḥ prajvalitāṅalāḥ,
vidhārya 'etāc ca, rājānam Vāyuvegayaṅgā jagau: 176
«ekā 'eshā Kālikā nāma Kālakūṭapateḥ sūtā,
«Vidyutpuṅjā dvitīyā 'iyam Vidyutpuṅjātmāsambhavā, 177
«Mandarasya sūtā, rājāns, tṛitīyā 'eshā Mataṅginī,
«catuṛthī 'iyam Mahādānśṭra-sūtā Padmaprabhā, prabho, 178
«pañcamy ahaṃ ca: 'iti vāyam dṛiṣṭvā tvām Māra-mohitāḥ
«Siddhākṣetre tapāsyantam, vyadadhma samayam mithaḥ: 179
«samam pañcabhir āhāryo 'yam priyāḥ patiḥ,
««na 'ātmā 'arpanīyas tv etasmai kayācid api bhinnayā; 180
««ekā cet prithag etena vivāham vidadhīta, tat
««praveṣyo vahnir anyābbhir, uddiṣya 'etām sakhi-druham.» 181
«etat-samaya-bhītā 'ahaṃ na 'aiccham paripayam prithak,
«na ca 'ātmā tubhyam adhunāpy, āryaputra, samarpyate. 182
«mama 'āryaputra eva 'atra Lokapālāc ca śākṣiṇaḥ,
«yady esha samayo 'dyāpi sveccham ullāṅghito mayā. 183
«tat, āryaputra, tā etā upayacchasva me sakhiḥ;
«yushmābbhir etad, bho sakhyo; bhavānīyam ca na 'anyathā.» 184
evam tayā 'ukte, tutuṣuḥ samācīṣhyaṅg ca tā mithaḥ
kumāryo maraṇottirṇā, rājāpy antar jaharsha saḥ. 185

buddhvā tat-pitaras te ca tatra tatsbaṇam āyayuh,
 Naravāhanadattāya tasmai prāduḥ ca tāḥ sutāḥ. 186
 çāsanam te 'pi tat-kālam jāmatuḥ pratipedire
 Kālakūṭapati-prishṭās tasya Vidyādhareçvarāḥ. 187
 evaṃ pañca samam prāpya mahā-Vidyādharaṭmajāḥ,
 Naravāhanadatto 'tra mahātmyam sa param yayau. 188
 tasthau ca tatra katicit tābbhiḥ saha dināni saḥ,
 tataḥ ca 'evaṃ Hariçikhaḥ senāpatir uvāca tam: 189
 «çāstra-jño 'pi katham, deva, nitim ullāṅghya vartase?
 «vigrabhāvasare ko 'yam kāma-bhoga-rasas tava? 190
 «kva 'yaṃ Mandaradevaṃ te jetum yātrā-samudyamaḥ,
 «kva ca 'iyanti dināni 'iba vihāro 'ntahpuraiḥ saha?» 191
 evaṃ Hariçikhena 'ukte, mahārājo jagāda saḥ:
 «yuktam uktam, prayatnas tu na bhogāya 'atra ko 'pi me, 192
 «bandhu-prāpti-prado hy esha bhāryā-vyatikaro mayā,
 «ari-marde 'dhunā mukhyam aṅgam, ity abhinanditaḥ. 193
 «tad etāni calantv adya sainyaṇy ari-jayāya me!»
 ity uktavantaṃ rājānam çvaçuro Mandaro 'bravīt: 194
 «asiddha-cakravarty-aṅga-sarva-ratnasya durjayah,
 «deva, Mandaradevo 'sau dūra-durgama-bhūmi-gaḥ. 195
 «Devamāya-mahāvīra-rakshita-dvāradeçayā
 «agra-sthayā Triçirshākhya-guhayā hy esha rakshyate. 196
 «siddha-ratnena ca 'ākramyā sà guhā cakravartinā.
 «tac cakravarti-ratnam, yo, deva, candana-pādapaḥ, 197
 «asyaṃ bhuvy asti; tam tāvat sādhyā 'abhiṣṭa-siddhaye!
 «na 'acakravartī nikaṭam taroḥ prāpnoti tasya ca.» 198
 çrutvā 'etad Mandarād rātrau nirāhāro yata-vrataḥ
 Naravāhanadatto 'gāt tam candana-taruṃ prati. 199
 gacchan vibhrāmyamāṇo 'pi vīro vighnaiḥ sudāruṇaiḥ
 na sa tat-rāsa, mūlam ca prāpa tasya mahā-taroḥ. 200
 dṛiṣṭvā ca tam mahāratna-nibaddhoṭtuṅga-vedikam
 etya 'adhyāruhya sopānair, vavande candana-drumam. 201
 «cakravartin, aham ayaṃ siddhas te candana-drumaḥ,
 «smṛitaḥ ca samnidhāsyē te; tad ito vraja sāmpratam 202
 «Govindakūṭam! setsyanti ratnāny anyāni te tataḥ,
 «tato Mandaradevaṃ tvam helayaiva vijeshyase;» 203
 ity uktaḥ ca girā tatra sa rātrāv açaṛīrayā,
 «tathā!» 'ity uktvā, praṇamya 'etaṃ siddhimān divya-pādapaṃ, 204
 prahrīṣṭo vyoma-mārgena mahā-Vidyādhareçvaraḥ
 Naravāhanadatto 'tha nijaṃ kaṭakam āyayau. 205
 aṭha nītvā sa niçam tām,
 āsthāne sarva-saṃnidhau prātaḥ
 naiçam sādhyā-candana-
 pādapa-vṛttāntam akhilaṃ ācakhyau. 206

tad buddhvā dayitāḥ ca, bāla-sacivāḥ ca, 'āptāḥ ca Vidyādharis,
 te te Vāyupathādayaḥ sakāṭakāḥ, Citrāṅgadādyāḥ ca te
 Gandharvāḥ, prasabha-prasādhita-mahāsiddhi-praharshākulāḥ,
 sattvotsāha-dhṛiti-pravāha-mahatīm tasya 'astuvan vīratām. 207
 sammantrya taiḥ saha, sa Mandaradeva-darpaṇ
 rājā vijetum atha divya-vimāna-gāmī,
 ṣeṣhānya-candanatarūḍita-ratna-siddhyai
 Govindakūṭa-girim eva jagāma tāvat. 208

XV.

ATHA

ÇRI SOMADEVA BHATTA

VIRACITE

KATHA SARIT SAGARE

MAHABHISHEKO

NAMA

PANCADAÇO LAMBAKAIH.

Mahâbhisheka.

Taraṅga 109.

Niçâsu tãḍavõddanḍa-çuṇḍa-çitkâra-çikaraiḥ
jyotiñshi pushṇann iva, vas tamo mushṇātu Vighnajit! 1

Tato Govindakūṭe 'tra sthitam āsthāna-vartinam
Naravāhanadattam tam cakravartinam āyayan 2
Vidyādharo dyu-mārgeṇa so 'mṛitaprabha-samjñakaḥ,
yena 'esha rakshitaḥ pūrvam çatru-kshipto 'gniparvate. 3
āgatya 'āveditātma ca praṇataç, cakravartinā
tena prītyā kṛitātithyaḥ, sa tam Vidyādharo 'bravīt: 4
« asti dakṣiṇadig-vartī Malayākhyo mahā-giriḥ;
« tatra 'āçramapade ca 'āste Vāmadevo mahān ṛishiḥ. 5
« sa tvam kasyāpi kāryasya hetor ekākinam, prabho,
« āhvayaty, etad-artham ca tena 'aham preshto 'dya te. 6
« pūrvārjitaḥ prabhus tvam ca mama, tena 'asmi ca 'āgataḥ.
« tad ehi, siddhyai gacchāvaḥ çigraṁ tasya 'antikam muneh! » 7
evam uktavatā tena saba Vidyādhareṇa saḥ,
tatraiva bhāryāḥ senāç ca sthāpayitvā tathaiiva tāḥ, 8
utpatya nabhasā kshipraṁ prāpyaiva Malayāçalam,
Naravāhanadattas tam Vāmadevaṛshim abhyagāt. 9
dadarça tam ca jarasā paṇḍuraṁ prāṇçu-vigraham
nirmāṇsa-netra-kuhara-sphurat-tāraka-sanmanim, 10
Vidyādhareṇdra-ratnānām sthānam vellaj-jaṭā-latam,
Himādrim siddhi-sābhāyya-hetor iva sahāgatam. 11
tato vavande caraṇau munes tasya sa, so 'pi tam
rājānam racitātithyo munir evam abhāshata: 12
« purā dagdho 'pi Kāmas tvam Ratyās tushṭeṇa Çambhunā
« sarva-Vidyādhareṇdrānām cakravartī vinirmitaḥ. 13

«tad ācrame mama 'etasmin gambhīrāntarguhāntare
 «santi ratnāni, tāni tvam mat-pradiṣṭāni sādha! 14
 «jeyo Mandaradevo hi siddha-ratnasya te bhavet;
 «etad-arthaṁ tvam āhūto mayā 'iha Giriçāñjāyā.» 15
 ity uktvā tena munināiva 'upadiṣṭa-vidhiḥ ca saḥ,
 Naravāhanadattas tām prahṛiṣṭaḥ praviṣṭaḥ gubhām. 16
 tasyām vijitya vighnaughāns tāns tām, vīro dadarṣa saḥ
 gajendram abhidhāvantaṁ mattaṁ sagala-garjitam; 17
 mukhe muṣṭi-prahāraṁ ca dattvā pādaḥ ca dantayoḥ,
 āruroha ca tām matta-gajaṁ rājā sa lāghavāt. 18
 «sādhu! siddhaṁ mahā-hasti-ratnaṁ te cakravartinah»,
 iti bāṇi guhā-madhyād aṇṇirā 'udabhūt tadā. 19
 tataḥ khaḍgaṁ ahindrābhāṁ sa dadarṣa, nipatya ca
 cakravartitva-lakṣmyās tām keçapācam iva 'agrabīt. 20
 «sādhu bho! khaḍga-ratnaṁ te siddhaṁ jaitram, arindama!»
 iti vāg udabhūt bhūyo 'py aṇṇirā guhāntare. 21
 tataḥ sa candrikā-ratnaṁ, kāmīni-ratnaṁ atra ca,
 vidhvaṁsinī 'iti nāmnā ca vidyā-ratnaṁ asādhayat. 22
 evaṁ dvābhyām saha 'ādyābhyām sarasā candanena ca
 kāryakālōpayuktāni sapta mahātmya-dāni ca 23
 sādhayitvā sa ratnāni, guhāyā nirgatas tataḥ
 Vāmadevaṛṣhaye tasmai siddhaṁ sarvaṁ ṇṇaṁsa tat. 24
 tataḥ sa munir āha sma tām prītyā cakravartinam:
 «putra, siddha-mahā-cakravarti-ratno vraja 'adhunā, 25
 «jaya Mandaradevaṁ tvam Kailasottarapārçva-gam,
 «bhūṅkṣva ca 'ubhaya-tat-pārçva-sāmrājya-çriyam ūrjitām!» 26
 ity uktas tena muninā, siddha-kāryaḥ praṇamya tam,
 cakravartī tato vyomnā sa yayau sāmṛitaprabhaḥ. 27
 prāpa Govindakūṭa-sthaṁ tac ca sva-çiviraṁ kṣaṇāt,
 mahā-prabhāyā çvaçrvā Dhanavatyā 'abhirakṣitam. 28
 tatra mārgaṇmukhair dṛiṣṭvā nijair Vidyādharaḍhipaiḥ
 bhāryābhiḥ sacivaiḥ çaiva prahṛiṣṭaiḥ 'so 'bhyānandayata. 29
 atha 'upaviṣṭaḥ pricchadbhyo Vāmadevaṛṣṇi-darçanam
 guhā-praveçam ratnānaṁ siddhiṁ ca 'ebhyaḥ ṇṇaṁsa saḥ. 30
 tatas tatra batānanda-divya-tūrya-mahotsavaḥ
 nṛityad-Vidyādhariko 'bhūt pāna-matta-janas tathā. 31
 anyedyuḥ ca ripu-sthāna-sthitāsaumya-graheṇa, saḥ
 ākrānta-kaṇṭaka-sthāna-saumyena 'ātma-samarddhinā 32
 sarvānya-sampad-yuktena lagnea kṛita-maṅgalah,
 āruhya Çarva-dattaṁ tad vimānaṁ Brahma-nirmitam, 33
 jetaṁ Mandaradevaṁ tam sasainyo 'ntaḥpurāṇvitaḥ
 Naravāhanadatto 'tra pratasthe nabhasā tataḥ. 34
 celuḥ ca 'anucarās te te pravīraḥ parivārya tam,
 bhaktābhītaḥ ca Gandharvarāja-Vidyādharaḍhipaiḥ, 35
 senāpater Hariçikhasya 'ādeçānuvidhāyinaḥ:
 Caṇḍasinhaḥ samaṁ mātṛā Dhanavatyā sumedhasā, 36

vīraḥ Piṅgalagāndhāras, tathā Vāyupatho balī,
 Vidyutpuñja-'Amitagatī, Kālakūṭapatiḥ ca saḥ, 37
 Mandarāḥ sa-Mahādānśhtrāḥ, sva-sakhā ca 'Amṛitaprabhaḥ,
 samam Sāgaradattena vīraḥ Citrāṅgado 'pi saḥ: 38
 ete ca 'anye ca ye 'tra 'āsan Gaurimūṇḍa-vyapācṛitāḥ,
 samagrās te 'nvadhāvaṁs tam vijigīṣhum balānvitāḥ. 39
 tadā tat-senayā channe gagane, kvāpi bhāskarāḥ
 mamajja lajjayā 'iva 'atra tat-tejo-nihnuta-prabhaḥ. 40
 atha Mānasam ullaṅghya devārshi-vrāta-sevitam,
 atītya Gaṇḍaṣailaṁ ca lilōdyānam dnyoshitām, 41
 sa cakravartī samprāpa sphaṭikā-pāṇḍura-tvishāḥ
 mūlaṁ nija-yaḥo-rāḥer iva Kailāsa-bhūbhṛitāḥ. 42
 tatra Mandākinī-tīre nishanṇam nijagāda tam
 Vidyādharaḥ dhipo dhimān Mandaro bandhuraṁ vacaḥ: 43
 «ihaiva tāvad, deva, 'adya sthīyatām dyunadī-taṭe!
 «na yuktam imam ullaṅghya Kailāsam gantum agrataḥ, 44
 «Harāspadasya hy etasya vidyā nācyanti laṅghanāt;
 «Triṣṛṣha-guhayā tasya gantavyam pārṇvam uttaram. 45
 «Devamāyābhīdhanena sā ca rājñā 'abhirakṣhyate,
 «sa ca 'atidṛptaḥ; tasmāt tam ajitvā gamyate katham?» 46
 Mandareṇa 'evam udite Dhanavatyā 'anumodite,
 Naravāhanadattas tam tatṛaiḥ 'āsīt sa vāsaram. 47
 tatra-sīho Devamāyāyā dūtam sāntvād vyasarjayat,
 sa ca sāntvena nāiva 'asya ṇānam pratyapadyata. 48
 tato 'paredyuh samnaddhais tais tai rājabhiḥ saha
 sa cakravartī tam prāyād Devamāyam prati prabhuḥ. 49
 Devamāyo 'pi tad buddhvā sasainyo yoddhum āyau
 Varāha-Vajramushty-ādi-bhūri-rājānvito 'grataḥ. 50
 tataḥ pravavṛite tatra samgrāmaḥ senayos tayoh
 Kailāse Sura-samghāta-vimānāḥchādītāmbaraḥ. 51
 chinna-bhūri-ṇiraḥ-ṇreṇi-karakā-varsha-bhīṣhaṇaḥ
 savīra-garjitāḥ so 'bhūd ghorō raṇa-ghanāghanaḥ. 52
 Devamāyasya senānyam agra-yodham jaghāna yat
 Varāham Caṇḍasiṁho 'tra, na nāma 'abhūt tad adbhutam; 53
 citram tu, yat svayam baddho Devamāyo 'py amāyinā
 Naravāhanadattena prahārair murchito raṇe. 54
 baddhe ca tasmiṇḥ tat-sainyam abhājyata mahārathaiḥ
 Vajramushtī-Mahābāhu-Tikṣṇadaṁśhtrādibhiḥ saha. 55
 tataḥ Surair vimāna-sthaiḥ «sādhu sādhu!» ity udīrite,
 sarve 'py abhinanandus tam jayinam cakravartinam. 56
 atha tam samyatāṇitam samāṇvāsya, mahā-prabhuḥ
 prasādena 'anujagrāha Devamāyam mumoca ca. 57
 so 'pi bāhu-jitas tasya ṇānam cakravartināḥ
 Vajramushty-ādibhiḥ sārḍham praṇataḥ pratyapadyata. 58
 tato nivṛitte samgrāme tasmin vyapagate 'hani,
 prātar āsthānam āyātāḥ pārṇva-sthāḥ cakravartināḥ, 59

taṃ Triṣṭha-guhāmnāyaṃ tena prīṣṭo vivikṣuṇā
Devamāyo yathā-tattvaṃ kathayati sma saḥ: 60

«Kailāsasya pūrā, deva, Vidyādhara-varārpīte
«abhūtāṃ bhinnā-sāmrājye dve pārṣve dakṣiṇottare. 61
«Rīṣabhākhyo 'tha devena tapas-tuṣṭeṇa Āmbhunā
«cakravartī pradiṣṭo 'bhūd eka eva tayoṛ dvayoh. 62
«sa gantum uttaraṃ pārṣvaṃ Kailāsaṃ jātu laṅghayan,
«adbhūṣṭhita-Hara-krodhād bhrasṭa-vidyo 'patad divaḥ. 63
«tataḥ krūreṇa tapasā punar āradhitāṃ Haram
«prāgvad ādiṣṭa-sāmrājyaṃ Rīṣabho 'sau vyajjñāpat: 64
««Kailāsaṃ laṅghanaṃ tāvad nāsti naḥ; kena tat pathā
««ubhayoh pārṣvayor, deva, cakravartī bhavāmy aham?» 65
«tāc grutvā 'uttara-pārṣve 'sya gamanāya Pinākabhrit
«cakāra, bhittvā Kailāsaṃ, tad guhā-vivaraṃ mahat. 66

«atha viddhaḥ sa Kailāso vīgno vyajjñāpac Āvama:
««mānushāgamyam etad me, bhagavan, pārṣvaṃ uttaraṃ, 67
««gamyam teshāṃ api 'idānim anayā guhayā kṛitam;
««tat tathā kuru, yena 'eshā mārjyā na bhajyate.» 68
«Kailāseṇa 'iti vijñāpto, guhāyāṃ rakṣakān Haraḥ
«sthāpayamāsa digdanti-dṛigvishāhīndra-Guhyakān, 69
«dakṣiṇe 'syā Mahāmāyaṃ dvāre Vidyādhareṣvaram,
«uttare Kālarātriṃ ca Candikāṃ aparājitāṃ. 70

«evaṃ-kṛita-guhā-rakṣo mahā-ratnāni Āṇkarāḥ
«utpādyā bhagavāns tatra vyavasthāṃ ādideṣa saḥ. 71
««siddha-ratnasya gamyā 'iyaṃ dvi-pārṣvī cakravartināḥ
««Dyucarāṇāṃ sadārāṇāṃ sadūtānāṃ bhaviṣyati; 72
««anujñātaḥ ca ye tena rājānaḥ syur iha 'uttare,
««teshāṃ ca 'eshā guhā gamyā, na tv anyasya 'atra kasyacit.» 73
«ity ādiṣṭavati Tryakṣhe, kurvann Rīṣabhakāsa tataḥ
«sāmrājyaṃ, yuyudhe darpād devān, jaghne ca Vajrinā. 74
«ity esho 'syās Triṣṭha-guhāyā āgamaḥ, prabho!
«agamyā cāiva sā 'eshā 'anyair vinā yushmādrīṇair guhā: 75
«tasya ca 'etad-guhā-dvāra-rakṣiṇāḥ kālataḥ kule
«Mahāmāyasya jāto 'yaṃ Devamāyo 'ham, iṣvara! 76
««Vidyādhareṣhu jāto 'yaṃ durjayo ripubhir mṛidhe,
««yaḥ ca jeshyaty amuṃ, so 'tra cakravartī bhaviṣyati; 77
««tena 'asya svāminā bhāvyam, so 'nuvartyo 'munā prabhuḥ»,
«iti janmani me divyā vyājahāra sarasvatī. 78

«so 'ham tvayā jitas, tvaṃ ca siddha-ratnaḥ prabhāvavān
«Kailāsaḥ bhaya-pārṣvāika-cakravartī 'iha naḥ prabhuḥ. 79
«tat Triṣṭha-guhāṃ etāṃ tīrtvā, ṣeṣhān ripūn jaya!»
ity ukte Devamāyena, cakravartī jagāda saḥ: 80
«gacchāmo 'dya, guhā-dvāre vasāmas tatra sāmpratam,
«kṛita-saṃvidhayaḥ prātaḥ pravekṣyāmaḥ ca tāṃ guhā!» 81
ity uktavān sa gatvā 'atha sarvāis tai rājabhiḥ saha
Naravāhanadatto 'tra guhā-dvāre samāvasat. 82

dadarça tām ca gambhīra-nirālokoḍarām guhām,
 janmabhūmim anarkendu-kalpānta-tamasām iva. 83
 dvitīye 'hni ca sampūjya viveça 'etām vimāna-gaḥ
 dhyātopanata-sadratna-sahāyaḥ saparicchadaḥ. 84
 tamānsi candrikā-ratnaiḥ, candanena 'ahi-drigvishān,
 diggajān hasti-ratnena, khadga-ratnena Guhyakān, 85
 vighnān ca 'anyān anyā-ratnair nivārya, saba senayā
 uttīrya tām guhām ca, 'udag-dvāreṇa sa viniryayau. 86
 dadarça ca guhā-garbha-nirgataḥ pārçvam uttaram
 Kailāsasya, 'apunarjanma-jīvalokāntaropamam. 87
 «sādhu! ratna-prabhāvāpta-māhātmyena guhā tvayā,
 «cakravartinn, iyaṁ tīrṇā!» 'ity udabhūd vāk tadā divaḥ. 88
 atha 'ūcatur Dhanavati Devamāyaḥ ca tām prabhum:
 «deva, saṁnibhā dvāre Kālarātri 'iha sarvadā. 89
 «eshā ca 'utpādītā pūrvam Viṣṇunā 'amṛita-manthane
 «dāraṇi Dānavendragāṁ amṛitaṁ hartum icchatām. 90
 «sā 'eshā 'adishṭā guhām etām iha Çarveṇa rakshitum,
 «yathā na 'anyas tared enām yathoktais tvad-vidhair vinā. 91
 «tvam cakravartī tīrṇaḥ ca siddha-ratno guhām imām,
 «tad eshā pūjanīyā te pūjyā vijaya-siddhaye.» 92
 evam Dhanavati-Devamāyoktasyaiva tasya saḥ
 Naravāhanadattasya tatra 'akshīyata vāsaraḥ: 93
 samdhyāruṇā babhūvuḥ ca Kailāṣottara-sānavah,
 sūcyanta iva 'āsanna-saṁgrāma-rudhiroḁkṣaṇam; 94
 āvṛiṇot kaṭakam tasya rājño labdha-balaṁ tamaḥ,
 guhāgrīha-parabhūti-vairam ārdram iva smarāt; 95
 anarcā-durmanah-Kālarātri-krodhāṅkurā iva
 bāhramur Bhūta-Vetāla-Dāginī-gaṇa-pheravaḥ. 96
 kṣaṇāc ca jajñe niḥsaṁjñam saṁnyam suptam iva 'akhilam
 Naravāhanadattasya, sa eko 'bhūt tv amohitaḥ. 97
 tato 'narcana-saṁkruddha-Kālarātri-vijrinbhūtain
 matvā tac, cakravartī sa vākpūshpais tām atha 'arcayat: 98
 «āçiraç-cakra-saṁcāra-caturā prañayākṛitih
 «tvam prāṇa-çaktir jantūnām jīvanī, tvām namāmy aham. 99
 «sravad-Mahisha-kaṇṭhāṣṛig-dhārābhis triçikhāḍibhiḥ
 «āçvāsita-tribhuvane Durgā-rūpe namo 'stu te! 100
 «Ruru-rakta-bhṛita-hhrānta-kara-sthita-kapālayā
 «nṛityantī trijagad-rakṣhā-pātrayā 'iva jitaṁ tvayā. 101
 «ūrdhvākṣhi! dipta-dīpāgrya-kapālā Kālarātry api
 «kapāla-hastā sārkeṇdur iva bhāsi, bhava-priye!» 102
 iti tutā tutosha 'atra Kālarātrir na tasya yat,
 tat sva-mūrdhopahāreṇa tām arcitum iyesha saḥ. 103
 «mā, putra, sāhasam kārshīr! eshā siddhāsmi, vīra, te.
 «prakṛiti-stham tava 'astv etat kaṭakam! jayam āpnuhi!» 104
 ity uvāca 'ātta-khadgam tām sā devī, tatra tatḥkṣaṇam
 supta-prabuddham iva tat kaṭakam tasya ca 'abhavat. 105

tato bhāryā vayasyāç ca sarve Vidyādharaç ca te
 praçaçānsus tam etasya prabhāvaṃ cakravartināḥ. 106
 atha 'esha vihitāhāra-pāṇḍyāvacya-kriyāḥ
 viro 'naishīt triyāmām tām çata-yāmām iva 'āyatām. 107
 prātaç ca pūjayitvā tām Kālarātriṃ, tato yayan
 Vidyādhara-niruddhāgra-mārgaṃ Dhūmaçikhaṃ prati. 108
 abhūt tena samam tasya samgrāmaç cakravartināḥ
 rājñā Mandaradeviya-pradhānena sa tādriçaḥ, 109
 yatra khadgamayaṃ vyoma, çūra-mūrdhamayī mahī,
 āsij «jahi jahi!» 'ity ugraṃ vira-vākyamayaṃ vacaḥ. 110
 tatra Dhūmaçikhaṃ yuddhe baddhāpītaṃ prasahya tam
 cakravartī sa samānya grābayāmāsa çāsanam, 111
 nyaveçayac ca tad-ahaḥ sainyaṃ tatraya tat-pure
 çānta-Dhūmaçikhodrekam agni-dagdhendhanam yathā. 112
 dvitīye 'hni ca, cārebhyo yoddhum āyāntam agrataḥ
 buddhvā Mandaradevaṃ tam jñāta-vṛttāntam, agrataḥ 113
 Naravāhanadattas taiḥ saha Vidyādhareçvaraiḥ
 prayayau tam prati tatas taj-jaye baddha-niçcayaḥ. 114
 kimpid gatvā dadarça 'agre bahu-rāja-gaṇānvitam
 sainyaṃ Mandaradevasya racita-vyūham āpatat. 115
 tataḥ kṛta-prativyūha-racano rājabhir vṛtaḥ
 Naravāhanadattas tad abhyadbāvad arer balam. 116
 atha 'āhavaḥ pravavṛite tayor ubhaya-sainyayoḥ,
 pralayodvela-jaladhi-kshubhitaghānukāriṇoḥ; 117
 itas te Caṇḍasiñhādya yudhyante sma mahārathāḥ,
 çūrāḥ Kāñcanadañshṭrākhyā-rāja-prabhṛitayo 'uyataḥ; 118
 prakampita-tribhuvano vikshobhita-kulācalāḥ
 vijajṛimbhe sa samgrāmaḥ kalpānta-pavanāgamāḥ; 119
 çoṇaika-pārçvaḥ Kailāsaḥ çūra-çoṇita-kunkumaiḥ
 bhūti-çvetānya-pārçvaç ca tadā Gauriçam anvagāt; 120
 khaḥ!ga-paṭṭoditāneka-sūryabimbo 'gra-bhāsvaraḥ
 satyaṃ pralaya-kālo 'bhūd vīraṇām sa mahābhavaḥ; 121
 idaṃ tu yuddham āsīd, yad-vismayaṃ prekshaṇāgatāḥ
 Nāradaḍya api yayur dṛiṣṭa-devāsurābhavaḥ. 122
 itthaṃ ghore rape tasmiñ Caṇḍasiñho 'bhidhāvitaḥ
 jaghne Kāñcanadañshṭreṇa gadayā mūrdhni bhīmāyā; 123
 tam gadā-ghāta-patitaṃ dṛiṣṭvā Dhanavatiḥ sutam,
 çashpā-vidyā-balena 'ubhe sainye niçcetane vyadhāt. 124
 Naravāhanadattaç ca cakravartī balād itaḥ,
 tato Mandaradevaç ca, dvāv eva 'astāṃ sacetanau. 125
 tadā Dhanavatiṃ kruddhāṃ jagat-sambaraṇa-kshamām
 vikshya, 'ambara-gatā devā api dikshu pradudruvñḥ. 126
 dṛiṣṭvā Mandaradevo 'tha cakravartinam ekakam
 Naravāhanadattaṃ tam abhyadbāvad udāyudhaḥ. 127
 Naravāhanadatto 'pi vimānād avatīrya, saḥ
 utkhāta-khadga-ratnaḥ san pratijagrāha tam javāt. 128

tato Mandaradevena, māyayā jayam icchatā,
 samadoddāma-mātāṅga-rūpaṃ cakre sva-vidyayā. 129
 tad dṛiṣṭvā 'akāri sumahat sinha-rupaṃ sva-māyayā
 Naravāhanadattena vidyāṭīcāya-çālinā. 130
 tato bhagñebha-vapushā mukta-sinhākṛitih sphuṭam
 yuddham Mandaradevena cakravartī tatāna sah. 131
 nānā-vicitra-karaṇāv aṅgaḥāra-kriyāsu tau
 maṇḍalāgradharau nāṭya-pravṛittāv iva rejaṭuḥ. 132
 Naravāhanadatto 'tha sākshāj jayam iva 'aharat
 khaḍgaṃ Mandaradevasya karāt karaṇa-yuktitaḥ. 133
 hṛitā-khaḍgasya ca 'ākṛiṣṭa-kṣhurikasya 'atra tām api
 tathāiva tasya sahasā cakravartī jahāra sah. 134
 tato 'paçāstram bāhubhyām yudhyamānam sa gulphayoḥ
 prāpya Mandaradevaṃ tam rājā bhūmāv apātayat. 135
 prārebhe ca çiraç chettum, keçeshv ākrishya, tasya sah
 vakshasi nyasta-caraṇaḥ samrāt khaḍgena vidvishah; 136
 tāvad Mandaradevī 'iti nāmnā kanyā 'abhyupetya tam
 svasā Mandaradevasya vārayanty evam abravīt: 137
 «tapovana-stho dṛiṣṭvā tvam bhartā prāk kalpito mayā;
 «tac çvaçuryam imam, rājan, mā badhīr bhrātaraṃ mama!» 138
 evaṃ tayā 'uktaḥ sudṛiçā, vimucya jita-lajjitam
 dhīro Mandaradevaṃ tam mahārājo jagāda sah: 139
 «mukto mayā tvam; mā bhūt tal-lajjā, Vidyādhareça, tel
 «capalau kila çūrāṇām raṇe jaya-parājayau.» 140
 iti Mandaradevo 'sāv ukto rājñā, jagāda tam:
 «kim jīvanam idānim me rakshitasya 'āhave striyā? 141
 «tad ahaṃ yāmi tapase vanasthasya 'antikam pituḥ,
 «tvam ca 'ubhaya-vedyardha-cakravartī 'iha nirmitaḥ. 142
 «ayam arthaç ca me bhāvī pitrā pūrvam asūcyata.»
 ity uktvā sa yayau mānī pitur pārçvaṃ tapovanam. 143
 «sādhu! samyāg, mahācakravartin, jtvā ripūns tvayā
 «prāptaṃ sāmṛājyam», ity ūcur gagana-sthāḥ Surās tadā. 144
 gate Mandaradeve, 'tha nijam Dhanavati sutam
 ubhe ca sene vidadhe sva-çaktyā labdha-cetane. 145
 iti supṭa-pratibuddhā
 iva sarve, vairiṇaṃ jitaṃ buddhvā,
 sacivādayo vijayinaṃ
 Naravāhanadattam abhīmanandus tam. 146
 ye 'pi ca Kāñcanadañṣṭrāḥ
 çokaka-Raktāksha-Kālañjivādyāḥ
 Mandaradevīyās te
 rājānas tasya çāsanam jagrihuḥ. 147
 Kāñcanadañṣṭrālokana-
 samsmṛita-samarāpta-tad-gadā-ghātaḥ
 pracukopa Caṇḍasinhāḥ,
 pravidhuta-dṛiḍha-muṣṭi-piḍitāsi-varaḥ. 148

«kṛitam iha kupitena, vatsa! kas tvām
 «samara-mukhe vijayeta? kīmtu yuktyā
 «kṣhaṇam iva vikitā mayāiva sā 'abhūd
 «ubhaya-bala-kṣhaya-rakṣhaṇāya māyā;» 149
 iti ca Dhanavatī tadā bruvāṇā
 nija-tanayaṃ praçamayya taṃ prakopāt,
 balam akhilam anandayat sva-siddhyā
 saha Naravāhanadatta-cakravartī. 150
 prāpte jita-praṇata-vidruta-vairi-vīre
 vitāhava-vyatikarottara-pārçva-rājye
 Çarvācalasya, Naravāhanadatta-devaḥ
 prītiṃ parām abhajāta 'akṣhata-mitra-vargaḥ. 151
 tato 'ri-vijayotsava-prahata-tāra-tūrye kṛitī
 sa tad Dyucara-sundarī-rucira-nṛitya-gītāñcitam,
 priyā-saciva-saṃgataḥ pravara-rāja-vṛindānvitah,
 pratāpam iva vairiṇāṃ, madhu pibann anaishīd dinam. 152

Taraṅga 110.

Atha 'aparedyur utthāya tataḥ Kailāsa-sānutah
 Naravāhanadatto 'sau cakravartī balānvitah, 1
 rājñah Kāñcanadañśhrasya vacanād agra-gāminah,
 prāyād Mandaradeviyaṃ puram Vimala-saṃjñakam; 2
 saṃprāpa tac ca sauvarṇa-prāñcu-prākāra-sundaram,
 Sumerum iva Kailāsaṃ sabhājayitum āgatam; 3
 viveça ca 'atigambhīram acyuta-çrī-virājitam
 ananta-ratna-nilayaṃ nistoyam iva sāgaram. 4
 tatra 'āsthānopavishṭam taṃ, rājabhir Dyucarair vṛitam,
 samrājam etya rājāntahpura-vṛiddhā vyajijñapat: 5
 «gate Mandaradeve 'tra vanaṃ yushmat-parājite,
 «tad-devyo 'gñiṃ vivikshanti; çrutvā vetty adhunā prabhuḥ.» 6
 ity ukte, taiḥ sa maraṇāc cakravartī nivārya tāḥ,
 saṃvibheje nivāsādi-dānena bhaginīr iva; 7
 tena Vidyādharaḍḍhiça-vargaṃ nikhilam eva taṃ
 dattānurāga-nigadaṃ sa samrāt samapādayat. 8
 taṃ ca tatra 'Amitagatiṃ rājānaṃ pūrva-kalpitam
 rājye Mandaradevasya kritajñah so 'bbishiktavān, 9
 arpayāmāsa tasmai ca tadīyāns tām mahikṣhitah
 rājñe Kāñcanadañśhrādīn bhaktāya 'avyabhicāriṇe. 10
 reme tatra sa saptāham udyāneshu mahārddbhishu
 Kailāsoṭtaradik-pārçva-lakshmyā 'āçlishṭo navoḍhayā. 11
 tataç ca 'ubhaya-vedyardha-Vidyādhara-mahikṣhitam
 cakravartitvam āsādyāpy adhikeçchur babbhūva sah. 12

gantum pravavrite jetum, vārto 'pi sa mantribhiḥ,
tad-dig-vyavasthitāṅghya-Meru-bhūmiḥ Surāçrayāḥ; 13
atyarthopacitāḥ kāmam viçeshāsādhanaṁ vinā
tejasvino na tishṭhanti dīptā dāvānalā iva. 14

tatas tam Nārado 'bhyetya munir evam abhāshata:
«nitijñasyāpi te ko 'yaṁ, rājann, avishayodyamaḥ? 15
«pravartamāno hy utsekād asādhye paribhūyate
«Daçasya iva darpeṇa Kailāṣṇmūlanodyataḥ. 16
«durlaṅghyo hy arka-candrābhyām api Merus, tava 'iha ca
«Vidyādharendratā 'ādisṭhā Çarveṇa, na Surendratā. 17
«Vidyādharāṇām bhūmiç ca Himavān vijitas tvayā,
«tad Merau deva-bhūmau te kiṁ kāryaṁ? muñca durgraham! 18
«pitā Mandaradevasya yas tv Akampana-saṁjñakaḥ,
«sa drasṭavyas tvayā gatvā vana-sthaḥ çivam icchatā.» 19
ity uktvā Nārada-muniḥ, pratipannam «tathā!» 'iti tam
cakravartinam āmantrya, jagāma sa yathāgatam. 20

cakravarty api kāryajño Nāradena nivāritaḥ,
Rishabhasya tathā nāçaṁ Devamāyāc çrutam smaran, 21
sa vimriçya svayaṁ buddhyā, nivṛitya tato yayau
tapovana-sthitam drasṭum rājarsbiṁ tam Akampanam. 22
prāpa tapovanam ca 'asya yoga-nishṭhair mahārshibhiḥ
padmāsanopaviṣṭaiç ca Brahmālokaṁ iva 'āvṛitam. 23
tatra vṛiddham dadarça 'enam jaṭā-vaḥkala-dhāriṇam
Akampanam, munijanaḥ mahādramam iva 'āçritam. 24
vavande ca 'upasṛitya 'asya pādāv atra tapasvināḥ,
asāv api kṛitātithyo rājarsbir nijagāda tam: 25
«yuktam kṛitam tvayā, rājann, imam āgacchatā 'āçramam,
«ullaṅghya gacchatas te hi dadyuḥ çāpam iha 'rishayaḥ.» 26

iti bruvati rājarsbau tasmiṁs tam cakravartinam,
tishṭhāns tapovane tatra sa grīhita-muni-vrataḥ 27
āgād Mandaradevo 'pi pitus tasya tadā 'antikam,
svasrā Mandaradevyāpi kumār्या sahitas tayā. 28
Naravāhanadattaç ca drisṭvā kaṇṭhe tam agrahit;
jita-çānteshu dhīrāṇām sneha eva 'ucito 'rishu. 29

atha Mandaradeviṁ tam bhrātrā samam upāgatām
drisṭvā, 'Akampana-rājarsbiḥ sa samrājam uvāca tam: 30
«iyam Mandaradevī 'iti nāmnā, rājan, sūtā mama,
«uktā ca divya-vācā 'eshā mahishi cakravartināḥ. 31
«tad etām upayacchasva, cakravartin, mad-arpitām!»

ity uktavati rājarsbau, sā jagāda tad-ātmajā: 32
«iha santi catasro me vayasyā varakanyakāḥ:
«ekā Kanakavaty-ākhyā kanyā Kāñcanadañṣṭra-jā, 33
«dvitiyā Kālajihvasya nāmnā Kālavatī sūtā,
«tṛitiyā Dīrghadañṣṭrasya Çṛutā nāma tanūdbhavā, 34
«caturthī Pauṇḍrarājasya putrī nāmnā 'Ambaraprabhā,
«Vidyādharendra-kanyānām aham tāsām ca pañcamī. 35

«bhramantyas tā vayan pañca, dṛiṣṭvā pūrvam tapovane
 «āryaputram imam, sotkā vyadadhma samayan mithah: 36
 «samam asmābhir āhāryo bhartā 'ayam; yā pṛithak tv amum
 «bhajed, uddiṣya tām ātmā tyaktavyo 'nyābhir astv», iti. 37
 «tat sakhibhir vinā tābhir yuktaḥ pariṇayo na me,
 «mādrīṣyo hi katham kuryuḥ satyollāṅghana-sāhasam?» 38
 evam tayā praudhayā 'ukte, tat-pitā 'Akampanaḥ sa tām
 Vidyādhareन्द्रāṅc caturō 'py āhvayat kanyakā-pitrin, 39
 ṣaṇṇa ca yathā-tattvam sa tebhyaḥ; te 'pi tatksaṇam
 kṛtārthamāninaḥ kanyāḥ tanayāḥ tāḥ samānayan. 40
 tato Mandaradevitāḥ prabhṛity etāḥ krameṇa saḥ
 Naravāhanadatto 'nyāḥ pañca 'atra pariṇitavān. 41
 tābhiḥ saha ca tatra 'āsīd vāsaraṇi bahūni saḥ
 rishibḥ trisaṃdhyam praṇaman kṛitotsava-paricchadaḥ. 42
 «rājan, mahābhishekārtham Rishabhādriṃ vraja 'adhunā!»
 ity ukte 'kampanena, 'atha Devamāyo 'py uvāca tam: 43
 «deva, 'evam eva kāryam te, yasmād Rishabhakādayaḥ
 «abhyashiñcyanta tatra 'adrau prāktanāc cakravartinah.» 44
 tac ṣrutvā nikāṣe ṣlāghye Mandarādrau praṇāsati
 abhishekam Hariṣikhe, vāg evam udabhūd divaḥ: 45
 «mahābhishekam sarve hi, rājann, Rishabha-parvate
 «pūrve prāptāḥ, tvam apy atra gaccha, siddha-padam hy adaḥ.» 46
 ity ukto divyā vācā, natvā sākampanān rishin,
 Naravāhanadatto 'taḥ sa prastathe ṣubhe 'hani. 47
 prāpa tac ca Triṣṭhākhya-guhāyā dvāram uttaram
 saha 'Amitagati-praśṭhair mahā-Vidyādhareṣvairiḥ. 48
 tatra sampūjya tām Kālarātriṃ, dvāreṇa tena saḥ
 praviṣya tām guhām, samrād dakṣiṇena viniriyayau. 49
 nirvātaḥ ca samam sainyair Devamāyasya mandire
 tad-arthito viṣaṣṭama dine 'smin saparigrahaḥ. 50
 tatra-sthaḥ ca sa Kailāse tasmin saṃnihitam Haram
 vicintya, Gomukha-sakhaḥ svairam drashtum jagāma tam. 51
 āsādy ca 'āṣramam tasya, Surabhiṃ Vrishabhāṃ tathā
 dṛiṣṭvā praṇamya ca, dvāṣṭham sa Nandinam upeyivān. 52
 pradakṣiṇa-pratitena mukta-dvāraḥ ca tena saḥ
 praviṣya, Devī-sahitam dadarṣa Vrishabhadhvajam, 53
 dūrād eva kṛitāhlādam cūdā-candrakarṣṭkaraiḥ
 itas tato gatair Gauryā mukha-dyuti-jitair iva, 54
 kṛidantam priyayā sākam akshair akshair iva 'icchayā
 ava-kārya-datta-svātantryair lolair vaṣa-gatair api. 55
 dṛiṣṭvā ca pādayos tasya papāta Varadasya saḥ
 devyāḥ Ṣailasutāyāc ca, cakre ca triḥ pradakṣiṇam. 56
 «yuktam, yad āgato 'si 'iha; doṣaḥ syād hi tava 'anyathā.
 «bhaviṣhyanty adhunā te tu vidyāḥ ṣaṣṭad abhaṅgurāḥ. 57
 «tad, vatsa, siddha-kṣhetram tad gaccha tvam Rishabhācalam,
 «mahābhishekam tatra 'āṇu prāpta-kālam avāpnuhi!» 58

ity ādishṭaḥ sa devena cakravartī, «tathā!» 'iti tam
natvā sabhāryam, āgāt tad Devamāyasya mandiram. 59
«kva, 'āryaputra, gato 'bhūts tvam? prahṛishṭaḥ kila dṛiçyase.
«ihāpi kimsvid militās tā anyāḥ pañca kanyakāḥ?» 60
ity-ādi narmanā tatra devīm Madanamañcukām
bruvatīm ukta-tattvārtho nandayan sukhām āsta sah. 61

anyedyuç ca sa Gandharva-Vidyādhara-balānviṭaḥ,
dvi-bhāskaram iva vyoma kurvañs tejasvinā 'ātmanā, 62
vimāna-varam ārūḍhaḥ sāvarodhaḥ samantrikāḥ
Naravāhanadatto 'taḥ prayāv Rishabhācalam. 63
prāpac ca tam girim divyam vāta-dhūta-jatā-lataih
vikīrṇa-pushpair dattārgḥas tāpasair iva pādapañih. 64
tatra tasya samājahruḥ te te Vidyādharaḍhipāḥ
mahābhisheka-sambhārān prabhāva-sadriçān prabhoh. 65
āyayuç ca 'abhisheke 'tra tasya prābhṛita-pānayaḥ
digbhyo Vidyādharaḥ sarve bhakta-bhīta-jitāḍṛitāḥ. 66

«ardhāsane 'bhishektavyā mahādevī-pade 'tra kā,
«deva, devī?» 'iti papracchus tam ca Vidyādharaḥ tataḥ. 67
«samaṁ mayā 'abhishektavyā devī Madanamañcukā»,
iti rājñā 'udite, kshipraṁ dhyānaṁ te Dyucarā yayuḥ. 68
atha 'uccācāra gaganād açañrā sarasvatī:
«hañho Vidyādhara! na 'iyam martyā Madanamañcukā; 69
«Ratir eshā 'avatīrṇā hi Kāmasya 'asya bhavat-prabhoh.
«na 'asau Kaliṅgasenāyām jātā Madanavegataḥ, 70
«ayonijā 'iyam devair hi māyayā, parivartya tam
«garbhaṁ tasyā prasūtāyā, nikshiptā tatra tatksaṇam. 71
«jāto garbhas tu yas tasyāḥ, so 'yam Ityaka-samjñakāḥ
«sthito Madanavegasya pārçve dhātrā samarpitaḥ. 72
«tad eshā 'ardhāsanārhā tasya patyur Madanamañcukā,
«asyā hy etaṁ varam prādāt tapas-tuṣṭo Haraḥ purā.» 73
ity uktvā vyaramat sā ca bāñi, Vidyādharaç ca te
tutushuḥ praçaçañsuç ca devīm Madanamañcukām. 74

tataḥ çubhe 'hani vyagre Çantisome purohite,
saṁgatya tūrya-nādeshu mukhareshu dyuyoshitām, 75
brāhmaṇa-brahmaghosheshu vyāptavatsu diço daça,
siñhāsana-sthaṁ vāmārdha-tishṭhad-Madanamañcukam, 76
Naravāhanadattam tam nānā-tīrtha-samudbhavaiḥ
hema-kumbhāḥṛitais toyair abhyashiñcan maharshayaḥ. 77
citram! tasya jalair mūrdhni patitair mantra-pāvanaiḥ
niragād manaso dbautam gūḍham vairam alam dvishām; 78
Lakshmis tad abhishekāmbu sāmudra-bandhu-buddhitāḥ
anvāgatā 'iva, tasya 'aṅgam sākshāt tena saha 'avṛiṇot; 79
pushpamālā-tatis tasya nākanārī-karojjhitā
svayam patantī Gaṅgā 'iva bahu-srotā vapuṣy abhāt; 80
so 'ruṇena 'aṅgarāgeṇa pratāpena ca bhūṣitāḥ
udaya-stho 'mbudhi-jala-snāto bhāsvān babhau tataḥ; 81

baddha-mandāra-mālyaḥ ca sadvastrābharāṇojjvalaḥ
 āmukta-divya-mukutaḥ śriyaṃ Cakrīm uvāha sah. 82
 prāptābhishekā devī ca pārṇve Madanamañcukā
 tasya divyair alamkāraiḥ Čacī 'iva 'Indrasya nirbabhau. 83
 nadad-dundubhi-meghaṃ dyu-patat-kusuma-vṛiṣṭi ca
 svahstrī-vidyud-dhritam citram sudinam tad abhūd dinam; 84
 tadā Nagendra-nagare Vidyādhara-varāṅganāḥ
 anṛityann eva vātena dhūtā yāval latā api; 85
 cāraṇair atra murajeshv āhateshu mahotsave,
 nago 'py avādayad iva pratiṇabdavatiṛ guhāḥ; 86
 divyāsava-rasa-kṣhīva-vallad-Vidyādharāṇvṛitāḥ
 sa parvato 'pi pānena ghūrnamāna iva 'ābabhau; 87
 varṇitasya 'abhishekasya ṇobhām cāiva 'abhiṇkṣhya, yat
 Indro 'pi svābhisheke 'bhūd bhagna-māno vimāna-gaḥ. 88
 evaṃ prāpta-yathābhīṣṭa-cakravarty-abhishecanāḥ
 Naravāhanadattaḥ sa sasmāra 'utsukaḥ pituḥ. 89
 sammantrya ca samam sadyaḥ sacivair Gomukhādibhiḥ,
 samrāḍ rājānam āhūya sa Vāyupatham ādicat: 90
 «Naravāhanadattas tvām smaraty utkanṭhito bhṛiṇam»,
 «ity uktvā 'ākhyāta-vṛittānto gaccha, tātām iha 'ānaya! 91
 «deviḥ ca mantriṇaḥ ca 'asya, tathāiva 'uktvā, tvam ānayeḥ!»
 tac ṇrutvāiva, «tathā!» 'ity uktvā, vyomnā Vāyupatho yayan. 92
 kṣhaṇac ca prāpa Kauṇāmbīm, dṛiṣṭaḥ sa-bhaya-vismayaiḥ
 pauraḥ, Vidyādharāṇam ca saptabhiḥ koṭibhir vṛitāḥ. 93
 dadarṇa 'Udayanam tam ca Vatsa-rājam samantrikam
 devibhiḥ ca 'atra sahitam yathārha-vihītāḍaram. 94
 upaviṇya ca priṣṭvā ca kuṇalam tam, jagāda sah
 nṛipaṃ Vidyādhara-patir, dṛiṣṭaḥ sarvaiḥ sakautukaiḥ: 95
 «Naravāhanadattas te sūnur, ārādhya Čaṇkaram
 «śākṣhātṇṛitya ca tam, tasmād vidyāḥ prāpya 'ari-durjayāḥ, 96
 «hatvā Mānasavegam ca Gaurīmundaṃ ca dakṣhiṇe,
 «jivtvā Mandaradevaṃ ca vedyardhe patim uttare, 97
 «āsādhy 'ubhaya-vedyardha-Vidyādhara-mahābhujām
 «sarveshām ṇāsanabhṛitām cakravarti-padaṃ mahat, 98
 «mahābhishekam Rishabhe samprāptaḥ parvate 'dhunā,
 «rājan, smarati sotkas tvām sa-devī-sacivāḍdikam. 99
 «ahaṃ ca tena prabito; drutam āgamyatām itaḥ,
 «puṇyavanto hi samtānam paṇyanty uccaiḥkṛitānvayam.» 100
 iti Vāyupathāc ṇrutvā bhṛiṇotkanṭho babhāra sah
 Vatsa-rājo 'mbudārāva-hṛiṣyad-varhiṇa-vibhramam. 101
 pratipadya ca tad-vākyam, samam tenāiva tatksheṇam
 āruhya ṇivikām, vyomnā tad-vidyānam prabhāvataḥ 102
 Kalīngasenānugataḥ sva-bhāryā-sacivānvitāḥ
 gatvā, samprāpa tam divyam Rishabhākyam mahā-girim. 103
 tatra 'apaṇyac ca tam putram divya-sinhāsane sthitam
 Vidyādhareṇdra-madhya-stham bahu-bhāryā-samanvitam, 104

pūrvādri-mastakāśinaṃ graha-grāma-parishkrītam
 cācāṅkam anukurvantaṃ bhūri-tārāvali-vṛitam. 106
 tad-darṣana-sudhāsāra-siktaḥ prollāsītācāyaḥ
 kāṃpic candrōdayāmbhodhi-bhaṅgīm bheje sa bhūpatiḥ. 106

Naravāhanadatto 'pi dṛiṣṭvā taṃ janakaṃ cirāt
 utthāya sambhramāt sotkaḥ so 'bhyagāt saparicchadaḥ. 107
 āliṅgitaḥ ca tena 'atha pitrā 'aṅkam adhiropya saḥ
 bhūyo 'py ānanda-vāshpāmbu-pūreṇaiva 'abhyashicyata. 108
 devī Vāsavadattā ca ciram ācīshya taṃ sutam
 tad-āloka-sruta-stanyair asicat smṛita-caiṣavam. 109
 Padmavati ca, Yaugandharāyaṇādyaḥ ca mantriṇaḥ
 paitrikā, mātulaḥ caiva dṛiṣṭvā Gopālakaḥ cirāt 110
 papuḥ satīṣṇayā dṛiṣṭyā tasya 'amṛitamayaṃ vapuḥ,
 cakorā iva, samrājo yathārha-kṛita-sātkriteḥ. 111

Kaliṅgasenā taṃ dṛiṣṭvā jāmātaram atha 'ātmajam
 trailokye 'pi na māti sma, sveshv aṅgeshu tu kā kathā? 112
 Yaugandharāyaṇādyaḥ ca Marubhūti-mukhaṃ sūtān
 dṛiṣṭvā prasāda-samāpta-divyatvaṃ abhyanandishuḥ. 113

āmukta-divyābharaṇā devī Madanamañcukā,
 Ratnaprabhāpy, Alankāravati, Lalitalocanā, 114
 Karpūrikā, Caktiyaçā, Bhagūrathayaçā api,
 tathā Ruciradevasya bhaginiḥ divya-rūpa-dhṛit, 115
 Vegavaty-Ajināvatyaḥ saha Gandharvadattayā,
 Prabhāvatī ca, 'Ātmanikā, Vāyuvegayaçās tathā, 116
 tat-sakhyāḥ Kālikādyāḥ ca catasro 'tha sulocanāḥ,
 kimca Mandaradevy-ādyāḥ pañca 'anyaḥ ca surastriyaḥ: 117
 Naravāhanadattasya mahishyaḥ cakravartināḥ
 praṇemuḥ cāçurasya 'atra pādau Vatseçvarasya tāḥ, 118
 tadvad Vāsavadattāyaḥ Padmavatyās tathāiva ca;
 te ca harṣād yathāucityam āçīrbhis tā avarḍhayan. 119

yathocitāsanāśīne Vatseçe 'nāḥpurāṇvite,
 Naravāhanadattaḥ svam āruroha mahāsanam. 120
 devī Vāsavadattā 'atha navās tās tās tadā snushāḥ
 paçyanti mumude, tāsāṃ pṛicchanti kula-nāmanī. 121
 Naravāhanadattasya tām te Vatseçvarādayaḥ
 divyaṃ vibhūtiṃ paçyantaḥ, kṛitārthaṃ janma menire. 122

atha pravṛitte tatṛaiva bandhu-saṃgamotsave,
 pratibhāro 'bravid viro Rucidevaḥ praviçya saḥ: 123
 « āpānabhūmih sājjā 'iyam; tad atra 'āgamyatām! » iti.
 tac çrutvā, te yayuḥ sarve tām āpānabhuvam çubhām, 124
 vicitra-ratna-cashaka-praphulla-vividhāmbujām
 vikīrṇāneka-kusumām udyāna-nalinīm iva, 125
 vyāptām mattāsavā-pūrṇa-kalaçibhiḥ purandribhiḥ
 tanvatibhiḥ Sudhāhartṛi-bāhūtpannāmṛitaprabham. 126
 papus tatra 'avarodhastṛi-lajjā-nigada-bhedi te
 smara-jīvita-sarvasvam vilāsa-sacivam madhu; 127

mukhāni madhunā teshām utphullāny aruṇāni ca
 bālātapena sarasām sarojāni 'iva rejire; 128
 devi-vrindādhara-jitair bhitais tat-saṃgamād iva
 cakre 'bjarāga-cashakaiḥ sva-ruçā çidhu-nihnavah. 129
 āsanne kopa-kāle 'pi sabhrūbhāṅgāruṇekṣhaṇāḥ
 Naravāhanadattasya tadā devyo mada-apriçāḥ 130

. 131
 tato bhojanabhūmiṃ te krameṇa 'atra samāsadan
 vidyā-vibhava-saṃbhūta-vividhābhāra-hāriṇim, 132
 āstirṇa-vastrām pātrāḍhyām satiraskariṇīpaṭām
 nānāvīdhāsvāda-rasām, nātyavedim iva çriyam. 133
 tatra te vihitābhārā, bhāskare saha saṃdhyayā
 viçrānte 'stagirau, çayyāgrīheshv atha viçaçramuḥ. 134
 Naravāhanadattaç ca vidyayā bahudhā vapuḥ
 vibhajya, sarva-devīnām saṃnidhatte sma veçmasu, 135
 satyatas tv indu-vadanām samadām lola-tārakām
 reme, niçām iva 'ādāya, kāntām Madanamañcukām. 136
 Vatsēçvaro 'pi tām rātrim sānugo divya-bhogavān
 tayāiva tanvā saṃprāpta-janmāntara iva 'anayat. 137
 prātaḥ prabudhya sarve ca tais tair bhogais tathāiva te
 vidyā-siddha-varōdyāna-mandirādishu remire. 138

iti vividha-vihārair atra teshām prayāteshv
 atha bahu-divaseshu, pritimān Vatsa-rājāḥ
 nija-sutam upagamyā, svām purīm gantu-kāmo,
 nikhila-Khacara-rājam prabhvam evaṃ jagāda: 139
 «putra, 'eteshu sacetano na ramate divyeshu bhogeshu kaḥ?
 «kiṃtv ākarṣhati janmabhūmi-vasati-snehaḥ svako mānusham;
 «tad yāmaḥ sva-purīm vyaṃ; çriyam imām Vaidyādhariṃ tvam punar
 «bhuñkṣva! 'etās tava divyamānushatayā योग्या यतो भूमयाḥ. 140
 «āhūtavyāḥ punar avasare, putra, bhūyo vyaṃ te;
 «janmany etat phalam iha hi nas, tvad-mukheḍum yad etam
 «cakṣuḥ-peyaṃṛitarasamayam kāntam ālokayāmo,
 «divyām lakṣmīm yad api bhavato vikṣhya modāmahe ca.» 141

etad vaco 'kritakam eva pitur niçamyā
 Vatseçvarasya, Naravāhanadatta-devaḥ
 Vidyābharādhipatim āçu sa Devamāyam
 āhūya, vāṣpa-bhara-gadgadam ādideça: 142
 «tātaḥ prayāti khalu tām nija-rājadhānīm
 «ambānavitāḥ sva-sacivādi-yutas; tad asya
 «saṃpūrṇa-hema-maṇi-bhāra-sahasram agre
 «prasthāpaya Dyucara-viṣṭi-sahasra-hāryam!» 143
 ity ādiṣṭāḥ svāminā prīti-pūrvam
 tena, prahvo Devamāyo jagāda:
 «ā-Kauçāmbi svātmanāiva prayāsyāmy
 «etat-siddhyai sānugo, mānada!» 'iti. 144

atha tasya cakravartī
vastrāṅkārā-pūjitasya pituḥ
Vāyupatha-Devamāyau
sānucarasya 'anuyātrikau sa dadau. 145
so 'tha 'ārūḍho divyaṃ
vahanam Vatsēçvaraḥ saparivāraḥ
dūrānugataṃ putraṃ
nivartya tam nija-purim prayayau. 146
devī Vāsavadattā
tatkālodbhūta-çataguṇotkanṭhā
praṇataṃ nivartya rudatī,
paçyanti tam sutam, kathamcid agāt. 147
sa ca Naravāhanadattaḥ
sacivānugato gurūn anuvrajya,
vāshpāṇḍha-kārīta-mukhaḥ
pratyāgād Rishabhakaṃ tam eva girim. 148
tatra 'asta bāla-sacivaiḥ saha Gomukhādyair
Vidyādhareṇdra-nivahaiḥ ca sa cakravartī,
sāntāhpuro Madanamañcukayā sameto,
divyeshu çaçvad upabhoga-sukheshv atriptaḥ. 149

XVI.

ATHA

ÇRI SOMADEVA BHATTA

VIRACITE

KATHA SARIT SAGARE

SURATAMANJARI

NAMA

SHODAÇO LAMBAKAH.

Suratamañjarī.

Taraṅga 111.

Pātu vas tāṇḍavodḍina-gaṇḍa-sindūra-maṇḍanaḥ
vāntābhipīta-pratyūha-pratāpa iva Vighnajit! 1

Evam tasminn Rishabhake parvate tasya tishṭhataḥ
Naravāhanadattasya sabhāryasya samantriṇaḥ, 2
prāpya Vidyādharaḍḍhīca-cakravarti-criyaṃ parāṃ
bhūñānasya, 'āyayau pushṇan sukhāni madhur ekadā: 3
prasasāda cirāc cāru candrikā mṛgalakshmaṇaḥ;
navīna-ṣādvatāṣṭishṭā sasvedā 'abhūd vasumdhara; 4
āsannāṅgyamānāḥ ca mubur Malaya-mārutaiḥ
kampākulāḥ kaṇṭakitāḥ sarasā vana-rājayaḥ; 5
Pushpacāpa-pratihāraḥ, cūta-yasṭim vilokayan,
kvaṇan mānavatī-mānaṃ nishishedha 'iva kokilaḥ; 6
nishpetuḥ pushpa-vallibhyaḥ saṣabḍā bhṛīṅga-rājayaḥ
Māravīra-dhanur-muktā iva nārāca-paṅktayaḥ: 7
evam madhu-pravṛittim tām tadā vīkshya, vyajijñāpan
Naravāhanadattam tām sacivā Gomukhādayaḥ: 8

«deva, paçya! 'anya 'eva 'ayaṃ jātaḥ pushpamayo 'dhuṇā
«Rishabhādrir madhūṭphulla-kānanāli-nirantaraḥ. 9
«anyonyāghaṭṭitaiḥ pushpaiḥ çamyātālavatir iva,
«saṃgītā iva bhṛīṅgīnāṃ virutair, vāta-vepitāḥ, 10
«vasanta-sajjitodyāna-Manmathāsthāna-gāminiḥ
«vilokaya latā, rājan, parāga-paṭa-māliniḥ! 11
«ali-mālā-çlatha-jyā 'iyaṃ driçyatām cūta-mañjarī
«viçrāntasya jagaj jītvā Kāmasya 'iva dhanurlatā! 12
«tad atra rucirōdyāne, deva, Mandākinī-taṭe
«madhūtsavam imaṃ tāvad, ehi, gatvā 'upabhuñjmahe.» 13

ity uktaḥ sacivaiḥ so 'tha sāvārodha-badhūjanah
 Naravāhanadattas tad yayau Mandākinī-taṭam. 14
 tatra cikriḍa ca 'udyāne nānā-pakshi-vinādite,
 elā-lavaṅga-vakulāṇḍika-mandāra-maṇḍite. 15
 upaviṣṭaḥ ca vipule candrakānta-ṣilātale,
 pārṣve kṛtvā mahādevīm vāme Madanamañcukām, 16
 anyāvarodha-sahitas, tais tair Vidyādhareṣvaraiḥ
 Caṇḍasinhāmitagati-pramukhaiḥ parivāritah, 17
 āpanam sevamāno 'tra, tās tāḥ kurvan kathās tathā,
 vicārya tam ṛitum, samrāṭ sacivān svān uvāca saḥ: 18
 «sukha-sparṣo mṛidur vāto dakṣhiṇo, vimalā diṇḍaḥ,
 «pushpitāni sugandhīni kānanāni pade pade, 19
 «madhurāḥ kokilālapāḥ, pāna-lilā-sukhāni ca:
 «sukham kim na madhau? preyo-viyogas tv atra duḥsahaḥ. 20
 «anyonyasya tiraṣcām apy atra kashṭā viyogitā;
 «tathā ca viraha-klāntām etām paçyata kokilā: 21
 «eshā hi naṣṭam anvishya kūjanti suciram priyam,
 «aprāpya tam, sthitā cūte mṛitā 'iva 'āliya niḥsvanā.» 22
 ity uktavantaṁ samrājāṁ mantrī taṁ Gomukho 'bravīt:
 «satyaṁ kālē 'tra viraho duḥsahaḥ sarva-dehinām. 23
 «tathā hi, deva, Çrāvastyāṁ yad vṛittam, vacmi tac, çṛiṇu:

'Tatra 'eko rājaputro 'bhūḍ grāmabhuḡ rājasevakah; 24
 Çūrasenābhidhānasya tasya Mālavadeça-jā
 anurūpā Sushenā 'iti bhāryā 'abhūj jīvitādhikā. 25
 sa jātu bhūpena 'ābūtaḥ, kaṭakaṁ gantum udyataḥ
 Çūraseno 'nurāgiṇyā jagade bhāryayā tayā: 26
 «āryaputra, na muktā mām ekakām gantum arhasi,
 «na hi çakṣhyāmy ahaṁ sthātum kṣaṇam atra tvayā vinā.» 27
 evaṁ tayā 'uktaḥ priyayā, Çūraseno jagāda tām:
 «rājñā 'āhūto na gacchāmi katham? tanvi, na vetsy kim? 28
 «rājaputraḥ parāyatta-vṛittir asmi hi sevakah.»
 tac çrutvā sāçru-nayanā sā bhāryā tam abhāshata: 29
 «gantavyaṁ yady avaçyaṁ te, tat sahiṣhye kathamcana,
 «dinam apy anatikrāmann upaishyasi madhau yadi.» 30
 çrutvā 'etat so 'py avādīt tām antato: «niçcitam, priye!
 «tyaktvāpi kāryam eshyāmi caitrasya prathame dine.» 31
 ity uktavān katham api priyayā 'anumatasya,
 rājñāḥ samīpaṁ kaṭakaṁ Çūraseno jagāma saḥ. 32
 tad-bhāryāpy āçayā tasthau gaṇayanti dināni sā,
 tad-āgamāvadhi-madhu-prārambha-divasekṣhiṇī. 33
 gateshv aṭha dineshv āgāt sa madhūtsava-vāsarah,
 Manmathāhvānamantrābha-vilasat-kokila-dhvaniḥ; 34
 çuçuve kusumāmoda-mādyad-madhukarāravah,
 Kāmena 'āropyamāṇasya karmukasya 'iva nisvanah. 35

«so 'yam madhūtsavaḥ prāpto, dhruvām adya 'eshyati priyaḥ»,
 iti tasmin dine tasya Cūrasenasya sā badhbūḥ 36
 vicintya, vibhita-snānā Suseṇā 'abhyarcita-Smarā
 udvikshamānā tad-mārgam tasthau racita-maṇḍanā. 37
 dinātyaye 'pi na yadā sa tasyaḥ patir āyayaḥ,
 tadā sā niṣi nairācya-vidhurā samacintayat: 38
 «mrityoḥ kālō 'yam āyāto, na tv āyātaḥ priyaḥ sa me;
 «para-sevāika-saktānām ko hi sneho nija jane?» 39
 ity evaṃ cintayantyāc ca tasyās tad-gata-cetasāḥ
 niriyayūḥ Smara-dāvāgni-dahyamānā iva 'asavaḥ. 40
 tāvac ca bhūpāt katham apy ātmānam pratimocyā saḥ,
 Cūraseno 'natikrāman dinam tad dayitōtsukaḥ, 41
 āruhya karabha-śreṣṭhām, ullāṅghya 'adhvānam āyatam,
 āgataḥ paścime yāme rātreḥ prāpa nijam griham. 42
 tatra 'apacyad gataprāṇam priyām tām kṛita-maṇḍanām,
 latām utphulla-kusumām vātēna 'unmūlitām iva. 43
 drīṣṭvāiva viḥvalasya 'etām kurvato 'nke viniriyayūḥ
 pralāpaiḥ saba tasyāpi prāṇā virahīṇaḥ kṣaṇāt. 44
 tathā vipannau drīṣṭvā tau dāmpatī, kuladevatā
 kṛipayā jīvayāmāsa devī Candī vara-pradā. 45
 tataḥ pratyāgata-prāṇau tataḥ prabhṛiti tāv ubhau
 drīṣṭānurāgāv anyonyam aviyuktau babhūvatuḥ. 46

«ittham vasanta-samaye Malayānila-vijitāḥ
 «keshām na dehinām, deva, duḥsaho virahānalaḥ?» 47
 ity evaṃ Gomukhena 'ukte, tad eva kila bhāvayan
 Naravāhanadatto 'bhūt so 'kasmād vimanā iva; 48
 mahātmanām vinā hetor duḥsthitāḥ susthito 'pi vā
 sūcayaty antarātmā hi puro bhāvi cūbhācūbham. 49
 tato dine hy avasite, samrāt saṃdhyām upāsya saḥ,
 vāsavecmani viśrāntaḥ praviṣya çayanīyake, 50
 svapne niçāvasāne svam pitaram kṛiṣṇayā striyā
 ākṛiṣhya dakṣiṇām āçām niyamānam avaiḥshata. 51
 tad drīṣṭvāiva prabuddhaḥ saṅs, tātasya 'anīṣṭa-çāṅkayā
 dhyātām upasthitām vidyām Prajñaptim nāma prīṣṭavān: 52
 «brūhi, tātasya vṛittānto Vatsa-rājasya ko mama?
 «tad-nimittam hi duḥsvapna-darçanād asmi çāṅkitaḥ.» 53
 ity uktā tena vidyā sā rūpiṇī tam abhāshata:
 «çṛiṇu yad Vatsa-rājasya vṛittam, deva, pitus tava: — 54
 Sa Kauçāmbī-sthito 'kasmād Ujjayinyāḥ samāgatāt
 dūtāc Caṇḍamahāsenam vipannam açṛiṇod nṛipam, 55
 tasya 'Aṅgāravatīm devīm kṛitānugamanām tathā;
 tasmād evaṃ sa çuçrāva, mohād bhūmau papāta ca, 56
 labdha-saṃjñāç ciraṃ ca 'etau samam Vāsavadattayā
 devyā çuçoca çvaçurau svargatau saparicchadaḥ. 57

«bhaṅgure 'smin bhava kasya sthiratā? sa ca bhūpatiḥ
 «aḥocyo, yasya jāmātā bhavān, Gopālakah sutaḥ, 59
 «Naravāhanadattaḥ ca dauhitra», iti mantribhiḥ
 prabodhya 'utthāpitaḥ so 'tha dadau ṣvaṇrayor jalam. 59
 tataḥ ṣvaṇuryaṁ cōkārtaṁ snehāt pārṣva-sthaṁ tadā
 Gopālakaṁ sa Vatsēṣo vāshpa-kaṇṭho 'bhyabhāḥbata: 60
 «uttishṭha, 'Ujjayiniṁ gaccha, rājyaṁ pālāya paitrikan!
 «pratikshante prajā hi tvām, iti dūta-mukhāc ṣrutam.» 61
 tac ṣrutvā, sa rudan Vatsa-rājaṁ Gopālako 'bravit:
 «na, deva, gantum ṣaknōmi, tyaktvā tvām bhaginiṁ tathā. 62
 «na ca 'utsahe tāta-ṣūnyāṁ sva-purim drashtum apy aham.
 «tat Pālako 'nujo me 'tra rājā 'astu mad-anujñāyā.» 63
 evaṁ vadan yadā na 'aicchad rājyaṁ Gopālakas, tadā
 senāpatiṁ Rumaṇvantam visrija 'Ujjayiniṁ purim, 64
 Vatsēṣvaraḥ kanishṭhaṁ tam ṣvaṇuryaṁ Pālakābhīdham
 dattābhyanujñam jyeshṭhena tasyām rājye 'bhyashecayat. 65
 ālokyā ca 'asthiraṁ sarvaṁ, virakto vishayeshu sah
 Yaugandharāyaṇādibhyaḥ sacivebhyo 'bravid idam: 66
 «asāre 'smin bhava tāvad bhāvāḥ paryanta-nīrasāḥ;
 «kṛitaṁ ca rājyaṁ asmābhir, bhuktā bhogā, jītā dviṣhaḥ, 67
 «Vidyādharaḍhirājatvaṁ prāpto dṛishṭaḥ sutas tathā;
 «idāniṁ ca vayo 'tītam asmākaṁ bāndhavaiḥ saba. 68
 «mrityave dātum āttāc ca keṣeshu jarasā vayam,
 «klīva-rājyaṁ iva 'ākṛantaṁ ṣarīraṁ balibhiḥ ca naḥ. 69
 «tasmāt Kālīnjara-girau gatvā deham aḥaṣvatam
 «tyaktvā 'imaṁ, sādhaṇāmy atra yathoktaṁ aḥaṣvatam padam.» 70
 ity uktās tena sacivā rājñā sarve, vicārya tat,
 devī Vāsavadattā ca sama-cittās tam abruvan: 71
 «yathā 'abhirucitaṁ, deva, bhavatas; tvat-prasādātāḥ
 «vayam apy upayāsyāmaḥ paratrāpy uttamam gatim.» 72
 ity ātma-tulyair uktas taiḥ, sa rājā kṛita-niṣcayāḥ
 Gopālakaṁ tam tatra-sthaṁ ṣvaṇuryaṁ dhuryam abhyadhāt: 73
 «Naravāhanadattaḥ ca tvam ca tulyau sutau mama;
 «tad etāṁ rakṣa Kauṣāmbīm! rājyaṁ tubhyaṁ mayā 'arpitaṁ.» 74
 evaṁ Vatsēṣvareṇa 'uktas tam sa Gopālako 'bravit:
 «yushmākaṁ yā gatiḥ, sā me; na 'aham vas tyaktum utsahe.» 75
 etad eva 'anubandhena sa jalpan svasṛi-vatsalah
 Vatsa-rājena jagade, kopam kṛitvā 'iva kṛitrimam: 76
 «adyaiva tvam anāyatto jāto mithyānuvṛittaye;
 «sva-padāc cyavamānasya kasya 'ājñāṁ ko hi manyate?» 77
 ity ukto 'vānmukho rājñā rūkṣam Gopālako rudan,
 vanāya kṛita-buddhiḥ san sampraty atra nyavartata. 78
 tato rājā gajârûdho, devyā Vāsavadattayā
 Padmāvatyā ca sahitaḥ, sa pratasthe samantrikāḥ. 79
 Kauṣāmbiyā nirgataṁ tasyāḥ sākrandāḥ sāḥru-durdināḥ
 sa-yoshid-bāla-vṛiddhāc ca paurās tam annu nirayayuh. 80

«Gopālako vaḥ pāti», 'iti tām ācāvāsa kathamcāna
nivartya ca, sa Vatṣeṣaḥ prāyāt Kālīñjaram girim; 81
prāpya tam ca samāruhya, praṇamya ca Vṛishadhvajam,
sarva-kāla-priyām vīṇām kṛtvā Ghoshavatīm kare, 82
pārṣvagābhyām sa devībhyām anvito, mantribhiḥ saha
Yaugandharāyaṇādyaḥ taiḥ, patito 'bhūt prapātataḥ. 83
patann eva vimānena bhāsvareṇa sa bhūpatiḥ
āgatena 'anugaiḥ sārḍham dyotamāno divam gataḥ. — 84
etad vidyā-mukhāc ṣṛtvā, «hā tāta!» 'ity abhidhāya saḥ,
Naravāhanadatto 'tra papāta bhuvi murchitaḥ. 85
labdha-samjñāc ca pitarām mātaram pitṛi-mantriṇaḥ
anvaṣocad nījāmātyaiḥ pramīta-pitṛikaiḥ saha. 86
«svarūpa-jño 'pi samsārasya 'etasya kṣhaṇa-bhaṅgināḥ
«indrajāloṣamānasya katham, deva, vimuhyasi? 87
«anuṣocasi ca 'aṣocyān kṛta-kṛtyān pitṛin katham,
«yeshām Vidyādharendraika-cakravartī bhavān sutah?» 88
iti Vidyādharaḍhīcāir Dhanavatyā ca bodhitaḥ,
sa pitṛibhyo jālam dattvā, vidyām papraccha tām punaḥ: 89
«mātulo me sa Gopālāḥ kva 'āste? kim akarod?» iti.
tato vidyāpi sā bhūyaḥ samrājām tam abhāshata: 90
«gate mahāpatha-girīm Vatsa-rāje, 'nuṣocyā tam
«bhaginīm ca, 'adhravaṁ matvā sarvaṁ, sthitaḥ vahiḥ purah, 91
«Ujjayinyās tam ānāyā Pālakaṁ bhrātaram ca saḥ,
«prādād Gopālakas tasmai Kauṣāmbi-rājyam apy adah. 92
«rājya-dvaya-sṭhe tasmiñ ca so 'nuje 'tha tapovanam
«vairāgyeṇa 'Asita-girīm prayātaḥ Kaṣyapāṣṭramam. 93
«tatra valkalaḥ ādāya, tapasyād-muni-madhyā-gaḥ
«mātulas tishṭhati sa te, deva, Gopālako 'dhunā.» 94
ṣṛtvā 'etad, drashṭum utkas tam mātulam saparicchadaḥ
Naravāhanadatto 'gād vimānena 'Asitācalam. 95
tatra 'avatīrya gaganād vṛito Vidyādhareṣvaraiḥ,
apaṣyad āṣṭramapadaṁ sa muneḥ Kaṣyapasya tat, 96
saprekshitam iva 'aneka-kṛṣṇasāra-mṛiga-bhramaiḥ,
sasvāgatācāram iva kvaṇitena patatrinām; 97
juhvatām agnihotrāṇi dhūmarāji-samudgamaiḥ
pradarṣayad iva 'āroha-mārgam divi tapasvinām; 98
bahu-bhūdhara-nāgendram ācṛitaṁ kapilōtkaraiḥ
apūrvam iva Pātālam ūrdhva-varti vitāmasam. 99
tatra madhye jāṭalam tam taruvalkala-vāsasam,
mūrtam ṣamam iva, 'adrākshīd mātulam munibhir vṛitam. 100
so 'pi Gopālako drishṭvā bhāṅineyam upāgatam,
utthāya 'āḥishya ca 'āṅke tam cakāra 'udaṣru-locanaḥ. 101
atha dvau tau navibhūta-ṣokau bandhūn aṣocātām;
svajanāloka-vāteḍdho duḥkḥāgniḥ kam na tāpayet? 102
tad-duḥkha-darṣanārteshu tiryakshv apy atra, tau tataḥ
puetya 'ācāvāsāyāmāsur munayo Kaṣyapāḍdayaḥ. 103

atha tasminn ahani gate,
 prātar Gopālakaṃ sa taṃ samrāt,
 « ehi, mad-aicvārye tvam
 « nivasā!» 'ity abhyarthayāmāsa. 104
 Gopālako 'pi tam uvāca sa: « kiṃ na, vatsa,
 « paryāptam evam amunā tava darśanena?
 « snehas tava 'asti mayi cet, tad ihāiva varshā-
 « kālaṃ samāgatam imaṃ nivasā 'āçrame tvam!» 105
 iti Naravāhanadattas
 tena 'ukto mātulena, tatkālam
 saparicchadaḥ sa tasminn
 Asita-girau Kaçyapāçrame taṣṭhau. 106

Taraṅga 112.

Atha 'Asita-girau tasminn āsthāna-sthaṃ vyajijñapat
 Naravāhanadattaṃ taṃ sva-senāpatir ekadā: — 1
 Adya 'ahaṃ, deva, harmya-stho rakṣhaṇaṃ saṃyāni, drisṭvān
 divyena puṃsā nabhasi hriyāmāṇaṃ niçi striyam, 2
 krāndantīṃ «hā 'āryaputra!» 'iti, kānti-sarvasva-hāriṇīm
 labdhvāiva 'ānāyitāṃ buddhvā tatkāla-balinā 'indunā. 3
 « āh pāpa! para-dārāṇs tvam apahritya kva yāsyasi?
 « Naravāhanadattasya rāje devasya rakṣitūḥ 4
 « yojanānāṃ sahasreshu shasṭau Vaidyādhare pade
 « tīryāñco 'pi hi na 'adharmāṃ kurvanti, anyeshu kā kathā?» 5
 ity uktvāiva pradhāvya 'āçu sānugena mayā svayam
 saṃyamya sa supād vyomnaḥ sanārīko 'vatāritāḥ. 6
 avatārya ca paçyāmo yāvat, syālah sa te, prabho,
 bhrātā yushmad-mahādevyā Ityakākhyo Nabhaçcaraḥ, 7
 devyaṃ Kalīngasenāyaṃ jāto Madanavegataḥ.
 « kā 'iyam? kim etāṃ harasi?» 'ity ukto 'smābhiç ca so 'bhyadhāt: 8
 « iyam Matāṅgadevasya Vidyādhara-pateḥ sūtā,
 « utpannā Cūtamañjaryāṃ nāmnā Suratamañjarī. 9
 « sā 'eshā prāç eva vācā me mātṛā dattā satī kila,
 « anyasmai mānuṣhāya 'atra sva-pitrā pratipādītā. 10
 « ato 'dya 'asau nijā bhāryā yadi prāpya hrītā mayā,
 « tad me ko dosha?» ity uktvā so 'tra vyaramad Ityakāḥ. 11
 « kena, 'ārye, pariṇītā tvam? kathāṃ prāptāsi ca 'amunā?»
 iti sā 'atha mayā priṣṭhā 'avocat Suratamañjarī: 12

«asty Ujjayinyāṃ nripatiḥ ṛīmān Pālaka-samjñakāḥ,
 «kumāras tasya putro 'sti sva-nāmnā 'Avantivardhanah; 13
 «tena 'iha pariṇītā 'aḥam; suptā harṇyatale 'dya ca,
 «āryaputrasya suptasya, hṛitāsmi anena pāpmanā.» 14
 evam uktavati sā ca samyata-sthah sa ca 'Ityakah
 mayā 'iha sthāpitau tau dvau; pramāṇam adhunā prabhuḥ. — 15

evam Hariṇikhat senāpateḥ ṣrutvā, sasamṣayam
 gatvā Gopālakāya 'etac cakravartī ṇaṇsa sah. 16
 Gopālako 'pi so 'vādīd: «vatsa, 'etad viditam na me,
 «sāmpṛatam pariṇītā 'eshā jāne Pālaka-sūnūnā; 17
 «ānīyatām kumāras tad Ujjayinyāḥ sa mantriṇā
 «samam Bharataroheṇa! jñāsyāmo niṣcayam tataḥ.» 18
 tac ṣrutvā mātula-vacaḥ, cakravartī viṣijya sah
 Vidyādharam Dhūmaṇḍikam mātulasya kaniyasaḥ 19
 Pālakasya 'antikam rājās, tāv ānīyatavān ubhau
 Ujjayinyāḥ kumāram tam tat-sutam tam ca mantriṇam. 20
 prāptau kṛta-praṇāmau ca sa tau Gopālakānviṭah
 snehādarābhyaṃ sammānya, prakṛitam pricchati sma tat. 21
 tataḥ sthite niṇā-hīna-candrābhe 'vantivardhane,
 tathā Suratamañjaryāṃ, pitary asyaḥ ca ṣṭyake, 22
 satsu Vāyupathādyesu, munau tiṣṭhati Kaṣyape,
 sainyesu ca, jagāda 'evam mantri Bharatarohakāḥ: 23
 «ā mūlāc ṇṇu, deva, 'etad: —

Ujjayinyāḥ kila 'ekadā

evam sametya vijñaptāḥ sarvaiḥ Pālaka-bhūpatiḥ: 24
 «asyāṃ udakadānākyo bhavaty adya 'utsavaḥ puri;
 «hetuḥ ca 'atra na cet samyak ṇṇutas, tac ṇṇuyatām, prabho: — 25

Pūrvam Caṇḍamahāsenah pitā te khadgam uttamam
 prāptum bhāryāṃ ca tapasā devīm Caṇḍīm atoshayat. 26
 sā svam khadgam dadau tasmai, bhāryārthe ca 'evam abhyadhāt:
 «Āṇḍarakākyam Asuram hatvā, tasya 'acirāt sutām, 27
 «putra, 'Āṇḍaravatīm nāma bhavyāṃ bhāryāṃ avāpsyasi.»
 ity ādisṭas tayā devyā tasthau rājā sa tanmanāḥ. 28
 atrāntare ca 'Ujjayinyāṃ yo yo 'bhūd nagarādhipaḥ,
 sa sa kenāpi sattvena rātrau rātrāv abhakshyata. 29
 tataḥ Caṇḍamahāsenas tad anvesṭum svayam niṇi,
 svairam bhraman puri, prāpa puruṣam pāradārikam. 30
 tasya 'acchinat sa khadgena ṇṇiro racita-maṇḍanam,
 bhinna-kaṇṭham ca tam sadyaḥ ko 'py etya 'ādatta Rākshasaḥ. 31
 «so 'yam purādhipān atti nūnam atra», 'ity udīrya sah,
 ādāya keṇeshv ārebhe hantum tam Rākshasam nripaḥ. 32

tāvat sa Rākshaso 'vādīd: «mām, rājan, mā badhūr mṛishā!
 «anya eva sa ko 'pi 'iha, yaḥ khādati purādhipān.» 33
 «ko 'sau? brūhi!» 'iti rājā tat priṣṭam Raksho 'bravīt punaḥ:
 «asti 'iha 'Āṇḍarako nāma Pātāla-nīlayo 'surah; 34

«sa te purādhipān atti niçītheshu, paramtapa!
 «sarvato rājakanyaç ca hañhena harati, prabho, 35
 «karoty Aṅgaravyatyaç ca tām sutāyāḥ paricchadam.
 «tam aṭavyām bhramantaṁ tvam dṛishṭvā hatvā kritiḥ bhava!» 36
 ity uktavantaṁ muktva taṁ Rākshasaṁ, sa sva-mandiram
 rājā yayāv. ekadā ca jagāma 'ākheṭakaṁ tataḥ. 37
 tatra 'apaçyad mahā-kāyaṁ kopa-jvalita-locanam
 sūkaram sa, divaḥ khaṇḍam Añjanādrer iva cyutam. 38
 «na varāho bhaved idṛig, mayi so 'ṅārako nu kim?»
 iti dhyāyan sa rājā taṁ kroḍaṁ bānair atādayat. 39
 sa tān agaṇayann eva bānān vyādhūya tad-ratham,
 gatvā viveça sumahad varāho vivaraṁ bhuvah. 40
 rājāpi vīras tatraiva tasya paçcāt praviçya saḥ,
 divyaṁ puram dadarça 'atra, na dadarça ca sūkaram. 41
 vāpi-taṭopavisṭaḥ ca tatra 'apaçyat sa kanyakām
 kanya-çata-parivārām, Ratim rūpavatim iva. 42
 sā kanyā 'abhyetya priṣṭvā ca tatra 'āgamana-kāraṇam,
 paçyanṭi sāgru-nayanā jāta-premā jagāda tam: 43
 «kaṣṭam! kutra pravishṭo 'si? varāho yas tvayā 'ikshitaḥ,
 «sa Daityo 'ṅārako nāma vajra-kāyo mahā-balaḥ. 44
 «samprati tyakta-vārāha-rūpaḥ çrāntaḥ svapity asau,
 «prabudhya 'āhāra-kāle tu kuryād atyāhitam tava. 45
 «ahaṁ ca, subhaga, 'etasya nāmnā 'Aṅgaravatī sutā,
 «tava ca 'anishṭam āçaṅkya prāṇaḥ kaṇṭha-gatā mama.» 46
 ity uktaḥ sa tayā rājā, Devyā dattaṁ varaṁ smaran,
 «kārya-siddhir mama 'asti», 'iti jātāsthaḥ pratyuvāca tām: 47
 «yadi mayy asti te snehas, tad idam kuru mad-vacaḥ:
 «gatvā rudhiḥ pārçve 'sya prabuddhasya sataḥ pituḥ. 48
 ««pramattaṁ yadi kaçcit tvām hanyāt, tad mama kā gatiḥ?»»
 «iti vācyaç ca, mugdhākshi, sa pricchan kāraṇam tvayā. 49
 «evaṁ kṛite, mamāpy asti dhruvaṁ çreyas tavāpi ca.»
 ity ukta tena rājñā sā gatvā madana-mohitā, 50
 upaviçya prabuddhasya pārçve tasya 'arudat pituḥ;
 priṣṭhā çaçauṣa tasmai ca hetuṁ tad-badha-jaṁ bhayam. 51
 tataḥ sa Daityo 'vādīt tām: «vajraṅgam ko hi hanti mām?
 «yad vā vāma-kare me 'sti marma, rakshati tad dhanuḥ.» 52
 ity etat tad-vaco rājā pracchannaḥ sa tadā 'açṇot.
 so 'tha Daityaḥ pravavṛite snātvā pūjayitum Haram. 53
 tatkalām prakaṭi-bhūya yuddhāya 'āhvayate sma saḥ
 Daityaṁ grihīta-maunaṁ taṁ rājā 'āropita-kārmukhaḥ. 54
 so 'pi Daityaḥ karaṁ vāmam utkshipya vyāpṛiṭetaraḥ,
 samjñām tasya 'akarod rājñāḥ «pratikshasva manāg!» iti. 55
 tatksanaṁ tena rājñā ca kare tatra sa marmāni
 siddha-lakṣheṇa bāṇena hato Daityo 'patad bhuvi. 56
 «trishṇāto 'haṁ hato yena, so 'bde 'bde ced na mām jalaiḥ
 «tarpayishyati, tat tasya pañca naṅkshyanti mantriṇaḥ;» 57

ity uktvaiva vipanne 'smin Daitye, tām tat-sutām nṛipāḥ
 ādāya so 'ngāravatīm, āgād Ujjayinīm imām. 58
 pariṇīya ca tām devīm, sa devo, deva, vaḥ pitā
 Aṅgarakasya 'ambudānam prativarsham akārayat. 59
 sarve ca 'udakadānāḥ kurvanti 'iha tam utsavam,
 prāptaḥ sa ca 'adya; tat pitrā yat kritam te, kurushva tat! — 60
 etat prajā-vacaḥ ṣṛutvā, sa tam Pālaka-bhūpatiḥ
 puri prāvartayat tatra jaladānṛtsavam tadā. 61
 tasmin pravṛtite, tad-vyagre jane kolāhalākule
 akasmāt troṭitālāno gajo 'tra 'adhavad unmadaḥ. 62
 sa vāraṇo 'ṅkuṣam jtvā vyādhūtādhoraṇo bhraman
 antar nagaryām subahūn kṣaṇād vyāpādayaj janān. 63
 pradhāviteshu meṭheshu mahāmātrānviteshv api
 paureshu ca, na tam kaṣcid niyantum aṣakad gajam. 64
 kramād bhrāmyati tasmiṇ ca gaje caṇḍāla-vātakam
 saṃprāpte, niragāt tasmād ekā caṇḍāla-kanyakā; 65
 «jito 'nayā mukhena 'indur mad-vairī», 'iti 'iva tushṭayā
 bhāsayanti bhuvam pāda-lagnayā kamala-ṣṛiyā; 66
 vyāvṛitta-cetaso 'nyebhyo bhāvebhyaḥ stimita-sthitaḥ
 nidrā 'iva sarva-lokasya dṛiṣor viṣṇānti-dāyini. 67
 sā kanyā vāraṇendram tam saṃmukhōpāgatam kare
 kareṇa 'āhatya, kuṭilais taiḥ kaṭākshair atādayat. 68
 sa hasti tat-kara-sparṣa-mohito vinatānanah
 tad-dṛiṣṭi-viddhas tām pācyān, pādān apy atra na 'acalat. 69
 tataḥ sā svōttariyeṇa kṛitāyām tasya dantayoh
 utpatya 'āruhya dolāyām prākṛidat varakanyakā. 70
 dṛiṣṭvā ca tām sa gharṃtām, taru-chāyām agād dvipaḥ.
 etad dṛiṣṭvā mahac citram, paurās tatra 'evam abruvan: 71
 «aho! divyaiva kāpy eṣhā kanyā, sarvāṭiṣṭayinā
 «rūpeṇa 'iva prabhāveṇa tiryāṇco 'py āhṛitā yayā.» 72
 atrāntare ca tad buddhvā, kumāro 'vantivardhanah
 nirgataḥ kautukam drashtum apaṣyat tām sa kanyakām. 73
 paṣyatas tasya Madana-vyādha-vāgurayā tayā
 dhāvitaṣ citta-hariṇo rājasūnor abadhyata. 74
 sēpi tam vīkshya, tad-rūpa-hṛita-cittā tad agraḥit
 gajendra-danta-dolāyā avaruhya 'uttariyakam. 75
 tato meṭhādhirūdhe 'smin gaje, sā 'atha nṛipātmajam
 salajjam sānurāgam ca paṣyanti sva-gṛihān agāt. 76
 Avantivardhanah so 'pi, praṣānte gaja-saṃbhrame,
 tayā hṛitena cittena cūnyo 'yāsīt sva-mandiram. 77
 tatra saṃtapyamānaḥ ca tām vinā varakanyakām,
 apricḥhad vismṛitārabdha-jaladānṛtsavaḥ sakhīn: 78
 «jānītha, kasya tanayā? kim-nāmā sā ca kanyakā?»
 tac ṣṛutvā te vayasyās tam rājaputram babhāshire: 79
 «asti 'iha 'Upalabastākhyāḥ ko 'pi caṇḍāla-vātake
 «mātaṅgas; tat-tanujā sā nāmnā Suratamañjarī. 80 »

«satām darçana-mâtraika-phalam tasyā manoramam,
 «citrasthāyā iva tanor, na 'upabhoga-kshamam vapuḥ.» 81
 tac çrutvā sa vayasyebhyaḥ, kumāras tām abbāshata:
 «manye na mātāṅga-sutā sā, divyā kâpi niçcitam; 82
 «na hi caṇḍāla-kanyāyāḥ sā tādriçy ākṛitir bhavet.
 «tad-rûpā sā ca bhāryā me na cet syāj, jīvitena kim?» 83
 iti bruvaṇ sa sacivair açakya-vinivāraṇaḥ,
 atyartham tad-viyogāgni-saṁtapto 'bhūḍ nripātmajaḥ. 84
 tato 'vantivatī devī nripatīḥ Pālakas tathā
 pitarau tasya, buddhvā tad, abhūtām ciram ākulau. 85
 «katham vāñchati putro nāv anyajām rājavançajāḥ?»
 iti ca 'ukte tayā devyā, sa rājā Pālako 'bravit: 86
 «evam dhāvati yac cetasa tasyām asmat-sutasya, tat
 «dhruvaṁ kārāṇa-mātāṅgī kâpi sā 'anyaiva kanyakā. 87
 «vakti rajyad arajyad vā kār्याkār्यe satām manah;
 «atra ca 'eshā kathā, devi, na çrutā ced, niçamyatām: 88

Prāk Prasenaḥ rājāḥ Supratishṭhita-saṁjñake
 pure Kuraṅgī nāmnā 'abhūḍ atirūpavatī sutā. 89
 sā jātu 'udyāna-niryātā bandha-bhrasṭhena hastinā
 uccikshipe savahanā dhāvitvā 'upari dantayoḥ. 90
 vidrute parivāre 'syāḥ sākrandam, tam gajam prati
 tatra 'ātta-khadgaç caṇḍāla-kumārāḥ ko 'py adhāvata. 91
 sa tam lūna-karam khadga-prahāreṇa mahā-gajam
 hatvā, tam mocayāmāsa pravīro rājakanyakām. 92
 tato milat-parijanaḥ sā jagāma sva-mandiram
 ākṛishṭa-brīdayā tasya vīrya-saundarya-sampadā. 93
 «sa me vāraṇatas trātā bhartā vā, mṛityur eva vā»,
 iti saṁcitayanti ca tasthau tad-virahāturā. 94
 sa caṇḍāla-kumāro 'pi çanair gatvā nijam griham,
 tad-rūpa-hṛita-cittāḥ san dhyāyaṇs tam paryatapyata. 95
 «kutra 'aham antya-janmā 'ayam, kutra sā rājakanyakā?
 «kākasya rājahansyāç ca kidṛiçāḥ kva samāgamah? 96
 «hāsyam etac ca çaknōmi na vaktum nāpy upekshitum,
 «tasmād maraṇam eva 'atra saṁkate çaraṇam mama;» 97
 ity ālocya sa gatvā ca niçayām pitṛikānanam,
 snātāḥ kṛtvā citām, agniṁ prajvālyā 'evam vyajijñapat: 98
 «deva Pāvaka viçvātmaṇs! tvayy ātmāhuti-dānataḥ
 «janmāntare 'pi sā bhūyād bhāryā rājasutā mama!» 99
 ity uktavantaṁ hutabhuḥjy ātmānam ksheptum udyatam
 prakāṣi-bhūya sākshāt tam prasanno 'gnir abbāshata: 100
 «mā kṛthāḥ sāhasam! bhāryā bhaviṣyati tavaiva sā,
 «na hi tvam pūrva-caṇḍālo; yaç ca tvam, vacmi tac, çṛiṇu: 101
 «āste Kapilaçarmākhyo nagare 'smin dvijottamaḥ,
 «tasya 'agnyaḡāre pratyakshaḥ sākārāḥ san vasāmy aham. 102

«tatra jātv antika-prāptām tat-sutām rūpa-lobhataḥ
 «kanyām akaravaṃ bhāryām varotsārīta-dūṣaṇām. 108
 «tasyām tadāiva jātas tvam mama vīryeṇa, putraka!
 «tayā ca lajjayā rathāmukhe kshipto 'si tatksaṇam; 104
 «tatas tvam prāpya caṇḍālair ajā-kshīreṇa vardhitāḥ.
 «tad evaṃ brāhmaṇi-garbha-sambhūtas tvam mama 'ātunajāḥ. 106
 «ato nāsty apavitratvaṃ mat-tejaḥ-sambhavasya te,
 «prāpsyasi tvam ca bhāryām tām Kuraṅgīm rājakaṇṭhikāṃ.» 106
 ity uktvā 'antardadhe Vahnīḥ, so 'pi samprāpta-sammadaḥ
 mātāṅga-kṛitrimasuto jātāsthaḥ sva-grihaṃ yayau. 107
 tataḥ Prasenajid rājā svapne 'gni-prerito dadau
 anviṣṭa-tattvas tasmai tām sutām Pāvaka-sūnave. 108

«evaṃ bhavanti pracchannā divyā, devi, sadā bhuvi;
 «tad eṣā kāpi divyaiva, na 'antya, Suratamañjarī. 109
 «anyad eva hi tad ratnaṃ, mat-sūnoḥ sā ca niṣcitam
 «janmāntara-priyatamā cakshurāgopavarṇitā.» 110
 evaṃ asmāsu tiṣṭhatsu rājñi bruvati Pālake,
 avarṇayam ahaṃ tatra kaivartīyām imāṃ kathāṃ: 111

Abbūd Malayasinhākhyo rājā Rājagrihe purā,
 tasya Māyavati 'ity 'āsīd rūpeṇa 'apratimā sutā. 112
 sā kṛdanti madhūdyāne rūpa-yauvana-çālinā
 kaivartaka-kumāreṇa drishṭā kenāpi jātucit. 113
 sa ca tām Suprahārākhyo drishṭvā smara-vaço 'bhavat;
 sādhyāsādhyā-vicāraṃ hi na 'ikshate bhavitavyatā. 114
 gatvā ca sva-grihaṃ, tyaktvā pāṭhināharanādi, saḥ
 tasthau tad-eka-cittāḥ san çayyāyām ujjhīṭṭāṇaḥ. 115
 anubandhena priṣṭaḥ ca svābhīprāyaṃ çaṇḍasa saḥ
 mātṛe Rakshitikā-nāmnayai; sōpi putraṃ tam abhyadbāt: 116
 «vishādam, putra, muñca tvam! āhāraṃ bhaja! niṣcitam
 «etat te sādhyāmy eva sva-yuktyā 'aham abhīpsitam.» 117

ity uktvā 'āçvāsīte tasmin jātāsthe bhukta-bhojane,
 matsyaṇ ādāya hradāt sā yayau rājasutā-grihaṃ. 118
 tatra ceṭibhir ākhyatā sevoddeçāt pravīçya sā
 dāçī Rakshitikā tasyai tad matsya-prābhṛitaṃ dadau. 119
 tenaiva ca krameṇa 'etat dadatī sā dine dine,
 vacanāṅkāṅkṣiṇīm cakre tām ārādhyā nripātmañām. 120
 «brūhi! vāñchasi yad mattas, tat kuryām api dushkaram»,
 iti prītā 'atha sā 'avocat tām dāçīm rājakaṇṭhikā. 121
 tataḥ sā dhīvarī prāha rahas tām yācitābhaya:
 «udyāna-drishṭām tvām, devi, viṣā klāmyati me sutāḥ. 122
 «āçāṃ pradarçya ca mayā prāṇa-tyāgāt sa rakshyate;
 «tat kṛpā mayi cet, tad me sutam sparçena jīvaya!» 123

evam tayā 'uktā kaivartayoshitā sā nripātmajā
 salajjā sānurodhā ca vimṛiṣya 'evam uvāca tām: 124
 «guptam ānaya tam tāvad naktam mad-mandiram sutam!»
 tac cṛutvaiva prabhrishṭā sā yayau dācī sūtāntikam. 125
 naktam ca sā yathā-çakti svairam racita-maṇḍanam
 tam ānināya tad rājakanyāntahpuram ātmajam. 126
 tatra tam rājaputrī sā Suprahāram cirotsukam
 haste gribhṭvā, çayane kṛita-prītir nyaveçayat, 127
 āçvāsāyāmāsa ca tam klāntāṅgam virahāgninā
 çrikhaṇḍa-çīçira-sparça-kara-saṁvāhanena sā. 128
 so 'pi tena sudhā-sikta iva dāçasntaṣ cirāt
 kṛitārthamānī viçrānto jahre sapadi midrayā. 129
 supte ca 'asmin, nripasutā gatvā sushvāpa sā 'anyataḥ
 yukti-rañjita-kaivartasutārakshita-viplavā. 130

tato 'sya tat-kara-sparça-vigama-pratibodhinah,
 hastopanata-vibbrashtam vallabhām tām apacyataḥ, 131
 nidhi-kumbhīm iva 'atīva daridrasya vishādinaḥ,
 dāçasūnor nirāçasya sadyaḥ prāṇā viniryayuh. 132
 tad buddhvā 'āgatya nindanti sā 'ātmānam rājakanyakā,
 prātas tena saha 'āroḍhum citām vyavasitābhavat. 133

tato Malayasiṁho 'syāḥ pitā buddhvā nripo 'tra tat,
 etya 'anivāryām dṛiṣṭvā 'etām, ācamya 'idam vaco 'bravit: 134
 «yadi satyam aham bhakto devadeve Trilocane,
 «tad me vadata kartavyam, Lokapālā, yathocitam!» 135
 ity uktavāntam rājānam divyā vāg evam abravīt:
 «pūrva-bhāryā 'iyam etasya dāçayūno bhavat-sutā. 136

«grāme Nāgasthalākhye hi Mahādhara-sutaḥ purā
 «abhūd Baladharo nāma brāhmaṇo guṇavattaraḥ. 137
 «sa, gate pitari svargam, bṛiṭa-vittāḥ sva-gotrajaḥ,
 «virakto bhāryayā sākam jagāma Dyunadī-taṭam. 138
 «deham tyakshyan nirāharaḥ sthitas tatra vilokya saḥ
 «dāçān bhakshayato matsyān, manasā çraddadhe kshudhā. 139
 «tato 'tra pañcatām yātam tat-saṁkalpa-kalaṅkitam
 «sva-bhāryā çuddha-saṁkalpā tapaḥ-sthāiva tam anvagāt. 140

«sa esha jātāḥ saṁkalpa-doshād dāça-kule dvijaḥ,
 «bhāryā 'asya sā ca sutapā jātā 'eshā te sutā, nripa! 141
 «tad etam pūrva-bhartāram, rājann, eshā tvad-ātmajā
 «jīvatv āyusho 'rdhena gatāyusham aninditā. 142
 «tat-tapaḥ-prabhāvād hi tat-tīrtha-prabhayā tathā
 «pūto 'yam tava jāmātā bhūtvā, rājā bhaviṣyati.» 143

ity ukto divyayā vācā, Suprahārāya tam sūtām
 dattāyur-ardham sa dadau tasmai labdhāsave nripaḥ. 144
 tad-dattair bhūmi-basty-açva-ratnair bhūtvā sa bhūpatih,
 Suprahārah kṛitī tasthau prāpya bhāryām tad-ātmajām. 145

« evaṃ prāgjanma-sambandhaḥ prāyaḥ prītyai cārīṇām.
« kimcāiva caura-sambandhāpy atra 'iyam cṛyatām kathā: 146

Ayodhyāyām abhūd rājā Virabāhur iti cṛutaḥ,
yo raraksha sva-saṃtāna-nirviṣeṣaṃ sadā prajāḥ. 147
kadācit tam ca rājānam etya paurā vyajjñāpan:
« caurā muṣṇanti nagarīm imāṃ pratiniṣaṃ, prabho! 148
« jāgradbhir api ca 'asmābhiḥ cakṛyā lakṣhayitum na te.»
tac cṛutvā sthāpayāmāsa so 'tra cārān nṛpo niḥ. 149
te 'pi prāpur na yac caurān, na ca 'aṣṇyad upadravaḥ,
tena rājā svayaṃ rātrau tad anveṣṭum viniryayau. 150

ekāki khadga-hastaḥ ca paribhrāmyan sa sarvataḥ
saṃcarantaṃ dadarṣa 'ekam prākāropari pūruṣaṃ, 151
bhayaḥ laghu-padanyāsaṃ, kāka-cañcala-locanaṃ,
mrīgārīm iva paṇyantaṃ, muhur valita-kandharaṃ, 152
vikoṣāsi-viniryātair lakṣbitaṃ khadga-raṣmibhiḥ
tārāratnāpahārāṭham ihaseṣaṇa-rajjubhiḥ. 153
dṛiṣṭvā ca 'acintayad rājā: « cauro 'yaṃ vedmi niṣcitam,
« dhruvam ekacareṇa 'iyam muṣyate tena me puri.» 154

ity ālocya nṛpaḥ cauraṃ caturas tam upāgamat;
cauro 'pi sa tam aprākṣhīṭ saṇṇkaṃ: « ko bhavān?» iti. 155
tato rājā 'abravīd enaṃ: « bahu-vyasana-durbharaḥ
« ahaṃ sāhasikaḥ cauras; tvam ca me brāhi, ko bhavān?» 156
cauro 'py uvāca: « ekacaras taskaro 'haṃ mahā-dhanaḥ;
« tad ehi mad-grihaṃ, yāvad dhanecchāṃ pūrayāmi te.» 157
tac cṛutvā dasyunā tena samam rājā « tathā!» 'iti saḥ
yayau vanāntas tad-veṣṇa kṣmātale khāta-nirmitam, 158
adhiṣṭhitaṃ varastrībhir, bhūri-ratna-prakāṣitaṃ,
sadā navopabhogaṃ ca, Bhujaṅganagaropamaṃ. 159

tatra garbhagrihaṃ tasmin pravishṭe taskare, nṛpaṃ
vāhyasthāna-sthitaṃ dāsi tam ekā sakṛpā 'abhyadhāt: 160
« kvāpi pravishṭo niryāhi cīghraṃ, viḡvastaḥ ghātakaḥ
« hanyād ekacaro hi tvāṃ pratibheda-bhayād ayam.» 161
tac cṛutvā nirgato rājā drutaṃ gatvā sva-mandiram,
senāpatiṃ samāhūya, sasainyah punar āyayau. 162
āgatya ruddhvā tad-veṣṇa, cūrān antaḥ praveṣya ca,
hrītārtha-saṃcayam cauraṃ avasṭābhya 'amināya tam. 163
gatāyām niḥ, tena 'atha sa rājūā 'ādiṣṭa-nigrahaḥ
cauro vipaṇi-madhyena badhyabdhūm aniyata. 164
niyamānaṃ ca tam tatra dṛiṣṭvā dṛiṣṭvā 'anurāgiṇi
baṇik-sutā pitaraṃ tatksaṇaṃ svam abhāṣhata: 165
« yo 'yaṃ badhyabhuvam, tāta, nīyate caṇḍa-dindīmaḥ,
« asau cet syād na bhartā me, tad mṛitāṃ viddhi mām!» iti. 166

vikṣhya 'atha durnivārāṃ tām, gatvā bhūpaṃ, sa tat-pitā
dravya-kotyāpi caurasya tasya muktum ayācata 167

bhūpo 'pi tasmai bāṇije cukrodha, na tu taskaram
 tam mumoca, 'avilambyaiva cūlāyām tam nyaveçayat. 166
 tataḥ sà Vāmadattākhyā bāṇikkanyā kalevaram
 caurasya 'ādāya tasya, 'agniṃ praviveça 'anurāgataḥ. 169

« evaṃ prāḡjanma-sambandha-parāyatteshu jantushu,
 « bhāvi ko vastv atikrāmet? ko vā kiṃ kasya vārayet? 170
 « tasmāt putrasya te kāpi pūrva-sambandha-nirmitā
 « Avantivardhanasya 'eshā, rājan, Suratamañjarī. 171
 « anyathā katham etasya rājasūnoḥ sujanmanaḥ
 « mātāṅgyām iha tasyām syād abhishvaṅgo 'yam idriçaḥ? 172
 « tasmād Utpalahastāḥ sa mātāṅgas tat-pitā, prabho,
 « tam sūtām yācyatām tāvat; paçyāmaḥ, kiṃ bravīty asau. » 173
 evaṃ ukto mayā rājā Pālakaḥ prāhiṇot tadā
 dūtān Utpalahastāya tam kanyām tatra yācitum. 174
 sa ca tair yācito dūtair, mātāṅgo nijagāda tām:
 « etad me 'bhimatām, kimtu yo bhojayati mad-grihe 175
 « aṣṭādaça sahasrāṇi viprāṇām pura-vāsinām,
 « tasmai mayā 'asau dātavyā sūtā Suratamañjarī. » 176
 etac çrutvā vacas tasya sapratijñam, tathāiva te
 āgatya dūtā rājñe tat Pālakāya nyavedayan. 177
 etat sa kārṇam matvā, samghaṭṭya brāhmaṇān puri
 Ujjayinyām samākhyāta-vṛttāntaḥ kṣhitipo 'bravīt: 178
 « bhuṅgdhvam Utpalahastasya mātāṅgasya 'iha veçmani
 « aṣṭādaça sahasrāṇi yūyam! na 'iccheyam anyathā. » 179
 ity uktā bhūbbṛitā bhītāç caṇḍālānnac ca te dvijāḥ,
 kartavya-mūḍhāḥ saṃçritya Mahākālām, vyadhus tapaḥ. 180
 « annam Utpalahastasya grihe bhuṅgdhvam açāṅkitāḥ!
 « Vidyādharo hy ayam, na 'ayam caṇḍālāḥ sakutumbakāḥ; » 181
 iti svapne samādiṣṭā viprās te tena Çambhunā
 utthāya, gatvā rājñe tad ākhyāya punar abruvan: 182
 « caṇḍāla-vāṭād anyatra çuddham annam pacatv asau,
 « rājann, Utpalahasto, 'tra tatas tad bhuñjmahe vayam. » 183
 tac çrutvā 'Utpalahastasya rājā so 'nyam griham vyadhāt,
 hṛiṣṭaç ca kārubbhī çuddhais tatra 'asya 'annam apāçayat. 184
 snāte ca 'Utpalahaste 'smin çuddha-vastre puraḥ sthite,
 tatra 'aṣṭādaçabhir bhuktaṃ sahasrair agraṇmanam. 185
 bhukteshu teshu ca, 'upetya rājānam rāṣṭra-saṃnidhan
 praṇamya 'Utpalahasto 'sau Pālakaṃ tam abhāṣhata: 186
 « abhavad Gaurimuṇḍākhyo dhuryo Vidyādhareççvaraḥ;
 « Mātāṅgadeva-nāmā 'aham tasya 'abhūvaṃ samāçritaḥ. 187
 « aṣyām Suratamañjaryām sūtāyām mama, bhūpate,
 « utpannāyām, sa mām guptaṃ Gaurimuṇḍo 'bravid idam: 188

« Naravāhanadattākhyo yo 'yam Vatsēçvarātmajaḥ,
 « bhaviṣhyac-cakravartī 'iha so 'smākaṃ kathyate Suraiḥ. 189
 « tad yāvac cakravartitvaṃ na prāptaḥ kaṇṭakaḥ sa naḥ,
 « tāvat sva-māyayā gtvā taṃ nipātaya māciram! » 190

« ity ahaṃ Gaurīmuṇḍena pāpēna preṣhitas tadā,
 « tadārthaṃ nabhasā gacchan puro 'paçyaṃ Maheçvaram. 191
 « sa māṃ sadyo 'çapat kruddhaḥ kṛtvā hūṃkāraṃ içvaraḥ:
 « mahātmani jane, pāpa, kathaṃ pāpaṃ cikīrshasi? 192
 « tad aneṇaiva dehena bhāryā-dubhitṛi-samyutaḥ
 « gaccha 'Ujjayinyāṃ candāla-madhye nipata, durmatel 193
 « aṣṭādaça sahasrāṇi viprāṇāṃ pura-vāsināṃ
 « tanayā-dāna-çulkena yadā te bhojayiṣhyati 194
 « griheṣu kaçcic, çāpasya tadā 'antas te bhaviṣhyati,
 « dātavyā ca tvayā tasmai sūtā tac-çulka-dāyine. » 195

« ity uktvā 'antarhite Çambhāv, eṣho 'smi patitas tadā
 « antyeṣhu 'Utpalāhastākhyo, na ca taiḥ saṃkaro mama. 196
 « adya çāntaḥ sa çāpo me tvat-putrasya prasādataḥ;
 « tad mayā 'iyam sūtā dattā tasmai Suratamañjarī. 197
 « idānīṃ ca 'eṣha gacchāmi nijam Vaidyādharaṃ padam
 « Naravāhanadattasya sevārthaṃ cakravartināḥ. » 198
 ity uktvāiva 'arpita-sutaḥ, kham utpatya 'aṅgaṇā-sakhaḥ
 āgād Mataṅgadevo 'sau, deva, tvac-caraṇāntikam. 199

rājāpi Pālako jñāta-tattvo hṛiṣṭas tadā vyadhāt
 tasyāḥ Suratamañjarīyā vivāhaṃ sva-sutasya ca. 200
 tat-putro 'pi ca taṃ bhāryāṃ prāpya Vidyādharaṃ, abhūt
 manorathādhipikāvṛti-kṛtārtho 'vantivardhanaḥ. 201

ekadā ca kumāro 'sau supto harmye samaṃ tayā,
 niçākshaye prabuddhas tām akasmād na 'aikshata priyām. 202
 vicitya ca 'etām aprāpya, tathā 'ākrandann atapyata,
 yathā 'upetya pitā tasya rājā 'abhūd bhṛiça-vihvalaḥ. 203
 « rakṣhitā 'iyam purī, na 'asyām niçāyām praviçet paraḥ;
 « dhruvaṃ hṛitā sā kenāpi pāpēna 'ākāça-cāriṇā, » 204
 ity-ādy asmāsu jalpatsu militeshv atra tatksanaṃ,
 Vidyādharo Dhūmaçikho yaṇshmāko 'vātarad divaḥ. 205
 tena 'iha so 'yam ānītaḥ kumāro 'vantivardhanaḥ,
 ahaṃ ca 'ākhyātum vṛttāntaṃ mārgitāḥ Pālakād nṛpāt. 206
 sā 'eṣhā ca 'atra sthitā pitrā samaṃ Suratamañjarī,
 vṛttānta idṛiçaḥ ca 'asyā: devo jānāty ataḥ paraṃ. — 207

itthaṃ Pālaka-mantriṇi
 kathayitvā Bharatarohake virate,

Naravāhanadattāgre

Mataṅgadevaṃ sabhāsado 'pṛicchan: 208

« kasmai bhavatā dattā,
 « brūhi tvaṃ, Suratamañjarī 'iyam? » iti.
 so 'py āha sma: « mayā 'eṣhā
 « dattāiva 'Avantivardhanāya, » 'iti. 209

«tvam brūhi, harasi kasmād
 «etām?» iti ca 'Ityako 'tha taiḥ priṣṭhaḥ,
 «ātau mahyaṃ mātṛā
 «vācā dattā 'iyam», ity avādīt saḥ. 210
 «sati janake, kā mātā?
 «tad-dāne 'py asti ko 'tra tava sākṣiḥ?
 «tad iyaṃ para-dārās te,
 «pāpa!» 'iti tam ūcur Ityakam sabhyāḥ. 211
 iti taiḥ ca niruttari-kṛitasya
 prasabham nigrāham Ityakasya tasya
 Naravāhanadatta-cakravartī
 kupito durvinayāt samādideṣa. 212
 «asya 'ekam etam aparādham iha kṣhamasva!
 «syālo hi te Madanavega-sutaḥ kila 'asau;»
 ity arthito muni-varair aṭha Kaṣyapādyaḥ,
 rājā kathamcid apabhartsya sa tam mumoca. 213
 tam api ca mātula-putraṃ
 nija-patnyā 'Avantivardhanam yuktam,
 Vāyupatha-kṣāta-nihitam,
 saciva-yutam prāhiṇot sva-purīm. 214

Taraṅga 113.

Evam tatra 'Asitagirau sādhvīm Suratamañjarīm
 Ityakāpahrītāṃ, tasmāt syālād apy apabhartsitāt 1
 bṛitvā, samarpya bhartre ca, muni-madhye vyavasthitam
 Naravāhanadattam tam Kaṣyaparshir abhāṣhata: 2
 «na 'abhūd na bhavitā, rājāṇ, cakravartī samas tava,
 «yasya dharmāsana-sthasya na rāgādi-vaçā matiḥ. 3
 «dhanyās te 'pi ca, paçyanti ye tvāṃ sukṛitinam sadā;
 «idrīçe 'pi bi sāmrajye na 'avadyam kimcid asti te. 4
 «āsann Rishabhakādyā hi purā 'anye cakravartinah,
 «nānā-vidhaiḥ ca doshais te grastā nashṭāḥ çriyaç cyutāḥ. 5
 «Rishabhaḥ, Sarvadamanas, tṛtiyo Bandhujivakaḥ:
 «atidarpeṇa te sarve Çakrād nigrāham āgatāḥ. 6
 «Jimūtavāhano 'py, etya priṣṭho Vidyādhareçvaraḥ
 «cakravarti-pada-prāpti-kāraṇam Nāradaṛṣhṇā, 7
 «ācakhyaḥ kalpavṛkṣhasya dānam nija-tanos tathā;
 «tena 'abhraçyat padāt svasmāt sukṛitodīraṇena saḥ. 8

« Viçvāntarākhyo yaç ca 'āsic cakravartī 'iha, so 'pi ca,
 « Indīvarāksha-tanaye hate Cēdi-mahibhritā 9
 « Vasanātilakākhyena tad-dāra-dhvaṇsa-kārīṇi,
 « kṛputra-çoka-mohena dhairya-hīno vyapadyata. 10
 « ekas Tārāvalokas tu, bhūtvā rājendra-mānushaḥ
 « Vidyādharaṇām samprāpya sukṛtair cakravartitām, 11
 « anāsādita-doshah saṇç cirām sāmrajya-sampadam
 « bhūktvā, 'avasāne vairāgyāt svayam tyaktvā vanam gataḥ. 12
 « itthaṁ Vidyādharaḥ prāyaḥ sva-pada-prāpti-mohitah
 « na 'ucite pathi tishṭhanti rāgāndhā nipatanti ca. 13
 « tat tvam nyāyyāt pathah çaçvad raksheḥ skhalitam ātmanah,
 « Vidyādhara-prajā ca 'iyam rakshya dharma-vyatikramāt.» 14
 Kaçyapena 'evam uktas tu samrāt çraddhita-tad-vacāḥ
 Naravāhanadattas tam idam papraccha sādaraḥ; 15
 « katham Tārāvalokena mānushena satā purā
 « prāptam Vidyādharaçavyam? bhagavan, varṇayasva naḥ!» 16
 tac çrutvā Kaçyapo 'vādic: «çrūyatām! kathayāmi vaḥ:

Candrāvaloka ity āsīd nāmnā Çivishu bhūpatih. 17
 tasya 'içvarasya mūrdhanya Candralekhā 'ity abbūt priyā,
 dugdhābhir-nirmala-kulā çuddhā Gaṅgā-sama-sthitih. 18
 abhūc ca vāraṇas tasya parasenā-vimardanaḥ
 mahān Kuvalayapīḍa iti khyāto mabitale. 19
 tat-prabhāveṇa bhūpālō balinēpi na çatruṇā
 sa paura-svāmike rāje paryabhūyata kenacit. 20
 yauvanāpagame ca 'asya putra eko mahīpateḥ
 utpede Candralekhāyam devyām kalyāṇa-lakṣaṇaḥ, 21
 Tārāvaloka-nāmā ca kramād vṛiddhiṁ jagāma saḥ
 dāna-dhairya-vivekādyaḥ saha-jātair guṇaiḥ saha; 22
 açikshata ca mīçeṣam vāṇmayārtham mahā-matih,
 na 'açikshata na-çabdārtham ekam kāmā-prado 'rthishu; 23
 kramād yuvāpi vayasā sthaviṛaḥ sa viceshṭitaiḥ,
 tejasā sūrya-saṁkāço 'py atyartham saumya-darçanaḥ, 24
 rākācandra iva 'açeṣha-kalā-saṁdoha-sundaraḥ,
 Kandarpa iva viçvasya lokasya 'autsukya-dāyakaḥ, 25
 samjajñe pitṛi-çuçrūṣhā-jīta-Jimūtavāhanaḥ
 abhivyakta-mahāçakravartī-lakṣaṇa-lāñchitah. 26
 tatas tasya kṛte sūnoḥ kanyā Madreçvarātmaajā
 Candrāvalokena 'ājāhre Mādri nāma mahibhujā. 27
 kṛtodvāham pitā tam ca tad-guṇotkarsha-toṣitah
 yauvarāje mahārājas tadāiva 'abhishisheca saḥ. 28
 abhishiktaç ca pitṛā 'atra yuvarājas tad-ājūyā
 Tārāvalokaḥ so 'nnādi-dāna-satrāṇy akārayat. 29
 çayyotthāyam ca pātṛāṇi tāni svayam avekshitum
 sadā Kuvalayapīḍam āruhya gajam abhramīt; 30

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30

yo yad arthitavāns, tasmai tad dadāv api jīvitam:

tena tasya yaço dikshu yuvarājasya paprathe. 31

atha tasya sutau Mādryām jāyete sma yamāv ubhau, ●

tau ca nāmnā karoti sma sa pitā Rāma-Lakshmapan. 32

avardhetām ca tau pitroḥ snehānandāv iva 'arbhakau,

sva-pitāmahayoç çaiṇa prāṇebhyo 'py adhika-priyau. 33

āropita-guṇāv etau tat-kodanḍāv iva 'anatau

Tārāvaloko Mādri ca na paçyantāv atṛipyatām. 34

tataḥ Kuvalayāpīḍam gajaṁ dātṛi-yaçāḥ sutau

dṛiṣṭvā, Tārāvalokasya viprān svān ripavo 'bruvan: 35

«gatvā Kuvalayāpīḍam gajaṁ Tārāvalokataḥ

«yācadhvam! yadi tāvat tam yushmabhyam sa pradāsyati, 36

«harishyāmas tato rājyam tad-vihṁsasya tasya tat;

«na dāsyaty aṭha, dātṛitva-yaças tasya vinaṅkshyati.» 37

ity uktās tais «tathā!» 'ity uktvā gatvā te brāhmaṇās tataḥ

gajaṁ Tārāvalokāt tam dāna-vīrad yayācire. 38

«ko nāma 'arṭho gajendreṇa yācitena dvijanmanām?

«taj jāne, niçcitam ime prayuktā mama kenacit. 39

«tad yad astu! mayā tāvad dātavyo 'yam gajottamāḥ;

«aprāpta-kāmo hy arṭhi me katham yāsyati jīvataḥ?» 40

iti saṁcintya tebhyaḥ tam dvijebhyo vāraṇṇottamam

Tārāvalokaḥ sa dadau nishkampenāṇa cetasā. 41

tatas tair nīyamānam tam dṛiṣṭvā gaja-varaṁ dvijaiḥ,

paurāç Candrāvalokasya kruddhā rājño 'ntikaṁ yayuḥ, 42

ūcuç ca: «te sutena 'idaṁ rājyam tyaktam tava 'adhunā,

«muni-dharmo gṛihītaç ca sarva-saṁtyāga-kāriṇā, 43

«yad etena çriyo mūlam gandha-bhagnāṇya-vāraṇaḥ

«dattaḥ Kuvalayāpīḍaḥ, paçya, 'arthibhyo mahā-gajaḥ. 44

«tad etaṁ tapase putram vanam prasthāpaya, 'athavā

«gajaṁ pratyāhara, 'anyam vā rājānam kurmahe vayam.» 45

iti Candrāvalokas tair uktaḥ pauraḥ, tathāṇa tat

sva-putram çrāvayāmāsa pratihāra-mukhena tam. 46

so 'pi Tārāvalokas tac çrutvā tat-tanayo 'bravit:

«hastī tāvad mayā datto, nāsty adeyam ca me 'rthishu; 47

«īdṛiçena tu rājyena paurāyattena kiṁ mama?

«kiṁ ca 'anyopayoginyā lakshmyā vidyud-vilolayā? 48

«tad me çreyo vane vāsaḥ sarva-bhojya-phala-çriyam

«madhye tarūṇām, na punar nṛi-paçūnām iha 'īdṛiçām.» 49

ity uktvā tulya-saṁkalpa-dhīrayā bhāryayā 'anvitaḥ,

pitroḥ pādāv anughrāya, dattvā 'arthibyo 'rṭha-saṁcayam, 50

gṛihīta-vaikalaḥ sākam putrābhyām sa nijāt purāt

Tārāvaloko niragād, rudataḥ sāntvayan dvijan. 51

tam tathā prasthitaṁ dṛiṣṭvā paçūnām pakshiṇām api

karuṇam krandatām açru-dhārābhir bhûr asicyata. 52

sūnvor vāhana-mātrāṅka-ratha-çeṣaḥ pathi vrajan

so 'tha Tārāvaloko 'nyai rathāçvān yācito dvijaiḥ. 53

sa tām api dadau tebhyaḥ, cakaraśha ca ratham svayam
sabhāryaḥ sukumārau tau netum bālau sutau vanam. 54
tato 'tavi-madhye gataṁ pariçrāntam upetya tam
niraçvam ratham apy atra yayāce brāhmaṇo 'paraḥ. 55
tasmai tam api nishkampo dattvā, padbhyaṁ saputrakāḥ
sabhāryaḥ ca kathamcit sa dhīraḥ prāpa tapovanam. 56
tatra Mādryā kṛitōdāra-paricaryaḥ sva-bhāryayā
taru-mūle kṛitāvāsas tasthau mṛiga-paricchadaḥ; 57
vātābhati-calat-pushpa-mañjarī-cāru-cāmaraiḥ,
prithu-chāyātaru-chatraiḥ, patraçayyā-çilāsanaiḥ, 58
gītair bhṛīṅgāṅganānām ca, nānā-phala-rasāçanaiḥ
dhīraṁ vairāgya-rājya-stham vanāntās taṁ sishevire. 59

ekadā ca 'atra tat-patnyāṁ Mādryāṁ tasya kṛite svayam
āhartum phala-pushpādi gatāyām āçramād vahih, 60
upetya brāhmaṇo vṛiddhaḥ kaçcit tam utaja-sthitam
Tārāvalokaṁ tanayau yayāce Rāma-Lakshmanau. 61
«varam putrāv imau netum pārayishye çiçū api,
«na punar bhagna-kāmo 'yaṁ presbito 'rthī kathamcana; 62
«vidhir vikshito-kāmo hi dhairyā-dhvaṁsam çatho mama;»
iti samcintya sa dadau tasmai viprāya tau sutau. 63
nīyamānau ca tau tena vipreṇa yayatur na yat,
tat sa vipro latābhis tau baddha-hastāv atādayat; 64
nināya ca 'etau krandantau nṛçaṁso, jananiṁ muhuḥ
nivṛitya pitarāṁ taṁ ca paçyantau sâçru-locanau. 65
tat sa Tārāvaloko 'tra paçyann api na cukshubhe,
cukshubhe tv asya dhairyēṇa bhūtagrāmaç carāçaraḥ. 66

atha 'āhṛitya çanaiḥ pushpa-phala-mūlādi sâ sati
vanāntād āyayau Mādri çrāntā taṁ patyur āçramam; 67
dadarça 'adhomukhaṁ taṁ ca bhartāraṁ, na tu tau sutau
viprakīrṇa-sthita-kṛidā-mṛinmayāçva-ratha-dvipau. 68
anishṭāçāṅki-hṛidayā, «hā hatāsmi! kva tau mama
«putrakāv?» iti papraccha sambhrāntā taṁ patim ca sâ. 69
so 'py avādic çanair etām: «anaghe, tanayau mayā
«yācamānāya tau dattau daridrāya dvijanmane.» 70
tac çrutvā tyakta-mohā sâ sâdhvī tam avadat patim:
«tarhi yuktaṁ kṛitam; yātu katham arthī parānmukhaḥ?» 71
evam tayā 'ukte, dampatyos tulya-sattvatayā tayā
tayoç cakampe bhuvanāṁ cacāla 'Indraçya ca 'āsanam. 72

atha 'Indraḥ praṇidhānena Mādri-Tārāvalokayoh
dāna-sattva-prabhāveṇa kampitaṁ jagad aikshata. 73
tataḥ sa brāhmaṇo bhūtvā gatvā jijñāsur āçramam,
Tārāvalokaṁ Mādriṁ tām ekapatnīm ayācata. 74
Tārāvaloko 'py etasmai dātum hastodakena tām
nirvikalpaḥ pravavṛite vanānta-sahacāriṇīm. 75
«kim sâdhayasi, rājarshe, dattvā dārān api 'idṛiçān?»
ity ukto dvija-rūpeṇa tena Çakreṇa so 'bravit: 76

«na me sādhyam kim apy asti; vāfichā tv etāvati mama,
 «prāṇān api sadā dadyām brāhmaṇebhya iti, dvija!» 77
 tac cṛtvā nija-rūpa-stho bhūtvā Čakro jagāda tam:
 «tushṭo 'smi kṛita-jijñāsas tava; tena vadāmi te: 78
 «na te dēyā punaḥ patnī, cakravartī ca bhāvy asi
 «Vidyādharaṇām acirād», ity uktvā 'antardadhe ca saḥ. 79

atrāntare sa vṛiddho 'pi brāhmaṇo dakṣiṇārjitaḥ
 Tārāvaloka-tanayau grihītvā, mārga-mohataḥ 80
 bhramaṇṣ, Candrāvalokasya daivāt tasya puram prabhoḥ
 prāpya, 'āpaṇe tau vikretum rājaputrau pracakrame. 81
 tatra tau pratyabhijñāya, gatvā 'āvedya bhūpateḥ,
 pauraḥ Candrāvalokasya sadvijau ninyur antikam. 82
 sa tau dṛiṣṭvā nijau pautrau sācruḥ, priṣṭvā ca tam dvijam,
 abhūt tad-ukta-vṛittāntaḥ sukha-duḥkhamayaḥ ciram. 83
 tataḥ sa nija-putrasya sattvotkarṣam vibhāvy tam,
 tyakta-rājya-sprīhaḥ pauraḥ arthyamāno 'pi, tau dvijāt 84
 kṛitau tasmād dhanaiḥ pautrau grihītvā, saparicchadaḥ
 sūnos Tārāvalokasya tasya 'ācramapadam yayau. 85

tatra 'apaṇyac ca tam baddha-jatam valkala-dhāriṇam,
 ācāgatair mahā-vṛikṣam iva bhukta-ṣṛiyam dvijaiḥ 86
 dūrād ādhāvya patitam putram tam pādayoḥ ca saḥ
 yadā 'āropayad utsaṅgam, abhishecyā 'ācru-vāriṇā, 87
 Vidyādharaḍhirājyārtham abhisheka-puraḥsare
 tasya sinhāsanaṣrohe tadāiva 'ārambhatām yayau. 88

atha 'etat-tanayau rājā tau dadau Rāma-Lakṣmaṇau
 so 'smai Tārāvalokāya, «kritāḥ etāv» iti bruvan. 89
 kuṇvanty anyonya-vṛittānta-kathā yāvāc ca tatra te,
 tāvad gajaḥ caturdanto Lakṣmīḥ ca 'avātaraḥ divaḥ; 90
 avatīrṇeshu ca 'anyeshu Vidyādhara-patishv api,
 Lakṣmīs Tārāvalokam sā padma-hastā jagāda tam: 91
 «āroha vāraṇe 'mushminn, ehi Vidyādharaṣpadam,
 «tat sāmrajya-ṣṛiyam bhuṅkṣva jitām dāna-prabhāvataḥ!» 92

ity uktavatyā Lakṣmyā sa sākam bhāryā-sutānvitāḥ,
 pituḥ praṇamya carāṇau, paṇyatsv ācrama-vāsishu, 93
 āruhya tam gajam divyam, vṛito Vidyādharaḥṣvaraiḥ
 Tārāvaloko nabhasā yayau Vaidyādharam padam. 94
 tatra 'upabhukta-sāmrajyaḥ ciram vidyābhir ācṛitāḥ
 kālena 'utpanna-vairāgyas tapovanam aṣṇīryat. 95

«evam Tārāvalokena mānusheṇa satā purā
 «nirmalaiḥ sukritaiḥ prāpi sarva-Vidyādhareṇdratā, 96
 «anye tu tam avāpyāpi vibhrasṭāḥ skhalitais tataḥ;
 «tad rakṣher apacāratvam svato vā parato 'pi vā!» 97

iti Naravāhanadattaḥ
Kaçyapa-muninā, kathāṃ samākhyāya,
anuçishtaḥ, sa «tathā!» 'iti
pratipede cakravartī tat. 98
«Vidyādharaḥ, çriṇuta! yaḥ kurute mama 'atra
«dharma-vyatikramam itaḥ prabhṛiti prajāsu,
«badhyaḥ sa me niyatam», ity abhito Harādriṃ
svødghoṣhaṇāṃ ca tato bhramayāṃcakāra. 99
atha 'avanata-mastakair vidhṛita-çāsanāḥ Khecarair,
uvāsa, vilasad-yaçāḥ Suratamañjarī-mocanāt,
sva-mātula-samīpago 'stagirau nayan prāvṛiṣhaṃ,
sa tatra saparicchado muni-varasya tasya 'āçrame. 100

XVII.

ATHA

ÇRI SOMADEVA BHATTA

VIRACITE

KATHA SARIT SAGARE

PADMAVATI

NAMA

SAPTADAÇO LAMBAKAH.

Padmâvatî.

Taraṅga 114.

Dehârdha-dhṛita-kānto 'pi tapasvî nirguṇo 'pi yaḥ
jagat-stutyô, namas tasmai citra-rûpâya Çambhave! 1
calat-karṇâgra-vikshipta-gaṇḍodḍinâli-maṇḍalam,
dhunvānaṃ vighna-saṃghâtaṃ iva, Vighnāntakaṃ numah! 2

Evam tatra 'Asitagirau Kaçyapasya 'âçrame muneh,
Gopâlakasya nikate mâtulasya tapasyataḥ, 3
varshâkâlâtivâhâya nivasan sacivair yutaḥ,
sarva-Vidyâdharendraika-cakravarti-pade sthitaḥ 4
Naravâhanadatto 'sau, tais tair Vidyâdharâdhipaiḥ
anvâsitaḥ, sva-bhâryâbhiḥ pañcaviṃṣatibhir vṛtaḥ, 5
bruvan kathâḥ, sa munibhir sapatnikair apricchyata:
«yadâ Mânasavegena devî Madananañcukâ 6
«mâyayâ 'apahrîtâ 'eshâ 'abhût, tadâ viraha-niḥsaham
«vyanodayat kathaṃ kas tvām? iti naḥ kathyatâm tvayâ.» 7
iti tair munibhiḥ priṣṭhas tad-bhâryâbhiḥ ca tatra saḥ
Naravâhanadatto 'tha vaktum evaṃ pracakrame: 8
«tadâ hṛitâyâm etasyâṃ devyâṃ pâpena vairiṇâ
«mayâ 'anubhûtaṃ duḥkhaṃ yat, tat kiyat kathyate 'dhmnâ? 9
«na tat puram na ca 'udyânaṃ grihaṃ vâ, yatra na 'abhramam
«cinvaṇṇ aham imâṃ ârtaḥ sarve ca sacivâ mama. 10
«upavishṭaṃ ca sonmâdam iva 'udyâne taros tale
«âha sma labdhâvasaraḥ sântvayan Gomukho 'tha mām: 11
««mâ gâ viklavatâm! devîm acirât prâpsyasi, prabho!
««devâ hi Dyucaṛaivaryam âdiçans te 'nayâ saha; 12
««tad avaçyaṃ tathâ bhâvi, na hi tad-vacanaṃ mṛishâ,
««dhîrâç ca soḍha-virahâḥ prâpnuvanti 'isṭâ-saṃgamam. 13

«Rāmabhadro Nalo rājā tavaiva ca pitāmabāḥ,
 «vishahya viraham, kiṃ na preyasībhiḥ samāgatāḥ? 14
 «sa Mukṭāphalaketuḥ ca cakravartī Dyucāriṇam
 «Padmāvatyā na kiṃ prāpa viyuktaḥ saṃgamam punaḥ? 15
 «tathā ca ṣṛiṇu, deva, 'aham tat-kathām kathayāmi te.»
 «ity uktvā Gomukho mahyam imām akathayat kathām: 16

Atha Padmāvatī-kathā.

Asti 'iha prathitā prithvyām nāmnā Vārāṇasī purī,
 Dyusarid-bhūṣhitā mūrtiḥ Cāmbhavī 'iva 'apavargadā, 17
 surasadma-dhvajapaṭair marutā namitōddhataiḥ
 «ihaiva mokṣam yāta!» 'iti bruvāṇā 'iva 'aniṣam janān, 18
 sita-prāsāda-ṣikharā Candracūḍa-nivāsabhūḥ
 bhāti Čaiva-gaṇākīrṇā Kailāśādrīsthalī 'iva yā. 19
 tasyām abhūḍ Brahmadatto nāma rājā purā purī
 Čivaika-bhakto brahmaṇyaḥ čūro dātā kṛpā-parāḥ; 20
 na durgeshv api caṣkhāla, na mamajja 'ambudhishv api,
 bhuvi bhramanti yasya 'ājñā na dvīpāny api na 'atarat. 21
 āhlāda-dāyiniḥ tasya cakorasya 'iva vallabhā
 āsit Somaprabhā devī, netra-peyā 'asya sāpy abhūt. 22
 Čivabhūty-abhidhānaḥ ca mantrī tasya 'abhavad dvijaḥ,
 Vrihaspati-samo buddhyā, sarva-čāstrārtha-pāragāḥ. 23
 sa kadācid nṛpaḥ candraprāsāde čayane sthitāḥ
 dadarṣa haṇsa-yugalaṃ gaganena 'āgataṃ niçi, 24
 dīpta-jāmbūnadamayaṃ rājahaṇsāvali-vṛitam,
 Abhagaṅgā-jalōtphullam iva hemāmbuja-dvayam. 25
 gate dṛṣṭi-pathāt tasminu atyāčcarye, sa bhūpatiḥ
 paryatapyata sotkaṇṭha-manās tad-darṣanam virā. 26
 anidra eva nītvā tāṃ niṣam, prātaḥ sa mantriṇam
 yathā dṛṣṭam tathā 'ākhyāya Čivabhūtim uvāca tam: 27
 «tad yathesṭam na tau hema-haṇsau pačyāmy aham yadi,
 «tat kim etena rājyena jīvitenaṇpi vā mama?» 28
 iti rājñā 'udito mantrī Čivabhūtir jagāda tam:
 «asty upāyo 'tra, kā cintā? ṣṛiṇu, deva, vadāmi te: 29
 «vicitra-karmayogena saṃsāre 'smin prajāpateḥ
 «vicitro bhūta-sargo 'yam, aparicchēdya eva yaḥ. 30
 «tatra duḥkhamaye mohād udbhavat-sukha-buddhayaḥ
 «nivāsābhāra-pāṇādi-rasād rajyanti jantavaḥ. 31
 «teshām ca 'āhāra-pāṇādi nivāsam ca prithag-vidham
 «sva-sva-jāty-anurūpeṇa prītidam vidadhe vidhiḥ. 32
 «tad, deva, kāraya mahad haṇsānām ācrayam saraḥ
 «kamalōtpala-saṃchannam nirbādham rakshi-rakshitam! 33
 «pakshi-priyam ca tatra 'annam prakṣhepaya sadā taṭe,
 «yāvad āyānti tatra 'āṣu nānā-digbhyo 'mbupakṣhipaḥ; 34

« tad-madhye nacirād atra haṁsau tāv apy upaishyataḥ.
 « tato drakshyasy ajasraṁ tau. mā kṛithā durmanaskatām! » 35
 ity ukto mantriṇā tena sa rājā tad akārayat
 yathoktaṁ kṣhaṇa-saṁpannaṁ Brahmadatto mahā-saraḥ. 36
 haṁsa-sārasa-cakrāhva-saṁcrite tatra kālataḥ
 āgatya padmakhaṇḍe tad haṁsa-yugmam upāviṣat. 37
 tad upetya sa vijñaptas tat-saro-rakṣibhir nṛipaḥ
 āgād etat saro hṛishṭaḥ, siddhaṁ matvā manoratham. 38
 dadarṣa hema-haṁsau ca tatra 'etau dūrato 'rcayan
 āçvāsayaç ca nikshipya sakṣhīrān çālitaṇḍulān. 39
 viçuddha-kaladhautāṅgau muktāmaṇimayekṣhaṇau
 prabala-cañcu-caraṇau tārkshyaratnāgrapakṣatī 40
 viçrambhopagatau tau ca haṁsau rājā vibhāvayan,
 tatra sadā 'avasat nityaṁ tatraiva sarasas taṭe. 41
 ekadā ca 'ekadeçe 'tra saro-rodhasi paryaṭan,
 amlāyi-puṣpa-racitām pūjām rājā dadarṣa saḥ. 42
 « kena pūjā kṛitā 'eshā? » 'iti papraccha 'atra sa rakṣhīṇaḥ.
 tatas te taṁ saraḥ-pālā nṛipam evaṁ vyajijñāpan: 43
 « trisaṁdhyam sarasi snātvā haṁsāv etau hiraṇmayau,
 « iha nityam imām pūjām kṛitvā, dhyānena tiṣṭhataḥ. 44
 « tad na vidmo, mahārāja, kim etad mahad adbhutam. »
 etac çrutvā sa rakṣhibhyaç cintayāmāsa bhūpatiḥ: 45
 « kva haṁsau, kva 'idṛiçi caryā? dhruvam asty atra kāraṇam.
 « tat karishye tapas tāvad, yāvad vetsyāmi, kāv imau. » 46
 iti saṁcintya nṛipatis tyaktāhāraḥ sa bhāryayā
 mantriṇā ca samam cakre Hara-dhyāna-paras tapaḥ. 47
 atha 'ubbau divya-haṁsau taṁ dvādaçāḥam upoṣhitam
 upetya, vyaktayā vācā svapne rājānam ūcatuḥ: 48
 « rājann, uttiṣṭha! vaḥśhyāvah sa-bhāryā-sacivasya te
 « prātaḥ sarvaṁ yathā-tattvaṁ vijane, pāraṇe kṛite. » 49
 ity uktvā tau tiro bhūtau haṁsau; rājā prabudhya ca
 bhāryā-mantri-yutaḥ prātaç cakāra 'utthāya pāraṇam. 50
 bhuktottaram ca tatra 'ambu-lilāgehāntare sthitam
 nṛipaṁ sa-bhāryāmātyaṁ taṁ haṁsau tāv abhyupeyatuḥ. 51
 « kau yuvām? brūtam! » ity uktau tena 'abhyarçyaiva bhūbhujā,
 kramāt tasmai sva-vṛittāntam evaṁ ācakhyatuç ca tau: 52

Asti Mandara ity adrirājo jagati viçrutah
 viharat-sura-saṁghāta-virājad-ratua-kānanah, 53
 yasya 'amṛitena sikteshu mathita-kṣhīravāridheḥ
 jarā-mṛityu-haraṁ puṣpa-phala-mūlāmbu sānushu, 54
 Kailāśādihika-kāntasya yasya çṛiṅgāgra-bhūmayah
 nānā-sadratna-racitā līlodyānāni Dhūrjaṭeḥ. 55
 tatra jātu kṛita-kṛido devo 'vasthāpya Pārvatim,
 devakāryānurodhena kenāpy antardadhe Haraḥ. 56
 Abhandl. d. DMG. IV, 5. 34

tatas tad-virahākṛāntā tat-kṛidā-ketaneshu sà
babhṛāma 'ācāvāsyamānā 'atra Pārvatī devatāntaraiḥ. 57

ekadā ca madhu-prāpti-sodvegā sà Gaṇair vṛitā
devī taru-tale yāvat priya-cintākulā sthitā, 58
tāvaj Jayā-sutām tatra devyāc cāmara-dhāriṇīm
kumārīm Candralekhābhāṅgīyām sabbhilāshāvalokinīm 59
samāna-rūpa-tārūṇyo nikaṣa-stho Gaṇottamāḥ
Maṇipushpeçvaro nāma sabbhilāsho vyalokayat. 60
tad dṛishṭvā 'anyau Gaṇau nāmnā Piṅgeçvara-Guheçvarau
babhūvatuh smita-mukhāv anyonyānana-darçināu. 61
tau ca 'ālokyā tathā-bhūtau, «kasya 'etau hasato 'pade?»
ity antaḥ kupitā devī dadau dṛishṭim itas tataḥ. 62
tāvat tāv atra ca 'anyonya-mukha-smarārpitekṣhaṇau
dadarça Candralekhām tāṃ Maṇipushpeçvarām ca tam. 63

tato viraha-sodvegā kruddhā devī jagāda sà:

«devasya 'asaṃnidhau susṭhū smara-prekṣhaṇakam kṛitam; 64
«etābhyām hāsaçilābhyām hasitam prekṣhya susṭhū ca:
«tad martya-yonau kāmāndhau strī-puṇsau patatām imau, 65
«tatraiva dāmpatī ca 'etāv avinitau bhaviṣyataḥ;
«hāsaçilāv imau kleṣān prāpsyatas tu bahūn bhuvi: 66
«brāhmaṇau duḥkhināu pūrvam, anu brahmarākṣhasau,
«tataḥ piçācakai, paçcāc caṇḍālau, taskarau tataḥ, 67
«chinna-pucchau tataḥ çvānau, vividhau ca tataḥ khagan
«bhaviṣyato Gaṇāv etau parihāsa-parādbhinau, 68
«ābhyām hi svaccha-cittābhyām eṣha durvinayāḥ kṛitāḥ.»

ity ādisṭhāvatiṃ devīm Dhūrjaṭākhyo 'vadaḥ Gaṇaḥ: 69
«atyayuktam idam, devi! na khalv ete Gaṇottamāḥ
«iyantaṃ çāpam arhanti svalpād eva 'aparādhatāḥ.» 70
tac çrutvāiva 'abravīt krodhād devī tam apṛ Dhūrjaṭam:
«martya-yonāv, anātmajña, bhavān api patatv!» iti. 71
datta-çāpa-pratāpām tāṃ pratihārī Jayā 'Ambikām
jananī Candralekhāyāḥ pāda-lagnā vyajijñapat: 72
«prasīda, devi! çāpāntam kurv asyā dubhitar mama,
«eteshām ca sva-bhṛityānām ajñāna-vibitāḥasām!» 73

vijñaptā 'iti pratihāryā Jayayā Girijā 'abravīt:

«yadā sarve milishyanti jñāna-prāpti-vaçāt kramāt 74
«Brahmādinām tapaḥ-kṣetre dṛishṭvā Siddhiçvarām, tadā
«eshyanti padam asmākam mukta-çāpā ime punaḥ. 75
«mānushye Candralekhā 'iyam, etat-kāntāḥ, sa Dhūrjaṭaḥ
«sukhino 'mī bhaviṣyanti trayo, dvau duḥkhināu tv imau.» 76

ity uktvā viratā yāvat sà devī, tāvad āyayau
tatra 'Asuraḥ kila jñāta-Harāsaṃnidhir Andhakaḥ. 77
sa devīm prepsur utsiktas tat-paricchada-bhartsitāḥ
gato 'vijñāya, devena jñātvā tat kāraṇam hataḥ. 78
kṛita-kāryo 'ntikāyātas tushṭām nktāndhakāḡgamām
so 'tha devo jagāda 'evam Girijām Girijāpatiḥ: 79

«mānasah pūrva-putras te so 'ndhako 'dya hato mayā,
«tvag-asthi-śeṣo bhṛṅgi ca bhaviṣyaty adhunā 'iha saḥ.» 80
ity uktvā sa samam devyā tatra 'āsīd vibaran Harah,
Manipushpeçvarādyāç ca pañca te 'vātaran bhuvi. 81

«tatra tāvad dvayo, rājans, tasya Piṅgeçvarasya ca
«Guheçvarasya ca 'ndantam citrāpannam imam çṛiṇu: 82

Asti Yajñasthalākhyo 'sminn agraḥāro mahitale,
tatra 'abhūd Yajñasomākhyo brāhmaṇo guṇi. 83
tasya dvāv udapadyetām putrau vayasi madhyame,
Harisomas taylor jyesbhaḥ, kanishtho Devasomakah. 84
tatas taylor samuttīrṇa-bālyayor upanītayoḥ,
viprasya 'ādan dhanam kshīṇam sabhāryasya 'āyushā saba. 85
tatas tau tat-sutau dīnau pitṛi-hināv avṛittikau,
hritāgrahārau dāyādair, mantrayāmāsatur mithah: 86
«bhikṣhika-vṛittī jātau svo, na ca bhikṣhām avāpnuvaḥ;
«tad dūram api gacchāvo varaṇm mātāmahaṇ gṛiham. 87
«bhrashtau yady api nau ko 'tra çraddadhyāt svayam āgatau?
«tathāpi yāvaḥ. kim kurmo? na hy anyā 'asty āvayor gatih.» 88
iti sammantrya yayatur bhikṣhamānau krameṇa tau
tam agraḥāraṇ, tad yatra mātāmaha-gṛiham tayoḥ. 89
tatra taṇ Somadevākhyam mṛitam mātāmahaṇ janāt
pṛicchantau tāv abudhyetām mandabhāgyau sabhāryakam. 90
tataç ca tau Yajñadeva-Kratudevābhidhānayoḥ
rajo-rūkṣhau viviçatur vignau mātulayor gṛiham. 91
tatra 'adṛitya samāçvāsyā tābhyām kṛiptāçanāṃbarau
sad-viprābhyām adhīyānau yāvat tau tatra tishṭhataḥ, 92
tāvat tāv apy upakṣhīṇa-dhanābhūtāv abhṛityakau
mātulau bhāgineyau tan pṛīti-pūrvam avocatām: 93
«putrau, daridrībhūtānām asmākaṇ paçupālakam
«bhartum nāsty adya sāmārthyam; tad yuvām rakṣhatam paçūn!» 94
ity uktau mātulābhyām tau vāshpa-kaṇṭhau «tathā!» 'iti tat
Harisoma-Devasomau tad-vaco 'bhyupajagmatuḥ. 95
tato 'tavyām paçūn nītvā satatam tau rarakshatuḥ,
pariçrāntau ca sāyam tān ādāya 'ājagmatur gṛiham. 96 -
tathā tayoḥ paçupālyam kurvator dina-suptayoḥ
abhāryata paçuḥ kaçcit, kaçcid vyāghrair abhakṣyata. 97
tatas tau mātulau yāvad udvignau, tāvad ekadā
dhenuç chāgaç ca yajñārthe dvau tayoḥ kvāpi neçatuḥ. 98
tad-bhayāt tān na gṛiham nītvāiva 'anyān asamaye paçūn,
palāyitau tau cinvantau dūram viviçatur vanam. 99
tatra vyāghrārḍha-jagdhām taṇ chāgaṇ dadṛicatur nijam,
çocitvā 'upahatātmanāv evam jagadatuç ca tau: 100

« chāgo 'yaṃ mātulābhyāṃ nau yajñārthaṃ paryakalpyata,
 « tasmin naṣṭe ca durvāras tayoh kopo bhaviṣhyati; 101
 « tad asya māṃsaṃ saṃskṛitya vahnau bhuktva hata-kṣudhau,
 « ṣeṣhaṃ ādāya, gacchāvaḥ kvāpy āvāṃ bhaikṣhya-jīvinau. » 102
 iti saṃcintya yāvat tau chāgaṃ saṃskuruto 'nale,
 tāvad ājagmatuḥ paścād dhāvantau mātulau tayoh. 103
 tābhyāṃ chāgaṃ pacantau tau dṛiṣṭāv utthāya sambhramāt
 dūrāt tad-darṣana-trastau palāyayatus tataḥ. 104
 « yuvābhyāṃ māṃsa-grīdhnubhyāṃ rākṣhaṣaṃ karma yat kṛitam,
 « bhaviṣyathas tato brahmarākṣhasau piṇḍaṇau; » 105
 iti tau mātulau krudhdau tāyoh ṣāpaṃ vītenatuḥ,
 abhūtāṃ dvijaputrau ca sadyas tau brahmarākṣhasau. 106
 daṃṣhtrā-viṣaṅkaṭa-mukhau dipta-keṣau bubhukṣhitau
 prāṇināḥ prāpya khādantāv aṭavyāṃ bhrematuḥ ca tau. 107
 ekadā tāpaṣaṃ hantum yogināṃ yad adhāvātām,
 tat prāpatuḥ piṇḍatvaṃ ṣāptau tena pratighnatā. 108
 piṇḍatve 'pi tau hantum harantau brāhmaṇasya gām
 tad-mantra-bhugnuau tac-ṣāpāc caṇḍālatvaṃ avāpatuḥ. 109
 caṇḍālatve dhanuṣ-pāṇi bhramantau kṣud-nipīḍitau
 kadācīc caura-pallīṃ tau prāpatur bhojanārthinau. 110
 tatra dṛiṣṭvāiva tad-dvārarakṣakāḥ caura-ṣaṅkayā
 cakrur dvāv apy avasṭabhyā chinna-ṣṛavaṇa-nāsikau. 111
 tathā-vidhau ca tau baddhvā ninyus te taskarās tataḥ
 pārṣvaṃ pradhāna-caurāṇāṃ lagudāḥati-tādītau. 112
 tatra priṣṭhau pradhānais tau caurais tair bhaya-viklavau
 kṣud-duḥkhāv āpta-saṃkleṣaṃ sva-vṛttāntam aṇāsatām. 113
 tatas te kṛipayā mukhya-caurā bandhād vimocya tau
 ūcus: « tishṭhatam, aṇītam iha! mā bhūd bhayaṃ ca vām! 114
 « aṣṭamyām adya Senāni-pūjanāvasare yuvām
 « asmākam atithiḥ prāptau, saṃvibhāgaṃ ato 'rhatṭhaḥ. » 115
 ity uktvā 'arcita-devikāḥ caurās te ṣvāgra-bhojitau
 tatyajur nāiva tau daivād utpanna-prīṭayo 'ntikāt. 116
 tataḥ krameṇa kurvāṇau cauryaṃ tais taskaraiḥ saha
 mahāsenāpatī teshāṃ saṃvṛittau tau sva-ṣauryataḥ. 117
 ekadā Cauracārṇavāṃ Ṣaiva-kṣhetraṃ mahat puram
 senāpatī tau muṣhituṃ sasainyan jagmatur niṣi. 118
 animitte 'pi dṛiṣṭe, tāv anivṛittāv avāpya tat
 luṇṭhayāmāsatuḥ kṛitsnaṃ sadevabhavanam puram. 119
 tatas tad-vāsibhir devaḥ kranditāḥ ṣaraṇārthibhiḥ
 caurāns tān viklavān andhāṇḥ cakāra kupito Harāḥ. 120
 tad akasmād vilokyāiva, matvā Ṣāvaṃ anugrahaṃ,
 pauraḥ sambhūya dasyūns tān nijaghnur lagudāṣmaḥbiḥ. 121
 adṛiṣṭvāmanāḥ ca Gaṇāḥ caurān ṣvabhreshv avākṣhipau
 kaṇḍīd, kaṇḍīd amṛidnāṇḥ ca nihatya bhuvi taskarān. 122
 tau ca senāpatī yāvaj jano dṛiṣṭvā jighāṃsati,
 tāvat tau samapadyetām ṣvānau puccha-vinākṛitau. 123

tathā-bhūtau ca. tau smṛtvā pūrva-jātim açāṅkitam,
 nrityantau Çaṅkarasya 'agre tam eva çaraṇam çritau. 124
 tad dṛiṣṭvā vismitāḥ sarve sa-vipra-baṇijo janāḥ
 gata-caura-bhayā hṛiṣṭā hasantaḥ sva-grihān yayuḥ. 125
 çānta-mohau prabuddhau ca çvānau tau çāpa-çāntaye
 tyaktābhārāv atha 'uddiçya Çivam çiçriyatus tapaḥ. 126
 prātaḥ kṛitotsavās tatra paurās te pūjiteçvarāḥ
 dhyāna-sthau dadṛiçuḥ çvānau, datte 'py anne parānmukhau. 127
 tathāiva dṛiçyamānau tair yāvat tau divasān bahūn
 çvānau sthitau, Gaṇās tāvad evaṃ Çambhum vyajijñāpan: 128
 «deva, çaptāv imau devyā Piṅgeçvara-Guheçvarau
 «bahu-kālam Gaṇau klišṭau; tat kṛipām etayoḥ kuru!» 129
 tac çrutvā 'uvāca bhagavān: «idānim sārameyatām
 «parityajya, Gaṇāv etau vāyasau bhavatām!» iti. 130
 tatas tau vāyasi-bhūtau balyanna-kṛita-pāraṇau
 Gaṇau jātismarau sushṭhu Çivāikāgrau babbhūvatuḥ. 131
 kālēna bhakti-tuṣṭasya nideçāc Çaṅkarasya tau
 bhāsāv abhūtām prathamam, tato 'pi ca çikhaṇḍinau; 132
 tato 'pi haṇsatām prāptau tau kālēna Gaṇeçvarau
 tatrāpi parayā bhaktyā tam ārādhayatām Haram. 133
 tīrtha-śānair vratair dhyānaiḥ pūjanais toshiteçvarau
 hema-ratnamayau tau ca saṃjātau jñāninau tathā. 134

«tāv āvām Pārvatī-çāpa-prāpta-kleça-paramparau
 «viddhy etau haṇsatām prāptau Piṅgeçvara-Guheçvarau. 135
 «Jayātmajābhilāṣī yo Maṇipushpeçvaro Gaṇaḥ
 «devyā çaptaḥ, sa jātas tvam Brahmadatto nṛpo bhuvi. 136
 «Jayā-sutā sā jātā 'iyam bhāryā Somaprabhā tava;
 «Dhūrjataḥ sa ca jāto 'yam mantri te Çivabbūtikaḥ. 137
 «ata eva ca saṃprāpta-jñānābhyām Ambikā-kṛitam
 «smṛtvā çāpāntam āvābhyām dattam te niçi darçanam. 138
 «tad-upāya-kramāt sarve ṛpitāḥ sma ime 'dhunā,
 «āvām çaiva pradāsyāvo yushmabhyām jñānam uttamam. 139
 «āyāta! tat Tridaçaçaila-gatam vrajāmaḥ
 «kshetram yathārtham Acalendrasutāpates tat
 «Siddhiçvaram, vidadhire kila yatra devā
 «Vidyuddhvajāsura-vināça-kṛite tapānsi. 140
 «jaghnus te ca tam Asuram
 «samare Çarva-prasāda-labdhenā
 «Vidyādhareṇdra-patinā
 «Muktāphalaketuṇā sahāyena. 141
 «sa ca Muktāphalaketuḥ,
 «çāpa-kṛitam martyabbhāvam uttīrya,
 «tad-anugrahād avāpat
 «Padmāvatyā samāgamam bhūyaḥ. 142

«tādriçi tatra kshetre
 «gatvā, dṛishṭvā Haram, prayāsyāmaḥ
 «svām gatiṃ; idṛig vibhito
 «devyā 'asmākaṃ samo hi çāpāntaḥ.» 103
 ity ukto divyābhyāṃ
 haṃsābhyāṃ, Brahmādatta-bhūmipatiḥ
 sadyo 'bhūd Muktaṭhala-
 ketu-kathā-çravaṇa-kautukākshiptaḥ. 104

Taraṅga 115.

Tataḥ sa Brahmādattas tau divya-haṃsau nṛipo 'bravīt:
 «katham Vidyuddhvajaṃ Muktaṭhalaketur jaghāna tam? 1
 «çāpa-martyatvam uttīrya prāpa Padmāvatīm katham?
 «etat kathayataṃ tāvat, kartāsthaḥ prakṛitaṃ tataḥ.» 2
 tac çrutvā tat-kathāṃ evaṃ avarṇayatāṃ khagau:

Āsīd Vidyutprabho nāma Daityeṇdro deva-durjayaḥ. 3
 sa gatvā Jāhnavī-tīre sabhāryaḥ putra-kāmyayā
 Brahmāṇam ārādhayitūṃ cakre varsha-çataṃ tapaḥ. 4
 tapas-tuṣṭasya sa tataḥ surārīr Brahmano varāt
 prāpa Vidyuddhvajaṃ nāma tridaçābadhyam ātmajam. 5
 sa bālo 'pi mahā-vīryo Daityarāja-suto, balaiḥ
 rakshyamāṇaṃ catur-dikṣu dṛishṭvā sva-puram ekadā, 6
 vayasam ekam aprākshīd: «bhayaṃ atra kutaḥ, sakhe,
 «yena 'idam rakshyate nityaṃ nagaraṃ sainikair?» iti. 7
 tato vayasyaḥ so 'vādīd: «asti na Tridaçeçvaraḥ
 «pratipakṣas; tad-artho 'yaṃ pura-rakṣaṇa-saṃvidhiḥ. 8
 «dantīnāṃ daça lakṣhāṇi, rathānāṃ ca caturdaça,
 «triṇçal lakṣhāṇi ca 'açvānāṃ, pattīnāṃ daça koṭayaḥ 9
 «yāme yāme 'bhirakshanti puram vāra-kramād idam,
 «sa ca prabara-vāro 'bdais teshāṃ āyāti saptaabhiḥ.» 10
 tac çrutvā so 'bravīd Vidyuddhvajo: «dhig rājyam idṛiçam,
 «rakshyate yat kila 'anyeshāṃ bāhubhir, na sva-bāhunā! 11
 «tat kṛitvā 'aham tapas tīvraṃ karishyāmi tathā, yathā
 «bhuja-nirjita-çatror me na syād eshā vidambanā.» 12
 ity uktaiva vayasyaṃ taṃ vārayantaṃ nishidhya saḥ,
 Vidyuddhvajo yayau pitror anuktvā tapase vanam. 13
 buddhvā 'atha pitarau snehād anvāgatya tam ūcatuḥ:
 «kva bālas tvam, kva ca tapaḥ kṣatṃ? mā, putra, sāhasam! 14

«jita-çatru ca rājayam nas, trailokye nu tato 'dhikam?
 «kim vāñchasi vṛjithā 'ātmānam çoshayan? kim dunoshi nan?» 15
 evam vadantau pitarau Vidyuddhvaja uvāca saḥ:
 «bālya eva 'arjayishyāmi divyāstrāṇi tapo-balāt. 16
 «niḥçatru ca jagad-rājayam etenāiva na vedmi kim,
 «rakshyate nitya-sarṇnaddhaiḥ sainyaiḥ sva-puram eva yat?» 17
 ity-ādi niçcayena 'uktvā pitarau ca visṛjya saḥ,
 Vidyuddhvajo 'suraç cakre Viriñçārādhanaṁ tapaḥ. 18
 phalābhāro, 'mbu-bhakshaç ca, vāyu-bhug, varjitāçanaḥ
 trīṇi trīṇi kramāt tasthau Daityo varsha-çatāni saḥ. 19
 tato Brahmā jagat-kshobha-kshamam ālokya tat-tapaḥ,
 etya 'astrāṇi dadau tasmai brāhmāḍini tad-arthine. 20
 «brāhmāstram etad anyena na 'astreṇa pratihanyate
 «vinā paçupataṁ raudram astram asmad-agocaram; 21
 «tad akāle tvayā na 'etat prayoktavyam jayaishinā;»
 ity uktvā prayayau Brahmā, sa Daityaç ca 'agamad grīhaṁ. 22
 tatas tad-utsavāyātaiḥ sarvaiḥ sa sva-balaiḥ saha
 Vidyuddhvajaḥ samam pitrā prāyāc çatru-jigīshayaḥ. 23
 Çakras tad-āgamaṁ buddhvā kṛta-rakshas trivishṭape,
 sakhyā Vidyādhareṇreṇa sahitaç Candraketunā 24
 Padmaçekhara-saṁjñena Gandharvādhiçvareṇa ca,
 sa devaloka-pālo 'gre yuyutsus tasya niḥyayau. 25
 prāpa Vidyuddhvajaç ca 'atra balair āchāditāmbaraḥ;
 tatra Rudrādayaç çaiḥ tam āhavaṁ drashtum āyayuh. 26
 tataḥ pravavrite yuddhaṁ tayor ubhaya-sainyayoḥ
 parasparāstra-saṁpāta-niruddhārkāṇḍhakāri tat. 27
 amarsha-vāta-kshubhito vāhini-çata-nirjharāḥ
 luthad-vāji-gaḇa-grāho vavṛidhe samarāṇṇavaḥ. 28
 dvandvayuddheshu devānāṁ saṁpravṛitteshv atha 'Asuraiḥ,
 Çakram Vidyutprabho 'bhyāgād Vidyuddhvaja-pitā krudhā. 29
 astra-pratyāstra-yuddhena çanais tena 'Amaradvishā
 Çakro 'bhībḥyāmāno 'tha tasmai vajram avākshipat; 30
 vajrāhataḥ sa Daityo 'tra papāta gata-jīvitāḥ.
 Vidyuddhvajo 'tha tat-krodhād abhyadhāvac Çatakratum. 31
 aprāṇasaṁçaye ca 'ādan tasmai brāhmāstram ākshipat,
 anye ca prāharann anyais tasminn astrair mahāsurāḥ. 32
 so 'tha dhyātvā 'içvarādisṭam astram paçupataṁ, kshaṇāt
 agropasthitam abhyarcya, Çakraç cikshepa çatrushu. 33
 tena kālāgninā 'astreṇa dagdhaṁ tat sainyam āsuram,
 Vidyuddhvajas tu bālatvād āhato mūrchito 'patat; 34
 na hinasti tad astram hi bālam vṛiddhaṁ parāṇmukham.
 tato labdha-jayā devāḥ sva-sthānāny akhilā yayuh. 35
 so 'pi Vidyuddhvajo dhvastaḥ sucirāl labdha-cetanaḥ
 çocan palāyya, militān avocac çesha-sainikān: 36
 «jayino 'pi jitaḥ smo 'dya, brāhmāstre pratyuta 'arjite;
 «tat tyakshyāmy āhave, gatvā Çakram āsadya, jīvitam. 37

«hate pitari, çakshyāmi na gantum sva-puram punaḥ.»
 ity uktavantam tam mantri vṛiddho vakti sma paitrikaḥ: 38
 «akāla-muktaṃ brāhmāstram anya-muktāstra-mantharam,
 «anyāstrāśahanāçena mahāstram vyāhatam hi tat; 39
 «tal labdha-jayam āksheptum na 'akāle çatrum arhasi,
 «evam hi tasya 'upacayaḥ, sva-nāçaç ca kṛito bhavet. 40
 «dhīro hi rakshann ātmānam, kāle prāpya balaṃ, ripoḥ
 «manyu-pratikriyāṃ kṛtvā, viçva-çlāghyam yaço 'çnute.» 41
 iti vṛiddhena tena 'ukto Vidyuddhvaja uvāca saḥ:
 «tarhy asmad-rājya-rakshārtham yāta yūyam, aham punaḥ 42
 «tam eva 'ārādhayishyāmi gatvā sarveççvaram Çivam.»
 ity uktvā 'anicchato 'py etān visasarjāva so 'nugān, 43
 gatvā ca pañcabhiḥ sārddham vayasair Daitya-putrakaiḥ
 Kailāsa-mūle Gaṅgāyās tīre so 'çiçriyat tapaḥ. 44
 gharṃ pañcāgni-madhye ca çīte tasthau sa vāriṇi
 ekam sahasraṃ varshāṇām Çiva-dhyāyī phalāçanaḥ, 45
 mūlāçano dvitīyam ca, tṛitīyam vāri-bhojanaḥ,
 vāyu-bhakṣaḥ çaturtham ca, nirāhāro 'tha pañcamam. 46
 vara-dānāgatam bhūyo bahumene na Padmajam,
 «dṛiṣṭo vara-prabhāvas te, gamyatām!» ity uvāca ca. 47
 kālāṃ tāvantam eva 'anyam nirāhāraṃ sthitam ca tam
 mūrdhōdgata-mahādhūmam sākshāc Çambhur upāyayau. 48
 «vṛiṇishva varam!» ity uktas tena, Daityo jagāda saḥ:
 «badhyām aham raṇe Çakraṃ tvat-prasādād, vibho!» iti. 49
 «uttishṭha! nā viçesho 'sti jitasya 'anihatasya vā;
 «tad Indram jeshyasi raṇe, tat-pade ca nivatsyasi.» 50
 ity uktvā 'antardadhe devaḥ; so 'pi siddham manoratham
 matvā Vidyuddhvajaḥ, kṛtvā pāraṇam, sva-puram yayau, 51
 tatra 'abhinanditaḥ pauraḥ; tena pitryeṇa mantriṇā
 militvā tat-kṛite tapta-tapasā vyadhita 'utsavaḥ. 52
 āhūya 'Asura-sainyāni vihitāhava-samvidhiḥ
 Indrāya prāhiṇod dūtāṃ, «yudhi sajjo bhava!» 'iti saḥ, 53
 cacāla ca, nabhaḥ senā-nāda-nirghāta-dāritam
 ketubhiḥ chādyaṇs, tanvann ishtaṃ svarvāsinām iva. 54
 Indro 'pi tam labdha-varam vijñāya 'āgatam, ākulāḥ
 sammantrya Devaguruṇā, Sura-sainyāny upāhvayat. 55
 tato Vidyuddhvaje prāpte, taylor ubhaya-sainyayor
 sveshāṃ pareshāṃ ca 'ajñāta-vibhāgo 'bhūd mahābhavaḥ. 56
 Subāhu-pramukhā Daityāḥ saha 'ayudhyanta Vāyubhiḥ,
 Piṅgākshādyāḥ Kuveraḥ ca, Mahāmāyādayo 'gnibhiḥ, 57
 Ayākhāyādayaḥ Sūryaiḥ, Siddhair Ākampanādayaḥ,
 anye Vidyādharaḥ Daityā, Gandharvādyaḥ tato 'pare: 58
 evam āsīd mahā-yuddham teshāṃ vāsara-viṇçatim,
 ekaviṇçe dine Daityair abhājyanta raṇe Surāḥ. 59
 te ca bhagnāḥ pravivicuḥ palāyantas trivishṭapam.
 tataç ca 'Airāvaṇārūḍho niragād Vāsavaḥ svayam. 60

parivārya ca tam Deva-sainyāni niraguḥ punaḥ
 Candraketu-prabhṛtibhiḥ sahāiva Dyucareṣvaraiḥ. 61
 tataḥ pravṛtite saṃgrāme hanymāṇsurāmāre,
 Indram abhyadravad Vidyuddhvajaḥ pitṛi-badha-krudhā. 62
 so 'strāṇi tasya pratyastair Daityeṇdrasya pratighnataḥ
 ciccheda bhāṇaiḥ kodaṇḍam Devarājo muhur muhuḥ. 63
 tato mudgaram ādāya Maheṣvara-varoḍdhuraḥ
 Vidyuddhvajas tam sa javād adhāvad Vāsavaṃ prati. 64
 utplutya dantayor dattvā pādān Airāvaṇasya ca,
 āruroha 'asya kumbhāgram, yantāram vimamātha ca. 65
 dadau ca Devarājāya prahāraṃ mudgareṇa saḥ,
 Devarājaḥ ca muṣalena 'āṣu pratijaghāna tam. 66
 Vidyuddhvajo 'pi bhūyas tam mudgareṇa jaghāna yat,
 tad Indrah so 'patad Vāyu-rathasya 'upari mūrchitāḥ. 67
 Vāyur mano-javena 'Indraṃ tam rathena 'anyato 'barat,
 Vidyuddhvajo 'sya paścāc ca datta-jāṅgho 'patad bhuvi. 68
 «akālo 'yaṃ, rapād Indram apasārāya tad drutam!»
 iti tatksaṇam ākāśād uccacāra sarasvatī. 69
 tato 'pasārīte Ṣakre Vāyunā ratha-vegataḥ,
 Vidyuddhvajo rathārūḍho yāvat tam anudhāvati, 70
 tāvad Airāvaṇaḥ krudhho dhāvitvāiva niraiṅkuṣaḥ
 mathnan vidrāvya sainyāni, yataḥ Ṣakras, tato yayau. 71
 tato muktā rāṇaṃ Deva-sainye 'pi 'Indram anu drute,
 nināya Brahma-bhuvanaṃ bhitāṃ Suraguruḥ Ṣacīm. 72
 atha Vidyuddhvajaḥ prāpya jayaṃ, cūnyān avāpya ca
 nadadbhiḥ sahitaḥ sainyaiḥ praviveṣa 'Amarāvatīm. 73
 Indro 'pi labdha-saṃjñāḥ sann, akālaṃ vikshya saṃprati,
 tad eva Brahma-bhuvanaṃ saha sarvāmarair agāt. 74
 «saṃpraty asau Hara-vara-prabhāvo; mā ṣuṣaṃ kṛthāḥ!
 «prāptāsi sva-padaṃ bhūya», ity āṣvāsyā Pitāmahaḥ, 75
 svaṃ Samādhisthalaṃ nāma tasya sarva-sukhāvaham
 Brahma-lokaḥ kadēṣa-sthaṃ sthānaṃ vasataye dadau. 76
 tatra 'uvāsa sa Devendraḥ Ṣacy-Airāvaṇa-saṃgataḥ;
 tad-vākyād Vāyu-lokaṃ ca jagmur Vidyādhareṣvarāḥ, 77
 adhrishyaṃ Soma-lokaṃ ca Gandharva-patayo yayuḥ,
 anya-lokān yayuḥ ca 'anye tyakta-svasva-niketanāḥ. 78
 Vidyuddhvajaḥ ca devānāṃ bhūmim bhrāmīta-dīṇḍimāḥ
 ākrāmya, bubhuje rājyaṃ nirmalyādas trivishṭape. 79
 atrāntare kathā-saṃdhau Vāyu-loke cira-sthitāḥ
 Vidyādhareṣvaraḥ Candraketur evaṃ vyacintayat: 80
 «sva-pada-pracyutena 'iha mayā stheyam kiyac ciraṃ?
 «nāsti Vidyuddhvajasya 'adyāpy asmac-ṣatros tapaḥ-kshayaḥ. 81
 «ṣrutam mayā, yat gataḥ suhṛd me Padmaṣekharaḥ
 «Gandharvendraḥ Ṣiva-puraṃ tapase Soma-lokataḥ. 82
 «tasya prasādo devena kritāḥ kimu, na vā, 'ity aham
 »na 'adyāpi jāne; tad buddhvā, jñāsyē kartavyam ātmanaḥ.» 83

iti dhyāyati yāvat sa, tāvad abhyāyayau sa tam
 Vidyādharendram Gandharva-rājah prāpta-varaḥ sakhā. 84
 sa tena 'āḷishya vihita-svāgataḥ Candraketurā
 dṛiṣṭaḥ ca, nija-vṛittāntam Gandharva-patir abhyadhāt: 85
 «gatvā Ćiva-pure Ćambhum tapasā 'aham atoshayam,
 «sa ca mām ādiṣad: «gaccha, putras te bhavitā 'uttamāḥ; 86
 «punah prāpsyasi rājyam ca kanyām sarvottamām api,
 «Vidyuddhvajāntiko yasyā viro bhartā bhaviṣyati.» 87
 «ity ādiṣṭo Hareṇa 'aham tava 'etad vaktum āgataḥ.»
 Gandharvendraḥ itaḥ ṣrutvā Candraketur uvāca saḥ: 88
 «mayāpy etasya duḥkhasya cāntyai gatvā Maheṣvaraḥ
 «ārādhyas; tam anārādhya na santi 'ipsita-siddhayaḥ.» 89
 iti niṣcitya tapase divyam kṣhetram Triṣūlinah
 Muktvāvalyā samam patnyā Candraketur jagāma saḥ. 90
 so 'pi sva-vara-vṛittāntam Indrāya 'uktvā, ripu-kshaye
 utpannāsthō yayau Soma-bhuvanam Padmaṣekharah. 91
 tataḥ Surapatis tatra sa Samādhisthale sthitaḥ,
 jātāsthaḥ samkshaye ṣator, Amartyagurum asmarat. 92
 samsmṛitopasthitam tam ca prahvaḥ satkṛitya so 'bravīt:
 «tapas-tuṣṭaḥ Ćivaḥ Padmaṣekharasya samādiṣat 93
 «Vidyuddhvajasya hantāram bhāvi-jāmātaram kila;
 «tad asya dushkṛitasya 'antas tāvad naḥ, kimtv aham ciram 94
 «nivasann iha nirvinṇaḥ sva-pada-bhṛaṇṇa-duḥsthitah.
 «tac cintaya 'atra, bhagavann, upāyam ṣighra-kāriṇam!» 95
 iti Devaguruḥ Ćakrād vacaḥ ṣrutvā, jagāda tam:
 «kāmam tasya ripoh prāpto dushkṛitais tapasaḥ kshayaḥ. 96
 «tasmād avasaro 'smākam sva-yatna-vidhāv ayam.
 «tad, ehi, Brahmane brūmaḥ, sa upāyam vadishyati.» 97
 ity ukto Gurunā Ćakras tad-yukto Brahmano 'ntikam
 yayau, pranamya tasmai ca ṣaṇṇāsa sa manogatam. 98
 tataḥ Svayambhūr avadac: «cintā 'eshā na mamāpi kim?
 «kimtu Ćarva-kṛitam Ćarveṇṇiva ṣakyam vyapohitam. 99
 «sa ca devaḥ ciram prāpyas; tad eta! nikaṣam Hareḥ
 «tad-abhinnaṭmano yāmaḥ, so 'bhyupāyam vidhāsyati.» 100
 iti sammantrya sa Brahmā Ćakraḥ Suraguruḥ ca saḥ,
 hānsayānam samāruhya, Ćvetadvīpam upāgaman, 101
 yatra sarvo janah ṣaṅkha-ṣakra-padma-gadā-dharaḥ
 caturbhujah ca mūrtau ca citte ca bhagavanmayah. 102
 tatra te dadṛṣur devam mahāratna-grihāntare,
 sevitaṅghrim Kamalayā, Ćesha-ṣayyā-gataḥ Hariḥ. 103
 kṛita-praṇāmās tasmai te, yathārham tena satkṛitah,
 devārshi-vanditāḥ ca 'atra yathōcitam upāviṣan. 104
 Bhagavat-prisṭha-kuṣalā devās te tam vyajijñapan:
 «kuṣalam kim iva 'asmākam, deva, Vidyuddhvaje sati? 105
 «jānāty eva hi tat sarvam devo, yat tena naḥ kṛitam;
 «tad-arthaḥ ca 'āgamo 'yam nas, tad devo vetty .ataḥ param.» 106

evam uktavato devāns tām uvāca Janārdanaḥ:
 « kiṃ na jānāmi, yad bhagnā sthitis tena 'Asureṇa me? 107
 « kiṃtu svayaṃ yad iṣena kṛitaṃ Tripuraghātinā,
 « tat tenaiṣa 'anyathā kartuṃ śakyate, na punar mayā. 108
 « tata eva ca tasya syāt kṣhayaḥ Daityasya pāpmanaḥ.
 « tvaradhvaṃ, yadi tāvad vo vacmy upāyaṃ; niṣamyatām: 109
 « asti Māheṣvaraṃ kṣhetraṃ divyaṃ Siddhiṣvaraḥbhidham.
 « tatra samprāpyate devo nitya-samnihito Haraḥ; 110
 « etac ca darṣita-jvālā-līṅga-rūpaḥ sa eva me
 « pūrvam Prajāpateḥ ca prāg rahasyam avadad vibhuḥ. 111
 « tad eta! tatra taṃ gatvā tapasā prārthayāmahe;
 « sa eva 'upadravam imaṃ jagatāṃ śamayishyati.» 112
 ity ādiṣṭavātā tena devena saha Viṣṇunā
 te Tārṅkṣhya-haṃsayānābhyaṃ sarve Siddhiṣvaraṃ yayuḥ, 113
 asamsprīṣṭe jarā-mṛityu-rogaiḥ saukhyāika-dhāmani
 hema-ratnamayā yatra mṛiga-pakshi-drumā api. 114
 tatra 'antar darṣitānyonya-mūrti-bhedaṃ kṣhaṇe kṣhaṇe
 anyonya-ratna-rūpaṃ ca līṅgam abhyarcya Čūliṇaḥ, 115
 tat-parāś te Harir Brahmā Devendro Diviśadguruḥ
 tepire Haram uddiṣya catvāro duṣcaraṃ tapaḥ. 116
 atrāṇtare ca tivreṇa tapasā toṣhitāḥ Čivaḥ
 Candraketoṛ varam tasya Vidyādhara-pater adāt: 117
 « uttiṣṭha! 'utpatsyate, rājan, mahā-vīraḥ sa te sutaḥ,
 « Vidyuddhavaṃ yaḥ samare yushmac-ṣatruṃ hanishyati; 118
 « śāpāvatīrṇo mānushye kṛitāmara-hitaḥ ca yaḥ,
 « Gandharvarāja-duhituḥ Padmāvatyās tapo-balāt 119
 « punaḥ 'sva-padam āśādyā, tayaiva saha bhāryayā
 « sarva-Vidyādharaṣṭvaryaṃ dāṣa kalpaṃ karishyati.» 120
 iti datta-vare deve tirobhūte, sabhāryakāḥ
 Candraketus tad eva 'agāt sa Vāyu-bhuvanaṃ punaḥ. 121
 tāvat tīvra-tapas-tuṣṭas tatra Siddhiṣvare 'pi tām
 Nārāyaṇādīn līṅgāntar dṛiṣṭo hṛiṣṭān Haro 'bravit: 122
 « uttiṣṭhata! 'alaṃ kleṣena! yushmat-pakṣhyeṇa toṣhitāḥ
 « Vidyādhareṣvareṇa 'aḥaṃ tapasā Candraketuṇā. 123
 « mad-aṇṣa-sambhavas tasya vīraḥ putro janishyate,
 « yas taṃ Vidyuddhavaṃ Daityaṃ hanishyaty acirād raṇe. 124
 « tato 'nya-devakāryārthaṃ mānushye śāpataḥ cyutā
 « Padmaṣekharagandharva-sutā taṃ proddharishyati; 125
 « Padmāvaty-ākhyayā sārḍham tayā Gaury-aṇṣa-jātayā
 « patnyā, Dyucara-sāmṛājyaṃ kṛtvā, mām eva ca 'eshyati. 126
 « tat sahadhvaṃ manāg! esha kāmāḥ sampūrṇa eva vaḥ.»
 ity Acyutādīn uktvā tām jagāma 'adarṣanaṃ Čivaḥ. 127
 tato hṛiṣṭā Harir Brahmā Čakra-'Amaragurū ca tau
 jagmuḥ sthānāni tāny eva te bhūyo, yebhya āgatāḥ. 128
 atha Vidyādhareṇdrasya tasya Muktāvalī priyā
 Candraketoḥ saagarbhā 'abhūt, kāle ca sushuve sutam, 129

hata-çeshbāç ca jagadur gatvā Vidyuddhvajāya tat.
sa kruddhah prāhiṇot tan praty Āsuram sumahad balam. 153
mathitvā tac ca tat-sainyam pāpa-pākāgata-kshayam,
vriṣho Harāntikam prāyād, Indram Airāvaṇo 'bhyagāt. 154

Indro 'tha tasya Ditijasya viceshṭitam tad
Airāvaṇānucara-rakshiganād niçamyā,
samprāpta-nāça-samayam tam amanyata 'arim,
Gauripater bhagavato 'pi kṛitāvamānam. 155
āvedya tat Kamalajāya, tataḥ sametya
Vidyādharaḍi-sahitaḥ saha deva-sainyaiḥ,
hantum ripum tam adhirūḍha-surebha-mukhyaḥ
Çakraḥ Çacī-racita-maṅgalakāḥ pratasthe. 156

Taraṅga 116.

Tatas trivishṭapam prāpya sa Çakraḥ paryavesṭayat
Harānugraha-sotsāhair labdhakāla-balair balaiḥ. 1
tad dṛiṣṭvā nirayau Vidyuddhvajaḥ samnaddha-sainikāḥ.
prāvartanta 'animittāni tasya nirgacchataḥ tadā: 2
dhvajeshu vidyutaḥ petur, bhremur gridhrās tasya 'upari,
abhajanta mahā-chattrāṇy, açivam ca 'aruvan çivāḥ; 3
tāny anisṭāny aganayan niragād eva so 'surāḥ.
devāsurānām ca tataḥ prāvartata mahābhavaḥ. 4

«sa Mukṭāphalaketuḥ kiṃ na 'adyāpy eti?» 'iti Vajriṇā
priṣṭho 'tha Candraketus tam Khecarendro vyajijñapat: 5
«vismṛitya tvarayā tasya na 'uktam āgacchata mayā,
«sa tu buddhvā dhruvam paçcād āgacchaty eva satvaram.» 6
etac çrutvā sa Devendraç caturam Vāyu-sārathim
çrī-Mukṭāphalaketum tam ānetum prāhiṇod drutam, 7
pitā ca tat-samam tasya Candraketuḥ sa sainikam
āhvānāya pratihāram visasarja rathānugam. 8

sa Mukṭāphalaketuḥ ca buddhvā Daityāhave gatam
pitaram, sānugo gantum tatraiva 'abhyudyato 'bhavat. 9
tato jayagajârūḍho jananī-kṛita-maṅgalāḥ
Vāyu-lokād udacalat sa bibhrat khaḍgam Aiçvaram. 10
prasthitasya 'apatat tasya pushpa-vriṣṭir nabhastalāt,
devāç ca dundubhin jaghnur, vāyavaç ca vavuh çivāḥ. 11
militvā parivavruç ca tam te deva-gaṇās tataḥ,
āsan palāyya pracchannā ye Vidyuddhvaja-bhīṭitaḥ. 12

tena sainyena mahatā saha gacchan, dadarça saḥ
mārge Meghavanam nāma Pārvatī-āyatanam mahat. 13

tad anullaṅghya yad-bhaktyā gajād atra 'avatīrya saḥ,
āhṛitya divya-pushpāni, devīm prāvartata 'arcitum. 14

atrāntare ca Gandharva-pateḥ sâ prâpta-yauvanâ
Padmâvatī sutâ Padmaçekharasya sakhi-vṛitâ, 15
bhartuḥ saṁgrâma-yâtasya çreya-'rthaṁ tapasi sthitâṁ
mâtaraṁ svâm anujñâpya, vimānena 'Indu-lokataḥ, 16
çivârthiniṁ pituḥ saṁkhye varasya 'abhīpsitasya ca,
tad eva tapase divyaṁ Gaury-âyatanam âyayau. 17

«varo na 'adyâpi te kaçcid niçcito yo yudhi sthitaḥ,
«pituḥ çreya-nimittam ca mâtâ 'te saṁçritâ tapaḥ; 18
«tvam tu kanyâ tapaḥ kasya kṛite, sakhi, cikīrshasi?»
ity uktâ pathi sakhyâ sâ Padmâvaty abraid idam: 19
«pitâiva, sakhi, kanyânâṁ daivataṁ sarva-siddhi-kṛit,
«varo 'py ananya-sâmānya-guṇo niçcita eva me. 20
«Vidyuddhvajaṁ nihantūṁ yo jâto Vidhyâdbaraṇḍrataḥ,
«sa Muktaḥphalaketur me vyâdishtâḥ Çambhunâ patih; 21
«etad mayâ 'ambâ-prishtasya tâtasyaiva mukhâc çrutam.
«sa ca yâsyati yâto vâ saṁgrâmaṁ me varo dhruvam; 22
«ato bhagavatīm Gaurīm tapasâ 'ârâdhayāmy idam,
«vijayâkâṁkshiṇī tasya pitus tâtasya ca 'ubhayoḥ.» 23

evam vadantīm tām rājaputrīm āha sma sâ sakhi:
«bhāviny arthe 'pi tarhy esha vyavasāyas tava 'ucitaḥ; 24
«tat te 'bhilashitam sidhyatv!» iti sakhyâ tayâ 'uditâ
sâ Gaury-âyatanâbhyaṁ bhavyaṁ prâpa mahat saraḥ, 25
utphullaiḥ svarṇa-kamalaiḥ praticchannaṁ prabhâsvaraiḥ
tad-mukhâmbhoruhotsarpat-kānti-vicchuritair iva. 26
tatra 'avatīrya kamalāny Ambikâbhyaṁ canāya sâ
uccitya, Gandharva-sutâ snānam yâvad vidhīṣati, 27
tâvad, devâsura-raṇam Rakshasv âmisha-gardhishu
abhidhâvatsu, tena dve Râkshasyâv âgate pathâ, 28
daṁshtrâ-ghora-mukhâdvânta-jvâlâ-piṅgordhvamûrdhaje
dhûma-çyâma-mahâkâye lambodara-payodhare. 29
tâbhyâm dṛishṭvâiva Gandharvarāja-putrī nipatya sâ
Naktamcaribhyâm jagrihe ninye ca gaganonmukham. 30

tad-vimânâdhidevaç ca Râkshasyau yâvad eva te
ruṇaddhi, yâvad ârtaç ca krandaty asyâḥ paricchadaḥ, 31
tâvad devî-grihâd Muktaḥphalaketuḥ kṛitârcanaḥ
sa nirgataḥ çrutâkrandas tam eva 'uddeçam âgamat. 32
sa dṛishṭvâ Râkshasî-yugma-grihitâṁ tām lasad-dyutim
kâlameghâvali-madhya-gatâṁ saudāminīm iva, 33
Padmâvatīm pradhâvyâiva mahâ-vīro vyamocayat,
kshiptvâ vicetane bhūmau Râkshasyau te talâhate. 34
dadaṛça tām ca lâvanya-rasa-nirbhara-vâhinīm
tribali-lahari-hâri-madhyabhâgopaçobhinīm, 35
svarbadhû-sarga-saṁprâpta-kauçalotkarsha-çâlinâ
dhâtrâ samagra-saundarya-sâra-saṁpâditām iva. 36

drishṭvā ca tām sa Kandarpa-moha-manthariteṇḍriyah
 dhīro 'py, atra kṣaṇaṃ tasthau citrastha iva niṣcalaḥ. 37
 Rākṣhasī-sambhrame cānte samācvasya kṣaṇād iva,
 Padmāvaty api taṃ Muktaṭhalaketuṃ dadarṣa sā 38
 jagad-netrōtsavākāraṃ strijaṇṇmāda-dāyinam,
 ekikṛitya 'indu-Kandarpau vidhinā 'iva vinirmitam. 39
 tato lajjānata-mukhī sakhīṃ svairam abhāshata:
 «bhadram asya 'astu! yāmi 'itaḥ para-purusha-pārṣvataḥ.» 40
 evaṃ vadantyām tasyām ca, sā Muktaṭhalaketunā,
 «bālā kim iyaṃ āha?» 'iti tena 'apricchyata tat-sakhī. 41
 sāpy uvāca: «sukanyā 'iyaṃ dattācīḥ prānadasya te,
 ««ehy! anya-purushopāntād vrajāma»,» itī vakti mām.» 42
 tac cṛtvā sambhramād Muktaṭhalaketur uvāca tām:
 «kā 'iyaṃ? kasya sūtā? kasmai pradeyā cūbha-karmaṇe?» 43
 itī prishṭā ca sā tena tad-vayasyā tam abravīt:
 «iyaṃ Padmāvati nāma kanyā, subhaga, naḥ sakhī, 44
 «Gandharvādhipateḥ Padmaçekharasya 'ātināsambhavā;
 «ādishṭo 'syāḥ patir Muktaṭhalaketuḥ ca Čambhunā 45
 «putro Vidyādharendrasya Candraketo jagat-priyaḥ,
 «sahāyo Devarājasya Vidyuddhvaja-vināça-kṛit. 46
 «kāṅkṣantī vijayaṃ tasya bhartuḥ samkhye pitus tathā,
 «Gaury-āyatanam apy etat tapo-rtham iyaṃ āgatā.» 47
 cṛtvā 'etad rājaputrīm tām Candraketusutānugāḥ,
 «dishṭyā, devi! sa eva 'ayaṃ tava bhartā», 'ity anandayan. 48
 tato 'nyonya-parijñāna-harsha-pūrṇe nijātmāni,
 «yuktam yad adya 'iha 'āyāva!» 'iti kumārī-varāv ubhau 49
 yāvāc ca 'anyonya-saprema-tiryag-ardhāvalokitaiḥ
 tishṭhataḥ tatra tau, tāvac cūçruve tūrya-niḥsvanaḥ. 50
 tataç ca dadṛçe sainyaṃ, Vāyu-yukto rathas tataḥ
 Candraketu-pratihāras tathā ca tvaritāgatau. 51
 tau ca Vāyu-pratihārau vinayojjhita-vāhanau
 upagamyāiva taṃ Muktaṭhalaketuṃ avocatām: 52
 «tvām āhvayati Devendraḥ pitā ca 'āhava-bhūmitaḥ;
 «tad imaṃ ratham āruhya cīghram āgamyatām!» itī. 53
 tataḥ Padmāvati-prema-baddho 'pi guru-kāryataḥ
 sa taṃ tābhyām saha 'adhyāsta Khecarendra-suto ratham. 54
 baddhvā ca Čakra-prahitaṃ divyaṃ kavacanam, āçu sah
 pratasthe valita-grīvaṃ paçyan Padmāvatiṃ muhuḥ. 55
 Padmāvati ca nirvarṇya sā tam ā drishṭi-gocaram
 eka-pāṇitalāghāta-hata-Naktaṃcarī-dvayam, 56
 tam eva cintayanti ca, snātvā 'abhyarcya 'Ambikā-Haran,
 tadā prabhṛiti tatṛaiṇa tepe tac-çreyase tapaḥ. 57
 so 'pi tad-darṣanaṃ Muktaṭhalaketur vicintayan
 maṅgalyaṃ vijayāçaṇsi, prāpa Devāsurābhavam. 58
 drishṭvā ca taṃ susaṃnaddhaṃ sasainyaṃ vīram āgatam,
 tam eva prati sarve 'pi te 'bhyadhāvan mahāsurāḥ. 59

teshām ca çara-varsheṇa çirobbih çakali-kritaiḥ
 çūro raṇotsavārambhe cakre digdevatā-balim. 60
 hanyamānaṃ balaṃ tena tad Muktaṭhalaketunā
 dṛiṣṭvā, Vidyuddhvajaḥ krodhād adhāvat taṃ prati svayam. 61
 sa ca 'āpatann eva çarair Daityo yat tena tāḍitaḥ,
 tat tam eva 'abhyadhāvat tat sarvataḥ sainyam Āsuram. 62
 tad dṛiṣṭvā Siddha-Gandharva-Vidyādhara-Surāṇvitaḥ
 abhidudrāva tad Daitya-sainyam sapadi Vāsavaḥ. 63
 tataḥ patad-ishu-prāsa-çakti-tomara-paṭṭicam
 udabbhūd tumulaṃ yuddham nibatāsamkhyā-sainikam: 64
 gajāçva-kāya-makarā, danti-maulika-bālukaḥ,
 pravīra-muṇḍa-pāshānāḥ prāvahan rudhirāpagāḥ; 65
 çonitāçava-mattānāṃ Bhūtānāṃ āmishārthināṃ
 so 'bhūd raṇotsavaḥ prityai kabandhaiḥ saba nṛityatām. 66
 tasmin jaya-çṛir Daityānāṃ Devānāṃ ca 'āhavārṇave
 mahorini-capalā prāyād itaḥ kṣhaṇam itaḥ kṣhaṇam. 67
 caturvīṇçatim evaṃ tu yuddham āsīd dināni tat,
 prekṣhyamānaṃ vimāna-sthaiḥ Çarva-Çauri-Pitāmabaiḥ. 68
 pañcaviṇçe dine kṣhiṇe, prāyayoḥ sainyayor dvayoh
 pradhāna-dvandvayuddhesu pravṛtiteshvatra saṃgare, 69
 çrī-Muktaṭhalaketoç ca tasya Vidyuddhvajasya ca
 dvandvayuddham pravavṛite rathastha-dviradasthayoh. 70
 tamo-'straṃ bhāskarāstreṇa, graishmāstreṇa ca çaiçiram,
 kuḷiçāstreṇa çailāstraṃ, nāgāstraṃ gāruḍena ca 71
 nivārya, tasya yantāraṃ vāraṇaṃ ca 'Asurasya sah.
 ekaikena 'ishuṇā Muktaṭhalaketur apātayat. 72
 ārûḍhasya rathaṃ tasya sārathim turagānī ca yat
 so 'badhīt, tad asau Vidyuddhvajo māyām açīçriyat; 73
 adriçyaḥ sarva-sainyena dyām āruhya vavarsha sah
 çilāçastrāṇi vividhāny abhitaḥ Suravāhinīm. 74
 abhedyam çara-jālaṃ ca yad Muktaṭhalaketunā
 arudhyata, sa tad Daityo dadāha 'anala-vṛiṣṭibhiḥ. 75
 atha 'abbimantrya brāhmāstraṃ sāmugam tam arim prati
 viçva-kṣhaya-kṣhamam Muktaṭhalaketur mumoca sah. 76
 tena 'astreṇa sasainyo 'pi nihato gata-jīvitah
 nipapāta nabhyo-madhyād Vidyuddhvajo mahāsurah. 77
 çeshah palāyya jagmuç ca Vidyuddhvaja-sutādayaḥ
 Vajradānshtrādi-sabitā Rasātala-talaṃ bhayāt. 78
 Devāḥ svargād anupadam jagaduḥ «sādhu sādhu!» iti,
 çrī-Muktaṭhalaketum ca pushpa-varshair apūjayan. 79
 tataḥ çatrau hate Çakraḥ prāpta-rājyas trivishṭapam
 praviçat, trishu lokeshu babhūva ca mahotsavaḥ. 80
 āgac Çaciṃ puraskṛitya svayam ca 'atra Prajāpatiḥ,
 cūdāratnottamaṃ Muktaṭhalaketor babandha ca. 81
 Indro 'pi rājaputrasya tasya rājya-pradāyinaḥ
 hāram sva-kaṇṭhataḥ kaṇṭhe nyadhād vijaya-çobhinaḥ. 82

samupaveçayat tam ca nijāšana-samāsane
 ānanda-pūrṇa-gīrbhāṇa-vitirṇa-vividhāçisham. 85
 Vidyuddhvajāsura-puraṃ pratihāraṃ viśriṇya ca
 tasmai dāsyann avasare svicakre sva-purādhikam. 86
 tato 'smai rājaputrāya Gandharvaḥ Padmaçekharaḥ
 ditsuh Padmāvatīm Dhātuh sākūtaṃ mukham aikshata. 87
 sa ca jūtātāçayo Dhātā Gandharvendram uvāca tam:
 «kārya-çesho 'sti kaçcit, tad viśahasva manāg!» iti. 88
 tato Hāhā-Hūhvor gītaih sva-ninādānunāditaih
 Rambhādi-nṛttaiḥ tatra 'abhūd Indrasya vijayotsavaḥ. 89
 dṛishṭotsava-pramode ca yāte Dhātari, Vṛitrahā
 sammānya Lokapālādīn svasvaṃ sthānaṃ viśriṣṭavān. 90
 visasarja ca Gandharva-rājaṃ tam Padmaçekharam
 nijam Gandharva-nagaraṃ sammānya saparicchadam. 91
 çri-Muktāphalaketur ca Candraketur ca satkṛitau
 prāhiṇod utsavāya svaṃ Vidyādhara-puraṃ Hariḥ. 92
 sa ca samhṛita-viçva-kaṇṭakas tām
 bahu-Vidyādhara-rājakānuyātāḥ
 janakānugataḥ sva-rājadhānīm
 atha Muktāphalaketur ājagāma. 93
 vararatna-citā ca sà tadānīm
 dhvajapattāñcuka-mālīnī prahṛiṣṭā
 vibabhau nagarī, cirāgate 'smin
 pitṛi-yukte jaya-bhāji rājaputre. 94
 sa ca sapadi pitā 'asya Candraketur
 puri paritoṣita-bhṛitya-bandhu-vargah,
 jalam iva jalado vasu pravaraṣan,
 suta-vijayotsavam ūrjitaṃ tatāna. 95
 sa ca Muktāphalaketur
 Vidyuddhvaja-damana-kīrtim api labdhvā,
 Padmāvatīm vinā tām
 na ratim lebhe nijeshu bhogeshu. 96
 Samyatakāḥkhyena punaḥ
 Çarvādeçādi-çānsinā sakhyā
 āçvāsyamāna-cittāḥ
 kṛicchreṇa sa tāny ahāny anayat. 97

Taraṅga 117.

Atrāntare sa Gandharva-rājāḥ, sva-nagaraṃ punaḥ
 pravishṭo vitata-sphūṛjad-utsavaḥ Padmaçekharaḥ, 1
 taj-jayāçānsayā tapta-tapasam Girijāçrame
 buddhvā bhāryā-mukhāt, Padmāvatīm ānāyayat sutām. 2
 Abhandl. d. DMG. IV, 5. 35

upagatāṃ ca tapasā virahēṇa ca tāṃ kṛccham
tanayāṃ pāda-patitāṃ sa jagāda, 'āciśhaṃ dadat: 3
«vatsē, mad-arthaṃ vikṛtas tapah-kleṣo mahāns tvayā;
«tad Vidyādhara-rājendra-sutaṃ Vidyuddhvajātakaṃ 4
«jagac-ṣaranyāṃ jayinaṃ vyādishtaṃ Chambhunā svayam
«cṛi-Muktāphalaketuṃ taṃ cīghraṃ patim avāpnuhi!» 5

iti pitrā 'uditā yāvad āste sā 'avanatānanā,
rājānam āha tad-mātā tāvat Kuvalayāvali: 6
«kathaṃ sa tādrig Asuras triloka-bhaya-dāyakaḥ
«tena, 'āryaputra, nihato rājaputreṇa samyuge?» 7
tac cṛutvā varṇayāmāsa sa rājā tasya vikramam
rājaputrasya taṃ tasyai sa-Devāśura-saṃgaram. 8
tataḥ Padmāvatī-sakhyaḥ sā Manohārikākhyayā
tadiyā Rākshasī-yugma-badha-līlāpy akathiyata. 9
tatas tasya sūtāyāḥ ca vṛttam anyonya-darṣanam
prītiṃ ca buddhvā, tau toshaṃ rājā rājñi ca jagmatuḥ, 10
ūcatuḥ ca: «nigīrṇaḥ ca yena 'Asura-camū-cayaḥ,
«Agastyena 'iva jaladhī, Rākshasyau tasya ke?» iti. 11
tayā tat-pauruṣoṭkarsha-varṇanā-vātyayā ca sah
Padmāvatyāḥ prajajvāla sutarāṃ madanānalāḥ. 12

tataḥ pitroḥ sakācāt sā nirgatā rājakanyakā
cuddhānta-ratnaprāsādam ārohat sotsukā kṣaṇāt. 13
tatra ratna-sthita-stambha-baddha-mauktika-jālake
maṇikuṭṭima-vinyasta-sukha-ṣayyā-varṣane 14
cintitōpanamādivya-nānā-bhoga-manorame
sthitā, sā 'abhyadhikaṃ tepe preyo-viraha-vahninā. 15
dadarṣa ca tataḥ prishṭhād hema-druma-latā-citam
ratnavāpī-ṣaṭākīrṇaṃ divyam udyānam riddhimat. 16
dṛishṭvā ca 'acintayac: «citram! idam asmat-purōttamam
«maj-janmabhūmer bhūvanād aindavād api sundaram. 17
«Himādri-maulimāṇikyāṃ, na ca dṛishṭam idam mayā,
«Nandanābhyyadhikaṃ yatra purōpavanam īdṛiṣam. 18
«tad atra gatvā sachāya-ṣṭale vijane vane
«virahānala-saṃtāpaṃ ṣamayāmi manāg imam.» 19

iti saṃcintya sā bālā ṣanair ekākinī tataḥ
yuktyā 'avaruhya, gantum tat purōdyānaṃ pracakrame. 20
padbhyāṃ gantum açaktā sā sva-vibhūter upasthitaiḥ
pakṣibhir vāhanī-bhūya tad udyānam aniyata. 21
tatra 'antaḥ kadalikhaṇḍa-grihe pushpāstarōpari
upāviṣac, cṛūyamāṇe divya-geyādī-niḥsvane. 22
na ca sā 'atra ratim lebhe, na tasyāḥ ṣamyati smarāḥ,
vinā priyeṇa kāmāgñiḥ pratyuta 'avardhata 'adhikam. 23
tato didṛikṣhuḥ citrastham api taṃ priyam utsukā,
sā 'agrahīc citraphalakaṃ varṇavartīḥ ca siddhitāḥ. 24
«śraṣṭuṃ dvitīyaṃ dhātāpi na 'iṣṭe yat-sadṛiṣam punaḥ,
«tam ālikheyāṃ sadṛiṣam ṣara-pāṇir abam katham? 25

«tathāpy ātma-vinodārtham tam likhāmi yathā tathā;»
 iti samcintya phalake sā tu yāvat tam ālikhat, 26
 tāvat tasyās tam uddeṣam āyaya cinvatī sakhi
 sā Manohārikā nāma tad-adarṣana-vihvalā. 27
 sā tām ekākinīm tatra rājaputrīm latāgrihe
 sacitraphalakām utkām apaṇyāt priṣṭhataḥ sthitā. 28
 «paṇyāmi tāvat, kim iyaṁ karoty evam iha 'ekikā»,
 iti samcintya tasthau ca channā sā tatra tat-sakhī. 29
 tāvat sāpi tam uddiṣya citrābhilikhitam priyam
 Padmāvatī jagāda 'evam udaṇu-nayanotpālā: 30
 «durjayān Asurān hatvā yena 'lpadro rakshitas tvayā,
 «ālāpa-mātreṇa sa mām katham ārād na rakshasi? 31
 «kalpadrumo 'py adātṛitvaṁ, sugato 'py adayālutām,
 «āyāti maṇḍapūnyasya suvarṇam api ca 'aṣmatām. 32
 «smarajvarāṇabhijūṣa tvam nūnam veti na mad-vyathām;
 «Daiyājītasya Pushpeshu tapasvī kim karoti te? 33
 «kim vā vacmi! vidhir vāmo mama, yena 'aṇuṇā dṛiṣau
 «pidadhad na 'icchati prāyaṣ citre 'pi tava darṣanam.» 34
 ity uktvā rājatanayā sā prāvartatā roditum
 chinna-hāra-galat-sthūla-muktābhair aṇu-vindubhiḥ. 35
 tatksheṇam tām upāsarpāt sā Manohārikā sakhi,
 sāpy āchādyaiḥ tac citram rājaputrī jagāda tām: 36
 «iyac ciram na dṛiṣṭā tvaṁ, sakhi! kutra sthitāsy aho?»
 tac ṣrutvā vihasantī tām sā Manohārikā 'abravīt: 37
 «tvām eva, sakhi, cinvānā ciram bhrāntāsmi. tat tvayā
 «citram kim chādyate? dṛiṣṭam mayā citram atha 'aṣrutam.» 38
 evaṁ tayā 'uktā sakhyā sā Padmāvaty aṇu-gadgadam
 lajjānata-mukhī haste grihitvā tām abhāshata: 39
 «sakhi! prāḡ eva viditam sarvam te, kim tad nigūhyate?
 «rājaputreṇa tena 'aham tasmin Gaury-āṣrame tadā, 40
 «uddhṛityāpi mahāghora-Rākshasī-kopa-vahnitā,
 «durvāra-viraha-jvāle nikēhiptā madanāṇale. 41
 «tad na jāne: kva gacchāmi, kasmai vacmi, karomi kim,
 «āṣraye kam upāyam vā durlabhāśakta-mānasā?» 42
 iti bruvāṇām tām rājaputrīm āha sma sā sakhi:
 «abhishvaṅgo 'nurūpo 'yam sthāne te manasaḥ, sakhi! 43
 «itaretara-ṣobhāyai samyogo yuvayor kila,
 «navacandrakalā-Ḍarvajaṭāmukutāyor iva. 44
 «adhṛitiḥ ca 'atra mā bhūt tel dhruvam sa bhavatīm vinā
 «na sthāyati; tvayā-kim sa tathā-bhūto na lakshitah? 45
 «striyo 'pi 'icchanti pūṇa-bhāvam, yā dṛiṣṭvā rūpa-lolubbhāḥ.
 «tasyās te ko bhaved na 'arthi, tulya-rūpaḥ sa kim punah? 46
 «Ḍarvo 'py alika-vādī kim, yena 'uktau dāmpatī yuvām?
 «adūrage 'py abhīṣṭe 'rthe ko vā 'ārto bhajate dhṛitīm? 47
 «tad āṇvāsīhi! bhāvī te sa eva nacirāt patih;
 «na tvayā durlabhāḥ kaṇcit, tvam tu sarveṣa durlabhā.» 48

ity uktā sā tayā sakhyā rājaputrī jagāda tām:
 « sakhi! yady api jānāmi, tathāpi karavāṇi kim? 49
 « idam hi me tad-āsaktam ceto na 'utsahate kṣaṇam
 « sthātum vinā tam prāṇeṣam, kṣamate na ca Manmathah; 50
 « tam eva hi smarantīyā me mano nirvāti tatksaṇam,
 « dahyante 'ṅgāni, samptāpena 'utkrāmanti 'iva ca 'asavaḥ. » 51

evam vadantī mohena mohitā pushpa-pelavā
 anke tasyā vayasyāyā rājaputrī papāta sā. 52
 atha 'ambu-seka-kadalī-pallavānila-vījanaiḥ
 sācūru ācāvāsāyāmāsa sā vayasyā krameṇa tām. 53
 mṛṇāla-hāra-valayam crikhaṇḍārdra-vilepanam
 nalinī-dala-ṣaṇḍam ca; yāni sā vidadhe sakhi, 54
 tasyās tāny api samptāpa-samāsaktāni saṅgataḥ
 samptāpya sama-duḥkhatvam iva cūshyanti bhejire. 55

tataḥ sā viklavā Padmavatī tām avadat sakhiṃ:
 « kliṇāsi kim vṛithā 'ātmānam? na 'evam cāmyati me vyathā. 56
 « yena cāmyati, tac cet tvaṃ kurushe, tac civaṃ bhavet. »
 evam uktavatiṃ ārtam vayasyā tām abhāshata: 57
 « kuryāṃ kiyad na nāma 'aḥam tava 'arthe? brūhi tat, sakhi! »

tac cūtvā sā hriyā kricchrād iva rājasutā 'abravīt: 58
 « tvaṃ iha 'anaya me kāntam gatvā, priyasakhi, drutam!
 « na 'anyathā 'upaṣāmo me syāt, tātaṣ cāiva na kupyati, 59
 « pratyuta 'iha 'āgatāyāiva mām esho 'smāi prādāsyati. »
 evam tayā 'uktā sotsāhami vayasyā sāpy uvāca tām: 60
 « yady evam, tad gṛhāṇa tvaṃ dbairyam! kāryam idam kiyat,
 « eṣā 'aḥam, sakhi, yāmy eva tvat-priyānayanāya yat 61
 « tat-pituḥ Khecareṇdrasya Candraketoḥ purōttamam
 « khyātam Candrapuram nāma. nirvṛitā bhava! kim cūcā? » 62

iti sā 'ācāvāsītā sakhyā tayā rājasutā 'abhyadhāt:
 « tad uttishṭha! civaḥ panthā astu te! vraja satvaram! 63
 « trātā trayāṇām lokānām sa ca sapraṇayam tvayā
 « mad-girā, sakhi, vaktavyo vīraḥ prāṇeṣvaro mama: 64

« tasmin Girijāyatane
 « tathā paritrāya Rākshasī-bhayataḥ,
 « strighnena hanyamānām
 « rakshasi mām Makaraketunā na katham? 65
 « bhuvanōddharāṇa-sahānām
 « bhavādṛiṣām eṣa, nātha, ko dharmah,
 « āpady upekshyate yat

« pūrva-trāto jano nivṛitto 'pi? » 66
 « evam vades tam, kalyāṇi, yathā jānāsi vā svayam. »
 iti vyāhṛitya sā Padmavatī tām vyasṛijāt sakhiṃ. 67
 sā ca sva-siddhy-upanataṃ pakshi-vāhanam āsthitā,
 tad Manoharikā prāyād Vidyādhara-puram prati. 68
 sā ca Padmavatī kimcid-ācā-labdha-dhṛitis tataḥ
 gṛhīta-citraphalakā mandiram praviṣat pituḥ. 69

tatra dāsi-parivṛitā praviṣya nija-vāsakam,
 snātvā Gaurīpatiṃ bhaktyā pūjayitvā vyajijñapat: 70
 « bhagavaṇs! trishu lokeshu tvad-icchānugrahaṃ vinā
 « na sidhyati 'iha kasyāpi bahv alpam vāpi vāñchitam; 71
 « tad Vidyādhara-sac-cakravarti-putraṃ tam īpsitam
 « na dāsyasi patiṃ ced me, dehaṃ tyakshyāmi te 'grataḥ. » 72
 evaṃ vibhita-vijñaptiṃ Ṣaṣṭhākamukūṭasya tām
 ṣrutvā sakhedah śaccaryah parivārajano 'vadat: 73
 « sva-deha-nirapekshāiva kim evaṃ, devi, bhāshase?
 « tavāpi kim asuprāpyam nāma 'asty atra jagat-traye? 74
 « tvad-arthyamāno muñced hi sugato 'pi sa samyamam.
 « tad ekah so 'tra sukriti, yas tvayāpy evam arthyate. » 75
 etac ṣrutvā guṇākṛishṭā rājaputrī jagāda sā:
 « samācaryah sa-Ṣakrāṇam devānām eka eva yah, 76
 « arkeṇa 'iva tamo, dhvastam yena 'ekena 'Āsuram bālam,
 « prāṇa-dātā ca yo 'smākam, prārthanīyah katham na sah? » 77
 ity-ādi bruvati sotkā tayāiva kathayā tataḥ
 atishṭhat samam āptena tatra dāsījanena sā. 78
 atrāntare Candrapuram sā Manohārikāpi tat
 Vidyādhareṇdra-nagaraṃ satvaraṃ prāpa tat-sakhī, 79
 gīrbāna-nagaraṃ kṛitvāpy asaṃtoshād iva 'adbhutam
 nirmanne Viçvakarmā yad asāmānya-vibhūtikam. 80
 tatra 'asamprāpya tam Muktaḥphalaketur vicinvatī,
 khaga-sthā tat purōdyānam sā Manohārikā 'agamat. 81
 atarkya-siddhi-vibhavam, bhāsvad-manimaya-drumam,
 eka-vṛikshodgatāneka-jātiya-kusumōtkaram, 82
 divya-gīta-ravonmīçra-çakunta-ruta-sundaram
 paçyanti tac ca, sā reme nānā-ratna-çilātalam. 83
 udyānapālair dṛishṭvā ca vicitrāiḥ pakshi-rūpibhiḥ
 upetya 'abhyarthyā suvyakta-vacanaiḥ priya-vādibhiḥ, 84
 pārijāta-taror mūle tārksyharatna-çilāsane
 upaveçya, 'ucitair bhogais tasyāḥ pūjā vyadhiyata. 85
 abhinandya ca tām pūjām cintayāmāsa tatra sā:
 « aho Vidyādhareṇdrāṇam citrāḥ siddhi-vibhūtayāḥ, 86
 « acintyōpanamad-bhogaṃ yeshām udyānam idṛiçam,
 « suraṣṭri-baddha-çamgītāṃ patatri-paricārakam! » 87
 iti saṃcintya pṛishṭvā ca tān eva 'udyānapālākān,
 cinvatī pārijātādi-tarushaṇḍam avāpa sā, 88
 tatra 'antaç candanāṣikta-kusumīṣṭara-çāyinam
 sā Muktaḥphalaketur tam sākālpakam iva 'aikshata. 89
 Gaury-āçrame dṛishṭa-caraṃ pratyabhijñāya sā ca tam,
 « paçyāmy asya kim āsvasthyaṃ channasyaiva », 'ity acintayat. 90
 tāvad āçvāsayantam tam hima-candana-mārutaiḥ
 mitram Samyatakam Muktaḥphalaketur uvāca tam: 91
 « aṅgārās tubhine nyastāḥ, kukūlāgniç ca candane,
 « mārute dāvavahniç ca Smareṇa mama niçcitam, 92

«virabhārtasya saṃtāpaṃ samantāt srijatā 'amunā.
 «tat kim āyāsasya evaṃ ātmānaṃ nishphalaṃ, sakhe? 93
 «surastri-nṛitta-gītādi-vinodair api dūyate
 «Nandanābhyaḍbhiḥ tasminn udyāne hi mano mama. 94
 «vinā Padmāvatīṃ tām tu Padmaçekhara-saṃbhavām
 «padmānanām na me çamyaty ayaṃ Smarasya çara-jvaraḥ. 95
 «na ca 'etad utsahe vaktum, kasyacid na labhe gatim,
 «eka eva tu tat-prāptāṃ upāyo vidyate mama: 96
 «gacchāmi Gaury-āyatanam, dṛiṣṭvā yatra me tayā
 «katāksheshubhir utkhāya hṛdayaṃ priyayā hṛitam. 97
 «tatra 'Adirājatanayā-saṃgatas tat-samāgame
 «tapasā 'ārādhitāḥ Çambhur upāyaṃ me vidhāsyati.» 98
 ity uktvā yāvad utthātum rājaputraḥ sa icchatī,
 sà Manohārikā tāvat tushṭā 'ātmānam adarçayat. 99
 «vayasya, vardhase diṣṭyā! siddham tava samihitam!
 «paçya! 'iyam āgatā tasyāḥ priyāyās te 'ntikaṃ sakhi, 100
 «tat-pārçvasthaiva dṛiṣṭā hi mayā 'asāv Ambikāçrame;»
 iti harṣhāc ca tām rājaputraṃ Saṃyatako 'bravīt. 101
 tataḥ sa sphūrjad-ānanda-vismayautsukya-saṃkulām
 kāmciḍ rājasuto 'vasthām dadhre, dṛiṣṭvā priyā-sakhīm. 102
 netra-peyūṣha-vṛiṣṭiṃ tām papraccha 'upagatām ca saḥ,
 upaveçya 'antike, kāntā-çarira-kuçalam tadā. 103
 atha sà nijagāda 'evaṃ: «mat-sakhyāḥ kuçalam, prabho,
 «tvayi nāthe dhruvaṃ bhāvi, saṃpratam duḥkhitā tu sà. 104
 «yadā prabhṛiti dṛiṣṭena hṛitam tasyās tvayā manah,
 «tata ārabhya vimanā na çṛiṇoti na paçyati; 105
 «mrīṇāla-bāraṃ dadhatī bālā bāraṃ vimucya sà
 «luṭhaty ambujinī-patra-çayane çayanōjjhitā. 106
 «asahishṭa tu yā pūrvam hriyā vara-kathām api,
 «imām avasthām sà 'eshā 'adya prāptā priyatamam vinā. 107
 «iti tasyā hasanti 'iva svāny eva 'aṅgāni saṃprati
 «saṃtāpa-çushyac-çṛikhaṇḍa-sitāni, kṛtinām vara! 108
 «evaṃ ca sà bravīti tvām», ity udīrya papāṭha te.
 sà Manohārikā Padmāvatī-saṃdeça-gīṭike. 109
 sa tac çrutvā 'akhilam Muktaḥphalaketur gata-vyathāḥ,
 tām Manohārikām harṣhād abhinandya 'abhyabhāṣhata: 110
 «amṛitena 'iva vacasā tava siktam idaṃ mama
 «caitanyam abhūc çvasitam, dhṛitir jātā, gataḥ klamaḥ; 111
 «phalitam ca 'adya me pūrva-sukṛitair, yad aho mayi
 «Gandharvarāja-tanayā sāpy evaṃ pakṣhapātini. 112
 «kimtv aham çaknuyām soḍhum kathāmcid viraha-vyathām,
 «çirīṣha-sukumārāṅgī vishabeta katham tu sà? 113
 «tasmād aham upaishyāmi tam eva Girijāçramam;
 «tatra tvam ānaya sakhīm, yena syāt saṃgamo 'dya nau. 114
 «āçvāsaya ca tām gatvā, kalyāṇi, tvaritam sakhīm!
 «imaṃ ca paritushṭena vitīrṇam me Svayambhuvā 115

« dehi cūdāmaṇiṃ tasyai sarva-duḥkha-nivarhaṇam!
 « Çakrāt prāpto mayā 'ayaṃ ca hāras te pāritoshikam. » 116
 ity uktvā çirasā cūdāmaṇiṃ tasyai samarpayat,
 hāraṃ ca kaṇṭhāt tat-kaṇṭhe taṃ sa rājasuto vyadhāt. 117
 atha praṇamya taṃ hrishṭā sà Manohārikā tataḥ
 pratasthe vihaḡârûdhā sakhīṃ Padmāvatiṃ prati. 118
 sa Mukṭāphalaketuḥ ca praharshāpahṛita-klamaḥ
 saha Saṃyatakēna svam tvaṛitaṃ prāviçat puram. 119
 sâpi Padmāvati-pārçvaṃ prāpya tasyai yathēkshitam
 taṃ Manohārikā 'ācakhyaṃ tat-priya-smara-saṃjvaram, 120
 praṇaya-snigdha-madhuraṃ tad-vacaḥ ca yathā-çrutam,
 taṃ ca saṃgama-saṃketam tad-uktaṃ Girijāçrame, 121
 dadau tat-prahitaṃ taṃ ca tasyai cūdāmaṇiṃ tataḥ,
 pāritoshika-hāraṃ ca tad-dattaṃ tam adarçayat. 122
 tataḥ Padmāvati sà tām āçlishya kritinīṃ sakhīṃ
 apūjayad, visasmāra smarānala-rujaṃ ca tām; 123
 baddhvā çikhāyām ānandam iva cūdāmaṇiṃ ca tam,
 cakre parikaraṃ Gauri-kānaṇāḡgamanāya sà. 124
 atrāntare munir daivāt tad Gauri-vanam āgamat
 Drīdhavratena çishyeṇa saha nāmnā Tapodhanāḥ. 125
 sa ca 'atra tam uvāca 'evaṃ muniḥ çishyaṃ Drīdhavratam:
 « divyōdyāne 'ham etasmin samādhiṃ vidadhe kṣhaṇam. 126
 « dvāri sthitvā praveço 'tra na deyaḥ kasyacit tvayā;
 « samāpita-samādhiḥ ca pūjayishyāmi Pārvatim. » 127
 ity uktvā munir udyāna-dvāre çishyaṃ niveçya tam,
 adhastāt pārijātasya sa samādhiṃ aseṇata. 128
 samādher utthitāḥ so 'ntar viveça 'arcitum Ambikām,
 na ca tat tasya çishyasya jagāda dvāra-vartināḥ. 129
 tāvac ca 'atra 'āyau Mukṭāphalaketuḥ prasādbitaḥ,
 āruhya divya-karabhaṃ, saha Saṃyatakēna saḥ. 130
 praviçauç ca tad udyānaṃ muni-çishyeṇa tena saḥ,
 « mā mā! guruḥ samādhaṃ me sthito 'tra », 'iti nyashidhyata. 131
 « vistirṇābhyaṇtare jātu priyā sà syād iha 'āgatā,
 « muniḥ ca 'atra 'ekadeça-stha », ity ālocya sa sotsukaḥ 132
 rājaputro vyatītya 'asya muni-çishyasya drīk-patham,
 viveça vyoma-mārgēṇa tad udyānaṃ subṛid-yutaḥ. 133
 yāvāt sa vīkshate tat sa, tāvat tatra viveça saḥ
 guroḥ samādhi-nishpattiṃ muni-çishyo nirīkshitam. 134
 sa dadarça guruṃ na 'atra, dadarça savayasyakam
 çri-Mukṭāphalaketuṃ tu pravishṭam apathena tam. 135
 tataḥ sa rājaputraṃ taṃ muni-çishyo 'çapat krudhā:
 « savayasyo 'pi mānushyam asmād avinayād vraja, 136
 « itaḥ samādhiṃ bhaṅktvā yad gurur me 'pāsitas tvayā! »
 evaṃ sa datta-çāpas taṃ svayam anvasarād guruṃ. 137
 sa Mukṭāphalaketuḥ ca siddha-prāye manorathe
 çāpāçani-nipātēna vishādam āgamat param. 138

tāvat Padmāvatī sā 'atra priya-saṅgama-sotsukā-
 āgād vihagam ārūḍhā sa-Manoharikādikā. 139
 svayamvarāgatām dṛiṣṭvā tām cāpāntaritam ca saḥ
 sukha-duḥkhamayīm kashṭām daṣām rājasuto dadhau. 140
 Padmāvatyāc ca tat-kālam adākshinyam pradarṣayat
 paspande dakṣiṇam cakshur akampata ca mānasam. 141
 tato 'tra sā rājasutā kāntam vighnam vilokya tam,
 «kim pūrvānāgatatvād me khinnāḥ syād?» ity acintayat. 142
 praçrayopagatām tām ca rājaputro jagāda saḥ:
 «priye! manoratho bhagnah siddho 'pi vidhinā 'āvayoh.» 143
 tac çrutvā, «hā! katham bhagna?» iti tasyai sasambhramam
 pricchantyai sa sva-çāpam tam rājasūnur avarṇayat. 144
 tato vivignā jagmus te çāpa-dātur gurum munim
 devīgriha-sṭhitam sarve cāpāntāya 'anunāthitum. 145
 upāgatāns tām prānatām dṛiṣṭvā jñānī mahā-muniḥ
 sa Mukṭāphalaketuṃ tam prīti-pūrvam abbāshata: 146
 «mūrkheṇa 'anena çaptas tvam apreksya pūrva-kārinā;
 «na tvayā me kritam kimcid, utthito 'ham svatas tataḥ. 147
 «hetumātramayam ca 'atra bhavitavyam idam tava,
 «mānushye 'vaçya-kāryam te devakāryam hi vidyate. 148
 «etām Padmāvatīm eva daivād dṛiṣṭvā smarāturaḥ,
 «tyaktvā martya-çarīram, tvam çigbham çāpād vimokshyase; 149
 «anenāiva ca dehena punaḥ prāṇeçvarīm imām
 «prāptāsi; viçva-trātā tvam ciram çāpam hi na 'arhasi. 150
 «brāhmāstreṇa hatā Daityā bāla-vṛiddhādayo 'pi yat
 «tvat-prayuktena, so 'dharma-leço hetus tava 'atra ca.» 151
 tac çrutvā tam ṛiṣim Padmāvatī sāçrā vyajijnāpat:
 «bhagavann! āryaputrasya gatiḥ saiva 'astu me 'dhunā! 152
 «na 'etad-virahitā sthātum api çakshyāmy aham kṣaṇam.»
 ity arthitavatīm Padmāvatīm sa munir abhyadhāt: 153
 «na 'etad asti; tapasyanti tvam tishṭha 'ihaiva samprati,
 «yena 'acirād mukta-çāpas tvām ayaṃ parineṣhyati. 154
 «tataç ca 'anena sahitā tvam Mukṭāphalaketuṃ
 «Khecarāçura-sāmrājyaṃ daça kalpān karishyasi. 155
 «etad-dattam çikhā-ratnam tapaḥ-sthām tvām ca pāsyati,
 «mahā-prabhāvam hy utpannam Dhātur etat kamaṇḍaloḥ.» 156
 iti Padmāvatīm uktavantam divya-dṛiçam munim
 sa Mukṭāphalaketuḥ tam evam prārthayata 'anataḥ: 157
 «mānushye, bhagavan, me 'stu Bhave bhaktir abhaṅgurā,
 «Padmāvatīm vinā 'anyasyām striyaṃ mā gac ca me manah!» 158
 «evam astv!» iti tena 'ukte muninā, sā 'atidhukhitā
 Padmāvatī tam taç-çishyam çapati sma 'aparādhinam: 159
 «āryaputras tvayā maurkhyāc çapto yat, tad bhaviṣyasi
 «kāma-rūpam kāma-caram mānushye 'syāiva vāhanam.» 160
 evam tayā 'abhiçaptena viṣaṇṇena 'atha tena saḥ
 Tapodhanaḥ sva-çishyēṇa sākam antardadhe muniḥ. 161

tataḥ Padmāvatīm Muktaḥphalaketur abhāshata:

«sva-puraṃ yāmi, paçyāmi tāvat, kiṃ tatra me bhavet.» 162

tac çrutvā viraha-trastā vāta-rugna-latā 'iva sà

Padmāvatī papāta 'āçu sapuṣhpābharaṇā bhuvi. 163

āçvāsya ca kathamcit tām krandantīm, sa subhrid-yutaḥ

muhur-valita-dṛig Muktaḥphalaketur agāt tataḥ. 164

Padmāvatī ca, yāte 'smin, vilapantī suduḥkhitā

āçvāsayantīm avadat tām Manohārikām sakhīm: 165

«sakhi! jāne, mayā svapne devī dṛiṣṭā 'adya Pārvati,

«sā ca 'udyatā me kaṇṭhe kṣheptum utpala-dāmakam; 166

«āstām! dāsyaṃ te bhūya», ity uktvā viratābhavat.

«tad ayaṃ sa priya-prāpti-vighno me sūcitas tayā.» 167

iti tām anuçocantīm sakhi vakti sma sà tadā:

«āçvāsanāya devyā te svapnas tarhy esha darçitaḥ, 168

«muninā ca tathāiva 'uktaṃ, devādeças tathāiva ca;

«tad āçvasiḥ! bhāvi te nacirāt priya-saṃgamaḥ.» 169

ity-ādibhiḥ sakhi-vākyaḥ cūdāmaṇi-vaçena ca

Padmāvatī dbṛitīm labdhvā tastbau Gaury-āçrame tadā. 170

vidadhe ca tapas, trisaṃdhyam Īçaṃ

Girijā-saṃgatam atra pūjayanti,

priya-citrapaṭaṃ ca sà tathāiva

sva-purāṇāyitam ātta-deva-buddhiḥ. 171

«api niçcita-bhāvinī 'īpsite 'rthe

«vitathaṃ mā sma kṛithās tapaḥ-çramaṃ tvam!»

iti sāçram upetya vārayantau

viditārthau pitarau ca sà 'evam āha: 172

«nava-bhartari deva-nirmite me

«sahasā saṃprati çāpa-duḥkham āpte,

«aham atra sukhaṃ kathaṃ vaseyaṃ?

«paramātmā hi patiḥ kulāṅganānām. 173

«tapasā ca parikshayaṃ gate 'smin

«vṛijine, toshaṃ upāgate ca Çambhau,

«acirāt priya-saṃgamo bhaved me;

«na hi tapasām asādhyam asti.» 174

itthaṃ dṛidha-niçcayayā

Padmāvatyā tayā tadā gadite,

tad-mātā tad-pitaraṃ

rājānaṃ Kuvalayāvalī sma 'āha: 175

«deva! tapaḥ kashṭam idaṃ

«kurutām! kiṃ khidyate 'dbikaṃ mithyā?

«bhavitavyam etad asyāḥ;

«kāraṇam atra 'asti, tac ca vacmi; çṛinu: 176

«Devaprabhābhidhānā

«Siddhādhīpa-kanyakā, tapo 'timahat

«abhimata-bharṭṛi-prāptyai

«kurvānā, Çiva-pure purā 'atishṭhat. 177

«tatra mayā samam eśhā
 «drashtūm Padmāvatī gatā devam,
 «na trapase pati-hetos
 ««tapasā katham?»» ity upetya tām ahasat. 178
 «mūḍhe! hasasi çiçutvāt;
 «tvam api tapaḥ kleṣa-dāyi pati-hetoḥ
 ««kartāsy alam»», ity etām
 «sā 'atha rushā Siddha-kanyakā 'abhyaçapat. 179
 «tad avaçyaṁ bhoktavyaṁ
 «Siddhasutā-çāpa-kricchram anayā yat,
 «tat ko 'nyathā vidhātum
 «kshamate? tad iyaṁ karotu, yad kurute.» 180
 iti rājñyā sa tayā 'uktas,
 tad-yuktas tām kathamcid āmantrya
 tanayaṁ caraṇāvanatām,
 Gandharva-patir yayau nijāṁ nagarīm. 181
 sāpy arcayanty anudinam, gaganena gatvā
 Siddhiçvaraṁ Kamalajādi-nishevitaṁ tat,
 svapne Hareṇa gaditaṁ, Girijāçrame 'tra
 Padmāvatī niyama-japya-parā 'avatasthe. 182

Taraṅga 118.

Evam Padmāvatī yāvat tat-prāptyai saṁçritā tapaḥ,
 tāvat sva-nagaraṁ Muktaṭhalaketur avāpya sah, 1
 brahma-çāpa-vaçāsanna-mānushyāvatāro bhayāt
 Vidyādhareṇdra-tanayaḥ çaraṇaṁ çiçriye Çivam. 2
 tam arcayaṇç ca tad-garbhagṛihāc çuçrāva bhāratīm:
 «mā bhaishīr! na hi te garbha-vāsa-kleṣo bhaviṣhyati, 3
 «mānushye nāpi te duḥkham bhāvi, nāpi ciram sthitiḥ.
 «janishyase rājasuto mahā-bala-parākramaḥ. 4
 «Tapodhanād muneḥ kṛtsnam astra-grāmam avāpsyasi,
 «madīyaḥ Kiṅkarākhyāç ca Gaṇas te bhavitā 'anujaḥ. 5
 «tat-sahāyo ripūn jivā, kṛtvā kāryaṁ divaukasām,
 «kartāsi Khecarāçivaryam Padmāvatyā yutaḥ punaḥ.» 6
 evam çrutvā giraṁ baddha-dhṛitiḥ, çāpa-phalāgamam
 pratikshamaṇa iva tam, tasthau rājasuto 'tha sah. 7
 atrāntare kathā-saṁdhau pūrvasyām nagaraṁ diçi
 āsīd Devasabham nāma jita-devasabham çriyā. 8
 tatra Merudhvajo nāma sārvaabhaumo 'bhavad nṛipaḥ
 sahāyo Devarājasya devāsura-ṛaṇāgame, 9
 yasya lobho yaçasy āsīd na parasve mahātmanaḥ,
 taikṣṇyaṁ khadge na danḍe tu, bhayaṁ pāpād na çatrutaḥ; 10

knīlatvaṃ bhruvor kope na 'ācaye yasya ca 'abhavat,
maurvī-kiṇāṅke pārushyaṃ bhuje na vacane punaḥ; 11
vyadhād yudhi na koṣe tu yo dīnārātīrakṣaṇam,
ratiṃ ca dharmacaryāsu cṛaddadhe na 'aṅgaṇāsu yaḥ. 12

tasya 'abhūtām ubhe cinte bhūpateḥ satatam hṛidi:
ekā, putro na yat tasya tāvad eko 'py ajāyata; 13
dvitīyāpi ca, yat pūrvam devāsura-mahābhavat
jagmuḥ Pātālam Asurā kṛta-ṣeṣhāḥ palāyā ye, 14
te nirgatya tato dūrāt satīrthāyatanaṅgramān
vinācyaiva chalāt tasya Pātālam asakrid yayuḥ, 15
na ca tān prāpa sa nṛpaḥ Pātāla-vyoma-cāriṇaḥ:
tejasvī tena samtepe, nihsapatne 'pi bhūtale. 16

etac-cintākulo jātu Cakra-prabhita-sad-rathaḥ
devāsthānam jāyau so 'tra caitra-ṣukladināgame, 17
Cakrasya vāsarārambhe sarvāsthānam tathāhi tat
tad-rathena sa yāti sma rājā Merudhvajaḥ sadā; 18
tadā tu tatra divyastri-nṛitta-gītākulo 'pi saḥ
saṃmānito 'pi Cakreṇa nihsvasann āsta bhūpatiḥ. 19

tad dṛṣṭvā jñāta-hṛidayo Devarājo jagāda tam:
«rājan! jānāmy ahaṃ, yat te dukkhaṃ; tad mā bhūt tava! 20
«Muktāphaladhvajākhyas te Cīvāṅgo janitā sutah
«eko, Gaṇavatāraḥ ca dvitīyo Malayadhvajah. 21
«Tapodhanād muner vidyāḥ kāma-rūpaṃ ca vāhanam
«Muktāphaladhvajah prāpsyaty astrāpi ca sabhānujah. 22
«mahā-pācupatāstraṃ ca punaḥ prāpya, sa durjayah
«karishyati vaṣe prithivīm Pātālam ca hatāsurah. 23
«tvam ca vyoma-carāv etau samahāstrau grihāṇa me
«vāraṇau Kāñcanagiriṃ tathā Kāñcanaṣekharam!» 24
ity uktvā 'astra-gajān dattvā preshitaḥ so 'tha Vajrinā,
āgād Merudhvajo kṛṣṭo bhūtale nagaram nijam. 25
te tu chala-kṛtāvadyās tasya Pātāla-saṃcṛayāt
khecarebha-gatasyaṅpi prāpyā na 'āsam kila 'Asurāḥ. 26

tataḥ Cakrāc cṛutasya 'asau rājā putreccchur ācramam
Tapodhanasya tasya 'rīṣer yayau divyēbha-vāhanaḥ. 27
tatra 'abhogamya tam rīṣim, Cakrādeṣam nivedya tam,
«bhagavann! ādiṣa 'upāyam cīghram me 'tra!» iti so 'bravit. 28
sa ca tasya 'acireṇa 'isṭa-siddhaye munir ādiṣat
vratam ārādhanam Cāmbhoḥ sabhāryasya mahibhujah. 29
sa tena 'ārādhayāmāsa vratena 'urvīpatih Cīvam;
tushṭaḥ sa ca vibhuḥ svapne tam evam avadad nṛpam: 30
«uttīṣṭha, rājan! prāptāsi krameṇaiva 'avalambitam
«ṣeṣhāsura-vinācāya putrau dvāv aparājitau.» 31
etac cṛtvā prabudhyaiva prātar uktvā muneḥ ca saḥ,
sabhāryah pāraṇam kṛtvā rājā sva-puram āyayau. 32
tatra tasya mahādevi rājñī Merudhvajasya sā
garbham dinaiḥ katipayaiḥ pratipede sulakṣaṇā. 33

tasyāḥ sa garbhe samabhūḍ, muktva çapa-vaçena tam
Vaidyādhariṃ tanuṃ, Muktaḥpalaketur atarkitam. 34
sā ca tasya tanus tatra nīje Candrapure pure
vidyā-prabhāvād amlānā tasthau bāndhava-rakṣitā. 35

sāpi Merudhvajasya 'atra rājño Devasabhe pure
rājñi sagarbhā sampadya nandayāmāsa tam patim. 36
yathā yathā ca sā rājñi jāyē garbha-bharāḥsā,
tathā tathā ca sotsāhas tasyāḥ patir abhūḍ nripaḥ. 37
prāpte ca samaye, putraṃ sū sūte sma 'arka-sam nibham
bālam eva 'ugra-mahasam, Kumāram iva Pārvaṭi. 38
bābhūva ca 'utsavaḥ kṛtsne na paraṃ vasudhātale,
yāvād nabhastale 'py āsīd deva-prahata- Dundubhau. 39
svayam āgād muniḥ ca 'atra divya-dṛik sa Tapodhanah
dishtyā vardhayitum Merudhvajam tam prithivipatim. 40
tena sākam sa muninā nāmnā Çakroḍitena tam
Muktaḥpaladhvajam cakre sutam rājā kṛtotsavaḥ. 41

tato gate munau tasmin, tasya samvatsarāntare
rājño dvitīyas tanayo rājñyam tasyām ajāyata; 42
tam ca nāmnā sa nripatiḥ cakāra Malayadhvajam
tathāiva harṣhāyātena tenāiva muninā saha. 43

tataḥ Samyatakah so 'pi çāpāt tad-mantriṇaḥ sutah
jāyē, nāma pitā ca 'asya Mahābuddhir iti vyadhāt. 44
tatas tau sinhaçāvābhau avarḍhetam nripātmajau
krameṇa tejasā sārḍham mantri-putreṇa tena ca. 45

gateshv atha 'ashta-mātrēshu varsheshu, sa Tapodhanah
etya 'upanayanam cakre rājasūnvoḥ tayoṃ muniḥ. 46
ashtau varshāṇi ca 'anyāni vidyāsu ca kalāsu ca
mahāstreshu ca sarveshu viniyate sma tena tau. 47
tato yuvānau drishṭvā tau sarva-çastrāstra-yodhinau
putrau, kṛtinam ātmānam mene Merudhvajo nripaḥ. 48

atha tam svāçramam gantum icchantam so 'bravīd munin:

« abhishṭā dakṣiṇā 'idānīm, bhagavan, grihyatām! » iti. 49
« eshaiva dakṣiṇā 'abhishṭā mama tvatto, mahāpate,
« Asurān yajña-bantrīn yat saputro me hanishyasi; » 50
ity ūcivānsam avadat tam maharṣim sa bhūpatiḥ:
« ata eva 'adhunā grāhyā, bhagavan, dakṣiṇā tvayā; 51
« tadā 'ārabhasva yajñam tvam! tad-vighnāya 'Asurāç ca te
« eshyanty, aham ca tat-kālam tatra 'eshyāmi saputrakah. 52
« pūrva-kālam hi Daityās te kṛtvā doṣam çhalena vah
« kham utpatya nipatya 'abdhau Pātālam agaman, mune! 53
« idānīm tv Indra-datta me vidyete khecarau gajau,
« tābhyām saha saputras tām prāpsyāmi vyomagān api. » 54

tac çrutvā sa munis tushṭas tam uvāca narādhipam:
« tarhi tvam yajña-sambhāram yathā-yogyam kurushva me, 56
« yāvād dig-viçrutam gatvā satrayāgam samārabhe;
« preṣhayāmi ca vo dūtam çishyam etam Dṛiḍhavrataṃ, 56

« samjâta-kâmagoddâma-mahâbala-khagâkritim;
 « Muktaâphaladhvajasya 'asya bhavitâ sâisha vâhanam. » 57
 ity uktvâ sa munih prâyât svâçramam, sa ca bhûpatih
 prâhiṇot satra-saṁbhârâṁs tasya 'anupadam eva tân. 58
 prârabdhe tena yajñe ca milad-devarshi-samsadi,
 buddhvâ Pâtâla-nilayâ Dânavâḥ kshobham âyayuh. 59
 taj jñâtvâ sa munih çishyam prâhiṇot tam Driḍhavrataṁ
 çâpa-kalpita-pakshîndra-rûpaṁ Devasabhaṁ puram. 60
 tatra prâptaṁ ca tam drishtvâ, smritvâ muni-vacaç ca sah
 sajji-cakâra tau divyau râjâ Merudhvajo gajan. 61
 âruroha taylor mukhyam sa Kâñcanagirim svayam,
 kaniyase tu putrâya dadau Kâñcanaçekhamam. 62
 Driḍhavrata-khagendraṁ ca tam sa Muktaâphaladhvajah
 âruroha 'atta-divyâstro vandi-vrindâbhinanditaḥ. 63
 tatas te prayayur virâs trayah khecara-vâhanâḥ,
 dattâçisho dvija-varaiḥ, purah-prahita-sainikâḥ. 64
 prâptânâṁ ca 'açramam teshâṁ sa munih prîta-mânasaḥ,
 « abhedyâḥ sarva-çastrânâṁ bhûyâsta! » iti varam dadau. 65
 tâvac ca Dânava-balaṁ nibhantaṁ yajñam âyayan,
 abhyadhâvac ca tad drishtvâ Merudhvaja-balaṁ nadat. 66
 prâvartata taylor yuddham Daityânâṁ mânushaiḥ saha,
 Daityâs tu mânushân svaḥ-sthâḥ bhûtala-sthân babâdhire. 67
 tataḥ sa pakshi-vahano Daityân Muktaâphaladhvajah
 pradhâvya çara-varshena cakarta ca mamâtha ca. 68
 tam ca drishtvâ vihaṅga-sthaṁ jvalantaṁ iva tejasâ
 tac-çeshâḥ prâdravan Daityâs te Nârâyaṇa-çankitâḥ; 69
 gatvâ bhayâc ca Pâtâlam sarve, Trailokyamâline
 tatkalâṁ Daitya-râjâya çaçâksus te tathâiva tat. 70
 sa tad buddhvâ, drutaṁ cârair anvishya tam avetya ca
 Muktaâphaladhvajam martyam, mânushâbhibhavâkshamî 71
 saṁghaṭya sarva-Pâtâla-Dânavân Asureçvaraḥ,
 vâryamâṇo 'pi çakunair yoddhum âgât tam açramam. 72
 Muktaâphaladhvajâdyâç ca tatraya 'avahita-sthitâḥ
 tam abhyadhâvan drishtvâiva sabalaṁ Dânavâdhipam. 73
 tataḥ pravritte bhûyo 'tra martyâsura-mahâhave,
 vimânair âyayur drashtaṁ Rudreṇdra-pramukhâḥ surâḥ. 74
 Muktaâphaladhvajâç ca 'atra tatksanâpasthitam purah
 dadarça 'alaṅghya-tejaskam astraṁ pâçupataṁ mahat 75
 atipramâṇam udvahni-jvâlam try-akshaṁ catur-mukham
 ekaṅghrim ashta-bâhvaṁ ca kalpântânala-saṁnibham. 76
 « viddhi mām Çaṅkarâdeçâd âyâtam vijaya te »,
 iti bruvâṇam so 'bhyaçya râjaputras tad agrahî. 77
 tâvac ca gagana-sthais tair Asurair astra-vrişṭibhiḥ
 Meruddhvaja-balaṁ tâmyad adhaḥ-sthitam abâdhyata. 78
 tatas tad rakshitum citra-yodhî Muktaâphaladhvajah
 çara-jâlam dadau madhye yuyudhe ca 'Asuraiḥ saha. 79

pitṛi-bhrātṛi-yutam dṛiṣṭvā tam nabhaçcara-vāhanam
Trailokyamāli Daityendraḥ pannagāstraṁ mumoca saḥ. 80
tasmād nirgacchato 'sapkhyān ghorān āçivishān ahin
garuḍair garuḍāstṛoṭthair ādayad Malayadhvajāḥ. 81
tato yad yat sa Daityendraḥ saputro 'stram avāsrījat,
Muktāphaladhvajāḥ tat tad nirāsthat tasya helayā. 82

atha kruddhaḥ sa Devāris tat-putro 'nye ca Dānavāḥ
āgneyādīni yugapat tasminn astrāṇi cikshipuḥ. 83
tāni tasya 'agrato dṛiṣṭvā sthitaṁ pācupatam jvalat,
bhītāny astrāṇi sarvāṇi vimukhāni kṣapaād yayuḥ. 84

tatas te yāvad icchanti trastā Daityāḥ palāyitam,
tāvat tad-āçayam buddhvā vīro Muktāphaladhvajāḥ 85
babandha teshāṁ ūrdhvaṁ ca caturdikṣam ca tatksaṇam
çara-jālam sudurbhedam vajra-pañjara-sam nibham. 86
tatra 'antar bhramatas tānç ca, çakuntān iva, Dānavān
pitṛā bhrātṛā ca sahitaḥ sa jaghāna çitaiḥ çaraiḥ. 87
nipetuç ca karāḥ pādāḥ çarirāṇi çirānsi ca
chinnāni teshāṁ Daityānām, avahañç ca 'asrig-nimnagāḥ. 88
sādhuvāde tato datte puṣpavarshānuge suraiḥ
mohanāstraṁ dadau teshāṁ dviṣṭam Muktāphaladhvajāḥ. 89
tena sammohitān bhūmau patitāns tān sarājakān
Asurān vāruṇāstreṇa pāça-baddhānç cakāra saḥ. 90

Tapodhano 'tha so 'vādīd Merudhvaja-nṛipam munīḥ:
«na badhyam Āsuram sainyam hata-çesham idam khalu, 91
«svikṛitena hy aneṇaiva pravekshyadhvaṁ Rasātalam!
«Daityendras tu saputro 'yam baddhvā nītvā samantrikāḥ 92
«mahāsurair duṣṭa-Nāgair yukto mukhyaṇç ca Rākshasaiḥ
«sthāpyo Devasabha-madhye Çvetaçaila-guhāntare.» 93
ity ukto muninā, Daitya-yodhān Merudhvajo 'bravīt:
«mā bhaishṭa! yūyam na 'asmābhir badhyāḥ, sabhrātṛikasya tu 94
«Muktāphaladhvajasya 'asya vartadhvaṁ çāsane 'dhunā!»
ity uktā Dānavā rājñā hṛiṣṭās tat pratipedire. 95
tataḥ sa rājā tam Daitya-rājam Trailokyamālinam
putrādibhis taiḥ sahitaṁ Çvetaçailam anāyayat, 96
tad-guhābhyantare tam ca sthāpayāmāsa sampyatam
bhūri-çūra-balopeta-pradhānāmātya-rakshitam. 97

tato nivṛitte samgrāme, mukta-mandāra-vṛiṣṭiṣhu
vaimānikeshu yāteshu, pravṛitte jagad-utsave, 98
sa tatra putrau vakti sma rājā Merudhvajo jayī:
«ihāiva yajña-rakṣārtham aham tishṭhāmi samprati; 99
«yūyam prayātāṁ Pātālam etaiḥ svaiḥ sainikaiḥ saha
«prāpta-Daitya-vimānaughaiḥ çeshāsura-balena ca! 100
«āçvāsya sthāpayitvā ca vaçe Pātāla-vāsināḥ,
«pradhānādhiṣṭhitān kṛtvā svikṛitya 'iha 'āgamishyathaḥ.» 101
etac çrutvā «tathā» 'ity āçu divya-kāmaga-vāhanāḥ
Muktāphaladhvajo viraḥ sa çāpi Malayadhvajāḥ 102

Rasātalam vivīcatuḥ sasainyau bhrātarāv ubhau
 saha Dānava-sainyena prapātena 'agra-yāyina. 108
 hatvā ca rakṣiṇaḥ sthāna-sthāneṣu paripanthinaḥ,
 adātām atra tau ṣeṣha-janasya 'abhaya-diṇḍimam. 104
 viṣvasta-prapāte jane ca 'etau sapta Rasātalan
 svīcakratur harṁya-varais nānā-ratnamayair yutān, 105
 bubhujāte ca tān ramyaṇ udyānaih sarva-kāma-daiḥ
 divyāśava-bhṛitāneka-ratna-sopāna-vāpikaih. 106
 tatra 'adbhuta-kṛitī tau ca dadṛiḥur Dānavāṅganāḥ
 tat-kanyaḥ ca taruṣhv antar māyā-chādita-vigrahaḥ. 107
 ārebhe ca tadā tatra bhartur baddhasya cārmaṇe
 tapaḥ Svayaṁvaraprabhā nāma bhāryā Trailokyamālinaḥ, 108
 tasyāḥ sute ca Trailokyaprabhā-Tribhuvanaprabhe
 ārabhetām tapas tadvat kumāryau cṛeyase pituḥ. 109
 tau ca rājasutau tatra Pātāle sakalam janam
 labdha-praṇamāna-svasthaṁ saṁmānya vividhaiḥ priyaiḥ, 110
 sthāpayitvā ca Saṁgrāmasiṁhādīn adhikāriṇaḥ,
 Tapodhanāṣṭramapadam pituḥ pārṇvam upeyatuḥ. 111
 tāvat tatra muner yajñāḥ sa samāptim upāyayau,
 gantūṁ prārebhire devāḥ svādbhishṭhān ṛishayaḥ tathā. 112
 tato Merudhvajaḥ Ḍakṛam paritusṭam vyajjīṇapat:
 « āgamyatām mad-nagaram, deva, tushṭo 'si ced mayi. » 113
 tac crutvā tat-priyāya 'agād, munim āmantrya, Vāsavaḥ
 rājñā tena saputrena saha Devasabhaṁ puram. 114
 tatra ca 'upācarat tam sa rājā loka-dvayēcvaraḥ
 tathā Ḍakṛam, yathā divyaṁ sukhaṁ vismarati sma sah. 115
 tataḥ prītaḥ sa Ḍakro 'pi tam saputram mahīpatim
 divyātma-vāhanārūḍhaṁ nināya svaṁ trivishṭapam. 116
 tatra Nārada-Rambhādi-saṁgīta-sukha-sundare
 sa viṣramayya tam Merudhvajaṁ sa-Malayadvajaṁ 117
 Muktaḥphaladvajaṁ ca 'Indraḥ, pārijātamayīḥ srajaḥ
 dattvā sadivyaṁkuṭāḥ, saṁmānya prāhiṇod griham. 118
 te ca 'āgatya 'atra, bhūloke Pātāle ca gatāgatam
 kurvānāḥ, cakrire rājyaṁ nṛidevā lokayor dvayoḥ. 119
 tato Merudhvajo Muktaḥphaladvajaṁ uvāca sah:
 « vijitāḥ ṣatṛavaḥ, putra, yuvānau bhrātarau yuvām, 120
 « svādbhinā rājakanyaḥ ca, māyā tāḥ ca gaveshitāḥ,
 « vartate prāpta-kālas: tat kriyatām dārasaṁgrahaḥ! » 121
 iti pitrā 'udito 'vādīt so 'tha Muktaḥphaladvajaḥ:
 « na me pariṇaye, tāta, matis tāvat pravartate; 122
 « ahaṁ tapaḥ carishyāmi sampraty ārādhayitūṁ Haraṁ,
 « eṣha vatsas tu kurutām vivāhaṁ Malayadvajaḥ. » 123
 etac cṛutvāiva Malayadvajas tam so 'nujo 'bravīt:
 « vivāho mama yuktaḥ kim, ārya, tvayy aparigrahe? 124
 « rājyaṁ vā tvayy arājyasthe? tava mārgānugo hy aham. »
 ity ukte tena Malayadvajena, 'uvāca bhūpatīḥ 125

Merudhvajas tam tanayam jyeshṭham Muktāphaladhvajam:
 «yuktam eva 'amunā tāvad anujena tava 'uditam, 125
 «tvam tv ayuktam vadasy etad;- nava eva 'atra yauvane
 «ko nāma kālas tapase? bhoga-kālo hy ayam tava. 127
 «tad akālōcitah, putra, mucyatām esha durgrahaḥ!»
 iti tena 'ucyamāno 'pi rājñā jyeshṭhaḥ suto 'tra saḥ 128
 na 'aṅgicakre yadā sampraty udvāham niṣcayena tam,
 tadā sa nṛipatis tūshṇīm tasthau kalam pratikshitum. 129
 atrāntare ca Pātāle bhāryām Trailokyamālināḥ
 Svayamprabhām ūcatus tām tapaḥ-sṭhe te sva-kanyake: 130
 «āvayor, amba, saptaśṭha-varshayoḥ samyataḥ pitā,
 «rājya-bhrañcaḥ ca samvṛitto 'kasmād akrīta-puṇyayoḥ; 131
 «asliṭamam varsham etac ca, tapasyantyor na nau Haraḥ
 «prasīdati, na tāto 'yam mucyate 'dyāpi bandhanāt. 132
 «tad yāvad āvayor na syād ripoḥ paribhavo 'thavā,
 «nirakshaṇām imām tāvad anale juhuvas tanum.» 133
 ity uktā duhitribhyām sā jagāda 'evam Svayamprabhā:
 «putryau, pratikshyatām tāvad! udayo hy aṣṭi naḥ punaḥ. 134
 «tapaḥ-sṭhitām hi mām svapne jāne devo 'bravīc Čivaḥ:
 ««vatse, kuryā dhṛitim! rājyam punaḥ prāpsyati te patiḥ, 135
 ««Muktāphaladhvaḥ ca 'esha tathā 'esha Malayadhvaḥ
 ««duhitros tava bhartārau rājaputrau bhaviṣyataḥ. 136
 ««mānushāv iti mā ca 'etau vijñāsīr! etayor yataḥ
 ««eko Vidyādhara-varo, dvitīyo māmako Gaṇah.» 137
 «ity ādisṭhā 'Īṣvareṇa 'aham prabuddhā rajanikṣhaye,
 «ity āçayā tayā ca 'esha kleṣaḥ soddho mahān mayā. 138
 «tasmād āvedayāmy etam artham yushmat-pituḥ prabhoḥ,
 «tad-icchayā yatishye ca yushmad-udvāha-siddhaye.» 139
 evam āçvāsya sā rājñī kanyake sve Svayamprabhā,
 uvāca 'Indumatīm nāma vṛiddhām antaḥpura-striyam: 140
 «āryaputrasya nikaṭam Čvetaçaila-guhām vraja,
 «nīpatya pādāyos tam ca vijñāpaya girā mama: 141
 ««nirmīṭāsmi, mahārāja, dhātṛā 'anyenāiva dāruṇā,
 ««tvad-viyogāgninā 'adyāpi na dahye jvalatāpi yā; 142
 ««ātmā tu na mayā tyaktaḥ punas tvad-darçanāçayā.»
 «ity uktvā māmakaḥ Čarvam svapnādeçam nivedayeḥ. 143
 «tataḥ kanyā-vivāhārthe pṛicches tam, yac ca vakṣhyati,
 «tat tvayā 'āgatya me vācyam; vidhāsye 'ham tathā-vidham.» 144
 ity uktvā 'Indumatīm tām sā praishayat; sāpi nirgatā
 Pātālāt, prāpa tac-çaila-guhā-dvāram surakṣhitam. 145
 rakṣhiṇo 'bhyartha, tatra 'antaḥ praviçya, 'alokya samyatham
 Trailokyamālinam tam sā sāçrur jagṛāha pādāyoh, 146
 tat-pṛiṣṭhā-kuçalā tam ca çānais tasmai çaçānsa sā
 kritṣnam sva-bhāryā-samdeçam; tato rājā jagāda saḥ: 147
 «yah prokto rājya-lābho naḥ Čarvena, 'astu tathāiva saḥ;
 «Merudhvajasya 'ātmajayoḥ kanyādāne tu kā kathā? 148

« ihaiva 'aham vipadyeya, na tu dadyān nijātmaje
 « cātubhyān mānushābhyān ca samyataḥ sann upāyanam. » 149
 ity uktā 'Indumatī rājā preshitā tena sā tataḥ
 etya Svayamprabhāyai tat tat-patnyai tad-vaco 'bhyadhāt. 150
 cṛtvā tatas te Trailokyaprabhā-Tribhuvanaprabhe
 Daityendra-kanye janānīm ucatus tān Svayamprabhām: 151
 « āvayor yauvana-bhayād agnir eva 'adhunā gatiḥ;
 « tad, amba, 'asyān caturdaśyān tat-praveṣaṇaṁ vidadhvahe. » 152
 kṛta-niṣcayayor evaṁ tayoh, sāpy akarot tadā
 niṣcayān maraṇāyaiva tad-mātā saparicchadā. 153
 prāptāyān ca caturdaśyān tāḥ Pāparipu-nāmani
 tirtha sarvāc citāc cakrur, arcitvā Hātakeṣvaram. 154
 tāvad Merudhvajo rājā tithau tasyān saputrakāḥ
 sabhāryaḥ ca 'āyayau tatra Hātakeṣvaram-arcitum. 155
 sa Pāparipu-tirthaṁ tat snānārthaṁ sāvago vrajan,
 dūrād dadarṣa tat-tīre vanāntar dhūmam vdgatam. 156
 « dhūmōdgamaḥ kuto. 'tra? » 'iti pricchantān tān ca bhūpatim
 ūcuḥ Samgrāmasinhādyaḥ Pātālādihkritā nijāḥ: 157
 « Trailokyamālino bhāryā, mahārāja, Svayamprabhā
 « duhitṛibhyān kumārībhyān saha 'atra tapasi sthitā. 158
 « nūnam tā agnikāryādi kiṁcid atra 'adya kurvate,
 « yadivā 'atitapāḥ-khinnāḥ kurvanty agni-praveṣaṇam. » 159
 tac cṛtvā saha putrābhyān patnyā taiḥ ca 'adhi-kāribhiḥ
 drashtūn sa rājā tatra 'agād nishiddhānya-paricchadaḥ. 160
 dadarṣa ca 'atra pracchanna-sthitas te Daitya-kanyake
 samātrike pūjayantyaū susamsiddhaṁ citānalam, 161
 mukha-lāvaṇya-saṁdoha-niḥsyandair dikṣu sarvataḥ
 candrabimba-ṣaṭāni 'iva racayantyaū Rasātale, 162
 lola-hārāmbu-pūrābhyān Kāmasya 'iva 'abhishecanam
 kuca-kāñcana-kumbhābhyān kurvantyaū trijagaj-jaye, 163
 bibhrāṇe jaghanābhogān vipulān baddha-mekhalam
 nakṣatramālāṅkam iva smara-dvipa-ṣirāsthālam, 164
 vahantyaū keṣapāṣau ca pannagān iva nirmिताū
 dhātṛā lāvaṇya-sarvasva-nidhānaṁ rakshitūn tayoh. 165
 drishtvā te cintayāmāsa sa rājā jāta-vismayaḥ:
 « aho Viṣvasrijāḥ śṛisṭir vilasad-navatādbhutā! 166
 « tad etayor na Rambhāpi na 'Urvaḥ na Tilottamā
 « rūpe bhajati tulyatvam Asurādhipa-kanyayoh. » 167
 iti cintayatas tasya rājāḥ, sā Daitya-kanyakā
 jyeshthā 'arcayitvā Trailokyaprabhā Vahnim vyajijnāpat: 168
 « uktāḥ svapna-Harādeṣo yataḥ prabhṛti so 'mbayā,
 « tataḥ prabhṛti baddhāiva bhartṛi-buddhir yato mayā 169
 « tasmin guṇa-nidhau rājaput্রে Muktaḥphaladhvaje:
 « tat sa eva patir bhūyād, bhagavan, me 'nya-janmani, 170
 « iha-janmani tātena samyata-sthena māninā
 « ditsitāpy ambayā tasmai datūn na 'aṅgikṛitāmi yat. » 171

tac cṛutvā tadvad eva 'atra sâpi Tribhuvanaprabhâ
vavre Hutâçâd Malayadhvajam janmântare patim. 172
tato Merudhvajo râjâ sa tac-çravaṇa-harshulâḥ
tad-bhâryâ ca mahâdevî parasparam avocatâm: 173
«prâpnuyâtâm ime bhârye yady asmat-tanayâv imau,
«tad etâbhyâm avâptam syâl loka-dvaya-jayât phalam. 174
«tad yâvad asminn anale na 'âtmânâṃ kshipataḥ kṣaṇât,
«tâvat kiṃ na 'upasṛitya 'ime vârayâmaḥ samâtrike?» 175
evam devyâ saha 'âlocya, râjâ 'avocad upetya tâḥ:
«mâ kârṣṭa sâhasam! duḥkham çamayishyâmy aham hi vaḥ.» 176
cṛutvâ 'etac crottra-pîyûshavarshâbham nṛpater vacaḥ,
dṛiṣṭvâ 'atha tam tâḥ sakalâḥ prapemur Asurâṅganâḥ. 177
«paçyantyô 'pi vyaṃ pûrvam mâyâ-çannâ na lakṣitâḥ,
«lokadvayeçvareṇa 'iha dṛiṣṭâḥ smo 'dya punas tvayâ. 178
«tvad-dṛiṣṭânâṃ ca duḥkhânto bhavaty eva 'acireṇa naḥ,
«kiṃ punas tvad-girâ datte devena 'arthite vare. 179
«tad grihîta 'arghya-pâdâdi kṛitâsana-parigrahâḥ,
«bhavanto hi jagat-pûjyâ, ayaṃ ca 'asmâkam âçramah;» 180
iti Svayampṛabhâṃ uktavatîm âha hasan nṛpaḥ:
«jâmatṛibhyâm tvayâ 'etâbhyâm pâdyârgghyam dîyatâm!» iti. 181
tataḥ Svayampṛabhâ 'avâdît: «tad etâbhyâm Vṛishadhvajâḥ
«devo dâpayitâ 'arghyâdi, yushmâbhis tv adya grihyatâm!» 182
Merudhvajo jagâda 'atha: «sarvam âttam idaṃ mayâ,
«yûyam tu maraṇodyogâd nivartadhvam ito 'dhunâ! 183
«praviçya tishṭhata 'ekasmin sva-pure sarva-kâma-de!
«tato 'ham eva jñâsyâmi, yathâ vaḥ kuçalam bhavet.» 184
ity uktvantam râjânâṃ sâ jagâda Svayampṛabhâ:
«devâdeçâd nivṛittâḥ smaḥ çarîra-tyâga-niçcayât; 185
«kârâ-sṭhe tu prabhau, yuktâ katham naḥ sva-griha-sṭhitiḥ?
«tad ihaiva vyaṃ tâvat tishṭhâmo, deva, samprati, 186
«yâvad devaḥ svayaṃ dattam varam naḥ pâlayishyati,
«sa-bhṛityâtmâyam asmâkam mocayishyati ca prabhum. 187
«yuktas tvad-adhikârî san sa ca râjyam karishyati,
«arpayishyati râjyam ca tubhyam eva tvad-icchayâ, 188
«samayaṃ pratibaddham ca sa karishyati tâdṛiçam.
«antarasthâ vyaṃ ca 'atra saha Pâtâla-vasibhiḥ; 189
«Pâtâlebhyo 'smadîyâni ratnâni svîkurushva ca!»
evam uktavatîm tam sa râjâ Merudhvajo 'bhyadhât: 190
«vijñâsyâmy aham eva 'etat, smartavyaṃ sva-vacas tu vaḥ.»
ity uktvâ sa nṛpaḥ snôtvâ Hâtakeçam apûjayat. 191
Daityarâja-sute te ca, taylor eva sva-dṛiṣṭayoḥ
tat-putrayos tad-ekâgra-gata-citte babhûvatuh. 192
atha sa Rasâtala-nîlayair
nikhilais Trailokyamâlino muktim
prapîpatya yâcyamâno
râjâ Merudhvajaḥ sukritî, 193

chattraih sva-yaçaḥ-ṣuddhaiḥ
 sthagayann ācāḥ, sa-dāra-suta-bhṛityaḥ
 nirgatya 'Asura-lokāt
 tasmād āgād nijam nagaram. 194
 tatra 'asya putro Malayadhvajas tam
 kanīyasīm Dānavarāja-putrīm
 dhyāyann, anidro. 'pi nimilitākṣaḥ
 smara-jvarārto rajanīm nināya. 196
 sa dbairya-jaladhis tu tam api vicintya Muktaḥphala-
 dhvajo 'sura-pateḥ sutām dṛiḍha-nibaddha-bhāvām yuvā
 munīndra-manasām api smara-vikāra-dām jyāyasīm,
 purā 'arthita-varo muner, na khalu cukshubhe cetasā. 196
 Merudhvajas tu tam avetya sutām nishiddha-
 dārakriyam, smara-vaçaṃ Malayadhvajam ca,
 kanyā-pradāna-vimukham ca mahāsuram tam,
 āsīd upāya-ghaṭanākula-cittavrittih. 197

Taraṅga 119.

Tato Merudhvajo rājā, tam tathā Malayadhvajam
 paçyan smara-jvarākrāntam, devīm svām evam abravīt: 1
 «Pātāle dṛiṣṭe Trailokyamālinas te sute na cet
 «bhārye mat-putrayoḥ syātām, tad mayā kim kṛitam bhavet? 2
 «tayoh kanishṭhām ca vinā putro me Malayadhvajah
 «lajjā-nigūḍha-kāmāgñih puṭapākena pacyate. 3
 «tad-artham ca mayā 'adyāpi mokṣas Trailokyamālinah,
 «pratiçruto 'pi tat-patnyai, satvaram na vidhiyate. 4
 «bandha-mukto dubitarāv asuratvābbhimānataḥ
 «putrābhyām mānushābhyām me sa dadyād na jātucit. 5
 «tad etam artham sāntvena brūmas tasya 'adhunā varam.»
 ity ālocya samam devyā sa pratihāram ādicat: 6
 «Çvetaçaila-guhām gatvā prītyā mad-vacanena tam
 «Trailokyamālinam brūhi Daityendram samyata-sthitam: 7
 «daivayogād iha klišṭhā yūyam, Daitya-pate, ciram;
 «tad idānīm mama vacaḥ kṛtvā kleçaṃ çamaṃ naya! 8
 «dehi dṛiṣṭyā 'anurāgiṇyau mat-sutābhyām sva-kanyake,
 «ito muktaḥ sva-rājyam ca vihita-pratyayah kuru!» 9
 ity uktvā preshito rājñā gatvā tatra guhāntare
 Daityendrāya 'abravīt tasmai kṣhattā rāja-vacaḥ sa tat. 10
 «mānushābhyām aham kanye na dāsyāmi», 'iti tena ca
 pratyuktaḥ, sa tathāiva 'etya kṣhattā rājñe tad abhyadhāt. 11
 anyopāyam vicinvāne tasmin Merudhvaje nṛipe,
 divaseshu ca yāteshu, vijñāta-tad-udantayā 12

Pātālāt preshitā bhūyah sā Svayamprabhayā tayā
 āgād Indumatī tatra dūtī samdeça-hāriṇī. 13
 sā ca 'āgatya pratihāryā mukhena 'āveditātmikā
 praviveça mahādevyā nikaṭaṃ tat-kṛitādarā, 14
 praṇipatya 'abravīt tāṃ ca: «devi! devi Svayamprabhā
 «vijñāpayati: «kiṃ vas tad viśṛjitaṃ vacanaṃ nijam? 15
 «abdhayaḥ kulaçailāç ca bhavanti pralaye 'nyathā,
 «bhavādriçāṃ tu vacanaṃ na tatṛpy anyathā bhavet. 16
 «yady apy upagataṃ na 'asmaṭ-svāminā kanyakāpraṇam,
 «tat sa baddho duhitarau kathaṃ dadyād upāyanam? 17
 «aucityena 'upakārāya yushmābhiç cet sa ucyate,
 «tad niçcitaṃ sutā-dānāt kuryād vaḥ pratyupakriyāṃ; 18
 «sakanyāpi tyajet prāṇān anyathā sā Svayamprabhā,
 «tena na syāt snubhā-prāptir na vacaḥ-satya-pālanam. 19
 «tat kurushva tathā, devi, samaya-pratyayādinaḥ,
 «yathā rājā vimuñceta prabhūṃ naḥ sarva-siddhaye! 20
 «Svayamprabhā-viśiṣṭaṃ ca gribhāna 'idaṃ vibhūshaṇam
 «divyais tais taiç citam ratnaiḥ khecaratvādi-dāyibhiḥ!» 21
 «evam uktavatiṃ Indumatīm rājñī jagāda sā:
 «duḥkhitāyāḥ kathaṃ tasyā mayā 'etad grihyatam?» iti. 22
 «agribhite tvayā 'etasminn asmākam adhrītir bhavet,
 «gribhite tu nijam duḥkham çantaṃ manyāmahe vayam;» 23
 «iti 'Indumatyā rājñī sā tayā yatnena bodhitā
 «çvāsa-hetos tasyās tad ratnābharaṇam agrahīt. 24
 «ihaiva tāvat tishṭha, 'ārye, rājā yāvad iha 'eshyati;»
 «ity uktvā tāṃ ca tatrāiva rājñī sthāpayati sma sā. 25
 «tāvat sa rājā tatra 'āgād; utthāya 'Indumatī ca sā
 «rājñī-niveditā bhūpaṃ praṇamat taṃ tad-ādrītā. 26
 «Svayamprabhā-vitṛṇaṃ ca cūḍaratnaṃ samarpayat
 «visha-Raksho-jarā-roga-haraṃ tasmai nṛpāya sā. 27
 «sva-satyam anupālya 'etad grahīshyāmi», 'iti vādinam
 «nṛpatim Indumatī sā tam evaṃ prandhā vyajijñapat: 28
 «devena pratipannaṃ cet satyam, pālitaṃ eva tat;
 «asmin gribhite tv asmākam «çvāsaḥ sutarāṃ bhavet.» 29
 «evaṃ tayā 'ukte, «sādhu 'uktam!» ity uktvāiva 'asya bhūpateḥ
 «cūḍaratnaṃ tad ādāya rājñī mūrdhni babandha sā. 30
 «tataḥ Svayamprabhā-vākyaṃ yathā rājñyā niveditam,
 «tathā çaçaṇsa sā rājñe tasmāy Indumatī punaḥ. 31
 «tato rājñyā tathāiva 'ukto 'vādīd Indumatīm nṛpaḥ:
 «ihaiva 'adya pratikshasva! prātar vakshyāmy ahaṃ tava.» 32
 «ity uktvā, tāṃ niçāṃ nītvā, prātar āhūya mantriṇaḥ,
 «sa tāṃ Indumatīm evaṃ rājā Merudhvajo 'bravīt: 33
 «ebhir mad-mantribhiḥ sākam, ārye, Trailokyamāline
 «āvedya, gatvā Pātālād ānaya 'Asura-yoshitaḥ 34
 «Svayamprabhādyāḥ, sarvāṇç ca mukhyān Pātāla-vāsināḥ,
 «Hāṭakeçvara-sambandhi mudṛitaṃ koçavāri ca! 35

«asmad-vaçe vartitavyam nityam Trailokyamālinā
 «sa-bhṛitya-bandhunā, bhāvyam nāgaṇi ca 'asasyagbhātibhiḥ; 36
 «atrāṇthe bhartri-carāṇau sprishṭvā mad-mantri-sampnidhau
 «Svayamprabhādyāḥ çapathair antarasthā bhavantu naḥ; 37
 «Pātāla-vāsinaḥ santu te tadvat-prabhavo 'khillāḥ,
 «asatyāni ca sarve 'pi sthāpayantu sarājakāḥ, 38
 «sarājakāç ca likhitam kurvantu nikhilā api,
 «Hāṭakeçvara-sarvāṅgam vārikoçam pibantu ca: 39
 «tato mokshyāmy aham kārāgrihāt Trailokyamālinam.»

ity uktvā 'Indumatim rājā sāmātyam visasarja saḥ. 40
 sà gatvā mantri-sahitā procya Trailokyamāline,
 tac-çraddhitā tathāiva 'Indumatī Pātālam āviçat; 41
 Svayamprabhādīn āniya koçavāri ca sà tataḥ
 rājoktam tad-amātyāgre sarvān sarvam akārayat. 42
 vihita-pratyayam tam ca mumoca saparicchadam
 Trailokyamālinam Merudhvajaḥ kārāgrihād nripaḥ; 43
 āniya ca grīham samyak sampānya saparigraham
 svikṛitāsurā-ratnaguhāḥ sva-rājye visasarja tam. 44
 so 'pi Trailokyamālī svam punar etya Rasātalam
 prāpta-rājyo nananda svaiḥ sabito bhṛitya-bāndhavaiḥ. 45
 Merudhvajaç ca Pātāla-prabhavair artha-sampcayaiḥ
 prithivīm pūrayāmāsa prāvṛid-ghana iva 'ambubhiḥ. 46

atha Trailokyamālī sa sampantya nija-bhāryayā,
 kanyaratna-dvayam ditsus tat-sutābhyām, sva-veçmani 47
 nripam Merudhvajam netum tam nimantrya sabāndhavam,
 smṛitōpakāro Daityendraḥ Pātālāt svayam āyayan. 48
 āgatya tam ca rājānam kṛitātithyam uvāca saḥ:
 «yushmābhīr na 'atinirvṛityā tadā dṛiṣṭam Rasātalam; 49
 «paricaryā-paresv asināsv idānim etya dṛiçyatām,
 «kanyaratne madiye ca grīhyetām sutayoh kṛite!» 50

ity ukto 'sura-rājena tena Merudhvajo 'tha saḥ
 tatṛaiya 'ānāyāmāsa bhāryām putrau ca tāv ubhau, 51
 tebhyo 'surendra-vākyam tat kanyā-dānam ca so 'bravit.
 tato jagāda tam jyeshṭhaḥ putro Muktaḥphaladhvajaḥ: 52
 «vivāham na karishye 'ham anārādhitā-Çaṅkaraḥ;
 «uktam mayā prāk; kshantavyam etasmād me 'parādhataḥ. 53
 «mayi prayāte, vivāham karotu Malayadhvajaḥ,
 «vinā Pātāla-kanyām tām nāsty eva 'asya hi nirvṛitih.» 54
 tac çrutvā sa kaniyāns tam avādid: «na tvayi sthite
 «ayaçasyam adharmyam ca karomy, ārya, 'aham idṛiçam.» 55
 tato Merudhvaje rājñi prayatnād bodhayaty api,
 Muktaḥphaladhvajo na 'aicchat sva-vivāhakriyām yadā, 56
 tadā Trailokyamālī, tam khinnam āmantrya bhūpatim,
 yayau svam eva Pātālam sānugaḥ sa yathāgatam. 57

tatra vṛittāntam āvedya, putram bhāryām ca so 'bhyadhāt:
 «nyakkārāṇika-paro 'smākam kidṛiçaḥ, paçyatam, vidhiḥ! 58

«mānushau na 'adya grihīṭaḥ kanye me prārthitāv api,
 «pūrvam ye prārthite tābhyām datum na 'auṅkṛite mayā.» 59
 tac cṛtvā tau jagadatuḥ: «ko jānāti katham vidheḥ
 «cetasy etat sthitam? kim hi Čāmbhavam syād vaco 'nyathā?» 60
 ity-ādi teshām vadatām, buddhvā te tatra cakratuḥ
 kanye pratijñam Trailokyaprabhā-Tribhuvanaprabhe: 61
 «dvādaçāḥam nirāhāra-sthitayor āvayor yadi
 «devo vivāha-sampatti-prasādam na karishyati, 62
 «tataç ca kāryam āvābhyām sahaiva 'agni-praveçanam,
 «na tu dhāryam nikārārtham vṛitty-artham vā çarīrakam.» 63
 evam niyamy devasya puratas tasthatuç ca te
 nirāhāre japa-dhyāna-pare Daityendra-kanyake. 64
 tad buddhvā ca taylor mātā pitā ca Ditijēçvaraḥ
 tathāiva 'atra nirāhārāv āstām dubitri-vatsalan. 65
 tataḥ Svayamprabhā sā tām tad-mātā 'Indumatīm punaḥ
 Merudhvaja-mahādevyai vaktum tat prāhiṇod drutam. 66
 tayā gatvā tad ākhyātam sva-svāmi-griha-samkātam
 rājñyai tasyai, viveda 'atha Merudhvajo 'pi tat. 67
 tatas tad-anurodhāt tau jahatus tatra dampatī
 āhāram tau ca tat-putrau pitri-bhaktiā 'anurodhinau. 68
 evam loka-dvaye rāja-grihayoḥ samkāṭa-sthayoḥ
 Muktaḥphaladhvajo 'naçnan dhyātavān çaraṇam Çivam. 69
 shaḍ-rātre ca gate, rājaputraḥ prātaḥ prabudhya saḥ
 pūrvam Samyatakam mitram Mahābuddhim abbāshata: 70
 «sakhe! svapne 'dya jāne 'ham āruḍho vāhane nīje
 «Tapodhana-muni-pratte kāma-rūpe mano-gatau 71
 «vimānatām upagate, nirvedād Meru-pārçva-gam
 «Gauriçāyatanam divyam atidūram ito gataḥ. 72
 «tatra 'apaçyam aham kāmciḍ divya-kanyām tapah-kriçām;
 «tām uddiçya 'abravīd mām ca jaṭābhṛit purusho hasan: 73
 ««ekasyāḥ kanyakāyās tvam palāyya 'evam iha 'āgataḥ,
 ««iha 'eshā ca dvitīyā te samprāptā, paçya, tishṭhati.» 74
 «tad ākarṇya vacas tasya tat-kanyā-rūpa-darçane
 «atripta eva sabasā prabuddho 'smi niçākshaye. 75
 «tasmāt tatraiva gacchāmi prāptum tām divya-kanyakām;
 «prāpsyāmi ced na tām tatra, pravekshyāmi hutāçanam. 76
 «tām tathā 'upanatām hitvā Daitya-kanyām, mano mama
 «rajyate svapna-dṛiṣṭāyām asyām, kim kriyate vidheḥ? 77
 «jāne ca tatra yātasya niçcitam çubham asti me.»
 ity uktvā tat sa sasmāra muni-dattam sva-vāhanam. 78
 tad āruhya vimānatvam prāptam sakhyā samam ca saḥ
 manah-samkalpita-sthāna-prāpakam kāmārūpa-kṛit, 79
 Muktaḥphaladhvajah prāyād divyam Gauriçā-dhāma tat,
 prāpya tac ca yathā svapne dṛiṣṭam paçyan jaharsha saḥ. 80
 tataḥ pravavṛite tatra sa Siddhodaka-nāmani
 tīrthe snānādikam kartum sakhy-eka-paricārakah. 81

tāvat tam kvāpy avijñāta-gataṃ buddhvā sa tat-pitā
 rājā Merudhvajo bhāryā-putrādi-sabitas tadā 82
 upavāsa-kṛṣṇo duḥkha-kshobhaṃ sva-pura-go dadhau.
 tathā tadāiva Pātāle 'py etat sarvaṃ abudhyata. 83
 tatas Trailokyamālī sa grīhītvā te sva-kanyake
 sopavāsah sabhāryādis tatraiva 'agād nripāntikam. 84
 « caturdaçyāṃ gataḥ so 'dya nūnam kvāpy arcitum Haram;
 « tat pratikshāmahe tāvad ihaiva 'etad dinam vayam. 85
 « prātar yatra sa, tatraiva yāsyāmo, na 'āgato yadi;
 « tato yad bhavitā », 'ity eva sarve te niçcayam vyadhuḥ. 86
 atrāntare Meghavane tasmin dine 'vādid nijāḥ sakhīḥ: 87
 « sakhyah! svapne 'dya jāne māṃ Siddhīçvara-gatāṃ pumān
 « jaṭādharo 'bravit ko 'pi devāgārād vinirgataḥ: 88
 « « duḥkham samāptam, āsanno bhārtrā te, putri, saṃgamah! »
 « ity eva 'uktvā gate 'smin, me gate nidrā-ñiçe api. 89
 « tad eta! tatra gacchāma », ity uktvā sā jagāma tat
 Meru-pārçva-sthitam Padmāvatī Gaurīça-ketanam. 90
 tatra Siddhodake snātum dūrād Muktaḥphaladhvajam
 dṛiṣṭvā savismayā sā tam, sva-sakhīḥ evam abhyadhāt: 91
 « sadṛiço me priyasya 'ayam pumān; paçyata, kidṛiçaḥ!
 « āçaryam, kiṃ sa eva syād? nāsty etad, mānuṣho hy ayam. » 92
 tac çrutvā, tam ca dṛiṣṭvā, tāḥ sakhyas tām evam abruvan:
 « na kevalam susadṛiço, devy, ayam preyasas tava, 93
 « yāvad etad-vayasyo 'yam tvat-kānta-suhṛidaḥ kila
 « tasya Saṃyatakasyāpi, paçya, sadṛiçyam açnute. 94
 « tat tvayā varṇitam, devi, yathā hyaḥ svapna-darçanam,
 « tathā jānīmahe vyaktam çāpād mānuṣhatām gatau 95
 « tāv eva 'etāv iha 'ānītāv Içvareṇa sva-yuktitaḥ;
 « mānuṣhāgamanam deva-bhūmāv asyām kuto 'nyathā? » 96
 evam sakhībhir uktā sā Padmāvaty arciteççvarā
 tasthau devāntike channā tam jñāsitum utsukā. 97
 tāvat snātvā 'arcitum devam tatra Muktaḥphaladhvajah
 āgataḥ sarvato vīkshya Mahābuddhim uvāca tam: 98
 « tad eva 'āyatanam citram idam, svapne yad īkshitam
 « līṅgāntar-dṛiçya-Gaurīça-mūrti ratnamayam mayā. 99
 « tān eva ca 'etān paçyāmi svapna-dṛiṣṭān iha 'adhunā
 « pradeçān divya-vihaga-sphurad-ratnaprabha-drumān. 100
 « tatkāla-dṛiṣṭāṃ divyāṃ tu kanyāṃ paçyāmi na 'iha tām,
 « aprāptayā tayā ca 'iha deham tyakshyāmi niçcitam. » 101
 ity ukte tena, sakhyas tām ūcuḥ Padmāvatīm rahah:
 « çṛiṇu! nūnam iha svapne dṛiṣṭvā tvām ayam āgataḥ, 102
 « tvad-darçanenaiva vinā tyaktum prāpān samīhate;
 « tad nigūḍha-sthitā eva paçyāmo 'traiva niçcayam. » 103
 iti channāsu tāsū atra sthitāsv, antaḥ praviçya sah
 Muktaḥphaladhvajo devam arcayitvā vinirayau. 104

nirgatya yāvat kurute bhaktitas triḥ pradakṣiṇam,
 tāvat sa ca sakḥ ca 'asya jātiṃ sasmaratur nijām. 105
 harshāc ca pūrva-vṛttāntaṃ yāvad anyonyam āhatuḥ,
 tāvat Padmāvatī dṛiṣṭi-gocaraṃ sā yayau tayoḥ. 106
 Mukṭāphaladhvajāḥ pūrva-janma-vṛttaṃ smaraṇḥ ca saḥ,
 tāṃ dṛiṣṭvāiva tam āha sma vayasyaṃ harṣa-nirbharaḥ: 107
 «dṛiṣṭā sā 'iyam svapne devī Padmāvatī mayā,
 «dṛiṣṭyā prāptā ca; tad imām ācū sambhāvayāmy aham.» 108
 ity uktvā 'upetya sācruṣ tāṃ avocad: «devi! mā 'adhunā
 «kvāpi yāsir! ahaṃ Mukṭāphalaketuḥ sa te priyaḥ; 109
 «Dṛiḍhavrataṣya cāpena mānushī-bhūya saṃsmṛitā
 «jātir mayā 'adya», 'ity uktvā tāṃ aicchad ācleshṭum utsukaḥ. 110
 sā tu 'udbhṛāntā tiro-bhūya tatra 'āsīt sācru-locanā,
 so 'pi rājasuto 'paçyaṃs tāṃ mohād apatad bhuvi. 111
 tataḥ saduḥkham ākāce tad-vayasyo jagāda saḥ:
 «yad-arthaṃ sa tapaḥ-kleṣo, devi Padmāvatī, tvayā 112
 «anubhūtaḥ, kathaṃ prāptaṃ tam etaṃ na 'abhibhāshase?
 «ahaṃ Saṃyatakāḥ so 'pi vayasyo dayitasya te; 113
 «tad yushmad-arthaṃ cāptasya kiṃ me na 'ālapasi priyam?»
 ity uktvā sa samācāvāsa tam uvāca nṛpātmajam: 114
 «tathā 'anurāgopānatā Daityarāja-sutā tvayā
 «yat tyaktā, tasya pāpasya tava 'āgataṃ phalam.» 115
 tac ṣrutvā sā sakḥ āha channā Padmāvatī tadā:
 «çṛiṇuta! 'Asura-kanyāsu na kila 'ayaṃ pravartate.» 116
 tataḥ sakhyo 'pi tāṃ ūcuḥ: «sarvaṃ saṃvādi dṛiṣyate.
 «kiṃ na smarasi, yat tena cāpa-kāle priyeṇa te, 117
 «mānushye me mano 'nyatra mā gāt Padmāvatīṃ vinā!»
 «ity arthito varas tasmād muneḥ pūrvaṃ Tapodhanāt? 118
 «tat-prabhāvād ayaṃ nūnam anya-strishu na rajyate.»
 ṣrutvā 'etad rājaputrī sā saṃjajñe saṃçayākulā. 119
 Mukṭāphaladhvajāḥ so 'pi dṛiṣṭa-nashṭa-priyas tataḥ
 cakranda: «hā priye Padmāvatī! kiṃ na 'etad ikshase, 120
 «Vidyādharatve yat prāptaḥ cāpo Meghavane mayā
 «tvad-arthaṃ? iha ca 'adya 'ahaṃ mṛityuṃ prāpsyāmy asaṃçayam.» 121
 ity-ādi kranditaṃ tasya ṣrutvā Padmāvatī sakḥiḥ
 prāha: «sarvāṇi saṃvādīṇy abhijñānāni yady api, 122
 «tathāpi pāraparyeṇa ṣrutāny etāni jātucit
 «ābhyāṃ bhaveyur, iti me na ceto 'bhyeti niççayam. 123
 «tad na 'ārtam asya cāknoṃi vacaḥ çrotuṃ; vrajāmy aham
 «tad Gaury-āyatanam tāvat, pūjā-kālaç ca tatra me.» 124
 ity uktvā sasakhikā sā Padmāvaty Ambikāçaramam
 taj jagāma, 'arçayitvā ca devīm evaṃ vyajijñapat: 125
 «sa Siddhiçvare dṛiṣṭaç cet satyaṃ pūrva-priyo mama,
 «tat tathā kuru, yena syāc çigraṃ me tena saṃgamaḥ!» 126
 iti Padmāvatī yāvat sākāṅkṣhā tatra tishṭhati,
 Mukṭāphaladhvajas tāvat so 'pi Siddhiçvare sthitaḥ 127

pūrvam Saṃyatakam mitram Mahābuddhim uvāca tam:
 «jāne sā svāspadam yātā tad Gaury-āyatanam, sakhe! 128
 «tad ehi, yāvas tatraiva», 'ity uktvā 'āruhya mano-gatau
 tasmin vimāne so 'py āgād Ambikāçramam eva tat. 129
 dūrād dṛiṣṭvā 'avatīrṇam tam vimānena nabblastāt,
 sakhyāḥ Padmāvatim ūcur: «devi, paçya 'idam adbbutam! 130
 «sa ihāpy esha divyena vimānena 'āgataḥ kila;
 «mānushasyāpi divyo 'sya prabhāvaḥ katham idṛiṇaḥ?» 131
 tataḥ Padmāvatī sma 'āha: «sakhyāḥ! smaratha kiṃ na tat,
 «yat sa çāpa-pradātā 'asya mayā çapto Dṛidhavrataḥ: 132
 «mānushatve 'vatīrṇasya vāhaṇam kāma-rūpa-bhṛit
 «icchānugataṃ asyaiva bhaviṣyati bhavān», iti? 133
 «tat tena muni-çishyena vāhanena 'esha niçcitam
 «vimāna-rūpaṃ dadhatā sveccham bhramati sarvataḥ.» 134
 evam tayā 'ukte, sakhyas tām ūcur: «evam avaishi cet,
 «tad na sambhāvayasy etam kasmād? devi, kim ikṣhase?» 135
 etat sakhi-vacaḥ çrutvā Padmāvaty avadat punaḥ:
 «evam sambhāvayate, sakhyo! niçcayo 'dyāpi nāsti me. 136
 «satyam sa eva yadivā bhavaty esha, tathāpi me
 «abhigamyo 'nya-deha-sthaḥ sva-dehānāçritaḥ katham? 137
 «tac channā eva paçyāmas tāvad asya 'iha ceshtitam!»
 ity uktvā rājaputrī sā channaiva 'āsīt sakhi-vṛitā. 138
 tāvat tatra 'avatīryaiva vimānād, Ambikāçrame
 Muktaḥphaladhvajāḥ sotko vayasam tam uvāca saḥ: 139
 «amutra Rākshasi-trastā pūrvam sambhāvitā mayā
 «svayamvarāgatā ca 'iha dṛiṣṭā 'udyānāntare punaḥ; 140
 «iha ca 'avāpta-çāpaṃ mām anumartu-manās tadā
 «priyā Padmāvatī kṛicchrād munindreṇa nivartitā: 141
 «sāiva 'adya paçya me, mitra, dṛiṣṭi-mārgāt palāyate!»
 etat tasya vacaḥ çrutvā Padmāvaty abravīt sakhiḥ: 142
 «satyam, sakhyāḥ, sa eva 'ayam! pūrva-deham anāçritam
 «katham tu 'upaimy amum? tad me so 'tra Siddhiçvaro gatiḥ. 143
 «tenaiva dattāḥ svapno me, sa eva ca karishyati
 «upāyam», iti niccitya sā 'agāt Siddhiçvaram punaḥ. 144
 «pūrva-deha-sthitenāiva priyēṇa mama saṃgamam
 «kuru vā, dehi vā mṛityum! tṛitīyā na gatiḥ mama;» 145
 iti vijñāpayāmāsa sā tam abhyarcya Dhūrtatim,
 sasakhikā ca tatraiva tasthau devakulāṅgaṇe. 146
 tāvad Gaury-āçrame tatra tām sa Muktaḥphaladhvajāḥ
 anvishya 'aprāpya ca 'udvignas tam avādīd vayasakam: 147
 «itāḥ prāptā na sā; yāvo dhāma tac Çāmbhavam punaḥ;
 «tato 'pi ced na lapsye tām, pravekshyāmy agnim eva tat.» 148
 tac çrutvā sa sakhā 'avocad: «bhāvi kalyāṇam eva te!
 «na mṛiṣhā syād muni-vacaḥ svapnādeçaç ca Çāmbhavaḥ.» 149
 ity āçvāsayatā tena sakhyā Muktaḥphaladhvajāḥ
 saha Siddhiçvaram prāyād, vimānam adhiruhya saḥ. 150

prāptam dṛiṣṭvā 'atra tam Padmāvatī tasthāv alakṣitā,
 «paçyata! 'ihaiva samprāpta», iti ca 'uvāca sâ sakhīḥ. 151
 so 'pi praviçya, devāgraṃ dṛiṣṭvā pratyagra-pūjitam,
 Mukṭāphaladhvaḥ devo vayasyaṃ tam abhāshata: 152
 «sakhe! kenāpi, paçya, 'ayam adhunāiva 'arcito vibhuḥ;
 «nūnaṃ saiva priyā me 'tra sthītā kvāpy; arcito 'nayā.» 153
 ity uktvā so 'tra cinvāno yadā na prāpa tām, tadā
 cakranda: «hā priye Padmāvatī!» 'iti virahī mubhuḥ. 154

piki-rute tad-ālāpa-buddhyā, tat-kavarī-dhiyā
 barhi-barhe, sarasije tad-mukha-bhrāntitas tathā 155
 dhāvan smara-jvarāveça-vivaças tena kṛicchrataḥ
 āçvāsya jagade sakhyā rājaputro 'nuniya saḥ: 156
 «bahūpavāsa-klāntena kim ārabdham idaṃ tvayā?
 «jita-bhūloka-Pātālaṃ kim ātmānam upekshase? 157
 «tvayy antikam anāyāte, pitā Merudhvajas tava,
 «rājā Trailokyamālī ca çvaçuro Dānavēçvaraḥ, 158
 «tvad-arthini ca Trailokyaprabhā sâpi tad-ātmajā,
 «mātā ca te Vinayavaty, anujo Malayadhvaḥ: 159
 «anishṭāçāṅkinaḥ sarve sopavāsā jahaty āsūn.
 «tad ehi tāvad! gatvā tām rakshāvo, 'vasitaṃ hy ahaḥ.» 160

iti tam vādinam prāha mitram Mukṭāphaladhvaḥ:
 «tvam eva mad-vimānena gatvā 'āçvāsaya tām!» iti. 161
 tatas tam sa sakhā 'avocat: «sa mama 'upanamet katham
 «çāpena muni-çishyo, yas tava vāhanatām gataḥ?» 162
 ity uktavantam suhṛidaṃ rājaputro 'bravīt sa tam:
 «tarihi tiṣṭha, sakhe, tāvat! paçyāmaḥ, kim bhaved iha.» 163

evam çrutvā tad-ālāpam Padmāvaty avadat sakhīḥ:
 «jāne 'bhijñāna-sampvādaiḥ sa pūrva-priya esha me; 164
 «kāmaṃ mānusha-deha-sthaḥ çāpenāiva kadarthyate,
 «Siddhakanyoṇpahāsac ca çāpa-dosho mamāpy ayam.» 165
 iti yāvac ca sâ vakti, tāvad āloḥita-chaviḥ
 viyogi-vana-dāvāgnir udagād mṛigalāñchanāḥ, 166
 pūrayāmāsa ca çanair jagaj jyotsnā samantataḥ
 Kandarpa-dahana-jvālā tam ca Mukṭāphaladhvajam. 167

tatas tat-kāle cakrahva iva krandan nṛipātmajaḥ
 channasthayaiva jagade Padmāvatyā sa vignayā: 168
 «rājaputra! sa eva tvam yadi me pūrva-vallabhaḥ,
 «tathāpy anya-çarīra-stho mama 'asi para-pūrushaḥ, 169
 «ahaṃ te para-dārāç ca; tad ākrandasi kim mubhuḥ?
 «upāyo bhavitā 'avaçyaṃ, satyaṃ ced tad muner vacaḥ.» 170
 etac çrutvā vacas tasyās tām apaçyanç ca so 'bhyagāt
 Mukṭāphaladhvaḥ harsha-vishāda-vishamāṃ daçam, 171
 jagāda ca: «mayā, devi, smṛita-prāktana-janmanā
 «dṛiṣṭvā tvam pratyabhijñātā svām eva dadhatī tanum; 172
 «tvam tu Vaidyādhare dehe vartamānaṃ vilokya mām
 «adhunā parijānīshe martya-deha-gataṃ katham? 173

« tad avaçyam mayā tyājyam idam hata-çarīrakam. »
 ity uktvā so 'bhavat tūshṇīm, channāsīt sāpi tat-priyā. 174
 tato bhūyishṭha-yātāyam rātrau, nidrām gate çramāt
 pūrvaṃ Saṃyatake tasmin Mahābuddhau vayasake, 175
 aprāpyām tena dehena jānan Padmāvatīm sa tām,
 Muktaḥphaladhvajo dārūṇy āhatya 'agnim adipayat. 176
 « bhagavaś! tvat-prasādena prāktanīm tām tanuṃ çritāḥ
 « prāpyāsam acireṇaiva priyām Padmāvatīm abam! » 177
 iti bruvan praṇamyāiva liṅga-mūrtim sa Çaṅkaram,
 juhāva jvalite tasmin agnau rājasutas tanuṃ. 178
 tāvat prabuddhaḥ sa Mahābuddhir Muktaḥphaladhvajam
 tam apaçyan vicitāpi, paçyan agnim udarcisham, 179
 viciṇtya tam hutātmanam vayasam virahākulam,
 agnau tatṛaiva tac-çokāt so 'py ātmānam apātayat. 180
 tad driṣṭvā sāpi duḥkhārtā Padmāvaty abravīt sakhīḥ:
 « dhig aho hridayam strīṇam kaṭhinam kuṭicād api, 181
 « paçyanti vaiçasam idam na 'utkrāntam yad mama 'asubhiḥ!
 « tat kiyac ciram 'ātmā 'ayam adhanyo dhāryate mayā? » 182
 « nāsti me 'dyāpi duḥkhānto mad-apuṇyair, muner api
 « vacas tasya 'anyathā jātam; tac çreyo maraṇam mama. 183
 « para-pūruṣa-madhye tu praveshtum anale 'tra me
 « na yuktam; tad anāyāsaḥ pāça eva 'atra me gatiḥ. » 184
 ity uktvā sā 'agrataḥ Çambhor upetya 'açoka-pādape
 pāçam vidhātum latayā rājaputrī pracakrame. 185
 açā-pradarçibhir vākyaair yāvat tām sa sakhījanāḥ
 vārayaty, āyayan tāvad munīḥ so 'tra Tapodhanāḥ. 186
 « mātā, putri, sāhasam! na syād asatyam tad vāco mama.
 « dhīrā bhava! 'adbunāiva 'iha prāptam paçyasi tam patim. 187
 « tvadiyenāiva tapasā tasya çāpa-kṣhaya 'cirāt
 « samprittas; tad anāstheyam sva-tapasy adya te katham? » 188
 « pratyāsanne vivāhe ca, kā tava 'iyam vishādītā?
 « praṇidhānād avetya 'aham idam sarvam iha 'āgataḥ. » 189
 iti tam vyāharantaṃ ca driṣṭvā munim upāgatam
 praṇamya, dolārūḍhā 'iva sā 'abhūt Padmāvatī kṣhaṇam. 190
 atha martya-deha-dāhād
 Vaidyādharam ātma-deham āçritya,
 savayasyo Muktaḥphala-
 ketuḥ so 'tra 'āyayan priyas tasyāḥ. 191
 tam vikṣhya, cātaka-badhūr iva nūtanābhram,
 rākā-çaçāṅkam uditam ca kumudvatī 'iva,
 Vidyādhareṇdra-tanayam gaganāgatam sā
 Padmāvatī bṛidi dadhan kam api pramodam. 192
 sa ca Muktaḥphalaketur
 mumude driṣṭyā 'iva tām avekṣhya piban,
 cira-marubhūmi-bhramaṇa-
 çrāntaḥ pāntho yathā saritam. 193

tau ca çāpa-rajanī-kṣhayād ubhau
 cakravākavad avāpta-saṃgamau
 jagmatus tapana-tejaso munes
 tasya pāda-pātanena triptatām. 194
 «yad yuvām iba punaḥ saṃgatau
 «tīrṇa-çāpa-muditaḥ, sa eva me
 «cetaso 'dya paritoṣa», ity asāv
 abhyanandad atha tau mahā-muniḥ. 195

yātāyāṃ niçi ca, 'Indra-vārāṇa-gatas tatraiva so 'py āyayau
 cinvan dāra-kanishṭhaputra-sabito Merudhvajo bhūpatiḥ,
 Trailokyaprabhayaḥ samam tanayayā Trailokyamālī tathā
 Daityānām adhipo vimāna-vahanāḥ śāntaḥpurāḥ śānugaḥ. 196
 tataḥ sa Muktaḥphalaketur etayoḥ
 pradarçya, vṛttāntam avarṇayad muniḥ,
 yathā sa kāryārtham avāpa çāpato
 manushyatām, muktim upāgatas tataḥ. 197
 buddhvā tad, agnau patanṇmukhās te
 Merudhvajādya, muninā 'upadiṣṭam
 Siddhodaka-snāna-Harārcanādi
 kṛtvā, viçokāḥ sahasā babhūvuḥ. 198

Trailokyaprabhayaḥ punar
 atra tayā, jātīm āçu saṃsmṛitya,
 samacintyata: «Siddhādhipa-
 «kanyā Devaprabhā 'asmi sā hanta, 199
 ««Vidyādharaḍḍhināthaḥ
 ««patir astu mama!»» 'iti yā na paçyantī
 «Padmāvaty-upahasitā
 «praviçam analam sva-kāmanā-siddhyai. 200
 «jātāsmi asmiñç ca tato
 «Ditija-kule; yatra ca 'anuraktāsmi,
 «so 'py esha rājaputraḥ
 «prāpto Vaidyādhariṇ punaḥ sva-tanum. 201
 «na ca yujyate 'nya-rūpo
 «dehena 'anena samabhigantum ayam;
 «tad imām etat-prāptyai
 «tanum juhomy Āsurīm punar jvalane.» 202
 evam vimriçya hṛidi, tac ca nivedya pitror,
 Muktaḥphaladhvaḥ-hutāçam anupraviṣṭā;
 ādāya tām karuṇayā 'arpita-pūrva-dehām
 āvir babhūva Hutabhuk svayam abravīç ca: 203
 «bho Muktaḥphalaketo!
 «tvām iyam uddiçya mayi vimukta-tanuḥ;
 «tad imām Siddheçā-sutām
 «grihāṇa Devaprabhām bhāryām!» 204
 ity etad uktaiva tirohite 'nale,
 Brahmā 'atra seṇḍrair amarair saha 'āyayau,

Gandharvarājaḥ saha Candraketurā
 Vidyādharendrena ca Padmaçekharaḥ. 205
 prahvāya sarvair abhinanditāya tair
 Gandharvarājāya parigrahaṃ tataḥ
 prādāt sa Muktaḥphalaketaḥ sutāṃ
 Padmāvatīm tām vidhivat sa bhūtimān. 206
 sa ca 'atra Vidyādhara-rāja-putraḥ
 cirotsukas tām dayitām avāpya,
 mene phalaṃ janma-taror avāptam;
 uvāha tām apy atha Siddha-kanyām. 207
 sa ca tayā Ditijeçvara-kanyayā,
 vidhivad atra pitṛi-pravīṇayā,
 nripasutaḥ samayujyata kāntayā
 Tribhuvanaprabbayā Malayadhvajāḥ. 208
 tataḥ kṛititvād abhishicya putraṃ
 sadvīpa-prithvī-valayaika-rājye
 Merudhvajāḥ sve Malayadhvajam tām,
 vanam sadāras tapase jagāma. 209
 Trailokyamālī saparigrahaḥ ca
 prāyāt padaṃ svam Ditijādhirājaḥ;
 Çakro 'tha Muktaḥphalaketaḥ tām
 dadau sa Vidyuddhvaja-rāja-lakṣmīm. 210
 « Muktaḥphalaketur ayaṃ bhūktāṃ
 « Vidyādhara-surāḥçvaryam,
 « sva-padāni yāntu ca surā! »
 itthaṃ vāg uccacāra divaḥ. 211
 tām ākarṇya yayus tataḥ pramuditās te Brahma-Çakrādayas,
 çāpād muktivatā Tapodhana-muniḥ çishyeṇa sākam yayau,
 çri-Muktaḥphalaketurā ca sahito bhāryā-dvaya-bhrājina
 putreṇa 'atha sa Candraketur agamad Vaidyādharam svam padaṃ. 212
 bhuktvā ca tatra Gaganecara-cakravarti-
 lakṣmīm sutena saha ciram sa rājā,
 tasmin niveçya nija-rājya-dhuraṃ virakto
 devyā samam muni-tapovanam āçrīto 'bhūt. 213
 sa ca Muktaḥphalaketuḥ
 prāg Indrād Asura-rājyam āsādyā,
 prāpya punaḥ ca pitus tad
 Vidyādhara-cakravartitvam, 214
 Padmāvatyā sahito
 daça kalpān mūrtayā 'iva nirvṛityā
 bheje susamṛiddhobhaya-
 sāmrajya-sukha-çriyam sukṛitī. 215
 ālocya bhāvan avasāna-nirasān,
 samçritya ca 'ante sa munīndra-kānanam,
 jyotiḥ param prāpya tapaḥ-prakarshataḥ,
 sāyujyam içasya jagāma Dhūrjateb. 216

evam haṁsa-yugād niṣamya sarasām etām kathām tad-mukhāḥ,
jñānam prāpya ca, labdha-divya-gatikāḥ sa Brahmadatto nripaḥ
tad-bhāryā sacivau ca tau ca vihaṅgaḥ gatvāiva Siddhīçvaram,
tyaktvā çāpa-tanūḥ, Çivānucaratām prāpur nijām te 'khalāḥ. 217

---

iti Padmāvatī-kathā.

« ity aham ākurnya kathām
« Gomukhato Madanamañcukā-virahe,
« he munayaḥ! kṣaṇa-mātram
« dhṛtyā ceto vinoditavān; » 218
evam kathita-kathe kila
Naravāhanadatta-cakravartini, te
Gopālakena sahitāḥ
paritūtushuḥ Kaçyapâçrame munayaḥ. 219

XVIII.

ATHA

ÇRI SOMADEVA BHATTA

VIRACITE

KATHA SARIT SAGARE

VISHAMAÇILO

NAMA

ASHTADAÇO LAMBAKAH.

Vishamaçilaḥ.

Taraṅga 120.

Candrānanārdhadehāya candrāṅgu-sita-bhūṭaye
candrārkaṇala-netrāya candrārḍha-çirase namaḥ! 1
kareṇa kuñcitāgreṇa līlayā 'unnamitena yaḥ
bhāti siddhīr iva dadat, sa pāyād vo Gajānanaḥ! 2

Tato 'sitagirau tatra Kaçyapasya 'āçrame muneḥ
Naravāhanadattas tām munīn evaṃ abhāshata: 3
« anyac ca: devī-virahe nītvā 'aham sānurāgayā
« Vegavatyā yadā nyasto vidyā-haste 'bhirakshitum, 4
« tadā çarīra-tyāgāishī virahī paradeça-gaḥ
« vanānte dṛiṣṭvān asmi bhramaṇ Kaṇvaṃ mahā-munim. 5
« sa mām pādānataṃ dṛiṣṭvā praṇidhānād avetya ca
« duḥkhitam, svāçramaṃ nītvā, sadayo munir abhyadhāt: 6
« « somavañçodbhavo viro bhūtvā kiṃ nāma muhyasi?
« « devādeçe dhruve, 'nāsthā kā bhāryā-saṃgame tava? 7
« « asaṃbhāvya api nṛiṇām bhavanti 'iha saṃgamāḥ;
« « tathā ca Vikramāditya-kathām ākhyāmi te, çṛiṇu: 8

Atha Vikramāditya-kathā.

Asty Avantishu vikhyatā, yugāḍau Viçvakarmaṇā
nirmīṭā, 'Ujjayinī nāma Purāri-vasatiḥ purī, 9
satī 'iva yā parādhṛiṣyā, padminī 'iva 'āçritā çriyā,
satām dhīr iva dharmādhyā, prīthvī 'iva bahu-kautukā. 10
Mahendrāditya ity āsīd rājā tasyām jagaj-jayī,
Maghavā 'iva 'Amaravatyām, vipakṣa-bala-sūdanāḥ, 11
Abhandl. d. DMG. IV, 5. 37

nānā-castrāyudhaḥ çaurye, rūpe tu Kusumāyudhaḥ,
yo 'bhūḍ mukta-karas tyāge, muṣṭi-baddha-karas tv asau. 12
tasya prithvipater bhāryā nāmnā 'abhūt Saumyadarçanā,
Çacī 'iva 'Indrasya, Gaurī 'iva Çambhoḥ, Çrīr iva Cakrīṇaḥ. 13
mahāmantrī ca Sumatīr nāma tasya 'abhavat prabhoḥ,
Vajrayudhābhidhānaḥ ca pratihāraḥ kramāgataḥ. 14
taiḥ samam sa nripaḥ çāsad rājyam, ārādhayan Haram,
nānā-vrata-dharaḥ çaçvad abhavat putrakāmyayā. 15

atrāntare ca gīrbāṇa-gaṇa-samçrita-kandare,
anya-digjaya-sānanda-kaṇverī-hāsa-sundare, 16
sthitam Kailāsa-çailendre Purārīp Pārvatī-yutam
upājagmuḥ surāḥ seṇḍrā Mlecchopadrava-duṣṭhitāḥ. 17
praṇāmāntarāśīnās te kṛta-stutayo 'marāḥ
priṣṭhāgamana-kāryās tam devam evam vyajijñāpan: 18
«ye tvayā, deva, nihatā Asurā ye ca Viṣṇunā,
«te jātā Mleccha-rūpeṇa punar adya mahātale. 19
«vyāpādayanti te viprān, ghnanti yajñādikāḥ kriyāḥ,
«haranti muni-kanyāḥ ca; pāpāḥ kim kim na kurvate? 20
«bhūlokād devalokaḥ ca çaçvad āpyāyate, prabho,
«brāhmaṇair, hutam agnau hi havis triptyai divaukasām; 21
«Mlecchākrānte ca bhūloke nirvashaṭkāra-maṅgale
«yajñabhāgādi-vicchedād devaloko 'vasīdati. 22
«tad upāyam kurushva 'atra! tam kṁcid avatāraya
«pravīram bhūtale, yas tān Mlecchān utsādayishyati!» 23

iti devaiḥ sa vijñaptaḥ Purārātīr uvāca tāt:
«yāta yūyam! na cintā 'atra kāryā; bhavata nirvṛitāḥ! 24
«acireṇa karishye 'ham atra 'upāyam asaṁçayam.»
ity uktvā vyaśrijad devān svādhishṭhāny Ambikāpatiḥ. 25
gateshu teshu ca, 'āhūya Mālyavat-samjñakam Gaṇam
sa-Pārvatīko Bhagavān evam ādicati sma saḥ: 26
«putra! 'avatara mānuṣhye! jāyasva ca mahā-purī
«Ujjayinyam sutāḥ çūro Mahendrāditya-bhūpateḥ! 27
«sa ca rājā mamāiva 'anāsa, tad-bhāryā ca 'Ambikāñçajā;
«taylor grihe samutpadya kuru kāryam divaukasām! 28
«Mlecchān vyāpādaya 'aṇeshāns trayī-dharma-vighātinaḥ!
«sapta-dvīpeççvaro rājā mat-prasādāt ca bhāvya asi, 29
«Yaksha-Rākshasa-Vetālā api sthāsyanti te vaçe;
«bhuktvā mānuṣha-bhogān ca punar asmān upaishyasi.» 30

ity ādisṭaḥ Purajitā Mālyavān so 'bravid Gaṇaḥ:
«alaṅghyā yuṣmad-ājñā me; bhogā mānuṣhyake tu ke, 31
«yatra bandhu-suhṛd-bhṛitya-viprayogaḥ suduṣṣabhāḥ,
«dhananāça-jarā-rogaḍy-udbhavā yatra ca vyathā?» 32
iti tena Gaṇena 'ukto Dhārjaṭiḥ pratyuvāca tam:
«gaccha! na 'etāni duḥkhāni bhaviṣhyanti tava, 'anagha! 33
«mat-prasādēna sukhitaḥ sarva-kālam bhaviṣyasi.»
ity uktaḥ Çambhunā so 'bhūḍ adriçyo Mālyavāns tataḥ. 34

gatvā ca 'Ujjayinīm tasya Mahendrāditya-bhūbhujāḥ
 devyā pitujusho garbhe samabhūt sa Gaṇottamaḥ. 36
 tat-kālam ca niçākānta-kalā-kalita-cekharāḥ
 devo Mahendrādityaṃ taṃ nripaṃ svapne samādiçat: 36
 «tushto 'smi tava; tad, rājan, sa te putro janishyate,
 «ākramishyati sadvipāṃ prithivīm vikrameṇa yah; 37
 «Yaksha-Rakshaḥ-Piçācādīn Pātālākāça-gaṇaḥ api
 «vīraḥ karishyati vaçe, Mleccha-saṃghān hanishyati; 38
 «bhavishyaty ata eva 'esha Vikramāditya-saṃjñakāḥ,
 «tathā Vishamaçīlaç ca nāmnā vaiçasyato 'rishu.» 39
 ity uktvā 'antarhite deve, prabudhya sa mahīpatiḥ
 prātāḥ sva-sacivebhyas taṃ hriṣṭāḥ svapnaṃ nyavedayat; 40
 te 'pi svapne Harādeçaṃ putra-prāpti-phalaṃ kramāt
 tasmai çaçānsuḥ sacivā rājñe pramuditās tadā. 41
 tāvad etya phalaṃ sākshād rājñe 'ntāhpura-çeṭikā
 adarçayad, «idaṃ devyai svapne Çambhur adād», iti. 42
 tataḥ sa rājā mumude sacivair abhinanditaḥ,
 «satyaṃ mama suto dattaḥ Çarveṇa», 'iti muhur vadan. 43
 atha rājñi sagarbhaḥ sà jajñe tasya 'ūrjita-dyutiḥ,
 prāci prātar iva 'udeshyat-sahasrakara-maṇḍalā; 44
 cakāçe sà ca kucayoḥ çyāmayaḥ cūcuka-tvishā,
 garbhasthasya 'iva samrājāḥ stanya-rakshaṇa-mudrayā. 45
 svapne saptāpi jaladhīn uttatāra ca sà tadā
 praṇamyamānā nikhilair Yaksha-Vetāla-Rākshasaiḥ. 46
 prāpte ca samaye putraṃ sà sūte sma mahasvinam,
 nabho 'rkeṇa 'iva bālena, yena 'abhāsyata vāsakam. 47
 jāte ca tasmin, nipatat-pushpavriṣṭi-prahāsinī
 dyaaur arājata gīrbhāṇa-dundubhi-dhvani-nādinī. 48
 kshivā 'iva Bhūtāviṣṭā 'iva vātakshobhāvṛitā 'iva ca
 tat-kālam utsavānanda-vyākulā sà 'abhavat purī. 49
 tadā ca tatra 'avirataṃ vasu rājani varshati,
 saugata-vyatirekeṇa na 'āsīt kaçcid aniçvaraḥ. 50
 nāmnā taṃ Vikramādityaṃ Haroktena 'akarot pitā
 tathā Vishamaçīlaṃ ca Mahendrāditya-bhūmipāḥ. 51
 gateshv anyeshu divaseshv, atra tasya mahībhrītaḥ
 Sumater mantriṇaḥ putro jajñe nāmnā Mahāmatiḥ; 52
 kshattur Vajrāyudhasyāpi putro Bhadrāyudho 'jani;
 Çrīdharo 'jāyata suto Mahīdhara-purodhasaḥ. 53
 tais tribhir mantri-tanayaiḥ saha rājasuto 'tra saḥ
 vavridhe Vikramādityas tejo-vīrya-balair iva. 54
 upanītasya vidyāsu guravo hetu-mātratām
 yayus tasya, 'aprayāsena prādur āsan svayaṃ tu tāḥ. 55
 dadriçe sa prayujāno yām yām vidyāṃ kalāṃ tathā,
 sāviva sāviva 'asamotkarshāt tasya tajjñair abudhyata. 56
 divyāstra-yodhināṃ taṃ ca paçyan rājasutaṃ, janaḥ
 mandādaro 'bhūd Rāmādi-dhanurdhara-kathāsv api. 57

ākrāntōpanatair dattāḥ kanyā rūpavatīr nṛipaiḥ
 ājahāra pitā tasya tās tāḥ çriya iva 'aparā. 58
 tataç ca yauvana-sthaṃ taṃ vilokya prājya-vikramam
 abhiçicya sutam rājye yathā-vidhi jana-priyam, 59
 Mahendrāditya-nṛipatiḥ sa-bhāryā-sacivo 'pi saḥ
 vṛiddho Vārāṇasim gatvā çaraṇam çirīye Çivam. 60
 so 'pi tad Vikramādityo rājyam āsādyā paitrikam,
 nabho bhāsvān iva, 'ārebhe rājā pratapitum kramāt. 61
 dṛiṣṭvāiva tena kodāṇḍe namatyā 'āropitaṃ guṇam,
 tac-çikṣhayaiva 'ucchiraso 'py anaman sarvato nṛipāḥ. 62
 divyānubhāvo Vetāla-Rākshasa-prabhṛitū api
 sādhayitvā, 'anuçāsti sma samyag unmārga-vartināḥ. 63
 prasādayantyaḥ kakubhaḥ senās tasya mahitale
 vicerur Vikramādityasya, 'ādityasya 'iva raçmayāḥ. 64
 mahā-vīro 'py abhūd rājā sa bhīruḥ paralokataḥ,
 çūro 'pi ca 'acaṇḍa-karaḥ, kubhartāpy aṅganā-priyāḥ. 65
 sa pitā pitṛi-hīnānām, abandhūnām sa bāndhavaḥ,
 anāthānām sa nāthaç ca: prajānām kasya sa na 'abhavat? 66
 Çvetadvīpasya Dugdhābdheḥ Kailāsa-Himaçailayoh
 nirmāṇe tad-yaço nūnam upādānam abhūd vidheḥ. 67
 ekadā ca tam āsthāna-gataṃ Bhadrāyudho nṛipam
 praviçya Vikramādityam pratihāro vyajijñapat: 68
 «preshitasya sasainyasya dakṣhiṇāçādi-nirjaye
 «pārçyaṃ Vikramaçakter yo devena preshito 'bhavat, 69
 «sa dūto 'naṅgadevo 'yam āgato dvāri tiṣṭhāti
 «sadvitīyo, mukhaṃ ca 'asya hṛiṣṭam vakti çubhaṃ, prabho!» 70
 «praviçatv!» iti rājūā 'ukte, sadvitīyam sa tatra tam
 prāveçayat pratihāro 'naṅgadevaṃ sagauravam. 71
 praviṣṭāḥ sapraṇāmam ca jaya-çabdam udīrya saḥ
 upaviṣṭo 'grato dūtas tena 'apriçchyata bhūbhujā: 72
 «kaccid Vikramaçaktiḥ sa senāni kuçali nṛipāḥ?
 «kaccid Vyāghrabalādyāç ca bhūpāḥ kuçalino 'pare? 73
 «anyeshām rājaputrāṇām pradhānānām ca tad-bale
 «kaccid çivam gajāçvasya ratha-pādātakasya ca?» 74
 iti bhūmibhṛitā pṛiṣṭo 'naṅgadevo jagāda saḥ:
 «çivam Vikramaçakteç ca sainyasya sakalasya ca. 75
 «sāparāntam ca devena nirjitam Dakṣhiṇāpatham,
 «Madhyadeçāḥ sa-Saurāṣṭrah, sarvā Gāṅgā ca pūrva-dik, 76
 «sa-Kaçmīrāpi kauverī kāṣṭhā ca karādī-kṛitā;
 «tāni tāny api durgāni dvīpāni vijitāni ca; 77
 «Mleccha-saṃghāç ca nibatāḥ, çeshāç ca sthāpitā vaçe,
 «te te Vikramaçakteç ca praviṣṭāḥ kaçake nṛipāḥ. 78
 «sa ca Vikramaçaktis tai rājabhiḥ samam āgataḥ
 «itaḥ prayānakeshv āste dvitreshv eva khalu, prabho!» 79
 evam ākhyāta-vṛittāntam tuṣṭo vastrair vibhūṣhaṇaiḥ
 grāmaic ca Vikramādityo dūtam rājā 'abhyapūrayat. 80

atha papraccha nripatiḥ sa taṁ dūta-varaṁ punaḥ:
 «Anāṅgadeva! ke deçā gatena 'atra vilokitāḥ si
 «tvayā? kutra ca kiṁ dṛiṣṭaṁ kautukaṁ? bhadra, kathyatām!»
 ity ukto bhūbhṛitā 'Anāṅgadevo vaktuṁ pracakrame: — 82

Ito devājñāyā çaiva gatvā, 'aham prāptavān kramāt
 pārçve Vikramaçaktes taṁ senā-samudayaṁ tava, 83
 militānantanāgendra-saÇrika-Hari-çobhitam
 samudram iva viśtirṇaṁ sapakṣa-kṣmābhṛid-āçritam. 84
 upāgataç ca tatra 'aham tena Vikramaçaktinā
 «prabhūnā preshita» iti prapātena 'atisatkṛitāḥ, 85
 yāvat tiṣṭhāmi vijaya-svarūpaṁ pravilokayan,
 Siṁhaleçvara-sambandhī dūtas tāvad upāgamat. 86

«rājño hṛidaya-bhūtas te 'naṅgadevaḥ sthito 'ntike,
 «iti me kathitaṁ dūtais tat-pārçva-prahitāgataiḥ; 87
 «tad enaṁ tvarayā 'Anāṅgadevaṁ prahiṇu me 'ntikam,
 «kalyāṇam aśya vakṣyāmi rāja-kāryaṁ hi kiṁcana!» 88
 iti sva-prabhū-vākyaṁ ca sa dūtaḥ Siṁhalāgataḥ
 mat-saṁnidhāne vakti sma tasmai Vikramaçaktaye. 89
 tato Vikramaçaktir mām avadad: «gaccha satvaram
 «Siṁhaleçāntikaṁ! paçya, tvad-mukhe kiṁ bravīti saḥ.» 90

atha 'aham Siṁhalādūhīça-dūtena saha tena tat
 agacchaṁ Siṁhaladvīpaṁ vāhanena 'abdhi-vartmanā. 91
 rājadhāniṁ ca tatra 'aham apaçyaṁ hema-nirmītaṁ
 vicitra-ratna-prāsādāṁ, gīrbhāṇa-nagarīm iva. 92
 tasyāṁ ca Virasenāṁ tam adrākṣaṁ Siṁhaleçvaram
 vṛitaṁ vinitaiḥ sacivaiḥ, surair iva Çatakratum. 93
 sa mām upetaṁ ādṛitya, priṣṭvā ca kuçalaṁ prabhōḥ,
 rājā viçramayāmāsa satkāreṇa 'atra bhūyasā. 94

anyedyur āsthāna-gato mām āhūya sa bhūpatiḥ,
 yuṣhmāsu darçayan bhaktim, avocad mantri-saṁnidhau: 95
 «asti me dubitā kanyā martyalokaika-sundarī
 «nāmnā Madanalekhā 'iti, tām ca rājñe dadāmi vaḥ. 96
 «tasya 'anurūpā bhāryā sā, sa tasyāç ca 'ucitaḥ patiḥ;
 «etad-arthaṁ tvam āhūtas, tvat-svāmy-arthaṁ pratīpsa tām! 97
 «gaccha tvat-svāmine vaktuṁ mad-dūtena saha. 'agrataḥ,
 «aham tavaiva 'anupadaṁ praheshyāmy atra ca 'ātmajāṁ.» 98

uktvā 'ity ānāyayāmāsa sa rājā tatra tām sutām
 bhūṣhitābharaṇābhogāṁ rūpa-lāvanya-yanvanaiḥ. 99
 upaveçya ca tām anke darçayitvā jagāda mām:
 «tvat-svāmine mayā dattā kanyā 'iyam, grīhyatām!» iti. 100
 aham ca rājaputrīm tām dṛiṣṭvā, tad-rūpa-vismītaḥ,
 «pratīpsitā 'eṣhā rājārthaṁ mayā», 'iti mudito 'bruvam, 101
 acintayaṁ ca: «na 'āçcarya-vidhau tṛipyaty aho vidhiḥ!
 «tad uttamām imāṁ cakre, yat kṛitvāpi Tilottamām.» 102

tato 'ham satkṛitas tena rājñā prasthitavāns tataḥ
 dvīpād Dhavalasenena tad-dūtena saha 'amunā. 103

āruhya vāhanam ca 'āvām vrajāvo yāvad ambudhau,
 tāvad drāg dṛiṣṭavantau svas tad-madhye pulinam mahat. 104
 tad-madhye 'dbhuta-rūpe dve apaçyāva ca kanyake,
 ekām priyaṅgu-çyāmāṅgīm, anyām candrāmala-dyutim, 105
 svasva-varṇocitopātta-vastrāḥharāṇa-çobhite,
 sadratna-kaṅkaṇa-kvāṇa-viñṇa-karatālike, 106
 pranartayantau purataḥ kṛidā-hariṇa-potakam
 api jambūnadamayam sējīvam ratna-citritam. 107
 tad dṛiṣṭvā 'anyonyam āvābhyām vismitābhyām abhanyata:
 «aho! kim idam āçcaryam? svapno māyā bhramo nu kim? 108
 «kva 'abdhāv akāṇḍe pulinam? kva 'idṛiçyau tatra kanyake?
 «kva ca 'idṛig ratna-çīrāṅgo jīvan hema-mṛigo 'mayoh?» 109
 ity-ādi vadator eva, deva, sāçcaryam āvayoh,
 vāyuh prāvartata 'akasmād vātum udvellitāmbudhiḥ. 110
 tena 'asmad-vāhanam vellad-vici-nyastam abhayaṭa,
 makarair bhakṣyamāṇāç ca mamañus tad-gatā janāḥ. 111
 āvām ca tābhyām kanyābhyām etyaiva 'ālambya bāhusu
 utkshipya pulinam nītāv aprāpta-makarāṇanau. 112
 ūrmibhiḥ pūryamāṇe ca tasmān rodhasi, vibhala
 āçvāsya 'āvām guhā-garbham iva tābhyām praveçitan. 113
 tato vikṣāvahe yāvad divyam nānā-drumam vanam,
 na 'ambhodhir na taṭam nāpi mṛiga-çāvo na kanyake. 114
 «citram kim etad? māyā 'iyam nūnam kēpi», 'iti vādinau
 kṣaṇam bhramantau tatra 'āvām apaçyāva mahat sarāḥ, 115
 svaccha-gambhīra-vistṛitam āçayam mahatām iva,
 tṛiṣṇā-saṃtāpa-çamamam nirvāṇam iva mūrtimat. 116
 tatra ca snātum āyātām, sāksbād iva vana-çriyam,
 parivārāṇvitām kāmciçd apaçyāva varāṅganām. 117
 kaṇi rathāvatīrṇā ca tatra 'uccita-saroruhā
 snātva sarasy anudhyānam akarot sā Puradvishāḥ. 118
 tāvad udgamyā saraso vismayena saha 'āvayoh
 sāksbād upāgād nikaṭam tasyā līṅgākritiḥ Çivāḥ. 119
 divya-ratnamayam tam ca tais taiḥ sva-vibhavocitaiḥ
 abhyarcya vividhair bhogair, viṇām ādatta sundarī; 120
 ālambya dakṣiṇam mārgam svara-tāla-padais tathā
 avadhānena sā samyag gāyanti tām avādayat, 121
 yathā tac-çraṇāṅkṛiṣṭa-hṛidayā gaganāgatāḥ
 tatra Siddhādayo 'py āsan niḥspandā likhitā iva. 122
 upasamhṛita-Gandharvā tataḥ Çambhor visarjanam
 sā 'akarot, sa ca tatraiva devaḥ sarasī maghavān. 123
 atha 'utthāya samāruhya vāhanam saparicchadā
 çanair gantum pravṛittābhūtā sā tato hariṇīkṣaṇā. 124
 «kā 'iyam?» ity asakṛid yatnād āvayoh pṛicchatōr api
 na 'uttaram tat-pariṇaḥ ko 'py adād anugacchatoḥ. 125
 tato 'sya Sīṅhaladvīpa-pati-dūtasya tāvakam
 prabhāvam darçayishyāns, tām ity uccair aham abruvam: 126

« bho çubhe! Vikramādityadevāṅghri-sparça-çāpitā
 « tvam mayā, yady anākhyāya mama 'ātmānam gamishyasi. » 127
 tac çrutvā parivāram sā nivāryaiva, 'avaruḥya ca
 vāhanād, mām upāgamyā girā madhurayā 'abhyadhāt: 128
 « kaccic çrī-Vikramāditya-devaḥ kuçalavān prabhuh?
 « kim vā pricchāmi, viditam sarvaṁ me, 'anaṅgadeva, yat. 129
 « pradarçya mām, ānito mayāiva hi bhavān iha
 « rājño 'rthe tasya, sa hi me mānyas trātā mahā-bhayāt. 130
 « tad ehi mad-grihaṁ! tatra sarvaṁ vakshyāmy ahaṁ tava,
 « yā 'ahaṁ, yathā sa rājā me mānyaḥ, kāryaṁ ca tasya yat. » 131
 ity uktvā, vinayena mukta-vahanā padbhyaṁ vrajantī pathi,
 prabhvā sā nayati sma nau suvadanā svargopamaṁ svaṁ puram,
 nānā-ratna-vicitra-hema-racitam, dvāreshu nānāyudhair
 nānā-rūpa-dharaṇi ca vīra-purushair adhyāsitam sarvataḥ. 132
 tatra 'āvṛite varabadhūbhir aṣeṣha-divya-
 bhoghaṅgha-siddhibhir iva 'ākṛiti-çālinībhiḥ,
 snānānulepana-sadambara-bhūṣaṇair nau
 sampānya viçramayati sma ca sampṛatam sā. — 133

Taraṅga 121.

Ity uktvā Vikramāditya-devāya 'āsthāna-vartine
 Anaṅgadevaḥ punar apy evaṁ kathayati sma saḥ: — 1
 Tato bhuktoṭtaram sā mām sakhi-madhya-sthitā 'abravīt:
 « Anaṅgadeva! sarvaṁ te kathayāmy adhunā, çṛiṇu: — 2
 Eshā 'ahaṁ Dhanada-bhrātur Maṇibhadrasya gehinī,
 Dundubher Yaksha-rājasya sūtā Madanamañjarī. 3
 sā 'ahaṁ tīreshu saritam çaileshu 'upavaneshu ca
 manohareshu vyaharam bhartrā saha sukhaṁ sadā. 4
 ekadā ca gatābhūvam Ujjayinyām ahaṁ kila
 udyānam Makarandākhyaṁ vihartuṁ vallabhānvitā. 5
 tatra daivād ushasy ekah khaṇḍakāpālikāḍhamah
 vihāra-çrama-samsupta-prabuddhaṁ paçyati sma mām. 6
 sa kāma-vaça-gaḥ pāpo bhāryātve homakarmanā
 mantreṇa mām sādhayituṁ prāvartishṭa çmaçana-gaḥ. 7
 tad ahaṁ sva-prabhāveṇa buddhvā bhartre nyavedayam,
 tenāpy āveditam bhrātur jyāyaso Dhanadasya tat. 8
 Dhanādhyakṣeṇa gatvā ca viññaptāḥ Kamalodbhāvaḥ,
 sa çāpi bhagavān evaṁ Brahmā dhyātvā tam abhyadhāt: 9
 « satyaṁ sa bhrātṛi-jāyāṁ te kapālī hartum udyataḥ,
 « Yaksha-sādhana-mantrāṇaṁ çaktis tesam hi tādṛiçī. 10

«tayā tu Vikramādityo mantreṇa 'ākṛiṣhyamāṇayā
 «ākrandāṇīyo nṛpatiḥ, sa rakṣiṣhyati tām tataḥ.» 11
 etad Brahma-vaco 'bhyetya mad-bhartre Dhanado 'bravīt,
 mad-bhartā mahyam āha sma kumantra-cakīṭātmane. 12
 tāvac ca cakra-siddhena mantreṇa 'ākṛiṣṭavān sa mām,
 homaṃ kurvan, cmaçāna-sthaḥ khaṇḍakāpālikah svataḥ. 13
 ahaṃ ca mantrākṛiṣṭā tad vitrastā pitṛikānanam
 prāpam asthi-kapālādhyam bhairavam Bhūta-sevitam. 14
 tatra 'apaçyam ca tam duṣṭa-kāpālikam ahaṃ tadā
 hutāgnim arcitottāna-çavādhieṣṭhita-maṇḍalam. 15
 sa ca kāpālikah prāptam dṛiṣṭvā mām darpa-mohitaḥ
 agāt kathampcid ācāntuṃ nadīṃ daivād adūragām. 16
 tatksaṇam saṃsmṛita-Brahma-vacanā 'aham acintayam:
 «kiṃ na 'ākrandāmi rājānam? sa rātrau jätv iha bhramet.» 17
 ity etac cintayitvā 'uccais tatra 'ākranditavaty aham:
 «paritrāyasva mām, deva Vikramāditya-bhūpate! 18
 «jagad-rakṣhā-maṇe, paçya! balāt kulavatīm satīm
 «grihiṇīm Maṇibhadrasya Dhanādhyakṣhānujanmanah, 19
 «Dundubhes tanayām, Yakṣhīm nāmnā Madanamañjarīm
 «kāpāliko 'yam tvad-rāje mām dhvaṃsayitum udyataḥ!» 20
 ity ākranditavaty eva jvalantam iva tejasā
 kṛipāṇa-pāṇim āyāntam tam adrākṣham ahaṃ nṛipam. 21
 sa ca mām avadad: «bhadre, mā bhaishīr! nirvṛitā bhava!
 «ahaṃ kāpālikād asmād rakṣhāmi bhavatīm, çubhe! 22
 «ko hi rāje mama 'adharmam idṛiçaṃ kartum içvaraḥ?»
 ity uktvā 'Agniçikham nāma Vetālam sa samāhvayat. 23
 sa ca 'āhūto jvalad-netraḥ prāṇçur ūrdhva-çīroruhaḥ
 upetya 'abravīd bhūpam: «kiṃ karomy? ādiça!» 'iti tam. 24
 atha rājā 'abravīd: «esha parādārāpahārakṛit
 «pāpaḥ kāpāliko hatvā bhavatā bhakṣhyatām!» iti. 25
 tataḥ so 'gniçikhas tasmin çave 'rcā-maṇḍala-stbīte
 praviçya 'adhāvad utthāya prasārīta-bhujānanah. 26
 agrahīḥ jaṅghayoh paçcāt tam ca 'ācānta-parāgatam
 kāpālikam sa Vetālah palāyana-parāyaṇam, 27
 nabhasi bhramayitvā ca kṣhiptam āsphotya ca kṣhitau,
 dehaṃ manoratham çaiṇa samaṃ tasya vyacūrṇayat. 28
 hatam kāpālikam dṛiṣṭvā Bhūteshv āmisha-gardhishu,
 āgād Yamaçikho nāma Vetālas tatra durmadaḥ. 29
 etyçaiṇa tad agrihṇāt sa kāpālika-kalevaram;
 tataḥ so 'gniçikhaḥ pūrvo Vetālas tam abhāshata: 30
 «are! çṛi-Vikramāditya-devasya 'adeçato mayā
 «kāpāliko 'yam nihato; durācāra! tvam ayaḥ kaḥ?» 31
 etac çṛutvā Yamaçikhaḥ prāha tam: «brūhi tarhi me,
 «kiṃ-prabhāvaḥ sa rājā?» 'iti; tataḥ so 'gniçikho 'bravīt: 32
 «tat-prabhāvam na ced vetsy, tad ahaṃ, çṛiṇu, vacmi te: —
 Iha 'abhūd Dāgineyākhyah sudhīrah kitavaḥ puri. 33

sa jātu bṛita-sarvasvaḥ kitavair dyūta-māyayā
 adhikāvajitānyārtha-nimittam tair abadhyata, 34
 asvatvād arumtudaic ca tair eva laguḍāḍibhiḥ
 tādyamāno 'vatasthe sa grāva-bhūto mṛito yathā. 35
 tataḥ ca sarvaiḥ sabhyais tair nītvā pāpaiḥ sa cikshiḥ
 mahāndha-kūpe, sambhāvya jīvato 'smāt pratikriyām. 36
 sa ca tatra 'atigambhīre kitavo Dāḡineyakāḥ
 kūpe bhrasṭo dadarṣa 'ugrau mahāntau puruṣhāv ubhau. 37
 tau ca tam patitam sāmnaḥ drisṭvā bhītam apricchatām:
 «kas tvam? kutaḥ ca kūpe 'amin patito 'sy? ucyatām!» iti. 38
 atha 'āçvasya sva-vṛittāntam dyūtākāro nivedya saḥ,
 tāv apy apricchat: «brūtaṁ me, kau kutaḥ ca yuvam iha?» 39
 taç çrutvā tau jagadatuḥ puruṣhāv avata-sthitau: —

Āvām asyāḥ puro, bhadra, çmaçāne brahmarākshasau. 40
 agrihṇīva ca tāv āvām ihaiva puri kanyake,
 mukhyamantri-sutām ekām, anyām mukhyabaṇik-sutām. 41
 na ca mocayitum kaçcit te çaknoti sma kanyake
 mantriko dīpta-mantro 'pi prithvyām asmat-sakāçataḥ. 42
 buddhvā 'atha Vikramāditya-devas tat-pitṛi-vatsalaḥ
 atra 'āgād, yatra kanye te pitroḥ sakhyā saha sthite. 43
 tam drishṭvāiva nṛipam, muktṛvā kanyake te, palāyitum
 icchantāv api nṛiva 'āvām gantum açaknuva, 44
 apaçyāva diçāḥ sarvā jvalanti tasya tejasā;
 tato 'badhnāt sa nṛipatir drisṭvā nau sva-prabhāvataḥ. 45
 jāta-mṛityu-bhayau dītau vīkshya çaiva samādiçat:
 «bho pāpā! andha-kūpāntar vasatam vatsarāvadhi! 46
 «muktābhyaṁ ca tataḥ kāryam bhavadbhyām na 'idriçam punaḥ;
 «karishyathaç ced, tad aham nigrāhīshyāmi vām tataḥ.» 47
 ity ādiçya 'andha-kūpe 'tra tena 'āvām kshepitāv imau
 rājñā Vishamaçilena, kṛipayā na vipādītau. — 48

«asṭābhir divasaiḥ kūpa-nivāsasya 'asya ca 'āvayoh
 «avadhiḥ pūryate varshād, ito mucyāvahe tataḥ. 49
 «tad bhakshyam kimpid etāni yady ahāni dadāsi nau,
 «tad uddhṛitya 'amutaḥ kūpāt tvām kshipāvo vahiḥ, sakhe! 60
 «aṅgikṛitya na ced dāsyasy āvābhyām bhakshyam uddhṛitaḥ,
 «tatas tvām bhakshayishyāvo niçcitam nirgatāv itaḥ.» 51

ity ukto brahmarakshobhyām tābhyām sa kitavas tataḥ
 «tathā!» iti pratipannārthaḥ kūpād vahir udasyata. 52
 sa kūpād udgato 'paçyañs tad-artha-prāptim anyathā,
 pañāyitum mahāmānsam çmaçānam praviçad niçi. 53
 tatkalām tishṭhatā tatra sa drisṭvā kitavo mayā,
 «grihṇātu kaçcid! vikṛiṇe mahāmānsam», iti bruvaṇ. 54
 «aham grihṇāmi; kiṁ mūlyam mārgasi?» ity udite mayā,
 «rūpa-prabhāvau svau dehi mahyam!» ity abravīç ca saḥ. 55
 «vira! kiṁ kurushe tābhyām?» ity uktaḥ ca mayā punaḥ,
 ukṭvā kṛitsnam sva-vṛittāntam evaṁ sa kitavo 'bhyadhāt: 56

«tad-tvad-rūpa-prabhāvābhyām tām ākṛishya dadāmy aham
«kitavān brahmarākshobhyām bhakshyam sabhya-yutām arin.» 57
tac cṛutvā dhairya-tuṣṭena tasmai dyūtākṛite mayā
dattau rūpa-prabhāvau svāv ābhāshya dina-saptakam. 58
tābhyām ākṛishya kūpe tām kramāt kshiptvā 'apakāriṇaḥ
nayatī sma sa saptābād brahmarākshasa-bhakshyātām. 59

tato mayā svikṛitayoḥ svayo rūpa-prabhāvayoḥ,
so 'bravid Dāgineyo mām dyūtākāro bhayākulah: 60
«na 'adya dattam mayā bhakshyam, asṭamam yad ahas tayoh;
«tad mām nirgatya tau brahmarākshasau bhakshayishyataḥ. 61
«tad atra kim mayā kāryam? brūhi, mitram bi me bhavān!»
ity uktavantam tam aham samstava-prīto 'bruvam: 62
«yady evam, tat tvayā tābhyām Rākshasābhyām bi khādītāḥ
«kitavās te, tava 'arthe tau Rākshasāv admy aham punaḥ. 63
«taḥ tau darṣaya me, mitra!» 'ity uktavāns tena tatksanam
nītas tat-kūpa-nikāṣam kitavena «tathā!» 'ity aham. 64

avāṇmukhaḥ ca yāvat tam kūpaḥ paṇḍam aṇḍakīṭaḥ,
tāvaḥ tena 'asmi dattvā 'ardhacandraḥ kshiptas tad-antare. 65
kūpāntaḥ patitasya 'atha Rakshobhyām bhakshya-buddhitāḥ
grihitasya samam tābhyām bāhuyuddham abhūd mama. 66
yadā 'atīvaritum bāhu-balaḥ na 'aṇḍakūṭam mama,
yuddham tyaktvā tadā «kas tvam?» iti tau mām apricchatām. 67

tato mayā Dāgineya-vṛittāntāt prabhṛiti svake
vṛittānte kathite, maitrīm kṛtvā mām vadataḥ sma tau: 68
«aho tava 'āvayos teshām kitavānām ca kīdrīṇī
«avasthā vibhā tena kitavena durātmanā! 69
«yeshām na maitrī na ghrīṇā na 'upakārah spṛiṣed manah,
«teshu chalaika-vidyeshu viṣvāsaḥ kitaveshu kaḥ? 70
«sāhasam nairapeksyam ca kitavānām nisarga-jam;
«Tīṇṭhākārālasya kathā tathā ca cṛūyatām tvayā: 71

Asyām eva 'Ujjayinyām sa dyūtākāro 'bhavat puri
pūrvam Tīṇṭhākārālākhya vishamo 'nvartha-nāmakaḥ. 72
tasya 'ahārayato nityam, dyūte ye jayino 'pare,
te pratyaham dyūtākārāḥ kapardaka-ṣaṭam daduḥ. 73
tena 'āpanāt sa godhūma-cūrṇam kṛtvā, dinātyaye
cakāra 'apūpikāḥ kvāpi mṛiditvā karpāre 'mbhasā, 74
gatvā ṣmaṇe paktvā tāc citāgnāv, etya ca 'agrataḥ
Mahākālasya tad-dīpa-ghṛitābhyaktā abhakshayat. 75
tatṛaiva ca Mahākāla-devāgarāṇaṇe sadā
upadhānikṛita-bhujāḥ sa sushvāpa kshitan niḥi. 76
ekadā rajanau tatra Mahākāla-niketane
Mātri-maṇḍala-Yakshādī-pratimās tasya paṇḍataḥ 77
sphurantīr mantra-sāmnidhyād matir evam ajāyata:
«na karomi kim arthārtham upāyam iha yuktitāḥ? 78

«siddhaḥ ced, bhādrām; athavā na siddhaḥ, kā kṣatir mama?»
 ity ālocya 'abravīd dyūtāya 'ākshipan devatāḥ sa tāḥ: 79
 «eta bhoḥ! saha yuṣhmābhir divyāmi 'iha; 'aham eva ca
 «sabhyas tathā pātayitā, jitaṃ sadyaḥ ca diyate.» 80
 ity uktās tena tās tūṣṇīm yat tasthus, tad apātayat
 Tīnṭhākarālaḥ sa paṇaṃ kṛtvā citrā varāṭikāḥ. 81
 (āṅgikṛitaṃ pātanaṃ syāt kitavena 'anishedhatā,
 iti dyūte hi sarvatra sthitir dyūtakṛitaṃ sadā.) 82
 tato jtvā bahu svarṇaṃ, devatās tā jagāda saḥ:
 «jitaṃ prayacchata dhanam mahyam ābhāṣitaṃ yathā!» 83
 ity ucyamānāḥ kitavena 'asakṛit tena tā yadā
 devatā na 'alapan kimcit, tadā vakti sma su krudhā: 84
 «yadi sthitāḥ stha tūṣṇīm, tat, kriyate kitavasya yat
 «adatta-bhāṭārthasya ṣilā-bhūtasya tishṭhataḥ 85
 «Yama-dantāgra-tikṣṇena krakacena 'aṅga-pātanaṃ,
 «tad ahaṃ vaḥ karishyāmi; na hy apekṣhā 'asti kāpi me.» 86
 ity uktvā yāvad ādāya krakacam so 'bhībhāṣati,
 tāvat tasmai daduḥ svarṇaṃ devatās tā yathā-jitaṃ. 87
 hārayitvā ca tat prātar, naktam etya tathāiva saḥ
 ācakarṣa bhāṭād dyūtena 'arthaṃ Mātṛi-gaṇāt punaḥ. 88
 evaṃ sa pratyahaṃ yāvat kurute, tāvad devatāḥ
 jagāda devī Cāmuṇḍā Mātṛis tāḥ khinna-mānasā: 89
 ««ito 'haṃ nirgato dyūtād», ity āhūto bravīti yaḥ,
 «sa na 'ākshepya, iti dyūte ṣaili 'iyam, Mātṛi-devatāḥ! 90
 «tasmād āhvayamānaṃ taṃ tad eva 'uktvā nirasyata!»
 iti Cāmuṇḍayā 'uktās tā devyaḥ cetasi tad vyadhuḥ. 91
 niṣi prāptaṃ kṛitāhvānaṃ kitavaṃ taṃ ca devane,
 «nirgatāḥ sma ito dyūtād», ity ūcuḥ sarva-devatāḥ. 92
 evaṃ nirākṛitash Tīnṭhākarālas tābhir eva saḥ
 tat-prabhuṃ taṃ Mahākālam eva 'āhvayata devitum. 93
 so 'pi labdhāvakāṣaṃ taṃ matvā haṭha-durodare,
 «nirgato 'haṃ ito dyūtād», iti devaḥ kila 'abravīt. 94
 akṣhīṇa-bhogād viṣamād dṛiṣṭvā tato 'bhayorjitāt
 durjanād vata devā apy açaktā iva bibhyati! 95
 tato durodarācāra-bhagna-kaitava-yuktimā
 tena Tīnṭhākarālena khinnena 'evam acintyata: 96
 «aho!-dyūta-sthitiṃ devaiḥ cikṣhitvā 'asmi nirākṛitāḥ;
 «tad etam eva Deveṣaṃ idāniṃ caraṇaṃ ṣṛaye.» 97
 ity ākalayya hṛidaye, parigrihyaiva pādayoḥ
 stuvan Tīnṭhākarālas taṃ Mahākālam vyajjñāpat: 98
 «Devā dyūta-jiteshv Indra-vṛiṣa-kuñjara-carmasu,
 «jānu-nyasta-kapolam tvam naumi nagnāṅgam āsitam. 99
 «yad-icchā-mātratas tās tā vibhūtir dadate Surāḥ,
 «yo nīriho jaṭa-bhasma-kapāḷaika-parigrahaḥ, 100
 «sa salobho 'dya jātas tvam mandapaṇṇye kathaṃ mayi,
 «yad alpa-hetor mām evaṃ hā vaṁcayitum ihase? 101

«kalpavṛkṣho 'py adhanyānām na 'ācām pūrayati dhruvam,
 «yad bibharṣi na mām, nātha, bhṛta-viçvo 'pi, Bhairava! 102
 «tat prapaṇasya me kṣṭha-vyasanāṁvishṭa-cetasāḥ
 «vyatikramam api, Sthāṇo bhagavan, kṣantum arhasi. 103
 «tryakṣas tvam, tādrig eva 'aham; bhasma 'aṅge te, mamāpi tat;
 «tvam kapāle yathā bhuṅkṣhe, tatḥaiva 'aham: dayasva me! 104
 «yushmābhiḥ samam ālapyā, katham nu kitavair aham
 «saha 'ālapishyāmi punas? tad mām āpannam uddhara!» 105
 ity-ādi tāvad astaushīt kitavas tam sa Bhairavam,
 yāvat sa paritushya 'evam devaḥ sākṣhād uvāca tam: 106
 «Ṭhiṇṭhākarāla! tushṭo 'smi tava; mā sma 'adhrītiṁ kṛthāḥ!
 «aham dāsyāmi te bhogān; ihaiva 'āsava mama 'antike!» 107
 iti devāñjāyā tatra tasthau sa kitavas tadā,
 tat-prasādād upanātām bhuñjāno bhoga-sampadam. 108
 ekadā ca Mahākāla-tīrthe 'tra snātum āgatāḥ
 rātrāv Apsaraso dṛishṭvā sa devo vyādiḍeḍa tam: 109
 «āsām snātum pravrittānām sarvāsām surayoshitām
 «taṭa-nyastāni vāsānsi laghu bhṛtvā tvam ānaya! 110
 «yāvad eṭā na dāsyanti tubhyam eṭām Kalāvatiṁ
 «Apsaraḥ-kanyakām, tāvad āsām vastrāni mā mucah!» 111
 evam sa Bhairaveṇa 'ukto gatvā 'amaramrigidṛiḥ
 Ṭhiṇṭhākarālaḥ snāntīnām tāsām vastrāṇy apāharat. 112
 «muñca muñca 'ambarāṇy! asmān mā sma kārṣhīr digambarāḥ!»
 iti bruvānāç ca sa tā vyājabhāra Harañjasā: 113
 «kanyām Kalāvatiṁ eṭām yadi mahyam prayacchatha,
 «tad aham vo vimokṣhyāmi vāsānsy eṭāni, na 'anyathā.» 114
 tac çrutvā, tam durādharṣam dṛishṭvā, smṛtvā ca tādṛiçam
 Çakra-çāpaṁ Kalāvatyās, tāç ca 'etat pratipedire, 115
 daduḥ Kalāvatiṁ tam ca tasmāy ujñhita-vāsase
 Ṭhiṇṭhākarālāya tato vidhinā 'Alambushā-sutām. 116
 atha 'Apsarāsu yātāsu, Kalāvatyā tayā saha
 tasthau Ṭhiṇṭhākarālo 'sau deveçchā-nirmitāspadaḥ. 117
 Kalāvati ca Devendram upasthātum agād divā
 tridivam, rajanau tam ca sadā patim upāyau. 118
 «tvat-prāpti-hetunā Çakra-çāpena mama, vallabha,
 «varāyitam», iti prītyā kadācid bruvatī ca sā, 119
 tena Ṭhiṇṭhākarālāya patyā tac-çāpa-kāraṇam
 pṛishṭā satī surabadhūḥ Kalāvatyā abravīd idam: 120
 «dṛishṭvā 'udyāne surān jātu, martya-bhogāḥ stutā mayā
 «nindantyā divishad-bhogān dṛishṭa-mātropabhoga-dān. 121
 «tad buddhvā Devarājo mām aḥapad: «gaccha! bhokṣhyase
 «martyena pariṇītā tvam bhogāns tām mānushān», iti. 122
 «tena 'ayam āvayor jātaḥ saṁyogo 'nyonya-saṁmataḥ.
 «çvaç ca nākānç cireṇa 'eshyāmy aham; mā bhūt tava 'adhrītiḥ! 123
 «Rambhā nava-prayogaṁ hi nartishyati Hareḥ puraḥ,
 «ā tat-samāpter asmābhiḥ sthātavyam tatra ca, priya!» 124

tatash *Thiṇṭhākārālas* tam prema-durlalito 'bhyadhāt: .
 « ahaṃ drakshyāmi tad nṛityaṃ guptaṃ, tatraya mām naya! » 125
 etac cṛutvā *Kalāvatyā* tayā sa jagade patiḥ:
 « yujyate katham etad me? kupyed buddhvā hi *Devarāt.* » 126
 evam ukto 'pi nirbandhaṃ yadā tasyāc cakāra saḥ,
 tadā *Kalāvati* snehād netuṃ tam pratyapadyata. 127
 prātaḥ prabhāva-gūḍhaṃ tam kṛtvā karṇṇopalāntare
Thiṇṭhākārālam anayat sā Mahendrasya mandiram; 128
 surebha-ṣobhita-dvāraṃ Nandanodyāna-sundaram,
 dṛishṭvā *Thiṇṭhākārālas* tad, devamāni tutosha saḥ. 129
 dadarṣa ca 'atra *Vitrārer* āsthāne tridaṇḍakṛite
 pragīta-svarbadbū-sārthaṃ Rambhā-nṛityotsavādbhutam, 130
*Nārada*di-praṇītāni sarvātodyāni ca 'aṣṇot;
 prasanne hi kim aprāpyam asti 'iha Parameṣvare? 131
 tataḥ prekṣaṇakasya 'ante tatra 'utthāya pravṛttavān
 divya-chāḡākṛitir bhaṇḍo nartitū divya-bhaṇḡibhiḥ. 132
Thiṇṭhākārālo dṛishṭvā tam pariṇāya vyacintayat:
 « aho! etam ajaṃ paṣyāmy Ujjayinyām ahaṃ paṣum, 133
 « iha 'Indrasya puraḥ ca 'ayam īdriṣo bhaṇḍa-nartakaḥ;
 « atarkyā divya-māyā 'iyam vicitrā vata kācana! » 134
 evam *Thiṇṭhākārālasya* tasya cintayato hridi,
 nrittānte chāḡa-bhaṇḍasya *Čakraḥ* sthānaṃ nyavartata. 135
 tataḥ *Kalāvati* hṛishṭā sā karṇṇṇopala-saṃcṛitaṃ
Thiṇṭhākārālam evaṃ sthānaṃ ānināya tathaiiva tam. 136
*Thiṇṭhākārāla*ca ca 'anyedyur Ujjayinyām tam āgatam
 dṛishṭvā chāḡākṛitiṃ darpād deva-bhaṇḍam abbāshata: 137
 « are! mama 'agrato nṛitya, nṛityasi 'Indrāgrato yathā!
 « anyathā na kshamiṣhye te; tad nrittam, bhaṇḍa, darṣaya! » 138
 tac cṛutvā vismitaḥ chāḡas tūshṇīm eva babhūva saḥ,
 « kuto 'yaṃ mānuṣho 'py evaṃ mām jānāti? » 'iti cintayan. 139
 nirbandhena 'ucyamāno yad nṛiva chāḡo nanarta saḥ,
 tat sa *Thiṇṭhākārālas* tam laguḍair mūrdhny atādayat. 140
 tataḥ sa getvā *Čakrāya* tathaiiva chāḡalo 'khilam
 sravad-raktena ṣirasā yathā-vṛittaṃ nyavedayat. 141
 Indro 'pi praṇidhānena bubudhe tad, yathā divam
Thiṇṭhākārālam anaishīd Rambhā-nṛitte *Kalāvati*, 142
 yathā ca chāḡa-nṛittaṃ tad dṛishṭam tena 'aparādhinā.
 tataḥ *Kalāvati* evam ābūya 'Indraḥ ṣaṇṇa saḥ: 143
 « nrittārtham aya chāḡasya yena 'avasthā kṛitā 'idriṣi,
 « rāḡāt tam mānuṣhaṃ guptaṃ yad iha 'ānītavaty asi: 144
 « tad gaccha! Narasiṇhena rājñā Nāgapure pure
 « devāḡare kṛite stambhe bhava tvam ṣālabhaṇḡikā! » 145
 ity uktvān *Kalāvatyā* mātṛā 'Alambushayā tayā
Čakro 'nunāthitaḥ kṛicchrād evaṃ ṣāpāntam āḍiṣat: 146
 « yadā bahv-abda-nishpannaṃ devaveṣma vinaṣya tat
 « bhaviṣyati samaṃ bhūmer, asyāḥ ṣāpa-kshayas tadā. » 147

iti 'Indra-çāpa-çāpāntāv etya sākruḥ çāçānsa sā
tasmai Kalāvati Thiṇṭhākārālāya savācyatam, 149
dattvā svābharaṇam tasmai tirobhūya viveça ca
gatvā Nāgapure devagṛiha-sthambhāgra-putrikām. 149

Thiṇṭhākārālo 'pi tatas tad-viyoga-vishābataḥ
na dadarça na çuçrāva, luloṭha bhuvi murchitaḥ. 150
«aho! rahasyam matvāpi mūdhena 'āviṣkṛitam mayā;
«nisarga-capalānām hi mādrīçām samyamah kutaḥ? 151
«tad idānim ayam prāpto viyogo vishamo mayā;»
ity-ādi labdha-samjñāç ca kitavo vilalāpa saḥ. 152
kṣhaṇāc ca 'acintayat: «kālo vaiklavyasya 'esha nāiva me;
«grihīta-dhairyaḥ çāpānta-hetos tasyā na kim yate?» 153

ity ālocya vicārya 'atha pravṛād-veçam vidhāya saḥ,
sākshasūtrājina-jaṭo dhūrto Nāgapuram yayau. 154
tatra 'aṭavyām cataçishu nyadhād dikṣu purād vahiḥ
kāntālamkāra-kalaçān nivārya caturo bhuvi; 155
pañcapāñca-mahāratna-sampūrṇam nicakhāna saḥ
nagarāntar niçi svairam devāgrāpaṇa-bhūtale. 156
evam kṛtvā sa tatra 'āsīd nadyās tīre kṛtōtājaḥ,
āçṛitya kaitava-tapaḥ kṛtaka-dhyāna-japyavān. 157
kurvan dinasya triḥ snānam, bhuñjāno bhaikṣyam ambubhiḥ
prakṣhālyā dṛishadi, prāpa sa mahātāpasa-prathām. 158

kramāc çṛuti-pathāyāto rājñā so 'bhyarthito 'pi yat
na 'agāt tad-antikam, tat sa rājā tat-pārçvam āyayau. 159
sthitvā kathābhiç ca ciram, sāyam tasmin yiyāsati
rājñy, akasmāc çivā cakre çabdam tatra vidūrataḥ. 160
tac çṛtvā tāpasa-chadmā kitavo hasati sma saḥ;
«kim etad?» iti pṛiṣṭaç ca, «kim anena?» 'ity abhāshata. 161
nirbandhāc ca nṛpe pṛicchaty, uvāca 'evam sa māyikah:

««aṭavyām nagarasya 'asya pūrvato vetasī-tale 162
«ratnābharaṇa-pūrṇo 'eti kalaças; tad gṛihāṇa tam!»
«ity uktam me ruta-jñasya, nṛipate, çivayā 'etayā.» 163
uktvā 'evam kautukāviṣṭam nītvā tam tatra bhūpatim,
khātvā sa bhūmim, uddhṛitya tasmai tam kalaçam dadau. 164
tataḥ sa labdhābharaṇaḥ samjāta-pratyayo nṛipaḥ
jñāninam satya-vācam tam mene niḥspṛiha-tāpasam. 165
ānīya svāçramam tam ca muhur natvā ca pādayoḥ,
sa yayau mandiram naktam sāmātyas tad-guṇān stuvan. 166

evam kramāt tam āyāntam dhūrto ruta-mishād nṛipam
so 'nyāns trīn ratna-kalaçān digbhyo 'nyābhyo vyalambhayat. 167
tataḥ sa rājā pauraç ca mantriṇo 'ntahpurāṇi ca
tat-tāpasāika-bhaktāni tanmayāni 'iva jajūire. 168
ekadā niyamānaç ca devāgāre kṣhaṇāya saḥ
rājñā kutāpasō 'çrausḥīd āpaṇe kāka-vāçitam. 169
tato 'bravit tam rājānam: «çṛutā kākasya vāk tvayā?
«āpaṇe 'trāiva devāgre nikhāto bhuvi tiṣṭhati 170

«sadratna-pūrṇaḥ kalaçaḥ; kasmāt so 'pi na grīhyate?»
 «ity etad uktaṃ kākēna; tad ehi, svikurushva tam!» 171
 ity uktvā tatra nītvā tam, bhūmer uddhṛitya bhūbhṛite
 sadratna-kalaçaṃ prādāt sa tasmai kūṭa-tāpasah. 172
 tāto 'tiparitośhād sa svayaṃ haste 'valambya tam
 kapaṭa-jñāninam, rājā devāgāraṃ pravishṭavān. 173
 tatra stambhe samādhūya parivrāt cālabbhañjikām,
 anupravishṭaṃ priyayā Kalāvatyā, dadarça tām. 174
 Kalāvati ca tat-cālabbhañjikā-rūpa-dhāriṇī
 duḥkhitā tam patiṃ dṛishṭvā prārebhe tatra roditum. 175
 tad dṛishṭvā sānugo rājā sa vismaya-vishādavān
 jñāny-ābhāsam apricchat tam, «kim idam, bhagavann?» iti. 176
 tato vishaṇṇa-vibhrānta iva dhūrto jagāda saḥ:

«ehi sva-bhavanam! tatra vacmy avaktavyam apy adaḥ.» 177

ity uktvā sa nripaṃ nītvā rājadhānim, uvāca tam:
 «asthāne kumuhūrte ca devāgāraṃ idam tvayā 178
 «yat kritam, tat tritiye 'hni bhavishyaty ahitam tava;
 «atas tvad-darṣanāt sā 'eshā prārodīt stambha-putrikā. 179
 «tac cārīreṇa cet krītyam tava, nirlocya tad, nripa,
 «adyaiva 'etad drutaṃ devakulaṃ bhūmi-samaṃ kuru! 180
 «susthāne sumuhūrte ca kurv anyatra surālayam;
 «animittam cāmaṃ yātu, sarāśhṛasya 'astu te śiva!» 181
 ity uktas tena sa nripaḥ, samājñāpya bhayāt prajāḥ,
 ekāḥemaiva tad devagrihaṃ bhūmi-samaṃ vyadhāt, 182
 sthānāntare ca prārebhe kartum devakulaṃ punaḥ.
 aho! viçvāsa vañcyante dhūrtaic chadmabbir içvarāḥ. 183

siddha-kāryas tatas tyaktvā pravṛād-veçaṃ, palāyya saḥ
 Thiṇṭhākarālāḥ kitavaḥ prāyād Ujjayinīm tataḥ. 184
 Kalāvati ca tad buddhvā cāpa-muktā 'abhyupetya tam
 mārge, hṛishṭā samācāvāsa, drashtum Indram agād divam. 185
 Indro 'pi, vismito buddhvā tad-mukhāt tasya tat-pateḥ
 māyāṃ tām dyūtakārasya, jahāsa ca tutosha ca. 186
 tataḥ pārçva-sthitaḥ Çakraṃ tam uvāca Vṛihaspatiḥ:
 «vicitra-māyāḥ kitavā idṛiçā eva sarvadā: — 187

Purā-kalpe tathā ca 'abhūt kitavo nagare kvacit
 Kuṭṭānikapaṭo nāma kapaṭa-dyūta-kovidāḥ. 188
 paraloka-gataṃ tam ca Dharmarājaḥ kila 'abravīt:
 «kalpaṃ naraka-vāsaḥ te, kitava, 'asti sva-pātakaiḥ; 189
 «ekam tu dinam Indratvam asti dāna-vaçāt tava,
 «dattaṃ brahmavide hy ekam suvarṇam jātucit tvayā. 190
 «tad brūhi, pūrvaṃ kim bhūṅkṣhe narakam, kinuta 'Indratam?»
 tac çrutvā kitavo 'vocaḥ: «bhuñje prāg Indratam», iti. 191
 tataḥ sa Dharmarājena preshitaḥ kitavo divam,
 ekāḥam Indram vyutthāpya devai rāje 'bhyashicyata. 192
 sa prāpta-devarājyaḥ sann ānāyya kitavān sakhīn
 sva-veçyāç ca divam, devān ādideça 'ādhipatyataḥ: 193

«nītvā 'asmān sarva-tīrtheshu sarvān prāpayata kṣaṇāt
 «divyeshv api ca bhaumeshu sapta-dvīpa-gateshv api; 194
 «anupraviṣya ca 'adyaiva bhūpatin akhilān bhuvī,
 «prayacchata mahā-dānāny asmad-artham anāratam!» 195
 ity ādishtāḥ surās tena sarvaṃ cakrus tathāiva tat;
 dyūta-pāpaḥ sa taiḥ puṇyair vrataiḥ prāpa 'Indratām sthīrām. 196
 tad-vayasyāḥ ca veçyāḥ ca ye tena 'ānāyitā divam,
 amaratvaṃ yayus te 'pi tat-prasādād batāṇhasaḥ. 197
 dvitīye 'hni sthira-prāpta-devarājyaṃ sva-buddhitāḥ
 kitavaṃ Dharmarājya Citraguptaḥ ṣaṣaṇsa tam. 198
 tataḥ sucaritāṃ buddhvā Dharmarājo visismiye,
 «aho vata! dyūtakṛitā vañcitāḥ sma», iti bruvan. — 199
 «īdrīṣāḥ kitavā, Vajrinn!» ity uktvā virate Gurau,
 Thiṇṭhākārāṇ dyām Indro 'naishīd preshya Kalāvatiṃ. 200
 tatra tad-buddhi-dhairyaḥ sa tustāḥ saṃmānya Devarāt,
 dattvā Kalāvatiṃ, cakre taṃ sa pārçvastham ātmanāḥ. 201
 tataḥ sa devavad vīraḥ Kalāvatyā samam sukhi
 Thiṇṭhākārālo nyavasac Çaṅkarāṇugrahād divi. 202

«tad īdrig dyūtakārāṇāṃ māyā-sāhasayor gatiḥ;
 «tad, Agniçikha Vetāla, kiṃ citraṃ, kitavena yat 203
 «Dāgineyena nikshiptaḥ kūpe 'smin māyayā bhavān?
 «tat tvaṃ niryāhi, mitra! 'āvāṃ nireshyāvo 'vaṭād itaḥ.» 204
 ity ukto brahmarakshobhyaṃ nirgatyā 'ahaṃ tato 'vaṭāt
 rātrāv asyāṃ puri prāpaṃ kshudhārtāḥ pathikam dvijam. 205
 taṃ ca grihṇāmi dhāvitvā vipraṃ yāvaj jighatsayā,
 tāvac çrī-Vikramāditya-devam ākrandati sma saḥ. 206
 çrutvāiva ca sa nirgatyā rājā jvalana-saṃnibhaḥ,
 «āḥ pāpa! mā badhīr vipraṃ!» ity ārāt pratihatya mām, 207
 prāvartata ciraç chettum ālekhyapurushasya yat,
 tena me chedam agacchan kaṇṭho 'bhūt sruta-çoṇitaḥ. 208
 tato 'ṅhri-lagnas tenāiva rakshito 'smy ujjhita-dvijah. —
 «evaṃ-prabhāvo devo 'sau Vikramāditya-bhūpatiḥ. 209
 «tad-ājñayā bataç ca 'ayaṃ khaṇḍakāpālīko māyā;
 «tad etaṃ mama Vetāla-bhakshyaṃ, Yamaçikha, tyaja!» 210
 evam Agniçikhena 'ukto 'py ākshipat tat sva-pāṇinā
 darpād Yamaçikhaḥ khaṇḍakāpālīka-kalevaram. 211
 tataḥ çrī-Vikramādityaḥ prakāçya 'ātmānam atra saḥ,
 ālekhyapurusha-bhūmau pāṇiṃ tasya 'asina 'acchinat. 212
 tena chinno Yamaçikhasya 'apātāt tasya yat karaḥ,
 tat sa taṃ kuṇapaṃ tyaktvā palāyyāiva 'agamad bhayāt. 213
 abhakshayac ca 'Agniçikhaḥ kuṇapaṃ taṃ kapālīnaḥ,
 ahaṃ ca nirbhayā 'adrākshaṃ sarvaṃ rājanujsā tu tat. — 214
 «evam ākhyāya sā Yaksha-badhūr Madanamañjari
 «tvat-prabhāvaṃ, mahārāja, tatra mām avadat punaḥ: — 215

tato vakti sma madhuraṃ sa rājā, 'Anaṅgadeva, mām:
«Yakshi! kāpālikād muktā gaccha bhartri-grīhān!» iti. 216
tataḥ praṇāmya tam ahaṃ grīhaṃ svam idam āgatā,
cintayanty upakāśasya nishkṛitīm tasya bhūpateḥ. 217
evaṃ prāṇāḥ kulam bhartā dattā me prabhūṇā tava,
tvad-ākhyātā ca tasya 'eshā samvadiśhyati mat-kathā. 218

adya jñātaṃ ca, yat tasya rājās trailokya-sundarī
preshitā Siṃhalēndreṇa tanayā sā svayamvarā, 219
tām ca hartuṃ kṛitā buddhiḥ sarvaiḥ sambhūya rājabhiḥ
hatvā Vikramaçaktim taṃ sasāmantam samatsaraiḥ. 220
tasmiṇ Vikramaçaktes tvam gatvā tad viditam kuru,
yena teshāṃ avahitaḥ pratikāre sa tishṭhati. 221
ahaṃ ca taṃ karishyāmi prayatnaṃ, yena tān arin
hatvā sa Vikramāditya-devo vijayam āpsyati. 222

etad-artham iha 'ānito mayā tvam nija-māyayā,
yena rājñāḥ sasāmantasya 'etat sarvaṃ vadiśhyasi. 223
prābhṛitaṃ ca praheshyāmi tvat-prabhōs tasya tādṛiçam,
dadyāṃ tad-upakāśasya leçato yena nishkṛitim. — 224

evaṃ vadati yāvat sā, tāvat te tatra kanyake
āgate samṛige, ye dve dṛiṣṭe asmābhir ambudhau, 225
ekā candrāvadātāṅgī, priyaṅgu-çyāmālā 'aparā,
saritpateḥ kṛitopāse Jāhnavi-Yamune iva. 226
nishāṇṇayos tayos, tām ca Yakshīm, deva, 'asmi pṛiṣṭavān:
«devi! ke kanyake ete? sauvarṇo 'yaṃ mṛigaç ca kaḥ?» 227
tac çrutvā sā, mahārāja, Yakshiṇī mām abhāshata:
«Anaṅgadeva! yadi te kautukaṃ, vacmi tac, çṛiṇu: — 228

Vighnāya 'ājagmatuḥ pūrvam prajā-sarge Prajāpateḥ
ghorau Ghaṇṭa-Nighaṇṭākhyau Dānavau deva-durjayau. 229
taylor vināça-kāmaç ca Vidhātā kanyake ime
jagad-unmādanōddāma-rūpa-çobhe vinirname. 230
dṛiṣṭvāiva 'atyadbhute ca 'ete harantau tau mahāsurau
parasparaṃ yudhyamānau jagmatur dvāv api kshayam. 231

tato Brahmā Dhanādhyakshāya 'ete kanye samarpayat:
«tvayā yogyāya kasmaicid bhartre deye ime», iti. 232
Dhanado 'py arpayad ime mad-bhartre svānujanmane,
mad-bhartā ca 'arpayad mahyam tathāiva 'ete manorame. 233
mayā çṛi-Vikramādityaç ca 'anayoç cintito varah,
devāvatāro hy ucitaḥ sa eva patir etayoḥ. — 234

«evam-rūpe ime kanye; mṛigasya 'ākhyāyikāṃ çṛiṇu: —
Jayanto nāma dayitas tanayo 'sti Çacīpateḥ. 235
sa bhrāmyamāṇaḥ svahstribhir vyomnā jātu çīçur, bhuvī
rājaputrān vane 'drākshīt kṛīdato mṛiga-potakaiḥ. 236
tataḥ sa bālabhāvena kṛīdā-mṛigaçiçuṃ vinā
Jayantas tridivam gatvā prarodit pitur agrataḥ. 237
tena tasya kṛite Çakro 'kārāyad Viçvakarmanā
sudhā-sekārṇpita-prāṇam hema-ratnamayam mṛigam. 238

atha tena sa cikrīda Jayantaḥ saṃtutoṣa ca,
 so 'py atra tasthau viharan nāke harīṇa-potakaḥ. 239
 kālēna 'Indrajitā 'anvartha-nāmnā Rāvaṇa-sūnūnā
 so 'pahṛitya mṛigo ninye Laṅkāṃ sva-nagarīm divaḥ. 240
 gate ca kālē hatayoḥ Sītā-haraṇa-manyunā
 Rāma-Lakṣmaṇa-vīrābhyāṃ Rāvaṇa-'Indrajitos tayoḥ, 241
 Laṅkā-rājye 'bhishiktasya Rākṣhasēndrasya mandire
 Vibhishanaṣya so 'tishṭhad ratna-hema-mṛigo 'dbhutaḥ. 242
 Vibhishanaḥ ca tam mahyam utsave jātucid grihān
 nītāyai bhartribāndhavyai mṛigaṃ saṃmānayanān adāt. 243
 so 'yam mṛigaçur divyo vartate 'dya grihe mama,
 mayā ca tvat-prabhor eva kartavyo 'yam upāyanam. — 244
 iti sā yāvad ākhyāti Yakṣiṇī me kathākramam,
 tāvat kaimalīnī-kānto ravir astam upāgamat. 245
 tatas tayā samādisṭhe dhāmmi saṃdhyā-vidhes param
 Sīṇhaleçvara-dūto 'yam ahaṃ ca çayitāv ubhau. 246
 prātaḥ prabuddhau paçyāvo yāvad āvām anikīnīm
 prāptām Vikramaçaktes tām sāmāntasya tava, prabho, 247
 tāvad vicintya Yakṣiṇyās tat-prabhāva-vijrīmbhitam,
 pārçvaṃ Vikramaçakter drāg gatāv āvām savismayau. 248
 sa ca dṛiṣṭvāiva saṃmānya, kuçalam paripricchya ca,
 Sīṇhaleçvara-saṃdeçam yāvad nau prastūm icchati, 249
 tāvat te Yakṣiṇī-prokta-svarūpe divya-kanyake
 mṛiga-potaç ca saṃprāptās tatra Yakṣa-camū-vṛitāḥ. 250
 tān dṛiṣṭvā dushṭa-Bhūtādi-māyāçāṅkī sa saṃçayāt
 deva-Vikramaçaktir māṃ, «kim etad?» iti priṣṭavān. 251
 tataç ca Sīṇhālādhiça-kāryaṃ tasmāy ahaṃ kramāt
 Yakṣiṇī-kanyakāyugma-mṛigoḍantam avarṇayam. 252
 Yakṣī-mukhāc çrutam tam ca sarveshām aikāntatyataḥ
 rāja-dviṣṭōdyamaṃ rājñāṃ tasya 'avocam ahaṃ punaḥ. 253
 tataḥ sa saṃmānya 'āvām ca divya-kanye ca te ubhe,
 prahrīṣṭaḥ sainyam akarot sāmantaḥ sajjam āhave. 254
 kṣhaṇāc ca 'açrāvi, deva, 'atra sainye tūrya-mahāravaḥ,
 kṣhaṇāc ca 'adarçi sa-Mleccham pratirāja-balam mahat. 255
 anyonya-darçana-krodhād abhidhāvitayos tayoḥ
 prāvartata tato yuddham asmatsainyānyasainyayoḥ. 256
 tato Yakṣī-visṛiṣṭais tair Yakṣhair asmad-dviṣad-balam
 anyair asmad-bhātāviṣṭair anyaiḥ saṃkhyād ahanyata. 257
 sainya-reṇu-ghanākīrṇaṃ khadga-dhārā-nirantaram
 sa-çūra-garjitam ghoram udabhūt raṇa-durdinam. 258
 chedocchaladbhir dvishatām nipatadbhiç ca mūrdhabhiḥ
 açobhata jaya-çṛīr naḥ kriḍānti kandukair iva. 259
 kṣhaṇāc ca hata-çeshās te rājāno bhagna-sainikāḥ
 tvat-sāmāntasya kaṭakaṃ praṇatāḥ çaraṇaṃ çṛitāḥ. 260
 tato jītāsu sadvīpāsv āsāsu catasṛiṣṭv api,
 utsāditeshu Mleccheshu sarveshv, urvīçvara, tvayā, 261

nijena bhartrā sahita prakāṣi-bhūya Yakshiṇi
 devaṃ Vikramaçaktim tam mām ca 'evaṃ vadati sma sā: 262
 «mayā yad etad vihitam, sevā-mātram bhavat-prabhoh
 «tad āvedyam; punaḥ ca 'evaṃ sa vijñāpyo girā mama: 263
 «tvayā 'ete pariṇetavye kanyake deva-nirmite
 «drashtavye ca prasādēna, lālanīyo 'py ayam mṛigaḥ; 264
 «madīyam prābhṛitam hy etad», ity uktvā ratna-sampayam
 dadau Yakshi tiro 'bhūc ca bhartrā saha sahanugā. 265

anedyuḥ parivāreṇa vibhavana ca bhūyasā
 āgād Madanalekhā sā Siṅhaleçvara-kanyakā. 266
 kritvā pratyudgamam sā 'atha tena Vikramaçaktinā
 prāveçyata sva-kāṣakam prāṇatena praharshataḥ. 267
 dvitiye 'hni grihītvā tam te ca 'ubhe divya-kanyake
 hema-ratna-mṛigam tam ca trijagad-netra-kautukam, 268
 siddha-kārya iha 'āgantum deva-pāda-didrikshayā
 tato Vikramaçaktiḥ sa calito rājabhiḥ saha. 269
 sa ca 'iha nikaṣa-prāptaḥ sāmanto, deva, vartate;
 āvedanāya devasya tena 'āvām preshitau puraḥ. 270
 tad, deva, Siṅhaleṇdrasya Yakshinyāç ca 'anurodhataḥ
 tat-kanyā-hariṇān devaḥ pratyudyātu nṛpān api! — 271

ity uktvā 'naṅgadevena Vikramāditya-bhūpatiḥ,
 kritam duḥsādhyaṃ api tad Yakshiṇi-rakṣaṇam smaran, 272
 na 'amanyata triṇāyāpi çrutvā tat-pratyupakriyām;
 bahu kritvāpi manyante svalpam eva mahāçayāḥ. 273
 bṛiṣṭaḥ ca Siṅhalādhiçā-dūta-yuktaṃ punaḥ sa tam
 Anaṅgadevaṃ hasty-açva-grāma-ratnair apūrayat. 274
 nītvā dinam tad, atha Siṅhalarāja-putrāḥ
 tasyās tayoh Kamalajodbhava-kanyayoç ca
 pratyudgamāya sa mahipatir Ujjayinyāḥ
 sainyair gajāçva-vahanaiḥ samam uccacāla. 275
 sat-kuñjaro 'ñjanagirir Jayavardhanasya,
 matta-dvipo Raṇabhaṭasya ca Kālameghaḥ,
 Saṃgrāmasiddhir api Siṅhaparākramasya,
 vīrasya Vikramanidhe Ripurākṣhaṣaḥ ca, 276

Pavanajavo Jayaketor,
 Vallabhaçakteḥ Samudrakallolaḥ,
 açvan Bāhu-Subāhvoh
 Çaravego Garuḍavegaç ca, 277
 çyāmā Kuvalayamālā
 koṇkāṇi Kīrtivarmaṇas turagī,
 karkā Gaṅgālaharī
 susaindhavī Samarasiṅhasya: 278
 iti hasty-açvaṃ rājan
 teshv api caliteshu vibhajatām abhitaḥ
 çuçruvire 'tra ca, rājani
 calite, daṇḍādhikāriṇām vācaḥ. 279

bhūmih sainyamayī, tad-utthita-mahācābdāikamayyo diçaḥ,
saṃsarpad-dhvajinī-vimarda-vilasad-dhūlimayī dyaur api,
sarvasya 'adbhuta-tat-prabhāva-mahima-vyāhāramayyo giras,
tasmin rājñi pathi prayāti sakala-dvīpādhināthe, 'bhavan. 20

Taraṅga 122.

Tataḥ sa Vikramādityo jaya-sainyam avāpa tat
adhishṭhitam sva-senānyā tena Vikramaçaktinā, 1
agrāgatena tenaiva sotkena prañatātmanā
sarājakena sahitaḥ sabalaḥ sa viveça ca. 2
« Gaudaḥ Çaktikumāro 'yam, Karnāṭo 'yam Jayadhvajah,
« Lāṭo Vijayavarmā 'ayam, Kāçmīro 'yam Sunandanah, 3
« Gopālah Sindhu-rājo 'yam, Bhillo Vindhyabalo 'py ayam,
« Nirmūkaḥ Pārasīko 'yam nripaḥ prañamati, prabho!» 4
ity āsthāne nripān so 'tra pratihārair niveditān
samrāt saṃbhāvayāmāsa sāmāntān sainikān api. 5
Sinhaleṇdrasutā-divyakanyā-hemamṛigānç ca tān
yathāhṛam satkaroti sma sa sa-Vikramaçaktikān. 6
taiḥ samam sabalo 'nyedyuḥ pratasthe ca tataḥ kṛtī
sa rājā Vikramādityaḥ prāpa ca 'Ujjayinim purim. 7
samānitam viśiṣṭeṣhu sva-deçān atha rājasu,
jagad-ānandini prāpte vasantasamayotsave, 8
latāsu pushpābharaṇair maṇḍanam kurvatīshv iva,
tanvatīshv iva saṃgītān bhṛiṅga-yoshitsu guṇjitaiḥ, 9
nṛityantīshv iva ca 'açliṣyad-marutsu vanarājīshu,
pikeshu kala-çabdeshu maṅgalāni paṭhatsv api: 10
so 'tra tān Vikramādityaḥ pariṇīnye çubhe 'hani
Sinhaleçvara-kanyām tān te ca dve divya-kanyake. 11
Sinhaleçvara-kanyāyā jyeshṭho bhrātā sahāgataḥ
Sinhavarmā dadau vedyām mahāntam ratna-saṃcayam. 12
tatkālam etya ca taylor Yakshiṇī divya-kanyayoh
asaṃkhyān ratna-rāçin sā dadau Madanamañjarī. 13
« çaktā 'aḥam gantum ānṛiṇyam, deva, tvat-sukṛitasya kim?
« kiṃtu darçayitum bhaktim na 'etat kiṃcit kṛitam mayā. 14
« tat prasādo 'nayoḥ kāryaḥ kanyayor hariṇasya ca;»
ity uktvā ca tiro 'bhūt sā Yakshi rājñā 'abhipūjitā. 15
tataḥ sa prāpya bhāryās tāḥ sadvīpām ca mahīm, kṛtī
çaçāsa Vikramādityo rājā rājyam akaṇṭakam, 16
sukhitaç ca 'āsta viharan sarvāsu 'udyāna-bhūmishu,
grīshme jaleshu sarasān dhārāyantragriheṣhu ca, 17

varshāsv antahpureshu 'udyad-mridaṅga-rava-hārishu,
 caradi 'indūdayāpāna-hṛidyā-harmyataleshu ca, 18
 āstirṇa-sukhaçayyeshu kālāgurn-sugandhishu
 vāsaveçmasu hemante sa nṛipo 'ntahpurair vṛitaḥ. 19
 tasya 'idriçasya rājñāç ca Nagarasvāmi-samjñakah
 babhūva grāma-çata-bhuk citrakṛij jita-viçva-kṛit. 20
 sa dvy-ahena try-ahena 'asmai rājñe prābhṛita-putrikām
 likhitvā 'anyānyayā rūpa-bhaṅgyā citrakaro dadau. 21
 ekadā ca 'utsava-vaçād visṛjitya likhitā na sà
 tena citrakṛitā daivāt putrikā nṛipateḥ kṛite. 22
 prāpte ca prābhṛita-dine smṛitvā yāvat samākulaḥ
 āste citrakaro, «hā! kim dhaukayeyam prabhor?» iti, 23
 tāvad dūrāgataḥ ko 'pi pāntho 'kasmāt tum abhyagāt,
 sa ca 'asya pustikām haste nyasyaiva kvāpy agāl laghu. 24
 kautukāc ca sa yāvat tām udghāṭayati citrakṛit,
 tāvad dadarça tatra 'antaç citrasthām putrikām paṭe. 25
 dṛiṣṭvāiva 'adbhuta-rūpām tām nītvā nṛipataye dadau,
 «prābhṛitam pratyutā 'idṛig me siddham adya!» 'iti harshulāḥ. 26
 nṛipatis tām tu dṛiṣṭvāiva sāçcaryāḥ sa jagāda tam:
 «na, bhadra, tava rekhā 'iyam, rekhā 'iyam Viçvakarmaṇaḥ; 27
 «mānuṣho hi kuto 'veti likhitum rūpam idriçam?»
 tac çrutvā citrakṛid rājñe yathā-tattvam çaçāṇsa saḥ. 28
 tataḥ so 'nanya-dṛig rājā tām paçyan putrikām sadā,
 svapne dvipāntare 'drākṣhīt tad-rūpām eva kanyakām. 29
 saṃgamam bhajate yāvat sotkaḥ sotsukayā tayā,
 tāvat prabodhitāḥ so 'bhūd yāmikena niçākshaye. 30
 prabuddho bhagna-tat-svapna-samāgama-sukhaç ca saḥ
 yāmikam tam kruḍhā rājā nagaryā nirakālayat. 31
 «kva pānthah? pustikā kva 'asya? kva tasyām citra-putrikā?
 «tasyā eva sajivāyāḥ svapne saṃdarçanam kva ca? 32
 «tad eshā daiva-ghaṭanā «kanyā sà 'asti» 'iti vakti me,
 «na ca jñāmi tad-dvipam; prāpnuyām tat katham nu tām?» 33
 ity-ādi cintayan so 'tha sarvatra ratimān nṛipaḥ
 smara-jvareṇa jajvala paryākula-paricchadaḥ. 34
 sasāmtāpaç ca vijane kshatṛā Bhadrāyudhena saḥ
 çanais tat-kāraṇam priṣṭho jagāda 'evam mahipatiḥ: — 35
 çṛiṇu, tad vacmi te, mitra! jñātam tāvad adas tvayā,
 yac citra-putrikā tena dattā citrakareṇa me. 36
 tām cintayaṇç ca, supto 'ham svapne jñāmi vāridhim
 uttīrya, prāpya nagaram pravishṭo 'smy atisundaram. 37
 tatra 'apaçyam aham bahviḥ sāyudhāḥ kanyakāḥ puraḥ;
 tā mām dṛiṣṭvā, «jahi jahi!» 'ity uccaiḥ kalakalam vyadhuḥ. 38
 tataḥ sasambhramā kāpi jāne mām etya tāpasī
 praviçyaiva nijam geham saṃkṣhepād idam abravīt: 39
 «puruṣa-dveshiṇi, putra, rājaputrī 'iyam āgatā
 «ito Malayavaty-ākhyā viharanti yadriçhayā. 40

«dṛiṣṭa-mātram ca puruṣaṃ kanyābhir ghātayaty asau
 «etābhis; tena rakṣhārthaṃ mayā 'iha tvam praveṣitaḥ.» 41
 ity uktvā tāpasī sadyaḥ strī-veṇaṃ sā vyadhād mama,
 abadhyaḥ kanyakās tās tu matvā, soḍhaṃ mayāpi tat. 42
 yāvat pravishṭam atraiva sakanyāṃ tām nṛpātma-jām
 paçyāmi, tāvac citrasthā yā mayā darçitāiva sā. 43
 acintayam ca: «dhanayo 'haṃ, yac citra-likhitam imam
 «dṛiṣṭvā, punaḥ ca paçyāmi sākṣhāt prāṇasamam», iti. 44
 rājaputrī ca sā tāvat tāpasīm tām sakanyakā,
 «dṛiṣṭo 'smābhiḥ pravishṭo 'tra pumān ko 'pi», 'ity abhāshata. 45
 «pumān kutaḥ? prāhuṇikā sthitā 'eshā me svasuḥ sūtā»,
 iti tām tāpasī sāpi pratyavocat, pradarcya mām. 46
 tataḥ sā rājatanayā strī-rūpam api vīkshya mām,
 vismṛitya puruṣa-dveṣaṃ, sadyaḥ smara-vaçā 'abhavat. 47
 āsīt kaṇṭakitā kimcic cintayanti 'iva niçcalā,
 labdha-chidreṇa Kāmena kilitā 'iva samam çaraiḥ. 48
 kṣhaṇāc ca tāpasīm tām sā vyāharad rājakanyakā:
 «tarhy, ārye, tvat-svasuḥ sūtā mamāpi prāhuṇi na kim? 49
 «āyātu mad-griham iyaṃ; praheshyāmy arcitām imām.»
 ity uktvā 'ādāya pāṇau mām anaishīt sā sva-mandiram. 50
 ahaṃ ca labdha-citto 'syā jāne tatra «tathā!» 'ity agām,
 anvamanyata mām sāpi vidagdha vṛiddha-tāpasī. 51
 tato 'haṃ sthitavāns tatra rājaputryā tayā saha
 kṛiḍantyā kanyakānyonya-vivāhādi-vinodanaiḥ. 52
 na ca mām amucat pārçvāt kṣhaṇaṃ sā mad-gatekṣhaṇā,
 yatra na 'ahaṃ na sā tasyai kācana 'arocata kriyā. 53
 atha tāḥ kanyakāḥ kṛitvā badhūm tām rājakanyakām
 mām varaṃ ca, 'āvayor jāne vivāhaṃ kṛiḍayā vyadhuḥ. 54
 kṛitodvāhaṃ tataḥ ca 'āvāṃ pravishṭau vāsakaṃ niçi;
 niḥçāṇkā tatra mām sā ca kaṇṭhe rājasūtā 'agrahit. 55
 tatkalām ca mayā 'ātmānam prakāçya 'āliṅgitaiva sā,
 siddheṣṭa-hṛiṣṭā dṛiṣṭvā mām āsīt lajjānatā kṣhaṇam. 56
 pravartayāmi suratam yāvad etām gata-trapām,
 tāvat prabodhito 'smi 'iha yāmikena durātmanā. 57
 tad, Bhadrāyudha, na 'idānīm citre svapne ca dṛiṣṭayā
 tayā Malayavatīyā 'ahaṃ vinā jīvitum utsahe. — 58
 ity uktvantam rājānam satya-svapnam avetya saḥ,
 Bhadrāyudhaḥ pratihāras tam āçvāsa 'evam uktavān: 59
 «kṛitsnam cet smaryate samyak tat, tad ālikhyatām paṭe
 «devena nagaram, yāvad upāyo 'tra nirūpyate.» 60
 iti Bhadrāyudhena 'uktaḥ sa rājā likhati sma tat
 paṭe pura-varaṃ, saryam tad-vṛittāntam ca tatkṣhaṇam. 61
 tam citrapaṭam ādāya pratihāras tadāiva saḥ,
 maṭhaṃ navam kārayitvā, tatra bhittāv ālambayat. 62
 maṭhe ca 'atra 'akarod dūra-deçāgantuka-vandinām
 satreshv anna-samāhāram sa-vastrayuga-kāñcanam. 63

«yaç citrasthaṃ idam vetti puram ko 'pi, sa eti cet,
«mama 'avedya», iti prādād ājñāṃ ca maṭha-vartinām. 64

atrāntare grishma-vanaṃ mallikāmoda-mārutam
chāyā-nishaṇṇa-pathikaṃ bhuvi pushpita-pāṭalam 65
ājagāma 'atha durdarça-guru-gambhira-garjitaḥ
ketakoddāma-daçanaḥ prāvṛṭṭkāla-madadvipaḥ. 66
tatkalām tasya paulastya-pavanēddha iva 'āyayau
vṛiddhiṃ viraha-dāvāgnir Vikramāditya-bhūpateḥ. 67
«himam, Hāralate, dehi! siñca, Citrāṅgi, candanaḥ!
«Patralekhe, 'bjñi-patra-çiçiram çayanam kuru! 68
«Kandarpasene, kadali-dalair vitara mārutam!»
iti tad-vāranāriṇāṃ tadā çuçrūvire girāḥ. 69
kramāc ca vidyud-vishamaḥ çaçāma 'asya ghanāgamah
rājñāḥ sa viraha-jvālo, na punar madana-jvaraḥ. 70

«pānthāḥ pathi pravartantām dūrasthānām pravṛittayaḥ,
«priyāḥ priyānām grathyantām, jayantām tat-samāgamāḥ!» 71
ity ādicanti 'iva tataḥ kalahaṃsa-ravā çarat
āgāt phullāmbuja-mukhi sa-kāça-kusuma-smitā. 72
tasyām dūrāgato vandi tatra kshattri-krite maṭhe
bhojanārthi viveça 'eko niçāmya 'ākhyātim ekadā 73
nāmnā Çaṇvarasiddhiḥ; sa maṭhe 'tra kṛita-bhojanaḥ
āta-vastrayugaç citrapaṭaṃ bhittau dadarça tam. 74
vibhāvya tatra citrasthaṃ nagaram tat sa vismitaḥ
jagāda vandi: «kena 'idam aho ālikhitaṃ puram, 75
«yad ekena mayā dṛiṣṭaṃ, likhitaṃ yena tena ca
«dvitīyena, 'iti jāne 'ham, na 'apareṇa 'iti kenacit?» 76
etac çrutvā, maṭha-janena 'uktaṃ Bhadrāyudhasya tat;
tat tena svayam etya 'asau vandi ninye nṛipāntikam. 77
«kim tvayā nagaram satyam tad dṛiṣṭam?» iti bhūbhṛitā
tatra Çaṇvarasiddhiḥ sa paripriṣṭo 'bravid idam: — 78

dṛiṣṭam mayā tad Malayapuram nāma mahā-puram,
bhramatā bhuvam, uttīrya vāridhiṃ dvīpa-madhya-gam. 79
tasmin Malayasiñhākhyo nagare 'sti mahipatiḥ,
tasya 'asti nāmnā Malayavati 'ity anupamā sūtā. 80
puruṣa-dveshiṇi sā ca svapne jātu kathamcana
vihārāntar gataṃ kāmci mahāpuruṣam aikshata. 81
tena 'ālokita-mātreṇa sa bhīta iva tatksaṇam
nirayau manasas tasyāḥ puruṣadvesha-durgrahaḥ. 82
nitvā 'atha taṃ sva-bhavanam, svapna eva vidhāya ca
vivāham, tena sahitā vāsaveçma viveça sā. 83
tatra tena samaṃ yāvat sevate suratoṣavam,
tāvat vāsa-sthayaḥ dāsyā sā niçānte prabodhitā. 84
tato nirvāsya kopāt tāṃ dāsim, svapnāvalokitam
taṃ smaranti priyatamaṃ, prajvalad-virahāgninā 85
apaçyanti gatim kāmci smareṇa vivaçi-kṛitā,
utthāya 'utthāya çayane srastāṅgi nyapatat param; 86

mukā 'iva Bhūtākṛantā 'iva ghāta-sampmohitā 'iva ca
na 'uttaram pricchataḥ kimcid dadau parijanasya sà. 87
vijñāya pitrā mātṛā ca tataḥ priṣṭhā, 'atikricchrataḥ
çaçaṁsa svapna-vṛittāntam sà tam āpta-sakhi-mukhāt. 88
tataḥ pitrā kṛitāçvāsā pratijñām akaroc ca sà:
«viçāmy agnīm, tam prāpnomi shadbhir māsair na ced», iti. 89
pañca māsā gatāç ca 'adya tasyāḥ; ko vetti, bhāvi kim?
iti 'idṛik tatra vṛittāntaḥ pure parigato mayā. — 90
evam tena sasamvādam ukte Çaṇvarasiddhinā,
jñātārtha-niçcaye hṛiṣte rājñi, Bhadrāyudho 'bhyadhāt: 91
«siddham karyam, sadeço hi tvad-vaçaḥ sa nṛpaḥ, prabho!
«tat tatra gamyatām, yāvad māsah shashṭho na yāty atah.» 92
iti tena 'udite kshatṛā, tad-ākhyātārtha-vistaram
kṛitvā Çaṇvarasiddhim tam agre bhūri-dhanārcitam, 93
ravi-raçmishu samtāpam pāṇḍimānam ghaneshu ca
sarit-toyeshu kārçyam ca vinyasya 'iva nijam nṛpaḥ, 94
nirātāṅkaḥ sa sarppadya tadaiva dayitām prati
pratasthe Vikramādityaḥ sainyaena laghunā vṛitaḥ. 95
gatvā krameṇa tīrṇābdir yāvat prāptaḥ puram sa tat,
tāvad dadarça tatra 'agre janam kolāhalākulam. 96
«eshā Malayavaty adya pūrṇe shāṇmāsike 'vadhau
«aprāpta-dayitā vahnim rājaputrī vivikshati;» 97
ity atra çuçrāva janāt priṣṭhād atha sa bhūpatiḥ,
upāgamac ca tam deçam, racitā yatra sà citā. 98
tad-darçanād apasṛite jane, tatra dadarça tam
dr̥çor akāṇḍa-pīyūṣha-varṣham sà rājakanyakā. 99
«so 'yam prāṇçvarah svapna-pariṇetā mama 'āgataḥ!
«tat tātasya 'ucyatām çighram», ity āha sma ca sà sakhiḥ. 100
tābhir gatvā tathāiva 'uktas tat-pitā so 'tha bhūpatiḥ
nirduḥkho jāta-harshas tam prahvo rājanam abhyagāt. 101
tatkālam utkshipya bhujam tena Çaṇvarasiddhinā
uccair avasaraññena vandinā 'idam apāṭhyata: 102
«jaya nija-tejaḥ-sādhita-
«Bhūta-Mleccha-gaṇa-vipina-dāvāgne!
«jaya, deva, sapta-sāgara-
«sima-mahī-mānini-nātha! 103
«jaya vijita-sakala-pārthiva-
«vinata-çiro-dhāritātigurv-ājña!
«jaya, Vishamaçila, vikrama-
«vārinidhe Vikramāditya!» 104
ity ukte vandinā, tam sa Vikramādityam āgatam
buddhvā, Malayasiṁho 'tra rājā jagrāha pādayoḥ. 105
viveça ca kṛitātithyas tena sākam sva-mandiram
tayā Malayavatyā ca duhitṛā mṛityu-muktayā. 106
dadau tām ca sūtām tasmai Vikramāditya-bhūbhṛite
sa rājā, tena jāmātrā manvānaḥ kṛitakṛityatām. 107

yathā citre yathā śvapne pūrva-dṛiṣṭāṃ tathāiva tām
 vilokya śākshād Malayavutīm' aṅka-gatām priyām, 108
 rājāpi Vikramādityas tad adbhutam amanyata
 phalam Čailasutākānta-prasāda-suraçakhiṇaḥ. 109
 atha tām ādāya badhūṃ
 nirvṛitīm iva rūpiṇīm sa Malayavatīm,
 uttīrya vārīrāçim
 sotkalikaṃ sucira-viraham iva, 110
 tattat-prābhṛita-hastaiḥ
 praṇamyamānaḥ pade pade bhūpaiḥ,
 nija-nagarīm Ujjayinīm
 pratyāgād Vikramādityaḥ. 111
 prabhāvam ālokya ca tatra tasya tam
 yathēccha-sannikṛita-citra-kautukam,
 visismiye ko na, jaharsha ko na vā,
 cakāra ko vā na mahotsavam janah? 112

Taraṅga 123.

Tato 'sya Vikramādityasya 'ekadā 'atra kathāntare
 rājñi Kālīngasenākkhyā sapatnīr evam abhyadhāt: 1
 «rājñā Malayavaty-arthe yat kṛitam, na tad adbhutam,
 «sadā Vishamaçilo hi devo 'yaṃ prathito bhūvi. 2
 «ahaṃ na pariṇītā kim avaskandya 'amunā balāt,
 «mad-rūpām putrikām dṛiṣṭvā gatena 'Anaṅga-nighnatām, 3
 «etad-nimittam ākhyātā kathā kārpaṭikena yā
 «Devasenena me, tām vaḥ kathayāmi, niçamyatām: — 4
 «Pariṇītāsmi vidhinā kathāṃ rājñā?» 'iti duḥkhitām
 mām etya 'āçvāsayan evaṃ sa hi kārpaṭiko 'bravīt: 5
 «mā sma manyuṃ kṛithā, devi! çraddhayā parayā hy asi
 «pariṇītā 'atisaṃprambhād; atra 'ā mûlāt kathāṃ çṛiṇu: — 6
 Ahaṃ kārpaṭiko bhūtvā sevām kurvan bhavat-prabhoh
 aṭavyāṃ dūrato 'drākshaṃ mahāntaṃ kroḍam ekadā, 7
 daṇṣṭrā-viçāṅkaṭa-mukhaṃ tamāla-çyāmala-chavim,
 kṛiṣṇapākṣhaṃ çaçikalāḥ khādantam iva rūpiṇam. 8
 etya ca 'āvedito, devi, mayā rājñe tathāiva saḥ,
 rājāpi tad-rasākrishṭo niragād mṛigayāṃ tataḥ. 9
 mṛigātavīm ca saṃprāpya, kurvan vyāghra-mṛiga-kṣhayam,
 āveditām mayā dūrād varāhaṃ paçyati sma tam. 10
 dṛiṣṭvā 'adbhutaṃ ca tam matvā kiṃcit-kāraṇa-sukaram,
 Ratnākaraçkhyam arohad açvam Uccaiḥçravaḥ-sutam. 11

(madhyāhne hi sadā bhānur muhūrtaṃ vyomni tiṣṭhati,
 tatkalāṃ ca 'Arunena 'aṣvā mucyante snāna-pānayoḥ. 12
 ekadā 'Uccaiḥṣravā muktas tadā ravi-rathād, vane
 dṛiṣṭāṃ upetya rājño 'ṣvām, taṃ turaṅgam ajījanat.) 13
 tasminn āruhya vātāṣve, javād anvapatac ca taṃ
 varāhaṃ vidrutaṃ rājā bhūmiṃ dūrād devīyasīm. 14
 tatra dṛiṣṭi-pathāt so 'sya naṣṭo 'bhūt kvāpi sūkaraḥ,
 Uccaiḥṣravaḥ-sutād aṣvāt tasmād api javādhikaḥ. 15
 tato rājā taṃ aprāpya, dūrojjhita-paricchadaḥ
 ekam anvāgataṃ dṛiṣṭvā mām evaṃ paripṛiṣṭavān: 16
 «api jānāsi, kiyatīm vayaṃ bhūmim iha 'āgatāḥ?»
 tac ṣrutvā, devi, rājānaṃ pratyavocam ahaṃ tadā: 17
 «yojanānāṃ ṣaṭāni trīṇy āgatāḥ smaḥ, prabho!» iti.
 tato rājā 'abravit: «tarhi tvaṃ padbhyāṃ katham āgataḥ?» 18
 evaṃ savismayena 'ahaṃ rājñā pṛiṣṭas, taṃ abruvaṃ:
 «deval 'asti pāda-lepo me, vṛittāntaṃ ca 'atra taṃ ṣṛiṇu: — 19
 Pūrvam bhāryā-viyogena tīrthayātrā-vinirgataḥ
 paṭhi devakulaṃ sāyaṃ sodyānaṃ prāptavān ahaṃ. 20
 tatra ca 'ahaṃ niṣāṃ netuṃ pravaiṣṭo, 'paṣyam antare
 striyaṃ ekām, atisṭhaṃ ca tatra 'ātithyāḍṛitas tayā. 21
 rātrau ca sā nabhasy ekam oṣṭhaṃ kṛtvā 'aparaṃ bhuvi,
 vyātīṣṭyā prāha mām: «idrīg dṛiṣṭāṃ kvāpi mukhaṃ tvayā?» 22
 tato 'sidhenum ākṛiṣhya sabhrūbhaṅgam abibhyatā,
 «tvayāpi 'idrīk pumān dṛiṣṭaḥ kvāpi?» 'ity uktā mayāpi sā. 23
 atha saumya-vapur bhūtvā sā 'abravid mām avaikṛitā:
 «Yakṣhī Vandyābhīdhānā 'ahaṃ, tusthā dhairyeṇa ca 'asmi te; 24
 «tad idānīm mama brūhi, kiṃ priyaṃ karaṇāni te?»
 evam uktavatiṃ taṃ ca Yakṣhiṇīm ahaṃ abhyadhām: 25
 «paritusthāsi cet satyaṃ, tat kurushva tathā mama,
 «akleṣeṇa yathā tīrthāny aṭeyaṃ nikhilāny api.» 26
 evaṃ mayā 'uktā Yakṣhī sā pāda-lepam adād mama;
 tena tīrthāny ahaṃ bhrāntas, tvaṃ ca 'iha 'adya 'anudhāvitaḥ. 27
 tenaiva pratyahaṃ ca 'ahaṃ iha 'āgatya 'aṭavi-bhuvi
 bhuktvā phalāny Ujjayinīm etya sevām karomi te. — 28
 iti, devi, mayā rājā vijñapto 'ntar amanyata
 prasanna-dṛiṣṭi-kathitaṃ योग्याṃ mām anuyāyinaṃ. 29
 bhūyo mayāiva vijñapto rājā: «deva! 'ānāmy ahaṃ
 «susvādūni phalāni 'iha, bhujyante prabhūṇā yadi.» 30
 «na 'ahaṃ bhokṣye; na me kiṃcid upayuktaṃ, bhavān punaḥ
 «bhuṅktāṃ kiṃcit pariṣṛānta», iti rājā 'ādiṣac ca mām. 31
 tataḥ karkaṭikāṃ tatra samprāpya 'ahaṃ abhakṣhayaṃ,
 tayā ca 'ajagaro 'bhūvaṃ ahaṃ bhakṣhita-mātrayā. 32
 dṛiṣṭvā ca 'ajagari-bhūtam akasmād, devi, mām tadā,
 devo Vishamaṣilo 'bhūt savishādaḥ savismayaḥ. 33
 ekāki ca 'atra Vetālaṃ Bhūtaketuṃ samasmarat,
 prāg netra-rogād dṛiṣṭvāiva mocayitvā vaṇikṛitam. 34

sa Vetālah smṛitāyātaḥ prahvo rājānam abravīt:
 « kim smṛito 'smi, mahārāja? nideṣo dīyatām! » iti. 35
 atha rājā 'abravīd: « etaṃ, bhadra, kārpaṭikam mama
 « sahasā 'ajagari-bhūtaṃ prāpaya prakṛitiṃ nijām! » 36
 Vetālo 'py avadad: « deva! nāsti çaktir mama 'idṛçī;
 « çaktayo niyatā; vāri vaidyutāgniṃ nu hanti kim? » 37
 tato rājā 'abravīt: « tarhi yāmaḥ pallim imāṃ, sakhe!
 « ato budhyeta Bhillebhyāḥ ko 'py upāyaḥ kadācana. » 38
 ity ālocya sa-Vetālo rājā pallim jagāma tām.
 tatra sābharanaṃ dṛiṣṭvā taṃ caurāḥ paryavārayan. 39
 kiratāṃ çara-varshāṇi teshāṃ pañca çatāni ca
 Bhūtaketuḥ sa Vetālo rājādeçād abhakshayat. 40
 çeshāḥ palāyya gatvā tat sva-senāpataye 'bruvan,
 Ekākikeçari nāma sa ca 'āgāt sabalaḥ krudhā. 41
 bhrityasya 'ekasya ca mukhād buddhvā pratyabhijānataḥ
 senāpatiḥ sa rājānam etya jagrāha pādayoḥ. 42
 tato niveditātmānaṃ prahvaṃ pratyabhinandya taṃ
 pṛiṣṭvā ca kuçalaṃ rājā senāpatim abhāshata: 43
 « mama kārpaṭiko bhuktṡvā phalaṃ karkaṭikam vane
 « gato 'jagaratām; tasya yuktim tad muktaye kuru! » 44
 etad rāja-vacaḥ çrutvā senāpatir uvāca saḥ:
 « deva! anugo 'yaṃ mat-putrāya 'asmai taṃ darçayatv! » iti. 45
 tataḥ sa tena tat-putro Vetālena saha 'etya, mām
 oṣadhī-rasa-nasyena pūrvavad mānuṣhaṃ vyadhāt. 46
 upāgacchāma ca tato hṛiṣṭā rājāntikaṃ vayam,
 rājā ca taṃ mudantaṃ mām pādānataṃ abodhayat. 47
 Ekākikeçari so 'tha Bhilla-senāpatir nijam
 griham abhyarthya rājānam anaishīd asmad-anvitam. 48
 apaçyāma ca tat tasya sadanaṃ Çavari-vṛitam
 dantidanta-citottuṅga-bhitti vyāghra-chada-chavi, 49
 vāsānsi varhi-picchāni hārā guñjāphala-srajaḥ
 mātāṅga-mada-niḥsyando yatra strīṇāṃ ca maṇḍanam. 50
 tatra senāpater bhāryā paricaryāṃ vyadhāt svayam
 rājño mṛigamadāmodi-vāsā muktādy-alamkṛitā. 51
 snāta-bhuktas tato rājā, tatra vṛiddhāns tad-ātmajān
 senāpatiṃ ca taruṇaṃ dṛiṣṭvā, taṃ paripṛiṣṭavān: 52
 « senāpate! mama 'āçaryam idaṃ tāvat tvayā 'ucyatām:
 « taruṇas tvam, tvadīyās tu putrā vṛiddhā amī katham? » 53
 evaṃ sa rājñā gaditaḥ Çavareṇdro 'bravīd idam:
 « mahaty eṣā kathā, deva! çṛūyatām, yadi kautukam: — 54
 Candrasvāmī 'iti vipro 'haṃ Māyāpuri purā 'avasam.
 so 'haṃ vanam agām jātu dārv-arthaṃ pitur ājñayā. 55
 tatra me markāto mārgaṃ ruddhvā 'atishṭhad abādhakṛit,
 ārtena cakshushā paçyan, mārgam anyam pradarçayan. 56
 « na khādaty eṣa tāvad mām! tad gacchāmi varam pathā
 « etat-pradarçyamānena, paçyāmy asya 'āçayaṃ kapeḥ. » 57

ity ālocya, 'atha tena 'aham mārgena prasthito 'bhavam,
sa ca me markato 'gre 'gre prāyāt, paçyan nivṛitya mām. 58
gatvā ca dūram, ārohaḥ jambū-vrikshaṃ sa markataḥ,
tat-prishṭhe ca latā-jāla-ghane dṛishṭim adām aham. 59
latā-valaya-baddhāṅgim apaçyaṃ ca 'atra vānarim,
«etad-artham anena 'aham ānita», iti ca 'avidam. 60
tato 'haṃ vrikshaṃ āruhya, valī-valaya-pāçakam
chittvā paraçunā taṃ ca, vānarim tām amocayam. 61

atha 'avatīrya vrikshāt, tau vānaro vānari ca sā
avatīrṇasya me pādāv agrihṇītām ubhāv api. 62
sthāpayitvā ca me pāda-lagnām tām vānarim kṣaṇam,
gatvā sa kapiṛ āniya mahyaṃ divyam adāt phalam. 63
tad ādāya, grihitvā 'aham indhanāny agamaṃ griham,
tatra ca 'abhakshayaṃ bhāryā-sabitas tat phalottamam; 64
tasmin bhukte, jarā-rogaḥ sabhāryasya gatau mama.

tatas tatra 'udabbhūd asmad-deçe durbhiksha-viplavaḥ. 65
tad-ākṛantaḥ ca tatratyo jano yāto yatas tataḥ,
aham daivād imaṃ deçaṃ sabhāryaḥ prāptavān kramāt. 66
iha Kāñcanadañśtrākhyas tadā Çavarādhipaḥ,
tasya çastram upādāya bhṛityatām aham āçrayam. 67
āyodhaneshu dṛishṭvā ca teshu teshv agrayāyinam
so 'tha Kāñcanadañśtro mām senāpatye 'bhishiktavān. 68
eka-bhaktiā ca sa mayā tato 'py ārādhitāḥ prabhuh
mahyam eva 'anta-kāle 'tra rājyaṃ prādād aputrakāḥ. 69
iha-sthasya ca me yātāny abdānām saptaviṃcatiḥ
çatāni, na jarā ca 'asti mama tat-phala-bhakshaṇāt. — 70

evam svodantam ākhyāya, sa rājānaṃ savismayam
Ekālikeçarī bhūyo Bhilla-rājo vyajijñapat: 71
«tad mayā vānara-phalād yat kṛitaṃ cira-jivitaṃ,
«pūrṇaṃ tato 'dya samprāptaṃ phalaṃ tvat-pāda-darçanam. 72
«ato 'ham arthaye, deva, yo grihāgamanād mayi
«darçito 'nugraho 'dya, 'ayaṃ paritoshaṃ sa niyatām: 73
«bhāryāyāṃ kshatriyāyāṃ me, deva, 'utpannā 'asti kanyakā
«ananya-tulya-rūpeṇa nāmnā Madanasundarī; 74
«kanyāratnaṃ ca tad devād ṛite na 'anyatra çobbate,
«tat prayacchāmi tām tubhyaṃ; udvaḥasva yathā-vidhi! 75
«dāso 'haṃ ca dhanur-laksha-dvayena 'anugataḥ, prabho!»

iti tena 'arthito rājā tat «tathā!» 'ity anvamanyata. 76
çubhe lagne sa tām tasya tanayām pariṇītavān
muktā-kastūrikā-bhāra-bhṛitoṣṭra-çata-dāyinaḥ. 77
sapta-rātram ushitvā ca rājā prasthitavāñs tataḥ
tayā Madanasundaryā sa-Bhiliṇīkayā saha. 78
atrāntare 'çvāpahrite rājñi, tad mṛigayāvane
sthitam asmad-balaṃ vignaṃ kshattā Bhadrāyudho 'bhyadhāt: 79
«alam vishādēna! 'āyāti nacirād eva naḥ prabhuh,
«na 'asya divya-prabhāvasya kimcid atyāhitaṃ bhavet. 80

« kim na smaratha, yad gatvā Pātālāt pariṇīya ca
 « Nāga-kanyāṃ Surūpākhyāṃ ekakaḥ sa iha 'āgataḥ, 81
 « Gandharva-lokaṃ gatvā ca vīraḥ pratyāgatas tataḥ
 « Tārāvalīm upādāya Gandharvādhipa-kanyakām? » 82
 ity uktvā 'ācvasitāḥ sarve tena Bhadrāyudhena te
 atishṭhann aṭavi-dvāre rājño mārgāvalokinaḥ. 83

rājāpi spashṭa-mārgaṇa samam Çavara-sainikaiḥ,
 tasyāṃ Madanasundaryāṃ prakrāmantyaṃ yathēcchayā, 84
 prāviṇat turagārūḍhaḥ sa-Vetālo mayā saha
 vanam tat pūrva-dṛishṭasya varāhasya didrikshayā. 85
 pravishṭasya ca tatra 'āgād varāhas tasya so 'grataḥ,
 dṛishṭvāiva ca sa rājā tam abadhit pañcabhiḥ çaraiḥ. 86
 hatasya tasya dhāvitvā Vetālena vidāritāt
 udarād, devi, niragād akasmāt subhagaḥ pumān. 87

« ko bhavān? » iti yāvat tam rājā pricchati vismayāt,
 jaṅgamādri-nibhas tāvad āgāt tatra vanadvipaḥ. 88
 āpatantam tam āraṇyam rājā dṛishṭvāiva kuñjaram
 ekenaiḥ prishatkēna marmāhataṃ apātayat. 89
 tasyāpi pāpitāt tena Vetālena 'udarāntarāt
 puruṣo niragād divyaḥ, strī ca sarvāṅga-sundarī. 90
 prashṭu-kāmaṃ ca rājānam varāhodara-nirgataḥ
 sa pumān avadat: « rājan! svodantam, çriṇu, vacmi te: — 91

Āvāṃ, deva, kumārau dvau, Bhadrākhyo 'yam, aham Çubhaḥ.
 tau bhramantāv apaçyāma Kaṇvaṃ dhyāna-sthitaṃ munim. 92
 gaja-sūkarayo rūpam āvābhyāṃ kriḍayā kritam,
 kṛtvā ca trāsito mohād maharshibhiḥ çapati sma nau: 93
 « atavyām idriçāv eva bhavataṃ gaja-sūkarau!
 « Vikramāditya-devena batau muktim avāpsyathaḥ. » 94
 ity āvāṃ muni-çāpena gaja-sūkaratām gatau,
 tvayā 'adya mocitau; strī tu svodantam vaktv iyaṃ svayam. 95
 etaṃ ca sūkaram kaṇṭhe, prishṭhe ca spriça vāraṇam,
 kripāna-carmaṇi divye tavāiva hi bhaviṣyataḥ. — 96

ity uktvā sadvitīyaḥ sa tiro 'bhūt, tau ca bhūpateḥ
 kroḍa-dvipau kara-spriṣṭau sampannau khadga-carmaṇi. 97
 tataḥ sā strī sva-vṛittāntam prishṭā saty evam abravīt: —

Bhāryā 'aham Dhanadattākhyasya 'Ujjayinyāṃ baṇikpateḥ. 98
 sā harmyatala-suptā 'aham āgatya 'anena dantiṇā
 nigīrya 'evam iha 'ānitā; na ca 'asya 'antaḥ pumāu abhūt, 99
 bhinnodarāt tu niryātaḥ pumān asinād mayā saha. —

evam uktavatīm rājā dīnāṃ tām avadat. striyam: 100
 « dhīrā bhava! gṛībam bhartur bhavatiṃ prāpayāmy aham.
 « samam mad-avarodhena gaccha prakrama nirbhayam! » 101
 ity uktvā nāyayitvā tām Vetālena samarpayat
 rājñyai Madanasundaryai prakrāmantyai prithak-pathā. 102
 pratyāgate 'tha Vetāle, tatra 'apaçyāva kānane
 akasmād rājakanye dve bhūri-bhavya-paricchade. 103

anāyayac ca, mām preshya, tayo rājā mahattarān;
«kutaḥ, ke kanyake ca 'ete?» iti priṣṭhāc ca te 'bruvan: — 104

Asti dvīpaṃ Kāṭābhākyam ketanam sarva-sampadām,
anvartha-nāmā tatra 'asti nripatir Guṇasāgaraḥ. 105
tasya 'ajani mahādevyām nāmnā Guṇavatiḥ sutā,
nirmātur eva Dhātur yā rūpeṇa 'ācārya-dāyini. 106
tasyāc ca siddhair ādisṭhāḥ saptadvīpeṣvaraḥ paṭiḥ;
tatac ca tat-pitā rājā so 'mantrayata mantribhiḥ: 107
«Vikramāditya-devo 'syā yogyo mad-duhituḥ paṭiḥ,
«tat paṇigrahaṇāya 'etām tasyaiva preshayāmy abam.» 108
iti sammantrya, vāhane jaladhau saparicchadām
āropya sadhanām tām ca sa rājā vyasrijat sutām. 109
Suvarṇadvīpa-nikāṣaṃ prāptaṃ daivād nyagīryata
sarājakanyakam sajanam vahanam ṣaphareṇa tat. 110
sa ca 'abdhivelayā nītvā vidhi-gatyā 'iva roḍhasi
kshiptas tad-dvīpa-saṃlagne, mahā-matsyo 'vasannavān. 111
dṛṣṭvāiva tatra dhāvitvā nānā-praharaṇo janaḥ
vyāpādya 'ācārya-matsyasya tasya 'udaram apāṭayan. 112
niragāc ca tataḥ pūrṇam janais tat vahanam mahat;
buddhvā 'etad vismayād āgāt tatra tad-dvīpa-bhūpatiḥ. 113
sa Candracēkharo rājā Guṇasāgara-bhūbhṛtaḥ
syālo janād vāhana-gād yathā-tattvam abudhyata. 114
tato buddhvā Guṇavatiṃ bhāgīneyiṃ sa tām nripaḥ,
praveṣya rājadhāniṃ svām, ānandād utsavam vyadhāt. 115
anyedyuḥ sva-sutām Candravatiṃ nāma sa bhūmipah
Vikramāditya-devāya dātum prāk parikalpitām 116
Guṇavatyā tayā sākam tat-kṛite vibhavottarām
prāsthāpayat, pravahane sumuhūrte adhiropitām. 117
te ime tīrṇa-jaladhī prakramantyaū kramād iha
rājakanye ubhe prāpte; vayam parikaro 'nayoḥ. 118
iha prāptānc ca naḥ kroḍa-vāraṇāv abhyadbhātām
sumahāntau; tato 'smābhir evam ākranditam, prabho: 119
«āgate Vikramāditya-devasya 'ete svayamvare
«kanyake; Lokapālās, tat tasya dharmeṇa rakshata!» 120
tac ṣrutvā 'avocatām tau naḥ kroḍebhau vyaktayā girā:
«dhirā bhavata! bhīr nāsti rāja-nāmagraheṇa vaḥ. 121
«ihāiva tam ca rājānam āgataṃ drakṣyatha 'adhunā;»
ity uktvā tau gaja-kroḍau divyaṃ kaucid ito gatau. — 122
«esho 'smadiyo vṛttānta», ity ukte tair mahattaraiḥ,
«ayam sa eva rājā», 'iti, devi, tām aham abruvan. 123
tatas te pāda-patitā bṛṣṭās te rājakanyake
tasmai Guṇavati-Candravatyau rājñe samarpayan. 124
rājāpy ādicya Vetālam sundaryau te anāyayat,
«sārdham Madanasundaryā samam tistro 'pi yāntv!» iti. 125
svayam ca tena Vetālena 'āgatena tataḥ kṣhaṇāt
mayā ca sahitaḥ prāyād utpathenaiva, devi, saḥ. 126

gacchatām ca 'vane 'smākaṃ, ravir astam upāgamat;
 tatkalāṃ tatra ca 'asmābhir aśrāvi muraja-dhvaṇiḥ. 127
 «kuto muraja-ṣabdo 'yam?» iti rājani pricchati,
 Vetālaḥ so 'bravīd: «devakulaṃ, deva, 'atra vidyate, 128
 «divya-kautūhalaṃ tac ca nirmitaṃ Viṣvakarmaṇā;
 «tatra 'esha muraja-dhvaṇaḥ saṃdhyā-prekṣaṇake, prabho!» 129
 ity uktavān sa Vetālo rājā ca 'aham ca kautukāt

tatra 'agacchāma, saṃyamya turaṅgaṃ prāviṣāma ca. 130
 apaṇyāma 'arcitaṃ ca 'atra tārksyaratnamayaṃ mahat
 liṅgaṃ, tad-agre ca 'udagra-dīpaṃ prekṣaṇīyakam. 131
 anṛityan suciraṃ tatra divya-rūpā varastriyaḥ
 catur-vidhena vādyaena gāna-gāndharva-yoginā. 132
 prekṣhānte dṛiṣṭam asmābhis tatra 'ācāryaṃ, praviṣya yat
 stambhastha-putrikāsv antar nartakyo layam āgatāḥ, 133
 gāyanā vādakādyāḥ ca citrastha-purusheshv api.
 tad dṛiṣṭvā vismīte rājñi, sa Vetālo 'bravīd idam: 134
 «māyā 'iyam ūrjīḥ divyā Viṣvakarma-kṛitā 'akṣhayā,
 «satataṃ hi bhaved etat saṃdhyayor ubhayor api.» 135
 ity ukte tena, tatra 'antar bhramanto vāyam ekataḥ
 saṃviṣeṣhām apaṇyāma rūpeṇa stambha-putrikām. 136
 rājāpi tāṃ vilokyaiṣva tal-lāvanya-vimohitaḥ
 ṣūnyaḥ stabdhaḥ kṣaṇaṃ so 'pi stambhōtkṛiṇa iva 'abhavat, 137
 abravīc ca: «na paṇyāmi rūpeṇa 'anena ced aham
 «sajīvaṃ aṅganām, tad me kiṃ rājyaṃ kiṃ ca jīvitam?» 138
 etac ṣrutvā sa Vetālo 'vādīd: «na 'etat durāsadam.
 «Kāliṅgasenā nāma 'asti Kāliṅgādhipateḥ sūtā. 139
 «tāṃ dṛiṣṭvā rūpakāreṇa tad-rūpa-ghaṭaṇeṣu
 «Vardhamānapuriyeṇa kṛitā 'iyam cālabbhaṇjīkā. 140
 «tad gatvā 'Ujjayinīm, tasmāt Kāliṅgād nṛipateḥ, prabho,
 «tām arthayasva tat-kanyām, vikrameṇa hara 'athavā!» 141
 iti Vetāla-vacanaṃ nyadbhād rājā tathā hṛidi.

tato nītvā 'atra tāṃ rātriṃ, prātaḥ saṃprasthitā vāyam, 142
 yāvāc ca 'aṣoka-vṛikṣasya tale 'paṇyāma pūrushau
 bhavyau dvau, tau ca rājānam utthāya 'anamatām tataḥ. 143
 «kau yuvāṃ? kim aranya-sthāv?» iti rājñā 'uktayos tayoh
 eko vakti sma: «deva, 'etac ṣṛyātām kathayāmy aham: — 144

Dhanadattābhīdhāno 'ham Ujjayinyām baṇiksutaḥ.
 so 'ham harṃyātale jātu saṃsupto bhāryayā saha 145
 prātaḥ prabudhya paṇyāmi yāvat, sā tatra nāsti me
 bhāryā harṃye, na ca 'anyeshu prāsāḍopavanāḍiṣhu. 146
 «na tasyāc cittam anyādrīk; klipto 'tra pratayayas tathā,
 «yadi sādhyāsmi, tad iyam na mlāyed dhruvam», ity asau 147
 «mālā mahyam tayā dattā, sā ca 'amlāṇḡiva vartate;
 «tad na jāne, kva yātā sā, nītā Bhūtādinā nu kim?» 148
 iti saṃcintayāṇc cinvann ākrandan vilapan rudan
 atishṭhaṃ tad-viyogāgni-jvalito 'ham abhojanaḥ. 149

bāndhavâçvāsitaḥ kiṃcit kṛitābāro 'tha duḥkhiṭaḥ,
brāhmaṇān bhojayann, āsaṃ devāgāre kṛita-sthitiḥ. 150
tatra jātu pariçrāntaṃ vipro mām ayaṃ abhyagāt,
mayā viçrāmitaḥ ca 'ayaṃ snānāhārādinaḥ tadā, 151
«kutas tvam?» iti priṣṭaḥ ca bhuktottaram asau mayā,
«Vārāṇasī-samīpasthād grāmād asmi», 'ity abhāshata. 152
mad-bhṛityākhyāta-mad-duḥkhas tata esho 'bravīt punaḥ:
«ātmā 'avasādito, mitra, kim anudyoginā tvayā? 153
«vyavasāyī hi duṣṭapṛāpam api prāpnoti; tat, sakhe,
«uttisṭhtha! tava bhāryāṃ tām anvishyāvaḥ, sakṣā 'asmi te.» 154
«kathaṃ sā 'anvishyate, yasyā dīnmatraṃ nṛiva budhyate?»
ity uktavantam atha mām prityā bhūyo 'bravīt ayaṃ: 155
«mā 'evaṃ! kiṃ Keçaḥ na prāg asambhāvyā-samāgamām
«prāpa Rūpavatīṃ bhāryāṃ? tathā ca 'etat-kathāṃ çṛiṇu: 156

Pure Pāṭaliputre 'bhūd dhanādhyo brāhmaṇātmajaḥ
Keçaṭākhyo dvija-yuvā, rūpe Kāma iva 'aparaḥ. 157
sa bhāryāṃ sadṛiṣṇ prepsuḥ, pitror avedito grihāt
nirgatya, deçān babhrāma tāns tāns tirthopadeçataḥ. 158
kramāc ca Narmadā-tīraṃ prāpto jātu dadarça saḥ
mahāntam āgataṃ tena janya-yātrājanaṃ pathā. 159
dṛiṣṭvā ca dūrād tad-madhyād etya 'ekas taṃ dvijāgrāṇiḥ
sambhāshya Keçaṭaṃ vṛiddhaḥ prāha sapraṇayaṃ rahaḥ: 160
«tvatto 'ham arthaye kiṃcil, līlā-sādhyāṃ ca tat tava;
«mama tu 'upakṛitiḥ pūrṇā karoshi yadi, vacmi tat.» 161
tac çrutvā Keçaḥ 'vādīd: «ārya! çakyāṃ bravishi cet,
«tad niçcitāṃ mayā kāryāṃ; bhavatu 'upakṛitis tava!» 162
tato vṛiddha-dvijo 'vādīc: «çṛiṇu putra! 'asti me sutāḥ,
«sa ca 'agranīr virūpāṇāṃ, surūpāṇāṃ bhavān iva. 163
«danturaç cipīṭa-ghrāṇaḥ kṛiṣṇaḥ kekara-locanaḥ
«prithūdaro vakra-pādaḥ çūrpa-karṇapuṭaḥ ca saḥ. 164
«tādṛiçasya kṛite snehāt kṛitvā rūpābhivarnanam
«brāhmaṇād Ratnadattākhyāt kanyā 'ekā yācitā mayā. 165
«sā ca Rūpavatī nāma pitrā dātum pratiçrutā
«tena 'anvartābhīdhā tasmai; so 'dya paṇigrahas tayoh. 166
«tad-arthaṃ āgatā eva vayaṃ; dṛiṣṭe tu mat-sute,
«na sambandhī sutāṃ dadyād, ārambho 'yaṃ mṛiṣhā bhavet. 167
«upāyaṃ dhyāyatā ca 'atra mayā labdho bhavān iha;
«tad vācā pratipannaṃ drāg idaṃ me vāñchitaṃ kuru. 168
«asmābhiḥ samam āgatya, kanyāṃ tām pariṇiya ca
«mat-putrāya prayaccha! 'adya badhvās tvāṃ hy anurūpakaḥ.» 169
tac çrutvā taṃ «tathā!» 'ity uktavantam ādāya Keçaṭaṃ,
naubhiḥ sa Narmadāṃ tīrtvā pāraṃ vṛiddha-dvijo yayau. 170
prāpya ca 'evaṃ puraṃ so 'tha vyaçramat sānugo vahīḥ,
ākāça-pathiko 'stādrau tāvad arko 'py upaviçat. 171

prasarpati tato dhvānte, jalopānte sa Keçaṭaḥ
 upasprasṭṭum gato 'drākshid Rākshasam ghoram utthitam. 172
 «bhakshayāmy aham esha tvām; kva me, Keçaṭa, pāsyasi?»
 ity uktavantam ca sa tam Rākshasam Keçaṭo 'bhyadhāt: 173
 «mā sma māṃ bhakshayes tāvat! tvām upaishyāmy aham punaḥ,
 «brāhmaṇasya pratijñātam kāryam nirvāhya, niçcitam.» 174
 tac çrutvā kārayitvā ca çapatham, so 'tha Rākshasah
 mumoca Keçaṭam, so 'pi taj janyavalakam yayau. 175
 tataḥ sa vṛiddha-vipras tam vara-maṇḍana-bhūṣhitam
 ādāya Keçaṭam, janyaiḥ samam tat prāviçat puram. 176
 tatra sajita-vedikam Ratnadatta-griham ca saḥ
 praveçayat Keçaṭam tam vividhātodya-nāditam. 177
 Keçaṭaḥ ca sa tam samyag upayeme varānanam
 kanyām Rūpavatīm tatra pitrā pratta-mahādhanām. 178
 nananda strijanaḥ ca 'atra tulyau vikshya badhū-varau,
 sā ca Rūpavati prāptam dṛiṣṭvā tam tādṛçam varam, 179
 tasyāḥ sakhyo 'pi tam dṛiṣṭvā, jajñire jātamanmathāḥ.
 viśhāda-vismayākṛāntaḥ sa tv āsīt Keçaṭas tadā. 180
 rātrau ca çayaniye tam cintāśaktam parāṇmukham
 priyam Rūpavati dṛiṣṭvā, vyāja-suptam cakāra sā. 181
 niçithe so 'tha suptam tam matvā, nirgaty Keçaṭaḥ
 Rākshasasya 'antikam tasya satyam pālayitum yayau. 182
 sāpi Rūpavati svairam utthāya 'anupalakṣhitā
 sakautukā tam bhartāram anviyāya pativratā. 183
 prāptam ca Keçaṭam tatra Rākshasah sa jagāda tam:
 «sādhu bho pālitaṃ satyam! mahā-sattvo 'si, Keçaṭa! 184
 «puram Pāṭaliputram tad, Deçaṭaḥ ca pitā tvayā
 «pavitrite. tad āyāhi, yāvat tvām bhakshayāmy aham.» 185
 tac çrutvā sahasā 'upetya Rūpavaty abhyadhāt idam:
 «māṃ khāda! bhakshite hy asmin patyau, kā me gatiḥ bhavet?» 186
 «bhikṣhā te gatiḥ», ity ukte Rākshasā, sāpy uvāca tam:
 «ko me bhikṣhām, mahā-sattva, dāsyati 'iha striyā?» iti. 187
 «yo na dāsyati bhikṣhām te yācitas, tasya yāsyati
 «çatadhā çira», ity ukte Rākshasena ca, sā 'abravīt: 188
 «tarhi tvam eva me dehi bhartri-bhikṣhām imām!» iti.
 adadac ca mamāra 'āçu çirṇa-mūrdhā sa Rākshasah. 189
 sā 'atha Keçaṭam ādāya tac-caritrātivismitam,
 āgād Rūpavati veçma, tāvac ca 'akṣhīyata kṣhapā. 190
 çvobhūte ca kṛitāḥaram taj janyavalakam tataḥ
 prasthāya, Narmadā-tīram samprāpa sa-badhū-varam. 191
 tato badhūm Rūpavatīm nāvam āropya sānugām,
 sa mukhya-vṛiddha-vipro 'nyām nāvam ārohad ātmanā; 192
 Keçaṭam tu prithag nāvi, svikṛitya 'ābharaṇāni, saḥ
 āropayac çathāḥ, kṛitvā nāvikaḥ saha samvidam. 193
 tataḥ sa sa-badhū-janyaḥ pāram tīrtvā yayau dvijaḥ,
 nadī-madhyena dūram tu dāçair ninye sa Keçaṭaḥ. 194

tatra kshiptvā mahaty oghe nāvaṃ tām Keçaṭaṃ ca te,
vṛiddha-dvijād ātta-dhanā bāhu-tirṇāpagā yayuh. 196

Keçaṭas tu sanauko 'pi nadyā kṛitottaraṅgayā
kshipto 'mbudhau vāta-vaçād, nyasto 'bhūd ūrmiṇā taṭe. 196

tatra 'āyushaḥ sa çeshatvāt samāçvasya vyacintayat:

«aho pratyupakāro 'yaṃ kṛito 'nena dvijena me! 197

«kiṃ vā tenaiva na 'ākhyatā tasya nirdharma-mūrkhataḥ,

«yunakti bhāryayā putraṃ pareṇa pariṇāyā yat?» 198

iti samcintayan yāvad āste tatra sa vihvalaḥ,

vicarat-khecarī-cakrā tāvad asya 'āyayau kshapā. 199

tasyāṃ vinidras turye sa yāme kalakalaṃ divi

çrutvā, dadarça khād bhrasṭaṃ puruṣaṃ purah. 200

trastaç cirād avikṛitaṃ tām vibhāvyā sa Keçaṭaḥ,

«ko bhavān?» iti papraccha; tatas tām so 'bravīt pumān: 201

«tvam me brūhi» bhavān ko 'tra? tato vakshyāmy ahaṃ tava.»

tac çrutvā Keçaṭas tasmai sva-vṛittāntam avarṇayat. 202

tataḥ sa puruṣo 'vādīt: «tulyāvastho 'si tarhi me;

«tad idānīm sva-vṛittāntaṃ tava vacmi, sakhe! çṛiṇu: — 203

Asti Veṇā-nadī-tīre puraṃ Ratnapurākhyayā,

tatra Kandarpa-nāmā 'aham ādhyā-putro grībī dvijaḥ. 204

so 'haṃ pradoshe toyārthī Veṇāṃ avātaraṃ nadīm,

tasyāṃ skhalitvā patito vāry-oghena hṛito 'bhavam. 205

dūraṃ nītvā tayā rātryā tena 'haṃ ca dināgame

āyur-balāt kaccha-gate taru-shaṇḍe niveçitaḥ. 206

çākhāvalambena 'āruhya rodhasy, āçvasya ca 'antike

Mātri-devagṛihaṃ çūnyaṃ tatra 'apaçyam ahaṃ mahat. 207

tasmin praviçya, drisṭvā 'antaḥ sphurantīr iva tejasā

Mātrīr ahaṃ çānta-bhayo natvā stutvā vyajjñāpam: 208

«bhagavatyaḥ! paritrāṇaṃ kurudhvaṃ kṛipaṇasya me!

«aham esha hi yushmākaṃ prāpto 'dya çaraṇāgataḥ.» 209

iti vijñāpya nady-ogha-pariklisṭhasya tatra me

viçrāmyataḥ çanair, mitra, viçrāntīm vasaro 'py agāt. 210

āgāt tārāsthimālādhya jyotsnā-bhūti-sitā tataḥ

çaçi-çubhra-kapālā ca raudrī rajani-tāpaś. 211

tatkālaṃ ca 'atra jānāmi, tato Mātri-gaṇāntarāt

nirgatya yoginī-grāmaḥ parasparam abhāshata: 212

«adya Cakrapure 'smābhir gantavyaṃ cakramelake,

«iha ca çvāpadākīrṇe rakṣā 'asya brāhmaṇasya kā? 213

«tad esha sthāpyatām nītvā, yatra 'etasya çubhaṃ bhavet,

«āneshyāmaḥ punaç ca 'enam; esho 'smān çaraṇaṃ çritaḥ.» 214

ity uktvā, khena nītvā mām alaṃkritya nidhāya ca

pure kvāpi grihe kasyāpy ādhyā-vipraśya, tā gatāḥ. 215

tatra paçyāmi yāvac ca, kanyodvāhāya sajjitā

vedī, lagnaç ca samprāpto, na janyavalakaṃ punaḥ. 216

purāṣ tatra sthitaṃ divya-vara-veçaṃ vilokya mām,

«ayaṃ tāvad varaḥ prāpta!» iti sarvo 'bravīj janaḥ. 217

tato nītvaiṣa māṃ vedīm, āṇiya 'alamkṛitāṃ sūtām,
tatra-stho 'pi sa vipras tāṃ mahyaṃ prādād yathā-vidhi. 218
«dishtyā tulya-vara-prāpter asyāḥ Sumanaso 'dhunā
«saundaryam saphali-bhūtam!» ity anyonyam striyo 'bhyadhuḥ. 219
tataḥ kṛita-vivāho 'tra tayā Sumanasā saha
mahopacāra-sukhitaḥ prāsāde suptavān aham. 220

atha 'asmin paścime yāme yoginyaḥ cakramelakāt
āgatya tāḥ sva-yuktyā māṃ hṛtvā 'udapatan nabhaḥ. 221
yāntīnāṃ nabhasā tāsām anyābhir maj-jihīrshubhiḥ
sākam pravṛitta-yuddhānām ahaṃ hastād iha cyutaḥ. 222
na ca tad vedmi nagaram, yatra sā Sumanā mayā .
paripītā, na jāne ca kim idānīm bhavishyati. 223
ity eshā vidhinā dattā yā me duḥkha-paramparā,
sā sukhāntāiva sampannā mama 'adya tvat-samāgamāt. — 224

ity uktavantam Kandarpaṃ Keçaṭas tam uvāca saḥ:
«mā bhaishīr, mitra! na 'idānīm yoginyaḥ prabhavanti te, 225
«asti me tādṛiḥ caktiḥ kēpy apratihata yataḥ;
«sahāiva ca bhramishyāvo, vidhiḥ cṛeyo vidhāsyati.» 226
anyonyam vadator evaṃ vyatītā ca taylor niçā.

prātas tataḥ prayātāḥ sma tau ca, tīrṇāmbudhī ubhau 227
kramād Bhīmapuram nāma nagaram prāpatoḥ ca tau
saha Keçaṭa-Kandarpau Ratnanadyāḥ samīpagam. 228
tatra tau tad-nadī-tīre çrutvā kalakalam tadā,
gatvā dadṛiçatur matsyam āpūrta-taṭa-dvayam, 229
samudra-velayā kshiptam, baddham kāya-mahattayā,
mānsārthibhiḥ pāṭyamānam nānā-çastra-karair janaiḥ. 230
pāṭyamānasya niragād udarāt tasya ca 'aṅganā,
sāçarya-jana-dṛiṣṭā ca sā bhītā 'açiçriyat taṭam. 231

tatas tāṃ vikshya, Kandarpō hṛiṣṭō 'bhāshata Keçaṭam:
«vayasya! sā 'iyam Sumanā, yām ahaṃ pariṇītavān! 232
«na jāne punar etasyā vāso matsyodare katham?
«tat tūshnīm iha tishṭhāvo, yāvad vyaktir bhavishyati.» 233
«tathā!» 'iti Keçaṭena 'ukte, tatra 'avasthitayos tayoḥ,
«kā tvam? kim etad?» iti sā pṛiṣṭābhūt Sumanā janaiḥ. 234
tataḥ kṛicchreṇa sā 'avādīd: —

Aham Ratnākare pure

Jayadattābhīdhānasya vipracūdāmaṇeḥ sūtā. 235
Sumanā iti nāmnā 'asmi, sā 'ahaṃ bhavyena kenacit
pariṇītā 'anurūpeṇa niçī brāhmaṇa-sūnūnā. 236
tad-rātrāv eva suptāyā gataḥ kvāpi sa me patiḥ;
yatnānvishṭō 'pi mat-pitrā, na ca prāptaḥ kuto 'pi saḥ. 237
tato 'haṃ patitā nadyāṃ tad-viyogāgni-çāntaye
nigīrṇā 'anena matsyena, samprāptā 'iha vidher vaçāt. — 238
iti tāṃ vādinīm eva nirgatya jana-madhyataḥ,
āçliṣhya Yajñasvāmī 'iti vipra eko 'braviḍ idam: 239

« ehy ehi, putri! bhavati bhagini-duhitā mama,
 « Yajñāsvāmī 'iti hi bhrātā sodaryo mātūr asmi te. » 240
 tac cṛutvā mukham udghāṭya Sumanās tam avekshya sā,
 mātulaṃ pratyabhijñāya sāgrā jagrāha pādayoḥ. 241
 kṣhaṇaṃ tyaktvā 'aṣru ca 'avādīt: « tvaṃ tu kāśṭhāni dehi me,
 « āryaputra-viyuktāyā agner anyā na me gatiḥ. » 242

bodhyamānāpi sā tasmād niṣcayād na cacāla yat,
 tat parīkṣhita-tac-cittas Kandarpaṃ tām upāyayau. 243
 tam upāgatam ālokya, pratyabhijñāya dhīmatī
 Sumanāḥ pādayoḥ tasya patitvā praruroda sā. 244
 janena pricchyamānā ca tena sā mātulena ca,
 « ayaṃ sa mama bhartā! » 'iti nijagāda manasvini. 245
 tataḥ sarveshu hriṣṭeṣu, Yajñāsvāmī nināya tām
 sva-grihaṃ tat-patiṃ taṃ ca Kandarpaṃ Keçaṭāṇvitam. 246
 tatra tān varṇita-sva-vṛttāntān sakuṭumbakāḥ
 upacāreṇa mahatā prītyā paricacāra saḥ. 247

gateshṇ abahsu, Kandarpaṃ Keçaṭo 'tra jagāda tam:
 « abhīṣṭa-bhāryā-prāptyā tvaṃ prāptas tāvat kṛitārthatāṃ; 248
 « tat sabhāryo 'dhunā gaccha nijam Ratnapuram puram!
 « akṛitārtho gamiṣhyāmi na sva-deṣam ahaṃ punaḥ. 249
 « tīrthāny eva bhraman dehaṃ kṣhapayishyāmy ahaṃ, sakhe!
 tac cṛutvā Keçaṭam Yajñāsvāmī tatra sthito 'vadad: 250
 « kim udvegād vadasy evaṃ? sarvaṃ jīvadbhīr āpyate;
 « Kusumāyudha-vṛttāntaṃ tathā ca, cṛiṇu, vacmi te: — 251

Devasvāmī 'ity abhūc Candrapurākhye nagare dvijaḥ;
 tasya 'atirūpā kanyā 'abhūd nāmnā Kamalalocanā. 252
 cīshyaç ca vipra-putro 'bhūd nāmnā 'asya Kusumāyudhaḥ.
 sa cīshyaḥ sā ca tat-kanyā prītāv āstām parasparam. 253
 ekadā niçcitā dātum pitrā 'anyasmai varāya sā
 kanyā sakhi-mukhena 'açu taṃ sma 'āha Kusumāyudham: 254
 « tāto mām dātum anyasmai pratipanno, bhavāṇ ca me
 « pūrva-saṃkalpito bhartā; tad yuktyā hara mām itaḥ! » 255
 tato 'syāḥ so 'pahrāya kṛita-saṃvid vahir niçi
 āsthāpayad vegasariṃ bhṛityaṃ ca Kusumāyudhaḥ. 256
 svairam nirgatya ca 'ārūdhā tasyām, bhṛityena tena sā
 na tasya nikaṭaṃ ninye, ninye svikartum anyataḥ. 257

dūraṃ nitā ca sā tena rātrau Kamalalocanā
 prāpa 'ekaṃ nagaraṃ, prātas tam āha sma ca sā satī: 258
 « tvat-svāmī kva sa mad-bhartā? taṃ prāpayasi kiṃ na mām? »
 tac cṛutvā sa çaṭho 'vādīd ekikāṃ tām videgaḡām: 259
 « ahaṃ tvām pariṇeṣhyāmi; kiṃ tena? sa kuto 'dhunā? »
 cṛutvā 'etat sā 'abravīt prājñā: « tvaṃ hi me sutarām priyaḥ. » 260
 tatas tām nagaṛodyāne sthāpayitvāiva durmatīḥ,
 sa vivāḥopakaraṇaṃ jagāma 'ānetum āpanam. 261
 tāvat palāyya gatvā sā kanyā vegasari-yutā
 mālākārya kasyāpi vṛiddhasya prāviçad griham. 262

tatra 'ukta-nija-vṛttāntā tasthau sā tena satkṛitā.
 so 'py aprāpya kubhṛityas tām, udyānād vimukho yayau, 263
 gatvā ca 'uvāca pricchantaṃ prabhuṃ taṃ Kusumāyudham:
 «ṛijus tvam vetsy na strīṇaṃ kuṭilānāṃ hi ceshṭitam. 264
 «naiva sā niragāt tāvad dṛishṭā, yāvad ahaṃ janaiḥ
 «tatra 'anyais tair avasṭabdho, brītā vegasarī ca sā. 265
 «daivat kathamcid adhunā palāyā 'aham iha 'āgataḥ.»
 tac cṛutvā vimṛiṇaṃ tūshṇīm āsit sa Kusumāyudhaḥ. 266
 ekadā preritaḥ pitrā vivāhāya vrajañ ca sah
 tat prāpa nagaraṃ, yatra sthitā Kamalalocanā. 267
 tatra 'āvāsita-janyaṅgham udyāne nikāṣa-sthite,
 ekaṃ bhramantaṃ Kamalalocanā sā dadarṣa tam, 268
 ṣaṣaṃsa mālākārāya tasmai ca, yad-grihe sthitā;
 so 'pi gatvā 'ukta-vṛttāntas taṃ tasyāḥ patim ānayat. 269
 tat-sambhṛitopakaraṇas tataḥ sucira-kāṅkshitaḥ
 vara-badhvos tayoh sadyo vivāho niravartata. 270
 atha taṃ pāpa-bhṛityaṃ sa nigrihya Kusumāyudhaḥ,
 pariṇiyāpi Kamalalocanā-prāpti-kāraṇam 271
 dvitīyāṃ api kanyāṃ tām, yad-vivāhārtham āgamat,
 tābhyāṃ badhūbhyāṃ sabito hṛishṭaḥ svaṃ deṣam āyayau. — 272
 «itthaṃ bhavati bhavyānām acintyo 'pi samāgamaḥ;
 «tat, Keṣaṭa, tvam apy evam acirāt prāpsyasi priyām.» 273
 evaṃ tena 'udite Yajñasvaminā, tasthur asya te
 kāny apy ahāni Kandarpa-Sumanah-Keṣaṭā grihe. 274
 prasthitāḥ ca sva-deṣam te tataḥ prāpya mahātavīm
 jaiṇire 'nyonya-vibhrasṭā vanyebhāpāta-sambhramāt. 275
 teshāṃ sa Keṣaṭo gacchann ekāki duḥkhitaḥ, kramāt
 prāpya Kāci-purīm, mitraṃ Kandarpaṃ prāptavāns tataḥ. 276
 tena sākāṃ yayau tac ca nijam Pāṭaliputrakam,
 pitrā 'abhinanditas tatra kaṃcit kālam uvāsa sah. 277
 avarṇayad Rūpavatī-vivāhāt prabhṛiti svakam
 Kandarpoḍanta-paryantaṃ pitror vṛttāntam atra sah. 278
 atrāntare sā Sumanā hasti-bhīti-palāyitā
 vanam viveṣa, tatra 'asyā yayau ca 'astam divākaraḥ. 279
 «hā hā 'āryaputra! hā tāta! hā 'amba!» 'ity atra niṣāgame
 ṣocantī dāvadahane ksheptum tanum iyesha sā. 280
 tāvat tad yoginī-cakraṃ Kandarpassya kṛipā-param,
 yoginīs tā vijitya 'anyās, tat prāpa 'āyatanam nijam. 281
 tatra samṣṛitya Kandarpaṃ, sva-vijñānād avetya ca
 bhāryāṃ tasya vane bhrasṭāṃ, mantrayāṃcakrire ca tāḥ: 282
 «Kandarpaḥ puruṣo dhīro vāñchitaṃ prāpnuyāt svayam,
 «tad-bhāryā tu vane bhrasṭā dhruvaṃ balā tyajed asūn; 283
 «tat tām Ratnapuram nitvā kshipāmo, yena tatra sā
 «Kandarpassya pitur gehe sapatnyā saba tishṭhati.» 284
 iti sammantrya gatvā tad vanam, āṣvāsya ca 'atra tām,
 yoginyas tāḥ Sumanasam nitvā Ratnapure jahuh. 285

gatāyām niçi, sà tatra bhramanti Sumanāḥ pure
 ucyamānam janena 'idam çuçrāva paridhāvātā: 286
 «eshā 'Anaṅgavati bhāryā Kandarasya dvijanmanah,
 «patyau kvāpi gate, kalam karcit tat-prāpti-vāñchayā 287
 «sthitā sādhvī, tam aprāpya, nirāçā nirgatā 'adhunā
 «agnim praveshtum, duḥkhibhyām çvaçurābhyām anudrutā.» 288
 etac çrutvāiva Sumanās tac citā-sthānam āçu sà
 gatvā, 'Anaṅgavatim evam tām upetya nyavārayat: 289
 «ārye, mā sāhasam kārshih! sa hi jivati te patih!»
 ity uktvā 'ā mūlataḥ kṛtsnam tad-vrittāntam çaçanṣa sà, 290
 adarçayac ca Kandarpa-dattam ratnāṅguliyakam;
 tataḥ sarve 'bhyanandaṁ tām, satyam vijñāya tad-vacaḥ. 291
 atha 'Anaṅgavatim tushṭām badhūm Sumanasam ca tām
 sampūjya Kandarpa-pitā grihe hṛiṣṭo nyaveçayat. 292
 tāvat sa Sumanah-prāptyai bhrāntum Pāṭaliputrakam
 Kandarpo 'nicchato 'nuktvā Keçaṭasya yayau tataḥ. 293
 Keçaṭo 'pi, gate tasmin, duḥkhi Rūpavatim vinā
 grihād aviditaḥ pitroḥ prāyād bhrāntum itas tataḥ. 294
 Kandarpo 'pi bhraman daivāt tat prāpṇa nagaram kila,
 yatra Rūpavatim tām sa Keçaṭaḥ pariṇītavan. 295
 jana-kolāhalam çrutvā, «kim etad?» iti tatra tam
 Kandarpaṁ paripricchantam pumān eko 'bravid idam: 296
 «eshā Rūpavati bhartrā Keçaṭena vinā 'udyatā
 «martum; kalakalas tena; çṛiṇu vrittāntam atra ca!» 297
 ity uktvā Keçaṭodvāha-Rākshasodanta-kautukam
 Rūpavaty-āçritam procya, sa pumān abravīt punaḥ: — 298
 Tatas tam vañçayitvā 'evam vṛiddha-vipraḥ sa Keçaṭam,
 ādāya tām Rūpavatim putrārtham prayayau tataḥ; 299
 Keçaṭas tu na vijñātaḥ, kva yātaḥ pariṇīya tām.
 Rūpavaty apy apaçyanti Keçaṭam sà 'abravīt pathi: 300
 «āryaputram na paçyāmi kim sarveshu vrajatsv iha?»
 tac çrutvā darçayan putram tam, sa vṛiddha-dvijo 'bhyadbāt: 301
 «so 'yam mat-tanayaḥ, putri, bhartā te; dricçyatām!» iti.
 tato Rūpavati vṛiddhāṁ tatra-sthān abravīt krudhā: 302
 «ko 'yam kurūpo bhartā me? marishyāmy eva niçcitam,
 «yena hyaḥ pariṇītāsmi, tam prāpsyāmi na cet patim.» 303
 evam vadantī tyaktānna-pānā rāja-bhayena sà
 pitur eva griham tena vṛiddha-vipreṇa nāyitā. 304
 tatra 'ukta-tad-dvija-vyājām çocans tām avadat pitā:
 «ko 'sāv? iti katham jñeyah pariṇetā sa, putrike?» 305
 tato Rūpavati sma 'āha: «tāta! Pāṭaliputrakāt
 «Deçaṭākhyā-dvija-sutaḥ Keçaṭākhyah sa mat-patih, 306
 «Raksho-mukhād mayā hy etac çrutam», ity abhidhāya sà,
 kṛtsnam tasmai samācakhya vrittāntam pati-Rakshasoh. 307
 tataḥ sa tat-pitā gatvā drishtvā Raksho mṛita-sthitam,
 sampāta-pratyayo 'tushyad dampatyoh sattvatas tayoh. 308

pati-prāpty-ācāyā 'ācāsyā tām, sutān prāhiṇoc ca sah
 anveshṭuṃ Keçaṭa-pituḥ pārçvaṃ Pātāliputrakam. 309
 te tatra gatvā ca cirād āgatya 'evam iha 'abruvan:
 «drishṭaḥ Pātāliputra-sthaḥ so 'smābhir bhartṛi-Deçaṭaḥ. 310
 «Keçaṭaḥ kva sa te putra?» iti prishṭaḥ ca tatra sah
 «savāshpam abravīd asmān: «Keçaṭo 'tra na me sutah, 311
 «sa hy āgato 'pi, Kandarpa-nāmi mitre sahāgate,
 «ito Rūpavati-duḥkhāt kvāpy anukṭvaiva me gataḥ.» 312
 «etat tasya vaco çrutvā kramād vāyam iha 'āgatāḥ.»
 ity ukte 'nveshakai, Rūpavati pitaram abhyadhāt: 313
 «nāsty āryaputra-prāptir me, tad agniṃ pravīçamy aham;
 «bhartrā vinākṛitā, tāta, tishṭheyam hi kiyac ciram?» 314
 evaṃ bruvāṇā na yadā nisheddhum tena pārītā,
 tadā Rūpavati sā 'adya nirgatā martum agniṇā. 315
 tasyāḥ sakhyā ubhe kanye tadvad martum vinirgate,
 ekā Çrīṅgaravaty-ākhyā, Anurāgavati 'itarā; 316
 tad-vivāhe sa tābhyām hi drishṭaḥ prāk Keçaṭo yuvā
 tad-rūpa-hṛita-cittābhyām bhartṛitve paryakalpyata. — 317
 «ittham kolāhalam idaṃ janasya 'atra;» 'iti tena sah
 Kandarpaḥ puruṣheṇa 'ukto yayau tāsāṃ citāntikam. 318
 tatra dūrāt kalakalam nivārya, 'upetya ca drutam
 avocad agniṃ arcantūṃ evaṃ Rūpavatīm sa tām: 319
 «alam te sāhasena, 'ārye! jīvaty eva sa Keçaṭaḥ.
 «sa bhartā tava mitram me, Kandarpaṃ mān avehi ca!» 320
 ity ūcivān vṛiddhavipra-chadma-naukādhiropapāt
 ārabhya Keçaṭodantaṃ kathayāmāsa so 'khillam. 321
 tataḥ saṃvāda-jāta-pratyayā sā pitur griham
 hrishṭā Rūpavati tābhyām sakhibhyām pravīçat saha. 322
 Kandarpo 'pi ca tat-pitrā prītyā 'upacaritas tadā
 surakṣitaḥ ca tatraiva tasthau tad-anurodhatuḥ. 323
 tāvat sa Keçaṭo daivāt prāpa Ratnapuram bhruman
 Kandarpassya griham tatra, tad-bhārye yatra te sthite. 324
 paribhramantaṃ tam tatra harmyāt Kandarpa-bhāryayā
 drishṭvā Sumanasā harshād ūcire çvaçurādayuḥ: 325
 «āryaputra-subhṛit so 'yam saṃprāptaḥ Keçaṭo 'dhunā
 «asmāt pravṛittir budhyeta; çighram saṃbhāvyatām!» iti. 326
 tato gatvāiva tair yuktyā yathā-vastu sa Keçaṭuḥ
 anītas, tām Sumanasaṃ drishṭvā 'abhrishyad upāgatām. 327
 viçrāntaḥ ca kṣhaṇāt prishṭas tasyai vanyēbha-saṃbhramāt
 ārabhya Kandarpa-gataṃ svam ca vṛittāntam abravīt. 328
 satkṛito divasān kāṇçcid āste yāvac ca tatra suḥ,
 lekha-hastaḥ pumāns tāvad āgāt Kandarpa-pārçvataḥ. 329
 yatra Rūpavatīm nāma tat-subhṛit parinītavān
 Keçaṭas, tatra Kandarpaḥ sthito Rūpavati ca sā: 330
 iti ca 'uvāca sa pumān, lekhārtho 'bhūt tathāiva ca,
 Kandarpa-pitre sodvāshpaṃ Keçaṭo 'varṇayac ca suḥ. 331

tataḥ kṛitoṣavo 'nyedyuḥ Kandarpanāyanāya saḥ
 tat-pitā prāhiṇod dūtaṃ priyā-prāptyai ca Keçaṭam. 332
 Keçaṭo 'pi yayau sākam lekhaḥāreṇa tena saḥ
 taṃ deçaṃ, yatra sā Rūpavatī pitṛi-grihe sthitā. 333
 tataḥ sambhāvayāmāsa sa tām Rūpavatīm cirāt
 soṣavām hṛita-samtāpas, toyadaç cātakim iva. 334
 Kandarpeṇa samāgamyā, pariṇinye ca te api
 Rūpavatyaḥ vayasye dve pūrvokte preritas tayā; 335
 te ca 'Anurāga-Çṛiṅgaravatyaḥ Rūpavatīm ca tām
 ādāya, 'āpṛiṣṭa-Kandarpaḥ sva-deçaṃ Keçaṭo yayau. 336
 Kandarpo 'pi sadūtas tad gatvā Ratnapuram tataḥ
 samjagme Sumano-'naṅgavatībhyām bandhubhis tathā. 337
 nija-nija-deça-gatau tau,
 Rūpavatī-Sumanasau priye prāpya,
 Keçaṭa-Kandarpāv atha
 bhuñjānau tasthatuḥ bhogān. 338

«iti vidhura-vidhātṛi-viprayuktāḥ
 «punar api yānti samāgamam priyābhiḥ,
 «akalita-gahanāvadhīni duḥkhāny
 «api viṣamāny avadhīrya, dhīra-sattvāḥ. 339
 «tac çigbham uttiṣṭha, sakhe, vrajāvaç!
 «cinvaṇs tvam apy āpsyasi jātu bhāryām.
 «ko veda daivasya gatim? mayāiva
 «mṛitāpi bhāryā 'adhigatā sajivā.» 340
 ity evam ākhyāya kathām, anena
 protsāhitaç ca 'anugataç ca sakhyā,
 bhṛaman bhuvam prāpam imām; atha 'atra
 sakroḍam adrākṣam aham gajendram. 341
 udgīrya tena ca gajena punar nigīrṇām
 tām eva citram avaçām sva-badhūm apaçyam,
 taṃ cinvatāpi karipaṃ cira-dṛiṣṭa-nasṭam,
 dṛiṣṭā mayā 'adya sukṛitair iha deva-pādāḥ. — 342
 evam tasya 'uktavato
 bāpiksutasya 'atha Vikramādityaḥ
 ānāyā taṃ sa rājā
 gaja-badha-labdhām samarpayad bhāryām. 343
 tau ca vicitra-samāgama-
 muditāv anyonya-kathita-vṛttāntau
 çṛi-Viṣamaçīla-samstuti-
 mukhara-mukhau dampaṭī tadā 'abhūtām. 344

Taraṅga 124.

Tataḥ sa Vikramādityo rājā tasya sahaḡatam
 baṇikputrasya suhṛdam tam evaṃ paripriṣṭavān: 1
 «prāptā mṛitāpi jīvanti mayā bhāryā», 'iti yat tvayā
 «uktam, katham tad? iti naḥ kathyatām, bhadra, vistarāt!» 2
 ity uktas tena rājñā sa baṇiksūnoḥ sakṣā 'abravīt:
 «kautukam yadi, tad, deva, ṣṛiyatām kathyāmy adah: — 3
 Brahmasthalāgrahārāgrya-nivāsī dvijaputrakaḥ
 Candrasvāmī 'ity aham, bhāryā surūpā ca 'asti me grībe. 4
 ekadā mayi kāryārtham grāmam pitr-ājñayā gate,
 tām me kāpālīko 'drākṣhīd bhāryām bhikṣhārtham āgataḥ. 5
 tena drishṭvāiva sā jāta-jvarā sāyam vyapadyata.
 tato mad-bandhubhir nītvā naktam āropitā citām. 6
 prajvalantyām citāyām ca, grāmāt tatra 'aham āgamam,
 açrausham ca yathā-vṛittam svajanāt krandataḥ purah. 7
 gate mayi citopāntam, āgāt kāpālīkaḥ ca sah
 aṇsastha-nṛityat-khaṭvāṅgaḥ sphūṛjad-ḍamarukā-karaḥ. 8
 bhasma-kṣhepeṇa-çamite citāgnau, deva, tena sā
 udatishṭhac citā-madhyād akṣhatāṅgī mad-aṅganā. 9
 sa ca 'ādāya kapālī tām siddhy-ākriṣṭānuddhāvitām
 prādraval laghu, tām ca 'aham anvagām sa-dhanuḥ-çaraḥ. 10
 sa ca Gaṅgā-taṭe prāpya guhām, bhūman nidhāya tat
 khaṭvāṅgam, abravīd hareshād antaḥsthe kanyake ubhe: 11
 «yuvām prāpte api mayā na 'upabhukte yayā vinā,
 «sā 'eshā 'adya haste prāptā me pratijñā-siddhim āgatā.» 12
 iti tābhyām sa mad-bhāryām yāvad darçayati bruvan,
 tāvat tat tasya khaṭvāṅgam Gaṅgāyām aham akṣhipam. 13
 «re kāpālīka! bhāryām me jīhṛshur na bhavasy ayam»,
 ity ākṣhipam ca tam aham bhrasṭa-khaṭvāṅga-siddhikam. 14
 apaçyan so 'tha khaṭvāṅgam palāyana-parah çaṭhaḥ,
 dhanur ākrishya, kāṇḍena digdhena nihato mayā. 15
 pāpa-siddhy-eka-saṃtoṣa-vidāmbita-Çivāgamāḥ
 pāṣaṇḍinaḥ patanty evaṃ, prāg eva patitā api. 16
 atha 'ādāya sva-bhāryām tām anye dve te ca kanyake,
 grīham āgataṃ asmi dattāçcaryāḥ sva-bandhushu. 17
 tatra priṣṭe sva-vṛittāntam kanye te vadataḥ sma me:
 «Vārāṇasyām sute āvām kṣhitibhṛit-sārthavāhayoḥ, 18
 «siddhi-yuktyā hṛite ca 'āvām etayāiva kapālīnā,
 «tvat-prasādāc ca mukte svaḥ pāpāt tasmād adūshite.» 19
 ity uktavantyan ca 'anyedyur nītvā Vārāṇasīm, mayā
 arpīte te sva-bandhūnām, tad-vṛittāntam udīrya tam. 20
 āgacchaṇḥ ca tato 'paçyam imam bhāryā-viyoginam
 baṇikputram, tato 'nena militvā 'aham iha 'āgataḥ. 21

kāpālīka-guhā-labdhena 'aṅgarāgeṇa rañjitāt
 kṣālītād api dehād me, dṛiṣyatām, vāti saurabham. — 22
 «itthaṃ mṛitōtthitā prāptā mayā bhāryā», 'iti vādinam
 vipraṃ taṃ sabāṇikputraṃ satkṛitya prābhīnod nṛipaḥ. 23
 tato Guṇavati-Candravati-Madanasundarīḥ
 āniya 'ādāya ca, samam militvā ca sva-sainikāiḥ, 24
 āgāt sa Vikramāditya-bhūbbhrid Ujjayinīm purīm,
 tasyām Guṇavati-Candravatyau ca parinītavān. 25
 saṃsmarann atha tām Viṣvakarma-devagṛibhṛekṣhitām
 stambhastha-putrikām rājā sa pralīhāram ādīcat: 26
 «Kaliṅgasenāt kanyām tām prāptum dūto visriyatām,
 «yasyāḥ pratikṛitir dṛiṣṭā sā mayā stambha-putrikā.» 27
 iti rājñā samādishtaḥ kṣhattā 'āniya tad-agrataḥ
 prābhīnod datta-saṃdeçaṃ dūtaṃ nāmnā Suvigraham. 28
 gatvā Kaliṅga-vishayaṃ, dṛiṣtvā taṃ ca yathōditam
 Kaliṅgasenaṃ rājānam evaṃ dūto jagāda saḥ: 29
 «devaḥ ṣṛī-Vikramādityas tvām ādīcati, bhūpate:
 «evettha tvam, bhuvi yad ratnaṃ, tad asmān upagacchati; 30
 «tava 'asti kanyāratnaṃ ca, tad asmabhyam samarpaya,
 «asmāt-prasādāc ca nijaṃ bhuṅkṣhva rājyaṃ akanṭakam!» 31
 etac cṛutvā sa Kāliṅgaḥ kruddho rājā 'abhyabhāshata:
 «ko nāma Vikramādityaḥ? sa eva 'ājñam dadāti naḥ? 32
 «mārgaty upāyanam kanyām! darpaṇdho 'dhaḥ patishyati.»
 etat Kaliṅgasenāt sa cṛutvā, dūtas taṃ abhyadbāt: 33
 «bhṛityo 'py evaṃ, anātmajña, katham o jāyase prabhoḥ?
 «kim, mūḍha, tat-pratāpāgnau ṣalabhāyitum icchasi?» 34
 ity uktvā tata āgatyā sa dūtas tad nyavedayat
 vacaḥ Kaliṅgasenoḥktaṃ Vikramāditya-bhūbbhujē. 35
 tato Vishamaçilo 'sau kruddhaḥ prāyād balaiḥ saha
 Bhūtaketuṣ ca Vetālaḥ Kāliṅgaṃ taṃ prati prabhum. 36
 «dehy ācū kanyām!» iti taṃ Kāliṅgaṃ bruvatishv iṣa
 senā-rava-pratiravair dikṣhu, tad-deçaṃ āpa saḥ. 37
 dṛiṣtvā taṃ yuddha-saṃnaddham, ruddhvā taṃ ca nṛipaṃ balaiḥ,
 rājā sa Vikramādityo manasy evaṃ acintayat: 38
 «etat-sutām vinā tāvad mama nāsty eva nirvṛitiḥ;
 «tat katham çvaçuraṃ hanmi? yuktim atra karomi kim?» 39
 ity ālocya sa-Vetālo rājā tat-siddhy-alakṣhitāḥ
 suptasya prāviçad rātrau Kaliṅgeçasya vāsakam. 40
 «are! Vishamaçilena vigrihya svapishi?» 'iti taṃ
 prabodhya tatra vitrastam Vetālaḥ so 'bravīd hasan. 41
 sa ca 'utthāya Kāliṅgeṇdro, dṛiṣtvā darçita-sāhasam,
 pariñāya ca rājānam raudra-Vetāla-saṃyutam, 42
 «idānīm vaçago 'haṃ te; deva, 'ādīça: karomi kim?»
 iti vijñāpayāmāsa bhītas tac-caraṇānataḥ. 43
 «mayā cet prabhuṇā kāryam tava, tad dehi me sutām
 «Kaliṅgasenām!» iti taṃ rājāpi pratyabhāshata. 44

«tathā!» 'iti pratipede ca Kaliṅgādhipatiḥ sa tat,
 rājā ca Vetāla-yutaḥ svam āgac cīviram kṛtī. 45
 anyedyuḥ ca Kalingendraḥ sa, devi, tvām adāt pitā
 rājñe Vishamaçilāya vidhivad vibhavottaram. 46
 evaṃ gādhānurāgeṇa rājñā deha-panena ca
 paripitāsi vidhivad, devi, na 'ari-jigīṣhayā. — 47
 «iti kārpaṭikasya 'aham Devasenasya vaktrataḥ
 «çrutvā, 'avamāna-prabhavaṃ, he sakhyo, manum atyajam. 48
 «itthaṃ vivāhitā stambhaputrikā-darçanād aham
 «citrāvalokanāc ca 'eṣhā rājñā Malayavaty api.» 49
 evaṃ Kaliṅgasenā sā Vikramāditya-vallabbā
 bhārtri-prabhāvam ākhyāya sva-sapatnīr anandayat. 50
 tataḥ sa Vikramādityaḥ sarvābhis tābhīr anvitaḥ
 tayā Malayavatyā ca tasthau sāmrajya-susthitaḥ. 51
 atha 'ekadā rājaputraḥ ko 'py āgād dakṣiṇāpathāt
 Kṛṣṇaçakty-abhidhāno 'tra paribhūtaḥ sva-gotrajaḥ. 52
 sa sinhadvāram āgatya, rājñāḥ kārpaṭika-vratam
 çigriye rājaputrāṇām anvitaḥ pañcabhiḥ çataiḥ. 53
 «dvādaça 'abdān mayā sevā Vikramāditya-bhūbhṛtaḥ
 «kāryā», 'iti pratijāñe ca, vāryamaṇo 'pi bhūbhujā. 54
 niçcayena ca tasya 'atra tishṭhataḥ sāmuyāyinaḥ
 sinhadvāre nṛpasutasya 'ekādaça samā yayuḥ. 55
 prāpte ca dvādaçe varshe, tasya deçāntara-sthitā
 bhāryā cira-viyogārtā prāhiṇol lekhapatrikām. 56
 vīracaryāgate rātrau pracchanne rājñi çṛṇvati,
 dipena 'avācayat tasyā āryaṃ sa likhitām imām: 57
 «saṃtaptāyata-taralās
 «tava virāhe, nātha, kaṭhina-hṛdayāyāḥ
 «niryānty aviratam ete
 «niḥçvāsā me, na tu prāṇāḥ.» 58
 iti vācayatas tasmāt samrāt kārpaṭikād muhuh
 çrutvā, sa rājadhānīm svām gatvā rājā vyacintayat: 59
 «sīdat-kalatraḥ klišṭho 'yaṃ vata kārpaṭikaç ciram!
 «asiddha-kāryaḥ pūrṇe 'smin dvādaçe 'bde tyajed asuṇ. 60
 «tad vilambo na kāryo 'sya mayā», 'ity ālocya bhūpatiḥ
 ānāyayat kārpaṭikam, dāsīm preshya, tadāiva saḥ. 61
 çāsanam lekhayitvā ca tam evaṃ sa samādiçat:
 «Om kārapiṭha-mārgēṇa, bhadra, gaccha 'uttarām diçam! 62
 «tatra 'amunā çāsanena grāmaṃ bhuṅkshva mad-arpitam
 «nāmnā taṃ Khaṇḍavaṭakam; pricchan gacchann avāpsyasi.» 63
 ity uktvā çāsanam tasmai pradadau tat sa bhūmipah,
 so 'py anāvedya bhṛityebhyo yayau kārpaṭiko niçi. 64
 «kā jigīṣhā mama 'ekena grāmeṇa vrīḍa-dāyinaḥ?
 «tathāpy ājñā prabhoḥ kāryā», 'ity asaṃtusṭaḥ kramād vrajan 65
 Om kārapiṭhato gatvā, dūre 'raṇye dadarça saḥ
 kṛdāntiḥ kanyakā bahvīḥ, pricchati sma ca tās tataḥ: 66

«api jānītha bho, Khaṇḍavaṭakam kva bhaved?» iti.
 etac cṛtvā tām ūcus tās: «tad na jānīmahe vayam. 67
 «gaccha 'agre, yojaneshv atra daṣa-mātreshu naḥ pitā
 «so 'dhitishṭhati; tam priccha, vidyād grāmam sa jātu tam.» 68
 evam uktaḥ sa kanyābhis tābhir gatvā, dadarṣa tam
 kārpaṭi pitaram tāsām Rākshasam bhīṣaṇākṛitim. 69
 «iha kva Khaṇḍavaṭakam? brūhi, bhadra!» iti tam ca saḥ
 papraccha, so 'pi tam dhairya-mohito Rākshaso 'bravīt: 70
 «kim tatra te? tad hi puram cira-ṣṇyam; tathāpi cet
 «yāsi, tac, ṣṇu, mārgo 'yam puratas te dvidhā-gataḥ: 71
 «tatra vāmena gacches tvam pathā, yāvad avāpsyasi
 «pratolīm Khaṇḍavaṭakasya 'ucca-prākāra-bāriṇīm.» 72
 ity ukto Rākshasā gatvā, pratolīm tām avāpya saḥ,
 viveṣa ṣṇyam bhayadam divyam hrīdyam ca tat puram. 73
 sapta-kakshā-vṛitam tatra rājaveṣma praviṣya ca,
 āruroha sa harmyāgram maṇi-kāñcana-nirmitam. 74
 tatra ratnāsanam dṛiṣṭvā, tasminn upaviveṣa saḥ.
 tāvac ca Rākshaso 'bhyetya vetra-bastas tam abhyadhāt: 75
 «bho mānusha! kim atra tvam upaviṣṭo nṛpāsane?»
 tac cṛtvā Kṛiṣṇaṣaktiḥ sa dhīraḥ kārpaṭiko 'bravīt: 76
 «aham atra prabhur, yūyam karadāc ca kuṭumbināḥ
 «Vikramāditya-devena vilabdhāḥ ṣāsanena me.» 77
 tac cṛtvā, ṣāsanam dṛiṣṭvā, Rākshasas tam praṇamya saḥ
 uvāca: «rājā tvam iha, pratihāras tava 'asmi ca; 78
 «sarvatra Vikramāditya-devasya 'ājñā hy akhaṇḍitā.»
 ity uktaḥ prakṛitīḥ sarvā ājuhāva sa Rākshasah. 79
 āyayur mantriṇaḥ ca 'atra tathā rāja-paricchadaḥ,
 apūri ca turaṅgeṇa balena nagaram ca tat. 80
 sarvaiḥ praṇamyamāno 'tha hṛiṣṭaḥ kārpaṭiko 'tra saḥ
 cakre rājopacāreṇa kṛitsnāḥ snānādikāḥ kriyāḥ. 81
 tataḥ sa rājā bhūtvā 'atra savismayam acintayat:
 «aho prabhāvaḥ ko 'py esha Vikramāditya-bhūpateḥ! 82
 «gāmbhīrya-garimā citram apūrvas tasya ca prabhoḥ,
 «dadāti yad, grāmam iti bruvan, rājyam api 'driṣam!» 83
 iti citṛiyamāno 'tra rājyam kurvan uvāsa saḥ,
 tat-sakhīn Vikramādityo 'py Ujjayinyam pupoṣha tām. 84
 dinaḥ ca Vikramādityam praṇantum sa upāyayau
 sotkaḥ kārpaṭiko rājā sainya-kampita-bhūtalaḥ. 85
 āgataḥ Vikramādityaḥ pādānatam uvāca tam:
 «patnyāḥ prahita-lekhāyā niṣṇāsān gaccha vāraya!» 86
 ity uktaḥ bhūmipatinā preshtas tena sādabhutaḥ
 sa Kṛiṣṇaṣaktiḥ sakhibhiḥ sākam deṣam agād nijam. 87
 utsārya gotrajān, bhāryām nandayitvā cirotśukām,
 siddheṣaitādhikāḥ so 'tha bheje rājya-ṣṇyam parām. 88
 evam sodbhuta-caritro Vikramāditya-bhūpatiḥ.
 ckadā 'atra dadarṣa 'ekam ūrdhva-roma-kacam dvijam, 89

papraccha taṃ ca: «he brahmann! idrik kasmād bhavān?» iti. tataḥ so 'smai sva-vṛttāntaṃ evaṃ rājñe dvijo 'bravit: — 90

Agnisvāmī 'iti vipro 'bhūd, deva, Pāṭaliputrake,
mahāgnihoṭrīṇas tasya Devasvāmī 'ity ahaṃ sutaḥ. 91
mayā ca dūrato deçād vipra-kanyā vivāhitā,
bālatvāt sā ca tatraiva sthāpitābhūt pitur grihe. 92
kālena yauvana-sthāṃ tām ānetuṃ, çvāçuraṃ griham
āruhya 'açvāṃ saba 'ekena bhṛityena gatavān aham. 93
satkṛitāḥ çvaçureṇa 'atha sahayātāika-ceṭikām
ādāya 'açvādhirūḍhāṃ tām bhāryām, prāyām ahaṃ tataḥ. 94

ardha-mārge ca sā 'açvāyā avaruhyaiṣa, me badhūḥ
ambu-pānāpadeçena nadi-kaccham agāt kila. 95
ciram na 'āyāti yāvat sā, tāvac ca tad-avekshaṇe
sahasthitam taṃ tatraiva bhṛityam asmi viçriṣṭavān. 96
so 'pi na 'āyāti yāvac ca, tāvad asmi gataḥ svayam,
tac-ceṭikām sthāpayitvā turagī-rakshaṇāya tām. 97
gatvā paçyāmi yāvat, sa bhṛityo mad-bhāryayā tayā
bhakshayitvā 'asthi-çesho me kṛito raktākta-vaktrayā. 98
vitрастаç ca tato yāvad gacchāmi turagīm prati,
tāvat sāpi tayā tadvat tac-cetyā bhakshitā mama. 99
tataḥ palāyā yāto 'haṃ; tat-trāsena 'adhunāpi me
naiṣa 'ūrdhva-roma-keçatvaṃ sambhramayya nivartate. — 100

«tad atra me gatir deva», iti taṃ vādinam dvijam
ājñayā Vikramādityo gata-trāsaṃ vyadhata saḥ. 101
«aho dhig! nāsti viçvāsaḥ striṣhu sāhasa-bhūmishu»,
iti rājñi vadaty asminn, eko 'mātyo 'bravīd idam: 102
«tādṛçya eva durjātāḥ striyo, deva! tathā ca kim
«na çrutam, vṛttam iha yad brāhmaṇasya 'Agniçarmaṇaḥ: 103

Iḥaiṣa 'asty Agniçarmāḥkhyāḥ Somaçarma-suto dvijaḥ,
pitroh prāṇa-samo mūrkhāḥ sarva-vidyāsv açikṣitaḥ. 104
Vardhamāna-purāt tena pariñitā dvijātmaḥ,
balā 'iti ca na tyaktā pitrā dhanavatā grihāt. 105

tasyām ca yauvana-sthāyām, Agniçarmāṇam ūcatuḥ
pitarau: «putra! bhāryām tām na 'ānasy adhunā katham?» 106
çrutvāiva 'etad anāpṛicçhya pitarau, sa jadāçayāḥ
Agniçarmā tataḥ prāyād ekāki grihiṇīm prati. 107
nirgatasya grihāt tasya dakṣhiṇo 'bhūt kapiñjalaḥ,
dakṣhiṇā ca virauti sma çivā vamaika-çausinī; 108
so 'pi mūrkho 'bhyanandat taj, «jīva jīva!» 'ity udīrayan;
adṛçyā ca jahāsa 'asya çrutvā çakuna-devatā. 109
samprāpya çvāçuraṃ sthānam, tasya ca pravivikṣataḥ
vamaḥ kapiñjalo vama çivā 'abhūt kathitāçivā. 110
bhūyo 'pi ca 'abhyanandat sa «jīva jīva!» 'ity udīrya tat;
adṛçyā ca jahāsa 'asya çrutvā çakunadevatā. 111

acintayac ca: «çakunādhishṭhātri devatāpi sà.» 112
 «aho! mūrkhō 'yam aṣubham ṣubham ity abhinandati!
 «tat kāryam, jīvayati yad; rakshyo jīvo 'sya tad mayā;» 113
 ity asyām cintayantyām ca devatāyām, viveça saḥ
 datta-praharshaḥ ṣvaṣurasya 'Agniçarmā niveṣanam. 114
 «āgato 'si kim ekāki?» 'ity ukto 'tra ṣvaṣurādibhiḥ,
 «āgato 'smi grihe 'nuktvā sarveshām», iti so 'bravīt. 115
 tataḥ kṛitoṣṭa-snāna-bhojanasya niçāgame
 çayyāgrihe 'ntikaṁ bhāryā tasya 'upāgat prasādhitā. 116
 pathi-çramāc ca suptasya tasya, nirgatya sà vahiḥ
 caurasya 'upapateḥ çūla-viddhasyāpy antikaṁ yayau. 117
 āliṅganti ca tad-deham, daṣṇanaiḥ chinna-nāsikā
 Bhūtena tat-praviṣṭena 'apalāyata tato bhayāt. 118
 gatvā ca patyuh suptasya tasya nyasya 'asidhenukām
 pārṣve vikroçām, ākrandad evaṁ çrāvita-bāndhavā: 119
 «hā hā mṛitā mṛitāsmi eṣhā! nishkāraṇam anena me
 «kim apy utthāya durbhartrā kṛitaṁ nāsā-nikṛintanam.» 120
 tac çrutvā svajanas tasyā etya, tām chinna-nāsikām
 dṛiṣṭvā, tam Agniçarmāṇaṁ lagudādyair atādayat; 121
 prātaḥ ca vijñāpya nṛipaṁ, tad-ādeçād badhāya tam
 nirdosha-bhāryā-drohī 'iti badhakebhyaḥ samarpayat. 122
 nīte badhyabhuvam tasmin, sà tac-çakunadevatā
 tad-bhāryā-naiṣa-vṛittānta-darçinī samacintayat: 123
 «animitta-phalaṁ tāvat prāptam etena; yat tv ayam
 «uktavān «'jīva jīva!»» 'iti, tena rakshāmy amuṁ badhāt.» 124
 ity ālocya 'antarikṣhāt sà nigūḍhā devatā 'abhyadhāt:
 «nirdosha eṣha, badhakā, na badhyo vipraputrakāḥ! 125
 «çūlastha-caura-dantāntar gatvā paçyata nāsikām!»
 ity uktvā tad-badhū-rātrivṛittāntaṁ tam jagāda sà. 126
 tatas tat-pratyayāt kṣhattṛi-mukhena badhakair nṛipaḥ
 vijñāpto, vikṣhya nāsām tām caura-dantāntara-sthitām, 127
 badhāt tam Agniçarmāṇaṁ nirmocya vyasṛjad grīham,
 kustrīm tām ca nijagrāha, tad-badhūnḥ cāpy adaṇḍayat. 128

«evam-vidhāḥ striyo, rājann!» ity ukte tena mantriṇā,
 sa rājā Vikramādityas tat «tathā!» 'ity anvamodata. 129
 tato 'bravīt Mūladevo dhūrto rājāntike sthitāḥ:
 «deva! sādhyo na santi eva kim asādhviṣhu kāsucit? 130
 «kim na cūta-latāḥ santi satīṣhu viṣa-valliṣhu?
 «tathā ca çrūyatām etad, anubhūtaṁ mayaiṣa yat: 131

Ahaṁ Pāṭaliputraṁ praḡ āgacchaṁ Ṣaṇiṇā saha,
 matvā nāgarika-kṣetraṁ tad-vaidagdhyā-didṛkṣhayā. 132

tatra vāhye sarasy ekām dṛiṣṭvā strīm vastra-dhāvinīm,
 « iha kva 'āvāsyate pānthair? » ity ahaṃ paripriṣṭavān. 133
 « iha tīreshu cakrāhvair, matsyair vāriṇi, śaṭpadaiḥ
 « abjeshv āvāsyate, na 'atra pānthāvaso mayā 'ikshitāḥ; » 134
 evaṃ tayā 'aham vakrokṭyā pratyukto vṛiddha-yoshitā
 vilakṣbhāḥ Ḍaḇinā sākaṃ prāviḇaṃ nagarāntaram. 135

tatra 'ekam, ushme pātra-sṭhe paramānne puraḥ sthite,
 bālaṃ dṛiṣṭvā gṛihadvāri rudantam, avadac Ḍaḇi: 136
 « aho! abuddhir bālo 'yaṃ, yo 'gra-dattaṃ na khādati
 « paramānnaṃ! vṛithā 'ātmānaṃ kliṇnāti ruditaiḥ punaḥ. » 137
 tac ḇrutvā so 'bravid bālaḥ pramṛijya nayane hasan:
 « mūrkhā yūyaṃ na jānītha, rodane ye guṇā mama: 138
 « paramānnaṃ ḇanaṇr eti svādutaṃ ḇitali-bhavat;
 « ghaṭate 'bhyadhikaṃ ca 'anyac, ḇleshmā gacchati hi kshayam. » 139
 « ete guṇā me rudato, na 'aham maurkhyeṇa rodimi;
 « yūyaṃ grāmyāḥ punar mūrkhā, na 'abhipṛayaṃ vidanti ye. » 140

ity ukte tena bālena, svāvaidagdhya-vilajjitau
 Ḍaḇi ca 'aham ḇa sāḇcaryāv apaṣṛitya 'anyato gatau. 141
 tatṛāpy āmrataru-skandha-gatām āmrāvacāyinīm
 varakanyām apaḇyāva mūla-sthita-paricchadām. 142
 « prayaccha 'asmabhyam apy āmra-phalāni katicic, ḇnbhe! »
 iti ca 'asmābhir ukṭā sā kanyakā 'evam abhāṣhata: 143
 « aḇnītha 'āmra-phalāny ushṇāny, uta kiṃ ḇiḇirāṇi vā? »
 tac ḇrutvā 'āḇcarya-jijṇāsus tāṃ kanyām aham abruvam: 144
 « aḇnīmas tāvad ushṇāni, tato 'nyāny api, sundari! »
 ḇrutvā 'etad akṣhipad bhūmau pāṇḇushv āmra-phalāni sā. 145
 bhuktāni nīraji-kṛitya tāny asmābhir mukhānilaiḥ;
 tataḥ saparivārā sā kanyā prahasitā 'abravit: 146
 « etāni pūrvam ushṇāni dattāny āmra-phalāni vaḥ,
 « tadā ca dattvā phūṭkārān bhavanto 'mūny abhakshayan; 147
 « gṛihṇīta ḇitalāny etāny aphūṭkāryāṇi vāsasi! »
 evam ukṭvā 'āṇcaleshv anyāny akṣhipat sā phalāni naḥ. 148

tāny ādāya tataḥ sthānād vayaṃ yātā vilakṣhitāḥ.
 tataḥ sahacarān anyān Ḍaḇinaṃ ca 'aham abruvam: 149
 « avaḇyaṃ pariṇeyā 'eshā vidagdhā kanyakā mayā;
 « avahāsa-pratikārah kāryaḥ, kā dhūrtatā 'anyathā? » 150
 evaṃ mayā 'uktair anviṣṭaṃ tais tasyāḥ sadanaṃ pituḥ,
 vayaṃ veḇāntarāḇlakṣhyā āgacchāma 'apare 'hani. 151

tatra 'asmān paṭhato vedaṃ Yajñasvāmī 'ity upetya saḥ
 tat-kanyā-janako 'pṛicchat, « kuto yūyaṃ? » iti dvijaḥ. 152
 « vayaṃ Māyāpurī-sthānād vidyā-hetor iha 'āgatāḥ; »
 ity ukṭaḥ sa tato 'smābhir ādhyo 'vocat dvijottamaḥ: 153
 « tarhi 'ihaiva caturmāsīm etāṃ vasata mad-grihe!
 « kuruta 'anugrahaṃ, yūyaṃ dūra-deḇāgatā yataḥ. » 154
 ḇrutvā 'ity avocāma: « vayaṃ, brahman, kurmo bhavad-vacaḥ,
 « caturmāṣāvasāne ced arthitaṃ naḥ pradāsyasi. » 155

evam asmābhir uktaḥ sa Yajñasvāmī dvijo 'bhyadhāt:
«çakyaṃ yad-arthaṃ mṛigyadhve, tad dāsyāmy eva niçcitam.» 156
iti pratiçrute tena, tad-grihe vāyam āsmahi.

atha 'uktaḥ sa dvijo 'smābbih pūrṇe māsa-catusṭhaye: 157
«yāmo vāyam; tat pūrvoktaṃ dehi, yat prārthayāmahe.»
«kim tad?» ity uktavantam taṃ mām pradarcya 'avadac Çaçi: 158
«asmad-mukhyāya kanyā 'asmai bhavatā dīyatām!» iti.
tataḥ sa vipro vāg-baddho Yajñasvāmī vyacintayat: 159
«chalito 'smy ebhir. astv etat; ko dosho? guṇavān ayam;»
ity ālocya sa me vipro yathāvat tām adāt sutām. 160

naktaṃ ca 'aham hasan vāsagrihe tām avadam badhūm:
«kaccit smarasi tāny āmrāpy ushṇāni çirāṇi ca?» 161
tac çrutvā pratyabhijñāya sā mām sasmitam abhyadhāt:
«evam eva vidambyante grāmyā nāgarikair», iti. 162
tato 'ham apy avocaṃ tām: «āssva, nāgarike, sukham!
«grāmyo yasyāmy aham dūram, tvām vihāya pratijñāya.» 163
etac çrutvā 'akarot sāpi pratijñām: «niçcitam mayā:
«vashṭabhya 'anayitavyas tvam tvatto jātēna sūnūnā.» 164
ity anyonyam pratijñāte, sā çete sma parānmukhī,
svāṅgulyam aham ca 'asyāḥ sūptāyā āṅgulaṃ nyadhām. 165
nirgatya ca militvā tair aham sahaçarais tataḥ,
tasyā didṛkshur vaidagdhyam, āgām Ujjayinīm nijām. 166

sāpi viprasutā prātar apaçyanti prabudhya mām,
āṅgulyam ca paçyanti mad-nāmāṅkam acintayat: 167
«gatas tāvat sa mām tyaktvā; pratijñā tena pālita,
«mayāpi sva-pratijñātam pālyam muktānutāpayā. 168
«Mūladeva-'iti-nāma 'asmin driçyate ca 'āṅgulyake,
«tad dhruvam Mūladevo, yaḥ khyāto dhūrtaḥ, sa eva saḥ. 169
«sa ca 'Ujjayinyam satatam vasati, 'ity ucyate janaiḥ;
«tat tatra yuktito gatvā mayā sādhyam samibhitam.» 170
iti samkalpya pitaram sā 'evam kṛita-mṛishā 'abravīt:
«gatas, tāta, parityajya bhartā mām sahasaiva saḥ. 171
«tad-viyuktā katham ca 'aham tishṭhāmi 'iha yathā-sukham?
«tad yāmi tirthayātrāyai, kliçṇāmy etām hatām tanum.» 172

ity uktvā tam anicchantam apy anujñāpya yatnataḥ
pitaram, sā tataḥ prāyāt sadhanā saparicchadā. 173
krameṇa gatvā, kṛtvā sā mahārgham gaṇikōcitam
veçaṃ, viveça 'Ujjayinīm purīm lokāika-sundarī. 174
kṛtvā ca parivāreṇa saha kartavya-saṃvidam,
Sumaṅgalā 'iti sā 'akārshīd nāma viprasutā 'ātmanah. 175
«Kāmarūpād mahātyāga-bhogyā nāmnā Sumaṅgalā
«āgatā gaṇikā 'ekā», 'iti bhrityair ākhyāpyata 'atra sā. 176

Devadattābbhidhānā 'atha tatratyā gaṇikottamā
dadāv abhyetya tasyai svam rājārha-mandiram prithak. 177
tatra sthitam bhritya-mukhena 'adau mitram sa me Çaçi
tām abravīt: «khyāti-hṛito bhāṭir me grihyatām!» iti. 178

«asmad-vaco 'nutishthēd yah, praviṣed atra kāmukāḥ,
 «na bhāṭyā kāryam asmākaṁ, na 'anyaiḥ paṇu-nibhair nṛibhiḥ;» 179
 ity uktas tad-mukhenaiṣa sa Sumaṅgalayā tayā
 «tathā!» 'ity uktvā rātrimukhe Ṣaṇi tad-mandiram yayau. 180
 tatra sa prathamam dvāram samprāpya, 'āveditātmaḥ
 dvārapālena jagade: «kurv asmat-svāminī-vacaḥ! 181
 «snāto 'pi 'iḥa punaḥ snāhi, praveṣo nāsti te 'nyathā.»
 tac ṣrutvā sa Ṣaṇi snānam «tathā!» 'ity aṅgicakāra tat. 182
 tataḥ sa yāvad dāsibhir abhyaṅgōdvartanoṭtaram
 viṣrabdham snapitas, tāvat prathamam praharo gataḥ. 183
 snātaḥ prāpto 'tha sa dvāram dvitīyam dvāra-rakṣiṇā
 ūce: «snāto 'si, tat tāvat prasāadhanavidhiṁ kuru!» 184
 «tathā!» 'ity uktavatas tasya dāsyas tāvat prasāadhanam
 cakrur, yāvad dvitīyo 'pi praharaḥ paryahiyata. 185
 tritīyam atha samprāptaḥ kakṣyā-dvāram sa rakṣibhiḥ
 jagade: «bhūṅkṣva tāvat tvam, praviṣa 'abhyantaram tataḥ!» 186
 «vādham!» 'ity uktavantam tam dāsyas tāvad vyālabhayan
 āhāir vividhair, yāvat tritīyaḥ praharo 'tyagāt. 187
 atha vāsagriha-dvāram caturtham sa kathamcāna
 samprāpto dvārapālena tatra 'evam nirabhartsyata: 188
 «grāmya-kāmuka! niryāhi, mā khalikāram āpsyasi!
 «kālaḥ kiṁ paṇcimo yāmo gaṇikā-nava-saṁgame?» 189
 evam tiraskṛitas tena so 'kālena 'iva rūpiṇā
 Ṣaṇi vigalita-chāyo yathāgatam agāt tataḥ. 190
 ittham Sumaṅgalā 'ity-ākhyām dadhatyā vañcitās tayā
 gaṇikā-rūpayā vipra-sutayā 'anye 'pi kāmīnaḥ. 191
 tad buddhvā kautukād eva kṛtvā dūta-gatāgatam,
 aham naktam grīham tasyā agaccham suprasādhitaḥ. 192
 tatra dvāsthān pratidvāram anurajya 'artha-dānataḥ,
 tasyā vāsagriha-dvāram prāpto 'ham avilambitaḥ. 193
 kāla-prāpto vimuktaḥ ca dvārād dvāsthāni praviṣya, tam
 veṣyā-veṣāparijñātām apācyam sva-priyām aham. 194
 sā punaḥ pratyabhijñāya kṛta-pratyudgamādikā
 veṣyā 'iva dhūrtā paryāṅka-nishāṇam mām upācarat. 195
 tato lokaiḥ-sundaryā sākam nīta-niṣas tayā
 baddhānurāgo nirgantum na 'aṣakam tad-grihād aham. 196
 sāpi baddha-ratiḥ pārṣvād na 'apayāti sma me sadā,
 yāvad' dinaiḥ sagarbhaḥ 'abhūc cāmalāgrapayodharā. 197
 kṛtvā 'atha kūṭa-lekham sā vidagdha mahyam arpayat:
 «rājñā me prabhūṇā lekhaḥ prahito vācyatām!» iti. 198
 tataḥ ca 'aham tam unmucya lekham evam avācayam:
 «ṣṛi-Kāmarūpataḥ ṣṛimān Mānasīṅho mahīpatiḥ 199
 «Sumaṅgalām ādicati: ««sthitāsy atra katham ciram?
 «ṣiḥram āgamyatām, bitvā deṣāntara-kṛtūbalam!» 200
 mayā 'evam vācite lekhe, sā 'abravīd duḥkhitā 'iva mām:
 «yāmy aham; mayi mā manyum kṛithāḥ, paravati hy aham.» 201
 Abhandl. d. DMG. IV, 5. 40

evam kṛtvā miśam, prāyāt svam sā Pāṭaliputrakam;
 aham tu tām parāyattā 'ity anurakto 'pi na 'anvagām. 202

sā ca Pāṭaliputra-sthā kālēna sushuve sutam;
 sa vardhamānaḥ ca kalāḥ sarvāḥ çipur açikshata. 203
 dvādaçābdaḥ ca vayasā sa bālo bāla-cāpalāt
 dāçerakam savayasam latayā jātv atādayat. 204
 tāditas tam ca so 'vādid rudan dāçerako rushā:

«tvam tādayasi mām, yasya tava na jñāyate pitā, 205
 «mātur videça-bhrāntāyā jātas tvam hi yatas tataḥ.»

ity ukta tena vailakshyād gatvā 'aprākshīt sa mātaram: 206
 «amba! ko me pitā? kutra sa ca 'āste? kathyatām!» iti.
 sā 'atha mātā dvija-sutā vīkshya kṣaṇam uvāca tam: 207
 «pitā te Mūladevākhyo mām tyaktvā 'Ujjayinīm gataḥ.»
 ity uktvā 'ā mūlatas tasmai sva-vṛttāntam çaçaṇsa sā. 208
 tataḥ sa bālo 'vādīt tām: «amba! tarhy ānayāmi tam
 «gatvā 'aham pitaram baddhvā, pratijñāṃ pūrayāmi te.» 209

ity uktvā janānīm eva, sa bālāḥ prasthitas tataḥ,
 tayā 'ukta-mad-abhijñānaḥ prāpad Ujjayinīm imām. 210
 divyāntam akṣhair mām tatra dṛṣṭvā 'abhijñāna-niçcitam,
 tñipthā-sthān etya sarvān sa dyūtena jayati sma saḥ. 211
 bālako 'pi mahā-dhūrtaḥ sarvasya kṛta-vismayaḥ
 arthibhyaḥ sa dadāti sma tad dyūta-vijitam dhanam. 212
 rātrau sva-yuktyā ca 'āgatya, karpāsa-nicayopari
 laghu vinyasya suptam mām, çayyā-khaṭvām apāharat. 213
 tataḥ prabuddho dṛṣṭvā 'ātmānam tūla-prisṭha-gam
 akhaṭvam, sahasā 'abhūvam sa-lajjā-bāsa-vismayaḥ. 214

atha 'aham āpaṇam, deva, çanair gatvā, paribhraman
 tam atra bālam tām khaṭvām vikrīṇānam vyālokayam. 215
 upāgamyā 'abruvam tam ca: «kiyatā diyate tvayā
 «eshā mūlyena khaṭvā?» 'iti; tato bālo 'bravīt sa mām: 216
 «na labhyate 'sau mūlyena khaṭvā, dhūrta-çromāṇe!
 «apūrvādbhūta-vṛttānta-varṇanena tu labhyate.» 217
 tac çrutvā 'aham avocaṃ tam: «tarhi vacmy adbhutam tava.
 «tattvataḥ satyam iti tad buddhvā ced anumanyase, 218
 «yadi tv asatyam iti tad vakshyasi pratyayena me:
 «tatas tvam jārajātaḥ syāḥ, khaṭvām ca prāpnuyām aham. 219
 «etena samayena, 'aṅga, vicitraṃ çṛṇu vacmi te: —

Pūtvam durbhikshadosho 'bhūd rāṣṭre kasyāpi bhūpateḥ. 220
 sa vāhanānām nāgānām çikarāmbu-mahā-bharaiḥ
 sūkara-preyaṣī-prisṭhe svayam cakre kṛṣiṃ nṛipaḥ. 221
 tato dhānyaiḥ samutpannaiḥ samṛiddhaḥ sa mahīpatiḥ
 durbhikṣam çamayāmāsa prajānām jana-pūjitaḥ. — 222

evam mayā 'ukte, vihasan so 'vādid bālakas tadā:
 «nāgānām vāhanā meghāḥ, sūkara-preyaṣī kṣitih; 223
 «Vishṇoḥ sūkara-rūpasya sā hi priyatamā 'ucyate.
 «tasyām meghāmbubhir dhānyam utpannam cet, kim adbhutam?» 224

